1-22	27	28	104	105
	43	44	106	107
Feuillets qui manquent	66	103	108	109
	76	78	85	86
	88	89	90	95
	99	98	100	96
	101	110	111	112
	113	114	115	118
	119	120	182	

(35) + 22 = 57

tutto 219

23

[Pentateuch]

ויתן לו את כל אשר לו׳ ויושבע מבני ולי המשכנה בית ירא״ה מקח מלה סנבות הכנעני׳ אם לא תלך תחלה אל בית אבי ולא תאבה ללכת אחריך׳ אולי לא ת
תלך האשה׳ אולי כתיב בלא היתה לו לאליעזר והיה סובר לסיבה שלה שיאמר לו אברהם לשנות אליו להשיאו בתו אמ׳ לו בני ברוך ואתה
ארור ואין ארור מדבק בברוך׳ ואבא היום׳ היום יצאתי והיום באתי מכאן שקפצה לו הארץ אמ׳ ר׳ אחא יפה שיחתן של עבדי אבות לפני המקום
משתורתן של בנים שהרי פרשה של אליעזר כפולה והרבה גופי תורה לא ניתנו אלא ברמיזה׳ גם אתה׳ גם לרבו אנשי שעמו׳ הוכיח׳ ברר והודיע וכן
כל הוכחה שבמקרא ברור דבר׳ טרם אכלה׳ טרם שאני מכלה׳ וכן כל לשון הוה פעמים שהוא מדבר בלשון עבר ויכול לכתוב טרם כליתי ועכשיו

ותלד שרה אשת אדני בן לאדני אחרי זקנתה ויתן לו את כ
ל אשר לו׃ וישבעני אדני לאמר לא תקח אשה לבני מ
מבנות הכנעני אשר אנכי ישב בארצו׃ אם לא אל בית אבי
תלך ואל משפחתי ולקחת אשה לבני׃ ואמר אל אדני אלי
לא תלך האשה אחרי׃ ויאמר אלי יהוה אשר התהלכתי
לפניו ישלח מלאכו אתך והצליח דרכך ולקחת אשה לבני
ממשפחתי ומבית אבי׃ אז תנקה מאלתי כי תבוא אל מש
משפחתי ואם לא יתנו לך והיית נקי מאלתי׃ ואבא היום אל
העין ואמר יהוה אלהי אדני אברהם אם ישך נא מצליח ד
דרכי אשר אנכי הלך עליה׃ הנה אנכי נצב על עין המים
והיה העלמה היצאת לשאב ואמרתי אליה השקיני נא מעט
מים מכדך׃ ואמרה אלי גם אתה שתה וגם לגמליך אשאב
הוא האשה אשר הכיח יהוה לבן אדני׃ אני טרם אכלה
לדבר אל לבי והנה רבקה יצאת וכדה על שכמה ותרד ה
העינה ותשאב ואמר אליה השקיני נא׃ ותמהר ותורד כדה
מעליה ותאמר שתה וגם גמליך אשקה ואשת וגם הגמלים ה
השקתה׃ ואשאל אתה ואמר בת מי את ותאמר בת בתואל
בן נחור אשר ילדה לו מלכה ואשם הנזם על אפה והצמ
והצמידים על ידיה׃ ואקד ואשתחוה ליהוה ואברך את
יהוה אלהי אדני אברהם אשר הנחני בדרך אמת לקחת א

וילידת שרה אתת רבוני בר לר
לרבוני בתר דסיבת ויהב ליה
ית כל דליה׃ וקיים עלי רבוני
למימר לא תסב אתתא לברי
מבנת כנענאה דאנא יתיב ב
בארעיה׃ אלהין לבית אבא תיזיל
ולזרעיתי ותסב אתתא לברי׃
ואמרית לרבוני מאים לא תי
תיתי אתתא בתרי׃ ואמר לי יי
דפלחית קדמוהי ישלח מלאכיה
עמך ויצלח אורחך ותסב אתתא
לברי מזרעיתי ומבית אבא׃
בכן תהי זכאה ממומתי ארי ת
תיזיל לזרעיתי ואם לא יתנון לך
ותהי זכאה ממומתי׃ ואתיתי יו
יומא דין לעינא ואמרית יי
אלהיה דרבוני אברהם אם איתך
כען רעוא קדמך לאצלחא א
אורחי דאנא אזיל עלה׃ הא א
אנא קאים על עינא דמיא ותהי
עולימתא דתפוק למימלי ואימר
לה אשקיני כען זעיר מיא
מקולתיך׃ ותימר לי
אשתי ואף לגמלך
אתתא דזמין יי לבר רבוני
עד לא שציתי למללא ב
והא רבקה נפקת וקולתה על כ
כתפה ונחתת לעינא ומלת וא
ואמרית לה אשקיני כען׃ וא
ואוחיאת ואחיתת קולתה מנה
ואמרת אשתי ואף גמלך אשקי
ואשתיתי ואף גמליא אשקיאת׃
ושאלית יתה ואמרית בת מן את
ואמרת בת בתואל בר נחור דילידת
ליה מלכה ושויתי קדשא על א
אפה ושיריא על ידהא׃ וכרעית
וסגידית קדם יי ובריכית ית יי
אלהי דרבוני אברהם דדברני ב
באורח קשוט למסב

בלשון עתיד כמו כי אמר איוב הרי לשון עבר כמה יעשה איוב הרי לשון עתיד ופירש׳ שניהם לשון הוה כי אומר היה איוב אולי חטאו בני
שה כן׳ ואשים ואחר כך שאלתי אלא ששנה הסדר שהרי הוא תפש׳ בתן ושאל בתחלה׳ אלא שלא יתפסוהו בדבריו ויאמרו היאך נתת לה ועדיין אינך יודע מי היא

מי·על ימין·מבנות ישמעא׳·על שמא׳·מבנות לוט שהיה יושב לשמא׳ של אברהם ברא׳ רבה·ויען לבן ובתוא׳·רשע היה וקפץ לפני אביו·לא נ
נוכל דבר אליך·למאן בדבר הזה לא על ידי תשובה דבר רע ולא על ידי תשובה דבר הגון ונכר לפי שמה׳ יצא הדבר לפי הדברים שזימנה לך·
וישתחו ארצה·מכאן שמודים על בשורה טובה·מגדנות·לשו׳ מגדים שהביא עמו מיני פירות של ארץ ישר׳·וילינו·כל לינה שבמקרא לינת ל
לילה·ויאמר אחיה ואמה·ובתוא׳ היכן הוא רוצה היה לעכב ובא מלאך והמיתו·ימים·שנה כמו ימים תהיה גאולתו שכך נותנין לבתולה זמן
לפרנס עצמה בתכשיטיה·או עשור·י׳ חדשים ואם תאמר ימים ממש אין דרך המבקשים לבקש דבר כזה ואם לא תרצה אף לנו כרובה טוה· ונ

את בת אחי אדני לבנו: ועתה אם ישכם עשים חסד ואמת
את אדני הגידו לי ואם לא הגידו לי ואפנה על ימין או על ש
שמאל: ויען לבן ובתואל ויאמרו מיהוה יצא הדבר לא נוכל
דבר אליך רע או טוב: הנה רבקה לפניך קח ולך ותהי א
אשה לבן אדניך כאשר דבר יהוה: ויהי כאשר שמע עבד
אברהם את דבריהם ויש[illegible] ליהוה: ויוצא העבד כלי
כסף וכלי זהב וב[illegible] לרבקה ומגדנת נתן לאחיה ול
ולאמה: ויאכלו וישתו [illegible] והאנשים אשר עמו וילינו ויקומו
בבקר ויאמר שלחני ל[illegible]: ויאמר אחיה ואמה תשב הנער
אתנו ימים או עשור א[illegible] תלך: ויאמר אלהם אל תאחרו אתי
ויהוה הצליח דרכי שלחוני ואלכה לאדני: ויאמרו נקרא ל
לנער ונשאלה את פיה: ויקראו לרבקה ויאמרו אליה ה
התלכי עם האיש הזה ותאמר אלך: וישלחו את רבקה א
אחתם ואת מנקתה ואת עבד אברהם ואת אנשיו: ויברכו א
את רבקה ויאמרו לה אחתנו את היי לאלפי רבבה ויירש
זרעך את שער שנאיו: ותקם רבקה ונערתיה ותרכבנה על
הגמלים ותלכנה אחרי האיש ויקח העבד את רבקה וילך:
ויצחק בא מבוא באר לחי ראי והוא יושב בארץ הנגב: ויצא
יצחק לשוח בשדה לפנות ערב וישא עיניו וירא והנה גמלים
באים: ותשא רבקה את עיניה ותרא את יצחק ותפל מעל

ית בת אחוהי דריבוני לבריה: וכ
וכען אם איתכון עבדין טיבו וק
וקשוט עם ריבוני חוו לי ואם לא
חוו לי ואתפני על ימינא או על
שמאלא: ואתיב לבן ובתואל ואמרו מן
קדם יי׳ נפק פתגמא ליה אנחנא
יכלין למללא עמך ביש או טב:
הא רבקה קדמך דבר ואזיל ותהי
אתתא לבר ריבונך כמה דמליל יי׳:
והוה כד שמע עבדא דאברהם ית
פתגמיהון וסגיד על ארעא קדם
יי׳: ואפיק עבדא מנין דכסף ומנין
דדהב ולבושין ויהב לרבקה ומ
ומגדנין יהב לאחוהא ולאמה: וא
ואכלו ושתיאו הוא וגבריא דע
דעמיה ובתו וקמו בצפרא ואמר
שלחוני לות ריבוני: ואמר אחוהא
ואמה תתב עולימתא עמנא עדן
בעדן או עשרא ירחין בתר כן ת
תיזיל: ואמר להון לא תאחרון יתי
ויי׳ אצלח ארחי שלחוני ואיהך ל
לות ריבוני: ואמרו נקרי לעולימתא
נשמע מה דהיא אמרה: וקרו לר
לרבקה ואמרו לה התזילין עם גב
גברא הדין ואמרת איזיל: ושלחו
[illegible] אחתהון וית מניקתה וי
[illegible] עבדא דאברהם וית גברוהי:
וברכו ית רבקה ואמרו לה את
אחתנא את הואי לאלפין ולרבון ו
ויירתון בניכי ית קרוי שנאיהון:
וקמת רבקה ועולימתהא ורכיבא
על גמליא ואזלא בתר גברא וד
ודבר עבדא ית רבקה ואזל: ויצ
ויצחק על במתוהי מבירא דמל
דמלאך קימא אתחזי עלה והוא
יתיב בארע דרומא: ונפק יצחק ל
לצלאה בחקלא למפני רמשא ו
וזקף עינוהי וחזא והא גמליא א
אתן: וזקפת רבקה ית עינהא וח
וחזת ית יצחק ואתרכינת מעל ג

ונשאלה את פיה·שאין משיאין האשה אלא לדעתה [illegible] ויאמרו אחתנו את היי לאלפי רבבה·
ברכה שנאמרה לאברהם בהר המוריה הרבה ארבה את זרעך יהי רצון שיהא מ
להביא הגר לאברהם אביו שישאנה·יושב בארץ הנגב·קרוב לאותו באר שנ
ק״ש ובין ברד לשוח·לשון תפלה כמו ישפוך שיחו·ותרא את יצחק·ראתה אותו
מטה עצמה לארץ ולא הגיעה עד הקרקע כמו הטי נא כדך ארמיי ויט שמים
לא יגיע עד הקו

ותכסס לשון ונשפל כמו ותקבר ומשבר· ויספר העבד· גלה לו נסים שנעשו לו שקפצה לו הארץ ושנזדמנה לו רבקה בתפלתו· האהלה שרה אמו· ויביאה האהלה· ונעשית דוגמא שרה אמו כלומ׳ והרי היא שרה אמו שכל זמן ששרה קיימת היה נר דולק מערב שבת לערב שבת וברכה מצויה ב בעסה וענן קשור על האהל ומשמתה פסקו וכשבאת רבקה חזרו· אחרי אמו· דרך ארץ כל זמן שאמו של אדם קיימת כרוך הוא אצלה ומשמתה הוא מתנחם באשתו· קטורה· זו הגר ונקראת קטורה על שם שנאים מעשיה כקטורת ושקשרה פתחה שלא נזדווגה לאדם מיום שפרשה מ מאברהם· אשורים ולטושים· שם ראשי אומות ותרגום של אונקלוס אין לישבו על לשון המקרא· ויתן אברהם· וגו׳ אמ׳ ר׳ נחמיה ברכה דייתיקים אש

הגמל: ותאמר אל העבד מי האיש הלזה ההלך בשדה ל
לקראתנו ויאמר העבד הוא אדני ותקח הצעיף ותתכס:
ויספר העבד ליצחק את כל הדברים אשר עשה: ויבאה
יצחק האהלה שרה אמו ויקח את רבקה ותהי לו לאשה וי
ויאהבה וינחם יצחק אחרי אמו: פ ויסף אברהם
ויקח אשה ושמה קטורה: ותלד לו את זמרן ואת יקשן ואת
מדן ואת מדין ואת ישבק ואת שוח: ויקשן ילד את שבא ואת
דדן ובני דדן היו אשורם ולטושם ולאמים: ובני מדין עיפה
ועפר וחנך ואבידע ואלדעה כל אלה בני קטורה: ויתן אב
אברהם את כל אשר לו ליצחק: ולבני הפילגשים אשר
לאברהם נתן אברהם מתנת וישלחם מעל יצחק בנו בע
בעודנו חי קדמה אל ארץ קדם: ואלה ימי שני חיי אברהם
אשר חי מאת שנה ושבעים שנה וחמש שנים: ויגוע וימת א
אברהם בשיבה טובה זקן ושבע ויאסף אל עמיו: ויקברו אתו
יצחק וישמעאל בניו אל מערת המכפלה אל שדה עפרן בן
צחר החתי אשר על פני ממרא: השדה אשר קנה אברהם
מאת בני חת שמה קבר אברהם ושרה אשתו: ויהי אחרי
מות אברהם ויברך אלהים את יצחק בנו וישב יצחק עם ב
באר לחי ראי: פ ואלה תלדת ישמעאל
בן אברהם אשר ילדה הגר המצרית שפחת שרה לאבר

גמלא: ואמרת לעבדא מן גברא דיכי דמהליך בחקלא לקדמותנא ואמר עבדא הוא רבוני ונסבת עיפא ואתכסיאת: ואשתעי עבדא ליצחק ית כל פתגמיא דעבד: ואעלה יצחק למשכנא ותזא והא תקנן עובדהא כעובדי שרה אמיה ונסב ית רבקה והות ליה לאנתו ורחמה ואתנחם יצחק בתר דמיתת אמיה: ואוסף אברהם ונסב אתתא ושמה קטורה: וילדת ליה ית זמרן וית יקשן וית מדן וית מדין וית ישבק וית שוח: ויקשן אוליד ית שבא וית דדן ובני דדן הוו למשרין ולשכונין ולנגוון: ובני מדין עיפה ועפר וחנך ואבידע ואלדעה כל אלין בני קטורה: ויהב אברהם ית כל דליה ליצחק: ולבני לחינתא דלאברהם יהב אברהם מתנן ושלחינון מעל יצחק בריה עד דהוא קים לקדומא לארע בני מדנחא: ואלין יומי שני חיי אברהם דחיא מאה ושבעין וחמש שנין: ואתנגיד ומית אברהם בסיבו טבא סיב ושבע ואתכניש לעמיה: וקברו יתיה יצחק וישמעאל בנוהי במערת כפלתא בחקל עפרון בר צחר חתאה דעל אפי ממרא: חקלא דזבן אברהם מן בני חתאה תמן אתקבר אברהם ושרה אתתיה: והוה בתר דמית אברהם ובריך יי׳ ית יצחק בריה ויתב יצחק עם בירא דמלאך קימא אתחזי עלה:

ואלין תולדת ישמעאל בר אברהם דילידת הגר מצריתא אמתא דשרה

שאמ׳ לו הקב״ה לאברהם והיה ברכה הברכות מסורות בידך לברך את מי שתרצה ומסרן ליצחק· הפלגשם· חסר כתיב שלא היתה אלא פלגש אחת היא הגר היא קטורה· נשים בכתובה פלגשים בלא כתובה כדאמ׳ בסנהדרין בנשים ופלגשים דדוד· נתן אברהם מתנות· פירשו רבותי׳ שם טומאה מסר להם· ק׳ שנה וע׳ שנה וה׳ שנים· בן ק׳ כבן ע׳ ובן ע׳ כבן ה׳ בלא חטא· יצחק וישמעאל· מכאן שעשה ישמעאל תשובה והוליך את יצחק לפניו· זה היא שיבה טובה שנאמרה באברהם· ויהי אחרי מות אברהם ויברך וגו׳ נחמו תנחומי אבלים ד״א אע״פ שמסר הקב״ה את הברכות לאברהם נתירא לברך את יצחק מפני שצפה את עשו יוצא ממנו אמ׳ יבא בעל העולם ויברך את אשר יטב בעיניו·

בשמותם לתולדותם· סדר לידתן זה אחר זה· בחצריהם· כרכים שאין להם חומה· ובתרגומו בפצחיהון שהם מפורזים לשון פתיחה כמו פצחו ורננו ואלה ש
שני חיי ישמעאל· וגו׳ אמ׳ ר׳ חייא בר אבא למה נמנו שנותיו של ישמעאל כדי לייחס בהם שנותיו של יעקב משנותיו של ישמעאל למדנו ששמש יעקב
בבית עבר יד׳ שנה כשפירש מאביו קודם שבא אצל לבן שהרי כשפירש יעקב מאביו מת ישמעאל שנ׳ וילך עשו אל ישמעאל וגו׳ כמו שמפ
בסוף מגלה נקראת· ויגוע· לא נאמרה גויעה אלא בצדיקים· נפל· שכן· כמו שרין ועמלק ובני קדם נופלים בעמק· כאן הוא לשון נפילה ולהלן פ
פני כל אחיו ישכן· עד שלא מת אברהם ישכן משמת נפל· תפלה ויהיו חיי שרה·

לאברהם: ואלה שמות בני ישמעאל בשמתם לתולדתם בכר ישמעאל נבית וקדר ואדבאל ומבשם: ומשמע ודומה ומשא: חדד ותימא יטור נפיש וקדמה: אלה הם בני ישמעאל ואלה שמתם בחצריהם ובטירתם שנים עשר נשיאם לאמתם: ואלה שני חיי ישמעאל מאת שנה ושלשים שנה ושבע שנים ויגוע וימת ויאסף אל עמיו: וישכנו מחוילה עד שור אשר על פני מצרים באכה אשורה על פני כל אחיו נפל:

לאברהם: ואלין שמהת בני ישמעאל בשמהתהון לתולדתהון בוכרא דישמעאל נביות וקדר ואדבאל ומבשם: ומשמע ודומה ומשא: חדד ותימא יטור נפיש וקדמה: אלין אנון בני ישמעאל ואלין שמהתהון בפצחיהון ובכרכיהון תרין עשר רברבין לאומיהון: ואלין שני חיי ישמעאל מאה ותלתין ושבע שנין ואתנגיד ומית ואתכניש לעמיה: ושרו מחוילה עד חגרא דעל אפי מצרים מטי לאתור על אפי כל אחוהי שרא:

פרשה

ואלה תולדת יצחק בן אברהם אברהם הוליד את יצחק: ויהי יצחק בן ארבעים שנה בקחתו את רבקה בת בתואל הארמי מפדן ארם אחות לבן הארמי לו לאשה: ויעתר יצחק ליהוה לנכח אשתו כי עקרה הוא ויעתר לו יהוה ותהר רבקה אשתו: ויתרצצו הבנים בקרבה ותאמר אם כן למה זה אנכי ותלך לדרש את יהוה: ויאמר יהוה לה שני גיים בבטנך ושני לאמים ממעיך יפרדו ולאם מלאם יאמץ ורב יעבד צעיר: וימלאו ימיה ללדת והנה תומם בבטנה: ויצא הראשון אדמוני כלו כאדרת שער ויקראו שמו עשו: ואח

פרשה

ואלין תולדת יצחק בר אברהם אברהם אוליד ית יצחק: והוה יצחק בר ארבעין שנין כד נסב ית רבקה בת בתואל ארמאה מפדן ארם אחתיה דלבן ארמאה ליה לאנתו: וצלי יצחק קדם יי׳ לקבל אנתתיה ארי עקרא היא וקביל צלותיה יי׳ ועדיאת רבקה אנתתיה: ודחקין בניא במעהא ואמרת אם כן למא דנן אנא ואזלת למתבע אולפן מן קדם יי׳: ואמר יי׳ לה תרין עממין במעיכי ותרין מלכון ממעיכי יתפרשון ומלכו ממלכו יתקף ורבא ישתעבד לזעירא: ושלימו יומהא למילד והא תיומין במעהא: ונפק קדמאה סמוק כוליה ככלך דשער וקרו שמיה עשו:

אלה תולדות יצחק· יעקב ועשו האמורין בפרשה· ועל ידי שכתב הכתוב יצחק בן אברהם הוזקק לומר אברהם הוליד את יצחק· לפי שהיו ליצני הדור אומרים מאבימלך נתעברה שרה שהרי כמה שנים שהתה עם אברהם ולא נתעברה הימנו מה עשה הקב״ה צר קלסתר פניו של יצחק דומה לאברהם והעידו הכל אברהם הוליד את יצחק וזהו שכתוב כאן יצחק בן אברהם היה שהרי עדות יש שאברהם הוליד את יצחק· בן ארבעים שנה· שהרי כשבא אברהם מהר המוריה נתבשר שנולדה רבקה ויצחק היה בן לו׳ שנה שהרי בו בפרק מתה שרה ומשנולד יצחק עד שמתה שרה לז׳ שנה היתה בת צ׳ כשנולד יצחק וקכ״ז כשמתה שנ׳ ויהיו חיי שרה וגו׳ הרי ליצחק לז׳ ובו בפרק נולדה רבקה המתין לה שתהא ראויה לביאה ג׳ שנים ונשאה· בת בתואל· מפדן ארם אחות לבן· וכי עדיין לא נכתב שהיא בת בתואל ואחות לבן ומפדן ארם אלא להגיד שבחה שהיתה בת רשע ואחות רשע ומקומה אנשי רשע ולא למדה ממעשיהם· פדן ארם· על שם ששני ארם היו ארם נהרים וארם צובה קורא אותו פדן לשון צמד בקר תרגום פדן תורין ויש פותרין פדן ארם כמו שדה ארם שבלשון ישמעאל קורין לשדה פדן· ויעתר· הרבה והפציר בתפלה· ויעתר· נתפצר ונתפתה לו ואומ׳ אני כל לשון עתר לשון הפצרה וריבוי הוא וכן ועתר ענן הקטרת מרבית העשן [illegible]
עלי דבריכם וכן ונעתרות נשיקות שונא דומות למרובות והנם למשא ובקירי״ש בלעז· לנכח אשתו· זה עומד בזוית זו ומתפלל וזו עומדת בזוית
זו ומתפללת· ויעתר לו· ולא לה שאין דומה תפלת צדיק בן צדיק לתפלת צדיק בן רשע לפיכך לו ולא לה· ויתרוצצו· על כרחך המקרא הזה
דורשני שסתם מה היא רציצה זו וכתב אם כן למה זה אנכי רבותינו דרשוהו לשון ריצה כשהיתה עוברת על פתחי תורה של שם ועבר יעקב רץ
לצאת עוברת על פתחי עבודה זרה עשו מפרכס לצאת ד״א מתרוצצים זה עם זה ומריבים בנחלת שני עולמות· ותאמר אם כן· גדול צער הע
אנכי מתאוה ומתפללת על הריון· ותלך לדרוש· לבית מדרשו של שם· לדרוש את יי׳· שיגיד לה מה תהא בסופה· ויאמר יי׳ לה· על ידי ש
נאמר ברוח הקודש והוא אמר לה· שני גוים בבטנך· גיים כתיב אלו אנטונינוס ורבי שלא פסקו על שולחנם לא צנון ולא חזרת
[illegible]
[illegible]
[illegible]

... שדיש הגוי ... ודרשו לפי פשוטו בדין היה אוחז בו לעכבו יעקב נוצר מטפה
... תן לה שני אבנים זו אחר זו הנכנסת ראשונה תצא אחרונה והנכנסת אחרונה תצ
... בעקב שנוצר ראשונה יצא אחרון · בעקב עשו סימן שאין זה מספיק לגמור מלכותו ע
... שון ללידה כראשון ליצירה ויפטר את רחמה ויטול הבכורה מן הדין · ויקרא שמו יעקב ·
... ששים שנה · עשר שנים משנשאה עד שנעשית בת יג שנה וראויה להריון וי שנים צפה ו

... ת בעקב עשו ויקרא שמו יעקב
... ת אתם : ויגדלו הנערים ויהי עשו
... עקב איש תם ישב אהלים : ויאהב
... ו ורבקה אהבת את יעקב : ויזד יע
... ו השדה והוא עיף : ויאמר עשו אל יע
... מן האדם האדם הזה כי עיף אנכי על כן
ויאמר יעקב מכרה כיום את בכרתך לי : ו
... ה אנכי הולך למות ולמה זה לי בכרה : ויאמר
... עה לי כיום וישבע לו וימכר את בכרתו ליעקב :
... ן לעשו לחם ונזיד עדשים ויאכל וישת ויקם וילך וי
... ו את הבכרה : פ ויהי רעב בארץ מלבד
... עב הראשון אשר היה בימי אברהם וילך יצחק אל אב
... בימלך מלך פלשתים גררה : וירא אליו יהוה ויאמר אל ת
תרד מצרימה שכן בארץ אשר אמר אליך : גור בארץ הז
הזאת ואהיה עמך ואברכך כי לך ולזרעך אתן את כל הא
הארצת האל והקמתי את השבעה אשר נשבעתי לאברהם
אביך : והרביתי את זרעך ככוכבי השמים ונתתי לזרעך את
כל הארצת האל והתברכו בזרעך כל גויי הארץ : עקב א
אשר שמע אברהם בקלי וישמר משמרתי מצותי חקותי ות

ובתר כן נפק אחוהי וידיה אחידא
בעקבא דעשו וקרא שמיה יע
יעקב ויצחק בר שתין שנין כד
ילדת יתהון : ורביאו עולימיא וה
והוה עשו גבר נחשירכן גבר
נפק חקל ויעקב גבר שלים מ
משמש בית אולפנא : ורחם יצ
יצחק ית עשו ארי מצידיה הוה
אכיל ורבקה רחמת ית יעקב : ו
ובשל יעקב תבשילא ועל עשו
מן חקלא והוא משלהי : ואמר
עשו ליעקב אטעמני כען מן
סמוקא סמוקא הדין ארי משלהי
אנא על כן קרא שמיה אדום :
ואמר יעקב זבון כיום דלהין ית
בכורותך לי : ואמר עשו הא א
אנא אזיל לממת ולמה דנן לי
בכורותא : ואמר יעקב קיים לי
כיום דלהין וקיים ליה וזבין ית
בכורותיה ליעקב : ויעקב יהב ל
לעשו לחם ותבשיל דטלופחין ו
ואכל ושתי וקם ואזל ושט עשו
ית בכורותא : והוה כפנא
בארעא בר מכפנא קדמאה ד
דהוה ביומי אברהם ואזל יצחק
לות אבימלך מלכא דפלשתאי
לגרר : ואתגלי ליה יי ואמר לא
תחות למצרים שרי בארעא ד
דאימר לך : דור בארעא הדא ו
ויהי מימרי בסעדך ואברכינך ארי
לך ולבנך איתן ית כל ארעתא
האלין ואקים ית קימא דקיימית
לאברהם אבוך : ואסגי ית בנך
ככוכבי שמיא ואתן לבנך ית כ
כל ארעתא האלין ויתברכון בר
בריל בנך כל עממי ארעא : ח
חלף דקביל אברהם במימרי ונ
ונטר מטרת מימרי פקודי קימי

המתין לה כמו שעשה אביו לשרה כיון שלא נתעברה ידע שהיא עקרה ושפחה לא רצה לישא לפי שנתקדש בהר המוריה להיות עולה תמימה : ו
ויגדלו · ויהי עשו · כל זמן שהיו קטנים לא היו נכרים במעשיהם ואין אדם מדקדק בהם מה טבם כיון שנעשו בני שלש עשרה שנה זה פירש לבתי
מדרשות וזה פירש לע"ז · יודע ציד · לצוד ולרמות את אביו בפיו ושואלו אבא היאך מעשרין את המלח והתבן כסבור אביו ש
שהוא מדקדק במצות · איש שדה · אדם בטל וצודה בקשתו חיות ועופות · תם · אינו בקי בכל אלה כלבו כן פיו מי שאינו חריף לרמות קרוי תם · י
יושב אהלים · אהלו של שם ואהלו של עבר · בפיו · כתרגומו בפיו של יצחק ומדרשו בפיו של עשו שהיה צד אותו ומרמהו בדבריו · ויזד · לשון ב
בשול · והוא עיף · ברציחה כמא דתימא כי עיפה נפשי להורגים · הלעיטני · אפתח פי ושפוך הרבה לתוכה כמו ששנינו אין אובסין את הגמל אבל
מלעיטין אותו · מן האדום האדום · עדשים אדומות ואותו היום מת אברהם שלא יראה את עשו בן בנו יוצא לתרבות רעה ואין זו שיבה טובה שה
הבטיחו הקב"ה לפיכך קצר ה' שנים משנותיו שיצחק חי קפ וזה קעה ובשל יעקב עדשים להברות את האבל ולמה עדשים שדומות לגלגל שה
אבלות גלגל שחוזר בעולם · כיום · כתרגומו כיום דלהין כיום שהוא ברור כך מכור לי מכירה ברורה · בכרתך · לפי שהעבודה בבכורות אמר יש
... ב אין רשע זה ראוי שיקריב להקב"ה · הנה אנכי הולך למות · אמר מה טבה של עבודה זו אמר לו כמה אזהרות ועונשין ומיתות תלויין בה כאותה
... שנו אלו שבמיתה שתויי יין ופרועי ראש אמר אני הולך למות על ידה אם כן למה חפץ לי בה · ויבז עשו · העיד הכתוב על רשעו שבזה עבודתו
... קום · אל תרד מצרימה · שהיה דעתו לרדת מצרים כמו שירד אביו בימי הרעב · אל תרד מצרימה · שאתה עולה תמימה ואין חוצה לארץ כדי
... ל כמו האלה · והתברכו בזרעך · אדם אומר לבנו יהא זרעך כזרעו של יצחק וכן בכל המקרא וזה אב לכולם בך יברך ישראל לאמר ישמך
... קללה מצינו כן והיתה האשה לאלה שהמקלל אומר תהי כפלונית וכן והנחתם שמכם לשבועה לבחירי שהנשבע אומר ... כפלוני אם ש
... ר וכך · שמע אברהם בקולי · כשנסיתי אותו · וישמר משמרתי · גזרות להרחקה על האזהרות שבתורה כגון שניות לעריות ושבות לשבת · מ
... דברים שאלו לא נכתבו ראויין הם להכתב כגון גזל ושפיכות דמים · חקותי · דברים שיצר הרע משיב עליהם כגון אכילת חזיר ולבישת ש

שעטנז שאין טעם בדבר א' גזירת המלך וחקו' על עבדי' ותורתי' להביא תור' שבעל פה הלכה למשה מסיני
אחי הוא: כי ארכו. אמ' מעתה אין לי לדאוג מאחר שלא אנסוה עד עכשו ולא נזהר להיות נשמר: וישקף אבי[מלך]
הע': המיוחד בעם זה המלך: והבאת עלינו. אם שכב כבר הבאת אשם עלינו: בארץ ההיא. אעפ' שאינה חשוב[ה]
גוים: בשנה ההיא. אעפ' שאינה כתקנה שהיתה שנת רעבון: מאה שערים. שאמדוה כמה ראויה לעשות וע[שתה]
[על אחת מאה. ורבותינו] אמרו אומד זה למעשרות היה: כי גדל מאד. שהיו אומ' זבל פרדותיו של יצחק ולא כספו וזהבו של אבימלך

ותורתי : וישב יצחק בגרר : וישאלו אנש[י]
ויאמר אחתי הוא כי ירא לאמר אשתי פן
המקום על רבקה כי טובת מראה הוא : ויה[י]
הימים וישקף אבימלך מלך פלשתים בעד ה[חלון]
יצחק מצחק את רבקה אשתו : ויקרא אב[ימלך]
ויאמר אך הנה אשתך הוא ואיך אמרת אחתי [הוא]
אליו יצחק כי אמרתי פן אמות עליה : ויאמר א[בימלך]
זאת עשית לנו כמעט שכב אחד העם את אשת[ך]
עלינו אשם : ויצו אבימלך את כל העם לאמר הנגע
הזה ובאשתו מות יומת : ויזרע יצחק בארץ ההוא וימצא ב
בשנה ההוא מאה שערים ויברכהו יהוה : ויגדל האיש וילך
הלוך וגדל עד כי גדל מאד : ויהי לו מקנה צאן ומקנה בקר
ועבדה רבה ויקנאו אתו פלשתים : וכל הבארת אשר חפרו
עבדי אביו בימי אברהם אביו סתמום פלשתים וימלאום עפר :
ויאמר אבימלך אל יצחק לך מעמנו כי עצמת ממנו מאד :
וילך משם יצחק ויחן בנחל גרר וישב שם : וישב יצחק ויחפר
את בארת המים אשר חפרו בימי אברהם אביו ויסתמום פ
פלשתים אחרי מות אברהם ויקרא להן שמות כשמות אשר
קרא להן אביו : ויחפרו עבדי יצחק בנחל וימצאו שם באר
מים חיים : ויריבו רעי גרר עם רעי יצחק לאמר לנו המים ו

ואורייתי : ויתיב יצחק בגרר : וש
שאילו אנשי אתרא על אתתיה
ואמר אחתי היא ארי דחיל
למימר אתתי דלמא יקטלונני
אינשי אתרא על רבקה ארי ש
שפירת חזו היא : והוה כד סגיאו
ליה תמן יומיא ואסתכי אבימל'
מלכא דפלשתאי מן חרכא וחזא
והא יצחק מחייך עם רבקה את
אתתיה : וקרא אבימלך ליצחק
ואמר ברם הא אתתך היא וא
ואיכדין אמרת אחתי היא ואמר
ליה יצחק ארי אמרית דלמא
אתקטל עלה : ואמר אבימלך
מה דא עבדת לנא כזעיר פון
שכיב דמיחד בעמא עם אתתך
ואיתיתא עלנא חובא : ופקד א
אבימלך ית כל עמא למימר ד
דיקרב בגברא הדין ובאתתיה
אתקטלא יתקטל : וזרע יצחק ב
בארעא ההיא ואשכח בשתא ה
ההיא על חד מאה בדשערוהי ו
וברכיה יי' : ורבא גברא ואזל סגי
ורבי עד דרבא לחדא : והוו ליה
גיתי ענא וגיתי תורי ופלחנא
סגי וקניאו ביה פלשתאי : וכל
בירא דחפרו עבדי אבוהי ביומי
אברהם אבוהי טמונינן פלשתאי
ומלונון עפרא : ואמר אבימלך
ליצחק איזל מעמנא ארי תקפת
מננא לחדא : ואזל מתמן יצחק
ושרא בנחלא דגרר ויתיב תמן :
ותב יצחק וחפר ית בירי דמיא
דחפרו ביומי אברהם אבוהי ו
וטמונינון פלשתאי בתר דמית
אברהם וקרא להן שמהן כשמהן
דהוה קרי להן אבוהי : וחפרו ע
עבדי יצחק בנחלא ואשכחו ת
תמן בירא דמיין נבעין : ונצו
רעותא דגרר עם רעותא די
דיצחק למימר דלנא מיא ו

ועבדה רבה. עבודה משמע אחת עבודה משמע פעלה רבה: סתמום פלשתים. מפני שאמרו תקלה הם לנו מפני הגייסות הבאות עלינו. טמטום בל'
פלשתאי לשון סתימה ובלשון משנה מטמטם את הלב: בנחל גרר. רחוק מן העיר: וישב ויחפר. הבארות אשר חפרו בימי אברהם אביו ופלשתים ס
סתמום קודם שנסע יצחק מגרר חזר וחפרם:

עשק·עירעור·התעשקו עמו·נתעסקו עמו עליה במריבה ועירעור·שטנה·כתרגומו·ופרינו בארץ·ונפוש בארעא ואהיה מרבהו וכיצא
שרשותי סיטה שמקהבין ואל תתמה על הוי של ואהיה ומצע שמין תיבה סמוכה יש רוגמתה במקרא סורת מיגר ושכורת ולא סיין אותו לסקן
קבירמה ומגורה שנאמר ידי ראה ראינו· ראה באביך ראינו בך·תהי נא אלה בינותינו·תהי האלה אשר בינותינו מימי אביך תהי גם עתה בינינו
ובינך·לא נגענוך·כשאמרנו לך לך מעמנו ואתה גם עתה עשה לנו כן·שבעה·על שם הברית·בן ארבעים שנה·עשו נמשל כחזיר שנ' יכרסמנה
חזיר מיער החזיר הזה כשהוא שוכב פושט טלפיו לומר ראו שאני טהור כך אלו גוזלים וחומסים ומראים עצמם כשרים כל ארבעים שנה היה עשו צד

ויקרא שם הבאר עשק כי התעשקו עמו: ויחפרו באר אח
אחרת ויריבו גם עליה ויקרא שמה שטנה: ויעתק משם וי
ויחפר באר אחרת ולא רבו עליה ויקרא שמה רחבות ויא
ויאמר כי עתה הרחיב יהוה לנו ופרינו בארץ: ויעל משם ב
באר שבע: וירא אליו יהוה בלילה ההוא ויאמר אנכי אלהי
אברהם אביך אל תירא כי אתך אנכי וברכתיך והרביתי א
את זרעך בעבור אברהם עבדי: ויבן שם מזבח ויקרא בשם
יהוה ויט שם אהלו ויכרו שם עבדי יצחק באר: ואבימלך
הלך אליו מגרר ואחזת מרעהו ופיכל שר צבאו: ויאמר א
אליהם יצחק מדוע באתם אלי ואתם שנאתם אתי ותשלחוני
מאתכם: ויאמרו ראו ראינו כי היה יהוה עמך ונאמר תהי
נא אלה בינותינו בינינו ובינך ונכרתה ברית עמך: אם תע
תעשה עמנו רעה כאשר לא נגענוך וכאשר עשינו עמך רק
טוב ונשלחך בשלום אתה עתה ברוך יהוה: ויעש להם מ
משתה ויאכלו וישתו: וישכימו בבקר וישבעו איש לאחיו
וישלחם יצחק וילכו מאתו בשלום: ויהי ביום ההוא ויבאו ע
עבדי יצחק ויגדו לו על אדות הבאר אשר חפרו ויאמרו לו
מצאנו מים: ויקרא אתה שבעה על כן שם העיר באר שבע
[illegible] ויהי עשו בן ארבעים שנה ויקח
[illegible] תי ואת בשמת בת אילן החת

וקרא שמא דבירא עסק ארי א
אתעסקו עמיה: וחפרו בירא א
אוחרי ונצו אף עלה וקרא שמה
שטנה: ואסתלק מתמן וחפר בי
בירא אוחרי ולא נצו עלה וקרא
שמה רחובות ואמר ארי כען
אפתי יי׳ לנא ויפשנכנא בארעא:
וסליק מתמן לבאר שבע: ואתגלי
ליה יי׳ בליליא ההוא ואמר א
אנא אלהיה דאברהם אבוך לא
תדחל ארי בסעדך מימרי ואב
ואברכנך ואסגי ית בנך בדיל
אברהם עבדי: ובנא תמן מדבחא
וצלי בשמא דיי׳ ופרסיה תמן
למשכניה וכרו תמן עבדי ד
יצחק בירא: ואבימלך אתא ל
לותיה מגרר וסיעה מרחמוהי ו
ופיכל רב חיליה: ואמר להון י
יצחק מה דין אתיתון לותי וא
ואתון סנאתון יתי ושלחתוני מ
מלותכון: ואמרו מחזא חזינא א
ארי הוה מימרא דיי׳ בסעדך וא
ואמרנא תתקים כען מומתא ד
דהות בין אבהתנא בינגא ובינך
ונגזר קים עמך: אם תעבד ע
עמנא בישא כמא דלא אנזקנך
וכמא דעבדנא עמך להוד טב
ושלחנך בשלם את כען בריכא
דיי׳: ועבד להון משתיא ואכלו
ושתיאו: ואקדימו בצפרא וק
וקיימו גבר לאחוהי ושלחנון י
יצחק ואזלו מלותיה בשלם: והוה
ביומא ההוא ואתו עבדי יצחק
וחויאו ליה על עסק בירא ד
דחפרו ואמרו ליה אשכחנא מ
מיא: וקרא יתה שבעה על כן
שמא דקרתא באר שבע עד י
יומא הדין: והוה עשו
בר ארבעין שנין ונסב אתתא
ית יהודית בת בארי חתאה וית
בשמת בת אילון חתאה

[illegible] בטעיה בן מ׳ שנה משר מבא בן מ׳ שנה נשא אשה מה אף כן·

פרה רוח· לשו׳ מסרים כל מפשיהן היו להעבני· ליצחק ולרבקה· שהיו עובדות כו׳ ותכהין· בעשנן של אלו׳ דא׳ כדי שיטול יעקב את הברכות· לא ידעתי יום מותי· אמ׳ ר׳ יהושע בן קרחה אם מגיע אדם לפרק אבותיו ידאג חמש שנים לפני כן וחמש לאחר כן ויצחק היה בן קכ״ג אמר שמא לפרק אמי אני מגיע והיא מתה בת קכז והריני בחמש שנים סמוך לפרק לשכך לא ידעתי יום מותי שמא לפרק אמי שמא לפרק אבי· תליך· חרבך שודך להלוהו· שא כא· לשו׳ השחזה כמותה ששכינו איך משחיזין את הסכין אבל משיאה על גבי חברתה חדד סכינך ושחוט יפה שלא תא מכילני נבלה· וצודה לי· מן ההפקר ולא מן הגזל· לצוד ציד להביא· מהו להביא אם לא ימצא ציד יביא מן הגזל· וקח לי· משלי הם ואינם גזל

החתי: ותהיין מרת רוח ליצחק ולרבקה: ס. ויהי כי זקן יצחק ותכהין עיניו מראת ויקרא את עשו בנו הגדל ויאמר אליו בני ויאמר אליו הנני: ויאמר הנה נא זקנתי לא ידעתי יום מותי: ועתה שא נא כליך תליך וקשתך וצא השדה וצודה לי צידה: ועשה לי מטעמים כאשר אהבתי והביאה לי ואכלה בעבור תברכך נפשי בטרם אמות: ורבקה שמעת בדבר יצחק אל עשו בנו וילך עשו השדה לצוד ציד להביא: ורבקה אמרה אל יעקב בנה לאמר הנה שמעתי את אביך מדבר אל עשו אחיך לאמר: הביאה לי ציד ועשה לי מטעמים ואכלה ואברככה לפני יהוה לפני מותי: ועתה בני שמע בקלי לאשר אני מצוה אתך: לך נא אל הצאן וקח לי משם שני גדיי עזים טבים ואעשה אתם מטעמים לאביך כאשר אהב: והבאת לאביך ואכל בעבר אשר יברכך לפני מותו: ויאמר יעקב אל רבקה אמו הן עשו אחי איש שער ואנכי איש חלק: אולי ימשני אבי והייתי בעיניו כמתעתע והבאתי עלי קללה ולא ברכה: ותאמר לו אמו עלי קללתך בני אך שמע בקלי ולך קח לי: וילך ויקח ויבא לאמו ותעש אמו מטעמים כאשר אהב אביו: ותקח רבקה את בגדי עשו בנה הגדל החמדת אשר אתה בבית ותלבש את יעקב בנה הקטן: ואת ערת גדיי העזים הלבישה על ידיו ועל

חתאה: והואה מסרבן ומרגזן על מימר יצחק ורבקה: והוה כד סיב יצחק וכהאה עינוהי מלמחזי וקרא ית עשו בריה רבא ואמר ליה ברי ואמר ליה הא אנא: ואמר הא כען סיבית לית אנא ידע יומא דמותי: וכען סב כען זינך סיפך וקשתך ופוק לחקלא וצוד לי צידא: ועביד לי תבשילין כמא דרחימית ואעיל לי ואיכול בדיל דתברכינך נפשי עד לא אימות: ורבקה שמעת כד מליל יצחק עם עשו בריה ואזל עשו לחקלא לאיתאה: ורבקה אמרת ליעקב ברה למימר הא שמעית ית אבוך ממליל עם עשו אחוך למימר: אית לי צידא ועביד לי תבשילין ואיכול ואיברכינך קדם יי׳ קדם מותי: וכען ברי קביל מני למה דאנא מפקדא יתך: איזיל כען לענא וסב לי מתמן תרין גדיי עזין טבין ואעביד יתהון תבשילין לאבוך כמא דרחים: ותעיל לאבוך וייכול בדיל דיברכינך קדם מותיה: ואמר יעקב לרבקה אמיה הא עשו אחי גבר שער ואנא גבר שעיע: מאים ימושינני אבא ואיהי בעינוהי כמתלעב ואיתי עלי לוטין ולא ברכן: ואמרת ליה אמיה עלי אתאמר בנבואה דלא ייתון לוטיא עלך ברי ברם קביל מני ואיזל סב לי: ואזל ונסב ואיתי לאמיה ועבדת אמיה תבשילין כמא דרחים אבוהי: ונסיבת רבקה ית לבושי עשו ברה רבא דכיתא דעמה בביתא ואלבישת ית יעקב ברא זע׳ זעירא: וית משכי דגדיי בני עזי אלבישת על ידוהי וגו׳ סס

שלך כתב לה יצחק בכתובתה ליטול שני גדיי עזים בכל יום בר״ר· רבה· שני גדיי עזים· וכי שני גדיי עזים היה מאכלו של יצחק אלא פסח בן ביום והאחר עשה מטעמים כפרקי דר׳ אליעזר· איש שעיר· בעל שער· ימשני· כמו ממשש· החמדות· מיוחסין וגו׳ שהיה בוחר בהם· בגדים ששם לו והוא מפקיד אצל אמו· אשר אתה בבית· והלא כמה נשים היו לו

שפם באלה ותרגומו אסיאי · ורחל באה · הטעם בבית אתת הראשון לשו׳ פועל והשני עשויה · הן עוד היום גדול · לפי שראה אותם
רובצים לאסוף המקנה ולא ידעו עוד אמר להם הן עוד היום גדול אם שכירים אתם לא השלמתם פעולת היום ואם הבהמות שלכם
אסף המקנה וגו׳ בראשית רבה · לא נוכל · להשקות לפי שהאבן גדולה · וגללו · זה מתורגם ויגנדרון לפי שהוא לשון עתיד · ויגש יעקב
הבאר מעל פי עלוהית · ויבך · שצפה ברוח הקדש שאינה נכנסת עמו לקבורה דא לפי שבא בידים ריקניות אמ׳ אליעזר עבד ו בי
נזמים וצמידים ואני אין בידי כלום לפי שרדפו אליפז בן עשו במצות אביו אחריו להרגו והשיגו ולפי שגדל אליפז בחיקו של יצחק

על פי הבאר למקמה: ויאמר להם יעקב אחי מאין אתם ו
ויאמרו מחרן אנחנו: ויאמר להם הידעתם את לבן בן נחור
ויאמרו ידענו: ויאמר להם השלום לו ויאמרו שלום והנה
רחל בתו באה עם הצאן: ויאמר הן עוד היום גדול לא עת
האסף המקנה השקו הצאן ולכו רעו: ויאמרו לא נוכל עד
אשר יאספו כל העדרים וגללו את האבן מעל פי הבאר וה
והשקינו הצאן: עודנו מדבר עמם ורחל באה עם הצאן א
אשר לאביה כי רעה הוא: ויהי כאשר ראה יעקב את רחל
בת לבן אחי אמו ואת צאן לבן אחי אמו ויגש יעקב ויגל את
האבן מעל פי הבאר וישק את צאן לבן אחי אמו: וישק יעקב
לרחל וישא את קלו ויבך: ויגד יעקב לרחל כי אחי אביה
הוא וכי בן רבקה הוא ותרץ ותגד לאביה: ויהי כשמע לבן
את שמע יעקב בן אחתו וירץ לקראתו ויחבק לו וינשק לו
ויביאהו אל ביתו ויספר ללבן את כל הדברים האלה: ויאמר
לו לבן אך עצמי ובשרי אתה וישב עמו חדש ימים: ויאמר לבן
ליעקב הכי אחי אתה ועבדתני חנם הגידה לי מה משב
משכרתך: וללבן שתי בנות שם הגדלה לאה ושם הקטנה
רחל: ועיני לאה רכות ורחל היתה יפת תאר ויפת מראה:
ויאהב יעקב את רחל ויאמר אעבדך שבע שנים ברחל בתך
הקטנה: ויאמר לבן טוב תתי אתה לך מתתי אתה לאיש

על פומא רביר׳ לאתרה: ואמר
להון יעקב אחי מיכן אתון ואמרו מחרן אנחנא: ואמר להון
הידעתון ית לבן בר נחור ואמרו
ידענא: ואמר להון השלם ליה
ואמרו שלם והא רחל ברתיה אתיא עם ענא: ואמר הא עוד
כען יומא סגי לא עדן למכנש
בעירו אשקו ענא ואזילו רעו:
ואמרו לא נכול עד דיתכנשון
כל עדריא ויגנדרון ית אבנא
מעל פומא רביר׳ ונשקי ענא:
עד דהוא ממלל עמהון ורחל א
אתת עם ענא דלאבוה ארי ר
רעיתא היא: והוה כד חזא יעקב
ית רחל בת לבן אחוהא דאמיה
וית ענא דלבן אחוהא דאמיה
וקרב יעקב וגנדר ית אבנא מ
מעל פומא דבירא ואשקי ית ע
ענא דלבן אחוהא דאמיה: ונ
ונשיק יעקב לרחל וארים ית ק
קליה ובכא: וחוי יעקב לרחל א
ארי בר אחה אבוה הוא וארי בר
רבקה הוא ורהטת וחויאת לא
לאבוהא: והוה כד שמע לבן ית
שמע יעקב בר אחתיה ורהט ל
לקדמותיה וגפיף ליה ונשק ליה
ואעליה לביתיה ואשתעי ללבן
ית כל פתגמיא האלין: ואמר ליה
לבן ברם קריבי ובשרי את ויתב
עמיה ירח יומין: ואמר לבן ל
ליעקב המדאחי את ותפלחנני
מגן חוי לי מא אגרך: וללבן ת
תרתין בנן שום רבתא לאה ושום
זעירתא רחל: ועיני לאה יאיין
ורחל הות שפירא בריוא ויאיאה
בחזוא: ורחם יעקב ית רחל ואמר
אפלחנך שבע שנין ברחל ברתך
זעירתא: ואמר לבן טב דאתן יתה
יתה לך מדאתן יתה לגבר א

כי שך ירו׳ אמ׳ לו מה אעשה לאמיץ של ובא אמ׳ לו יעקב טול מה שבידי והמצי חשבו כמת · כי אחי אביה הוא · קרוב לאביה כמו כי אנשים אחים
אנחנו ומדרשו אם לרמאות הוא בא אני אחיו ואם אדם כשר הוא גם אני בן רבקה אחותו כשרה · ותגד לאביה · אמה מתה · וירץ לקראתו · כסבור ש
ממון הוא טעון · אליעזר עבד הבית בא לכאן בעשרה גמלים טעונין · ויחבק · כשלא ראה עמו כלום אמ׳ שמא זהובים הביא והם בחיקו · ויספר ללבן ·
שלא בא אלא מתוך אונס אחיו ושנטלו ממונו משמו · אך עצמי ובשרי · מעתה אין לי לאספך הביתה הואיל ואין בידך כלום לא מפני קורבה אש
אשפך בך חדש ימים וכן עשה ואף זו לא חנם שהיה רועה צאנו · הכי אחי אתה · לשון תמיה · וכי בשביל שאחי אתה תעבדני חנם · ועבדתני · כמו ו
ותעבדני וכן כל תיבה שהיא לשון עבר הוכה ויו בראשה ... רכות · שהיתה סבורה לעלות בגורלו של עשו ובוכה שהיו הכל אומרי׳
... אעבדך שבע שנים ... ימים אחדים שאמרה לו אמו וישבת עמו ימים אחדים ·

מלאו ימי. שאמר לי אמי ועוד מלאו ימי שהרי אני בן פ"ד שנה ואימתי אעמיד שנים עשר שבטים וזהו שנ' ואבואה אליה והלא קל שבקלים אי
אינו אומר כן אלא להוליד תולדות אמר: ויהי בבקר והנה היא לאה. אבל בלילה לא היתה לאה לפי שמסר יעקב סימנים לרחל וכשראתה שמכניסין
לה לאה אמרה עכשיו תכלם אחותי עמדה ומסרה לה אותן סימנים: מלא שבע זאת. דבוק הוא שהרי נקוד בחטף שבוע של זאת והן שבעת ימי
המשתה. בתלמוד ירושלמי במועד קטן: ונתנה לך. לשון רבים כמו נרדה ונבלה ונשרפה אף זה לשון ונתן: גם את זאת. מיד ותעבוד לאחר נשואיה:
שבע שנים אחרות. אחרות הקישן לראשונות מה ראשונות באמונה אף האחרונות באמונה אע"פ שברמאות באת עליו: ילדה מאישי. לפי שהאמהות

אחר שבה עמדי: ויעבד יעקב ברחל שבע שנים ויהיו בעיניו
כימים אחדים באהבתו אתה: ויאמר יעקב אל לבן הבה את
אשתי כי מלאו ימי ואבואה אליה: ויאסף לבן את כל אנשי
המקום ויעש משתה: ויהי בערב ויקח את לאה בתו ויבא א
אתה אליו ויבא אליה: ויתן לבן לה את זלפה שפחתו ללאה
בתו שפחה: ויהי בבקר והנה היא לאה ויאמר אל לבן מה
זאת עשית לי הלא ברחל עבדתי עמך ולמה רמיתני: ויאמר
לבן לא יעשה כן במקומנו לתת הצעירה לפני הבכירה: ם
מלא שבע זאת ונתנה לך גם את זאת בעבדה אשר תעבד
עמדי עוד שבע שנים אחרות: ויעש יעקב כן וימלא שבע זאת
ויתן לו את רחל בתו לו לאשה: ויתן לבן לרחל בתו את ב
בלהה שפחתו לה לשפחה: ויבא גם אל רחל ויאהב גם את
רחל מלאה ויעבד עמו עוד שבע שנים אחרות: וירא יהוה
כי שנואה לאה ויפתח את רחמה ורחל עקרה: ותהר לאה
ותלד בן ותקרא שמו ראובן כי אמרה כי ראה יהוה בעניי
כי עתה יאהבני אישי: ותהר עוד ותלד בן ותאמר כי שמע
יהוה כי שנואה אנכי ויתן לי גם את זה ותקרא שמו שמעון
ותהר עוד ותלד בן ותאמר עתה הפעם ילוה אישי אלי כי
ילדתי לו שלשה בנים על כן קרא שמו לוי: ותהר עוד ותלד
בן ותאמר הפעם אודה את יהוה על כן קראה שמו יהודה

מ' זכן חוב עמי: ופלח יעקב בר
ברחל שבע שנין והוו בעינוהי
כיומין זעירין ברחמיה יתה: ואמר
יעקב ללבן הב ית אתתי ארי ש
שלימו יומי פלחני ואעול לותה:
וכנש לבן ית כל אנשי אתרא
ועבד משתיא: והוה ברמשא ו
ודבר ית לאה ברתיה ואעיל יתה
לותיה ועל לותה: ויהב לבן לה
ית זלפה אמתיה ללאה ברתיה
לאמהו: והוה בצפרא והא היא
לאה ואמר ללבן מה דא עב
עבדת לי הלא ברחל פלחית
עמך ולמה שקרת בי: ואמר ל
לבן לא מתעבד כן באתרנא ל
למתן זעירתא קדם רבתא: אש
אשלים שבועתא דדא ונתן לך
אף ית דא בפולחנא דתפלח עמי
עוד שבע שנין אחרנין: ועבד
יעקב כן ואשלים שבועתא דדא
ויהב ליה ית רחל ברתיה ליה ל
לאנתו: ויהב לבן לרחל ברתיה
ית בלהה אמתיה לה לאמהו: וע
ועל אף לות רחל ורחים אף ית
רחל מלאה ופלח עמיה עוד ש
שבע שנין אחרנין: וחזא יי ארי
שניאתא לאה ויהב לה עדוי ו
ורחל עקרא: ועדיאת לאה וילד
וילידת בר וקרת שמיה ראובן
ארי אמרת ארי גלי קדם יי על
עלבני ארי כען ירחמינני בעלי:
ועדיאת עוד וילידת בר ואמרת
ארי שמיע קדם יי ארי שניאתא
אנא ויהב לי אף ית דין וקרת
שמיה שמעון: ועדיאת עוד ויל
וילידת בר ואמרת הדא זמנא ה
יתחבר לי בעלי ארי ילידית ליה
תלתא בנין על כן קרא שמיה
לוי: ועדיאת עוד וילידת בר ו
ואמרת הדא זמנא אודי קדם יי
על כן קרת שמיה יהודה

נביאות היו ויודעות ששנים עשר שבטים יוצאים מיעקב וארבע נשים ישא אמרה מעתה אין לו פתחון פה עלי שהרי נטלתי כל חלקי בבנים:
על כן כל מקום שנ' בו על כן מרובה במכלוסין חוץ מלוי שהמרגום היה מכלה בהם ובכלן כתי' קראה והקרא וזה כתיב בו קרא מדרש אגדה במ
הדברים רבה ששלח הקב"ה גבריאל והביאו לפניו וקרא לו שם זה ונתן לו כ"ד מתנות כהונה ועל שם שליוהו במתנות קראו לוי: הפעם אודה. שנטלתי
יותר מחלקי מעתה יש לי להודות:

קנאה · קנאה במעשיה אמרה אלולי שצדקה ממני לא זכתה לבנים · הבה לי · וכי כך עשתה אביך לאמך והלא התפלל עליה · ממני · מכאן למי
שאין לו בנים שחשוב כמת · התחת · וכי במקומו אני · שמך · אתה אמרת שאעשה כאבא אבא לא היו לו בנים אני יש לי בנים ממך מנע ולא ממני ·
על ברכי · ואבנה גם אנכי · מהו גם · אמרה לו זקנך אברהם היו לו בנים מהגר וחגר מתניו כנגד שרה אמר לה וקנאתי הכניסה צרתה ל
ביתה אמרה אם הדבר הזה שעכב הנה אמתי · ואבנה גם אנכי ממנה כשרה · דנני · דנני וחייבני וזכני · נפתולי אלהים · מנחם בן סרוק פירשו במחברת
צמיד פתיל חבורים שמה המקום נתחברתי עם אחותי לזכות לבנים ואני מפרשו לשון עקש ופתלתל נתעקשתי והפצרתי שירות ונפתולים למקום

ותעמד מלדת: ותרא רחל כי לא ילדה ליעקב ותקנא רחל
באחתה ותאמר אל יעקב הבה לי בנים ואם אין מתה אנכי:
ויחר אף יעקב ברחל ויאמר התחת אלהים אנכי אשר מנע
ממך פרי בטן: ותאמר הנה אמתי בלהה בא אליה ותלד על
ברכי ואבנה גם אנכי ממנה: ותתן לו את בלהה שפחתה
לאשה ויבא אליה יעקב: ותהר בלהה ותלד ליעקב בן: ו
ותאמר רחל דנני אלהים וגם שמע בקלי ויתן לי בן על כן
קראה שמו דן: ותהר עוד ותלד בלהה שפחת רחל בן שני
ליעקב: ותאמר רחל נפתולי אלהים נפתלתי עם אחתי גם
יכלתי ותקרא שמו נפתלי: ותרא לאה כי עמדה מלדת ו
ותקח את זלפה שפחתה ותתן אתה ליעקב לאשה: ותלד
זלפה שפחת לאה ליעקב בן: ותאמר לאה בגד ותקרא את
שמו גד: ותלד זלפה שפחת לאה בן שני ליעקב: ותאמר ל
לאה באשרי כי אשרוני בנות ותקרא את שמו אשר: וילך
ראובן בימי קציר חטים וימצא דודאים בשדה ויבא אתם אל
לאה אמו ותאמר רחל אל לאה תני נא לי מדודאי בנך:
ותאמר לה המעט קחתך את אישי ולקחת גם את דודאי
בני ותאמר רחל לכן ישכב עמך הלילה תחת דודאי בנך:
ויבא יעקב מן השדה בערב ותצא לאה לקראתו ותאמר א
אלי תבוא כי שכר שכרתיך בדודאי בני וישכב עמה בלילה

וקמת מלמילד: וחזת רחל ארי
לא ילידת ליעקב וקניאת רחל
באחתה ואמרת ליעקב הב לי
בנין ואם לא מיתא אנא: ותקף
רגזא דיעקב ברחל ואמר המני
את בעיא הלא מן קדם יי תבעין
דמנע מניך ולדא דמעין: וא
ואמרת הא אמתי בלהה עול ל
לותה ותליד ואנא ארבי ואתבני
אף אנא מנה: ויהבת ליה ית ב
בלהה אמתה לאיתו ועל לותה
יעקב: ועדיאת בלהה וילידת לי
ליעקב בר: ואמרת רחל דנני יי
ואף קביל צלותי ויהב לי בר על
כן קרת שמיה דן: ועדיאת עוד
וילידת בלהה אמתא דרחל בר
תנין ליעקב: ואמרת רחל קביל
בעותי יי באתחננותי בצלותי ח
חמדית דיהי לי ולד כאחתי
אף אתיהב לי וקרת שמיה נפת
נפתלי: וחזת לאה ארי קמת כל
מלמילד ודברת ית זלפה אמתה
ויהבת יתה ליעקב לאיתו: וילידת
זלפה אמתא דלאה ליעקב בר:
ואמרת לאה אתא גד וקרת ית
שמיה גד: וילידת זלפה אמתא
דלאה בר תנין ליעקב: ואמרת
לאה תושבחא הות לי ארי כען
ישבחונני נשיא וקרת ית שמיה
אשר: ואזל ראובן ביומי חצר
חטין ואשכח יברוחין בחקלא ו
ואיתי יתהון ללאה אמיה ואמרת
רחל ללאה הבי כען לי מיברוחי
דבריך: ואמרת לה הזער דדברת
ית בעלי ולמסב אף ית יברוחי
דברי ואמרת רחל בכן ישכוב עמך
בליליא חלף יברוחי דבריך: ועל
יעקב מן חקלא ברמשא ונפקת
לאה לקדמותיה ואמרת לותי
תעול ארי מיגר אגרתך ביברוחי
דברי ושכיב עמה בליליא הו

להיות שוה לאחותי · גם יכלתי · הסכים על ידי · ואונקלוס תרגם לשון תפלה כמו נפתולי אלהים נפתלתי בקשות התחבבות לפניו כתקבלתי ונתרצתי כא
כאחותי · נפתלתי נתקבלתי · ותלד זלפה · בכולן נאמר הריון חוץ מזלפה לפי שהיתה בחורה מכולן ותינוקת בשנים ואין הריון נכר בה וכדי
לרמות את יעקב · נתנה לבן ללאה שלא יבין שמכניסין לו את לאה שכך מנהג ליתן שפחה הגדולה לגדולה והקטנה לקטנה · בא גד · בא מזל טוב
כמו גד גדי וסיעתא · ולא ואגר · כנולד מהול ולא ידעתי · על מה נכתב תיבה אחת · בימי קציר חטים · להגיד שבחן של שבטים שעת הקציר היה ולא
פשט ידו בגזל להביא חטים ושעורים אלא דבר הפקר שאין אדם מקפיד בו · דודאים · סיגלי עשב הוא ובלשון ישמעאל יסמין · ולקחת גם את דודאי ב
בני · בתמיה ולעשות עוד זאת ליקח את דודאי בני ותרגום ולמסב · לכן ישכב עמך הלילה · שלי היתה שכיבת לילה זו ואני נותנה לך תחת דודאי בנך
לפי שזלזלה בשכיבת הצדיק לא זכתה ליקבר עמו · שכר שכרתיך · נתתי לרחל שכרה · בלילה הוא · הקב״ה סייע בו שיצא משם יששכר ·

וישמע אלהים אל לאה. שהיתה מתאוה ומחזרת להרבות שבטים [illegible] ויבוא הדבר [illegible] בית [illegible]
עיקר דירתו. לא עמדה שיהיו לי בנים כנגד כל נשיו. דינה. פירשו רבותי' שדנה לאה דין בעצמה אם זה זכר לא תהא רחל אחותי כאחת השפחות נ
והפכה לנקבה. ויזכר אלהים את רחל. זכר לה שמסרה סימניה לאחותה ושהיתה מצירה שמא תעלה בגורלו של עשו שמא יגרשנה יעקב
לה בנים ואף עשו הרשע כך. עלתה בלבו כששמע שאין לה בנים הוא שיסד הפייט האדמון כבט בלא חלה. אסף. הכניסה במקום שר
וכן אסוף חרפתנו ולא יאספה הביתה אסף נגהם וירחך לא יאסף לא יטמן. חרפתי. שהייתי חרפה על שאני עקרה והיו אומ' עלי שאני

הוא: וישמע אלהים אל לאה ותהר ותלד ליעקב בן חמישי:
ותאמר לאה נתן אלהים שכרי אשר נתתי שפחתי לאישי
ותקרא שמו יששכר: ותהר עוד לאה ותלד בן ששי ליעקב:
ותאמר לאה זבדני אלהים אתי זבד טוב הפעם יזבלני אישי
כי ילדתי לו ששה בנים ותקרא את שמו זבלון: ואחר ילדה
בת ותקרא את שמה דינה: ויזכר אלהים את רחל וישמע
אליה אלהים ויפתח את רחמה: ותהר ותלד בן ותאמר אסף
אלהים את חרפתי: ותקרא את שמו יוסף לאמר יסף יהוה לי
בן אחר: ויהי כאשר ילדה רחל את יוסף ויאמר יעקב אל
לבן שלחני ואלכה אל מקומי ולארצי: תנה את נשי ואת ילדי
אשר עבדתי אתך בהן ואלכה כי אתה ידעת את עבדתי
אשר עבדתיך: ויאמר אליו לבן אם נא מצאתי חן בעיניך נ
נחשתי ויברכני יהוה בגללך: ויאמר נקבה שכרך עלי וא
ואתנה: ויאמר אליו אתה ידעת את אשר עבדתיך ואת אשר
היה מקנך אתי: כי מעט אשר היה לך לפני ויפרץ לרב וי
ויברך יהוה אתך לרגלי ועתה מתי אעשה גם אנכי לביתי:
ויאמר מה אתן לך ויאמר יעקב לא תתן לי מאומה אם תעשה
לי הדבר הזה אשובה ארעה צאנך אשמר: אעבר בכל
צאנך היום הסר משם כל שה נקד וטלוא וכל שה חום ב
בכשבים וטלוא ונקד בעזים והיה שכרי: וענתה בי צדקתי

הוא: וקביל יי צלותה דלאה וע
ועדיאת וילידת ליעקב בר חמ
חמשאי: ואמרת לאה יהב יי אגרי
דיהבית אמתי לבעלי וקרת שמיה
יששכר: ועדיאת עוד לאה ויל
וילידת בר שתיתאי ליעקב: ואמרת
לאה יהב יי יתיה לי חולק טב ה
הדא זמנא יהי מדוריה דבעלי
לותי ארי ילידית ליה שתא בנין
וקרת ית שמיה זבולן: ובתר כן
ילידת ברתא וקרת ית שמה ד
דינה: ועל דוכרנא דרחל קדם
יי וקביל צלותה יי ויהב לה עדוי:
ועדיאת וילידת בר ואמרת כנש
יי ית חיסודי: וקרת ית שמיה י
יוסף למימר יוסף יי לי בר א
אוחרן: והוה כד ילידת רחל ית י
יוסף ואמר יעקב ללבן שלחני
ואיהך לאתרי ולארעי: הב ית נ
נשי וית בני דפלחית יתך בהון
ואיזיל ארי את ידעת ית פולחני
דפלחתך: ואמר ליה לבן אם כ
כען אשכחית רחמין בעינך נס
נסיתי וברכני יי בדילך: ואמר
פריש אגרך עלי ואתן: ואמר ליה
את ידעת ית דפלחתך וית דהוה
בעירך עמי: ארי זעיר דהוה לך
קדמי ותקיף לסגי וברך יי יתך
בדילי וכען אימתי אעבד אף
אנא לביתי: ואמר מה אתן לך
ואמר יעקב לא תתן לי מדעם
אם תעביד לי פתגמא הדין תו
איתוב ארעי ענך אטר: אעבר
בכל ענך יומא דין אעדי מתמן
מתמן כל אימר נמור וקרוח כ
וכל אמר שחום באמריא וקרוח
ונמור בעזיא ויהי אגרי: ות
ותסהד בי זכותי

של עשו הרשע. ומדרש אגדה כל זמן שאין לאשה בן אין לה במי לתלות סרחונה משיש לה בן תולה בו מי שבר כלי זה בנך מי אכל תאנים לו בנך. יוסף
יי לי בן אחר. יודעת היתה בנבואה שאין יעקב עתיד להעמיד אלא שנים עשר שבטים אמרה יהי רצון שאותו שהוא עתיד להעמיד יהא ממני ל
לכך לא נתפללה אלא על בן אחר. כאשר ילדה רחל את יוסף. משנולד שטנו של עשו שנא' והיה בית יעקב אש ובית יוסף להבה אש בלא להבה אינו ש
שולט למרחוק משנולד יוסף בטח ורצה לשוב. [illegible] כי אם ברכתי. נחשתי. [illegible] היה נסיתי בנחשי שלי שעל ידך באה
ברכה כשבאת לכאן לא היו לי בנים שנ' והנה רחל בתו באה עם הצאן אפשר יש לו בנים והוא שולח בתו אצל הרועים ועכשו היו לו בנים שנ'
וישמע את דברי בני לבן. נקבה. פרש אגרך. ואת אשר היה מקנך אתי. את חשבון מעוט מקנך שבא לידי מתחלה כמה היה. לרגלי. עם רגלי באת
אליך הברכה כמו העם אשר ברגליך לעם אשר ברגליך הבאים עמי. גם אנכי לביתי. לאמרך ביתי עכשו אין עושין לי אלא בני וצריך אני
להיות עושה גם אני עמהם וזהו גם. נקוד. מנומר בחברבורות דקות כמו נקודה [illegible] חברבורות רחבות. חום. שחום דומה ל
לאדום. רוש בלעז. לשון שחמומית [illegible] ילדו [illegible] נקודים וטלואים בעזים ושחומים בכבשים
הן שלי [illegible] בניך שלא תאמר לי על הנולדים [illegible]
הכבשים [illegible] נקודים וטלואים [illegible] וענתה בי צדקתי

כי תבא על שכרי ותעיד על שכרי לפניך שלא תוכל לומר בעודי כי אם נקודים וטלואים וכל שתמצא בהן שאינו נקוד או טלוא או חום בידוע שגנבתיו לך ובגניבה הוא שרוי אצלי: הן. לשון הין קבלת דברים: לו יהי כדברך הלואי ותרצה בכך: ויסר לבן ביום ההוא וגו' התישים עזים זכרים כל אשר לבן בו כל אשר היתה בו חברבורת לבנה: ויתן לבן ביד בניו הנמרות והעקודות: מקל לבנה עץ הוא ושמו לבנה כמו ותחת האלה ולבנה ומומר אני הוא שקורין טרימבלא שהיה לבן לח כשהוא רטוב ועוד לקח מקל לוז עץ שגדלין בו אגוזים דקים קולדרי בלעז וערמון קשטניי״ר בלעז פצלות קלופים קלופים שהיה עושהו מנומר מחשוף הלבן

ביום מחר כי תבוא על שכרי לפניך כל אשר איננו נקד וט
וטלוא בעזים וחום בכשבים גנוב הוא אתי: ויאמר לבן הן לו
יהי כדברך: ויסר ביום ההוא את התישים העקדים והט
והטלאים ואת כל העזים הנקדות והטלאת כל אשר לבן
בו וכל חום בכשבים ויתן ביד בניו: וישם דרך שלשת ימים
בינו ובין יעקב ויעקב רעה את צאן לבן הנותרת: ויקח לו
יעקב מקל לבנה לח ולוז וערמון ויפצל בהן פצלות לבנות
מחשף הלבן אשר על המקלות: ויצג את המקלות אשר פצל
ברהטים בשקתות המים אשר תבאן הצאן לשתות לנכח
הצאן ויחמנה בבאן לשתות: ויחמו הצאן אל המקלות ותלדן
הצאן עקדים נקדים וטלאים: והכשבים הפריד יעקב ויתן
פני הצאן אל עקד וכל חום בצאן לבן וישת לו עדרים לבדו
ולא שתם על צאן לבן: והיה בכל יחם הצאן המקשרות ושם
יעקב את המקלות לעיני הצאן ברהטים ליחמנה במקלות:
ובהעטיף הצאן לא ישים והיה העטפים ללבן והקשרים ל
ליעקב: ויפרץ האיש מאד מאד ויהי לו צאן רבות ושפחות
ועבדים וגמלים וחמרים: וישמע את דברי בני לבן לאמר ל
לקח יעקב את כל אשר לאבינו ומאשר לאבינו עשה את
כל הכבד הזה: וירא יעקב את פני לבן והנה איננו עמו כ
כתמול שלשום: ויאמר יהוה אל יעקב שוב אל ארץ אבותיך

ביום מחר ותהי זכותי על אגרי קדמך כל דליתוהי נמור ורקע בעזיא ושחום באמריא גניבא הוא עמי: ואמר לבן ברם לוי יהי כפתגמך: ואעדי ביומא ההוא ית תישיא רגוליא ורקועיא וית כל עזיא נמורתא ורקועתא כל דחור ביה וכל ד דשחום באמריא ויהב ביד בנוהי: ושוי מהלך תלתא יומין בינוהי ובין יעקב ויעקב רעי ית ענא דלבן דאשתארא: ונסיב ל ליה יעקב חוטרין דלבן רטיבין ודלוז ודדלוב וקליף בהין קליפין חורין קלוף חיור דעל חוטריא: ודעיץ ית חוטריא דקליף ברטיא במתר בית שקיא דמיא דאתין ענא למשתי לקיבליהון דענא ומתיחמן במיתיהון למשתי: ואתיחמא ענא בחוטריא וילידא ענא רגולין נמורין ור ורקועין: ואמריא אפריש יעקב ויהב ברישׁ ענא כל רגיל וכל דשחום בענא דלבן ושוי ליה ע עדרין בלחודוהי ולא ערבינון עם ענא דלבן: והוי בכל עדן דמתיחמן ענא מבכרתא ושוי יעקב ית חוטריא לעיני ענא ב ברטיא ליחמותהין בחטריא: ובלקישות ענא לא משוי והוין ל לקישיא ללבן ובכיריא ליעקב: ותקיף גברא לחדא לחדא והוו ליה ען סגיאן ואמהן ועבדין ו וגמלין וחמרין: ושמע ית פתגמי בני לבן דאמרין נסב יעקב ית כל דלאבונא ומדלאבונא ק קנא ית כל נכסיא האלין: וחזא יעקב [illegible] אפי לבן והא ליתוהי [illegible] עמיה כמאתמלי ומד ומדקדמוהי: ואמר יי ליעקב תוב לארע אבהתך

גלוי לבן של מקל כשהיה קולפו [illegible] נראה ונגלה לובן שלו במקום הקלף: ויצג. ויציג לשון הצגה ונעיצה היא בלשון ארמי [illegible] רימה שלישה דרך ביה מידי [illegible] [illegible]

[illegible]

ויקרא לרחל· תחלה ואחר כך ללאה שהיא היתה עקר הבית שבשבילה נזדוג יעקב עם לבן ואף בניה של לאה מודים בדבר שהרי בועז וביה ד
דינו משבט יהודה אומרים כרחל וכלאה אשר בנו שתיהן וגו׳ הקדימו רחל ללאה· עשרת מונים· אין מונים פחותים מעשרה· מונים לשון כלל
חשבון והן עשיריות· לשרנו שהחליף תנאו ק׳ פעמים· והנה העתודים· אע״פ שהבדילם לבן כלם שלא יתעברו הצאן דוגמתן היו המלאכים מביאין
אותן מעדר המסור ביד לבן לעדר שביד יעקב· וברודים· תרגומו ופציחין· פיסיר בלעז חוט של לבן מקיף את גופו סביב חברבורות שלו פתוחה
ומשלשלת מן אל זן ומן לי לחביא· כך מן המקרא· האל בית אל· כמו האל בית אל· האל יחידה ודרך מקראה לדבר כן כמו כי אתם באים אל הארץ כנ

ולמולדתך ואהיה עמך: וישלח יעקב ויקרא לרחל וללאה
השדה אל צאנו: ויאמר להן ראה אנכי את פני אביכן כי
איננו אלי כתמל שלשם ואלהי אבי היה עמדי: ואתנה
ידעתן כי בכל כחי עבדתי את אביכן: ואביכן התל בי והחלף
את משכרתי עשרת מנים ולא נתנו אלהים להרע עמדי:
אם כה יאמר נקדים יהיה שכרך וילדו כל הצאן נקדים
ואם כה יאמר עקדים יהיה שכרך וילדו כל הצאן עקדים:
ויצל אלהים את מקנה אביכם ויתן לי: ויהי בעת יחם הצאן
ואשא עיני וארא בחלום והנה העתדים העלים על הצאן ע
עקדים נקדים וברדים: ויאמר אלי מלאך האלהים בחלום
יעקב ואמר הנני: ויאמר שא נא עיניך וראה כל העתדים
העלים על הצאן עקדים נקדים וברדים כי ראיתי את כל
אשר לבן עשה לך: אנכי האל בית אל אשר משחת שם
מצבה אשר נדרת לי שם נדר עתה קום צא מן הארץ הזאת
ושוב אל ארץ מולדתך: ותען רחל ולאה ותאמרנה לו העוד
לנו חלק ונחלה בבית אבינו: הלוא נכריות נחשבנו לו כי
מכרנו ויאכל גם אכול את כספנו: כי כל העשר אשר הציל
אלהים מאבינו לנו הוא ולבנינו ועתה כל אשר אמר אלהים
אליך עשה: ויקם יעקב וישא את בניו ואת נשיו על הגמלים:
וינהג את כל מקנהו ואת כל רכשו אשר רכש מקנה קנינו

ולילדותך ויהי מימרי בסעדך: ו
ושלח יעקב וקרא לרחל וללאה
לחקלא לות ענה: ואמר להין
חזי אנא ית סבר אפי אבוכין
ארי ליתוהי עמי כמאתמלי ומ
ומדקדמוהי ואלהא דאבא הוה
בסעדי: ואתון ידעתון ארי בכל
חילי פלחית ית אבוכין: ואבוכין
שקר בי ואשני ית אגרי עסר ז
זמנין ולא שבקיה יי׳ לאבאשא
עמי: אם כדין הוה אמר נמורין
יהי אגרך וילידן כל ענא נמורין
ואם כדין הוה אמר רגולין יהי
אגרך וילידן כל ענא רגולין:
ואפריש יי׳ מן בעירא דאבוכין
ויהב לי: והוה בעדן דאתיחמא
ענא וזקפית עיני וחזית בחלמא
והא תישיא דסלקין על ענא ר
רגולין נמורין ופציחין: ואמר לי
מלאכא דיי׳ בחלמא יעקב ואמ
ואמרית הא אנא: ואמר זקף כ
כען עינך וחזי כל תישיא דס
דסלקין על ענא רגולין נמורין
ופציחין ארי גלי קדמי ית כל
דלבן עביד לך: אנא אלהא דא
דאתגליתי עלך בבית אל דמשחת
תמן קמא דקיימתא קדמי תמן
קיים כען קום פוק מן ארעא ה
הדא ותוב לארע ילדותך: ות
ותתיבת רחל ולאה ואמרא ליה
העוד לנא חולק ואחסנא בבית

[illegible]

[illegible] ביר כנען·ודרך [illegible] ימים בין [illegible] יעקב·ותגנב רחל·להפריש אביה מע״ז נתכוונה·ביום השלישי·שהרי דרך שלשה ימים היה ביניהם·את אחיו·קרוביו·[illegible] ג׳ ימים שהלך המגיד להגיד את לבן הלך יעקב לדרכו כמותו נמצא רחוק מלבן ו׳ ימים ובז׳ השיגו לבן למדנו שכל מה שהלך יעקב בשבעה ימים הלך לבן ביום אחד·מטוב ועד רע·כל טובתן של רשעים רעה היא אצל הצדיקים·כשביות חרב·כל חיל הבא למלחמה קרוי חרב·ותגנב אותי·גנבת דעתי·יש לאל ידי·יש כח בידי לעשות עמכם רע וכל ל׳ שהוא קודש על שם אדנות ורב מנטים הוא·נכספתה·חמדת·והרבה יש במקרא נכספה וגם כלתה לנפשי·למעשה ידיך תכסוף·כי יראתי וגו׳ השיבו על ראשון ראשון שאמר לך

אשר רכש בפדן ארם לבוא אל יצחק אביו ארצה כנען: ולבן
הלך לגזז את צאנו ותגנב רחל את התרפים אשר לאביה:
ויגנב יעקב את לב לבן הארמי על בלי הגיד לו כי ברח הוא:
ויברח הוא וכל אשר לו ויקם ויעבר את הנהר וישם את פניו
הר הגלעד: ויגד ללבן ביום השלישי כי ברח יעקב: ויקח את
אחיו עמו וירדף אחריו דרך שבעת ימים וידבק אתו בהר
הגלעד: ויבא אלהים אל לבן הארמי בחלם הלילה ויאמר
לו השמר לך פן תדבר עם יעקב מטוב עד רע: וישג לבן את
יעקב ויעקב תקע את אהלו בהר ולבן תקע את אחיו בהר ה
הגלעד: ויאמר לבן ליעקב מה עשית ותגנב את לבבי ותנהג
את בנתי כשביות חרב: למה נחבאת לברח ותגנב אתי ולא
הגדת לי ואשלחך בשמחה ובשרים בתף ובכנור: ולא נט
נטשתני לנשק לבני ולבנתי עתה הסכלת עשו: יש לאל ידי
לעשות עמכם רע ואלהי אביכם אמש אמר אלי לאמר ה
השמר לך מדבר עם יעקב מטוב עד רע: ועתה הלך הלכת
כי נכסף נכספתה לבית אביך למה גנבת את אלהי: ויען
יעקב ויאמר ללבן כי יראתי כי אמרתי פן תגזל את בנותיך
מעמי: עם אשר תמצא את אלהיך לא יחיה נגד אחינו הכר
לך מה עמדי וקח לך ולא ידע יעקב כי רחל גנבתם: ויבא
לבן באהל יעקב ובאהל לאה ובאהל שתי האמהות ולא מ

דיקנא בפדן ארם למיתי לות
יצחק אבוהי לארעא דכנען: ול
ולבן אזל למגז ית ענניה ונסבת
רחל ית צלמניא דלאבוהא: וכסי
יעקב מן לבן ארמאה על דלא
חוי ליה ארי אזיל הוא: ואזל
הוא וכל דליה וקם ועבר ית
פרת ושוי ית אפוהי לטורא ד
דגלעד: ואתחוא ללבן ביומא
תליתאה ארי אזל יעקב: ודבר
ית אחוהי עמיה ורדף בתרוהי
מהלך שבעא יומין ואדבק יתיה
בטורא דגלעד: ואתא מימר מן
קדם יי׳ לות לבן ארמאה בחלמא
דליליא ואמר ליה אסתמר לך
דלמא תמלל עם יעקב מטב עד
ביש: ואדביק לבן ית יעקב ויעקב
פרס ית משכניה בטורא ולבן
אשרי ית אחוהי בטור דגלעד:
ואמר לבן ליעקב מה עבדת ו
וכסית מני ודברת ית בנתי כש
כשביית חרבא: למה אטמרת ל
למיזל וכסית מני ולא חויתא לי
ושלחיתך פון בחדוא ובתושבחן
בתפין ובכנרין: ולא שבקתני ל
לנשקא לבני ולבנתי כען אס
אסכלתא למעבד: אית חילא בידי
למעבד עמכון בישא ואלהא דא
דאבוכון ברמשא אמר לי לם
למימר אסתמר לך מלמללא
עם יעקב מטב עד ביש: וכען
מיזל אזלתא ארי חמדא חמדתא
לבית אבוך למא נסבתא ית דח
דחלתי: ואתיב יעקב ואמר ללבן
ארי דחילית ארי אמרית דלמא
תנוס ית בנתך מני: עם דתשכח
ית דחלתך לא יתקיים קדם אחנא
אשתמודע לך מה דעמי וסב לך
ולא ידע יעקב ארי רחל נסבתנון:
ועל לבן במשכנא דיעקב ובמשכנ
דלאה ובמשכן תרתין לחינתא ולא

ותנהג את בנותי וג׳ לא יחיה·ומאותה קללה מתה רחל בדרך·מה עמדי·משלך·באהל יעקב·הוא אהל רחל שהיה יעקב תדיר אצלה וכן הוא אומר בני רחל אשת יעקב ובכולן לא נאמר אשת יעקב

מצא ויצא מאהל לאה ויבא באהל רחל: ורחל לקחה את
התרפים ותשמם בכר הגמל ותשב עליהם וימשש לבן את
כל האהל ולא מצא: ותאמר אל אביה אל יחר בעיני אדני
כי לוא אוכל לקום מפניך כי דרך נשים לי ויחפש ולא מצא
את התרפים: ויחר ליעקב וירב בלבן ויען יעקב ויאמר ללבן
מה פשעי מה חטאתי כי דלקת אחרי: כי מששת את כל
כלי מה מצאת מכל כלי ביתך שים כה נגד אחי ואחיך וי
ויוכיחו בין שנינו: זה עשרים שנה אנכי עמך רחליך ועזיך לא
שכלו ואילי צאנך לא אכלתי: טרפה לא הבאתי אליך אנכי
אחטנה מידי תבקשנה גנבתי יום וגנבתי לילה: הייתי ביום
אכלני חרב וקרח בלילה ותדד שנתי מעיני: זה לי עשרים
שנה בביתך עבדתיך ארבע עשרה שנה בשתי בנתיך ושש
שנים בצאנך ותחלף את משכרתי עשרת מנים: לולי אלהי
אבי אלהי אברהם ופחד יצחק היה לי כי עתה ריקם של
שלחתני את עניי ואת יגיע כפי ראה אלהים ויוכח אמש: ויען
לבן ויאמר אל יעקב הבנות בנתי והבנים בני והצאן צאני
וכל אשר אתה ראה לי הוא ולבנתי מה אעשה לאלה היום
או לבניהן אשר ילדו: ועתה לכה נכרתה ברית אני ואתה
והיה לעד ביני ובינך: ויקח יעקב אבן וירימה מצבה: ויאמר
יעקב לאחיו לקטו אבנים ויקחו אבנים ויעשו גל ויאכלו שם

במשכנא דרחל: ורחל נסבת ית
צלמניא ושויתנון בעביטא ד
גמלא ויתבת עליהון ופשפש לבן
ית כל משכנא ולא אשכח: ואמרת
לאבוהא לא יתקף בעיני רבוני
ארי לא איכול למקם מן קדמך
ארי אורח נשין לי ובלש ולא א
שכח ית צלמניא: ותקף ליעקב
ונצא עם לבן ואתיב יעקב ואמר
ללבן מה חובי מה סרחני ארי ר
דפתא בתרי: ארי משיתא ית כל
מני מה אשכחתא מכל מני ביתך
שו הכא קדם אחי ואחך ויוכחון
בין תרוינא: דנן עשרין שנין אנא
עמך רחלך ועזך לא אתכילו ו
דכרי ענך לא אכלית: דתבירא
לא איתיתי לותך דהות סגיא מן
מנינא מני את בעי לה כטירת
ביממא וכטירת בליליא: הויתי
ביממא אכלני שרבא וגלידא
הוה נחית עלי בליליא ונדת ש
שנתי מעיני: דנן לי עשרין שנין
בביתך פלחתך ארבע עשרי
שנין בתרתין בנתך ושית שנין
בענך ואשניתא ית אגרי עסר
זמנין: לולי דאלהא דאבא
אלהא דאברהם ודדחיל ליה יצחק
הוה בסעדי ארי כען ריקן של
שלחתני ית עמלי וית לאות ידי
גלי קדם יי ואוכח ברמש: ואתיב
לבן ואמר ליעקב בנתא בנתי
ובניא בני ועאנא עני וכל דאת
חזי דלי הוא ולבנתי מה אעבד
לאלין יומא דין או לבניהן ד
דילידא: וכען איתא נגזר קים
אנא ואת ויהי לסהיד ביני ו
ובינך: ונסב יעקב אבנא וזקפה
קמא. ואמר יעקב לאחוהי לקוטו
אבנין ונסיבו אבנין ועבדו דג
דגורא ואכלו תמן

גנובתי יום וגנובתי לילה. גנובת יום או גנובת לילה הכל שלמתי. גנובתי כמו רבתי עם רבתי בגוים שרתי במדינות מלאתי משפט אוהבתי לך
לרוץ. אכלני חרב. לשון אש אוכלה. קרח. כמו משליך קרחו גלידא. שנתי. לשון שינה. ותחליף את משכורתי. הייתה משנה אי תנאי בינינו מנקוד לט
לטלוא לעקודים לברודים. ופחד יצחק. לא רצה לומר אלהי יצחק שאין הקב"ה מייחד שמו על הצדיקים בחייהם ואעפ"י שאמר לו ביציאתו מבאר שבע
אני ה' אלהי אברהם אביך ואלהי יצחק בשביל שכהו עיניו והרי הוא כמת. יעקב נתירא לומר. ויוכח. לשון תוכחה הוא ולא לשון הוכחה. מה אעשה ל
לאלה. איך תעלה על לבי להרע להן. והיה לעד. הקב"ה. ילמודין הם בג'. שהיו לו אחים גבורים למלחמה ולמלחמה עליו.

יגר· תרג׳ של גל· גלעד· והמצפה· אשר במצפה· ויגו׳ והמצפה אשר בהר הגלעד כמו ויעבר את מצפה גלעד לפה נקראת שמה מצפה· לאמר· כל אחד מהם לחברו· יצף ה׳ ביני ובינך· אם תעבור את הברית· כי נסתר· ולא נראה איש את רעהו· בנותי בנותי· שתי פעמים· אף בלהה וזלפה בנותיו היו מפלגש· ידיתי· כמו ירה בים כמו שהוא יורה חץ· אם אני· הרי אם משמש בלשון אשר כמו עד אם דברתי דברי· לרעה· לרעה אי אתה עובר אבל אתה עובר לפרקמטיא· אלהי אברהם· קודש· אלהי נחור· חול· אלהי אביהם· חול· ויזבח יעקב זבח· שחט בהמות למשתה· לאחיו· לאוהביו שעם לבן· לאכל לחם· כל דבר מאכל קרוי לחם כמו עבד להם רב· נשחיתה עץ בלחמו· ויפגעו בו מלאכי אלהים· מלאכים של ארץ ישראל

על דגל: ויקרא לו לבן יגר שהדותא ויעקב קרא לו גלעד: ויאמר לבן הגל הזה עד ביני ובינך היום על כן קרא שמו גלעד: והמצפה אשר אמר יצף יהוה ביני ובינך כי נסתר איש מרעהו: אם תענה את בנתי ואם תקח נשים על בנתי אין איש עמנו ראה אלהים עד ביני ובינך: ויאמר לבן ליעקב הנה הגל הזה והנה המצבה אשר יריתי ביני ובינך: עד הגל הזה ועדה המצבה אם אני לא אעבר אליך את הגל הזה ואם אתה לא תעבר אלי את הגל הזה ואת המצבה הזאת לרעה: אלהי אברהם ואלהי נחור ישפטו בינינו אלהי אביהם וישבע יעקב בפחד אביו יצחק: ויזבח יעקב זבח בהר ויקרא לאחיו לאכל לחם ויאכלו לחם וילינו בהר: וישכם לבן בבקר וינשק לבניו ולבנותיו ויברך אתהם וילך וישב לבן למקמו: ויעקב הלך לדרכו ויפגעו בו מלאכי אלהים: ויאמר יעקב כאשר ראם מחנה אלהים זה ויקרא שם המקום ההוא מחנים:

פרשה

וישלח יעקב מלאכים לפניו אל עשו אחיו ארצה שעיר שדה אדום: ויצו אתם לאמר כה תאמרון לאדני לעשו כה אמר עבדך יעקב עם לבן גרתי ואחר עד עתה: ויהי לי שור וחמור צאן ועבד ושפחה ואשלחה להגיד לאדני למצא חן בעיניך:

על דגורא: וקרא ליה לבן יגר שהדותא ויעקב קרא ליה גלעד: ואמר לבן דגורא הדין סהיד ביני ובינך יומא דין על כן קרא שמיה גלעד: וסכותא דאמר יסך מימרא דיי׳ ביני ובינך ארי נתכסי גבר מחבריה: אם תעני ית בנתי ואם תסב נשין על בנתי ליה אנש עמנא חזי מימרא דיי׳ סהיד ביני ובינך: ואמר לבן ליעקב הא דגורא הדין והא קמתא דאקימית ביני ובינך: סהיד דגורא הדין וסהדא קמתא אם אנא לא אעבר לותך ית דגורא הדין ואם את לא תעבר לותי ית דגורא הדין וית קמתא הדא לבישו: אלהיה דאברהם ואלהיה דנחור ידינון בינגא אלהא דאבוהון וקיים יעקב בדדחיל ליה אבוהי יצחק: ונכס יעקב נכסתא בטורא וקרא לאחוהי למיכל לחמא ואכלו לחמא ובתו בטורא: ואקדים לבן בצפרא ונשיק לבנוהי ולבנתיה וברך יתהון ואזל ותב לבן לאתריה: ויעקב אזל לאורחיה וערעו ביה מלאכיא דיי׳: ואמר יעקב כד חזנון משריתא מן קדם יי׳ דין וקרא שמיה דאתרא ההוא מחנים:

פרשה

ושלח יעקב אזגדין קדמוהי לות עשו אחוהי לארעא דשעיר לחקלי אדום: ופקיד יתהון למימר כדין תימרון לרבוני לעשו כדנן אמר עבדך יעקב עם לבן דרית ואוחרית עד כען: והוו לי תורין וחמרין ען ועבדין ואמהן ושלחית לחואה לרבוני לאשכחא רחמין בעינך:

באו לקראתו ללותו לארץ· מחנים· שתי מחנות של חוצה לארץ שבאו עמו עד כאן ושל ארץ ישראל שבאו לקראתו·

חסלת ויצא יעקב·

וישלח יעקב מלאכים· מלאכי ממש· ארצה שעיר· לארץ שעיר· כל השבה שצריכה למד בתחלתה הטיל לה הא בסופה· גרתי· לא נעשיתי שר וחשוב אלא גר אינך כדאי לשנא אותי על ברכת אביך שברכני הוה גביר לאחיך לא נתקיימה בי· ויהי לי שור וחמור· אבא אמ׳ לי מטל השמים ומשמני הארץ זו אינה מן השמים ולא מן הארץ· שור וחמור· דרך ארץ לומ׳ על שורים הרבה שור· אדם אומר לחבירו בלילה קרא התרנגול ואינו אומר קראו התרנגולים· ואשלחה להגיד לאדוני· להודיע שאני בא אליך· למצא חן בעיניך· שאני שלם עמך ומבקש אהבתך·

באנו אל אחיך · שהיית אומ׳ אחי אבל הוא נוהג עמך כעשו עודנו בשנאתו · ויירא ויצר · ויירא שמא יהרג ויצר אם יהרוג הוא את אחרים · המחנה
האחת והכהו · מחנה משמש לשון זכר ולשון נקבה אם תחנה עלי מחנה הרי נקבה המחנה הזה לשון זכר וכן יש שאר דברים משמשין לשון זכר ול
ולשון נקבה השמש יצא על הארץ מקצה השמים מוצאו הרי זכר והשמש זרחה על המים הרי לשון נקבה וכן רוח והנה רוח גדולה באה הרי נקבה
ויגע בארבע פנות הבית הרי זכר ורוח גדולה וחזק מפרק הרים הרי זכר ונקבה · והיה המחנה הנשאר לפליטה · על כרחו כי אלחם עמו · התקין עצמו
לשלשה דברים לדורון לתפלה ולמלחמה ותעבור המנחה על פניו לתפלה אלהי אבי · ולמלחמה והיה המחנה הנשאר לפליטה · ואלהי

וישבו המלאכים אל יעקב לאמר באנו אל אחיך אל עשו
וגם הלך לקראתך וארבע מאות איש עמו : ויירא יעקב מאד
ויצר לו ויחץ את העם אשר אתו ואת הצאן ואת הבקר וה
והגמלים לשני מחנות : ויאמר אם יבוא עשו אל המחנה
האחת והכהו והיה המחנה הנשאר לפליטה : ויאמר יעקב
אלהי אבי אברהם ואלהי אבי יצחק יהוה האמר אלי שוב ל
לארצך ולמולדתך ואיטיבה עמך : קטנתי מכל החסדים
ומכל האמת אשר עשית את עבדך כי במקלי עברתי את
הירדן הזה ועתה הייתי לשני מחנות : הצילני נא מיד אחי מ
מיד עשו כי ירא אנכי אתו פן יבוא והכני אם על בנים : ואתה
אמרת היטב איטיב עמך ושמתי את זרעך כחול הים אשר
לא יספר מרב : וילן שם בלילה ההוא ויקח מן הבא בידו
מנחה לעשו אחיו : עזים מאתים ותישים עשרים רחלים מ
מאתים ואילים עשרים : גמלים מיניקות ובניהם שלשים פרות
ארבעים ופרים עשרה אתנת עשרים ועירים עשרה : ויתן ביד
עבדיו עדר עדר לבדו ויאמר אל עבדיו עברו לפני ורוח
תשימו בין עדר ובין עדר : ויצו את הראשון לאמר כי יפגשך
עשו אחי ושאלך לאמר למי אתה ואנה תלך ולמי אלה ל
לפניך : ואמרת לעבדך ליעקב מנחה הוא שלוחה לאדני
לעשו והנה גם הוא אחרינו : ויצו גם את השני גם את הש

ותבו אזגדיא לות יעקב למימר
אתינא לות אחוך לות עשו ואף
אתי לקדמותך וארבע מאה גב
גברין עמיה : ודחיל יעקב לחדא
ועקת ליה ופליג ית עמא דעמיה
וית ענא וית תורי וגמליא לתרין
משרין : ואמר אם ייתי עשו לח
למשריתא חדא וימחיניה ויהי
משריתא דישתאר לשיזבא : וא
ואמר יעקב אלהיה דאבא אברהם
ואלהיה דאבא יצחק יי׳ דאמר לי
תוב לארעך ולילדותך ואוטיב
עמך : זעירן זכותי מכל חסדין ו
ומכל טבון דעבדת עם עבדך
ארי יחידי עברית ית ירדנא ה
הדין וכען הויתי לתרין משרין :
שזבני כען מידא דאחי מידא
דעשו ארי דחיל אנא מניה דל
דלמא ייתי וימחינני אמא על
בניא : ואת אמרת אוטבא אוטב
עמך ואשוי ית בנך סגיאין כח
כחלא דימא דלא יתמנון מסגי :
ובת תמן בליליא ההוא ונסב מן
דאיתי בידיה תקרובתא לעשו
אחוהי : עזי מאתן ותישיא עשרין
רחלי מאתן ודכרי עשרין : גמלי
מינקתא ובניהון תלתין תורתא
ארבעין ותורי עשרא אתנן עש
עשרין ועילי עשרא : ויהב ביד
עבדוהי עדרא עדרא בלחודוהי
ואמר לעבדוהי עברו קדמי ור
ורוחא תשוון בין עדר ובין עדר :
ופקיד ית קדמאה למימר ארי י
יערעינך עשו אחי וישאלנך ל
למימר דמן את ולאן את אזל ו
ודמן אלין דקדמך : ותימר דע
דעבדך דיעקב תקרובתא היא
דשלחא לרבוני לעשו והא א
אף הוא אתי בתרנא : ופקיד אף
ית תנינא אף ית

אבי יצחק · ולהלן הוא אומ׳ ופחד יצחק ועוד מהו שחזר והזכיר שם המיוחד היה לו לכתוב האומר אלי שוב לארצך וגו׳ אלא כך אמר יעקב לפני ה
הקב״ה שתי הבטחות הבטחתני אחת בצאתי מבית אבי שאמרת לי אני יי׳ אלהי אברהם אביך ואלהי יצחק ושם אמרת לי ושמרתיך בכל אשר תלך ו
ובבית לבן אמרת לי שוב אל ארץ אבותיך ואהיה עמך ושם נגלית אלי בשם המיוחד לבדו שנ׳ ויאמר יי׳ אל יעקב שוב אל ארץ אבותיך וגו׳ בב
בשתי הבטחות אלו אני בא לפניך · קטנתי מכל החסדים · נתמעטו זכיותי על ידי החסדים והאמת שעשית עמי · לכך אני ירא שמא משהבטחתני
נתקלקלתי בחטא ויגרום לי להמסר ביד עשו · מכל האמת · אמתת דבריך ששמרת לי כל ההבטחות שהבטחתני · כי במקלי · לא היה עמי לא כסף א
ולא זהב ולא מקנה אלא מקלי לבדי · ומדר׳ אגד׳ נתן מקלו בירדן ונבקע הירדן · מיד אחי מיד עשו · מיד אחי שאין נוהג עמי כאח אלא כעשו הרשע · היטב
איטיב · היטב בזכותך איטיב בזכות אבותיך · ושמתי את זרעך כחול הים · והיכן אמר לו כן והלא לא אמר לו אלא והיה זרעך כעפר הארץ אלא כמו ש
לו כי לא אעזבך עד אשר אם עשיתי את אשר דברתי לך ולאברהם אמר הרבה ארבה את זרעך ככוכבי השמים וכחול אשר על שפת הים · הבא ב
בידו · ברשותו · וכן ויקח את כל ארצו מידו ומדרש אגד׳ מן הבא בידו אבנים טובות ומרגליות שאדם צר בצרור ונושאם בידו · עזים מאתים ותישי
עשרים · מאתים עזים צריכות עשרים תישים וכן כלם הזכרים כדי צורך הנקבות מדרש ברא׳ רבה דורש מכאן לעונה האמורה בתורה הטיילין ל
בכל יום הפועלים שתים בשבת החמרים אחת בשבת הגמלים אחת לשלשים יום הספנים אחת לששה חדשים ואיני יודע לכוין המדרש הזה בכוון
אך נראה בעיני שלמדנו מכאן שאין העונה שוה בכל אדם אלא לפי טורח המוטל עליו שמצינו כאן שמסר לכל תיש עשר עזים וכן לכל איל ו
לפי שהן פנויין ממלאכה דרכן להרבות תשמיש ולעבר עשר נקבות והבהמה משנתעברת אינה מקבלת זכר ופרים שעוסקין במלאכה לא מסר א

שלשים ובניהן עמהם ומדרש אגדה ובניהם בנאיהם זכר בנגד נקבה ולפי שינוף בתשמיש לא פרסמו הכתוב · עירים ועורים זכרים · ברד
לפרו · כל מין ומין לעצמו · עברו לפני · ורוח יום או פחות ואני אבא אחריכם והוא תסימו עדר לפני חברו מלא עין כדי להשביע עינו של רשע
ולהתוהו על רבוי הדורון · למי אתה · של מי אתה מי שולחך ותרגום דמאן את · ולמי אלה לפניך · למי המנחה שלוחה למד מסכתה ברמזי התיבה
במקום של כמו וכל אשר אתה רואה לי הוא שלי הוא לבן המדך ושלומה · ואמרת לעבדך ליעקב · על ראשון ראשון ועל אחרון אחרון · כסיג למי
אתה לעבדך ליעקב אני והנו רעבדך דיעקב ושכאלת ולמי אלה לפניך מנחה היא שלוחה וגו׳ · והנה גם הוא · יעקב · אכפרה פניו · אבטל רגזו ·

השלישי גם את כל ההלכים אחרי העדרים לאמר כדבר
הזה תדברון אל עשו במצאכם אתו: ואמרתם גם הנה ע
עבדך יעקב אחרינו כי אמר אכפרה פניו במנחה ההלכת
לפני ואחרי כן אראה פניו אולי ישא פני: ותעבר המנחה על
פניו והוא לן בלילה ההוא במחנה: ויקם בלילה הוא ויקח
את שתי נשיו ואת שתי שפחתיו ואת אחד עשר ילדיו ויעבר
את מעבר יבק: ויקחם ויעברם את הנחל ויעבר את אשר
לו: ויותר יעקב לבדו ויאבק איש עמו עד עלות השחר: וירא
כי לא יכל לו ויגע בכף ירכו ותקע כף ירך יעקב בהאבקו
עמו: ויאמר שלחני כי עלה השחר ויאמר לא אשלחך כי אם
ברכתני: ויאמר אליו מה שמך ויאמר יעקב: ויאמר לא יעקב
יאמר עוד שמך כי אם ישראל כי שרית עם אלהים ועם
אנשים ותוכל: וישאל יעקב ויאמר הגידה נא שמך ויאמר
למה זה תשאל לשמי ויברך אתו שם: ויקרא יעקב שם ה
המקום פניאל כי ראיתי אלהים פנים אל פנים ותנצל נפשי:
ויזרח לו השמש כאשר עבר את פנואל והוא צלע על ירכו:
על כן לא יאכלו בני ישראל את גיד הנשה אשר על כף
הירך עד היום הזה כי נגע בכף ירך יעקב בגיד הנשה: וישא
יעקב עיניו וירא והנה עשו בא ועמו ארבע מאות איש ויחץ
את הילדים על לאה ועל רחל ועל שתי השפחות: וישם את

ואף תליתאה אף ית כל דאזלין בתר
עדריא למימר כפתגמא הדין
תמללון עם עשו כד תשכחון יתה
יתיה: ותימרון אף הא עבדך יע
יעקב אתי בתרנא ארי אמר א
אניחנה לרגזיה בתקרבתא דא
דאזלא קדמי ובתר כן אחזי אפי
אפוהי מאים יסב אפי: ועברת
תקרובתא על אפוהי והוא בת ב
בליליא ההוא במשריתא: וקם
בליליא הוא ודבר ית תרתין נ
נשוהי וית תרתין לחנתיה וית חד
עשר בנוהי ועבר ית מעבר יב
יובקא: ודברנון ואעברנון ית
נחלא ואעבר ית דליה: ואש
ואשתאר יעקב בלחודוהי ואש
ואשתדל גברא עמיה עד דסליק
צפרא: וחזא ארי לא יכיל ליה נ
וקרב בפתי ירכיה וזע פתי ירכא
דיעקב באשתדלותיה עמיה: ו
ואמר שלחני ארי סליק צפרא
ואמ׳ לא אשלחנך אלהין ברכתני:
ואמר ליה מה שמך ואמ׳ יעקב:
ואמר לא יעקב יתקרי עוד שמך
אלהין ישראל ארי רב את קדם יי
ועם גבריא ויכלתא: ושאל יעקב
ואמר חוי כען שמך ואמר למה
דנן את שאיל לשמי ובריך יתיה
תמן: וקרא יעקב שמיה דאתרא
פניאל ארי חזיתי מלאכא דיי א
אפין באפין ואשתזיבת נפשי: ו
ודנח ליה שמשא כד עבר ית פ
פנואל והוא מטלע על ירכיה: ע
על כן לא אכלין בני ישראל ית
גידא נשיא דעל פתי ירכא עד
יומא הדין ארי קריב בפתי ירכא
דיעקב בגידא נשיא: וזקף יע
יעקב עינוהי וחזא והא עשו א
אתי ועמיה ארבע מאה גברא
ופליג ית בניא על לאה ועל ר
רחל ועל תרתין לחנתא: ושוי ית

[illegible] שכל כפרה שאצל חטא ועון ואצל פנים כלן לשון קנוח והעברה הן ולשון ארמי הוא
[illegible] ברא וגם בלשון מקרא נקראים המזרקים של קדש כפורי זהב על שם שהכהן מקנח ידיו ב
[illegible] בה על פני המים וכן השבצים אותו על פני ושרר אגר על פנית אף הוא שרוי בכעס
[illegible] מנחה בתיבה ונפל בפניה שלא יתן בה כשנו עיניו ונכנס יעקב שמכפה שאחיו ששא
[illegible] לו הבהמה והשלשלת עשה עצמו כגשר נוטל מכאן ומניח כאן · ויותר יעקב · שכח פ
[illegible] ויאבק איש לשון אבק שהיו מעלים עפר ברגליהן על ידי נענועם ולי נראה שהוא לשון ו
[illegible] בק לשון עניבה שכן דרך שנים המתעצמין שחובקו ואובקו בזרועותיו ופרשו רבותינו שהוא
[illegible] לו של עשו כתבי סמך לשון הכרה ובמשנה לקפקע בירתן לשרש שרשיהן · כי עלה השחר
[illegible] ברכני אבי שעשו שערער עליהן · לא יעקב · לא יאמר עוד שהברכות באו לך בעקבה ור
[illegible] גליך בבית אל ומחליף שמך ושם הוא מברכך ואני שם אהיה ואודה לך עליהן וזה שכתוב
[illegible] לו בית אל ימצאנו ושם ידבר עמנו המתן לי עד שתדבר עמנו שם ולא רצה יעקב ועל
[illegible] המתין ולא רצה · ועם אנשים · עשו ולבן ותוכל להם · למה זה תשאל · אין לנו שם קבוע מ
[illegible] תלוים · ויזרח לו השמש · לצרכו לרפאות את צלעתו כמה דתימר שמש צדקה ומרפא בכ
[illegible] מהרה לו ה׳ בשבילו · [illegible]

[illegible]

השפחות ואת ילדיהן ראשנה ואת לאה וילדיה אחרנים ו
ואת רחל ואת יוסף אחרנים: והוא עבר לפניהם וישתחו א
ארצה שבע פעמים עד גשתו עד אחיו: וירץ עשו לקראתו
ויחבקהו ויפל על צוארו וישקהו ויבכו: וישא את עיניו וירא
את הנשים ואת הילדים ויאמר מי אלה לך ויאמר הילדים
אשר חנן אלהים את עבדך: ותגשן השפחות הנה וילדיהן
ותשתחוין: ותגש גם לאה וילדיה וישתחוו ואחר נגש יוסף
ורחל וישתחוו: ויאמר מי לך כל המחנה הזה אשר פגשתי
ויאמר למצא חן בעיני אדני: ויאמר עשו יש לי רב אחי יהי לך
אשר לך: ויאמר יעקב אל נא אם נא מצאתי חן בעיניך ו
ולקחת מנחתי מידי כי על כן ראיתי פניך כראת פני אלהים
ותרצני: קח נא את ברכתי אשר הבאת לך כי חנני אלהים
וכי יש לי כל ויפצר בו ויקח: ויאמר נסעה ונלכה ואלכה ל
לנגדך: ויאמר אליו אדני ידע כי הילדים רכים והצאן וה
והבקר עלות עלי ודפקום יום אחד ומתו כל הצאן: יעבר נא
אדני לפני עבדו ואני אתנהלה לאטי לרגל המלאכה אשר
לפני ולרגל הילדים עד אשר אבא אל אדני שעירה: ויאמר
עשו אציגה נא עמך מן העם אשר אתי ויאמר למה זה אמצא
חן בעיני אדני: וישב ביום ההוא עשו לדרכו שעירה: ויעקב
נסע סכתה ויבן לו בית ולמקנהו עשה סכת על כן קרא שם

לחינתא ית בניהן קדמאה וית
לאה ובנהא בתראין וית רחל וית
יוסף בתראין: והוא עבר קדמיהון
וסגיד על ארעא שבע זמנין עד
מקרביה לות אחוהי: ורהט עשו
לקדמותיה וגפפיה ונפל על צו
צורהי ונשקיה ובכו: וזקף ית
עינוהי וחזא ית נשיא וית בניא
ואמר מן אלין לך ואמר בניא דחן
ה׳ לעבדך: וקריבא לחינתא א
אנון ובניהון וסגידא: וקריבת אף
לאה ובנהא וסגידו ובתר כן קרב
יוסף ורחל וסגידו: ואמר מן לך
כל משריתא הדין דערעית וא
ואמר לאשכחא רחמין בעיני ר
רבוני: ואמר עשו אית לי נכסין
אחי יתקיים לך דילך: ואמר יעקב
בבעו אם כען אשכחית רחמין
בעינך ותקבל תקרובתי מן ידי
ארי על כן חזיתי אפך כמחזי
אפי רברביא ואתרעיתא לי: קבל
כען ית תקרובתי דאתיתיאת לך ארי
רחם עלי ה׳ וארי אית לי כלא
ואתקף ביה וקביל: ואמר טול ו
ונהך ואהך לקבלך: ואמר ליה
רבוני ידע ארי ינקיא רכיכין ו
ועאנא ותורי מינקתא עלי ואם י
ידחוקנון יומא חד וימותון כל
ענא: יעיבר כען רבוני קדם ע
עבדיה ואנא אדבר בנייח לרגל
עיבידתא דקדמי ולרגל ינקיא ע
עד דאיתי לות רבוני לשעיר:
ואמר עשו אשבוק כען עמך מן
עמא דעמי ואמר למה דנן א
אשכח רחמין בעיני רבוני: ותב
ביומא ההוא עשו לאורחיה לש
לשעיר: ויעקב נטל לסכות ובנא
ליה ביתא ולבעירה ע
עבד מטלן על כן ק
קרא שמיה דא

[illegible]

אפיים ושתי שרות שלוה ובלבן מבפנטיים יודע. יום אחד לגמע בדרך בפורשים. ומהו כל הענין ורשעים כמו קול תרי ורשן נוקש בדלב. יעבר נא אדני. אל תאריך ימי הליכתך עבור כשי. לכך ואף אם תתרחק מתנהלה. אתנהל והי יתרה כמו ארדה אשטפה. לאטי. לאט שלי לשון נחת. ה' ההולכים לאט. לאט לי לשער. לאטי. הלמד יסוד. ומיכה ששפטת. אתנהל נחת שלי. לרגל המלאכה. לפי צורך הליכת רגלי המלאכה המוטלת לפני להוליך. ולרגל הילדים. לפי רגליהם שהן יכולין לילך. עד אשר אבא אל אדוני שעירה. הרחיב לו הדרך שלא היה דעתו ללכת אלא עד סכות אמר אם דעתו לעשות לי רעה יתעכב עד בואי אצלו והוא לא הלך ואימתי ילך בימי המשיח שנאמר ועלו מושיעים בהר ציון לשפוט את הר עשו ומדרשי אג

המקום סכות: ס ויבא יעקב שלם עיר שכם אשר בארץ כנען בבאו מפדן ארם ויחן את פני העיר: ויקן את חלקת השדה אשר נטה שם אהלו מיד בני חמור אבי שכם במאה קשיטה: ויצב שם מזבח ויקרא לו אל אלהי ישראל: ס ותצא דינה בת לאה אשר ילדה ליעקב לראות בבנות הארץ: וירא אתה שכם בן חמור החוי נשיא הארץ ויקח אתה וישכב אתה ויענה: ותדבק נפשו בדינה בת יעקב ויאהב את הנער וידבר על לב הנער: ויאמר שכם אל חמור אביו לאמר קח לי את הילדה הזאת לאשה: ויעקב שמע כי טמא את דינה בתו ובניו היו את מקנהו בשדה והחרש יעקב עד באם: ויצא חמור אבי שכם אל יעקב לדבר אתו: ובני יעקב באו מן השדה כשמעם ויתעצבו האנשים ויחר להם מאד כי נבלה עשה בישראל לשכב את בת יעקב וכן לא יעשה: וידבר חמור אתם לאמר שכם בני חשקה נפשו בבתכם תנו נא אתה לו לאשה: והתחתנו אתנו בנתיכם תתנו לנו ואת בנתינו תקחו לכם: ואתנו תשבו והארץ תהיה לפניכם שבו וסחרוה והאחזו בה: ויאמר שכם אל אביה ואל אחיה אמצא חן בעיניכם ואשר תאמרו אלי אתן: הרבו עלי מאד מהר ומתן ואתנה כאשר תאמרו אלי ותנו לי את הנער לאשה: ויענו בני יעקב את שכם

דמתקרי סכות: ואתא יעקב שלים לקרתא דשכם דבארעא דכנען במיתוהי מפדן ארם ושרא לקבל קרתא: וזבן ית אחסנת חקלא דפרסיה תמן למשכניה מיד בני חמור אבוהי דשכם במאה חורפן: ואקים תמן מדבחא ופלח עלוהי קדם אל אלהא דישראל: ונפקת דינה בת לאה דילידת ליעקב למחזי בבנת ארעא: וחזא יתה שכם בר חמור חואה רבא דארעא ודבר יתה ושכיב יתה ועניה: ואתרעיאת נפשיה בדינה בת יעקב ורחים ית עולמתא ומליל תנחומין על לבא דעולמתא: ואמר שכם לחמור אבוהי למימר סב לי ית עולמתא הדא לאנתו: ויעקב שמע ארי סאיב ית דינה ברתיה ובנוהי הוו עם גיתיהון בחקלא ושתיק יעקב עד מיתיהון: ונפק חמור אבוהי דשכם לות יעקב למללא עמיה: ובני יעקב עלו מן חקלא כד שמעו ואתנססו גבריא ותקיף להון לחדא ארי קלנא עבד בישראל למשכב ית בת יעקב וכן לא כשר דיתעבד: ומליל חמור עמהון למימר שכם ברי אתרעיאת נפשיה בברתכון הבו כען יתה ליה לאנתו: ואתחתנו בנא בנתיכון תתנון לנא וית בנתנא תסבון לכון: ועמנא תתבון וארעא תהי קדמיכון תיבו ועבידו בה סחורא ואחסינו בה: ואמר שכם לאבוהא ולאחהא אשכח רחמין בעיניכון ודתימרון לי אתין: אסגו עלי לחדא מוהרין ומתנן ואתין כמא דתימרון לי והבו לי ית עולמתא לאנתו: ואתיבו בני יעקב ית

...ם לפרשה זו רבים. ויאמר למה זה. תעשה לי טובה זו שאיני צריך לה. אמצא חן בעיניך ולא תשלם לי עתה שום גמול. וישב ביום ההוא עשו לדרכו. עשו לבדו. וד' מאות איש שהלכו עמו נשמטו מאצלו אחד אחד והיכן פרע להם הקב"ה בימי דוד שנ' כי אם ארבע מאות איש נער אשר רכבו על הגמלים. ויבן לו בית. שהה שם שמונה עשר חדש קיץ וחורף וקיץ. סכות קיץ. בית חורף. סכות קיץ. שלם. שלם בגופו שנתרפא מצלעתו. שלם בממונו לא חסר כלום מכל הדורון. שלם בתורתו שלא שכח תלמודו בבית לבן. עיר שכם. כמו לעיר. וכמוהו עד באנה בית לחם. בבאו מפדן ארם. כאדם האומר לחברו יצא פלוני מבין שני אריות ובא שלם אף כאן ויבא שלם מפדן ארם שלבן ועשו מזדווגים לו בדרך. קשיטה. מעות. אמר ר' עקיבא כשהלכתי לכרכי הים היו קורין למעה קשיטה. ויקרא לו אל אלהי ישראל. לא שהמזבח קרוי אלהי ישראל אלא על שם שהיה הקב"ה עמו והצילו קרא שם המזבח על שם הנס להיות שבחו של מקום נזכר בקריאת השם כלומר מי שהוא אל הוא הקב"ה הוא לאלהים לי ששמי ישראל. וכן מצינו במשה ויקרא שמו ה' נסי לא שהמזבח קרוי ה' אלא על שם הנס קרא שם המזבח להזכיר שבחו של הקב"ה ה' הוא נסי. ורבותי' דרשו שהקב"ה קראו ליעקב אל. ודברי תורה כפטיש יפ' סלע מתחלקים לכמה טעמי' ואני ליישב פשוטו ושמועו של מקרא באתי. בת לאה. ולא בת יעקב. אלא על שם יציאתה נקראת בת לאה שאף היא יצאנית היתה שנא' ותצא לאה לקראתו. וישכב אותה. כדרכה. ויענה. שלא כדרכה. על לב. דברים המתיישבים על הלב. אביך בחלוקת שדה קטנה כמה ממון בזבז. אני אשאך ותקני העיר וכל שדותיה. וכן לא יעשה. לענות את הבתולות שהאומות גדרו עצמן מן העריות על ידי המבול. חשקה. חפצה. מהר. כתובה.

בְּמִרְמָה · בחכמה · ויאמר שכם יהושע … חבירו אומר לו ערל
אתה · או בן ערל אתה · חרפה · בכל מקום גדוף · שהדבר בלעז · נאות · כרינה · לשון ויאותו · להמול · להיות כמול · מיכון לשון לפעול · לא לשון להכשל ·
ונתנו · נון שנייה מודגשת לפי שהיא משמשת · שני נונין · ונתננו · ואת בנותיכם נקח לנו · אתה מוצא בתנאי שאמר חמור ליעקב ובתשובת
בני יעקב לחמור · שתלו החשיבות בבני יעקב ליקח בנות שכם את שיבחרו להם ובנותיהם יתנו להם לפי דעתם · וכתוב את בנותינו · לפי דעתנו ·
ואת בנותיכם נקח לנו · בכל אשר נחפוץ וכשדברו חמור ושכם בנו אל יושבי עירם הפכו הדברים את בנותם נקח לנו לנשים ואת בנותינו נתן להם

וְאֶת־חֲמוֹר אָבִיו בְּמִרְמָה וַיְדַבֵּרוּ אֲשֶׁר טִמֵּא אֵת דִּינָה אֲחֹתָם׃
וַיֹּאמְרוּ אֲלֵיהֶם לֹא נוּכַל לַעֲשׂוֹת הַדָּבָר הַזֶּה לָתֵת אֶת־אֲחֹתֵנוּ
לְאִישׁ אֲשֶׁר־לוֹ עָרְלָה כִּי־חֶרְפָּה הִוא לָנוּ׃ אַךְ־בְּזֹאת נֵאוֹת
לָכֶם אִם תִּהְיוּ כָמֹנוּ לְהִמֹּל לָכֶם כָּל־זָכָר׃ וְנָתַנּוּ אֶת־בְּנֹתֵינוּ
לָכֶם וְאֶת־בְּנֹתֵיכֶם נִקַּח־לָנוּ וְיָשַׁבְנוּ אִתְּכֶם וְהָיִינוּ לְעַם אֶחָד׃
וְאִם־לֹא תִשְׁמְעוּ אֵלֵינוּ לְהִמּוֹל וְלָקַחְנוּ אֶת־בִּתֵּנוּ וְהָלָכְנוּ׃
וַיִּיטְבוּ דִבְרֵיהֶם בְּעֵינֵי חֲמוֹר וּבְעֵינֵי שְׁכֶם בֶּן־חֲמוֹר׃ וְלֹא־אֵחַר
הַנַּעַר לַעֲשׂוֹת הַדָּבָר כִּי חָפֵץ בְּבַת־יַעֲקֹב וְהוּא נִכְבָּד מִכֹּל
בֵּית אָבִיו׃ וַיָּבֹא חֲמוֹר וּשְׁכֶם בְּנוֹ אֶל־שַׁעַר עִירָם וַיְדַבְּרוּ אֶל־
אַנְשֵׁי עִירָם לֵאמֹר׃ הָאֲנָשִׁים הָאֵלֶּה שְׁלֵמִים הֵם אִתָּנוּ וְיֵשְׁבוּ
בָאָרֶץ וְיִסְחֲרוּ אֹתָהּ וְהָאָרֶץ הִנֵּה רַחֲבַת־יָדַיִם לִפְנֵיהֶם אֶת־
בְּנֹתָם נִקַּח־לָנוּ לְנָשִׁים וְאֶת־בְּנֹתֵינוּ נִתֵּן לָהֶם׃ אַךְ־בְּזֹאת יֵאֹתוּ
לָנוּ הָאֲנָשִׁים לָשֶׁבֶת אִתָּנוּ לִהְיוֹת לְעַם אֶחָד בְּהִמּוֹל לָנוּ כָּל־
זָכָר כַּאֲשֶׁר הֵם נִמֹּלִים׃ מִקְנֵהֶם וְקִנְיָנָם וְכָל־בְּהֶמְתָּם הֲלוֹא
לָנוּ הֵם אַךְ נֵאוֹתָה לָהֶם וְיֵשְׁבוּ אִתָּנוּ׃ וַיִּשְׁמְעוּ אֶל־חֲמוֹר וְאֶל־
שְׁכֶם בְּנוֹ כָּל־יֹצְאֵי שַׁעַר עִירוֹ וַיִּמֹּלוּ כָּל־זָכָר כָּל־יֹצְאֵי שַׁעַר
עִירוֹ׃ וַיְהִי בַיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי בִּהְיוֹתָם כֹּאֲבִים וַיִּקְחוּ שְׁנֵי־בְנֵי־יַעֲקֹב
שִׁמְעוֹן וְלֵוִי אֲחֵי דִינָה אִישׁ חַרְבּוֹ וַיָּבֹאוּ עַל־הָעִיר בֶּטַח וַיַּהַרְגוּ
כָּל־זָכָר׃ וְאֶת־חֲמוֹר וְאֶת־שְׁכֶם בְּנוֹ הָרְגוּ לְפִי־חָרֶב וַיִּקְחוּ אֶת־
דִּינָה מִבֵּית שְׁכֶם וַיֵּצֵאוּ׃ בְּנֵי יַעֲקֹב בָּאוּ עַל־הַחֲלָלִים וַיָּבֹזּוּ ה

וית חמור אבוהי בחכמא ומלילו
דשאיב ית דינה אחתהון: ואמ
ואמרו להון לא נכול למעבד פ
פתגמא הדין למתן ית אחתנא
לגבר דליה ערלא ארי חסודא
היא לנא: ברם בדא נתפס לכון
אם תהון כותנא למגזר לכון כל
דכורא: ונתן ית בנתנא לכון וית
בנתכון נסב לנא ונתב עמכון ו
ונהי לעמא חד: ואם לא תקבלון
מננא למגזר ונדבר ית ברתנא
ונזיל: ושפרו פתגמיהון בעיני
חמור ובעיני שכם בר חמור: ול
ולא אוחר עולמא למעבד פת
פתגמא ארי אתרעי בבת יד
יעקב והוא יקיר מכל בית אב
אבוהי: ואתא חמור ושכם בריה
לתרע קרתהון ומלילו עם אנשי
קרתהון למימר: גבריא האלין
שלמין אנון עמנא ויתבון בא
בארעא ויעבדון בה סחורתא ו
וארעא הא פתיות ידין קדמיהון
ית בנתהון נסב לנא לנשין ו
וית בנתנא נתן להון: ברם בדא
יתפסון לנא גבריא למתב עמ
עמנא למהוי לעמא חד בטגזר
לנא כל דכורא כמא דאנון גז
גזירין: גיתיהון וקנייניהון וכל
בעיריהון הלא דלנא אנון ברם
נתפס להון ויתבון עמנא: וקבילו
מן חמור ומן שכם בריה כל נפקי
תרע קרתיה וגזרו כל דכורא כל
נפקי תרע קרתיה: והוה ביומא
תליתאה כד תקיפו עליהון כיביהון
ונסיבו תרין בני יעקב שמעון
ולוי אחי דינה גבר חרביה ועלו
על קרתא דיתבא לרחצן וקטלו
כל דכורא: וית חמור וית שכם
בריה קטלו לפתגם דחרב ודברו
ית דינה מבית שכם ונפקו: בני
יעקב אתו לחלצא קטיליא ובזו

כדי לרפותם שימולו להמול · שלמים · בשלום ובלב שלם · והארץ הנה רחבת ידים · כאדם שידו רחבה · וסחורת כלומ׳ אל תפסידו כלום פרקמטיא
הרבה באה לכאן ואין לה קונים · בהמול · בהיות נמול · אך נאותה להם · לדבר זה · ועל ידי כן ישבו אתנו · שני בני יעקב · בניו היו ואעפכ׳ כהגו
עצמן כשמעון ולוי כשאר אנשים שאינם בניו שלא נטלו עצה הימנו · אחי דינה · לפי שמסרו עצמן עליה נקראו אחיה · בטח · שהיו כואבים · ומ
ומדרש אגדה בוטחים היו על כחו של זקן · על החללים · לפשט החללים ·

חילם. ממונם. וכן עשה לי את החיל הזה וישרא' עושה חיל ונזבו לאחרים חילם: שבו. לשון שבי. השבטם מדרש. עכרתם. לשון מים עכורים אין ד
דעתי צלולה עכשו ומגרת: צלולה היתה החבית ועכרתם אותה מסורת היתה ביד כנענים שיפלו ביד בני יעקב אלא שהיו אומ' עד אשר תפרה ונ
ונחלת לפיכך היו שותקין: מתי מספר. אנשים מועטים: הכזונה. הפקר: אתה ואחותינו. יתן את ומחמנא: קום עלה. לפי שאחרת בדרך נענשת ובאה לך זאת
מבתך. הנכר שיש בידכם משלל שכם: והטהרו. מעבודת אלילים: והחליפו שמלותיכם. שמא יש בידכם כסות של עבודת אלילים: האלה. מין אילן סרק: עם שכם. אצל שכם: חתת.
פחד: לוזה. הקבה בבית אל יש תיבה חסרה בית השמשת בראשה כגון הנה בית מנחם בן עמיאל כמו בבית מנחם: בית אבוך. כמו בבית אביך:

הָעִיר אֲשֶׁר טִמְּאוּ אֲחוֹתָם: אֶת־צֹאנָם וְאֶת־בְּקָרָם וְאֶת־חֲמֹרֵיהֶם וְאֵת אֲשֶׁר־בָּעִיר וְאֶת־אֲשֶׁר בַּשָּׂדֶה לָקָחוּ: וְאֶת־כָּל־חֵילָם וְאֶת־כָּל־טַפָּם וְאֶת־נְשֵׁיהֶם שָׁבוּ וַיָּבֹזּוּ וְאֵת כָּל־אֲשֶׁר בַּבָּיִת: וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב אֶל־שִׁמְעוֹן וְאֶל־לֵוִי עֲכַרְתֶּם אֹתִי לְהַבְאִישֵׁנִי בְּיֹשֵׁב הָאָרֶץ בַּכְּנַעֲנִי וּבַפְּרִזִּי וַאֲנִי מְתֵי מִסְפָּר וְנֶאֶסְפוּ עָלַי וְהִכּוּנִי וְנִשְׁמַדְתִּי אֲנִי וּבֵיתִי: וַיֹּאמְרוּ הַכְזוֹנָה יַעֲשֶׂה אֶת־אֲחוֹתֵנוּ: פ וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים אֶל־יַעֲקֹב קוּם עֲלֵה בֵית־אֵל וְשֶׁב־שָׁם וַעֲשֵׂה־שָׁם מִזְבֵּחַ לָאֵל הַנִּרְאֶה אֵלֶיךָ בְּבָרְחֲךָ מִפְּנֵי עֵשָׂו אָחִיךָ: וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב אֶל־בֵּיתוֹ וְאֶל כָּל־אֲשֶׁר עִמּוֹ הָסִרוּ אֶת־אֱלֹהֵי הַנֵּכָר אֲשֶׁר בְּתֹכְכֶם וְהִטַּהֲרוּ וְהַחֲלִיפוּ שִׂמְלֹתֵיכֶם: וְנָקוּמָה וְנַעֲלֶה בֵּית־אֵל וְאֶעֱשֶׂה־שָּׁם מִזְבֵּחַ לָאֵל הָעֹנֶה אֹתִי בְּיוֹם צָרָתִי וַיְהִי עִמָּדִי בַּדֶּרֶךְ אֲשֶׁר הָלָכְתִּי: וַיִּתְּנוּ אֶל־יַעֲקֹב אֵת כָּל־אֱלֹהֵי הַנֵּכָר אֲשֶׁר בְּיָדָם וְאֶת־הַנְּזָמִים אֲשֶׁר בְּאָזְנֵיהֶם וַיִּטְמֹן אֹתָם יַעֲקֹב תַּחַת הָאֵלָה אֲשֶׁר עִם־שְׁכֶם: וַיִּסָּעוּ וַיְהִי חִתַּת אֱלֹהִים עַל־הֶעָרִים אֲשֶׁר סְבִיבוֹתֵיהֶם וְלֹא רָדְפוּ אַחֲרֵי בְּנֵי יַעֲקֹב: וַיָּבֹא יַעֲקֹב לוּזָה אֲשֶׁר בְּאֶרֶץ כְּנַעַן הִוא בֵּית־אֵל הוּא וְכָל־הָעָם אֲשֶׁר־עִמּוֹ: וַיִּבֶן שָׁם מִזְבֵּחַ וַיִּקְרָא לַמָּקוֹם אֵל בֵּית־אֵל כִּי שָׁם נִגְלוּ אֵלָיו הָאֱלֹהִים בְּבָרְחוֹ מִפְּנֵי אָחִיו: וַתָּמָת דְּבֹרָה מֵינֶקֶת רִבְקָה וַתִּקָּבֵר מִתַּחַת לְבֵית־אֵל תַּחַת הָאַלּוֹן וַיִּקְרָא שְׁמוֹ אַלּוֹן בָּכוּת: פ

קרתא דסאיבו אחתהון: ית ענ
ענהון וית תוריהון וית חמריהון
וית דבקרתא וית דבחקלא בזו:
וית כל נכסיהון וית כל טפליהון
וית נשיהון שבו ובזו וית כל ד
דבביתא: ואמר יעקב לשמעון
וללוי עכרתון יתי למהוי דבבו ד
ביתבי ובין יתבי ארעא בכנ
בכנענאה ובפריזאה ואנא עם
דמנין ויתכנשון עלי וימחונני
ואשתיצי אנא ואנש ביתי: ואמרו
הכנפקת ברא יעבד ית אחתנא:

ואמר יי' ליעקב קום סק לבית אל
ותיב תמן ועביד תמן מדבחא
לאל דאתגלי לך במערקך מן ק
קדם עשו אחוך: ואמר יעקב ל
לאנש ביתיה ולכל דעמיה אע
אעדו ית טעות עממיא דביניכון
ואדכו ושנו כסותכון: ונקום ונ
ונסק לבית אל ואעבד תמן מדבח
לאלהא דקבל צלותי ביומא דעקתי
והוה מימריה בסעדי באורחא ד
דאזלית: ויהבו ליעקב ית כל ט
טעות עממיא דבידיהון וית קד
קדשיא דבאדניהון וטמר יתהון
יעקב תחות בוטמא דעם שכם:
ונטלו והות דחלא מן קדם יי' ע
על עממיא דבקרוי סחרניהון
ולא רדפו בתר בני יעקב: ואתא
יעקב ללוז דבארעא דכנען ה
היא בית אל הוא וכל עמא דע
דעמיה: ובנא תמן מדבחא וק
וקרא לאתרא אל בית אל ארי תמן
אתגלי ליה יי' במערקיה מן קד
קדם אחוהי: ומיתת דבורה מ
מינקתא דרבקה ואתקברת של
מלרע לבית אל בשיפולי משרא
וקרא שמיה מישר בכותא:

נגלו אליו האלהים. במקומות הרבה יש שם אלהות ואדנות בלשון רבים כמו אדני יוסף. אם בעליו עמו ולא נאמר בעלו וכן אלהות שהוא לשון שופט
ושררה נוכר בלשון רבים אבל אחד שכל שאר השמות לא תמצא בלשון רבים: ותמת דבורה. מה ענין דבורה בבית יעקב אלא לפי שאמרה רבקה
ליעקב ושלחתי ולקחתיך משם שלחה דבורה אצלו לפדן ארם לצאת משם ומתה בדרך. למדרשה: מתחת לבית אל. העיר יושבת בהר ונקברה
ברגלי ההר: תחת האלון. בשיפולי משרא שהיה מישור מלמעלה בשפוע ההר והקבורה מלמטה ומישור של בית אל היו קורין לו אלון. ואגדה נתבשר
שם באבל שני שהוגד לו על אמו שמתה ואלון בלשון יוני אחר ולפי שהעלימו את יום מותה שלא יקללו הבריות כרס שינקו ממנו עשו אף הכ
הכתוב לא פרסמה:

עוד· פעם שני במקום הזה ואחד בלכתו וא׳ עכשיו בשובו· ויברך אתו· ברכת אבלים· לא יקרא שמך עוד יעקב· לשון אדם הבא במטמון [illegible]
סר ונגיד· אני אל שדי· שאני כדי לברך שהברכות שלי· פרה ורבה· על שם שעדין לא נולד בנימין ואע״פ שכבר נתעברה ממנו· גוי [illegible]
מנשה ואפרים שעתידין לצאת מיוסף והם במנין השבטים· שלכים· שאול ואיש בושת שהיו משבט בנימין שעדין לא נולד· במקום [illegible]
לא ידעתי מה מלמדנו· כברת ארץ· מנחם פירש לשון כביר רבוי מהלך רב ואגדה בזמן שהארץ חלולה ככברה שהניר מצוי הסתיו [illegible]
פה [illegible] בא ואין זה פשוטו של מקרא שהרי בנעמן מצינו וילך מאתו כברת ארץ ואומר אני שהוא שם מדת קרקע כמו מהלך פרסה

וירא אלהים אל יעקב עוד בבאו מפדן ארם ויברך אתו: ו ויאמר לו אלהים שמך יעקב לא יקרא שמך עוד יעקב כי אם ישראל יהיה שמך ויקרא את שמו ישראל: ויאמר לו אלהים אני אל שדי פרה ורבה גוי וקהל גוים יהיה ממך ו ומלכים מחלציך יצאו: ואת הארץ אשר נתתי לאברהם ו וליצחק לך אתננה ולזרעך אחריך אתן את הארץ: ויעל מעליו אלהים במקום אשר דבר אתו: ויצב יעקב מצבה במקום אשר דבר אתו מצבת אבן ויסך עליה נסך ויצק עליה שמן: ויקרא יעקב את שם המקום אשר דבר אתו שם א אלהים בית אל: ויסעו מבית אל ויהי עוד כברת הארץ לבוא אפרתה ותלד רחל ותקש בלדתה: ויהי בהקשתה בלדתה ותאמר לה המילדת אל תיראי כי גם זה לך בן: ויהי בצאת נפשה כי מתה ותקרא שמו בן אוני ואביו קרא לו בנימין: ו ותמת רחל ותקבר בדרך אפרתה הוא בית לחם: ויצב יעקב מצבה על קברתה הוא מצבת קברת רחל עד היום: ויסע ישראל ויט אהלה מהלאה למגדל עדר: ויהי בשכן ישראל בארץ ההוא וילך ראובן וישכב את בלהה פלגש אביו וישמע ישראל פ ויהיו בני יעקב שנים עשר: בני לאה בכור יעקב ראובן ושמעון ולוי ויהודה ויששכר וזבלון: בני רחל יוסף ובנימן: ובני בלהה שפחת רחל דן ונפתלי: ובני	ואתגלי יי׳ ליעקב עוד במיתוהי מפדן ארם ובריך יתיה: ואמר ליה יי׳ שמך יעקב לא יתקרי שמך עוד יעקב להן ישראל יהי שמך וקרא ית שמיה ישראל: ואמר ליה יי׳ אנא אל שדי פוש וסגי עם וכנשת שבטין יהון מנך ומלכין דשליטין בעממיא מנך יפקון: וית ארעא דיהבית לאברהם וליצחק לך אתנינה ולבנך בתרך אתן ית ארעא: ואסתלק מעלוהי יקרא דיי׳ באתרא דמליל עמיה: ואקים יעקב קמתא באתרא דמליל עמיה קמת אבנא ונסך עלה נסכין ואריק עלה משחא: וקרא יעקב ית שמיה דאתרא דמליל עמיה תמן יי׳ בית אל: ונטלו מבית אל והוה עוד כרוב ארעא למיעל לאפרת וילידת רחל וקשיאת במילדה: והוה בקשיותהא במילדה ואמרת לה חייתא לא תדחלין ארי אף דין ליך בר: והוה במפק נפשה ארי מיתת וקרת שמיה בר דוי ואבוהי קרא ליה בנימין: ומיתת רחל ואתקברת באורח אפרת היא בית לחם: ואקים יעקב קמתא על קבורתה היא קמת קבורתא דרחל עד יומא דין: ונטל ישראל ופרסיה למשכניה מהלאה למגדלא דעדר: והוה כד שרא ישראל בארעא ההיא ואזל ראובן ושכב עם בלהה לחינתא דאבוהי ושמע ישראל והוו בני יעקב תרי עסר: בני לאה בוכרא דיעקב ראובן ושמעון ולוי ויהודה ויששכר וזבלון: בני רחל יוסף ובנימין: ובני בלהה אמתא דרחל דן ונפתלי: ובני

[illegible] כרם· חלקת שדה· כך במהלך ארם נתון שם מדה כברת ארץ· כי גם זה· נוסף לך על יוסף ורבותינו דרשו עם כל שבט נולדה [illegible]
תאומה ועם בנימין נולדה תאומה יתירה· בן אוני· בן צערי· בנימין· נראה בעיני לפי שהוא לבדו נולד בארץ כנען שהיא בנגב כשאדם בא מארם
נהרים כמו שנ׳ בנגב בארץ כנען הלוך ונסוע הנגבה· בנימין· בן ימין לשון דרום ויש מפרשים לשון ימים [illegible] בארץ ההוא [illegible]
שלא בא לחברון [illegible] ארעותיו כל אלה· וישכב· מתוך שבלבל משכבו מעלה עליו כאלו שכבה· ולמה בלבל [illegible] כשמתה רחל נטל
[illegible]

37

...[יצ]חק אביו ממרא קרית הארבע
...שם אברהם ויצחק: ויהיו ימי יצחק מאת
שנה ושמנים שנה: ויגוע יצחק וימת ויאסף אל עמיו זקן ושבע
ימים ויקברו אתו עשו ויעקב בניו: פ ואלה
תלדות עשו הוא אדום: עשו לקח את נשיו מבנות כנען את
עדה בת אילון החתי ואת אהליבמה בת ענה בת צבעון ה
החוי: ואת בשמת בת ישמעאל אחות נביות: ותלד עדה לעשו
את אליפז ובשמת ילדה את רעואל: ואהליבמה ילדה את
יעיש ואת יעלם ואת קרח אלה בני עשו אשר ילדו לו ב
בארץ כנען: ויקח עשו את נשיו ואת בניו ואת בנתיו ואת כל
נפשות ביתו ואת מקנהו ואת כל בהמתו ואת כל קנינו אשר
רכש בארץ כנען וילך אל ארץ מפני יעקב אחיו: כי היה
רכושם רב משבת יחדו ולא יכלה ארץ מגוריהם לשאת
אתם מפני מקניהם: וישב עשו בהר שעיר עשו הוא אדום:
ואלה תלדות עשו אבי אדום בהר שעיר: אלה שמות בני
עשו אליפז בן עדה אשת עשו רעואל בן בשמת אשת עשו:
ויהיו בני אליפז תימן אומר צפו וגעתם וקנז: ותמנע היתה
פילגש לאליפז בן עשו ותלד לאליפז את עמלק אלה בני
עדה אשת עשו: ואלה בני רעואל נחת וזרח שמה ומזה אלה

אלין בני יעקב דאתי[לידו ליה]
בפדן ארם: ואתא יעקב
יצחק אבוהי לממרא קרית
ארבע היא חברון דדר תמן אבר[הם]
ויצחק: והוו יומי יצחק מ[אה]
ותמנן שנין: ואתנגיד יצחק ומית
ואתכניש לעמיה סיב ושבע יו[מין]
וקברו יתיה עשו ויעקב ב
בנוהי: ואלין תולדת
עשו הוא אדום: עשו נסב ית
נשוהי מבנת כנען ית עדה בת
אילון חתאה וית אהליבמה בת
ענה בת צבעון חואה: וית בש[מת]
בסמת בת ישמעאל אחתיה ד[נ]
דנביות: וילידת עדה לעשו ית
אליפז ובסמת ילידת ית רעואל:
ואהליבמה ילידת ית יעוש וית יע
יעלם וית קרח אלין בני עשו ד
דאתילידו ליה בארעא דכנען:
ודבר עשו ית נשוהי וית בנוהי
וית בנתיה וית כל נפשת ביתיה
וית גיתוהי וית כל בעיריה וית
כל קנינה דקנא בארעא דכנען
ואזל לארע אחרי מן קדם יעקב
אחוהי: ארי הוה קנינהון סגי מ
מלמתב כחדא ולא יכילת ארע
תותבותהון לסוברא יתהון מן
קדם גיתיהון: ויתב עשו בטורא
דשעיר עשו הוא אדום: ואלין
תולדת עשו אבוהון דאדומאי ב
בטורא דשעיר: אלין שמהת בני
עשו אליפז בר עדה אתת עשו ר
רעואל בר בסמת אתת עשו: והוו
בני אליפז תימן אומר צפו וגעתם
וקנז: ותמנע הות לחינתא לאליפז
בר עשו וילידת לאליפז ית עמ
עמלק אלין בני עדה אתת ע
עשו: ואלין בני רעואל נחת
וזרח שמה ומזה אלין

עשרה מלך יוסף שנ' ויהי כאשר ילדה רחל את יוסף וגו' הרי תשעים ואחת ושבע עשרה עד שלא נמכר הרי מאה ושמונה · עדה בת אילון · ונקר[את] בשמת על שם שהיתה מקטרת בשמים לעז · אהליבמה · היא יהודית · והוא כנה שמה יהודית לומר שהיא כופרת בעז"ז כדי להטעו' את אביו · בת ענה בת צבעון · אם בת ענה לא בת צבעון · ענה בנו של צבעון שנ' ואלה בני צבעון ואיה וענה · ובא צבעון על כלת אשת ענה ויצאת אהליבמה מבין שניהם · והודיעך הכתוב שכלן בני ממזרות היו · בשמת בת ישמעאל · ולהלן קורא לה מחלת · מצאתי בהגדת מדרש ספר שמואל של שלשה מוחלין להם עונותיהם גר שנתגייר והעולה לגדולה והנושא אשה · ולמד הטעם מכאן לכך נקראת מחלת שנמחלו עונותיו · אחות נביות · על שם שהוא השיאה לו משמת ישמעאל · ואהליבמה ילדה וגו' קרח זה ממזר היה ובן אליפז היה שבא על אשת אביו שהרי הוא מנוי עם אלופי אליפז בסוף הענין · וילך אל ארץ · לגור באשר ימצא · ולא יכלה ארץ מגוריהם · להספיק מרעה לבהמות שלהם · ומדרש אגדה מפני יעקב אחיו מפני שטר חוב של גזרת כי גר יהיה זרעך המוטל על זרעו של יצחק אמר אלך לי מכאן אין לי חלק לא במתנה שנתנה לו הארץ הזאת ולא בפרעון השטר · ומפני הבושה שמכר בכורתו · ואלה תולדות עשו · שהוליד בארץ משהלך לשעיר · ותמנע היתה פילגש · להודיע גדולתו של אברהם כמה היו תאבים לידבק בזרעו · תמנע זו בת אלופים היתה · שנ' ואחות לוטן תמנע · ולוטן מאלופי יושבי שעיר היה מן החורים שישבו בה לפנים אמרה איני זוכה להנשא לך הלואי ואהיה פילגש · ובדברי הימים מונה אותה בבניו של אליפז מלמד שבא על אשתו של שעיר ויצאת תמנע מב[יניהם]
[ו]אשתו פילגשו וזהו ואחות לוטן תמנע ולא מנאה עם בני שעיר שהיתה אחותו מן האם ולא מן האב:

בני עשו · ואמרו שמשמות · יושבי הארץ ישו... היה ...
...קנה וזה לגבורים שהיו שופטין העשר ויורשין אי זו נשיעה
...פרשה גרים ורכב וסוס · הוא ענה · האמור למעלה שהוא אחיו
...אף חמור על סוס כתבה וילדה פרד והוא היה ממזר והביא פסולים לע...
...א שמלבי אדם על טבה שרדה לבנה ...· לא הוזקן לפתו ל...

היו בני בשמת אשת ע... ואלה היו בני אה...
בת צבעון אשת עשו ותלד לעשו את יעוש ואת יעל...
אלה אלופי בני עשו בני אליפז בכור עשו אלוף תימ...
אומר אלוף צפו אלוף קנז : אלוף קרח אלוף געתם אלו...
עמלק אלה אלופי אליפז בארץ אדום אלה בני עדה : ואלה
בני רעואל בן עשו אלוף נחת אלוף זרח אלוף שמה אלוף...
אלה אלופי רעואל בארץ אדום אלה בני בשמת אשת ע...
ואלה בני אהליבמה אשת עשו אלוף יעוש אלוף יעלם א...
קרח אלה אלופי אהליבמה בת ענה אשת עשו : אלה ב...
עשו ואלה אלופיהם הוא אדום : ס אלה ב...
שעיר החרי ישבי הארץ לוטן ושובל וצבעון וענה : ודי...
ואצר ודישן אלה אלופי החרי בני שעיר בארץ אדום : וי...
בני לוטן חרי והימם ואחות לוטן תמנע : ואלה בני שובל ע...
ומנחת ועיבל שפו ואונם : ואלה בני צבעון ואיה וענה ה...
ענה אשר מצא את הימם במדבר ברעתו את החמרים
לצבעון אביו : ואלה בני ענה דשן ואהליבמה בת ענה : ואלה
בני דישן חמדן ואשבן ויתרן וכרן : אלה בני אצר בלהן וזעון
ועקן : אלה בני דישן עוץ וארן : אלה אלופי החרי אלוף לוטן
אלוף שובל אלוף צבעון אלוף ענה : אלוף דשן אלוף אצר
אלוף דישן אלה אלופי החרי לאלפיהם בארץ שעיר : פ

...י בשמת אתת עשו : ואלין
...י אהליבמה בת ענה בת
...ן אתת עשו וילדת לעשו ית
...ש וית יעלם וית קרח : אלין
...רבי בני עשו בני אליפז בכרא
דעשו רבא תימן רבא אומר רבא
...פו רבא קנז : רבא קרח רבא ג...
...עתם רבא עמלק אלין רברבי
אליפז בארעא דאדום אלין בני
...דה : ואלין בני רעואל בר עשו
רבא נחת רבא זרח רבא שמה
...רבא מזה אלין רברבי רעואל ב...
בארעא דאדום אלין בני בשמת
אתת עשו : ואלין בני אהליבמה
אתת עשו רבא יעוש רבא יעלם
רבא קרח אלין רברבי אהליבמה
בת ענה אתת עשו : אלין בני ע...
...שו ואלין רברבניהון הוא אדום :

אלין בני שעיר חוראי יתבי א...
...רעא לוטן ושובל וצבעון וע...
...נה : ודישן ואצר ודישן אלין
רברבי חוראי בני שעיר בארעא
דאדום : והוו בני לוטן חורי וה...
...הימם ואחתיה דלוטן תמנע : ו...
אלין בני שובל עלון ומנחת ו...
...עיבל שפו ואונם : ואלין בני
צבעון ואיה וענה הוא ענא דא...
...אשכח ית גבריא במדבר כד
...רעי ית חמריא לצבעון אב...
...בוהי : ואלין בני ענה דישן ו...
...אהליבמה בת ענא : ואלין בני
...דישן חמדן ואשבן ויתרן וכרן :
...אלין בני אצר בלהן וזעון ועקן :
...אלין בני דישן עוץ וארן : אלין
רברבי חוראי רבא לוטן רבא ש...
...ובל רבא צבעון רבא ענא :
...רבא דישן רבא אצר רבא דשן
אלין רברבי חוראי לרברבניהון
...בארעא דשעיר :

...לה המלכים · וגו' שמנה היו וכנגדן העמיד יעקב ובטל מלכות עשו בימיהם ואלו הן שאול ואיש בשת דוד ושלמה רחבעם אביה אסא יהושפט ...
...בימי יורם בנו כתוב בימיו פשע אדום מתחת יד יהודה וימליכו עליהם מלך ובימי שאול כתוב ואין מלך באדום נצב מלך · יובב בן זרח מבצרה
...מה מערי מואב היא שנ' ועל קריות ועל בצרה וגו ולפי שהעמידה מלך לשרים עתידה ללקות עמהם שנ' כי זבח לה' בבצרה המכה את ...
...והם מואב שבאו מדין על מואב למלחמה והלך מלך אדום לעזור את מואב · ומכאן אנו למדים שהיו מדין ומואב מריבים זה עם זה ובימי ב...
...עם עשו שלום להתקשר על ישראל · בת מי זהב · מהו זהב עשיר היה ואין זהב חשוב בעיניו · ואלה שמות אלופי עשו · שנקראו על שם מדינותיהם
...חר שמת הדד ופסקה מהם מלכות והראשונים המוכרים למעלה הם שמות תולדותם וכן מפורש בדברי הימים · וימת הדד ויהיו אלופי אדום אלוף ...
...בוגו' ·
ותם סדר וישלח יעקב ·

וישב יעקב. אחר שכתב לך ישובי עשו ותולדותיו בדרך קצרה שלא היו ספונים וחשובים לפרש היאך נתישבו וסדר מלחמותיהם איך הורישו את החורי פירש לך ישובי יעקב ותולדותיו בדרך ארוכה כל גלגולי סבתם לפי שהם חשובים לפני המקום להאריך בהם וכן אתה מוצא בעשרה דורות שמאדם ועד נח פלוני הוליד פלוני וכשבא לנח האריך בו וכן בעשרה דורות שמנח ועד אברהם קיצר בהם ומשהגיע אצל אברהם האריך בו משל למרגלית שנפלה בין החול אדם ממשמש בחול וכוברו בכברה עד שמוצא את המרגלית ומשמצאה הוא משליך את הצרורות מידו ונוטל המרגלית. אלה תולדות יעקב. ואלה של תולדות יעקב אלה ישוביהם וגלגוליהם עד שבאו לכלל

אלה המלכים אשר מלכו בארץ אדום לפני מלך מלך לבני ישראל: וימלך באדום בלע בן בעור ושם עירו דנהבה: וימת בלע וימלך תחתיו יובב בן זרח מבצרה: וימת יובב וימלך תחתיו חשם מארץ התימני: וימת חשם וימלך תחתיו הדד בן בדד המכה את מדין בשדה מואב ושם עירו עוית: וימת הדד וימלך תחתיו שמלה ממשרקה: וימת שמלה וימלך תחתיו שאול מרחבות הנהר: וימת שאול וימלך תחתיו בעל חנן בן עכבור: וימת בעל חנן בן עכבור וימלך תחתיו הדר ושם עירו פעו ושם אשתו מהיטבאל בת מטרד בת מי זהב: ואלה שמות אלופי עשו למשפחתם למקמתם בשמתם אלוף תמנע אלוף עלוה אלוף יתת: אלוף אהליבמה אלוף אלה אלוף פינן: אלוף קנז אלוף תימן אלוף מבצר: אלוף מגדיאל אלוף עירם אלה אלופי אדום למשבתם בארץ אחזתם הוא עשו אבי אדום

ואלין מלכיא דמלכו בארעא דאדום קדם דימלוך מלכא לבני ישראל: ומלך באדום בלע בר בעור ושום קרתיה דנהבה: ומית בלע ומלך תחותוהי יובב בר זרח מבצרה: ומית יובב ומלך תחותוהי חושם מארע דרומא: ומית חושם ומלך תחותוהי הדד בר בדד דקטיל ית מדינאי בחקל מואב ושום קרתיה עוית: ומית הדד ומלך תחותוהי שמלה ממשרקה: ומית שמלה ומלך תחותוהי שאול מרחובות דעל פרת: ומית שאול ומלך תחותוהי בעל חנן בר עכבור: ומית בעל חנן בר עכבור ומלך תחותוהי הדר ושום קרתיה פעו ושום אתתיה מהיטבאל בת מטרד בת מי דהבא: ואלין שמהת רבני עשו לזרעיתהון לאתריהון בשמהתהון רבא תמנע רבא עלוה רבא יתת: רבא אהליבמה רבא אלה רבא פינן: רבא קנז רבא תימן רבא מבצר: רבא מגדיאל רבא עירם אלין רבני אדום למותבניהון בארע אחסנתהון הוא עשו אבוהון דאדומאי:

פרשה

וישב יעקב בארץ מגורי אביו בארץ כנען: אלה תלדות יעקב יוסף בן שבע עשרה שנה היה רעה את אחיו בצאן והוא נער את בני בלהה ואת בני זלפה נשי אביו ויבא יוסף את דבתם רעה אל אביהם: וישראל אהב את יוסף מכל בניו כי בן זקנים הוא לו ועשה לו כתנת פסים: ויראו אחיו כי אתו אהב אביהם מכל אחיו וישנאו אתו ולא יכלו דברו לשלם: ויחלם

פרשה

ויתב יעקב בארע תותבות אבוהי בארעא דכנען: אלין תולדת יעקב יוסף בר שבע עשרי שנין הוה רעי עם אחוהי בענא והוא מתרבי עם בני בלהה ועם בני זלפה נשי אבוהי ומיתי יוסף ית דבהון ביש לות אבוהון: וישראל רחים ית יוסף מכל בנוהי ארי בר חכים הוא ליה ועבד ליה כתונא דפסי: וחזו אחוהי ארי יתיה רחים אבוהון מכל אחוהי וסנו יתיה ולא צבן למללא עמיה שלם: ותלם

ישוב. סבה ראשונה יוסף בן שבע עשרה וגו' על ידי זה נתגלגלו וירדו למצרים. זהו אחר ישוב פשוטו של מקרא להיות דבור על אופניו. ומדרש אגדה דורש הכתוב אלה תולדות יעקב ביוסף מפני כמה דברים אחת שכל עצמו של יעקב לא עבד אצל לבן אלא ברחל ושהיה זיו איקונין של יוסף דומה לו וכל מה שאירע ליעקב אירע ליוסף זה נשטם וזה נשטם זה אחיו מבקש להרגו וזה אחיו מבקשים להרגו וכן הרבה בב"ר. ועוד נדרש בו וישב בקש יעקב לישב בשלוה קפץ עליו רוגזו של יוסף. צדיקים מבקשים לישב בשלוה אומר הקב"ה לא דיין לצדיקים מה שמתוקן להם לעולם הבא אלא שמבקשים לישב בשלוה בעולם הזה. והוא נער. שהיה עושה מעשה נערות מתקן בשערו ממשמש בעיניו כדי שיהיה נראה יפה. את בני בלהה. כלומר ורגיל אצל בני בלהה לפי שהיו אחיו מבזין אותן והוא מקרבן. את דבתם רעה. כל רעה שהיה רואה באחיו בני לאה היה מגיד לאביו שהיו אוכלין אבר מן החי ומזלזלין בבני השפחות לקרותן עבדים וחשודין על העריות ובשלשתן לקה. וישחטו שעיר עזים בשחיטתו ולא אכלוהו חי ועל דבה שסיפר עליהם שקורין לאחיהם עבדים לעבד נמכר יוסף ועל העריות שסיפר עליהם ותשא אשת אדוניו. דבתם רעה. כל לשון דבה פרלדי"ץ בלע"ז כל מה שהיה יכול לדבר בהם רעה היה מספר. דבה. לשון דובב שפתי ישנים. בן זקונים. שנולד לו לעת זקנתו. ואונקלוס תרגם בר חכים הוא ליה כל מה שלמד משם ועבר מסר לו. ד"א שהיה זיו איקונין שלו דומה לו. פסים. לשון כלי מילת כמו כרפס ותכלת. וכתנת הפסים דתמר ואמנון. ומדרש אגדה על שם צרותיו שנמכר לפוטיפר ולסוחרים ולישמעאלים ולמדינים. ולא יכלו דברו לשלום. מתוך גנותם למדנו שבחם שלא דברו אחת בפה ואחת בלב. דברו. לדבר עמו.

מים · כתרג' מאסרין אסרין עמרים וכן נשא אלומותיו וכמוהו בלשון משנה והאלומות נוטל ומכריז · קמה אלומתי · נזקפה וגם נצבה ·
ורה בקיצה · ועל דבריו · על דבתם רעה שהיה מביא לאביהם · ויספר אל אביו ואל אחיו · לאחר שספר אותו לאחיו חזר וספרו לאביו
ר בו · לפי שהיה מטיל שנאה עליו · הבא נבא · והלא אמך כבר מתה והוא לא היה יודע שהדברים מגיעין לבלהה שגדלתו כאמו ור
סמוך שאין חלום בלא דברים בטלים ויעקב נתכוון להוציא הדבר מלב בניו שלא יקנאוהו לכך אמ' לו הבא נבא וגו' כשם שאי
ך כן השאר בטל · שמר את הדבר · היה ממתין ומצפה מתי יבא וכן שומר אמונים וכן לא תשמור על חטאתי לא תמתין · לרעות את צ

יוסף חלום ויגד לאחיו ויוספו עוד שנא אתו: ויאמר אליהם שמעו
נא החלום הזה אשר חלמתי: והנה אנחנו מאלמים אלמים
בתוך השדה והנה קמה אלמתי וגם נצבה והנה תסבינה
אלמתיכם ותשתחוין לאלמתי: ויאמרו לו אחיו המלך תמלך
עלינו אם משול תמשל בנו ויוספו עוד שנא אתו על חלמתיו
ועל דבריו: ויחלם עוד חלום אחר ויספר אתו לאחיו ויאמר
הנה חלמתי חלום עוד והנה השמש והירח ואחד עשר כוכבים
כוכבים משתחוים לי: ויספר אל אביו ואל אחיו ויגער בו אביו
ויאמר לו מה החלום הזה אשר חלמת הבוא נבוא אני ואמך
ואחיך להשתחות לך ארצה: ויקנאו בו אחיו ואביו שמר את
הדבר: וילכו אחיו לרעות את צאן אביהם בשכם: ויאמר
ישראל אל יוסף הלוא אחיך רעים בשכם לכה ואשלחך
אליהם ויאמר לו הנני: ויאמר לו לך נא ראה את שלום
אחיך ואת שלום הצאן והשבני דבר וישלחהו מעמק חברון
ויבא שכמה: וימצאהו איש והנה תעה בשדה וישאלהו האיש
לאמר מה תבקש: ויאמר את אחי אנכי מבקש הגידה נא לי
איפה הם רעים: ויאמר האיש נסעו מזה כי שמעתי אמרים
נלכה דתינה וילך יוסף אחר אחיו וימצאם בדתן: ויראו אתו
מרחק ובטרם יקרב אליהם ויתנכלו אתו להמיתו: ויאמרו
איש אל אחיו הנה בעל החלמות הלזה בא: ועתה לכו

ית' ולאי לאחוהי ואוסיפו
עוד סנו יתיה: ואמר להון שמ
שמעו כען חלמא הדין דחלמית:
והא אנחנא מאסרין אסרין בגו
חקלא והא קמת אסרתי ואף א
מו ריקפת והא מסחרן אסרתכון
וסגדן לאסרתי: ואמרו ליה אח
א. והי המלכו את מדמי למלך
עלנא אם שלטן את סביר למ
למשלט בנא ואוסיפו עוד סנו
יתיה על חלמוהי ועל פתגמוהי:
וחלם עוד חלמא אחרנ' ואשתעי
יתיה לאחוהי ואמר הא חלמית
חלמא עוד והא שמשא וסהרא
וחד עשר כוכביא סגדין לי: וא
ואשתעי לאבוהי ולאחוהי ונזף
ביה אבוהי ואמר ליה מה חלמא
הדין דחלמת המיתא ניתי אנא
ואמך ואחך למסגד לך על אר
ארעא: וקניאו ביה אחוהי ואבוהי
נטר ית פתגמא: ואזלו אחוהי ל
למרעי ית ענא דאבוהון בשכם:
ואמר ישרא' ליוסף הלא אחך ר
רען בשכם איתא ואשלחנך לו
לותהון ואמר ליה הא אנא: ו
ואמר ליה איזיל כען חזי ית שלם
אחך וית שלם ענא ואתיבני פת
פתגמא ושלחיה ממישר חברון
ואתא לשכם: ואשכחיה גברא ו
והא טעי בחקלא ושאליה גברא
למימר מאן את בעי: ואמר ית
אחי אנא בעי חוי כען לי איכא
אנון רען: ואמר גברא נטלו מ
מכא ארי שמעית דאמרין ניזל
לדתן ואזל יוסף בתר אחוהי ו
ואשכחינון בדתן: וחזו יתיה מר
מרחיק ועד לא קריב לותהון וח
ואתיעטו עלוהי לקטליה. ואמרו
גבר לאחוהי הא מרי חלמיא ד
דיכי אתי: וכען איתו

יהם · נקוד על את שלא הלכו אלא לרעות את עצמם · הנני · לשון ענוה וזריזות נזדרז למצות אביו ואע"פ שהיה יודע באחיו ששונאין אותו · מעמק
חברון · והלא חברון בהר שנ' ויעלו בנגב ויבא עד חברון אלא מעצה עמוקה של אותו צדיק הקבור בחברון לקיים מה שנאמר לאברהם בין הבתרים כי
כם נחלקה מלכות בית דוד שנ' וילך רחבעם שכמה

ונראה מה יהיו חלומותיו · אמ׳ ר׳ יצחק מקרא זה אומר דרשני רוח הקדש אומרת כן הם אומרים נהרגהו והכתוב מסיים ונראה דבר מי יקום
שלהם או שלי ואי אפשר שיאמרו הם ונראה מה יהיו חלומותיו מכיון שיהרגוהו בטלו חלומותיו · לא נכנו נפש · מכת נפש זו היא מיתה · למען
הציל אותו · רוח הקדש מעידה על ראובן שלא אמר זאת אלא להציל אותו שיבא הוא ויעלנו משם אמר אני בכור וגדול שבכולן לא יתלה הסרחון
אלא בי · את כתנתו · זה חלוק · את כתנת הפסים · היא שהוסיף לו אביו יותר על אחיו · והבור רק אין בו מים · ממשמע שנ׳ והבור רק איני יודע שאין בו מים
מה תל׳ אין בו מים מים אין בו אבל נחשים ועקרבים יש בו · אורחת · כתרגומו שיירת על שם הולכי אורח · וגמליהם נושאים · וגו׳ למה פרסם הכתוב

ונהרגהו ונשלכהו באחד הברות ואמרנו חיה רעה אכלתהו
ונראה מה יהיו חלמתיו : וישמע ראובן ויצלהו מידם ויאמר
לא נכנו נפש : ויאמר אלהם ראובן אל תשפכו דם השליכו
אתו אל הבור הזה אשר במדבר ויד אל תשלחו בו למען
הציל אתו מידם להשיבו אל אביו : ויהי כאשר בא יוסף אל
אחיו ויפשיטו את יוסף את כתנתו את כתנת הפסים אשר ע
עליו : ויקחהו וישלכו אתו הברה והבור רק אין בו מים : וישבו
לאכל לחם וישאו עיניהם ויראו והנה ארחת ישמעאלים
באה מגלעד וגמליהם נשאים נכאת וצרי ולט הולכים ל
להוריד מצרימה : ויאמר יהודה אל אחיו מה בצע כי נהרג
את אחינו וכסינו את דמו : לכו ונמכרנו לישמעאלים וידנו
אל תהי בו כי אחינו בשרנו הוא וישמעו אחיו : ויעברו אנשים
מדינים סחרים וימשכו ויעלו את יוסף מן הבור וימכרו את
יוסף לישמעאלים בעשרים כסף ויביאו את יוסף מצרימה : ו
וישב ראובן אל הבור והנה אין יוסף בבור ויקרע את בגדיו :
וישב אל אחיו ויאמר הילד איננו ואני אנה אני בא : ויקחו את
כתנת יוסף וישחטו שעיר עזים ויטבלו את הכתנת בדם : ו
וישלחו את כתנת הפסים ויביאו אל אביהם ויאמרו זאת מ
מצאנו הכר נא הכתנת בנך הוא אם לא : ויכירה ויאמר
כתנת בני חיה רעה אכלתהו טרף טרף יוסף : ויקרע יעקב

ונקטליניה ונרמיניה בחד מן גב
גביא ונימר חיתא בישתא אכ
אכלתיה ונחזי מה יהי בסוף חל
חלמוהי : ושמע ראובן ושזביה
מידהון ואמר לא נקטליניה נפש :
ואמר להון ראובן לא תשדון דם
רמו יתיה לגובא הדין דבמדברא
ויד לא תושטון ביה בדיל לשזבא
יתיה מידהון לאתבותיה לות אב
אבוהי : והוה כד אתא יוסף לות
אחוהי ואשלחו ית יוסף ית כת
כתונתיה ית כתונא דפסי דעלוהי :
ונסבוהי ורמו יתיה לגובא וגובא
ריקן לית ביה מיא : ואסחרו למ
למיכל לחמא וזקפו עיניהון וח
וחזו והא שיירת ערבאי אתיא מ
מגלעד וגמליהון טעינין שעו
ושעוה וקטף ולטום אזלין לאחתא לם
למצרים : ואמ׳ יהודה לאחוהי מה
ממון מתהני לנא ארי נקטול ית
אחונא ונכסי על דמיה : איתו ונזבניניה
לערבאי וידנא לא תהי ביה ארי
אחונא בסרנא הוא וקבילו מיניה
אחוהי : ועברו גברי מדינאי תג
תגרי ונגדו ואסיקו ית יוסף מן
גובא וזבינו ית יוסף לערבאי ב
בעשרין כסף ואיתיאו ית יוסף
למצרים : ותב ראובן לגובא והא
לית יוסף בגובא ובזע ית לבו
לבושוהי : ותב לות אחוהי ואמר
עולימא ליתוהי ואנא לאן אנא
אתי : ונסיבו ית כתונא דיוסף
ונכסו צפיר בר עזי וטב
וטבלו ית כתונא בדמא : ושלחו
ית כתונא דפסי ואיתיאו לות א
אבוהון ואמרו דא אשכחנא א
אשתמודע כען הכתונא דברך
היא אם לא : ואשתמודעה וא
ואמר כתונא דברי חיתא בישתא
אכלתיה מקטל קטיל יוסף : ו
ובזע יעקב

את משמם להודיעך מתן שכרן של צדיקים שאין דרכן של ערביים לשאת אלא נפט ועטרן ולזה נזדמנו בשמים שלא יוזק מריח רע · נכאת · כל כנ
כנוסי בשמים הרבה קרוי נכאת וכן ויראם את כל בית נכתה · מרקחת בשמיו ואונקלוס תרגם לשון שעוה · וצרי · שרף המוטף מעצי הקטף והוא נטף
הנמנה עם סמני הקטורת · ולוט · לוטיתא שמו בלשון משנה ורבותי פרשוהו שרש עטב ושמו אשטרוזיא במסכת נדה · מה בצע · מה ממון כתרגו׳ ·
וכסינו את דמו · ונעלים את מיתתו · וישמעו · וקבילו מניה וכן כל שמיעה שהיא קבלת דברים כגון זו וכגון וישמע יעקב אל אביו נעשה וכשמע
נעשה ונקביל וכל שהיא שמיעת האוזן כגון וישמעו את קול יי׳ אלהים מתהלך בגן ורבקה שומעת וישמע ישראל שמעתי את תלונות כלן מתורג׳
ושמעו שמעת ושמע שמיע קדמי · ויעברו אנשים מדינים · זו היא שיירא אחרת והודיעך הכתו׳ שנמכר פעמים הרבה · וימשכו · בני יעקב את יוסף
מן הבור · וימכרוהו לישמעאלים והישמעאלים [illegible] אותו למצרים · וישב ראובן · ובמכירתו לא היה שם שהגיע יומו ללכת ולשמש
את אביו · ד״א עסוק היה [illegible]
[illegible] במכירתו · זה שמה וכשהיא [illegible]
[illegible] בן רוח הקדש [illegible]

ימים רבים. עשרים ושתים שנה משפירש ממנו עד שירד יעקב למצרים שנ׳ יוסף בן שבע עשרה שנה וגו׳ ובן שלשים שנ
ושבע שני השבע וכו׳ זה שנתים הרעב כשבא יעקב למצרים הרי עשרים ושתים. שנה כנגד עשרים ושתים שלא קיים יעקב
שנה שהיה בבית לבן ושתי שנים בדרך בשובו מבית לבן שנה וחציו בסכות וששה חדשים בבית אל וזהו שאמר ללבן זה לי ע
פלי ושתי לליאה כנגדן. וכל בנותיו. ר׳ יהודה אומר אחיות תאומות נולדו עם כל שבט ושבט ונשאום. ר׳ נחמיה אומר כנעניות
כלותיו שאין אדם נמנע מלקרא לחתנו בנו ולכלתו בתו. וימאן להתנחם. אין אדם יכול לקבל תנחומין על החי וסבור שמ
על המת נגזרה גזרה

שִׂמְלֹתָיו וַיָּשֶׂם שַׂק בְּמָתְנָיו וַיִּתְאַבֵּל עַל־בְּנוֹ יָמִים רַבִּים׃ וַיָּקֻמוּ
כָל־בָּנָיו וְכָל־בְּנֹתָיו לְנַחֲמוֹ וַיְמָאֵן לְהִתְנַחֵם וַיֹּאמֶר כִּי־אֵרֵד
אֶל־בְּנִי אָבֵל שְׁאֹלָה וַיֵּבְךְּ אֹתוֹ אָבִיו׃ וְהַמְּדָנִים מָכְרוּ אֹתוֹ אֶל־
מִצְרָיִם לְפוֹטִיפַר סְרִיס פַּרְעֹה שַׂר הַטַּבָּחִים׃ ס
וַיְהִי בָּעֵת הַהִוא וַיֵּרֶד יְהוּדָה מֵאֵת אֶחָיו וַיֵּט עַד־אִישׁ עֲדֻלָּמִי
וּשְׁמוֹ חִירָה׃ וַיַּרְא־שָׁם יְהוּדָה בַּת־אִישׁ כְּנַעֲנִי וּשְׁמוֹ שׁוּעַ וַיִּקָּחֶהָ
וַיָּבֹא אֵלֶיהָ׃ וַתַּהַר וַתֵּלֶד בֵּן וַיִּקְרָא אֶת־שְׁמוֹ עֵר׃ וַתַּהַר עוֹד
וַתֵּלֶד בֵּן וַתִּקְרָא אֶת־שְׁמוֹ אוֹנָן׃ וַתֹּסֶף עוֹד וַתֵּלֶד בֵּן וַתִּקְרָא אֶת־
שְׁמוֹ שֵׁלָה וְהָיָה בִכְזִיב בְּלִדְתָּהּ אֹתוֹ׃ וַיִּקַּח יְהוּדָה אִשָּׁה לְעֵר
בְּכוֹרוֹ וּשְׁמָהּ תָּמָר׃ וַיְהִי עֵר בְּכוֹר יְהוּדָה רַע בְּעֵינֵי יְהוָה וַ
וַיְמִתֵהוּ יְהוָה׃ וַיֹּאמֶר יְהוּדָה לְאוֹנָן בֹּא אֶל־אֵשֶׁת אָחִיךָ וְיַבֵּם
אֹתָהּ וְהָקֵם זֶרַע לְאָחִיךָ׃ וַיֵּדַע אוֹנָן כִּי לֹּא לוֹ יִהְיֶה הַזָּרַע וְהָיָה
אִם־בָּא אֶל־אֵשֶׁת אָחִיו וְשִׁחֵת אַרְצָה לְבִלְתִּי נְתָן־זֶרַע לְאָחִיו׃
וַיֵּרַע בְּעֵינֵי יְהוָה אֲשֶׁר עָשָׂה וַיָּמֶת גַּם־אֹתוֹ׃ וַיֹּאמֶר יְהוּדָה לְתָמָר
כַּלָּתוֹ שְׁבִי אַלְמָנָה בֵית־אָבִיךְ עַד־יִגְדַּל שֵׁלָה בְנִי כִּי אָמַר פֶּן־
יָמוּת גַּם־הוּא כְּאֶחָיו וַתֵּלֶךְ תָּמָר וַתֵּשֶׁב בֵּית אָבִיהָ׃ וַיִּרְבּוּ הַיָּמִים
וַתָּמָת בַּת־שׁוּעַ אֵשֶׁת־יְהוּדָה וַיִּנָּחֶם יְהוּדָה וַיַּעַל עַל־גֹּזְזֵי צֹאנוֹ הוּא
וְחִירָה רֵעֵהוּ הָעֲדֻלָּמִי תִּמְנָתָה׃ וַיֻּגַּד לְתָמָר לֵאמֹר הִנֵּה חָמִיךְ
עֹלֶה תִמְנָתָה לָגֹז צֹאנוֹ׃ וַתָּסַר בִּגְדֵי אַלְמְנוּתָהּ מֵעָלֶיהָ וַתְּכַס
בַּצָּעִיף וַתִּתְעַלָּף וַתֵּשֶׁב בְּפֶתַח עֵינַיִם אֲשֶׁר עַל־דֶּרֶךְ תִּמְנָתָה כִּי

לבושוהי ואסר סקא בחרציה ואת
ואתאבל על בריה יומין סגיאין׃
וקמו כל בנוהי וכל בנתיה לנח
למתנחמא וסרב לקבלא תנחומין
ואמר ארי איחות לות ברי כד אב
אבילנא לשאול ובכא יתיה אבוהי׃
ומדינאי זבינו יתיה למצרים לפ
לפוטיפר רבא דפרעה רב קטוליא׃
והוה בעדנא ההיא ונחת
יהודה מלות אחוהי וסטא לות גב
גברא עדולמאה ושמיה חירה׃ וח
וחזא תמן יהודה בת גבר תגרא ו
ושמיה שוע ונסבה ועל לותה׃ וע
ועדיאת וילידת בר וקרא ית שמיה
ער׃ ועדיאת עוד וילידת בר וקר
ית שמיה אונן׃ ואוסיפת עוד וילידת
בר וקרת ית שמיה שלה והוה ב
בכזיב כד ילידת יתיה׃ ונסב יהודה
איתתא לער בכריה ושמה תמר׃
והוה ער בוכריה דיהודה ביש קדם
יי׳ ואמתיה יי׳׃ ואמר יהודה לאונן
עול לות אתת אחוך ויבם יתה ואק
ואקים זרעא לאחוך׃ וידע אונן
ארי לא על שמיה מתקרי זרעא ו
והוה כד עליל לות אתת אחוהי מ
ומחבל ארחיה על ארעא בדיל ד
דלא לקימא זרעא לאחוהי׃ ובאיש
קדם יי׳ ית דעבד ואמית אף יתיה׃
ואמר יהודה לתמר כלתיה תיבי א
ארמלתא בית אבוך עד דירבי ש
שלה ברי ארי אמר דלמא ימות
אף הוא כאחוהי ואזלת תמר ויתיבת
בית אבוהא׃ וסגיאו יומיא ומיתת
בת שוע אתת יהודה ואתנחם יהודה
וסליק לות גזזי ענה הוא וחירה ר
רחמיה עדלמאה לתמנת׃ ואתחוא
לתמר למימר הא חמוך סליק לתמנת
למגז ענה׃ ואעדיאת לבושי אר
ארמלותה מנה ואתכסיאת בעיפא
ואתקנת ויתבת בפרשות עינין דע
דעל ארח תמנת ארי

שישתכח מן הלב ולא על החי. ארד אל בני. כמו על בני הרבה אל שמשמשין בלשון על אל שאול ואל בית ר
חמיה ואישה. אבל שאולה. כפשוטו לשון קבר הוא באבלי אקבר ולא אתנחם כל ימי ובמדרשו גיהנם סימן ז
ימות אחד מבני בחיי מובטח אני שאיני רואה גיהנם. ויבך אותו אביו. כלומר יצחק בוכה היה מפני צרתו של
שהוא חי. הטבחים. שוחטי בהמות המלך. ויהי בעת ההיא. למה נסמכה פרשה זו לכאן והפסיק בפרשתו של יוס
בצרת אביהם אמרו אתה אמרת למכרו לו אמרת להשיבו היינו שומעין לך. ויט. מאת אחיו. עד איש עדלמי
שם המקום. ואומר אני על שם שפסקה מלדת נקרא כזיב לשון היו תהיה כמו אכזב אשר לא יכזבו מימיו וא
רבה ראיתי והקרא שמו שלה וגו׳ פסקה. רע בעיני יי׳ כרעתו של אונן משחית זרעו שנ׳ במאיר וימת גם אותו
היה ער משחית כדי שלא תתעבר ויכחיש יפיה. והקם זרע. והבן יקרא על שם המת. וגו׳ [illegible] מדינה. דרש מבפנים
היה אותה בקש שלא היה בדעתו להשיאה. כי אמר פן ימות. מוחזקת היא זו שימותו אנשיה. ויעל על גוזזי
צאנו. עולה תמנתה. ובשמשון הוא אומר [illegible] רד שמשון תמנתה בשפוע ההר היתה יושבת עולין לה משמן ויורד
יכיר בה. ותשב בפתח עינים. בפתיחת עינים במקום שהוא [illegible] דרכים שעל דרך תמנתה ורבותי דרשו בפתחו של אברה

כי ראתה כי גדל שלה וגו'. לפי שראתה תמר שהיתה מתאוה להעמיד ממנו בנים: ויחשבה לזונה. לפי שיושבת בפרשת דרכים:
כי כסתה פניה. ולא יכול לראותה ולהכירה. ומדרש רבותינו כי כסתה פניה כשהיתה בבית חמיה היתה צנועה לפיכך לא חשדה: ויט אליה אל הדרך. מדרך
שהיה בה נטה אל הדרך אשר היא בה ובלשון לע"ז דשטורניר: הבה נא. הכיני עצמך ודעתך לכך כל לשון הבה לשון הזמנה הוא חוץ ממקום שיש
לתרגמו בלשון נתינה ואף אותן של הזמנה קרובים ללשון נתינה הם: ערבון. משכון: חותמך ופתילך. עזקתך ושושיפך. טבעתך שאתה חותם בה. ושמ
ושמלתך שאתה מתכסה בה: ותהר לו. גבורים כיוצא בו צדיקים כיוצא בו: הקדשה. מקודשת ומזומנת לזנות: תקח לה. יהיה שלה מה שבידה. פן נה

ראתה כי גדל שלה והוא לא נתנה לו לאשה: ויראה יהודה
ויחשבה לזונה כי כסתה פניה: ויט אליה אל הדרך ויאמר
הבה נא אבוא אליך כי לא ידע כי כלתו הוא ותאמר מה ת
תתן לי כי תבוא אלי: ויאמר אנכי אשלח גדי עזים מן הצאן
ותאמר אם תתן ערבון עד שלחך: ויאמר מה הערבון אשר
אתן לך ותאמר חתמך ופתילך ומטך אשר בידך ויתן לה ו
ויבא אליה ותהר לו: ותקם ותלך ותסר צעיפה מעליה ותלבש
בגדי אלמנותה: וישלח יהודה את גדי העזים ביד רעהו
העדלמי לקחת הערבון מיד האשה ולא מצאה: וישאל את
אנשי מקמה לאמר איה הקדשה הוא בעינים על הדרך ו
ויאמרו לא היתה בזה קדשה: וישב אל יהודה ויאמר לא
מצאתיה וגם אנשי המקום אמרו לא היתה בזה קדשה: י
ויאמר יהודה תקח לה פן נהיה לבוז הנה שלחתי הגדי הזה
ואתה לא מצאתה: ויהי כמשלש חדשים ויגד ליהודה לאמר
זנתה תמר כלתך וגם הנה הרה לזנונים ויאמר יהודה ה
הוציאוה ותשרף: הוא מוצאת והיא שלחה אל חמיה לאמר
לאיש אשר אלה לו אנכי הרה ותאמר הכר נא למי הח
החתמת והפתילים והמטה האלה: ויכר יהודה ויאמר צדקה
ממני כי על כן לא נתתיה לשלה בני ולא יסף עוד לדעתה:
ויהי בעת לדתה והנה תאומים בבטנה: ויהי בלדתה ויתן יד

חזת ארי רבא שלה והיא לא א
אתיהבת ליה לאנתו: וחזה יהודה
וחשבה לנפקת ברא ארי כסיאת
אפהא: וסטא לותה לארחא ואמר
הבי כען איעול לותיך ארי לא
ידע ארי כלתיה היא ואמרת מה
תתן לי ארי תיעול לותי: ואמר
אנא אשלח גדיא בר עזי מן ע
ענא ואמרת אם תתן משכונא
עד דתשלח: ואמר מה משכונא
דאתן לך ואמרת עזקתך ושושיפך
וחוטרך דבידך ויהב לה ועל ל
לותה ועדיאת ליה: וקמת ואזלת
ואעדיאת עיפה מינה ולבשת ל
לבושי ארמלותה: ושדר יהודה ית
גדיא בר עזי ביד רחמיה עד
עדולמאה למיסב משכונא מידא
דאתתא ולא אשכחה: ושאל ית
אנשי אתרה למימר אן מקדשתא
דהיא בעינין על ארחא ואמרו
ליתהכא מקדשתא: ותב לות ית
יהודה ואמר לא אשכחתה ואף
אנשי אתרא אמרו ליתהכא מ
מקדשתא: ואמר יהודה תסב לה
דלמא כדי נהי לחוך הא שדרית גדיא
הדין ואת לא אשכחתה: והוה כ
כתלתא ירחיא ואתחוא ליהודה
למימר זניאת תמר כלתך ואף
הא מעדיא לזנותא ואמר יהודה
אפקוהא ותתוקד: היא מתפקא
והיא שלחת לחמוהא למימר לג
לגבר דאלין דיליה מניה אנא
מעדיא ואמרת אשתמודע כען
דמן עזקתא ושושיפא וחוטרא
האלין: ואשתמודע יהודה ואמר
זכאה מני מעדיא ארי על כן
לא יהבתה לשלה ברי ולא אי
אוסף עוד למדעה: והוה בעדן
מילדה והא תיומין במעהא: ו
והוה במילדה ויהב ידא ונס

נהיה לבוז. אם תבקשנה עוד יתפרסם הדבר והיה בגנאי כי מה עלי לעשות לאמת דברי: הנה שלחתי את הגדי הזה ואתה וגו'. ולפי שרמה יהודה את
את אביו בגדי עזים שהטביל כתנת יוסף בדמו ודמהו גם הוא בגדי עזים: כמשלש חדשים. רובו של ראשון ורובו של אחרון ואמצעי שלם. ולשון
כמשלש חדשים כהשתלש החדשים כמו ושלשה מנות משלח ידים וכן תרגם מקלוס כתלתות ירחיא: הרה לזנונים. שם דבר מעוברת כמו ואשה ה
הרה וכמו ברה כחמה: ותשרף. אמר אפרים מקשאה משום ר' מאיר בתו של שם היתה שהוא כהן לפיכך דנוה בשריפה: היא מוצאת. לישרף: והיא ש
שלחה אל חמיה וגו'. לא רצתה להלבין פניו ולומר ממך אני מעוברת אלא לאיש אשר אלה לו. אמרה אם יודה יודה מעצמו ואם לאו ישרפוני ואל
אלבין פניו. מכאן אמרו נוח לו לאדם שיפילוהו לכבשן האש ואל ילבין פני חברו ברבים: הכר נא. אין נא אלא לשון בקשה הכר נא בוראך ואל ת
תאבד שלש נפשות: צדקה. בדבריה: ממני. היא מעוברת ורבותינו דרשו שיצאתה בת קול ואמרה ממני ומאתי יצאו הדברים לפי שהיתה צנועה
בבית חמיה גזרתי שיצאו ממנה מלכים ומשבט יהודה גזרתי להעמיד מלכים בישראל: כי על כן לא נתתיה. כי בדין עשתה על אשר לא נתתיה ל
לשלה בני: ולא יסף עוד. יש אומרים לא הוסיף ויש אומרים לא פסק: בעת לדתה. וברבקה הוא אומר וימלאו ימיה ללדת להלן למלאים וכאן לחסרים:
והנה תאומים. מלא ולהלן תומם חסר לפי שהאחד רשע אבל אלו שניהם צדיקים: ויתן יד. הוציא המין ידו לחוץ ולאחר שקשרה על ידו השני החזירה

פרצת. תקפת עליך חוזק. אשר על ידו השני. ארבע ידות כתובות כאן כנגד ארבע חרמים שמעל עכן שנטלו שמנו ויש אומרים כנגד ארבע דברים שלקח אדרת שנער ושתי חתיכות כסף של מאתים שקלים ולשון זהב אחר בראשית רבה. ויקרא שמו זרח. על שם זריחת מראית השני. ויוסף הורד. חוזר לענין ראשון אלא שהפסיק בו כדי לסמוך ירידתו של יהודה למכירתו של יוסף לומר שבשבילו הורידוהו מגדולתו ועוד כדי לסמוך מעשה של אשתו של פוטיפר למעשה תמר לומר לך מה זו לשם שמים אף זו לשם שמים שראתה באיצטרולוגין שלה שעתידה להעמיד בנים ממנו ואינה יודעת אם ממנה אם מבתה. כי יי אתו. שם שמים שגור בפיו. וכל יש לו. הרי לשון קצר חסר אשר. ולא ידע אתו מאומה. לא היה נותן לבו לכלום

ותקח המילדת ותקשר על ידו שני לאמר זה יצא ראשנה:
ויהי כמשיב ידו והנה יצא אחיו ותאמר מה פרצת עליך פרץ
ויקרא שמו פרץ: ואחר יצא אחיו אשר על ידו השני ויקרא
שמו זרח: ס ויוסף הורד מצרימה ויקנהו
פוטיפר סריס פרעה שר הטבחים איש מצרי מיד הישם
הישמעאלים אשר הורדהו שמה: ויהי יהוה את יוסף ויהי
איש מצליח ויהי בבית אדניו המצרי: וירא אדניו כי יהוה אתו
וכל אשר הוא עשה יהוה מצליח בידו: וימצא יוסף חן בעיניו
וישרת אתו ויפקדהו על ביתו וכל יש לו נתן בידו: ויהי מאז
הפקיד אתו בביתו ועל כל אשר יש לו ויברך יהוה את בית
המצרי בגלל יוסף ויהי ברכת יהוה בכל אשר יש לו בבית
ובשדה: ויעזב כל אשר לו ביד יוסף ולא ידע אתו מאומה כי
אם הלחם אשר הוא אוכל ויהי יוסף יפה תאר ויפה מראה:
ויהי אחר הדברים האלה ותשא אשת אדניו את עיניה אל
יוסף ותאמר שכבה עמי: וימאן ויאמר אל אשת אדניו הן אדני
לא ידע אתי מה בבית וכל אשר יש לו נתן בידי: איננו גדול
בבית הזה ממני ולא חשך ממני מאומה כי אם אותך באשר
את אשתו ואיך אעשה הרעה הגדלה הזאת וחטאתי לא
לאלהים: ויהי כדברה אל יוסף יום יום ולא שמע אליה לשכב
אצלה להיות עמה: ויהי כהיום הזה ויבא הביתה לעשות

ונסיבת חיתא וקטרת על ידיה זה
והוריתא למימר דין נפק קד
קדמיתא: והוה כד אתיב ידיה
והא נפק אחוהי ואמרת מה תקוף
סגי עלך למיתקף וקרא שמיה
פרץ: ובתר כן נפק אחוהי דעל
ידיה זהוריתא וקרא שמיה זרח:
ויוסף אתחת למצרים וזבניה
פוטיפר רבא דפרעה רב קטו
קטוליא גברא מצראה מיד ער
ערבאי דאחתוהי לתמן: והוה
מימרא דיי בסעדיה דיוסף והוה
גבר מצלח והוה בבית רבוניה
מצראה: וחזא רבוניה ארי מ
מימרא דיי בסעדיה וכל דהוא
עבד יי מצלח בידיה: ואשכח
יוסף רחמין בעינוהי ושמש יתיה
ומניה על ביתיה וכל דאית ליה
מסר בידיה: והוה מעדן דמני
יתיה בביתיה ועל כל דאית ליה
ובריך יי ית בית מצראה בדיל
יוסף והות ברכתא דיי בכל דאית
ליה בביתא ובחקלא: ושבק כל
דליה בידא דיוסף ולא ידע עמ
עמיה מדעם אלהין לחמא דהוא
אכל והוה יוסף שפיר בריוא וי
ויאי בחזוא: והוה בתר פתגמיא
האלין וזקפת אתת רבוניה ית
עינהא ביוסף ואמרת שכוב עמי:
וסרב ואמר לאתת רבוניה הא
רבוני לא ידע עמי מה דבביתא
וכל דאית ליה מסר בידי: ליתוהי
רב בביתא הדין מני ולא מנע
מני מדעם אלהין יתיך בדיל ד
דאת אתתיה ואכדין אעבד ב
בישתא רבתא הדא ואחוב קדם
יי: והוה כד מללה עם יוסף יום
יום ולא קביל מינה למשכב לו
לותה למהוי עמה: והוה כיומא
הדין ועל לביתא למבדק בכ

כי אם הלחם. היא אשתו אלא שדבר בלשון נקיה. ויהי יוסף יפה תאר. כיון שראה עצמו מושל התחיל אוכל ושותה ומסלסל בשערו אמר הקב"ה אביך מתאבל ואתה מסלסל בשערך אני מגרה בך את הדוב מיד ותשא אשת אדוניו וגו' כל מקום שנ' אחר סמוך. וחטאתי לאלהים. בני נח נצטוו על העריות. לשכב אצלה. אפי' בלא תשמיש. להיות עמה. לעולם הבא. ויהי כהיום הזה. כלומר ויהי כאשר הגיע יום מיוחד יום צחוק יום איד שלהם שהלכו כולם לבית ע"ז אמרה אין לי יום הגון ליזקק לה ליוסף כהיום הזה אמרה להם חולה היא ואינה יכולה לילך. לעשות מלאכתו. רב ושמואל חד אמר מלאכתו ממש וחד אמר לעשות צרכיו עמה אלא שנראית לו דמות דיוקנו של אביו וכו' כדאיתא במסכת סוטה:

ראו הביא לנו · הרי זה לשון קצרה הביא לנו ולא פירש מי הביאו ועל בעלה אומרת כן · עברי · מעבר הנהר שבני עבר · אדוניו של יוסף · בא אלי ה
לצחק בי · העבד העברי אשר הבאת לנו · ויהי כשמע ורבינו · בשעת תשמיש אמרה לו וזהו שאמרה כדברים האלה כמה לי עבדך ענייני תשמיש כ
כאלה · ויט אליו חסד · שהיה מקובל לכל רואיו לשון נאה וחסודה שבמשנה · הוא היה עושה · כתרגומו במימריה הוה מתעביד · באשר יי' · ויהי בגליל
שיי' אתו · אחר הדברים האלה · לפי שהרגילה אותה ארורה את הצדיק בפי כלם ודבר בו הביא להם הקב"ה סורחנם של · אלו שיפנו אליהם ולא אליו ·
ועוד שתבא הרוחה לצדיק על ידיהם · חטאו · זה נמצא זבוב בפיילי פותירין שלו וזה נמצא צרור בגלוסקין שלו · אופה את פת המלך ואין לשון

מלאכתו ואין איש מאנשי הבית שם בבית : ותתפשהו בבגדו
לאמר שכבה עמי ויעזב בגדו בידה וינס ויצא החוצה : ויהי
כראותה כי עזב בגדו בידה וינס החוצה : ותקרא לאנשי
ביתה ותאמר להם לאמר ראו הביא לנו איש עברי לצחק
בנו בא אלי לשכב עמי ואקרא בקול גדול : ויהי כשמעו
כי הרימתי קולי ואקרא ויעזב בגדו אצלי וינס ויצא החוצה :
ותנח בגדו אצלה עד בוא אדניו אל ביתו : ותדבר אליו כ
כדברים האלה לאמר בא אלי העבד העברי אשר הבאת
לנו לצחק בי : ויהי כהרימי קולי ואקרא ויעזב בגדו אצלי וינס
החוצה : ויהי כשמע אדניו את דברי אשתו אשר דברה אליו
לאמר כדברים האלה עשה לי עבדך ויחר אפו : ויקח אדני
יוסף אתו ויתנהו אל בית הסהר מקום אשר אסורי המלך
אסורים ויהי שם בבית הסהר : ויהי יהוה את יוסף ויט אליו
חסד ויתן חנו בעיני שר בית הסהר : ויתן שר בית הסהר ביד
יוסף את כל האסירים אשר בבית הסהר ואת כל אשר ע
עשים שם הוא היה עשה : אין שר בית הסהר ראה את כל
מאומה בידו באשר יהוה אתו ואשר הוא עשה יהוה מצליח :
פ ויהי אחר הדברים האלה חטאו משקה
מלך מצרים והאפה לאדניהם למלך מצרים : ויקצף פרעה
על שני סריסיו על שר המשקים ועל שר האופים : ויתן אתם

בכתבי חשבניה וליה אנש מא
מאנשי ביתא תמן בביתא : וא
ואחדתיה בלבושיה למימר שכוב
עמי ושבקיה ללבושיה בידה וא
ועריק ונפק לשוקא : והוה כד ח
חזת שבקיה ללבושיה בידה ועריק
לשוקא : וקרת לאנשי ביתה ו
ואמרת להון למימר חזו אייתי
לנא גבר עבראה לחיכא בנא
על לותי למשכב עמי וקרית ב
בקלא רמא : והוה כד שמע ארי
ארימית קלי וקרית ושבקיה לל
ללבושיה לותי ועריק ונפק לש
לשוקא : ואחתתיה ללבושיה לותה
עד דעל רבוניה לביתיה : ומללת
עמיה כפתגמיא האלין למימר על
לותי עבדא עבראה דאייתתא
לנא לחיכא בי : והוה כד ארימית
קלי וקרית ושבקיה ללבושיה לותי
ועריק לשוקא : והוה כד שמע
רבוניה ית פתגמי אתתיה דמללת
עמיה למימר כפתגמיא האלין עבד
לי עבדך ותקיף רגזיה : ודבר רבוניה
דיוסף יתיה ויהביה בבית אסירי
אתרא דאסירי מלכא אסירין ו
והוה תמן בבית אסירי : והוה מ
מימרא דיי' בסעדיה דיוסף ונגד
ליה חסדא ויהביה לרחמין בעיני
רב בית אסירי : ויהב רב בית א
אסירי בידא דיוסף ית כל אס
אסיריא דבבית אסירי וית כל
דעבדין תמן במימריה הוה מת
מתעבד : לית רב בית אסירי חזי
ית כל סרחן בידיה במימרא דיי'
בסעדיה ודהוא עבד יי' מצלח :
והוה בתר פתגמיא האלין
סרחו שקיא דמלכא דמצרים ונ
ונחתומא לרבונהון למלכא דמ
דמצרים : ורגז פרעה על תרין
רברבנוהי על רב שקי ועל רב
נחתומי : ויהב יתהון

אופה אלא בפת ובלעז פיסטיר ·

ויפקד שר הטבחים את יוסף. להיות אתם: ויהיו ימים במשמר. שנים עשר חדש: ויחלמו חלום שניהם. ויחלמו שניהם חלום וזהו פשוטו ומדרשו כל אחד חלם חלום שניהם שחלם את חלומו ופתרון חברו וזהו שנאמר וירא שר האופים כי טוב פתר: איש כפתרון חלומו. כל אחד חלם חלום הדומה לפתרון העתיד לבא עליהם: זועפים. עצבים כמו סר וזעף: שריגים. זמורות ארוכות שקורין וידי"ץ: והיא כפורחת. דומה לפורחת והיא כפורחת נדמה לי בחלומי כאילו היא פורחת ואחר הפרח עלתה נצה כמו שכתוב סמדר מתפתח בלעז ואחר כך הבשילו והיה כמו אשכלות מתוקות לבלבו עד כאן תרגום של פירות כן גדול משל פרחים ובוסר גמול יהיה נצה וכתיב ויוצא פרח ויצץ ציץ ואשחט כתרגומו ועצירת הרבה יש בלשון משנה שלשת ימים

במשמר בית שר הטבחים אל בית הסהר מקום אשר יוסף אסור שם: ויפקד שר הטבחים את יוסף אתם וישרת אתם ויהיו ימים במשמר: ויחלמו חלום שניהם איש חלמו בלילה אחד איש כפתרון חלמו המשקה והאפה אשר למלך מצרים אשר אסורים בבית הסהר: ויבא אליהם יוסף בבקר וירא אתם והנם זעפים: וישאל את סריסי פרעה אשר אתו במשמר בית אדניו לאמר מדוע פניכם רעים היום: ויאמרו אליו חלום חלמנו ופתר אין אתו ויאמר אליהם יוסף הלוא לאלהים פתרנים ספרו נא לי: ויספר שר המשקים את חלמו ליוסף ויאמר לו בחלומי והנה גפן לפני: ובגפן שלשה שריגם והוא כפרחת עלתה נצה הבשילו אשכלתיה ענבים: וכוס פרעה בידי ואקח את הענבים ואשחט אתם אל כוס פרעה ואתן את הכוס על כף פרעה: ויאמר לו יוסף זה פתרנו שלשת השרגים שלשת ימים הם: בעוד שלשת ימים ישא פרעה את ראשך והשיבך על כנך ונתת כוס פרעה בידו כמשפט הראשון אשר היית משקהו: כי אם זכרתני אתך כאשר ייטב לך ועשית נא עמדי חסד והזכרתני אל פרעה והוצאתני מן הבית הזה: כי גנב גנבתי מארץ העברים וגם פה לא עשיתי מאומה כי שמו אתי בבור: וירא שר האפים כי טוב פתר ויאמר אל יוסף אף אני בחלומי והנה שלשה סלי חרי

במטרת בית רב קטוליא בבית אסירי אתרא דיוסף אסיר תמן: ומני רב קטוליא ית יוסף עמהון ושמש יתהון והוו יומין במטרא: וחלמו חלמא תרויהון גבר חלמיה בליליא חד גבר כפושרן חלמיה שקיא ונחתומא דלמלכא דמצרים דאסירין בבית אסירי: ואתא לותהון יוסף בצפרא וחזא יתהון והא אנון נסיסין: ושאל ית רברבי פרעה דעמיה במטרת בית רבוניה למימר מה דין אפיכון בישין יומא דין: ואמרו ליה חלמא חלמנא ופשר לית ליה ואמר להון יוסף הלא מן קדם יי פושרן חלמיא אשתעו כען לי: ואשתעי רב שקי ית חלמיה ליוסף ואמר ליה בחלמי והא גופנא קדמי: ובגופנא תלתא שבשין והיא כד אפרחת אפיקת לבלבין ומנהון כד בשילו הואה ענבין: וכסא דפרעה בידי ונסבית ית ענביא ועצרית יתהון לכסא דפרעה ויהבית ית כסא על ידא דפרעה: ואמר ליה יוסף דין פשרניה תלתא שבשין תלתא יומין אנון: בסוף תלתא יומין ידכרנך פרעה ויתיבנך על שמושך ותתן כסא דפרעה בידיה כהלכתא קדמאה דהויתא משקי ליה: להין תדכרנני עמך כד ייטב לך ותעבד כען עמי טיבו ותדכר עלי קדם פרעה ותפקנני מן בית אסירי הדין: ארי מגנב גניבנא מארעא עבראי ואף הכא לא עבדית מדעם ארי שויאו יתי בבית אסירי: וחזא רב נחתומי ארי יאות פשר ואמר ליוסף אף אנא בחלמי והא תלתא סלין דחורו

הם. סימן הם לך לשלשת ימים ויש מדרשי אגדה הרבה: ישא פרעה את ראשך. לשון חשבון כשיפקוד שאר עבדיו לשרת לפניו בסעודה ימנה אותך עמהם: כנך. בסיס שלך ומושבך: כי אם זכרתני אתך. מאחר שייטב לך: ועשית נא עמדי חסד. אין נא אלא לשון בקשה: סלי חורי. סלים של נצרים קלופים חורים חורים ובמקומנו יש הרבה ודרך מוכרי פת כיסנין שקורין אובליא"ש להתן באותן סלים:

[…] יום הלדת את פרעה. יום לידתו וקורין לה יום גנוסיא ולשון הלדה לפי שאין הולד נול[ד …]
[…] אשה כאדם שילדה וכן ומולדותיך ביום הולדת אותך וכן אחרי הוכבס את הנגע שכבוסו על ידי אחרים. וישא את ראש. מנאם עם שאר עבדיו
שהיה מונה המשרתים שישרתו לו בסעודתו וזכר את אלו בתוכם כמו שאו את ראש לשון מנין. ולא זכר שר המשקים. בו ביום. וישכחהו. לאחר מכן
מפני שתלה בו יוסף לזכרו הוזקק להיות אסור שתי שנים שנ' אשרי הגבר אשר שם ה' מבטחו ולא פנה אל רהבים ולא
בטח על מצרים הקרויים רהב: תכלת וישב יעקב:

ויהי מקץ. כתרגומו מסוף וכל לשון קץ סוף הוא:

על ראשי: ובסל העליון מכל מאכל פרעה מעשה אפה והעוף אכל אתם מן הסל מעל ראשי: ויען יוסף ויאמר זה פתרנו שלשת הסלים שלשת ימים הם: בעוד שלשת ימים ישא פרעה את ראשך מעליך ותלה אותך על עץ ואכל העוף את בשרך מעליך: ויהי ביום השלישי יום הלדת את פרעה ויעש משתה לכל עבדיו וישא את ראש שר המשקים ואת ראש שר האפים בתוך עבדיו: וישב את שר המשקים על משקהו ויתן הכוס על כף פרעה: ואת שר האפים תלה כאשר פתר להם יוסף: ולא זכר שר המשקים את יוסף וישכחהו:

על רישי: ובסלא עלאה מכל מיכל פרעה עובד נחתום ועופא אכיל יתהון מן סלא מעלוי רישי: ואתיב יוסף ואמר דין פושרניה תלתא סלין תלתא יומין אנון: בסוף תלתא יומין יעדי פרעה ית רישך מנך ויצלוב יתך על צליבא וייכול עופא ית בסרך מינך: והוה ביומא תליתאה יום בית ולדא דפרעה ועבד משתיא לכל עבדוהי ודכר ית ריש רב שקי וית ריש רב נחתומי בגו עבדוהי: ואתיב ית רב שקי על שקיותיה ויהב כסא על ידא דפרעה: וית רב נחתומי צלב כמה דפשר להון יוסף: ולא דכר רב שקי ית יוסף ואנשייה:

פרשה

ויהי מקץ שנתים ימים ופרעה חלם והנה עמד על היאר: והנה מן היאר עלת שבע פרות יפות מראה ובריאת בשר ותרעינה באחו: והנה שבע פרות אחרות עלות אחריהן מן היאר רעות מראה ודקות בשר ותעמדנה אצל הפרות על שפת היאר: ותאכלנה הפרות רעות המראה ודקת הבשר את שבע הפרות יפת המראה והבריאת וייקץ פרעה: ויישן ויחלם שנית והנה שבע שבלים עלות בקנה אחד בריאות וטבות: והנה שבע שבלים דקות ושדופת קדים צמחות אחריהן: ותבלענה השבלים הדקות את שבע השבלים הבריאות והמלאות וייקץ פרעה והנה חלום: ויהי בבקר ו

והוה מסוף תרתין שנין ופרעה חלם והא קאים על נהרא: והא מן נהרא סלקן שבע תורן שפירן למחזי ופטימן בסר ורען באחוא: והא שבע תורן אחרנין סלקן בתריהון מן נהרא בישן למחזי וחסירן בסר וקמא לקבליהון דתורתא על כיף נהרא: ואכלא תורתא דבישן למחזי וחסירן בסר ית שבע תורתא דשפירן למחזי ופטימתא ואתער פרעה: ודמוך וחלם תנינות והא שבע שבלין סלקן בקניא חד פטימן וטבן: והא שבע שבלין לקין ושקיפן קדום צמחן בתריהון: ובלעא שבליא לקיתא ית שבע שבליא פטימתא ומליתא ואתער פרעה והא חלמא: והוה בצפרא

[…]רדין יאורים חוץ מנילוס מפני שכל הארץ עשויה יאורים יאורים בידי אדם ונילוס עולה בתוכם ומשקה אותן […]
[…] יפות מראה. סימן הוא לימי שובע שהבריות נראות יפות זו לזו שאין עין בריה צרה בחברתה. באחו. באגם. […]
[…] בלע' לשון רק. ותאכלנה. הוא סימן שתהא כל שמחת השבע נשכחת בימי הרעב. בקנה אחד. טודיל בלעז.
[…]ת. השלידיש בלעז. שקיפן קידום. חבוטות לשון משקוף החבוט תמיד על ידי הדלת המכה עליו. קדים. רוח מזרחית שקורין […]
[…] בישא. הבריאות. שיינש בלעז. והנה חלום. והנה נשלם חלום שלם לפניו והוצרך לפותרים:

ותפעם רוחו ויטרף [illegible] וכתב ותפעם רוחו לפי שהיו שם שתי פעימות שלחת החלום והפלות פתרונו · חר תרטומי · הנחרים בטי"י מתים ששואלין בעצמות · שימי הן עצמות בלשון ארמי ובמשנה בית שהוא מלא טימיא מלא בעצמות · ואין פותר אותם ל לפרעה · פותרים היו אותם אבל לא לפרעה שלא היה קולן נכנס באזניו ולא היה לו קורת רוח בפתרונם שהיו אומ' שבע בנות אתה מוליד שבע בנות אתה קובר · איש כפתרון חלומו · חלום הדומה לפתרון שנפתר לנו דוגמה לו · נער עברי עבד · ארורים הרשעים שאין טובתם שלימה מזכירו ב בלשון בזיון · נער · שוטה ואין ראוי לגדולה · עברי · אפי' לשוננו אינו מכיר · עבד · וכתוב בנימוסי מצרים שאין עבד מולך ולא לובש בגדי שרים ·

ותפעם רוחו וישלח ויקרא את כל חרטמי מצרים ואת כל	ומטרפא רוחיה [illegible] וקרא ית
חכמיה ויספר פרעה להם את חלמו ואין פותר אותם לפר	כל חרשי מי[illegible] כ
[illegible]ה : וידבר שר המשקים את פרעה לאמר את חטאי	חכימהא ו[illegible]
[illegible] היום : פרעה קצף על עבדיו ויתן אתי במשמר בית	ית חלמיה ול[illegible]
שר [illegible] ואת שר האפים : ונחלמה חלום בלילה	לפרעה : ומלל רב ש[illegible]
אחד אנ[illegible] כפתרון חלמו חלמנו : ושם אתנו נער	פרעה למימר ית סרח[illegible]
עברי עבד לשר [illegible] ונספר לו ויפתר לנו את חלמתינו	מדכר יומא דין : פרעה רגז ע
איש כחלמו פתר : וי[illegible] פתר לנו כן היה אתי השיב	עבדוהי ויהב יתי במטרא בית
על כני ואתו תלה : וישל[illegible] ויקרא את יוסף ויריצהו מן	רב קטוליא יתי וית רב נחתומי :
הבור ויגלח ויחלף שמלתיו ויב[illegible]רעה : ויאמר פרעה אל	וחלמנא חלמא בליליא חד אנא
יוסף חלום חלמתי ופתר אין אתו [illegible]מעתי עליך לאמר	והוא גבר כפשרן חלמיה חל
תשמע חלום לפתר אתו : ויען יוסף א[illegible] לאמר בלעדי	חלמנא : ותמן עמנא עולם עב
אלהים יענה את שלום פרעה : וידבר פ[illegible] יוסף בחלמי	עברוי עבדא לרב קטוליא וא
הנני עמד על שפת היאר : והנה מן היאר [illegible] שבע פרות	ואשתעינא ליה ופשר לנא ית ח
בריאות בשר ויפת תאר ותרעינה באחו : ו[illegible] פרות	חלמנא גבר כחלמיה פשר : והוה
אחרות עלות אחריהן דלות ורעות תאר מאד [illegible]ת בשר	כמה דפשר לנא כן הוא יתי א
לא ראיתי כהנה בכל ארץ מצרים לרע : ותא[illegible]פרות	אתיב על שמושי ויתיה צלב : וש
הרקות והרעות את שבע הפרות הראשנות הב[illegible]ות	ושלח פרעה וקרא ית יוסף וא
ותבאנה אל קרבנה ולא נודע כי באו אל קרבנה ו[illegible]ן	ואריהטוהי מן בית אסירי וספר
רע כאשר בתחלה ואיקץ : וארא בחלמי והנה שבע [illegible]	ושני כסותיה ועל לות פרעה : ו
	ואמר פרעה ליוסף חלמא חלמית
	ופשר ליה ליה ואנא שמעית ע
	עלך למימר דאת שמע חלמא
	ופשר יתיה : ואתיב יוסף ית פרעה
	למימר לא מן חכמתי אלהין מן
	קדם יי' יתותב שלמא דפרעה : ו
	ומלל פרעה עם יוסף בחלמי
	הא אנא קאים על כיף נהרא :
	והא מן נהרא סלקן שבע תורן
	פטימן בשר ושפירן למחזי ור
	ורעין באחוא : והא שבע תורן
	אחרנין סליקא בתריהין חסיכן
	וביש למחזי לחדא וחסירן בשר
	לא חזיתי דכותהין בכל ארעא
	דמצרים לבישו : ואכלא תורתא
	חסיכתא וביש‍תא ית שבע תור
	תורתא קדמיתא פטימתא : ועלא
	למעיהין ולא אתידע ארי עלא
	למעיהין ומחזיהן ביש כד בק
	בקדמיתא ואתערית : וחזית ב
	בחלמי והא שבע שבלין סל

איש כחלומו · לפי החלום וקרוב לענינו · השיב על כני · פרעה הנזכר למעלה כמו שאמ' פרעה קצף על עבדיו הרי מקצר לשון ולא פירש מי השיב לפי שאין צריך לפרש מי השיב מי שבידו להשיב והוא פרעה וכן דרך כל מקראות קצרים על מי שעליו לעשות הם סותמין את הדבר · מן הבור מן בית הסהר שהוא עשוי גומא וכן כל בור שבמקרא לשון גומא הוא ואף אם אין בו מים קרוי בור עושה בלשון · ויגלח · מפני כבוד המלכות · תשמע חלום לפתור אותו · תאזין ותבין חלום לפתור אותו · תשמע לשון הבנה והבנה כמו שומע יוסף אשר לא תשמע לשונו אנטנדרא בלשון ב בלעדי · אין החכמה משלי אלא אלהים יענה יתן ענייה בפי לשלום פרעה · דלות · כחושות כמו מרוע אתה ככה דל דאמנון · ורקות בשר · לשון כל רקים שבמקרא חסרין בשר ובלשון בלושש

את שמעון. הוא השליכו לבור הוא שאמר ללוי הנה בעל החלומות הלזה בא. ד"א נתכוון יוסף להפרידו משמעון שמא יתיעצו שניהם להרגו
ויאסר אותו לעיניהם. לא אסרו אלא לעיניהם וכיון שיצאו הוציאו והאכילו. השקהו. ויפתח האחד. הוא לוי שנשאר יחיד משמעון בן זוגו. במלון.
במקום שלנו בלילה. אמתחתו. הוא שק. והנה הוא במאמר. גם הכסף בו גם התבואה. מה זאת עשה אלהים לנו. להביאנו לידי עלילה זו כי לא הושב
אלא להתגולל עלינו. ואת הארץ תסחרו. תסובבו וכל לשון סוחרים וסחורה על שם שמחזרים וסובבים אחר הפרקמטיא. צרור כספו. קשר כספו. אותי
שכלתם. מלמד שחשדן שמא הרגוהו או מכרוהו כיוסף. שכלתם. כל מי שבניו אובדים קרוי שכול.

ויקח מאתם את שמעון ויאסר אתו לעיניהם: ויצו יוסף וימלאו
את כליהם בר ולהשיב כספיהם איש אל שקו ולתת להם
צדה לדרך ויעש להם כן: וישאו את שברם על חמריהם
וילכו משם: ויפתח האחד את שקו לתת מספוא לחמרו ב
במלון וירא את כספו והנה הוא בפי אמתחתו: ויאמר אל
אחיו הושב כספי וגם הנה באמתחתי ויצא לבם ויחרדו איש
אל אחיו לאמר מה זאת עשה אלהים לנו: ויבאו אל יעקב
אביהם ארצה כנען ויגידו לו את כל הקרת אתם לאמר:
דבר האיש אדני הארץ אתנו קשות ויתן אתנו כמרגלים
את הארץ: ונאמר אליו כנים אנחנו לא היינו מרגלים: שנים
עשר אנחנו אחים בני אבינו האחד איננו והקטן היום את
אבינו בארץ כנען: ויאמר אלינו האיש אדני הארץ בזאת
אדע כי כנים אתם אחיכם האחד הניחו אתי ואת רעבון ב
בתיכם קחו ולכו: והביאו את אחיכם הקטן אלי ואדעה כי
לא מרגלים אתם כי כנים אתם את אחיכם אתן לכם ואת
הארץ תסחרו: ויהי הם מריקים שקיהם והנה איש צרור
כספו בשקו ויראו את צררות כספיהם המה ואביהם וייראו:
ויאמר אלהם יעקב אביהם אתי שכלתם יוסף איננו ושמעון
איננו ואת בנימן תקחו עלי היו כלנה: ויאמר ראובן אל אביו
לאמר את שני בני תמית אם לא אביאנו אליך תנה אתו

ודבר מלותהון ית שמעון ואסר
יתיה לעיניהון: ופקיד יוסף ומלו
ית מניהון עיבורא ולאתבא כס
כספיהון גבר לסקיה ולמתן להון
זודין לארחא ועבד להון כן: ונ
ונטלו ית עיבורהון על חמריהון
ואזלו מתמן: ופתח חד ית סקיה
למתן כיסתא לחמריה בבית מ
מבתא וחזא ית כספיה והא הוא
בפום טעוניה: ואמר לאחוהי א
אתותב כספי ואף הא בטעוני ונ
ונפק מדע לבהון ותהו גבר בא
באחוהי למימר מה דא עבד יי
לנא: ואתו לות יעקב אבוהון ל
לארעא דכנען וחויאו ליה ית כ
כל דערעא יתהון למימר: מלל
גברא רבונא דארעא עמנא קש
קשין ויהב יתנא כמאללי ארעא:
ואמרנא ליה כיוני אנחנא לא
הוינא מאללי: תרי עסר אנחנא
אחין בני אבונא חד ליתוהי וז
וזעירא יומא דין עם אבונא בא
בארעא דכנען: ואמר לנא גב
גברא רבונא דארעא בדא אד
אדע ארי כיוני אתון אחוכון חד שב
שבוקו לותי וית עיבורא דחסיר
בבתיכון סבו ואיזילו: ואיתו ית
אחוכון זעירא לותי ואדע ארי ל
לא מאללי אתון ארי כיוני אתון
ית אחוכון אתן לכון וית ארעא
תתגרון בה סחורתא: והוה אנון
מריקין סקיהון והא גבר צרר כ
כספיה בסקיה וחזו ית צררי כ
כספיהון אנון ואבוהון ודחילו:
ואמר להון יעקב אבוהון יתי א
אתכלתון יוסף ליתוהי ושמעון
לא הוה כאן וית בנימן תדברון
עלי הואה כלהון: ואמר ראובן
לאבוהי למימר ית תרין בני הש
תמית אם לא אייתיניה לך הב
יתיה

לא ירד בני עמכם · לא קבל דבריו של ראובן אמ׳ בכור שוטה הוא הוא אומר להמית בניו וכי בניו הם ולא בני · כאשר כלו לאכול · יהודה
להם המתינו לזקן עד שתכלה פת מן הבית · כאשר כלו · כד שיציאו והת׳ תרגם כד ספיקו שונה כאשר כלו הגמלים לשתות שתורגם כד ספ
כששתו די שעורם הוא גמר שתייתם אבל זה כאשר כלו לאכול כאשר תם האוכל הוא ומתרגמין כד שיציאו · העד העיד · לשון התראה שכתם
מתרה בו בפני עדים וכן העידותי באבותיכם ירד העד בעם · לא תראו · כי בלתי אחיכם אתכם · לא תראוני בלא אחיכם אתכם ואונקלוס ת
אילהין כד אחוכון עמכון ישב הדבר על אפניו ולא דקדק לתרגם אחר לשון המקרא · לנו ולמולדתנו · למשפחותינו נסד׳ · אף עצי עד

על ידי ואני אשיבנו אליך: ויאמר לא ירד בני עמכם כי
מת והוא לבדו נשאר וקראהו אסון בדרך אשר תלכו
והורדתם את שיבתי ביגון שאולה: והרעב כבד בארץ: ויה
כאשר כלו לאכל את השבר אשר הביאו ממצרים ויאמ
אליהם אביהם שבו שברו לנו מעט אכל: ויאמר אליו יהוד
לאמר העד העד בנו האיש לאמר לא תראו פני בלתי אחי
אתכם: אם ישך משלח את אחינו אתנו נרדה ונשברה לך
אכל: ואם אינך משלח לא נרד כי האיש אמר אלינו ל
תראו פני בלתי אחיכם אתכם: ויאמר ישראל למה הרעת
לי להגיד לאיש העוד לכם אח: ויאמרו שאול שאל האיש
לנו ולמלדתנו לאמר העוד אביכם חי היש לכם אח ונגד
על פי הדברים האלה הידוע נדע כי יאמר הורידו את א
אחיכם: ויאמר יהודה אל ישראל אביו שלחה הנער או
ונקומה ונלכה ונחיה ולא נמות גם אנחנו גם אתה גם טפנ
אנכי אערבנו מידי תבקשנו אם לא הביאתיו אליך והצגת
לפניך וחטאתי לך כל הימים: כי לולא התמהמהנו כי עת
שבנו זה פעמים: ויאמר אלהם ישראל אביהם אם כן אפוא
זאת עשו קחו מזמרת הארץ בכליכם והורידו לאיש מנח
מעט צרי ומעט דבש נכאת ולט בטנים ושקדים: וכסף מ
משנה קחו בידכם ואת הכסף המושב בפי אמתחתיכם ת

על ידי ואנא אתיביניה לך: ואמר
לא ייחות ברי עמכון ארי אחוהי
מית והוא בלחודוהי אשתאר וי
ערעיניה מותא באורחא דתהכון
בה ותחתון ית סיבתי בדוונא ל
לשאול: וכפנא תקיף בארעא: וה
והוה כד שיציאו למיכל ית עיב
עיבורא דאיתיאו ממצרים ואמר
להון אבוהון תובו זבונו לנא זער
עיבורא: ואמר ליה יהודה למ
למימר אסהדא אסהיד בנא ג
גברא למימר לא תחזון אפי א
אלהין כד אחוכון עמכון: אם איתך
משלח ית אחונא עמנא נחות
ונזבון לך עיבורא: ואם ליתך
משלח לא נחות ארי גברא אמר
לנא לא תחזון אפי אלהין כד א
אחוכון עמכון: ואמר ישראל למה
אבאשתון לי לחואה לגברא העוד
כען לכון אחא: ואמרו משאל
שאיל גברא לנא ולילודתנא ל
למימר העוד כען אבוכון קיים
האית לכון אחא וחויאנא ליה על
מימר פתגמיא האלין המידע ה
הוינא ידעין ארי יימר אחיתו ית
אחוכון: ואמר יהודה לישראל א
אבוהי שלח עולימא עמי ונקום
ונזיל ונחי ולא נמות אף אנחנא
אף את אף טפלנא: אנא מע
מערבנא ביה מן ידי תבעיניה
אם לא איתיניה לותך ואקימיניה
קדמך ואהי חטי לך כל יומיא:
ארי אלו לא שהינא ארי אתעכבנא
ארי כען תבנא דנן תרתי זמנין:
ואמר להון ישראל אבוהון אם כן
הוא דא עיבידו סבו מדמשבח
בארעא במניכון ואחיתו לגברא
תקרובתא זעיר קטף וזעיר דבש שעוה
ולטום בוטמין ושגדין: וכספא ע
על חד תרין סבו בידכון וית כ
כספא דאתותב בפום טעוניכון

גלה לנו · ונגד לו · שיש לנו אב ואח · על פי הדברים האלה · על פי שאלותיו אשר שאל הוזקקנו להגיד · כי יאמר · אשר יאמר כי משמש בלשון אי
ואם משמש בלשון אשר הרי זה משמש אחד מארבע לשונות אי שהרי כי זה כמו אם כמו עד אם דברתי דברי · ונחיה · בכניסה בן רוח הקודש על יד
הלילה זו ונחי רוחך ונחי רוח יעקב אביהם · ולא נמות · ברעב · בנימין ספק יתפש ספק לא יתפש ואנו כלנו מתים ברעב אם לא נלך מוטב שתני
את הספק ותתפוש את הודאי · והצגתיו לפניך · שלא אביאנו אליך מת כי אם חי · וחטאתי לך כל הימים · לעולם הבא · לולא התמהמהנו · על ידך
כבר היינו שבים עם שמעון ולא נצטערת כל הימים הללו · איפוא · לשון יתר הוא לתקון מלה בלשון עברי · אם כן צריך לעשות שתשלחנו עמכם צ
יתירה אני לחזור ולבקש איזה פה תקנה ועצה להשיבכם ואומ׳ אני ואת עשו · מזמרת הארץ · כתרגומו מדמשבח בארעא שהכל מזמרין עליו כשהוא
בא לעולם · נכאת · שעוה · בטנים · לא ידעתי מה הם ובפירושי אלף בית של ר׳ מכיר ראיתי פישתיקייש ודומה לי שהם אפרסקין · ו
וכסף משנה · פי שנים בראשון קחו בידכם לשבר אוכל שמא הוקר השער ·

אולי משגה הוא. שמא הממונה על הבית שכח בשגג׳: ואל שדי. עכשיו אינכם חסרים כלום אלא תפלה הריני מתפלל עליכם: אל שדי. שדי בנתינת ר
רחמיו וכדי היכולת בידו ליתן יתן לכם רחמים. זהו פשוטו ומדרשו מי שאמ׳ לעולם די יאמר די לצרותי שלא שקטתי מנעורי צרת לבן צרת עשו
צרת רחל צרת דינה צרת יוס׳ צרת שמעון צרת בנימין: ושלח לכם. ויפטר לכון כתרגו׳ יפטרנו מאסוריו לשון לחפשי ישלחנו ואינו נופל בתרגו׳ לשון
דס״ח שהרי לשם הם הולכי׳ אצלו: את אחיכם. זה שמעון: אחר. רוח הקודש נזרקה בו לרבות יוס׳: ואני עד שובכם אהיה שכול מספק: כאשר שכלתי.
מיוסף ומשמעון שכלתי מבנימין: ואת בנימין. מתרגמינן ודברו ית בנימין לפי שאין לקיחת הכסף ולקיחת האדם שוה בלשון ארמי בדבר הכתו׳

תשיבו בידכם אולי משגה הוא: ואת אחיכם קחו וקומו שובו אל האיש: ואל שדי יתן לכם רחמים לפני האיש ושלח לכם את אחיכם אחר ואת בנימין ואני כאשר שכלתי שכלתי: ויקחו האנשים את המנחה הזאת ומשנה כסף לקחו בידם ואת בנימן ויקמו וירדו מצרים ויעמדו לפני יוסף: וירא יוסף אתם את בנימין ויאמר לאשר על ביתו הבא את האנשים הביתה וטבח טבח והכן כי אתי יאכלו האנשים בצהרים: ויעש האיש כאשר אמר יוסף ויבא האיש את האנשים ביתה יוסף: וייראו האנשים כי הובאו בית יוסף ויאמרו על דבר הכסף השב באמתחתינו בתחלה אנחנו מובאים להתגלל עלינו ולהתנפל עלינו ולקחת אתנו לעבדים ואת חמרינו: ויגשו אל האיש אשר על בית יוסף וידברו אליו פתח הבית: ויאמרו בי אדני ירד ירדנו בתחלה לשבר אכל: ויהי כי באנו אל המלון ונפתחה את אמתחתינו והנה כסף איש בפי אמתחתו כספנו במשקלו ונשב אתו בידנו: וכסף אחר הורדנו בידנו לשבר אכל לא ידענו מי שם כספנו באמתחתינו: ויאמר שלום לכם אל תיראו אלהיכם ואלהי אביכם נתן לכם מטמון באמתחתיכם כספכם בא אלי ויוצא אלהם את שמעון: ויבא האיש את האנשים ביתה יוסף ויתן מים וירחצו רגליהם ויתן מספוא לחמריהם: ויכינו את ה

תתיבון בידכון ולמא שלו הואה: וית אחוכון דברו וקומו תובו לות גברא: ואל שדי יתן לכון רחמין קדם גברא ויפטר לכון ית אחוכון אחרנא וית בנימין ואנא כמה דאתכליתי תכולית: ודברו גבריא ית תקרובתא הדא ועל חד תרין כספא נסיבו בידהון ודברו ית בנימין וקמו ונחתו למצרים וקמו קדם יוסף: וחזא יוסף עמהון ית בנימין ואמר לדממנא על ביתיה אעיל ית גבריא לביתא וכוס נכסתא ואתקן ארי עמי איכלון גבריא בשירותא: ועבד גברא כמה דאמר יוסף ואעיל גברא ית גבריא לבית יוסף: ודחילו גבריא ארי אתעלו לבית יוסף ואמרו על עסק כספא דאתותב בטועננא בקדמיתא אנחנא מתעלין לאתרברבא עלנא ולאסתקפא עלנא ולמקני יתנא לעבדין ולמדבר ית חמרנא: וקריבו לות גברא דממנא על בית יוסף ומלילו עמיה בתרע ביתא: ואמרו בבעו רבוני מיחת נחתנא בקדמיתא למזבן עיבורא: והוה כד אתינא לבית מבתא ופתחנא ית טועננא והא כסף גבר בפום טועניה כספנא במתקליה ואתבנא יתיה בידנא: וכספא אוחרנא אחתנא בידנא למזבן עיבורא לא ידענא מן שוי כספנא בטועננא: ואמר שלם לכון לא תדחלון אלהכון ואלהא דאבוכון יהב לכון סימן בטועניכון כספיכון אתא לותי ואפיק להון ית שמעון: ואעיל גברא ית גבריא לבית יוסף ויהב מיא ואסחו רגליהון ויהב כסתא לחמריהון: ואתקינו ית ת

בידם מתרגמינן פסיב ודבר הנקח בהנהגת הדברים מתרגמינן ודבר: וטבוח טבח והכן. כמו ולטבוח טבח ולהכן ואין וטבוח לשו׳ צווי שהיה לו לומר ו
וטבח: בצהרים. זה מתורג׳ בשירותא שהוא לשון סעודה ראשונה בלשו׳ ארמי ובלעז דישני״ר ויש הרבה בתלמוד שרוא לכלבא שירותא בנגה׳ מכולה
שירותיה אבל כל תרגו׳ של צהרי׳ טיהרא: וייראו האנשים. כתוב הוא בשני יודין ותרגו׳ ודחילו: כי הובאו בית יוסף. ואין דרך שאר הבאים לשבר בר
ללון בבית יוסף כי אם בפונדקאות שבעיר: וייראו. שאין זה אלא לאספם אל משמר: אנחנו מובאים. אל תוך הבית הזה: להתגולל. להיות מתגלגלת
עלינו עלילת הכסף ולהיותה נופלת עלינו ואונקלס שתרגם ולאסתקפא עלנא הוא לשו׳ להתגולל כדמתרגמינן עלילות דברים תסקופי מלין ולא ת׳
תרגמו אחר לשו׳ המקרא ולהתגולל שתרגם ולאתרברבא הוא לשו׳ גלת הזהב והיא גלגלה העולה שהוא לשו׳ מלכות: בי אדני. לשון בעיא ותחנוני׳
הוא בלשון ארמי בייא בייא: ירד ירדנו. ירידה היא לנו רגילים היינו לפרנס אחרים עכשיו אנו צריכים לך: אלהיכם. בזכותכם ואם אין זכותכם כדי
אלהי אביכם בזכות אביכם נתן לכם מטמון: ויבא האיש. הבאה אחר הבאה לפי שהיו הן דוחפין אותו חוץ עד שדברו אליו פתח הבית ומשאמר להם ש
שלום לכם נמשכו ובאו אחריו: ויכינו. הזמינו עטרוהו בכלים נאים:

סביבה· מפרוזדור לטרקלין· ויקדו וישתחוו· על שאלת שלום· קידה כפיפת קדקד השתחויה משתטח לארץ· אלהים יחנך בני· בשאר שבטים ש
מעינו אשר חנן ·אלהים את עבדך ובנימין עדין לא נולד לכך ברכו יוסף בחנינה· כי נכמרו רחמיו· שאלו יש לך אח· אמר לו אח היה
לי ואיני יודע היכן הוא· יש לך בנים· אמר לו יש לי עשרה· ומה שמם אמר לו בלע ובכר וגו׳ אמר לו ומה טיבן של שמות הללו אמר לו כלם על שם אחי
ששיצירותיו כו׳ כדאי׳ במסכ׳ סוטה מיד נכמרו רחמיו· נכמרו· נתחממו ובלשון משנה על הכומר של זיתים ובלשון ארמי ששוט מכמר בסדיא ובמקרא
עורנו כתנור נכמרו נתחממו ונקמטו קמטים קמטים מפני זלעפות רעב כן דרך כל עור כשמחממין אותו נקמט ונכווץ· ויתאפק· נתאמץ והוא לשון אפיק

הַמִּנְחָה עַד־בּוֹא יוֹסֵף בַּצָּהֳרָיִם כִּי שָׁמְעוּ כִּי־שָׁם יֹאכְלוּ לָחֶם׃
וַיָּבֹא יוֹסֵף הַבַּיְתָה וַיָּבִיאוּ לוֹ אֶת־הַמִּנְחָה אֲשֶׁר־בְּיָדָם הַבָּיְתָה
וַיִּשְׁתַּחֲווּ־לוֹ אָרְצָה׃ וַיִּשְׁאַל לָהֶם לְשָׁלוֹם וַיֹּאמֶר הֲשָׁלוֹם אֲבִיכֶם
הַזָּקֵן אֲשֶׁר אֲמַרְתֶּם הַעוֹדֶנּוּ חָי׃ וַיֹּאמְרוּ שָׁלוֹם לְעַבְדְּךָ
לְאָבִינוּ עוֹדֶנּוּ חָי וַיִּקְּדוּ וַיִּשְׁתַּחֲווּ׃ וַיִּשָּׂא עֵינָיו וַיַּרְא אֶת־בִּנְיָמִין
אָחִיו בֶּן־אִמּוֹ וַיֹּאמֶר הֲזֶה אֲחִיכֶם הַקָּטֹן אֲשֶׁר אֲמַרְתֶּם אֵלָי
וַיֹּאמַר אֱלֹהִים יָחְנְךָ בְּנִי׃ וַיְמַהֵר יוֹסֵף כִּי־נִכְמְרוּ רַחֲמָיו אֶל־
אָחִיו וַיְבַקֵּשׁ לִבְכּוֹת וַיָּבֹא הַחַדְרָה וַיֵּבְךְּ שָׁמָּה׃ וַיִּרְחַץ פָּנָיו וַיֵּצֵא
וַיִּתְאַפַּק וַיֹּאמֶר שִׂימוּ לָחֶם׃ וַיָּשִׂימוּ לוֹ לְבַדּוֹ וְלָהֶם לְבַדָּם וְלַ
וְלַמִּצְרִים הָאֹכְלִים אִתּוֹ לְבַדָּם כִּי לֹא יוּכְלוּן הַמִּצְרִים לֶאֱכֹל
אֶת־הָעִבְרִים לֶחֶם כִּי־תוֹעֵבָה הִוא לְמִצְרָיִם׃ וַיֵּשְׁבוּ לְפָנָיו הַבְּכֹר
כִּבְכֹרָתוֹ וְהַצָּעִיר כִּצְעִרָתוֹ וַיִּתְמְהוּ הָאֲנָשִׁים אִישׁ אֶל־רֵעֵהוּ׃
וַיִּשָּׂא מַשְׂאֹת מֵאֵת פָּנָיו אֲלֵהֶם וַתֵּרֶב מַשְׂאַת בִּנְיָמִן מִמַּשְׂאֹת
כֻּלָּם חָמֵשׁ יָדוֹת וַיִּשְׁתּוּ וַיִּשְׁכְּרוּ עִמּוֹ׃ וַיְצַו אֶת־אֲשֶׁר עַל־בֵּיתוֹ
לֵאמֹר מַלֵּא אֶת־אַמְתְּחֹת הָאֲנָשִׁים אֹכֶל כַּאֲשֶׁר יוּכְלוּן שְׂאֵת
וְשִׂים כֶּסֶף־אִישׁ בְּפִי אַמְתַּחְתּוֹ׃ וְאֶת־גְּבִיעִי גְּבִיעַ הַכֶּסֶף תָּשִׂים
בְּפִי אַמְתַּחַת הַקָּטֹן וְאֵת כֶּסֶף שִׁבְרוֹ וַיַּעַשׂ כִּדְבַר יוֹסֵף אֲשֶׁר
דִּבֵּר׃ הַבֹּקֶר אוֹר וְהָאֲנָשִׁים שֻׁלְּחוּ הֵמָּה וַחֲמֹרֵיהֶם׃ הֵם יָצְאוּ
אֶת־הָעִיר לֹא הִרְחִיקוּ וְיוֹסֵף אָמַר לַאֲשֶׁר עַל־בֵּיתוֹ קוּם רְדֹף
אַחֲרֵי הָאֲנָשִׁים וְהִשַּׂגְתָּם וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם לָמָּה שִׁלַּמְתֶּם רָעָה

תקרובתא עד דעאל יוסף בשירותא
ארי שמעו ארי תמן אכלין לחמא׃
ועאל יוסף לביתא ואעילו ליה ית
תקרובתא דבידיהון לביתא וסגידו
ליה על ארעא׃ ושאל להון לשלם
ואמר השלם לאבוכון סבא דאמרתון
העד כען קיים׃ ואמרו שלם לעבדך
לאבונא עד כען קיים וכרעו וסגי
וסגידו׃ וזקף עינוהי וחזא ית בנימן
אחוהי בר אמיה ואמר הדין אחוכון
זעירא דאמרתון לי ואמר מן קדם
יי׳ יתרחם עלך ברי׃ ואוחי יוסף א
ארי אתגוללו רחמוהי על אחוהי
ובעא למבכי ועאל לאדרון בית מ
משכבא ובכא תמן׃ ואסחי אפוהי
ונפק ואתחסן ואמר שוו לחמא׃
ושויאו ליה בלחודוהי ולהון בלח
בלחודיהון ולמצראי דאכלין עמיה
בלחודיהון ארי לא יכלין מצראי
למיכל עם עבראי לחמא ארי ב
בעירא דמצראי דחלין ליה עבראי
אכלין׃ ואסחרו קדמוהי רבא כ
כרביותיה וזעירא כזעירותיה ותמהו
גבריא גבר בחבריה׃ ונטל חולקין
מן קדמוהי לקדמיהון וסגיאת ח
חולקא דבנימן מחולקי כלהון חמ
חמשא חולקין ושתיו ורויו עמיה׃
ופקיד ית דממנא על ביתיה למימר
מלי ית טועני גבריא עיבורא כ
כמא דיכלין למטען ושוי כסף ג
גבר בפום טועניה׃ וית כלידי כ
כלידא דכספא תשוי בפום טוענא
דזעירא וית כסף זבינוהי ועבד כ
כפתגמא דיוסף דמליל׃ צפרא
נהר וגבריא אתפטרו אנון וחמ
וחמריהון׃ אנון נפקו מן קרתא ל
לא ארחיקו ויוסף אמר לדממנא
על ביתיה קום רדוף בתר גבריא
ותדבקינון ותימר להון למא אש
שלמתון בישתא

מחץ וכן ומזיח אפיקים רפה· כי תועבה היא· דבר שנאוי הוא למצרים לאכול את העברים ואונקלוס נתן טעם לדבר· הבכור כבכורתו· מכה בגביע וקורא
ראובן שמעון לוי יהודה יששכר וזבולן בני אם אחת הסבו כסדר הזה שהוא סדר תולדותם וכן כלם כיון שהגיע לבנימין אמר זה אין לו אם ואני אין
לי אם ישב לו אצלי· משאות· מנות· חמש ידות· חלקו עם אחיו ומשאת יוסף ואסנת ומנשה ואפרים· וישכרו עמו· ומיום שמכרוהו לא שתו יין ולא
הוא שתה יין ואותו היום שתו· גביעי· כוס ארוך וקורין לו מדרנא·

חלילה לעבדיך · חולין הוא לנו לשון גנאי ותרגו' חס לעבדך חס מאת הקב"ה יהא עלינו שנעשה זאת והרבה חס ושלום יש בתלמוד · הן כסף אשר מצאנו · וגו' זה אחד מעשרה קל וחומר האמורים בתורה כלן מנויין בבראשית רבה · גם עתה · אף זו מן הדין אמת כדבריכם כן הוא שכלכם חייבים בדבר עשרה שנמצאת גנבה על אחד מהם כלם נתפשים · אבל אני אעשה לכם לפנים משורת הדין · אשר ימצא אתו יהיה לי עבד · וגו' · בגדול החל · שלא ירגישו שהיה יודע היכן הוא · ויעמס איש על חמורו · בעלי זרוע היו ולא הוזקקו לסייע זה את זה לטעון · וישובו העירה · משרפול היתה והלא אומר העירה עד כל שהיא שלא היתה חשובה בעיניו אלא ככפר בינונית של עשרה בני אדם לענין המלחמה · יעודנו שם · שהיה ממתין

תחת טובה : הלוא זה אשר ישתה אדני בו והוא נחש ינחש בו הרעתם אשר עשיתם : וישגם וידבר אלהם את הדברים האלה : ויאמרו אליו למה ידבר אדני כדברים האלה חלילה לעבדיך מעשות כדבר הזה : הן כסף אשר מצאנו בפי אמתחתינו השיבנו אליך מארץ כנען ואיך נגנב מבית אדניך כסף או זהב : אשר ימצא אתו מעבדיך ומת וגם אנחנו נהיה לאדני לעבדים : ויאמר גם עתה כדבריכם כן הוא אשר ימצא אתו יהיה לי עבד ואתם תהיו נקים : וימהרו ויורדו איש את אמתחתו ארצה ויפתחו איש אמתחתו : ויחפש בגדול החל ובקטן כלה וימצא הגביע באמתחת בנימן : ויקרעו שמלתם ויעמס איש על חמרו וישבו העירה : ויבא יהודה ואחיו ביתה יוסף והוא עודנו שם ויפלו לפניו ארצה : ויאמר להם יוסף מה המעשה הזה אשר עשיתם הלוא ידעתם כי נחש ינחש איש אשר כמני : ויאמר יהודה מה נאמר לאדני מה נדבר ומה נצטדק האלהים מצא את עון עבדיך הננו עבדים לאדני גם אנחנו גם אשר נמצא הגביע בידו : ויאמר חלילה לי מעשות זאת האיש אשר נמצא הגביע בידו הוא יהיה לי עבד ואתם עלו לשלום אל אביכם :

חלף טבתא : הלא דין דישתי ר רבוני ביה והוא בדקא מבדק ב ביה אבאשתון דעבדתון : ומ' ואדבקינון ומליל עמהון ית פ פתגמיא האלין : ואמרו ליה למא ימלל רבוני כפתגמיא האלין חס לעבדך מלמעבד כפתגמא הדין : הא כספא דאשכחנא בפום טוענא אתבנא לך מארעא דכנען ומ ואיכדין נגנוב מבית רבונך ס מנין דכסף או מנין דדהב : ד דישתכח עמיה מעבדך יתקטל ואף אנחנא נהי לרבוני לעבדין : ואמר אף כען כפתגמיכון כן הוא דישתכח עמיה יהי לי עב עבדא ואתו' תהון זכאין : ואוחיאו ואחיתו גבר ית טועניה לארעא ופתחו גבר טועניה : ובלש ברבא שרי ובזעירא שיצי ואשתכח כל כלידא בטוענא דבנימן : ובזעו לבושיהון וטען גבר על חמריה ותבו לקרתא : ועל יהודה ואחוהי לבית יוסף והוא עד כען תמן ונפלו קדמוהי על ארעא : ואמר להון יוסף מה עובדא הדין דע דעבדתון הלא ידעתון ארי בד בדקא מבדק גברא דכותי : ואמ' יהודה מה נימר לרבוני מה נמ נמלל ומה נזכי מן קדם יי' אש אשתכח חובא דעבדך הא אנ אנחנא עבדין לרבוני אף אנ אנחנא אף דאשתכח כלידא ב בידיה : ואמר חס לי מלמעבד דא גברא דאשתכח כלידא ב בידיה הוא יהי לי עבדא ואתון סקו לשלם לות אבוכון :

פרשה

ויגש אליו יהודה ויאמר בי אדני ידבר נא עבדך דבר באזני

פרשה

וקרב לותיה יהודה ואמר בבעו רבוני ימלל כען עבדך פתגמא קדם רב

להם · הלא מים · וגו' יודעי' אנו שלא סרחנו אבל מאת המקום נהיתה להביא לנו זאת · מצא בעל חוב מקו' לגבות שטר חובו · מה נתנצל · לשון צדק וכן כל תיבה שתחלת יסודה צדי והיא באה לדבר בלשון מתפעל או יתפעל או נתפעל נותן טית במקום תיו ואינו נותנה לפני אות ראשונה של יסוד התיבה אלא באמצע אותיות העיקר כגון נצטדק יצטבע מטל שמים ויצטיירו מגזרת ציר אמונים הצטיידנו אותו מגזרת צידה לדרך ותיבה שתחלתה סמך כשהיא מתפעלת התיו מפרדת את אותיות העיקר כגו וישתבל המבע משתבל הייתי בקרניו וישתמר חקות עמרי וסר מרע משתולל מגזרת סולל ישתכל מגזרת ישתכל ויהי שקף כדי שלא ישתכל בשני מגזרת דרך לא סלולה ·

ויגש אליו · דבר באזני · יכנסו דברי באזניך ·

ואל יחר אפך · מכאן אתה למד שדבר אליו קשות · כי כמוך כפרעה · חשוב אתה בעיני כמלך זהו פשוטו ומדרשו סופך ללקות עליו בצרעת כמו שלקה פרעה על ידי זקנתי שרה על לילה אחת שעכבה ד"א מה פרעה גוזר ואינו מקיים מבטיח ואינו עושה אף אתה כן וכי זו היא שימת עין שאמרת לשום עינך עליו ד"א כי כמוך כפרעה אם תקניטני אהרוג אותך ואת אדוניך · אדני שאל את עבדיו · מתחלה בעלילה באת עלינו למה היה לך לשאול כל אלה בתך היינו מבקשים או אחותנו היינו מבקשים ואעפ"כ ונאמר אל אדני לא כחדנו ממך דבר · ואחיו מת · מפני היראה היה מוציא דבר שקר מפיו אמר אם אומר לו שהוא קיים יאמר הביאוהו אצלי · לבדו לאמו · מאותה האם אין לו אח · ועזב את אביו ומת · אם יצא

אדני ואל יחר אפך בעבדך כי כמוך כפרעה : אדני שא
את עבדיו לאמר היש לכם אב או אח : ונאמר אל אדני יש
לנו אב זקן וילד זקנים קטן ואחיו מת ויותר הוא לבדו לאמו
ואביו אהבו : ותאמר אל עבדיך הורדהו אלי ואשימה עיני
עליו : ונאמר אל אדני לא יוכל הנער לעזב את אביו ועזב
את אביו ומת : ותאמר אל עבדיך אם לא ירד אחיכם הקטן
אתכם לא תספון לראות פני : ויהי כי עלינו אל עבדך אבי
ונגד לו את דברי אדני : ויאמר אבינו שבו שברו לנו מעט
אכל : ונאמר לא נוכל לרדת אם יש אחינו הקטן אתנו יר
וירדנו כי לא נוכל לראות פני האיש ואחינו הקטן איננו א
אתנו : ויאמר עבדך אבי אלינו אתם ידעתם כי שנים ילדה
לי אשתי : ויצא האחד מאתי ואמר אך טרף טרף ולא ראיתיו
עד הנה : ולקחתם גם את זה מעם פני וקרהו אסון וה
והורדתם את שיבתי ברעה שאלה : ועתה כבאי אל עבדך
אבי והנער איננו אתנו ונפשו קשורה בנפשו : והיה כראותו
כי אין הנער ומת והורידו עבדיך את שיבת עבדך אבינו ב
ביגון שאלה : כי עבדך ערב את הנער מעם אבי לאמר
אם לא אביאנו אליך וחטאתי לאבי כל הימים : ועתה ישב
נא עבדך תחת הנער עבד לאדני והנער יעל עם אחיו : כי
איך אעלה אל אבי והנער איננו אתי פן אראה ברע אשר

רבוני ולא יתקף רוגזך בעבדך א
ארי כפרעה כן את : רבוני שאל
ית עבדוהי למימר האית לכון א
אבא או אחא : ואמרנא לרבוני
אית לנא אבא סבא ובר סבתין
זעיר ואחוהי מית ואשתאר הוא
בלחודוהי מן אמיה ואבוהי רחים
ליה : ואמרת לעבדך אחתוהי לותי
ואשוי עיני עלוהי : ואמרנא לר
לרבוני לא יכול עולימא למשבק
ית אבוהי ואם ישבוק ית אבוהי
ימות : ואמרת לעבדך אם לא ·
יחות אחוכון זעירא עמכון לא
תוספון למחזי אפי : והוה כד ס
סליקנא לות עבדך אבא וחוינא
ליה ית פתגמי רבוני : ואמר א
אבונא תובו זבונו לנא זער ע
עבורא : ואמרנא לא נכול למיחת
אם אית אחונא זעירא עמנא ונחות
ארי לא נכול למחזי אפי גברא
ואחונא זעירא ליתוהי עמנא : ואמ
עבדך אבא לנא אתון ידעתון
ארי תרין ילידת לי אתתי : ונפק
חד מלותי ואמרית ברם מקטל
קטיל ולא חזיתיה עד כען : ותדברון
אף ית דין מן קדמי ויע
ויערעניה מותא ותחתון ית סיבתי
בבישתא לשאול : וכען כמיתי לות
עבדך אבא ועולימא ליתוהי ע
עמנא ונפשיה חביבא ליה כנ
כנפשיה : ויהי כד יחזי ארי ליתי
עולימא וימות ויחתון עבדך ית
סיבת עבדך אבונא בדוונא ל
לשאול : ארי עבדך מערב בע
בעולימא מן אבא למימר אם לא
איתיניה לך ואהי חטי לאבא כל
יומיא : וכען יתב כען עבדך ת
תחות עולימא עבדא לרבוני וע
ועולימא יסק עם אחוהי : ארי א
אכ' ין אסק לות אבא ועולימא
ליתוהי עמי דלמא אחזי בבישתא די

את אביו דואגי' אנו שמא ימות בדרך שהרי ... מיכלי אני מתכנס בו על אמו ועל אחיו ואם ... עבדך ערב את הנער · ואם תאמר מה אני ... ישב נא עב ...

... שיקרג בשכת השכמה · והורדתם את שיבתי · וגו' עכשו כשהוא ... ... יום אמר · והיה כראותו כי אין הנער ומת · אביו מצרתו · כי ... ... שבחוץ ואני נקשרתי בקשר רוק להיות מנודה בשני עולמות ... לגבורה ולשלחמה ולשמש ·

על הנצבים. לא היה יכול לסבול שיהיו מצרים נצבים עליו ושומעים שאחיו מתביישין בהודעו להם. וישמע בית פרעה. ביתו של פרעה
ובני ביתו ואין זה לשון בית ממש אלא כמו בית ישר׳ בית יהודה מישנדא בלע״ז. כי נבהלו מפניו. מפני הבושה. גשו נא אלי. ראה אותם נסוגים לאחור
עכשו אחי נכלמים קרא להם בלשון רכה ותחנונים והראה להם שהוא מהול. למחיה. להיות לכם למחיה. כי זה שנתים הרעב. עברו משני
בי׳ אחר ופטרך. ועלו אל אבי. ארץ ישר׳ גבוהה מכל הארצות. פן תורש. לשון רישא פן תתמסכן לשון מוריש ומעשיר. והנה עיניכם רואות. בכ
בכבודי ושאני אחיכם שאני מהול ועוד כי פי המדבר אליכם בלשון הקדש. ועיני אחי בנימן. השוה את כלם יחד לומ׳ שכשם שאין בלבי שנאה על

ימצא את אבי: ולא יכל יוסף להתאפק לכל הנצבים עליו וי
ויקרא הוציאו כל איש מעלי ולא עמד איש אתו בהתודע יו
יוסף אל אחיו: ויתן את קלו בבכי וישמעו מצרים וישמע בית
פרעה: ויאמר יוסף אל אחיו אני יוסף העוד אבי חי ולא יכלו
אחיו לענות אתו כי נבהלו מפניו: ויאמר יוסף אל אחיו גשו
נא אלי ויגשו ויאמר אני יוסף אחיכם אשר מכרתם אתי מצ
מצרימה: ועתה אל תעצבו ואל יחר בעיניכם כי מכרתם
אתי הנה כי למחיה שלחני אלהים לפניכם: כי זה שנתים
הרעב בקרב הארץ ועוד חמש שנים אשר אין חריש וקציר:
וישלחני אלהים לפניכם לשום לכם שארית בארץ ולהחיות
לכם לפליטה גדלה: ועתה לא אתם שלחתם אתי הנה כי
האלהים וישימני לאב לפרעה ולאדון לכל ביתו ומשל בכל
ארץ מצרים: מהרו ועלו אל אבי ואמרתם אליו כה אמר ב
בנך יוסף שמני אלהים לאדון לכל מצרים רדה אלי אל ת
תעמד: וישבת בארץ גשן והיית קרוב אלי אתה ובניך ובני
בניך וצאנך ובקרך וכל אשר לך: וכלכלתי אתך שם כי
עוד חמש שנים רעב פן תורש אתה וביתך וכל אשר לך:
והנה עיניכם ראות ועיני אחי בנימן כי פי המדבר אליכם: ו
והגדתם לאבי את כל כבודי במצרים ואת כל אשר ראיתם
ומהרתם והורדתם את אבי הנה: ויפל על צוארי בנימן אחיו

בשבקי ית אבא: ולא יכיל יוסף לא
למתחסנא לכל דקימין עלוהי וה
וקרא אפיקו כל אנש מעלוי ולא
קם אנש עמיה כד אתידע יוסף ל
לאחוהי: ויהב ית קליה בבכיתא
ושמעו מצראי ושמע אנש בית
פרעה: ואמר יוסף לאחוהי אנא יו
יוסף העד כען אבא קים ולא יכ
יכילו אחוהי לאתבא יתיה פתגם
ארי אתבהילו מן קדמוהי: ואמר
יוסף לאחוהי קריבו כען לותי וקר
וקריבו ואמר אנא יוסף אחוכון ד
דזבנתון יתי למצרים: וכען לא ת
תתנססון ולא יתקף בעיניכון ארי
זבינתון יתי הלכא ארי לקימא של
שלחני יי׳ קדמיכון ארי דנן תרתין
שנין כפנא בגו ארעא ועוד חמש
שנין דלית זרועא וחצדא: ושלחני
יי׳ קדמיכון לשואה לכון שארא ב
בארעא ולקימ׳ לכון לשיזבא רבא:
וכען לא אתון שלחתון יתי הלכא
להין מן קדם יי׳ ושויני לאבא לפ
לפרעה ולרבון לכל אנש ביתיה ו
ושליט בכל ארעא דמצרים: אוחו
וסקו לות אבא ותימרון ליה כדנ
אמר ברך יוסף שויני יי׳ רבון ל
לכל מצראי חות לותי לא תתע
תתעכב: ותיתב בארעא דגושן ותהי
קריב לותי את ובנך ובני בנך וע
ועאנך ותורך וכל דלך: ואזון יתך
תמן ארי עוד חמש שנין כפנא
דלמא תתמסכן את ואנש ביתך ו
וכל דלך: והא עיניכון חזין ועיני
אחי בנימין ארי בלישניכון אנא
ממלל עמכון: ותחוון לאבא ית כ
כל יקרי במצרים וית כל דחזיתו
ותוחון ותחתון ית אבא הלכא. ונ
ונפל על צוארי דבנימן אחוהי וב

בנימן אחי שהרי לא היה במכירתי כך אין בלבי עליכם. ויפל על צוארי בנימן אחיו ויבך. על שני מקדשות שעתידין להיות בחלקו של בנימן וסופם

לימרב׳ ובנימן בכה על צואריו׳ על משכן שילה שעתיד להיות בחלקו של יוסף וסופו ליחרב׳ ואחרי כן׳ מאחר שראוהו בוכה ולבו שלם עמהם׳ דברו אחיו אתו׳ שמתחלה היו בושי׳ משנו׳ והקל׳ נשמע בית פרעה׳ כמו בבית פרעה׳ וזהו לשון בית ממש׳ טענו את בעירכם׳ תבואה׳ את טוב ארץ מצרים ארץ גשן כבא ואינו יודע מה כבא סופה לעשותה כמצולה שאין בה דגים׳ חלב הארץ׳ כל חלב לשון מיטב הוא׳ ואתה צויתה׳ מפי לומר להם׳ זאת פ עשו׳ כך אמור להם שברשותי הוא׳ שלח כזאת׳ כחשבון הזה ומהו החשבון עשרה חמורים וגו׳ מטוב מצרים׳ מצינו בתלמוד שלח לו יין שרעת זקנים נוחה הימנו ומדרש אגדה גריס של פול׳ בר ולחם׳ כתרגומו׳ ומזון׳ ליפתן׳ אל תרגזו בדרך׳ אל תתעסקו בדבר הלכה שלא תרגז עליכם הדרך ד״א אל תפ

ויבך ובנימן בכה על צואריו: וינשק לכל אחיו ויבך עלהם וא
ואחרי כן דברו אחיו אתו: והקל נשמע בית פרעה לאמר
באו אחי יוסף וייטב בעיני פרעה ובעיני עבדיו: ויאמר פרעה
אל יוסף אמר אל אחיך זאת עשו טענו את בעירכם ולכו
באו ארצה כנען: וקחו את אביכם ואת בתיכם ובאו אלי וא
ואתנה לכם את טוב ארץ מצרים ואכלו את חלב הארץ:
ואתה צויתה זאת עשו קחו לכם מארץ מצרים עגלות לט
לטפכם ולנשיכם ונשאתם את אביכם ובאתם: ועינכם א
אל תחס על כליכם כי טוב כל ארץ מצרים לכם הוא: ויע
ויעשו כן בני ישראל ויתן להם יוסף עגלות על פי פרעה ויתן
להם צדה לדרך: לכלם נתן לאיש חלפות שמלת ולבנימן
נתן שלש מאות כסף וחמש חלפת שמלת: ולאביו שלח כז
כזאת עשרה חמרים נשאים מטוב מצרים ועשר אתנת נש
נשאת בר ולחם ומזון לאביו לדרך: וישלח את אחיו וילכו
ויאמר אלהם אל תרגזו בדרך: ויעלו ממצרים ויבאו ארץ
כנען אל יעקב אביהם: ויגדו לו לאמר עוד יוסף חי וכי הוא
משל בכל ארץ מצרים ויפג לבו כי לא האמין להם: וידברו
אליו את כל דברי יוסף אשר דבר אלהם וירא את העגלות
אשר שלח יוסף לשאת אתו ותחי רוח יעקב אביהם: ויאמר
ישראל רב עוד יוסף בני חי אלכה ואראנו בטרם אמות: וי

ובכא ובנימן בכא על צורייה: ונ
ונשק לכל אחוהי ובכא עליהון ונ
ובתר כן מלילו אחוהי עמיה: וקלא
אשתמע בבית פרעה למימר אתו
אחי יוסף ושפר בעיני פרעה ובע
ובעיני עבדוהי: ואמר פרעה ליוסף
אמר לאחך דא עיבידו טעונו ית
בעירכון ואיזילו אובילו לארעא
דכנען: ודברו ית אבוכון וית אנש
בתיכון ואיתו לותי ואתן לכון ית
טוב ארעא דמצרים ותיכלון ית
טובא דארעא: ואת מפקד דא עי
עיבידו סבו לכון מארעא דמצרים
עגלן לטפלכון ולנשיכון ותטלון י
ית אבוכון ותיתון: ועיניכון לא תח
תחוס על מניכון ארי טוב כל אר
ארעא דמצרים דלכון הוא: ועבדו
כן בני ישראל ויהב להון יוסף עגלן
על מימרא דפרעה ויהב להון זוודין
לאורחא: לכלהון יהב לגבר איצטלין
דלבושין ולבנימין יהב תלת מאה
סלעין דכסף וחמש איצטלין דלב
דלבושין: ולאבוהי שלח כדין עשר
עשרא חמרין שעינן מטוב מצרים
ועשר אתנן שעינן עיבור ולחם וזו
וזוודין לאבוהי לאורחא: ושלח ית א
אחוהי ואזלו ואמר להון לא תתנ
תתנצון באורחא: וסליקו ממצרים
ואתו לארעא דכנען לות יעקב א
אבוהון: וחויאו ליה למימר עד כ
כען יוסף קים וארי הוא שליט ב
בכל ארעא דמצרים והוות מליא
פייגן על לביה ארי לא הימין להון:
ומלילו עמיה ית כל פתגמי יוסף
דמליל עמהון וחזא ית עגלתא דש
דשלח יוסף למטל יתיה ושרת רוח
קודשא על יעקב אבוהון: ואמר יש
ישראל סגי לי חדוא עד כען יוסף
ברי קים איזיל ואחזיניה עד לא א
אמות:

תפסיעו פסיעה גסה והכניסו חמה לעיר ולפי פשוטו של מקרא יש לומר לפי שהיו נכלמים היה דואג שמא יריבו בדרך על דבר מכירת עם זה ולומר על ידך נמכר אתה שספרת לשון הרע עליו וגרמת לנו לשנאתו׳ וכי הוא מושל׳ ואשר הוא מושל׳ ויפג לבו׳ נחלף לבו והלך לא היה לבו פונה אל הדברים לשון מפיגין טעמן כלשון משנה וכמו שאין הפוגות ודיחו לא נמר מתרגמין ודיחיה לא פג׳ את כל דברי יוסף׳ סימן מסר להם במה היה עוסק כשפירש ממנו בפרשת עגלה ערופה וזהו שנאמר וירא את העגלות אשר שלח יוסף ולא נאמר אשר שלח פרעה ותחי רוח יעקב׳ שרתה עליו שכינה שפירשה ממנו׳ רב לי׳ עוד שמחה וחדוה הואיל ועוד יוסף בני חי׳

בארה שבע · כמו לבאר שבע הה"א בסופה במקום למ"ד בתחלתה · לאלהי אביו יצחק · חייב אדם בכבוד אביו יותר מבכבוד זקנו לפיכך תלה ביצחק ולא באברהם · יעקב יעקב · לשון חבה · אל תירא מרדה מצרימה · לפי שהיה מיצר על שנזקק לצאת לחוצה לארץ · אנכי אעלך · הבטיחו להיות נקבר בארץ · אשר רכשו בארץ כנען · אבל מה שרכש בפדן ארם נתן הכל לעשו בשביל חלקו במערת המכפלה · אמר נכסי חוצה לארץ אינן כדאי והן אמר כדאי לי העמיד לו צבורין של זהב וכסף כמין כרי ואמר לו טול את אלו · ובנות בניו · שרח בת אשר ויוכבד בת לוי · הבאים מצרימה · על שם שעה קורא להם הכתוב באים ואין לתמוה על אשר לא כתב אשר באו · בן הכנענית · בן דינה היה שנבעלה לכנעני כשהרגו את שכם לא היתה

ויסע ישראל וכל אשר לו ויבא בארה שבע ויזבח זבחים ל
לאלהי אביו יצחק: ויאמר אלהים לישראל במראת הלילה
ויאמר יעקב יעקב ויאמר הנני: ויאמר אנכי האל אלהי א
אביך אל תירא מרדה מצרימה כי לגוי גדול אשימך שם: א
אנכי ארד עמך מצרימה ואנכי אעלך גם עלה ויוסף ישית
ידו על עיניך: ויקם יעקב מבאר שבע וישאו בני ישראל את
יעקב אביהם ואת טפם ואת נשיהם בעגלות אשר שלח פ
פרעה לשאת אתו: ויקחו את מקניהם ואת רכושם אשר ר
רכשו בארץ כנען ויבאו מצרימה יעקב וכל זרעו אתו: בניו
ובני בניו אתו [illegible] ובנות בניו וכל זרעו הביא אתו מצרימה:

ס

ואלה שמות בני ישראל הבאים מצרימה
יעקב ובניו בכר יעקב ראובן: ובני ראובן חנוך ופלוא וחצרן ו
וכרמי: ובני שמעון ימואל וימין ואהד ויכין וצחר ושאול בן ה
הכנענית: ובני לוי גרשון קהת ומררי: ובני יהודה ער ואונן
ושלה ופרץ וזרח וימת ער ואונן בארץ כנען ויהיו בני פרץ ח
חצרן וחמול: ובני יששכר תולע ופוה ויוב ושמרן: ובני זבולן
סרד ואלון ויחלאל: אלה בני לאה אשר ילדה ליעקב בפדן
ארם ואת דינה בתו כל נפש בניו ובנותיו שלשים ושלש: ובני
גד צפיון וחגי שוני ואצבן ערי וארודי ואראלי: ובני אשר מ
ימנה וישוה וישוי ובריעה ושרח אחתם ובני בריעה חבר ומ

ונטל ישראל וכל דליה ואתא ל
לבאר שבע ודבח דבחין לאלהא
דאבוהי יצחק: ואמר ייי לישראל
בחזוא דליליא ואמר יעקב יע
יעקב ואמר הא אנא: ואמר א
אנא אל אלהא דאבוך לא תדחל
מלמיחת למצרים ארי לעם סגי
אשוינך תמן: אנא אחות עמך
למצרים ואנא אסקינך אף אס
מסקא ויוסף ישוי ידוהי על עי
עינך: וקם יעקב מבאר שבע
ונטלו בני ישראל ית יעקב אב
אבוהון וית טפלהון וית נשיהון
בעגלתא דשלח פרעה למיטל י
יתיה: ודברו ית גיתיהון וית קנ
קנינהון דקנו בארעא דכנען ו
ואתו למצרים יעקב וכל בנוהי
עמיה: בנוהי ובני בנוהי עמיה
בנתיה ובנת בנוהי וכל בנוהי א
איתי עמיה למצרים:

ואלין שמהת בני ישראל דעלו ל
למצרים יעקב ובנוהי בוכריה ד
דיעקב ראובן: ובני ראובן חנוך
ופלוא חצרון וכרמי: ובני שמעון
ימואל וימין ואוהד ויכין וצחר ו
ושאול בר כנעניתא: ובני לוי
גרשון קהת ומררי: ובני יהודה
ער ואונן ושלה ופרץ וזרח ומית
ער ואונן בארעא דכנען והוו ב
בני פרץ חצרון וחמול: ובני יש
יששכר תולע ופוה ויוב ושמרון:
ובני זבולן סרד ואלון ויחלאל:
אלין בני לאה דילידת ליעקב ב
בפדן ארם וית דינה ברתיה כל
נפש בנוהי ובנתיה תלתין ותלת:
ובני גד צפיון וחגי שוני ואצבון
ערי וארודי ואראלי: ובני אשר
ימנה וישוה וישוי ובריעה ושרח
אחתהון ובני בריעה חבר ומ

דינה רוצה לצאת עד שנשבע לה שמעון שישאנה בראשית רבה · אלה בני לאה ואת דינה בתו · הזכרים תלה בלאה והנקבה תלה ביעקב ללמדך אשה מזרעת תחלה יולדת זכר איש מזריע תחלה יולדת נקבה · שלשים ושלש · ובפרטן אי אתה מוצא אלא שלשים ושנים אלא זו יוכבד שנולדה בין החומות בכניסתן לעיר שנאמר אשר ילדה אותה ללוי במצרים לידתה במצרים ואין הורתה במצרים ·

בני רחל אשת יעקב. ובכלן לא נאמר בן אלא שהיתה עיקרו של בית: כל הנפש הבאה ליעקב. ביוצאי
לשון עבר [illegible] לשון הוה כמו בערב היא באה וכמו והנה רחל בתו באה עם הצאן לפיכך טעמו למטה
ושש והשני כל הנפש לבית יעקב הבאה מצרימה שבעים הוא לשון עבר לפיכך טעמו למעלה בבית
יוסף ושני בניו ויוכבד שנתוספה להם ונולדה בין החומות ולדברי האומר תאומות נולדו עם השבטים צריכין אנו לומר שמתו לפני ירידתן [illegible]
לא נמנו כאן: [illegible] רבה עשו שש נפשות היו והכתוב קורא אותן נפשות ביתו לשון רבים לפי שהיו עובדים לאלהות הרבה יעקב שבעים

ומלכיאל: אלה בני זלפה אשר נתן לבן ללאה בתו ותלד
את אלה ליעקב שש עשרה נפש: בני רחל אשת יעקב יוסף
ובנימן: ויולד ליוסף בארץ מצרים אשר ילדה לו אסנת בת
פוטי פרע כהן און את מנשה ואת אפרים: ובני בנימן בלע וב
ובכר ואשבל גרא ונעמן אחי וראש מפים וחפים וארד: אלה
בני רחל אשר ילד ליעקב כל נפש ארבעה עשר: ובני דן
חשים: ובני נפתלי יחצאל וגוני ויצר ושלם: אלה בני בלהה
אשר נתן לבן לרחל בתו ותלד את אלה [ליעקב] כל נפש
שבעה: כל הנפש הבאה ליעקב מצרימ[ה יצאי ירכו מלב]ד
נשי בני יעקב כל נפש ששים ושש: ובנ[י יוסף אשר ילד] לו ב
במצרים נפש שנים כל הנפש לבית [יעקב הבאה] מצרימה
שבעים: ס ואת יה[ודה שלח לפניו] אל יוסף
להורת לפניו גשנה ויבאו ארצה גשן: ויאס[ר יוס]ף מרכבתו
ויעל לקראת ישראל אביו גשנה וירא אליו ויפל על צואריו
ויבך על צואריו עוד: ויאמר ישראל אל יוסף אמותה הפעם
אחרי ראותי את פניך כי עודך חי: ויאמר יוסף אל אחיו ואל
בית אביו אעלה ואגידה לפרעה ואמרה אליו אחי ובית אבי
אשר בארץ כנען באו אלי: והאנשים רעי צאן כי אנשי מק
מקנה היו וצאנם ובקרם וכל אשר להם הביאו: והיה כי
יקרא לכם פרעה ואמר מה מעשיכם: ואמרתם אנשי מקנה

ומלכיאל: אלין בני זלפה דיהב ל
לבן ללאה ברתיה וילידת ית א
אלין ליעקב שית עסרי נפשן:
בני רחל אתת יעקב יוסף ובנ
ובנימין: ואתילידו ליוסף בארעא
דמצרים דילידת ליה אסנת בת
פוטי פרע רבא דאון ית מנשה
וית אפרים: ובני בנימין בלע וב
ובכר ואשבל גרא ונעמן אחי
וראש מפים וחפים וארד: אלין
בני רחל דאתילידו ליעקב כל
נפשתא ארבעה עסרי: ובני דן
חושים: ובני נפתלי יחצאל וגוני
ויצר ושלם: אלין בני בלהה ד
דיהב לבן לרחל ברתיה וילידת
ית אלין ליעקב כל נפשתא שב
שבעה: כל נפשתא דעלא עם
יעקב למצרים נפקי ירכיה בר
מנשי בני יעקב כל נפשתא ש
שתין ושית: ובני יוסף דאתילידו
ליה במצרים נפשתא תרתין כל
נפשתא לבית יעקב דעלא לם
למצרים שבעין:
וית יהודה שלח קדמוהי לות יוסף
לפנאה קדמוהי לגשן ואתו ל
לארעא דגשן: וטקיס יוסף רת
רתכיה וסליק לקדמות ישראל אב
אבוהי לגשן ואתחזי ליה ונפל
על צורה ובכא על צורה עוד:
ואמר ישראל ליוסף אלו אנא מ
מאית הדא זמנא מתנחם אנא
בתר דחזיתנון לאפך ארי עד כ
כען קים את: ואמר יוסף לאחוהי
ולבית אבוהי אסק ואחוי לפרעה
ואימר ליה אחי ובית אבא דב
דבארעא דכנען אתו לותי: וגב
וגבריא רעי ענא ארי גברי מרי
גיתי הוו ובעיהון ותוריהון וכל
דלהון אייתיו: ויהי ארי יקרי ל
לכון פרעה ויימר מה עובדיכון:
ותימרון גברי מרי גיתי

היו והכתוב קורא אותן נפש לפי שהיו עובדים לאל אחד: להורות לפניו. כתרגומו לפנות לו מקום ולהורות היאך יתיישב בה. לפניו. קודם שיגיע לשם.
ומדרש אגדה להורות לפניו לתקן לו בית תלמוד שמשם תצא הוראה: ויאסר יוסף מרכבתו. הוא עצמו אסר את הסוסים למרכבה להזדרז לכבוד
אביו: וירא אליו. יוסף נראה אל אביו: ויבך על צואריו עוד. לשון הרבות בכיה וכן כי לא על איש ישים עוד לשון רבוי הוא מושם עליו עלילות
נוספות על חטאיו אף כאן הרבה והוסיף בבכי יותר על הרגיל אבל יעקב לא נפל על צוארי יוסף ולא נשקו ואמרו רבותינו שהיה קורא את שמע
אמותה הפעם. פשוטו כתרגומו ומדרשו סבור הייתי למות שתי מיתות בעולם הזה ולעולם הבא שנסתלקה ממני שכינה והייתי אומר שיתבעני
הקב"ה מידך עכשו שעודך חי לא אמות אלא פעם אחת: [illegible]

בעבור תשבו בארץ גושן· והיא צריכה לכם שהיא ארץ מרעה וכשתאמרו לו שאין אתם בקיאים במלאכה אחרת ירחיקכם מעליו ויושיבכם שם· כי תועבת מצרים כל רועה צאן· לפי שהם להם אלהות· ומקצה אחיו· מן הפחותים שבהם לגבורה שאין נראים גבורים שאם יראה אותם גבורים יעשה אותם אנשי מלחמתו· ואלו הם ראובן שמעון לוי יששכר ובנימין אותן שלא כפל משה שמותן כשברכם אבל שמות הגבורים כפל וזאת ליהודה שמע ה' קול יהודה ולגד אמר ברוך מרחיב גד ולנפתלי אמר נפתלי ולדן אמר דן וכן לזבולן וכן לאשר זהו לשון בראשית רבה שהיא אגדת ארץ ישראל אבל בתלמוד של בבל מצינו בו שמותן של אותן שכל משה שמותן הם החלשים ואותן הביא לפני פרעה ויהודה שהוכפל שמו לא הוכפל

היו עבדיך מנעורינו ועד עתה גם אנחנו גם אבתינו בעבור תשבו בארץ גשן כי תועבת מצרים כל רעה צאן׃ ויבא יוסף ויגד לפרעה ויאמר אבי ואחי וצאנם ובקרם וכל אשר להם באו מארץ כנען והנם בארץ גשן׃ ומקצה אחיו לקח חמשה אנשים ויצגם לפני פרעה׃ ויאמר פרעה אל אחיו מה מעשיכם ויאמרו אל פרעה רעה צאן עבדיך גם אנחנו גם אבותינו׃ ויאמרו אל פרעה לגור בארץ באנו כי אין מרעה לצאן אשר לעבדיך כי כבד הרעב בארץ כנען ועתה ישבו נא עבדיך בארץ גשן׃ ויאמר פרעה אל יוסף לאמר אביך ואחיך באו אליך׃ ארץ מצרים לפניך הוא במיטב הארץ הושב את אביך ואת אחיך ישבו בארץ גשן ואם ידעת ויש בם אנשי חיל ושמתם שרי מקנה על אשר לי׃ ויבא יוסף את יעקב אביו ויעמדהו לפני פרעה ויברך יעקב את פרעה׃ ויאמר פרעה אל יעקב כמה ימי שני חייך׃ ויאמר יעקב אל פרעה ימי שני מגורי שלשים ומאת שנה מעט ורעים היו ימי שני חיי ולא השיגו את ימי שני חיי אבתי בימי מגוריהם׃ ויברך יעקב את פרעה ויצא מלפני פרעה׃ ויושב יוסף את אביו ואת אחיו ויתן להם אחזה בארץ מצרים במיטב הארץ בארץ רעמסס כאשר צוה פרעה׃ ויכלכל יוסף את אביו ואת אחיו ואת כל בית אביו לחם לפי הטף׃ ולחם אין בכל הארץ כי כבד ה

מן עבדך מזעורנא ועד כען אף אנחנא אף אבהתנא בדיל דתתבון בארעא דגשן ארי מרחקין מצראי כל רעי ענא׃ ואתא יוסף וחוי לפרעה ואמר אבא ואחי ועניהון ותוריהון וכל דלהון אתו מארעא דכנען והא אנון בארעא דגשן׃ ומקצת אחוהי דבר חמשא גברין ואקימנון קדם פרעה׃ ואמר פרעה לאחוהי מה עובדיכון ואמרו לפרעה רען ענא עבדך אף אנחנא אף אבהתנא׃ ואמרו לפרעה לאתותבא בארעא אתינא ארי לית רעיא לענא די לעבדך ארי תקיף כפנא בארעא דכנען וכען יתבון כען עבדך בארעא דגשן׃ ואמר פרעה ליוסף למימר אבוך ואחך אתו לותך׃ ארעא דמצרים קדמך היא בדשפיר בארעא אותיב ית אבוך וית אחך יתבון בארעא דגשן ואם ידעת ואית בהון גברין דחילא ותמנינון רבני גיתי על דלי׃ ואיתי יוסף ית יעקב אבוהי ואקימיה קדם פרעה ובריך יעקב ית פרעה׃ ואמר פרעה ליעקב כמה יומי שני חייך׃ ואמר יעקב לפרעה יומי שני תותבותי מאה ותלתין שנין זערין ובישין הוו יומי שני חיי ולא אדביקו ית יומי שני חיי אבהתי ביומי תותבותהון׃ ובריך יעקב ית פרעה ונפק מן קדם פרעה׃ ואותיב יוסף ית אבוהי וית אחוהי ויהב להון אחסנא בארעא דמצרים בדשפיר בארעא בארע רעמסס כמה דפקיד פרעה׃ וזן יוסף ית אבוהי וית אחוהי וית כל בית אבוהי לחמא לפום טפלא׃ ולחמא לית בכל ארעא ארי תקיף

משום חלשות אלא טעם יש בדבר כדאיתא בבבא קמא ובברייתא דספרי שנינו בה כדוגמת הגמרא כמו תלמוד שלנו· אנשי חיל· בקיאים באומנותם לרעות צאן· על אשר לי· על שלי· ויברך יעקב· הוא שאילת שלום כדרך כל הנראים לפני המלכים לפרקים שלודי"ר בלעז· שני מגורי· ימי גרותי כל ימי הייתי גר בארץ· לא השיגו· בטובה· ויברך יעקב· כדרך כל הנפטרים מלפני שרים מברכים אותם ונוטלים רשות· מה ברכה ברכו שיעלה נילוס לרגליו לפי שאין מצרים שותין מי גשמים אלא נילוס עולה ומשקה ומברכתו של יעקב ואילך היה פרעה בא אל נילוס והוא עולה לקראתו ומשקה את הארץ· רעמסס· מארץ גשן היא· לפי הטף· לפי הצריך לכל בני ביתם· ולחם אין בכל הארץ· חוזר לענין הראשון לתחלת שני הרעב·

ותלה · כמו ותלאה · לשון עיפות כתרגומו · ודומה לו כמתלהלה היורה זקים: בשבר אשר הם שוברים · נותנין לו את הכסף: אפס · כתרגומו שלים: וינהלם · כמו וינהגם · ודומה לו · ואין מנהל לה · על מי מנוחות ינהלני: בשנה השנית · לשני רעב: כי אם תם הכסף · כי אשר תם הכסף והמקנה ובא הכל אל יד אדני: בלתי גויתנו · ותן זרע · לזרוע האדמה · ואעפ"י שאמר יוסף ועוד חמש שנים אשר אין חריש וקציר · כיון שבא יעקב למצרים באה ברכה לרגליו והתחילו לזרוע וכלה הרעב וכן שנינו בתוספתא דסוטה · לא תשם · לא תהא שוממה · לא תעבור · לשון כרה בור · שאינו חרוש: ותהי הארץ לפרעה · קנויה לו: ואת העם העביר · יוסף מעיר לעיר לזכרון שאין להם עוד חלק בארץ · והושיב של עיר זו בחברתה · ולא הוצרך הכתוב לכ

הרעב מאד ותלה ארץ מצרים וארץ כנען מפני הרעב : וי
וילקט יוסף את כל הכסף הנמצא בארץ מצרים ובארץ כנ
כנען בשבר אשר הם שברים ויבא יוסף את הכסף ביתה פר
פרעה : ויתם הכסף מארץ מצרים ומארץ כנען ויבאו כל מ
מצרים אל יוסף לאמר הבה לנו לחם ולמה נמות נגדך כי
אפס כסף : ויאמר יוסף הבו מקניכם ואתנה לכם במקניכם
אם אפס כסף : ויביאו את מקניהם אל יוסף ויתן להם יוסף
לחם בסוסים ובמקנה הצאן ובמקנה הבקר ובחמרים וי
וינהלם בלחם בכל מקנהם בשנה ההוא : ותתם השנה ה
ההוא ויבאו אליו בשנה השנית ויאמרו לו לא נכחד מאדני
כי אם תם הכסף ומקנה הבהמה אל אדני לא נשאר לפני
אדני בלתי אם גויתנו ואדמתנו : למה נמות לעיניך גם אנחנו
גם אדמתנו קנה אתנו ואת אדמתנו בלחם ונהיה אנחנו ו
ואדמתנו עבדים לפרעה ותן זרע ונחיה ולא נמות והאדמה
לא תשם : ויקן יוסף את כל אדמת מצרים לפרעה כי מכרו
מצרים איש שדהו כי חזק עלהם הרעב ותהי הארץ לפ
לפרעה : ואת העם העביר אתו לערים מקצה גבול מצרים
ועד קצהו : רק אדמת הכהנים לא קנה כי חק לכהנים מ
מאת פרעה ואכלו את חקם אשר נתן להם פרעה על כן לא
מכרו את אדמתם : ויאמר יוסף אל העם הן קניתי אתכם ה

כ כפנא לחדא ואשתלהי עמא ד דארעא דמצרים ועמא דארעא דכנען מן קדם כפנא: ולקיט יוסף ית כל כספא דאשתכח בארעא דמצרים ובארעא דכנען · בעי בעיבורא דאנון זבנין ואיתי יוסף ית כל כספא לבית פרעה: ושלים כספא מארעא דמצרי' ומארעא דכנען ואתו כל מצראי לות יוסף למימר הב לנא לחמא ול ולמה נמות לקבלך ארי שלים כספא: ואמר יוסף הבו גיתיכון ואתן לכון בגיתיכון אם שלים כספא: ואיתיאו ית גיתיהון לות יוסף ויהב להון יוסף לחמא בס בסוסותא ובגיתי ענא ובגיתי תורי ובחמריא וזנינון בלחמא ב בכל גיתיהון בשתא ההיא: וש ושלימת שתא ההיא ואתו לו לותיה בשתא תניתא ואמרו ליה לא נכסי מן רבוני אלהן שלים כספא וגיתי בעירא לות רבוני לא אשתאר קדם רבוני אלהן אנ גופנא וארענא: למא נמות ל לעינך אף אנחנא אף ארענא קני יתנא וית ארענא בלחמא ונהי אנחנא וארענא עבדין לפ לפרעה והב בר זרעא ונחי ולא נמות וארענא לא תבור: וקנא יוסף ית כל ארעא דמצרים לפרעה ארי זבינו מצראי גבר חקליה ארי תקיף עליהון כפנא והות ארעא לפרעה: וית עמא אעבר יתה מקרי לקרי מסיף תחום מצרים ועד סופיה: לחוד ארע כומריא לא קנא ארי חלקא לכומריא מן קדם פרעה ואכלין ית חלקהון דיהב להון פרעה על כן לא זבינו ית ארעהון: ואמר יוסף לעמא הא קניתי יתכון יו

לכתוב זאת אלא להודיע שבחו של יוסף שנתכוון להסיר חרפה מעל אחיו שלא יהו קורין אותן גולים: מקצה גבול מצרים וגו' · כן עשה לכל הערים אשר במלכות מצרים מקצה גבולה ועד קצה גבולה: הכהנים · הכומרים · כל לשון כהן משרת לאלהות הוא חוץ מאותן שהם לשון גדולה · כגון כהן מדין · כהן און: חק לכהנים · חק כך וכך לחם ליום: הא · כמו הנה · לזרוע השדה · שבכל שנה: ולאשר בבתיכם · ולאכל העבדים והשפחות אשר בבתיכם · לטפכם · בנים קטנים: החיתנו · לעשות לנו זאת כמו שאמרת · והיינו עבדים לפרעה: להעלות לו חמש הוא בכל שנה לחק שלא יעבור: וישב ישראל בארץ מצרים · והיכן בארץ גשן שהיא מארץ מצרים:

חסלת ויגש אליו

ויחי יעקב למה פרשה זו סתומה לפי שכיון שנפטר יעקב אבינו נסתמו עיניהם ולבם של ישראל מצרת השעבוד שהתחילו לשעבדם ד"א שבקש לגלות את הקץ לבניו ונסתם ממנו בר"ר: ויקרבו ימי ישראל למות כל מי שנאמרה בו קריבה למיתה לא הגיע לימי אבותיו. ויקרא לבנו ליוסף. למי שהיה יכולת בידו לעשות. שים נא ידך. והשבע. חסד ואמת חסד שעושין עם המתים הוא חסד של אמת שאינו מצפה לתשלו' גמול. אל נא תקברני במצרים. סופה להיות עפרה כנים ושאין מתי חוצה לארץ חיין אלא בצער גלגול מחילות ושלא יעשוני מצרים עבו'. ושכבתי עם אבותי. וי"ו זה מחובר לתחלת המקרא. שים נא ידך תחת ירכי והשבע

היום ואת אדמתכם לפרעה הא לכם זרע וזרעתם את הא
האדמה: והיה בתבואת ונתתם חמישית לפרעה וארבע ה
הידת יהיה לכם לזרע השדה ולאכלכם ולאשר בבתיכם
ולאכל לטפכם: ויאמרו החיתנו נמצא חן בעיני אדני והיינו
עבדים לפרעה: וישם אתה יוסף לחק עד היום הזה על אד
אדמת מצרים לפרעה לחמש רק אדמת הכהנים לבדם ל
לא היתה לפרעה: וישב ישראל בארץ מצרים בארץ גשן
ויאחזו בה ויפרו וירבו מאד: ויחי יעקב בארץ מצרים ש
שבע עשרה שנה ויהי ימי יעקב שני חייו שבע שנים וארבעים
ומאת שנה: ויקרבו ימי ישראל למות ויקרא לבנו ליוסף ויא
ויאמר לו אם נא מצאתי חן בעיניך שים נא ידך תחת ירכי
ועשית עמדי חסד ואמת אל נא תקברני במצרים: ושכבתי
עם אבתי ונשאתני ממצרים וקברתני בקברתם ויאמר אנכי
אעשה כדברך: ויאמר השבעה לי וישבע לו וישתחו ישראל
על ראש המטה: פ ויהי אחרי הדברים
האלה ויאמר ליוסף הנה אביך חלה ויקח את שני בניו עמו
את מנשה ואת אפרים: ויגד ליעקב ויאמר הנה בנך יוסף ב
בא אליך ויתחזק ישראל וישב על המטה: ויאמר יעקב אל
יוסף אל שדי נראה אלי בלוז בארץ כנען ויברך אתי: ויאמר
אלי הנני מפרך והרביתך ונתתיך לקהל עמים ונתתי את

יומא דין ית ארעכון לפרעה הא לכון בר זרעא ותזרעון ית א ארעא: ויהי באעלול עללתא ות ותתנון חד מן חמשא לפרעה וא וארבעא חולקין יהון לכון לבר זרע חקלא ולמיכלכון ולאנש ב בתיכון ולמיכל לטפליכון: וא ואמרו קיימתנא נשכח רחמין ב בעיני רבוני ונהי עבדין לפרע': ושוי יתה יוסף לגזרה עד יומא הדין על ארעא דמצרים דיהון יהבין חד מן חמשא לפרעה לחוד ארע כומריא בלחודהון לא הות לפרעה: ויתב ישראל בארעא ד דמצרים בארעא דגשן ואחסינו בה ונפישו וסגיאו לחדא:

פרשה וחיא יעקב בארעא דמצרים שבע עסרי ש שנין והוו יומי יעקב שני חיוהי מאה וארבעין ושבע שנין: וקריבו יומי ישר' לממת וקרא לבריה ליוסף ואמר ליה אם כען אש אשכחית רחמין בעינך שו כען ידך תחות ירכי ותעבד עמי טיבו וקשוט לא כען תקברנני בא במצרים: ואשכוב עם אבהתי ות ותטלנני ממצרים ותקברנני בק בקבורתהון ואמר אנא אעבד כ כפתגמך: ואמר קיים לי וקיים ליה וסגיד ישר' על ריש ערסא: והוה בתר פתגמיא האלין ואמר ליוסף הא אבוך מרע וד ודבר ית תרין בנוהי עמיה ית מנשה וית אפרים: וחוי ליעקב ו ואמר הא ברך יוסף אתי לותך ו ואתתקף ישראל ויתב על ערסא: ואמר יעקב ליוסף אל שדי אתגלי לי בלוז בארעא דכנען ובריך יתי: ואמר לי הא אנא מפיש ו ומסגי לך ואתנך לכנשת שב שבטין ואתן ית

לי. ואני סופי לשכב עם אבותי ואתה תשאני ממצרים ואין לומר ושכבתי עם אבותי השכיבני עם אבותי במערה שהרי כתי' אחריו ונשאתני וקב וקברתני בקבורתם. ועוד מצינו בכל מקום לשון שכיבה עם אבותיו היא הגויעה ולא הקבורה. וישכב דוד עם אבותיו. ויקבר בעיר דוד. וישתחו ישראל. תפלה במיטתו כביר ליה. על ראש המטה. הפך עצמו לצד השכינה שכאן אמרו שהשכינה למעלה מראשותיו של חולה ד"א על ראש ה המטה. שהיתה מטתו שלימה ולא היה בו רשע שהרי יוסף מלך הוא ועוד שנשבה לבין הגוים והרי הוא עומד בצדקו. ויאמר ליוסף. אחד מן ה המגידים והרי זה מקרא קצר ויש אומ' אפרים היה רגיל לפני יעקב בתלמוד וכשחלה יעקב בארץ גשן הלך אפרים אצל אביו למצרים והגיד לו. ויקח את שני בניו עמו כדי שיברכם יעקב לפני מותו. ויגד. המגיד ליעקב ולא פירש מי והרבה מקראות קצרי לשו'. ויתחזק ישראל. אמר אע"פ ש שהוא בני מלך הוא ואחלוק לו כבוד מכאן שחולקין כבוד למלכות וכן משה חלק כבוד למלכות וירדו כל עבדיך אלה אלי וכן ויהי ה' על אליהו וישנס מתניו. ונתתיך לקהל עמים. בשרני שעתידין לצאת ממני עוד קהל ועמים ואע"פ שאמר לי גוי וקהל גוים גוי אמר לי על בנימין קהל גוים לבד מבנימין ושוב לא נולד לי בן למדני שעתיד אחד משבטי ליחלק ועתה מתנה מתנה אני נותן לך

הנולדים לך עד באי אליך. לפני באי אליך כלומר שנולדו משפרשת ממני עד באתי מצרימה לי הם. בחשבון שאר בני הם ליטול חלק בארץ איש
כנגדו. ומולדתך. אם תוליד עוד לא יהיו במנין בני אלא בתוך שבטי אפרים ומנשה יהיו נכללים ולא יהא להם שם בשבטים לענין הנחלה ואע"פ
שנחלקה הארץ למנין גלגלותם כדכתיב לרב תרבו נחלתו וכל איש ואיש נטל בשוה חוץ מן הבכורות מכל מקום לא נקראו שבטים אלא אלו. ואני
בבאי מפדן. ואני שמטריח עליך להוליכני ליקבר בארץ כנען ולא כן עשיתי לאמך שהרי מתה סמוך לבית לחם. כברת ארץ. מדת ארץ
והם אלפים אמה כמדת תחום שבת כדברי ר' משה הדרשן ולא תאמר שעכבו עלי גשמים מלהוליכה ולקברה בחברון עת הגריד היה שהארץ חל

הארץ הזאת לזרעך אחריך אחזת עולם: ועתה שני בניך
הנולדים לך בארץ מצרים עד באי אליך מצרימה לי הם
אפרים ומנשה כראובן ושמעון יהיו לי: ומולדתך אשר הו
הולדת אחריהם לך יהיו על שם אחיהם יקראו בנחלתם:
ואני בבאי מפדן מתה עלי רחל בארץ כנען בדרך בעוד ם
כברת ארץ לבא אפרתה ואקברה שם בדרך אפרת הוא
בית לחם: וירא ישראל את בני יוסף ויאמר מי אלה: ויאמר
יוסף אל אביו בני הם אשר נתן לי אלהים בזה ויאמר קחם
נא אלי ואברכם: ועיני ישראל כבדו מזקן לא יוכל לראות
ויגש אתם אליו וישק להם ויחבק להם: ויאמר ישראל אל
יוסף ראה פניך לא פללתי והנה הראה אתי אלהים גם את
זרעך: ויוצא יוסף אתם מעם ברכיו וישתחו לאפיו ארצה: ו
ויקח יוסף את שניהם את אפרים בימינו משמאל ישראל א
ואת מנשה בשמאלו מימין ישראל ויגש אליו: וישלח ישראל
את ימינו וישת על ראש אפרים והוא הצעיר ואת שמאלו
על ראש מנשה שכל את ידיו כי מנשה הבכור: ויברך את
יוסף ויאמר האלהים אשר התהלכו אבתי לפניו אברהם
ויצחק האלהים הרעה אתי מעודי עד היום הזה: המלאך
הגאל אתי מכל רע יברך את הנערים ויקרא בהם שמי
ושם אבתי אברהם ויצחק וידגו לרב בקרב הארץ: וירא

ארעא הדא לבנך בתרך אחסנת
עלם: וכען תרין בנך דאתילידו
לך בארעא דמצרים עד מיתי ל
לותך למצרים דילי אנון אפרים
ומנשה כראובן ושמעון יהון ק
קדמי: ובנין דתוליד בתריהון ד
דלך יהון על שום אחיהון יתקרון
באחסנתהון: ואנא במיתי מפדן
מיתת עלי רחל בארעא דכנען
באורחא בעוד כרוב ארעא למ
למיעל לאפרת וקברתה תמן ב
באורח אפרת היא בית לחם: וחזא
ישראל ית בני יוסף ואמר מן אל
אלין: ואמר יוסף לאבוהי בני א
אנון דיהב לי ה' הכא ואמר קר
קרבנון כען לותי ואברכנון: ועיני
ישראל יקרן מסיבו לא יכיל למ
למחזי וקריב יתהון לותיה ונשיק
להון וגפיף להון: ואמר ישראל ליוסף
למחזי אפך לא סברית והא אחזי
יתי ה' אף ית בנך: ואפיק יוסף י
יתהון מן קדמוהי וסגיד על א
אפוהי על ארעא: ודבר יוסף ית
תרויהון ית אפרים בימיניה מס
משמאלא דישראל וית מנשה ב
בשמאליה מימינא דישראל וקריב
לותיה: ואושיט ישראל ית ימיניה
ושוי על רישא דאפרים והוא זע
זעירא וית שמאליה על רישא דמ
דמנשה אחכמינון לידוהי ארי
מנשה בוכרא: ובריך ית יוסף וא
ואמר ה' דפלחו אבהתי קדמוהי
אברהם ויצחק ה' דזן יתי מד
מדאיתי עד יומא הדין: מלאכא
דפרק יתי מכל בישא יברך ית
עולימיא ויתקרי בהון שמי ושום
אבהתי אברהם ויצחק וכנוני ימא
יסגון בגו בני אנשא על
ארעא: וחזא

חלולה ומנוקבת ככברה. ואקברה שם. ולא הולכתיה אפי' לבית לחם להכניסה לארץ וידעתי שיש בלבך עלי אבל דע לך שעל פי הדבר קברתיה
שם שתהא לעזרה לבניה כשיגלה אותם נבוזר אדן והיו עוברים דרך שם יצאת רחל על קברה ובוכה ומבקשת עליהם רחמים שנאמר קול ברמה נשמע
וגו' והקב"ה משיבה יש שכר לפעולתך נאם ה' ושבו בנים לגבולם ואונקלוס תרגם כרוב ארעא כדי שיעור חרישת יום ואומר אני שהיה להם קצב
שהיו קורין אותו כדי מחרישה אחת קורימרא בלשון כרמאי' כרוב. ותני כשה דמסיק גבולא סבי כרבא. וירא ישראל את בני יוסף. בקש לברכם ונ
ונסתלקה שכינה ממנו לפי שעתיד ירבעם ואחאב לצאת מאפרים ויהוא ובניו ממנשה. ויאמר מי אלה. מהיכן יצאו אלו שאינן ראוין לברכה. בזה
שטר אירוסין ושטר כתובה ובקש יוסף רחמים על הדבר ונחה עליו רוח הקודש. ויאמר קחם נא אלי ואברכם. והו שאמר הכתוב ואנכי תרגלתי לא
לאפרים קחם על זרועותיו תרגלתי רוחי ביעקב בשביל אפרים עד שלקחם על זרועותיו. לא פללתי. לא מלאני לבי לחשוב מחשבה שאראה פניך
עוד. פללתי. לשון מחשבה כמו הביאי עצה עשי פלילה. ויוצא יוסף אותם. לאחר שנשקם הוציאם יוסף מעם ברכיו כדי ליטלם זה לימין וזה לשמאל
לסמוך ידיו עליהם ולברכם וישתחו לאפיו כשחזר לאחוריו מלפני אביו. את אפרים בימינו משמאל ישראל. הבא לקראת חברו ימינו כנגד שמאל ש
חבירו וכיון שיהא הבכור מיוצן לברכה. שכל את ידיו. כתרגומו אחכמינון בהשכל וחכמה השכיל את ידיו לכך ומדעת כי יודע היה כי מנשה הבכור
ואעפ"כ לא שת ימינו עליו. המלאך הגואל אותי. מלאך הרגיל להשתלח לי בצרתי כענין שנאמר ויאמר אלי מלאך האלהים בחלום יעקב וגו' אנכי
האל בית אל. יברך את הנערים. מנשה ואפרים. וידגו. כדגים הללו שפרים ורבים ואין עין הרע שולטת בהם.

ויתמוך יד אביו. הרימה מעל ראש בנו ותמכה בידו. ידעתי בני ידעתי. שהוא הבכור. וגם הוא יהיה לעם ויגדל. שעתיד גדעון לצאת ממנו
שהקב"ה עושה נס על ידו. ואולם אחיו הקטן יגדל ממנו. שעתיד יהושע לצאת ממנו שינחיל את הארץ וילמד תורה לישראל. וזרעו יהיה מלא הגוים
כל העולם יתמלא בצאת שמעו ושמו כשיעמיד חמה בגבעון וירח בעמק אילון. בך יברך ישראל. הבא לברך את בניו יברכם בברכתם ויאמר איש
לבנו ישמך אלהים כאפרים וכמנשה. וישם את אפרים. בברכתו לפני מנשה להקדימו בדגלים ובחנוכת הנשיאים. ואני נתתי לך. לפי שאתה טורח להתעסק
בקבורתי ואני גם נתתי לך נחלה שתקבר בה ואי זו זו שכם שנאמר ואת עצמות יוסף אשר העלו ממצרים קברו בשכם. שכם אחד על אחיך. שכם ממש.

יוֹסֵף כִּי־יָשִׁית אָבִיו יַד־יְמִינוֹ עַל־רֹאשׁ אֶפְרַיִם וַיֵּרַע בְּעֵינָיו וַיִּתְמֹךְ
יַד־אָבִיו לְהָסִיר אֹתָהּ מֵעַל רֹאשׁ־אֶפְרַיִם עַל־רֹאשׁ מְנַשֶּׁה׃
וַיֹּאמֶר יוֹסֵף אֶל־אָבִיו לֹא־כֵן אָבִי כִּי־זֶה הַבְּכֹר שִׂים יְמִינְךָ עַל־
רֹאשׁוֹ׃ וַיְמָאֵן אָבִיו וַיֹּאמֶר יָדַעְתִּי בְנִי יָדַעְתִּי גַּם־הוּא יִהְיֶה־לְּעָם
וְגַם־הוּא יִגְדָּל וְאוּלָם אָחִיו הַקָּטֹן יִגְדַּל מִמֶּנּוּ וְזַרְעוֹ יִהְיֶה מְלֹא
הַגּוֹיִם׃ וַיְבָרְכֵם בַּיּוֹם הַהוּא לֵאמוֹר בְּךָ יְבָרֵךְ יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר
יְשִׂמְךָ אֱלֹהִים כְּאֶפְרַיִם וְכִמְנַשֶּׁה וַיָּשֶׂם אֶת־אֶפְרַיִם לִפְנֵי
מְנַשֶּׁה׃ וַיֹּאמֶר יִשְׂרָאֵל אֶל־יוֹסֵף הִנֵּה אָנֹכִי מֵת וְהָיָה אֱלֹהִים
עִמָּכֶם וְהֵשִׁיב אֶתְכֶם אֶל־אֶרֶץ אֲבֹתֵיכֶם׃ וַאֲנִי נָתַתִּי לְךָ שְׁכֶם
אַחַד עַל־אַחֶיךָ אֲשֶׁר לָקַחְתִּי מִיַּד הָאֱמֹרִי בְּחַרְבִּי וּבְקַשְׁתִּי׃

פ וַיִּקְרָא יַעֲקֹב אֶל־בָּנָיו וַיֹּאמֶר הֵאָסְפוּ
וְאַגִּידָה לָכֶם אֵת אֲשֶׁר־יִקְרָא אֶתְכֶם בְּאַחֲרִית הַיָּמִים׃
הִקָּבְצוּ וְשִׁמְעוּ בְּנֵי יַעֲקֹב וְשִׁמְעוּ אֶל־יִשְׂרָאֵל אֲבִיכֶם׃

פ רְאוּבֵן בְּכֹרִי אַתָּה כֹּחִי וְרֵאשִׁית אוֹנִי
יֶתֶר שְׂאֵת וְיֶתֶר עָז׃ פַּחַז כַּמַּיִם אַל־תּוֹתַר כִּי עָלִיתָ מִשְׁכְּבֵי
אָבִיךָ אָז חִלַּלְתָּ יְצוּעִי עָלָה׃ פ שִׁמְעוֹן וְלֵוִי
אַחִים כְּלֵי חָמָס מְכֵרֹתֵיהֶם׃ בְּסֹדָם אַל־תָּבֹא נַפְשִׁי בִּקְהָלָם
אַל־תֵּחַד כְּבֹדִי כִּי בְאַפָּם הָרְגוּ אִישׁ וּבִרְצֹנָם עִקְּרוּ־שׁוֹר׃

יוסף ארי שוי אבוהי יד ימיניה
על רישא דאפרים ובאיש בעינוהי
וסעדה לידא דאבוהי לאעדאה יתה
מעל רישא דאפרים על רישא
דמנשה: ואמר יוסף לאבוהי לא כן
אבא ארי דין בוכרא שוי ימינך על
רישיה: וסרב אבוהי ואמר ידענא
ברי ידענא אף הוא יהי לעם ואף
הוא יסגי וברם אחוהי זעירא יסגי
מניה ובנוהי יהון שליטין בעממיא:
וברכינון ביומא ההוא למימר בך
ישוינך יי כאפרים וכמנשה ושוי ית
אפרים קדם מנשה: ואמר ישראל
ליוסף הא אנא מאית ויהי מימרא
דיי בסעדכון ויתיב יתכון לארע
אבהתכון: ואנא יהבית לך חולק חד
יתיר על אחך דנסבית מידא דא
דאמוראה בצלותי ובבעותי:

וקרא יעקב לבנוהי ואמר אתכנשו
ואחוי לכון ית דיערע יתכון בסוף
יומיא: אתכנשו ושמעו בני יעקב
וקבילו אולפן מן ישראל אבוכון:
ראובן בוכרי את חילי וריש
תוקפי לך הוה חזי למסב תלתא חל
חולקין בכורתא כהונתא ומלכותא:
על דאזלתא לקבל אפך הא כמיא
ברם לא אהנית חולק יתיר לא תסב
ארי סליקתא לבית משכבי אבוך ב
בכן אחילתא לשווי ברי סליקתא:

שמעון ולוי אחין גברין גיברין ב
בארע תותבותהון עבדו גבורא: ב
בעצתהון לא הות נפשי באתכנשותהון
לשיזבא יקרי לא נחתית מן יקרי ארי בר
ברוגזהון קטלו קטול וברעותהון תר
תרעו שור סנאה:

היא לך יתירה חלק אחד על אחיך. בחרבי ובקשתי. כשהרגו שמעון ולוי את אנשי שכם נתכנסו כל סביבותיהם להזדווג להם וחגר יעקב כלי מ
מלחמה כנגדן. ד"א שכם אחד היא הבכורה שיטלו בניו שני חלקים ושכם לשון חלק הוא והרבה יש דומים במקרא. אחלקה שכם. כי תשיתמו שכם
לחלקים חלקים. דרך ירצחו שכמה. איש ולא לעבדו שכם אחד. לקחתי מיד האמורי. מיד עשו שעשה מעשה אמורי. ד"א
אמורי שהיה צד אביו באמרי פיו. בחרבי ובקשתי. היא חכמתו ותפלתו. ויגידה לכם. בקש לגלות את הקץ ונסתלקה ממנו שכינה והתחיל אומר
דברים אחרים. וראשית אוני. היא טפה ראשונה שלא ראה קרי מימיו. אוני. כחי. כמו מצאתי און לי. מרוב אונים ולאין אונים. יתר שאת. ראוי
היית להיות יתר על אחיך בכהונה לשון נשיאות כפים. ויתר עז. במלכות כמו ויתן עז למלכו. ומי גרם לך להפסיד כל אלה. פחז כמים. הפחז
והבהלה אשר מהרת להראות כעסך כמים הללו הממהרים למרוצתם. לכך אל תותר. אל תרבה ליטול כל היתרות הללו שהיו ראויות לך. ומהו ה
הפחז אשר פחזת. כי עלית משכבי אביך. אז חללת אותו שעלה על יצועי. שם שכינה שהיה דרכה להיות עולה על יצועי. פחז. שם דבר הוא לפיכך
טעמו למעלה וכולו נקוד פתח ואלו היה לשון עבר היה נקוד חציו קמץ וחציו פתח וטעמו לבסוף. יצועי. לשון משכב על שם שמציעים אותו על ידי
לבדין וסדינין והרבה דומין לו. אם זכרתיך על יצועי. שמעון ולוי אחים. בעצה אחת על שכם ועל יוסף. ויאמרו איש אל אחיו ועתה לכו ונהרגהו
מי הם אם תאמר ראובן או יהודה הרי לא הסכימו בהריגתו אם תאמר בני השפחות הרי לא היתה שנאתן שלמה שנאמר והוא נער את בני בלהה ו
את בני זלפה. יששכר וזבולון לא היו מדברים בפני אחיהם הגדולים מהם על כרחך שמעון ולוי הם שקראם אביהם אחים. כלי חמס. אומנות זו
של רציחה חמס היא בידיהם מברכת עשו היא זו אומנות שלו היא ואתם חמסתם אותה הימנו. מכרתיהם. לשון כלי זיין הסייף בלשון יוני מכיר.
ד"א מכרתיהם בארץ מגורותם נהגו עצמן בכלי חמס כמו מכורותיך ומולדותיך וזהו תרגום של אונקלוס. בסודם אל תבא נפשי. זה מעשה זמרי
כשנתקבצו שבטו של שמעון להביא את המדינית לפני משה ואמרו לו זו אסורה או מותרת אם תאמר אסורה בת יתרו מי התירה לך. אל יזכר שמי בדבר. שנאמר זמרי בן
סלוא נשיא בית אב לשמעוני ולא כתב בן יעקב. ובקהלם. כשיקהיל קרח שהוא משבטו של לוי את כל העדה על משה ועל אהרן. אל תחד כבודי
שם אל יתיחד עמהם שמי שנאמר קרח בן יצהר בן קהת בן לוי ולא נאמר בן יעקב. אבל בדברי הימים כשנתייחסו בני קרח על הדוכן נאמר בן אביאסף בן קרח
בן יצהר בן קהת בן לוי בן ישראל. כבודי. כבוד לשון זכר הוא ועל כרחך אתה צריך לפרשו כמדבר אל הכבוד ואומר אתה כבודי אל תתיחד

עמם כמו אל תחד ואתם בקהלם. כי באפם הרגו איש. אלו חמור ואנשי שכם ואין חשובי' כלם אלא כאיש אחד וכן הוא אומר בגדעון והכית את מדין
כאיש אחד. וכן במצרים סוס ורוכבו רמה בים. זהו מדרשו ופשוטו אנשים הרבה קורא איש כל אחד לעצמו. באפם הרגו כל איש שכעסו עליו. וכן
וילמד לטרף טרף אדם אכל. וברצונם עקרו שור. רצו לעקור את יוסף שנקרא שור בכור שורו הדר לו. עקרו אשיירטיר בלע"ז לשון את סוסיהם תעקר
ארור אפם. אפי' בשעת תוכחה לא קלל אלא אפם וזהו שאמ' בלעם מה אקב לא קבה אל. אחלקם ביעקב. אפרישם זה מזה שלא יהא לוי במנין השבטים
ואחרי הם חלוקים. ד"א אין לך עניים סופרים ומלמדי תינוקות אלא משמעון כדי שיהיו נפוצים. ושבטו של לוי עשאו סחור על הגרנות לתרומות ולמ

אָרוּר אַפָּם כִּי עָז וְעֶבְרָתָם כִּי קָשָׁתָה אֲחַלְּקֵם בְּיַע
בְּיַעֲקֹב וַאֲפִיצֵם בְּיִשְׂרָאֵל׃ פ יְהוּדָה
אַתָּה יוֹדוּךָ אַחֶיךָ יָדְךָ בְּעֹרֶף אֹיְבֶיךָ יִשְׁתַּחֲווּ לְךָ ב
בְּנֵי אָבִיךָ׃ גּוּר אַרְיֵה יְהוּדָה מִטֶּרֶף בְּנִי עָלִיתָ כָּרַע
רָבַץ כְּאַרְיֵה וּכְלָבִיא מִי יְקִימֶנּוּ׃ לֹא יָסוּר שֵׁבֶט
מִיהוּדָה וּמְחֹקֵק מִבֵּין רַגְלָיו עַד כִּי יָבֹא שִׁילֹה וְלוֹ
יִקְּהַת עַמִּים׃ אֹסְרִי לַגֶּפֶן עִירֹה וְלַשֹּׂרֵקָה בְּנִי א
אֲתֹנוֹ כִּבֵּס בַּיַּיִן לְבֻשׁוֹ וּבְדַם עֲנָבִים סוּתֹה׃ חַכ
חַכְלִילִי עֵינַיִם מִיָּיִן וּלְבֶן שִׁנַּיִם מֵחָלָב׃ פ
זְבוּלֻן לְחוֹף יַמִּים יִשְׁכֹּן וְהוּא לְחוֹף אֳנִיֹּת
וְיַרְכָתוֹ עַל צִידֹן׃ פ יִשָּׂשכָר חֲמֹר
גָּרֶם רֹבֵץ בֵּין הַמִּשְׁפְּתָיִם׃ וַיַּרְא מְנֻחָה כִּי טוֹב ו
וְאֶת הָאָרֶץ כִּי נָעֵמָה וַיֵּט שִׁכְמוֹ לִסְבֹּל וַיְהִי לְמַס
עֹבֵד׃ ס דָּן יָדִין עַמּוֹ כְּאַחַד שִׁבְטֵי

ליט רוגזהון ארי תקיף וחמתהון ארי קשיא אפלגינון
ביעקב ואבדרינון בישראל: יהודה
את אודיתא ולא בהיתתא בך יודון אחך ידך תתקף על
בעלי דבבך יתבדרון סנאך לך יהון מחזרי קדל קדמך
יהון מקדמין לשאל בשלמך בני אבוך: שלטון יהא
בשירויא ובסופא יתרבא מלכא מדבית יהודה ארי מד
שרין קטלא ברי נפשך סליקתא ייחות יתיב בתקוף כא
כאריא וכליתא ליה שלטן דיזעזעיניה: לא יעדי עבד
שולטן מדבית יהודה וספרא מבני בנוהי עד עלמא עד
דייתי משיחא דדיליה היא מלכותא וליה ישתמעון ע
עממיא: יסחר ישראל לקרתיה עמא יבנון היכליה יהון
צדיקיא סחור סחור ליה ועבדי אוריתא באולפן עמיה
יהי ארגון טב לבושיה כסותיה מילא מילא צבע זהורי
וצבעונין: יסמקון טורוהי בכרמוהי יטופון נעווהי בח
בחמר יחורן בקעתיה בעיבור ובעדרי ענא:

זבולן על ספר ימא ישרי והוא יכבש מחוזין בספ
בספינן וטוב ימא ייכול ותחומיה יהי מטי עד צידון:

יששכר עתיר בנכסין אחסנתה
בין תחומיא: וחזא חולקא ארי טב וית ארעא ארי מש
משבחא ארין ויכבוש מחוזי עממיא וישצי ית דיריהון
ודישתארון בהון יהון ליה פלחין ומסקי מסין:

מדבית דן יתבחר ויקום גברא ביומוהי יתפרק עמיה ו
ובשנוהי ינוחון כחדא שבטיא

ולמשמעותו נתן לו התורה וזיו כבוד. יהודה אתה יודוך אחיך. לפי שהוכיח את הראשונים בקנטורים התחיל יהודה נסוג לאחוריו וקראו יעקב בדברי
רצוי לא אתה כמותם. ידך בערף אויבך. בימי דוד. ואויבי תתה לי ערף. בני אביך. על שם שהיו מנשים הרבה לא אמר בני אמך כדרך שאמ' יצחק
גור אריה. על דוד נתנבא בתחלה גור בהיות שאול מלך עלינו אתה המוציא והמביא את ישרא'. ולבסוף אריה כשהמליכוהו עליהם וזהו שתרגם אנקלוס
אונקלוס שלטון יהא בשרוי בתחלתו. מטרף. ממה שחשדתיך בטרף טרף יוסף חיה רעה אכלתהו. וזהו יהודה שנמשל לאריה. בני עלית. סלקת את עצמך
ואמרת מה בצע וגו' וכן מה שנאמר המר שהודה צדקה ממני לפיכך כרע שכב וגו' בימי שלמה איש תחת גפנו וגו'. לא יסור שבט מיהודה. מדוד ואילך
אלו ראשי גליות שבבבל שרודים את העם בשבט שממנים על פי המלכות. ומחוקק מבין רגליו. תלמידים. אלו נשיאי ארץ ישרא'. עד כי יבא שילה. מלך
משיח שהמלוכה שלו. וכן תרגם אונקלוס. ומדרש אגדה שילו. יובילו שי למורא. ולו יקהת עמים. אסיפת העמים. שהיוד עיקר היא ביסוד כמו יפעתך
יפעתך ועמים שנופלת ממנו. וכמה אותיות משמשות בלשון זה וכן נקראים עיקר כגון נון של נגף. ושל נשך ואלף שבאמתחתי באזניכם. שבנ
ושבאבחת חרב. ומכאן שכן מה זה יקהת עמי אסיפת עמים שנ' אליו גוים ידרושו ודומה לו עין תלעג לאב ותבוז ליקהת אם לקבוץ קמטי שבפניה משום
זקנתה ובתלמוד ריקבי ומקהו. ואיקהאתא בשוקי דנהרדעא במסכת יבמות. ויכול היה לומר קהית עמים. אסרי לגפן עירה. נתנבא על ארץ יהודה ש
שתהא מושכת יין כמעין איש יהודה יאסור לגפן עיר אחד ויטענו מגפן אחת [illegible] אחד בן אתון אחר. שרקה. זמורה ארוכה. קורייר"א בלע"ז
כבס ביין. כל זה לשון רבוי יין. סותה. לשון מין בגד הוא ואין לו דמיון במקרא. אסרי. כמו אוסר [illegible] בגמרא מקומי מעבר ה'. היושבי בשמים. וכן בני א
אתונו כענין זה. ואונקלוס תרגם במלך המשיח. גפן הם ישראל. עירה זו ירושלם. שורקה ישראל. ואנכי נטעתיך שורק. בני אתונו. יבנון היכליה. לשון ש
שער האיתון בספר יחזקאל. ועוד תרגמו בפני' אחרים. גפן אלו צדיקים. בני אתונו. עבדי אוריתא באולפן על שם רוכבי אתונות צחורות. ארגון טב יעבעו
דומה לין. ועבעונין הוא לשון סותה. שהאשה לובשתו ומסיתה בהן את הזכר ליתן עיניו בה. ואף רבותי פירשו בתלמוד לשון הכתוב שסרחה במסכת כ
כתובות ועל היין שמא תאמר אינו סורח. חכלילי. לשון אודם כתרגמו וכן למי חכלילות עינים שכן דרך שותי יין עיניהם מאדימין. מרוב
שרוב חלב שיהא בארצו מרעה טוב לעדרי צאן וכן פירוש המקרא אדום עינים יהא מרוב יין ולבן שנים יהא מרוב חלב ולפי תרגום עינים לשון ת
הרים שמשם צופים לשדרוק. ועוד תרגמו בפני אחרים לשון מציאות קילוח היקבים. נעוהי יקבי שלו. ולשון ארמי הוא במסכת ע"ז בעוה ארתחו יודון
בקעתיה תרג' שנים לשו' שני הסלעים. לחוף ימים. על חוף ימים. על חוף ימי' תהיה [illegible] כתרג' ספר מרקא בלע"ז והוא יהיה מצוי תדיר אל חוף אניות במקום
הנמל שאניות מביאות שם פרקמטיא שהיה זבולון עוסק בפרקמטיא וממציאים מזון לשבט יששכר והם עוסקים בתורה באהלים. וירכתו על צידון.
סוף גבולו יהא סמוך לצידון. ירכתו סופו כמו ולירכתי המשכן. יששכר חמור גרם. חמור בעל עצמות סובל עול תורה כחמור חזק שמטעינין אותו ו
משאוי כבד. רובץ בין המשפתים. כחמור המהלך ביום ובלילה ואין לו לינה בבית וכשהוא רובץ לנוח רובץ בין התחומין בתחומי העיירות כ מוליך
שם פרקמטיא. וירא מנחה כי טוב. ראה לחלקו ארץ מבורכת וטובה להוציא פירות. ויט שכמו לסבול עול תורה. ויהי לכל אחיו ישרא' למס פ
עובד להם הוראות של תורה [illegible]
מאתים ראשים כהן ראות ה
[illegible] לסבול מלחמות ולכבוש
[illegible] כאיש שבטי ישר'

...ים ידין ועל שמשון נבא נבואה זו · ושבט יש לפרש כאחד שבטי ישראל כמיוחד שבשבטים · והוא דוד שבא מיהודה ·
...ן על שם שהוא נושך ואמרו חכמים שפיפון עקב · הנושך עקבי סוס כך דרכו של נחש ודמהו לנחש הנושך עקבי סוס
...ואתו מיניה בשמשון וילפת את שני עמודי התוך וגו' ושעל הגג מתו · כחוי חרמן שם מין נחש שאין רפואה לנ...
...שם שעושה הכל חרם · ובפתגמא עתן יכמון ויורוב · לישועתך קויתי ה' · נתנבא שינקרו פלשתים את עיניו וסופו
לומר זכרני וחזקני אך הפעם וגו' · גד גדוד יגודנו · כלם לשון גדוד הם וכך חברת מנחם · ואם תאמר אין גדוד בלא שני דלתין · גדוד שם ודבר צריך

יִשְׂרָאֵל׃ יְהִי־דָן נָחָשׁ עֲלֵי־דֶרֶךְ שְׁפִיפֹן עֲלֵי־אֹרַח
הַנֹּשֵׁךְ עִקְּבֵי־סוּס וַיִּפֹּל רֹכְבוֹ אָחוֹר׃ לִישׁוּעָתְךָ ק
קִוִּיתִי יְהוָה׃ ס גָּד גְּדוּד יְגוּדֶנּוּ
וְהוּא יָגֻד עָקֵב׃ ס מֵאָשֵׁר שְׁמֵנָה לַחְמוֹ
וְהוּא יִתֵּן מַעֲדַנֵּי־מֶלֶךְ׃ ס נַפְתָּלִי אַיָּלָה
שְׁלֻחָה הַנֹּתֵן אִמְרֵי־שָׁפֶר׃ ס בֵּן פֹּרָת
יוֹסֵף בֵּן פֹּרָת עֲלֵי־עָיִן בָּנוֹת צָעֲדָה עֲלֵי־שׁוּר׃ וַיְ
וַיְמָרְרֻהוּ וָרֹבּוּ וַיִּשְׂטְמֻהוּ בַּעֲלֵי חִצִּים׃ וַתֵּשֶׁב בְּאֵיתָן
קַשְׁתּוֹ וַיָּפֹזּוּ זְרֹעֵי יָדָיו מִידֵי אֲבִיר יַעֲקֹב מִשָּׁם רֹעֶה
אֶבֶן יִשְׂרָאֵל׃ מֵאֵל אָבִיךָ וְיַעְזְרֶךָּ וְאֵת שַׁדַּי וִיבָרְכֶךָּ
בִּרְכֹת שָׁמַיִם מֵעָל בִּרְכֹת תְּהוֹם רֹבֶצֶת תָּחַת בִּר
כֹּת שָׁדַיִם וָרָחַם׃ בִּרְכֹת אָבִיךָ גָּבְרוּ עַל־בִּרְכֹת

דישראל: יהי גברא דיתבחר ויקום מדבית דן אימתיה תתרמי על עממיא ומחתיה תתקף בפלשתאי כחויא חורמן ישרי על אורחא וכפתנא יכמון על שבילא יקטול גברי משריית פלשתאי פרשין עם רגלאין יעקר סוסון ורתכין ויסגר רוכביהון לאחורא: לפורקנך סברית יי:

מדבית גד משריין מזיינין כד יעברון בנהי ית ירדנא קדם אחיהון לקרבא ובנכסין סגיאין יתובון לארעהון:

דאשר טבא ארעיה והיא מרביא בתפנוקי מלכא:

נפתלי בארעא טבא יתרמי עדביה ואחסנתיה תהי עבדא פרין יהון מודן ומברכין עליהון:

ברי דיסגי יוסף ברי דיתברך כגופן דנציב על עינא דמיא תרין שבטין יפקון מבנוהי יקבלון חולקא ואחסנתא: ואתמררו עמיה וקבילוהי ואעיקו ליה גברין גברין בעלי פלגותא: ותבת בהון נביותיה על דקיים אוריתא בסתרא ושוי בתקפא רוחצניה בכן אתרמא דהב על דרעוהי אחסן מלכותא ותקיף דא הוה ליה מן קדם אל תקיפא דיעקב דבמימריה זן אבהן ובני זרעא שבטיא דישראל: ממימר אלהא דאבוך יהי בסעדך וית שדי ויברכנך ברכן דנחתן מטלא דשמיא מלעילא ברכן דנגדן ממעמקי ארעא מלרע ברכתא דאבוך ודאמך: ברכתא דאבוך יתוספן על ברכתא

...ין ודך תיבה בת שתי אותיות לכפול בסופה ואין יסודה אלא שתי אותיות וכן יאמר כיסור לגור מגורת שבעתי כגורים · ושם כפל שרוד
...הרים אף יגור יגודנו וגדוד מגורה אותה הן וכשהוא מדבר בלשון יפעל אינו כפול כגון יגור יגדר ירום ישור ישוב · וכשהוא מתפעל
...ים הוא כפול כמו יתגורר יתגודד יתרומם יתגולל יתעורר · ובלשון מפעיל ואלשנה יעורר לשובב יעקב ... לא מסובב נתיבות · יגודנו ה
...ישו' שיפעלוהו אחרים לא כמו יגוד הימנו כמו בני יצאוני ימנו ממני · גד גדוד יגודנו גדודים יגודו הימנו שיעברו הירדן עם
...ליך עד שנכבשה הארץ · והוא יגוד עקב · כל גדודיו ישובו על עקבם למחנם שלקחו בעבר הירדן ולא יפקד מהם איש · עקב ב
...ם ישובו כמו עקבותיך לא נודעו וכן בעקבי הצאן בלשון לעז טרציצ"ש · מאשר שמנה לחמו · מאכל הבא מחלקו של אשר
...חלקו והוא מושך שמן כמעיין · וכן ברכו משה וטובל בשמן רגלו · כמו ששנינו במנחות פעם אחת הוצרכו אנשי לודקיא
...גנוסר שהיא קלה לבשל פירותיה כאילה זו שהיא קלה לרוץ · אילה שלוחה אילה משולחת לרוץ · הנותן אמרי שפר
...בא ולקחת עמך עשרת אלפי איש מבני נפתלי וגו' והלכו שם בזריזות וכן נאמ' שם לשון שלוח בפסוק ש"ח ברגליו ·
...וברק שירה ורבותי' דרשוהו על יום קבורת יעקב כשערער עשו על המערה במסכת סוטה · יתרמי עדביה יפל
...בן פרת · בן חן והוא לשון ארמי אפרין כמשייה לר' שמעון כסוגיא בבא מציעא · בן פרת עלי עין · חנו נטוי
...נות היו מצערות להסתכל ביופיו בנות הרבה צעדה כל אחת ואחת במקום שתוכל לראותו משם · עלי
...אגדה יש דרשים וזה נוטה לישוב המקרא · פרת היו שבו הוא התקן הלשון כמו על דברת בני האדם ·
...לים בנות צעדה עלי שור תרין שבטין וכו' · וכתב בנות על שם בנות מנשה בנות צלפחד
...ויש מדרשי אגדה המתיישבים על הלשון בשעה שבא עשו לקראת יעקב

עד תאות גבעות עולם. לפי שהברכות שלי גברו עד סוף גבולי גבעות עולם שנתן לי ברכה פרוצה בלא מצרים מגעת עד ארבע קצות העולם שנ׳ ופרצת ימה וקדמה וגו׳ מה שלא אמר לאברהם אבינו וליצחק לאברהם אמר לו שא עיניך וראה צפונה וגו׳ כי את כל הארץ אשר אתה רואה לך אתננה ולא הראהו אלא ארץ ישר׳ בלבד ליצחק אמ׳ כי לך ולזרעך אתן את כל הארצות האל והקימותי את השבועה וגו׳ וזהו שאמר ישעיה והאכלתיך נחלת יעקב אביך ולא אמ׳ נחלת אברהם. תאות. אשמולץ. כך רבו׳ מגרס בן כרוך. הורי. לשון הריון שהורוני במעי אמי כמו הורה גבר. עד תאות. עד קצות כמו והתאויתם לכם גבול קדמה ותרגומו לבא חמת. תהיין כלם לראש יוסף. נזיר אחיו. פרישא דאחוהי שנבדל מאחיו

דלי בריכו אבהתי ותמידת לאיקרותא דשן פלטא יהוין כל אלין לרישא דיוסף ולגברא פרישא דאחוהי:

בנימן באחסנתיה תשרי שכינתא ובאחסנתיה יתבני מקדשא בצפרא ובפניא יהון מקרבין כהניא קרבנא ולעדן רמשא יהון מפלגין מותר חלקהון משאר קודשיא:

ברכת אביך גברו על ברכת הורי עד תאות גבעת עולם תהיין לראש יוסף ולקדקד נזיר אחיו: פ

בנימן זאב יטרף בבקר יאכל עד ולערב יחלק שלל: כל אלה שבטי ישראל שנים עשר וזאת אשר דבר להם אביהם ויברך אותם איש אשר כברכתו ברך אתם: ויצו אותם ויאמר אלהם אני נאסף אל עמי קברו אתי אל אבתי אל המערה אשר בשדה עפרון החתי: במערה אשר בשדה המכפלה אשר על פני ממרא בארץ כנען אשר קנה אברהם את השדה מאת עפרן החתי לאחזת קבר: שמה קברו את אברהם ואת שרה אשתו שמה קברו את יצחק ואת רבקה אשתו ושמה קברתי את לאה: מקנה השדה והמערה אשר בו מאת בני חת: ויכל יעקב לצות את בניו ויאסף רגליו אל המטה ויגוע ויאסף אל עמיו: ויפל יוסף על פני אביו ויבך עליו וישק לו: ויצו יוסף את עבדיו את הרפאים לחנט את אביו ויחנטו הרפאים את ישראל: וימלאו לו ארבעים יום כי כן ימלאו ימי החנטים ויבכו אתו מצרים שבעים יום: ויעברו ימי בכיתו וידבר יוסף אל בית פרעה לאמר אם נא מצאתי חן בעיניכם דברו נא באזני פרעה לאמר: אבי השביעני לאמר הנה אנכי מת בקברי אשר כריתי לי בארץ כנען שמה תקברני ועתה אעלה נא ואקברה את אבי

כל אלין שבטיא דישר׳ תרי עשר ודא דמליל להון אבוהון ובריך יתהון גבר כברכתיה בריך יתהון: ופקיד יתהון ואמר להון אנא מתכניש לעמי קברו יתי לות אבהתי במערתא דבחקל עפרון חתאה: במערתא דבחקל כפלתא דעל אפי ממרא בארעא דכנען דזבן אברהם ית חקלא מן עפרון חתאה לאחסנת קבורא: תמן קברו ית אברהם וית שרה אתתיה תמן קברו ית יצחק וית רבקה אתתיה ותמן קברית ית לאה: זביני חקלא ומערתא דביה מן בני חתאה: ושיצי יעקב לפקדא ית בנוהי וכנש רגלוהי לערסא ואתנגיד ואתכניש לעמיה: ונפל יוסף על אפי אבוהי ובכא עלוהי ונשק ליה: ופקיד יוסף ית עבדוהי ית אסותא למחנט ית אבוהי וחנטו אסותא ית ישראל: ושלימו ליה ארבעין יומין ארי כן שלמין יומי חנוטיא ובכו יתיה מצראי שבעין יומין: ועברו יומי בכיתיה ומליל יוסף עם בית פרעה למימר אם כען אשכחית רחמין בעיניכון מלילו כען קדם פרעה למימר: אבא קיים עלי למימר הא אנא מאית בקברי דאתקנית לי בארעא דכנען תמן תקברנני וכען אסק כען ואקבר ית אבא ואתוב: ואמר

כמו ויגע״ז מקרשי בני ישר׳ טורו אמנר ורבותי דרשו ותשב באיתן קשתו על כבושת יתרו באשת אדוניו ויפוזו זרועי ידיו כמו ויצאו שיצא הזרע מבין אצבעות ידיו. מידי אביר יעקב. שנראתה לו דמות דיוקנו של אביו. תרגם תאות עולם לשון תאוה וחמדה וגבעות לשון מימוקי ארץ שחמדתו אמו והזקיקתו לקבלם. בנימן זאב יטרף. זאב טורף נבא על שאול שהיה נוצח באויביו סביב ובמואב וגו׳ ובכל אשר יפנה ירשיע. בבקר יאכל עד. לשון בזה ושלל המתרגם תרגמו ועוד יש שאול הוא אומר שאמר במזבחו בחלקו של בנימן תהיה השכינה ... ולערב יחלק שלל ... שלל ... ואשר שהם ... הכהן ... דבר להם אביהם ויברך אותם. והלא יש מהם שלא ברכם אלא קנטרן אלא כך פירושו ... לראובן שמעון ולוי הל׳ ויברך אותם כלם בשמיע. איש אשר כברכתו. ברכה העתידה לבא על כל אחד ואחד. ברך אותם. מה תלמוד לומר ברך אותם לפי שנתן ליהודה גבורת ארי ולבנימן חטיפתו של זאב ולנפתלי קלותו של איל ... מכל הברכות תלמוד לומר ברך אותם. כאשר לא צוה בניו ... איש ... אותם הביאה ... ביוסף ... המערה ... שה ... לשון ... אבותי ... הכנים רגליו ... ויגוע ... מיתה ... ולשון ...

בפים לאניה ושלשים לבכי לפי שבאת להם ברכה ברגלו שכלה הרעב והיו מי נילוס מתברכין · אשר כריתי לי · כפשוטו · כמו כי יכרה איש · מ
מדרשו עוד מתיישב על הלשון כמו אשר קניתי אמר ר' עקיבא כשהלכתי לכרכי הים היו קורין למכירה כירה · ועוד מדרשו לשון כרי רגור שנטל
יעקב כל כסף וזהב שהביא מבית לבן ועשה אותו כרי ואמר לעשו טול זה בשביל חלקך במערה · כאשר השביעך · ואם לא בשביל השבועה לא
אניחך · אבל ירא לומר עבור על השבועה שנשבעתי לך שלא אגלה על לשון הקודש שאני מכיר בו עודף על
שבעים לשון ואתה אינך מכיר בו · כדאיתא בממ' סוטה · גרן האטד · סוטה · מוקף אטדין היה ורבותינו דרשו על שם המאורע שבאו כל מלכי כנען ונשיאי

פרעה עלה וקבר את אביך כאשר השביעך: ויעל יוסף לק
לקבר את אביו ויעלו אתו כל עבדי פרעה זקני ביתו וכל זק
זקני ארץ מצרים: וכל בית יוסף ואחיו ובית אביו רק טפם וצ
צאנם ובקרם עזבו בארץ גשן: ויעל עמו גם רכב גם פרשים
ויהי המחנה כבד מאד: ויבאו עד גרן האטד אשר בעבר ה
הירדן ויספדו שם מספד גדול וכבד מאד ויעש לאביו אבל
שבעת ימים: וירא יושב הארץ הכנעני את האבל בגרן ה
האטד ויאמרו אבל כבד זה למצרים על כן קרא שמה אבל
מצרים אשר בעבר הירדן: ויעשו בניו לו כן כאשר צום: וי
וישאו אתו בניו ארצה כנען ויקברו אתו במערת שדה הה
המכפלה אשר קנה אברהם את השדה לאחזת קבר מאת
עפרן החתי על פני ממרא: וישב יוסף מצרימה הוא ואחיו וכל
העלים אתו לקבר את אביו אחרי קברו את אביו: ויראו א
אחי יוסף כי מת אביהם ויאמרו לו ישטמנו יוסף והשב ישיב
לנו את כל הרעה אשר גמלנו אתו: ויצוו אל יוסף לאמר א
אביך צוה לפני מותו לאמר: כה תאמרו ליוסף אנא שא נא
פשע אחיך וחטאתם כי רעה גמלוך ועתה שא נא לפשע ע
עבדי אלהי אביך ויבך יוסף בדברם אליו: וילכו גם אחיו וי
ויפלו לפניו ויאמרו הננו לך לעבדים: ויאמר אלהם יוסף אל
תיראו כי התחת אלהים אני: ואתם חשבתם עלי רעה א

פרעה סק וקבר ית אבוך כמא דק
דקים עלך: וסליק יוסף למקבר ית
אבוהי וסליקו עמיה כל עבדי פר
פרעה סבי ביתיה וכל סבי ארעא
דמצרים: וכל בית יוסף ואחוהי וב
ובית אבוהי לחוד טפליהון ועאנהון
ותוריהון שבקו בארעא דגושן: וס
וסליקו עמיה אף רתכין אף פרש
פרשין והות משריתא סגיאה לחדא
ואתו עד בית אדרי דאטד דבע
דבעברא דירדנא וספדו תמן מספד
רב ותקיף לחדא ועבד לאבוהי אב
אבלא שבעא יומין: וחזא יתב אר
ארעא כנענאה ית אבלא בבית א
אדרי דאטד ואמרו אבל תקיף ד
דין למצראי על כן קרא שמה א
אבל מצרים דבעברא דירדנא:
ועבדו בנוהי ליה כן כמא דפקד
דפקדינון: ונטלו יתיה בנוהי לאר
לארעא דכנען וקברו יתיה במע
במערת חקל כפלתא דזבן אברהם
ית חקלא לאחסנת קבורא מן עפ
עפרון חתאה על אפי ממרא: ותב
יוסף למצרים הוא ואחוהי וכל דסליקו
עמיה למקבר ית אבוהי בתר דקבר
ית אבוהי: וחזו אחי יוסף ארי מית
אבוהון ואמרו דלמא יטר לנא ד
דבבו יוסף ואתבא יתב לנא ית כ
בשתא דגמלנא יתיה: ופקידו לות
יוסף למימר אבוך פקד קדם מות
מותיה למימר: כדנן תימרון ליוסף
בבעו שבוק כען לחובי אחך ולח
ולחטאיהון ארי בשתא גמלוך וכען
שבוק כען לחובי עבדי אלהא דאב
דאבוך ובכא יוסף במללותהון ע
עמיה. ואזלו אף אחוהי ונפלו קד
קדמוהי ואמרו הא אנחנא לך לע
לעבדין: ואמר להון יוסף לא תדח
תדחלון ארי דחלא דייי אנא: ואתון
חשבתון עלי בישא

ישמעאל לשלשה וכיון שראו כתרו של יוסף תלוי בארונו של יעקב עמדו כלן ותלו בו כתריהם והקיפוהו כתרים כגרן המוקף סייג של קוצים ·
כאשר צום · מהו אשר צום · וישאו אותו בניו · ולא בני בניו · שכך צום אל ישאו מטתי לא איש מצרי ולא אחד מבניכם שהם מבנות כנען אלא א
אתם וקבע להם מקום שלשה למזרח וכן לארבע רוחות וכסדרן לשפת מחנה של דגלים נקבעו כאן · לוי לא ישא שהוא עתיד לשאת את הארון
יוסף לא ישא שהוא מלך מנשה ואפרים יהיו תחתיהם וזהו איש על דגלו באותות וגו' באותו שמסר להם אביהם לשאת מטתו · הוא ואחיו וכל ה
העולים אתו · בחזרתן כאן הקדים אחיו למצרים המתלוים אתו ובהליכתן הקדים מצרים לאחיו שנ' ויעלו אתו כל עבדי פרעה וגו' ואחר כך וכל בית
יוסף · ומפני מה לפי שראו כבוד שעשו מלכי כנען ...

וידבר על לבם·דברים המתקבלים על הלב כד שלא ירעכם לכוך היו מרננים עלי סמני עבד על ידיכם כוש סמני בן חורין ומני הורג מהכם מה הבריות אומרות כת של בחורים ראה ונשתבח וני כר מריו·ס לכנה הרג אותם יש לך אדם שהורג את אחיו·רמ׳ עשרה נרות לא יכלו לכבו נר אחד ר׳ של ברכי יוסף·כתרגו גדלן בין ברכיו·

חכלת ויחי יעקב וחכלת

סדר ברשית ברוך הצור מוהכן סרשיה למודיה

אלהים חשבה לטבה למען עשה כיום הזה להחית עם רב: ועתה אל תיראו אנכי אכלכל אתכם ואת טפכם וינחם אותם וידבר על לבם: וישב יוסף במצרים הוא ובית אביו ויחי יוסף מאה ועשר שנים: וירא יוסף לאפרים בני שלשים גם בני מכיר בן מנשה ילדו על ברכי יוסף: ויאמר יוסף אל אחיו אנכי מת ואלהים פקד יפקד אתכם והעלה אתכם מן הארץ הזאת אל הארץ אשר נשבע לאברהם ליצחק וליעקב: וישבע יוסף את בני ישראל לאמר פקד יפקד אלהים אתכם והעלתם את עצמתי מזה: וימת יוסף בן מאה ועשר שנים ויחנטו אתו ויישם בארון במצרים:

מן קדם יי׳ אתחשבת לטבא בר כיוז דרין לקימא עם סגי: וכען לא תדחלון אנא אזון יתכון וית טפלכון ונחם יתהון ומליל תנחומין על לבהון: ויתב יוסף במצרים הוא ובית אבוהי וחיא יוסף מאה ועשר שנין: וחזא יוסף לאפרים בנין תליתאין אף בני מכיר בר מנשה אתילידו ורבי יוסף: ואמר יוסף לאחוהי אנא מאית ויי׳ מדכר דכיר יתכון ויסק יתכון מן ארעא הדא לארעא דקים לאברהם ליצחק וליעקב: ואומי יוסף ית בני ישרא׳ למימר מדכר דכיר יי׳ יתכון ותסקון ית גרמי מכא: ומית יוסף בר מאה ועשר שנין וחנטו יתיה ושמוהי בארונא במצרים:

סליק ספרא דבראשית בריך רחמנא דסייען

ככ״ס הפסוקים של ספרא אלף וחמש מאות ושלשים וד׳ ומרבעה

ספר שני

ספר ואלה שמות

ואלה שמות בני ישראל הבאים מצרימה את יעקב איש וביתו באו: ראובן שמעון לוי ויהודה: יששכר זבולן ובנימן: דן ונפתלי גד ואשר: ויהי כל נפש יצאי ירך יעקב שבעים נפש ויוסף היה במצרים: וימת יוסף וכל אחיו וכל הדור ההוא: ובני ישראל פרו וישרצו וירבו ויעצמו במאד מאד ותמלא הארץ אתם: פ ויקם מלך חדש על מצרים אשר לא ידע את יוסף: ויאמר אל עמו הנה עם

ואלין שמהת בני ישרא׳ דעלו למצרים עם יעקב גבר ואנש ביתיה עלו: ראובן שמעון לוי ויהודה: יששכר זבולן ובנימן: דן ונפתלי גד ואשר: והואה כל נפשתא נפקי ירכא דיעקב שבעין נפשין עם יוסף דהוה במצרים: ומית יוסף וכל אחוהי וכל דרא ההוא: ובני ישרא׳ נפישו ואתילדו וסגיאו ותקיפו לחדא לחדא ואתמליאת ארעא מנהון: וקם מלכא חדתא על מצרים דלא מקיים גזרת יוסף: ואמר לעמיה הא עמא דבני

ואלה שמות בני ישראל·

אע״פ שמנאם בחייהם בשמותם חזר ומנאם אחר מיתתן להודיע חבתן שנמשלו לכוכבים שמוציאן במספר ומכניסן במספר ובשמותם שנ׳ המוציא במספר צבאם לכלם וכו׳ ויוסף היה במצרים·והלא הוא ובניו היו בכלל שבעים ומה בא ללמדנו·וכי לא היינו יודעים שהיה במצרים אלא להודיעך צדקתו של יוסף הרועה את צאן אביו הוא יוסף שהיה במצרים ונעשה מלך ועומד בצדקו·וישרצו·שהיו יולדות ששה בכרס אחד·ויקם מלך חדש נעשה חדש ויש אומרים חדש ממש ונתחדשו גזרותיו·אשר לא ידע·עשה עצמו כאלו לא ידעו·

הבה נתחכמה. כל הבה לשון הכנה והזמנה לדבר הוא. הכינו עצמכם לכך. נתחכמה לו. לעם. נתחכם מה לעשות לו. ורבותי' דרשו נתחכם למושיען של ישראל. נדונם במים שכבר נשבע שאינו מביא מבול לעולם. ועלה מן הארץ. על כרחנו. ורבותי' דרשו כאדם שמקלל עצמו ותולה קללתו בחברו והרי הוא כאלו כתב ו[על]ינו מן הארץ והם יירשוה. עליו. על העם. מסים. לשון מס. שרים שנוגשים אותם. ומהו המס שיבנו ערי מסכנות לפרעה. למען ענותו בסבלותם. בסבלות [illegible]. ערי מסכנות. ערים חזקים לאוצר כתרגומו. וכן לך בא אל הסוכן הלז גזבר הממונה על האוצרות. את פתום ואת רעמסס. שלא היו ראויות מתחלה לכך ועשאום חזקות ובצורות לאוצר. וכאשר יענו אותו. בכל מה שהם נותנים לב לענות כן לב המקום להרבות ו[illegible]

ישראל רב ועצום ממנו: הבה נתחכמה לו פן ירבה והיה כי תקראנה מלחמה ונוסף גם הוא על שנאינו ונלחם בנו ועלה מן הארץ: וישימו עליו שרי מסים למען ענתו בסבלתם ויבן ערי מסכנות לפרעה את פתם ואת רעמסס: וכאשר יענו אתו כן ירבה וכן יפרץ ויקצו מפני בני ישראל: ויעבדו מצרים את בני ישראל בפרך: וימררו את חייהם בעבדה קשה בחמר ובלבנים ובכל עבדה בשדה את כל עבדתם אשר עבדו בהם בפרך: ויאמר מלך מצרים למילדת העברית אשר שם האחת שפרה ושם השנית פועה: ויאמר בילדכן את העבריות וראיתן על האבנים אם בן הוא והמתן אתו ואם בת היא וחיה: ותיראן המילדת את האלהים ולא עשו כאשר דבר אליהן מלך מצרים ותחיין את הילדים: ויקרא מלך מצרים למילדת ויאמר להן מדוע עשיתן הדבר הזה ותחיין את הילדים: ותאמרן המילדת אל פרעה כי לא כנשים המצרית העברית כי חיות הנה בטרם תבוא אלהן המילדת וילדו: וייטב אלהים למילדת וירב העם ויעצמו מאד: ויהי כי יראו המילדת את האלהים ויעש להם בתים: ויצו פרעה לכל עמו לאמר כל הבן הילוד היארה תשליכהו וכל הבת תחיון: פ

וילך איש מבית לוי ויקח

ישראל סגן ותקיפין מננא: הבו כען נתחכם להון דלמא יסגון ויהי ארי יזרעיננא קרב ויתוספון אף אנון על סנאנא ויגיחון בנא קרב ויסקון מן ארעא: ושויאו עליהון שלטונין מבאשין בדיל לענואיהון בפלחנהון ובנו קרוי בית אוצרא לפרעה ית פיתום וית רעמסס: וכמא דמענן להון כן סגן וכן תקפין ועקת למצראי מן קדם בני ישראל: ואפלחו מצראי ית בני ישראל בקשיו: ואמררו ית חייהון בפלחנא קשיא בטינא ובלבני ובכל פלחנא בחקלא ית כל פלחנהון דאפלחו בהון בקשיו: ואמר מלכא דמצרים לחיתא יהודיתא דשום חדא שפרה ושום תנינתא פועה: ואמר כד תהוין מולדן ית יהודיתא ותחזין על מתברא אם ברא הוא תקטלן יתיה ואם ברתא היא תקימינה: ודחילא חיתא מן קדם יי ולא עבדא כמא דמליל עמהון מלכא דמצרים וקימא ית בניא: וקרא מלכא דמצרים לחיתא ואמר להין מה דין עבדתין פתגמא הדין וקימתין ית בניא: ואמרא חיתא לפרעה ארי לא כנשיא מצריתא יהודיתא ארי חכימן אנין עד לא עלת לותהין חיתא ילדן: ואוטיב יי לחיתא וסגי עמא ותקיפו לחדא: והוה כד דחילא חיתא מן קדם יי ועבד להין בתין: ופקד פרעה לכל עמיה למימר כל ברא דיתיליד ליהודאי לנהרא תרמוניה וכל ברתא תקימון:

ואזל גברא משבטא לוי ונסב

ולה דרשו כן ירבה. כן רבה וכן פורץ זהו פשוטו ומדרשו רוח הקדש אומרת אתם אומרי' פן ירבה ואני אומ' כן ירבה. ויקוצו. קצו בחייהם. ורבותינו דרשו כקוצים היו בעיניהם. בפרך. בעבודה קשה המפרכת והמשברת הגוף. מילדות. הוא לשון מולידות אלא שיש לשון קל ויש לשון כבד כמו שובר ומשבר דובר ומדבר כן מוליד ומילד. בילדכן. כמו בהולידכן. שפרה. יוכבד על שם שמשפרת את הולד. פועה. מרים. שפועה ומדברת והוגה לולד כדרך הנשים לפייס התינוק הבוכה. פועה. לשון צעקה. כמו כיולדה אפעה. על האבנים. מושב האשה היולדת ובמקום אחר קורהו משבר וכמוהו עשה מלאכה על האבנים מושב כלי אומנות יוצר חרש. אם בן הוא. וגו' לא היה מקפיד אלא על הזכרים שאמרו לו אצטגניניו שעתידה לילד בן המושיעם. ותחיין את הילדים. מספקות להם מזון. תרגום הראשון וקימא והשני וקימתין לפי שלשון עבר לנקבות הרבה תיבה זו נקבות לשון כעלו ולשון עבו גם כגון והאכלן איש שפרי לשון עבר כמו ויאמרו לזכרים ותדברנה כמו לשון וכן ותחללנה [illegible] לשון [illegible] כמו ותהללו לזכרים. כי חיות הנה. בקיאות כמילדות. תרגום מילדת חייתא ורבותי' דרשו הרי הן [illegible] גור אריה זאב יטרף [illegible] וייטב. היטיב להם וזה חלוק בתיבה [illegible] שתי אותיות וכן לך ויו יוד בראשה כשהיא באה לדבר לשון ויפעיל הוא כיקר היוד בצרי שהוא קמץ קטן כגון וייטב אלהים [illegible] הרבה תאניה וכן ויגל את השארי וכבוד אין הגלה את הסדרית וכן וכב אל וכב הצבה הוכבות לון כל [illegible] לשון הפעיל [illegible] מדבר בלשון ויפעל הוא מקור והוד בחרק כגון וייטב בעיניו לשון הטב וכן וירב העם מרבה העם ויגל הגלה יהודה [illegible] ולסמך ואל הסיבני וילך וישב ויירא לפי שאינן מגזרת של [illegible] שהרי היוד יסוד כגון ירד ירא יש הולך [illegible] מילדות. שהן הטובה. ויעש להם בתים. בתי כהונה ולויה ומלכות שקרויין בתים ויבן את בית יי' ואת בית המלך כהונה [illegible] מסורת מרים כמ"ש במסכת סוטה. לכל עמו. אף עליהם גזר. יום שנולד משה אמרו לו אצטגניניו היום נולד ו[illegible]

ויקח את בת לוי· פרוש היה ממנה מפני גזרת פרעה וחזר והחזירה ועשה בה ליקוחין שניים ואף היא נהפכה להיות נער[ה] [illegible] בת ק[illegible] בבואה למצרים בין החומות ומאתים ועשר נותרו שם וכשיצאו היה משה בן שמונים שנה· כשנתעברה משנו היתה בת [illegible] קודם [illegible] את בת לוי· כי טוב הוא· כשנולד נתמלא כל הבית כלו אורה· ולא יכלה עוד הצפינו· שמנו לה המצריים [illegible] משה חדש ויום אחד שהילדת לשבעה יולדת למקוטעין והם בדקו אחריה לסוף תשעה· גמא· גמי בלשון משנה וב[illegible] בפני רך בפני קשה· בחמר ובזפת· זפת מבחוץ וטיט מבפנים כדי שלא יריח אותו צדיק ריח רע של זפת· והשם [illegible] בלעז ורוסו

את בת לוי: ותהר האשה ותלד בן ותרא אתו כי טוב הוא
ותצפנהו שלשה ירחים: ולא יכלה עוד הצפינו ותקח לו ת
בת גמא ותחמרה בחמר ובזפת ותשם בה את הילד ותשם
בסוף על שפת היאר: ותתצב אחתו מרחק לדעה מה יעשה
לו: ותרד בת פרעה לרחץ על היאר ונערתיה הלכת על
יד היאר ותרא את התבה בתוך הסוף ותשלח את אמתה ות
ותקחה: ותפתח ותראהו את הילד והנה נער בכה ותחמל
עליו ותאמר מילדי העברים זה: ותאמר אחתו אל בת פרעה
האלך וקראתי לך אשה מינקת מן העבריות ותינק לך את
הילד: ותאמר לה בת פרעה לכי ותלך העלמה ותקרא את
אם הילד: ותאמר לה בת פרעה היליכי את הילד הזה וה
והניקהו לי ואני אתן את שכרך ותקח האשה הילד ותנ
ותניקהו: ויגדל הילד ותבאהו לבת פרעה ויהי לה לבן ות
ותקרא שמו משה ותאמר כי מן המים משיתהו: ויהי בימים
ההם ויגדל משה ויצא אל אחיו וירא בסבלתם וירא איש מ
מצרי מכה איש עברי מאחיו: ויפן כה וכה וירא כי אין איש
ויך את המצרי ויטמנהו בחול: ויצא ביום השני והנה שני א
אנשים עברים נצים ויאמר לרשע למה תכה רעך: ויאמר
מי שמך לאיש שר ושפט עלינו הלהרגני אתה אמר כאשר
הרגת את המצרי ויירא משה ויאמר אכן נודע הדבר: ויש

ית בת לוי: ועדיאת אתתא וילידת בר וחזת יתיה ארי טב הוא ואטמרתיה תלתא ירחין: ולא יכלת עוד לאטמרותיה ונסיבת ליה תיבותא דגומא וחפתה בחמרא ובזפתא ושויאת בה ית רביא ושויתה ביערא על כיף נהרא: ואתעתדת אחתיה מרחיק למדע מה יתעביד ליה: ונחתת בת פרעה למסחי על נהרא ועולימתהא מהלכן על כיף נהרא וחזת ית תיבותא בגו יערא ושלחת ית אמתה ונסבתה: ופתחת וחזת ית רביא והא עולימא בכי וחסת עלוהי ואמרת מבני יהודאי הוא דין: ואמרת אחתיה לבת פרעה האיזיל ואקרי ליך איתתא מינקתא מן יהודיתא ותוניק ליך ית רביא: ואמרת לה בת פרעה איזילי ואזלת עולימתא וקרת ית אמא דרביא: ואמרת לה בת פרעה אוליכי ית רביא הדין ואוניקתיה לי ואנא אתן ית אגריך ונסיבת אתתא רביא ואוניקתיה: ורבא רביא ואיתיתיה לבת פרעה והוה לה לבר וקרת שמיה משה ואמרת ארי מן מיא שחילתיה: והוה ביומיא האינון ורבא משה ונפק לות אחוהי וחזא בפולחנהון וחזא גבר מצראי מחי לגבר יהודאי מאחוהי: ואתפני לכא ולכא וחזא ארי ליה אנש וקטל ית מצראה וטמריה בחלא: ונפק ביומא תנינא והא תרין גברין יהודאין נצן ואמר לחייבא למה את מחי לחברך: ואמר מן שויך לגבר רב ודיין עלנא הלמקטלי את אמר כמא דקטלתא ית מצראה ודחיל משה ואמר בקושטא אתידע פתגמא:

לו· זכה וסוף קשלו· לרחוץ על היאור· כרס המקרא ופרשהו ותרד בת פרעה על היאור לרחוץ בו· על יד היאור· אצל היאור· כמו ראו חלקת יואב אל ידי והוא לשון יד ממש שיד האדם סמוכה לו ורבותינו אמרו הולכות למות לשון מיתה הולכות למות לפי שמוח[ו] [illegible] והכתוב מסייען כי למה לנו לכת[וב] ונערותיה הולכות· את אמתה· את שפחתה· ורבותינו דרשו לשון יד אבל לפי דקדוק לשון הקדש היה לו ל[illegible] שם דגושה והם דרשו את אמ[illegible] אמתה את ידה ונשתרבבה אמתה אמות הרבה· ותפתח ותראהו· את מי ראתה את הילד וזו פשו[טו] [illegible] עמו שכינה· והנה נער בוכה· קולו כנער· מן העבריות· שהחזירתו על מצריות הרבה לינק ולא ינק לפי שהיה עתיד לדבר [illegible] הלכה בזריזות ובעלמות כ[illegible] פעלם· היליכי· נתנבאה ולא ידעה מה נתנבאה הי שלכי· משיתהו· שליתיהו הוא לשון הוצ[אה] [illegible] מחלבא ובלשון עברי משיתיהו לשון הסירותיו כמו לא ימוש לא משו כך חברו מנחם ואני אין שאינו מתחבר עם [illegible] אמר ולשון הוצאה הוא וכן ימשכו משים רבים שלא ממחברת מש לא יתכן לומר משיתיהו אלא המישותיהו כשאמר ימשה כ[illegible] ותי וכן בא הבינוני אני משיתיהו כמו ועשתי את שונג המרך אבל משיתי אינו אלא מגזר תיבה שפעל שלה מוסר בתי [illegible] עשה ימי [illegible] כ כשיבוא לומר בהם פעלתי תבא היוד במקום הי כמו עשיתי [illegible] ויגדל משה· והלא כ[illegible] יהודה בר אלעי [illegible] הראשון לקומה והשני לגדלה שמינהו פרעה על ביתו· וירא בסבלתם· נתן עיניו ולבו להיות מיצר על[יהם] [illegible] ממונה על [illegible] שוטרי ישראל והיה מעמידם מקרות הגבר למלאכתם· מכה איש עברי· מלקהו ורודהו ובעלה של שלומית [illegible] ובלילה [illegible] מעמידו והוציאו מביתו והוא חוזר ונכנס לביתו ובא על אשתו כ[illegible] שהוא בעלה וחזר האיש לביתו והרגי[ש] [illegible] שהרגי[ש] [illegible]

שמות שיתגייר. שני אנשים עברים. דתן ואבירם הם שהותירו מן המן. נצים. מריבים. למה תכה. אע״פ שלא הכהו נקרא רשע בהרמת יד. רעך. רשע כמותך. מי שמך לאיש. והלא נער אתה. הלהרגני אתה אומר. מכאן אנו למדים שהרגו בשם המפורש. ויירא משה. כפשוטו. ומדרשו: דאג לו על שראה בישראל רשעים דלטורין. אמר מעתה שמא אינם ראויין ליגאל. אכן נודע הדבר. כמשמעו. ומדרשו נודע לי הדבר שהייתי תמה עליו מה חטאו ישראל מכל שבעים אומות להיות נרדים בעבודת פרך. אבל רואה אני שהם ראויים לכך. וישמע פרעה. הם הלשינו עליו. ויבקש להרוג את משה. מסרו לקוסטינר להרגו ולא שלטה בו החרב. הוא שאמר משה ויצילני מחרב פרעה. וישב על הבאר. למד מיעקב שנזדווג לו זווגו מן הבאר.

וישמע פרעה את הדבר הזה ויבקש להרג את משה ויברח משה מפני פרעה וישב בארץ מדין וישב על הבאר: ולכהן מדין שבע בנות ותבאנה ותדלנה ותמלאנה את הרהטים להשקות צאן אביהן: ויבאו הרעים ויגרשום ויקם משה ויושען וישק את צאנם: ותבאנה אל רעואל אביהן ויאמר מדוע מהרתן בא היום: ותאמרן איש מצרי הצילנו מיד הרעים וגם דלה דלה לנו וישק את הצאן: ויאמר אל בנתיו ואיו למה זה עזבתן את האיש קראן לו ויאכל לחם: ויואל משה לשבת את האיש ויתן את צפרה בתו למשה: ותלד בן ויקרא את שמו גרשם כי אמר גר הייתי בארץ נכריה:

פ ויהי בימים הרבים ההם וימת מלך מצרים ויאנחו בני ישראל מן העבדה ויזעקו ותעל שועתם אל האלהים מן העבדה: וישמע אלהים את נאקתם ויזכר אלהים את בריתו את אברהם את יצחק ואת יעקב: וירא אלהים את בני ישראל וידע אלהים: ס ומשה היה רעה את צאן יתרו חתנו כהן מדין וינהג את הצאן אחר המדבר ויבא אל הר האלהים חרבה: וירא מלאך יהוה אליו בלבת אש מתוך הסנה וירא והנה הסנה בער באש והסנה איננו אכל: ויאמר משה אסרה נא ואראה את המראה הגדל הזה מדוע לא יבער הסנה: וירא יהוה כי

ושמע פרעה ית פתגמא הדין ובעא למקטל ית משה וערק משה מן קדם פרעה ויתב בארע מדין ויתב על בירא: ולרבא דמדין שבע בנן ואתאה ודלאה ומלאה ית רטיא לאשקאה ענא דאבוהן: ואתו רעיא וטרדונין וקם משה ופרקינין ואשקי ית ענהין: ואתאה לות רעואל אבוהן ואמר מה דין אוחיתן למיתי יומא דין: ואמרא גברא מצראה שזבנא מידא דרעיא ואף מדלא דלא לנא ואשקי ית ענא: ואמר לבנתה ואן הוא למא דנן שבקתין ית גברא קרין ליה וייכול לחמא: וצבי משה למתב עם גברא ויהב ית צפורה ברתיה למשה: וילידת בר וקרא ית שמיה גרשם ארי אמר דייר הויתי בארע נוכראה: והוה ביומיא סגיאיא האנון ומית מלכא דמצרים ואתאנחו בני ישראל מן פולחנא דהוה קשי עליהון וזעיקו וסליקת קבילתהון לקדם יי מן פולחנא: ושמיע קדם יי קבילתהון ודכיר יי ית קימיה דעם אברהם דעם יצחק ודעם יעקב: וגלי קדם יי שעבודא דבני ישראל ואמר במימריה למפרקהון: ומשה הוה רעי ית ענא דיתרו חמוהי רבא דמדין ודבר ית ענא לאתר שפר רעיא למדברא ואתא לטורא דאתגלי עלוהי יקרא דיי לחורב: ואתגלי מלאכא דיי ליה בשלהובית אשתא מגו אסנא וחזא והא אסנא בער באשתא ואסנא ליתוהי מתאכיל: ואמר משה אתפני כען ואחזי ית חזונא רבא הדין מה דין לא מתוקד אסנא: וחזא יי ארי

ולכהן מדין. רב שבהן. ופירש לו מעבודה זרה ונדוהו מאצלם. את הרהטים. את בריכות מרוצות המים העשויות בארץ. ויגרשום. מפני הנדוי. למה זה עזבתן. הכיר בו שהוא מזרעו של יעקב שהמים עולים לקראתו. ויאכל לחם. שמא ישא אחת מכם. כמה דאת אמר כי אם הלחם אשר הוא אוכל. ויואל. כתרגומו. ודומה לו הואל נא ולין. הואלנו לדבר. ומדרשו לשון אלה נשבע לו שלא יזוז ממדין כי אם ברשותו. וימת מלך מצרים. נצטרע והיה שוחט תינוקות ישראל ורוחץ בדמם. נאקתם. צעקתם. וכן מפני נאקת מתים ינאקו. את בריתו את אברהם. עם אברהם. וידע אלהים. נתן עליהם לב ולא העלים עיניו. אחר המדבר. להתרחק מן הגזל שלא ירעו בשדות אחרים. אל הר האלהים. על שם העתיד. בלבת אש. בשלהבת אש. לבו של אש. כמו לב השמים. בלב האלה. ואל תתמה על התיו יש לנו כיוצא בו שה עולה לבירתא. מתוך הסנה. ולא אילן אחר משום עמו אנכי בצרה. אכל. נאכל. כמו לא עבד בה אשר לא משכה בעל. אסורה נא. אסורה מכאן להתקרב שם.

אלה שמות

של· שלוף והוצא כמו ונשל הברזל כי ישל זיתך· אדמת קדש הוא· המקום· ועתה לכה ואשלחך אל פרעה· ואם תאמר מה תועיל· והוצא את עמ
יועילו דבריך ותוציאם· מי אנכי· מה אני חשוב לדבר עם המלכים· וכי אוציא את בני ישראל· ואף אם חשוב אני מה זכו ישראל שיעשה להם נס
ויוציאם ממצרים· ויאמר כי אהיה עמך· השיבו על ראשון ראשון ועל אחרון אחרון שאמרת מי אנכי כי אלך אל פרעה לא שלך היא כי
משלי כי אהיה עמך וזה המראה אשר ראית בסנה לך האות כי אנכי שלחתיך וכדאי אני להציל כאשר ראית הסנה עושה שליחותי ואינו אוכ' כ
תלך בשליחותי ואינך ניזק ושששאלת מה זכות יש לישרא' שיצאו ממצרים דבר גדול יש לי על הוצאה זו שהרי עתידים לקבל התורה על ההר הזה

סר לראות ויקרא אליו אלהים מתוך הסנה ויאמר משה מ
משה ויאמר הנני: ויאמר אל תקרב הלם של נעליך מעל
רגליך כי המקום אשר אתה עומד עליו אדמת קדש הוא:
ויאמר אנכי אלהי אביך אלהי אברהם אלהי יצחק ואלהי
יעקב ויסתר משה פניו כי ירא מהביט אל האלהים: ויאמר
יהוה ראה ראיתי את עני עמי אשר במצרים ואת צעקתם
שמעתי מפני נגשיו כי ידעתי את מכאביו: וארד להצילו מיד
מצרים ולהעלתו מן הארץ ההוא אל ארץ טובה ורחבה
אל ארץ זבת חלב ודבש אל מקום הכנעני והחתי והאמרי
והפרזי והחוי והיבוסי: ועתה הנה צעקת בני ישראל באה
אלי וגם ראיתי את הלחץ אשר מצרים לחצים אתם: ועתה
לכה ואשלחך אל פרעה והוצא את עמי בני ישראל ממ
ממצרים: ויאמר משה אל האלהים מי אנכי כי אלך אל פ
פרעה וכי אוציא את בני ישראל ממצרים: ויאמר כי אהיה
עמך וזה לך האות כי אנכי שלחתיך בהוציאך את העם מ
ממצרים תעבדון את האלהים על ההר הזה: ויאמר משה
אל האלהים הנה אנכי בא אל בני ישראל ואמרתי להם א
אלהי אבותיכם שלחני אליכם ואמרו לי מה שמו מה אמר
אלהם: ויאמר אלהים אל משה אהיה אשר אהיה ויאמר
כה תאמר לבני ישראל אהיה שלחני אליכם: ויאמר עוד

מתפני למחזי וקרא ליה יי׳ מגו
אסנא ואמר משה משה ואמר
הא אנא: ואמר לא תקרב הלכא
שרי סינך מעל רגלך ארי אתרא
דאת קאים עלוהי אתר ק
קדיש הוא: ואמר אנא אלהיה דא
דאבוך אלהיה דאברהם אלהיה די
דיצחק ואלהיה דיעקב וכבשינון
משה לאפוהי ארי דחיל מלא
מלאסתכלא בצית יקרא דיי׳:
ואמ׳ יי׳ מגלא גלי קדמי שעבוד
עמי דבמצרים וית קבלתהון ש
שמיע קדמי מן קדם משלחיהון
ארי גלי קדמי כיביהון: ואת
ואתגליתי לשזבותהון מידא דמ
דמצראי ולאסקותהון מן ארעא
ההיא לארע טבא ופתיא לארע
עבדא חלב ודבש לאתר כנענאי
וחתאי ואמוראי ופריזאי וחואי
ויבוסאי: וכען הא קבילת בני י
ישרא׳ עלת לקדמי ואף גלי קד
קדמי דוחקא דמצראי דחקין לה
להון: וכען איתא ואשלחינך לות
פרעה ואפיק ית עמי בני ישראל
ממצרים: ואמר משה קדם יי׳ מן
אנא ארי איזיל לות פרעה וארי
אפיק ית בני ישרא׳ ממצרים: וא
ואמר ארי יהי מימרי בסעדך ו
ודין לך אתא ארי אנא שלחתך
במפקך ית עמא ממצרים תפ
תפלחון קדם יי׳ על טורא הדין:
ואמר משה קדם יי׳ הא אנא א
אתי לות בני ישרא׳ ואימר להון
אלהא דאבהתכון שלחני לותכון ו
ויימרון לי מה שמיה מה איימר
להון: ואמר יי׳ למשה אהיה אשר
אהיה ואמר כדנן תימר לב
לבני ישראל אהיה שלחני לות
לותכון: ואמר עוד

לסוף ג' חדשים· ד"א כי אהיה עמך וזה שתצליח בשליחותך לך האות על הבטחה אחרת שאני מבטיחך שכשתוציאם ממצרים תעבדון אותי על ה
ההר הזה שתקבלו התורה עליו והיא הזכות העומדת לישרא' ודוגמא לשון זה מצינו בישעיה וזה לך האות אכול השנה ספיח וגו' מפלת סנחריב תהיה
לך אות על הבטחה אחרת שארצכם חריבה מפירות ואני אברך הספיחים· אהיה אשר אהיה· אהיה עמם בצרה זו אשר אהיה עמם בשעבוד שאר
מלכיות אמר לפניו רבונו של עולם מה אני מזכיר להם צרה אחרת דיים בצרה זו· א"ל יפה אמרת·

זה שמי לעלם · חסר וי״ו לומר העלימהו שלא יקרא בכתבו וזה זכרי · לימדו היאך נקרא וכן דוד הוא אומר ה׳ שמך לעולם ה׳ זכרך ל
לדור ודור · את זקני ישראל · זקנים מיוחדים לישיבה ואם תאמר זקנים סתם היאך אפשר לו לאסוף זקנים של ששים רבוא · ושמעו לקולך · מכיון ש
שתאמר להם לשון זה ישמעו לקולך שכבר סימן זה מסור בידם מיעקב ומיוסף שבלשון זה הם נגאלים יעקב אמר להם ואלהים פקד יפקד אתכם יו
וסף אמר להם פקד יפקד אלהים אתכם · נקרה עלינו · לשון מקרה וכן ויקר אלהים ואנכי אקרה כה ועתה נקרה מאתו הלום · לא יתן אתכם מלך מצרי
ם להלך · ואין אני שרמה לו ידי החזקה כלומר כל עוד שאין אני מודיעו ידי החזקה לא יתן אתכם להלך · לא יתן · לא יניחכם כמו על כן לא נתתיך

אלהים אל משה כה תאמר אל בני ישראל יהוה אלהי א
אבתיכם אלהי אברהם אלהי יצחק ואלהי יעקב שלחני א
אליכם זה שמי לעלם וזה זכרי לדר דר׃ לך ואספת את
זקני ישראל ואמרת אלהם יהוה אלהי אבתיכם נראה אלי
אלהי אברהם יצחק ויעקב לאמר פקד פקדתי אתכם ואת
העשוי לכם במצרים׃ ואמר אעלה אתכם מעני מצרים אל
ארץ הכנעני והחתי והאמרי והפרזי והחוי והיבוסי אל ארץ
זבת חלב ודבש׃ ושמעו לקלך ובאת אתה וזקני ישראל אל
מלך מצרים ואמרתם אליו יהוה אלהי העבריים נקרה ע
עלינו ועתה נלכה נא דרך שלשת ימים במדבר ונזבחה ל
ליהוה אלהינו׃ ואני ידעתי כי לא יתן אתכם מלך מצרים ל
להלך ולא ביד חזקה׃ ושלחתי את ידי והכיתי את מצרים
בכל נפלאתי אשר אעשה בקרבו ואחרי כן ישלח אתכם׃
ונתתי את חן העם הזה בעיני מצרים והיה כי תלכון לא ת
תלכו ריקם׃ ושאלה אשה משכנתה ומגרת ביתה כלי כסף
וכלי זהב ושמלת ושמתם על בניכם ועל בנתיכם ונצלתם
את מצרים׃ ויען משה ויאמר והן לא יאמינו לי ולא ישמעו ב
בקלי כי יאמרו לא נראה אליך יהוה׃ ויאמר אליו יהוה מזה
בידך ויאמר מטה׃ ויאמר השליכהו ארצה וישלכהו ארצה
ויהי לנחש וינס משה מפניו׃ ויאמר יהוה אל משה שלח ידך

ואמר ה׳ למשה כדנן תימר לבני ישראל
ה׳ אלהא דאבהתכון אלהיה דאברהם
אלהיה דיצחק ואלהיה דיעקב שלחני
לותכון דין שמי לעלם ודין דכ
דוכרני לכל דר ודר׃ איזיל ות
ותכנוש ית סבי ישראל ותימר להון
ה׳ אלהא דאבהתכון אתגלי לי אלה
אלהיה דאברהם יצחק ויעקב למי
למימר מדכר דכירנא יתכון וית
דאתעבד לכון במצרים׃ ואמרית
אסיק יתכון משעבוד מצראי ל
לארע כנענאי וחתאי ואמוראי
ופרזאי וחואי ויבוסאי לארע ע
עבדא חלב ודבש׃ ויקבלון מנך
ותיתי את וסבי ישראל לות מלכא
דמצרים ותימרון ליה ה׳ אלהא ד
דיהודאי אתגלי עלנא וכען נזיל
כען מהלך תלתא יומי במדברא
ונדבח קדם ה׳ אלהנא׃ וקדמי גלי
ארי לא ישבוק יתכון מלכא ד
דמצרים למיזל ולא מן קדם דח
דחיליה תקיף׃ ואשלח ית מחת גב
גבורתי ואמחי ית מצראי בכל
פרישתי דאעבד ביניהון ובתר
כן ישלח יתכון׃ ואתן ית עמא ה
הדין לרחמין בעיני מצראי ויהי
ארי תהכון לא תהכון ריקנין׃ ות
ותשאל אתתא משבבתה ומקריבת
ביתה מנין דכסף ומנין דדהב ו
ולבושין ותשוון על בניכון ועל
בנתיכון ותרוקינון ית מצרים׃ וא
ואתיב משה ואמר והא לא יהמנון
לי ולא יקבלון מני ארי יימרון
לא אתגלי לך ה׳׃ ואמר ליה ה׳
מה דין בידך ואמר חוטרא׃
ואמר רמהי לארעא ורמהי לא
לארעא והוה לחויא וערק משה
מן קדמוהי׃ ואמר ה׳ למשה אוש
אושט ידך

לא נתנו אלהים להרע עמדי · וכן לשון נתינה הם ויש מפרשים ולא ביד חזקה ולא בשביל שידו חזקה · כי מאז אשלח את ידי והכיתי את מצרים וגו׳
ומתרגמין מיניה ולא מן קדם דחיליה תקיף · מששמו של ר׳ יעקב בר׳ מנחם נאמר לי · ומגרת ביתה · מאותה שהיא גרה אתה בבית · ונצלתם · כתרגומו
ותרוקנון וכן וינצלו את מצרים ויתנצלו בני ישראל את עדיים והנון בו יסוד ומנחם חברו במחברת צדי עם ויצל אלהים את מקנה אביכם אשר הציל
אלהים מאבינו ולא יאמנו דבריו כי אם לא היתה הנון יסוד והיא נקודה בחירק לא תהא משמשת בלשון ונפעלתם לא בלשון ונפעלתם כמו ונסחתם
מן האדמה ונתתם ביד אויב ונגפתם לפני אויביכם ונתכתם בתוכה ואמרתם נחלנו לשון נפעלנו וכל נון שהיא באה בתיבה לפרקים ונופלת מ
ממנה כגון של נוגף נושא נותן נוסך כשהיא מדברת לשון ונפעלתם היא בשבא בחטף כגון ונשאתם את אביכם ונתתם להם את ארץ הגלעד ונ
ונמלתם את בשר ערלתכם לכך אני אומר שזאת הנקודה בחירק [illegible] בר נמול והוא מן הלשונות הכבדים כמו דבר כפר ל
לשון כשידבר בלשון ונפעל ונפעלתם יעקד בחירק כמו והתה [illegible] ולמדתם אותם את בניכם · מזה בידך · לכך נכתב תי
ה אחת לדרוש מזה שבידך אתה חייב ללקות שחשדת בכשרים [illegible] בדו תורה אותה [illegible] זה שלפניך אבן היא אמר לו הן מטה
ל
[illegible] ול ותפש אומנותו של נחש ·

ויחזק בו. לשון אחיזה הוא והרבה יש במקרא ויחזיקו האנשים בידו והחזיקה במבושיו והחזקתי בזקנו: מצורעת כשלג. דרך צרעת להיות לבן [illegible]
ברת לבנה היא [illegible] זה רמז לשון הרע ספר באמרו לא יאמינו לי לפיכך הלקהו בצרעת כמו שלקתה מרים על לשון הרע: מחיקו שבה כב
כבשרו. מכאן שמדה טובה ממהרת לבא ממדת פורענות שהרי בראשונה לא נאמר מחיקו: והאמינו לקול האות האחרון. משתאמר להם בשבילכם
לקיתי על שספרתי עליכם לשון הרע יאמינו לך שכבר למדו בכך שהמזדווגין להם לקוס בנגעים כגון פרעה ואבימלך בשביל שרה: והיו המים
וגו' והיו והיו שני פעמים נראה בעיני אילו נאמר והיו המים אשר תקח מן היאור לדם ביבשת שומע אני שבידו הם נהפכים לדם ואף כשי[illegible]

ואחז בזנבו וישלח ידו ויחזק בו ויהי למטה בכפו: למען יאמינו
כי נראה אליך יהוה אלהי אבתם אלהי אברהם אלהי יצחק
ואלהי יעקב: ויאמר יהוה לו עוד הבא נא ידך בחיקך ויבא
ידו בחיקו ויוצאה והנה ידו מצרעת כשלג: ויאמר השב ידך
אל חיקך וישב ידו אל חיקו ויוצאה מחיקו והנה שבה כב
כבשרו: והיה אם לא יאמינו לך ולא ישמעו לקל האת הא
הראשון והאמינו לקל האת האחרון: והיה אם לא יאמינו
גם לשני האתות האלה ולא ישמעון לקלך ולקחת ממימי ה
היאר ושפכת היבשה והיו המים אשר תקח מן היאר והיו ל
לדם ביבשת: ויאמר משה אל יהוה בי אדני לא איש דברים
אנכי גם מתמול גם משלשם גם מאז דברך אל עבדך כי כ
כבד פה וכבד לשון אנכי: ויאמר יהוה אליו מי שם פה ל
לאדם או מי ישום אלם או חרש או פקח או עור הלא אנכי
יהוה: ועתה לך ואנכי אהיה עם פיך והוריתיך אשר תדבר:
ויאמר בי אדני שלח נא ביד תשלח: ויחר אף יהוה במשה
ויאמר הלא אהרן אחיך הלוי ידעתי כי דבר ידבר הוא וגם
הנה הוא יצא לקראתך וראך ושמח בלבו: ודברת אליו וש
ושמת את הדברים בפיו ואנכי אהיה עם פיך ועם פיהו וה
והוריתי אתכם את אשר תעשון: ודבר הוא לך אל העם וה
והיה הוא יהיה לך לפה ואתה תהיה לו לאלהים: ואתה

ואחוד בדנביה ואושיט ידיה ואת
ואתקף ביה והוה לחוטרא בידיה:
בדיל דיהימנון ארי אתגלי לך יי
אלהא דאבהתהון אלהיה דאברהם
אלהיה דיצחק ואלהיה דיעקב: ואמר
יי ליה עוד אעיל כען ידך בע
בעטפך ואעיל ידיה בעטפיה ו
ואפקה והא ידיה חורא כתלגא:
ואמר אתב ידך לעטפך ואתב י
ידיה לעטפיה ואפקה מעטפיה
והא תבת הות כבשריה: ויהי אם
לא יהימנון לך ולא יקבלון לקל
אתא קדמאה ויהימנון לקל אתא
בתראה: ויהי אם לא יהימנון אף
לתרין אתיא האלין ולא יקבלון
מינך ותסב ממיא דבנהרא ות
ותשוד ליבשתא ויהון מיא דתסב
מן נהרא ויהון לדמא ביבשתא:
ואמר משה קדם יי בבעו יי לא
גבר דמלול אנא אף מאתמלי
אף מדקדמוהי אף מבכן דמלילתא
עם עבדך ארי יקיר ממלל וע
ועמיק לישן אנא: ואמר יי ליה
מן שוי פומא לאנשא או מן שוי
אלמא או חרשא או פתיחא או
עוירא הלא אנא יי: וכען איזיל
ומימרי יהי עם פומך ואליפינך ד
דתמליל: ואמר בבעו יי שלח כ
כען ביד מן דכשר למשלח:
ותקיף רוגזא דיי במשה ואמר ה
הלא אהרן אחוך ליואה גלי קד
קדמי ארי מללא ימלל הוא ואף
הא הוא נפיק לקדמותך ויחזינך ו
ויחדי בלביה: ותמליל עמיה ות
ותשוי ית פתגמיא בפומיה ומ
ומימרי יהא עם פומך ועם פ
פומיה ואליף יתכון ית דתעבדון:
וימלל הוא לך עם עמא ויהי
הוא יהי לך למתורגמן ואת תהי
ליה לרב:

לארץ יהיו בהוייתן אבל עכשיו מלמדנו שלא יהיו דם עד שיהיו ביבשת: גם מתמול וגו'. למדנו ששבעת ימים עשה הקב"ה מפתה את משה בסנה
לילך בשליחותו. מתמול שלשום גם מאז דברך הרי שלשה ושלשה גמין רבויין הם הרי ששה והוא היה עומד ביום השביעי כשאמר לו זאת עד שלח
נא ביד תשלח. עד שחרה בו וקבל עליו וכל זה שלא היה רוצה ליטול גדולה על אהרן אחיו שהיה גדול הימנו ונביא היה שנ' הנגלה נגליתי לב
לבית אביך בהיותם במצרים והוא אהרן וכן ביחזקאל ואודע להם בארץ מצרים ואומר להם איש גלולי עיניו השליכו ואותה נבואה לאהרן נאמרה
כבד פה. בכבידות אני מדבר ובלשון לעז בלבה: מי שם פה וגו'. מי למדך לדבר כשהיית נדון לפני פרעה על המצרי: או מי ישום אלם. מי עשה
פרעה אלם שלא נשתדל במצות הריגתך ואת משרתיו חרשים שלא שמעו במצותו עליך ולספקלטורין ההורגים מי עשאם עורים שלא ראו כשברחת
מן הבימה ונמלטת הלא אנכי ששמי יי' עשיתי כל זאת: ביד תשלח. ביד מי שאתה רגיל לשלוח והוא אהרן ד"א ביד אחר שתרצה לשלוח אין סופי
להכניסם לארץ ולהיות גואלם לעתיד יש לך שלוחים הרבה: ויחר אף. ר' יהושע בן קרחה אומר כל חרון אף שבתורה עושה רושם וזה לא נאמר בו
רושם ולא מצינו שבא עונש על ידי אותו חרון אמר לו ר' יוסי [illegible] בזו נאמר בו רושם הלא אהרן אחיך הלוי שהיה עתיד להיות לוי ולא כהן והכ
והכהונה הייתי אומר לצאת ממך מעתה לא יהיה כן [illegible] ומשה איש האלהים בניו יקראו על שבט הלוי: הנה הוא יוצא ל
לקראתך. כשתלך למצרים: וראך ושמח בלבו. [illegible] כשאתה סבור [illegible] עולה לגדולה ומשם זכה אהרן לעדי החשן הנתון על
הלב: ודבר הוא לך. בשבילך ידבר אל העם וזה יוכיח על כל לך [illegible] לך לפה. למליץ [illegible]
לשר [illegible] לרב ולשרי

וישב אל יתר חתנו ליטול רשות שהרי נשבע לו. יתר שבעה שמות היו לו רעואל יתר יתרו קני וכו'. כי מתו כל האנשים. מי הם דתן ואבירם חיים היו
אלא שירדו מנכסיהם והעני חשוב כמת. על החמור. חמור המיוחד הוא החמור שחבש אברהם לעקידת יצחק והוא שעתיד מלך המשיח להגלות עליו
שנ' עני ורוכב על חמור. וישב ארצה מצרים ויקח משה את מטה. אין מוקדם ומאוחר שדוקדקים במקרא. בלכתך לשוב מצרימה וגו' דע שעל
מנת כן תלך שתהא גבור בשליחותי לעשות כל מופתי לפני פרעה ולא תירא ממנו. אשר שמתי בידך. לא על שלש אותות האמורות למעלה ש
שהרי לא לפני פרעה צוה לעשותם אלא לפני ישראל שיאמינו לו ולא מצינו שעשאם לפניו אלא מופתים שאני עתיד לשום בידך במצרים

המטה הזה תקח בידך אשר תעשה בו את האתת:

פ

וילך משה וישב אל יתר חתנו ויאמר לו אלכה נא ואשובה אל אחי אשר במצרים ואראה העודם חיים ויאמר יתרו למשה לך לשלום: ויאמר יהוה אל משה במדין לך שב מצרים כי מתו כל האנשים המבקשים את נפשך: ויקח משה את אשתו ואת בניו וירכבם על החמר וישב ארצה מצרים ויקח משה את מטה האלהים בידו: ויאמר יהוה אל משה בלכתך לשוב מצרימה ראה כל המפתים אשר שמתי בידך ועשיתם לפני פרעה ואני אחזק את לבו ולא ישלח את העם: ואמרת אל פרעה כה אמר יהוה בני בכרי ישראל: ואמר אליך שלח את בני ויעבדני ותמאן לשלחו הנה אנכי הרג את בנך בכרך: ויהי בדרך במלון ויפגשהו יהוה ויבקש המיתו: ותקח צפרה צר ותכרת את ערלת בנה ותגע לרגליו ותאמר כי חתן דמים אתה לי: וירף ממנו אז אמרה חתן דמים למולת:

פ

ויאמר יהוה אל אהרן לך לקראת משה המדברה וילך ויפגשהו בהר האלהים וישק לו: ויגד משה לאהרן את כל דברי יהוה אשר שלחו ואת כל האתת אשר צוהו: וילך משה ואהרן ויאספו את כל זקני בני ישראל: וידבר אהרן את כל הדברים אשר דבר יהוה אל משה ויעש האתת ל

חוטרא הדין תסב בידך דתעבד ביה ית אתיא: ואזל משה ותב לות יתר חמוהי ואמר ליה איזיל כען ואתוב לות אחי דבמצרים ואחזי העד כען אנון קימין ואמר יתרו למשה איזיל לשלם: ואמר יי למשה במדין איזיל תוב למצרים ארי מיתו כל גבריא דבעו למקטלך: ודבר משה ית אתתיה וית בנוהי וארכבינון על חמרא ותב לארעא דמצרים ונסב משה ית חוטרא דאתעבידו ביה נסין מן קדם יי בידיה: ואמר יי למשה במהכך למתב למצרים חזי ית כל מופתיא דשויתי בידך ותעבדינון קדם פרעה ואנא אתקף ית לביה ולא ישלח ית עמא: ותימר לפרעה כדנן אמר יי ברי בוכרי ישראל: ואמרית לך שלח ית ברי ויפלח קדמי ואם מסרב את לשלחותיה הא אנא קטל ית ברך בוכרך: והוה בארחא בבית מבתא ופרע ביה מלאכא דיי ובעא למקטליה: ונסבת צפורה טינרא וגזרת ית עורלת ברה וקריבת לרגלוהי ואמרת בדמא דמהולתא הדין אתיהב חתנא לנא: ונח מניה בכן אמרת אלולי דמא דמהולתא הדין אתחיב חתנא קטול: ואמר יי לאהרן איזיל לקדמות משה למדברא ואזל וערעיה בטורא דאתגלי עלוהי יקרא דיי ונשיק ליה: וחוי משה לאהרן ית כל פתגמיא דיי דשלחיה וית כל אתיא דפקדיה: ואזל משה ואהרן וכנשו ית כל סבי בני ישראל: ומליל אהרן ית כל פתגמיא דמליל יי עם משה ועבד אתיא

כמו כי ידבר אליכם פרעה וגו' ואל תתמה על אשר כתו' אשר שמתי שכן משמעו כשתדבר עמו כבר שמתים בידך. ואמרת אל פרעה. כשתשמע
שלבו חזק וימאן לשלח אמור לו כן. בני בכורי. לשון גדולה כמו גם אני בכור אתנהו זהו פשוטו ומדרשו כאן חתם הקב"ה על מכירת הבכורה ש
שלקח יעקב מעשו. ואומר אליך. בשליחותו של מקום שלח את בני. הנה אנכי הורג וגו'. היא מכה אחרונה ובה התרהו תחלה שפני שהיא קשה וזו
הוא שנאמר איוב ל"ו ישגיב בכחו לפיכך מי כמוהו מורה. בשר ודם המבקש להנקם מחבירו מעלים את דבריו שלא יבקש הצלה אבל הקב"ה יש
ישגיב בכחו ואין יכולת להמלט מידו כי אם בשובו אליו לפיכך הוא מורהו ומתרה בו לשוב. ויהי. משה. בדרך במלון ויבקש המיתו. לפי שלא מ
של את אליעזר בנו ועל שנתרשל נענש מיתה. תניא אמ' ר' יוסי חס ושלום לא נתרשל אלא אמ' אמול ואצא לדרך סכנה היא לתינוק עד ג' ימים
אמול ואשהה ג' ימים הקב"ה צוני לך שוב מצרים ומפני מה נענש לפי שנתעסק במלון תחלה במסכת נדרים והיה המלאך נעשה כמין נחש ובו
ובולעו מראשו ועד ירכיו וחוזר ובולעו מראשו ועד אותו מקום הבינה צפורה שבשביל המילה הוא. ותגע לרגליו. השליכתו לפני רגליו של משה.
ותאמר. על בנה. כי חתן דמים אתה לי. אתה היית גורם להיות החתן שלי נרצח עליך הורג אישי אתה לי. וירף. המלאך ממנו. אז הבינה שעל ה
מילה בא להרגו. אמרה חתן דמים למולות. חתני היה נרצח על ידי המילה. למולות על דבר המולות שם דבר הוא והלמד משמשת בלשון על
כמו ואמר פרעה לבני ישראל. ואונקלוס תרגם דמים על דם המילה.

ואחר באו משה ואהרן ׳וגו׳ אבל הזקנים נשמטו אחד אחד מאחר משה ואהרן עד שנשמטו כולן קודם שהגיעו לפלטין לפי שיראו ללכת ונפרע להם ונגש משה לבדו והם לא יגשו החזירם למתוריהם כן ישבעו יען יפגבך היו יצריכי לומר אלא שחלקו כבוד למלכות ופרעה זו לשון מקרה כזה הוא תפריעו את העם משעשין תבדילו ותרחיקו אותם ממלאכתם שמומעין לכם ונכוחו לנוח מן המלאכה וכן פרעהו אל תעבור בו רחקהו וכן ותפרעו כל עצתי כי פרוע הוא נרחק ונתעב לכו לסבלותיכם לכו למלאכתכם שיש לכם לעשות בבתיכם אבל מלאכת שעבוד מצרים לא היה על שבטו של לוי ותדע לך שהרי משה ואהרן יוצאים ובאים הן רבים עתה עם הארץ שהעבודה מוטלת עליהם ואתם משביתים אותם מסב

לעיני העם: ויאמן העם וישמעו כי פקד יהוה את בני ישראל
וכי ראה את ענים ויקדו וישתחוו: ואחר באו משה ואהרן ויא
ויאמרו אל פרעה כה אמר יהוה אלהי ישראל שלח את
עמי ויחגו לי במדבר: ויאמר פרעה מי יהוה אשר אשמע ב
בקלו לשלח את ישראל לא ידעתי את יהוה וגם את ישראל
לא אשלח: ויאמרו אלהי העברים נקרא עלינו נלכה נא
דרך שלשת ימים במדבר ונזבחה ליהוה אלהינו פן יפגענו
בדבר או בחרב: ויאמר אלהם מלך מצרים למה משה וא
ואהרן תפריעו את העם ממעשיו לכו לסבלתיכם: ויאמר פ
פרעה הן רבים עתה עם הארץ והשבתם אתם מסבלתם:
ויצו פרעה ביום ההוא את הנגשים בעם ואת שטריו לאמר:
לא תאספון לתת תבן לעם ללבן הלבנים כתמול שלשם
הם ילכו וקששו להם תבן: ואת מתכנת הלבנים אשר הם
עשים תמול שלשם תשימו עליהם לא תגרעו ממנו כי נרפים
הם על כן הם צעקים לאמר נלכה נזבחה לאלהינו: תכבד
העבדה על האנשים ויעשו בה ואל ישעו בדברי שקר: ויצ
ויצאו נגשי העם ושטריו ויאמרו אל העם לאמר כה אמר
פרעה אינני נתן לכם תבן: אתם לכו קחו לכם תבן מאשר
תמצאו כי אין נגרע מעבדתכם דבר: ויפץ העם בכל ארץ
מצרים לקשש קש לתבן: והנגשים אצים לאמר כלו מע

לעיני עמא: והימין עמא ושמעו ארי דכיר יי׳ ית בני ישראל וארי גלי קדמוהי שעבודהון וכרעו ו וסגידו: ובתר כן עלו משה ואהרן ואמרו לפרעה כדנן אמר יי׳ אלהא דישראל שלח ית עמי ויחגון קדמי במדברא: ואמר פרעה שמא דיי׳ לא אתגלי לי דאתקבל במימריה לשלחא ית ישראל לא אתגלי לי שמא דיי׳ ו ואף ית ישראל לא אשלח: ואמרו אלהא דיהודאי אתגלי עלנא נזיל כען מהלך תלתא יומין במדברא ונדבח קדם יי׳ אלהנא דלמא יערעיננא במותא או בקטול: ואמר להון מלכא דמצרים למא משה ואהרן תבטלון ית עמא מעבידתהון איזילו לפולחנכון: ואמר פרעה הא סגיאין כען עמא דארעא ותבטלון יתהון מעבידתהון: ופקיד פרעה ביומא ההוא ית שלטוני בעמא וית סרכוהי למימר: לא תוספון למתן תבנא לעמא למרמי לבנין כמאיתמלי ומדקדמוהי אנון יזילון ויגבבון להון תבנא: וית סכום לבניא דאנון עבדין מאיתמלי ומדקדמוהי תשוון עליהון לא תמנעון מניה ארי בטלנין אנון על כן אנון צוחין למימר נזיל נדבח קדם אלהנא: תתקף פלחנא על גבריא ויתעסקון בה ולא יתעסקון בפתגמין בטלין: ונפקו שלטוני עמא וסרכוהי ואמרו לעמא למימר כדנן אמר פרעה ליתני אנא יהב לכון תבנא: אתון איזילו סבו לכון תבנא מאתר דתשכחון ארי לא מתמנע מפלחנכון מדעם: ואתבדר עמא בכל ארעא דמצרים לגבבא גילא לתבנא: ושלטוניא דחקין למימר אשלימו

מסבלותם הסבר גדול הוא זה: הנוגשים מצריים היו והשוטרים היו ישראל הנוגש ממונה על כמה שוטרים והשוטר ממונה לרדות בפועלי המלאכה תבן משעבר לא היו גובלין אותו עם הטיט לבנים שקורין טיולש שעושים מטיט ומיבשין אותן בחמה ויש ששורפין אותן בכבשן כתמול שלשום כאשר הייתם עושים עד הנה וקוששו ולקטו ואת מתכונת הלבנים סכום חשבון הלבנים שהיה כל אחד עושה ליום כשהיה התבן ניתן להם אותו סכום תשימו עליהם גם עתה לשון תכבד העבודה עליהם כי נרפים מן העבודה הם לכך לבם פונה אל הבטלה ומתנקי לאמר נלכה ונ׳ מתכונת והוכן לבנים ול׳ נכתבו עלילות ואת הכסף המתוכן כלם לשון חשבון הם כרפים המלאכה רפויה בידם ועזובה מהם והם נרפים ממנה רשטרייש בלעז ול׳ ישעו בדברי שקר ואל יהגו וידברו תמיד בדברי רוח לאמר נלכה נזבחה ודומה לו ואשעה בחקיך תמיד ל׳מול ולשיחה ולשוען וישפר ואשתעי ואי אפשר לומר וישעו לשון וישע אל הבל ואל שמחתו לא שעה שאם כן היה לו לכתוב ואל ישעו אל דברי שקר או לדברי שקר כי כן גזרת כלם ישעה האדם אל עושהו לא שעה אל קדוש בני ישראל ולא ישעה אל המזבחות ולא מיטעו ש׳ בית ממוכה לאחריהם אבל אחר לשון דבור בתפסן לדבר בדבר נופל לשון שמוש בית כגון המדברים בך הנדברים יחד ואהרן במשה הדובר בי לדבר בם וארבה בעבדותיך וזה כיון אל ישעו בדברי שוא והבאי כי אתם לכו קחו לכם תבן ויראים אתם ללכת בזריזות כי אין נגרע דבר מכל סכום לבנים שהייתם עושים ליום בהיות התבן נתן לכם מזומן מבית המלך לקושש קש לתבן ללקוט לקט למורך התבן הטיט קש לשון לקוט על שם שדבר המתפזר הוא וצריך לקוששו קרוי קש בשאר מקומות מוץ רומקיש

דבר יום ביומו · חשבון של כל יום כלו ביומו כאשר עשיתם בהיות התבן מוכן · ויכו שוטרי בני ישרא' · השוטרים ישרא' היו וחסים על חבריהם מל
דחקם וכשהיו משלימים הלבנים לנוגשים שהם מצריים והיה חסר מן הסכום היו מלקין אותם על שלא דחקו את עושי המלאכה לפיכך זכו
אותן שוטרים להיות סנהדרין ונאצל מן הרוח אשר על משה והושם עליהם שנ' אספה לי שבעים איש מזקני ישרא' מאותן שידעת הטובה שעשו
במצרים כי הם זקני העם ושוטריו · ויכו שוטרי בני ישרא' אשר שמו נוגשי פרעה · אותם לשוטרים עליהם · לאמר מדוע · וגו' למה ויכו שהיו אומרי'
להם מדוע לא כליתם גם תמול גם היום חק הקצוב עליכם ללבון כתמול השלישי שהוא יום שלפני אתמול והוא היה בהיות התבן נתן להם · ויכו'

מעשיכם דבר יום ביומו כאשר בהיות התבן: ויכו שטרי בני
ישראל אשר שמו עלהם נגשי פרעה לאמר מדוע לא כ
כליתם חקכם ללבן כתמל שלשם גם תמול גם היום: ויבאו
שטרי בני ישראל ויצעקו אל פרעה לאמר למה תעשה כה
לעבדיך: תבן אין נתן לעבדיך ולבנים אמרים לנו עשו והנה
עבדיך מכים וחטאת עמך: ויאמר נרפים אתם נרפים על כן
אתם אמרים נלכה נזבחה ליהוה: ועתה לכו עבדו ותבן לא
ינתן לכם ותכן לבנים תתנו: ויראו שטרי בני ישראל אתם
ברע לאמר לא תגרעו מלבניכם דבר יום ביומו: ויפגעו את
משה ואת אהרן נצבים לקראתם בצאתם מאת פרעה: ויא
ויאמרו אלהם ירא יהוה עליכם וישפט אשר הבאשתם את
ריחנו בעיני פרעה ובעיני עבדיו לתת חרב בידם להרגנו:
וישב משה אל יהוה ויאמר אדני למה הרעתה לעם הזה ל
למה זה שלחתני: ומאז באתי אל פרעה לדבר בשמך הרע
לעם הזה והצל לא הצלת את עמך: ויאמר יהוה אל משה
עתה תראה אשר אעשה לפרעה כי ביד חזקה ישלחם ח
וביד חזקה יגרשם מארצו:

עבידתכון פתגם יום ביומיה כ
כמה דהויתון עבדין כד מתיהב
לכון תבנא: ולקו סרכי בני ישר
ישראל דמניאו עליהון שלטוני
פרעה למימר מה דין לא את
משלימתון גזרתכון למרמי לבנ
לבנין כמאתמלי ומדקדמוהי אף
מתמלי אף יומא דין: ואתו סרכי
בני ישרא' וצוחו קדם פרעה למ
למימר למה תעביד כדין לע
לעבדך: תבנא לא מתיהב לע
לעבדך ולבניא אמרין לנא עב
עבידו והא עבדך לקן וחטאן ע
עליהון עמך: ואמר בטלנין את
אתון בטלנין על כן אתון אמרין
נזיל נדבח קדם יי': וכען איזילו
פלחו ותבנא לא יתיהב לכון וס
וסכום לבניא תתנון: וחזו סרכי
בני ישראל יתהון בביש למימר
לא תמנעון מלבניכון פתגם יום
ביומיה: וערעו ית משה וית אהר
אהרן קימין לקדמותהון במפקהון
מלות פרעה: ואמרו להון יתגלי
יי' עליכון ויתפרע די אבאשתון
ית ריחנא בעיני פרעה ובעיני ע
עבדוהי למיתן חרבא בידיהון ל
למקטלנא: ותב משה לקדם יי' ו
ואמר יי' למא אבאשתא לעמא
הדין למא דנן שלחתני: ומעדן
דעלית לות פרעה למללא בשם
בשמך אבאיש לעמא הדין ושז
ושזבא לא שזיבתא ית עמך: וא
ואמר יי' למשה כען תחזי דאעב
דאעביד לפרעה ארי ביד תקיפא
ישלחינון וביד תקיפא יתרכינון
מארעיה:

פרשה

וידבר אלהים אל משה ויאמר אליו אני יהוה: וארא אל א
אברהם אל יצחק ואל יעקב באל שדי ושמי יהוה לא נ

פרשה

ומליל יי' עם משה ואמר ליה אנא
יי': ואתגליתי לאברהם ליצחק
וליעקב באל שדי ושמי יי' לא

...ו · הנוגשים עשו כמנין הראשון · וחטאת עמך · אלו היה נקוד פתח הייתי אומר שהוא
...דבר שרושו ודבר זה מביא חטאת על עמך כלו' כתוב וחטאת לעמך כמו בבואנה
...בנים וכן את הכסף המוכן המוני כמו שאמור בענין ויבורו ויעמו את הכסף · ויר
...' אותם ברעה ורעה הסובבת אותם בהכבידם העבודה עליהם לאמר לא תגרעו וגו'
...ים ובכפים הקו וביבים היו שכמם בהם ימאו כיבים · למה הרעותה לעם הזה ·
...שביל הוא הרבה רעה עליהם והרבים אבמיים · עתה תראה · וגו' · הרהרת על דרכי
...רתי לו הצלהן לעולה ולא הרהר אחרי · לפיכך עתה תראה · העשוי לפרעה תראה
...ישלחם · מפני ידי חזקה שתחזק עליו ישלחם · וביד חזקה יגרשם מארצו · על כרחם
לעשות להם יהיה וכן הוא אומר ותחזק מצרים על העם וגו' · חסלו ד' ה מלייתי ·
...ר אתו משפט על שהקשה לדבר ולומר למה הרעותה לעם הזה · ויאמר אליו אני יי' ·
...מתהלכים לפני ולא לחנם שלחתיך כי אם לקיים דברי לאבות הראשונים ובלשון הזה
...זהוא אמור אצל עונשי כגו' וחללת את שם אלהיך אני יי' וכשהוא אמור אצל דרש
...ד' · וארא אל האבות באל שדי · הבטחתים הבטחות ובכלן אמרתי להם אני ש...

ושמי ה' לא נודעתי להם. לא הודעתי אין כתיב כאן אלא לא נודעתי לא נכרתי להם במדת אמתות שלי שעליה נקרא שמי ה' נאמן לאמת דברי שהרי הבטחתים ולא קיימתים: וגם הקימותי את בריתי וגו'. וגם כשנראיתי להם בא"ל שדי הצבתי והעמדתי ברית ביני וביניהם: לתת להם את ארץ כנען. לאברהם בפרשת מילה נאמר אני א"ל שדי וגו' ונתתי לך ולזרעך אחריך את ארץ מגוריך. ליצחק כי לך ולזרעך אתן את כל הארצות הא' והקימותי את השבועה אשר נשבעתי לאברהם ואותה שבועה שנשבעתי לאברהם בא"ל שדי נאמרה. ליעקב אני א"ל שדי פרה ורבה וגו' ואת הארץ א' אשר נתתי וגו'. הרי שנדרתי להם ולא קיימתי: וגם אני. כמו שהצבתי הברית יש עלי לקיים לפיכך שמעתי את נאקת בני ישראל הנאקים אשר מ

נודעתי להם: וגם הקמתי את בריתי אתם לתת להם את
ארץ כנען את ארץ מגריהם אשר גרו בה: וגם אני שמעתי
את נאקת בני ישראל אשר מצרים מעבדים אתם ואזכר
את בריתי: לכן אמר לבני ישראל אני יהוה והוצאתי אתכם
מתחת סבלת מצרים והצלתי אתכם מעבדתם וגאלתי א
אתכם בזרוע נטויה ובשפטים גדלים: ולקחתי אתכם לי
לעם והייתי לכם לאלהים וידעתם כי אני יהוה אלהיכם ה
המוציא אתכם מתחת סבלות מצרים: והבאתי אתכם אל
הארץ אשר נשאתי את ידי לתת אתה לאברהם ליצחק ל
וליעקב ונתתי אתה לכם מורשה אני יהוה: וידבר משה כן
אל בני ישראל ולא שמעו אל משה מקצר רוח ומעבדה ק
קשה: פ וידבר יהוה אל משה לאמר:
בא דבר אל פרעה מלך מצרים וישלח את בני ישראל מא
מארצו: וידבר משה לפני יהוה לאמר הן בני ישראל לא ש
שמעו אלי ואיך ישמעני פרעה ואני ערל שפתים: פ
וידבר יהוה אל משה ואל אהרן ויצום אל בני יש
ישראל ואל פרעה מלך מצרים להוציא את בני ישראל מ
מארץ מצרים: ס אלה ראשי בית אבתם בני
ראובן בכר ישראל חנוך ופלוא חצרן וכרמי אלה משפחת
ראובן: ובני שמעון ימואל וימין ואהד ויכין וצחר ושאול בן ה

לא הודעית להון: ואף אקימית י
ית קימי עמהון למתן להון ית א
ארעא דכנען ית ארע תותבותהון
דאתותבו בה: ואף קדמי שמיע
ית קבלת בני ישראל דמצראי מ
פלחין בהון ודכירנא ית קימי:
בכן אימר לבני ישראל אנא ה'
ואפיק יתכון מגו דחוק פולחן מ
מצראי ואשזיב יתכון מפלחנהון
ואפרוק יתכון בדרע מרמם וב
ובדינין רברבין: ואקרב יתכון ק
קדמי לעם ואהוי לכון לאלה ות
ותדעון ארי אנא ה' אלהכון דאפק
יתכון מגו דחוק פולחן מצראי:
ואעיל יתכון לארעא דקימית י
במימרי למתן יתה לאברהם ליצ
ליצחק וליעקב ואתן יתה לכון י
ירותא אנא ה': ומליל משה כן עם
בני ישראל ולא קבילו מן משה
מעקא רוח ומפלחנא דהוה קשי
עליהון:
ומליל ה' עם משה
למימר: עול מליל עם פרעה מ
מלכא דמצרים וישלח ית בני י
ישראל מארעיה: ומליל משה קדם
ה' למימר הא בני ישראל לא קב
קבילו מני ואיכדין יקבל מני פ
פרעה ואנא יקיר ממלל:
ומליל
ה' עם משה ועם אהרן ופקידינון
לות בני ישראל ולות פרעה מלכא
דמצרים לאפקא ית בני ישראל
מארעא דמצרים:

אלין רישי בית אבהתהון בני ר
ראובן בוכרא דישראל חנוך ופ
ופלוא חצרון וכרמי אלין זרעית
ראובן: ובני שמעון ימואל וימין
ואהד ויכין וצחר ושאול בר כנ

מצרים מעבידים אותם ואזכור. אותו הברית. כי בברית בין הבתרים אמרתי לו וגם את הגוי אשר יעבדו דן אנכי: לכן. על פי אותה השבועה: א
אמור לבני ישראל אני ה'. הנאמן בהבטחתי והעמדתי אתכם כי כן הבטחתי ואמרתי כן יצאו ברכוש גדול: סבלות. טורח משא מצרים: נשאתי את
ידי. הרימותי לישבע בכסאי: ולא שמעו אל משה. לא קבלו תנחומין: מקוצר רוח. כל מי שהוא מיצר רוחו קצרה ואינו יכול להאריך בנשימתו: קר
קרוב לענין זה שמעתי פרשה זו מר' ברוך בר' מאיר והביא לי ראיה ממקרא זה בפעם הזאת אודיעם את ידי ואת גבורתי וידעו כי שמי ה'. למדנו
כשהקב"ה מאמין את דבריו אפי' לפורענות מודיע ששמו ה' וכל שכן האמנה לטובה ורבותי' דרשוהו לענין של מעלה שאמר משה למה הרעותה
אמ' לו הקב"ה חבל על דאבדין ולא משתכחין יש לי להתאונן על מיתת האבות הרבה פעמים נגליתי עליהם בא"ל שדי ולא אמרו לי מה שמך ואתה
אמרת מה שמו מה אומר אליהם: וגם הקימותי וגו'. וכשבקשו לקבור את שרה לא מצא קבר עד שקנה בדמים מרובים וכן ביצחק עוררו עליו על
הבארות אשר חפר וכן ביעקב ויקן את חלקת השדה לנטות אהלו ולא הרהרו אחר מדותי ואתה אמרת למה הרעות. ואין המדרש מתישב אחר המ
במקרא מפני כמה דברים אחת שלא נאמר ושמי ה' לא שאלו לי ואם תאמר לא הודיעם שכך [illegible] הרי תחלה כשנגלה לאברהם בין הבתרים נאמר
אני ה' אשר הוצאתיך מאור כשדים ועוד היאך הסמיכה למשמעת בדברים שהוא כתוב לכאן וגם אני שמעתי וגו'. לכן אמור לבני ישראל לכך א
אני אומר ישוב המקרא על פשוטו דבור דבור על אופניו והדרשה תדרש שנא' הלא כה דברי כאש נאם ה' וכפטיש יפוצץ סלע מתחלק לכמה ניצוצות
ערל שפתים. אטום שפתים וכן כל לשון ערלה אני אומר שהוא אטום ערלה אזנם ערל לב אטומים מהבין [illegible] שתה גם אתה והערל
[illegible] כל תקלה ערלה לב שהבשר אטום ומכוסה בה וערלתם ערלתו [illegible]
[illegible] על בנה ואל אהרן לש

שאמר משה אני ער[ל]
פרעה מלך מצרים··
בפרעה שהיה למת [illegible]
פינחס· אלה ראשי בית אבותם· מתוך שהוזקק ליחס שבטו של
חיי לוי וגו' למה נמנו שנותיו של לוי להודיע כמה ימי השעב[וד] [illegible] וימת יוסף וכל אחיו וכל

הכנענית אלה משפחת שמעון: ואלה שמות בני לוי לת
לתלדתם גרשון וקהת ומררי ושני חיי לוי שבע ושלשים ומ
ומאת שנה: בני גרשון לבני ושמעי למשפחתם: ובני קהת
עמרם ויצהר וחברון ועזיאל ושני חיי קהת שלש ושלשים
ומאת שנה: ובני מררי מחלי ומושי אלה משפחת הלוי לת
לתלדתם: ויקח עמרם את יוכבד דדתו לו לאשה ותלד לו
את אהרן ואת משה ושני חיי עמרם שבע ושלשים ומאת ש
שנה: ובני יצהר קרח ונפג וזכרי: ובני עזיאל מישאל ואלצפן
וסתרי: ויקח אהרן את אלישבע בת עמינדב אחות נחשון
לו לאשה ותלד לו את נדב ואת אביהוא את אלעזר ואת א
איתמר: ובני קרח אסיר ואלקנה ואביאסף אלה משפחת
הקרחי: ואלעזר בן אהרן לקח לו מבנות פוטיאל לו לאשה
ותלד לו את פינחס אלה ראשי אבות הלוים למשפחתם:
הוא אהרן ומשה אשר אמר יהוה להם הוציאו את בני יש
ישראל מארץ מצרים על צבאתם: הם המדברים אל פרעה
מלך מצרים להוציא את בני ישראל ממצרים הוא משה וא
ואהרן: ויהי ביום דבר יהוה אל משה בארץ מצרים:
פ וידבר יהוה אל משה לאמר אני יהוה
דבר אל פרעה מלך מצרים את כל אשר אני דבר אליך:
ויאמר משה לפני יהוה הן אני ערל שפתים ואיך ישמע אלי

כנעניתא אלין זרעית שמעון: ו
ואלין שמהת בני לוי לתולדתהון
גרשון וקהת ומררי ושני חיי ל
לוי מאה ותלתין ושבע שנין: ב
בני גרשון לבני ושמעי לזרעית
לזרעיתהון: ובני קהת עמרם וי
ויצהר וחברון ועזיאל ושני חיי ק
קהת מאה ותלתין ותלת שנין: וב
ובני מררי מחלי ומושי אלין ז
זרעית לוי לתולדתהון: ונסב ע
עמרם ית יוכבד אחת אבוהי ליה
לאנתו וילידת ליה ית אהרן וית
משה ושני חיי עמרם מאה ותל
ותלתין ושבע שנין: ובני יצהר ק
קרח ונפג וזכרי: ובני עזיאל מש
מישאל ואלצפן וסתרי: ונסב אהר
אהרן ית אלישבע בת עמינדב
אחתיה דנחשון ליה לאנתו ויל
וילידת ליה ית נדב וית אביהוא
ית אלעזר וית איתמר: ובני קרח
אסיר ואלקנא ואביאסף אלין ז
זרעית קרח: ואלעזר בר אהרן נסב
ליה מבנת פוטיאל ליה לאנתו ו
וילידת ליה ית פנחס אלין רישי
אבהת ליואי לזרעיתהון: הוא א
אהרן ומשה דאמר יי להון אפ
אפיקו ית בני ישר' מארעא ד
דמצרים על חיליהון: אנון דמל
דממללין עם פרעה מלכא דמצ
דמצרים לאפקא ית בני ישר'
ממצרים הוא משה ואהרן: והוה
ביומא דמליל יי עם משה בא
בארעא דמצרים:
ומליל יי עם משה ל
למימר אנא יי מליל עם פרעה
מלכא דמצרים ית כל דאנא מ
ממליל עמך: ואמר משה קדם יי
הא אנא יקיר ממלל ואיכדין
יקבל מני

[illegible] מלך [illegible] ולוי האריך ימים על כולם ושני חיי קהת ושני חיי עמרם וגו' מחשבון זה אנו למדים על מושב בני ישר' ארבע מאות כמה שנאמ'
הכתוב שלא בארץ מצרים לבדה היו אלא מיום שנולד יצחק שהרי קהת מיורדי מצרים היה חשוב כל שנותיו ושנות עמרם ושמונים של משה לא
תמצאם ארבע מאות והרבה שנים נבלעים לבנים בשני האבות· יוכבד דודתו· אחת אביו בת לוי אחות קהת· אחות נחשון· שמכאן למדנו הנושא א'
אשה צריך לבדוק באחיה· מבנות פוטיאל· מזרע יתרו שפטם עגלים לע"ז ומזרע יוסף שפטפט ביצרו· הוא אהרן ומשה· אלו שהוזכרו למעלה שילדה
יוכבד לעמרם הוא אהרן ומשה אשר אמר ה'· יש מקומות שמקדימים אהרן למשה ויש מקומות שמקדימים משה לאהרן לומר לך ששקולין כאחד· על צ'
צבאותם· בצבאותם· כל צבאם לשבטיהם· יש על שמשמש בלשון ב' כמו על חרבך תחיה כמו בחרבך עצרתם על חרבכם בחרבכם· הם המדברי'
וגו' הם שנצטוו הם שקיימו· הוא משה ואהרן· הם בשליחותם ובצדקתם מתחלה ועד סוף· ויהי ביום דבר· וגו' מחובר למקרא של אחריו· וידבר ה'·
הוא הדבור עצמו האמור למעלה דבר· ויאמר משה לפני ה'· וגו' היא אמירה שאמר למעלה הן בני ישר' לא שמעו אלי ושנאה הכתו' כאן בש
[illegible] שהפסיק הענין וכך היא השיטה כאדם האומר נחזור על הראשונות· ויהי ביום דבר ה' אל משה בארץ מצרים וידבר אליו לאמר דבר
[illegible] פרעה מלך מצרים את כל אשר אני דובר אליך· ומה הוא הדבור הוא שאמר לו למעלה בא דבר אל פרעה מלך מצרים וישלח את בני
[illegible] ומשה השיבו הן אני ערל שפתים [illegible] כמו שכתוב למעלה· מה השיבו הקב"ה על כך ראה נתתיך אלהים לפרעה ומה שינה דואג על כך
[illegible] שהפסיק ע"ש הענין כדי ליחס חוד הענין על"ש להתחיל בו אני ה' עד· אני לשולחך ולקיים
דברי שליחותי בא דבר אל פרעה מלך מצרים·

נתתיך אלהים לפרעה· שופט ורודה· לרדותו במכות ויסורין· יהיה נביאך· כתרגומו מתורגמנך· וכל לשון נבואה אדם שמכריז ומשמיע לעם דברי תוכחות והוא מגזרת ניב שפתים ינוב חכמה ויכל מהתנבות דשמואל ובלע״ז קורין לו פרידיביר· אתה תדבר· פעם אחת כל שליחות ושליחות כפי ששמעתו מפי· ואהרן אחיך ימליצנו ויטעימנו באזני פרעה· ואני אקשה· מאחר שהרשיע והתריס כנגדי וגלוי לפני שאין נחת רוח באומות להתן לב שלם לשוב טוב לי שיתקשה לבו· למען הרבות בו אותותי ותכירו אתם גבורתי וכן מדתו של הקב״ה מביא פורענות על האומות כדי שישמעו ישראל וייראו שנ׳ הכרתי גוים נשמו פנותם אמרתי אך תיראי אותי תקחי מוסר· ואעפ״כ בחמש מכות הראשונות לא נאמר ויחזק ה׳ את לב פרעה

פרעה: פ ויאמר יהוה אל משה ראה נתתיך
אלהים לפרעה ואהרן אחיך יהיה נביאך: אתה תדבר את
כל אשר אצוך ואהרן אחיך ידבר אל פרעה ושלח את בני
ישראל מארצו: ואני אקשה את לב פרעה והרביתי את א
אתתי ואת מופתי בארץ מצרים: ולא ישמע אלכם פרעה
ונתתי את ידי במצרים והוצאתי את צבאתי את עמי בני
ישראל מארץ מצרים בשפטים גדלים: וידעו מצרים כי אני
יהוה בנטתי את ידי על מצרים והוצאתי את בני ישראל ם
מתוכם: ויעש משה ואהרן כאשר צוה יהוה אתם כן עשו:
ומשה בן שמנים שנה ואהרן בן שלש ושמנים שנה בדברם
אל פרעה: פ ויאמר יהוה אל משה ואל אהרן
לאמר: כי ידבר אלכם פרעה לאמר תנו לכם מופת ואמרת
אל אהרן קח את מטך והשלך לפני פרעה יהי לתנין: ויבא
משה ואהרן אל פרעה ויעשו כן כאשר צוה יהוה וישלך א
אהרן את מטהו לפני פרעה ולפני עבדיו ויהי לתנין: ויקרא
גם פרעה לחכמים ולמכשפים ויעשו גם הם חרטמי מצרים
בלהטיהם כן: וישליכו איש מטהו ויהיו לתנינם ויבלע מטה
אהרן את מטתם: ויחזק לב פרעה ולא שמע אלהם כאשר
דבר יהוה: ס ויאמר יהוה אל משה כבד לב
פרעה מאן לשלח העם: לך אל פרעה בבקר הנה יצא המ

פרעה: ואמר יי׳ למשה חזי דמניתך רב לפרעה ואהרן אחוך יהי מתורגמנך: את תמלל ית כל דאפקדינך ואהרן אחוך ימלל עם פרעה וישלח ית בני ישראל מארעיה: ואנא אקשי ית לבא דפרעה ואסגי ית אתותי וית מופתי בארעא דמצרים: ולא יקבל מנכון פרעה ואתן ית מחת גבורתי במצרים ואפק ית חילי ית עמי בני ישראל מארעא דמצרים בדינין רברבין: וידעון מצראי ארי אנא יי׳ כד ארים ית מחת גבורתי במצרים ואפק ית בני ישראל מביניהון: ועבד משה ואהרן כמא דפקיד יי׳ יתהון כן עבדו: ומשה בר תמנן שנין ואהרן בר תמנן ותלת שנין במא במללותהון עם פרעה:

ואמר יי׳ למשה ולאהרן למימר: ארי ימליל עמכון פרעה למימר הבו לכון אתא ותימר לאהרן סב ית חוטרך ורמי קדם פרעה יהי לתנינא: ועאל משה ואהרן לות פרעה ועבדו כן כמא דפקיד יי׳ ורמא אהרן ית חטריה קדם פרעה וקדם עבדוהי והוה לתנינא: וקרא אף פרעה לחכימיא ולחרשיא ועבדו אף אנון חרשי מצרים בלחשיהון כן: ורמו גבר חטריה והוו לתנינין ובלע חטרא דאהרן ית חטריהון: ואתקף לבא דפרעה ולא קביל מנהון כמא דמליל יי׳:

ואמר יי׳ למשה איתקף לבא דפרעה סרב לשלחא עמא: איזיל לות פרעה בצפרא הא נפק למ

אלא ויחזק לב פרעה· את ידי· יד ממש להכות בהם· מופת· אות להודיע שיש צורך במי ששולח אתכם· לתנין· נחש· בלהטיהם· בלחשיהן· ואין לו דמיון במקרא ויש לו לדמות להט החרב המתהפכת דומה שהיא מתהפכת על ידי לחש· ויבלע מטה אהרן· מאחר שחזר ונעשה מטה בלע את כלן· כבד· תרגו׳ יקיר ולא אתיקר שאינו שם דבר כמו כי כבד ממך הדבר·

מכה יוצא המישה לנקביו שהיה עושה עצמו אלוה ואומר שאינו צריך לנקביו ומשכים ויוצא לנילוס ועושה שם צרכיו · עד כה · עד הנה · ומדרשו
עד שתשמע ממני מכת בכורות שמתחלה בה בכה אמר יי׳ כחצות הלילה וגו׳ · ונהפכו לדם · לפי שאין גשמים יורדים במצרים ונילוס עולה ומשקה
את הארץ ומצרים עובדים לנילוס לפיכך הלקה את יראתם ואחר כך הלקה אותם · ונלאו מצרים · לבקש רפואה למי היאור שיהיו ראויין לשתות ·
אמר אל אהרן · לפי שהגין היאור על משה כשנשלך לתוכו לפיכך לא לקה על ידו לא בדם ולא בצפרדעים ולקה על ידי אהרן · נהרותם · הם
נהרות המושכין כמין נהרות שלנו · יאוריהם · נגרים שברכות העשוין בידי אדם משוקה הנהר לשדות ונילוס מושך שמבריכים ועולה היאורים

המימה ונצבת לקראתו על שפת היאר והמטה אשר נהפך
לנחש תקח בידך: ואמרת אליו יהוה אלהי העברים שלחני
אליך לאמר שלח את עמי ויעבדני במדבר והנה לא ש
שמעת עד כה: כה אמר יהוה בזאת תדע כי אני יהוה הנה
אנכי מכה במטה אשר בידי על המים אשר ביאר ונהפכו
לדם: והדגה אשר ביאר תמות ובאש היאר ונלאו מצרים
לשתות מים מן היאר: ס ויאמר יהוה אל משה
אמר אל אהרן קח מטך ונטה ידך על מימי מצרים על נה
נהרתם על יאריהם ועל אגמיהם ועל כל מקוה מימיהם ו
ויהיו דם והיה דם בכל ארץ מצרים ובעצים ובאבנים: ויעשו
כן משה ואהרן כאשר צוה יהוה וירם במטה ויך את המים
אשר ביאר לעיני פרעה ולעיני עבדיו ויהפכו כל המים א
אשר ביאר לדם: והדגה אשר ביאר מתה ויבאש היאר
ולא יכלו מצרים לשתות מים מן היאר ויהי הדם בכל ארץ
מצרים: ויעשו כן חרטמי מצרים בלטיהם ויחזק לב פרעה
ולא שמע אלהם כאשר דבר יהוה: ויפן פרעה ויבא אל ביתו
ולא שת לבו גם לזאת: ויחפרו כל מצרים סביבת היאר מים
לשתות כי לא יכלו לשתת ממימי היאר: וימלא שבעת ימים
אחרי הכות יהוה את היאר: פ ויאמר
יהוה אל משה בא אל פרעה ואמרת אליו כה אמר יהוה ש

למיא ותתעתד לקדמותיה על כ
כיף נהרא וחוטרא דאתהפיך ל
לחוי תסב בידך: ותימר ליה יי׳ [illegible]
אלהא דיהודאי שלחני לותך למ
למימר שלח ית עמי ויפלחון קד
קדמי במדברא והא לא קבלת [illegible]
עד כען: כדנן אמר יי׳ בדא תדע
ארי אנא יי׳ הא אנא מחי בח
בחטרא דבידי על מיא דבנהרא
ויתהפכון לדמא: ונוני דבנהרא
ימותון ויסרי נהרא וילאון מצ
מצראי למשתי מיא מן נהרא: ו
ואמר יי׳ למשה אימר
לאהרן סב חטרך וארים ידך על
מיא דמצראי על נהריהון על
אריתהון ועל אגמיהון ועל כל
בית כנישת מימיהון ויהון דמא
ויהי דמא בכל ארעא דמצרים
ובמני אעא ובמני אבנא: ועבדו
כן משה ואהרן כמא דפקיד יי׳ ו
וארים בחטרא ומחא ית מיא ד
דבנהרא לעיני פרעה ולעיני [illegible]
עבדוהי ואתהפיכו כל מיא דב
דבנהרא לדמא: ונוני דבנהרא
מיתו וסרי נהרא ולא יכילו מצ
מצראי למשתי מיא מן נהרא ו
והוה דמא בכל ארעא דמצרים:
ועבדו כן חרשי מצראי בלחשיהון
ואתקף לבא דפרעה ולא קביל
מנהון כמא דמליל יי׳: ואתפני [illegible]
פרעה ועל לביתיה ולא שוי לביה
אף לדא: וחפרו כל מצראי סח
סחרנות נהרא מיא למשתי ארי
לא יכילו למשתי ממיא דב
דבנהרא: ושלימו שבעא יומין
בתר דמחא יי׳ ית נהרא:

ואמר יי׳ למשה עול לות פרעה
ותימר ליה כדנן אמר יי׳ שלח

ומקוה מימיהם · אגמיהם · קבוצת מים שאינן נובעין ואינן מושכין אלא עומדין במקום אחד וקורין לו אשטנק · בכל ארץ מצרים · אף במרחצאות
ובאמבטיאות שבבתים · ובעצים ובאבנים · מים שבכלי עץ ובכלי אבן · בלטיהם · לחש שאומרין ואינן כלום ובחשאי רבותי אמרו בלטיהם מעשה שדים
בלהטיהם מעשה כשפים · ויחזק לב פרעה · לומר על ידי מכשפות אתם עושין כן תבן אתם מכניסין לעפרים עיר שכולה תבן · אף אתם מביאין כשפים
מכשפות למצרים שכולה כשפים · גם לזאת · למופת המטה שנהפך לתנין ולא לזה של דם · וימלא · מנין שבעת ימים · שלא שב היאור לקדמותו

שם זה הסכום מספרם רבים ותרח ושלמה · חלקם חיה מעיר ומעיה בגם ·

ואם מאן אתה. ואם סרבן אתה. מאן. כמו ממאן מסרב אלא כמו המאנים על שם המפעל כמו שלו ושקט סר וזעף. נוגף את כל גבולך. מכה. וכן כל
לשון נגיפה אינו לשון מיתה אלא לשון מכה. וכן ונגפו אשה הרה אינו מיתה וכן בטרם יתנגפו רגליכם כן תגוף באבן רגליך ולאבן נגף ולצור מ
מכשול. בביתך. ואח"כ בבית עבדיך הוא התחיל בעצה תחלה ויאמר אל עמו ומשם התחילה הפורענות. ובכה ובעמך. בתוך מעיהם נכנסים ומקרקרים.
ותעל הצפרדע. צפרדע אחת היתה והיו מכין אותה והיא מתזת נחילים נחילים. זהו מדרשו. ופשוטו יש לומר שרוץ הצפרדעים קורא לשון יחידות וכן
[illegible] הכנס הראשונה שתלה בלבו [illegible] התפאר עלי. כמו היתפאר הגרזן על החוצב בו שמשתבח לומר אני גדול

שלח את עמי ויעבדני: ואם מאן אתה לשלח הנה אנכי נגף
את כל גבולך בצפרדעים: ושרץ היאר צפרדעים ועלו ובאו
בביתך ובחדר משכבך ועל מטתך ובבית עבדיך ובעמך וב
ובתנוריך ובמשארותיך: ובכה ובעמך ובכל עבדיך יעלו ה
הצפרדעים: ויאמר יהוה אל משה אמר אל אהרן נטה את
ידך במטך על הנהרת על היארים ועל האגמים והעל את
הצפרדעים על ארץ מצרים: ויט אהרן את ידו על מימי מ
מצרים ותעל הצפרדע ותכס את ארץ מצרים: ויעשו כן ה
החרטמים בלטיהם ויעלו את הצפרדעים על ארץ מצרים:
ויקרא פרעה למשה ולאהרן ויאמר העתירו אל יהוה ויסר
הצפרדעים ממני ומעמי ואשלחה את העם ויזבחו ליהוה: ו
ויאמר משה לפרעה התפאר עלי למתי אעתיר לך ולעבדיך
ולעמך להכרית הצפרדעים ממך ומבתיך רק ביאר תש
תשארנה: ויאמר למחר ויאמר כדברך למען תדע כי אין
כיהוה אלהינו: וסרו הצפרדעים ממך ומבתיך ומעבדיך ומ
ומעמך רק ביאר תשארנה: ויצא משה ואהרן מעם פרעה
ויצעק משה אל יהוה על דבר הצפרדעים אשר שם לפרעה:
ויעש יהוה כדבר משה וימתו הצפרדעים מן הבתים מן ה
החצרת ומן השדת: ויצברו אתם חמרם חמרם ותבאש ה
הארץ: וירא פרעה כי היתה הרוחה והכבד את לבו ולא

שלח ית עמי ויפלחון קדמי: ואם
סרב את לשלחא הא אנא מחי
ית כל תחומך בעורדעניא: וירבי
נהרא עורדעניא ויסקון ויעלון
בביתך ובאדרון בית משכבך ועל
ערסך ובבית עבדך ובעמך וב
ובתנורך ובאצותך: ובך ובעמך
ובכל עבדך יסקון עורדעניא: וא
ואמר יי למשה אימר לאהרן א
ארים ית ידך בחטרך על נהריא
על אריתא ועל אגמיא ואסק
ית עורדעניא על ארעא דמצרים:
וארים אהרן ית ידיה על מיא ד
דמצרים וסליקו עורדעניא וחפ
ית ארעא דמצרים: ועבדו כן חר
חרשיא בלחשיהון ואסיקו ית ע
עורדעניא על ארעא דמצרים:
וקרא פרעה למשה ולאהרן ואמר
צלו קדם יי ויעדי עורדעניא מני
ומעמי ואשלח ית עמא וידבחון
קדם יי: ואמר משה לפרעה שאל
לך גבורא הב לך זמן לאימתי
אצלי עלך ועל עבדך ועל עמך
לשיצאה עורדעניא מנך ומבתך
לחוד דבנהרא ישתארן: ואמר
למחר ואמר כפתגמך בדיל דת
תדע ארי לית כיי אלהנא: ויע
ויעדון עורדעניא מנך ומבתך ו
ומעבדך ומעמך לחוד דבנהרא
ישתארן: ונפק משה ואהרן מל
מלות פרעה וצלי משה קדם יי
על עיסק עורדעניא דשוי לפ
לפרעה: ועבד יי כפתגמא ד
דמשה ומיתו עורדעני מן בתיא
מן דרתא ומן חקלתא: וכנשו ית
יתהון דגורין דגורין וסריאו על
ארעא: וחזא פרעה ארי הות ר
רוחתא ויקר ית לביה ולא קב

ממך ונוטל בלבו וכן התפאר עלי השתבח להתחכם ולשאול דבר גדול ולומר שלא אוכל לעשותו. למתי אעתיר לך. אימתי אעתיר לך היום כל
שתרצה להכרית הצפרדעים [illegible] ותרצה שיכרתו ואם אמרת [illegible] אמתי אעתיר היה משמע מתי אתפלל. עכשיו שכ' למתי
אני היום אתפלל ע"ל שיכרתו הצפרדעים לזמן שתקבע לי אמור לאי זה יום תרצה שיכרתו [illegible] ולא כמו [illegible]
[illegible] לשון רבוי הוא וכאשר [illegible] והרבית [illegible] דברים [illegible] לכלל
[illegible] עליו דבריכם [illegible] למחר [illegible] היום [illegible] חמרים חמרים. צבורים צבורים. כת
תרגומו דגורין [illegible] והכבד את לבו. לשון פעול הוא [illegible] הלוך וכן והכות את מואב [illegible] ושנוי

כאשר דבר יי׳ והיכן דבר ולא ישמע אליכם פרעה׃ אמר אל אהרן׃ לא היה העפר כדאי ללקות על ידי משה לפי שהגין עליו כשהרג את המצרי ויטמנהו בחול ולקה על ידי אהרן׃ ותהי הכנם׃ הרחישה פרולירא בלעז׃ להוציא את הכנם׃ להבריאם ממקום אחר׃ ולא יכלו׃ שאין השד שולט על בריה פחותה משעורה׃ אצבע אלהים היא׃ מכה זו מאת המקום היא׃ כאשר דבר יי׳׃ ולא ישמע אליכם פרעה׃ משליח בך׃ מגרה בך׃ וכן ושן בהמות אשלח בם׃ לשון שסוי מקטייר בלעז׃ את הערב׃ כל מיני חיות רעות ונחשים ועקרבים בערבוביא והם משחיתים בהם ויש טעם בדבר במדרש בכל מכה ומכה למה זו ולמה זו בטכסיסי מלחמות מלכים בא עליהם כסדר מלכות כשצרה על עיר בתחלה

שמע אלהם כאשר דבר יהוה׃ ס ויאמר יהוה
אל משה אמר אל אהרן נטה את מטך והך את עפר הארץ
והיה לכנם בכל ארץ מצרים׃ ויעשו כן ויט אהרן את ידו
במטהו ויך את עפר הארץ ותהי הכנם באדם ובבהמה כל
עפר הארץ היה כנים בכל ארץ מצרים׃ ויעשו כן הח
החרטמים בלטיהם להוציא את הכנים ולא יכלו ותהי ה
הכנם באדם ובבהמה׃ ויאמרו החרטמם אל פרעה אצבע
אלהים הוא ויחזק לב פרעה ולא שמע אלהם כאשר דבר
יהוה׃ ס ויאמר יהוה אל משה השכם בבקר
והתיצב לפני פרעה הנה יוצא המימה ואמרת אליו כה אמר
יהוה שלח עמי ויעבדני׃ כי אם אינך משלח את עמי הנני
משליח בך ובעבדיך ובעמך ובבתיך את הערב ומלאו בתי
מצרים את הערב וגם האדמה אשר הם עליה׃ והפליתי ב
ביום ההוא את ארץ גשן אשר עמי עמד עליה לבלתי היות
שם ערב למען תדע כי אני יהוה בקרב הארץ׃ ושמתי פדת
בין עמי ובין עמך למחר יהיה האת הזה׃ ויעש יהוה כן ויבא
ערב כבד ביתה פרעה ובית עבדיו ובכל ארץ מצרים ת
תשחת הארץ מפני הערב׃ ויקרא פרעה אל משה ולאהרן
ויאמר לכו זבחו לאלהיכם בארץ׃ ויאמר משה לא נכון ל
לעשות כן כי תועבת מצרים נזבח ליהוה אלהינו הן נזבח א

קבל מנהון כמא דמליל יי׳׃
ואמר יי׳ למשה אימר לאהרן א
ארים ית חטרך ומחי ית עפרא
דארעא ויהי לקלמתא בכל אר
ארעא דמצרים׃ ועבדו כן וארים
אהרן ית ידיה בחטריה ומחא ית
עפרא דארעא והות קלמתא ב
באנשא ובבעירא כל עפרא דא
דארעא הות קלמתא בכל ארעא
דמצרים׃ ועבדו כן חרשיא בל
בלחשיהון לאפקא ית קלמתא ו
ולא יכילו והות קלמתא באנשא
ובבעירא׃ ואמרו חרשיא לפרעה
מחא מן קדם יי׳ היא ואתקף ל
לבא דפרעה ולא קביל מנהון כ
כמא דמליל יי׳׃
ואמר יי׳ למשה
אקדם בצפרא ואתעתד קדם פ
פרעה הא נפק למיא ותימר ליה
כדנן אמר יי׳ שלח עמי ויפלחון
קדמי׃ ארי אם ליתך משלח ית
עמי הא אנא מגרי בך ובעבדך
ובעמך ובבתך ית ערובא ויתמ
ויתמלון בתי מצרים מן ערובא
ואף ארעא דאנון עלה׃ ואפריש
ביומא ההוא ית ארעא דגשן ד
דעמי שרי עלה בדיל דלא למהוי
תמן ערובא בדיל דתדע ארי א
אנא יי׳ שליט בגו ארעא׃ ואשוי
פורקן לעמי ועל עמך מחי מחא
למחר יהי אתא הדין׃ ועבד יי׳ כן
ואתא ערובא תקיף לבית פרעה
ולבית עבדוהי ובכל ארעא דמ
דמצרים אתחבלת ארעא מן קדם
ערובא׃ וקרא פרעה למשה ול
ולאהרן ואמר איזילו דבחו קדם
אלהכון בארעא׃ ואמר משה לא
תקין למעבד כן ארי בעירא ד
דמצראי דחלין ליה מניה אנחנא
נסבין לדבחא קדם יי׳ אלהנא הא
נדבח

מקלקל מעינותיה ואחר כך תוקע עליהם ומריעים בשופרות לירא ולבהלם וכן הצפרדעים מקרקרים והומים וכו׳ כדאי׳ במדרש ר׳ תנחומא׃ והפליתי׃ והפרשתי וכן והפלה יי׳ וכן לא נפלאת היא ממך לא מובדלת ומופרשת היא ממך׃ למען תדע כי אני יי׳ בקרב הארץ׃ אף על פי ששכינתי בשמים גזרתי מתקיימת בתחתונים׃ תשחת הארץ׃ נשחתת הארץ מחבולת ערבא׃ זבחו לאלהיכם בארץ׃ במקומכם ולא תלכו במדבר׃ תועבת מצרים׃ יראת מצרים כמו ולמלכם תועבת בני עמון ועל ישראל קורא מותה תועבה׃ ועוד יש לומר בלשון אחר תועבת מצרים דבר שמאוס הוא למצרים זביחתנו שהרי יראתם אנו זובחים׃

ולא יסקלונו בבתי׳ יתבי׳ להבלי׳ ויסר הערב ולא מתו כמו שמתו הצפרדעים שאם מתו היה להם הנאה בעורות׳ ויעבור. אל יי׳ כתאמץ בתפ

אם בא להם ויעביר היה יכולים ומשמע וירבה בתפלה וכשהוא מום בלשון ויפעל משמע וירבה להתפלל׳ מיאן בם׳ מוחן בם׳ כמו והחזיקה בו

הנה יד יי׳ הויה׳ לשון היה והוה כי כן ימם בלשון נקבה על שעבר היתה ועל העתיד תהיה ועל העומד הויה כמו עושה רוצה רועה׳ והפלא׳ יה

את תועבת מצרים לעיניהם ולא יסקלנו: דרך שלשת י

נלך במדבר וזבחנו ליהוה אלהינו כאשר יאמר אלינו

ויאמר פרעה אנכי אשלח אתכם וזבחתם ליהוה אלהי

במדבר רק הרחק לא תרחיקו ללכת העתירו בעדי: ויא

משה הנה אנכי יוצא מעמך והעתרתי אל יהוה וסר הע

מפרעה מעבדיו ומעמו מחר רק אל יסף פרעה התל לבל

שלח את העם לזבח ליהוה: ויצא משה מעם פרעה ויע

אל יהוה: ויעש יהוה כדבר משה ויסר הערב מפרעה מענ

ומעמו לא נשאר אחד: ויכבד פרעה את לבו גם בפעם הז

ולא שלח את העם: פ ויאמר יהוה

משה בא אל פרעה ודברת אליו כה אמר יהוה אלה

העברים שלח את עמי ויעבדני: כי אם מאן אתה לשלח

ועודך מחזיק בם: הנה יד יהוה הויה במקנך אשר בש

בסוסים בחמרים בגמלים בבקר ובצאן דבר כבד מאד:

והפלה יהוה בין מקנה ישראל ובין מקנה מצרים ולא י

מכל לבני ישראל דבר: וישם יהוה מועד לאמר מחר יע

יהוה הדבר הזה בארץ: ויעש יהוה את הדבר הזה ממח

וימת כל מקנה מצרים וממקנה בני ישראל לא מת אח

וישלח פרעה והנה לא מת ממקנה ישראל עד אחד ויכ

לב פרעה ולא שלח את העם: פ ויאמר יה

ית בעירא דמצראי דחלין ליה נ
ומכן יהון רגמן הלא ייסרון לנא
לארגמנא: מהלך תלתא יומין נ
כזיל במדברא ונדבח קדם יי׳ אלה
אלהנא כמא דיימר לנא: ואמר
פרעה אנא משלח יתכון ותדבחון
קדם יי׳ אלהכון במדברא לחוד מ
מרחקא לא תרחקון למיזל צלו
אף עלי: ואמר משה הא אנא נפ
מנך מעמך ואצלי קדם יי׳ ויעדי
ערובא מפרעה מעבדוהי ומע
ומעמיה מחר לחוד לא יוסף פר
פרעה לשקרא בדיל דלא לשלחא
ית עמא לדבחא קדם יי׳: ונפק מ
משה מלות פרעה וצלי קדם יי׳:
ועבד יי׳ כפתגמא דמשה ואעדי
ערובא מפרעה מעבדוהי ומע
ומעמיה לא אשתאר חד: ויקר
פרעה ית לביה אף בזמנא הדא
ולא שלח ית עמא:
ואמר יי׳ למשה עול לות פרעה
ותמליל עמיה כדנן אמר יי׳ אלהא
דיהודאי שלח ית עמי ויפלחון
קדמי: ארי אם מסרב את לשלחא
ועד כען את מתקף בהון: הא מ
מחא מן קדם יי׳ הויא בבעירך
דבחקלא בסוסות בחמרי בגמלי
בתורי ובענא מותא סגי לחדא:
ויפריש יי׳ בין בעירא דישראל
ובין בעירא דמצראי ולא ימות
מכולא לבני ישר׳ מדעם: ושוי
יי׳ זמנא למימר מחר יעבד יי׳
פתגמא הדין בארעא: ועבד יי׳
ית פתגמא הדין ביומא דבתרוהי
ומית כל בעירא דמצראי ומב
ומבעירא דבני ישראל לא מית
חד: ושלח פרעה והא לא מית
מבעירא דישר׳ עד חד ואתיקר
לבא דפרעה ולא שלח ית עמ
עמא: ואמר יי׳

מלא חפניכם. יולניי"ש בלע"ז: פיח כבשן. דבר הנפח מן הגחלים עמומים הנשרפים בכבשן ובלע"ז אולב"ש: פיח. לשון ונפחה שהרוח מפיחו ומפריחו:
וזרקו משה. יוכל דבר הנזרק בכח אינו נזרק אלא בידו אחת הרי נסים הרבה אחד שהחזיק קומצו של משה מלא חפנים שלו ושל אהרן ואחד שהלך
אבק על כל ארץ מצרים: פורח אבעבועות. כתרגומו לשחין בגי אבעבועין שעל ידו צומחין בועות: שחין. לשון חמימות והרבה יש בלשון משנה שנה
שחונה: באדם ובבהמה. ואם תאמר מאין היו להם הבהמות והלא כבר נאמר וימת כל מקנה מצרים. לא נגזרה גזרה אלא על אותן שבשדות בלבד
שנ' במקנך אשר בשדה. והירא את דבר יי' הכניס את מקנהו אל הבתים. וכן שנויה במכילתא מכאן ויקח שש מאות רכב בחור: את כל מגפותי. למדנו

אל משה ואל אהרן קחו לכם מלא חפניכם פיח כבשן וזרקו
משה השמימה לעיני פרעה: והיה לאבק על כל ארץ מצ
מצרים והיה על האדם ועל הבהמה לשחין פרח אבעבעת
בכל ארץ מצרים: ויקחו את פיח הכבשן ויעמדו לפני פרעה
ויזרק אתו משה השמימה ויהי שחין אבעבעת פרח באדם ב
ובבהמה: ולא יכלו החרטמים לעמד לפני משה מפני ה
השחין כי היה השחין בחרטמם ובכל מצרים: ויחזק יהוה
את לב פרעה ולא שמע אלהם כאשר דבר יהוה אל משה:
ס ויאמר יהוה אל משה השכם בבקר והתיצב
לפני פרעה ואמרת אליו כה אמר יהוה אלהי העברים שלח
את עמי ויעבדני: כי בפעם הזאת אני שלח את כל מגפתי
אל לבך ובעבדיך ובעמך בעבור תדע כי אין כמני בכל א
הארץ: כי עתה שלחתי את ידי ואך אותך ואת עמך בדבר
ותכחד מן הארץ: ואולם בעבור זאת העמדתיך בעבור הר
הראתך את כחי ולמען ספר שמי בכל הארץ: עודך מס
מסתולל בעמי לבלתי שלחם: הנני ממטיר כעת מחר ברד
כבד מאד אשר לא היה כמהו במצרים למן היום הוסדה
ועד עתה: ועתה שלח העז את מקנך ואת כל אשר לך ב
בשדה כל האדם והבהמה אשר ימצא בשדה ולא יאסף ה
הביתה וירד עלהם הברד ומתו: הירא את דבר יהוה מע

למשה ולאהרן סבו לכון מלי ח
חפניכון פיחא דאתונא ויזרקניה
משה לצית שמיא לעיני פרעה:
ויהי לאבקא על כל ארעא דמ
דמצרים ויהי על אנשא ועל ב
בעירא לשחין סגי אבעבועין ב
בכל ארעא דמצרים: ונסיבו ית
פיחא דאתונא וקמו קדם פרעה
וזרק יתיה משה לצית שמיא והוה
שחין אבעבועין סגי באנשא וב
ובבעירא: ולא יכילו חרשיא למ
למיקם קדם משה מן קדם שחינא
ארי הוה שחנא בחרשיא ובכל
מצראי: ותקיף יי' ית לבא דפרעה
ולא קביל מנהון כמא דמליל יי'
עם משה:
ואמר יי'
למשה אקדים בצפרא ואתעתד
קדם פרעה ותימר ליה כדנן אמר
יי' אלהא דיהודאי שלח ית עמי וי
ויפלחון קדמי: ארי בזמנא הדא
אנא שלח ית כל מחתי בלבך ו
ובעבדך ובעמך בדיל דתדע א
ארי לית דכותי בכל ארעא: ארי
כען קריב קדמי דשלחית מן ית
מחת גבורתי ומחית יתך וית עמך
במותא ואשתיציתא מן ארעא:
וברם בדיל דא קיימתך בדיל ל
לאחזיותך ית חילי ובדיל דיהון
משתען גבורת שמי בכל ארעא:
עד כען את כבשת ביה בעמי
בדיל דלא לשלחותהון: הא אנא
מחית כעדנא הדין מחר ברדא
תקיף לחדא דלא הוה דכותיה ב
במצרים למן יומא דאשתכללת
ועד כען: וכען שלח כנוש ית ב
בעירך וית כל דלך בחקלא כל
אנשא ובעירא דישתכח בחקלא
ולא יתכנש לביתא ויחות על
עליהון ברדא וימותון: דדחיל מפ
מפתגמא דיי'

מכאן שמכת בכורות שקולה כנגד כל המכות: כי עתה שלחתי את ידי וגו'. כי לו רציתי כשהכיתי ידי במקנך שהכיתים בדבר שלחתיה והכיתי אותך
ואת עמך עם הבהמות ונכחדתם מן הארץ. אבל בעבור זאת העמדתיך וגו': עודך מסתולל בעמי. כתרגומו כבשת ביה בעמי והוא מגזרת מסלה ד
דמתרגמינן אורח כבישא ובלע"ז קלקי"ר וכבר פרשתיו בסוף ויהי מקץ. כל תיבה שתחלת יסודה סמך והיא באה לדבר בלשון שמתפעל נותן התי"ו בא
באמצע אותיות של עיקר כגון זו וכגון ויסתבל החגב מגזרת סבל. כי תשתרר עלינו מגזרת שר. ונגזר משתכל הויתי: כעת מחר. כעת הזאת למחר
שרט לו שריטה בכותל למחר כשתגיע חמה לכאן ירד הברד: הוסדה. שנתיסדה. וכל תיבה שתחלת יסודה יוד כגון יסד ילד ידע יסר כשהיא מתפעלת
תבא הוי"ו במקום היוד כמו הוסדה הולדה ויודע ויולד ליוסף בדברים לא יוסר עבד: שלח העז. כתרגומו שלח כנוש וכן יושבי הגבעים העיזו בס
בנימין: ולא יאסף הביתה. לשון הכנסה הוא הכניס הבריח:

על השמים · לצד השמים · ומדרש אגדה הגביהו הקב"ה למשה למעלה מן השמים · מתלקחת בתוך הברד · נס בתוך נס האש והברד מעורבין והברד מים הוא ולעשות רצון קונם עשו שלום ביניהם · ורב · די במה שהוריד כבר · כמהו · כמותו · כצאתי את העיר · אבל בתוך העיר לא היה מתפלל · לפי שהיתה מלאה גלולים · טרם תיראון · עדיין לא תיראון · וכן כל טרם שבמקרא עדיין לא הוא ואינו לשון קודם · טרם ישכבו · עד לא שכיבו · טרם יצמח · עד לא צמח · וכן הוא · ידעתי כי עדיין אינכם יראים · ומשתהיה הרוחה תעמדו בקלקולכם · והפשתה והשעורה נכתה · נשברה · לשון פרעה נכה · כתותים · וכן לא נכו · ולא יתכן לפרש לשון הכאה · שאין ...

מעבדי פרעה הניס את עבדיו ואת מקנהו אל הבתים : א
ואשר לא שם לבו אל דבר יהוה ויעזב את עבדיו ואת מק
מקנהו בשדה : פ ויאמר יהוה אל משה נטה
את ידך על השמים ויהי ברד בכל ארץ מצרים על האדם
ועל הבהמה ועל כל עשב השדה בארץ מצרים : ויט משה
את מטהו על השמים ויהוה נתן קלת וברד ותהלך אש א
ארצה וימטר יהוה ברד על ארץ מצרים : ויהי ברד ואש מ
מתלקחת בתוך הברד כבד מאד אשר לא היה כמהו בכל
ארץ מצרים מאז היתה לגוי : ויך הברד בכל ארץ מצרים
את כל אשר בשדה מאדם ועד בהמה ואת כל עשב השדה
הכה הברד ואת כל עץ השדה שבר : רק בארץ גשן אשר
שם בני ישראל לא היה ברד : וישלח פרעה ויקרא למשה
ולאהרן ויאמר אלהם חטאתי הפעם יהוה הצדיק ואני ועמי
הרשעים : העתירו אל יהוה ורב מהית קלת אלהים וברד
ואשלחה אתכם ולא תספון לעמד : ויאמר אליו משה כצאתי
את העיר אפרש את כפי אל יהוה הקלות יחדלון והברד
לא יהיה עוד למען תדע כי ליהוה הארץ : ואתה ועבדיך יד
ידעתי כי טרם תיראון מפני יהוה אלהים : והפשתה והשערה
נכתה כי השערה אביב והפשתה גבעל : והחטה והכסמת
לא נכו כי אפילת הנה : ויצא משה מעם פרעה את העיר

מעבדי פרעה כנש ית עבדוהי
וית בעירה לבתיא : ודלא שוי ל
ליביה לפתגמא דיי שבק ית עב
עבדוהי וית בעיריה בחקלא :
ואמר יי למשה ארים ית י
ידך על צית שמיא ויהי ברדא
בכל ארעא דמצרים על אנשא
על בעירא ועל כל עסבא ד
דחקלא בארעא דמצרים : וארים
משה ית חטריה על צית שמיא
ויי יהב קלין וברדין ומהלכא א
אשתא על ארעא ואמטר יי ב
ברדא על ארעא דמצרים : והוה
ברדא ואשתא משתלהבא בגו ב
ברדא תקיף לחדא די לא הוא
דכותיה בכל ארעא דמצרים מ
מעדן דהות לעם : ומחא ברדא
בכל ארעא דמצרים ית כל די
בחקלא מאנשא ועד בעירא וית
כל עסבא דחקלא מחא ברדא
וית כל אילני חקלא תבר : לחוד
בארעא דגשן דתמן בני ישראל
לא הוה ברדא : ושלח פרעה וקר
וקרא למשה ולאהרן ואמר להון
חבית זמנא הדא יי זכאה ואנא
ועמי חייבין : צלו קדם יי וסגי ק
קדמוהי רחמין דלא יהון עלנא ק
קלין דלוט כאלין מן קדם יי ובר
וברדא ואשלח יתכון ולא תוס
תוספון לאתעכבא : ואמר ליה
משה כמפקי מן קרתא אפרוס י
ית ידי בצלו קדם יי קליא יתמנ
יתמנעון וברדא לא יהי עוד ב
בדיל דתדע ארי דיי ארעא : ואת
ואת ועבדך ידענא ארי עד כען
כען לא אתכנעתון מן קדם יי
אלהים : וכתנא ושערי לקו ארי ש
שערייא אבבין וכתנא בגבעולין :
וחטיא וכונתיא לא לקיאו ארי א
אפלתא אנין : ונפק משה מלות
פרעה מן קרתא

נכתה · כי השעורה אביב · כבר בכרה ועומדת בקשיה ונשברו ונפלו · וכן הפשתה גדלה כבר והוקשה לעמוד בגבעוליה · השעורה אביב · לשון באבי הנחל · כי אפילות הנה · מאוחרות · ועדיין היו רכות ויכולות לעמוד בפני קשה · ואע"פ שנ' ואת כל עשב השדה הכה הברד · יש ליישב פשוטו של מקרא בעשבים העומדים בקלחם הראויים ללקות בברד · ומדרש ר' תנחומא יש שדורשים שנחלקו על ומה נדרשו כי אפילות פלאי פלאות נעשו להם שלא לקו

לא נתך· לא הגיע· ואף אותן שהיו באויר לא הגיעו לארץ· ודומה לו ותתך עלינו האלה והשבועה דעזרא ותגע עלינו· ומנחם בן סרוק חברו בחלק כהתוך כסף· לשון יציקה מתכה ונראה בעיני מה דבריו· כתרגומו ולא מטא ומתוך· לקשה למתכא· מה זה לא נתך· לא הגיע לארץ· · מסלת ואריי·

והתראה בו· שיתי· שומי· שמתי· מאשר התעללתי· שחקתי· כמו כי התעללת בי· הלא כאשר התעלל בהם האמור במצרים· ואינו לשון פועל ומעללים שאם כן היה לו לכתוב עוללתי כמו ועולל למו כאשר עוללת לי· אשר עולל לי· לענות· כתרגומו לאתכנעא

בא אל פרעה

ופרש ידוהי בצלו קדם יי ואתמנעו ומתמכבן קליא וברדא ומטרא די הוה נחת לא מטא על ארעא: וחזא פרעה ארי אתמנע מטרא וברדא וקליא ואוסף למחטי ויקריה ללבא ללביה הוא ועבדוהי: ואתקף לבא דפרעה ולא שלח ית בני ישראל כמא דמליל יי בידא דמשה:

וַיֵּצֵא מֹשֶׁה מֵעִם פַּרְעֹה אֶת הָעִיר וַיִּפְרֹשׂ כַּפָּיו אֶל יְהוָה וַיַּחְדְּלוּ הַקֹּלוֹת וְהַבָּרָד וּמָטָר לֹא נִתַּךְ אָרְצָה: וַיַּרְא פַּרְעֹה כִּי חָדַל הַמָּטָר וְהַבָּרָד וְהַקֹּלֹת וַיֹּסֶף לַחֲטֹא וַיַּכְבֵּד לִבּוֹ הוּא וַעֲבָדָיו: וַיֶּחֱזַק לֵב פַּרְעֹה וְלֹא שִׁלַּח אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה בְּיַד מֹשֶׁה:

פרשה

ואמר יי למשה עול לות פרעה ארי אנא יקרית ית לביה וית לבא דעבדוהי בדיל לשואה אתי אלין ביניהון: ובדיל דתשתעי קדם בר ברך ובר ברך ית ניסין דעבדית במצרים וית אתותי דשויתי בהון ותדעון ארי אנא יי: ועל משה ואהרן לות פרעה ואמרו ליה כדנא אמר יי אלהא דיהודאי עד אימתי מסרב את לאתכנעא מן קדמי שלח ית עמי ויפלחון קדמי: ארי אם מסרב את לשלחא ית עמי הא אנא מיתי מחר גובא בתחומך: ויחפי ית עין שמשא דארעא ולא יכול למחזי ית ארעא ויכול ית שאר שיזבתא דאשתארת לכון מן ברדא וייכול ית כל אילנא דצמח לכון מן חקלא: ויתמלון בתך ובתי כל עבדך ובתי כל מצראי דלא חזו אבהתך ואבהת אבהתך מיום מהויהון על ארעא עד יומא הדין ואתפני ונפק מלות פרעה: ואמרו עבדי פרעה ליה עד אימתי יהי דין לנא לתקלא שלח ית גבריא ויפלחון קדם יי אלההון הער כען לא ידעת ארי אבדת מצרים: ואתותב משה ואהרן לות פרעה ואמר להון איזילו פלחו קדם יי אלהכון מן ומן

וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל מֹשֶׁה בֹּא אֶל פַּרְעֹה כִּי אֲנִי הִכְבַּדְתִּי אֶת לִבּוֹ וְאֶת לֵב עֲבָדָיו לְמַעַן שִׁתִי אֹתֹתַי אֵלֶּה בְּקִרְבּוֹ: וּלְמַעַן תְּסַפֵּר בְּאָזְנֵי בִנְךָ וּבֶן בִּנְךָ אֵת אֲשֶׁר הִתְעַלַּלְתִּי בְּמִצְרַיִם וְאֶת אֹתֹתַי אֲשֶׁר שַׂמְתִּי בָם וִידַעְתֶּם כִּי אֲנִי יְהוָה: וַיָּבֹא מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן אֶל פַּרְעֹה וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו כֹּה אָמַר יְהוָה אֱלֹהֵי הָעִבְרִים עַד מָתַי מֵאַנְתָּ לֵעָנֹת מִפָּנָי שַׁלַּח עַמִּי וְיַעַבְדֻנִי: כִּי אִם מָאֵן אַתָּה לְשַׁלֵּחַ אֶת עַמִּי הִנְנִי מֵבִיא מָחָר אַרְבֶּה בִּגְבֻלֶךָ: וְכִסָּה אֶת עֵין הָאָרֶץ וְלֹא יוּכַל לִרְאֹת אֶת הָאָרֶץ וְאָכַל אֶת יֶתֶר הַפְּלֵטָה הַנִּשְׁאֶרֶת לָכֶם מִן הַבָּרָד וְאָכַל אֶת כָּל הָעֵץ הַצֹּמֵחַ לָכֶם מִן הַשָּׂדֶה: וּמָלְאוּ בָתֶּיךָ וּבָתֵּי כָל עֲבָדֶיךָ וּבָתֵּי כָל מִצְרַיִם אֲשֶׁר לֹא רָאוּ אֲבֹתֶיךָ וַאֲבוֹת אֲבֹתֶיךָ מִיּוֹם הֱיוֹתָם עַל הָאֲדָמָה עַד הַיּוֹם הַזֶּה וַיִּפֶן וַיֵּצֵא מֵעִם פַּרְעֹה: וַיֹּאמְרוּ עַבְדֵי פַרְעֹה אֵלָיו עַד מָתַי יִהְיֶה זֶה לָנוּ לְמוֹקֵשׁ שַׁלַּח אֶת הָאֲנָשִׁים וְיַעַבְדוּ אֶת יְהוָה אֱלֹהֵיהֶם הֲטֶרֶם תֵּדַע כִּי אָבְדָה מִצְרָיִם: וַיּוּשַׁב אֶת מֹשֶׁה וְאֶת אַהֲרֹן אֶל פַּרְעֹה וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם לְכוּ עִבְדוּ אֶת יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם מִי וָמִי

והיא מגודרת עיני· מכאת להיות עיני ושפל מפני· את עין הארץ· את מראה הארץ· ולא יוכל הרואה לראות את הארץ· ולהון קנרה דבר· הטרם תדע· הטרם ידעת כי אבדה מצרים· ויושב· הושבו על ידי שליח ששלחו אחריהם והשיבם אל פרעה·

ראו כי רעה נגד פניכם · כתרגו׳ ומדרש אגדה ששמעתי כוכב אחד יש ששמו רעה אמר להם פרעה · רואה אני באיצטגנינות שלי אותו כוכב עולה לקראתכם במדבר והוא סימן דם והריגה וכשחטאו ישר׳ בעגל ובקש הקב״ה להרגם אמר משה בתפלתו למה יאמרו מצרים לאמר ברעה הוציאם זו היא שאמר להם ראו כי רעה נגד פניכם · מיד וינחם ה׳ על הרעה · והפך את הדם לדם מילה שמל יהושע אותם וזהו שנ׳ היום גלותי את חרפת מצרים מעליכם שהיו אומרי׳ לכם דם אנו רואין עליכם במדבר · לא כן · כאשר אמרתם להוליך הטף עמכם · אלא לכו הגברים ועבדו את ה׳ כי אותה בקשתם עד הנה · נזבחה לאלהינו ואין דרך הטף לזבוח · ויגרש אותם הרי זה לשון קצר · ולא פירש מי המגרש · בארבה · בשביל מכת ארבה · ומתרגם לא

הלכים: ויאמר משה בנערינו ובזקנינו נלך בבנינו ובב
ובבנותנו בצאננו ובבקרנו נלך כי חג יהוה לנו: ויאמר א
אלהם יהי כן יהוה עמכם כאשר אשלח אתכם ואת טפכם
ראו כי רעה נגד פניכם: לא כן לכו נא הגברים ועבדו את
יהוה כי אתה אתם מבקשים ויגרש אתם מאת פני פרעה:
ס ויאמר יהוה אל משה נטה ידך על ארץ
מצרים בארבה ויעל על ארץ מצרים ויאכל את כל עשב
הארץ את כל אשר השאיר הברד: ויט משה את מטהו על
ארץ מצרים ויהוה נהג רוח קדים בארץ כל היום ההוא כ
ובכל הלילה הבקר היה ורוח הקדים נשא את הארבה: וי
ויעל הארבה על כל ארץ מצרים וינח בכל גבול מצרים כ
כבד מאד לפניו לא היה כן ארבה כמהו ואחריו לא יהיה
כן: ויכס את עין כל הארץ ותחשך הארץ ויאכל את כל
עשב הארץ ואת כל פרי העץ אשר הותיר הברד ולא נותר
כל ירק בעץ ובעשב השדה בכל ארץ מצרים: וימהר פרעה
לקרא למשה ולאהרן ויאמר חטאתי ליהוה אלהיכם ולכם:
ועתה שא נא חטאתי אך הפעם והעתירו ליהוה אלהיכם
ויסר מעלי רק את המות הזה: ויצא מעם פרעה ויעתר אל
יהוה: ויהפך יהוה רוח ים חזק מאד וישא את הארבה וי
ויתקעהו ימה סוף לא נשאר ארבה אחד בכל גבול מצרים:

דאזלין: ואמר משה בעולימנא ובסבנא נזיל בבננא ובבנתנא בענא ובתורנא נזיל ארי חגא קדם ה׳ לנא: ואמר להון יהי כן מימרא דה׳ בסעדכון כמא דאשלח יתכון וית טפלכון חזו ארי בישא אתון סבירין למעבד לאסתחרא: לא כן איזילו כען גבריא ופלחו קדם ה׳ ארי יתה אתון בען ותריך יתהון מן קדם פרעה: ואמר ה׳ למשה ארים ידך על ארעא דמצרים וייתי גובא ויסק על ארעא דמצרים וייכול ית כל עסבא דארעא ית כל דאשאר ברדא: וארים משה ית חטריה על ארעא דמצרים וה׳ דבר רוח קדומא בארעא כל יומא ההוא וכל ליליא צפרא הוה ורוח קדומא נטל ית גובא: וסליק גובא על כל ארעא דמצרים ושרא בכל תחום מצרים תקיף לחדא קדמוהי לא הוה כן גובא דכותיה ובתרוהי לא יהי כן: וחפא ית עין שמשא דכל ארעא וחשוכת ארעא ואכל ית כל עסבא דארעא וית כל פירי אילנא דאשאר ברדא ולא אשתאר כל ירוק באילנא ובעסבא דחקלא בכל ארעא דמצרים: ואוחי פרעה למקרי למשה ולאהרן ואמר חבית קדם ה׳ אלהכון ולכון: וכען שבוק כען לחובי ברם זמנא הדא וצלו קדם ה׳ אלהכון ויעדי מני לחוד ית מותא הדין: ונפק מלות פרעה וצלי קדם ה׳: והפך ה׳ רוח מערבא תקיף לחדא ונטל ית גובא ורמהי לימא דסוף לא אשתאר גובא חד בכל תחום מצרים:

יהיה כן · ומהו שהיה בימי יואל שכתוב בו כמוהו לא נהיה מן העולם · למדנו שהיה כבד משל משה שע״י ארבה מינין היו ארבה ילק וחסיל וגזם · אבל של משה מין אחד וכמוהו לא היה ולא יהיה · כל ירק עלה ירוק ורדורא בלעז · ולא נשאר ארבה אחד · אף המלוחים שמלחו פס׳

וימש חשך · ויחשיך עליהם חשך יותר מחשכו של לילה חשך של לילה יאמיש ויחשיך עוד · וימש כמו ויאמש יש לנו תיבות הרבה חסרות אלף לפי
שאין הברת האלף נכרת כל כך אין הכתוב מקפיד על חסרונה כגו לא יהל שם ערבי כמו לא יאהל לא ישה מהלו · וכן ותזרני חיל כמו ותאזרני · ואונ'
ואונקלוס תרגם לשון הסרה כמו לא ימוש · בתר דיעדי קבל ליליא כשיעדי סמוך לאור היום · אבל אין הדבור מיושב על הוין · ול' וימש לשון שהוא כ
כתיב אחר ויהי חשך ויסורו ואגר' פותרו לשון ממשש בצהרים שהיה כפול ומוכפל ועב עד שהיה בו ממש · שלשת ימים · שלש של ימים שרייינא
בלעז וכן שבעת ימים בכל מקום שטייינא בלע' של ימים · ויהי חשך אפלה שלשת ימים · חשך של אופל שלא ראו איש את אחיו אותן שלשה ימי'

ויחזק יהוה את לב פרעה ולא שלח את בני ישראל׃ פ
ויאמר יהוה אל משה נטה ידך על השמים ויהי חשך
על ארץ מצרים וימש חשך׃ ויט משה את ידו על השמים
ויהי חשך אפלה בכל ארץ מצרים שלשת ימים׃ לא ראו
איש את אחיו ולא קמו איש מתחתיו שלשת ימים ולכל בני
ישראל היה אור במושבתם׃ ויקרא פרעה אל משה ויאמר
לכו עבדו את יהוה רק צאנכם ובקרכם יצג גם טפכם ילך
עמכם׃ ויאמר משה גם אתה תתן בידנו זבחים ועלת ועשינו
ליהוה אלהינו׃ וגם מקננו ילך עמנו לא תשאר פרסה כי ממנו
נקח לעבד את יהוה אלהינו ואנחנו לא נדע מה נעבד את
יהוה עד באנו שמה׃ ויחזק יהוה את לב פרעה ולא אבה
לשלחם׃ ויאמר לו פרעה לך מעלי השמר לך אל תסף ראות
פני כי ביום ראתך פני תמות׃ ויאמר משה כן דברת לא אסף
עוד ראות פניך׃ פ ויאמר יהוה אל משה עוד נגע
אחד אביא על פרעה ועל מצרים אחרי כן ישלח אתכם מ
מזה כשלחו כלה גרש יגרש אתכם מזה׃ דבר נא באזני ה
העם וישאלו איש מאת רעהו ואשה מאת רעותה כלי כסף
וכלי זהב׃ ויתן יהוה את חן העם בעיני מצרים גם האיש מ
משה גדול מאד בארץ מצרים בעיני עבדי פרעה ובעיני ה
העם׃ ס ויאמר משה כה אמר יהוה כחצת

ותקיף יי ית לבא דפרעה ולא
שלח ית בני ישרא׳׃ ואמר
יי למשה ארים ידך על צית שמ
שמיא ויהי חשוכא על ארעא
דמצרים בתר דיעדי קבל ליליא׃
וארים משה ית ידיה על צית ש
שמיא והוה חשוך קבל בכל אר
ארעא דמצרים תלתא יומין׃
לא חזו גבר ית אחוהי ולא קמו
אינש מתחותוהי תלתא יומין ול
ולכל בני ישרא׳ הוה נהורא במ
במותבניהון׃ וקרא פרעה למשה
ואמר איזילו פלחו קדם יי להוד
ענכון ותוריכון שבוקו אף טפ
טפליכון יזיל עמכון׃ ואמר
משה אף את תתן בידנא נכ׳ ק
קודשין ועלון ונעבד קדם יי לא
אלהנא׃ ואף בעירנא יזיל עמנא
לא נשאר מני׳ פרסא ארי מניה
אנחנא נסבין למפלח קדם יי א
אלהנא ואנחנא ליתנא ידעין
מה נפלח קדם יי עד מיתנא לת
לתמן׃ ותקיף יי ית לבא דפרעה
ולא אבה לשלחותהון׃ ואמר ליה
פרעה איזיל מעלוי אסתמר לך
לא תוסף למיחזי אפי ארי בין
ביומא דתחזי אפי תמות׃ ואמר
משה יאות מללת לא אוסיף
עוד למחזי אפך׃ ואמר יי
למשה עוד מכתש חד איתי על
פרעה ועל מצראי בתר כן ישלח
יתכון מכא כשלחותיה גמירא
תרכא יתרך יתכון מכא׃ מלל
כען קדם עמא וישאלון גבר מן
חבריה ואתתא מן חברתה מנין
דכסף ומנין דדהב׃ ויהב יי ית
עמא לרחמין בעיני מצראי אף
גברא משה רב לחדא בארעא
דמצרים בעיני עבדי פרעה וב
ובעיני עמא׃ ואמר
משה כדנן אמר יי כפלגות לי

ימים ועוד שלשת ימים אחרים חשך מוכפל על זה שלא קמו איש מתחתיו היושב אין יכול לעמוד והעומד אין יכול לישב · ולמה הביא עליהם חשך
שהיו בישראל באותו הדור רשעים ולא היו רוצים לצאת ומתו בשלשת ימי אפלה כדי שלא יראו מצרים במפלתם ויאמרו אף הם לוקים כמונו · ועוד
שחפשו ישראל וראו את כליהם וכשיצאו והיו שואלים מהם והיו אומ' אין בידינו כלום אומ' לו אני ראיתיו בביתך ובמקו' פלוני הוא · יהא מותב
במקומו · גם אתה תתן · ולא דייך שמקננו ילך עמנו לא ישאר ממנו פרסה · פרסה רגל בלעז · ולא נדע מה נעבד · כמה תכבד העבודה שמא
ישאל יותר ממה שיש בידינו · דברתי יפה דברת ובזמנו דברת מכה שלא אוסיף עוד ראות פניך · כלה · גמירא כליל מכלם יגרש · דבר נא · אין
נא אלא לשון בקשה · בבקשה ממך הזהירם על כך שלא יאמר אותו צדיק אברהם ועבדום וענו אותם קיים בהם ואחרי כן יצאו ברכוש גדול לא
קיים בהם · ויאמר משה כה אמר יי · כשעמדו לפני פרעה נאמרה לו נבואה זו שהרי משיצא מלפניו לא הוסיף ראות פניו · כחצות הלילה · כהחלק הלילה · כמ'
בחצות כמו כחלות מהיות יחצה מנחה בנו · והוא תפישו ליצבר על אפניו · סייך חצות מנחה דבר של חצי · ורבותי דרשוהו כמו כחצי הלילה ואמרו משה אמר ש
שמא יטעו בחצות סמוך לו או לפניו או לאחריו · ולא אמר בחצות שמא יטעו אצטגניני פרעה ויאמרו משה בדאי הוא

בפחותים שבכור ש׳ אף ונשובים שבכור השפחה היו בכלל ולמה לקו שאף הם היו משתעבדים בהם ושמחים בצרתם׃וכל בכור בה
בהמה׳לפי שהיו עובדים׳ יש לה שכשהקב׳ה נפרע מן האומה נפרע מאלהיה׳לא יחרץ כלב׳ לשונו׳ אומ׳ אני שהוא לשו׳ שנון׳ לא ישנן וכן לא חרץ לבני
ישר׳ ׃למאיש ועד בהמה׳ לשונו לא שנן׳ אז תחרץ השחהן למורג חרוץ חדש שנון מחשבות חרוץ אדם חדיה ושנון ויד חרוצים תעשיר חריצים סוחרים ש
שנונים׳ אשר יפלא׳ יבדיל׳ וירדו כל עבדיך׳ חלק כבוד למלכות שהרי סוף סירד׳ פרעה בעצמו אליו בלילה ויאמר קומו צאו מתוך עמי׳ ולא א

הלילה אני יוצא בתוך מצרים: ומת כל בכור בארץ מצרים
מבכור פרעה הישב על כסאו עד בכור השפחה אשר אחר
הרחים וכל בכור בהמה: והיתה צעקה גדלה בכל ארץ מ
מצרים אשר כמהו לא נהיתה וכמהו לא תסף: ולכל בני
ישראל לא יחרץ כלב לשנו למאיש ועד בהמה למען ת
תדעון אשר יפלה יהוה בין מצרים ובין ישראל: וירדו כל ע
עבדיך אלה אלי והשתחוו לי לאמר צא אתה וכל העם א
אשר ברגליך ואחרי כן אצא ויצא מעם פרעה בחרי אף:
ס ויאמר יהוה אל משה לא ישמע אליכם פרעה
למען רבות מופתי בארץ מצרים: ומשה ואהרן עשו את כל
המפתים האלה לפני פרעה ויחזק יהוה את לב פרעה ולא
שלח את בני ישראל מארצו: פ ויאמר יהוה
אל משה ואל אהרן בארץ מצרים לאמר: החדש הזה לכם
ראש חדשים ראשון הוא לכם לחדשי השנה: דברו אל כל
עדת ישראל לאמר בעשר לחדש הזה ויקחו להם איש שה
לבית אבת שה לבית: ואם ימעט הבית מהית משה ולקח
הוא ושכנו הקרב אל ביתו במכסת נפשת איש לפי אכלו ת

לליא אנא מתגלי בגו מצרים:
וימות כל בכרא בארעא דמצר
דמצרים מבוכרא דפרעה דעתיד
למתב על כרסיה מלכותיה עד
בוכרא דאמתא דבבית ריחיא וכל
בוכרא דבעירא: ותהי צווחתא רב
רבתא בכל ארעא דמצרים דכו
דכותה לא הות ודכותה לא תוס
תוסף: ולכל בני ישראל לא ינזק
כלבא בלישניה למנח למאנשא
ועד בעירא בדיל דתדעון דיפרש
יי׳ בין מצראי ובין ישראל: ויחתון
כל עבדך אלין לותי ויבעון מנ
מני למימר פוק את וכל עמא ד
דעמך ובתר כן אפוק ונפק מלות
פרעה בתקוף רגז: ואמר
יי׳ למשה לא יקבל מנכון פרעה
בדיל לאסגאה מופתי בארעא
דמצרים: ומשה ואהרן עבדו ית
כל מופתיא האלין קדם פרעה ו
ותקיף יי׳ ית לבא דפרעה ולא ש
שלח ית בני ישראל מארעיה:
ואמר יי׳ למשה ולאהרן ב
בארעא דמצרים למימר: ירחא
הדין לכון ריש ירחיא קדמי הוא
לכון לירחי שתא: מלילו עם כל
כנשתא דישראל למימר בעסרא
לירחא הדין ויסבון להון גבר א
אמר לבית אבא אמרא לביתא:
ואם יזערון אנשי ביתא מלמה
מלמהמנאה על אמרא ויסב הו
הוא ושבביה דקריב לביתיה כמ
במנין נפשתא גבר לפום מס
מכליה

אמר לו משה שתחלה וירדו אלי והשתחוו לי׳ אשר ברגליך׳ ההולכים אחר עצתך והלוכך׳ ואחרי כן אצא׳ עם כל העם מארצך׳ ויצא מעם פ
פרעה׳ כשגמר דבריו יצא מלפניו׳ בחרי אף׳ על שאמר לו אל תוסף ראות פני׳ למען רבות מופתי׳ מכת בכורות וקריעת ים סוף ולנער וגו׳ מ
מצרי׳ ומשה ואהרן עשו וגו׳ כבר כתב לנו זאת בכל המופתי׳ ולא שנאה כאן אלא בשביל לסמכה לפרשה של אחריו׳ ויאמר יי׳ אל משה ואל אהרן
שבשביל שאהרן עשה וטרח במופתי׳ כמשה חלק לו כבוד זה במצוה ראשונה שכללו עם משה בדבור׳ בארץ מצרים׳ חוץ לכרך או אינו אלא בתוך
הכרך תל כשאמר את העיר וגו׳ ומה תפלה קלה לא התפלל בתוך הכרך דבור חמור לא כל שכן ומפני מה לא נדבר בתוך הכרך לפי שהיתה מלאה
גלולים׳ החדש הזה׳ הראהו לבנה בחדושה ואמר לו כשהירח מתחדש יהיה לך ראש חדש ואין מקרא יוצא מידי פשוטו על חדש ניסן אמר לו זה
יהי ראש לסדר מנין החדשים שיהא אייר קרוי שני סיון שלישי׳ הזה׳ נתקשה משה על מולד הלבנה באיזו שיעור תראה ותהיה ראויה לקדש ז
והראה לו באצבע את הלבנה ברקיע ואמר לו כזה ראה וקדש׳ וכיצד הראהו והלא לא היה מדבר עמו אלא ביום שנאמר ויהי ביום דבר יי׳ ביום צוותו
בן היום אשר צוה יי׳ והלאה אלא סמוך לשקיעת החמה נאמרה לו פרשה זו׳ והראהו עם חשכה׳ דברו אל כל עדת׳ וכי אהרן מדבר והלא כבר ב
נאמר אתה תדבר וגו׳ אלא חולקין כבוד זה לזה לזה ואומרים זה לזה למדני והדבור יוצא מבין שניהם כאלו שניהם מדברים׳ דברו אל כל עדת בני י
ישר׳ בעשור לחדש וגו׳ דברו היום בראש חדש שיקחוהו בעשור לחדש הזה׳ פסח מצרים מקחו מבעשור ולא פסח דורות׳ שה לבית אבות׳ ל
למשפחה אחת הרי שהיו מרובין יכול שה אחד לכלן תל שה לבית׳ ואם ימעט הבית מהיות משה׳ ואם יהיו מועטי׳ מהיות משה אחד שאין יכולין
לאכלו ויבא לידי נותר׳ ולקח הוא ושכנו וגו׳ זהו משמעו לפשוטו ועוד יש בו מדרש ללמד שאחר שנמנו עליו יכולין להתמעט ולמשוך ידיהם
ממנו ולהמנות על שה אחר׳ אך אם באו למשוך ידיהם ולהתמעט מהיות משה יתמעטו בעוד השה בהיותו בחיי ולא משנשחט׳ במכסת׳ חשבון׳
וכן מכסת הערכך׳ לפי אכלו׳ הראוי לאכילה פרט לחולה ולזקן שאינו יכול לאכול כזית׳ תכסו׳ תמנו׳ תמים׳ בלא מום׳ בן שנה׳ כל שנתו קרוי
בן שנה כלו׳ שנולד בשנה זו׳ מן הכבשים ומן העזים׳ או מזה או מזה שאף עז קרוי שה שנאמר ושה עזים׳ והיה
שצונן בקור ממוס ד׳ ימים קודם שחיטה ומפני מה הקדים לקיחתו לשחיטתו ד׳ ימים מה שלא צוה כן בפסח דורות
הוא אומר ואעבר עליך ואראך והנה עתך עת דודים הגיעה שבועה שנשבעתי לאברהם שאגאל את בניו ולא היו
שיגאלו שנ׳ ואת ערום ועריה ונתן להם שני מצות דם פסח ודם מילה׳ שמלו באותו הלילה שנ׳ מתבוססת בדמיך ב

למתכלייה הוא שנ׳ בו ותרמוס כל חיתו יער· ופסח· וחמל· ויש לומר ודלג· ולא יתן המשחית· ולא יתן לו יכולת לבא כמו ולא נתנו אלהי׳ להרע עמדי·
כאשר דבר· והיכן דבר והבאתי אתכם אל הארץ וגו׳· ויקד העם· על בשורת הגאולה וביאת הארץ ובשורת הבנים שיהיו להם· וישמלום· וילכו ויעשו
בני ישר׳· וכי כבר עשו והלא מראש חדש נאמ׳ להם· אלא מכיון שקבלו עליהם מעלה עליהם כאלו עשו· וילכו ויעשו· אף ההליכה מנה הכתוב ליתן
שכר להליכה ושכר לעשייה· כאשר צוה יי׳ את משה ואת אהרן· להגיד שבחן של ישראל שלא הפילו דבר מכל מצות משה ואהרן· ומהו כן עשו
אף משה ואהרן כן עשו· ויי׳ הכה· כל מקום שנ׳ ויי׳ הוא ובית דינו שהוי״ו לשון תוספה היא. כמו פלוני ופלוני· הכה כל בכור· אף של אומה אחרת והוא

העבדה הזאת: והיה כי יאמרו אליכם בניכם מה העבדה
הזאת לכם: ואמרתם זבח פסח הוא ליהוה אשר פסח על
בתי בני ישראל במצרים בנגפו את מצרים ואת בתינו הציל
ויקד העם וישתחוו: וילכו ויעשו בני ישראל כאשר צוה יהוה
את משה ואהרן כן עשו: ס ויהי בחצי הלילה
ויהוה הכה כל בכור בארץ מצרים מבכר פרעה הישב על
כסאו עד בכור השבי אשר בבית הבור וכל בכור בהמה:
ויקם פרעה לילה הוא וכל עבדיו וכל מצרים ותהי צעקה
גדלה במצרים כי אין בית אשר אין שם מת: ויקרא למשה
ולאהרן לילה ויאמר קומו צאו מתוך עמי גם אתם גם בני
ישראל ולכו עבדו את יהוה כדברכם: גם צאנכם גם ב
בקרכם קחו כאשר דברתם ולכו וברכתם גם אתי: ותחזק
מצרים על העם למהר לשלחם מן הארץ כי אמרו כלנו מ
מתים: וישא העם את בצקו טרם יחמץ משארתם צררת ב
בשמלתם על שכמם: ובני ישראל עשו כדבר משה וישאלו
ממצרים כלי כסף וכלי זהב ושמלת: ויהוה נתן את חן העם
בעיני מצרים וישאלום וינצלו את מצרים: פ
ויסעו בני ישראל מרעמסס סכתה כשש מאות אלף רגלי ה
הגברים לבד מטף: וגם ערב רב עלה אתם וצאן ובקר מ
מקנה כבד מאד: ויאפו את הבצק אשר הוציאו ממצרים ע

פלחנא הדין: ויהי ארי יימרון ל
לכון בניכון מה פלחנא הדין ל
לכון: ותימרון דבח חיס הוא קדם
יי׳ דחס על בתי בני ישראל במ
במצרים כד מחא ית מצראי וית
בתנא שזיב וכרע עמא וסגידו:
ואזלו ועבדו בני ישר׳ כמא דפ
דפקד יי׳ ית משה ואהרן כן עב
עבדו: והוה בפלגות ליליא
ויי׳ קטל כל בוכרא בארעא דמ
דמצרים מבוכרא דפרעה דעתיד
למתב על כורסיה מלכותיה עד
בוכרא דשביא דבבית אסירי וכל
בוכרא דבעירא: וקם פרעה ק
בליליא הוא וכל עבדוהי וכל כל
מצראי והות צוחתא רבתא במ
במצרים ארי לית ביתא דמן ת
דלא הוה ביה מיתא: וקרא למשה
ולאהרן בליליא ואמר קומו פוקו
מגו עמי אף אתון אף בני ישר׳
ואיזלו פלחו קדם יי׳ כמא דהויתון
אמרין: אף ענכון אף תוריכון
דברו כמא דמללתון ואיזלו וצלו
אף עלי: ותקיפו מצראי על ע
עמא לאוחאה לשלחותהון מן
ארעא ארי אמרו כלנא מיתין:
ונטל עמא ית ליושיהון עד לא
חמע מותר אצוותהון צריר בל
בלבושיהון על כתפיהון: ובני
ישראל עבדו כפתגמא דמשה
ושאילו ממצרים מנין דכסף ומ
ומנין דדהב ולבושין: ויי׳ יהב ית
עמא לרחמין בעיני מצראי וא
ואשאלונון ורוקינו ית מצראי:
ונטלו בני ישראל מרעמסס לס
לסכות כשית מאה אלפין גברי א
רגלאה גבריא בר מטפלא: ואף
ואף נוכראין סגיאין סליקו עמ
עמהון ועאן ותורי בעירא כג
סגיא לחדא: ואפו ית ליושא דא
דאפיקו ממצרים

שבמצרים שבכור פרעה· אף פרעה בכור היה ונשתייר מן הבכורות ועליו הוא אומר בעבור העמדתיך את כתי בים סוף· עד בכור השבי· שהיו שמחין
רם של ישראל ועוד שלא יאמרו יראתנו הביאה הפורענות· ובכור השפחה בכלל היה שהרי מנה מן החשוב שבכלן עד הפחות· ובכור השפחה
ב שבבור השבי· ויקם פרעה· ממטתו· לילה· ולא כדרך המלכים בשלש שעות ביום· הוא· תחלה ואחר כך עבדיו מלמד שהיה הוא מחזר על בתי
ו והעמידן· כי אין בית אשר אין שם מת· יש שם בכור מת· אין שם בכור גדול שבבית קרוי בכור שנ׳ גם אני בכור אתנהו· דא׳ מצריות מזנו׳
בעליהן ויולדים מרווקים פנויים והיו להם בכורות הרבה פעמים הם חמשה לאשה אחת כל אחד בכור לאביו· ויקרא למשה ולאהרן לילה·
ב שהיה מחזר על פתחי העיר צועק היכן משה שרוי היכן אהרן שרוי· גם אתם· הגברים· גם בני ישר׳· הטף· ולכו עבדו כדברכם· הכל כמו ש
רתם ולא כשאמרתי אני בטל לא אשלח בטל מי ומי ההולכים בטל לאמכם ובקרכם יוצג· גם צאנכם גם בקרכם קחו· ומהו כאשר דברתם ג
והה תתן בידנו זבחים ועולות· קחו כאשר דברתם· וברכתם גם אותי· התפללו עלי שלא אמות שאני בכור· כלנו מתים· אמרו לא כגזרת משה
אשר ומת כל בכור ופלגן אף הפשוטים מאיש חמשה או עשרה בבית אחד· טרם יחמץ· המצרים לא הניחום לשהות כדי חימוץ· משארותם· שיורי
ומרור· על שכמם· אף על פי שבהמות הרבה הוליכו עמהם מחבבים היו את המצוה· כדבר משה· שאמר להם במצרים· וישאלו איש מאת רעהו·
לו· אף הן היו חשובות להם מן הכסף ומן הזהב המאוחר בפסוק חשוב· וישאילום· אף מה שלא היו שואלים מהם היו נותנין להם אתה אומר
על שנים ולך· וינצלו· ורוקינו· מרעמסס סכותה· מאה ועשרים מיל היו ובאו שם לפי שעה שנאמר ואשא אתכם על כנפי נשרים· הגברים·
מבני עשרים ומעלה· ערב רב· תערובת אומות של גרים·

עוגות מצות. ...ודה כל עיסה בצק שלא החמיץ קרוי מצה: וגם צדה לא עשו להם. לדרך. מגיד שבחן של ישראל שלא אמרו היאך נצא למדבר בלא צדה אלא האמינו והלכו הוא שמפורש בקבלה זכרתי לך חסד נעוריך אהבת כלולותיך לכתך אחרי במדבר בארץ לא זרועה. מה שכר מפורש אחריו קדש ישראל לה' וגו': אשר ישבו במצרים. אחרי שאר הישיבות שישבו גרים בארץ לא להם: שלשים שנה וארבע מאות שנה. בין הכל משנולד יצחק עד עכשיו היו ארבע מאות שנה משהיה לו זרע לאברהם נתקיים כי גר יהיה זרעך ושלשים שנה היו משנגזרה גזרת בין הבתרים עד שנולד יצחק. ואי אפשר לומר בארץ מצרים לבדה שהרי קהת מן הבאים עם יעקב היה צא וחשוב כל שנותיו וכל שנות עמרם בנו ושמונים...

עֻגֹת מַצּוֹת כִּי לֹא חָמֵץ כִּי־גֹרְשׁוּ מִמִּצְרַיִם וְלֹא יָכְלוּ לְהִתְמַהְמֵהַּ וְגַם־צֵדָה לֹא־עָשׂוּ לָהֶם׃ וּמוֹשַׁב בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר יָשְׁבוּ בְּמִצְרָיִם שְׁלֹשִׁים שָׁנָה וְאַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה׃ וַיְהִי מִקֵּץ שְׁלֹשִׁים שָׁנָה וְאַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה וַיְהִי בְּעֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה יָצְאוּ כָּל־צִבְאוֹת יְהוָה מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם׃ לֵיל שִׁמֻּרִים הוּא לַיהוָה לְהוֹצִיאָם מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם הוּא־הַלַּיְלָה הַזֶּה לַיהוָה שִׁמֻּרִים לְכָל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְדֹרֹתָם׃ פ

וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן זֹאת חֻקַּת הַפָּסַח כָּל־בֶּן־נֵכָר לֹא־יֹאכַל בּוֹ׃ וְכָל־עֶבֶד אִישׁ מִקְנַת־כָּסֶף וּמַלְתָּה אֹתוֹ אָז יֹאכַל בּוֹ׃ תּוֹשָׁב וְשָׂכִיר לֹא־יֹאכַל בּוֹ׃ בְּבַיִת אֶחָד יֵאָכֵל לֹא־תוֹצִיא מִן־הַבַּיִת מִן־הַבָּשָׂר חוּצָה וְעֶצֶם לֹא תִשְׁבְּרוּ־בוֹ׃ כָּל־עֲדַת יִשְׂרָאֵל יַעֲשׂוּ אֹתוֹ׃ וְכִי־יָגוּר אִתְּךָ גֵּר וְעָשָׂה פֶסַח לַיהוָה הִמּוֹל לוֹ כָל־זָכָר וְאָז יִקְרַב לַעֲשֹׂתוֹ וְהָיָה כְּאֶזְרַח הָאָרֶץ וְכָל־עָרֵל לֹא־יֹאכַל בּוֹ׃ תּוֹרָה אַחַת יִהְיֶה לָאֶזְרָח וְלַגֵּר הַגָּר בְּתוֹכְכֶם׃ וַיַּעֲשׂוּ כָּל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה וְאֶת־אַהֲרֹן כֵּן עָשׂוּ׃ ס וַיְהִי בְּעֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה הוֹצִיא יְהוָה אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם עַל־צִבְאֹתָם׃ פ

וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר׃ קַדֶּשׁ־לִי כָל־בְּכוֹר פֶּטֶר כָּל־רֶחֶם

גריצן פטירין ארי לא חמע ארי איתרכו ממצרים ולא יכילו לאתעכבא ואף זודין לא עבדו להון: ומותב בני ישראל דיתיבו במצרים ארבע מאה ותלתין שנין: והוה מסוף ארבע מאה ותלתין שנין והוה בכרן יומא הדין נפקו כל חיליא דיי מארעא דמצרים: ליל נטיר הוא קדם יי לאפקותהון מארעא דמצרים הוא ליליא הדין קדם יי נטיר לכל בני ישראל לדריהון:

ואמר יי למשה ולאהרן דא גזרת פסחא כל בר ישראל דישתמד לא ייכול ביה: וכל עבד גבר זביני כספא ותגזר יתיה בכן ייכול ביה: תותבא ואגירא לא ייכול ביה: בחבורא חדא יתאכל לא תפקון מן ביתא מן בסרא לברא וגרמא לא תתברון ביה: כל כנשתא דישראל יעבדון יתיה: וארי יתגייר עמך גיורא ויעבד פסחא קדם יי מיגזר ליה כל דכורא ובכן יקרב למעבדיה ויהי כיציבא דארעא וכל ערלא לא ייכול ביה: אוריתא חדא תהי ליציבא ולגיורא דיתגיירון ביניכון: ועבדו בני ישראל כמא דפקיד יי ית משה וית אהרן כן עבדו: והוה בכרן יומא הדין אפיק יי ית בני ישראל מארעא דמצרים על חיליהון:

ומליל יי עם משה למימר: אקדש קדמי כל בוכרא פתח כל ולדא

של משה לא תמצאם כך על כרחך הרבה שנים היו לקהת עד שלא ירד למצרים והרבה משנות עמרם נבלעים בשנות קהת והרבה משמונים של משה נבלעים בשנות עמרם הרי שלא תמצא ארבע מאות לביאת מצרים והוזקקת לומר על כרחך שאף שאר הישיבות נקראו גרות ואפילו בחברון... כן אשר גר שם אברהם ויצחק ואומר את ארץ מגוריהם אשר גרו בה. לפיכך אתה צריך לומר כי גר יהיה זרעך משהיה לו זרע ולכשתמנה ת' שנים משנולד יצחק תמצא מביאתן למצרים עד יציאתן רי"ו. וזה אחד מן הדברים ששנו לתלמי המלך: ויהי מקץ שלשים שנה ויהי בעצם היום הזה. מגיד שכיון שהגיע הקץ לא עכבן המקום כהרף עין. בט"ו בניסן באו מלאכי השרת אצל אברהם לבשרו בט"ו בניסן נולד יצחק בט"ו בניסן נגזרה גזרת בין הבתרים: ליל שמורים. שהיה הקב"ה שומר ומצפה לו לקיים הבטחתו להוציאם מארץ מצרים: הוא הלילה הזה לה'. הוא הלילה שאמר לאברהם בלילה הזה אני גואל את בניך: שמורים לכל בני ישראל לדורותם. משומר ובא מן המזיקין כענין שנאמר ולא יתן המשחית וגו': ויאמר ה' אל משה ואל אהרן זאת חקת הפסח. בארבעה עשר בניסן נאמרה להם פרשה זו: כל בן נכר. שנתנכרו מעשיו לאביו שבשמים ואחד הגוי ואחד ישראל משומד במשמע: ומלתה אותו אז יאכל בו. מגיד שמילת עבדיו מעכבת מלאכול בפסח דברי ר' יהושע. ר' אליעזר אומר אין מילת עבדיו מעכבתו מלאכול בפסח מה ת"ל אז יאכל בו [illegible] תושב. זה גר תושב: ושכיר. זה הגוי. ומה ת"ל והלא ערלים הם ונאמר כל ערל לא יאכל בו כגון ערבי מהול וגבעוני מהול והוא תושב או שכיר: בבית אחד יאכל. בחבורה אחת שלא יעשו הכוסס אותו שתי חבורות ויחלקוהו. אתה אומר בחבורה אחת או בבית אחד כמשמעו ת"ל ... וגגות שלא יכנסו לבית הם ... מכאן שהאוכל אוכל בשני מקומות: לא תוציא מן הבית. מן החבורה: ועצם לא תשברו בו. הראוי לאכילה כגון שיש עליו כזית בשר ... יש בו משום שבירת עצם: כל עדת ישראל יעשו אותו. למה נאמר לפי שהוא אומר בפסח מצרים ... לבית אבות ... פסח דורות כן ת"ל כל עדת ישראל [illegible]

[illegible] ... ילה ... יכן מוסר ל ... והיה כאזרח ... לערלה ואיל ... מת הרחם תגלה כד

הוא. לעצמי קניתים על ידי שהכיתי בכורי מצרים. זכור את היום הזה. למד שמזכירין יציאת מצרים בכל יום. בחדש האביב. וכי לא היה יו
דעין באי זה חדש אלא כך אמר להם ראו חסד שגמלכם שהוציא אתכם בחדש שהוא כשר לצאת לא חמה ולא צנה ולא גשמים וכן הוא אומר
מוציא אסירים בכושרות חדש שהוא כשר ליצאת. אל ארץ הכנעני וגו'. אף על פי שלא מנה אלא חמשה עממין כל שבעה גוים במשמע שכולן בכלל
כנעני הם ואחת משפחות כנען היתה שלא קרא לה שם אלא כנעני. נשבע לאבותיך. באברהם הוא אומר ביום ההוא כרת ה' את אברם וגו'.
ביצחק הוא אומר גור בארץ הזאת וביעקב הוא אומר הארץ אשר אתה שוכב עליה וגו'. זבת חלב ודבש. חלב זב מן העזים והדבש זב מן התמרים

בבני ישראל באדם ובבהמה לי הוא: ויאמר משה אל העם
זכור את היום הזה אשר יצאתם ממצרים מבית עבדים כי
בחזק יד הוציא יהוה אתכם מזה ולא יאכל חמץ: היום אתם
יצאים בחדש האביב: והיה כי יביאך יהוה אל ארץ הכנעני
והחתי והאמרי והחוי והיבוסי אשר נשבע לאבתיך לתת לך
ארץ זבת חלב ודבש ועבדת את העבדה הזאת בחדש הזה:
שבעת ימים תאכל מצת וביום השביעי חג ליהוה: מצות א
יאכל את שבעת הימים ולא יראה לך חמץ ולא יראה לך
שאר בכל גבלך: והגדת לבנך ביום ההוא לאמר בעבור
זה עשה יהוה לי בצאתי ממצרים: והיה לך לאות על ידך
ולזכרון בין עיניך למען תהיה תורת יהוה בפיך כי ביד חזקה
הוצאך יהוה ממצרים: ושמרת את החקה הזאת למועדה
מימים ימימה: פ והיה כי יבאך יהוה אל ארץ
הכנעני כאשר נשבע לך ולאבתיך ונתנה לך: והעברת כל
פטר רחם ליהוה וכל פטר שגר בהמה אשר יהיה לך ה
הזכרים ליהוה: וכל פטר חמר תפדה בשה ואם לא תפדה
וערפתו וכל בכור אדם בבניך תפדה: והיה כי ישאלך בנך
מחר לאמר מה זאת ואמרת אליו בחזק יד הוציאנו יהוה מ
ממצרים מבית עבדים: ויהי כי הקשה פרעה לשלחנו ויהרג
יהוה כל בכור בארץ מצרים מבכר אדם ועד בכור בהמה

בבני ישראל באנשא ובבעירא
דילי הוא: ואמר משה לעמא הוו
דכירין ית יומא הדין דנפקתון
ממצרים מבית עבדותא ארי ב
בתקוף יד אפיק ה' יתכון מכא ו
ולא יתאכל חמיע: יומא דין א
אתון נפקין בירחא דאביבא:
ויהי ארי יעלנך ה' לארע
כנענאי וחתאי ואמוראי וחואי ו
ויבוסאי דקיים לאבהתך למתן ל
לך ארע עבדא חלב ודבש ותפ
ותפלח ית פלחנא הדא בירחא ה
הדין: שבעא יומין תיכול פטירא
וביומא שביעאה חגא קדם ה':
פטיר יתאכל ית שבעא יומין ו
ולא יתחזי לך חמיע ולא יתחזי
לך חמיר בכל תחומך: ותחוי לב
לברך ביומא ההוא למימר בדיל
דא עבד ה' לי במפקי ממ
ממצרים: ויהי לך לאת על ידך
ולדכרן בין עינך בדיל דתהי א
אוריתא דה' בפומך ארי בידא
תקיפא אפקך ה' ממצרים: ותטר
ית קימא הדא לזמנה מזמן לזמן:

ויהי ארי יעלנך ה' לארע כנענאי
כנענאה כמא דקיים לך ולאבהתך
ויתננה לך: ותעבר כל
פתח ולדא קדם ה' וכל פתח ולד
בעירא דיהון לך דכרין יהון
קדם ה': וכל בוכרא דחמרא תפ
תפרוק באמרא ואם לא תפרוק
ותקפיה וכל בוכרא דאנשא ב
בבנך תפרוק: ויהי ארי ישאלנך
ברך מחר למימר מה דא ותימר
ליה בתקוף יד אפקנא ה' ממצ
ממצרים מבית עבדותא: והוה כ
כד אקשי פרעה לשלחותנא וקט
וקטל ה' כל בוכרא בארעא דמ
דמצרים מבוכרא דאנשא ועד
בוכרא דבעירא

ושן התמרים. את העבודה הזאת. של פסח. והלא כבר נאמר למעלה והיה כי תבאו אל הארץ וגו' ולמה חזר ושנאה בשביל דבר שנתחדש בה. בפרשה
ראשונה נאמר בה והיה כי יאמרו אליכם בניכם מה העבודה הזאת לכם בבן רשע הכתוב מדבר שהוציא עצמו מן הכלל וכאן והגדת לבנך בבן
שאינו יודע לשאול והכתוב מלמדך שתפתח לו אתה בדברי הגדה המושכין את הלב. בעבור זה. בעבור שאקיים מצותיו כגון פסח מצה ומרור הללו
עשה ה' לי. רמז תשובה לבן רשע לומר עשה ה' לי ולא לך אלו היית שם לא היית כדאי ליגאל. והיה לך לאות. יציאת מצרים תהיה לך לאות על
ידך ובין עיניך שתכתוב פרשיות הללו ותקשרם בראש ובזרוע. על ידך. יד שמאל לפיכך ידכה מלא בפרשה שנייה לדרוש בה יד שהיא כהה. מי
מימים ימימה. משנה לשנה. כאשר נשבע לך. והיכן נשבע לך והבאתי אתכם אל הארץ אשר נשאתי וגו'. ונתנה לך. תהא בעיניך כאלו נתנה לך בו ביום ולא תהי בעיניך
כירושת אבות. והעברת. אין והעברת אלא לשון הפרשה וכן הוא אומר והעברתם את נחלתו לבתו. שגר בהמה. נפל ששגרתו אמו ושלחתו בלא עתו
ולמדך הכתוב שהוא קדוש בבכורה לפטור את הבא אחריו ואף שאינו כשר קרוי שגר כמו שגר אלפיך. אבל זה לא בא אלא ללמד על הנפל שהרי כ
כבר כתב כל פטר רחם. לשון אחר יש לפרש והעברת כל פטר רחם בבכור אדם הכתוב מדבר. פטר חמור. ולא פטר שאר בהמה טמאה וגזרת הכ
הכתוב היא לפי שנמשלו בכורי מצרים לחמורים. ועוד שסייעו את ישראל ביציאתן ממצרים שאין לך אחד מישראל שלא הוליך עמו הרבה חמורים
טעונים מכספה ומזהבה של מצרים. תפדה בשה. נותן שה לכהן ופטר חמור מותר בהנאה והשה חולין ביד כהן. וערפתו. עורפו בקופיץ שאיבד
הוא גרם הפסיד ממונו של כהן לפיכך יפסיד ממונו. וכל בכור אדם תפדה. חמש סלעים פדיונו קצוב במקום אחר. כי ישאלך בנך מחר. יש מחר
שהוא עכשיו ויש מחר שהוא לאחר זמן כגון זה וכגון כי יאמרו בניכם מחר לבנינו דבני גד ובני ראובן. מה זאת. זה תנוק טפש שאינו יודע ל
להעמיק שאלתו וסותם ושואל מה זאת ובמקום אחר הוא אומר מה העדות והחקים והמשפטים וגו' הרי זו שאלת בן חכם. בחוזק יד. בכנ

ולטטפת. תפילין. ועל שם שהם ארבעה בתים קרויים טטפת טט בכתפי שתים פת באפריקי שתים. ומנחם חברו עם הטף אל ורוס אל תטיפו ל-
דבור כמו ולזכרון שהרואה אותם קשורים בין העינים יזכר הנס וידבר בו:

ויהי בשלח פרעה

ולא נחם. נהגם. כמו לך נחה את העם. בהתהלכך תנחה אותך. כי קרוב הוא. ונוח לשוב באותו הדרך למצרים. ומדרשי אגדה יש הרבה. בראותם מלחמה. כגון מלחמת ויירד העמלקי והכנעני וגו'. אם הלכו דרך
ישר היו חוזרים. מה אם כשהקיפם דרך מעוקם אמרו נתנה ראש ונשובה מצרימה. אם הוליכם בפשוטה על אחת כמה וכמה. פן ינחם. יחשבו מחשבה

על כן אני זבח ליהוה כל פטר רחם הזכרים וכל בכור
בני אפדה: והיה לאות על ידכה ולטוטפת בין עיניך כי ב
בחזק יד הוציאנו יהוה ממצרים: ס

פרשה

ויהי בשלח פרעה את העם ולא נחם אלהים דרך ארץ פל
פלשתים כי קרוב הוא כי אמר אלהים פן ינחם העם בראתם
מלחמה ושבו מצרימה: ויסב אלהים את העם דרך המדבר
ים סוף וחמשים עלו בני ישראל מארץ מצרים: ויקח משה
את עצמות יוסף עמו כי השבע השביע את בני ישראל לאמר
פקד יפקד אלהים אתכם והעליתם את עצמתי מזה אתכם:
ויסעו מסכת ויחנו באתם בקצה המדבר: ויהוה הלך לפ
לפניהם יומם בעמוד ענן לנחתם הדרך ולילה בעמוד אש
להאיר להם ללכת יומם ולילה: לא ימיש עמוד הענן יומם
ועמוד האש לילה לפני העם: פ וידבר יהוה
אל משה לאמר: דבר אל בני ישראל וישבו ויחנו לפני פי
החירת בין מגדל ובין הים לפני בעל צפן נכחו תחנו על הים:
ואמר פרעה לבני ישראל נבכים הם בארץ סגר עליהם ה
המדבר: וחזקתי את לב פרעה ורדף אחריהם ואכבדה ב
בפרעה ובכל חילו וידעו מצרים כי אני יהוה ויעשו כן: ויגד

על כן אנא דבח קדם ה' כל פתח
ולדא דכריא וכל בוכרא דבני
אפרוק: ויהי לאת על ידך ולת-
פלין בין עיניך ארי בתקוף יד
אפקנא ה' ממצרים:

פרשה

והוה כד שלח פרעה
ית עמא ולא דברינון ה' אורח
ארע פלשתאי ארי קריבא היא
ארי אמר ה' דלמא יתובון עמא
במחזיהון קרבא ויתובון למצרים:
ואסחר ה' ית עמא אורח מדברא
לימא דסוף ומזרזין סליקו בני
ישראל מארעא דמצרים: ואסיק
משה ית גרמי יוסף עמיה ארי א
מומאה אומי ית בני ישראל ל
למימר מדכר דכיר ה' יתכון ות
ותסקון ית גרמי מכא עמכון:
ונטלו מסכות ושרו באיתם דב
בסטר מדברא: וי"י מדבר קד
קדמיהון ביממא בעמודא דעננא
לדברותהון באורחא ובליליא ד
בעמודא דאשתא לאנהרא להון
למיזל ביממא ובליליא: לא עדי
עמודא דעננא ביממא ועמודא
דאשתא בליליא מן קדם
עמא: ומליל ה' עם משה
למימר: מליל עם בני ישראל וי
ויתובון וישרון קדם פום חירתא
בין מגדול ובין ימא קדם בעל
צפון לקבליה תשרון על ימא:
ויימר פרעה על בני ישראל מ
מעבלין אנון בארעא אחד ע
עליהון מדברא: ואתקיף ית לבא
דפרעה וירדוף בתריהון ואתיקר
בפרעה ובכל משריתיה וידעון
מצראי ארי אנא ה' ועבדו כן:
ואתחוא

על שיאמרו ויתנו לב לשוב. ויסב. הסיבם מן הדרך הפשוטה לדרך העקומה. ים סוף. כמו לים סוף. וסוף הוא לשון אגם שגדלים בו קנים. וכן ותשם
בסוף. קנה וסוף קמלו. וחמשים. אין חמושים אלא מזויינים. וכן הוא אומר ואתם תעברו חמושים. וכן תרגם אונקלוס מזרזין. כמו וירק את חניכיו
דורין. ד"א חמושים מחומשים אחד מחמשה יצאו וארבעה חלקים מתו בשלשת ימי אפלה. השבע השביע. השביעם שישביעו לבניהם. ולמה לא הש-
השביע בניו שישאוהו לארץ כנען מיד כמו שהשביע יעקב. אמר יוסף אני שליט הייתי במצרים והיה ספק בידי לעשות אבל בני לא יניחום מצ-
רים לעשות. לכך השביעם לכשיגאלו ויצאו משם ישאוהו. והעליתם את עצמותי מזה אתכם. למאחיו השביע כן לפרש שאף עצמות כל השבטי'
העלו עמהם לארץ שנ' אתכם. ויסעו מסכת. ביום השני שהרי בראשון באו מרעמסס לסכות. לנחתם הדרך. נקוד פתח שהוא כמו להנחותם לד
להראותם בדרך אשר ילכו בה שהוא כמו להראותכם את כיון להנחותם על ידי שליח ומי הוא השליח עמוד הענן והקב"ה בכבודו מוליכו לפניה'
ושכל מקום את עמוד הענן הכין להנחותם על ידו שהרי על ידי עמוד הענן הם הולכים עמוד הענן אינו לאורה אלא להורותם הדרך. לא ימיש.
הקב"ה את עמוד הענן יומם ועמוד האש לילה. מגיד שעמוד הענן משלים לעמוד האש ועמוד האש משלים לעמוד הענן. שעד שלא ישקע זה
עולה זה. וישבו. לאחוריהם לצד מצרים היו מקריבין כל יום השלישי כדי להטעות את פרעה שיאמר תועים הם בדרך כמו שנ' ואמר פרעה לבני
ישראל וגו'. ויחנו לפני פי החירת. הוא פיתום ועכשיו נקרא פי החירות על שם שנעשו שם בני חורין והם שני סלעים גבוהים וזקופים והגיא ש
ביניהם קרוי פי הסלעים. לפני בעל צפן. הוא נשאר מכל אלהי מצרים כדי להטעותן שיאמרו קשה יראתן. ועליו פירש איוב משגיא לגוים וי-
יאבדם. ואמר פרעה. כשישמע שהם שבים לאחוריהם. לבני ישרא'. על בני ישראל. וכן ה' ילחם לכם. אמרי לי אחי הוא. אמרו עלי. נבכים
הם. כלואים ומשוקעים ובלע"ז שירי"ר כמו נבכי ים. עמק הבכא. מבכי נהרות. נבוכים הם. כלואים הם במדבר שאינן יודעים לצאת ממנו ולהיכן
ילכו. ואכבדה בפרעה. כשהקב"ה מתנקם ברשעים שמו מתגדל ומתכבד וכן הוא אומר ונשפטתי אתו וגו' ואחר כך והתגדלתי והתקדשתי ונודעתי
[illegible]

הפרשה... כן להגיד שבתן ששמעו לקול משה ולא משה היאך כתקרב אל רעמסס אמר דיילין לברוח אלא אמרו אין לנו לא דברי בן
עמרו · ויגד למלך מצרים · איקטורין שלח עמהם וכיון שהגיעו לשלשת ימים שקבעו לילך ולשוב וראו שאינן חוזרין למצרים באו והגידו לפרעה
ביום הרביעי ובחמשי ובששי רדפו אחריהם וליל שביעי ירדו לים בשחרית אמרו שירה והוא יום שביעי של פסח לכך אנו קורין השירה ביום ה
השביעי · ויהפך · כהפך שמה שהיה שהרי אמר להם קומו צאו מתוך עמי ונהפך לב עבדיו שהרי לשעבר היו אומרים לו עד מתי יהיה זה לנו למוקש
ועכשו נהפכו לרדוף אחריהם בשביל ממונם שהשאילום · מעבדנו · מעבוד אותנו · ויאסר את רכבו · הוא בעצמו · ואת עמו לקח עמו · משכם בד

למלך מצרים כי ברח העם ויהפך לבב פרעה ועבדיו אל העם ויאמרו מה זאת עשינו כי שלחנו את ישראל מעבדנו: ויאסר את רכבו ואת עמו לקח עמו: ויקח שש מאות רכב בחור וכל רכב מצרים ושלשם על כלו: ויחזק יהוה את לב פרעה מלך מצרים וירדף אחרי בני ישראל ובני ישראל יצ יצאים ביד רמה: וירדפו מצרים אחריהם וישיגו אותם חנים על הים כל סוס רכב פרעה ופרשיו וחילו על פי החירת לפני בעל צפן: ופרעה הקריב וישאו בני ישראל את עיניהם והנה מצרים נסע אחריהם וייראו מאד ויצעקו בני ישראל אל יהוה: ויאמרו אל משה המבלי אין קברים במצרים לקחתנו למות במדבר מה זאת עשית לנו להוציאנו ממצרים: הלא זה הדבר אשר דברנו אליך במצרים לאמר חדל ממנו ונ ונעבדה את מצרים כי טוב לנו עבד את מצרים ממתנו במ במדבר: ויאמר משה אל העם אל תיראו התיצבו וראו את ישועת יהוה אשר יעשה לכם היום כי אשר ראיתם את מ מצרים היום לא תספו לראתם עוד עד עולם: יהוה ילחם לכם ואתם תחרישון: פ ויאמר יהוה אל משה מה תצעק אלי דבר אל בני ישראל ויסעו: ואתה הרם את מטך ונטה את ידך על הים ובקעהו ויבאו בני ישראל בתוך הים ביבשה: ואני הנני מחזק את לב מצרים ויבאו אחריהם

למלכא דמצרים ארי אזל עמא ואתהפיך לבא דפרעה ועבדוהי בעמא ואמרו מה דא עבדנא ארי ארי שלחנא ית ישראל מפלחנא: וטקיס ית רתיכיה וית עמיה דבר עמיה: ודבר שית מאה רתיכין בחירין וכל רתיכי מצראי וגברי וגברין ממנן על כולהון: ותקיף יי ית לבא דפרעה מלכא דמצרים ורדף בתר בני ישראל ובני ישר ישראל נפקין בריש גלי: ורדפו מצראי בתריהון ואדביקו יתהון כד שרן על ימא כל סוסות רתי רתיכי פרעה ופרשוהי ומשריתיה על פום חירתא די קדם בעל צ צפון: ופרעה קרב וזקפו בני יש ישראל ית עיניהון והא מצראי נטלין בתריהון ודחילו לחדא וז וזעיקו בני ישראל קדם יי: ואמר ואמרו למשה המדלית קבר קברין במצרים דברתנא לממת במדברא מה דא עבדת לנא ל לאפקותנא ממצרים: הלא דין פ פתגמא דמללנא עמך במצרים למימר שבוק מננא ונפלח ית מצראי ארי טב לנא דנפלח ית מצראי מדנמות במדברא: ואמ ואמר משה לעמא לא תדחלון אתעתדו וחזו ית פורקנא דיי די יעבד לכון יומא דין ארי דחזיתון ית מצראי יומא דין לא תוספון למחזיהון עוד עד עלמא: יי יגיח יגיח לכון קרב ואתון תשתקון: ואמר יי למשה קבילית צלותך מליל עם בני ישראל וי ויטלון: ואת ארים ית חטרך וארים ית ידך על ימא ובזעהי ויעלון בני ישראל בגו ימא ביבשתא: ואנ ואנא הא אנא מתקיף ית לבא ד דמצראי ויעלון בתריהון ואת

ברבריים לקינו ונטלו ממונכו ושלחכום באו פשי ואני לא אתנהג כשאר מלכים דרך שאר מלכים עבדיו קודמין לו במלחמה ואני אקדים לפניכם שנ' ופרעה הקריב עצמו ומהר לפני חיילותיו דרך מלכים ליטול ביזה בראש כמו שיבחר אני אשוה עמכם בחלק שנ' אחלק שלל · בחור · כמו בחורים · בחור לשון יחיד כל רכב ורכב שבמחנה זה היה בחור · וכל רכב מצרים · ועמהם כל שאר הרכב ומהיכן היו הבהמות הללו אם תאמר משל מצרים הרי נאמר וימת כל מקנה מצרים ואם משל ישראל והלא נאמר וגם מקננו ילך עמנו משל מי היו מהירא את דבר יי מכאן היה ר' שמעון אומר טוב שבמצריים רצוץ את מוחו · ושלישים על כלו · שרי צבאות כתרגו' · ויחזק יי את לב פרעה · שהיה תולה אם לרדוף אם לאו וחזק את לבו לרדוף · ביד רמה · בגבורה גבוהה ומפורסמת · ופרעה הקריב · היה לו לכתוב ופרעה קרב מהו הקריב הקריב עצמו ונתאמץ לקדם לפניהם · ... אחריהם · בלב אחד כאיש אחד · ד"א והנה מצרים נוסע אחריהם ראו שר של מצרים נוסע מן השמים לעזור למצריים · ... אמנותם באבותם הוא אומר אל המקום אשר עמד שם ביצחק לשוח בשדה ביעקב ויפגע במקום · המבלי אין קברים · במצרים ליקבר שם לקחתנו משם · מה זאת עשית · ... פועל אשר דברנו אליך במצרים · והיכן דברו · ירא יי עליכם ...ר כמוה ואם היה נקוד מלא פום היה נבאר ממיתתנו עכשיו שנקוד בשוה נבאר שאמר כמות וכן מי יתן מותנו ...ם ... כמו ליום קומי לפנר עד יום טובי בשלש מקום · ושאמרב · כי אשר ראיתם את מצרים · מה שראיתם אותם ולא תוסיפו עוד · ילחם לכם · בשבילכם וכן כי יי נלחם להם וכן אם לאל תריבון וכן אמר דבר לי ... אלי · למדנו שהיה משה עומד ומתפלל אמ' לו הקב"ה לא עת עתה להאריך שישראל נתונין בצרה דא מה תצעק

וילך מאחריהם· להבדיל בין מחנה מצרים ובין מחנה ישראל ולקבל חצים ובליסטראות של מצרים בכל מקום הוא אומר מלאך יי׳ וכאן מלאך האלהים אין אלהים בכל מקום אלא דיין מלמד שהיו ישראל נתונין בדין באותה שעה אם להנצל אם להאבד עם מצרים· ויבא בין מחנה מצרים· משל להולך בדרך ובנו מהלך לפניו באו לסטים לשבותו נטלו מלפניו ונתנו לאחריו בא זאב מאחריו נתנו לפניו באו לסטים לפניו וזאבים מאחריו נתנו על זרועו ונלחם בהם כך מכבי הרגלים למצרים קחם על זרועותיו· ויסע עמוד הענן· כשהחשיכה והשלים עמוד הענן את המחנה לעמוד האש לא כמסלק הענן כמו שהיה רגיל להסתלק ערבית לגמרי אלא נסע והלך לו מאחריהם להחשיך למצרים· ויהי הענן והחשך· למצרים· ויאר· עמוד

ואכבדה בפרעה ובכל חילו ברכבו ובפרשיו : וידעו מצרי
כי אני יהוה בהכבדי בפרעה ברכבו ובפרשיו : ויסע מלא
האלהים ההלך לפני מחנה ישראל וילך מאחריהם ויס
עמוד הענן מפניהם ויעמד מאחריהם: ויבא בין מחנה מצרי
ובין מחנה ישראל ויהי הענן והחשך ויאר את הלילה ולא
קרב זה אל זה כל הלילה: ויט משה את ידו על הים ויולך
יהוה את הים ברוח קדים עזה כל הלילה וישם את הים
לחרבה ויבקעו המים: ויבאו בני ישראל בתוך הים ביבשה
והמים להם חומה מימינם ומשמאלם: וירדפו מצרים ויבאו
אחריהם כל סוס פרעה רכבו ופרשיו אל תוך הים: ויהי ב
באשמרת הבקר וישקף יהוה אל מחנה מצרים בעמוד א
וענן ויהם את מחנה מצרים: ויסר את אפן מרכבתיו וינהג
בכבדת ויאמר מצרים אנוסה מפני ישראל כי יהוה נלח
להם במצרים: פ ויאמר יהוה אל משה נט
את ידך על הים וישבו המים על מצרים על רכבו ועל פ
פרשיו : ויט משה את ידו על הים וישב הים לפנות בקר ל
לאיתנו ומצרים נסים לקראתו וינער יהוה את מצרים בתו
הים: וישבו המים ויכסו את הרכב ואת הפרשים לכל חי
פרעה הבאים אחריהם בים לא נשאר בהם עד אחד: ובנ
ישראל הלכו ביבשה בתוך הים והמים להם חמה מימינ

ואתיקר בפרעה ובכל משריתיה ב
ברתיכוהי ובפרשוהי: וידעון מצראי
ארי אנא יי׳ באתיקרותי בפרעה
ברתיכוהי ובפרשוהי: ונטל מלאכ׳
דיי׳ דמדבר קדם משריתא דישרא׳
ואתא מבתריהון ונטל עמודא דע
דעננא מן קדמיהון ושרא מבת
מבתריהון: ועאל בין משריתא דמ
דמצראי ובין משריתא דישרא׳ והוה
עננא וקבלא למצראי ולישראל נ
נהר לליליא ולא אתקריבו דין לות
דין כל ליליא: וארים משה ית ידיה
על ימא ודבר יי׳ ית ימא ברוח קד
קדום תקיפא כל ליליא ושוי ית ימא
ליבשתא ואתבזעו מיא: ועלו בני
ישרא׳ בגו ימא ביבשתא ומיא להון
שורין מימיניהון ומשמאליהון: ורדפו
מצראי ועלו בתריהון כל סוסות פ
פרעה רתיכוהי ופרשוהי בגו ימא:
והוה במטרת צפרא ואסתכי יי׳ ל
למשריתא דמצראי בעמודא דא
דאשתא ועננא ושגש ית משריתא
דמצראי: ואעדי ית גלגלי רתיכהון
ומדברין להון בתקוף ואמרו מ
מצראי נערוק מן קדם ישרא׳ ארי
דא היא גבורתא דיי׳ דעבד להון ק
קרבין במצרים:
ואמר יי׳ למשה ארים ית ידך על
ימא ויתובון מיא על מצראי על ר
רתיכיהון ועל פרשיהון: וארים משה
ית ידיה על ימא ותב ימא לעדן
צפרא לתוקפיה ומצראי ערקין לק
לקדמותיה ושניק יי׳ ית מצראי ב
בגו ימא: ותבו מיא וחפו ית רת
רתיכיא וית פרשיא לכל משרית פ
פרעה דעלו בתריהון בימא לא א
אשתאר בהון עד חד: ובני ישראל
הליכו ביבשתא בגו ימא ומיא ל
להון שורין מימינהון

ואת האש הלילה לישר׳ והולך לפניהם כדרכו ללכת כל הלילה והחשך של ערפל לצד מצרים· ולא קרב זה אל זה· מחנה אל מחנה· ברוח קדים עזה· ברוח קדים שהיא עזה שברוחות הוא הרוח שהקב״ה נפרע בה מן הרשעים· שנ׳ ברוח קדים אפיצם· יבא קדים רוח יי׳· רוח קדים סערך בלב ימים· ה ברוחו הקשה ביום קדים· ויבקעו המים· כל מים שבעולם· אל תוך הים· כל סוס פרעה· וכי סוס אחד היה מגיד שאין כולם חשובין לפני המקום אלא כסוס אחד· באשמורת הבקר· שלשה חלקי הלילה קרויין משמרות ואותה שלפני הבקר קורא אשמורת הבקר· ואומר אני שהוא חלוק למשמרות שיר מלאכי השרת כת אחר כת לשלשה חלקים לכך קרוי משמורת· וזהו שתרגם אונקלוס מטרת· וישקף· ויבט כלומר פנה אליהם להשחיתם· ותרגו׳ ואסתכי· לשון הבטה· כמו שדה צופים· בעמוד אש וענן· עמוד ענן יורד ועושהו כטיט ועמוד האש מרתיחו וטלפי סוסיהם משתמטות· ויהם· לשון מהומה אסטורדישון בלע״ז· ערבבם נטל סגניות שלהם· ושנינו בפרקי ר׳ אליעזר בנו של ר׳ יוסי הגלילי כל מקום שנ׳ מהומה הרעמת קול הוא· וזהו לכולם וירעם יי׳ בקול גדול על פלשתים ויהמם· ויסר את אופן מרכבותיו· מכח האש נשרפו הגלגלים והמרכבות נגררות והיושבים בהם נעים ואבריהם מתפרקין· וינהגהו בכבדות· בהנהגה שהיא כבדה וקשה להם· במדה שמדדו· ויכבד לבו הוא ועבדיו אף כאן וינהגהו בכבדות· כי יהוה נלחם להם במצרים· במצרים· כמו במצרים שכשם שאלו לוקין על הים כך לוקין אותן שנשארו במצרים· וישובו המים· שזקופין ונצבין כחומה ישובו למקומם ויכסו על מצרים· לפנות בקר· לעת שהבקר פונה לבא· לאיתנו· לתוקפו הראשון· נסים לקראתו· שהיו מהומים ומטורפים ורצים לקראת המים· וינער יהוה· כאדם שמנער את הקדירה והופך העליון למטה והתחתונים למעלה כך היו עולין ויורדין ומשתברין ונתן הקב״ה בהן חיות לקבל היסורין· ושניק הוא לשון ערוב בלשון ארמי והרבה יש במדרשי אגד׳· לכל חיל פרעה הבאים אחריהם [illegible]

70.

וירא ישר' את מ[צרים מת]· שם מת· שפלטן הים על שפתו כדי שלא יאמרו ישראל כשם שאנו עולים מצד זה כך הם עולים מצד אחר ורחוק ממנו וירדפו
אחרינו· את היד הגדולה· את הגבורה הגדולה שעשתה ידו של הקב"ה הרבה לשונות נופלים על לשון יד וכלן לשון יד ממש הן והמפרש יתקן הלשון
אחר ענין הדבור· אז ישיר משה· אז כשראה הנס עלה בלבו שישיר שירה וכן אז ידבר יהושע וכן ובית יעשה לבת פרעה חשב בלבו שיעשה לו
אף כאן ישיר אמר לו לבו שישיר וכן עשה· ויאמרו לאמר שירה· וגו' וכן ביהושע כשראה הנס אמר לו לבו שידבר וכן עשה· ויאמר לעיני כל
ישרא'· וכן שירת הבאר שפתח בה אז ישיר ישרא'· פירש מתחיל עלי באר ענו לה· אז יבנה שלמה במה· פירש בו חכמי ישרא' שבקש לבנות ולא בנה·

וּמִשְּׂמֹאלָם׃ וַיּוֹשַׁע יְהוָה בַּיּוֹם הַהוּא אֶת יִשְׂרָאֵל מִיַּד מִצְרָיִם
וַיַּרְא יִשְׂרָאֵל אֶת מִצְרַיִם מֵת עַל שְׂפַת הַיָּם׃ וַיַּרְא יִשְׂרָאֵל אֶת
הַיָּד הַגְּדֹלָה אֲשֶׁר עָשָׂה יְהוָה בְּמִצְרַיִם וַיִּירְאוּ הָעָם אֶת יְהוָה
וַיַּאֲמִינוּ בַּיהוָה וּבְמֹשֶׁה עַבְדּוֹ׃ פ

אָז יָשִׁיר מֹשֶׁה וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת הַשִּׁירָה הַזֹּאת לַיהוָה וַיֹּאמְרוּ
לֵאמֹר אָשִׁירָה לַיהוָה כִּי גָאֹה גָּאָה סוּס
וְרֹכְבוֹ רָמָה בַיָּם׃ עָזִּי וְזִמְרָת יָהּ וַיְהִי לִי
לִישׁוּעָה זֶה אֵלִי וְאַנְוֵהוּ אֱלֹהֵי
אָבִי וַאֲרֹמְמֶנְהוּ׃ יְהוָה אִישׁ מִלְחָמָה יְהוָה
שְׁמוֹ׃ מַרְכְּבֹת פַּרְעֹה וְחֵילוֹ יָרָה בַיָּם וּמִבְחַר
שָׁלִשָׁיו טֻבְּעוּ בְיַם סוּף׃ תְּהֹמֹת יְכַסְיֻמוּ יָרְדוּ בִמְצוֹלֹת כְּמוֹ
אָבֶן׃ יְמִינְךָ יְהוָה נֶאְדָּרִי בַּכֹּחַ יְמִינְךָ
יְהוָה תִּרְעַץ אוֹיֵב׃ וּבְרֹב גְּאוֹנְךָ תַּהֲרֹס

ומסמאלהון: ופרק יי' ביומא ההוא ית ישרא' מידא דמצראי וחזו ישרא' ית מצראי מיתין על כיף ימא: וחזא ישרא' ית גבורת ידא רבתא דעבד יי' במצראי ודחילו עמא מן קדם יי' והימינו במימרא דיי' ובנבייות משה עבדיה:

בכן שבח משה ובני ישרא' ית תושבחתא הדא קדם יי' ואמרו למימר נשבח ונודה קדם יי' ארי אתגאי על גיותניא וגיותא דיליה היא סוסיא ורכביה רמא בימא: תקפי ותושבחתי דחילא יי' אמר במימריה והוה לי לפרוק דין אלהי ואבני ליה מקדש אלהא דאבהתי ואפלח קדמוהי: יי' מרי נצחן קרביא יי' שמיה: רתיכי פרעה ומשריתיה שדי בימא ושפר גברוהי אטבעו בימא דסוף: תהומיא חפו עליהון נחתו לעמקיא כאבנא: ימינך יי' מדירא בחילא ימינך יי' תברת סנאה ובסגי תקפך תברתינון

[illegible] שהיה על סוס המחשבה כאשרה והוא לישב עצמו· אבל שדרשו אפרו רבותי' שכאן רמז לתחיית המתים מן התורה וכן בכולן ויש משל
שלמה שפירשוהו בקש לבנות ולא בנה· ואין לומר ולישב לשו' הזה כשאר דברים הנכתבים בלשון עתיד והן שהיו כגון ככה יעשה איוב על פי
יעשו ויש אשר ישכן הפנן שהן דבר ההוה תמיד ונופל בו בין לשו' עתיד בין לשו' עבר אבל זה שלא היה לא לשעה ואיני יכול ליישבו בלשון הזה·
כי גאה גאה· כתרגו' רם כי גאה גאה· על כל השירו' וכל מה שאקלס בו עוד יש תוספות ולא כשאר מלך בשר ודם שמקלסין אותו ואין בו· כוס
ורכבו· שניהם קשורים זה בזה והמים מעלין אותן לרום ויורדין לעומק ואינן נפרדין· רמה· השליך· וכן ורמו לגו אתון נורא· ומדרש אגד' כתוב
אחד אומר רמה וכתוב אחד אומר ירה שלשר שהיו עולין לר"ם ויורדי לתהום· כמו או ירה מבן עמקה ישלמעלה למטה· עזי וזמרת יה· אונקלו'
תרגם עזי כמו עזי וזמרת כמו וזמרתי ואני תמה על לשון המקרא שאין לך כמוהו בנקודתו במקרא אלא בשלשה מקומות שהוא כמוך אבל וזמרת
שמר שלשה מקומות נקוד שורק· יי' עזי ושעזי· עזו מליך משמורה· וכן כל תיבה שתי אותיות הנקודה שלא עם כשהיא מורכבת באות שלישית ואין
אות בשבא בחטף הראשונה נקודה בשורק כגון עו· עזי· רוק רוקי· חק חקי· על עלי· יסוד עלו· כל ושלישים על כלו· וגם שלשה עזי וזמרת של כאן
ישעיה ושל תהלים נקודים בחטף קמץ· ועוד אין באחד מהם כתיב וזמרתי אלא וזמרת· וכלם סמוך להם ויהי לי לישועה· לכך אני אומ' ליישב
לשון המקרא שאין עזי כמו עזי ולא וזמרת כמו וזמרתי אלא עזי שם דבר הוא· כמו היושבי בשמים· שוכני בחגוי סלע· שכני סנה· והוא הכתבי
וזמרת יה הוא היה לי לישועה· וזמרת דבק הוא לתיבת השם· כמו לעזרת יי'· בעברת יי'· על דברת בני האדם· ולשון וזמרת לשו' לא תזמר· וזמיר
עריצים· כיסוח וכריתה· עוז ונקמתו של אלהינו היה לנו לישועה· ול' תתמה על לשו' ויהי שלא נאמר היה שיש לנו מקראי' מדברים בלשון זה· וזה
את קירות הבית סביב להיכל ולדביר ויעש צלעות סביב· והיה לו לומר עשה צלעות סביב· וכן בדברי הימים ובני ישרא' היושבים בערי
יהודה וימלך עליהם רחבעם· היה לו לומר מלך עליהם רחבעם· שבלתי יכולת יי' וישחטם· יהיה לו לומר שחטם· והאנשי' אשר שלח משה וימותו כי אם
היה לו לומר· ואשר לא שם לבו אל דבר יי' ויעזב וגו' היה לו לומר עזב· וזה אלי· בכבודו נגלה עליהם והיו מראין אותו באצבע· ראתה שפחה על
הים מה שלא ראו נביאים· ואנוהו· אונקלו' תרגם לשון נוה· כמו שאנן· לנוה זמן· רא' ואנוהו לשו' נוי· אספר נויו ושבחו לבאי עולם· כגון מה דודך
מדוד ודודי צח ואדום וכל הענין· אלהי אבי· זה· וארוממנהו· אלהי אבי· לא אני תחלת הקדושה מוחזקת ועומדת לי הקדושה ואלהותו עלי מימי אבותי·
יי' איש מלחמה· בעל מלחמות· כמו איש נעמי· וכל אישי ואישך מתורגמי' בעל וכן וחזקת והיית לאיש לגבור· יי' שמו· מלחמותיו לא בכלי זיין
נלחם אלא בשמו הוא נלחם ואני במה מליך בשם יי' צבאות· רא' יי' שמו אף בשעה שהוא נלחם ונוקם מאויביו אוחז הוא במדתו לרחם על ברואיו ולזון
את כל באי עולם ולא כמדת מלכי אדמה כשהוא עוסק במלחמה פונה עצמו מכל עסקים ואין לו כח לעשות זו וזו· ירה בים· שדי בימא· שדי
לשון ירייה· וכן הוא אומר או ירה יירה או לשון השלכה· והתיו משמשת בלשון עבר במקום יתפעל· ומבחר· שם דבר· כמו מרכב· מושב· מקרא קדש
שבעתי· ואין טביעה אלא במקום טיט כמו שנאמר טבעתי ביון מצולה· וישקע ירמיהו בטיט· שלא שנקפה הים טיט לגמו' להם כמדתם שמעבדו את ישרא'
בחומר ובלבנים· יכסימו· כמו יכסום· והיוד הראשונה משמשת בתוך היוד האמצעית יתירה בו ודרך מקראות בכך כמו ירביון· יחיין· מרבן ביתך· והיוד הראשונה שמשמש ב
זמן· אין דמה לו במקרא בנקודתו· והדמה להיות כנקר יכסימו· שלא
שאם כן הולכין ומטרפין צולין ויורדין· בימונים כאבן· והכסו·
במקום השמאל נעשה ימין· ימינך נאדרי בכח· להציל את ישרא'· וימינך
למרם לעשות שתי מלאכות ביד אחת· ופשוטו של מקרא ימינך·

הנאדר בכח מה מלאכתה ימינך היא תרעץ אויב וכמה מקראות דוגמתו כי הנה אויביך יאבדו כי הנה אויביך ה' כי הנה אויביך יאבדו · בהרות ה' כשאו נהרות קולם לא לנו ה' לא לנו מעכה כאם ה' מפכה את הססים מנבי לא' מנבי מעירה לולי ה' שהיה לנו יאמר נא ישראל לולי ה' שהיה לנו בקום עלינו אדם עורי עורי דבורה עורי עורי דברי שיר תרמסנה רגל רגלי עני וכן מרגם לסלה כולה לישראל מגבר נאדרי · כמו דבבי עם סרחי במדינות גנבתי ינם · תרעץ תמיד היא רוצצת ומשברת האויב ודומה לו וירעצו וירוצצו את בני ישראל בשנעשים · תהרס קמיך תמיד אתה הורס קמיך הקמים נגדך ומיהם הקמים כנגדו ה' הקמים על

קָמֶיךָ תְּשַׁלַּח חֲרֹנְךָ יֹאכְלֵמוֹ כַּקַּשׁ: וּבְרוּחַ
אַפֶּיךָ נֶעֶרְמוּ מַיִם נִצְּבוּ כְמוֹ נֵד
נֹזְלִים קָפְאוּ תְהֹמֹת בְּלֶב יָם: אָמַר
אוֹיֵב אֶרְדֹּף אַשִּׂיג אֲחַלֵּק שָׁלָל תִּמְלָאֵמוֹ
נַפְשִׁי אָרִיק חַרְבִּי תּוֹרִישֵׁמוֹ יָדִי: נָשַׁפְתָּ
בְרוּחֲךָ כִּסָּמוֹ יָם צָלְלוּ כַּעוֹפֶרֶת בְּמַיִם
אַדִּירִים: מִי כָמֹכָה בָּאֵלִם יְהוָה מִי
כָּמֹכָה נֶאְדָּר בַּקֹּדֶשׁ נוֹרָא תְהִלֹּת עֹשֵׂה
פֶלֶא: נָטִיתָ יְמִינְךָ תִּבְלָעֵמוֹ אָרֶץ: נָחִיתָ
בְחַסְדְּךָ עַם זוּ גָּאָלְתָּ נֵהַלְתָּ בְעָזְּךָ אֶל נְוֵה
קָדְשֶׁךָ: שָׁמְעוּ עַמִּים יִרְגָּזוּן חִיל
אָחַז יֹשְׁבֵי פְּלָשֶׁת: אָז נִבְהֲלוּ אַלּוּפֵי
אֱדוֹם אֵילֵי מוֹאָב יֹאחֲזֵמוֹ רָעַד נָמֹגוּ
כֹּל יֹשְׁבֵי כְנָעַן: תִּפֹּל עֲלֵיהֶם אֵימָתָה

לרחמו על עמך שלחת
רגזך שיצינון כנורא לקשא:
ובמימר פומך חכימו
מיא קמו כשור מוליא קפו
תהומי בלבא דימא:
דהוה אמר שנאה ארדוף
ארבינן אפלג בזתא תסבע
מנהון נפשי אשלוף חרבי
תשיצינון ידי: אמרת
במימרך חפא עליהון ימא
משתקעו כאברא במין
תקיפין: לית בר מנך את
הוא יהוא ה' לית אלא את
אדיר בקודשא דחיל תושבחן
עבד פרישן: ארימת
ימינך בלעתנון
ארעא: דברתא בטובך
לעמא דנן דפרקת סוברתא
בתקפך לאתר דקדשך:
שמעו עממיא זעו דחלא
אחדתנון להון יתבין
בפלשת: בכן אתבהילו
רברבי אדום תקיפי
מואב אחדתנון
רתיתא אתברו כל דהוו
יתבין בכנען:
תפל עליהון אימתא

ישראל וכן הוא אומר כי הנה אויביך יהמיון ומה היא ההמיה על עמך יערימו סוד ועל זה קורא אותם אויביו · וברוח אפיך היוצא משני נחירים של אף דבר הכתוב כביכול בשכינה דוגמת מלך בשר ודם כדי להשמיע האוזן הבריות כפי ההווה שיוכלו להבין דבר כשאדם כועס יוצא רוח מנ שנחיריו וכן עלה עשן באפו וכן ומרוח אפו יכלו וזהו שאמר למען שמי אאריך אפי כשזעפו נחה נשימתו ארוכה וכשהוא כועס נשימתו קצרה ותהלתי אחטם לך ולמען תהלתי אשים חטם באפי לסתום נחירי בפני האף והרוח שלא יצאו לך בשבילך אחטם כמו ונאקה בחטם בעם סבת כך נראה בעיני וכל אף וחרון שבמקרא אני אומר כן חרה אף כמו ועצמי חרה מני חורב לשון שריפה ומוקד שנחירים מתחממים ונחרים בעת הכ הקצף וחרון מגזרת חרה כמו רצון מגזרת רצה וכל חמה לשון חמימות על כן הוא אומר בערה בו ובוערת החמה אומר כשקדחה רעתו · נערמו מים · אונקלוס תרגם לשון ערמימות ולשון המקרא כמו ערמת חטים וכנבו כמו כנד יוליה · נערמו מרוח שיצא מאפך ימשו המים והם נעשו כמין גלים וכריות של ערמה שהם גבוהים כמו נד כתרגומו כשור כחומה · נד לשון צבור וכנס כמו נד קציר ביום נחלה כונס כנד לא כתב כונס כנד אלא כנד ולא היה כתב כנד כמו כנאד וכונס לשון הכנסה היה לו לכתוב שכונס כבנד מי הים אלא כינס לשון אוסף ומגבר הוא וכן קמו נד אחד ויצבו נד אחד אין לשון קפיאה ועמידה בנאדות אלא בחומות ובזוויות ולא שייכי נאד נקוד אלא בחלא פוס סוימה רמיצה בנ בנארך את נאד החלב · קפאו · כמו וכגבינה תקפיאני שהוקשו ונעשו כאבנים והמים דורקין את המצרים על האבן בכח ונלחמים בם בכל מיני קו קושי · בלב ים · בחוזק הים ודרך מקראות לדבר כן עד לב השמים בלב האלה לשון עיקר וחוקו של דבר · אמר אויב · לעמו כשפתם בדברים אר ארדוף ואשיגם ואחלק שלל עם שרי ועבדי · תמלאמו · תמלא מהם נפשי רוחי ורצוני ואל תתמה על תיבה המדוברת בשתי · תמלאמו · תמלא מהם יש הרבה בלשון הזה כי ארץ הנגב נתתני כמו נתת לי ולא יכלו דברו לשלום כמו דבר עמו כי ידמוני כמו ידמו מכני מספר נעדר דף מגידכי כמו מגידלי אף כאן תמלאמו תמלא נפשי מהם · אריק חרבי · אשלוף ועל שם שהוא מריק את התער בשליפתו ונשאר ריק נופל בו לשון הרקה כמו מריקים שקיהם וכליו יריקו ואל תאמר אין לשון ריקות נופל על היוצא אלא על התיק ועל השק ועל הכלי שיוצא ממנה אבל לא על החרב ועל היין ולהחזק ולפרש אריק חרבי בלשו' וירק את חניכיו מזויין בחרבי שיגיש הלשון מוסב אף על היוצא כמן תורק לא הורק מכלי אל כלי לא הורק הכלי אין כתוב כאן אלא לא הורק היין מכלי אל כלי שיגיש הלשון מוסב על היין וכן והריקו חרבותם על יפי חכמתך דריגם תורים · תורישמו · לשון רשות ודלות כמו מוריש ומעשיר · נשפת · לשון הפיחה וכן גם נשף בהם ויבשו · צללו · שקעו עמקו לשון מצולה · כעופרת · כאבר עופרת בלעז באלים · בחזקים כמו ואת אילי הארץ לקח אילותי לעזרתי חושה · נורא תהלות · יראוי מלהגיד תהלותיך פן יפחתו על כן לך דומיה תהלה · נטית ימינך · כשהקב"ה נוטה ידו הרשעים כלים ונופלים לפי שהכל נתון בידו ונופלים בהטייתה וכן הוא אומר וה' יטה ידו וכשל עוזר ונפל עזור משל לכלי זכוכית הנתונים בידי אדם מטה ידו מעט והן נופלים ומשתברין · תבלעמו ארץ · מכאן שזכו לקבורה בשכר שאמרו ה' הצדיק · נהלת · לשון שנהל ואונקלוס תרגם לשון נשא וסבל ולא דקדק לפרש אחר לשון העברית · ירגזון · מתרגזין · יושבי פלשת · מפני שהרגו את בני אפרים שמהרו את הקץ ויצאו בחזקה כמפורש בדברי הימים ויהרגום אנשי גת · אלופי אדום אילי מואב · והלא לא היה להם לירא כלום שהרי לא עליהם הולכים אלא מפני אנינות שהיו מתאוננים ומצטערים על כבודם של ישראל · נמוגו · נמסו · כמו מרבבים תמוגגנה אמרו עלינו הם באים לכלותינו ול ולירש את ארצנו · תפול עליהם אימתה · על הרחוקים ופחד על הקרובים כענין שנ' כי שמענו את אשר הוביש וגו' ·

עד יעבר עד יעבר. כתרגו׳: קנית. חבבת משאר אומות כחפץ הקנוי בדמים יקרים שחביב על האדם: תביאמו. נתנבא משה שלא יכנס לארץ לכך לא נאמר תביאנו: מכון לשבתך. מקדש של מטה מכוון כנגד כסא של מעלה אשר פעלת: מקדש. הטעם עליו זקף גדול להעמידו מגביה הכ״ש של מהרין המקדש אשר כוננו ידיך ה׳ חביב בית המקדש שהעולם נברא ביד אחת שנ׳ אף ידי יסדה ארץ ומקדש בשתי ידים ואימתי יבנה בשתי ידים בזמן שה׳ ימלוך לעולם ועד לעתיד לבא שכל המלוכה שלו ולעולם ועד לשון עולמית הוא והוי״ו בו יסוד לפיכך היא פתוחה אבל וי״ו היא שימוש ועד שהוא בן משמש קמוצה היא: כי בא סוס פרעה. כאשר בא: ותקח מרים הנביאה. היכן נתנבאה כשהיא אחות אהרן קודם שנולד משה

ופחד בגדל זרועך ידמו כאבן עד יעבר עמך יהוה עד יעבר עם זו קנית: תבאמו ותטעמו בהר נחלתך מכון לשבתך פעלת יהוה מקדש אדני כוננו ידיך: יהוה ימלך לעלם ועד: כי בא סוס פרעה ברכבו ובפרשיו בים וישב יהוה עלהם את מי הים ובני ישראל הלכו ביבשה בתוך הים: פ

ותקח מרים הנביאה אחות אהרן את התף בידה ותצאן כל הנשים אחריה בתפים ובמחלת: ותען להם מרים שירו ליהוה כי גאה גאה סוס ורכבו רמה בים: ס

ויסע משה את ישראל מים סוף ויצאו אל מדבר שור וילכו שלשת ימים במדבר ולא מצאו מים: ויבאו מרתה ולא יכלו לשתת מים ממרה כי מרים הם על כן קרא שמה מרה: וילנו העם על משה לאמר מה נשתה: ויצעק אל יהוה ויורהו יהוה עץ וישלך אל המים וימתקו המים שם שם לו חק ומשפט ושם נסהו: ויאמר אם שמוע תשמע לקול יהוה אלהיך והישר בעיניו תעשה והאזנת למצותיו ושמרת כל חקיו כל המחלה אשר שמתי במצרים לא אשים עליך כי אני יהוה רפאך: ס

ויבאו אילמה ושם שתים עשרה עינת מים ושבעים תמרים ויחנו שם על המים: ויסעו

ודחלתא בספי תקוף ישתקון כאבנא עד דיעבר עמך ה׳ ית ארנונא עד דיעבר עמא דנן ד׳ דפרקת ית ירדנא: תעלינון ות׳ ותשרינון בטורא דאחסנתך אתר לבית שכינתך אתקנתא ה׳ מק׳ מקדשא ה׳ אתקנוהי ידך: ה׳ ש׳ מלכותיה לעלם ולעלמי על׳ עלמיא: ארי עלו סוסות פרעה ברתיכוהי בפרשוהי בימא ואתיב ה׳ עליהון ית מי ימא ובני ישר׳ הליכו ביבשא בגו ימא:

ונסבת מרים נביאתא אחתיה ד׳ דאהרן ית תופא בידהא ונפקא כל נשיא בתרהא בתופי ובחנגין: ומעניא להון מרים שבחו ואודו קדם ה׳ ארי אתגאי על גיותניא וגיותא דליה היא סוסיא ורכביה רמא בימא: ואטיל משה ית ישר׳ מימא דסוף ונפקו למ׳ למדברא דחגרא ואזלו תלתא יו׳ יומין במדברא ולא אשכחו מי׳ מיא: ואתו למרה ולא יכילו למ׳ למשתי מיא ממרה ארי מרירין אנון על כן קרא שמה מרא: ו׳ ואתרעמו עמא על משה למימר מה נשתי: וצלי קדם ה׳ ו׳ ואלפיה ה׳ אעא ורמא למיא וב׳ ובסימו מיא תמן גזר ליה קים ו׳ ודין ותמן נסהי: ואמר אם קבלא תקבל למימרא דה׳ אלהך ודי כ׳ כשר קדמוהי תעבד ותצית לפ׳ לפקודוהי ותטר כל קימוהי כל מרעין דשויתי במצרים לא אש׳ אשוינון עלך ארי אנא ה׳ אסך: ואתו לאילים ותמן תרי ע׳ עסר מבועין דמין ושבעין דקלין ושרו תמן על מיא: ונטלו

אשה עבידה אמי שנולד בן וכו׳ כדאית׳ בסוטה ד״א אחות אהרן לפי שמסר נפשו עליה כשנצטרעה נקראת על שמו: את התף. כלי של מיני זמר: בתפים ובמחלת. מובטחות היו צדקניות שבדור שהקב״ה עושה להם נסים והוציאו תפים ממצרים: ותען להם מרים. משה אמר שירה לאנשים הוא אומר והם עונין אחריו ומרים אמרה שירה לנשים: ויסע משה. הסיען בעל כרחם שעטרו מצרים סוסיהם בתכשיטי זהב וכסף ואבני טובות והיו ישר׳ מוצאים אותם בים וגדולה היתה ביזת הים מביזת מצרים שנ׳ תורי זהב נעשה לך עם נקודות הכסף לפיכך הוצרך להסיעם ב׳ בעל כרחם: ויבאו מרתה. כמו למרה הא׳ בסוף תיבה במקום למ״ד בתחלתה והתי״ו היא הה׳ הנשרשת במרה ובסמיכות שהיא נדבקת להי׳ שהוא מן שורש במקום הלמ״ד נהפך הה״א של שרש לתי״ו וכן כל ה״א שהיא שרש בתיבה נהפך לתי״ו בסמיכתה כמו חמה אין לי וחמתו בערה בו יהרי כ׳ של שרש כתובה לתי״ו מפני שנסמכה על הה״א הנוספת וכן עבר ואמה והנה אמתי בלהה לכנס ואת והמתנו חיתו לאם בין הרמה ותשובתו הרעה: וילנו. לשון נפעל הוא וכן התרגום לשון נפעלו הוא ואתרעמו וכן דרך לשון תלונה להסב הדבור אל האדם מתלונן מתרעם ולא יאמר לונן רועם וכן יאמר הלועז דקומפלאינט שיי מסב הדבור אליו באמרו שיי: שם שם לו. במרה נתן להם מקצת פרשיות של תורה שיתעסקו בהם שבת ופרה אדומה ודינין: ושם נסהו. לעם וראה קשי ערפן שלא נמלכו במשה בלשון יפה בקש עלינו שיהיה לנו מים לשתות אלא נתלוננו: אם שמע שמוע תשמע. זו קבלה שיקבלו עליהם: תעשה. היא עשייה: והאזנת. תטה אזנים לדקדק בהם: כל חקיו. דברים שאינן אלא גזרת מלך בלא שום טעם ויצר הרע מקנטר עליהם מה איסור באלו למה נאסרו כגון לבישת כלאים ואכילת חזיר ופרה אדומה וכיוצא בהם: לא אשים עליך. ואם אשים הרי הוא כלא הושמה כי אני ה׳ רופאך. ולפי פשוטו כי אני ה׳ רופאך ומלמדך תורה ומצות למען תנצל מהם כרופא הזה האומר לאדם אל תאכל דבר זה פן יביאך לידי חלי זה וכן הוא אומר רפאות תהי לשרך

בחמשה עשר יום. נתפרש היום של חנייה זו לפי שבו ביום כלתה החררה שהוציאו ממצרים והוצרכו למן ללמדנו שאכלו משירי הבצק ששי
ואחת סעודות וירד עליהם מן בששה עשר באייר ויום אחד בשבת היה כדאי' במסכת שבת. וילונו לפי שכלה הלחם. מי יתן מותנו. שנמות. ואי
שם דבר כמו מותנו אלא כמו עשותנו חנותנו שובנו לעשות אנחנו לחנות אנחנו לשוב אנחנו. לונואי' דמיתנא. ולו מתנו. הלואי והיינו מתים. דבר
יום ביומו. צורך אכילת יום ילקטו ביומו ולא ילקטו היום לצורך מחר. למען אנסנו הילך בתורתי. אם ישמרו מצות התלויות בו שלא
יותירו ממנו ולא יצאו בשבת ללקט. והיה משנה. ליום ולמחרת משנה על שהיו רגילי' ללקוט יום יום של שאר ימות השבוע. אנס' את אשר יביאו

מאילם ויבאו כל עדת בני ישראל אל מדבר סין אשר בין
אילם ובין סיני בחמשה עשר יום לחדש השני לצאתם מ
מארץ מצרים: וילינו כל עדת בני ישראל על משה ועל א
אהרן במדבר: ויאמרו אלהם בני ישראל מי יתן מותנו ביד
יהוה בארץ מצרים בשבתנו על סיר הבשר באכלנו לחם
לשבע כי הוצאתם אתנו אל המדבר הזה להמית את כל
הקהל הזה ברעב: ס ויאמר יהוה אל משה הנני
ממטיר לכם לחם מן השמים ויצא העם ולקטו דבר יום ב
ביומו למען אנסנו הילך בתורתי אם לא: והיה ביום הששי
והכינו את אשר יביאו והיה משנה על אשר ילקטו יום יום:
ויאמר משה ואהרן אל כל בני ישראל ערב וידעתם כי יהוה
הוציא אתכם מארץ מצרים: ובקר וראיתם את כבוד יהוה
בשמעו את תלנתיכם על יהוה ונחנו מה כי תלונו עלינו:
ויאמר משה בתת יהוה לכם בערב בשר לאכל ולחם בבקר
לשבע בשמע יהוה את תלנתיכם אשר אתם מלינם עליו ונ
ונחנו מה לא עלינו תלנתיכם כי על יהוה: ויאמר משה אל
אהרן אמר אל כל עדת בני ישראל קרבו לפני יהוה כי ש
שמע את תלנתיכם: ויהי כדבר אהרן אל כל עדת בני יש
ישראל ויפנו אל המדבר והנה כבוד יהוה נראה בענן:
פ וידבר יהוה אל משה לאמר: שמעתי את

מאילים ואתו כל כנשתא דבני
ישר' למדברא דסין דבין מאילים
ובין סיני בחמשה עשרא יומא
לירחא תנינא למפקיהון מארעא
דמצרים: ואתרעמו כל כנשתא
דבני ישר' על משה ועל אהרן
במדברא: ואמרו להון בני ישר'
לוי דמיתנא קדם יי' בארעא ד
דמצרים כד הוינא יתבין על ד
דודי בשרא כד הוינא אכלין לח
לחמא ושבעין ארי אפיקתון ית
יתנא למדברא הדין לקטלא ית
כל קהלא הדין בכפנא:
ואמר יי' למשה הא אנא מחית
לכון לחמא מן שמיא ויפקון ע
עמא וילקטון פתגם יום ביומיה
בדיל דאנסינון היהכון באוריתי
אם לא: ויהי ביומא שתיתאה וי
ויתקנון ית דייתון ויהי על חד ת
תרין על דילקטון יום יום: ואמר
משה ואהרן לכל בני ישראל ב
ברמשא ותדעון ארי יי' אפיק ית
יתכון מארעא דמצרים: ובצפרא
ותחזון ית יקרא דיי' בדשמיען ית
תרעמתכון על יי' ונחנא מה ארי
אתרעמתון עלנא: ואמר משה
בדיתן יי' לכון ברמשא בסרא
למיכל ולחמא בצפרא למסבע
בדשמיען קדם יי' תורעמותכון
דאתון מתרעמין עלוהי ונחנא
מה לא עלנא תורעמותכון אלהין
על מימרא דיי': ואמר משה לא
לאהרן אמר לכל כנשתא דבני
ישר' קריבו קדם יי' ארי שמיען
קדמוהי ית תורעמותכון: והוה כד
מליל אהרן עם כל כנשתא דבני
ישר' ואתפניאו למדברא והא
יקרא דיי' אתגלי בעננא:

ומליל יי' עם משה למימר: שמיע
קדמי ית

והיה משנה. לאשר שיביאו ויכינו משנה במדידה על אשר ילקטו וימדו יום יום ולא לקטו לחם משנה לקיטתו היה כמיגא לחם משנה וזהו על כן
הוא נותן לכם ביום הששי לחם יומים נותן לכם ברכה ממלא בבית למלאת העומר פעמים ללחם יומים. ערב. כמו לערב. וידעתם כי אני יי' הם
הוציא אתכם ממצרים. לפי שאמרתם לנו כי הוצאתם אותנו וגו' תדעו כי לא אנחנו המוציאים אלא יי' הוציא אתכם שיגיז לכם את השלו. ובקר
וראיתם. לא על הכבוד שנ' והנה כבוד יי' נראה בענן נאמר אלא כך אמר להם ערב וידעתם כי היכולת בידו ליתן תאוותכם ובשר יתן אך לא ב
בפנים מאירות יתננה לכם כי שלא כהוגן שאלתם אותו וכרס מלאה והלחם ששאלתם לצורך בירידתו לבקר תראו את כבוד אור פניו שיורידהו
לכם דרך חבה בבקר שיש שהות להכינו ושל מלמעלה ושל מלמטה כמונח בקופסא. את תלונותיכם על יי'. כמו אשר על יי'. ונחנו מה. אנחנו מה
חשובים. כי תלינו עלינו. שתרעימו עלינו את הכל את בניכם ונשיכם ובנותיכם וערב רב ועל כרחי אני זקוק לפרש תלינו בלשון תפעילו מפני ד
דגשותו וקריאתו שאלו היה רפי הייתי מפרשו בלשון תפעלו כמו וילן העם על משה או אם היה רגש ואין בו יוד ונקרא תלונו הייתי מפרשו לשון
תפעלונו עכשו הוא משמע תלינו את אחרים כמו במרגלים וילינו עליו כל העדה. בשר לאכל. ולא לשובע למדה תורה דרך ארץ שאין אוכלין
בשר לשובע. ומה ראה להוריד לחם בבקר ובשר בערב לפי שהלחם שאלו כהוגן שאי אפשר לו לאדם בלא לחם אבל בשר שאלו שלא כהוגן שה
שהרבה בהמות היו להם ועוד שהיה אפשר להם בלא בשר לפיכך נתן להם בשעת טורח שלא כהוגן. אשר אתם מלינים עליו. את המתרים הש'
השומעים אתכם שמתלוננים.

השלו· מין עוף ושמן מאד· היתה שכבת הטל· הטל שוכב על המן· ובמקום אחר הוא אומר וברדת הטל וגו׳ הטל יורד על הארץ והמן יורד עליו וש
חוזר ויורד טל עליו והרי הוא כמונח בקופסא· ותעל שכבת הטל· כשהחמה זורחת עולה טל שעל המן לקראת החמה. כדרך טל עולה לקראת חמה
אף אם תמלא שפופרת של ביצה טל ותסתום את פיה ותניחה בחמה היא עולה מאיליה באויר· ורבותי דרשו שהטל עולה מן הארץ באויר וכש
וכשעלות שכבת הטל נתגלה המן· וראו והנה על פני המדבר דק מחספס· מגולה ואין דומה לו במקרא· ויש לומר מחספס לשון חפיסא ודלוסקמא
שבלשון משנה כשנתגלה משכבת הטל ראו שהיה דבר דק מחספס בתוכו בין שני שכבות הטל· ואונקלוס תרגם מקלף לשון מחשף הלבן· ככפור·

תלונת בני ישראל דבר אלהם לאמר בין הערבים תאכלו
בשר ובבקר תשבעו לחם וידעתם כי אני יהוה אלהיכם :
ויהי בערב ותעל השלו ותכס את המחנה ובבקר היתה ש
שכבת הטל סביב למחנה : ותעל שכבת הטל והנה על
פני המדבר דק מחספס דק ככפר על הארץ : ויראו בני יש
ישראל ויאמרו איש אל אחיו מן הוא כי לא ידעו מה הוא ו
ויאמר משה אלהם הוא הלחם אשר נתן יהוה לכם לאכלה :
זה הדבר אשר צוה יהוה לקטו ממנו איש לפי אכלו עמר
לגלגלת מספר נפשתיכם איש לאשר באהלו תקחו : ויעשו
כן בני ישראל וילקטו המרבה והממעיט : וימדו בעמר ולא
העדיף המרבה והממעיט לא החסיר איש לפי אכלו לקטו :
ויאמר משה אלהם איש אל יותר ממנו עד בקר : ולא שמעו
אל משה ויותרו אנשים ממנו עד בקר וירם תולעים ויבאש
ויקצף עלהם משה : וילקטו אתו בבקר בבקר איש כפי א
אכלו וחם השמש ונמס : ויהי ביום הששי לקטו לחם משנה
שני העמר לאחד ויבאו כל נשיאי העדה ויגידו למשה : ו
ויאמר אלהם הוא אשר דבר יהוה שבתון שבת קדש ליהוה
מחר את אשר תאפו אפו ואת אשר תבשלו בשלו ואת כל
העדף הניחו לכם למשמרת עד הבקר : ויניחו אתו עד ה
הבקר כאשר צוה משה ולא הבאיש ורמה לא היתה בו :

תורעמת בני ישראל מלל עמהון
למימר בין שמשיא תיכלון בס
בסרא ובצפרא תסבעון לחמא
ותדעון ארי אנא יי׳ אלהכון : והוה
ברמשא וסליקת סלו וחפת ית מ
משריתא ובצפרא הות נחתת טלא
סחור סחור למשריתא : וסליקת נ
נחתת טלא והא על אפי מדברא
דעדק מקלף דעדק כגיר כגלידא
על ארעא : וחזו בני ישראל ואמ
ואמרו גבר לאחוהי מנא הוא
ארי לא ידעין מה הוא ואמר מ
משה להון הוא לחמא דיהב יי׳
לכון למיכל : דין פתגמא דפקד
יי׳ לקוטו מניה גבר לפום מיכליה
עומרא לגולגלתא מנין נפשתיכון
גבר לדבמשכניה תסבון : ועבדו
כן בני ישראל ולקטו דאסגי ודא
דאזער : וכלו בעומרא ולא אותר
דאסגי ודאזער לא חסר גבר ל
לפום מיכליה לקטו : ואמר משה
להון אנש לא ישאר מניה עד צ
צפרא : ולא קבילו מן משה ואש
ואשארו גבריא מניה עד צפרא
ורחש רמש וסרי ורגז עליהון מ
משה : ולקטו יתיה בצפר בצפר
גבר כפום מיכליה ומה דמשתאר
מניה על אפי חקלא כד חמא
עלוהי שמשא פשר : והוה ביומא
שתיתאה לקטו לחמא על חד ת
תרין תרין עומרין לחד ואתו כל
רברבי כנשתא וחויאו למשה :
ואמר להון הוא דמליל יי׳ שבא
שבת קודשא קדם יי׳ מחר ית דא
דאתון עתידין למיפא אפו וית
דאתון עתידין לבשלא בשילו וית
כל מותרא אצנעו לכון למטרא
עד צפרא : ואצנעו יתיה עד צ
צפרא כמא דפקיד משה ולא ס
סרי ורחשא לא הות ביה : ואמ

כפור גלידא· דקיק כגיר כאבני גיר והוא מין צבע שחור· כרמשרין גבי כסוי הדם הגיר והזרניך· דעדק כגיר כגלידא על ארעא דק היה
כגיר ושוכב מוגלד כקרח על הארץ· וכן פירושו דק ככפור שטוח קלוש ומוחבר כגליד· דק טיבעם בלעז שהיה מגליד גלד דק מלמעלה· וכגיר ש
שתרגם אנקלוס תוספת הוא על לשון העברית ואין לו תיבה בפסוק· מן הוא· הכנת מזון הוא כמו וימן להם המלך· כי לא ידעו מה הוא· שיקראוהו
בשמו· עמר לגלגלת· מספר נפשותיכם· כפי מנין נפשות שיש לאיש באהלו תקחו עמר לכל גלגלת· המרבה והממעיט· יש שלקטו הרבה ויש
שלקטו מעט וכשבאו לביתם מדדו בעומר איש איש מה שלקט ומצאו שהמרבה ללקוט לא העדיף על עומר לגלגלת אשר באהלו והממעיט
ללקוט לא מצא חסר מעומר לגלגלת וזהו נס גדול שנעשה בו· ויותירו אנשים· דתן ואבירם· ויותר תולעים· לשון רמה· ויבאש· הרי זה מקרא הפוך
שבתחלה הבאיש ולבסוף התליע כענין שנ׳ ולא הבאיש ורמה לא היתה בו וכן דרך כל המתליעים· וחם השמש ונמס· הנשאר בשדה נעשה נחלים
ושותין ממנו איילים וצבאים ואומות העולם צדין מהן וטועמין בהם טעם מן ויודעים מה שבחן של ישראל· נמס לשון פושרין על ידי השמש מת
מתחמם ומפשיר· ונמס· דישטמפריר ודוגמתו בסנהדרין בסוף ארבע מיתות· לקטו לחם משנה· כשמדדו את לקיטתן באהליהם מצאו כפלים שני
שנאמר למאמר ומדרש אגדה לחם משונה אותו היום נשתבח בריחו וטעמו· ויגידו למשה· שאלוהו מה היום מיומים ומכאן יש ללמוד שעדין לא
הגיד להם משה פרשת שבת שנצטוה לומר להם· והיה ביום הששי והכינו וגו׳ עד ששאלו את זאת· אמר להם הוא אשר דבר יי׳ שנצטויתי לומר ל
[illegible]
... בתנור אפו היום הכל
...לשון בישול ... ל לשמירה· לגניזה·

ויאמר משה אכלהו היום. שחרית שהיו רגילין לצאת וללקוט באו לשאול אם נצא אם לאו אמר להם את שבידכם אכלו. לערב חזרו לפניו מה לצאת אמר להם שבת היום. ראה אותם דואגים שמא פסק המן ולא ירד עוד אמר להם היום לא תמצאוהו. מה תלמוד לומר היום. היום לא תמצאוהו אבל מחר תמצאוהו. וביום השביעי שבת. שבת הוא המן לא יהיה בו. ולא בא הכתוב אלא לרבות יום הכפורים וימים טובים. עד אנה מאנתם. משל הדיוט הוא בהדי הוצא לקי כרבא על ידי הרשעים מתגנין הכשרין. ראו בעיניכם כי יי' בכבודו מזהיר אתכם על השבת שהרי נס נעשה בכל ערב שבת לתת לכם לחם יומים. שבו איש תחתיו. מכאן סמכו חכמים אלפים אמה לתחום. אל יצא איש ממקומו. אלו אלפים

ויאמר משה אכלהו היום כי שבת היום ליהוה היום לא ו
תמצאהו בשדה : ששת ימים תלקטהו וביום השביעי שבת
לא יהיה בו : ויהי ביום השביעי יצאו מן העם ללקט ולא נ
מצאו : ס ויאמר יהוה אל משה עד אנה מאנתם
לשמר מצותי ותורתי : ראו כי יהוה נתן לכם השבת על כ
הוא נתן לכם ביום הששי לחם יומים שבו איש תחתיו אל
יצא איש ממקמו ביום השביעי : וישבתו העם ביום השבעי
ויקראו בית ישראל את שמו מן והוא כזרע גד לבן וטעמו נ
כצפיחת בדבש : ויאמר משה זה הדבר אשר צוה יהוה מלא
העמר ממנו למשמרת לדרתיכם למען יראו את הלחם
אשר האכלתי אתכם במדבר בהוציאי אתכם מארץ נ
מצרים : ויאמר משה אל אהרן קח צנצנת אחת ותן שמה נ
מלא העמר מן והנח אתו לפני יהוה למשמרת לדרתיכם
כאשר צוה יהוה אל משה ויניחהו אהרן לפני העדת לנ
למשמרת : ובני ישראל אכלו את המן ארבעים שנה עד נ
באם אל ארץ נושבת את המן אכלו עד באם אל קצה א
ארץ כנען : והעמר עשרית האיפה הוא : פ
ויסעו כל עדת בני ישראל ממדבר סין למסעיהם על
פי יהוה ויחנו ברפידים ואין מים לשתת העם : וירב העם עם
משה ויאמרו תנו לנו מים ונשתה ויאמר להם משה מה ת

ואמר משה אכלוהי יומא דין א
ארי שבתא יומא דין קדם יי י
יומא דין לא תשכחניה בחקלא :
שתא יומין תלקטוניה וביומא ש
שביעאה שבתא לא יהי ביה :
והוה ביומא שביעאה נפקו מן
עמא למלקט ולא אשכחו :
ואמר יי למשה אימתי
פר אתון מסרבין למטר פקודי
ואוריתי : חזו ארי יי יהב לכון ש
שבתא על כן הוא יהב לכון בי
ביומא שתיתאה לחם תרין יומין
תיבו אנש תחותוהי לא יפוק אנש
מאתריה ביומא שביעאה : וש
ושבתו עמא ביומא שביעאה :
וקרו בית ישראל ית שמיה מנא
והוא כבר זרע גדא חור וטעמיה
כאסקריטון בדבש : ואמר משה
דין פתגמא דפקיד יי מלא עמ
עומרא מניה למטרא לדריכון
בדיל דיחזון ית לחמא דאוכלית
יתכון במדברא באפקותי יתכון
מארעא דמצרים : ואמר משה
לאהרן סב צלוחית חדא והב תמן
מלי עומרא מנא ואצנע יתיה ק
קדם יי למטרא לדריכון : כמא
דפקיד יי למשה ואצנעיה אהרן
קדם סהדותא למטרא : ובני יש
ישראל אכלו ית מנא ארבעין ש
שנין עד דעלו לארע ית' ב' ית
מנא אכלו עד דאתו לסיפי אר
ארעא דכנען : ועומרא חד מן ע
עשרא בתלת סאין הוא :

ונטלו כל כנשתא דבני ישראל
ממדברא דסין למטלניהון על
מימרא דיי ושרו ברפידים ולית
מיא למשתי לעמא : ונצא ע
עמא עם משה ואמרו הבו לנא
מיא ונשתי ואמר להון משה מה

והוא כזרע גד לבן. עשב ששמו אליינדרי וזרע שלו עגול ואינו לבן והמן היה לבן ואינו נמשל לזרע גד אלא לענין העגול. כזרע גד היה ו... לבן. כצפיחית. בצק שמטגנין אותו בדבש וקורין לו אסקריטין בלשון משנה והוא תרגום של אונקלוס. למשמרת. לגניזה. לדורותיכם. בימי ירמיהו כשהיה ירמיהו מוכיחם למה אין אתם עוסקין בתורה והם אומרים נניח מלאכתנו ונעסוק בתורה מהיכן נתפרנס הוציא להם צנצנת המן אמר להם הדור אתם ראו דבר יי' שמעו לא נאמר אלא ראו בזה נתפרנסו אבותיכם הרבה שלוחין יש לו למקום להכין מזון ליראיו. צנצנת. צלוחית של חרס כתרגומו. והנח אותו לפני יי'. לפני הארון ולא נאמר מקרא זה עד שנבנה אהל מועד אלא שנכתב כאן בפרשת המן. ארבעים שנה. והלא חסר שלשים יום שהרי בחמשה עשר באייר ירד להם תחלה ובחמשה עשר בניסן פסק שנאמר וישבות המן ממחרת אלא מגיד שהעוגות שהוציאו ישראל ממצרים טעמו בהם טעם מן. אל ארץ נושבת. לאחר שעברו את הירדן. אל קצה ארץ כנען. בתחלת הגבול קודם שעברו את הירדן והם ערבות מואב. נמצאו מכחישין זה את זה אלא בערבות מואב כשמת משה בשבעה באדר פסק המן מלירד ונסתפקו ממן שלקטו בו ביום עד שהקריבו העומר בששה עשר בניסן ויאכלו מעבור הארץ ממחרת הפסח. עשירית האיפה. האיפה שלש סאין והסאה ששה קבין והקב ארבעה לוגים והלוג ששה ביצים נמצא עשירית האיפה ארבעים ושלש ביצים וחומש ביצה והוא שיעור לחלה ולמנחות.

מה תנסון · לומר היוכל לתת מים בארץ ציה · עוד מעט · אם אמתין עוד מעט · עבור לפני העם · וראה אם יסקלוך למה הוצאת לעז על בניי · וקח אתך מזקני ישראל · לעדות שיראו שעל ידך המים יוצאים מן הצור ולא יאמרו מעיינות היו שם מימי קדם · ומטך אשר הכית בו את היאור · מה ת"ל אשר הכית בו את היאור אלא שהיו ישראל אומרים על המטה שאינו אלא לפורענות בו לקה פרעה ומצרים כמה מכות במצרים ועל הים ל לכך נאמר אשר הכית בו את היאור יראו עכשיו שאף לטובה הוא מוכן · והכית בצור · על הצור לא נאמר אלא בצור מיכן שהמטה היה של מין דבר חזק ושמו סנפרינון והצור נבקע מפניו · ויבא עמלק · סמך פרשה זו למקרא זה לומר תמיד אני ביניכם וא

תריבון עמדי מה תנסון את יהוה: ויצמא שם העם למים וילן
העם על משה ויאמר למה זה העליתנו ממצרים להמית אתי
ואת בני ואת מקני בצמא: ויצעק משה אל יהוה לאמר מה
אעשה לעם הזה עוד מעט וסקלני: ויאמר יהוה אל משה
עבר לפני העם וקח אתך מזקני ישראל ומטך אשר הכית
בו את היאר קח בידך והלכת: הנני עמד לפניך שם על ה
הצור בחרב והכית בצור ויצאו ממנו מים ושתה העם ויעש
כן משה לעיני זקני ישראל: ויקרא שם המקום מסה ומריבה
על ריב בני ישראל ועל נסתם את יהוה לאמר היש יהוה
בקרבנו אם אין: פ ויבא עמלק וילחם עם
ישראל ברפידם: ויאמר משה אל יהושע בחר לנו אנשים
וצא הלחם בעמלק מחר אנכי נצב על ראש הגבעה ומטה
האלהים בידי: ויעש יהושע כאשר אמר לו משה להלחם
בעמלק ומשה אהרן וחור עלו ראש הגבעה: והיה כאשר
ירים משה ידו וגבר ישראל וכאשר יניח ידו וגבר עמלק: וידי
משה כבדים ויקחו אבן וישימו תחתיו וישב עליה ואהרן וחור
תמכו בידיו מזה אחד ומזה אחד ויהי ידיו אמונה עד בא ה
השמש: ויחלש יהושע את עמלק ואת עמו לפי חרב:
פ ויאמר יהוה אל משה כתב זאת זכרון בספר
ושים באזני יהושע כי מחה אמחה את זכר עמלק מתחת ה

כען אתון נצן עמי מה מנסן אתון קדם יי׃ וצחי תמן עמא למיא ואתרעם עמא על משה ואמר למא דנן אסקתנא ממצרים לקטלא יתי וית בני וית בעירי בצחותא׃ וצלי משה קדם יי למימר מה אעבד לעמא הדין עוד זער פון וירגמנני׃ ואמר יי למשה עבר קדם עמא ודבר עמך מסבי ישראל וחוטרא דמחיתא ביה ית נהרא סב בידך ותיזיל׃ הא אנא קאים קדמך תמן על טינרא בחורב ותמחי בטינרא ויפקון מניה מיא וישתי עמא ועבד כן משה לעיני סבי ישראל׃ וקרא שמא דאתרא נסיתא ומצותא על דנצו בני ישראל ועל דנסיאו קדם יי למימר האית שכינתא דיי ביננא אם לא׃ ואתא עמלק ואגיח קרבא עם ישראל ברפידים׃ ואמר משה ליהושע בחר לנא גברין ופוק אגיח קרבא בעמלק מחר אנא קאים על ריש רמתא וחוטרא דאתעבידו ביה נסין מן קדם יי בידי׃ ועבד יהושע כמא דאמר ליה משה לאגחא קרבא ומשה אהרן וחור סליקו לריש רמתא׃ והוי כד מרים משה ידוהי מתגברין דבית ישראל וכד מנח ידוהי מתגברין דבית עמלק׃ וידי משה יקרן ונסיבו אבנא ושויאו תחותוהי ויתב עלה ואהרן וחור מסעדין לידוהי מכא חד ומכא חד והואה ידוהי פריסן בצלו עד דעל שמשא׃ ותבר יהושע ית עמלק וית עמיה לפתגם דחרב׃ ואמר יי למשה כתוב דא דוכרנא בספרא ושוי קדם יהושע ארי ממחא אמחי ית דוכרניה דעמלק מתחות

ושומט לכל צרכיכם ואתם אומרים היש יי בקרבנו אם אין חייכם שהכלב בא ונושך אתכם ואתם צועקים לי ותדעו היכן אני · משל לאדם שה שהרכיב בנו על כתפו ויצא לדרך היה אותו הבן רואה חפץ ואומר אבא טול חפץ זה ותן לי והוא נותן לו וכן שניה וכן שלישית · פגעו באדם אחד אמר לו אותו הבן ראית את אבא אמר לו אביו אינך יודע היכן אני השליכו מעליו ובא הכלב ונשכו · בחר לנו · לי ולך · השווהו לו · מיכן אמרו י יהי כבוד תלמידך חביב עליך כשלך · וכבוד חבירך כמורא רבך מנין שנאמר ויאמר אהרן אל משה בי אדוני והלא אהרן גדול ממנו היה ועושה את רבו חבירו כרבו · ומורא רבך כמורא שמים שנא' אדוני משה כלאם כלם מן העולם חייבין הם כליה המורדים בך כאלו מורדים בהקב"ה · וצא הלחם · צא מן הענן והלחם בו · מחר · בעת המלחמה אנכי נצב · לנו אנשים · גבורים ויראי חטא שתהא זכותן מסייעתן · ד"א אנשים שיודעין לבטל כשפים לפי שבני עמלק מכשפין היו · ומשה ואהרן וחור · מכאן לתענית שצריכין שלשה לעבור לפני התיבה שבתענית היו שרויים · חור בנה של מרים היה · והיה כאשר ירים משה ידו · וכי ידיו של משה כו' כד' כדאית' בראש השנה · וידי משה כבדים · בשביל שנתעצל במצוה ומנה אחר תחתיו נתייקרו ידיו · ויקחו אהרן וחור · אבן וישימו תחתיו · ולא ישב לו על כר וכסת אמר ישראל שרויין בצער אף אני אהיה עמהם בצער · ויהי ידיו אמונה · ויהי משה ידיו באמונה פרושות השמים בתפלה נאמנה ונ ונכונה · עד בא השמש · שהיו עמלקים מחשבין את השעות באיצטרולוגיא באיזו שעה הם נוצחין והעמיד להם משה חמה ועירבב את השעות · ויח ויחלש יהושע · חתך ראשי גבוריו ולא השאיר אלא חלשים שבהם ולא הרגם כולם מיכן אנו למדים שעשה על פי הדבור של שכינה · כתב זאת ז זכרון · שבא עמלק להזדווג לישראל קודם לכל האומות · ושים באזני יהושע המכניס את ישראל לארץ שיצוה את ישראל לשלם לו את גמולו כאן נרמז לו למשה שיהושע מכניס את ישראל לארץ · סי' שזה מטה · לכך אני שוהה כן כי מחה אמחה

ויקרא שמו. של מזבח. ה' נסי. כי הקב"ה עשה לנו כאן נס. לא שהמזבח קרוי ה' אלא המזכיר שמו של מזבח זוכר הנס שעשה המקום. ה' הוא נס שלנו: ויאמר. משה. כי יד על כס יה. ידו של הקב"ה הורמה לישבע בכסאו להיות לו מלחמה ואיבה בעמלק עולמית. ומהו כס ולא נאמר כסא ואף השם נחלק לחציו נשבע הקב"ה שאין שמו שלם ואין כסאו שלם עד שימחה שמו של עמלק כולו וכשימחה שמו יהיה השם שלם והכסא שלם שנ' האויב תמו חרבות לנצח זהו עמלק שכתוב בו ועברתו שמרה נצח. וערים נתשת אבד זכרם המה. מהו אומר אחריו וה' לעולם ישב. הרי השם שלם כונן משפט כסאו הרי כסאו שלם:

חסלת ויהי בשלח

וישמע יתרו

מה שמועה שמע ובא קריעת ים

השמים: ויבן משה מזבח ויקרא שמו יהוה נסי: ויאמר כי יד
על כס יה מלחמה ליהוה בעמלק מדר דר:

פרשה

וישמע יתרו כהן מדין חתן משה את כל אשר עשה אלהים
למשה ולישראל עמו כי הוציא יהוה את ישראל ממצרים:
ויקח יתרו חתן משה את צפרה אשת משה אחר שלוחיה:
ואת שני בניה אשר שם האחד גרשם כי אמר גר הייתי ב
בארץ נכריה: ושם האחד אליעזר כי אלהי אבי בעזרי
ויצלני מחרב פרעה: ויבא יתרו חתן משה ובניו ואשתו אל
משה אל המדבר אשר הוא חנה שם הר האלהים: ויאמר
אל משה אני חתנך יתרו בא אליך ואשתך ושני בניה עמה:
ויצא משה לקראת חתנו וישתחו וישק לו וישאלו איש ל
לרעהו לשלום ויבאו האהלה: ויספר משה לחתנו את כל
אשר עשה יהוה לפרעה ולמצרים על אודת ישראל את
כל התלאה אשר מצאתם בדרך ויצלם יהוה: ויחד יתרו על
כל הטובה אשר עשה יהוה לישראל אשר הצילו מיד מ
מצרים: ויאמר יתרו ברוך יהוה אשר הציל אתכם מיד מ
מצרים ומיד פרעה אשר הציל את העם מתחת יד מצרים:
עתה ידעתי כי גדול יהוה מכל האלהים כי בדבר אשר זדו

שמיא: ובנא משה מדבחא ופלח
עלוהי קדם ה' דעבד ליה נסין:
ואמר בשבועה אמירא דא מן
קדם דחילא דשכינתיה על כורסיה
יקרא דעתיד דיתגח קרבא קדם
ה' בדבית עמלק לשיצאותהון מדרי
עלמא

פרשה

ושמע יתרו רבא
דמדין חמוהי דמשה ית כל דע
דעבד ה' למשה ולישראל עמיה
ארי אפיק ה' ית ישראל ממצרים:
ודבר יתרו חמוהי דמשה ית צפ
צפורה אתת משה בתר דשלחה:
וית תרין בנהא דשום חד גרשם
ארי אמר דייר הויתי בארע נכר
נכראה: ושום חד אליעזר ארי אלהיה
דאבא הוה בסעדי ושזבני מחר
מחרבא דפרעה: ואתא יתרו חמ
חמוהי דמשה ובנוהי ואתתיה ל
לות משה למדברא דהוא שרי תמן
תמן לטורא דאתגלי עלוהי יקרא
יקרא דה': ואמר למשה אנא ח
חמוך יתרו אתי לותך ואתתך ות
ותרין בנהא עמה: ונפק משה ל
לקדמות חמוהי וסגיד ונשק ליה
ושאילו גבר לחבריה לשלם ועלו
למשכנא: ואשתעי משה לחמוהי
ית כל דעבד ה' לפרעה ולמ
ולמצראי על עסק ישראל ית כל
עקתא דאשכחתנון באורחא ושז
ושזבנון ה': וחדי יתרו על כל ט
טבתא דעבד ה' לישראל דשזבנון
מידא דמצראי: ואמר יתרו בריך
ה' דשזיב יתכון מידא דמצראי
ומידא דפרעה דשזיב ית עמא
מתחות מרות מצראי: כען ידע
ידענא ארי רב ה' וליתיה בר
מניה ארי בפתגמא דחשיבו

סוף ומלחמת עמלק. יתרו. שבע שמות נקראו לו רעואל יתר יתרו חובב חבר קיני פוטיאל. יתר על שם שייתר פרשה אחת בתורה ואתה תחזה. יתרו כשנתגייר וקיים המצות הוסיפו לו אות אחת. חובב שחבב את התורה. חובב הוא יתרו שנ' מבני חובב חותן משה. ויש אומרים רעואל אביו של יתרו היה. ומהו ותבאנה אל רעואל אביהן שהתינוקות קורין לאבי אביהן אבא בספרי. חותן משה. כאן היה יתרו מתכבד במשה אני חותן המלך ולשעבר היה משה תולה הגדולה בחמיו שנאמ' וישב אל יתר חותנו. למשה ולישראל. שקול משה כנגד כל ישראל. את כל אשר עשה. להם בירידת המן ובבאר ובעמלק. כי הוציא ה' וגו'. זו הגדולה על כולם. אחר שלוחיה. כשאמר לו הקב"ה במדין לך שוב מצרימה ויקח משה את אשתו ואת בניו וגו' ויצא אהרן לקראתו ויפגשהו בהר האלהים אמר לו מי הם הללו אמר לו זו אשתי שנשאתי במדין ואלו בני אמר לו והיכן אתה מוליכן אמ' לו למצרים אמר לו על הראשונים אנו מצטערין ואתה בא להוסיף עליהם אמר לה לכי לבית אביך נטלה שני בניה והלכה לה. ויצילני מחרב פרעה. כשגלו דתן ואבירם על דבר המצרי ובקש להרוג משה נעשה צוארו כעמוד של שיש. אל המדבר. אף אנו יודעין שבמדבר היו אלא בשבחו של יתרו דבר הכתוב שהיה יושב בכבודו של עולם ונדבו לבו לצאת אל המדבר מקום תוהו לשמוע דברי תורה. ויאמר אל משה. על ידי שליח. אני חותנך יתרו וגו'. אם אין אתה יוצא בגיני צא בגין אשתך ואם אין אתה יוצא בגין אשתך צא בגין שני בניה. ויצא משה. כבוד גדול נתכבד יתרו באותה שעה כיון שיצא משה יצא אהרן נדב ואביהוא ומי הוא שראה את אלו יוצאין ולא יצא. וישתחו וישק לו. איני יודע מי השתחוה למי כשהוא אומ' איש לרעהו מי הקרוי איש זה משה. ויספר משה לחותנו. למשוך את לבו לקרבו לתורה. ואת כל התלאה. שעל הים ושל עמלק. התלאה. למד ה"א הן יסוד של תיבה והתי"ו הוא תיקון ויסוד הנופל ממנו לפרקים וכן תרומה תנופה תקומה תנואה. ויחד יתרו. וישמח יתרו. זהו פשוטו

[illegible]

במים רשו לאבדם והם נאבדו במים. אשר זדו. אשר הרשיעו. ורבותינו דרשוהו לשון ויזד יעקב נזיד בקדרה אשר בשלו בה נתבשלו: עולה · כמ
כמשמעה שהיא כולה כליל. זבחים. שלמים. ויבא אהרן וגו'. ומשה היכן הלך והלא הוא שיצא לקראתו וגרם לו את כל הכבוד אלא שהיה עומד
ומשמש לפניהם. לפני האלהים. מכאן שהנהנה מסעודה שתלמידי חכמים מסובין בה כאלו נהנה מזיו שכינה: ויהי ממחרת. מוצאי יום הכפורים היה
כך שנינו בספרי ומהו ממחרת למחרת רדתו מן ההר ועל כרחך אי אפשר לומר אלא ממחרת יום הכפורים שהרי קודם מתן תורה אי אפשר לו
לומר והודעתי את חקי וגו' ומשנתנה תורה עד יום הכפורים לא ישב משה לשפוט את העם שהרי בשבעה עשר בתמוז ירד ושבר את הלוחות

עליהם: ויקח יתרו חתן משה עלה וזבחים לאלהים ויבא א
הרן וכל זקני ישראל לאכל לחם עם חתן משה לפני ה
האלהים: ויהי ממחרת וישב משה לשפט את העם ויעמד
העם על משה מן הבקר עד הערב: וירא חתן משה את כל
אשר הוא עשה לעם ויאמר מה הדבר הזה אשר אתה עשה
לעם מדוע אתה יושב לבדך וכל העם נצב עליך מן בקר
עד ערב: ויאמר משה לחתנו כי יבא אלי העם לדרש א
להים: כי יהיה להם דבר בא אלי ושפטתי בין איש ובין ר
רעהו והודעתי את חקי האלהים ואת תורתיו: ויאמר חתן
משה אליו לא טוב הדבר אשר אתה עשה: נבל תבל גם
אתה גם העם הזה אשר עמך כי כבד ממך הדבר לא ת
תוכל עשהו לבדך: עתה שמע בקלי איעצך ויהי אלהים
עמך היה אתה לעם מול האלהים והבאת אתה את הד
הדברים אל האלהים: והזהרתה אתהם את החקים ואת
התורת והודעת להם את הדרך ילכו בה ואת המעשה א
אשר יעשון: ואתה תחזה מכל העם אנשי חיל יראי אלהים
אנשי אמת שנאי בצע ושמת עלהם שרי אלפים שרי מאות
שרי חמשים ושרי עשרת: ושפטו את העם בכל עת והיה
כל הדבר הגדל יביאו אליך וכל הדבר הקטן ישפטו הם
והקל מעליך ונשאו אתך: אם את הדבר הזה תעשה וצוך

מצראי למדן ית ישראל ביה דנ
דנינון: וקרב יתרו חמוהי דמשה
עלון ונכסת קודשין קדם יי' ואתא
אהרן וכל סבי ישראל למיכל לח
לחמא עם חמוהי דמשה קדם
יי': והוה ביומא דבתרוהי ויתב מ
משה למדן ית עמא וקם עמא
עלוהי דמשה מן צפרא עד ר
רמשא: וחזא חמוהי דמשה ית כ
כל דהוא עבד לעמא ואמר מה
פתגמא הדין דאת עבד לעמא
מה דין את יתיב בלחודך וכל ע
עמא קימין עלך מן צפרא ע
עד רמשא: ואמר משה לחמוהי
ארי אתן לותי עמא למתבע א
אולפן מן קדם יי': כד הוי להון
דינא אתן לותי ודאינא בין ג
גברא ובין חבריה ומהודענא
להון ית קימיא דיי' וית אוריתיה:
ואמר חמוהי דמשה ליה לא תקין
הדין פתגמא דאת עבד: מלאה
תלאה אף את אף עמא הדין ד
דעמך ארי יקיר מנך פתגמא ל
לא תיכול למעבדיה בלחודך:
כען קביל מני אמלכינך ויהי מ
מימרא דיי' בסעדך הוי את לע
לעמא תבע אולפן מן קדם יי' ו
ותהי מיתי את ית פתגמיא לקדם
יי': ותזהר יתהון ית קימיא וית
אוריתא ותהודע להון ית אורחא
דיהכון בה וית עובדא דיעבדון:
ואת תחזי מכל עמא גוברין דת
דחילא דחלי יי' גברין דקשוט
דסנן לקבלא ממון ותמני ע
עליהון רבני אלפין רבני מאותא
ורבני חמשין ורבני עסורתא:
וידונון ית עמא בכל עדן ויהי
כל פתגם רב ייתון לותך וכל פ
פתגם זעיר ידונון אינון ויקילון
מנך ויסוברון עמך: אם ית
פתגמא הדין תעביד ויפקדינך

ולומר עלה בהשכמה ושהא ארבעים יום וירד ביום הכפורים. ואין פרשה זו כתובה כסדר שלא נאמר ויהי ממחרת עד שנה שנייה אף לדברי ה
האומר יתרו קודם מתן תורה בא שלוחו אל ארצו לא היה אלא עד שנה שנייה שהרי נאמר כאן וישלח משה את חתנו ומצינו
במסע הדגלים שאמר לו משה נוסעים אנחנו אל המקום וגו' אל נא תעזוב אותנו ואם זה קודם מתן תורה משלחו והלך היכן מצינו שחזר. ואם
תאמר שם לא נאמר יתרו אלא חובב ובנו של יתרו היה הוא היה חובב הוא יתרו שהרי כתוב מבני חובב חותן משה. וישב משה. ויעמד העם. יושב כ
כמלך וכולן עומדין והוקשה הדבר ליתרו שהיה מזלזל בכבודן של ישראל והוכיחו על כך שנאמר מדוע אתה יושב לבדך וכולם נצבים. מן הבקר
עד הערב. אפשר לומר כן אלא כל דיין שדן דין אמת לאמתו שעה אחת מעלה עליו הכתוב כאילו עוסק בתורה כל היום וכאילו נעשה שותף ל
להקב"ה במעשה בראשית שנאמר בו ויהי ערב ויהי בקר יום אחד: כי יבא. כי בא לשון הווה: לדרוש אלהים. לשאול תלמוד מפי הגבורה: כי יהיה להם
דבר. בא אלי. מי שהיה לו הדבר בא אלי: ויאמר חותן משה. דרך כבוד קוראו הכתוב חותנו של מלך: נבל תבל. כתרגומו ולשונו לשון כמישה פלישטריר
כמו והעלה כנבל כעלה נובל שהוא כמוש על ידי חמה ועל ידי קרח וכחו תש ונלאה: גם אתה. לרבות אהרן וחור ושבעים זקנים: כי כבד מ
ממך הדבר. כובדו רב יותר מכחך: איעצך ויהי אלהים עמך. בעצה אמר לו צא המלך בגבורה: היה אתה לעם מול האלהים. שליח ומליץ ביניהם למקום
ושואל מאתו המשפטים: את הדברים. דברי ריבותם: ואתה תחזה. ברוח הקודש שעליך: אנשי חיל. עשירים שאין צריכין להחניף ולהכיר פנים: אנשי
אמת. אילו בעלי הבטחה שהן כדאי לסמוך על דבריהם שעל ידי כן יהיו דבריהם נשמעין: שונאי בצע. שונאין את ממונם בדין כי ההוא ד
דאמרינן כל דיינא דמפקין ממונא מיניה בדינא לאו דיינא הוא: שרי אלפים. הם היו שש מאות שרים לשש מאות אלף. שרי מאות. ששת אל
אלפים היו: שרי חמשים. שנים עשר אלף: שרי עשרות. ששים אלף: ושפטו. וידונון לשון צווי: והקל מעליך. והדבר הזה להקל מעליך: והקל. כמו
והכבד את לבו והכות את מואב לשון הוה:

וצוך אלהים ויכלת עמוד · המלך בגבורה אם מצוה אותך לעשות כן תוכל עמוד ואם יעכב על ידך לא תוכל לעמוד · וגם כל העם הזה · אהרן נדב
ואביהוא וע' זקנים הנלוים עתה עמך · ושפטו · ודינין ית עמא · יביאון · כמו יביאו · ישפוטו הם · כמו ישפטו וכן לא תעבורי כמו לא תעבורי ותרגו' דינן
אינון · שקרמות הפעולות הם לשון צווי לכך מתורגמין וידינון ויהון וסקרמות הללו לשון עשייה · וילך לו אל ארצו · לגייר את בני מש
משפחתו · ביום הזה · בראש חדש · לא היה צריך לכתוב אלא ביום ההוא מהו ביום הזה שיהו דברי תורה חדשים עליך כאלו היום נתנה · ויסעו מרפידים ·
מה תל לחזור ולפרש מהיכן נסעו והלא כבר כתב שברפידים היו חונים בידוע שמשם נסעו אלא להקיש נסיעתן מרפידים לביאתן למדבר סיני

אלהים ויכלת עמד וגם כל העם הזה על מקמו יבא בשלום׃
וישמע משה לקול חתנו ויעש כל אשר אמר׃ ויבחר משה א
אנשי חיל מכל ישראל ויתן אתם ראשים על העם שרי אל
אלפים שרי מאות שרי חמשים ושרי עשרת׃ ושפטו את
העם בכל עת את הדבר הקשה יביאון אל משה וכל הדבר
הקטן ישפוטו הם׃ וישלח משה את חתנו וילך לו אל ארצו׃
פ בחדש השלישי לצאת בני ישראל מ
מארץ מצרים ביום הזה באו מדבר סיני׃ ויסעו מרפידים
ויבאו מדבר סיני ויחנו במדבר ויחן שם ישראל נגד ההר׃
ומשה עלה אל האלהים ויקרא אליו יהוה מן ההר לאמר
כה תאמר לבית יעקב ותגיד לבני ישראל׃ אתם ראיתם
אשר עשיתי למצרים ואשא אתכם על כנפי נשרים ואבא
אתכם אלי׃ ועתה אם שמוע תשמעו בקלי ושמרתם את ב
בריתי והייתם לי סגלה מכל העמים כי לי כל הארץ׃ ואתם
תהיו לי ממלכת כהנים וגוי קדוש אלה הדברים אשר ת
תדבר אל בני ישראל׃ ויבא משה ויקרא לזקני העם וישם
לפניהם את כל הדברים האלה אשר צוהו יהוה׃ ויענו כל
העם יחדו ויאמרו כל אשר דבר יהוה נעשה וישב משה את
דברי העם אל יהוה׃ ויאמר יהוה אל משה הנה אנכי בא
אליך בעב הענן בעבור ישמע העם בדברי עמך וגם בך יא

יי ותכול לסוברא ואף כל עמא ה
הדין על אתריה יהך בשלם׃ וקביל
משה למימר חמוהי ועבד כל ד
דאמר׃ ובחר משה גברין דחילא
מכל ישראל ומני יתהון רישין ע
על עמא רבני אלפין ורבני מאו
מאותא רבני חמשין ורבני עסר
עסוריתא׃ ודינין ית עמא בכל
עדן ית פתגם קשי מיתן לות מ
משה וכל פתגם זער דינין אינון׃
ושלח משה ית חמוהי ואזל ליה
לארעיה׃

בירחא תליתאה

למפק בני ישראל מארעא דמצ
דמצרים ביומא הדין אתו לממ
למדברא דסיני׃ ונטלו מרפידים
ואתו למדברא דסיני ושרו במ
במדברא ושרא תמן ישראל לקבל
טורא׃ ומשה סליק לקדם יי וקרא
ליה יי מן טורא למימר כדנן ת
תימר לבית יעקב ותחוי לבני יש
ישראל׃ אתון חזיתון דעבדית למצ
למצרים ונטלית יתכון כד על
גדפי נשרין וקרבית יתכון לפל
לפולחני׃ וכען אם קבלא תקבלון
למימרי ותטרון ית קימי ותהון ק
קדמי חביבין מכל עממיא ארי
דילי כל ארעא׃ ואתון תהון קדמי
מלכין כהנין ועם קדיש אלין
פתגמיא דתמלל עם בני ישראל׃
ואתא משה וקרא לסבי עמא וס
וסדר קדמיהון ית כל פתגמיא
האלין דפקדיה יי׃ ואתיבו כל ע
עמא כחדא ואמרו כל דמליל יי
נעביד ואתיב משה ית פתגמי ע
עמא קדם יי׃ ואמר יי למשה
הא אנא מתגלי לך בעבא ד
דעננא בדיל דישמע עמא במ
במללותי עמך ואף בך

מה ביאתן למדבר סיני בתשובה אף נסיעתן מרפידים בתשובה · ויחן שם ישראל · כאיש אחד בלב אחד אבל שאר כל החניות בתרעומות ובמחלוקת · נגד
ההר · למזרחו כל מקום שאתה מוצא נגד פנים למזרח · ומשה עלה · ביום השני וכל עליותיו בהשכמה היו שנ' וישכם משה בבקר · כה תאמר · בלשון
הזה ובסדר הזה · לבית יעקב · אלו הנשים תאמר להם בלשון רכה · ותגיד לבני ישראל · עונשין ודקדוקין פרש לזכרים דברים הקשין כגידין · אתם ר
ראיתם · לא מסורת היא בידכם הדברים אשר עשיתי במצרים על כמה עבירות היו חייבין לי קודם שנזדווגו לכם ולא נפרעתי מהם אלא על י
ידיכם · ואשא אתכם · זה יום שבאו ישראל לרעמסס שהיו ישראל מפוזרין בכל ארץ גושן ולשעה קלה כשבאו ליסע וליצאת נקבצו כלם לרעמסס · ואונקלוס תרגו'
ואשא כמו ואסיע · אתכם ונטלית יתכון תיקן את הדבור דרך כבוד למעלה · על כנפי נשרים · כנשר הנושא גוזליו על כנפיו שכל שאר העופות
נותנין את בניהם בין רגליהם לפי שמתיראין מעוף אחר שפורח על גביהם אבל הנשר הזה אינו מתירא אלא מן האדם שמא יזרוק בו חץ לפי
שאין עוף פורח על גביו לכך נותנו על כנפיו אמר מוטב יכנס החץ בי ולא בבני · אף אני עשיתי כן ויסע מלאך האלהים וגו' ויבא בין מחנה מצ
מצרים וגו' והיו מזרקין חצים ובליסטראות והענן מקבלם · ואביא אתכם אלי · כתרגו' · ועתה · אם עתה תקבלו עליכם יערב לכם מכאן ואילך
שכל התחלות קשות · ושמרתם את בריתי · שאכרות עמכם על שמירת התורה · סגלה · אוצר חביב כמו וסגלת מלכים כלי יקר ואבנים טובות שה
שהמלכים גונזין אותם כך אתם לי סגלה משאר אומות ולא תאמרו אתם לבדכם שלי ואין לי אחרים עמכם ומה יש לי עוד שתהא חבתכם נכרת
כי לי כל הארץ · והם בעיני ולפני לכלום · ואתם תהיו לי ממלכת כהנים · שרים כמה דאת אמר ובני דוד כהנים היו · אלה הדברים · לא פחות ולא
יתר · וישב משה את דברי העם וגו' · ביום המחרת שהוא שלישי שהרי בהשכמה עלה · וכי צריך היה משה להשיב אלא בא הכתוב ללמדך דרך ארץ
ממשה שלא אמר הואיל ויודע מי ששלחני אינו צריך להשיב · בעב הענן · במעבה הענן וזהו ערפל · וגם בך · גם בנביאים הבאים אחריך ·

ויגד משה את דברי וגו׳ ביום המחרת שהוא רביעי לחדש׳ את דברי העם וגו׳ תשובה על דבר זה שמעתי מהם שרצונם לשמוע ממך אינו דומה
שומע מפי שליח לשומע מפי המלך רצוננו לראות את מלכנו׳ וקדשתם׳ וזמנתם שיכינו עצמם היום ומחר׳ והיו נכונים׳ שמתה׳ ליום השלישי ׳
שהוא ששה בחדש ובחמשי בנה משה את המזבח תחת ההר ושתים עשרה מצבה כל הענין האמור בפרשת ואלה המשפטים ואין מוקדם ומאוחר
בתורה׳ לעיני כל העם׳ מלמד שלא היה בהם סומא שנתרפאו כולם׳ והגבלת׳ קבע להם תחומין לסימן שלא יקרבו מן הגבול והלאה׳ לאמר׳ הג
הגבול אומר להם השמרו מעלות מכאן ולהלן ואתה הזהירם על כך׳ ונגוע בקצהו׳ אפילו בקצהו׳ ירה יירה׳ מכאן לנסקלין שהם נדחין למטה מבית

יאמינו לעולם ויגד משה את־דברי העם אל־יהוה : ויאמר
יהוה אל־משה לך אל־העם וקדשתם היום ומחר וכבסו ש
שמלתם : והיו נכנים ליום השלישי כי ביום השלשי ירד יהוה
לעיני כל־העם על־הר סיני : והגבלת את־העם סביב לאמר
השמרו לכם עלות בהר ונגע בקצהו כל־הנגע בהר מות
יומת : לא־תגע בו יד כי־סקול יסקל או־ירה יירה אם־בהמה
אם־איש לא יחיה במשך היבל המה יעלו בהר : וירד משה
מן־ההר אל־העם ויקדש את־העם ויכבסו שמלתם : ויאמר
אל־העם היו נכנים לשלשת ימים אל־תגשו אל־אשה : ויהי
ביום השלישי בהית הבקר ויהי קלת וברקים וענן כבד על־
ההר וקל שפר חזק מאד ויחרד כל־העם אשר במחנה :
ויוצא משה את־העם לקראת האלהים מן־המחנה ויתיצבו
בתחתית ההר : והר סיני עשן כלו מפני אשר ירד עליו יהוה
באש ויעל עשנו כעשן הכבשן ויחרד כל־ההר מאד : ויהי
קול השפר הולך וחזק מאד משה ידבר והאלהים יעננו ב
בקול : וירד יהוה על־הר סיני אל־ראש ההר ויקרא יהוה
למשה אל־ראש ההר ויעל משה : ויאמר יהוה אל־משה רד
העד בעם פן־יהרסו אל־יהוה לראות ונפל ממנו רב : וגם ה

יהימנון לעלם וחוי משה ית ית
פתגמי עמא קדם יי׳: ואמר יי׳ ל
למשה איזיל לות עמא ותזמנינ׳
יומא דין ומחר ויחורו לבושיהון:
ויהון זמינין ליומא תליתאה ארי
ביומא תליתאה יתגלי יי׳ לעיני
כל עמא על טורא דסיני: ותתחים
ית עמא סחור סחור למימר אס
אסתמרו לכון מלמסק בטורא
ולמקרב בסופיה כל דיקרב בט
בטורא אתקטלא יתקטל: לא תק
תקרב ביה ידא ארי אתרגמא א
יתרגם או אשתדאה ישתדי אם
בעירא אם אנשא לא יתקיים ב
במנגד קל שופרא אנון מרשן ל
למסק בטורא: ונחת משה מן
טורא לות עמא וזמין ית עמא
וחורו לבושיהון: ואמר לעמא הוו
זמינין לתלתא יומין לא תקרבון
לציד אתתא: והוה ביומא תליתאה
במהוי צפרא והוו קלין וברקין
ועננא תקיף על טורא וקל מן
שופרא תקיף לחדא וזע כל עמא
דבמשריתא: ואפיק משה ית עמא
לקדמות מימרא דיי׳ מן משריתא
ואתעתדו בשיפולי טורא: וטורא
דסיני תנן כליה מן קדם דאתגלי
עלוהי יקרא דיי׳ באשתא וסליק
תנניה כתננא דאתונא וזע כל
טורא לחדא: והוה קל שופרא אז
אזיל ותקיף לחדא משה ממלל ומן
קדם יי׳ מתעני ליה בקל: ואתגלי
יי׳ על טורא דסיני לריש טורא וק
וקרא יי׳ למשה לריש טורא וס
וסליק משה: ואמר יי׳ למשה חות
אסהד בעמא דלמא יפגרון קדם
יי׳ למחזי ויפל מנהון סגי: ואף

הסקילה שהיה גבוה שתי קומות׳ ירה׳ יושלך למטה לארץ כמו ירה בים׳ במשך היובל׳ כשימשוך היובל קול ארוך הוא סימן סילוק שכינה והפסקת
הקול וכיון שאסתלק הם רשאין לעלות׳ היובל׳ הוא שופר של איל שכן בערביא קורין לדכרא יובלא ושופר של אילו של יצחק היה׳ מן ההר אל ה
העם׳ מלמד שלא היה משה פונה לעסקיו אלא מן ההר אל העם׳ היו נכונים לשלשת ימים׳ לסוף שלשת ימים הוא יום רביעי שהוסיף משה יום א
אחד מדעתו כדברי ר׳ יוסי׳ ולדברי האומר בששה בחדש נתנו עשרת הדברות לא הוסיף משה כלום ולשלשה ימים כמו ליום השלישי׳ אל הגשו
אל אשה כל שלשת ימים הללו כדי שיהיו הנשים טובלות ליום השלישי ויהיו טהורות לקבל תורה שאם ישמשו תוך שלשה שמא תפלוט האשה ש
שכבת זרע לאחר טבילתה ותחזור ותטמא אבל משתשהא ג׳ ימים כבר הזרע מסריח ואינו ראוי להזריע וטהור מלטמא את הפולטת׳ בהיות הבקר׳
מלמד שהקדים על ידם מה שאין דרך בשר ודם לעשות כן שיהא הרב ממתין לתלמיד וכן מצינו ביחזקאל קום צא אל הבקעה וגו׳ ואקום ואצא
אל הבקעה והנה שם כבוד יי׳ עומד׳ לקראת האלהים׳ מגיד שהשכינה יוצאה לקראתם כחתן היוצא לקראת כלה וזהו שנאמר יי׳ מסיני בא ולא כ
כאמר לסיני בא׳ בתחתית ההר׳ לפי פשוטו ברגלי ההר ומדרשו שנתלש ההר ממקומו ונכפה עליהם כגיגית׳ עשן כלו׳ אין עשן זה שם דבר שהרי
נקוד העשן פתח אלא לשון פעל כמו אמר שמר שמע לכך תרגומו תנן כליה וכל פעל שבמקרא נקודים קמץ מפני שהם שם דבר כבשן של סיד
יכול ככבשן זה ולא יותר ת״ל בוער באש עד לב השמים ומה ת״ל כבשן לשבר את האוזן מה שהיא יכולה לשמוע נותן לבריות סימן הנכר להם כי
כיוצא בו כאריה ישאג וכי מי נתן כח בארי אלא הוא והכתוב מושלו כאריה אלא אנו מכנין ומדמין אותו לבריותיו כדי לשבר את האוזן מה ש
שיכולה לשמוע כיוצא בו וקולו כקול מים רבים וכי מי נתן קול למים הלא הוא ואתה מכנה אותו לדמותו לבריותיו כדי לשבר האוזן׳ הולך וחזק
מאד׳ מנהג הדיוט כל זמן שהוא מאריך לתקוע קולו מחליש ומכהה אבל כאן הולך וחזק מאד ולמה כך מתחלה לשבר אזניהם מה שיכולין
לשמוע׳ משה ידבר׳ כשהיה משה מדבר ומשמיע הדברות לישראל שהרי לא שמעו מפי הגבורה לא אנכי ולא יהיה לך והקב״ה מסייעו לתת בו כח
להיות קולו מגביר ונשמע׳ יעננו בקול׳ יעננו על דבר הקול כמו אשר יענה באש על דבר האש להורידו׳ וירד יי׳ על הר סיני׳ יכול ירד עליו ממש
ת״ל כי מן השמים דברתי עמכם מלמד שהרכין שמים העליונים והתחתונים והציען על גבי ההר כמצע על המטה וירד כסא הכבוד עליהם׳ העד
בעם׳ התרה בהם שלא לעלות בהר׳ פן יהרסו וגו׳ שלא יהרסו את מצבם על ידי שתאותם אל יי׳ לראות ויקרבו לצד ההר׳ ונפל ממנו רב׳ כל מה

וגם הכהנים. אף הבכורות שהעבודה בהן. הנגשים אל ה'. להקריב קרבנות אף הם אל יסמכו על חשיבותם לעלות. יתקדשו. יהיו מזומנים להתיצב על עמדן. פן יפרוץ. לשון פרצה יהרג בהם ויעשה בהם פרצה. לא יוכל העם. איני צריך להעיד בהם שהרי מותרים ועומדין הם היום ג' ימים ולא יוכלו לעלות שאין להם רשות. לך רד. והעד בהם שנייה שמזרזין את האדם קודם מעשה וחוזרין ומזרזין אותו בשעת מעשה. ועלית אתה ואהרן עמך והכהנים. יכול אף הם עמך ת"ל ועלית אתה. אמור מעתה מחיצה לעצמך ואהרן מחיצה לעצמו והכהנים מחיצה לעצמן. כל עיקר אל יהרסו את מצבם לעלות אל ה'. פן יפרץ בם. אע"פ שהוא נקוד חטף קמץ אינו זז מגזרתו כן דרך כל תיבה שנקודתה שלא עם כשהיא סמוכה בטעם מקף.

הַכֹּהֲנִים הַנִּגָּשִׁים אֶל־יְהוָה יִתְקַדָּשׁוּ פֶּן־יִפְרֹץ בָּהֶם יְהוָה׃ וַיֹּ
וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־יְהוָה לֹא־יוּכַל הָעָם לַעֲלֹת אֶל־הַר סִינָי כִּי־
אַתָּה הַעֵדֹתָה בָּנוּ לֵאמֹר הַגְבֵּל אֶת־הָהָר וְקִדַּשְׁתּוֹ׃ וַיֹּאמֶר
אֵלָיו יְהוָה לֶךְ־רֵד וְעָלִיתָ אַתָּה וְאַהֲרֹן עִמָּךְ וְהַכֹּהֲנִים וְהָעָם
אַל־יֶהֶרְסוּ לַעֲלֹת אֶל־יְהוָה פֶּן־יִפְרָץ־בָּם׃ וַיֵּרֶד מֹשֶׁה אֶל־הָעָם
וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם׃ ס וַיְדַבֵּר אֱלֹהִים אֵת כָּל־ה
הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה לֵאמֹר׃ ס אָנֹכִי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ
אֲשֶׁר הוֹצֵאתִיךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם מִבֵּית עֲבָדִים׃ לֹא־יִהְיֶה לְךָ
אֱלֹהִים אֲחֵרִים עַל־פָּנָי׃ לֹא תַעֲשֶׂה־לְךָ פֶסֶל וְכָל־תְּמוּנָה א
אֲשֶׁר בַּשָּׁמַיִם מִמַּעַל וַאֲשֶׁר בָּאָרֶץ מִתָּחַת וַאֲשֶׁר בַּמַּיִם מִתַּחַת
לָאָרֶץ׃ לֹא־תִשְׁתַּחֲוֶה לָהֶם וְלֹא תָעָבְדֵם כִּי אָנֹכִי יְהוָה א
אֱלֹהֶיךָ אֵל קַנָּא פֹּקֵד עֲוֺן אָבֹת עַל־בָּנִים עַל־שִׁלֵּשִׁים וְעַל־ר
רִבֵּעִים לְשֹׂנְאָי׃ וְעֹשֶׂה חֶסֶד לַאֲלָפִים לְאֹהֲבַי וּלְשֹׁמְרֵי מִצְוֺתָי׃
ס לֹא תִשָּׂא אֶת־שֵׁם־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לַשָּׁוְא כִּי
לֹא יְנַקֶּה יְהוָה אֵת אֲשֶׁר־יִשָּׂא אֶת־שְׁמוֹ לַשָּׁוְא׃ פ
זָכוֹר אֶת־יוֹם הַשַּׁבָּת לְקַדְּשׁוֹ׃ שֵׁשֶׁת יָמִים תַּעֲבֹד וְעָשִׂיתָ כָל־
מְלַאכְתֶּךָ׃ וְיוֹם הַשְּׁבִיעִי שַׁבָּת לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ לֹא־תַעֲשֶׂה כָל־
מְלָאכָה אַתָּה וּבִנְךָ וּבִתֶּךָ עַבְדְּךָ וַאֲמָתְךָ וּבְהֶמְתֶּךָ וְגֵרְךָ א

כהניא דקריבין לשמשא קדם ה' יתקדשון דלמא יקטול בהון ה': ואמר משה קדם ה' לא יכול עמא למיסק לטורא דסיני ארי את אסהדתא בנא למימר תחים ית טורא וקדשהי: ואמר ליה ה' איזל חות ותסק את ואהרן עמך וכהניא ועמא לא יתגרון למסק לקדם ה' דלמא יקטול בהון: ונחת משה לות עמא ואמר להון: ומליל ה' ית כל פתגמיא האלין למימר: אנא ה' אלהך די אפיקתך מארעא דמצרים מבית עבדותא: לא יהוי לך אלה אחרן בר מני: לא תעביד לך צלם וכל דמו די בשמיא מלעילא ודי בארעא מלרע ודי במיא מלרע לארעא: לא תסגוד להון ולא תפלחנון ארי אנא ה' אלהך אל קנא מסער חובי אבהן על בנין מרדין על דר תליתאי ועל דר רביעאי לסנאי כד משלמין בניא למחטי בתר אבהתהון: ועבד טיבו לאלפי דרין לרחמי ולנטרי פקודי: לא תימי בשמא דה' אלהך לשקרא ארי לא יזכי ה' ית די ימי בשמיה לשקרא: הוי דכיר ית יומא דשבתא לקדשותיה: שתא יומין תפלח ותעביד כל עבידתך: ויומא שביעאה שבתא קדם ה' אלהך לא תעביד כל עבידא את וברך וברתך עבדך ואמתך ובעירך וגיורך

הכ"ד לחטף קמץ. וידבר אלהים. אין אלהים אלא דיין. לפי שיש פרשיות בתורה שאם עשאן אדם מקבל שכר ואם לאו אינו מקבל עליהם פורענות. יכול אף עשרת הדברות כן ת"ל וידבר אלהים דיין ליפרע. את כל הדברים האלה. מלמד שאמר הקב"ה עשרת הדברות בדבור אחד מה שאי אפשר לאדם לומר כן. אם כן מה ת"ל עוד אנכי ולא יהיה לך שחזר ופירש על כל דבור ודבור בפני עצמו. לאמר. מלמד שהיו עונין על הן הן ועל לאו לאו. אשר הוצאתיך מארץ מצרים. כדאי היא ההוצאה שתהיו משועבדים לי. ד"א לפי שנגלה בים כגבור מלחמה ונגלה כאן כזקן מלא רחמים. שנ' ותחת רגליו כמעשה לבנת הספיר זו היתה לפניו בשעת השעבוד וכעצם השמים משנגאלו. הואיל ואני משתנה במראות אל תאמרו שתי רשויות הן. אנכי הוא אשר הוצאתיך ממצרים ועל הים. ד"א לפי שהיו שומעין קולות הרבה שנ' את הקולות. קולות באין מארבע רוחות ומן השמים ומן הארץ. אל תאמרו רשויות הרבה הן. ולמה אמר לשון יחיד אלהיך. ליתן פתחון פה למשה ללמד סניגוריא במעשה העגל. וזה הוא שאמר למה ה' יחרה אפך. לא להם צוית לא יהיה לכם אלהים אחרים אלא לי לבדי. מבית עבדים. מבית פרעה שהייתם עבדים לו. או אינו אומר אלא מבית עבדים שהיו עבדים לעבדים. ת"ל ויפדך מבית עבדים מיד פרעה מלך מצרים. אמור מעתה עבדים למלך היו ולא עבדים לעבדים. לא יהיה לך. למה נאמר לפי שנ' לא תעשה לך אין לי אלא שלא יעשה העשוי כבר מנין שלא יקיים ת"ל לא יהיה לך. אלהים אחרים. שאינן אלהות אלא אחרים עשאום אלהים עליהם. ולא יתכן לפרש אלהים אחרים זולתי שגנאי הוא כלפי מעלה לקרותם אלהות אצלו. ד"א אלהים אחרים שהם אחרים לעובדיהם צועקים אליהם ואינן עונין אותם ודומה כאלו הוא אחר שאינו מכירו מעולם. על פני. כל זמן שאני קיים שלא תאמר לא נצטוו על ע"ז אלא אותו הדור. פסל. על שם שנפסל. כל תמונה. תמונת דבר אשר בשמים. אל קנא. מקנא ליפרע ואינו עובר על מדתו למחול על ע"ז. כל לשון קנאה אנפרינמנ"ט בלע"ז נותן לב ליפרע. לשונאי. כתרגומו כשאוחזין מעשה אבותיהם. ונוצר חסד. שאדם עושה לשלם שכר עד אלפים דור. נמצאת מדה טובה יתירה על מדת פורענות אחת על חמש מאות. שזו לארבעה דורות וזו לאלפים. לשוא. חנם להבל. ואיזהו שבועת שוא. נשבע לשנות את הידוע. על עמוד של אבן שהוא של זהב. זכור ושמור. בדבור אחד נאמרו. וכן מחלליה מות יומת וביום השבת שני כבשים. לא תלבש שעטנז גדילים תעשה לך. וכן ערות אשת אחיך יבמה יבא עליה. הוא שנאמר אחת דבר אלהים שתים זו שמענו. זכור. לשון פעול הוא כמו אכול ושתו. וכן פתרונו תנו לב לזכור תמיד את יום השבת שאם נזדמן לך חפץ יפה תהא מזמינו לשבת. ועשית כל מלאכתך. כשתבא שבת

אבל זו לא תצא בשן ועין אלא עובדת שש או עד היובל או עד שתביא סימנין וכל הקודם קודם לחירותה ונותן לה דמי עינה או דמי שנה. או אינו אלא לא תצא כצאת העבדים בשש וביובל ת"ל כי ימכר לך אחיך העברי או העבריה מקיש עבריה לעברי לכל יציאותיו ומה אני מקיים לא תצא כצאת העבדים לא תצא בראשי אברים כעבדים כנענים יכול העברי יוצא בראשי אברים ת"ל העברי או העבריה מקיש עברי לעבריה מה היא אינה

ס וכי ימכר איש את בתו לאמה לא תצא כצאת
העבדים: אם רעה בעיני אדניה אשר לא יעדה והפדה
לעם נכרי לא ימשל למכרה בבגדו בה: ואם לבנו ייעדנה
כמשפט הבנות יעשה לה: אם אחרת יקח לו שארה
כסותה ועונתה לא יגרע: ואם שלש אלה לא יעשה לה
ויצאה חנם אין כסף: ס מכה איש ומת מות יומת:
ואשר לא צדה והאלהים אנה לידו ושמתי לך מקום אשר
ינוס שמה: ס וכי יזיד איש על רעהו להרגו
בערמה מעם מזבחי תקחנו למות: ס ומכה אביו
ואמו מות יומת: ס וגנב איש ומכרו ונמצא בידו

וארי יזבן גבר ית ברתיה לאמהן לא תפוק כמפקנות עבדיא: אם בישא בעיני רבונה דקימה ליה ויפרקנה לגבר אחרן ליה רשו לזבונה בשלטותיה בה: ואם לבריה יקימנה כהלכת בנת ישראל יעבד לה: אם אוחרנא יסב ליה זונהא כסותה ועונתה לא ימנע: ואם תלת אלין לא יעבד ליה ותפוק מגן בלא כסף: דימחי לגבר ויקטליניה אתקטלא יתקטל: ודלא כמן ליה ומן קדם יי אתמסר לידיה ואשוי לך אתר דיערוק לתמן: וארי ירשע גבר על חבריה למקטליה בנכיל מן מדבחי תד תרבניה למקטל: ודימחי לאבוהי ולאמיה אתקטלא יתקטל: ודיגנוב נפשא מבני ישר' ויזבניה ויתשכח בידיה

יוצאה בראשי אברים אף הוא אינו יוצא בראשי אברים: אם רעה בעיני אדוניה שלא נשאה חן בעיניו לכנסה: אשר לא יעדה שהיה לו ליעדה ולהכניסה לו לאשה וכסף קנייתה הוא כסף קידושיה וכאן רמז לך שמצוה ביעוד ורמז לך שמצוה בפדייה: והפדה יתן לה מקום להפדות שמסייע בפדיונה ומה מקום נותן לה שמגרע מפדיונה כמספר השנים שעשתה אצלו כאלו היא שכורה אצלו כיצד הרי שקנאה במנה ועשתה אצלו שתי שנים אומרים לו יודע היית שעתידה לצאת לסוף שש נמצאת שקנית עבודת כל שנה ושנה בששית המנה והרי עשתה אצלך שתי שנים הרי שלישית המנה טול שני שלישי המנה ותצא ממך: לעם נכרי לא ימשל למכרה שאינו רשאי למכרה לאחר לא האדון ולא האב: בבגדו בה אם בא לבגוד בה שלא לקיים מצות יעוד וכן אביה מאחר שמכרה לזה: ואם לבנו ייעדנה האדון מלמד שאף בנו קם תחתיו ליעדה אם ירצה אביו ואינו צריך לקדשה קדושין אחרים אלא אומ' לה הרי את מיועדת לי בכסף שקבל אביך בדמיך: כמשפט הבנות שאר כסות ועונה: אם אחרת יקח לו עליה: שארה כסותה ועונתה לא יגרע מן האמה שיעד לו כבר: שארה מזונות: כסותה כמשמעה: עונתה תשמיש: ואם שלש אלה לא יעשה לה אם אחת משלש אלה לא יעשה לה ומה הן השלש ייעדנה לו או לבנו או יגרע מפדיונה ותצא וזו לא יעדה לו ולא לבנו והיא לא היה בידה לפדות את עצמה: ויצאה חנם ריבה לה יציאה לזו יותר ממה שריבה לעבדים ומה היא היציאה לסרך הכתו' שתצא בסימנין כלומר תשהא עמו עד שתביא סימנין ואם הגיעו שש שנים קודם סימנין כבר למדנו שתצא שנ' העברי או העבריה ועבדך שש שנים ומהו האמור כאן ויצאה חנם שאם קדמו סימנין לשש שנים תצא בהם או אינו אלא שתצא בבגרות ת"ל אין כסף לרבות יציאה בבגרות ואם לא נאמרו שניהם הייתי אומר ויצאה חנם זו בגרות לכך נאמרו שניהם שלא ליתן פתחון פה לבעל הדין לחלוק: מכה איש ומת כמה כתובין נאמרו במיתת רוצחים ומה שכתובי' לפרש לשה באו כלם אפרש מכה איש ומת למה נאמר לפי שנ' ואיש כי יכה כל נפש אדם מות יומת שומע אני בהכאה בלא מיתה ת"ל מכה איש ומת אינו חייב אלא בהכאה של מיתה ואם נאמר מכה איש ולא נאמ' ואיש כי יכה הייתי אומ' אינו חייב עד שיכה איש הכה את האשה או את הקטן פטור ת"ל כי יכה כל נפש אדם ואפי' אשה וקטן ועוד אלו נאמר מכה איש שומע אני אפי' קטן שהכה והרג יהא חייב ת"ל ואיש כי יכה ולא קטן שהכה ועוד כי יכה כל נפש אפי' נפלים במשמע ת"ל מכה איש אינו חייב עד שיכה בן קיימא הראוי להיות איש: ואשר לא צדה לא ארב לו ולא נתכוון צדה לשון ארב וכן הוא אומר ואתה צודה את נפשי לקחתה ולא יתכן לומר צדה לשון הצד ציד שציד ציד אין נופל הי בפעל שלו ושם דבר בו ציד וזה שם דבר בו צדייה ופעל שלו צודה וזה פועל שלו צדי ואומר אני פתרונו כתרגומו ודלא כמן ליה: והאלהים אנה לידו זימן לידו וכן לא תאונה אליך רעה וכן מתאנה הוא לי מזדמן לבקש עלי עילה: אנה לידו לשו' לא תאנה אליך רעה לא יזדמן לך כל און שהאנה הוא לי שלה והאלהים אנה לידו ולמה תצא זו מלפניו היא שאמר דוד כאשר יאמר משל הקדמוני מרשעים יצא רשע משל הקדמוני היא התורה שהיא משל הקב"ה שהוא קדמונו של עולם והיכן אמרה תורה מרשעים יצא רשע והאלהים אנה לידו במה הכתו' מדבר בשני בני אדם אחד הרג שוגג ואחד הרג מזיד ולא היו עדים בדבר שיעידו זה לא נהרג וזה לא גלה והקב"ה מזמנן לפונדק אחד זה שהרג במזיד יושב תחת הסולם וזה שהרג שוגג עולה בסולם ונופל על זה שהרג במזיד והורגו ועדים מעידים עליו ומחייבין אותו גלות נמצא זה שהרג בשוגג גולה וזה שהרג במזיד נהרג: ושמתי לך מקום אף במדבר שינוס שמה ואי זה מקום קולטו זה מחנה לויה: וכי יזיד איש למה נאמר לפי שנ' מכה איש וגו' שומע אני אפי' הרופא ושליח בית דין שהמית במלקות ארבעים והאב המכה את בנו והרב הרודה את תלמידו והשוגג ת"ל וכי יזיד ולא שוגג: על רעהו ולא על עובד כוכבים: להרגו בערמה ולא שליח בית דין והרופא והרודה בנו ותלמידו שאע"פ שהן מזידין אין מערימין: מעם מזבחי אם היה כהן ורוצה לעבוד עבודה תקחנו למות: ומכה אביו ואמו לפי שלמדנו על החובל בחבירו שהוא בתשלומין ולא במיתה הוצרך לומ' על החובל באביו שהוא במיתה ואינו חייב אלא בהכאה שיש בה חבורה: אביו ואמו או זה או זה: מות יומת בחנק: וגונב איש ומכרו למה נאמר לפי שנאמר כי ימצא איש גונב נפש וגו' אין לי אלא איש שגנב נפש אשה או טומטום או אנדרוגינוס שגנבו מניין ת"ל וגונב איש ומכרו ולפי שנא' כאן וגונב איש אין לי אלא גונב איש גונב אשה או קטן מניין ת"ל לומ' וגונב נפש לכך הוצרכו שניהם מה שחסר זה גלה זה: ונמצא בידו שראוהו עדים שגנבו ומכרו ונמצא כבר קודם מכירה:

מות יומת. בחנק. כל מיתה האמורה סתם חנק היא. ומקלל אביו ואמו. למה נאמר. לפי שנאמר איש אשר יקלל את אביו ואת אמו וגו' אין לי אלא איש שקלל את אביו מאשה שקללה את אביה מנין ת"ל ומקלל אביו ואמו סתם בין איש בין אשה. אם כן למה נאמר איש אשר יקלל להוציא את הקטן. מות יומת בסקילה. וכל מקום שנאמר דמיו בו בסקילה הוא. ובנין אב לכולם באוב וידעוני באבן ירגמו אותם דמיהם בם. ובמקלל אביו ואמו נאמר דמיו בו. וכי יריבן אנשים. למה נאמר לפי שנאמר עין תחת עין לא למדנו אלא דמי איבריו אבל שבת ורפוי לא למדנו לכך נאמרה פרשה זו. ונפל למשכב. לחולי שמבטל ממלאכתו. על משענתו. על בוריו וכחו. ונקה המכה. וכי תעלה על דעתך שיהרג זה שלא הרג. אלא למדך כאן שחובשין אותו עד

מות יומת: ס ומקלל אביו ואמו מות יומת:
וכי יריבן אנשים והכה איש את רעהו באבן או
באגרף ולא ימות ונפל למשכב: אם יקום והתהלך בחוץ על
משענתו ונקה המכה רק שבתו יתן ורפא ירפא: ס
וכי יכה איש את עבדו או את אמתו בשבט ומת תחת ידו נ
נקם ינקם: אך אם יום או יומים יעמד לא יקם כי כספו הוא:
וכי ינצו אנשים ונגפו אשה הרה ויצאו ילדיה
ולא יהיה אסון ענוש יענש כאשר ישית עליו בעל האשה ו
ונתן בפללים: ואם אסון יהיה ונתתה נפש תחת נפש: עין ת
תחת עין שן תחת שן יד תחת יד רגל תחת רגל: כויה תחת
כויה פצע תחת פצע חבורה תחת חבורה: ס
וכי יכה איש את עין עבדו או את עין אמתו ושחתה לחפשי
ישלחנו תחת עינו: ואם שן עבדו או שן אמתו יפיל לחפשי
ישלחנו תחת שנו: פ וכי יגח שור את איש או

מתקטלא יתקטל: ודילוט לאבוהי ולאמיה מתקטלא יתקטל: וארי ינצון גוברין וימחי גבר ית חבריה באבנא או בכורמיזא ולא ימות ויפול לבערא: אם יקום ויהלך בברא על בורייה ויהי זכאה מחיא לחוד בוטליה יתן ואגר אסיא ישלם: וארי ימחי גבר ית עבדיה או ית אמתיה בשלטן וימות תחות ידיה מתדנא יתדן: ברם אם יומא או תרין יומין יתקים לא יתדן ארי כספיה הוא: וארי ינצון גוברין וימחון איתתא מעברא ויפקון ולדהא ולא יהי מותא אתגבאה יתגבי כמא די ישוי עלוהי בעלה דאתתא ויתן על מימר דיניא: ואם מותא יהי ותתן נפשא חלף נפשא: עינא חלף עינא שנא חלף שנא ידא חלף ידא רגלא חלף רגלא: כואה חלף כואה פדעא חלף פדעא משקופי חלף משקופי: וארי ימחי גבר ית עינא דעבדיה או ית עינא דאמתיה ויחבלינה לבר חורין יפטרניה חלף עיניה: ואם שנא דעבדיה או שנא דאמתיה יפיל לבר חורין יפטרניה חלף שניה: וארי יגח תורא ית גברא או

שנראה אם יתרפא זה. וכן משמעו כשקם זה והולך על משענתו אז נקה המכה. אבל עד שלא יקום זה לא נקה המכה. רק שבתו. בטול מלאכתו מחמת החולי. אם קטע ידו או רגלו רואין בטול מלאכתו מחמת החולי כאלו הוא שומר קשואים שהרי אף לאחר החולי אינו ראוי למלאכת יד ורגל והוא כבר נתן לו מחמת נזקו דמי ידו ורגלו שנאמר יד תחת יד רגל תחת רגל. ורפא ירפא. כתרגומו ישלם שכר הרופא. וכי יכה איש את עבדו או את אמתו. בעבד כנעני הכתוב מדבר. או אינו אלא בעברי ת"ל כי כספו הוא. מה כספו קנוי לו עולמית אף עבד הקנוי לו עולמית. והרי היה בכלל מכה איש ומת. אלא בא הכתוב להוציאו מן הכלל להיות נדון ביום או יומים שאם לא מת תחת ידו ושהה מעת לעת פטור. בשבט. בשיש בו כדי להמית הכתוב מדבר. או אפילו אין בו כדי להמית ת"ל בישראל ואם באבן יד אשר ימות בה הכהו. והלא דברים קל וחומר מה ישראל חמור אין חייב עליו אלא אם כן הכהו בדבר שיש בו כדי להמית ועל אבר שהוא כדי למות בהכאה זו עבד הקל לא כל שכן. נקם ינקם. מיתת סייף. וכן הוא אומר חרב נוקמת נקם ברית. אך אם יום או יומים יעמוד לא יוקם. אם על יומים פטור על יום אחד לא כל שכן. אלא יום שהוא כיומים ואיזה זה מעת לעת. ולא יוקם כי כספו הוא. וכי ינצו אנשים. זה עם זה ונתכוון להכות את חבירו והכה את האשה. ונגפו. אין נגיפה אלא לשון דחיפה והכאה כמו פן תגוף באבן רגלך. ולא יהיה אסון. באשה. ענוש יענש. לשלם דמי ולדות לבעל שמין אותה כמה היתה ראויה לימכר בשוק להעלות בדמיה בשביל הדיוקנות. ענוש יענש. יגבו ממונו. כמו וענשו אותו מאה כסף. כאשר ישית עליו וגו'. כשיתבענו הבעל בבית דין להשית עליו עונש על כך. ונתן המכה דמי הולדות בפלילים. על פי הדיינין. ואם אסון יהיה. באשה. ונתתה נפש תחת נפש. רבותינו חולקים בדבר יש אומרים נפש ממש ויש אומרים ממון אבל לא נפש ממש שהמתכוין להרוג את זה והרג את זה פטור ממיתה ומשלם ליורשיו דמיו כמו שהיה נמכר בשוק. עין תחת עין. סמא עין חבירו נותן לו דמי עינו כמה שפחתו דמיו למכור בשוק וכן כולם. ולא נטילת אבר ממש כמו שדרשו רבותינו בפרק החובל. כויה תחת כויה. מכות אש. [illegible]

כל בהמה וחיה ועוף אלא שדבר הכתוב בהווה:

ה באונס ופטור השדה לא ישלם. אינו אומר טרפה לא ישלם אלא הטרפה יש טרפה שהוא משלם ויש טרפה שאינו משלם. טרפת חתול ושועל ונמיה משלם טרפת זאב וארי ודוב ונחש אינו משלם. ומי להביא לרבות כן שהרי כתוב ומת או נשבר או נשבה זה מיתה שאין יכול להציל את שבר ושביה שאין יכול להציל. וכי ישאל. בא ולמד על השואל שחייב באונסין. בעליו אין עמו. אם בעליו של שור אינו עם השואל במלאכתו. ואם בעליו עמו. בין שהוא במלאכה זו בין שהוא במלאכה אחרת היה עמו בשעת שאלה אינו צריך להיות עמו בשעת שבירה ושביה. אם שכיר הוא. אם השור אינו שאול אלא שכיר בא בשכרו ליד השוכר הזה ולא בשאלה ואין כל הנאה שלו שהרי על ידי שכרו נשתמש ב

פ וְכִי־יִשְׁאַל אִישׁ מֵעִם רֵעֵהוּ וְנִשְׁבַּר אוֹ־מֵת בְּעָלָיו אֵין־עִמּוֹ שַׁלֵּם יְשַׁלֵּם׃ אִם־בְּעָלָיו עִמּוֹ לֹא יְשַׁלֵּם אִם־שָׂכִיר הוּא בָּא בִּשְׂכָרוֹ׃ ס וְכִי־יְפַתֶּה אִישׁ בְּתוּלָה אֲשֶׁר לֹא־אֹרָשָׂה וְשָׁכַב עִמָּהּ מָהֹר יִמְהָרֶנָּה לּוֹ לְאִשָּׁה׃ אִם־מָאֵן יְמָאֵן אָבִיהָ לְתִתָּהּ לוֹ כֶּסֶף יִשְׁקֹל כְּמֹהַר הַבְּתוּלֹת׃ ס מְכַשֵּׁפָה לֹא תְחַיֶּה׃ ס כָּל־שֹׁכֵב עִם־בְּהֵמָה מוֹת יוּמָת׃ ס זֹבֵחַ לָאֱלֹהִים יָחֳרָם בִּלְתִּי לַיהוָה לְבַדּוֹ׃ וְגֵר לֹא־תוֹנֶה וְלֹא תִלְחָצֶנּוּ כִּי־גֵרִים הֱיִיתֶם בְּאֶרֶץ מִצְרָיִם׃ כָּל־אַלְמָנָה וְיָתוֹם לֹא תְעַנּוּן׃ אִם־עַנֵּה תְעַנֶּה אֹתוֹ כִּי אִם־צָעֹק יִצְעַק אֵלַי שָׁמֹעַ אֶשְׁמַע צַעֲקָתוֹ׃ וְחָרָה אַפִּי וְהָרַגְתִּי אֶתְכֶם בֶּחָרֶב וְהָיוּ נְשֵׁיכֶם אַלְמָנוֹת וּבְנֵיכֶם יְתֹמִים׃ פ אִם־כֶּסֶף תַּלְוֶה אֶת־עַמִּי אֶת־הֶעָנִי עִמָּךְ לֹא־תִהְיֶה לוֹ כְּנֹשֶׁה לֹא־תְשִׂימוּן עָלָיו נֶשֶׁךְ׃ אִם־חָבֹל תַּחְבֹּל שַׂלְמַת רֵעֶךָ עַד־בֹּא הַשֶּׁמֶשׁ תְּשִׁיבֶנּוּ לוֹ׃ כִּי הִוא כְסוּתֹה לְבַדָּהּ הִוא שִׂמְלָתוֹ לְעֹרוֹ בַּמֶּה יִשְׁכָּב וְהָיָה כִּי־יִצְעַק אֵלַי וְשָׁמַעְתִּי כִּי־

וארי ישאל גבר מן חבריה ויתבר או מית מריה ליה עמיה שלמא ישלם: אם מריה עמיה לא ישלם אם אגירא הוא על באגריה: וארי ישדל גבר בתולתא דלא מארסא וישכוב עמה קימא יקימינה ליה לאנתו: אם מיבא לא יצבי אבוהא למתנה ליה כספא יתקל כמוהרי בתולתא: חרשא לא תחי: כל דישכוב עם בעירא אתקטלא יתקטל: דדבח לטעות עממיא יתקטל אלהין לשמא דיי בלחודוהי: וגיורא לא תונון ולא תעיקנון ארי דיירין הויתון בארעא דמצרים: כל ארמלא ויתם לא תענון: אם ענאה תעני יתהון ארי אם מקבל יקבל קדמי קבלא מקבל קבלתיה: ויתקף רוגזי ואקטל יתכון בחרבא ויהון נשיכון ארמלן ובניכון יתמין: אם כספא תוזיף לעמי לעניא דעמך לא תהי ליה כרשיא לא תשוון עלוהי חבוליא: אם משכונא תסב כסותא דחברך עד מעל שמשא תתיבניה ליה: ארי היא כסותיה בלחודהא היא תותביה למשכיה במה ישכוב ויהי ארי יקבל קדמי ואקבל קבלתיה ארי

ואין לו משפט שואל להתחייב באונסין. ולא פירש מה דינו אם כשומר חנם אם כנושא שכר לפיכך נחלקו בו חכמי ישראל. שוכר כיצד משלם ר' מאיר או' כשומר חנם ר' יהודה או' כנושא שכר. וכי יפתה. מדבר על לבו עד ששוכבה לו וכן תרגם ארי ישדל שדול בלשון ארמי כפתוי בלשון עברי. מהר ימהרנה. יפסוק לה מוהר כמשפט איש לאשתו שכותב לה כתובה וישאנה. כמוהר הבתולות. שהוא קצוב חמשים כסף אצל התופס את הבתולה ושוכב עמה באונס שנ' ונתן האיש השוכב עמה לאבי הנערה חמשים כסף. מכשפה לא תחיה. אלא תומת בבית דין ואחד זכרים ואחד נקבות אלא שדבר הכתוב בהווה שהנשים מצויות בכשפים. לאלהים. לעז לא היה כאן לאלהים היה צריך לפרש ולכתב אחרים עכשיו שאמר לאלהים אין צריך לפרש אחרים שכל לשון ובית השמשת ברדש התיבה אם נקודה בחטף לשלך לשדבר לעיר צריך לפרש לאיזו זה שלך לאיזו זה מדבר לאיזו זה עיר וכן לשלשים לדגלי לבקרים צריך לפרש לאיזו זה ואם אינו מפרש כל מלכי במשפט וכן לאלהים כל אלהים במשמע אפילו קדש אבל כשהיא נקודה פתח כגון לשלך לשדבר לעיר כנודע באיזו זה שלך מדבר וכן לעיר מדבר וכן לאלהים לאותן שהזהרתם עליהם במקום אחר. יחרם. בן אין כתוב באלהים לפי שלא פירש הכתוב ליוקר צמת יחרם יומת. ולמה נאמר והלא כבר נאמר בן מיתה במקום אחר והוצאת את האיש ההוא או את האשה ההיא וגו' אלא לפי שלא פירש על מי זו עבודה חייב מיתה שלא תאמר כל עבודות במיתה בא ופירש לך כאן זובח לאלהים כזה ובזיבח עבודה הנעשית בפנים לשמים אף אני מרבה המקטיר והמנסך שהן עבודה בפנים וחייבין עליהם לכל עו' בין שדרכה לעובדה בכך בין שאין דרכה לעובדה בכך. אבל שאר עבודות כגון המכבד והמרבץ והמגפף והמנשק אינו במיתה. וגר לא תונה. אונאת דברים קונטרלייר בלע"ז כמו והאכלתי את מוניך את בשרם. ולא תלחצנו. בגזילת ממון. כי גרים הייתם. אם הוניתו אף הוא יכול להונותך ולומר לך אף אתה מגרים באת מום שבך אל תאמר לחבירך. כל לשון גר אדם שלא נולד באותה מדינה אלא בא ממדינה אחרת לגור שם. כל אלמנה ויתום לא תענון. הוא הדין לכל אדם אלא שדבר הכתוב בהווה לפי שהם תשושי כח ודבר מצוי לענותם. אם ענה תענה אותו. הרי זה מקרא קצר גזום ולא פירש עונשו כמו לכן כל הורג קין גזום ולא פירש ענשו אף כאן אם ענה תענה אותו לשון גזום כלומר סופך לישול את שלך למה כי אם צעק יצעק אלי וגו'. והיו נשיכם אלמנות. משמע שנ' והרגתי אתכם ואיני יודע שנשיכם אלמנות ובניכם יתומים אלא הרי זו קללה אחרת שיהיו הנשים צרורות כאלמנות חיות שלא יהיו עדים במיתת בעליהן והיינה אסורות להנשא והבנים יהיו יתומים שלא יניחום בית דין לירד לנכסי אביהם לפי שאין יודעין אם מתו אם נשבו. אם כסף תלוה. ר' ישמעאל אומר כל אם ואם שבתורה רשות חוץ משלשה וזה אחד מהן. את עמי. עמי ונכרי עמי קודם עני ועשיר עני קודם עניי עירך ועניי עיר אחרת עניי עירך קודמין וזהו משמעו אם כסף תלוה את עמי תלוהו ולא לגוי ולאיזו זה מעמי את העני ולאיזו זה עני לאיזה שעמך. לא תהיה לו כנושה. לא תתבענו בחוזקה אם אתה יודע שאין לו אל תהי דומה עליו כאלו הלויתו אלא כאלו לא הלויתו כלומר לא תכלימהו. נשך. רבית שהוא כנשיכת נחש שנושך חבורה קטנה ברגלו ואינו מרגיש ופתאום הוא מבצבץ ונופח עד קדקדו כך רבית אינו מרגיש ואינו ניכר עד שהרבית עולה ומחסרו ממון הרבה. אם חבל תחבל. כל לשון חבלה אינו משכון בשעת הלואה אלא שממשכנין אם

אלהים לא תקלל· הרי זו אזהרה לברכת השם ואזהרה לקללת דיין· מלאתך· חובה המוטלת עליך כשתתמלא תבואתך להתבשל והם בכורים· ודמעך·
התרומה· ואיני יודע מה לשון דמע· לא תאחר· לא תשנה סדר הפרשתן לאחר את המוקדם ולהקדים את המאוחר שלא יקדים תרומה לבכורים ומ
ומעשר לתרומה· בכור בניך תתן לי· לפדותו בחמש סלעים מן הכהן והלא כבר צוה עליו במקום אחר אלא כדי לסמוך לו כן תעשה לשורך מה ב
בכור אדם לאחר שלשים יום פודהו שנ' ופדויו מבן חדש תפדה אף בכור בהמה מגדלו בן שלשים יום ואחר כך נותנו לכהן· שבעת ימים יה
יהיה עם אמו· זו אזהרה לכהן שאם בא למהר את קרבנו לא ימהר קודם שמונה לפי שהוא מחוסר זמן· וביום השמיני תתנו לי· יכול חובה לבו ב

חנון אני: ס אלהים לא תקלל ונשיא בעמך לא תאר: מלאתך ודמעך לא תאחר בכור בניך תתן לי: כן תעשה לשרך לצאנך שבעת ימים יהיה עם אמו ביום השמיני תתנו לי: ואנשי קדש תהיון לי ובשר בשדה טרפה לא תאכלו לכלב תשלכון אתו: ס לא תשא שמע שוא אל תשת ידך עם רשע להית עד חמס: לא תהיה אחרי רבים לרעת ולא תענה על רב לנטת אחרי רבים להטת: ודל לא תהדר בריבו: ס כי תפגע שור איבך או חמרו תעה השב תשיבנו לו: ס כי תראה חמור שנאך רבץ תחת משאו וחדלת מעזב לו עזב תעזב עמו: ס לא תטה משפט אבינך בריבו: מדבר שקר תרחק ונקי וצדיק אל תהרג כי לא אצדיק רשע: ושחד לא תקח כי השחד יעור פקחים ויסלף דברי צדיקים:

חננא אנא: דיינא לא תקיל
ורבא בעמך לא תלוט: בכורך
ודמעך לא תאחר בוכרא דבנך ת
פרש קדמי: כן תעבד לתורך לע
נך שבעא יומין יהי עם אמיה
ביומא תמינאה תפרשיניה קדמי:
ואנשין קדישין תהון קדמי ובסר
תליש מן חיוא חיא לא תיכלון לכ
לבא תרמון יתיה: לא תקבל ש
מע דשקר לא תשוי ידך עם ח
יבא למהוי ליה סהיד שקר: לא
תהי בתר סגיאי לאבאשא ולא תת
מנע מלאלפא מה דבעינך על
דינא בתר סגיאי שלם דינא: ועל
מסכנא לא תרחם בדיניה:
ארי תפגע תורא דסנאך או חמ
ריה דטעי אתבא תתיביניה ליה:
ארי תחזי חמרא דסנאך רביע ת
חות טועניה ותתמנע מלמשבק
ליה משבק תשבוק מה דבלבך על
והי ותפרק עמיה: לא תצלי
דין מסכנך בדיניה: מפתגמא דש
קרא הוי רחיק ודזכי ודנפק וכ
זאי מן דינא לא תקטול ארי לא
אזכי חיבא: ושוחדא לא תקבל ארי
שוחדא מעור עיני חכימין ומקלקל
פתגמין תריצין:

ביום נאמר כאן שמיני ונאמר להלן ומיום השמיני והלאה ירצה מה שמיני האמור להלן להכשיר משמיני ולהלן אף שמיני האמור כאן לה
להכשיר משמיני ולהלן· וכן משמעו וביום השמיני אתה רשאי ליתנו לי· ואנשי קדש תהיון לי· אם אתם קדושים ופרושים משקוצי נבלות וטרפות
הרי אתם שלי ואם לאו אינכם שלי· ובשר בשדה טרפה· אף בבית כן אלא שדבר הכתוב בהווה מקום שדרך בהמות ליטרף וכן כי בשדה מצאה
וכן ואשר לא יהיה טהור מקרה לילה הוא הדין למקרה יום אלא שדבר הכתוב בהווה· ובשר דתליש מן חיוא חיא בשר שנתלש על ידי טריפה
ומב או מחי מן חיה כשרה או בהמה כשרה בחייה· לכלב תשליכון אותו· אף הגוי ככלב הוא· או אינו אלא כלב כמשמעו ת"ל בנבלה או מכר לנכרי
קל וחומר לטריפה שמותרת בכל הנאות· אם כן מה ת"ל לכלב למדך שהכלב נכבד ממנו· ולמדך הכתוב שאין הקב"ה מקפח שכר כל בריה שנ' ולכל
בני ישר' לא יחרץ כלב לשונו· אמר הקב"ה תנו לו שכרו· לא תשא שמע שוא· כתרגו' לא תקביל שמע דשקר אזהרה למקבל לשון הרע ולדיין שלא
ישמע דברי בעל דין עד שיבא בעל דין חבירו· אל תשת ידך עם רשע· ושע"ה המשעון את חבירו תביעת שקר שהבטיחהו להעיד לו· עד חמס· לא תהיה אח
אחרי רבים לרעות· יש במקרא זה מדרשי חכמי ישר' אבל אין לשון המקרא מיושב בהן על אופניו· מכאן דרשו שאין מטין לחובה בהכרעת ד
דיין אחד· יוסף המקרא ודרשו אחרי רבים להטות· שאם יש שנים במחייבין יותר על המזכין הטה הדין על פיהם לחובה· ובדיני נפשות הכתוב מ
מדבר· ומסיפא דקרא דרשו לא תענה על ריב שאין חולקין על מופלא שבבית דין לפיכך מתחילין בדיני נפשות מן הצד לקטנים שבהן שן
שואלים תחלה שיאמרו את דעתם· ולפי דברי רבותינו כך פתרון המקרא· לא תהיה אחרי רבים לרעה לחייב מיתה בשביל דיין אחד שירבו מח
מחייבין על המזכין· ולא תענה על רב לנטות מדבריו ולפי שהוא חסר יוד דרשו ב' כן· אחרי רבים להטות· יש רבים שאתה נוטה אחריהם ואי
ואימתי בזמן שהן שנים המטריחין במחייבין יותר מן המזכין ומשמע שנ' לא תהיה אחרי רבים לרעה שומע אני אבל היה עמהם לטובה· מ
סנהדרין אמרו דיני נפשות מטין על פי אחד לזכות ועל פי שנים לחובה· ואונקלוס תרגם לא תתמנע מלאלפא מה דבעינך על דינא ולשון
העברי לפי התרגום כך הוא נדרש· לא תענה על ריב לנטות· אם ישאלך דבר למשפט לא תענה לנטות לצד אחד ולסלק עצמך מן הריב אלא
הוי דן אותו לאמתו· ואני אומר לישבו על אופניו כפשוטו כך פתרונו· לא תהיה אחרי רבים לרעות· אם ראית רשעים מטין משפט לא תאמר
הואיל ורבים הם הנני נוטה אחריהם· ולא תענה על ריב לנטות וגו' ואם ישאלך הנדון על אותו המשפט אל תענהו על הריב דבר הנוטה אחרי א
אותן רבים להטות את המשפט מאמתו אלא אמור את המשפט כאשר הוא וקולר יהא תלוי בצואר הרבים· ודל לא תהדר· לא תחלק לו כבוד לזכותו
בדין ולומר דל הוא אזכנו ואכבדנו· כי תראה חמור שונאך· וגו' הרי כי משמש בלשון דלמא שהוא מארבע לשונות של שמושי כי וכה פתרונו ש
שמא תראה חמורו רובץ תחת משאו וחדלת מעזוב לו בתמיה· עזוב תעזוב עמו· עזיבה זו לשון עזרה וכן עזור ועזוב וכן ויעזבו את ירושלים עד
החומה שלמוה ע"ר לעזוב ולסייע את חוזק החומה· כיוצא בו כי תאמר בלבבך רבים הגוים האלה ממני וגו' שמא תאמר כן בתמיה· לא תירא מ
מהם· ושנוי כך דרשו רבותי' כי תראה וחדלת· פעמים שאתה חודל ופעמים שאתה עוזר הא כיצד זקן ואינו לפי כבודו וחדלת או בהמת גוי ומשאוי
ישראל וחדלת· עזוב תעזוב עמו· לפרק המשא· שלמשקל ליה שליטול משאו· אביונך· לשון אובה שהוא מדולדל ותאב לכל טובה· ונקי וצדיק
אל תהרוג· מנין ליוצא מבית דין חייב ואמר אחד יש לי ללמד עליו זכות שמחזירין אותו ת"ל ונקי אל תהרג· ומנין שאינו צדיק שלא נצטדק ב
בבית דין מכל מקום נקי הוא מדין מיתה שהרי יש לך לזכותו· ומנין ליוצא מבית דין זכאי ואמר אחד יש לי ללמד עליו חובה שאין מחזירין אותו
ת"ל וצדיק אל תהרג· וזה צדיק הוא שנצטדק בבית דין· כי לא אצדיק רשע· אין עליך להחזירו כי לא אצדיקנו בדיני אם יצא מידך זכ

נאמ׳ כבר לא תטה משפט · ושחד לא תקח · אפילו אמת בתורה ונוטל שוחד סוף שמטרף דעתו עליו ויתכחש תלמודו ויכהה מאור עיניו · ויסלף · כתרגו׳ ומקלקל · דברי צדיקים · דברים המצודקים משפטי אמת וכן תרגומו פתגמין תריצין · וגר לא תלחץ · בהרבה מקומות הזהירה תורה על הגר מפני שסורו רע · את נפש הגר · כמה קשה לו כשלוחצים אותו · ואספת את תבואתה · לשון הכנסה לבית כמו ואספתו אל תוך ביתך · תשמטנה · מעבודה · ונטשתה · מאכילה אחר זמן הביעור · ד״א תשמטנה מעבודה גמורה כגון חריש וזריעה · ונטשתה · מלזבל ומלקשקש · ויתרם תאכל חית השדה · להקיש מאכל אביון למאכל חיה מה חיה אוכלה בלא מעשר אף אביונים אוכלין בלא מעשר · מכאן אמרו אין מעשר בשביעית · כן תעשה

וְגֵר לֹא תִלְחָץ וְאַתֶּם יְדַעְתֶּם אֶת־נֶפֶשׁ הַגֵּר כִּי־גֵרִים הֱיִיתֶם בְּאֶרֶץ מִצְרָיִם׃ וְשֵׁשׁ שָׁנִים תִּזְרַע אֶת־אַרְצֶךָ וְאָסַפְתָּ אֶת־תְּבוּאָתָהּ׃ וְהַשְּׁבִיעִת תִּשְׁמְטֶנָּה וּנְטַשְׁתָּהּ וְאָכְלוּ אֶבְיֹנֵי עַמֶּךָ וְיִתְרָם תֹּאכַל חַיַּת הַשָּׂדֶה כֵּן־תַּעֲשֶׂה לְכַרְמְךָ לְזֵיתֶךָ׃ שֵׁשֶׁת יָמִים תַּעֲשֶׂה מַעֲשֶׂיךָ וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי תִּשְׁבֹּת לְמַעַן יָנוּחַ שׁוֹרְךָ וַחֲמֹרֶךָ וְיִנָּפֵשׁ בֶּן־אֲמָתְךָ וְהַגֵּר׃ וּבְכֹל אֲשֶׁר־אָמַרְתִּי אֲלֵיכֶם תִּשָּׁמֵרוּ וְשֵׁם אֱלֹהִים אֲחֵרִים לֹא תַזְכִּירוּ לֹא יִשָּׁמַע עַל־פִּיךָ׃ שָׁלֹשׁ רְגָלִים תָּחֹג לִי בַּשָּׁנָה׃ אֶת־חַג הַמַּצּוֹת תִּשְׁמֹר שִׁבְעַת יָמִים תֹּאכַל מַצּוֹת כַּאֲשֶׁר צִוִּיתִךָ לְמוֹעֵד חֹדֶשׁ הָאָבִיב כִּי־בוֹ יָצָאתָ מִמִּצְרָיִם וְלֹא־יֵרָאוּ פָנַי רֵיקָם׃ וְחַג הַקָּצִיר בִּכּוּרֵי מַע מַעֲשֶׂיךָ אֲשֶׁר תִּזְרַע בַּשָּׂדֶה וְחַג הָאָסִף בְּצֵאת הַשָּׁנָה בְּאָסְפְּךָ אֶת־מַעֲשֶׂיךָ מִן־הַשָּׂדֶה׃ שָׁלֹשׁ פְּעָמִים בַּשָּׁנָה יֵרָאֶה כָּל־זְכוּרְךָ אֶל־פְּנֵי הָאָדֹן יְהוָה׃ לֹא־תִזְבַּח עַל־חָמֵץ דַּם־זִבְחִי וְלֹא־יָלִין ח חֵלֶב־חַגִּי עַד־בֹּקֶר׃ רֵאשִׁית בִּכּוּרֵי אַדְמָתְךָ תָּבִיא בֵּית יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לֹא־תְבַשֵּׁל גְּדִי בַּחֲלֵב אִמּוֹ׃ פ הִנֵּה אָנֹכִי שֹׁלֵחַ מַלְאָךְ לְפָנֶיךָ לִשְׁמָרְךָ בַּדָּרֶךְ וְלַהֲבִיאֲךָ אֶל־הַ הַמָּקוֹם אֲשֶׁר הֲכִנֹתִי׃ הִשָּׁמֶר מִפָּנָיו וּשְׁמַע בְּקֹלוֹ אַל־תַּמֵּר בּוֹ

ולגיורא לא תעיקון ואתון ידעתון ית נפשא דגיורא ארי דיירין הויתון בארעא דמצרים: ושית שנין תזרע ית ארעך ותכנוש ית עללתה: ובשביעתא תשמטינה ותרטושינה וייכלון מסכני עמך ושארהון תיכול חית ברא כן תעביד לכרמך לזיתך: שתא יומין תעביד עובדך וביומא שביעאה תנוח בדיל דינוח תורך וחמרך וישקוט בר אמתך וגיורא: ובכל דאמרית לכון תסתמרון ושום טעות עממיא לא תדכרון לא ישתמע על פומכון: תלת זמנין תחגון קדמי בשתא: ית חגא דפטיריא תטר שבעא יומין תיכול פטירא כמא דפקידתך לזמן ירחא דאביבא ארי ביה נפקתא ממצרים ולא יתחזון קדמי ריקנין: וחגא דחצדא ביכורי עובדך דתזרע בחקלא וחגא דכנשא במפקא דשתא בכנשך ית עובדך מן חקלא: תלת זמנין בשתא יתחזון כל דכורך קדם רבון עלמא יי: לא תכוס על חמיע דם פסחי ולא יביתון בר ממדבחא תרבי נכסת חגא עד צפרא: ריש בכורי ארעך תיתי לבית מקדשא דיי אלהך לא תיכלון בסר בחלב: הא אנא שלח מלאכא קדמך למטרך באורחא ולאעלך לאתרא דאתקינית: אסתמר מן קדמוהי וקביל למימריה לא תסרב לקבליה

לכרמך · ותחלת המקרא בשדה הלבן כמו שאמור למעלה · ששת ימים תעשה מעשיך · וביום השביעי תשבת · אף בשנה השביעית לא תעקר שבת בראשית ממקומה שלא תאמר הואיל וכל השנה קרויה שבת לא תנהוג בה שבת בראשית · למען ינוח שורך וחמורך · תן לו נייח להתיר שיהא תולש ואוכל עשבים מן הקרקע · או אינו אלא יחבשנו בתוך הבית אמרת אין זה נייח אלא צער · בן אמתך · בעבד ערל הכתוב מדבר · והגר · גר תושב · ובכל אשר אמרתי אליכם תשמרו · לעשות כל מצות עשה באזהרה שכל שמירה שבתורה אזהרה היא במקום לאו · לא תזכירו · שלא יאמר לו שמור לי בצד ע״ז פלונית תעמוד עמי ביום ע״ז פלונית · ד״א ובכל אשר אמרתי אליכם תשמרו ושם אלהים אחרים לא תזכירו · ללמדך ששקולה ע״ז כנגד כל המצות כולן והנזהר בה כשומר את כולן · לא ישמע · מן הגוי · על פיך · שלא תעשה שותפות עם הגוי וישבע לך בע״ז שלו נמצאת שאתה גורם שיזכר על ידך · רגלים · פעמים · וכן כי הכיתני זה שלש רגלים · חדש האביב · שהתבואה מתמלאת בו באביה · אביב · לשון אב בכיר וראשון לבשל פירות · ולא יראו פני ריקם · כשתבאו לראות פני ברגלים הביאו לי עולות · וחג הקציר · הוא חג שבועות · בכורי מעשיך · שהוא זמן הבאת בכורים שתי הלחם הבאין בעצרת מתירין החדש למנחות ולהביא בכורים למקדש ש״נ וביום הבכורים בשבועותיכם וגו׳ · וחג האסיף · הוא חג הסוכות · באספך את מעשיך · שכל ימות החמה התבואה מתייבשת בשדות ובחג אוספים אותה אל הבית מפני הגשמים · שלש פעמים · וגו׳ לפי שהענין מדבר בשביעית הוצרך לומר שלא יתעקרו רגלים ממקומן · כל זכורך · הזכרים שבך · לא תזבח על חמץ · וגו׳ לא תשחט את הפסח בארבעה עשר בניסן עד שתבער החמץ · ולא ילין חלב חגי · וגו׳ · חוץ למזבח · עד בקר · יכול אף על המערכה יפסל בלינה ת״ל על מוקדה על המזבח כל הלילה · לא ילין · אין לינה אלא בעמוד השחר ש״נ עד בקר אבל כל הלילה יכול להעלותו מן הרצפה למזבח · ראשית בכורי אדמתך · אף השביעית חייבת בביכורים לכך נאמר אף כאן בכורי אדמתך · אדם נכנס לתוך שדהו ורואה תאנה שבכרה כורך עליה גמי לסימן ואומר הרי זה בכורים ואין בכורים אלא משבעת המינין האמורין במקרא ארץ חטה ושעורה וגו׳ · לא תבשל גדי · אף עגל וכבש בכלל גדי שאין גדי אלא לשון ולד רך שהרי שיוצא בבהמה טהורה שלשה מקומות בתורה שכתוב גדי והוצרך לפרש אחריו עזים כגון אנכי אשלח גדי עזים את גדי העזים שני גדיי עזים ללמדך שכל מקום שנאמר גדי סתם אף עגל וכבש במשמע · ובשלשה מקומות נכתב בתורה אחד לאיסור אכילה ואחד לאיסור הנאה ואחד לאיסור בשול · הנה אנכי שולח מלאך · כאן נתבשרו שעתידין לחטוא ושכינה אומרת כי לא אעלה בקרבך · אל המקום אשר הכינותי · אשר זמנתי לתת לכם זהו פשוטו · ומדרשו אל המקום אשר הכינותי כבר מקומי מכוון כנגדו וזה אחד מן המקראות שאומרים שבית המקדש של מעלה מכוון כנגד ב״ה של מטה ·

כי לא ישא לפשעכם· אינו מלומד בכך שהוא מן הכת שאין חוטאין ועוד שהוא שליח ואינו עושה אלא שליחותו· כי שמי בקרבו· מחובר לראש המקרא השמר מפניו כי שמי משותף בו ורבותינו אמרו זה מטטרון ששמו כשם רבו מטטרון בגימטריא שדי· וצרתי· כתרגומו ואעיק· הרס תהרסם· לאותן אלהים· מצבותיהם· אבנים שהם מקימין להשתחוות להם· לא תהיה משכלה· אם תעשה רצוני· משכלה· מפלת נפלים או קוברת את בניה· ועקרה· והמנוי· כמו והשמתי ותרגומו ואשגש וכן כל תיבה שיסודה ש"ה בכפל אות אחרונה כשהיא לדבר בלשון פעלתי יש מן שקושה שנוטל אות הכפולה [illegible] כגון והסיבי סגורה והשם גלגל עגלתו וסבותי סגורה וסבב ביתי דלותי סגן

כי לא ישא לפשעכם כי שמי בקרבו: כי אם שמע תשמע בקלו ועשית כל אשר אדבר ואיבתי את איביך וצרתי את צרריך:
כי ילך מלאכי לפניך והביאך אל האמרי והחתי והפרזי והכנעני החוי והיבוסי והכחדתיו:
לא תשתחוה לאלהיהם ולא תעבדם ולא תעשה כמעשיהם כי הרס תהרסם ושבר תשבר מצבתיהם:
ועבדתם את יהוה אלהיכם וברך את לחמך ואת מימיך והסרתי מחלה מקרבך: ס
לא תהיה משכלה ועקרה בארצך את מספר ימיך אמלא:
את אימתי אשלח לפניך והמתי את כל העם אשר תבא בהם ונתתי את כל איביך אליך ערף:
ושלחתי את הצרעה לפניך וגרשה את החוי את הכנעני ואת החתי מלפניך:
לא אגרשנו מפניך בשנה אחת פן תהיה הארץ שממה ורבה עליך חית השדה:
מעט מעט אגרשנו מפניך עד אשר תפרה ונחלת את הארץ:
ושתי את גבלך מים סוף ועד ים פלשתים וממדבר עד הנהר כי אתן בידכם את ישבי הארץ וגרשתמו מפניך:
לא תכרת להם ולאלהיהם ברית:
לא ישבו בארצך פן יחטיאו אתך לי כי תעבד את אלהיהם כי יהיה לך למוקש: פ
ואל משה אמר עלה אל יהוה אתה ואהרן נדב ואביהוא ושבעים מזקני ישראל והשתחויתם מרחק:
ונגש משה ל

ארי לא ישבוק לחוביכון ארי בשמי מימריה: ארי אם קבלא תקבל למימריה ותעביד כל דאמליל ואסני ית סנאך ואעיק לדמעיקין לך: ארי יהך מלאכי קדמך ויעלינך לות אמוראי וחתאי ופרזאי וכנענאי חואי ויבוסאי ואשיצינון: לא תסגוד לטעותהון ולא תפלחינון ולא תעביד כעובדיהון ארי פגרא תפגרינון ותברא תתבר קמתהון: ותפלחון קדם יי אלהכון ויברך ית מיכלך וית משקך ואעדי מרעין בישין מבינך:

לא תהי תכלא ועקרא בארעך ית מנין יומך אשלים: ית אימתי אשלח קדמך ואשגש ית כל עמא דתיתי לאגחא בהון ואמסר ית כל בעלי דבבך קדמך מחזרי קדל: ואשלח ית ערעיתא קדמך ותתרך ית חואי וית כנענאי וית חתאי מן קדמך: לא אתריכינון מן קדמך בשתא חדא דלמא תהי ארעא צדיא ותסגי עלך חית ברא: זער זער אתריכינון מן קדמך עד דתסגי ותחסן ית ארעא: ואשוי ית תחומך מימא דסוף ועד ימא דפלשתאי ומדברא עד פרת ארי אמסר בידכון ית יתבי ארעא ותתרכינון מן קדמך: לא תגזור להון ולטעותהון קים: לא יתבון בארעך דלמא יחייבון יתך קדמי ארי תפלח ית טעותהון ארי יהון לך לתקלא:

ולמשה אמר סק לקדם יי את ואהרן נדב ואביהוא ושבעין מסבי ישראל ותסגדון מרחיק: ויתקרב משה

מגורת הללו ותרבו· על כמים חקותיך מגורת חקתי לב· את מי דיי יהי מגורות דיכך עוב דלים· והשתרגם והשותי ומקטיל טועה הוויי של צב מגורת שיתה היה מן הי של בפתח ולא מם של מורגשת ולא· ורה מלא פוס מלא והסתי כגון והמתה את העם הזה והתיו מורגשת לפי שהיא במקום שתי תיוין האחת נשרשת לפי שאין שיתה בלא תיו והאחרת משמשת כמו אמרתי רעיתי עשיתי וכן ונתתי התיו מודגשת שהיא באה במקום שתים לפי שהיה צריך שלשה תיוין שתים ליסוד כמו ביום תת יי שתים לעבור· ערף· שיפנו לפניך ויהפכו לך ערפם· הצרעה מין שרץ העוף והיה מכה אותם בעיניהם ומטילה בהם ארס והם מתים והצרעה לא עברה את הירדן וחתי וכנעני הם ארץ סיחון ועוג לפיכך מכל שבעה אומות לא מנה כאן אלא אלו וחוי מעצמו שהוא מעבר הירדן והלא שנו רבותינו במסכת סוטה על שפת הירדן עמדה וזרקה בהם מרה· שממה· ריקנית מבני אדם לפי שאתם מעט ואין בכם כדי למלאות אותה· ורבה עליך· ותרבה עליך· עד אשר תפרה· תרבה לשון פרי כמו פרו ורבו· ושתי· לשון השיתה והתיו מודגשת מפני שבאה תחת שתים שאין שיתה בלא תיו והאחרת לשמוש· עד הנהר· פרת· וגרשתמו· ותגרשם· כי תעבד וגו׳ הרי לך כי משמש בלשון אשר וכן בכמה מקומות וזהו לשון אי שהוא אחד מארבעה לשונות שהכי משמש שמצינו בהרבה מקומות אם משמש בלשון אשר כמו אם תקריב מנחת בכורים שהוא חובה· ואל משה אמר· פרשה זו קודם עשרת הדברות נאמרה בארבעה בסיון נאמר לו עלה· ונגש משה לבדו· אל הערפל·

ויבא משה ויספר לעם בו ביום את כל דברי ה' מצות פרישה והגבלה ואת כל המשפטים שבע מצות שנצטוו בני נח ושבת וכבוד אב ואם ופרה אדומה ודינין שנתנו להם במרה ויכתב משה מבראשית ועד מתן תורה וכתב מצות שנצטוו במרה וישכם בבקר בחמשה בסיון את נערי הבכורות ויקח משה חצי הדם מי חלקו מלאך בא וחלקו באגנות שתי אגנות אחד לחצי דם עולה ואחד לחצי דם שלמים להזות אותם על העם ומכאן למדו רבותי' שנכנסו אבותינו לברית במילה וטבילה והרצאת דמים שאין הזאה בלא טבילה ספר הברית מבראשית ועד מתן תורה ומצות שנצטוו במרה ויזרוק ענין הזאה והתרגום וזרק על מדבחא לכפרא על עמא ויחזו את האלהים ... נסתכלו והציצו ונתחייבו מיתה אלא שלא

לבדו אל יהוה והם לא יגשו והעם לא יעלו עמו: ויבא משה
ויספר לעם את כל דברי יהוה ואת כל המשפטים ויען כל
העם קול אחד ויאמרו כל הדברים אשר דבר יהוה נעשה:
ויכתב משה את כל דברי יהוה וישכם בבקר ויבן מזבח תחת
ההר ושתים עשרה מצבה לשנים עשר שבטי ישראל:
וישלח את נערי בני ישראל ויעלו עלת ויזבחו זבחים שלמים
ליהוה פרים: ויקח משה חצי הדם וישם באגנת וחצי הדם
זרק על המזבח: ויקח ספר הברית ויקרא באזני העם ויא
ויאמרו כל אשר דבר יהוה נעשה ונשמע: ויקח משה את
הדם ויזרק על העם ויאמר הנה דם הברית אשר כרת יהוה
עמכם על כל הדברים האלה: ויעל משה ואהרן נדב וא
ואביהוא ושבעים מזקני ישראל: ויראו את אלהי ישראל
ותחת רגליו כמעשה לבנת הספיר וכעצם השמים לטהר:
ואל אצילי בני ישראל לא שלח ידו ויחזו את האלהים ו
ויאכלו וישתו: ס ויאמר יהוה אל משה עלה
אלי ההרה והיה שם ואתנה לך את לחת האבן והתורה ה
והמצוה אשר כתבתי להורתם: ויקם משה ויהושע משרתו
ויעל משה אל הר האלהים: ואל הזקנים אמר שבו לנו בזה
עד אשר נשוב אליכם והנה אהרן וחור עמכם מי בעל ד
דברים יגש אלהם: ויעל משה אל ההר ויכס הענן את ההר:

בלחודוהי לקדם יי' ואינון לא יתקרבון ועמא לא יסקון עמיה: ואתא משה ומשתעי לעמא ית כל פתגמיא דיי' וית כל דיניא ואתיב כל עמא קלא חד ואמרו כל פתגמיא דמליל יי' נעבד: וכתב משה ית פתגמיא דיי' ואקדים בצפרא ובנא מדבחא בשיפולי טורא ותרתא עסרי קמן לתרי עסר שבטיא דישראל: ושלח ית בוכרי בני ישראל ואסיקו עלון ונכסו נכסת קודשין קדם יי' תורין: ונסב משה פלגות דמא ושוי במזרקיא ופלגות דמא זרק על מדבחא: ונסב ספרא דקימא וקרא קדם עמא ואמרו כל דמליל יי' נעביד ונקביל: ונסב משה ית דמא וזרק על מדבחא לכפרא על עמא ואמר הא דין דם קימא דגזר יי' עמכון על כל פתגמיא האלין: וסליק משה ואהרן נדב ואביהוא ושבעין מסבי ישראל: וחזו ית יקר אלהא דישראל ותחות כורסי יקריה כעובד אבן טבא וכמחזי שמיא לבריו: ולרברבי בני ישראל לא הוה נזקא וחזו ית יקרא דיי' והוו חדן בקרבניהון דאתקבלו כאלו אכלין ושתן: ואמר יי' למשה סק לקדמי לטורא והוי תמן ואתן לך ית לוחי אבנא ואוריתא ותפקידתא דכתבית לאלפהון: וקם משה ויהושע משומשניה וסליק משה לטורא דאתגלי עלוהי יקרא דיי': ולסביא אמר אוריכו לנא הכא עד דנתוב לותכון והא אהרן וחור עמכון מן דאית ליה דינא יתקרב לקדמיהון: וסליק משה לטורא וחפא ענגא ית טורא:

דיבה הקב"ה לערבב שמחת התורה והמתין לנדב ואביהוא עד יום חנוכת המשכן ולזקנים עד ויהי העם כמתאוננים ותבער בם אש ה' ותאכל בקצה המחנה בקצינים שבמחנה כמעשה לבנת הספיר היא היתה לפניו בשעת השעבוד לזכור צרתן של ישראל שהיו משועבדים במעשה לבנים וכעצם השמים לטהר משנגאלו היה אור וחדוה לפניו וכעצם כתרגומו לשון מראה לטהר לשון ברור וצלול ואל אצילי הם נדב ואביהוא והזקנים לא שלח ידו מכלל שהיו ראויים להשתלח בהם יד ויחזו את האלהים היו מסתכלין בו בלב גס מתוך אכילה ושתיה כך מדרש תנחומא ואנקלוס לא תרגם כן אצילי לשון גדולים כמו ומאציליה קראתיך ויאצל מן הרוח אשר עליו והיה שם ארבעים יום את לחת האבן והתורה והמצוה אשר כתבתי להורותם כל שש מאות ושלש עשרה מצות בכלל עשרת הדברות הם ורבינו סעדיה פירש באזהרות שיסד לכל דבור ודבור מצות התלויות בו ויקם משה ויהושע משרתו לא ידעתי מה טיבו של יהושע כאן ואומר אני שהיה התלמיד מלוה לרב עד מקום הגבלת תחומי ההר שאינו רשאי לילך משם והלאה ומשם ויעל משה לבדו אל הר האלהים ויהושע נטה שם אהלו ונתעכב שם כל ארבעים יום שכן מצינו כשירד משה וישמע יהושע את קול העם ברעה למדנו שלא היה יהושע עמהם ואל הזקנים אמר בצאתו מן המחנה שבו לנו בזה התעכבו כאן עם שאר העם במחנה להיות נכונים לשפוט לכל איש ריב חור בנה של מרים היה ואביו כלב בן יפונה שנאמר ויקח לו כלב את אפרת ותלד לו את חור אפרת זו מרים כדאיתא בסוטה מי בעל דברים מי שיש לו דין ויכס הענן את ההר רבותינו חלוקים בדבר יש אומרים אלו ששה ימים שמראש חדש ויכסהו הענן להר

ויקרא אל משה ביום השביעי. לומר עשרת הדברות ומשה וכל ישראל עומדים אלא שחלק הכתוב כבוד למשה. יש אומרים ויכסהו הענן למשה ששת ימים לאחר עשרת הדברות הן בתחלת ארבעים יום שעלה משה לקבל לוחות ולמדך שכל הנכנס למחנה שכינה טעון פרישה ששת ימים: בתוך הענן. ענן זה כמין עשן הוא ועשה לו הקב"ה למשה שביל בתוכו:

ויקחו לי תרומה

לי. לשמי: תרומה. הפרשה יפרישו לי מממונם נדבה: ידבנו לבו. לשון נדבה והוא לשון רצון טוב פרישנט בלע"ז: תקחו את תרומתי. אמרו רבותינו שלש תרומות אמורות כאן אחת תרומת בקע לגלגלת שנעשו מהם האדנים

וישכן כבוד יהוה על הר סיני ויכסהו הענן ששת ימים ויקרא אל משה ביום השביעי מתוך הענן: ומראה כבוד יהוה כאש אכלת בראש ההר לעיני בני ישראל: ויבא משה בתוך הענן ויעל אל ההר ויהי משה בהר ארבעים יום וארבעים לילה:

פרשה

וידבר יהוה אל משה לאמר: דבר אל בני ישראל ויקחו לי תרומה מאת כל איש אשר ידבנו לבו תקחו את תרומתי: וזאת התרומה אשר תקחו מאתם זהב וכסף ונחשת: ותכלת וארגמן ותולעת שני ושש ועזים: וערת אילם מאדמים וערת תחשים ועצי שטים: שמן למאר בשמים לשמן המשחה ולקטרת הסמים: אבני שהם ואבני מלאים לאפד ולחשן: ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם: ככל אשר אני מראה אותך את תבנית המשכן ואת תבנית כל כליו וכן תעשו: ס ועשו ארון עצי שטים אמתים וחצי ארכו ואמה וחצי רחבו ואמה וחצי קמתו: וצפית אתו זהב טהור מבית ומחוץ תצפנו ועשית עליו זר זהב סביב: ויצקת לו ארבע טבעת זהב ונתתה על ארבע פעמתיו ושתי טבעת

ושרא יקרא דיי על טורא דסיני וחפהי ענגא שתא יומין וקרא למשה ביומא שביעאה מגו ענגא: וחזו יקרא דיי כאשא אכלא ברישׁ טורא לעיני בני ישראל: ועל משה בגו ענגא וסלק לטורא והוה משה בטורא ארבעין יממין וארבעין לילון:

פרשה

ומליל יי עם משה למימר: מלל עם בני ישראל ויפרשון קדמי אפרשותא מן כל גבר דיתרעי לביה תסבון ית אפרשותי: ודא אפרשותא דתסבון מנהון דהבא וכספא ונחשא: ותכלא וארגונא וצבע זהורי ובוץ ומעזי: ומשכי דדכרי מסמקי ומשכי ססגונא ואעי שטין: משחא לאנהרותא בוסמיא למשח רבותא ולקטרת בוסמיא: אבני בורלא ואבני אשלמותא לשקעא באפודא ובחושנא: ויעבדון קדמי מקדש ואשרי שכנתי ביניהון: ככל דאנא מחזי יתך ית דמות משכנא וית דמות כל מנוהי וכן תעבדון: ויעבדון ארונא דאעי שטין תרתין אמין ופלגא ארכיה ואמתא ופלגא פותיה ואמתא ופלגא רומיה: ותחפי יתיה דהב דכי מגו ומברא תחפיניה ותעבד עלוהי זיר דדהב סחור סחור: ותתיך ליה ארבע עזקן דדהב ותתן על ארבע זויתיה ותרתין עזקן

כמו שמפורש באלה פקודי ואחת תרומת המזבח בקע לגלגלת לקופות לקנות מהן קרבנות צבור ואחת תרומת המשכן נדבת כל אחד ואחד. שלש עשרה דברים האמורים בענין כלם הוצרכו למלאכת המשכן או לבגדי כהונה כשתדקדק בהם: זהב וכסף ונחשת וגו׳. כלם באו בנדבה איש מה שנדבו לבו חוץ מן הכסף שבא בשוה מחצית השקל לכל אחד ולא מצינו בכל מלאכת המשכן שהוצרך שם כסף יותר שנ׳ וכסף פקודי העדה וגו׳ בקע לגלגלת וגו׳ ושאר הכסף הבא שם בנדבה עשאוהו לכלי שרת: תכלת. צמר צבוע בדם חלזון וצבעו ירוק: וארגמן. צמר צבוע צבע ששמו ארגמן: ושש. הוא פשתן: ועזים. נוצה של עזים לכך תרגם אונקלוס ומעזי דבר הבא מן העזים ולא עזים עצמן שתרגום של עזים עזיא: מאדמים. צבועות היו אדום לאחר עבודן: תחשים. מין חיה ולא היתה אלא לשעה והרבה גוונין היו לה לכך מתורגם ססגונא: ועצי שטים. ומאין היו להם במדבר פירש ר׳ תנחומא יעקב אבינו צפה ברוח הקדש שעתידין ישראל לבנות משכן במדבר והביא ארזים למצרים ונטעם וצוה לבניו ליטלם עמהם כשיצאו ממצרים: שמן למאור. שמן זית זך להעלות נר תמיד: בשמים לשמן המשחה. שנעשה למשוח כלי המשכן והמשכן לקדשו והוצרכו לו בשמים כמו שמפורש בכי תשא: ולקטרת הסמים. שהיו מקטירים בכל בקר וערב כמו שמפורש באתה תצוה. ולשון קטרת העלאת קיטור ותמרות עשן: אבני שהם. שתים הוצרכו שם לאפוד האמור באתה תצוה: מלואים. על שם שעושין להם בזהב מושב כמין גומא ונותנין האבן שם למלאות הגומא קרוים אבני מלואים ומקום המושב קרוי משבצת: לאפד ולחשן. אבני השהם לאפוד ואבני המלואים לחשן ואפוד וחשן מפורשים באתה תצוה והם מיני תכשיט: ועשו לי מקדש. ועשו לשמי בית קדושה: ככל אשר אני מראה אותך את תבנית המשכן. המקרא הזה מחובר למקרא שלמעלה הימנו ועשו לי מקדש ככל אשר אני מראה אותך: וכן תעשו. לדורות אם יאבד אחד מן הכלים או כשתעשו לי כלי בית עולמים כגון שלחנות ומנורות וכיורות ומכונות שעשה שלמה כתבנית אלו תעשו אותם ואם לא היה המקרא מחובר למעלה הימנו לא היה לו לכתוב וכן תעשו כי אם כן תעשו והיה מדבר על עשיית אהל מועד וכליו: ועשו ארון. כמין ארונות שעושין בלא רגלים עשויין כמין ארגז שקורין אישקרי"ן יושב על שוליו: מבית ומחוץ תצפנו. שלש ארונות עשה בצלאל שנים של זהב ואחד של עץ ארבע כתלים ושולים לכל אחד ופתוחים מלמעלה נתן של עץ בתוך של זהב ושל זהב בתוך של עץ וחפה שפתו העליונה בזהב נמצא מצופה מבית ומחוץ: זר זהב. כמין כתר מוקף לו סביב למעלה משפתו שהיה הארון גבוה מן הפנימי עד שעלה למול עובי הכפרת ... כל שהוא והוא סימן כתר תורה

82

ארון מפסיק בין הבדים לשתים ואמה בין בד לבד שיהיו שני בני אדם הנושאין את הארון מהלכים ביניהם. וכן מפורש במנחות בפרק שתי הלחם: ושתי טבעות על צלעו השנית. הן הן ארבע טבעות שבתחלת המקרא ופירש לך היכן היו והו״ו יתירה היא ופתרונו כמו שתי טבעות. ויש לך ליישבה כן ושתים מן הטבעות האלו על צלעו האחת: לא יסורו ממנו. לעולם: ונתת אל הארון. כמו בארון: העדות. התורה שהיא לעדות ביני וביניכם שציויתי אתכם מצות הכתובות בה: כפרת. כסוי על הארון שהיה פתוח מלמעלה ומניחו עליו כמין דף: אמתים וחצי ארכה. כארכו של ארון ורחבה כרחבו של ארון ומונחת על עובי הכותלים ארבעתם ואע״פ שלא נתן שיעור לעוביה פירשו רבותינו שהיה עוביה

עַל־צַלְעוֹ הָאֶחָת וּשְׁתֵּי טַבָּעֹת עַל־צַלְעוֹ הַשֵּׁנִית: וְעָשִׂיתָ בַדֵּי
עֲצֵי שִׁטִּים וְצִפִּיתָ אֹתָם זָהָב: וְהֵבֵאתָ אֶת־הַבַּדִּים בַּטַּבָּעֹת עַל
צַלְעֹת הָאָרֹן לָשֵׂאת אֶת־הָאָרֹן בָּהֶם: בְּטַבְּעֹת הָאָרֹן יִהְיוּ
הַבַּדִּים לֹא יָסֻרוּ מִמֶּנּוּ: וְנָתַתָּ אֶל־הָאָרֹן אֵת הָעֵדֻת אֲשֶׁר אֶתֵּן
אֵלֶיךָ: וְעָשִׂיתָ כַפֹּרֶת זָהָב טָהוֹר אַמָּתַיִם וָחֵצִי אָרְכָּהּ וְאַמָּה
וָחֵצִי רָחְבָּהּ: וְעָשִׂיתָ שְׁנַיִם כְּרֻבִים זָהָב מִקְשָׁה תַּעֲשֶׂה אֹתָם
מִשְּׁנֵי קְצוֹת הַכַּפֹּרֶת: וַעֲשֵׂה כְּרוּב אֶחָד מִקָּצָה מִזֶּה וּכְרוּב
אֶחָד מִקָּצָה מִזֶּה מִן־הַכַּפֹּרֶת תַּעֲשׂוּ אֶת־הַכְּרֻבִים עַל־שְׁנֵי
קְצוֹתָיו: וְהָיוּ הַכְּרֻבִים פֹּרְשֵׂי כְנָפַיִם לְמַעְלָה סֹכְכִים
בְּכַנְפֵיהֶם עַל־הַכַּפֹּרֶת וּפְנֵיהֶם אִישׁ אֶל־אָחִיו אֶל־הַכַּפֹּרֶת
יִהְיוּ פְּנֵי הַכְּרֻבִים: וְנָתַתָּ אֶת־הַכַּפֹּרֶת עַל־הָאָרֹן מִלְמָעְלָה
וְאֶל־הָאָרֹן תִּתֵּן אֶת־הָעֵדֻת אֲשֶׁר אֶתֵּן אֵלֶיךָ: וְנוֹעַדְתִּי לְךָ שָׁם
וְדִבַּרְתִּי אִתְּךָ מֵעַל הַכַּפֹּרֶת מִבֵּין שְׁנֵי הַכְּרֻבִים אֲשֶׁר עַל־אֲרוֹן
הָעֵדֻת אֵת כָּל־אֲשֶׁר אֲצַוֶּה אוֹתְךָ אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: פ

וְעָשִׂיתָ שֻׁלְחָן עֲצֵי שִׁטִּים אַמָּתַיִם אָרְכּוֹ וְאַמָּה רָחְבּוֹ
וְאַמָּה וָחֵצִי קֹמָתוֹ: וְצִפִּיתָ אֹתוֹ זָהָב טָהוֹר וְעָשִׂיתָ לּוֹ זֵר זָהָב
סָבִיב: וְעָשִׂיתָ לּוֹ מִסְגֶּרֶת טֹפַח סָבִיב וְעָשִׂיתָ זֵר־זָהָב לְמִסְגַּרְתּוֹ
סָבִיב: וְעָשִׂיתָ לּוֹ אַרְבַּע טַבְּעֹת זָהָב וְנָתַתָּ אֶת־הַטַּבָּעֹת עַל
אַרְבַּע הַפֵּאֹת אֲשֶׁר לְאַרְבַּע רַגְלָיו: לְעֻמַּת הַמִּסְגֶּרֶת תִּהְיֶיןָ

על סטריה חד ותרתין עזקן על סטריה תנינא: ותעביד אריחי דאעי שטין ותחפי יתהון דהבא: ותעיל ית אריחיא בעזקתא על סטרי ארונא למטל ית ארונא בהון: בעזקתא דארונא יהון אריחיא לא יעדון מניה: ותתן בארונא ית סהדותא דאתן לך: ותעביד כפורתא דדהב דכי תרתין אמין ופלגא ארכא ואמתא ופלגא פתיה: ותעביד תרין כרובין דדהב נגיד תעביד יתהון מתרין סטרי כפורתא: ועביד כרובא חד מסטרא מכא וכרובא חד מסטרא מכא מן כפורתא תעבדון ית כרוביא על תרין סטרוהי: ויהון כרוביא פריסין גדפיהון לעילא מטלין בגדפיהון על כפורתא ואפיהון חד לקבל חד לקבל כפורתא יהון אפי כרוביא: ותתן ית כפורתא על ארונא מלעילא ובארונא תתן ית סהדותא דאתן לך: ואזמן מימרי לך תמן ואמליל עמך מעלוי כפורתא מבין תרין כרוביא דעל ארונא דסהדותא ית כל דאפקד יתך לות בני ישראל:

ותעביד פתורא דאעי שטין תרתין אמין ארכיה ואמתא פתיה ואמתא ופלגא רומיה: ותחפי יתיה דהב דכי ותעביד ליה זיר דדהב סחור סחור: ותעביד ליה גדנפא רומיה פושכא סחור סחור ותעביד זיר דדהב לגדנפיה סחור סחור: ותעביד ליה ארבע עזקן דדהב ותתן ית עזקתא על ארבע זויתא דלארבע רגלוהי: לקבל גדנפא יהויין

טפח: כרובים. דמות פרצוף תינוק להם: מקשה תעשה. שלא תעשם בפני עצמן ותחברם בראשי הכפרת לאחר עשייתם כמעשה צורפים שקורין שולדרי״ן אלא הטל זהב הרבה בתחלת עשיית הכפרת והכה בפטיש ובקורנס באמצע וראשין בולטין למעלה וצייר הכרובים בבליטת קצותיו: מקשה. בטדי״ץ בלע״ז כמו דא לדא נקשן: קצות הכפרת. ראשי הכפרת: ועשה כרוב אחד מקצה. שלא תאמר שנים כרובים לכל קצה וקצה לכך הוצרך לפרש כרוב אחד מקצה מזה: מן הכפרת. עצמה תעשו את הכרובים זהו פירושו של מקשה תעשה אותם שלא תעשם בפני עצמן ותחברם לכפרת: פורשי כנפים. שלא תעשה כנפיהם שוכבים אלא פרושים וגבוהים למעלה אצל ראשיהם שיהא עשרה טפחים בחלל שבין הכנפים לכפרת כדאיתא בסוכה: ואל הארון תתן את העדות. לא ידעתי למה נכפל שהרי כבר נאמר ונתת אל הארון את העדות ויש לומר שבא ללמד שבעודו ארון לבדו בלא כפרת יתן תחלה העדות לתוכו ואחר כך יתן הכפרת עליו. וכן מצינו כשהקים את המשכן נאמר ויתן את העדות אל הארון ואחר כך וישם את הכפרת על הארון מלמעלה: ונועדתי. כשאקבע מועד לך לדבר עמך אותו מקום אקבע למועד שאבא שם לדבר אליך: ודברתי אתך מעל הכפרת. ובמקום אחר הוא אומר וידבר ה׳ אליו מאהל מועד לאמר זה המשכן שחוץ לפרכת נמצאו שני כתובים מכחישין זה את זה בא הכתוב השלישי והכריע ביניהם ובבא משה אל אהל מועד וישמע את הקול מדבר אליו מעל הכפרת וגו׳ משה היה נכנס למשכן וכיון שבא בתוך הפתח קול יורד מן השמים לבין הכרובים ומשם יוצא ונשמע למשה באהל מועד: ואת כל אשר אצוה אותך אל בני ישראל. הרי הו״ו זו יתירה וטפלה וכמוה הרבה במקרא וכה תפתור ואת אשר אדבר עמך שם את כל אשר אצוה אותך אל בני ישראל הוא: קומתו. גובה רגליו עם עובי השלחן: זר זהב. סימן לכתר מלכות שהשלחן שם עושר וגדולה כמו שאומרין שלחן מלכים: מסגרת. כתרגומו גדנפא נחלקו רבותינו בדבר יש אומרים למעלה היתה סביב לשולחן כמו לבזבזין שבשפת שולחן שרים ויש אומרים למטה היתה תקועה מרגל לרגל בארבע רוחות השלחן ודף השלחן שוכב על אותה מסגרת: ועשית זר זהב. הוא זר האמור למעלה ופירש לך כאן שעל המסגרת היה: לעמת המסגרת תהיין הטבעות. ברגלים תקועות כנגד ראשי המסגרת:

לבדים לבדים: אותן טבעות יהיו בתים להכניס בהן הבדים:
נשא בם את השלחן: ועשית קערותיו וכפותיו: קערותיו זה דפוס שהיה [illegible]
שולים לו למטה וזקוף מכאן ומכאן כלפי מעלה כמין כותלים ולכך קרוי לחם הפנים שיש לו פנים רואים לכאן ולכאן לצדי הבית מזה ומזה ונו
ונותן ארכו לרחבו של שולחן וכותליו זקופים כנגד שפת השלחן והיה עשוי לו דפוס זהב ודפוס ברזל בשל ברזל הוא נאפה וכשמוציאו מן הת
התנור נותנו בשל זהב עד למחר בשבת שמסדרו על השלחן ואותו דפוס קרוי קערה: כפותיו: הן בזיכין שנותנין בהן לבונה שתים היו לשני קמ

הַטַּבָּעֹת לְבָתִּים לְבַדִּים לָשֵׂאת אֶת־הַשֻּׁלְחָן׃ וְעָשִׂיתָ אֶת־
הַבַּדִּים עֲצֵי שִׁטִּים וְצִפִּיתָ אֹתָם זָהָב וְנִשָּׂא־בָם אֶת־הַשֻּׁלְחָן׃
וְעָשִׂיתָ קְּעָרֹתָיו וְכַפֹּתָיו וּקְשׂוֹתָיו וּמְנַקִּיֹּתָיו אֲשֶׁר יֻסַּךְ בָּהֵן זָהָב
טָהוֹר תַּעֲשֶׂה אֹתָם׃ וְנָתַתָּ עַל־הַשֻּׁלְחָן לֶחֶם פָּנִים לְפָנַי ת
תָּמִיד׃ פ וְעָשִׂיתָ מְנֹרַת זָהָב טָהוֹר מִקְשָׁה
תֵּיעָשֶׂה הַמְּנוֹרָה יְרֵכָהּ וְקָנָהּ גְּבִיעֶיהָ כַּפְתֹּרֶיהָ וּפְרָחֶיהָ מִמֶּנָּה
יִהְיוּ׃ וְשִׁשָּׁה קָנִים יֹצְאִים מִצִּדֶּיהָ שְׁלֹשָׁה קְנֵי מְנֹרָה מִצִּדָּהּ ה
הָאֶחָד וּשְׁלֹשָׁה קְנֵי מְנֹרָה מִצִּדָּהּ הַשֵּׁנִי׃ שְׁלֹשָׁה גְבִעִים מ
מְשֻׁקָּדִים בַּקָּנֶה הָאֶחָד כַּפְתֹּר וָפֶרַח וּשְׁלֹשָׁה גְבִעִים מְשֻׁקָּדִים
בַּקָּנֶה הָאֶחָד כַּפְתֹּר וָפָרַח כֵּן לְשֵׁשֶׁת הַקָּנִים הַיֹּצְאִים מִן־ה
הַמְּנֹרָה׃ וּבַמְּנֹרָה אַרְבָּעָה גְבִעִים מְשֻׁקָּדִים כַּפְתֹּרֶיהָ וּפ
וּפְרָחֶיהָ׃ וְכַפְתֹּר תַּחַת שְׁנֵי הַקָּנִים מִמֶּנָּה וְכַפְתֹּר תַּחַת שְׁנֵי
הַקָּנִים מִמֶּנָּה וְכַפְתֹּר תַּחַת שְׁנֵי הַקָּנִים מִמֶּנָּה לְשֵׁשֶׁת הַקָּנִים

עזקתא מהרא למריחיא למטל ית
פתורא: ותעבד ית מריחיא דאעי
שטין ותחפי יתהון דהבא ויהון נט
נטלין בהון ית פתורא: ותעבד מגי
מגיסוהי ובזיכוהי וקסותיה ומכיל
ומכילתיה דיתנסך בהון דדהב דכי
תעבד יתהון: ותתן על פתורא לחם
אפיא קדמי תדירא:

ותעבד מנרתא דדהב דכי נגיד ת
תתעבד מנרתא שדה וקנה כלידהא
חיזורהא ושושנהא מנה יהון: ושתא
קנין נפקין מסטרהא תלתא קני מ
מנרתא מסטרה חד ותלתא קני מ
מנרתא מסטרה תנינא: תלתא כלי
כלידין מציירין בקניא חד חיזור וש
ושושן ותלתא כלידין מציירין בקנ
בקניא חד חיזור ושושן כן לשתא ק
קנין דנפקין מן מנרתא: ובמנרתא
ארבעא כלידין מציירין חיזורהא ו
ושושנהא: וחיזור תחות תרין קנין ד
דמנה וחיזור תחות תרין קנין דמנה
וחיזור תחות תרין קנין דמנה לשת
לשתא קנין

קומצי לבונה שנותנין לשתי המערכות שנ' ונתת על המערכת לבונה זכה: וקשותיו: הם כמין חצאי קנים חלולין הנסדקין לאורכן דוגמתן עושה
של זהב ומסדר שלשה על ראש כל לחם שישב לחם האחד על גבי אותן קנים ומבדילין בין לחם ללחם כדי שתכנס הרוח ביניהם ולא יתעפשו
ובלשון ערבי כל דבר חלול קרוי קסוה: ומנקיותיו: תרגומו ומכילתיה הן סניפים כמין יתדות זהב עומדין בארץ וגבוהין עד למעלה מן השלחן
הרבה כנגד גובה מערכת הלחם ומפוצלים ששה פיצולין זה למעלה מזה וראשי הקנים שבין לחם ללחם סמוכין על אותן פיצולין כדי שלא יכבד
משא הלחם העליונים על התחתונים וישברו ולשון מכילתיה סובלותיו כמו כלמיתי הכיל. אבל לשון מנקיות איני יודע איך נופל על סניפין ויש
שמפרשי ישראל אומרים קשותיו אלו סניפין שמקשין אותו ומחזיקין אותו שלא ישבר: ומנקיותיו: אלו הקנים שמנקין אותו שלא יתעפש אבל אונקלוס
שתרגם ומכילתיה היא שובה כדברי האומר מנקיות הן סניפין: אשר יסך בהן: אשר יכוסה בהן: ועל קשותיו הוא אומר אשר יסך שהיו עליו כמין
סכך וכן במקום אחר הוא אומר ואת קשות הנסך וזהו יוסך והנסך לשון סכך וכסוי הם: לחם הפנים: שהיו לו פנים כמו שפרשתי ומנין הלחם
וסדר מערכתו מפורשין במסכת מנחות: מקשה תעשה המנורה: שלא יעשנה חוליות ולא יעשה קניה ונרותיה איברים איברים ואחר כך יד
ידביקם כדרך הצורפין שקורין שולדרי"ץ אלא כולה באה מחתיכה אחת ומקיש בקורנס וחותך בכלי האומנות ומפריד הקנים אילך ואילך: מקשה:
תרגומו נגיד לשון המשכה שמשמשיך את האברים מן העשת לכאן ולכאן בהקשת הקורנס ולשון מקשה מכת קורנס בטדי"ץ בלע"ז כמו דא לדא
נקשן: תיעשה המנורה: מאליה לפי שהיה משה מתקשה בה אמר לו הקב"ה השלך את הככר לאור והיא נעשית מאליה לכך לא נכתב תעשה: ירכה:
היא הרגל של מטה העשוי כמין תיבה ושלשה הרגלים יוצאין הימנה ולמטה: וקנה: הקנה האמצעי שלה העולה באמצע הירך זקוף כלפי מעלה
ועליו נר האמצעי עשוי כמין בזך ליצוק השמן לתוכו ולתת הפתילה: גביעיה: הן כמין כוסות שעושים מזכוכית ארוכים וקצרים וקורין להם מד
מדירנש ואלו עשוין של זהב ובולטין ויוצאין מכל קנה וקנה כמנין שנתן בהם הכתוב ולא היו בה אלא לנוי: כפתוריה: כמין תפוחים היו עגולים
סביב בולטים סביבות הקנה האמצעי כדרך שעושין למנורות שלפני השרים וקורין להם פומל"ש ומנין שלהם כתוב בפרשה כמה כפתורים ממ
ממנה בולטין וכמה חלק בין כפתור לכפתור: ופרחיה: ציורין עשוין בה כמין פרחים: ממנה יהיו: הכל מקשה יוצא מתוך חתיכה העשת ולא יעשם
לבדם וידביקם: יוצאים מצדיה: לכאן ולכאן באלכסון נמשכין ועולין עד כנגד גובהה של מנורה שהוא קנה האמצעי ויוצאין מתוך קנה האמ
האמצעי זה למעלה מזה התחתון ארוך ושל מעלה קצר הימנו והעליון קצר הימנו לפי שהיה גובה ראשיהם שוה לגובהו של קנה האמצעי וש
השביעי שממנו יוצאין הששה: משוקדים: כתרגומו מצויירין היו כדרך שעושין לכלי כסף וזהב וקורין ניילי"ר: שלשה גביעים: בולטין מכל קנ
קנה וקנה: כפתור ופרח: היה לכל קנה וקנה: ובמנורה ארבעה גביעים: בגופה של מנורה היו ארבעה גביעים אחד בולט בה למטה מן הקנים וג'
והשלשה למעלה מן יציאת הקנים היוצאין מצדיה: משוקדים כפתוריה ופרחיה: זה אחד מחמשה מקראות שאין להם הכרע אין ידוע אם גביעים
משוקדים או משוקדים כפתוריה ופרחיה: וכפתור תחת שני הקנים: וגו' מתוך הכפתור היו הקנים נמשכין משני צדיה אילך ואילך כך שנינו ב
במלאכת המשכן: גובהה של מנורה שמונה עשרה טפחים הרגלים והפרח שלשה טפחים הוא הפרח האמור בירך שנ' עד ירכה עד פרחה וטפחיים
חלק וטפח שבו גביע מהארבעה גביעים וכפתור ופרח משני כפתורים ושני פרחים האמורים במנורה עצמה שנ' משוקדים כפתוריה ופרחיה לפי
למדנו שיש בקנה שני כפתורים ושני פרחים לבד מן השלשה כפתורים שהקנים נמשכין מתוכן שנ' וכפתור תחת שני הקנים וגו' וטפחיים חלק וטפח
כפתור ושני קנים יוצאין ממנו אילך ואילך נמשכין ועולין כנגד גובהה של מנורה וטפח חלק וטפח כפתור ושני קנים יוצאין ממנו וטפח חלק
וטפח כפתור ושני קנים יוצאים ממנו ונמשכים ועולים כנגד גבהה של מנורה וטפחיים חלק

83

וכפתור ופרח כתיב משמע גביעים עשרים ושנים ששה עשרה לששה קנים שלשה לכל אחד ואחד וארבעה בגופה של מנורה ואחד עשר כפתורים
ששה בששת הקנים ושלשה בגופה של מנורה שהקנים יוצאין מהם ושנים עוד כאמור במנורה שנאמר משקדים כפתוריה ופרחיה שנים הא
אמור לששה מלבד היוצא והאחד בשלשה טפחים העליונים עם שלשה הגביעים ותשעה פרחים היו לה ששה לששה הקנים שנאמר בקנה האחד כפתור
ופרח ושלשה למנורה שנאמר משקדים כפתריה ופרחיה ומיעוט פרחים שנים ואחד המסור בפרשת בהעלותך עד ירכה עד פרחה ועוד תוקדן במשנה זו ב
כפתוגר למעלה הפתילה שבתוכם כמנין מים בשקותו את נרתיה כמין בזיכין שנותנין בתוכן השמן והפתילות והאיר אל עבר פניה עשה פי ש

הַיֹּצְאִים מִן־הַמְּנֹרָה׃ כַּפְתֹּרֵיהֶם וּקְנֹתָם מִמֶּנָּה יִהְיוּ כֻּלָּהּ מ
מִקְשָׁה אַחַת זָהָב טָהוֹר׃ וְעָשִׂיתָ אֶת־נֵרֹתֶיהָ שִׁבְעָה וְהֶעֱלָה
אֶת־נֵרֹתֶיהָ וְהֵאִיר עַל־עֵבֶר פָּנֶיהָ׃ וּמַלְקָחֶיהָ וּמַחְתֹּתֶיהָ זָהָב
טָהוֹר׃ כִּכַּר זָהָב טָהוֹר יַעֲשֶׂה אֹתָהּ אֵת כָּל־הַכֵּלִים הָאֵלֶּה׃
וּרְאֵה וַעֲשֵׂה בְּתַבְנִיתָם אֲשֶׁר־אַתָּה מָרְאֶה בָּהָר׃ ס

וְאֶת־הַמִּשְׁכָּן תַּעֲשֶׂה עֶשֶׂר יְרִיעֹת שֵׁשׁ מָשְׁזָר וּתְכֵלֶת וא
וְאַרְגָּמָן וְתֹלַעַת שָׁנִי כְּרֻבִים מַעֲשֵׂה חֹשֵׁב תַּעֲשֶׂה אֹתָם׃ אֹרֶךְ
הַיְרִיעָה הָאַחַת שְׁמֹנֶה וְעֶשְׂרִים בָּאַמָּה וְרֹחַב אַרְבַּע בָּאַמָּה
הַיְרִיעָה הָאֶחָת מִדָּה אַחַת לְכָל־הַיְרִיעֹת׃ חֲמֵשׁ הַיְרִיעֹת ה
תִּהְיֶיןָ חֹבְרֹת אִשָּׁה אֶל־אֲחֹתָהּ וְחָמֵשׁ יְרִיעֹת חֹבְרֹת אִשָּׁה אֶל־
אֲחֹתָהּ׃ וְעָשִׂיתָ לֻלְאֹת תְּכֵלֶת עַל שְׂפַת הַיְרִיעָה הָאֶחָת מִקָּצָה
בַּחֹבָרֶת וְכֵן תַּעֲשֶׂה בִּשְׂפַת הַיְרִיעָה הַקִּיצוֹנָה בַּמַּחְבֶּרֶת ה
הַשֵּׁנִית׃ חֲמִשִּׁים לֻלָאֹת תַּעֲשֶׂה בַּיְרִיעָה הָאֶחָת וַחֲמִשִּׁים ל
לֻלָאֹת תַּעֲשֶׂה בִּקְצֵה הַיְרִיעָה אֲשֶׁר בַּמַּחְבֶּרֶת הַשֵּׁנִית מק
מַקְבִּילֹת הַלֻּלָאֹת אִשָּׁה אֶל־אֲחֹתָהּ׃ וְעָשִׂיתָ חֲמִשִּׁים קַרְסֵי

דנפקין מן מנרתא: חזוריהון וק
וקניהון מנה יהון כלה נגידא ח
חדא דדהב דכי: ותעבד ית בוצ
בוציניהא שבעא ותדלק ית בוצ
בוציניהא ויהון מנהרין על קבל
אפהא: וצבתהא ומחתיתהא דד
דדהב דכי: ככרא דדהבא דכיא
יעבד יתה ית כל מניא האלין:
וחזי ועביד בדמותהון די את מ
מתחזי בטורא:
וית משכנא תעבד עשר יריען
דבוץ שזיר ותכלא וארגונא ו
וצבע זהורי צורת כרובין עובד
אומן תעבד יתהון: ארכא דיריעתא
חדא עשרין ותמני אמין ופותיה
ארבע אמין דיריעתא חדא כמ
משחתא חדא לכל יריעתא: ח
חמש יריען יהון מלפפן חדא ע
עם חדא וחמש יריען מלפפן ח
חדא עם חדא: ותעבד ענובין ד
דתכלא על ספתא דיריעתא ח
חדא מסטרא בית לופי וכן תע
תעבד בספתא דיריעתא בס
בסטרא בית לופי תנינא: חמשין
ענובין תעבד ביריעתא חדא ו
וחמשין ענובין תעבד בסטרא ד
דיריעתא דבית לופי תנינא מכ
מכוונן ענוביא חדא לקבל חדא:
ותעבד חמשין פורפין

ששת הנרות שבראשי הקנים היוצאים מצדיה מסובין כלפי האמצעי כדי שיהיו הנרות כשתדליקם מאירים אל עבר פניה מוסב אורם אל צד
פני הקנה האמצעי שהוא גוף המנורה: ומלקחיה - הם הצבתים העשויים ליקח בהן הפתילה מתוך השמן ליתנן ולמשכן בפי הנרות ועל שם ש
שלוקחים בהם קרויים מלקחים וצביתהא שתרגם אונקלוס לשון צבת טנלי"ש בלע"ז: ומחתתיה - הם כמין בזיכין קטנים שחותה בהן את האפר שב
שבנר בבקר כשהוא מטיב את הנרות מאפר הפתילות שכלו בלילה וכבו ולשון מחתה פויישדו"רא בלע"ז כמו לחתות אש מיקוד: ככר זהב ט
טהור - שלא יהא משקלה עם כל כליה אלא ככר לא פחות ולא יותר והככר של חול ששים מנה ושל קדש היה כפול מאה ועשרים מנה והמנה ה
היא ליטרא ששוקלין בה כסף למשקל קולוני"א והם מאה זהובים כל סלעים ושלש ארבעה זהובים ודנה ומנה: וראה - כאן בהר תבנית שאני ש
מראה לך מגיד שנתקשה משה במעשה המנורה עד שהראה לו הקב"ה מנורה של אש: אשר אתה מראה - כתרגומו דאת מתחזי אילו היה נקוד
מראה בפתח היה פתרונו אתה מראה לאחרים עכשיו שנקוד חטף קמץ פתרונו דאת מתחזי שאחרים מראים לך: ואת המשכן תעשה עשר יריעת
להיות לו לגג ולמחיצות מחוץ לקרשים שהיריעות תלויין מאחוריהן לכסותן: שש משזר ותכלת וארגמן ותולעת שני - הרי ארבעה מינין בכל חוט
וחוט אחד של פשתן ושלשה של צמר וכל חוט וחוט כפול ששה הרי ארבעה מינין כשהן שזורין יחד עשרים וארבעה כפלים לחוט: כרוב
כרובים מעשה חשב - כרובים היו מצויירין בהם באריגתן ולא ברקימה שהוא מעשה מחט אלא באריגה בשני כותלים פרצוף אחד מכאן ופר
ופרצוף אחד מכאן ארי מצד זה ונשר מצד זה כמו שאורגין חגורות של משי שקורין בלע"ז פיישי"ש: תהיין חוברות - תופרן במחט זו בצד זו
חמש לבד וחמש לבד: אשה אל אחתה - כך דרך המקרא לדבר בדבר שהוא לשון נקבה ובדבר שהוא לשון זכר אומר איש אל אחיו כמו שנ' ב
בכרובים ופניהם איש אל אחיו: ללאת - לולאו"ש בלע"ז וכן תרגם אונקלוס ענובין לשון עניבה: מקצה בחברת - באותה יריעה שבסוף החבור קבוצת
חמשת היריעות קרויה חוברת: וכן תעשה בשפת היריעה הקיצונה במחברת השנית - באותה יריעה שהיא קיצונה לשון קצה כלומר לסוף החוברת
מקבילת הללאת אשה אל אחתה - שמור שתעשה במדה אחת מרחק הלולאות זו מזו וכמרחקן ביריעה זו כן יהא בחברתה כשתפרוש חוברת
אצל חוברת יהיו הלולאות של יריעה זו מכוונות כנגד של זו והוא לשון מקבילות זו כנגד זו ותרגום של נגד לקבל: היריעות ארכן עשרים וש
ושמונה ורחבן ארבע וכשחבר חמש יריעות יחד נמצא רחבן עשרים וכן החוברת השנית והמשכן ארכו שלשים מן המזרח למערב שנ' עשרים
קרשים לפאת נגב תימנה וכן לצפון וכל קרש אמה וחצי האמה הרי שלשים מן המזרח למערב ורוחב המשכן מן הצפון לדרום עשר אמות שנ'
ולירכתי המשכן ימה וגו' ושני קרשים למקצעות הרי עשר ובמקומם אפרש לשמשות הללו נותן היריעות ארכן לרחבו של משכן עשר
אמות שבאמצע לגג חלל רוחב המשכן ואמה מכאן ואמה מכאן לעובי ראשי הקרשים שעוביין אמה נשתיירו שש עשרה אמה שמונה לצפון
ושמונה לדרום מכסות קומת הקרשים שגובהן עשר נמצאו שתי אמות התחתונות מגולות ורחבן של יריעות ארבעים אמה כשהן מחוברות ועשרים
אמה לחללו של משכן לגג חלל המשכן לארכו ואמה כנגד עובי ראשי הקרשים שבמערב ואמה לכסות עובי העמודים שבמזרח שלא היו
קרשים במזרח אלא ארבעה עמודים שהמסך פרוש ותלוי בווין שבהן כמין וילון נשתיירו שמנה אמות התלויין על אחורי המשכן שבמערב

מעורי המשכן הכתו' משיעור וכתה את הפרכת תחת הקרסים ואם כדברי הברייתא הזאת נמצאת הפרכת משוכה מן הקרסים ולמערב אמה: קרסי זהב: פירמיל"ש בלע"ז ומכניס ראשן אחד בלולאות שבמחברת זו וראשן אחד בלולאות שבמחברת זו ומחברן בהן: יריעות עזים: מנוצה של עזים: לאהל על המשכן: לפרוש אותן על היריעות התחתונות: שלשים באמה: שכשנותן ארכן לרחב המשכן כמו שנתן את הראשונות נמצאו אלו עודפות אמה מכאן ואמה מכאן לכסות אמה של קרש שלא כסו היריעה התחתונה: וכפלת את היריעה הששית: העודפת באלו העליונות יותר מן התחתונות: אל מול

זהב וחברת את היריעת אשה אל אחתה בקרסים והיה המשכן אחד: ועשית יריעת עזים לאהל על המשכן עשתי עשרה יריעת תעשה אתם: ארך היריעה האחת שלשים באמה ורחב ארבע באמה היריעה האחת מדה אחת לעשתי עשרה יריעת: וחברת את חמש היריעת לבד ואת שש היריעת לבד וכפלת את היריעה הששית אל מול פני האהל: ועשית חמשים ללאת על שפת היריעה האחת הקיצנה בחברת וחמשים ללאת על שפת היריעה החברת השנית: ועשית קרסי נחשת חמשים והבאת את הקרסים בללאת וחברת את האהל והיה אחד: וסרח העדף ביריעת האהל חצי היריעה העדפת תסרח על אחרי המשכן: והאמה מזה והאמה מזה בעדף בארך יריעת האהל יהיה סרוח על צדי המשכן מזה ומזה לכסתו: ועשית מכסה לאהל ערת אילם מאדמים ומכסה ערת תחשים מלמעלה:

פ

ועשית את הקרשים למשכן עצי שטים עמדים: עשר אמות ארך הקרש ואמה וחצי האמה רחב הקרש האחד: שתי ידות לקרש האחד משלבת אשה אל

דדהב ותלפף ית יריעתא חדא עם חדא בפורפיא ויהי משכנא חד: ותעבד יריען דמעזי לפרסא על משכנא חדא עסרי יריען תעבד יתהין: ארכא דיריעתא חדא תלתין אמין ופותיא ארבע אמין דיריעתא חדא משחתא חדא לחדא עסרי יריען: ותלפף ית חמש יריען לחוד וית שית יריען לחוד ותעוף ית יריעתא שתיתיתא לקבל אפי משכנא: ותעבד חמשין ענובין על ספתא דיריעתא חדא בסטרא בית לופי וחמשין ענובין על ספתא דיריעתא דבית לופי תניתא: ותעבד פורפין דנחש חמשין ותעיל ית פורפיא בענוביא ותלפף ית משכנא ויהי חד: וסרחא דיתיר ביריעת משכנא פלגות יריעתא דיתירא תסרח על אחורי משכנא: ואמתא מכא ואמתא מכא ביתיר באורך יריעת משכנא יהי סריח על סטרי משכנא מכא ומכא לכסיותיה: ותעבד חופאה למשכנא דמשכי דדכרי מסמקי וחופאה דמשכי ססגונא מלעלא: ותעבד ית דפיא למשכנא דאעי שטין קימין: עסר אמין ארכא דדפא ואמתא ופלגות אמתא פותיא דדפא חד: תרין צירין לדפא חד משלבין חד לקבל

פני האהל: חצי רחבה היה תלוי וכפול על המסך שבמזרח כנגד הפתח דומה לכלה צנועה המכוסה בצעיף על פניה: וסרח העודף ביריעות האהל: על יריעות המשכן: יריעות האהל הן העליונות של עזים שקרויות אהל כמו שנאמר בהם לאהל על המשכן וכל אהל האמור בהן אינו אלא לשון גג שמאהילות ומסככות על התחתונות והן היו עודפות על התחתונות חצי היריעה למערב שהחצי של יריעה אחת עודפת היתה בה על אל מול פני האהל נכפל שתי אמות רחב חצה עודף על רוחב התחתונות תסרח על אחורי המשכן לכסות שתי אמות שהיו מגולות בקרשים: והאמה מזה והאמה מזה לצפון ולדרום בעודף בארך יריעות האהל שהן עודפות על ארך יריעות המשכן שתי אמות יהיה סרוח על צדי המשכן לצפון ולדרום כמו שפרשתי למעלה למדה תורה דרך ארץ שיהא אדם חס על היפה: אחורי המשכן הוא צד מערבי לפי שהפתח במזרח שהן פניו וצפון ודרום קרויים צדדין לימין ולשמאל: מכסה לאהל לאותו גג של יריעות עזים עשה עוד מכסה אחד של עורות אילים שמאדמים ועוד למעלה הימנו מכסה עורות תחשים ואותן מכסאות לא היו מכסין אלא את הגג ארכן שלשים ורחבן עשר אלו דברי ר' נחמיה ולדברי ר' יהודה מכסה אחד היה חציו של עורות אילים שמאדמים וחציו של עורות תחשים: ועשית את הקרשים: היה לו לומר ועשית קרשים כמו שנ' בכל דבר ודבר מהו הקרשים מאותן העומדים ומיוחדין לכך יעקב אבינו נטע ארזים במצרים וכשמת צוה את בניו להעלותם עמהם כשיצאו ממצרים ואמר להם שעתיד הקב"ה לצוות אתכם לעשות משכן במדבר מעצי שטים ראו שיהו מזומנים בידכם הוא שיסד הבבלי בפיוט שלו טס מטע מזורזים קורות בתינו ארזים שנזדרזו להיות מוכנים בידם מקודם לכן: עצי שטים עומדים: זקופים שיהא ארך הקרשים זקוף למעלה בקירות המשכן ולא תעשה הכתלים בקרשים שכבים להיות רחב הקרשים לגובה הכתלים קרש על קרש: עשר אמות ארך הקרש: למדנו גבהו של משכן עשר אמות: ואמה וחצי האמה רחב: למדנו ארכו של משכן לעשרים קרשים שהיו בצפון ובדרום מן המזרח למערב שלשים אמה: שתי ידות לקרש האחד: היה חורץ את הקרש מלמטה באמצעו בגובה אמה מניח רביע רחבו מכאן ורביע רחבו מכאן הן הן הידות והחריץ חצי רוחב הקרש באמצע ואותן הידות מכניס באדנים שהיו חלולים והאדנים גבהן אמה ויושבים רצופים ארבעים זה אצל זה וידות הקרש הנכנסות בחלל האדנים חרוצות משלשת צדיהן ורוחב החריץ כעובי שפת האדן שיכסה הקרש את כל ראש האדן שאם לא כן נמצא ריוח בין קרש לקרש כעובי שפת שני האדנים שיפסיקו ביניהם וזהו שנאמר ויהיו תואמים מלמטה שיחרוץ את צדי הידות כדי שיתחברו הקרשים זה אצל זה: משולבות: עשויות כמין שליבות סולם מובדלות זו מזו ומשופין ראשיהם ליכנס בתוך חלל האדן כשליבה הנכנסת בנקב עמודי הסולם:

אשה אל אחותה. שיכוונו זו כנגד זו שיהיו חריציהן שוין זו כנגד זו כדי שלא יהיו ב' ידות זו משוכה לצד פנים וזו משוכה לצד חוץ בעובי
שעוביו אמה ותרג"ם של ידות צירין לפי שדומות לצירי הדלת הנכנסים בחורי המפתן: לפאת נגבה תימנה. אין פאה זו לשון מקצוע אלא
כל הרוח קרויה פאה כתרגומו לרוח עיבר דרומא: ולירכתי. לשון סוף כתרגומו ולסיפי ולפי שהפתח במזרח קרוי המזרח פנים והמערב אחור
וזהו סוף שהפנים הן הראש: תעשה ששה קרשים. הרי תשע אמות רחב: ושני קרשים למקצעת. אחד למקצוע צפונית מערבית ואחד ל
דרומית. כל שמנה קרשים בסדר אחד הן אלא שאלו השנים אינן בחלל המשכן אלא חצי אמה זו וחצי אמה זו נראות בחלל להשל:

אַחֹתָהּ כֵּן תַּעֲשֶׂה לְכֹל קַרְשֵׁי הַמִּשְׁכָּן׃ וְעָשִׂיתָ אֶת הַקְּרָשִׁים
לַמִּשְׁכָּן עֶשְׂרִים קֶרֶשׁ לִפְאַת נֶגְבָּה תֵימָנָה׃ וְאַרְבָּעִים אַדְנֵי־
כֶסֶף תַּעֲשֶׂה תַּחַת עֶשְׂרִים הַקָּרֶשׁ שְׁנֵי אֲדָנִים תַּחַת הַקֶּרֶשׁ
הָאֶחָד לִשְׁתֵּי יְדֹתָיו וּשְׁנֵי אֲדָנִים תַּחַת הַקֶּרֶשׁ הָאֶחָד לִשְׁתֵּי
יְדֹתָיו׃ וּלְצֶלַע הַמִּשְׁכָּן הַשֵּׁנִית לִפְאַת צָפוֹן עֶשְׂרִים קָרֶשׁ׃
וְאַרְבָּעִים אַדְנֵיהֶם כָּסֶף שְׁנֵי אֲדָנִים תַּחַת הַקֶּרֶשׁ הָאֶחָד ו
וּשְׁנֵי אֲדָנִים תַּחַת הַקֶּרֶשׁ הָאֶחָד׃ וּלְיַרְכְּתֵי הַמִּשְׁכָּן יָמָּה ת
תַּעֲשֶׂה שִׁשָּׁה קְרָשִׁים׃ וּשְׁנֵי קְרָשִׁים תַּעֲשֶׂה לִמְקֻצְעֹת הַמִּשְׁכָּן
בַּיַּרְכָתָיִם׃ וְיִהְיוּ תֹאֲמִם מִלְּמַטָּה וְיַחְדָּו יִהְיוּ תַמִּים עַל רֹאשׁוֹ
אֶל הַטַּבַּעַת הָאֶחָת כֵּן יִהְיֶה לִשְׁנֵיהֶם לִשְׁנֵי הַמִּקְצֹעֹת יִהְיוּ׃
וְהָיוּ שְׁמֹנָה קְרָשִׁים וְאַדְנֵיהֶם כֶּסֶף שִׁשָּׁה עָשָׂר אֲדָנִים שְׁנֵי א
אֲדָנִים תַּחַת הַקֶּרֶשׁ הָאֶחָד וּשְׁנֵי אֲדָנִים תַּחַת הַקֶּרֶשׁ הָאֶחָד׃
וְעָשִׂיתָ בְרִיחִם עֲצֵי שִׁטִּים חֲמִשָּׁה לְקַרְשֵׁי צֶלַע הַמִּשְׁכָּן ה
הָאֶחָד׃ וַחֲמִשָּׁה בְרִיחִם לְקַרְשֵׁי צֶלַע הַמִּשְׁכָּן הַשֵּׁנִית וַחֲמִשָּׁה
בְרִיחִם לְקַרְשֵׁי צֶלַע הַמִּשְׁכָּן לַיַּרְכָתַיִם יָמָּה׃ וְהַבְּרִיחַ הַתִּיכֹן
בְּתוֹךְ הַקְּרָשִׁים מַבְרִחַ מִן הַקָּצֶה אֶל הַקָּצֶה׃ וְאֶת הַקְּרָשִׁים

חד כן תעביד לכל דפי מ
ותעביד ית דפיא למשכנ
עשרין דפין לרוח עיב
דרומא: וארבעין סמכין
תעביד תחות עשרין דפי
סמכין תחות דפא חד לת
צירוהי ותרין סמכין תחו
חד לתרין צירוהי: ולסט
משכנא תנינא לרוח צפו
עשרין דפין: וארבעין סמ
דכסף תרין סמכין תחות
חד ותרין סמכין תחות דפ
ולסיפי משכנא מערבא ת
שתא דפין: ותרין דפין תעב
לזוית משכנא בסופיהון:
מלרע וכחדא יהון
מכוונין על רישיהון בעזקתא
חדא כן יהי לתרויהון לתרתין
זוין יהון: ויהון תמניא דפין
וסמכיהון דכסף שתת עשר כ
סמכין תרין סמכין תחות דפא
חד ותרין סמכין תחות דפא חד:
ותעביד עברי דאעי שטין חמשא
לדפי סטר משכנא חד: וחמשא
עברין לדפי סטר משכנא תנ
תנינא וחמשא עברין לדפי סטר
משכנא לסופיהון מערבא: וע
ועברא מציעאה בגו דפיא מ
מעבר מן סיפי לסיפי: וית דפ
דפיא

לחצר ואמה זו והאמה מזו באות כנגד אמת עובי קרשי המשכן שבצפון ושבדרום כדי שיהא המקצוע שבחוץ שוה: ויהיו כל הקרשים תואמים
זה לזה מלמטה שלא יפסיק עובי שפת שני האדנים ביניהן להרחיקם זו מזו וזה שחורץ שני צדי הידות חרוצין מצדיהן שיהא רוחב הקרש
בולט לכאן ולכאן לידי הקרש לכסות את שפת האדן וכן הקרש שאצלו ונמצאו תואמים זה לזה וקרש המקצוע שבסדר המערב חרוץ לרחבו ב
בעביו כנגד חריץ של כל קרש הצפוני והדרומי כדי שלא יפרידו האדנים ביניהם: ויחדו יהיו תמים. כמו תאומים אל ראשו של קרש: אל הט
הטבעת האחת. כל קרש וקרש היה חרוץ מלמעלה ברחבו שני חריצים בשני צדדיו כדי עובי טבעת ומכניסו בטבעת אחת נמצא שהיה כל קרש
שאצלו. אבל מקום טבעות לא ידעתי אם קבועות הן אם מטולטלות ובקרש שבמקצוע היה טבעת בעובי הקרש הדרומי והצפוני ורוחב קרש ה
המקצוע שבסדר המערב נכנס לתוכו נמצאו שני הכתלים מחוברים: כן יהיה לשניהם. לקרשים שבמקצוע לקרש שבסוף הצפון ולקרש המע
המערבי וכן לשני המקצועות: והיו שמנה קרשים. הן האמורות למעלה תעשה ששה קרשים ושני קרשים למקצעות נמצאו שמנה קרשים ב
בסדר מערבי כך שנויה במשנת מעשה סדר הקרשים במלאכת המשכן היה עושה את האדנים חלולים וחורץ את הקרש מלמטה רביע מכאן ורביע
מכאן והחריץ חציו באמצע ועושה לו ב' ידות כמין ב' חמוקין ולי נראה שהתרגום כמין ב' חווקין כמין ב' שליבות סולם המובדלות זו מזו ומשופות ליכנס
בחלל האדן כשליבה הנכנסת בנקב עמוד הסולם והוא לשון משולבות עשויות כמין שליבה ומכניסן לתוך ב' אדנים שנא' שני אדנים וחורץ
את הקרש מלמעלה אצבע מכאן ואצבע מכאן ונותן לתוך טבעת אחת של זהב כדי שלא יהו נפרדים זה מזה שנא' ויהיו תואמים מלמטה כך
היא המשנה והפירוש שלה הנכתב למעלה בסדר המקראות: בריחים. כתרגומו עברין ובלעז אשפרש: חמשה לקרשי צלע המשכן. אלו חמשה
שלשה הן אלא שהבריח העליון והתחתון עשוי משני חלקים זה מבריח עד חצי הכותל וזה מבריח עד חצי הכותל זה נכנס בטבעת מיכן וזה
נכנס בטבעת מיכן עד שמגיעין זה לזה נמצאו העליון והתחתון שנים שהן ארבעה אבל האמצעי ארכו כנגד כל הכותל ומבריח מקצה ה
הכותל ועד קצהו שנאמר והבריח התיכון וגו' מבריח מן הקצה אל הקצה שהעליונים והתחתונים היו להן טבעות בקרשים ליכנס בתוכם שתי
טבעות לכל קרש משולשין בתוך עשר אמות של גובה הקרש חלק אחד מן הטבעת העליונה ולמעלה וחלק אחד מן התחתונה ולמטה וכל ח
חלק הוא רביע אורך הקרש ושני חלקים בין טבעת לטבעת כדי שיהיו כל הטבעות מכוונין זה כנגד זה אבל לבריח התיכון אין טבעות אלא הן
הקרשים נקובין בעוביין והוא נכנס בהם דרך הנקבים שהן מכוונין זה מול זה וזהו שנ' בתוך הקרשים. הבריחים העליונים והתחתונים שבצפון
ושבדרום אורך כל אחד חמש עשרה אמה והתיכון ארכו שלשים אמה וזהו מן הקצה אל הקצה מן המזרח ועד המערב: וחמשה בריחים שבם
שבמערב אורך העליונים והתחתונים שש אמות והתיכון ארכו שתים עשרה כנגד רחב שמנה קרשים כך היא מפורשת במלאכת המשכן בג

בתים לבריחים: הטבעות שתעשה בהן יהיו בתים ליכנס בהן הבריחים: וצפית את הבריחים זהב: לא שיהיה הזהב מודבק על הבריחים אין פ... שום צפוי אלא בין קרש לקרש היה קובע כמין שני פיפיות של זהב כמין שני סדקי קנה חלול ... ולכאן מרכן ... מקרש מן הטבעת לכאן ומשנה לכאן והבריח נכנס לתוכן ... נמצאו הבריחים מצופים זהב כשהן תחובין בין הקרשים: והבריחים הללו שבחוץ היו ... הטבעות והפיפיות לא היו נראות בתוך המשכן אלא כל הכותל חלק מבפנים: והקמות את המשכן: לאחר שיגמר הקמתו: ... למד מלשון ערגז ...

תצפה זהב ואת טבעתיהם תעשה זהב בתים לבריחם וצפית
את הבריחם זהב: והקמת את המשכן כמשפטו אשר ה
הראית בהר: ס ועשית פרכת תכלת וארגמן
ותולעת שני ושש משזר מעשה חשב יעשה אתה כרבים:
ונתתה אתה על ארבעה עמודי שטים מצפים זהב וויהם
זהב על ארבעה אדני כסף: ונתתה את הפרכת תחת ה
הקרסים והבאת שמה מבית לפרכת את ארון העדות וה
והבדילה הפרכת לכם בין הקדש ובין קדש הקדשים: ונתת
את הכפרת על ארון העדת בקדש הקדשים: ושמת את ה
השלחן מחוץ לפרכת ואת המנרה נכח השלחן על צלע ה
המשכן תימנה והשלחן תתן על צלע צפון: ועשית מסך לפתח
האהל תכלת וארגמן ותולעת שני ושש משזר מעשה רקם:
ועשית למסך חמשה עמודי שטים וצפית אתם זהב וויהם
זהב ויצקת להם חמשה אדני נחשת: ס
ועשית את המזבח עצי שטים חמש אמות ארך וחמש אמות
רחב רבוע יהיה המזבח ושלש אמות קמתו: ועשית קרנתיו
על ארבע פנתיו ממנו תהיין קרנתיו וצפית אתו נחשת: וע
ועשית סירתיו לדשנו ויעיו ומזרקתיו ומזלגתיו ומחתתיו לכל

תחפי דהבא וית עזקתהון תעבד
דהבא אתרא לעבריא ותחפי ית
עבריא דהבא: ותקים ית משכנא
כהלכתיה דאתחזיתא בטורא:
ותעבד פרכתא דתכלא וארגונא
וצבע זהורי ובוץ שזיר עובד א
אומן יעבד יתה צורת כרובין:
ותתן יתה על ארבע עמודי ש
שטין מחפן דהבא וויהון דהבא
על ארבע סמכין דכסף: ותתן ית
ית פרכתא תחות פורפיא ותעיל
לתמן מגו לפרכתא ית ארונא ד
דסהדותא ותפרש פרכתא לכון
בין קודשא ובין קדש קודשיא:
ותתן ית כפרתא על ארונא דס
דסהדותא בקדש קודשיא: ותשוי
ית פתורא מברא לפרכתא וית
מנרתא לקבל פתורא על סטר
משכנא דרומא ופתורא תתן על
סטר ציפונא: ותעבד פרסא לת
לתרע משכנא דתכלא וארגונא
וצבע זהורי ובוץ שזיר עובד צ
צייר: ותעבד לפרסא חמשא ע
עמודי שטין ותחפי יתהון דהבא
וויהון דהבא ותתיך להון חמשא
סמכין דנחשא: ותעבד ית
מדבחא דאעי שטין חמש אמין
ארכא וחמש אמין פותיא מרבע
יהי מדבחא ותלת אמין רומיה:
ותעבד קרנוהי על ארבע זויתיה
מניה יהוין קרנוהי ותחפי יתיה
נחשא: ותעבד פסכתרותיה למ
למספי קטמיה ומגרופיתיה ומ
ומזרקוהי ומשלגוהי ומחתיתיה
לכל

המבדיל בין המלך ובין העם: תכלת וארגמן: כל מין ומין היה כפול בכל חוט וחוט ששה חוטין: מעשה חושב: כבר פירשתי שהיא אריגה של ש... שתי קירות ... כרובים: ציורין של בריות יעשה בה: ארבעה עמודים: ... בתוך ארבעה ... ואונקליות קבועין בהן ... שלש פעמים על העמודים ... והפרכת ... ארכה י׳ אמות לרחבו של משכן ורחבה י׳ אמות כגובהן של קרשים פרוסה ... עשרים אמה ... עשר על עשר ... המשכן ... ותחת הקרסים ... מן הכותל ... השלחן ... שתי אמות ... מן ... הדרומי ... עשר אמות ... פתח המשכן ... המסך ... ועשית מסך: וילון ... מסך כנגד הפתח ... האומן ... קלעי ... דברי ר׳ יהודה ר׳ יוסי אומר נאמר כאן רבוע ונאמר בפנימי רבוע ... גבהו ...
[illegible]

[illegible] אותו עבר שאינו נראה [illegible]
[illegible] הרי לך שני סימנין האחד שתנם בשני קצות של התחתונות ש[illegible]
[illegible]ר כתוב על מגביו ועוד כאן סימן שלא יתנם בעבר החשן שב[illegible]
בכלפי החשן אלא בעבר [illegible] העבר הוא לצד האפוד שהוא האפוד [illegible] הסינר לפני הכהן על מתניו
וקצת כריכו סמוך ומכאן עד כנגד קצות החשן וקצותיו שוכבין עליו על שתי כתפות האפוד [illegible] שמשבצות נתונות בראשי כתפות הא[illegible]

קצות החשן על שפתו אשר אל עבר האפוד ביתה׃ ועשית
שתי טבעות זהב ונתתה אתם על שתי כתפות האפוד כל
מלמטה ממול פניו לעמת מחברתו ממעל לחשב האפוד׃
וירכסו את החשן מטבעתו אל טבעת האפוד בפתיל תכלת
להיות על חשב האפוד ולא יזח החשן מעל האפוד׃ ונשא
אהרן את שמות בני ישראל בחשן המשפט על לבו בבאו
אל הקדש לזכרן לפני יהוה תמיד׃ ונתת אל חשן המשפט
את האורים ואת התמים והיו על לב אהרן בבאו לפני יהוה
ונשא אהרן את משפט בני ישראל על לבו לפני יהוה ת
תמיד׃ ס ועשית את מעיל האפוד כליל תכלת׃
והיה פי ראשו בתוכו שפה יהיה לפיו סביב מעשה ארג כפי
תחרא יהיה לו לא יקרע׃ ועשית על שוליו רמני תכלת וא
וארגמן ותולעת שני על שוליו סביב ופעמני זהב בתוכם ס
סביב׃ פעמן זהב ורמון פעמן זהב ורמון על שולי המעיל ס
סביב׃ והיה על אהרן לשרת ונשמע קולו בבאו אל הקדש
לפני יהוה ובצאתו ולא ימות׃ ס ועשית ציץ
זהב טהור ופתחת עליו פתוחי חתם קדש ליהוה׃ ושמת אתו
על פתיל תכלת והיה על המצנפת אל מול פני המצנפת ה

בסטרי חושנא על סיפיה דלעברא דאפודא לגו׃ ותעביד תרתין עזקן דדהב ותתן יתהין על תרתין כתפי אפודא מלרע מלקבל אפוהי לקבל בית לופי מעלוי המין אפודא׃ ויחדון ית חושנא מעזקתיה לעזקת אפודא בחוטא דתכלא למהוי על המין אפודא ולא יתפרק חושנא מעלוי אפודא׃ ויטול אהרן ית שמהת בני ישראל בחשן דינא על לביה במעליה לקודשא לדכרנא קדם יי תדירא׃ ותתן בחשן דינא ית אוריא וית תומיא ויהון על לביה דאהרן במעליה לקדם יי ויטול אהרן ית דין בני ישראל על לביה קדם יי תדירא׃
ותעביד ית מעיל אפודא גמיר דתכלא׃ ויהי פומיה כפיל לגויה תורא יהי מקף לפומיה סחור סחור עובד מחי כפום שרין יהי ליה דלא יתבזע׃ ותעביד על שיפולוהי רמוני תכלא וארגונא וצבע זהורי על שיפולוהי סחור סחור וזגין דדהב ביניהון סחור סחור׃ זגא דדהבא ורמונא זגא דדהבא ורמונא על שיפולי מעילא סחור סחור׃ ויהי על אהרן לשמשא וישתמע קליה במעליה לקודשא לקדם יי ובמפקיה ולא ימות׃
ותעביד ציצא דדהב דכי ותגלוף עלוהי כתב מפרש קודש ליי׃ ותשוי יתיה על חוטא דתכלתא ויהי על מצנפתא לקבל אפי מצנפתא

האפוד העליונים הבאים על כתפיו כנגד גרונו ונקפלות ויורדות לפניו והטבעות נתונות בראשון השני שאינו מחובר לאפוד והוא שנאמר [illegible] וקצת הכתפות ה
לעמת מחברתו סמוך למקום חבורן באפוד למעלה מן החגורה מעט שהמחברת לעמת החגורה ואלו [illegible] כנגד מול לימין ולשמאל שלא
הוא שב מעל לחשב האפוד והן כנגד סוף החשן ונותן פתיל תכלת באותן טבעות ובטבעות החשן ורוכסן באותו [illegible] חגור וכן
יהא תחתית החשן הולך לפנים ונוקש למאור ומוקש על כריסו ונמצא מיושב על המעיל יפה ממול פניו בעבר [illegible] כמו
שרוכסין איש חבורי חבלי רשעים וכן והרכסים לבקעה הרים הסמוכים זה לזה שאי אפשר לירד לגיא שביניהם אלא בקושי גדול מתוך כמו
שמיתקן הגיא זקופה ועמוקה יותר לבקעת מישור ונוחה לילך להיות על חשב האפוד להיות החשן דבוק אל חשב האפוד ולא יזח לשון כהוין
ולשון ערבי הוא כדברי דונש בן לברט את האורים ואת התומים הוא כתב שם המפורש שהיה נותנו בתוך כפלי החשן שעל ידו הוא מאיר
דבריו ומתמם את דבריו ובמקדש שני היה החשן שאי אפשר לכהן גדול להיות מחוסר בגדים אבל אותו השם לא היה בתוכו ועל שם אותו
הכתב הוא קרוי משפט שנ' שאל לו במשפט האורים את משפט בני ישראל דבר שהם נשפטים ונוכחים על ידו אם לעשות דבר אם לא לש
[illegible] ולפי מדרש אגדה שהחשן מכפר על מעוותי הדין נקרא משפט על שם כליל המשפט את מעיל האפוד שהאפוד נתון עליו לחגורה
השבת כליל תכלת כלו תכלת שאין מין אחר מעורב בו והיה פי ראשו פי המעיל שבגבהו היא פתיחת בית הצואר בתוכו כתרגומו כפיל לגויה כפול
[illegible] להיות לו לשפה כתיקו והוא מעשה אורג ולא במחט כפי תחרא למדנו שהשריונים שלהם פיהם כפול לא יקרע כדי שלא יקרע וה
והקורעו עובר בלאו שזה ממנין לאוין שבתורה וכן לא יזח החשן וכן לא יסורו ממנו הנאמר בבדי הארון רמוני עגולים וחלולים היו כביצי
רמונים העשוים כמין ביצת תרנגולת ופעמוני זהב זגין עם עינבלין שבתוכן בתוכם סביב ביניהם סביב בין שני רמונים פעמון אחד דבוק
ותלוי בשולי המעיל פעמון זהב ורמון מבלו ולא ימות מכלל לאו אתה שומע הן אם יהיו לו לא יתחייב מיתה הא אם יכנס מחוסר אחד מן
הבגדים הללו חייב מיתה בידי שמים ציץ כמין טס של זהב היה רחב שתי אצבעות מקיף על המצח מאוזן לאוזן על פתיל תכלת ובמקום אחד
[illegible] ונתן עליו פתיל תכלת ועוד כתוב כאן והיה על המצנפת ולמטן הוא אומר והיה על מצח אהרן ובשחיטת קדשים שנינו שערו היה
[illegible] לו נראה בין ציץ למצנפת ששם מניח תפילין למדנו שהמצנפת למעלה בגובה הראש ואינה עמוקה ליכנס בה כל הראש עד המצח והציץ מ[illegible]

כלמטה והפתילים היו נקובין ותלויין בו בשני ראשים ובאמצעיתו ששה בשלשה מקומות תלוי פתיל מלמעלה אחד מבחוץ ואחד מבפנים
וקושר ראשי הפתילים שמאחורי העורף שלשתן ונמצא בין אורך הציץ ובין הפתילים [illegible] והפתיל האמצעי שבראשו קשור
עם ראשי השנים הולך על פני רוחב הראש מלמעלה ונמצא עשוי כמין כובע ועל פתיל האמצעי [illegible] על המצנפת והיה מונח הציץ
על ראשו כמין כובע על המצנפת והפתיל האמצעי מחזיקו שאינו נופל והציץ תלוי כנגד מצחו נתקיימו כל המקראות פתיל על הציץ וציץ על
הפתיל ופתיל על המצנפת מלמעלה · ונשא אהרן לשון סליחה ואעפ״כ אינו זז ממשמעו אהרן נושא המשא של עון כשנמצא שסולק העון מן הק

יהוה׃ והיה על מצח אהרן ונשא אהרן את עון הקדשים א
אשר יקדישו בני ישראל לכל מתנת קדשיהם והיה על מ
מצחו תמיד לרצון להם לפני יהוה׃ ושבצת הכתנת שש וע
ועשית מצנפת שש ואבנט תעשה מעשה רקם׃ ולבני אהרן
תעשה כתנת ועשית להם אבנטים ומגבעות תעשה להם
לכבוד ולתפארת׃ והלבשת אתם את אהרן אחיך ואת בניו
אתו ומשחת אתם ומלאת את ידם וקדשת אתם וכהנו לי׃
ועשה להם מכנסי בד לכסות בשר ערוה ממתנים ועד יר
ירכים יהיו׃ והיו על אהרן ועל בניו בבאם אל אהל מועד
או בגשתם אל המזבח לשרת בקדש ולא ישאו עון ומתו ח
חקת עולם לו ולזרעו אחריו׃ ס וזה הדבר
אשר תעשה להם לקדש אתם לכהן לי לקח פר אחד בן
בקר ואילם שנים תמימם׃ ולחם מצות וחלת מצת בלולת ב
בשמן ורקיקי מצות משחים בשמן סלת חטים תעשה אתם
ונתת אותם על סל אחד והקרבת אתם בסל ואת הפר ואת
שני האילם׃ ואת אהרן ואת בניו תקריב אל פתח אהל מ
מועד ורחצת אתם במים׃ ולקחת את הבגדים והלבשת את
אהרן את הכתנת ואת מעיל האפד ואת האפד ואת החשן
ואפדת לו בחשב האפד׃ ושמת המצנפת על ראשו ונתת או
נזר הקדש על המצנפת׃ ולקחת את שמן המשחה ויצקת

יהוי׃ ויהי על בית עינוהי דאהרן
ויטול אהרן ית עויית קודשיא דיק
דיקדשון בני ישראל לכל מתנת קו
קודשיהון ויהי על בית עינוהי תד
תדירא לרעוא להון קדם יי׃ ותר
ותרמץ כתונא דבוצא ותעבד מצ
מצנפתא דבוצא והמין תעבד עו
עובד צייר׃ ולבני אהרן תעבד כת
כתונין ותעבד להון המינין וקוב
וקובעין תעבד להון ליקר ולתוש
ולתושבחן׃ ותלבש יתהון ית אהרן
אחוך וית בנוהי עמיה ותרבי יתהון
ותקרב ית קורבנהון ותקדש יתהון
וישמשון קדמי׃ ועבד להון מכנסין
דבוץ לכסאה בשר עריא מחרצין
ועד ירכן יהון׃ ויהון על אהרן ועל
בנוהי במעלהון למשכן זמנא או
במקרבהון למדבחא לשמשא בקו
בקודשא ולא יקבלון חובא ולא ימ
ימותון קים עלם ליה ולבנוהי בת
בתרוהי׃

ודין פתגמא דתעבד להון לקדשא
יתהון לשמשא קדמי סב תור חד
בר תורי ודכרין תרין שלמין׃ ולחם
פטיר וגריצן פטירן דפילן במשח
ואספוגין פטירן דמשיחין במשח
סלת חטין תעבד יתהון׃ ותתן ית
יתהון על סלא חד ותקרב יתהון ב
בסלא וית תורא וית תרין דכרין׃
וית אהרן וית בנוהי תקרב לתרע
משכן זמנא ותסחי יתהון במיא׃
ותסב ית לבושיא ותלביש ית אהרן
ית כתונא וית מעיל אפודא וית א
אפודא וית חושנא ותתקין ליה בה
בהמין אפודא׃ ותשוי מצנפתא ע
על רישיה ותתן ית כלילא דקו
דקודשא על מצנפתא׃ ותסב ית מ
משחא דרבותא ותריק

הקדשים · את עון הקדשים · לרצות על הדם ועל החלב שקרבו בטומאה כמו ששנינו אי זה עון הוא נושא אם עון פגול הרי כבר נאמר כו' ואי
למר שיכפר על הכהן שהקריבם טמאים שהרי עון הקדשים נאמר ולא עון המקריב אינו מרצה אלא להכשיר הקרבן · והיה על מצחו תמיד
אי אפשר לומר שיהא עליו תמיד שהרי אינו עליו אלא בשעת עבודה אלא תמיד לרצות להם אפילו אינו על מצחו שלא היה כהן גדול עובד
באותה שעה ולדברי האומר עודהו על מצחו מרצה ואם לאו אינו מרצה נדרש על מצחו תמיד ללמד שיהא ממשמש בו בשעה שעל מצחו שלא
יסיח דעתו ממנו · ושבצת · עשה משבצות וכלה של שש · ולבני אהרן תעשה · ארבעה בגדים הללו ולא יותר · כתנת ואבנט ומגבעת היא
מצנפת ומכנסים כתובים למטה בפרשה · והלבשת אותם את אהרן · האמורים באהרן חשן ואפוד ומעיל וכתנת תשבץ מצנפת ואבנט וציץ
ומכנסים כתובין למטה בכלן · ואת בניו אתו · אותן הכתובין בהן · ומשחת אותם · את אהרן ואת בניו בשמן המשחה · ומלאת את ידם · כל מלוי ידים
לשון חנוך כשהוא נכנס לדבר להיות מוחזק בו מאותו היום והלאה הוא ובלשון לעז כשממנין אדם על פקודת דבר נותן השליט בידו בית
יד של עור שקורין גנט ועל ידו הוא מחזיקו בדבר וקורין לאותה מסירה רווישטיר והוא מלוי ידים · ועשה להם · לאהרן ולבניו · מכנסי בד · הרי
שמנה לכהן גדול וארבעה לכהן הדיוט · והיו לאהרן ולבניו · כל הבגדים האלה הראויין לו ולבניו האמורים בהם · בבאם אל אהל מועד · להיכל
וכן למשכן · ומתו · הא למדת שהמשמש מחוסר בגדים במיתה · חקת עולם לו · כל מקום שנא' חקה לעכב · לקח · כמו קח ושני טורחת הן אחת של

חרשת · לשו' אומנות כמו חרש אבן ואונקלוס פירש ושנה בפירושו שאומן אבנים קרוי אומן וחרש עץ קרוי נגר · למלאות · להושיבה במשבצת שלה במלואה לעשות המשבצת למדת מושב האבן ועוביה · ובלב כל חכם לב · וגו' ועוד שאר חכמי לב יש בכם וכל אשר נתתי בו חכמה · ועשו את כל אשר צויתיך · ואת הארון לעדת · לצורך לוחות העדות · הטהורה · על שם זהב טהור · ואת בגדי השרד · אומר אני לפי פשוטו של מקרא אי אפשר לומר שבבגדי כהונה מדבר לפי שנאמר אצלם ואת בגדי הקדש לאהרן הכהן ואת בגדי בניו לכהן אלא הם בגדי התכלת והארגמן ותולעת שני האמורין בפרשת מסעות ונתנו עליו בגד תכלת ונתנו עליו בגד ארגמן · ונתנו עליהם בגד תולעת שני ונראין דברי

ובנחשת : ובחרשת אבן למלאת ובחרשת עץ לעשות בכל מלאכה : ואני הנה נתתי אתו את אהליאב בן אחיסמך למטה דן ובלב כל חכם לב נתתי חכמה ועשו את כל אשר צויתך : את אהל מועד ואת הארן לעדת ואת הכפרת אשר עליו ואת כל כלי האהל : ואת השלחן ואת כליו ואת המנרה הטהרה ואת כל כליה ואת מזבח הקטרת : ואת מזבח העלה ואת כל כליו ואת הכיור ואת כנו : ואת בגדי השרד ואת בגדי הקדש לאהרן הכהן ואת בגדי בניו לכהן : ואת שמן המשחה ואת קטרת הסמים לקדש ככל אשר צויתך יעשו : פ

ויאמר יהוה אל משה לאמר : ואתה דבר אל בני ישראל לאמר אך את שבתתי תשמרו כי אות הוא ביני וביניכם לדרתיכם לדעת כי אני יהוה מקדשכם : ושמרתם את השבת כי קדש הוא לכם מחלליה מות יומת כי כל העשה בה מלאכה ונכרתה הנפש ההוא מקרב עמיה : ששת ימים יעשה מלאכה וביום השביעי שבת שבתון קדש ליהוה כל העשה מלאכה ביום השבת מות יומת : ושמרו בני ישראל את השבת לעשות את השבת לדרתם ברית עולם : ביני ובין בני ישראל אות היא לעלם כי ששת ימים עשה יהוה את השמים ואת הארץ וביום השביעי שבת וינפש : פ

ויתן אל משה ככלתו לדבר אתו

ובנחשא : ובאומנות אבן טבא לאשלמא ובנגרות אעא למעבד בכל עבידתא : ואנא הא יהבית עמיה ית אהליאב בר אחיסמך לשבטא דדן ובלב כל חכימי לבא יהבית חכמתא ויעבדון ית כל דפקידתך : ית משכן זמנא וית ארונא לסהדותא וית כפורתא דעלוהי וית כל מני משכנא : וית פתורא וית מנוהי וית מנרתא דכיתא וית כל מנהא וית מדבחא דקטרת בוסמיא : וית מדבחא דעלתא וית כל מנוהי וית כיורא וית בסיסיה : וית לבושי שמושא וית לבושי קודשא לאהרן כהנא וית לבושי בנוהי לשמשא : וית משח רבותא וית קטרת בוסמיא לקודשא ככל דפקידתך יעבדון :

ואמר יי למשה למימר : ואת מליל עם בני ישראל למימר ברם ית יומי שביא דילי תטרון ארי את היא בין מימרי וביניכון לדריכון למדע ארי אנא יי מקדשכון : ותטרון ית שבתא ארי קודשא היא לכון דיחלנה אתקטלא יתקטל ארי כל דיעבד בה עבידתא וישתיצי אנשא ההוא מגו עמיה : שתא יומין תתעבד עבידתא וביומא שביעאה שבא שבתא קודשא קדם יי כל דיעבד עבידתא ביומא דשבתא אתקטלא יתקטל : ויטרון בני ישראל ית שבתא למעבד ית שבתא לדריהון קים עלם : בין מימרי ובין בני ישראל את היא לעלם ארי שתא יומין עבד יי ית שמיא וית ארעא וביומא שביעאה שבת ונח :

ויהב למשה כד שיצי למללא עמיה

שאומר ושם התכלת והארגמן ותולעת שני עשו בגדי שרד לשרת בקדש ולא הוזכר שש עמהם ואם בבגדי כהונה לא מצינו באחד מהם אר' ארגמן או תולעת שני בלא שש · בגדי השרד · יש מפרשים לשון עבודה ושירות כתרגומו לבושי שמושא ואין לו דמיון במקרא ואני אומר שהוא לשון ארמי כתרגום של קלעים ותרגום של מכבר שהיו ארוגים במחט עשויים נקבים נקבים לירדן בלעז · ואת קטרת הסמים לקדש · לצורך הקטרת היכל שהוא קדש · ואתה דבר אל בני ישראל · ואתה אע"פ שהפקדתיך לצוותם על מלאכת המשכן אל יקל בעיניך לדחות את השבת מפני אותה מלאכה · אך את שבתותי תשמרו · אע"פ שתהיו רדופין בזריזות המלאכה שבת אל תדחה מפניה · כל אכין ורקין מיעוטין למעט שבת ממלאכת המשכן · כי אות היא ביני וביניכם · אות גדולה היא בינינו שבחרתי בכם בהנחילי לכם את יום מנוחתי למנוחה · לדעת · האומות בה · כי אני יי מקדשכם · מות יומת · אם יש עדים והתראה · ונכרתה · בלא התראה · מחלליה · הנוהג בה חול בקדושתה · שבת שבתון · מנוחת מרגוע ולא מנוחת עראי · קדש ליי · שמירת קדושתה לשמי ובמצותי · וינפש · כתרגומו וכל לשון נפש הוא לשון נפש שמשיב נפשו ונשימתו בהרגיעו מטורח המלאכה ומי שכתוב בו לא ייעף ולא ייגע וכל פעלו במאמר הכתיב מנוחה לעצמו לשבר האוזן מה שהיא יכולה לשמוע · ויתן אל משה · וגו' אין מוקדם ומאוחר בתורה מעשה העגל קודם לצווי מלאכת המשכן ימים רבים היה שהרי בי"ז בתמוז נשתברו הלוחות וביום הכפורים נתרצה הקב"ה לישראל ולמחרת התחילו בנדבת המשכן והוקם באחד בניסן · ככלתו · ככלתו כתיב שנמסרה לו תורה במתנה ככלה לחתן שלא היה יכול ללמוד כלה בזמן מועט זה · ד"א מה כלה מתקשטת בכ"ד קשוטין הם האמורים בספר ישעיה אף ת"ח צריך להיות בקי בכ"ד ספרים · לדבר אתו · החוקים והמשפטים שבואלה המשפטים · לדבר אתו · מלמד ששניהם משה שומע מפי הגבורה וחוזרין ושונין ההלכה שניהם יחד ·

לוחות לחת כתיב שהיו שתיהן שוות · כי בשש משה · כתרגומו לשון איחור וכן בשש רכבו ויחילו עד בוש · כשעלה משה להר אמר להם לס
ארבעים יום אני בא בתוך שש שעות · כסבורין הם שאותו יום שעלה מן המנין הוא והוא אמר להם ארבעים יום שלם ולילו עמו ויום עלייתו אין
לילו עמו · שבשבעה בסיון עלה נמצא יום ארבעים בששה עשר בתמוז · בששה עשר בא שטן וערבב את העולם והראה דמות חשך ואפלה
וערבוביא לומר ודאי מת משה לכך בא ערבוביא לעולם אמר להם מת משה שכבר באו שש שעות ולא בא כו׳ כדאיתא במסכת שבת · ואי
אפשר לומר שלא טעו אלא ביום המעונן בין קודם חצות לאחר חצות שהרי לא ירד משה עד יום המחרת שנאמר

בהר סיני שני לחת העדת לחת אבן כתבים באצבע אלהים׃
וירא העם כי בשש משה לרדת מן ההר ויקהל העם על אהרן ויאמרו אליו קום עשה לנו אלהים אשר ילכו לפנינו כי זה משה האיש אשר העלנו מארץ מצרים לא ידענו מה היה לו׃ ויאמר אלהם אהרן פרקו נזמי הזהב אשר באזני נשיכם בניכם ובנתיכם והביאו אלי׃ ויתפרקו כל העם את נזמי הזהב אשר באזניהם ויביאו אל אהרן׃ ויקח מידם ויצר אתו בחרט ויעשהו עגל מסכה ויאמרו אלה אלהיך ישראל אשר העלוך מארץ מצרים׃ וירא אהרן ויבן מזבח לפניו ויקרא אהרן ויאמר חג ליהוה מחר׃ וישכימו ממחרת ויעלו עלת ויגשו שלמים וישב העם לאכל ושתו ויקמו לצחק׃

פ

וידבר יהוה אל משה לך רד כי שחת עמך אשר העלית מארץ מצרים׃ סרו מהר מן הדרך אשר צויתם עשו להם עגל מסכה וישתחוו לו ויזבחו לו ויאמרו אלה אלהיך ישראל אשר העלוך מארץ מצרים׃ ויאמר יהוה אל משה ראיתי את העם הזה והנה עם קשה ערף הוא׃ ועתה הניחה לי ויחר אפי בהם ואכלם ואעשה אותך

בטורא דסיני תרין לוחי סהדותא לוחי אבנא כתיבין באצבעא דיי׳:
וחזא עמא ארי אוחר משה למחת מן טורא ואתכנש עמא על אהרן ואמרו ליה קום עביד לנא דחלן דיהכן קדמנא ארי דין משה גברא דאסקנא מארעא דמצרים לא ידענא מה הוה ליה: ואמר להון אהרן פריקו קדשי דדהבא דבאודני נשיכון בניכון ובנתיכון ואיתו לותי: ופריקו כל עמא ית קדשי דדהבא דבאודניהון ואיתיאו לאהרן: ונסב מידהון וצר יתיה בזיפא ועבדיה עגל מתכא ואמרו אלין דחלתך ישראל דאסקוך מארעא דמצרים: וחזא אהרן ובנא מדבחא קדמוהי וקרא אהרן ואמר חגא קדם יי׳ מחר: ואקדימו ביומא דבתרוהי ואסיקו עלון וקריבו נכסן ואסחר עמא למיכל ולמשתי וקמו לחייכא:
ומליל יי׳ עם משה איזל חות ארי חביל עמך דאסקתא מארעא דמצרים: סטו בפריע מן אורחא דפקדתינון עבדו להון עגל מתכא וסגידו ליה ודבחו ליה ואמרו אלין דחלתך ישראל דאסקוך מארעא דמצרים:
ואמר יי׳ למשה גלי קדמי עמא הדין והא עם קשי קדל הוא: וכען אנח בעותך מן קדמי ויתקף רגזי בהון ואשיצינון ואעבד יתך

וישכימו ממחרת ויעלו עולות · אשר ילכו לפנינו · אלהות הרבה איוו להם · כי זה משה האיש · כמין דמות משה הראה להם השטן שנושאין במ
באויר רקיע השמים · אשר העלנו מארץ מצרים · והיה מורה לנו דרך שנעלה בה עתה צריכין אנו לאלהות אשר ילכו לפנינו · באזני נשיכם ·
אמר אהרן בלבו הנשים והילדים חסים בתכשיטיהן שמא יתעכב הדבר ובתוך כך יבא משה והם לא המתינו ופרקו משל עצמם · פרקו · ל
לשון צווי מגזרת פרק ליחיד כמו ברכו מגזר ברך · ויתפרקו · לשון פריקת משא כשנטלום מאזניהם נמצאו הם מפורקים מנזמיהם
בלבוש את נזמי · כמו מנזמי וכמו כנמתי את הציר · ויצר אותו בחרט · יש לתרגמו בשני פנים האחד ויצר לשון קשירה · בחרט · לשון
סודר כמו המטפחות והחריטים · ויצר ככרים כסף בשני חריטים · והשני ויצר לשון צורה · בחרט · כלי אומנות הצורפין · שחורטין וחורצין בו
צורות בזהב כעט סופר החורט אותיות בלוחות ובפנקסין כמו וכתוב עליו בחרט אנוש · וזהו שתרגם אונקלוס וצר יתיה בזיפא לשון זיוף הוא כלי
אומנות שחורצין בו בזהב אותיות ושקודים שקורין בלעז ניי״ל ומזייפין על ידו חותמות · עגל מסכה · כיון שהשליכו לכור באו מכשפי ערב רב
שעלו ממצרים ועשאוהו בכשפים · ויש אומרים מיכה היה שם שיצא מתוך דמוסי בנין שנתמכמך בו במצרים והיה בידו שם שכתב בו משה
עלה שור עלה שור להעלות ארונו של יוסף מתוך נילוס והשליכו לתוך הכור ויצא העגל · מסכה · לשון מתכת · דבר אחר מאה ועשרים וחמשה קנ
קנטרין זהב היה בו כגימטריא של מסכה · אלה אלהיך · ולא נאמר אלה אלהינו מכאן שערב רב שעלו ממצרים הם שנקהלו על אהרן והם שע
שעשאוהו ואחר כך הטעו את ישראל אחריו · וירא אהרן · שהיה בו רוח חיים שנאמר בתבנית שור אוכל עשב · וראה שהצליחו מעשה שטן ולא היה
לו פה לדחותם לגמרי · ויבן מזבח · לדחותם · ויקרא חג ליי׳ מחר · ולא היום שמא יבא משה קודם שיעבדוהו וזהו פשוטו · ומדרשו בויקרא רבה ר
דברים הרבה ראה ראה חור בן אחותו שהיה מוכיחם והרגוהו וזהו ויבן מזבח לפניו · ועוד ראה ואמר מוטב שיתלה בי הסרחון
ולא בהם · ועוד ראה ואמר אם הם בונים אותו זה מביא צרור וזה מביא אבן ונמצאת מלאכתן נעשית בבת אחת מתוך שאני בונה אותו ואני מתעצל
במלאכתי ובין כך ובין כך משה בא · חג ליי׳ · בלבו היה לשמים בטוח היה שיבא משה ויעבדו את המקום · וישכימו · השטן זרזם כדי שיחטאו ·
לצחק · יש במשמע הזה גלוי עריות כמה שנאמר לצחק בי ושפיכות דמים כמה שנאמר יקומו הנערים וישחקו לפנינו אף כאן נהרג חור · וידבר · לשון
קושי הוא כמה וידבר אתם קשות · לך רד · מגדולתך · לא נתתי לך גדולה אלא בשבילם באותה שעה נתנדה משה מפי בית דין של מעלה ·
שחת עמך · שחת העם לא נאמר אלא עמך ערב רב שקבלת מעצמך וגיירתם ולא נמלכת בי ואמרת טוב שידבקו גרים בשכינה הם שחתו וה
והשחיתו · קשה עורף · מחזירין קשי ערפם לנגד מוכיחיהם וממאנים לשמוע · הניחה לי · עדין לא שמענו שהתפלל משה עליהם והוא אומר הניחה

92

אין כאן לו פתח והודיעו שהדבר תלוי בו שאם יתפלל עליהם לא יכלם · למה יי' יחרה אפך · כלום מתקנא אלא חכם בחכם גבור בגבור · והנחם
זה מחשבה אחרת להיטיב על הרעה אשר חשבת להם · זכור לאברהם · אם עברו על עשרת הדברות אברהם אביהם נתנסה בעשר
נסיונות ועדיין לא קבל שכרו תנהו לו ויצאו עשר בעשר · לאברהם ליצחק ולישראל · ואם אינן כדאין בזכותן מה אתה אומר לי ואעשה אותך
אותך לגוי גדול ואם כסא של שלש רגליו אינו עומד לפניך קל וחומר לכסא של רגל אחד · אשר נשבעת להם בך · לא נשבעת להם בדבר
שהוא כלה לא בשמים ולא בארץ לא בהרים ולא בגבעות אלא בך שאתה קים ושבועתך קיימת לעולם שנא' בי נשבעתי נאם יי' וליצחק נא'

לגוי גדול: ויחל משה את פני יהוה אלהיו ויאמר למה יהוה יחרה אפך בעמך אשר הוצאת מארץ מצרים בכח גדול וביד חזקה: למה יאמרו מצרים לאמר ברעה הוציאם להרג אתם בהרים ולכלתם מעל פני האדמה שוב מחרון אפך והנחם על הרעה לעמך: זכר לאברהם ליצחק ולישראל עבדיך אשר נשבעת להם בך ותדבר אלהם ארבה את זרעכם ככוכבי השמים וכל הארץ הזאת אשר אמרתי אתן לזרעכם ונחלו לעלם: וינחם יהוה על הרעה אשר דבר לעשות לעמו: פ

ויפן וירד משה מן ההר ושני לחת העדת בידו לחת כתבים משני עבריהם מזה ומזה הם כתבים: והלחת מעשה אלהים המה והמכתב מכתב אלהים הוא חרות על הלחת: וישמע יהושע את קול העם ברעה ויאמר אל משה קול מלחמה במחנה: ויאמר אין קול ענות גבורה ואין קול ענות חלושה קול ענות אנכי שמע: ויהי כאשר קרב אל המחנה וירא את העגל ומחלת ויחר אף משה וישלך מידו את הלחת וישבר אתם תחת ההר: ויקח את העגל אשר עשו וישרף באש ויטחן עד אשר דק ויזר על פני המים וישק את בני ישראל: ויאמר משה אל אהרן מה עשה לך העם הזה כי הבאת עליו חטאה גדלה: ויאמר אהרן אל יחר אף אדני אתה ידעת את העם כי ברע

לעם סגי: וצלי משה קדם יי' אלהיה ואמר למא יי' יתקף רגזך בעמך דאפקתא מארעא דמצרים בחיל רב ובידא תקיפא: למא יימרון מצראי למימר בבישא אפקינון לקטלא יתהון ביני טוריא ולשיצאותהון מעל אפי ארעא תוב מתקוף רגזך ואתב מן בישתא דמלילתא למעבד לעמך: אדכר לאברהם ליצחק ולישראל עבדך דקימתא להון במימרך ומלילת עמהון אסגי ית בניכון ככוכבי שמיא וכל ארעא הדא דאמרית אתן לבניכון ויחסנון לעלם: ותב יי' מן בישתא דמליל למעבד לעמיה:

ואתפני ונחת משה מן טורא ותרין לוחי סהדותא בידיה לוחי כתיבין מתרין עבריהון מכא ומכא אנון כתיבין: ולוחיא עובדא דיי' אנון וכתבא כתבא דיי' הוא מפרש על לוחיא: ושמע יהושע ית קל עמא כד מיבבין ואמר למשה קל קרבא במשריתא: ואמר לא קל גברין דנצחין בקרבא ואף לא קל חלשין דמתברין קל דמחיכין אנא שמע: והוה כד קריב למשריתא וחזא ית עגלא וחנגין ותקיף רגזא דמשה ורמא מידוהי ית לוחיא ותבר יתהון בשפולי טורא: ונסיב ית עגלא דעבדו ואוקיד בנורא ושף עד דהוה דקיק ודרא על אפי מיא ואשקי ית בני ישראל: ואמר משה לאהרן מה עבד לך עמא הדין ארי אתיתא עלוהי חובא רבא: ואמר אהרן לא יתקף רגזא דרבוני את ידעת ית עמא ארי בביש:

שנאמר והקימותי את השבועה אשר נשבעתי לאברהם אביך וליעקב נאמר אני אל שדי פרה ורבה נשבע לו באל שדי · משני עבריהם · היו
האותיות נקראות ומעשה נסים היו · מעשה אלהים המה · כמשמעו הוא בכבודו עשאן ד"א כאדם האומר לחבירו כל עסקיו של פלוני במלאכה
פלונית כך כל שעשועיו של הקב"ה בתורה · חרות · לשון חרת וחרט אחד הוא שניהם לשון חקק אנטליי"ר בלע"ז · ברעה · בהריעו שהיו מריעים
ושמחים וצוחקים · אין קול ענות גבורה · אין קול הזה נראה קול עניית גבורים הצועקים נצחון ולא קול חלשים הצועקים ווי אוי ניסה · קול
ענות · קול חרופין וגדופין המענין את נפש שומעו שנאמרין לו · וישלך מידו וגו' אמר מה פסח שהוא אחד מן המצות אמרה תורה כל בן נכר
נכר לא יאכל בו התורה כלה כאן וישראל משומדים ואתננה להם · תחת ההר · לרגלי ההר · ויזר · לשון נפוץ וכן יזורה על נוהו גפרית וכן כי
חנם מזורה הרשת · שזורין בו דגן וקטניות · וישק את בני ישראל · נתכון לבודקן כסוטות שלש מיתות נדונו שם אם יש עדים והתראה בסיף כמשפט אנשי
עיר הנדחת שהן מרובין · עדים בלא התראה במגפה שנ' ויגף יי' את העם · לא עדים ולא התראה בהדרוקן שבדקום המים ויצבו בטניהם · מה
עשה לך העם הזה · כמה יסורין סבלת שיסרוך עד שלא תביא עליהם חטא זה · כי ברע הוא · בדרך רע הם הולכים תמיד ובנסיונות לפני המקום

ואומר להם דבר אחר והם פרקו ויתנו לי ואשליכהו באש ולא ידעתי שיצא העגל הזה ויצא: פרוע. מגולה נתגלה שמצו וקלונו כמו ופ
ופרע את ראש האשה: לשמצה בקמיהם. להיות להם הדבר הזה לגנות בפי הקמים עליהם: מי ליי אלי. יבא אלי: כל בני לוי. מכאן שכל הש
השבט כשר: כה אמר וגו'. והיכן אמר זובח לאלהים יחרם כך שנויה במכילתא: אחיו מאמו והוא ישראל: מלאו ידכם. אתם ההורגים אותם ב
בדבר זה תתחנכו להיות כהנים למקום: כי איש בבנו. ימלא ידו בבנו ובאחיו: אכפרה בעד חטאתכם. אשים כפר וקנוח וסתימה לנגד חטאתכ'
להבדיל ביניכם ובין החטא: אלהי זהב. אתה הוא שגרמת להם שהשפעת להם זהב וכל חפצם מה יעשו שלא יחטאו משל למלך שהיה מאכיל

הוא: ויאמרו לי עשה לנו אלהים אשר ילכו לפנינו כי זה
משה האיש אשר העלנו מארץ מצרים לא ידענו מה היה
לו: ואמר להם למי זהב התפרקו ויתנו לי ואשלכהו באש
ויצא העגל הזה: וירא משה את העם כי פרע הוא כי פרעה
אהרן לשמצה בקמיהם: ויעמד משה בשער המחנה ויאמר
מי ליהוה אלי ויאספו אליו כל בני לוי: ויאמר להם כה אמר
יהוה אלהי ישראל שימו איש חרבו על ירכו עברו ושובו מ
משער לשער במחנה והרגו איש את אחיו ואיש את רעהו
ואיש את קרבו: ויעשו בני לוי כדבר משה ויפל מן העם ביום
ההוא כשלשת אלפי איש: ויאמר משה מלאו ידכם היום ל
ליהוה כי איש בבנו ובאחיו ולתת עליכם היום ברכה: ויהי
ממחרת ויאמר משה אל העם אתם חטאתם חטאה גדלה
ועתה אעלה אל יהוה אולי אכפרה בעד חטאתכם: וישב מ
משה אל יהוה ויאמר אנא חטא העם הזה חטאה גדלה
ויעשו להם אלהי זהב: ועתה אם תשא חטאתם ואם אין מחני
נא מספרך אשר כתבת: ויאמר יהוה אל משה מי אשר ח
חטא לי אמחנו מספרי: ועתה לך נחה את העם אל אשר
דברתי לך הנה מלאכי ילך לפניך וביום פקדי ופקדתי ע
עליהם חטאתם: ויגף יהוה את העם על אשר עשו את העגל
אשר עשה אהרן: ס וידבר יהוה אל משה

הוא: ואמרו לי עביד לנא דחלן
דיהכן קדמנא ארי דין משה
גברא דאסקנא מארעא דמצ
רים לא ידענא מה הוה ל
ליה: ואמרית להון למן דהבא
פריקו ויהבו לי ורמיתיה בנורא
ונפק עגלא הדין: וחזא משה ית
עמא ארי בטיל הוא ארי בט
בטלינון אהרן לאסבותהון שום
ביש לדריהון: וקם משה בתרע
משריתא ואמר מן דחלא דיי
ייתון לותי ואתכנשו לותיה כל
בני לוי: ואמר להון כדנן אמר
יי אלהא דישראל שוו גבר חרביה
על ירכיה עיברו ותובו מתרע
לתרע במשריתא וקטולו גבר
ית אחוהי וגבר ית חבריה וגבר
ית קריביה: ועבדו בני לוי כפת
כפתגמא דמשה ונפל מן עמא
ביומא ההוא כתלתא אלפין גב
גברא: ואמר משה קריבו ידי
ידיכון יומא דין קרבנא קדם יי
ארי גבר בבריה ובאחוהי ולא
ולאיתאה עליכון יומא דין בר
ברכן: והוה ביומא דבתרוהי וא
ואמר משה לעמא אתון חבתון
חובא רבא וכען איסק לקדם יי
מא אם אכפר על חוביכון: ותב
משה לקדם יי ואמר בבעו חב
עמא הדין חובא רבא ועבדו ל
להון דחלן דדהב: וכען אם שב
שבקת לחוביהון ואם לא מחני
כען מספרך דכתבת:
ואמר יי למשה מן דחב קדמי
אמחניה מספרי: וכען איזיל דבר
ית עמא לאתר דמלילית לך הא
מלאכי יהך קדמך וביום אס
אסערותי ואסער עליהון חוב
חוביהון: ומחא יי ית עמא על
דאשתעבידו לעגלא דעבד אה
אהרן: ומליל יי עם משה

ומשקה את בנו ומקשטו ותולה לו כיס בצוארו ומעמידו בפתח בית זונות מה יעשה הבן שלא יחטא: ועתה אם תשא חטאתם. הרי טוב איני
אומר לך מחני. ואם אין מחני. וזה מקרא קצר וכן הרבה: מספרך. מכל התורה כלה שלא יאמרו עלי שלא הייתי כדאי לבקש עליהם רחמים:
אל אשר דברתי לך. יש כאן לך אצל דבור במקום אליך וכן לדבר לו אל אדניהו: הנה מלאכי. ולא אני: וביום פקדי וגו'. עתה שמעתי א
אליך מלכלותם יחד ותמיד תמיד כשאפקוד עליהם עונותיהם ופקדתי עליהם מעט מן העון הזה עם שאר העונות ואין פורענות באה על
ישראל שאין בה קצת מפרעון עון העגל: ויגף יי את העם. מיתה בידי שמים לעדים בלא התראה:

לך עלה מזה · ארץ ישראל גבוה מכל הארצות לכך נאמר עלה · ד״א כלפי שאמר לו בשעת הכעס לך רד אמר לו בשעת רצון לך עלה · אתה
והעם · כאן לא נאמר ועמך · וגו׳ שש אומות הם והגרגשי עמד ופנה מפניהם מאליו · אל ארץ זבת חלב ודבש · אני אומר
לך להעלותם · כי לא אעלה בקרבך · לכך אני אומר לך ושלחתי מלאך · כי עם קשה עורף אתה · וכשתהא שכינתי בקרבכם ואתם ממרים בי אני
מרבה עליכם זעם · אכלך · לשון כליון · הדבר הרע · שאין השכינה שורה · איש עדיו · כתרים שנתנו להם בחורב כשאמרו נ
נעשה ונשמע · רגע אחד אעלה בקרבך וכליתיך · אם אעלה בקרבך ואתם ממרים בי בקשיות ערפכם אזעום עליכם רגע אחד שהוא שיעור

לך עלה מזה אתה והעם אשר העלית מארץ מצרים אל ה
הארץ אשר נשבעתי לאברהם ליצחק וליעקב לאמר ל
לזרעך אתננה: ושלחתי לפניך מלאך וגרשתי את הכנעני
האמרי והחתי והפרזי החוי והיבוסי: אל ארץ זבת חלב
ודבש כי לא אעלה בקרבך כי עם קשה ערף אתה פן א
אכלך בדרך: וישמע העם את הדבר הרע הזה ויתאבלו
ולא שתו איש עדיו עליו: ס ויאמר יהוה אל
משה אמר אל בני ישראל אתם עם קשה ערף רגע אחד
אעלה בקרבך וכליתיך ועתה הורד עדיך מעליך ואדעה
מה אעשה לך: ויתנצלו בני ישראל את עדים מהר חורב:
ומשה יקח את האהל ונטה לו מחוץ למחנה הרחק מן ה
המחנה וקרא לו אהל מועד והיה כל מבקש יהוה יצא אל
אהל מועד אשר מחוץ למחנה: והיה כצאת משה אל האהל
יקומו כל העם ונצבו איש פתח אהלו והביטו אחרי משה עד
באו האהלה: והיה כבא משה האהלה ירד עמוד הענן וע
ועמד פתח האהל ודבר עם משה: וראה כל העם את עמוד
הענן עמד פתח האהל וקם כל העם והשתחוו איש פתח
אהלו: ודבר יהוה אל משה פנים אל פנים כאשר ידבר א
איש אל רעהו ושב אל המחנה ומשרתו יהושע בן נון נער
לא ימיש מתוך האהל: פ ויאמר משה אל

איזל סק מכא את ועמא דאסקת
מארעא דמצרים לארעא דק
דקיימית לאברהם ליצחק ולי
וליעקב למימר לבנך אתננה :
ואשלח קדמך מלאכא ואתרך
ית כנענאי אמוראי וחתאי ופ
ופרזאי חואי ויבוסאי : לארעא
עבדא חלב ודבש ארי לא אס
אסלק שכנתי מבינך ארי עם ק
קשי קדל את דלמא אשיצנך בא
בארחא : ושמע עמא ית פתגמא
בישא הדין ואתאבלו ולא שוי
שויאו גבר תקון זיניה עלוהי :
ואמר יי למשה אמר לבני
ישראל אתון עם קשי קדל שעא
חדא אסלק שכנתי מבינך ואש
ואשיצנך וכען אעדי תקון זינך
מנך גלי קדמי מה אעבד לך :
ואעדיאו בני ישראל ית תקון זי
זיניהון מטורא דחורב : ומשה נסב
ית משכנא ופרסיה ליה מברא
למשריתא ארחיק מן משריתא
וקרי ליה משכן בית אולפנא והוי
כל דתבע אולפן מן קדם יי נפק
למשכן בית אולפנא דמברא ל
למשריתא : והוי כד נפק משה
למשכנא קימין כל עמא ומע
ומתעתדין גבר בתרע משכניה
ומסתכלין אחורי משה עד דעלל
למשכנא : והוי כד עלל משה
למשכנא נחית עמודא דעננא
וקאים בתרע משכנא ומתמלל
עם משה : וחזן כל עמא ית עמ
עמודא דעננא קאים בתרע מ
משכנא וקימין כל עמא וסגדין
גבר בתרע משכניה : ומתמלל יי
עם משה ממלל עם ממלל כמא
דממלל גברא עם חבריה ותאב
למשריתא ומשומשניה יהושע
בר נון עולימא לא עדי מגו מ
משריתא : ואמר משה קדם

ועכשיו שמעו ישראל רגע אחד יעבור זעם · ואכלה אתכם · לפיכך טוב לכם שאשלח מלאך · ועתה · פורענות זו תלקו שיר שתורידו עדיכם מ
מעליכם · ואדעה מה אעשה לך · בפקודת שאר העון אני יודע מה שבלבי לעשות · את עדים מהר חורב · את העדי שהיה בידם מהר חורב ·
ומשה · מאותו עון והלאה · יקח את האהל · לשון הווה הוא לוקח אהלו ונוטהו מחוץ למחנה אמר מנודה לרב מנודה לתלמיד · הרחק · אלפים
אמה כענין שנ׳ אך רחוק יהיה ביניכם וביני כאלפים אמה במדה · וקרא לו · והיה קורא לו אהל מועד הוא בית ועד למבקשי תורה · כל מבקש
יי · מכאן למבקש פני זקן כמקבל פני שכינה · יצא אל אהל מועד · כמו יוצא · ד״א והיה כל מבקש יי אפי׳ מלאכי השרת כששואלים מקום
שכינה חבריהם אומרים להם הרי הוא באהלו של משה · והיה · לשון הווה · כצאת משה מן המחנה ללכת אל האהל · יקומו כל העם · עומדים
מפניו ואין יושבין עד שנתכסה מהם · והביטו אחרי משה · לשבח · אשרי ילוד אשה שכך מובטח שהשכינה תכנס אחריו לפתח אהלו · ודבר עם
משה · כמו ומדבר עם משה ותרגו׳ ומתמלל עם משה שהוא כבוד שכינה כמו וישמע את הקול מדבר אליו · ואינו קורא מדבר אליו כשהוא
קורא מדבר פתרונו הקול נדבר בינו לבין עצמו וההדיוט שומע מאליו וכשהוא קורא מדבר משמע שהמלך מדבר עם ההדיוט · והשתחוו
לשכינה · ודבר יי אל משה פנים אל פנים · ומתמלל עם משה · ושב אל המחנה · לאחר שדבר עמו היה משה שב אל המחנה ומלמד לזקנים מ
מה שלמד והדבר הזה נהג משה מיום הכפורים עד שהוקם המשכן ולא יותר שהרי בשבעה עשר בתמוז נשתברו הלוחות ובשמנה עשר ש
שרף את העגל ודן את החוטאים בתשעה עשר עלה שנ׳ ויהי ממחרת ויאמר משה אל העם וגו׳ עשה שם ארבעים יום ובקש רחמים שנ׳ ואתנ
ואתנפל לפני יי וגו׳ בראש חדש אלול נאמר לו ועלית בבקר אל הר סיני לקבל לוחות האחרונות ועשה שם ארבעים יום שנ׳ בהם ואנכי עמדתי
בהר כימים הראשונים וגו׳ מה הראשונים ברצון אף האחרונים ברצון אמור מעתה אמצעיים היו בכעס · בעשרה בתשרי נתרצה הקב״ה ל׳ ישר

לישראל בשמחה ובלב שלם ואמר לו סלחתי ומסר לו לוחות אחרונות וירד והתחיל לצוותו על מלאכת המשכן ועשאוהו עד אחד בניסן ומש
ומשהוקם לא נדבר עמו אלא מאהל מועד. ושב אל המחנה. תרגום ותאיב למשריתא לפי שהוא לשון הווה וכן כל הענין וראה כל העם וחזן
ונצבו וקיימין והביטו ומסתכלין והשתחוו וסגדין ודבר ה' אל משה שישוב אל המחנה. אמר לו אני בכעס ואתה בכעס אם כן מי יק
יקרבם. ראה אתה אומר אלי. ראה תן עיניך ולבך על דבריך אתה אומר אלי וגו' ואתה לא הודעתני וגו' שאמרת לי הנה אנכי שולח מלאך
אין זו הודעה שאין אני חפץ בו. ואתה אמרת ידעתיך בשם. הכרתיך משאר בני אדם בשם חשיבות שהרי אמרת לי הנה אנכי בא אליך בעב הענן

יהוה ראה אתה אמר אלי העל את העם הזה ואתה לא ה
הודעתני את אשר תשלח עמי ואתה אמרת ידעתיך בשם
וגם מצאת חן בעיני: ועתה אם נא מצאתי חן בעיניך הודעני
נא את דרכך ואדעך למען אמצא חן בעיניך וראה כי עמך
הגוי הזה: ויאמר פני ילכו והנחתי לך: ויאמר אליו אם אין
פניך הלכים אל תעלנו מזה: ובמה יודע אפוא כי מצאתי חן
בעיניך אני ועמך הלוא בלכתך עמנו ונפלינו אני ועמך מכל
העם אשר על פני האדמה: פ ויאמר יהוה
אל משה גם את הדבר הזה אשר דברת אעשה כי מצאת
חן בעיני ואדעך בשם: ויאמר הראני נא את כבדך: ויאמר
אני אעביר כל טובי על פניך וקראתי בשם יהוה לפניך וח
וחנתי את אשר אחן ורחמתי את אשר ארחם: ויאמר לא
תוכל לראת את פני כי לא יראני האדם וחי: ויאמר יהוה
הנה מקום אתי ונצבת על הצור: והיה בעבר כבדי ושמתיך
בנקרת הצור ושכתי כפי עליך עד עברי: והסרתי את כפי
וראית את אחרי ופני לא יראו: פ ויאמר יהוה
אל משה פסל לך שני לחת אבנים כראשנים וכתבתי על

ה' חזי דאת אמר לי אסק ית עמא
הדין ואת לא הודעתני ית דתשלח
עמי ואת אמרת רביתך בשום ואף
אשכחת רחמין קדמי: וכען אם
כען אשכחית רחמין קדמך הודעני
כען ית ארח טובך ואדע רחמך ב
בדיל דאשכח רחמין קדמך וגלי
קדמך ארי עמך עמא הדין: ואמר
שכנתי תהך ואניח לך: ואמר קד
קדמוהי אם לית שכנתך מהלכא
בינגא לא תסקיננא מכא: ובמה
יתידע הכא ארי אשכחית רחמין
קדמך אנא ועמך הלא במהך ש
שכנתך עמנא ויתעבדן לנא פר
פרישן לי ולעמך משנין מכל עמא
דעל אפי ארעא:
ואמר ה' למשה אף ית פתגמא ה
הדין דמללתא אעבד ארי אשכחתא
רחמין קדמי ורביתך בשום: ואמר
אחזני כען ית יקרך: ואמר אנא
אעבר כל טובי על אפך ואקרי ב
בשמא דה' קדמך ואיחון למאן ד
דאיחון וארחם על מאן דארחם: ו
ואמר לא תכול למחזי ית אפי ש
שכנתי ארי לא יחזינני אנשא ויתקיים: ואמר ה' הא אתר מתקן קדמי
ותתעתד על טינרא: ויהי במעבר
יקרי ואשויך במערת טינרא ואגן
במימרי עלך עד דאעבר: ואעדי
ית דברת יקרי ותחזי ית דבתרי וד
ד קדמי לא יתחזון:
ואמר ה' למשה פסל לך תרין ל
לוחי אבניא כקדמאי ואכתוב על

וגו' וגם בך יאמינו לעולם. ועתה. אם אמת שמצאתי חן בעיניך הודיעני נא את דרכיך מה שכר אתה נותן למוצאי חן בעיניך. ואדעך למען
אמצא חן בעיניך. ואדע בזו מדת תגמוליך מה היא מציאת חן שמצאתי בעיניך. פתרון למען אמצא חן למען אכיר מציאת החן. וראה כי ע
עמך הגוי הזה. שלא תאמר ואעשה אותך לגוי גדול ואת אלה תעזוב. וראה כי עמך הם מקדם ואם בהם תמאס איני סומך על היוצאים מחל
מחלצי שיתקיימו ואת תשלום השכר שלי בזה הודיעני. ורבותינו דרשוהו במסכת ברכות ואני ליישב המקראות על אופניהם ועל סדרם
באתי. ויאמר פני ילכו. כתרגומו לא אשלח עוד מלאך אני בעצמי אלך כמו ופניך הולכים בקרב. ויאמר אליו. בזו אני חפץ כי על ידי ש
מלאך אל תעלנו מזה. ובמה יודע איפוא. יודע מציאות החן הלא בלכתך עמנו. ועוד דבר אחר אני שואל ממך שלא תשרה שכינתך עוד על
אומות העולם. ונפלינו אני ועמך. ונהיה מובדלים בדבר הזה מכל העם כמו והפלה ה' בין מקנה מצרים וגו'. גם את הדבר הזה. שלא תשרה
שכינתי עוד על אומות העולם אעשה ואין דבריו של בלעם על ידי שריית שכינה אלא נופל וגלוי עינים וכגון ואלי דבר יגונב שומעין ע
על ידי שליח. ויאמר הראני נא את כבודך. ראה משה שהיה עת רצון ודבריו מקובלים והוסיף לשאול להראותו מראית כבודו. ויאמר אני
אעביר. וגו' הגיעה שעה שתראה בכבודי מה שארשה אותך לראות לפי שאני צריך ללמדך סדר תפלה שכשנצרכת לבקש רחמים על ישראל
הזכרת לי זכות אבות כסבור אתה שאם תמה זכות אבות אין עוד תקוה. אני אעביר כל מדת טובי לפניך על הצור ואתה נתון במערה. וקראתי
בשם ה' לפניך. ללמדך סדר בקשת רחמים אף אם תכלה זכות אבות וכסדר שאתה רואה אותי מעוטף וקורא שלש עשרה מדות הוי מלמד
את ישראל לעשות כן ועל ידי שיזכירו לפני רחום וחנון יהיו נענין כי רחמי לא כלים. וחנותי את אשר אחון. אותן פעמים שארצה לחון. ורחמתי. עת שאח
שאחפוץ לרחם. עד כאן לא הבטיחו אלא עתים אענה ועתים לא אענה אבל בשעת מעשה א"ל הנה אנכי כורת ברית הבטיחו שאינן חוז
חוזרות ריקם. ויאמר לא תוכל וגו' אף כשאעביר כל טובי על פניך איני נותן לך רשות לראות את פני. הנה מקום אתי. בהר אשר אני מדבר
עמך תמיד יש מקום מוכן לי לצרכך שאטמינך שם שלא תזוק ומשם תראה מה שתראה. זהו פשוטו ומדרשו על מקום שהשכינה שם מדבר
ואומר המקום אתי ואינו אומר אני במקום שהקב"ה מקומו של עולם ואין עולמו מקומו. בעבור כבודי. כשאעבור לפניך. בנקרת הצור. כמו
העיני האנשים ההם תנקר. יקרוה עורבי נחל אני קרתי ושתיתי מ"מ גזרה אחת להם. נקרת הצור כריית הצור. ושכותי כפי. מכאן שנתנה רש
רשות למחבלים לחבל ואגין במימרי כנוי הוא לדרך כבוד של מעלה שאינו צריך לסוכך עליו בכף ממש. ואעדי ית דברת יקרי כשאסלק
הנהגת כבודי מכנגד פניך ללכת משם ולהלן. וראית את אחורי. הראהו קשר של תפילין. פסל לך. הראהו מחצב סנפרינון מתוך אהלו ואמר

לו הפסולת יהיה שלך ושמש נתעשר משה הרבה. פסל לך. אתה שברת הראשונות אתה פסל לך אחרות משל למלך שהלך למדינת הים והנ
יח ארוסתו עם השפחות מתוך קלקול השפחות יצא עליה שם רע עמד שושבינה וקרע כתובתה אמר אם יאמר המלך להרגה אומר לו עד
ין אינה אשתך בדק המלך ומצא שלא היה הקלקול אלא מן השפחות נתרצה לה אמר לו שושבינה כתוב לה כתובה אחרת שנקרעה הרא
שונה אמר לו המלך אתה קרעת אותה אתה קנה לה נייר אחר ואני אכתוב לה בכתב ידי כך המלך זה הקב"ה השפחות א"ו ערב רב הש
ושושבין זה משה לכך נאמר פסל לך: נכון. מז מן: ואיש לא יעלה עמך. הראשונות על ידי שהיו בתשואות וקולות וקולות שלטה בהם עין ר

הלחת את הדברים אשר היו על הלחת הראשנים אשר
שברת: והיה נכון לבקר ועלית בבקר אל הר סיני ונצבת
לי שם על ראש ההר: ואיש לא יעלה עמך וגם איש אל ירא
בכל ההר גם הצאן והבקר אל ירעו אל מול ההר ההוא:
ויפסל שני לחת אבנים כראשנים וישכם משה בבקר ויעל א
אל הר סיני כאשר צוה יהוה אתו ויקח בידו שני לחת אבנים:
וירד יהוה בענן ויתיצב עמו שם ויקרא בשם יהוה: ויעבר יהוה
על פניו ויקרא יהוה יהוה אל רחום וחנון ארך אפים ורב ח
חסד ואמת: נצר חסד לאלפים נשא עון ופשע וחטאה ונקה
לא ינקה פקד עון אבות על בנים ועל בני בנים על שלשים
ועל רבעים: וימהר משה ויקד ארצה וישתחו: ויאמר אם נא
מצאתי חן בעיניך אדני ילך נא אדני בקרבנו כי עם קשה
ערף הוא וסלחת לעוננו ולחטאתנו ונחלתנו: ויאמר הנה
אנכי כרת ברית נגד כל עמך אעשה נפלאת אשר לא נ
נבראו בכל הארץ ובכל הגוים וראה כל העם אשר אתה
בקרבו את מעשה יהוה כי נורא הוא אשר אני עשה עמך:
שמר לך את אשר אנכי מצוך היום הנני גרש מפניך את ה
האמרי והכנעני והחתי והפרזי והחוי והיבוסי: השמר לך פן
תכרת ברית ליושב הארץ אשר אתה בא עליה פן יהיה ל
למוקש בקרבך: כי את מזבחתם תתצון ואת מצבתם ת

לוחיא ית פתגמיא דהוו על לוח
לוחיא קדמאי דתברתא: והוי זמין
לצפרא ותסק בצפרא לטורא דס
דסיני ותתעתד קדמי תמן על ריש
טורא: ואינש לא יסק עמך ואף א
אנש לא יתחזי בכל טורא אף ע
ענא ותורי לא ירעון לקבל טורא
ההוא: ופסל תרין לוחי אבניא כ
כקדמאי ואקדים משה בצפרא וס
וסליק לטורא דסיני כמא דפקיד יי
יתיה ונסב בידיה תרין לוחי אבנ
אבניא: ואתגלי יי בעננא ואתעתד
עמיה תמן וקרא בשמא דיי: וא
ואעבר יי שכינתיה על אפוהי וק
וקרא יי יי אלהא רחמנא וחננא מ
מרחיק רגז ומסגי למעבד טבון
וקשוט: נטר טיבו לאלפי דרין ש
שבק לעוין ולמרוד ולחובין סלח
לדתיבין לאוריתיה ולדלא תיבין
לא מזכי מסער חובי אבהן על
בנין ועל בני בנין מרדין על דר
תליתאי ועל דר רביעאי: ואוחי
משה וכרע על ארעא וסגיד: וא
ואמר אם כען אשכחית רחמין קד
קדמך יי תהך כען שכינתא דיי בי
ביננא ארי עם קשי קדל הוא ות
ותשבוק לחובנא ולחטאנא ותח
ותחסניננא: ואמר הא אנא גזר קים
קדם כל עמך אעביד פרישן דלא
אתבריאה בכל ארעא ובכל עמ
עממיא ויחזי כל עמא דאת ביני
בניהון ית עובדא דיי ארי דחיל
הוא דאנא עביד עמך: טר לך ית
דאנא מפקיד לך יומא דין הא א
אנא מתרך מן קדמך ית אמוראי
וכנענאי וחתאי ופריזאי וחוואי וי
ויבוסאי: אסתמר לך דלמא תגזר
קים ליתבי ארעא דאת עליל עלה
דלמא יהי לתקלא בינך: ארי ית
אגוריהון תתרעון וית קמתהון תת

רצה אין לך יפה מן הצניעות: ויקרא בשם יי. ויקרא בשמא דיי: יי יי. הוא מדת רחמים אחת קודם שיחטא ואחת היא לאחר שיחטא וישוב: אל. א
אף זו מדת רחמים וכן הוא אומר אלי אלי למה עזבתני ואין לומר למדת הדין למה עזבתני כך מצאתיה במכילתא: ארך אפים. מאריך אפו ואינו
ממהר ליפרע שמא יעשה תשובה: ורב חסד. לצריכי חסד שאין להם זכיות כל כך: ואמת. לשלם שכר טוב לעושי רצונו: נוצר חסד. שהאדם ע
עושה לפניו: לאלפים. לשני אלפים דורות: עונות. אלו הזדונות: פשעים. אלו המרדים שאדם עושה להכעיס: ונקה לא ינקה. לפי פשוטו משמע
שאינו מוותר על העון לגמרי אלא נפרע ממנו מעט מעט ורבותינו דרשו מנקה הוא לשבים ולא ינקה לשאינן שבים: פוקד עון אבות על בנים. כש
כשאוחזין מעשה אבותיהם בידיהם שכבר פירש במקרא אחר לשונאי: ועל רבעים. דור רביעי נמצאת מדה טובה מרובה על מדת פורענות
אחת לחמש מאות שבמדה טובה הוא אומר נוצר חסד לאלפים: וימהר משה. כשראה משה שכינה עוברת ושמע קול הקריאה מיד וישתחו: ילך נא
יי בקרבנו. כמו שהבטחת ואם עם קשה עורף הוא וימרו בך ואמרת על זאת פן אכלך בדרך הנה תסלח לעוננו וגו' יש כי במקום אם: ונחלתנו. ו
ותתננו לך כנחלה מיוחדת זו היא בקשתו: ונפלינו אני ועמך שלא תשרה שכינה על האומות: כורת ברית. על זאת: אעשה נפלאות. לשון ונפלינו:
שנהיו מובדלים בזו מכל האומות שלא תשרה שכינתך עליהם: את האמורי וגו'. ששה אומות יש כאן כי הגרגשי עמד ופנה מפניהם:

אשריו. הוא אילן שעובדין אותו: קנא שמו. מקנא ליפרע ואינו מוותר וזהו כל לשון קנאה אוחז בנצחונו ופורע מעוזביו: ואכלת מזבחו. כס
כסבור אתה שאין עונש באכילתו ואני מעלה עליך כמודה בעבודתם שמתוך כך אתה בא ולוקח מבנותיו לבניך: חדש האביב. חדש הבכיר ש
שהתבואה מבכרת בבשולה: כל פטר רחם לי. באדם: וכל מקנך תזכר. וגו' וכל מקנך אשר תזכר בפטר שור ושה. אשר יפטור זכר את רחמה:
פטר. לשון פתיחה וכן פוטר מים ראשית מדון ואין כל תזכר לשון נקבה היא מוסב על היולדת: ופטר חמור. ולא שאר בהמה טמאה: תפדה בשה.
נותן שה לכהן והוא חולין ביד כהן ופטר חמור מותר בעבודה לבעלים: וערפתו. עורפו בקופיץ הוא הפסיד ממונו של כהן לפיכך יפסיד ממונו: וכל

תשברון ואת אשריו תכרתון: כי לא תשתחוה לאל אחר כי
יהוה קנא שמו אל קנא הוא: פן תכרת ברית ליושב הארץ
וזנו אחרי אלהיהם וזבחו לאלהיהם וקרא לך ואכלת מ
מזבחו: ולקחת מבנתיו לבניך וזנו בנתיו אחרי אלהיהן והזנו
את בניך אחרי אלהיהן: אלהי מסכה לא תעשה לך: את
חג המצות תשמר שבעת ימים תאכל מצות אשר צויתך ל
למועד חדש האביב כי בחדש האביב יצאת ממצרים: כל
פטר רחם לי וכל מקנך תזכר פטר שור ושה: ופטר חמור
תפדה בשה ואם לא תפדה וערפתו כל בכור בניך תפדה
ולא יראו פני ריקם: ששת ימים תעבד וביום השביעי תשבת
בחריש ובקציר תשבת: וחג שבעת תעשה לך בכורי קציר
חטים וחג האסיף תקופת השנה: שלש פעמים בשנה יראה
כל זכורך את פני האדן יהוה אלהי ישראל: כי אוריש גוים
מפניך והרחבתי את גבלך ולא יחמד איש את ארצך בע
בעלתך לראות את פני יהוה אלהיך שלש פעמים בשנה:
לא תשחט על חמץ דם זבחי ולא ילין לבקר זבח חג הפסח:
ראשית בכורי אדמתך תביא בית יהוה אלהיך לא תבשל
גדי בחלב אמו: פ ויאמר יהוה אל משה
כתב לך את הדברים האלה כי על פי הדברים האלה כ
כרתי אתך ברית ואת ישראל: ויהי שם עם יהוה ארבעים

תתברון וית אשריהון תקצצון: ארי
לא תסגוד לטעות עממיא ארי יי
קנא שמיה אל קנא הוא: דלמא תג
תגזר קים ליתב ארעא ויטעון בת
בתר טעותהון וידבחון לטעותהון
ויקרון לך ותיכול מדבחיהון: ותסב
מבנתהון לבנך ויטען בנתהון ב
בתר טעותהון ויטען ית בנך בת
בתר טעותהן: אלהין דמתכא לא
תעבד לך: ית חגא דפטיריא תטר
שבעא יומין תיכול פטירא דפק
דפקדתך לזמן דאביבא ארי בי
בירחא דאביבא נפקת ממצרים:
כל פתח ולדא דלי וכל בעירך תק
תקדש דכרין בכור תור ואמר: ו
ובוכרא דחמרא תפרוק באמרא
ואם לא תפרוק ותנקפיה כל בכ
בוכרא דבנך תפרוק ולא יתחזון ק
קדמי ריקנין: שתא יומין תפלח וב
וביומא שביעאה תנוח בזרועא
ובחצדא תנוח: וחגא דשבועיא ת
תעבד לך בכורי חצד חטין וחגא
דכנשא מפקא דשתא: תלת זמנין
בשתא יתחזון כל דכורך קדם רבון
עלמא יי אלהא דישראל: ארי אתרך
עממין מן קדמך ואפתי ית תחומך
ולא יחמד אנש ית ארעך במסקך
לאתחזאה קדם יי אלהך תלת זמנין
בשתא: לא תכוס על חמיע דם פס
פסחי ולא יביתון לצפרא בר מש
משריהון תרבי נכסת חגא דפס
דפסחא: ריש בכורי ארעך תיתי ל
לבית מקדשא דיי אלהך לא תיכ
תיכלון בשר בחלב:

ואמר יי למשה כתב לך ית פתג
פתגמיא האלין ארי על מימר פ
פתגמיא האלין גזרית עמך קים
ועם ישראל: והוה תמן קדם יי א
ארבעין

בכור בניך תפדה. ה' סלעים פדיונו קצוב שנ' ופדויו מבן חדש תפדה: ולא יראו פני ריקם. לפי פשוטו של מקרא דבר בפני עצמו הוא ואינו
מוסב על הבכור שאין במצות בכור ראיית פנים אלא אזהרה אחרת היא וכשתעלו לרגל לראות לא יראו פני ריקם מוטל עליכם להביא עולת
ראיה ולפי מדרש ברייתא מקרא יתר הוא ומופנה לגזרה שוה ללמד על הענקו של עבד עברי שהוא ה' סלעים מכל מין ומין כפדיון בכור במסכ'
קדושין: בחריש ובקציר תשבת. למה נזכר חריש וקציר יש מרבותינו אומרים על חריש של ערב שביעית הנכנס לשביעית וקציר של שביעית
היוצא למוצאי שביעית ללמדך שמוסיפין מחול על הקדש וכך משמעו ששת ימים תעבוד וביום השביעי תשבת ועבודת ששת הימים שהתרתי
לך יש שנה שהחריש והקציר אסור ואין צריך לומר חריש וקציר של שביעית שהרי כבר נאמר שדך לא תזרע וגו' ויש אומרים שאינו מדבר
אלא בשבת וחריש וקציר שהוזכר בו לומר לך מה חריש רשות אף קציר רשות יצא קציר העומר שהוא מצוה ודוחה את השבת: בכורי קציר ח
חטים. שאתה מביא בו שתי הלחם מן החטים: בכורים. שהיא מנחה ראשונה הבאה מן החדש חטים לפי כי מנחת העומר הבאה בפסח מן
השעורים היא: וחג האסיף. בזמן שאתה אוסף תבואתך מן השדה לבית. אסיפה זו לשון הכנסה לבית כמו ואספתו אל תוך ביתך: תקופת השנה
שהיא בחזרת השנה בתחילת השנה הבאה: תקופת. לשון מסבה והקפה: כל זכורך. כל הזכרים שבך: הרבה מצות בתורה נאמרו ונ
ונכפלו ויש מהם שלש פעמים וארבע לחייב וליענש על מנין לאוין שבהן ועל מנין עשה שבהם: אוריש. כתרגומו אתריך וכן המל רש וכן ו
ויורש את האמורי לשון גירושין: והרחבתי את גבולך. ואתה רחוק מבית הבחירה ואינך יכול לראות לפני תמיד לכך אני קובע לך שלש הר
הרגלים הללו: לא תשחט. וגו' לא תשחט את הפסח ועדין חמץ קיים אזהרה לשוחט או לזורק או לאחד מבני חבורה: ולא ילין. כתרגומו אין ל
לינה מועלת בראש המזבח ואין לינה אלא בעמוד השחר: זבח חג הפסח. אימוריו ומכאן אתה למד לכל הקטר חלבים ואברים: ראשית בכורי

96

וכל איש אשר נמצא אתו תכלת וגו' תכלת או ארגמן או תולעת שני או בוצא ועזים או עורות אילים או תחשים כלם הביאו: טוו את העזים היא היתה אומנות יתרה כי משעל גבי העזים טווים אותן · והנשיאים הביאו · אמר ר' נתן מה ראו נשיאים להתנדב בחנכת המזבח בתחלה ובמלאכת המשכן לא התנדבו ב בתחלה אלא כך אמרו נשיאים יתנדבו צבור מה שמתנדבין ומה שמחסרין אנו משלימין כיון שהשלימו צבור את הכל אמרו נשיאים מה על עלינו לעשות הביאו את אבני השהם וגו' לכך התנדבו בחנוכה תחלה ולפי שנתעצלו מתחלה נחסרה אות משמם והנשאים כתי' · ויקרי בנה של שרים היה · אהליאב מן שבט דן מן הירודין שבשבטים מבני השפחות והשוהו המקום לבצלאל למלאכת בית והוא מגדול השבטים לקיים מה

הניף תנופת זהב ליהוה: וכל איש אשר נמצא אתו תכלת
וארגמן ותולעת שני ושש ועזים וערת אילם מאדמים וערת
תחשים הביאו: כל מרים תרומת כסף ונחשת הביאו את
תרומת יהוה וכל אשר נמצא אתו עצי שטים לכל מלאכת
העבדה הביאו: וכל אשה חכמת לב בידיה טוו ויביאו מטוה
את התכלת ואת הארגמן את תולעת השני ואת השש: ו
וכל הנשים אשר נשא לבן אתנה בחכמה טוו את העזים:
והנשאם הביאו את אבני השהם ואת אבני המלאים לאפוד
ולחשן: ואת הבשם ואת השמן למאור ולשמן המשחה ול
ולקטרת הסמים: כל איש ואשה אשר נדב לבם אתם ל
להביא לכל המלאכה אשר צוה יהוה לעשות ביד משה ה
הביאו בני ישראל נדבה ליהוה: פ ויאמר
משה אל בני ישראל ראו קרא יהוה בשם בצלאל בן אורי
בן חור למטה יהודה: וימלא אתו רוח אלהים בחכמה ב
בתבונה ובדעת ובכל מלאכה: ולחשב מחשבת לעשת ב
בזהב ובכסף ובנחשת: ובחרשת אבן למלאת ובחרשת עץ
לעשות בכל מלאכת מחשבת: ולהורת נתן בלבו הוא וא
ואהליאב בן אחיסמך למטה דן: מלא אתם חכמת לב ל
לעשות כל מלאכת חרש וחשב ורקם בתכלת ובארגמן
בתולעת השני ובשש וארג עשי כל מלאכה וחשבי מחשבת:

ארים ארמות דדהבא קדם ייי: וכל
דבר דאשתכח עמיה תכלא וא
וארגונא וצבע זהורי ובוץ וש
ומעזי ומשכי דדכרי מסומקי וש
ומשכי ססגונא איתיאו: כל דארים
ארמות כסף ונחש איתיאו ית א
אפרשותא קדם ייי וכל דאשתכח
עמיה אעי שטין לכל עבידת פ
פלחנא איתיאו: וכל אתתא חכימת
לבא בידהא עזלא ומיתן כד עזל
ית תכלא וית ארגונא ית צבע ז
זהורי וית בוצא: וכל נשיא דה
דאתרעי לבהון יתהון בחכמא ע
עזלן ית מעזיא: ורברביא איתיאו
ית אבני בורלא וית אבני אש
אשלמותא לשקעא באפודא ובח
ובחשנא: וית בוסמא וית משחא
לאנהורותא ולמשח רבותא ול
ולקטרת בוסמיא: כל גבר ואתתא
דאתרעי לבהון יתהון לאיתאה ל
לכל עבידתא דפקד ייי לאעבד
בידא דמשה איתיאו בני ישראל
נדבתא קדם ייי:
ואמר משה לבני ישראל חזו דרבי
ייי בשום בצלאל בר אורי בר חו
חור לשבטא דיהודה: ואשלם ע
עמיה רוח מן קדם ייי בחכמה וב
ובסכלתנו ובמדע ובכל עבידתא:
ולאלפא אומנן למעבד בדהבא
ובכספא ובנחשא: ובאומנות אבן
טבא לאשלמא ובנגרות אעא ל
למעבד בכל עבידת אומנן: ול
ולאלפא יהב בלביה הוא וא
ואהליאב בר אחיסמך לשבטא
דדן: אשלם עמהון חכימות לבא
לאעבד בכל עבידת נגר ואומן
וציור בתכלא ובארגונא בצבע ז
זהורי ובבוצא ועשי עבדי כל ע
עבידתא ומלפי אומנן:

שנאמר לא נכר שוע לפני דל

מדי העבודה: יותר מכדי צורך העבודה: ויכלא: לשון מניעה: והמלאכה היתה דים: ומלאכת ההבאה היתה דים של עושים המ
המשכן לכל המלאכה של משכן לעשות אותה ולהותר: והותר כמו והכבד את לבו והכות את סונב:

ועשה בצלאל ואהליאב וכל איש חכם לב אשר נתן יהוה
חכמה ותבונה בהמה לדעת לעשת את כל מלאכת עבדת
הקדש לכל אשר צוה יהוה: ויקרא משה אל בצלאל ואל
אהליאב ואל כל איש חכם לב אשר נתן יהוה חכמה בלבו
כל אשר נשאו לבו לקרבה אל המלאכה לעשת אתה: ויק
ויקחו מלפני משה את כל התרומה אשר הביאו בני ישראל
למלאכת עבדת הקדש לעשת אתה והם הביאו אליו עוד
נדבה בבקר בבקר: ויבאו כל החכמים העשים את כל ה
מלאכת הקדש איש איש ממלאכתו אשר המה עשים: ויא
ויאמרו אל משה לאמר מרבים העם להביא מדי העבדה
למלאכה אשר צוה יהוה לעשת אתה: ויצו משה ויעבירו
קול במחנה לאמר איש ואשה אל יעשו עוד מלאכה ל
לתרומת הקדש ויכלא העם מהביא: והמלאכה היתה דים
לכל המלאכה לעשות אתה והותר: ס ויעשו
כל חכם לב בעשי המלאכה את המשכן עשר יריעת שש
משזר ותכלת וארגמן ותולעת שני כרבים מעשה חשב עשה
אתם: ארך היריעה האחת שמנה ועשרים באמה ורחב א
ארבע באמה היריעה האחת מדה אחת לכל היריעת: ויח
ויחבר את חמש היריעת אחת אל אחת וחמש יריעת חבר
אחת אל אחת: ויעש ללאת תכלת על שפת היריעה האחת

ויעבד בצלאל ואהליאב וכל גבר
חכים לבא דיהב יי׳ חכמתא וס
וסכלתנו בהון למדע למעבד
ית כל עבידת פולחן קודשא לכל
דפקיד יי׳: וקרא משה לבצלאל
ולאהליאב ולכל גבר חכים ל
לבא דיהב יי׳ חכמתא בלביה
כל דאתרעי לביה למקרב לע
לעבידתא למעבד יתה: ונסיבו
מן קדם משה ית כל אפרשותא
דאייתיו בני ישראל לעבידת פ
פולחן קודשא למעבד יתה ואנון
מיתן ליה עוד נדבתא בצפר ב
בצפר: ואתו כל חכימיא דעבדין
ית כל עבידת קודשא גבר גבר
מעבידתיה דאנון עבדין: וא
ואמרו למשה למימר מסגן ע
עמא למיתיא מסת פולחנא ל
לעבידתא דפקיד יי׳ למעבד ית
יתה: ופקיד משה ואעברו כ
במשריתא למימר גבר ואתתא
לא יעבדון עוד עבידתא לאפ
לאפרשות קודשא ופסק עמא מ
מלאיתאה: ועבידתא הות מסת
לכל עבידתא למעבד יתה ויתירת:
ועבדו כל חכימי לבא בעבדי
עבידתא ית משכנא עסר יר
יריען דבוץ שזיר ותכלא וא
וארגונא וצבע זהורי צורת כר
כרובין עובד אומן עבד יתהין:
ארכא דיריעתא חדא עסרין ות
ותמני אמין ופותיה ארבע אמ
אמין דיריעתא חדא משחתא ח
חדא לכל יריעתא: ולפף ית חמ
חמש יריען חדא עם חדא וחמש
יריען לפף חדא עם חדא: ועבד
ענובין דתכלא על שפתא דיר
דיריעתא חדא

מקצה במחברת כן עשה בשפת היריעה הקיצונה במחברת
השנית: חמשים ללאת עשה ביריעה האחת וחמשים ללאת
עשה בקצה היריעה אשר במחברת השנית מקבילת הל
הללאת אחת אל אחת: ויעש חמשים קרסי זהב ויחבר את
היריעת אחת אל אחת בקרסים ויהי המשכן אחד:
פ ויעש יריעת עזים לאהל על המשכן עשתי
עשרה יריעת עשה אתם: ארך היריעה האחת שלשים ב
באמה וארבע אמות רחב היריעה האחת מדה אחת לעשתי
עשרה יריעת: ויחבר את חמש היריעת לבד ואת שש ה
היריעת לבד: ויעש ללאת חמשים על שפת היריעה הקיצנה
במחברת וחמשים ללאת עשה על שפת היריעה החברת
השנית: ויעש קרסי נחשת חמשים לחבר את האהל להית
אחד: ויעש מכסה לאהל ערת אילם מאדמים ומכסה ערת
תחשים מלמעלה: ס ויעש את הקרשים למשכן
עצי שטים עמדים: עשר אמת ארך הקרש ואמה וחצי ה
האמה רחב הקרש האחד: שתי ידת לקרש האחד משלבת
אחת אל אחת כן עשה לכל קרשי המשכן: ויעש את ה
הקרשים למשכן עשרים קרשים לפאת נגב תימנה: וא
וארבעים אדני כסף עשה תחת עשרים הקרש שני אדנים
תחת הקרש האחד לשתי ידתיו ושני אדנים תחת הקרש

מסטרא בית לופי כן עבד בס
בשפתא דיריעתא בסטרא בית
לופי תנינא: חמשין ענובין עבד
ביריעתא חדא וחמשין ענובין
עבד בסטרא דיריעתא דבית
לופי תנינא מכונן ענוביא חדא
לקבל חדא: ועבד חמשין פר
פורפין דדהב ולפף ית יריעתא
חדא עם חדא בפורפיא והוה מ
משכנא חד:
ועבד יריען דמעזי לפרסא על
משכנא חדא עשרי יריען עבד
יתהין: ארכא דיריעתא חדא תל
תלתין אמין וארבע אמין פותיא
דיריעתא חדא משחתא חדא ל
לחדא עשרי יריען: ולפף ית חמ
חמש יריען לחוד וית שית יריען
לחוד: ועבד ענובין חמשין על
ספתא דיריעתא בסטרא בית ל
לופי וחמשין ענובין עבד על
ספתא דיריעתא דבית לופי תנ
תנינא: ועבד פורפין דנחש חמ
חמשין ללפפא ית משכנא למ
למהוי חד: ועבד חופאה למש
למשכנא דמשכי דדכרי מסמקי
וחופאה דמשכי ססגונא מלע
מלעלא:
ועבד ית דפיא למשכנא דאעי
שטין קימין: עשר אמין ארכא
דדפא ואמתא ופלגות אמתא פ
פותיא דדפא חד: תרין צירין ל
לדפא חד משלבין חדא עם
חדא כן עבד לכל דפי משכנא:
ועבד ית דפיא למשכנא עסרין
דפין לרוח עיבר דרומא: וא
וארבעין סמכין דכסף עבד תח
תחות עסרין דפין תרין סמכין
תחות דפא חד לתרין צירוהי ות
ותרין סמכין תחות דפא

ויעש בצלאל׳ לפי שנתן נפשו על המלאכה יותר משאר החכמים נקראת על שמו׃

האחד לשתי ידתיו׃ ולצלע המשכן השנית לפאת צפון עשה
עשרים קרשים׃ וארבעים אדניהם כסף שני אדנים תחת
הקרש האחד ושני אדנים תחת הקרש האחד׃ ולירכתי
המשכן ימה עשה ששה קרשים׃ ושני קרשים עשה למ
למקצעת המשכן בירכתים׃ והיו תואמם מלמטה ויחדו יהיו
תמים אל ראשו אל הטבעת האחת כן עשה לשניהם לשני
המקצעת׃ והיו שמנה קרשים ואדניהם כסף ששה עשר א
אדנים שני אדנים שני אדנים תחת הקרש האחד׃ ויעש
בריחי עצי שטים חמשה לקרשי צלע המשכן האחת׃ וח
וחמשה בריחם לקרשי צלע המשכן השנית וחמשה בריחם
לקרשי המשכן לירכתים ימה׃ ויעש את הבריח התיכן ל
לברח בתוך הקרשים מן הקצה אל הקצה׃ ואת הקרשים
צפה זהב ואת טבעתם עשה זהב בתים לבריחם ויצף את
הבריחם זהב׃ ויעש את הפרכת תכלת וארגמן ותולעת שני
ושש משזר מעשה חשב עשה אתה כרבים׃ ויעש לה א
ארבעה עמודי שטים ויצפם זהב וויהם זהב ויצק להם אר
ארבעה אדני כסף׃ ויעש מסך לפתח האהל תכלת וארגמן
ותולעת שני ושש משזר מעשה רקם׃ ואת עמודיו חמשה
ואת וויהם וצפה ראשיהם וחשקיהם זהב ואדניהם חמשה
נחשת׃ פ ויעש בצלאל את הארן עצי שטים

חד לתרין צירוהי׃ ולסטר מ
משכנא תנינא לרוח צפונא
עבד עסרין דפין׃ וארבעין ס
סמכיהון דכסף תרין סמכין ת
תחות דפא חד ותרין סמכין ת
תחות דפא חד׃ ולסיפי משכנא
מערבא עבד שתא דפין׃ ות
ותרין דפין עבד לזוית משכנא
בסופיהון׃ והוו מכוונין מלרע
וכחדא הוו מכוונין ברישיהון
בעזקתא חדא כן עבד לתר
לתרויהון לתרתין זוין׃ והוו
תמניא דפין וסמכיהון דכסף
שתא עשר סמכין תרין סמכין
תרין סמכין תחות דפא חד׃ ו
ועבד עברי דאעי שטין חמ
חמשא לדפי סטר משכנא חד׃
וחמשא עברין לדפי סטר מ
משכנא תנינא וחמשא עברין
לדפי משכנא לסופיהון מער
מערבא׃ ועבד ית עברא מצ
מציעאה לעברא בגו דפיא
מן סיפי לסיפי׃ וית דפיא חפ
חפא דהבא וית עזקתהון עבד
דהבא אתרא לעבריא וחפא
ית עבריא דהבא׃ ועבד ית פ
פרכתא דתכלא וארגונא וצ
וצבע זהורי ובוץ שזיר עובד
אומן עבד יתה צורת כרו
כרובין׃ ועבד לה ארבעה ע
עמודי שטין וחפנון דהבא ו
וויהון דהבא ואתיך להון אר
ארבעה סמכין דכסף׃ ועבד
פרסא לתרע משכנא דתכלא
וארגונא וצבע זהורי ובוץ ש
שזיר עובד ציור׃ וית עמודוהי
חמשא וית וויהון וחפא רישי
רישיהון וכבושיהון דהבא וס
וסמכיהון דנחשא׃
ועבד
בצלאל ית ארונא דאעי שטין

אמתים וחצי ארכו ואמה וחצי רחבו ואמה וחצי קמתו: ויצפהו
זהב טהור מבית ומחוץ ויעש לו זר זהב סביב: ויצק לו ארבע
טבעת זהב על ארבע פעמתיו ושתי טבעת על צלעו האחת
ושתי טבעת על צלעו השנית: ויעש בדי עצי שטים ויצף אתם
זהב: ויבא את הבדים בטבעת על צלעת הארן לשאת את
הארן: ויעש כפרת זהב טהור אמתים וחצי ארכה ואמה וחצי
רחבה: ויעש שני כרבים זהב מקשה עשה אתם משני קצות
הכפרת: כרוב אחד מקצה מזה וכרוב אחד מקצה מזה מן
הכפרת עשה את הכרבים משני קצותו: ויהיו הכרבים
פרשי כנפים למעלה סככים בכנפיהם על הכפרת ופניהם
איש אל אחיו אל הכפרת היו פני הכרבים: פ

ויעש את השלחן עצי שטים אמתים ארכו ואמה רחבו
ואמה וחצי קמתו: ויצף אתו זהב טהור ויעש לו זר זהב סביב:
ויעש לו מסגרת טפח סביב ויעש זר זהב למסגרתו סביב:
ויצק לו ארבע טבעת זהב ויתן את הטבעת על ארבע הפאת
אשר לארבע רגליו: לעמת המסגרת היו הטבעת בתים ל
לבדים לשאת את השלחן: ויעש את הבדים עצי שטים ויצף
אתם זהב לשאת את השלחן: ויעש את הכלים אשר על
השלחן את קערתיו ואת כפתיו ואת מנקיתיו ואת הקשות א
אשר יסך בהן זהב טהור: פ ויעש את המנרה

תרתין אמין ופלגא ארכיה ואמ
ואמתא ופלגא פותיה ואמתא וא
ופלגא רומיה: וחפהי דהב דכי מ
מגו ומברא ועבד ליה זיר דדהב
סחור: ואתיך ליה ארבע ע
עזקן דדהב על ארבע זויתיה ות
ותרתין עזקן על סטריה חד ותרתין
עזקן על סטריה תנינא: ועבד א
אריחי דאעי שטין וחפא יתהון ד
דהבא: ואעיל ית אריחיא בעזקתא
על סטרי ארונא למטל ית ארו
ארונא: ועבד כפרתא דדהב דכי
תרתין אמין ופלגא ארכה ואמ
ואמתא ופלגא פותיה: ועבד תרין
כרובין דדהב נגיד עבד יתהון מ
מתרין סטרי כפרתא: כרובא חד
מסטרא מכא וכרובא חד מסטרא
מכא מן כפרתא עבד ית כרוביא
מתרין סטרוהי: והוו כרוביא פרי
פריסין גדפיהון לעילא מטלין ב
בגדפיהון על כפרתא ואפיהון חד
לקבל חד לקבל כפרתא הוו אפי
כרוביא:

ועבד ית פתורא דאעי שטין תרתין
אמין ארכיה ואמתא פותיה ואמתא
ופלגא רומיה: וחפא יתיה דהב דכ
דכי ועבד ליה זיר דדהב סחור ס
סחור: ועבד ליה גדנפא רומיה
פושכא סחור סחור ועבד זיר דדה
דדהב לגדנפיה סחור סחור: ואת
ואתיך ליה ארבע עזקן דדהב ויה
ויהב ית עזקתא על ארבע זויתא
דלארבע רגלוהי: לקבל גדנפא
הואה עזקתא אתרא לאריחיא למ
למטל ית פתורא: ועבד ית ארי
אריחיא דאעי שטין וחפא יתהון
דהבא למטל ית פתורא: וע
ועבד ית מניא דעל פתורא ית מג
מגסוהי וית בזיכוהי וית מכילתא
וית קסותא דמתנסכין בהין דדהב
דכי: ועבד ית מנרתא

זהב טהור מקשה עשה את המנרה ירכה וקנה גביעיה כ
כפתריה ופרחיה ממנה היו : וששה קנים יצאים מצדיה ש
שלשה קני מנרה מצדה האחד ושלשה קני מנרה מצדה
השני : שלשה גבעים משקדים בקנה האחד כפתר ופרח
ושלשה גבעים משקדים בקנה אחד כפתר ופרח כן לששת
הקנים היצאים מן המנרה : ובמנרה ארבעה גבעים מש
משקדים כפתריה ופרחיה : וכפתר תחת שני הקנים ממנה
וכפתר תחת שני הקנים ממנה וכפתר תחת שני הקנים ם
ממנה לששת הקנים היצאים ממנה : כפתריהם וקנתם ם
ממנה היו כלה מקשה אחת זהב טהור : ויעש את נרתיה
שבעה ומלקחיה ומחתתיה זהב טהור : ככר זהב טהור
עשה אתה ואת כל כליה : פ ויעש את מזבח
הקטרת עצי שטים אמה ארכו ואמה רחבו רבוע ואמתים
קמתו ממנו היו קרנתיו : ויצף אתו זהב טהור את גגו ואת ק
קירתיו סביב ואת קרנתיו ויעש לו זר זהב סביב : ושתי טבעת
זהב עשה לו מתחת לזרו על שתי צלעתיו על שני צדיו ל
לבתים לבדים לשאת אתו בהם : ויעש את הבדים עצי שטים
ויצף אתם זהב : ויעש את שמן המשחה קדש ואת קטרת ה
הסמים טהור מעשה רקח : ס ויעש את מזבח
העלה עצי שטים חמש אמות ארכו וחמש אמות רחבו רבוע

ודהב דכי נגיד עבד ית מנר
מנרתא שדה וקנה כלידהא חזו
חזורהא ושושנהא מנה הוו : ושי
ושתא קנין נפקין מסטרהא תל
תלתא קני מנרתא מסטרה חד
ותלתא קני מנרתא מסטרה תנ
תנינא : תלתא כלידין משקדין ב
בקנא חד חזור ושושן ותלתא כ
כלידין משקדין בקנא חד חזור
ושושן כן לשתא קנין דנפקין
מן מנרתא : ובמנרתא ארבעא
כלידין משקדין חזורהא ושוש
ושושנהא : וחזור תחות תרין קנין
דמנה וחזור תחות תרין קנין דמ
דמנה וחזור תחות תרין קנין דמ
דמנה לשתא קנין דנפקין מנה :
חזוריהון וקניהון מנה הוו כלה
נגידא חדא דדהב דכי : ועבד
ית בוציניהא שבעא וצבתהא
ומחתיתהא דדהב דכי : ככרא ד
דדהבא דכיא עבד יתה וית כל
מנהא :
ועבד ית מדבחא דקטרת בס
בוסמיא דאעי שטין אמתא אור
ארכיה ואמתא פותיה מרבע ות
ותרתין אמין רומיה מניה הואה
קרנוהי : וחפא יתיה דהב דכי ית
אגריה וית כותלוהי סחור סחור
וית קרנוהי ועבד ליה זיר דדהב
סחור סחור : ותרתין עזקן דדהב
עבד ליה מלרע לזיריה על תרי
תרתין זויתיה על תרין סטרוהי
לאתרא לאריחיא למטל יתיה
בהון : ועבד ית אריחיא דאעי
שטין וחפא יתהון דהבא : ועבד
ית משחא דרבותא קודשא וית
קטרת בוסמיא דכי עובד בסמ
בוסמנו :
ועבד ית מדבחא דעלתא דאעי
שטין חמש אמין אורכיה וחמש
אמין פותיה מרבע

אמתים וחצי ארכו ואמה וחצי רחבו ואמה וחצי קמתו: ויצפהו זהב טהור מבית ומחוץ ויעש לו זר זהב סביב: ויצק לו ארבע טבעת זהב על ארבע פעמתיו ושתי טבעת על צלעו האחת ושתי טבעת על צלעו השנית: ויעש בדי עצי שטים ויצף אתם זהב: ויבא את הבדים בטבעת על צלעת הארן לשאת את הארן: ויעש כפרת זהב טהור אמתים וחצי ארכה ואמה וחצי רחבה: ויעש שני כרבים זהב מקשה עשה אתם משני קצות הכפרת: כרוב אחד מקצה מזה וכרוב אחד מקצה מזה מן הכפרת עשה את הכרבים משני קצוותו: ויהיו הכרבים פרשי כנפים למעלה סככים בכנפיהם על הכפרת ופניהם איש אל אחיו אל הכפרת היו פני הכרבים: פ

ויעש את השלחן עצי שטים אמתים ארכו ואמה רחבו ואמה וחצי קמתו: ויצף אתו זהב טהור ויעש לו זר זהב סביב: ויעש לו מסגרת טפח סביב ויעש זר זהב למסגרתו סביב: ויצק לו ארבע טבעת זהב ויתן את הטבעת על ארבע הפאת אשר לארבע רגליו: לעמת המסגרת היו הטבעת בתים לבדים לשאת את השלחן: ויעש את הבדים עצי שטים ויצף אתם זהב לשאת את השלחן: ויעש את הכלים אשר על השלחן את קערתיו ואת כפתיו ואת מנקיתיו ואת הקשות אשר יסך בהן זהב טהור: פ ויעש את המנרה

תרתין אמין ופלגא ארכיה ואמתא ופלגא פותיה ואמתא ופלגא רומיה: וחפהי דהב דכי מגו ומברא ועבד ליה זיר דדהב סחור סחור: ואתיך ליה ארבע עזקן דדהב על ארבע זויתיה ותרתין עזקן על סטריה חד ותרתין עזקן על סטריה תנינא: ועבד אריחי דאעי שטין וחפא יתהון דהבא: ואעיל ית אריחיא בעזקתא על סטרי ארונא למטל ית ארונא: ועבד כפרתא דדהב דכי תרתין אמין ופלגא ארכה ואמתא ופלגא פותיה: ועבד תרין כרובין דדהב נגיד עבד יתהון מתרין סטרי כפרתא: כרובא חד מסטרא מכא וכרובא חד מסטרא מכא מן כפרתא עבד ית כרוביא מתרין סטרוהי: והוו כרוביא פריסן גדפיהון לעילא מטלין בגדפיהון על כפרתא ואפיהון חד לקבל חד לקבל כפרתא הוו אפי כרוביא:

ועבד ית פתורא דאעי שטין תרתין אמין ארכיה ואמתא פותיה ואמתא ופלגא רומיה: וחפא יתיה דהב דכי ועבד ליה זיר דדהב סחור סחור: ועבד ליה גדנפא רומיה פושכא סחור סחור ועבד זיר דדהב לגדנפיה סחור סחור: ואתיך ליה ארבע עזקן דדהב ויהב ית עזקתא על ארבע זויתא דלארבע רגלוהי: לקבל גדנפא הואה עזקתא אתרא לאריחיא למטל ית פתורא: ועבד ית אריחיא דאעי שטין וחפא יתהון דהבא למטל ית פתורא: ועבד ית מניא דעל פתורא ית מגסוהי וית בזכוהי וית מכילתיה וית קסוותא דמתנסכין בהין דדהב דכי: ועבד ית מנרתא

זהב טהור מקשה עשה את המנרה ירכה וקנה גביעיה כ
כפתריה ופרחיה ממנה היו : וששה קנים יצאים מצדיה ש
שלשה קני מנרה מצדה האחד ושלשה קני מנרה מצדה
השני : שלשה גבעים משקדים בקנה האחד כפתר ופרח
ושלשה גבעים משקדים בקנה אחד כפתר ופרח כן לששת
הקנים היצאים מן המנרה : ובמנרה ארבעה גבעים מש
משקדים כפתריה ופרחיה : וכפתר תחת שני הקנים ממנה
וכפתר תחת שני הקנים ממנה וכפתר תחת שני הקנים מ
ממנה לששת הקנים היצאים ממנה : כפתריהם וקנתם מ
ממנה היו כלה מקשה אחת זהב טהור : ויעש את נרתיה
שבעה ומלקחיה ומחתתיה זהב טהור : ככר זהב טהור
עשה אתה ואת כל כליה : פ ויעש את מזבח
הקטרת עצי שטים אמה ארכו ואמה רחבו רבוע ואמתים
קמתו ממנו היו קרנתיו : ויצף אתו זהב טהור את גגו ואת ק
קירתיו סביב ואת קרנתיו ויעש לו זר זהב סביב : ושתי טבעת
זהב עשה לו מתחת לזרו על שתי צלעתיו על שני צדיו ל
לבתים לבדים לשאת אתו בהם : ויעש את הבדים עצי שטים
ויצף אתם זהב : ויעש את שמן המשחה קדש ואת קטרת ה
הסמים טהור מעשה רקח : ס ויעש את מזבח
העלה עצי שטים חמש אמות ארכו וחמש אמות רחבו רבוע

ועבד ית מנרתא דדהב דכי נגיד עבד ית מנ
רתא שדה וקנה כלידהא חזו
רהא ושושנהא מנה הוו : ושי
תא קנין נפקין מסטרהא תל
תא קני מנרתא מסטרה חד
ותלתא קני מנרתא מסטרה תנ
יינא : תלתא כלידין מצירין ב
בקנא חד חזור ושושן ותלתא כ
כלידין מצירין בקנא חד חזור
ושושן כן לשתא קנין דנפקין
מן מנרתא : ובמנרתא ארבעא
כלידין מצירין חזורהא ושוש
ושושנהא : וחזור תחות תרין קנין
דמנה וחזור תחות תרין קנין דמ
דמנה וחזור תחות תרין קנין דמ
דמנה לשתא קנין דנפקין מנה :
חזוריהון וקניהון מנה הוו כלה
נגידא חדא דדהב דכי : ועבד
ית בוציניהא שבעא וצבתהא
ומחתיתהא דדהב דכי : ככרא ד
דדהבא דכיא עבד יתה וית כל
מנהא :
ועבד ית מדבחא דקטרת בס
בוסמיא דאעי שטין אמתא אר
ארכיה ואמתא פותיה מרבע ות
ותרתין אמין רומיה מנה הואה
קרנוהי : וחפא יתיה דהב דכי ית
אגריה וית כותלוהי סחור סחור
וית קרנוהי ועבד ליה זיר דדהב
סחור סחור : ותרתין עזקן דדהב
עבד ליה מלרע לזיריה על תרי
תרתין זויתיה על תרין סטרוהי
לאתרא לאריחיא למטל יתיה
בהון : ועבד ית אריחיא דאעי
שטין וחפא יתהון דהבא : ועבד
ית משחא דרבותא קודשא וית
קטרת בוסמיא דכי עובד בסמ
בוסמנו :
ועבד ית מדבחא דעלתא דאעי
שטין חמש אמין ארכיה וחמש
אמין פותיה מרבע

נבוב לוחות: נבוב הוא חלול וכן עבית ג' אצבעות: נבוב לוחות: נבוב הלוחות של עצי שטים לכל רוח והחלל באמצע: במראות הצובאות: בנות ישראל היו בידן מראות שרואות בהן כשהן מתקשטות ואף אותן לא עכבו מלהביא לנדבת המשכן והיה מואס משה בהן מפני שעשויין ליצר הרע אמר לו הקב"ה קבל כי אלו חביבין עלי מן הכל שעל ידיהן העמידו הנשים צבאות רבות במצרים כשהיו בעליהן יגעים בעבודת פרך היו הולכות ומוליכות להם מאכל ומשתה ומאכילות אותם ונוטלות המראות וכל אחת רואה עצמה עם בעלה במראה ומשדלתו בדברים לומר אני נאה ממך ומתוך כך מביאות לידי תאוה ונזקקות להם ומתעברות ויולדות שם שנאמר תחת התפוח עוררתיך וזהו שנאמר ב

ושלש אמות קמתו: ויעש קרנתיו על ארבע פנתיו ממנו היו קרנתיו ויצף אתו נחשת: ויעש את כל כלי המזבח את הסירת ואת היעים ואת המזרקת את המזלגת ואת המחתת כל כליו עשה נחשת: ויעש למזבח מכבר מעשה רשת נחשת תחת כרכבו מלמטה עד חציו: ויצק ארבע טבעת בארבע הקצות למכבר הנחשת בתים לבדים: ויעש את הבדים עצי שטים ויצף אתם נחשת: ויבא את הבדים בטבעת על צלעת המזבח לשאת אתו בהם נבוב לחת עשה אתו:

ס ויעש את הכיור נחשת ואת כנו נחשת במראת הצבאת אשר צבאו פתח אהל מועד: ס ויעש את החצר לפאת נגב תימנה קלעי החצר שש משזר מאה באמה: עמודיהם עשרים ואדניהם עשרים נחשת ווי העמודים וחשקיהם כסף: ולפאת צפון מאה באמה עמודיהם עשרים ואדניהם עשרים נחשת ווי העמודים וחשקיהם כסף: ולפאת ים קלעים חמשים באמה עמודיהם עשרה ואדניהם עשרה ווי העמדים וחשוקיהם כסף: ולפאת קדמה מזרחה חמשים אמה: קלעים חמש עשרה אמה אל הכתף עמודיהם שלשה ואדניהם שלשה: ולכתף השנית מזה ומזה לשער החצר קלעים חמש עשרה אמה עמדיהם שלשה ואדניהם שלשה: כל קלעי החצר סביב שש משזר: והאדנים לעמדים

ותלת אמין רומיה: ועבד קרנוהי על ארבע זויתיה מניה הואה קרנוהי וחפא יתיה נחשא: ועבד ית כל מני מדבחא ית פסכתרותא וית מגרופיתא וית מזרקיא וית צנוריתא וית מחתיתא כל מנוהי עבד נחשא: ועבד למדבחא סרדא עובד מצדתא דנחשא תחות סובביה מלרע עד פלגיה: ואתיך ארבע עזקן בארבע זויתא לסרדא דנחשא אתרא לאריחיא: ועבד ית אריחיא דאעי שטין וחפא יתהון נחשא: ואעיל ית אריחיא בעזקתא על סטרי מדבחא למטל יתיה בהון חליל לוחין עבד יתיה: ועבד ית כיורא דנחשא וית בסיסיה דנחשא במחזית נשיא דאתיין לצלאה בתרע משכן זמנא: ועבד ית דרתא לרוח עבר דרומא סרדי דרתא דבוץ שזיר מאה אמין: עמודיהון עסרין וסמכיהון עסרין דנחשא ווי עמודיא וכבושיהון כסף: ולרוח צפונא מאה אמין עמודיהון עסרין וסמכיהון עסרין דנחשא ווי עמודיא וכבושיהון כסף: ולרוח מערבא סרדי חמשין אמין עמודיהון עסרא וסמכיהון עסרא ווי עמודיא וכבושיהון כסף: ולרוח קדומא מדנחא חמשין אמין: סרדי חמש עסרה אמין לעברא עמודיהון תלתא וסמכיהון תלתא: ולעברא תנינא מכא ומכא לתרע דרתא סרדין חמש עסרי אמין עמודיהון תלתא וסמכיהון תלתא: כל סרדי דרתא סחור סחור דבוץ שזיר: וסמכיא לעמודיא דנ

במראות הצובאות ונעשה הכיור מהם שהוא לשום שלום בין איש לאשתו להשקות ממים שבתוכו את שקנא לה בעלה ונסתרה ותדע לך שהן מראות ממש שהרי נאמר ונחשת התנופה שבעים ככר וגו' ויעש בה וגו' וכיור וכנו לא הוזכרו שם למדת שלא היה נחשת של כיור מנחשת התנופה כך דרש ר' תנחומא וכן תרגם אונקלוס במחזיית נשיא וכן תרגום של מראות מחזייתא בלעז וכן מצינו בישעיה והגליונים ומתרגמינן מחזייתא: ... להביא קרבנן לעשות קלעי המזרח כמדת קלעי המזרח

חסלת ויקהל

אלה פקודי׳ בפרשה זו נמנו כל משקל נדבת המשכן לכסף לזהב ולנחשת ונמנו כל כליו לכל עבודתו׃ המשכן משכן שני פעמים רמז למקדש שנתמשכן בשני חרבנין על עונותיהם של ישראל׃ משכן העדות׃ עדות לישראל שויתר להם הקב״ה על מעשה העגל שהרי השרה שכינתו ביניהם׃ עבודת הלוים׃ פקודי המשכן וכליו היא עבודה המסורה ללוים במדבר לשאת ולהוריד ולהקים איש איש למשא המוטל עליו כמו שמפורש בפרשת נשא׃ ביד איתמר׃ הוא היה פקיד עליהם למסור לכל בית אב עבודה שעליו׃ ובצלאל בן אורי עשה את כל אשר צוה יי׳ את משה׃ אשר צוה משה אין כתיב כאן אלא כל אשר צוה יי׳ את משה אפילו דברים שלא אמר

נחשת ווי העמודים וחשוקיהם כסף וצפוי ראשיהם כסף והם מחשקים כסף כל עמדי החצר׃ ומסך שער החצר מעשה רקם תכלת וארגמן ותולעת שני ושש משזר ועשרים אמה ארך וקומה ברחב חמש אמות לעמת קלעי החצר׃ ועמדיהם ארבעה ואדניהם ארבעה נחשת וויהם כסף וצפוי ראשיהם וחשקיהם כסף׃ וכל היתדת למשכן ולחצר סביב נחשת׃

דנחשא ווי עמודיא וכבושיהון כסף וחפוי רישיהון כסף ואנון מכבשין כסף כל עמודי דרתא׃ ופרסא דתרע דרתא עובד צייר תכלא וארגונא וצבע זהורי ובוץ שזיר ועסרין אמין ארכא ורומא בפותיה חמש אמין לקבל סרדי דרתא׃ ועמודיהון ארבעה וסמכיהון ארבעה דנחשא ויויהון כסף וחפוי רישיהון וכבושיהון כסף׃ וכל סכיא למשכנא ולדרתא סחור סחור דנחשא׃

פרשה

אלה פקודי המשכן משכן העדת אשר פקד על פי משה עבדת הלוים ביד איתמר בן אהרן הכהן׃ ובצלאל בן אורי בן חור למטה יהודה עשה את כל אשר צוה יהוה את משה׃ ואתו אהליאב בן אחיסמך למטה דן חרש וחשב ורקם בתכלת ובארגמן ובתולעת השני ובשש׃ ס

כל הזהב העשוי למלאכה בכל מלאכת הקדש ויהי זהב התנופה תשע ועשרים ככר ושבע מאות ושלשים שקל בשקל הקדש׃ וכסף פקודי העדה מאת ככר ואלף ושבע מאות וחמשה ושבעים שקל בשקל הקדש׃ בקע לגלגלת מחצית השקל בשקל הקדש לכל העבר על הפקדים מבן עשרים שנה ומעלה לשש מאות אלף ושלשת אלפים וחמש מאות וחמשים׃ ויהי מאת ככר הכסף לצקת את אדני הקדש ואת אדני הפרכת מאת אדנים למאת הככר ככר

פרשה

אלין מניני משכנא משכנא דסהדותא דאתמניאו על מימרא דמשה פולחן ליואי בידא דאיתמר בר אהרן כהנא׃ ובצלאל בר אורי בר חור לשבטא דיהודה עבד ית כל דפקיד יי׳ ית משה׃ ועמיה אהליאב בר אחיסמך לשבטא דדן נגר ואומן וצייר בתכלא ובארגונא ובצבע זהורי ובבוצא׃ כל דהבא דאתעביד לעבידתא בכל עבידת קודשא והוה דהב ארמותא עסרין ותשע ככרין ושבע מאה ותלתין סלעין בסלעי קודשא׃ וכסף מניני כנשתא מאה ככרין ואלף ושבע מאה ושבעין וחמש סלעין בסלעי קודשא׃ תקלא לגלגלתא פלגות סלעא בסלעי קודשא לכל דעבר על מניניא מבר עסרין שנין ולעילא לשית מאה ותלתא אלפין וחמש מאה וחמשין׃ והוה מאה ככרי כספא למתך ית סמכי קודשא וית סמכי פרוכתא מאה סמכין למאה ככרין ככרא

לו רבו הסכימה דעתו למה שנאמר למשה בסיני׃ הככר׃ ששים מנה ומנה של קדש כפול היה הרי הככר מאה ועשרים מנה והמנה כ״ה סלעים הרי ככר של קדש שלשת אלפים שקלים לפיכך מנה בפרוטרוט כל השקלים שפחותין במנין משלשת אלפים שאין מגיעין לככר׃ בקע׃ הוא שם משקל מחצית השקל׃ שש מאות אלף וגו׳ כך היו ישראל וכך עלה מנינם אחר שהוקם המשכן בספר וידבר ושם נאמר בגרבת המשכן כך היו ומנין תרומת השקל של שש מאות אלף עולה מאת ככר כי אחד של שלשת אלפים שקלים כיכר שש מאות אלף חשבון הרי הן שלש מאות אלף שלשים הרי מאה ככר והשלשה אלפים וחמש מאות וחמשים חצאין עולים אלף ושבע מאות וחמשה ושבעים שקל׃ לצקת׃ כתרגומו למתך׃ אדני הקדש׃ של קרשי המשכן שהם ארבעים ושמנת קרשים ולהן תשעים ושש אדנים ואדני הפרכת ארבעה הרי מאה׃ וכל שאר האדנים נחשת כתוב בהם׃

מפרש מה באהל מן ידיעות הענים· ואת פצרות הלוחות· על ירך המשכן ימינה· בחצי הצפוני של רוחב הבית· ירך· כתרגו' ירכא כירך זה שהוא בצדו של אדם· ויקטר עליו· קטרת· שחרית וערבית כמה שנאמר בבקר בבקר בהיטיבו את הנרות וגומר ובהעלות אהרן וגומר ואף ביום ה השמיני למלואים שהוא יום הקמת המשכן ששמש משה והקריב קרבנות צבור חוץ מאותן שנצטוו לבו ביום שנאמר קרב אל המזבח ועשה וגו' את העולה· עולת התמיד ואת המנחה· מנחת נסכים של תמיד כמה שנאמר ועשרון סלת בלול בשמן וגו'·

מוֹעֵד וְרָחַצְתָּ אֹתָם בַּמָּיִם׃ וְהִלְבַּשְׁתָּ אֶת־אַהֲרֹן אֵת בִּגְדֵי ה
הַקֹּדֶשׁ וּמָשַׁחְתָּ אֹתוֹ וְקִדַּשְׁתָּ אֹתוֹ וְכִהֵן לִי׃ וְאֶת־בָּנָיו תַּקְרִיב
וְהִלְבַּשְׁתָּ אֹתָם כֻּתֳּנֹת׃ וּמָשַׁחְתָּ אֹתָם כַּאֲשֶׁר מָשַׁחְתָּ אֶת־א
אֲבִיהֶם וְכִהֲנוּ לִי וְהָיְתָה לִהְיֹת לָהֶם מָשְׁחָתָם לִכְהֻנַּת עוֹלָם
לְדֹרֹתָם׃ וַיַּעַשׂ מֹשֶׁה כְּכֹל אֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֹתוֹ כֵּן עָשָׂה׃

ס וַיְהִי בַּחֹדֶשׁ הָרִאשׁוֹן בַּשָּׁנָה הַשֵּׁנִית בְּאֶחָד לַחֹדֶשׁ
הוּקַם הַמִּשְׁכָּן׃ וַיָּקֶם מֹשֶׁה אֶת־הַמִּשְׁכָּן וַיִּתֵּן אֶת־אֲדָנָיו וַיָּשֶׂם
אֶת־קְרָשָׁיו וַיִּתֵּן אֶת־בְּרִיחָיו וַיָּקֶם אֶת־עַמּוּדָיו׃ וַיִּפְרֹשׂ אֶת־ה
הָאֹהֶל עַל־הַמִּשְׁכָּן וַיָּשֶׂם אֶת־מִכְסֵה הָאֹהֶל עָלָיו מִלְמָעְלָה כ
כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה׃ ס וַיִּקַּח וַיִּתֵּן אֶת־הָעֵדֻת
אֶל־הָאָרֹן וַיָּשֶׂם אֶת־הַבַּדִּים עַל־הָאָרֹן וַיִּתֵּן אֶת־הַכַּפֹּרֶת עַל־ה
הָאָרֹן מִלְמָעְלָה׃ וַיָּבֵא אֶת־הָאָרֹן אֶל־הַמִּשְׁכָּן וַיָּשֶׂם אֵת פָּרֹכֶת
הַמָּסָךְ וַיָּסֶךְ עַל אֲרוֹן הָעֵדוּת כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה׃

ס וַיִּתֵּן אֶת־הַשֻּׁלְחָן בְּאֹהֶל מוֹעֵד עַל יֶרֶךְ הַמִּשְׁכָּן
צָפֹנָה מִחוּץ לַפָּרֹכֶת׃ וַיַּעֲרֹךְ עָלָיו עֵרֶךְ לֶחֶם לִפְנֵי יְהוָה כַּאֲשֶׁר
צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה׃ ס וַיָּשֶׂם אֶת־הַמְּנֹרָה בְּאֹהֶל
מוֹעֵד נֹכַח הַשֻּׁלְחָן עַל יֶרֶךְ הַמִּשְׁכָּן נֶגְבָּה׃ וַיַּעַל הַנֵּרֹת לִפְנֵי
יְהוָה כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה׃ ס וַיָּשֶׂם אֶת־מִזְבַּח
הַזָּהָב בְּאֹהֶל מוֹעֵד לִפְנֵי הַפָּרֹכֶת׃ וַיַּקְטֵר עָלָיו קְטֹרֶת סַמִּים
כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה׃ ס וַיָּשֶׂם אֶת־מָסַךְ

זמנא ותסחי יתהון במיא: ותל
ותלבש ית אהרן ית לבושי קו
קודשא ותרבי יתיה ותקדש יתיה
וישמש קדמי: וית בנוהי תקרב
ותלבש יתהון כתונין: ותרבי ית
יתהון כמא דרביתא ית אבוהון
וישמשון קדמי ותהי למהוי להון
רבותהון לכהנת עלם לדריהון:
ועבד משה ככל דפקיד יי יתיה
כן עבד: והוה בירחא
קדמאה בשתא תניתא בחד לירחא
לירחא אתקם משכנא: ואקים
משה ית משכנא ויהב ית סמכוהי
סמכוהי ושוי ית דפוהי ויהב ית
עברוהי ואקים ית עמודוהי: ופ
ופרס ית פרסא על משכנא וש
ושוי ית חופאה דמשכנא עלוהי
מלעלא כמא דפקיד יי ית משה:
ונסב ויהב ית סהדותא
בארונא ושוי ית אריחיא על א
ארונא ויהב ית כפרתא על אר
ארונא מלעלא: ואעל ית ארונא
למשכנא ושוי ית פרכתא דפר
דפרסא ואטל על ארונא דס
דסהדותא כמא דפקיד יי ית מ
משה: ויהב ית פתורא
במשכן זמנא על סטר משכנא
צפונא מברא לפרכתא: וסדר
עלוהי סדרין דלחם קדם יי כמ
כמא דפקיד יי ית משה:
ושוי
ית מנרתא במשכן זמנא לק[illegible]
פתורא על סטר משכנא
דרומא: ואדלק בוציניא[illegible]
כמא דפקיד יי ית מ[illegible]

מדבחא דדהב[illegible]
קדם פרכתא:
קטרת בוסמ[illegible]
משה:

ורחצו ממנו משה אהרן ובניו׳ יום שמיני למלואים השוו כלן לכהנה ותרגו׳ ומקדשין מיניה לבן ביום קדש משה עמהם. ובקרבתם. כמו וב
ובקרבם. כשיקריבו. ולא יכול משה לבא אל אהל מועד. וכתוב אחר אומר ובבא משה אל אהל מועד. הכריע ביניהם כי שכן עליו הענן. א
אמור מעתה כל זמן שהיה הענן לא היה יכול לבא נסתלק הענן נכנס ומדבר עמו. לעיני כל בית ישראל בכל מסעיהם. בכל מסע שהיו נ
נוסעין היה הענן שוכן במקום אשר יחנו שם. מקום חנייתן אף הוא קרוי מסע. וכן וילך למסעיו. וכן אלה מסעי. לפי שממקום החנייה חוזרו
ונסעו לכך נקראו כלן מסעות.
חסלת ספר ואלה שמות תהלה לשוכן מרומות.

הפתח למשכן: ואת מזבח העלה שם פתח משכן אהל מועד
ויעל עליו את העלה ואת המנחה כאשר צוה יהוה את מ
משה: ס וישם את הכיר בין אהל מועד ובין המזבח
ויתן שמה מים לרחצה: ורחצו ממנו משה ואהרן ובניו את
ידיהם ואת רגליהם: בבאם אל אהל מועד ובקרבתם אל
המזבח ירחצו כאשר צוה יהוה את משה: ס
ויקם את החצר סביב למשכן ולמזבח ויתן את מסך שער ה
החצר ויכל משה את המלאכה: פ ויכס הענן
את אהל מועד וכבוד יהוה מלא את המשכן: ולא יכל משה
לבוא אל אהל מועד כי שכן עליו הענן וכבוד יהוה מלא
את המשכן: ובהעלות הענן מעל המשכן יסעו בני ישראל
בכל מסעיהם: ואם לא יעלה הענן ולא יסעו עד יום העלתו:
כי ענן יהוה על המשכן יומם ואש תהיה לילה בו לעיני כל
בית ישראל בכל מסעיהם:

דתרעא למשכנא: וית מדבחא
דעלתא שוי בתרע משכנא מש
משכן זמנא ואסיק עלוהי ית על
עלתא וית מנחתא כמא דפקיד
יי ית משה: ושוי ית כיורא
בין משכן זמנא ובין מדבחא ו
יהב תמן מיא לקדוש: ומקדשין
מניה משה ואהרן ובנוהי ית יד
ידיהון וית רגליהון: במעלהון
למשכן זמנא ובמקרבהון לם
למדבחא מקדשין כמא דפקיד
יי ית משה: ואקים ית
דרתא סחור סחור למשכנא ול
למדבחא ויהב ית פרסא דת
דתרע דרתא ושיצי משה ית עב
עבידתא:
וחפא ענגא ית משכן
זמנא ויקרא דיי אתמלי משכ
משכנא: ולא יכיל משה למעל
למשכן זמנא ארי שרא עלוהי
ענגא ויקרא דיי אתמלי משכ
משכנא: ובאסתלקות ענגא מע
מעלוי משכנא נטלין בני ישראל
בכל מטלניהון: ואם לא מסתלק
ענגא ולא נטלין עד יום אסת
אסתלקותיה: ארי ענן יקרא דיי
על משכנא ביממא ועמוד אשתא

סכום הפסוקים של ספרא
אלף ומאתים ו״גש
והמשה

בראש או בזקן · בא הכתו׳ לחלק בין נגע שבמקום שער לנגע שבמקום בשר שזה סימנו בשער לבן וזה סימנו בשער צהוב ומ׳ שער צהוב · שנהפך שער שחור שבו לצהוב · נתק הוא כך שמו של נגע שבמקום שער · ושער שחור אין בו · הא אם היה בו שער שחור טהור ואין צריך להסגר שהשער שחור סימן טהרה הוא בנתקים כמו שנ׳ ושער שחור צמח בו וגו׳ · והנה לא פשה · וגו׳ הא אם פשה או היה בו שער צהוב טמא · והתגלח סביבות

והוא כהה והסגירו הכהן שבעת ימים: וראהו הכהן ביום השביעי אם פשה תפשה בעור וטמא הכהן אתו נגע צרעת הוא: ואם תחתיה תעמד הבהרת לא פשתה בעור והוא כהה שאת המכוה הוא וטהרו הכהן כי צרבת המכוה הוא: פ

ואיש או אשה כי יהיה בו נגע בראש או בזקן: וראה הכהן את הנגע והנה מראהו עמק מן העור ובו שער צהב דק וטמא אתו הכהן נתק הוא צרעת הראש או הזקן הוא: וכי יראה הכהן את נגע הנתק והנה אין מראהו עמק מן העור ושער שחר אין בו והסגיר הכהן את נגע הנתק שבעת ימים: וראה הכהן את הנגע ביום השביעי והנה לא פשה הנתק ולא היה בו שער צהב ומראה הנתק אין עמק מן העור: והתגלח ואת הנתק לא יגלח והסגיר הכהן את הנתק שבעת ימים שנית: וראה הכהן את הנתק ביום השביעי והנה לא פשה הנתק בעור ומראהו איננו עמק מן העור וטהר אתו הכהן וכבס בגדיו וטהר: ואם פשה יפשה הנתק בעור אחרי טהרתו: וראהו הכהן והנה פשה הנתק בעור לא יבקר הכהן לשער הצהב טמא הוא: ואם בעיניו עמד הנתק ושער שחר צמח בו נרפא הנתק טהור הוא וטהרו הכהן: ס

ואיש או אשה כי יהיה בעור בשרם בהרת בהרת לבנת:

והיא עמיא ויסגרניה כהנא שבעת יומין: ויחזיניה כהנא ביומא שביעאה אם אוספא תוסף בטשכא ויסאב כהנא יתיה מכתש סגירותא היא: ואם באתרהא קמת בהרתא לא אוספת במשכא והיא עמיא עושק כואה היא וידכיניה כהנא ארי רשם כואה היא: וגבר או אתתא ארי יהי ביה מכתשא ברישא או בדקן: ויחזי כהנא ית מכתשא והא מחזוהי עמיק מן משכא וביה שער סמק דעקק ויסאב יתיה כהנא נתקא הוא סגירות רישא או דקנא הוא: וארי יחזי כהנא ית מכתש נתקא והא לית מחזוהי עמיק מן משכא ושער אוכם לית ביה ויסגר כהנא ית מכתש נתקא שבעא יומין: ויחזי כהנא ית מכתשא ביומא שביעאה והא לא אוסף נתקא ולא הוה ביה שער סמק ומחזי נתקא לית עמיק מן משכא: ויגלח סחרני נתקא ודי עם נתקא לא יגלח ויסגר כהנא ית נתקא שבעא יומין תנינות: ויחזי כהנא ית נתקא ביומא שביעאה והא לא אוסף נתקא במשכא ומחזוהי ליתוהי עמיק מן משכא וידכי יתיה כהנא ויצבע לבושוהי וידכי: ואם אוספא יוסף נתקא במשכא בתר דכותיה: ויחזיניה כהנא והא אוסף נתקא במשכא לא יבקר כהנא לשער סמק מסאב הוא: ואם כד הוה קם נתקא ושער אוכם צמח ביה אתסי נתקא דכי הוא וידכיניה כהנא: וגבר או אתתא ארי יהי במשך בסרהון בהקן בהקן חורן:

הנתק · ואת הנתק לא יגלח · מניח שתי שערות סמוך לו סביב כדי שיהא נכר אם פשה שאם יפשה יעבור השערות ויצא לשקוס הגלוחי · ר׳ תרי׳ אחרי טהרתו · אין לי אלא פושה לאחר הפטור מנין אף בסוף שבוע ראשון ובסוף שבוע שני ת״ל פשה יפשה · שער שחור · מנין אף הירוק והאדום שאינו צהוב ת״ל ושער ולשון צהוב דומה להבנית הזהב צהוב כמו זהב מורבלא בלעז · טהור הוא וטהרו הכהן · הא טמא שטהרו הכהן לא טהר בו רה״ט ·

הבהרות כהות לבנות. שאין לובן שלהן עז אלא כהה: בהק. כמין לובן הנראה בבשר אדם אדום בין חברבורות אדמימותו קורין בהק. כאדם עדשן שבין עדשה לעדשה מבהיק הבשר בלובן צח: קרח הוא טהור הוא. טהור מטומאת נתקין שאינו נדון בסימני ראש וזקן שהן מקום שער אלא בסימני נגע עור בשר מחיה ופשיון: ואם מפאת פניו. משפוע קדקד כלפי פניו קרוי גבחת ואף הצדעין שמכאן ומכאן בכלל. ומשפוע קדקד כלפי אחוריו קרוי קרחת: נגע לבן אדמדם. פתוך. מנין שאף שאר המראות ת"ל כמראה צרעת עור בשר. כמראה הצרעת האמור בפרשת עור בשר. אדם כי יהיה בעור בשרו. ומה אמור בו שטמא בארבע מראות ונדון בשני שבועות ולא כמראה צרעת האמור בשחין ומכוה שהוא נדון בשבוע אחד

וראה הכהן והנה בעור בשרם בהרת כהות לבנת בהק הוא פרח בעור טהור הוא: ס ואיש כי ימרט ראשו קרח הוא טהור הוא: ואם מפאת פניו ימרט ראשו גבח הוא טהור הוא: וכי יהיה בקרחת או בגבחת נגע לבן אדמדם צרעת פרחת הוא בקרחתו או בגבחתו: וראה אתו הכהן והנה שאת הנגע לבנה אדמדמת בקרחתו או בגבחתו כמראה צרעת עור בשר: איש צרוע הוא טמא הוא טמא יטמאנו הכהן בראשו נגעו: והצרוע אשר בו הנגע בגדיו יהיו פרמים וראשו יהיה פרוע ועל שפם יעטה וטמא טמא יקרא: כל ימי אשר הנגע בו יטמא טמא הוא בדד ישב מחוץ למחנה מושבו: ס והבגד כי יהיה בו נגע צרעת בבגד צמר או בבגד פשתים: או בשתי או בערב לפשתים ולצמר או בעור או בכל מלאכת עור: והיה הנגע ירקרק או אדמדם בבגד או בעור או בשתי או בערב או בכל כלי עור נגע צרעת הוא והראה את הכהן: וראה הכהן את הנגע והסגיר את הנגע שבעת ימים: וראה את הנגע ביום השביעי כי פשה הנגע בבגד או בשתי או בערב או בעור לכל אשר יעשה העור למלאכה צרעת ממארת הנגע טמא הוא: ושרף את הבגד או את השתי או את הערב בצמר או בפשתים או את כל כלי העור אשר

ויחזי כהנא והא במשך בסריהון בהקן עמין חורן בהקא הוא סגי במשכא דכי הוא: וגבר ארי יתר שער רישיה קרח הוא דכי הוא: ואם מקבל אפוהי יתר שער רישיה גלוש הוא דכי הוא: וארי יהי בקרחותא או בגלושותא מכתש חור סמוק סגירות סגיא היא בקרחותיה או בגלושותיה: ויחזי יתיה כהנא והא עמיק מכתשא חורא סמקא בקרחותיה או בגלושותיה כמחזי סגירות משך בסרא: גבר סגיר הוא מסאב הוא סאבא יסאביניה כהנא ברישיה מכתשיה: וסגירא די ביה מכתשא לבושוהי יהון מבזעין ורישיה יהי פרוע ועל שפם כאבלא יתעטף ולא תסאבון לא תסאבון יקרי: כל יומין די מכתשא ביה יהי מסאב מסאב הוא בלחודוהי יתיב מברא למשריתא מותביה: ולבושא ארי יהי ביה מכתש סגירות בלבוש עמר או בלבוש כתן: או בשתיא או בערבא לכתנא ולעמרא או בצלא או בכל עבידת משך: ויהי מכתשא יריק או סמוק בלבושא או בצלא או בשתיא או בערבא או בכל מאן דמשך מכתש סגירותא הוא ויתחזי לות כהנא: ויחזי כהנא ית מכתשא ויסגר ית מכתשא שבעא יומין: ויחזי ית מכתשא ביומא שביעאה ארי אוסיף מכתשא בלבושא או בשתיא או בערבא או בצלא לכל די יתעבד צלא לעבידא סגירות מחסרא מכתשא מסאב הוא: ויוקד ית לבושא או ית שתיא או ית ערבא בעמרא או בכתנא או ית כל מאן דמשך די

ולא כמראה נתקין של מקום שער שאין מטמאין בארבע מראות שאת ותולדתה בהרת ותולדתה: בראשו נגעו. אין לי אלא נתקין מכאן לרבות שאר המנוגעים ת"ל טמא יטמאנו לרבות את כלן. על כלן הוא אומר בגדיו יהיו פרומים וגו': פרומים. קרועים: פרוע. מגודל שער: ועל שפם יעטה. כאבל: שפם. שער השפתים גרנו"ן בלע"ז: וטמא טמא יקרא. משמיע שהוא טמא ויפרשו ממנו: בדד ישב. שלא יהיו שאר טמאים יושבין עמו ואמרו רבותינו מה נשתנה משאר טמאים לישב בדד הואיל והוא הבדיל בלשון הרע בין איש לאשתו בין איש לרעהו אף הוא יבדל: מחוץ למחנה. חוץ לשלש מחנות: לפשתים ולצמר. של פשתים או של צמר: או בעור. זה עור שלא נעשה בו מלאכה: או בכל מלאכת עור. עור שנעשה בו מלאכה: ירקרק. ירוק שבירוקין: אדמדם. אדום שבאדומים: צרעת ממארת. לשון סילון ממאיר פויינט"ש בלע"ז ומדרשו תן בו מארה שלא תהנה הימנו: בצמר או בפשתים. של צמר או של פשתים זהו פשוטו ומדרשו יכול יביא גיזי צמר ואניצי פשתן וישרפם עמו ת"ל היא באש תשרף אינה צ

צריכה דבר אחר עמה · אם כן מה ת"ל בעמר או בפשתים להוציא את האומריות שבו שאין מין אחר אומריות לשון שפה כמו אימרא · את אשר בו הנגע · יכול מקום הנגע בלבד ת"ל את אשר בו הנגע יכול כל הבגד כולו טעון כבוס ת"ל הנגע הא כיצד יכבס מן הבגד עמו · אחרי הכבס · לשון העשות · לא הפך הנגע את עינו · לא כהה ממראיתו · והנגע לא פשה · שמענו שאם לא הפך ולא פשה טמא ואין צריך לומר לא הפך ופשה · הפך ולא פשה איני יודע מה יעשה לו ת"ל והסגיר את הנגע מכל מקום דברי ר' יהודה וחכמים אומ' כו' כדאיתא בתורת כהנים · ורמותיה כאן ליכב ה השקרא על מפנין · פחתת היא · לשון גומא כמו באחת הפחתים · כלומר שפלה היא נגע שמראיו שוקעין · בקרחתו או בגבחתו · כתרגומו בשחיקותיה או

יהיה בו הנגע כי צרעת ממארת הוא באש תשרף: ואם ו
יראה הכהן והנה לא פשה הנגע בבגד או בשתי או בערב
או בכל כלי עור: וצוה הכהן וכבסו את אשר בו הנגע והס
והסגירו שבעת ימים שנית: וראה הכהן אחרי הכבס את
הנגע והנה לא הפך הנגע את עינו והנגע לא פשה טמא ה
הוא באש תשרפנו פחתת הוא בקרחתו או בגבחתו: ואם ר
ראה הכהן והנה כהה הנגע אחרי הכבס אתו וקרע אתו מ
מן הבגד או מן העור או מן השתי או מן הערב: ואם תראה
עוד בבגד או בשתי או בערב או בכל כלי עור פרחת הוא ב
באש תשרפנו את אשר בו הנגע: והבגד או השתי או הערב
או כל כלי העור אשר תכבס וסר מהם הנגע וכבס שנית ו
וטהר: זאת תורת נגע צרעת בגד הצמר או הפשתים או ה
השתי או הערב או כל כלי עור לטהרו או לטמאו:

פרשה — וידבר יהוה אל משה לאמר:
זאת תהיה תורת המצרע ביום טהרתו והובא אל הכהן: וי
ויצא הכהן אל מחוץ למחנה וראה הכהן והנה נרפא נגע ה
הצרעת מן הצרוע: וצוה הכהן ולקח למטהר שתי צפרים ח
חיות טהרות ועץ ארז ושני תולעת ואזב: וצוה הכהן ושחט
את הצפור האחת אל כלי חרש על מים חיים: את הצפר ה
החיה יקח אתה ואת עץ הארז ואת שני התולעת ואת האזב

יהי ביה מכתשא ארי סגירות מח
מחסרא היא בנורא תתוקד: ואם
יחזי כהנא והא לא אוסף מכתשא
בלבושא או בשתיא או בערבא
או בכל מאן דמשך: ויפקד כהנא
ויחורון ית דביה מכתשא ויסגריה
שבעא יומין תניינות: ויחזי כהנא
בתר דחוורו ית מכתשא והא לא
שנא מכתשא מן כד הוא ומכתשא
לא אוסף מסאב הוא בנורא תוקד
תוקדיניה תברא היא בשחיקותיה
או בחדתותיה: ואם חזא כהנא והא
עמא מכתשא בתר דחוורו יתיה ויב
ויבזע יתיה מן לבושא או מן משכ
משכא או מן שתיא או מן ערבא:
ואם תתחזי עוד בלבושא או בשתי
או בערבא או בכל מאן דמשך סגי
היא בנורא תוקדיניה ית דביה מכ
מכתשא: ולבושא או שתיא או ער
ערבא או כל מאן דמשך די תחור
ויעדי מנהון מכתשא ויצטבע תנ
תניינות וידכי: דא אוריתא דמכת
דמכתש סגירו לבוש עמר או כת
כתנא או שתיא או ערבא או כל
מאן דמשך לדכאותיה או לסאב
לסאבותיה:

פרשה

ומליל יי עם משה
למימר: דא תהי אוריתא דסגירא
ביומא דדכותיה ויתיתי לות כה
כהנא: ויפוק כהנא למברא למש
למשריתא ויחזי כהנא והא איתסי
מכתש סגירותא מן סגירא: ויפקד
כהנא ויסב לדמדכי תרתין צפרין
חיין דכין ואעא דארזא וצבע זהו
זהורי ואזובא: ויפקד כהנא ויכוס
ית צפרא חדא למאן דחסף על
מי מבוע: ית צפרא חיתא יסב ית
יתה וית אעא דארזא וית צבע
זהורי וית אזובא

בקרחתו · בשחיקותיה · שחקים ישנים ומצוי המדרש שהוצרך לגזרה שוה מכאן לקריחה בבגדים שהיא טהורה כאמורה קרחת וגבחת באדם ונאמ' קרחת וגבחת בבגדים מה להלן פרח בכולו טהור אף כאן פרח בכולו טהור לכך אמר הכתוב לשון קרחת וגבחת ולענין פירושו ותרגומו זהו משמעו קרחת לשון ישנים וגבחת לשון חדשים כאלו נכתב באחוריו או בקדמותו שהקרחת לשון אחורים והגבחת לשון פנים · כמו שכתוב ואם מפאת פניו וגו' והיה הקרחת כל ששופע ויורד מן הקדקד ולאחריו כך מפורש בתורת כהנים · וקרע אותו · יקרע מקום הנגע מן הבגד וישרפנו · פורחת היא · דבר החוזר וצומח · באש תשרפנו · את כל הבגד · וסר מהם הנגע · אם כשכבסוהו בתחלה על פי כהן סר ממנו הנגע לגמרי · וכבס שנית · לשון טבילה תרגום כל כבוסין שבפרשה זו לשון לבון והמתור חוץ מזה שאינו ללבון אלא לטבול לכך תרגומו ויצטבע וכן כל כבוסי בגדים שבתורה שבטבילה מתורגמין ויצטבע ·

חסלת פרשת כי תזריע

זאת תהיה תורת המצורע

ביום טהרתו · מלמד שאין מטהרין אותו בלילה · אל הכהן · מחוץ למחנה · חוץ לשלש מחנות שנשתלח משם בימי חלוטו · חיות · פרט לטריפות · טהרות · פרט לעוף טמא לפי שהנגעים באין על לשון הרע שהוא מעשה פטפוטי דברים ל לפיכך הוזקקו לטהרתו צפרים שמפטפטין תמיד בצפצוף קול · ועץ ארז · לפי שהנגעים באין על גסות הרוח · ושני תולעת ואזוב · מה תקנתו וירפא וישפיל עצמו מגאותו כתולעת וכאזוב · עץ ארז · מקל של ארז · שני תולעת · לשון של צמר צבועה זהורית · על מים חיים · נותן אותן תחלה בכלי שיהיו [illegible]

כרוכן יחד בלשון הזהורית כענין שנ' ואת עץ הארז ואת שני התולעת ואת האזוב קיחה אחת לשלשתן יכול כשם שאינה בכלל אגודה כך לא תהא בכלל טבילה ת"ל וטבל אותם ואת הצפור החיה החזיר את הצפור לכלל טבילה· וישב מחוץ לאהלו· שאסור בתשמיש המטה· את כל שער' וגו' כלל ופרט וכלל להביא כל מקום כנוס שער ונראה· וכבשה אחת לחטאת ושלשה עשרונים· לנסכי שלשה כבשים הללו שחטאתו ואשמו של מצורע טעונין נסכים· ולוג אחד שמן· להזות שבע וליתן ממנו על תנוך אזנו ובהונות· לפני ה'· בשער נקנור ולא בעזרה עצמה לפי שהוא מחוסר כפורי'· והקרי' אותו לאשם· יקריבנו לתנו' העזרה לשם אשם· להניף· שהא' טעון תנופה חי· והניף אותם· את האשם ואת הלוג· במקו' אשר ישחט

האזוב וטבל אתם ואת הצפר החיה בדם הצפר השחטה ע
על המים החיים: והזה על המטהר מן הצרעת שבע פעם
פעמים וטהרו ושלח את הצפר החיה על פני השדה: וכבס
המטהר את בגדיו וגלח את כל שערו ורחץ במים וטהר ו
ואחר יבוא אל המחנה וישב מחוץ לאהלו שבעת ימים: וה
והיה ביום השביעי יגלח את כל שערו את ראשו ואת זקנו ו
ואת גבת עיניו ואת כל שערו יגלח וכבס את בגדיו ורחץ א
את בשרו במים וטהר: וביום השמיני יקח שני כבשים תמ
תמימם וכבשה אחת בת שנתה תמימה ושלשה עשרנים ס
סלת מנחה בלולה בשמן ולג אחד שמן: והעמיד הכהן המ
המטהר את האיש המטהר ואתם לפני יהוה פתח אהל מ
מועד: ולקח הכהן את הכבש האחד והקריב אתו לאשם
ואת לג השמן והניף אתם תנופה לפני יהוה: ושחט את הכ
הכבש במקום אשר ישחט את החטאת ואת העלה במקום
הקדש כי כחטאת האשם הוא לכהן קדש קדשים הוא: ו
ולקח הכהן מדם האשם ונתן הכהן על תנוך אזן המטהר ו
הימנית ועל בהן ידו הימנית ועל בהן רגלו הימנית: ולקח
הכהן מלג השמן ויצק על כף הכהן השמאלית: וטבל הכ
הכהן את אצבעו הימנית מן השמן אשר על כפו השמאלית
והזה מן השמן באצבעו שבע פעמים לפני יהוה: והנותר הש

אזובא ויטבול יתהון וית צפרא חיתא בדמא דצפרא דנכיסא על מי מבוע: וידי על דמדכי מן סגירותא שבע זמנין וידכניה וישלח ית צפרא חיתא על אפי חקלא: ויצבע דמדכי ית לבו לבושוהי ויגלח ית כל שעריה ויסחי במיא וידכי ובתר כן יי ייעול למשריתא ויתיב מברא ל למשכניה שבעא יומין: ויהי ב ביומא שביעאה יגלח ית כל ש שעריה ית רישיה וית דקניה וית גביני עינוהי וית כל שעריה יגלח ויצבע ית לבושוהי ויסחי ית בסריה במיא וידכי: וביומא תמינאה יסב תרין אמרין שלמין ואמרתא חדא בת שתה שלמתא ותלתא עשרונין סלתא מנחתא דפילא במשח ולוגא חד משחא: ויקים כהנא דמדכי ית גברא דמדכי ויתהון קדם יי' בתרע מ משכן זמנא: ויסב כהנא ית א אמרא חד ויקרב יתיה לאשמא וית לוגא דמשחא וירים יתהון ארמא קדם יי': ויכוס ית אמרא באתרא דיכוס ית חטאתא וית עלתא באתר קדיש ארי כחטאתא אשמא הוא לכהנא קדש קוד קודשין הוא: ויסב כהנא מדמא דאשמא ויתן כהנא על רום א אודנא דמדכי דימינא ועל אליון ידיה דימינא ועל אליון ר רגליה דימינא: ויסב כה כהנא מלוגא דמשחא ויריק על ידא דכהנא דשמאלא: ויטבול כהנא ית אצבעיה דימינא מן משחא דעל ידיה דשמ' א וידי מן משחא באצבעיה שבע זמ' קדם יי': ודישתאר

וגו' על ירך המזבח בצפון ומה ת"ל והלא כבר נאמר בתורת אשם בפרשת צו את אשר ישחטו וגו' שהאשם טעון שחיטה בצפון לפי שיצא זה מכלל אשמות ליתן מדמו ... בגמרה יכול הואיל שנשתנה במקום העמידו לכך נאמר ושחט במקום אשר ישחט וגו'· כי כחטאת· כי ככל החטאת האשם הזה הוא לכהן בכל עבודות התלויות בכהן הושוה אשם זה לחטאת שלא תאמר הואיל ויצא דמו מכלל שאר אשמות ליתן על תנוך ובהונות לא יהא טעון מתן דמים ואימורים לגבי מזבח לכך נאמר כי כחטאת האשם הוא לכהן יכול יהא דמו ניתן למעלה כחטאת ת"ל וכו' בגמרת כהנים· תנוך· גדר אמצעי שבאזן ולשון תנוך לא נודע לי והפותרין קורין לו טנדרוס· בהן· גודל· לפני ה'· כנגד בית קדשי הקדשים·

אשר עלה עליו הגורל לעזאזל יעמד חי לפני יהוה לכפר ע
עליו לשלח אתו לעזאזל המדברה: והקריב אהרן את פר
החטאת אשר לו וכפר בעדו ובעד ביתו ושחט את פר החט
החטאת אשר לו: ולקח מלא המחתה גחלי אש מעל המז
המזבח מלפני יהוה ומלא חפניו קטרת סמים דקה והביא מ
מבית לפרכת: ונתן את הקטרת על האש לפני יהוה וכסה
ענן הקטרת את הכפרת אשר על העדות ולא ימות: ולקח
מדם הפר והזה באצבעו על פני הכפרת קדמה ולפני הכפ
הכפרת יזה שבע פעמים מן הדם באצבעו: ושחט את שעיר
החטאת אשר לעם והביא את דמו אל מבית לפרכת ועשה
את דמו כאשר עשה לדם הפר והזה אתו על הכפרת ולפני
הכפרת: וכפר על הקדש מטמאת בני ישראל ומפשעיהם
לכל חטאתם וכן יעשה לאהל מועד השכן אתם בתוך טמ
טמאתם: וכל אדם לא יהיה באהל מועד בבאו לכפר בק
בקדש עד צאתו וכפר בעדו ובעד ביתו ובעד כל קהל ישר
ישראל: ויצא אל המזבח אשר לפני יהוה וכפר עליו ולקח
מדם הפר ומדם השעיר ונתן על קרנות המזבח סביב: והז
והזה עליו מן הדם באצבעו שבע פעמים וטהרו וקדשו מט
מטמאת בני ישראל: וכלה מכפר את הקדש ואת אהל מ
מועד ואת המזבח והקריב את השעיר החי: וסמך אהרן א

ושליק עלוהי עדבא לעזאזל י
יתקם כד חי קדם ייי לכפרא ע
עלוהי לשלחא יתיה לעזאזל ל
למדברא: ויקרב אהרן ית תורא
דחטאתא דליה ויכפר עלוהי ו
ועל אנש ביתיה ויכוס ית תורא
דחטאתא דליה: ויסב מלי מח׳
מחתיתא גומרין דאשא מעלוי
מדבחא מן קדם ייי ומלי חופ׳
חפנוהי קטרת בסמין דקיקין וי׳
ויעל מגו לפרכתא: ויתן ית ק
קטרת בסמיא על אשתא קדם
ייי ויחפי ענן קטרתא ית כפרתא
דעל סהדותא ולא ימות: ויסב
מדמא דתורא וידי באצבעיה ע
על אפי כפרתא קדומא וקדם
כפרתא ידי שבע זמנין מן דמ
מן דמא באצבעיה: ויכוס ית צ
צפירא דחטאתא דלעמא ויע
ויעיל ית דמיה מגו לפרכתא וי
ויעבד לדמיה כמא דעבד לד׳
לדמא דתורא וידי יתיה על כפ
כפרתא וקדם כפרתא: ויכפר ע
על קודשא מסואבת בני ישר׳
ומרודיהון לכל חטאיהון וכן יע
יעבד למשכן זמנא דשרי עמה
עמהון בגו סואבתהון: וכל אנש
לא יהי במשכן זמנא במעליה
לכפרא בקודשא עד מפקיה ויכ
ויכפר עלוהי ועל אנש ביתיה ו
ועל כל קהלא דישר׳: ויפוק ל
למדבחא דקדם ייי ויכפר עלוהי
ויסב מדמא דתורא ומדמא דצ
דצפירא ויתן על קרנת מדבחא
סחור סחור: וידי עלוהי מן דמא
באצבעיה שבע זמנין וידכיניה
ויקדשניה מסואבת בני ישרא׳: וי
וישיצי מלכפרא על קודשא ועל
משכן זמנא ועל מדבחא ויקרב
ית צפירא חיא: ויסמוך אהרן

אם לא נטמאה כלקמה חייב מיתה. והזה באצבעו. הזאה אחת במשמע. ולפני הכפרת יזה שבע. הרי אחת למעלה ושבע למטה. אמר רבי...
שהוא מכפר על הכהנים שכבר השעיר על ישראל. והוא השעיר שעלה עליו גורל לשם. כאשר עשה לדם הפר. אחת למעלה ושבע למטה. כ״מ
שטמאות בני ישראל. על הנכנסין למקדש בטומאה ולא נודע להם בסוף שנ׳ לכל חטאתם וחטאת היא שוגג. ומפשעיהם אף הנכנסין במזיד בטומאה:
וכן יעשה לאהל מועד. כשם שהזה משניהם בפנים אחד למעלה ושבע למטה כך מזה על הפרכת מבחוץ משניהם אחד למעלה ושבע למטה. השו
השוכן אתם בתוך טמאתם. אף על פי שהם טמאים שכינה ביניהם. אל המזבח אשר לפני ה׳. זה מזבח הזהב שהוא לפני ה׳ בהיכל ומה ת״ל ויצא לפי ש
שהזה ההזאות על הפרכת ועמד מן המזבח ולפנים והזה ובמתנות המזבח הזקיקו לצאת מן המזבח ולהתחיל מיתן מזרחית צפונית. וכפר על
עליו מה היא כפרתו ולקח מדם הפר ומדם השעיר מעורבין זה לתוך זה. והזה עליו מן הדם. אחר שנתן מתנות באצבעו על קרנותיו מזה שבע
הזאות על גגו. וטהרו. מטמא שעבר. וקדשו. לעתיד לבא:

[illegible] ובא אהרן אל אהל מועד אמרו רבותי׳ שאין זה מקומו של מקרא זה ונתנו טעם לדבריהם במס׳ יומא. ואמ׳
כל הפרשה כלה נאמרה על הסדר חוץ מביאה זו שהיא אחר עשיית עולתו ועו׳ העם והקטרת אמורי פר ושעיר הנעשים בחוץ בבגדי זהב
וטובל ומקדש ופושטן ולובש בגדי לבן ובא אל אהל מועד להוציא את הכף ואת המחתה שהקטיר בה הקטרת לפני ולפנים ופשט את בגדי
אחר שהוציאם ולובש בגדי זהב לתמיד של בין הערבים וזהו סדר העבודות תמיד של שחר בבגדי זהב ועבודת פר ושעיר הפנימיים וקטרת
מחתה בבגדי לבן ואילו ואיל העם ומקצת המוספין בבגדי זהב והוצאת כף ומחתה בבגדי לבן ושירי המוספין ותמיד של בין הערבים [illegible]

את שתי ידו על ראש השעיר החי והתודה עליו את כל ע
עונת בני ישראל ואת כל פשעיהם לכל חטאתם ונתן אתם
על ראש השעיר ושלח ביד איש עתי המדברה: ונשא ה
השעיר עליו את כל עונתם אל ארץ גזרה ושלח את הש
השעיר במדבר: ובא אהרן אל אהל מועד ופשט את בגדי
הבד אשר לבש בבאו אל הקדש והניחם שם: ורחץ את
בשרו במים במקום קדוש ולבש את בגדיו ויצא ועשה את
עלתו ואת עלת העם וכפר בעדו ובעד העם: ואת חלב ה
החטאת יקטיר המזבחה: והמשלח את השעיר לעזאזל יכ
יכבס בגדיו ורחץ את בשרו במים ואחרי כן יבוא אל המח
המחנה: ואת פר החטאת ואת שעיר החטאת אשר הובא
את דמם לכפר בקדש יוציא אל מחוץ למחנה ושרפו באש
את ערתם ואת בשרם ואת פרשם: והשרף אתם יכבס בג
בגדיו ורחץ את בשרו במים ואחרי כן יבוא אל המחנה: וה
והיתה לכם לחקת עולם בחדש השביעי בעשור לחדש ת
תענו את נפשתיכם וכל מלאכה לא תעשו האזרח והגר ה
הגר בתוככם: כי ביום הזה יכפר עליכם לטהר אתכם מכ
מכל חטאתיכם לפני יהוה תטהרו: שבת שבתון היא לכם
ועניתם את נפשתיכם חקת עולם: וכפר הכהן אשר ימשח
אתו ואשר ימלא את ידו לכהן תחת אביו ולבש את בגדי ה

ית תרתין ידוהי על ריש צפירא
חיא ויודי עלוהי ית כל עוית ב
בני ישרא׳ וית כל מרודיהון לכל
חטאיהון ויתן יתהון על ריש צ
צפירא וישל׳ ביד גבר דזמי׳ למה׳
למדברא: ויטול צפירא עלוהי
ית כל חוביהון לארע׳ לא יתבא
וישלח ית צפירא במדברא: ויי
ויעול אהרן למשכן זמנא ויש
וישלח ית לבושי בוצא דלבש
במעליה לקודשא ויצנעינון תמ
תמן: ויסחי ית בסריה במיא ב
באתר קדיש וילבש ית לבושוהי
ויפוק ויעבד ית עלתיה וית על
עלת עמיה ויכפר עלוהי ועל
עמא: וית תרביה דחטאתא יסק
למדבחא: ודמשלח ית צפירא ל
לעזאזל יצבע לבושוהי ויסחי
ית בסריה במיא ובתר כן יעול
למשריתא: וית תורא דחטאתא
וית צפירא דחטאתא דאתעל מ
מדמהון לכפרא בקודשא יפק ל
למברא למשריתא ויוקדון בנו
בנורא ית משכיהון וית בסריה׳
בסריהון וית אכליהון: ודמוקיד
יתהון יצבע לבושוהי ויסחי ית
בסריה במיא ובתר כן ייעול ל
למשריתא: ותהי לכון לקים עלם
בירחא שביעאה בעשרא לירחא
תענון ית נפשתיכון וכל עבידא
לא תעבדון יציבא וגיורא
דיתגיירון ביניכון: ארי ביומא
הדין יכפר עליכון לדכאה ית
יתכון מכל חוביכון קדם יי׳ תד׳
תדכון: שבת שבתא היא לכון
ותענון ית נפשתיכון קים עלם:
ויכפר כהנא דירבי יתיה ודיקרב
ית קרבניה לשמשא תחות אבו
אבוהי וילבש ית לבושי

ההיכל שעל מזבח הפנימי בבגדי זהב וסדר המקראות לפי העבודות כך הוא ושלח את השעיר במדבר ורחץ את בשרו במים וגו׳ ויצא ועשה
את עולתו וגו׳ ואת חלב החטאת וגו׳ וכל הפרשה עד ואחר יבא אל המחנה ואחר כך ובא אהרן והניחם שם מלמד שטעונין גניזה ולא ישתמש ב
באותן ארבעה בגדים ליום הכפורים אחר ורחץ את בשרו וגו׳ לפי שלמדנו מורחץ את בשרו ולבשם שכשהוא משנה מבגדי זהב לבגדי לבן
טעון טבילה שבאותה טבילה פושט בגדי זהב שעבד בהן עבודת תמיד של שחר ולובש בגדי לבן לעבודת היום וכאן למדנו שכשהוא משנה מ
מבגדי לבן לבגדי זהב טעון טבילה במקום קדוש המקודש בקדושת עזרה והיא היתה בגג בית הפרוה וכן ארבע טבילות הבאות חובה ליום אב
אבל הראשונה היתה בחול ולבש את בגדיו שמונה בגדים שהוא עובד בהן כל ימות השנה ויצא מן ההיכל אל החצר שמזבח העולה שם ועשה
את עלתו ואת עלת העם אילו ואיל העם האמור למעלה בזאת יבא אהרן וגו׳ ואת עולת העם ואיל לעולה האמור למעלה ומאת עדת בני ישרא׳ וגו׳ ואת חלב
החטאת אמורי פר ושעיר יקטיר המזבחה על מזבח החיצון דאילו בפנימי כתיב לא תעלו עליו קטרת זרה ועולה ומנחה אשר הובא את דמם
להיכל ולפני ולפנים וכפר הכהן אשר ימשח וגו׳ כפרה זו של יום הכפורים אינה כשרה אלא בכהן גדול לפי שנאמרה כל הפרשה באהרן הוצרך

ויעש כאשר צוה וגו' כשהגיע יום הכפורים עשה כסדר הזה ולהגיד שבחו של אהרן שלא היה לובשן לגדולתו אלא כמקיים גזירת מלך ·
ושחט שור או כשב · במוקדשין הכת' מדבר שכ' להקריב קרבן · במחנה · חוץ לעזרה · דם יחשב · כשופך דם האדם שמתחייב בנפשו · דם שפך
לרבות את הזורק דמים בחוץ · אשר הם זובחים · אשר הם רגילים לזבוח · לשעירים · לשדים · כמו ושעירים ירקדו שם · אשר יעלה עולה · ל
להביא המקטיר אברים בחוץ כשוחט בחוץ שאם שחט אחד והעלה חברו שניהם חייבין · ונכרת · זרעו נכרת וימיו נכרתין · כל דם · לפי שנ'
בנפש יכפר יכול לא יהא חייב אלא על דם המוקדשין ת"ל כל דם · ונתתי פני · פנאי שלי פונה אני מכל עסקי ועוסק בו ·

הבד בגדי הקדש: וכפר את מקדש הקדש ואת אהל מועד
ואת המזבח יכפר ועל הכהנים ועל כל עם הקהל יכפר: וה
והיתה זאת לכם לחקת עולם לכפר על בני ישראל מכל ח
חטאתם אחת בשנה ויעש כאשר צוה יהוה את משה:
פ וידבר יהוה אל משה לאמר: דבר אל אהרן ואל
בניו ואל כל בני ישראל ואמרת אליהם זה הדבר אשר צוה
יהוה לאמר: איש איש מבית ישראל אשר ישחט שור או כ
כשב או עז במחנה או אשר ישחט מחוץ למחנה: ואל פתח
אהל מועד לא הביאו להקריב קרבן ליהוה לפני משכן יה
יהוה דם יחשב לאיש ההוא דם שפך ונכרת האיש ההוא מ
מקרב עמו: למען אשר יביאו בני ישראל את זבחיהם אשר
הם זבחים על פני השדה והביאם ליהוה אל פתח אהל מוע
מועד אל הכהן וזבחו זבחי שלמים ליהוה אותם: וזרק הכ
הכהן את הדם על מזבח יהוה פתח אהל מועד והקטיר ה
החלב לריח ניחח ליהוה: ולא יזבחו עוד את זבחיהם לש
לשעירם אשר הם זנים אחריהם חקת עולם תהיה זאת ל
להם לדרתם: ואלהם תאמר איש איש מבית ישראל ומן ה
הגר אשר יגור בתוכם אשר יעלה עלה או זבח: ואל פתח א
אהל מועד לא יביאנו לעשות אתו ליהוה ונכרת האיש הה
ההוא מעמיו: ואיש איש מבית ישראל ומן הגר הגר בתוכם
אשר יאכל כל דם ונתתי פני בנפש האכלת את הדם והכ

ו ותא לבושי קודשא: ויכפר על מ
מי בית קודשא ועל משכן זמנא ו
ועל מדבחא יכפר ועל כהניא ו
ועל כל עמא דקהלא יכפר: ותה
ותהי דא לכון לקים עלם לכפרא
על בני ישראל מכל חוביהון חדא
בשתא ועבד כמא דפקיד יי ית
משה:
ומליל יי עם
משה למימר: מלל עם בני
אהרן ועם בנוהי ועם כל בני יש
ישראל ותימר להון דין פתגמא ד
דפקיד יי למימר: גבר גבר מבית
ישראל די יכוס תור או אמר או ע
עזא במשריתא או די יכוס מברא
למשריתא: ולתרע משכן זמנא
לא אייתיה לקרבא קרבנא קדם
יי קדם משכנא דיי דמא יתחשב
לגברא ההוא דמא אשד וישתיצי
אנשא ההוא מגו עמיה: בדיל ד
די ייתון בני ישראל ית דבחיהון ד
די אנון דבחין על אפי חקלא ויי
וייתונון לקדם יי לתרע משכן זמ
זמנא לות כהנא ויכסון נכסת קוד
קודשין קדם יי יתהון: ויזרוק כהנא
ית דמא על מדבחא דיי בתרע
משכן זמנא ויסק תרבא לאתקב
לאתקבלא ברעוא קדם יי: ולא
ידבחון עוד ית דבחיהון לשדין ד
די אנון טען בתריהון קים עלם
תהי דא להון לדריהון: ולהון תימ
תימר גבר גבר מבית ישראל ומן
גיורא די יתגיירון ביניהון די יסק
עלתא או נכסת קודשין: ולתרע
משכן זמנא לא ייתיניה למעבד
יתיה קדם יי וישתיצי אנשא ההוא
מעמיה: וגבר גבר מבית ישראל ו
ומן גיורא די יתגיירון ביניהון:
די ייכול כל דם ואתן רגזי במא
באנשא די ייכול ית דמא ואש

כי נפש הבשר של כל בריה בדם היא תלויה ולפיכך נתתיו לכפר על נפש האדם · תבא נפש ותכפר על הנפש · כל נפש מכם להזהיר גדולים
על הקטנים · אשר יצוד · אין לי אלא ציד · אווזין ותרנגולין מנין תל צידה מכל מקום אם כן למה נאמר אשר יצוד למדך שלא יאכל בשר אלא
בהזמנה זאת · אשר יאכל · פרט לטמאים · דמו בנפשו הוא · דמו הוא לו במקום הנפש שהנפש תלויה בו · כי נפש כל בשר דמו היא · הנפש
היא הדם · הדם ובשר לשון זכר · נפש לשון נקבה · אשר תאכל נבלה וטרפה · בנבלת עוף טהור דבר הכתוב שאין לה טומאה אלא בשעה
שנבלעת בבית הבליעה · ולמדך כאן שמטמאה באכילתה וטרפה האמורה כאן לא נכתבה אלא לדרוש וכן שנינו יכול תהא נבלת עוף טמא משמ

ותשיצי יתיה מגו עמיה: ארי
נפש בשרא בדמא הוא ואנא
יהבתיה לכון על מדבחא לכפ
לכפרא על נפשתכון ארי דמא
הוא על נפשא מכפר: על כן
אמרית לבני ישראל כל אנש מ
מנכון לא ייכול דם וגיוריא ד
די יתגיירון ביניכון לא ייכול
דם: וגבר גבר מבני ישראל ומ
ומן גיוריא די יתגיירון ביניהון
די יצוד ציד חיתא או עופא
די מתאכל וישוד ית דמיה ויכ
ויכסיניה בעפרא: ארי נפש כ
כל בשרא דמיה בנפשיה הוא ו
ואמרית לבני ישראל דם כל ב
בשרא לא תיכלון ארי נפש כל
בשרא דמיה היא כל די ייכל
ייכלניה ישתיצי: וכל אנש די
ייכול נבלה ותבירא ביציביא
ובגיוריא ויצבע לבושוהי ויס
ויסחי במיא ויהי מסאב עד ר
רמשא וידכי: ואם לא יצבע
ובשריה לא יסחי ויקבל חוביה:
ומליל יי עם משה למימר:
מליל עם בני ישראל ותימר לה
להון אנא יי אלהכון: כעובדי עמ
עמא דארעא דמצרים די יתב
יתבתון בה לא תעבדון וכעוב
וכעובדי עמא דארעא דכנען
די אנא מעיל יתכון לתמן לא
תעבדון ובנימוסיהון לא תהכון:
ית דיני תעבדון וית קימי תט
תטרון להלכא בהון אנא יי א
אלהכון: ותטרון ית קימי וית דיני
די אם יעבד יתהון אנשא ויחי
בהון לחיי עלמא אנא יי:
גבר גבר לכל קריב בשריה לא
תקרבון לגלאה ערירא אנא יי:
ערית אבוך וערית אמך לא ת
תגלי אמך היא לא תגלי עריתה:
ערית אתת אבוך לא

והכרתי אתה מקרב עמה: כי נפש הבשר בדם הוא ואני
נתתיו לכם על המזבח לכפר על נפשתיכם כי הדם הוא ב
בנפש יכפר: על כן אמרתי לבני ישראל כל נפש מכם לא
תאכל דם והגר הגר בתוככם לא יאכל דם: ואיש איש מב
מבני ישראל ומן הגר הגר בתוכם אשר יצוד ציד חיה או ע
עוף אשר יאכל ושפך את דמו וכסהו בעפר: כי נפש כל בש
בשר דמו בנפשו הוא ואמר לבני ישראל דם כל בשר לא ת
תאכלו כי נפש כל בשר דמו הוא כל אכליו יכרת: וכל נפ
נפש אשר תאכל נבלה וטרפה באזרח ובגר וכבס בגדיו ו
ורחץ במים וטמא עד הערב וטהר: ואם לא יכבס ובשרו ל
לא ירחץ ונשא עונו: פ וידבר יהוה אל מ
משה לאמר: דבר אל בני ישראל ואמרת אלהם אני יהוה
אלהיכם: כמעשה ארץ מצרים אשר ישבתם בה לא תעש
וכמעשה ארץ כנען אשר אני מביא אתכם שמה לא תעשו ו
ובחקתיהם לא תלכו: את משפטי תעשו ואת חקתי תשמרו
ללכת בהם אני יהוה אלהיכם: ושמרתם את חקתי ואת מ
משפטי אשר יעשה אתם האדם וחי בהם אני יהוה: ס
איש איש אל כל שאר בשרו לא תקרבו לגלות ערוה אני י
יהוה: ס ערות אביך וערות אמך לא תגלה אמך ה
הוא לא תגלה ערותה: ס ערות אשת אביך לא ת

משמאה בבית הבליעה תל טרפה מי שיש במינו טרפה יצא עוף טמא שאין במינו טרפה · ונשא עונו · אם יאכל קדש או יכנס למקדש חייב על
טומאה זו ככל שאר טומאות · ובשרו לא ירחץ ונשא עונו · על רחיצת גופו ענוש כרת ועל כבוס בגדים במלקות · אני יי אלהיכם · אני הוא שאמרתי
בסיני אנכי יי אלהיך וקבלתם עליכם מלכותי מעתה קבלו גזרותי · ר' אומר גלוי וידוע לפניו שסופן לנתק בעריות בימי עזרא לפיכך בא עליהם
בגזרה אני יי אלהיכם דעו מי גוזר עליכם דיין ליפרע ונאמן לשלם שכר · כמעשה ארץ מצרים · מגיד שמעשיהם של מצריים ושל כנעניים מקו
מקולקלים מכל האומות ואותו מקום שישבו בו ישראל מקולקל מן הכל · אשר אני מביא אתכם שמה · מגיד שאותן עממין שכבשו ישראל מקולקלים
מכולם · ובחקתיהם לא תלכו · מה הניח הכתוב שלא אמר אלא אלו נימוסות שלהן דברים החקוקים להם כגון טרטיאות ואיצטדיאות · ר' מאיר אומר אלו ד
דרכי האמורי שמנו חכמים · את משפטי תעשו · אלו דברים האמורים בתורה במשפט שאלו לא נאמרו היו כדאי ליאמר · ואת חקתי תשמרו · דברי
גזרת מלך שיצר הרע משיב עליהם למה לנו לשומרן ואומות העולם משיבין עליהם כגון אכילת חזיר ולבישת שעטנז וטהרת מי חטאת לכך
נאמר אני יי אני גזרתי עליכם אי אתה רשאי לפטור · ללכת בהם · אל תפטר מתוכם שלא תאמר למדתי חכמת ישראל אלך ואלמד חכמת האומות
ושמרתם את חקתי · לרבות שאר דקדוקי הפרשה שלא פרט הכתוב · דבר אחר ליתן שמירה ועשייה לחוקים ושמירה ועשייה למשפטים לפי שלא נתן אלא
עשייה למשפטים ושמירה לחוקים · וחי בהם · לעולם הבא שאם תאמר בעולם הזה והלא סופו הוא מת · אני יי · נאמן לשלם שכר · לא תקרבו · להזהיר
הנקבה כזכר לכך נאמר לשון רבים · אני יי · נאמן לשלם שכר · ערות אביך · זו אשת אביך או אינו אלא כמשמעו נאמר כאן ערות אביך ונאמר להלן
ערות אביו גלה מה להלן אשת אביו אף כאן אשת אביו · ערות אמך · להביא אמו שאינה אשת אביו · ערות אשת אביך · לרבות לאחר מיתה
[illegible]

בת אביך. אף בת אנוסה במשמע. מולדת בית או מולדת חוץ. בין שאומר לו לאביך קיים את אמה בין שאומר לו לאביך הוציא את אמה כגון מ
ממזרת או נתינה. ערות בת בנך וגו'. בבתו מאנוסתו הכתוב מדבר ובתו ובת בתו מאשתו אנו למדין מערות אשה ובתה לא תגלה בין שהיא ממנו
בין שהיא מאיש אחר. ערות בת בנך. קל וחומר לבתך. אלא לפי שאין מזהירין מן הדין למדוה מגזרה שוה במס' יבמות. ערות בת אשת אביך. למד
שאינו חייב על אחותו משפחה ונכרית לכך נאמר בת אשת אביך בראויה לקדושין. ערות אחי אביך לא תגלה. ומה היא ערותו אל אשתו לא
תקרב. אשת בנך היא. לא אמרתי אלא בשיש לבנך אישות בה פרט לאנוסה ושפחה ונכרית. ערות אשה ובתה. לא נ' כר הכתוב אלא על ידי נשואי ה

תגלה ערות אביך הוא: ס ערות אחותך בת אביך א
או בת אמך מולדת בית או מולדת חוץ לא תגלה ערותן:
ס ערות בת בנך או בת בתך לא תגלה ערותן כי ערו
ערותך הנה: ס ערות בת אשת אביך מולדת אביך
אחותך הוא לא תגלה ערותה: ס ערות אחות אביך
לא תגלה שאר אביך הוא: ס ערות אחות אמך לא
תגלה כי שאר אמך הוא: ס ערות אחי אביך לא תג
תגלה אל אשתו לא תקרב דדתך הוא: ס ערות כל
כלתך לא תגלה אשת בנך הוא לא תגלה ערותה: ס
ערות אשת אחיך לא תגלה ערות אחיך הוא: ס ערות
אשה ובתה לא תגלה את בת בנה ואת בת בתה לא תקח
לגלות ערותה שארה הנה זמה הוא: ואשה אל אחתה לא
תקח לצרר לגלות ערותה עליה בחייה: ואל אשה בנדת
טמאתה לא תקרב לגלות ערותה: ואל אשת עמיתך לא
תתן שכבתך לזרע לטמאה בה: ומזרעך לא תתן להעביר
למלך ולא תחלל את שם אלהיך אני יהוה: ואת זכר לא ת
תשכב משכבי אשה תועבה הוא: ובכל בהמה לא תתן ש
שכבתך לטמאה בה ואשה לא תעמד לפני בהמה לרבעה
תבל הוא: אל תטמאו בכל אלה כי בכל אלה נטמאו הגוים
אשר אני משלח מפניכם: ותטמא הארץ ואפקד עונה עליה

תגלי ערייתא דאבוך היא:
עריית אחתך בת אבוך או בת א
אמך דילידא מן אבוך מן אתתא
אחרי או מן אמך מן גבר אח
אחרן לא תגלי עריתהן:
עריית בת ברך או בת ברתך לא
תגלי ערייתהן ארי ערייתך אנ
אנין: עריית בת אתת אבוך
דילידא מן אבוך אחתך היא לא
תגלי עריתה: עריית אחת
אבוך לא תגלי קריבת אבוך ה
היא: עריית אחת אמך לא
תגלי ארי קריבת אמך היא:
עריית אח אבוך לא תגלי
ולאתתיה לא תקרב אתת אח א
אבוך היא: עריית כלתך לא
תגלי אתת ברך היא לא תגלי
עריתה: עריית אתת אחוך
לא תגלי ערייתא דאחוך היא:
עריית אתתא וברתה לא
תגלי ית בת ברה וית בת ברתה
לא תסב לגלאה ערייתא קריבן
אנין עצת חטאין היא: ואתתא
עם אחתה לא תסב לאעקא לה
לגלאה עריתא עלה בחייהא: ול
ולאתתא בריחוק סאובתה לא ת
תקרב לגלאה ערייתא: ובאתת
חברך לא תתן שכבתך לזרעא ל
לאסתאבא בה: ומזרעך לא תתן
לאעברא למלך ולא תחל ית ש
שמא דאלהך אנא יי: וית דכורא
לא תשכוב משכבי אתתא תוע
תועבתא היא: ובכל בעירא לא
תתן שכבתך לאסתאבא בה וא
ואתתא לא תקום קדם בעירא ל
למשלט בה תבלא הוא: לא תס
תסתאבון בכל אלין ארי בכל
אלין אסתאבו עממיא דאנא
מגלי מן קדמיכון: ואסתאבת א
ארעא ואסערית חובה עלה ונ

פרשנה לכך נאמר לא תקח לשון קיחה וכן לענין העונש אשר יקח את אשה ואת אמה לשון קיחה אבל אנס אשה מותר לישא בתה. שארה הנה
קרובות זו לזו. זמה עצה כתרגומו עצת חטאין שיצרך יועצך לחטא. אל אחותה. שתיהם כאחת. לצרור לשון צרה לעשות את זו צרה לזו. בחייה. ל
למדך שאם גרשה לא ישא את אחותה כל זמן שהיא בחיים. למלך. ע"ז היא ששמה מולך וזו היא עבודתה שמוסר בנו לכומרי' ועושין שתי מד
מדורות גדולות ומעבירין את הבן ברגליו בין שתי מדורות האש. לא תתן. זו היא מסירתו לכומרים. להעביר למולך. זו העברת האש. תבל. הנ"י
לשון קדש וערוה וניאוף וכן מוסף על תבליתם. ד"א תבל הוא לשון בלילה וערבוב זרע אדם וזרע בהמה:

ולא תקיא הארץ אתכם. משל לבן מלך שהאכילוהו דבר מאוס שאין גופו סובלו אלא מקיאו כך ארץ ישראל אינה מקיימת עוברי עבירה ותרגומו ולא תרוקן לשון ריקון מריקה עצמה מהם: הנפשות העושות. הזכר והנקבה במשמע: ושמרתם את משמרתי. להזהיר בית דין על כך: ולא תטמאו בהם אני יי׳ אלהיכם. ואם תטמאו אין אני אלהיכם ואתם נפסלים מאחרי ומה הנאה יש לי בכם ואתם מתחייבים כליה לכך נאמר אני יי׳ אלהיכם:

סליק מאחרי מות:

דבר אל כל עדת בני ישראל. מלמד שנאמרה פרשה זו בהקהל מפני שרוב גופי תורה תלויין בה: קדושים תהיו. הוו פרושין מן העריות ומן העבירה שכל מקום שאתה מוצא גדר ערוה אתה מוצא קדושה אשה זונה וחללה וגו׳ אני יי׳

וְתָּקִא הָאָרֶץ אֶת־יֹשְׁבֶיהָ׃ וּשְׁמַרְתֶּם אַתֶּם אֶת־חֻקֹּתַי וְאֶת־ מִשְׁפָּטַי וְלֹא תַעֲשׂוּ מִכֹּל הַתּוֹעֵבֹת הָאֵלֶּה הָאֶזְרָח וְהַגֵּר הַגָּר בְּתוֹכְכֶם׃ כִּי אֶת־כָּל־הַתּוֹעֵבֹת הָאֵל עָשׂוּ אַנְשֵׁי־הָאָרֶץ אֲשֶׁר לִפְנֵיכֶם וַתִּטְמָא הָאָרֶץ׃ וְלֹא־תָקִיא הָאָרֶץ אֶתְכֶם בְּטַמַּאֲכֶם אֹתָהּ כַּאֲשֶׁר קָאָה אֶת־הַגּוֹי אֲשֶׁר לִפְנֵיכֶם׃ כִּי כָּל־אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה מִכֹּל הַתּוֹעֵבֹת הָאֵלֶּה וְנִכְרְתוּ הַנְּפָשׁוֹת הָעֹשֹׂת מִקֶּרֶב עַמָּם׃ וּשְׁמַרְתֶּם אֶת־מִשְׁמַרְתִּי לְבִלְתִּי עֲשׂוֹת מֵחֻקּוֹת הַתּוֹעֵבֹת אֲשֶׁר נַעֲשׂוּ לִפְנֵיכֶם וְלֹא תִטַּמְּאוּ בָּהֶם אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם׃

פרשה

וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר׃ דַּבֵּר אֶל־כָּל־עֲדַת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם קְדֹשִׁים תִּהְיוּ כִּי קָדוֹשׁ אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם׃ אִישׁ אִמּוֹ וְאָבִיו תִּירָאוּ וְאֶת־שַׁבְּתֹתַי תִּשְׁמֹרוּ אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם׃ אַל־תִּפְנוּ אֶל־הָאֱלִילִם וֵאלֹהֵי מַסֵּכָה לֹא תַעֲשׂוּ לָכֶם אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם׃ וְכִי תִזְבְּחוּ זֶבַח שְׁלָמִים לַיהוָה לִרְצֹנְכֶם תִּזְבָּחֻהוּ׃ בְּיוֹם זִבְחֲכֶם יֵאָכֵל וּמִמָּחֳרָת וְהַנּוֹתָר עַד־יוֹם הַשְּׁלִישִׁי בָּאֵשׁ יִשָּׂרֵף׃ וְאִם הֵאָכֹל יֵאָכֵל בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי פִּגּוּל הוּא לֹא יֵרָצֶה׃ וְאֹכְלָיו עֲוֺנוֹ יִשָּׂא כִּי־אֶת־קֹדֶשׁ יְהוָה חִלֵּל וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהִוא מֵעַמֶּיהָ׃ וּבְקֻצְרְכֶם אֶת־קְצִיר אַרְצְכֶם לֹא תְכַלֶּה פְּאַת שָׂדְךָ לִקְצֹר וְלֶקֶט קְצִירְךָ לֹא תְלַקֵּט׃

וּרְקֵיקַת אַרְעָא יָת יָתְבַהָא: וְתִטְּרוּן אַתּוּן יָת קְיָמַי וְיָת דִּינַי וְלָא תַעְבְּדוּן מִכֹּל תּוֹעֵבָתָא הָאִלֵּין...

פרשה

ומליל יי׳ עם משה למימר: מליל עם כל כנשתא דבני ישראל...

מקדשכם ולא יחלל זרעו אני יי׳ מקדשו. קדושים יהיו אשה זונה וחללה: איש אמו ואביו תיראו. כל אחד מכם תיראו אביו ואמו זהו פשוטו ומדרשו אין לי אלא איש אשה מנין כשהוא אומר תיראו הרי כאן שנים אם כן למה נאמר איש שהאיש בידו לעשות אבל אשה רשות אחרים עליה: אמו ואביו תיראו. כאן הקדים אם לאב לפי שגלוי לפניו שהבן ירא את אביו יותר מאמו ובכבוד הקדים אב לאם לפי שגלוי לפניו שהבן מכבד את אמו יותר מאביו מפני ששדלתו בדברים: ואת שבתותי תשמרו. סמך שבת למורא אב לומר אף על פי שהזהרתיך על מורא אב אם יאמר לך חלל את השבת אל תשמע לו וכן בשאר כל המצות: אני יי׳ אלהיכם. אתה ואביך חייבים בכבודי לפיכך לא תשמע לו לבטל את דברי. איזהו מורא לא ישב במקומו ולא ידבר במקומו ולא יסתור את דבריו ואיזהו כבוד מאכיל ומשקה מלביש ומנעיל מכניס ומוציא: אל תפנו אל האלילים. לעבדם אלילים לשון אל כלא הוא חשוב: ואלהי מסכה. תחלתן אלילים הם אם אתה פונה אחריהם סופך עושה אותם אלהות: לא תעשו לכם. לא תעשו לאחרים ולא אחרים לכם ואם תאמר לא תעשו לעצמכם אבל אחרים עושין לכם הרי כבר נאמר לא יהיה לך שלך ולא של אחרים: וכי תזבחו וגו׳. לא נאמרה פרשה זו אלא ללמד שלא תהא זביחתן אלא על מנת לאכול בתוך הזמן הזה שאם לקבוע להם זמן אכילה הרי כבר נאמר ואם נדר או נדבה זבח קרבנו וגו׳: לרצנכם. תהא זביחתו שאם תחשבו עליו מחשבת פסול לא ירצה עליכם לפני: לרצונכם אפיימנט. זהו לפי פשוטו ורבותינו למדו מכאן למתעסק בקדשים שפסול שצריך שיתכוין לשחוט ביום זבחכם יאכל כשתזבחוהו תשחטוהו על מנת זמן זה שקבעתי לכם כבר: ואם האכל יאכל וגו׳. אם אינו ענין לחוץ לזמנו שהרי כבר נאמר ואם האכל יאכל מבשר זבח שלמיו וגו׳ תנהו ענין לחוץ למקומו: ואכליו עונו ישא. בנותר גמור הכתוב מדבר ואינו ענוש כרת על הפגול ...

לא תעולל· לא תטול עוללות שבה והן ניכרות· אי זהו עוללות כל שאין לו לא כתף ולא נטף· ופרט· כרמך· גרגרי ענבים הנושרים בשעת בצירה·
אני ה׳ אלהיכם· דיין ליפרע ואיני גובה מכם אלא נפשות שנ׳ אל תגזל דל וגו׳ כי ה׳ יריב ריבם וגו׳· לא תגנבו· אזהרה לגונב ממון· לא תגנוב ש
בעשרת הדברות אזהרה לגונב נפשות· דבר הלמד מעניינו· דבר שחייבין עליו מיתת בית דין· ולא תכחשו· לפי שנ׳ וכחש בה משלם קרן וחומש ל
אני עונש· אזהרה מנין ת״ל לא תכחשו· ולא תשקרו לפי שנ׳ ונשבע על שקר ישלם קרן וחומש למדנו עונש· אזהרה מנין ת״ל ולא תשקרו· לא
תגנבו· לא תכחשו לא תשקרו ולא תשבעו· אם גנבת סופך לכחש סופך לשקר סופך לישבע לשקר· לא תשבעו· למה נאמר לפי שנ׳ לא תשא וגו׳

תלקט: וכרמך לא תעולל ופרט כרמך לא תלקט לעני ול
ולגר תעזב אתם אני יהוה אלהיכם: לא תגנבו ולא תכחשו
לא תשקרו איש בעמיתו: ולא תשבעו בשמי לשקר וחללת
את שם אלהיך אני יהוה: לא תעשק את רעך ולא תגזל
לא תלין פעלת שכיר אתך עד בקר: לא תקלל חרש ולפ
לפני עור לא תתן מכשל ויראת מאלהיך אני יהוה: לא תע
תעשו עול במשפט לא תשא פני דל ולא תהדר פני גדול ב
בצדק תשפט עמיתך: לא תלך רכיל בעמיך לא תעמד על
דם רעך אני יהוה: לא תשנא את אחיך בלבבך הוכח תו
תוכיח את עמיתך ולא תשא עליו חטא: לא תקם ולא תטר
את בני עמך ואהבת לרעך כמוך אני יהוה: את חקתי תש
תשמרו בהמתך לא תרביע כלאים שדך לא תזרע כלאים
ובגד כלאים שעטנז לא יעלה עליך: ואיש כי ישכב את א

תלקוט: וכרמך לא תעלל וכת
ונתרא דכרמך לא תלקט לעניי
ולגיורי תשבוק יתהון אנא ה׳
אלהכון: לא תגנבון ולא תכפרון
ולא תשקרון אנש בחבריה: ולא
תשתבעון בשמי לשקרא ותחל
ית שמא דאלהך אנא ה׳: לא תע
תעשוק ית חברך ולא תניס לא
תבית אגרא דאגירא לותך עד
צפרא: לא תלוט דלא שמע ו
וקדם דלא חזי לא תשים תקלא
ותדחל מאלהך אנא ה׳: לא תע
תעבדון שקר בדין לא תסב אפי
מסכנא ולא תהדר אפי רבא ב
בקושטא תדיניה לחברך: לא ת
תיכול קורצין בעמך לא תקום
על דמא דחברך אנא ה׳: לא ת
תסני ית אחוך בלבך אוכחא ת
תוכח ית חברך ולא תקבל על
דיליה חובא: לא תקום ולא תטר
דבבו לבני עמך ותרחמיה לא
לחברך כותך אנא ה׳: ית קימי
תטרון בעירך לא תרכב ערובין
חקלך לא תזרע ערובין ולבוש
ערובין שעטנזא לא יסק עלך:
וגבר ארי ישכוב ית

את שם אלהיך לפי שנא׳ יכול לא יהא חייב אלא על שם המיוחד מנין לרבות כל הכינויין ת״ל לא תשבעו בשמי לשקר· כל שם שיש לי· לא תעשוק הכ
כובש שכר שכיר· ולא תלין· לשון נקבה מוסב על הפעולה· עד בקר· בשכיר יום הכתוב מדבר שיציאתו משתשקע החמה לפיכך זמן גבוי שכרו
כל הלילה· ובמקום אחר הוא אומר לא תבא עליו השמש מדבר בשכיר לילה שהשלמת פעולתו משיעלה עמוד השחר לפיכך זמן גבוי שכרו כ
כל היום שנתנה תורה זמן לבעל הבית עונה לבקש מעות· לא תקלל חרש· אין לי אלא חרש מנין לרבות כל אדם ת״ל בעמך לא תאור אם כן למה
נאמר חרש מה חרש מיוחד שהוא בחיים אף כל שהוא בחיים יצא המת שאינו בחיים· לפני עור לא תתן מכשול· לפני הסומא בדבר לא תתן לו
עצה שאינה הוגנת לו אל תאמר מכור שדך וקח חמור ואתה עוקף עליו ונוטלה הימנו· ויראת מאלהיך· לפי שהדבר הזה אינו מסור לבריות אם ד
דעתו של זה לטובה או לרעה ויכול להשמט ולומר לטובה נתכוונתי לפיכך נאמר בו ויראת מאלהיך המכיר מחשבותיך וכן כל דבר המסור ללב
של אדם העושהו ואין שאר הבריות מכירות בו נאמר בו ויראת מאלהיך· לא תעשו עול במשפט· מלמד שהדיין המקלקל את הדין קרוי עול שנאי
משוקץ חרם ותועבה שהעול קרוי תועבה שנ׳ כי תועבת ה׳ כל עושה עול· והתועבה קרויה שקץ וחרם שנ׳ לא תביא תועבה אל ביתך והיית חרם
כמוהו שקץ תשקצנו· לא תשא פני דל· שלא תאמר עני הוא והעשיר חייב לפרנסו אזכנו בדין ונמצא מתפרנס בנקיות· ולא תהדר פני גדול· ש
שלא תאמר עשיר הוא זה בן גדולים הוא זה היאך אביישנו ואראה בבשתו עונש יש בדבר לכך נאמר לא תהדר פני גדול· בצדק תשפט עמ
עמיתך· כמשמעו דא״א הוי דן את חברך לכף זכות· לא תלך רכיל· אומר אני על שם שכל משלחי מדנים ומספרי לשון הרע הולכים בבתי רעיהם לרגל
מה יראו רע או מה ישמעו רע לספר בשוק נקראים הולכי רכיל הולכי רגילה משפייטנ״ט בלעז וראיה לדברי שלא מצינו רכילות שאין כתוב בלשון
הליכה לא תלך רכיל הולכי רכיל נחשת וברזל ושאר לשון הרע אין כתוב בו הליכה מלשני בסתר רעהו לשון רמיה לשון מדברת גדולות לכך נ
אני אומר שהלשון הולך ומרגל שהכף נחלפת בגימל שכל האותיות שמוציאיהם ממקום אחד מתחלפות זו בזו בית בפא וגימל בכף וקוף בכף
ונון בלמד וזין בצדי· וכן וירגל בעבדך רגל בתרמה לאמר עלי רעה וכן לא רגל על לשונו וכן רוכל הסוחר ומרגל אחר כל סחורה וכל הרוכ
ששמים להתקשט בהם הנשים על שם שמחזר תמיד בעיירות נקרא רוכל לשון רוגל ותרגומו לא תיכול קורצין ומכלו קורציהון דיהודאי אכל ביה קור
כמו אוכלא נראה בעיני שהיה משפטם לאכול בבית המקבל דבריהם שום הלעטה והוא גמר חזוק שדבריו מקויימין ומעמידם על האמת ואותה הא
הלעטה נקראת אכילת קורצין לשון קורץ בעיניו שכן דרך כל הולכי רכיל לקרוץ בעיניהם ולרמוז דברי רכילותן שלא יבינו שאר השומעים· לא
תעמד על דם רעך· לראות במיתתו ואתה יכול להצילו כגון טובע בנהר וחיה או לסטים באים עליו· אני ה׳· נאמן לשלם שכר ונאמן ליפרע· ולא
תשא עליו חטא· לא תלבין את פניו ברבים· לא תקם· אמר לו השאילני מגלך אמר לו לאו למחר אמר לו השאילני קרדומך אמר לו איני מ
משאילך כדרך שלא השאלתני זו היא נקימה ואי זו היא נטירה אמר לו השאילני קרדומך אמר לו לאו למחר אמר לו השאילני מגלך אמר לו
הא לך ואיני כמותך שלא השאלתני זו היא נטירה שנוטר האיבה בלבו אף על פי שאינו נוקם· ואהבת לרעך כמוך· אמר ר׳ עקיבא זה כלל גדול בתו
בתורה· את חקתי תשמרו· ואלו הן בהמתך לא תרביע כלאים וגו׳ חקים הם גזרות מלך שאין טעם לדבר· ובגד כלאים· למה נאמר לפי שנ׳ לא
תלבש שעטנז צמר ופשתים יחדיו יכול לא ילבש גיזי צמר ואניצי פשתן ת״ל בגד מנין לרבות את הלבדים ת״ל שעטנז דבר שהוא שוע טווי ונוז
ואומר אני נוז לשון דבר המלל ושוזר זה עם זה לחברו

נחרפת לאיש· מיועדת לאיש ואיני יודע לו דמיון במקרא ובמשנה כמפנה· חציה שפחה וחציה בת חורין המיועדת לעבד עברי שמותר בשפחה
כתוב מדבר· והפדה לא נפדתה· פדויה ואינה פדויה וכתם פדיון בכסף· או חפשה· בשטר· בקרת תהיה· היא לוקה ולא הוא· יש על בית דין לבקר מ
כי הדבר שלא לחייבו מיתה כי לא חפשה ואין קדושיה גמורין ורבותי למדו מכאן שכל שהוא במלקות תהא בקריאי שהדיינין המלקין קורין ש
הלוקה אם לא תשמר לעשות וגו׳ והפלה ה׳ את מכותך וגו׳· כי לא חפשה· לפיכך אין חייב עליה מיתה שאין קדושיה קדושין הא אם חפשה
חופשה קידושין וחיים מיתה· ונסלח לו מחטאתו אשר חטא· לרבות את הזדון כשוגג· וערלתם ערלתו· ואטמתם ואטימתו יהא אטום ונסתר מל

אשה שכבת זרע והוא שפחה נחרפת לאיש והפדה לא נפ
נפדתה או חפשה לא נתן לה בקרת תהיה לא יומתו כי לא
חפשה׃ והביא את אשמו ליהוה אל פתח אהל מועד איל א
אשם׃ וכפר עליו הכהן באיל האשם לפני יהוה על חטאתו
אשר חטא ונסלח לו מחטאתו אשר חטא׃ פ
וכי תבאו אל הארץ ונטעתם כל עץ מאכל וערלתם ערל
ערלתו את פריו שלש שנים יהיה לכם ערלים לא יאכל׃ וב
ובשנה הרביעת יהיה כל פריו קדש הלולים ליהוה׃ ובשנה
החמישת תאכלו את פריו להוסיף לכם תבואתו אני יהוה א
אלהיכם׃ לא תאכלו על הדם לא תנחשו ולא תעוננו׃ לא ת
תקפו פאת ראשכם ולא תשחית את פאת זקנך׃ ושרט ל
לנפש לא תתנו בבשרכם וכתבת קעקע לא תתנו בכם אני
יהוה׃ אל תחלל את בתך להזנותה ולא תזנה הארץ ומלאה
הארץ זמה׃ את שבתתי תשמרו ומקדשי תיראו אני יהוה׃ א
אל תפנו אל האבת ואל הידענים אל תבקשו לטמאה בה
בהם אני יהוה אלהיכם׃ מפני שיבה תקום והדרת פני זקן וי
ויראת מאלהיך אני יהוה׃ ס וכי יגור אתך גר
בארצכם לא תונו אתו׃ כאזרח מכם יהיה לכם הגר הגר
אתכם ואהבת לו כמוך כי גרים הייתם בארץ מצרים אני
יהוה אלהיכם׃ לא תעשו עול במשפט במדה במשקל וב

ואתא שכבה זרעא והיא אמתא
מחרפא לגבר ואתפרקא לא א
אתפריקת או חירותא לא
אתיהיב לה בשטר בקרא תהי לא
יתקטלון ארי לא אתחררת׃ וייתי
ית אשמיה לקדם יי׳ לתרע משכן זמנא דכרא לאשמא׃ ויכפר עלוהי כהנא בדכרא דא
אשמא קדם יי׳ על חובתיה דחב וישתבק ליה מחובתיה דחב
וארי תעלון לארעא
ותצבון כל אילן דמיכל ותרחקון
רחקא ית אביה תלת שנין יהי
לכון מרחק לאבדא לא יתאכל
ובשתא רביעתא יהי כל אביה
קדש תושבחן קדם יי׳׃ ובשתא
חמישתא תיכלון ית אביה לאוסא
לאתכנשא לכון עללתיה אנא יי׳
אלהכון׃ לא תיכלון על דמא לא
תנחשון ולא תעננון׃ לא תקפון
פאתא דרישכון ולא תחבל ית
פאתא דדקנך׃ וחבול על מיתא
לא תתנון בבשרכון ורושמין
חריתין לא תתנון בכון אנא יי׳׃
לא תחל ית ברתך לאטעיותה
ולא תטעי ארעא ותתמלי אר
ארעא עצת חטאין׃ ית יומי ש
שביא דלי תטרון ולבית מקד
מקדשי תהון דחלין אנא יי׳׃ לא
תתפנון בתר בדין ודכורו לא
תתבעון לאסתאבא בהון אנא
יי׳ אלהכון׃ מן קדם דסבר באור
באוריתא תקום ותהדר אפי סב
סבא ותדחל מאלהך אנא יי׳׃
וארי יתגייר עמכון גיורא
בארעכון לא תונון יתיה׃ כיציב
מנכון יהי לכון גיורא דיתגייר
עמכון ותרחם ליה כוותך ארי
דיירין הויתון בארעא דמצרים
אנא יי׳ אלהכון׃ לא תעבדון שקר
שקר בדין במשחתא במתקלא

מן הכנסתו מסומם· שלש שנים יהיה לכם ערלים· שאימתי מונה לו משעת נטיעתו יכול אם הבניטו לאחר שלש שנים יהא מותר ת״ל יהיה בהויתו יה
לא יהיה כל פריו· קדש כמעשר שני שכתוב בו וכל מעשר הארץ וגו׳ קדש לה׳ מה מעשר אינו נאכל חוץ לחומת ירושלם אלא בפדיון אף זה כן
ודבר זה הלולים לה׳ הוא שנושאו שם לשבח ולהלל לשמים· להוסיף לכם תבואתו· המצוה הזאת שתשמרו תהיה להוסיף לכם תבואתו שבשכר
אני מברך לכם פירות הנטיעה היה ר׳ עקיבא אומר דברה תורה כנגד יצר הרע שלא יאמר אדם הרי ארבע שנים אני מצטער בו חנם לפיכך
נאמר להוסיף לכם תבואתו· אני ה׳· אני ה׳ המבטיח על כך ונאמן לשמור אבטחתי· לא תאכלו על הדם· להרבה פנים נדרש בסנהדרין שלא וא
יאכל מבשר קדשים לפני זריקת דמים ואזהרה לאוכל מבהמות חולין עד שתצא נפשה ועוד הרבה· לא תנחשו· כגון אלו המנחשין בחולדה ובעופות
פתו נפלה מפיו· צבי הפסיקו בדרך· לא תעוננו· לשון עונות ושעות שאומר יום פלוני יפה להתחיל מלאכה שעה פלונית קשה לצאת· לא תקיפו
פאת ראשכם· זה המשוה צדעיו לאחורי אזניו ולפדחתו ונמצא הקף ראשו עגול סביב שעל אחורי אזניו עקרי שערו למעלה מצדעיו הרבה·
פאת זקנך· סוף הזקן וגבוליו והן חמש שתים בכל לחי ולחי למעלה אצל הראש שהוא רחב ויש בו שתי פאות ואחת למטה בסנטרו מקום חבור ש
שני הלחיים יחד·· שרט לנפש· כן דרכן של אמוריים להיות משרטין בשרם כשמת להם מת· וכתבת קעקע· כתב המחוקה ושקוע שאינו נמחק לעו
לעולם שמקעקעו במחט והוא משחיר· קעקע· לשון והוקע אותם והוקענום· תוחבין עץ בארץ ותולין אותו עליהם ונמצאו מחוקין ותחובין
בקרקע [illegible] את בתך להזנותה· במוסר [illegible] פנויה לביאה שלא לשם קדושין· ולא תזנה הארץ· אם אתה עושה כן הארץ ש
מזנה את פירותיה [illegible] קום אחר ולא בארצכם וכן הוא אומר וימנעו רביבים וגו׳· ומקדשי תיראו· לא יכנס לו במקלו ובמנעלו ובאפונדתו
[illegible] ואנשי [illegible] ירדם על המיתה [illegible] תשמרו· אין בנין בית המקדש דוחה שבת· אל תפנו [illegible] והאזהרה לבעל

125

[illegible]

במשורה: מאזני צדק אבני צדק איפת צדק והין צדק יהיה
לכם אני יהוה אלהיכם אשר הוצאתי אתכם מארץ מצרים:
ושמרתם את כל חקתי ואת כל משפטי ועשיתם אתם אני
יהוה: פ וידבר יהוה אל משה לאמר: ואל
בני ישראל תאמר איש איש מבני ישראל ומן הגר הגר בי
בישראל אשר יתן מזרעו למלך מות יומת עם הארץ ירגמהו
באבן: ואני אתן את פני באיש ההוא והכרתי אתו מקרב עמו
כי מזרעו נתן למלך למען טמא את מקדשי ולחלל את שם
קדשי: ואם העלם יעלימו עם הארץ את עיניהם מן האיש
ההוא בתתו מזרעו למלך לבלתי המית אתו: ושמתי אני את
פני באיש ההוא ובמשפחתו והכרתי אתו ואת כל הזנים א
אחריו לזנות אחרי המלך מקרב עמם: והנפש אשר תפנה
אל האבת ואל הידענים לזנת אחריהם ונתתי את פני בנ
בנפש ההוא והכרתי אתו מקרב עמו: והתקדשתם והייתם
קדשים כי אני יהוה אלהיכם: ושמרתם את חקתי ועשיתם
אתם אני יהוה מקדשכם: כי איש איש אשר יקלל את אביו
ואת אמו מות יומת אביו ואמו קלל דמיו בו: ואיש אשר ינאף
את אשת איש אשר ינאף את אשת רעהו מות יומת הנאף
והנאפת: ואיש אשר ישכב את אשת אביו ערות אביו גלה
מות יומתו שניהם דמיהם בם: ואיש אשר ישכב את כלתו מ

[illegible]

ומה יכול לומר אשה
ים מרובעי במומו
טבעית לאדם תקו
ר ראה אומר איבר
ך וכלה המתכב

תבל צואי. גנאי לשון אחר תבל היא ולא זרע האב בזרע הבן: משכבי אשה. מכניס כמכחול בשפופרת: ישרפו
תרגומו ישראל שהרי כשאה באחד ולא כאשה שלין: אל אשה ואמה הכתובין כאן שהיהן לאסור שכשאר
מין ספק יאל תשובה ושהו אחזן את מתה מקן ולשון יוני הן אחת: ואת הבהמה תהרגו: אם אדם חטא בהמה מה
על יהיה לפיכך אסר הכתוב תסקל קל וחומר לאדם שיודע להבחין בין טוב לרע וגורם תקלה לחבירו לעבור עב
המאבדין את כל השקשות הרי קל וחומר ושה אילנות שאין רואין ואין שומעין על שגגת תקלה על ידם אמרה ה

מות יומתו שניהם תבל עשו דמיהם בם: ואיש אשר ישכב
את זכר משכבי אשה תועבה עשו שניהם מות יומתו דמיהם
בם: ואיש אשר יקח את אשה ואת אמה זמה הוא באש יש
ישרפו אתו ואתהן ולא תהיה זמה בתוככם: ואיש אשר יתן
שכבתו בבהמה מות יומת ואת הבהמה תהרגו: ואשה אש
אשר תקרב אל כל בהמה לרבעה אתה והרגת את האש
האשה ואת הבהמה מות יומתו דמיהם בם: ואיש אשר יקח
את אחתו בת אביו או בת אמו וראה את ערותה והיא תרא
תראה את ערותו חסד הוא ונכרתו לעיני בני עמם ערות א
אחתו גלה עונו ישא: ואיש אשר ישכב את אשה דוה וגלה
את ערותה את מקרה הערה והוא גלתה את מקור דמיה
ונכרתו שניהם מקרב עמם: וערות אחות אמך ואחות אביך
לא תגלה כי את שארו הערה עונם ישאו: ואיש אשר ישכב
את דדתו ערות דדו גלה חטאם ישאו ערירים ימתו: ואיש
אשר יקח את אשת אחיו נדה הוא ערות אחיו גלה ערירים
יהיו: ושמרתם את כל חקתי ואת כל משפטי ועשיתם אתם
ולא תקיא אתכם הארץ אשר אני מביא אתכם שמה לשב
לשבת בה: ולא תלכו בחקת הגוי אשר אני משלח מפניכם
כי את כל אלה עשו ואקץ בם: ואמר לכם אתם תירשו את
אדמתם ואני אתננה לכם לרשת אתה ארץ זבת חלב ודב

אתקטלא יתקטלון תרויהון הב
תבלא עבדו קטלא חיבין: וגבר
דישכוב ית דכורא משכבי אתת
תועבתא עבדו תרויהון אתקטל
יתקטלון קטלא חייבין: וגבר די
יסב ית אתתא וית אמה עצה
חטאין היא בנורא יוקדון יתיה
ויתהון ולא תהי עצת חטאין ב
בינכון: וגבר דיתן שכובתיה ב
בבעירא אתקטלא יתקטל וית ב
בעירא תקטלון: ואתתא דתקרב
לות כל בעירא לשלטא בה ות
[...] ית אתתא וית בעירא א
אתקטלא יתקטלון קטלא חייבין:
וגבר די יסב ית אחתיה בת אבו
אבוהי או בת אמיה ויחזי ית ע
עריתה והיא תחזי ית עריתיה ק
קלנא הוא וישתיצון לעיני בני
עמהון עריתה דאחתיה גלי חו
חוביה יקבל: וגבר דישכוב ית
אתתא סאובה ויגלי ית עריתה
ית קלנא גלי והיא תגלי ית סו
סאובת דמהא וישתיצון תרויהון
מגו עמהון: ועריית אחת אמך ו
ואחת אבוך לא תגלי ארי ית ק
קריביה גלי חוביהון יקבלון: וג
וגבר דישכוב ית אתת אח אבו
אבוהי עריתא דאח אבוהי גלי
חוביהון יקבלון בלא ולד ימותון:
וגבר דיסב ית אתת אחוהי מר
מרחקא היא עריתא דאחוהי גלי
[...]לא ולד יהון: ותטרון ית כל ק
[...] וית כל דיני ותעבדו ית
[...]לא תרוקן יתכון ארעא
[...]על יתכון לתמן למיתב
[...] תהכון בנימוסי עממי
[...] מגלי מן קדמיכון ארי
[...]לין עבדו ורחק מימרי
[...] מימריה לכון אתון תירתו
ית ארעהון ואנא אתננה

126

הבדלתם בין הבהמה הטהורה לטמאה. אין צריך לומר בין פרה לחמור שהרי מובדלין ומכירין הם. אלא בין טהורה לך לטמאה לך בין שנשחט רובו של סימן לנשחט חציו וכמה בין רובו לחציו מלא שערה: אשר הבדלתי לכם לטמא. לאסור: ואבדיל אתכם מן העמים להיות לי. אם אתם מובדלים מהם הרי אתם שלי ואם לאו הרי אתם של נבוכדנצר וחביריו ר' אלעזר בן עזריה אומר מניין שלא יאמר אדם נפשי קצה בבשר חזיר אי אפשי ה ללבוש כלאים אבל אפשי ומה אעשה ואבי שבשמים גזר עלי ת"ל ואבדיל אתכם מן העמים להיות לי שתהא הבדלתכם מהם לשמי. פורש מן העבירה ומקבל עליו מלכות שמים: כי יהיה בהם וגו' כאן נאמר בהם מיתה ולמעלה כרת. עדים והתראה בסקילה. מזיד בלא התראה בהכרת:

ורבש. אנא ה' אלהכון דאפרישית יתכון מן עממיא: ותפרשון בין בעירא דכיא למסאבא ובין עופא מסאבא לדכיא ולא תשקצון ית נפשתיכון בבעירא ובעופא ובכל דתרחש ארעא דאפרשית לכון לסאבא: ותהון קדמי קדישין ארי קדיש אנא ה' ואפרשית יתכון מן עממיא למהוי פלחין קדמי: וגבר או אתא ארי יהי בהון בידין או זכורו איתקטלא יתקטלון באבנא ירגמון יתהון קטלא חייבין:

אני יהוה אלהיכם אשר הבדלתי אתכם מן העמים: והבדלתם בין הבהמה הטהרה לטמאה ובין העוף הטמא לטהר ולא תשקצו את נפשתיכם בבהמה ובעוף ובכל אשר תרמש האדמה אשר הבדלתי לכם לטמא: והייתם לי קדשים כי קדוש אני יהוה ואבדל אתכם מן העמים להיות לי: ואיש או אשה כי יהיה בהם אוב או ידעני מות יומתו באבן ירגמו אתם דמיהם בם:

פרשת אמר

פרשה

ואמר ה' למשה אמר לכהניא בני אהרן ותימר להון על מית לא יסתאב בעמיה: אלהן לקריביה דקריב ליה לאמיה ולאבוהי ולבריה ולברתיה ולאחוהי: ולאחתיה בתולתא דקריבא ליה דלא הות לגבר לה יסתאב: לא יסתאב רבא בעמיה לאחלותיה: לא ימרטון מרט ברישהון ופאתא דדיקנהון לא יגלחון ובבסרהון לא יחבלון חבול: קדישין יהון קדם אלההון ולא יחלון שמא דאלההון ארי ית קרבניא דה' קרבן אלההון אינון מקרבין ויהון קדישין: אתתא מטעיא ומחלא לא יסבון ואתתא דמתרכא מבעלה לא יסבון ארי קדיש הוא קדם אלהיה: ותקדשיניה ארי ית קרבן אלהך הוא מקריב קדיש יהי לך ארי קדיש אנא ה' מקדשכון: ובת גבר כהן ארי תתחיל למטעי למטעי מקרתה אבוהא היא מתחלא בנורא תתוקד:

וכהנא

ויאמר יהוה אל משה אמר אל הכהנים בני אהרן ואמרת אלהם לנפש לא יטמא בעמיו: כי אם לשארו הקרב אליו לאמו ולאביו ולבנו ולבתו ולאחיו: ולאחתו הבתולה הקרובה אליו אשר לא היתה לאיש לה יטמא: לא יטמא בעל בעמיו להחלו: לא יקרחה קרחה בראשם ופאת זקנם לא יגלחו ובבשרם לא ישרטו שרטת: קדשים יהיו לאלהיהם ולא יחללו שם אלהיהם כי את אשי יהוה לחם אלהיהם הם מקריבם והיו קדש: אשה זנה וחללה לא יקחו ואשה גרושה מאישה לא יקחו כי קדש הוא לאלהיו: וקדשתו כי את לחם אלהיך הוא מקריב קדש יהיה לך כי קדוש אני יהוה מקדשכם: ובת איש כהן כי תחל לזנות את אביה היא מחללת באש תשרף: ס והכהן

ושמתם חטאת. ונבן בכל חייבי מיתות שנאמר בהן כרתי: חללה קרושים תהיו:

אמר ואמרת. להזהיר גדולים על הקטנים. בני אהרן. יכול חללים ת"ל הכהנים. בני אהרן ולא בנות אהרן. לא יטמא בעמיו. בעוד שהמת בתוך עמיו יצא מת מצוה: כי אם לשארו. אין שארו אלא אשתו: הקרובה. לרבות את הארוסה: אשר לא היתה לאיש. למשכב: לה יטמא. מצוה: לא יטמא בעל בעמיו. לא יטמא לאשתו פסולה שהוא מחולל בה בעודו בתוך עמיו. וכן פשוטו של מקרא לא יטמא בעל בשארו בעוד שהוא בתוך עמיו שהוא להחלו להתחלל הוא מכהונתו: לא יקרחה קרחה. על מת. והלא אף ישראל מוזהרים על כך אלא לפי שנאמר בישראל בני אתם לה' אלהיכם לא תתגודדו ולא תשימו קרחה בין עיניכם למת יכול לא יהא חייב על כל הראש אלא בין העינים ת"ל בראשם. ומה להלן על מת אף כאן על מת. ופאת זקנם לא יגלחו לפי שנאמר לא יגלחו שומע אני אפילו גלחו במספרים ת"ל לא תשחית אין חייב אלא על דבר שהוא השחתה וזהו התער

ת מיתה · ומן המקדש לא יצא · אינו הולך אחר המטה ועוד שמכאן למדו רבותינו שכהן גדול מקריב אונן וכן משמעו אף אם מתו אב
אינו צריך לצאת מן המקדש · אלא עובד עבודה · ולא יחלל את מקדש · שאינו מחלל בכך את העבודה שהתיר לו הכתוב הא כהן הדי
ר אונן חלל · חללה · שנולדה מפסולי כהונה · ולא יחלל זרעו · הא אם נשא אחת מן הפסולות זרעו ממנה חלל מדין קדושת כהונה · לפי

הגדול מאחיו אשר יוצק על ראשו שמן המשחה ומלא את
ידו ללבש את הבגדים את ראשו לא יפרע ובגדיו לא יפר
יפרם: ועל כל נפשת מת לא יבא לאביו ולאמו לא יטמא:
ומן המקדש לא יצא ולא יחלל את מקדש אלהיו כי נזר ש
שמן משחת אלהיו עליו אני יהוה: והוא אשה בבתוליה יק
יקח: אלמנה וגרושה וחללה זנה את אלה לא יקח כי אם
בתולה מעמיו יקח אשה: ולא יחלל זרעו בעמיו כי אני יהוה
מקדשו: ס וידבר יהוה אל משה לאמר: דבר אל א
אהרן לאמר איש מזרעך לדרתם אשר יהיה בו מום לא יק
יקרב להקריב לחם אלהיו: כי כל איש אשר בו מום לא
יקרב איש עור או פסח או חרם או שרוע: או איש אשר יה
יהיה בו שבר רגל או שבר יד: או גבן או דק או תבלל בעינו
או גרב או ילפת או מרוח אשך: כל איש אשר בו מום מזרע
אהרן הכהן לא יגש להקריב את אשי יהוה מום בו את לח
לחם אלהיו לא יגש להקריב: לחם אלהיו מקדשי הקדשים
ומן הקדשים יאכל: אך אל הפרכת לא יבא ואל המזבח ל
לא יגש כי מום בו ולא יחלל את מקדשי כי אני יהוה מקד
מקדשם: וידבר משה אל אהרן ואל בניו ואל כל בני ישר
ישראל: פ וידבר יהוה אל משה לאמר: דבר א
אל אהרן ואל בניו וינזרו מקדשי בני ישראל ולא יחללו את

דרבא מאחוהי דיתריק על
רישיה משחא דרבותא ויקרב ית
קורבניה למלבש ית לבושיא ית
רישיה לא ירבי פרוע ולבושוהי
לא יבזע: ועל כל נפשת מיתא לא ייעול לאבוהי
ולאמיה לא יסתאב: ומן מקדשא
לא יפוק ולא יחל ית מקדשא דאלהיה ארי כליל משח
רבותא דאלהיה עלוהי אנא יי:
והוא איתתא בבתולהא יסב: ארמלא ותריכא וחלילא מטעיא
ית אלין לא יסב אלהין בתולתא מעמיה יסב איתתא: ולא
יחל זרעיה בעמיה ארי אנא יי
מקדשיה: ומליל יי עם
משה למימר: מליל עם אהרן
למימר גבר מבנך לדריהון די
יהי ביה מומא לא יקרב לקר
לקרבא קורבן קדם אלהיה: ארי כל
גבר דביה מומא לא יקרב גבר
עויר או חגיר או חריס או שריע:
או גבר דיהי ביה תבר
רגלא או תבר ידא: או גבין או
דקיק או חליז בעינוהי או גרבן
או חזזן או מריס פחדין: כל גבר
גבר דביה מומא מזרעא דאהרן כהנא
לא יקרב לקרבא ית קורבניא דיי מומא ביה ית
קורבן אלהיה לא יקרב לקרבא: קורבן אלהיה מקודשי קודשיא ומן
קודשיא ייכול: ברם לפרכתא לא ייעול ולמדבחא לא יקרב ארי
מומא ביה ולא יחל ית מקדשי ארי אנא יי מקדישהון: ומליל משה עם אהרן ועם בנוהי
ועם כל בני ישראל:
ומליל יי עם משה למימר: מליל
עם אהרן עם בנוהי ויתפרשון
מקודשיא דבני ישראל ולא יחלון
ית

גבן · שמכל · גבין כל הסטנה קרויה להם כמו עבר להם דב · כי כל איש אשר בו מום לא
שחוטמו שקוע בין שתי העינים שכוחל שתי עיניו כאחת · שדוב שאחת מאיבריו גדולה מ
ארוכה מחברתה · או גבן · שורייליש ברמז שגביני עינין שערו ארוך ושוכב · או דק · שיש
דבר המבלבל את העין כגון חוט לבן הנמשך מן הלבן ופוסק בסירא שהוא עוגל המקיף
ונכנס בשחור · ותרגום תבלול חילין לשון חלזון שהוא דומה לתולעת אותו החוט וכן כי
ילפת · מיני שחין הם גרב זו חרס שחין היבש מבפנים ומבחוץ · ילפת · היא חזזית המצרית
והיא לח מבחוץ ויבש מבפנים ובמקום אחר קורא לגרב שחין הלח מבחוץ ויבש מבפנים
גרב ושהוא סמוך אצל ילפת קורא לחרס גרב כך מפורש בבכורות · מרוח אשך · לפי הר
פחדין כמו גידי פחדיו ישורגו · כל איש אשר בו מום · לרבות שאר מומין · מום בו · בעוד מומו בו
קרוי לחם · מקדשי הקדשים · אלו קדשי הקדשים · ומן הקדשים יאכל · אם קדשים קלים ואם נאמר
נאמר בקדשי הקדשים יאכל בעל מום שמצינו שהותרו לזר שאכל משה בשר המלואים
שמצינו זר מותר בהן לכך נאמרו קדשים קלים כבר מפורש בבכורים · אך אל הפרכת · להזות שבע
זריקות · ליכתב ומפרש בתורת כהנים · ולא יחלל את מקדשי · שאם עבר עבודתו מחולל
בני ישראל · להזהיר בית דין על הכהנים · וינזרו · אין נזירה אלא פרישה וכן הוא אומר נזורו אחור · ינזרו לי · יפרשו מן הקדשים בימי טומאתן

ולא יחללו את שם קדשי: ... אשר הם מקדישים לי ולא יחללו את שם קדשי כרס המקרא ודרשהו אשר הם מקדישים לי לרבות קדשי כהנים עצמן
כל איש אשר יקרב אין קריבה זו אלא אכילה וכן מצינו שנאמר אזהרת אכילת קדשים בטומאה בלשון נגיעה בכל קדש לא תגע אזהרה לאוכל
ולשורה רבותינו שגדולה סוה נאמר מפשר לומר שחייבו על הנגיעה שהרי נאמר כרת על האכילה בצו את אהרן שתי כריתות זו אצל זו ואם על
הנגיעה חייב לא הוצרך לחייבו על האכילה וכן נדרש בתורת כהנים וכי יש נוגע חייב אם כן מה תלמוד יקרב משיכשר ליקרב אין חייבין עליו משום
טומאה אלא אם כן קרבו מתיריו ואם תאמר שלש כריתות בטומאת קדשים למה כבר נדרשו במסכת שבועות אחת לכלל ומחת לפרט כו׳ וטומאתו

שם קדשי אשר הם מקדשים לי אני יהוה: אמר אלהם לד
לדרתיכם כל איש אשר יקרב מכל זרעכם אל הקדשים
אשר יקדישו בני ישראל ליהוה וטמאתו עליו ונכרתה הנ
הנפש ההוא מלפני אני יהוה: איש איש מזרע אהרן והוא צ
צרוע או זב בקדשים לא יאכל עד אשר יטהר והנגע בכל־
טמא נפש או איש אשר תצא ממנו שכבת זרע: או איש אש
אשר יגע בכל שרץ אשר יטמא לו או באדם אשר יטמא לו
לכל טמאתו: נפש אשר תגע בו וטמאה עד הערב ולא יא
יאכל מן הקדשים כי אם רחץ בשרו במים: ובא השמש וט
וטהר ואחר יאכל מן הקדשים כי לחמו הוא: נבלה וטרפה
לא יאכל לטמאה בה אני יהוה: ושמרו את משמרתי ולא י
ישאו עליו חטא ומתו בו כי יחללהו אני יהוה מקדשם: וכל־
זר לא יאכל קדש תושב כהן ושכיר לא יאכל קדש: וכהן
כי יקנה נפש קנין כספו הוא יאכל בו ויליד ביתו הם יאכלו
בלחמו: ובת כהן כי תהיה לאיש זר הוא בתרומת הקדשים
לא תאכל: ובת כהן כי תהיה אלמנה וגרושה וזרע אין לה
ושבה אל בית אביה כנעוריה מלחם אביה תאכל וכל זר ל
לא יאכל בו: ס ואיש כי יאכל קדש בשגגה ויסף חמש
חמשיתו עליו ונתן לכהן את הקדש: ולא יחללו את קדשי
בני ישראל את אשר ירימו ליהוה: והשיאו אותם עון אשמה

שמא דקודשי דאנון מקדשין קדמי אנא יי׳: אמר להון לדריכון כל גבר דיקרב מכל זרעכון לקודשיא דיקדשון בני ישראל קדם יי׳ וסובתיה עלוהי וישתיצי אנשא ההוא מן קדמי אנא יי׳: גבר גבר מזרעא דאהרן והוא סגיר או דאיב בקודשיא לא ייכול עד דידכי ודיקרב בכל טמי נפש או גבר דתפוק מניה שכבת זרעא: או גבר דיקרב בכל רחשא דיסתאב ליה או באנשא דיסתאב ליה לכל סובתיה: אנש דיקרב ביה ויהי מסאב עד רמשא ולא ייכול מן קודשיא אלהין אסחי בשריה במיא: ובמיעל שמשא וידכי ובתר כן ייכול מן קודשיא ארי לחמיה הוא: נבילא ותבירא לא ייכול לאסתאבא בה אנא יי׳: ויטרון ית מטרת מימרי ולא יקבלון עלוהי חובא וימותון ביה ארי יחלניה אנא יי׳ מקדשהון: וכל חלוני לא ייכול קודשא תותבא דכהנא ואגירא לא ייכול קודשא: וכהן ארי יקני נפש קנין כספיה הוא ייכול ביה ויליד ביתיה אנון ייכלון בלחמיה: ובת כהן ארי תהי לגבר חלוני היא באפרשות קודשיא לא תיכול: ובת כהן ארי תהי ארמלא ומתרכא ובר לית לה ותתוב לבית אבוהא כרביתהא מלחמא דאבוהא תיכול וכל חלוני לא ייכול ביה: וגבר ארי ייכול קודשא בשלו ויוסף חומשיה עלוהי ויתן לכהנא ית קודשא: ולא יחלון ית קודשיא דבני ישראל ית דיפרשון קדם יי׳: ויקבלון עליהון עוין וחובין

עליו וטומאת האדם עליו יכול בבשר הכתוב מדבר וטומאתו שלבשר ובטהור שאכל את הטמא הכתוב מדבר על כרחך משמעתו אותה לשון
בגוף שטומאתו פורחת ממנו הכתוב מדבר וזהו האדם שיש לו טהרה בטבילה ונכרתה יכול מצד זה לצד זה יכרת ממקומו ויתיישב במקום
אחר תלמוד לומר מלפני אני יי׳ בכל מקום אני בכל טמא מת או בשרץ שמטמא במשהו בכל שרץ אשר יטמא לו בשיעורו הראוי לטמא בכעדשה או באדם במת
וכד בשיעור לטמא וזהו כזית לכל טומאתו לרבות נוגע בזב וזבה נדה ויולדת כמו אשר תגע בו באחד מן הטמאין הללו ואחר יאכל מן הקדשים
בירדו בביאת השמש שמותר לאכלה בהערב שמש מן הקדשים ולא כל הקדשים נבלה וטרפה לא יאכל לטמאה בה לענין הטומאה הזהיר
כאן שאם אכל נבלת עוף טהור שאין לה טומאת מגע ומשא אלא טומאת אכילה בבית הבליעה אסור לאכול בקדשים וצריך לומר וטרפה כי
שיש בטמינו טרפה ימצא נבלת עוף טמא שאין בטמינו טרפה ושמרו את משמרתי שלא לאכול תרומה בטומאת הגוף ומתו בו למדנו שהוא מיתה
בידי שמים לא יאכל קדש בתרומה הכתוב מדבר שכל הענין דבר בה תושב כהן ושכיר תושבו של כהן ושכירו לפיכך תושב זה נרצע
שנקנה לו עד היובל ומי זהו שכיר זה קנוי קנין שנים שיוצא בשש בא הכתוב ולמדך כאן שאין גופו קנוי
לאדוניו לאכול בתרומתו וכהן כי יקנה נפש עבד כנעני שקנוי לגופו ויליד ביתו אלו בני השפחות ואשה כאן אוכלת בתרומה מן המקרא הזה
היא קנין כסף ועוד למד ממקרא אחר כל טהור בביתך וגו׳ בספרי לאיש זר ללוי וישראל אלמנה וגרושה מן האיש הזר וזרע אין לה ממנו ושבה
אל בית אביה אם יש לה זרע ממנו אסורה בתרומה כל זמן שהזרע קיים וכל זר לא יאכל בו לא בא להוציא את האונן שמותר בתרומה
כנעוריה פרט למעוברת ולא יחללו וגו׳ להאכילם לזרים והשיאו אותם את עצמם יטענו עון באכלם את קדשיהם שהובדלו לשם תרומה
[illegible]

בַּאֲכְלָם אֶת־קָדְשֵׁיהֶם כִּי אֲנִי יְהוָה מְקַדְּשָׁם׃ פ
וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר׃ דַּבֵּר אֶל־אַהֲרֹן וְאֶל־בָּנָיו וְאֶל־
כָּל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם אִישׁ אִישׁ מִבֵּית יִשְׂרָאֵל וּמִן־
הַגֵּר בְּיִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר יַקְרִיב קָרְבָּנוֹ לְכָל־נִדְרֵיהֶם וּלְכָל־
נִדְבוֹתָם אֲשֶׁר־יַקְרִיבוּ לַיהוָה לְעֹלָה׃ לִרְצֹנְכֶם תָּמִים זָכָר
בַּבָּקָר בַּכְּשָׂבִים וּבָעִזִּים׃ כֹּל אֲשֶׁר־בּוֹ מוּם לֹא תַקְרִיבוּ כִּי־
לֹא לְרָצוֹן יִהְיֶה לָכֶם׃ וְאִישׁ כִּי־יַקְרִיב זֶבַח־שְׁלָמִים לַיהוָה לְ
פַלֵּא־נֶדֶר אוֹ לִנְדָבָה בַּבָּקָר אוֹ בַצֹּאן תָּמִים יִהְיֶה לְרָצוֹן כָּל־
מוּם לֹא יִהְיֶה־בּוֹ׃ עַוֶּרֶת אוֹ שָׁבוּר אוֹ־חָרוּץ אוֹ־יַבֶּלֶת אוֹ גָרָב
אוֹ יַלֶּפֶת לֹא־תַקְרִיבוּ אֵלֶּה לַיהוָה וְאִשֶּׁה לֹא־תִתְּנוּ מֵהֶם עַל־
הַמִּזְבֵּחַ לַיהוָה׃ וְשׁוֹר וָשֶׂה שָׂרוּעַ וְקָלוּט נְדָבָה תַּעֲשֶׂה אֹתוֹ
וּלְנֵדֶר לֹא יֵרָצֶה׃ וּמָעוּךְ וְכָתוּת וְנָתוּק וְכָרוּת לֹא תַקְרִיבוּ לַ
יהוָה וּבְאַרְצְכֶם לֹא תַעֲשׂוּ׃ וּמִיַּד בֶּן־נֵכָר לֹא תַקְרִיבוּ אֶת־
לֶחֶם אֱלֹהֵיכֶם מִכָּל־אֵלֶּה כִּי מָשְׁחָתָם בָּהֶם מוּם בָּם לֹא יֵ
רָצוּ לָכֶם׃ ס וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר׃ שׁוֹר א
אוֹ־כֶשֶׂב אוֹ־עֵז כִּי יִוָּלֵד וְהָיָה שִׁבְעַת יָמִים תַּחַת אִמּוֹ וּמִיּוֹם הַשְּׁ
הַשְּׁמִינִי וָהָלְאָה יֵרָצֶה לְקָרְבַּן אִשֶּׁה לַיהוָה׃ וְשׁוֹר אוֹ־שֶׂה אֹתוֹ
וְאֶת־בְּנוֹ לֹא תִשְׁחֲטוּ בְּיוֹם אֶחָד׃ וְכִי־תִזְבְּחוּ זֶבַח־תּוֹדָה לַיהוָה
לִרְצֹנְכֶם תִּזְבָּחוּ׃ בַּיּוֹם הַהוּא יֵאָכֵל לֹא־תוֹתִירוּ מִמֶּנּוּ עַד־
בֹּקֶר אֲנִי יְהוָה׃ וּשְׁמַרְתֶּם מִצְוֹתַי וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם אֲנִי יְהוָה׃ ו

בְּמֵיכְלְהוֹן יָת קוּדְשֵׁיהוֹן בְּסוֹאֲבָא אֲרֵי אֲנָא יי מְקַדֵּישְׁהוֹן׃ וּמַלֵּיל יי עִם מֹשֶׁה לְמֵימַר׃ מַלֵּיל עִם אַהֲרֹן וְעִם בְּנוֹהִי וְעִם כָּל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְתֵימַר לְהוֹן גְּבַר גְּבַר מִבֵּית יִשְׂרָאֵל וּמִן גִּיּוֹרָא בְּיִשְׂרָאֵל דִּיקָרֵב קֻרְבָּנֵיהּ לְכָל נִדְרֵיהוֹן וּלְכָל נִדְבָתְהוֹן דִּיקָרְבוּן קֳדָם יי לַעֲלָתָא׃ לְרַעֲוָא לְכוֹן שְׁלִים דְּכַר בְּתוֹרֵי בְּאִמְּרַיָּא וּבְעִזַּיָּא׃ כֹּל דְּבֵיהּ מוּמָא לָא תְקָרְבוּן אֲרֵי לָא לְרַעֲוָא יְהֵי לְכוֹן׃ וּגְבַר אֲרֵי יְקָרֵב נִכְסַת קוּדְשַׁיָּא קֳדָם יי לְפָרָשָׁא נִדְרָא אוֹ לִנְדַבְתָּא בְּתוֹרֵי אוֹ בְעָנָא שְׁלִים יְהֵי לְרַעֲוָא כָּל מוּמָא לָא יְהֵא בֵיהּ׃ עֲוִיר אוֹ תְבִיר אוֹ פְסִיק אוֹ יַבְלָן אוֹ גַּרְבָן אוֹ חֲזָזָן לָא תְקָרְבוּן אִלֵּין קֳדָם יי וְקֻרְבָּנָא לָא תִתְּנוּן מִנְּהוֹן עַל מַדְבְּחָא קֳדָם יי׃ וְתוֹר וְאִמַּר יַתִּיר וְחַסִּיר נְדַבְתָּא תַעְבֵּיד יָתֵיהּ וּלְנִדְרָא לָא יְתְרְעֵי׃ וּדְמְרִיס וּדְרְסִיס וּדְשְׁלִיף וּדְגְזִיר לָא תְקָרְבוּן קֳדָם יי וּבְאַרְעֲכוֹן לָא תַעְבְּדוּן׃ וּמִיַּד בַּר עַמְמִין לָא תְקָרְבוּן יָת קֻרְבַּן אֱלָהֲכוֹן מִכָּל אִלֵּין אֲרֵי חִבּוּלְהוֹן בְּהוֹן מוּמָא בְּהוֹן לָא לְרַעֲוָא יְהוֹן לְכוֹן׃ וּמַלֵּיל יי עִם מֹשֶׁה לְמֵימַר׃ תּוֹר אוֹ אִמַּר אוֹ עֵז אֲרֵי יִתְיְלִיד וִיהֵי שִׁבְעָא יוֹמִין בָּתַר אִמֵּיהּ וּמִיּוֹמָא תְמִינָאָה וּלְהָלְאָה יִתְרְעֵי לְקָרָבָא קֻרְבָּנָא קֳדָם יי׃ וְתוֹרְתָא אוֹ שֵׂיתָא לַהּ וְלִבְרַהּ לָא תִכְּסוּן בְּיוֹמָא חַד׃ וַאֲרֵי תִכְּסוּן נִכְסַת תּוֹדְתָא קֳדָם יי לְרַעֲוָא לְכוֹן תִּכְּסוּן׃ בְּיוֹמָא הַהוּא יִתְאֲכֵל לָא תַשְׁאֲרוּן מִנֵּיהּ עַד צַפְרָא אֲנָא יי׃ וְתִטְּרוּן פִּקּוֹדַי וְתַעְבְּדוּן יָתְהוֹן אֲנָא יי׃

פי׳ יהיו עלי׳ נדבותם הרי זו לרצונכם הביאו דבר הראוי לרצות אתכם לפני שיהא לכם לרצון ...
[illegible]

ושורו זו השמונה · וכשיגיעו זו השביעית · ולא תחללו לעבור על דברי מזיד ממשמע שנ' לא תחללו אמור קדש מה ת"ל ונקדשתי מסור את עצמך וקדש שמי · יכול ביחיד ת"ל בתוך בני ישרא' · וכשהוא מוסר את עצמו ימסור על מנת למות שכל המוסר עצמו על מנת הנס אין עושין לו נס שכן מצינו בחנניה מישאל ועזריה שלא מסרו עצמן על מנת הנס שנ' והן לא ידיע להוי לך מלכא וגו' מציל ולא מציל ידיע להוי לך · המוציא אתכם על מנת כן · אני ה' נאמן לשלם שכר · דבר אל בני ישרא' מועדי ה' עשה מועדות שיהיו ישרא' מלומדין בהם שמעברין את השנה על גליות שנעקרו ממקומם לעלות לרגל ועדין לא הגיעו לירושלם · ששת ימי' מה ענין שבת אצל מועדות ללמדך שכל המחלל את המועדות מעלין עליו

ולא תחללו את שם קדשי ונקדשתי בתוך בני ישראל אני יהוה מקדשכם: המוציא אתכם מארץ מצרים להיות לכם לאלהים אני יהוה: פ וידבר יהוה אל משה לאמר: דבר אל בני ישראל ואמרת אלהם מועדי יהוה אשר תקראו אתם מקראי קדש אלה הם מועדי: ששת ימים תעשה מלאכה וביום השביעי שבת שבתון מקרא קדש כל מלאכה לא תעשו שבת הוא ליהוה בכל מושבתיכם: פ אלה מועדי יהוה מקראי קדש אשר תקראו אתם במועדם: בחדש הראשון בארבעה עשר לחדש בין הערבים פסח ליהוה: ובחמשה עשר יום לחדש הזה חג המצות ליהוה שבעת ימים מצות תאכלו: ביום הראשון מקרא קדש יהיה לכם כל מלאכת עבדה לא תעשו: והקרבתם אשה ליהוה שבעת ימים ביום השביעי מקרא קדש כל מלאכת עבדה לא תעשו: פ וידבר יהוה אל משה לאמר: דבר אל בני ישראל ואמרת אלהם כי תבאו אל הארץ אשר אני נתן לכם וקצרתם את קצירה והבאתם את עמר ראשית קצירכם אל הכהן: והניף את העמר לפני יהוה לרצנכם ממחרת השבת יניפנו הכהן: ועשיתם ביום הניפכם את העמר כבש תמים בן שנתו לעלה ליהוה: ומנחתו שני עשרנים סלת ב

ולא תחלון ית שמא דקודשי ואתקדש בגו בני ישראל אנא ה' מקדשכון: דאפיק יתכון מארעא דמצרים למהוי לכון לאלהא אנא ה': ומליל ה' עם משה למימר: מליל עם בני ישרא' ותימר להון מועדיא דה' דתערעון יתהון מערעי קדיש אלין אנון מועדי: שתא יומין תתעבד עבידא וביומא שביעאה שבא שבתא מערע קדיש כל עבידא לא תעבדון שבתא היא קדם ה' בכל מותבניכון: אלין מועדיא דה' מערעי קדיש דתערעון יתהון בזמניהון: בירחא קדמאה בארבעת עסרא לירחא בין שמשיא פסחא קדם ה': ובחמשת עסרא יומא לירחא הדין חגא דפטיריא קדם ה' שבעא יומין פטירא תיכלון: ביומא קדמאה מערע קדיש יהי לכון כל עבידת פולחן לא תעבדון: ותקרבון קורבנא קדם ה' שבעא יומין ביומא שביעאה מערע קדיש כל עבידת פולחן לא תעבדון: ומליל ה' עם משה למימר: מליל עם בני ישרא' ותימר להון ארי תיעלון לארעא דאנא יהב לכון ותחצדון ית חצדה ותיתון ית עומרא ריש חצדכון לות כהנא: ויריס ית עומרא קדם ה' לרעוא לכון מבתר יומא טבא ירימניה כהנא: ותעבדון ביום ארמותכון ית עומרא אמר שליס בר שתיה לעלתא קדם ה': ומנחתיה תרין עשרונין סולתא

כאלו חלל את השבתות וכל המקיים את המועדות מעלין עליו כאלו קיים את השבתות · אלה מועדי ה' למעלה מדבר בעבור שנה וכאן מדבר בקידוש החדש · בין הערבים משש שעות ולמעלה · פסח לה' הקרבת קרבן ששמו פסח · והקרבתם אשה וגו' הם המוספין האמורים בפרשת פנחס ולמה נאמרו כאן לומר לך שאין המוספין מעכבין זה את זה · והקרבתם אשה לה' מכל מקום אם אין פרים הבא אילים ואם אין פרים ואילים הבא כבשים · שבעת ימים · כל מקום שנ' שבעת שם דבר הוא שבוע של ימים שטיינא בלעז וכן לשון שמונת ששת חמשת שלשת · כל מלאכת עבודה · אפי' מלאכות החשובות לכם עבודה וצורך חסרון כיס בבטלה שלהן כגון דבר האבד כך גמרתי · מגורת כהנים דקתני יכול אף חולו של מועד יהא אסור במלאכת עבודה כו' · ראשית קצירכם שתהא ראשונה לקציר · עמר · עשירית האיפה כך היתה שמה כמו וימדו בעומר · והניף · כל תנופה מוליך ומביא מעלה ומוריד · מוליך ומביא לעצור רוחות רעות · מעלה ומוריד לעצור טללים רעים · לרצונכם · אם תקריבו כמשפט זה יהא לרצון לכם · ממחרת השבת ממחרת יום טוב הראשון של פסח שאם אתה אומר שבת בראשית אי אתה יודע אי זהו · ועשיתם כבש · חובה לעומר הוא בא · ומנחתו מנחת נסכים שני עשרונים · כפולה היתה ·

ונסכו יין רביעית ההין · כפלים מנחתו · כפולה · ואף על פי כן אין נסכיו כפולים · קלי · קמח עשוי מכרמל רך שמייבשין אותו בתנור · כרמל · הן קליות · שקורין גרויש בלע״ז · בכל מושבותיכם · נחלקו בו חכמי ישראל · יש שלמדו מכאן שהחדש נוהג בחוצה לארץ ויש אומרים לא בא אלא ללמד שלא נצטוו על החדש אלא לאחר ירושה וישיבה משכבשו וחלקו · ממחרת השבת · ממחרת יום טוב · תמימות תהיינה · מלמד שמתחיל ומונה מבערב שאם לא כן אינן תמימות · השבת השביעית · כתרגומו שבועתא שביעתא · עד ממחרת השבת השביעית תספרו · ולא עד בכלל והן ארבעים ותשעה יום · חמשים יום · והקרבתם מנחה חדשה ליהוה · ביום החמשים תקריבוה ואומר אני זה מדרשו אבל פשוטו עד ממחרת השבת השביעית שהוא יום חמשים תספרו ומקרא

בלולה בשמן אשה ליהוה ריח ניחח ונסכה יין רביעת ההין:
ולחם וקלי וכרמל לא תאכלו עד עצם היום הזה עד הבי
הביאכם את קרבן אלהיכם חקת עולם לדרתיכם בכל מ
משבתיכם: ס וספרתם לכם ממחרת השבת מיום
הביאכם את עמר התנופה שבע שבתות תמימת תהיינה: ע
עד ממחרת השבת השביעת תספרו חמשים יום והקרבתם
מנחה חדשה ליהוה: ממושבתיכם תביאו לחם תנופה שת
שתים שני עשרנים סלת תהיינה חמץ תאפינה בכורים לי
ליהוה: והקרבתם על הלחם שבעת כבשים תמימם בני ש
שנה ופר בן בקר אחד ואילם שנים יהיו עלה ליהוה ומנחתם
ונסכיהם אשה ריח ניחח ליהוה: ועשיתם שעיר עזים אחד
לחטאת ושני כבשים בני שנה לזבח שלמים: והניף הכהן
אתם על לחם הבכרים תנופה לפני יהוה על שני כבשים ק
קדש יהיו ליהוה לכהן: וקראתם בעצם היום הזה מקרא י
קדש יהיה לכם כל מלאכת עבדה לא תעשו חקת עולם ב
בכל מושבתיכם לדרתיכם: ובקצרכם את קציר ארצכם
לא תכלה פאת שדך בקצרך ולקט קצירך לא תלקט לע
לעני ולגר תעזב אתם אני יהוה אלהיכם: פ וידבר
יהוה אל משה לאמר: דבר אל בני ישראל לאמר בחדש
השביעי באחד לחדש יהיה לכם שבתון זכרון תרועה מק

דפילא במשח קורבנא קדם יי ל
לאתקבלא ברעוא ונסכיה חמרא
רבעות הינא: ולחם וקלי ופירוכן ל
לא תיכלון עד כרן יומא הדין עד
מיתיכון ית קרבנא דאלהכון קים
עלם לדריכון בכל מותבניכון: ות

ותמנון לכון מבתר יומא
טבא מיום מיתיכון ית עומרא
דארמותא שבע שבוען שלמן יה
יהוין: עד מבתר שבועתא שביע
שביעתא תמנון חמשין יומין ותקרבון
ותקרבון מנחתא חדתא קדם יי: מ
ממותבניכון תיתון לחם ארמותא
תרתין גריצן תרין עשרונין סלת
סלתא יהוין חמיע יתאפיין בכורין
קדם יי: ותקרבון על לחמא שבעא
אמרין שלמין בני שנא ותור בר
תורי חד ודכרין תרין יהון עלתא
קדם יי ומנחתהון ונסכיהון קרבן
מתקבל ברעוא קדם יי: ותעבדון
צפיר בר עזין חד לחטאתא ותרין
אמרין בני שנה לנכסת קודשיא:
וירים כהנא יתהון על לחמא דב
דבכוריא ארמא קדם יי על תרין
אמרין קודשא יהון קדם יי לכהנא
: ותערען בכרן יומא הדין מערע
קדיש יהי לכון כל עבידת פלחן
לא תעבדון קים עלם בכל מותב
מותבנכון לדריכון: ובמחצדכון י
ית חצד ארעכון לא תשיצי פאת
פאתא דחקלך במחצדך ולקטא ד
דחצדך לא תלקט לעניי ולגיורי
תשבוק יתהון אנא יי אלהכון:

ומליל יי עם משה למימר:
מליל עם בני ישראל למימר בירחא
שביעאה בחד לירחא יהי לכון נית
ניחא דכרן יבבא

משקרא מפורש הוא · מנחה חדשה היא המנחה הראשונה שהובאה מן החדש ואם תאמר הרי קרבה מנחת העומר אינה כשאר כל המנחות שהיא באה מן השעורים · ממושבותיכם ולא מחוצה לארץ · לחם תנופה · לחם תרומה המורם לשם גבוה וזו היא המנחה החדשה האמורה למעלה · בכורים · ראשונה לכל המנחות · אף למנחת קנאות הבאה משעורים לא תקרב מן החדש קודם לשתי הלחם · על הלחם · בגלל הלחם · חובה ללחם · ומנחתם ונסכיהם כמשפט מנחה ונסכים המפורשים בכל בהמה בפרשת נסכים שלשה עשרונים לפר ושני עשרונים לאיל ועשרון לכבש · זו היא המנחה והנסכים חצי ההין לפר ושלישית ההין לאיל ורביעית ההין לכבש · ועשיתם שעיר עזים · יכול שבעת כבשים ושעיר האמורין כאן הם שבעת כבשים ושעיר האמורים בחומש הפקודים · כשאתה מגיע אצל פרים ואילים · אינן הן · אמור מעתה אלו לעצמן ואלו לעצמן אלו קרבו בגלל הלחם ואלו למוספין · והניף הכהן אותם תנופה · מלמד שטעונין תנופה חיים · יכול כולם · תלמוד לומר על שני כבשים · קדש יהיו · לפי ששלמי יחיד קדשים קלים הוזקק לומר בשלמי צבור שהם קדש קדשים · ובקצרכם · חזר ושנה לעבור עליהם בשני לאוין · אמר רבי אבדימי ברבי יוסף מה ראה הכתוב ליתנה באמצע הרגלים פסח ועצרת מכאן וראש השנה ויום הכפורים מכאן ללמדך שכל הנותן לקט שכחה ופאה לעני כראוי מעלין עליו כאלו בנה בית המקדש והקריב עליו קרבנותיו בתוכו · תעזוב · הנח לפניהם והם ילקטו ואין לך לסייע אחד מהם · אני יהוה אלהיכם · נאמן לשלם שכר · זכרון תרועה · זכרון פסוקי זכרונות ופסוקי שופרות לזכור לכם עקדת יצחק שקרב תחתיו איל

בתם משה · המועדי' האמורי' בתמים הפקודים · אך כל אכין ורקין מיעוטין · ... מכפר הוא לשבין ואינו מכפר על שאינן שבין · והאבריו
וזהו אומר כרת בכל מקום ואיני יודע מה הוא כשהוא אומר והאבדתי לומר על הכרת שאינו אלא אבדן · וכל מלאכה וגו' לעבור עליו בלא
ך הרבה וגו' להזהיר על מלאכת לילה כמלאכת יום · מקרא קדש · קדשהו בכסות נקייה ובתפלה ובשאר ימים טובים במאכל ובמשתה ובכסות
כתבלה · עצרת היא · עצרתי אתכם אצלי כמלך שזמן את בניו לסעודה לכך וכך ימים כיון שהגיע זמן ליפטר אמר בני בבקשה מכם ע
עכבו עמי עוד יום אחד קשה עלי פרידתכם · כל מלאכת עבודה · אפי' מלאכה שהיא עבודה לכם שאם לא תעשנה יש חסרון כיס בדבר לא תע

מקרא קדש: כל מלאכת עבדה לא תעשו והקרבתם אש
אשה ליהוה: ס וידבר יהוה אל משה לאמר: ארב
בעשור לחדש השביעי הזה יום הכפרים הוא מקרא קדש
יהיה לכם ועניתם את נפשתיכם והקרבתם אשה ליהוה:
וכל מלאכה לא תעשו בעצם היום הזה כי יום כפרים הוא
לכפר עליכם לפני יהוה אלהיכם: כי כל הנפש אשר לא
תענה בעצם היום הזה ונכרתה מעמיה: וכל הנפש אשר ו
תעשה כל מלאכה בעצם היום הזה והאבדתי את הנפש ה
ההוא מקרב עמה: כל מלאכה לא תעשו חקת עולם לדר
לדרתיכם בכל משבתיכם: שבת שבתון הוא לכם ועניתם י
את נפשתיכם בתשעה לחדש בערב מערב עד ערב תשב
תשבתו שבתכם: פ וידבר יהוה אל משה לאמר:
דבר אל בני ישראל לאמר בחמשה עשר יום לחדש השב
השביעי הזה חג הסכות שבעת ימים ליהוה: ביום הראשון ו
מקרא קדש כל מלאכת עבדה לא תעשו: שבעת ימים ת
תקריבו אשה ליהוה ביום השמיני מקרא קדש יהיה לכםו
והקרבתם אשה ליהוה עצרת הוא כל מלאכת עבדה לא
תעשו: פ אלה מועדי יהוה אשר תקראו אתם מקרא ק
קדש להקריב אשה ליהוה עלה ומנחה זבח ונסכים דבר י
יום ביומו: מלבד שבתת יהוה ומלבד מתנותיכם ומלבד כל

מערע קדיש: כל עבידת פלחן
לא תעבדון ותקרבון קורבנא קדם
יי: ומליל יי עם משה למימר:
ברם בעסרא לירחא שביעאה הדין
יומא דכפוריא הוא מערע קדיש
יהי לכון ותענון ית נפשתיכון ות
ותקרבון קורבנא קדם יי: וכל עיב
עיבידא לא תעבדון בכרן יומא
הדין ארי יומא דכפוריא הוא ל
לכפרא עליכון קדם יי אלהכון: ארי
כל אנש דלא יתענא בכרן יומא
הדין וישתיצי מעמיה: וכל אנש
דיעבד כל עיבידתא בכרן יומא
הדין ואובד ית אנשא ההוא מגו
עמיה: כל עיבידא לא תעבדון קי
קיים עלם לדריכון בכל מותבניכון:
שבא שבתא הוא לכון ותענון ית
נפשתיכון בתשעה לירחא ברמשא
מרמשא עד רמשא תנוחון ניחב
נייחכון:

ומליל יי עם משה למימר: מלל
עם בני ישראל למימר בחמשה עש
עסרא יומא לירחא שביעאה הד
הדין חגא דמטליא שבעא יומין
קדם יי · ביומא קדמאה מערע ק
קדיש כל עיבידת פולחן לא תע
תעבדון: שבעא יומין תקרבון קו
קורבנא קדם יי ביומא תמינאה
מערע קדיש יהי לכון ותקרבון ק
קורבנא קדם יי כנישין תהון כל
עיבידת פולחן לא תעבדון:

אלין מועדיא דיי דתערעון יתהו
מערעי קדיש לקרבא קורבנא קדם
יי עלתא ומנחתא נכסת קודשין ו
ונסוכין פתגם יום ביומיה: בר מ
משביא דיי ובר ממתנתיכון ובר
מכל

תענו · יכול יקח חלו של מועד יהא אסור במלאכה עבודה תל' היא · עולה · ומנחה · מנחת נסכים הקריבה עם העולה · דבר יום ביומו · חק הכתוב בח

אך בחמשה עשר יום תחגו. קרבן שלמים לחגיגה יכול תדחה את השבת ת"ל אך הואיל ויש לה תשלומין כל שבעה. באספכם את תבואת הארץ שיהא חדש שביעי זה בא בזמן אסיפה מכאן שנצטוו לעבר את השנים שאם אין העבור פעמים שהוא בא באמצע הקיץ או החורף. תחגו. חגיגה שבעת ימים אם לא הביא בזה יביא בזה יכול יהא מביאין כל שבעה ת"ל וחגותם אותו יום אחד ולא יותר ולמה נאמר שבעה להשלמין. פרי עץ הדר. עץ שטעם עצו ופריו שוה. הדר. הדר באילנו משנה לשנה וזהו אתרוג. כפת תמרים. חסר ו' לומר שאינה אלא אחת. וענף עץ עבות. שענפיו קלועים כעבותות וכחבלים וזהו הדס העשוי כמין קליעה. האזרח. זה אזרח. בישראל. לרבות הגרים. כי בסכות הושבתי. ענני כבוד

נִדְרֵיכֶם וּמִלְּבַד כָּל־נִדְבֽוֹתֵיכֶם אֲשֶׁר תִּתְּנוּ לַיהוָה׃ אַךְ בַּחֲמ
בַּחֲמִשָּׁה עָשָׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי בְּאָסְפְּכֶם אֶת־תְּבוּאַת הָא
הָאָרֶץ תָּחֹגּוּ אֶת־חַג־יְהוָה שִׁבְעַת יָמִים בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן שַׁבָּתוֹן וּ
וּבַיּוֹם הַשְּׁמִינִי שַׁבָּתֽוֹן׃ וּלְקַחְתֶּם לָכֶם בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן פְּרִי עֵץ
הָדָר כַּפֹּת תְּמָרִים וַעֲנַף עֵץ־עָבֹת וְעַרְבֵי־נָחַל וּשְׂמַחְתֶּם לִפְנֵי
יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם שִׁבְעַת יָמִֽים׃ וְחַגֹּתֶם אֹתוֹ חַג לַיהוָה שִׁבְעַת
יָמִים בַּשָּׁנָה חֻקַּת עוֹלָם לְדֹרֹתֵיכֶם בַּחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי תָּחֹגּוּ א
אֹתֽוֹ׃ בַּסֻּכֹּת תֵּשְׁבוּ שִׁבְעַת יָמִים כָּל־הָאֶזְרָח בְּיִשְׂרָאֵל יֵשְׁבוּ ב
בַּסֻּכֹּֽת׃ לְמַעַן יֵדְעוּ דֹרֹתֵיכֶם כִּי בַסֻּכּוֹת הוֹשַׁבְתִּי אֶת־בְּנֵי ישר
יִשְׂרָאֵל בְּהוֹצִיאִי אוֹתָם מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶֽם׃
וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה אֶת־מֹעֲדֵי יְהוָה אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵֽל׃ פ
וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹֽר׃ צַו אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְיִקְחוּ אֵל
אֵלֶיךָ שֶׁמֶן זַיִת זָךְ כָּתִית לַמָּאוֹר לְהַעֲלֹת נֵר תָּמִֽיד׃ מִחוּץ לְפ
לְפָרֹכֶת הָעֵדֻת בְּאֹהֶל מוֹעֵד יַעֲרֹךְ אֹתוֹ אַהֲרֹן מֵעֶרֶב עַד־ב
בֹּקֶר לִפְנֵי יְהוָה תָּמִיד חֻקַּת עוֹלָם לְדֹרֹתֵיכֶֽם׃ עַל הַמְּנֹרָה ה
הַטְּהֹרָה יַעֲרֹךְ אֶת־הַנֵּרוֹת לִפְנֵי יְהוָה תָּמִֽיד׃ פ
וְלָקַחְתָּ סֹלֶת וְאָפִיתָ אֹתָהּ שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה חַלּוֹת שְׁנֵי עֶשְׂרֹנִים י
יִהְיֶה הַחַלָּה הָאֶחָֽת׃ וְשַׂמְתָּ אוֹתָם שְׁתַּיִם מַעֲרָכוֹת שֵׁשׁ הַמַּע
הַמַּעֲרָכֶת עַל הַשֻּׁלְחָן הַטָּהֹר לִפְנֵי יְהוָֽה׃ וְנָתַתָּ עַל־הַמַּעֲרֶכֶת
לְבֹנָה זַכָּה וְהָיְתָה לַלֶּחֶם לְאַזְכָּרָה אִשֶּׁה לַיהוָֽה׃ בְּיוֹם הַשּׁ

נדריכון ובר מכל נדבתכון דתת
דתתנון קדם ייי׃ ברם בחמשת ע
עשרא יומא לירחא שביעאה במ
במכנשכון ית עללתא דארעא ת
תחגון ית חגא קדם ייי שבעא יומ
יומין ביומא קדמאה נייחא וביומא
תמינאה נייחא׃ ותסבון לכון בי
ביומא קדמאה פירי אילנא אתר
אתרוגין ולולבין והדסין וערבין
דנחל ותחדון קדם ייי אלהכון שב
שבעא יומין׃ ותחגון יתיה חגא ק
קדם ייי שבעא יומין בשתא קים ע
עלם לדריכון בירחא שביעאה
תחגון יתיה׃ במטליא תתבון שב
שבעא יומין כל יציביא בישראל י
יתבון במטליא׃ בדיל דידעון דרי
דריכון ארי במטלת ענני אותבית
ית בני ישראל באפקותי יתהון מ
מארעא דמצרים אנא ייי אלהכון׃
ומליל משה ית סדר מועדיא דייי
ואלפנון לבני ישראל׃

ומליל ייי עם משה למימר׃
פקד ית בני ישראל ויסבון לך מש
משח זיתא דכיא כתישא לאנהרא
לאדלקא בוציניא תדירא׃ מברא
לפרכתא דסהדותא במשכן זמנא
יסדר יתיה אהרן מרמשא עד צפ
צפרא קדם ייי תדירא קים עלם
לדריכון׃ על מנרתא דכיתא יסדר
ית בוציניא קדם ייי תדירא׃

ותסב סלתא ותיפי יתה תרתא ע
עשרי גריצן תרין עשרונין תהי
גריצתא חדא׃ ותשוי יתהון תר
סדרין שית סדרא על פתורא דכיא
קדם ייי׃ ותתן על סדרא לבנתא
דכיתא ותהי ללחם לאדכרא קרב
קרבנא קדם ייי׃ ביומא

צו את בני ישראל. זו פרשת מצות הנרות ופרשת ואתה תצוה לא נאמרה אלא על סדר מלאכת המשכן לפרש צורך המנורה וכן משמע ואתה סופך
לצוות את בני ישראל על כך. שמן זית זך. שלשה שמנים יוצאים מן הזית הראשון קרוי זך וכן מפורשים במנחות ובתורת כהנים. תמיד. מלילה ל
ללילה כמו עולת תמיד שאינה אלא מיום ליום. פרכת העדות. שלפני הארון שהוא קרוי עדות. ורבותי' דרשו על נר מערבי שהוא עדות לכל באי
עולם שהשכינה שורה בישראל שנותן בה שמן כ[illegible]ה וממנה היה מתחיל ובה היה מסיים. יערך אותו אהרן מערב עד בקר. יערוך אותו עריכה
הראויה לשעור כל הלילה ושערו חכמים חצי לוג לליל[illegible] תקופת טבת וארוכה וזו היא מדתה להם. המנרה הטהורה. שהוא זהב
טהור ד"א על טהרה של מ[illegible] שמטהרה ומדשנה תחלה מן האפר. [illegible] שש המערכת [illegible] חלות המערכת האחת. השלחן הטהור. של זהב טהור ד"א על
טהרת של שלחן שלא [illegible] את הלחם מעל גבי השלחן. ונתת על [illegible]. על כל אחת משתי המערכות היו שני בזיכי לבונה
מלא קומץ לכל אחד [illegible] ללחם לאזכרה שאין מן [illegible] לגבוה כלום אלא הלבונה [illegible] וקטרה כשמסלקין אותו בכל שבת ושבת והיא
[illegible] אזכרה לשמים׃

נאפית · המנחה הזאת שתי דבר הבא מן התבואה בכלל מנחה הוא · ואכלוהו · שוב על הלחם שהוא ישמן והוי · ויצא בן אשה ישראלית · מהיכן יצא ר'
ר' לוי אומר מעולמו יצא ר' ברכיה אומר מפרשה שלמעלה יצא לגלג ואמר ביום השבת יערכנו דרך המלך לאכול פת חמה בכל יום שמא פ
צוננת של תשעה ימים · בתמיה · ומתני' אמרה מבית דינו של משה יצא מחוייב בא ליטע אהלו בתוך מחנה דן אמרו לו מה טיבך לכאן ומ
להם מבני דן אני אמרו לו איש על דגלו באותות לבית אבותם כתי' נכנס לבית דינו של משה ויצא מחוייב עמד וגדף · בן איש מצרי · הוא המצרי
שהרג משה · בתוך בני ישראל · מלמד שנתגייר · וינצו במחנה · על עסקי המחנה · ואיש הישראלי · זה שכנגדו שמיחה בו מטע אהלו · ויקב · כתרגומו ופרי

דשבתא ביומא דשבתא יסדרני[ה] קדם יי תדירא מן בני ישראל קי[ם] עלם: ותהי לאהרן ולבנוהי וייכלוניה באתר קדיש ארי קד[ש] קודשין הוא ליה מקורבניא דיי קים עלם:

ונפק בר איתתא בת ישראל והוא בר גבר מצראי בגו בני ישראל ואתנציאו במשריתא בר איתתא בת ישראל וגברא בר ישראל: ופרש בר איתתא בת ישראל ית שמא וארגז ואיתיאו יתיה לות משה ושום אמיה שלומית בת דברי לשבטא דדן: ואסרוהי בבית מטרא עד דיתפרש להון מה דיתגזר ליה על גזרת מימרא דיי: ומליל יי עם משה למימר: אפק ית דארגז למברא למשריתא ויסמכון כל דשמעו ית ידיהון על רישיה וירגמון יתיה כל כנשתא: ועם בני ישראל תמליל למימר גבר גבר ארי ירגז קדם אלהיה ויקבל חוביה: ודיפרש שמא דיי אתקטלא יתקטל מרגם ירגמון ביה כל כנשתא גיורא כיציבא במפרשותיה שמא יתקטל: וגבר ארי יקטול כל נפשא דאנשא אתקטלא יתקטל: ודיקטול נפש בעירא ישלמנה נפשא חלף נפשא: וגבר ארי יתן מומא בחבריה כמא דעבד כן יתעבד ליה: תברא חלף תברא עינא חלף עינא שינא חלף שינא כמא דיתן מומא באנשא כן יתיהב ביה: ודיקטול בעירא ישלמנה ודיקטול אנשא יתקטל: דינא חד יהי לכון גיורא כיציבא יהי ארי אנא יי אלהכון: ומליל משה עם בני ישראל ואפיקו ית דארגז למברא למשריתא ורגמו יתיה באבנא ובני ישראל עבדו כמא

השבת ביום השבת יערכנו לפני יהוה תמיד מאת בני ישר
ישראל ברית עולם: והיתה לאהרן ולבניו ואכלהו במקום
קדש כי קדש קדשים הוא לו מאשי יהוה חק עולם:

ס ויצא בן אשה ישראלית והוא בן איש מצרי בתוך ב
בני ישראל וינצו במחנה בן הישראלית ואיש הישראלי: וי
ויקב בן האשה הישראלית את השם ויקלל ויביאו אתו א
אל משה ושם אמו שלמית בת דברי למטה דן: ויניחהו במ
במשמר לפרש להם על פי יהוה: פ וידבר י
יהוה אל משה לאמר: הוצא את המקלל אל מחוץ למחנה
וסמכו כל השמעים את ידיהם על ראשו ורגמו אתו כל ה
העדה: ואל בני ישראל תדבר לאמר איש איש כי יקלל א
אלהיו ונשא חטאו: ונקב שם יהוה מות יומת רגום ירגמו
בו כל העדה כגר כאזרח בנקבו שם יומת: ואיש כי יכה כ
כל נפש אדם מות יומת: ומכה נפש בהמה ישלמנה נפש ת
תחת נפש: ואיש כי יתן מום בעמיתו כאשר עשה כן יעשה ל
לו: שבר תחת שבר עין תחת עין שן תחת שן כאשר יתן מ
מום באדם כן ינתן בו: ומכה בהמה ישלמנה ומכה אדם יו
יומת: משפט אחד יהיה לכם כגר כא[illegible] כי אני יהוה
אלהיכם: וידבר משה אל בני ישרא[illegible] המקלל
אל מחוץ למחנה וירגמו אתו אבן ובני ישר[illegible] ישר

שנקב שם המיוחד וגדף והוא שם המפורש ששמע מסיני · ושם אמו שלומית בת דברי · שבח ... שכתוב לזו לומר שהיא לבדה ה
היתה זונה · שלומית · דהוה פטפטה שלם עליך שלם עליך שלם עליכון מפטפטת בדברים שואלת ... למטה דן מגיד שהרשע ג
גורם גנאי לו גנאי לאביו גנאי לשבטו: כיוצא בו אהליאב בן אחיסמך למטה דן שבח לו שבח לאביו ... לבדו לא הניחוהו עם מקושש
במי שמיתתו היא בפירוש אחד וידועים היו שהמקושש במיתה אבל לא פורש להם באי זו מיתה לכך נאמר ... עשה לו אבל במקלל
הוא אומר לפרוש להם שלא היו יודעים אם חייב מיתה אם לאו · השומעים · אלו העדים · כל · להביא את הדיינים ... אמרו לו דמך בראשך ו
ואין אנו נענשים במיתתך שאתה גרמת לך · כל העדה · במעמד כל ... מכאן ששלוחו של אדם כמותו · ונשא ... · בכרת בשאין התראה · ו
ונוקב שם · אינו חייב עד שיפרש את השם · ולא המקלל בכנוי · וכתוב לשון קללה כמו מה אקב · ואיש כי יכה · לפי שנ' ומכה איש וגו' אין לי אלא ש
שהרג את האיש אשה וקטן מנין ת"ל כל נפש אדם · כן ינתן בו · פירשו רבותינו שאינו נתינת מום ממש אלא תשלומי ממון שמין אותו כעבד
כתוב בו לשון נתינה דבר הנתון מיד ליד · ומכה בהמה ישלמנה · למעלה ... בהורג בהמה וכאן דבר בעושה בה חבורה · ומכה אדם יומת · אפי'
לא הרגו אלא עשה בו חבורה שלא נאמר כאן נפש ומכה אב ... מכתב ובא להקיש למכה בהמה מה מכה בהמה מחיים אף מכה אב
מחיים פרט למכה לאחר מיתה לפי שמצינו שהמקללו לאחר מיתה חייב הוצרך לומר במכה שפטור ומה בבהמה ...
בשלושין אף מכה אביו אינו חייב עד שיעשה ... בו חבורה · אני יי אלהיכם · אלהי כלכם כשם שאני מיחד שמי עליכם
ישראל עשו · כל המצוה האמורה ... בסקילה במקום אחר דחייה ורגימה ותליה ·

בהר סיני. מה ענין שמיטה אצל הר סיני והלא כל המצות נאמרו מסיני אלא מה שמיטה נאמרו כללותיה ופרטותיה ודקדוקיה מסיני אף כולן נאמרו כללותיהן ודקדוקיהן מסיני כך שנויה בתורת כהנים ונראה לי שכך פירושה לפי שלא מצינו שמיטת קרקעות שנשנית בערבות מואב במשנה תורה למדנו שכללותיה ופרטותיה כולן נאמרו מסיני ובא הכתוב ולמד כאן על כל דבור שנדבר למשה שמסיני היו כלם כללותיהן ודקדוקיהן וחזרו ונשנו בערבות מואב. שבת לה' לשם ה' כשם שנאמר בשבת בראשית. יהיה לארץ לשון ולכרמים. לא תזמור ש שקוצצין זמורותיה ותרגומו לא תכסח ודומה לו קוצים כסוחים שרופה באש כסוחה. את ספיח קצירך אפי' לא זרעתה והיא צמחה מן הזרע שנ

דפקיד יי' ית משה:

צוה יהוה את משה:

פרשת בהר

פרשה

ומליל יי' עם משה בטורא דסיני למימר: מליל עם בני ישראל ותימר להון ארי תיעלון לארעא דאנא יהיב לכון ותשמט ארעא שמיטתא קדם יי': שית שנין תזרע חקלך ושית שנין תכסח כרמך ותכניש ית עללתה: ובשתא שביעתא נית שמיטתא יהי לארעא דתשמט קדם יי' חקלך לא תזרע וכרמך לא תכסח: ית כתי דחצדך לא תחצד וית ענבי שבקך לא תקטוף שנת שמיטתא יהי לארעא: ותהי שמטת ארעא לכון למיכל לך ולעבדך ולאמתך ולאגירך ולתותבך דדירין עמך: ולבעירך ולחיתא דבארעך תהי כל עללתה למיכל:

וידבר יהוה אל משה בהר סיני לאמר: דבר אל בני ישראל ואמרת אלהם כי תבאו אל הארץ אשר אני נתן לכם ושב ושבתה הארץ שבת ליהוה: שש שנים תזרע שדך ושש ש נשנים תזמר כרמך ואספת את תבואתה: ובשנה השביעת שבת שבתון יהיה לארץ שבת ליהוה שדך לא תזרע וכרמך לא תזמר: את ספיח קצירך לא תקצור ואת ענבי נזירך לא תבצר שנת שבתון יהיה לארץ: והיתה שבת הארץ לכם ל לאכלה לך ולעבדך ולאמתך ולשכירך ולתושבך הגרים ע עמך: ולבהמתך ולחיה אשר בארצך תהיה כל תבואתה לאכל: ס וספרת לך שבע שבתת שנים שבע ש שנים שבע פעמים והיו לך ימי שבע שבתת השנים תשע וארבעים שנה: והעברת שופר תרועה בחדש השביעי בע בעשור לחדש ביום הכפרים תעבירו שופר בכל ארצכם: וקדשתם את שנת החמשים שנה וקראתם דרור בארץ ל לכל ישביה יובל הוא תהיה לכם ושבתם איש אל אחזתו ו ואיש אל משפחתו תשבו: יובל הוא שנת החמשים שנה ת תהיה לכם לא תזרעו ולא תקצרו את ספיחיה ולא תבצרו ו את נזריה: כי יובל הוא קדש תהיה לכם מן השדה תאכלו

ותמני לך שבע שמיטין דשנין ש שבע שנין שבע זמנין ויהון לך י יומי שבע שמיטין דשנין ארבעין ותשע שנין: ותעבר שופר יבבא בירחא שביעאה בעשרא לירחא ביומא דכפוריא תעברון שופרא בכל ארעכון: ותקדשון ית שנת ח חמשין שנין ותקרון חירותא בארעא לכל יתבהא יובלא היא תהי לכון ו ותתובון גבר לאחסנתיה וגבר לזר לן יעיתיה תתובון: יובלא היא ש שנת חמשין שנין תהי לכון לא תזרעון ולא תחצדון ית כתהא ולא תקטפון ית שבקהא: ארי יובלא היא קודשא תהי לכון מן חקלא ת תיכלון

שנפל בה בשעת הקציר היא קרוי ספיח. לא תקצור להיות מחזיק בו כשאר קציר אלא הפקר יהיה לכל. נזירך שהנזרת והפרשת בני אדם מהם ולא ה הפקרתם. לא תבצר אותם אינך בוצר אלא מן המופקר. והיתה שבת הארץ וגו' מצה שאסרתים עליך לא באכילה ולא בהנאה אסרתים אלא שלא תנהוג בהם כבעל הבית ותהא שוה בה אתה ושכירך ותושבך. שבת הארץ לאכלה מן השבות אתה אוכל ואי אתה אוכל מן השמור. לך ולעבדך ולאמתך. לפי שנ' ואכלו אביוני עמך יכול יהיו אסורים באכילה לעשירים ת"ל לך ולעבדך ולאמתך הרי בעלים ועבדים ושפחות אמורים כאן לשכירך ולתושבך. אף הגוים. ולבהמתך ולחיה. אם חיה אוכלת בהמה לא כל שכן שמזונותיה עליך מה ת"ל ולבהמתך הקיש בהמה לחיה כל זמן שחיה אוכלת מן השדה האכל לבהמתך מן הבית. שבתות שנים שמיטות שנים יכול יעשה שבע שנים ... ושמטה במקומה והיו לך ימי שבע וגו' מגיד לך שאעפ"י שלא ... תול במרכה לשון

131

יאכל הבא הימ׳ לתולין הל׳ תהיה בהייתה תהא׳ מן השדה תאכלו׳ על ידי השדה ותה יאכל מן הבית שאם כלה לחיה מן השדה אתה צר
הבית כשם שנ׳ בשביעית כך נאמר ביובל׳ תשובו איש אל אחוזתו׳ והרי כבר נאמר ושבתם איש אל אחוזתו אלא לרבות המוכר שדו
וגאלה שחוזרת לאביו ביובל׳ וכי תמכרו׳ וגו׳ לפי פשוטו׳ כמשמעו ועוד יש דרשה שנין כשאתה מוכר מכור לישראל חברך הל׳ וכי תמ
לעמיתך מכור ושנין שאם באתה לקנות קנה מישראל חברך הל׳ או קנה מיד עמיתך׳ אל תונו׳ זו אונאת ממון׳ במספר שנים אחר היוב
פשוטו ליישב המקרא על אופנו על האונאה בא להזהיר כשתמכור או תקנה קרקע דעו כמה שנים יש עד היובל ולפי השני׳ ותבואות השדה שיש

את תבואתה: בשנת היובל הזאת תשבו איש אל אחזתו: ו
וכי תמכרו ממכר
לעמיתך או קנה מיד עמיתך אל תונו איש את אחיו: במספר
שנים אחר היובל תקנה מאת עמיתך במספר שני תבואת י
ימכר לך: לפי רב השנים תרבה מקנתו ולפי מעט השנים
תמעיט מקנתו כי מספר תבואת הוא מכר לך: ולא תונו א
איש את עמיתו ויראת מאלהיך כי אני יהוה אלהיכם: ועש
ועשיתם את חקתי ואת משפטי תשמרו ועשיתם אתם וישב
וישבתם על הארץ לבטח: ונתנה הארץ פריה ואכלתם ל
לשבע וישבתם לבטח עליה: וכי תאמרו מה נאכל בשנה ו
השביעת הן לא נזרע ולא נאסף את תבואתנו: וצויתי את ב
ברכתי לכם בשנה הששית ועשת את התבואה לשלש הש
השנים: וזרעתם את השנה השמינת ואכלתם מן התבואה
ישן עד השנה התשיעת עד בוא תבואתה תאכלו ישן: והא
והארץ לא תמכר לצמתת כי לי הארץ כי גרים ותושבים א
אתם עמדי: ובכל ארץ אחזתכם גאלה תתנו לארץ:
ס כי ימוך אחיך ומכר מאחזתו ובא גאלו הקרב אליו
וגאל את ממכר אחיו: ואיש כי לא יהיה לו גאל והשיגה ידו

ית עללתה: בשתא דיובלא הדא תתובון גבר לאחסנתיה:
וארי תזב
תזבנון זביני לחברך או תזבנון מ
מיד חברך לא תונון גבר ית אח
אחוהי: במנין שניא בתר יובלא
תזבון מן חברך במנין שני עלל
עללתא יזבין לך: לפום סגיאות
שניא תסגי זבינוהי ולפום זעירות
שניא תזער זבינוהי ארי מנין ע
עללתא הוא מזבן לך: ולא תונון
גבר ית חבריה ותדחל מאלהך ארי
אנא יי אלהכון: ותעבדון ית קימי
וית דיני תטרון ותעבדון יתהון ו
ותתבון על ארעא לרחצן: ותתן א
ארעא אבה ותיכלון למסבע ות
ותתבון לרחצן עלה: וארי תימרון
מה ניכול בשתא שביעתא הא ל
לא נזרע ולא נכנוש ית עללתנא:
ואפקד ית ברכתי לכון בשתא ש
שתיתאה ותעבד ית עללתא לתלת
לתלת שנין: ותזרעון ית שתא תמ
תמינאה ותיכלון מן עללתא עתי
עתיקא עד שתא תשיעתא עד מי
מיעל עללתה תיכלון עתיקא: וא
וארעא לא תזדבן לחלוטין ארי
דלי ארעא ארי דיירין ותותבין א
אתון קדמי: ובכל ארע אחסנתכון
פורקנא תתנון לארעא:
ארי יתמסכן אחוך ו
ויזבין מאחסנתיה וייתי פריקיה
דקריב ליה ויפרוק ית זביני אחוהי:
וגבר ארי לא יהי ליה פריק ותד
ותדבק ידיה

דמייה לפשות׳ ישכור המוכר ויקנה הקונה שהרי סופו להחזירה לו בשנת היובל ואם יש שנים מעטות וזה מוכרה בדמים יקרים הרי נתאנה לוקח
ואם יש שנים מרובות ואכל ממנה תבואות הרבה וצריך לקנותה לפי הזמן וזהו שנ׳ במספר שני תבואות ימכר לך לפי מנין שני התבואות שתהא
עומדת ביד הלוקח תמכר לו ורבותינו דרשו מכאן שהמוכר שדהו אינו מותר לגאול פחות משתי שנים שתעמוד שתי שנים ביד הלוקח מיום ליום
ואפי׳ יש שלש תבואות באותן שתי שנים כגון שנמכרה לו בקמותיה שני אינו יוצא מפשוטו מספר שנים של תבואות ולא של שדפון ומיעוטו
שנים שתים׳ הרבה מקנתו׳ תמכרנה ביוקר׳ תמעיט מקנתו׳ תמעיט בדמיה׳ ולא תונו איש את עמיתו׳ כאן הזהיר על אונאת דברים שלא יקניט
את חברו ולא יסיאנו עצה שאינה הוגנת לו לפי דרכו והנאתו של יועץ ואם תאמר מי יודע אם נתכוונתי לרעה לכך נאמ׳ ויראת מאלהיך היודע
מחשבות הוא כל דבר המסור ללב שאין מכיר אלא מי שהמחשבה בלבו נאמר בו ויראת מאלהיך׳ וישבתם על הארץ לבטח׳ שבעון שמטה ישראל גול
גולין שנ׳ אז תרצה הארץ את שבתותיה והרצת את שבתותיה ושבעים שנה של גלות בבל כנגד שבעים שמטות שבטלו היו׳ ונתנה הארץ וגו׳ וישבתם
לבטח עליה׳ שלא תדאגו משנת בצורת׳ ואכלתם לשבע אף בתוך המעי׳ תהא בו ברכה׳ ולא נאכה אל הבית את תבואתנו׳ כגון יין ופירות הי ילך
וס׳ אחין הבאים מאליהם׳ לשלש השנים׳ לקצת הששית שנין ועד ראש השנה ולשביעית ולשמינית שיזרעו בשמינית במרחשון ויקצרו בניסן׳ עד
השנה התשיעית׳ עד חג הסוכות של תשיעית שהוא עת בוא תבואתה של שמינית לתוך הבית שכל ימות הקיץ היו בשדה בגרנו ובתשרי הוא עת האסיף
לבית פעמים שהיתה צריכה לעשות לארבעה שנים בששית שלפני השמטה השביעית שהן בטלים מעבודת קרקע שתי שנים השביעית
והיובל ומקרא זה נאמר בשאר השמטות כלן׳ והארץ לא תמכר׳ ליתן לאו על חזרת שדות לבעלים ביובל שלא יהא הלוקח כובשה׳ לצמיתות׳ לפ
לפסיקה למכירה פסוקה עולמית׳ כי לי הארץ׳ אל תרע עינך בה שאינה שלך׳ ובכל ארץ אחוזתכם׳ לרבות בתים ועבד עברי והדבר זה מפורש ב
פשוטו כסוך לפרשה שלאחריו שהמוכר אחוזתו רשאי לגאלה לאחר שתי שנים או הוא או קרובו ואין הלוקח יכול
לעכב׳ כי ימוך אחיך ומכר׳ מלמד שאין אדם רשאי למכור שדהו אלא מדוחק עני שמאחוזתו ולא כלה למד דרך ארץ שישייר שדה לעצמו׳ וגאל
את ממכר אחיו׳ ואיש כי לא יהיה לו גואל וכי יש לך אדם בישראל שאין לו גואלים אלא גואל שיוכל לגאול ממכרו׳ והשיגה ידו

את שני ממכרו כמה שנים היו עד היובל כך וכך וכמה שהיתה לך כך וכך עתיד היית להחזירה ביובל נמצאת קונה ממנה התבואות כפי חש
חשבון של כל שנה אכלת אותה שלש שנים או ארבע הוציא את דמיהן מן החשבון ויטול המותר והשיב את העודף בדמי המקח על האכילה
שאכלה ויתננו ללוקח. לאיש אשר מכר לו. המוכר הזה שבא לגאלה. די השיב לו. מכאן שאינו גואל לחצאין. עד שנת היובל. שלא יכנס לתוך אות
אותה שנה כלום שהיובל משמט בתחילתו. בית מושב עיר חומה. בית בתוך עיר המוקפת חומה מימות יהושע. ימים תהיה גאולתו. לפי שנאמר
בשדה שיכול לגאלה משתי שנים ואילך כל זמן שירצה ובתוך שתי שנים הראשונים אין יכול לגאלה הוצרך לפרש בזה שהוא חלוף. ואם ראש

ומצא כדי גאלתו: וחשב את שני ממכרו והשיב את העדף
לאיש אשר מכר לו ושב לאחזתו: ואם לא מצאה ידו די ה
השיב לו והיה ממכרו ביד הקנה אתו עד שנת היובל ויצא
ביבל ושב לאחזתו: ס ואיש כי ימכר בית מושב
עיר חומה והיתה גאלתו עד תם שנת ממכרו ימים תהיה א
גאלתו: ואם לא יגאל עד מלאת לו שנה תמימה וקם הבית
אשר בעיר אשר לא חמה לצמיתת לקנה אתו לדרתיו לא
יצא ביבל: ובתי החצרים אשר אין להם חמה סביב על ש
שדה הארץ יחשב גאלה תהיה לו וביבל יצא: וערי הלוים י
בתי ערי אחזתם גאלת עולם תהיה ללוים: ואשר יגאל מן ה
הלוים ויצא ממכר בית ועיר אחזתו ביבל כי בתי ערי הלוים
הוא אחזתם בתוך בני ישראל: ושדה מגרש עריהם לא ים
ימכר כי אחזת עולם הוא להם: ס וכי ימוך אח
אחיך ומטה ידו עמך והחזקת בו גר ותושב וחי עמך: אל ב
תקח מאתו נשך ותרבית ויראת מאלהיך וחי אחיך עמך: א
את כספך לא תתן לו בנשך ובמרבית לא תתן אכלך: אני
יהוה אלהיכם אשר הוצאתי אתכם מארץ מצרים לתת ל
לכם את ארץ כנען להיות לכם לאלהים: ס וכי ימוך א

ויתוב כמסת פורקניה: ויחשב ית
שני זבינוהי ויתיב ית מותרא לג
לגברא די זבן ליה ויתוב לאחסנתיה:
ואם לא משכחת ידיה כמסת די
יתיב ליה ויהון זבינוהי בידא די
זבן יתיה עד שתא דיובלא ויפוק
ביובלא ויתוב לאחסנתיה:
וגבר ארי יזבן בית מותב
קרתא מקפא שור ויהי פורקניה
עד משלם שתא דזבינוהי עדן ב
בעדן יהי פורקניה: ואם לא יתפ
יתפרק עד משלם ליה שתא של
שלמתא ויקום ביתא די בקרתא
די ליה שורא לחלוטין לדי זבן י
יתיה לדרוהי לא יפוק ביובלא: ו
ובתי פצחיא די לית להון שור מ
מקף סחור סחור על חקל ארעא
יתחשבון פורקנא יהי להון וביובלא
יפקון: וקרוי ליואי בתי קרוי אחס
אחסנתהון פורקן עלם יהי לליואי:
ודי יפרוק מן ליואי ויפוק זביני ב
ביתא וקרוי אחסנתיה ביובלא א
ארי בתי קרוי ליואי היא אחסנ
אחסנתהון בגו בני ישראל. וחקל ר
רוח קרויהון לא יזדבן ארי אחסנת
עלם הוא להון: וארי יתמסכן
אחוך ותמוט ידיה עמך ותתקף ב
ביה דייר ותותב ויחי עמך: לא
תסב מניה רביתא ורבית ותדחל
מ אלהך וייחי אחוך עמך: ית כספך
לא תתן ליה בחבוליא וברביתא
לא תתן מיכלך: אנא יי אלהכון די
אפיקית יתכון מארעא דמצרים
למתן לכון ית ארעא דכנען למ
למהוי לכון לאלה:
וארי יתמסכן

לגאול בשנה ראשונה גואלה אחר שכן ואינו גואלה. והיתה גאולתו של בית ימים ימי שנה שלימה קרויים ימים וכן תשב הנערה אתנו ימים וקר
הבית לצמיתות יצא מרשות של מוכר ועומד בחזקת של קונה. לא יצא ביובל. אמר רב ספרא אם פגע בו יובל בתוך שנתו לא יצא. ובתי החצרים
כתרגומו פצחיא עיירות פתוחות שאין להם חומה ויש הרבה בספר יהושע הערים וחצריהם בחצריהם ובטירותם. על שדה הארץ יחשב. הרי הן כשדות ש
נגאלין עד היובל ויוצאין ביובל לבעלים אם לא נגאלו. גאלה תהיה לו מיד אם ירצה ובזה יפה כחו משדה שהשדה אין נגאלת עד שתי
שנים. וביובל יצא. חנם. וערי הלוים. ארבעים ושמונה עיר שנתנו להם. גאלת עולם. גואל מיד אפי' לפני שתי שנים אם מכרו שדה משדותיהם
הנתונות להם באלפים אמה סביבות הערים או אם מכרו בית בעיר חומה גואלין לעולם ואינו חלוט לסוף שנה. ואשר יגאל מן הלוים. ואם יקנה
בית או עיר מהם ויצא ביובל. אותו ממכר של בית או של עיר ויחזור ללוי שמכרו ולא יהיה חלוט כשאר בתי ערי חומה של ישר' וגאולה זו ל
לשון מכירה היא לפי שכל גאולת עולם תהיה ללוים יכול לא דבר הכתוב אלא בלוקח ישר' שקנה בית בערי הלוים אבל לוי שקנה מלוי יהי חלוט תל
ואשר יגאל מן הלוים אף הגואל מיד לוי גואל גאולת עולם. ויצא ממכר בית. הרי זו מצוה אחרת ואם לא גאלו יוצא ביובל ואינו נחלט לסוף
שנה כבית של ישר'. כי בתי ערי הלוים היא אחוזתם. לא היו להם נחלת שדות וכרמים אלא ערים לשבת ומגרשיהם לפיכך הם להם במקום שדות
ויש להם גאולה כשדות כדי שלא יופקעו נחלתם מהם. ושדה מגרש עריהם לא ימכר. מכר גזבר שאם הקדיש בן לוי את שדהו ולא גאלה ומכרו
גזבר אינה יוצאה לכהנים ביובל כמו שנ' בישר'. ואם מכר את השדה לאיש אחר לא יגאל עוד אבל בן לוי גואל לעולם. והחזקת בו. אל תניחהו
שירד ויפול ויהיה קשה להקימו אלא חזקהו משעת מוטת היד למה זה דומה למשאוי שעל החמור עודהו על החמור אחד תופס בו ומעמידו נפל ל
לארץ חמשה אין מעמידין אותו. גר ותושב. אף אם הוא גר או תושב ואי זהו תושב כל שקבל עליו שלא לעבוד ע"ז ואוכל נבלות. ויראת מאלהיך לפ
שדעתו של אדם נמשכת אחר הרבית וקשה לפרוש ממנו ומורה לעצמו התר בשביל מעותיו שהיו בטלות אצלו הוצרך לומר ויראת מאלהיך או
תולה מעותיו בגוי להלוותם לישר' ברבית הרי זה דבר המסור ללבו של אדם ומחשבתו לכך הוצרך לומר ויראת מאלהיך. אשר הוצאתי וגו'
ואבחנתי בין בכור לשאינו בכור אף אני יודע ונפרע מן המלוה מעות לישר' ברבית ואומר של גוי הם. ד"א אשר הוצאתי אתכם מארץ מצרים

על מנת שתקבל עליכם מצותי ואפי' הם כבדות עליכם לתת לכם את ארץ כנען בשכר שתקבלו מ
אני לו · לאלהים וכל היוצא ממנה כעובר ע"ז · עבודת עבד · עבודה של גנאי שיהא נכר בה כעבד שלא יוליך כליו אחריו לבית המרחץ ולא ינעול
לו מנעליו · כשכיר כתושב · עבודת קרקע ומלאכת אומנות כשאר שכירים תנהג בו · עד שנת היובל · אם פגע בו יובל לפני שש שנים היובל מ
מוציאו · ובניו עמו · א"ר שמעון אם הוא נמכר בניו מי מכרן אלא מכאן שרבו חייב במזונות בניו · אל אחוזת אבותיו · אל כבוד אבותיו ואין לזלזל
בכך · אחוזת · חזקת · כי עבדי הם · שטרי קודם · לא ימכרו ממכרת עבד · בהכרזה כאן יש עבד למכור ולא יעמידנו על אבן הלקח · לא תרדה בו בפרך

132

אחיך עמך ונמכר לך לא תעבד בו עבדת עבד: כשכיר ב
כתושב יהיה עמך עד שנת היבל יעבד עמך: ויצא מעמך ה
הוא ובניו עמו ושב אל משפחתו ואל אחזת אבתיו ישוב: כי
עבדי הם אשר הוצאתי אתם מארץ מצרים לא ימכרו ממ
ממכרת עבד: לא תרדה בו בפרך ויראת מאלהיך: ועב
ועבדך ואמתך אשר יהיו לך מאת הגוים אשר סביבתיכם מ
מהם תקנו עבד ואמה: וגם מבני התושבים הגרים עמכם מ
מהם תקנו וממשפחתם אשר עמכם אשר הולידו בארצכם
והיו לכם לאחזה: והתנחלתם אתם לבניכם אחריכם לר
לרשת אחזה לעלם בהם תעבדו ובאחיכם בני ישראל איש
באחיו לא תרדה בו בפרך: ס וכי תשיג יד גר ב
ותושב עמך ומך אחיך עמו ונמכר לגר תושב עמך או לעקר
משפחת גר: אחרי נמכר גאלה תהיה לו אחד מאחיו יגא
יגאלנו: או דדו או בן דדו יגאלנו או משאר בשרו ממשפחתו
יגאלנו או השיגה ידו ונגאל: וחשב עם קנהו משנת המכרו
לו עד שנת היבל והיה כסף ממכרו במספר שנים כימי שב
שכיר יהיה עמו: אם עוד רבות בשנים לפיהן ישיב גאלתו מ
מכסף מקנתו: ואם מעט נשאר בשנים עד שנת היבל וח
וחשב לו כפי שניו ישיב את גאלתו: כשכיר שנה בשנה יה
יהיה עמו לא ירדנו בפרך לעיניך: ואם לא יגאל באלה וה

אחוך עמך ויזדבן לך לא תפלח
ביה פולחן עבדין: כאגירא כתותבא
יהי עמך עד שתא דיובלא יפלח
עמך: ויפוק מעמך הוא ובנוהי ע
עמיה ויתוב לזרעיתיה ולאחסנת
אבהתוהי יתוב: ארי עבדי אנון ד
דאפקית יתהון מארעא דמצרים
לא יזדבנון זבון עבדין: לא תפלח
ביה בקשיו ותדחל מאלהך: ועבדך
ואמתך דיהון לך מן עממיא דבס
דבסחרי סחרניכון מנהון תזבנון ע
עבדין ואמהן: ואף מבני תותביא
ערליא דדיירין עמכון מנהון תזב
תזבנון ומזרעיתהון דעמכון דאתי
דאתילידו בארעכון ויהון לכון ל
לאחסנא: ותחסנון יתהון לבניכון
בתריכון לירותת אחסנא לעלם ב
בהון תפלחון ובאחיכון בני ישראל
גבר באחוהי לא תפלח ביה בקש
בקשיו:

וארי תדבק יד ערל ותותב עמך ו
ויתמסכן אחוך עמיה ויזדבן לערל
תותב דעמך או לארמאי זרעית ג
גיורא: בתר דאזדבן פורקנא יהי
ליה חד מאחוהי יפרקניה: או אח
אבוהי או בר אח אבוהי יפרקניה
או מקריב בסריה מזרעיתיה יפ
יפרקניה או תדבק ידיה ויתפרק:
ויחשב עם זבניה משתא דאזדבן ליה
עד שתא דיובלא ויהי כסף זבינו
זבינוהי במנין שניא כיומי אגירא
יהי עמיה: אם עוד סגיאות בשניא
לפומהן יתיב פורקניה מכסף זבי
זבינוהי: ואם זער דאשתאר בשניא
עד שתא דיובלא ויחשב ליה כ
כפום שנוהי יתיב ית פורקניה
כאגיר שנא בשנא יהי עמיה לא
יפלח ביה בקשיו לעינך: ואם לא
יתפרק באלין

מלאכה שלא לצורך כדי לענותו אל תאמר לו החם לי את הכוס הזה והוא אינו צריך עזור תחת העדר עד שאבא שמא תאמר אין מכיר בדבר
אם לצורך אם לאו ואומר אני לו שהוא לצורך הרי הדבר הזה מסור ללבו לכך נאמר ויראת · ועבדך ואמתך אשר יהיו לך · אם תאמר אם כן במה
אשתמש בעבדי איני מושל באומות אלא מהל שהרי הזהרתני לא תחיה כל נשמה אלא מי ישמשני · מאת הגוים הם יהיו לך לעבדים · אשר סביב
סביבותיכם · ולא שבתוך גבול ארצכם שהרי בהם אמרתי לא תחיה כל נשמה · וגם מבני התושבים · שבאו מסביבותיכם לישא נשים בארצכם וילדו
להם · הבן הולך אחר האב ואינו בכלל לא תחיה אלא אתה מותר לקנותו כעבד · מהם תקנו · אותם תקנו · והתנחלתם אותם לבניכם · החזיקו בהם לנחלה
לצורך בניכם אחריכם ולא יתכן לפרש הנחילום לבניכם שאם כן היה לו לכתוב והנחלתם אותם לבניכם · והתנחלתם · כמו והתחזקתם · איש באחיו
להביא נשיא בעמו ומלך במשרתיו שלא לרדות בפרך · יד גר ותושב · גר והוא תושב · כתרגומו ערל ותותב וסופו מוכיח ונמכר לגר תושב · וכי תשיג יד
ותושב עמך · מי גרם לו שיעשיר דבוקו עמך · ומך אחיך עמו · מי גרם לו שימוך דבוקו עמו על ידי שלמד ממעשיו · משפחת · זה הגוי כשהוא
אומר לעקר זה הנמכר לעבוד עבודה זרה עצמה להיות לה שמש ולא לאלהות אלא לחטוב עצים ולשאוב מים · גאלה תהיה לו · מיד אל תניחהו שיטמע עד שנת
היובל שהרי כל עכשו לא קניו אלא לעבדו עד היובל שהרי ביובל יצא כמו שנ' למטה ויצא בשנת היובל ובגוי שתחת ידך הכתוב מדבר ואעפ"כ
לא תבא עליו בעקיפין שאני תלול השם אלא כשבא ליגאל ידקדק בחשבון לפי המגיע בכל שנה ושנה ינכה לו הגוי מן דמיו אם היו עשרים שנה
משנמכר עד היובל וקנאו בעשרים מנה נמצא שקנה הגוי עבודת שנה במנה ואם שהה זה אצלו חמש שנים ובא ליגאל ינכה לו חמשה מנים
ויתן לו חמשה עשר מני וזהו והיה כסף ממכרו במספר שנים · כימי שכיר יהיה עמו · חשבון המגיע לכל שנה ושנה יחשב כ"ג נשכר אצלו כל
שנה · ינכה לו · אם עוד רבות בשנים · עד היובל · לפיהן · הכל כמו שפרשתי · לא ירדנו בפרך לעיניך · כלו ואתה רואה · ואם לא יגאל באלה ·
באלה הוא נגאל ואינו נגאל בשש:

כי לי בני ישראל עבדים· שטרי קודם· אני ה' אלהיכם· כל המשעבדן מלמטה כאלו משעבדן מלמעלן· לא תעשו לכם אלילים· כנגד זה הנמכר לגוי ש
שלא יאמר הואיל ורבי מגלה עריות אף אני כמותו הואיל ורבי עובד ע"ז אף אני כמותו הואיל ורבי מחלל שבת אף אני כמותו לכך נאמר אלו
מקראות הללו ואף הפרשיות הללו נאמרו על הסדר בתחלה הזהיר על השביעית ואם חמד ממון ונחשד על השביעית סופו למכור מטלטליו לכך
סמך לה וכי תמכרו ממכר לא חזר בו סופו מוכר אחוזתו לא חזר בו סופו מוכר את ביתו לא חזר בו סופו לוה ברבית כל אלו האחרונות קשות מן ה
והראשונות לא חזר בו סופו מוכר את עצמו לא חזר בו לא דיו לישראל אלא אפי' לגוי· ואבן משכית· לשון כסוי כמו ושכתי כפי שמכסין הקרקע·

ויפוק בשתא דיובלא הוא ובנוהי עמיה: ארי דילי בני ישראל עבדין עבדי אנון דאפקית יתהון מארעא דמצרים אנא יי' אלהכון: לא תעבדון לכון טעון וצלם וקמא לא תקימון לכון ואבן סגיד לא תתנון בארעכון למסגד עלה ארי אנא יי' אלהכון: ית יומי שביא דילי תטרון ולבית מקדשי תהון דחלין אנא יי':

ויצא בשנת היבל הוא ובניו עמו: כי לי בני ישראל עבדים ע
עבדי הם אשר הוצאתי אותם מארץ מצרים אני יהוה אלה
אלהיכם: לא תעשו לכם אלילם ופסל ומצבה לא תקימו ל
לכם ואבן משכית לא תתנו בארצכם להשתחות עליה כי א
אני יהוה אלהיכם: את שבתתי תשמרו ומקדשי תיראו אני
יהוה: פרשה

פרשת בחקתי

אם בקימי תהכון וית פקודי תטרון ותעבדון יתהון: ואתן מטריכון בעדנהון ותתן ארעא עללתה ואילן חקלא יתן אביה: ויארע לכון דישא לקטפא וקטפא יארע לאפוש זרעא ותיכלון לחמכון לשבע ותיתבון לרחצן בארעכון: ואתן שלמא בארעא ותשרון ולית דמניד ואבטל חיתא בישתא מן ארעא ודקטלין בחרבא לא יעדון בארעכון: ותרדפון ית בעלי דבביכון ויפלון קדמיכון בחרבא: וירדפון מנכון חמשה למאה ומאה מנכון לרבותא יעריקון ויפלון בעלי דבביכון קדמיכון לחרבא: ואתפני במימרי לאוטבא לכון ואפיש יתכון ואסגי יתכון ואקים ית קימי עמכון: ותיכלון עתיקא דעתיק ועתיקא מן קדם חדתא תפנון: ואתן משכן שכנתי ביניכון ולא ירחק מימרי יתכון: ואשרי שכנתי ביניכון ואהוי לכון לאלה ואתון תהון קדמי לעם: אנא יי'

אם בחקתי תלכו ואת מצותי תשמרו ועשיתם אתם: ונתתי ג
גשמיכם בעתם ונתנה הארץ יבולה ועץ השדה יתן פריו: ו
והשיג לכם דיש את בציר ובציר ישיג את זרע ואכלתם לח
לחמכם לשבע וישבתם לבטח בארצכם: ונתתי שלום בא
בארץ ושכבתם ואין מחריד והשבתי חיה רעה מן הארץ וח
וחרב לא תעבר בארצכם: ורדפתם את איביכם ונפלו לפ
לפניכם לחרב: ורדפו מכם חמשה מאה ומאה מכם רבבה
ירדפו ונפלו איביכם לפניכם לחרב: ופניתי אליכם והפריתי
אתכם והרביתי אתכם והקימתי את בריתי אתכם: ואכל
ואכלתם ישן נושן וישן מפני חדש תוציאו: ונתתי משכני בתו
בתוככם ולא תגעל נפשי אתכם: והתהלכתי בתוככם והי
והייתי לכם לאלהים ואתם תהיו לי לעם: אני יהוה אלהי

רצפת אבנים להשתחות עליה אפי' לשמים לפי שהשתחואה בפשוט ידים ורגלים היא ואסרה תורה לעשות כך חוץ מן המקדש· אני ה'· נאמן לשלם שכר··
חסלת בהר סיני··

אם בחקותי תלכו

יכול זה קיום המצות כשהוא אומר ואת מצותי תשמרו ועשיתם אותם הרי קיום המצות אמור הא מה אני מקיים אם בחקותי תלכו שיהא עמלים בתורה· ואת מצותי תשמרו· הוו עמלים בתורה על מנת לשמר ולקיים כמו שנ' ולמדתם אותם ושמרתם לעשותם· בעתם בשעה שאין דרך בני אדם לצאת כגון בלילי שבתות· ועץ השדה· הן אילני סרק ועתידין לעשות פירות· והשיג לכם דיש את בציר· שיהא הדיש מרובה ואתם עסוקים בו עד הבציר ובבציר תעסקו עד שעת הזרע· ואכלתם לחמכם לשובע· אוכל קמעא והוא מתברך במעיו· ונתתי שלום· שמא תאמרו הרי מאכל והרי משתה אם אין שלום אין כלום ת"ל אחר כל זאת ונתתי שלום בארץ מכאן שהשלום שקול כנגד הכל וכן הוא אומר עושה שלום ובורא את הכל· וחרב לא תעבור בארצכם· אין צריך לומר שלא יבאו למלחמה אלא אפי' לעבור דרך ארצכם ממדינה למדינה· לפניכם לחרב· איש בחרב רעהו· ורדפו מכם· מן החלשים שבכם ולא מן הגבורים שבכם· חמשה מאה· ומאה רבבה וכי כך הוא החשבון והלא לא היה לומר אלא מאה מכם שני אלפים ירדפו אלא אינו דומה מועטין העושין את התורה למרובין העושין את התורה· ונפלו איביכם וגו' שיהיו נופלים לפניכם שלא כדרך הארץ· ופניתי אליכם· אפנה מכל עסקי לשלם שכרכם משל למה הדבר דומה למלך ששכר פועלים וכו' כדאי' בת"כ· והפריתי אתכם· בפריה ורביה· והרביתי אתכם· בקומה זקופה· והקימותי את בריתי אתכם· ברית חדשה לא כברית הראשונה שהפרתם אותה אלא ברית חדשה שלא תופר שנאמר וכרתי את בית ישראל ואת בית יהודה ברית חדשה לא כברית וגו'· ואכלתם ישן נושן· הפירות יהיו משתמרים וטובים להתיישן שיהא ישן הנושן של שלש שנים יפה לאכול משל אשתקד· וישן מפני חדש תוציאו· שיהיו הגרנות מלאות חדש והאוצרות מלאות ישן וצריכין אתם לפנות האוצרות למקום אחר לתת החדש לתוכן· ונתתי משכני· זה בית המקדש· ולא תגעל [illegible]

133

· קוממיות · בקומה זקופה · ואם לא תשמעו לי · להיות עמלים בתורה לדעת מדרש חכמים · יכול לקיים מצות כשהוא אומר ולא תעשו וגו' הרי קיום מצות אמור · מה אני מקיים ואם לא תשמעו לי להיות עמלים בתורה · מה ת"ל לי · אין לי אלא זה המכיר את רבונו ומתכוין למרוד בו וכן בנמרוד גבור ציד לפני ה' · שמכירו ומתכוין למרוד בו · ולא תעשו · משלא תלמדו לא תעשו הרי שתים עבירות · אם בחקותי תמאסו · מואס באחרים העושים · משפטי תגעל נפשכם · שונא החכמים · לבלתי עשות · מונע את אחרים

אלהיכם אשר הוצאתי אתכם מארץ מצרים מהית להם ע
עבדים ואשבר מטת עלכם ואולך אתכם קוממיות׃
פ ואם לא תשמעו לי ולא תעשו את כל המצות ה
האלה׃ ואם בחקתי תמאסו ואם את משפטי תגעל נפשכם
לבלתי עשות את כל מצותי להפרכם את בריתי׃ אף אני
אעשה זאת לכם והפקדתי עליכם בהלה את השחפת ואת
הקדחת מכלות עינים ומדיבת נפש וזרעתם לריק זרעכם ו
ואכלהו איביכם׃ ונתתי פני בכם ונגפתם לפני איביכם ורדו
בכם שנאיכם ונסתם ואין רדף אתכם׃ ואם עד אלה לא ת
תשמעו לי ויספתי ליסרה אתכם שבע על חטאתיכם׃ ושב
ושברתי את גאון עזכם ונתתי את שמיכם כברזל ואת ארצ
ארצכם כנחשה׃ ותם לריק כחכם ולא תתן ארצכם את
יבולה ועץ הארץ לא יתן פריו׃ ואם תלכו עמי קרי ולא תא

אלהכון דאפיקית יתכון מא
דמצרים מלהוי להון עב
ותברית ניר עממיא מנ
ודברית יתכון בחירותא
ואם לא תקבלון למימרי
תעבדון ית כל פיקודיא
ואם בקימי תקוצון ואם
תרחק נפשכון בדיל דלא
ית כל פיקודי לאשניותכון
אף אנא אעבד דא לכון
עליכון בהולתא שחפתא
מחשכן עינין ומפחן נפ
לריקנו זרעכון וייכלוניה
ואתן רגזי בכון ותתבר
בעלי דבביכון וירדון ב
סנאיכון ותערקון ולית
יתכון׃ ואם עד אלין לא
למימרי ואוסיף למרדי ית
על חוביכון׃ ואתבר ית יקר
ואתן ית שמיא דעליכון
כפרזלא מלאחתא מטרא
דתחותיכון חסינא כנחשא
מלמעבד פירין׃ ויסוף ל
חילכון ולא תתן ארעכון
עללתה ואילן ארעא לא
אביה׃ ואם תהכון קדמי ב
ולא

מצותי · את כל מצותי · כופר שלא צויתים לכך נאמר את כל מצותי ולא נאמר את כל המצות · להפרכם את בריתי · כופר בעיקר הרי שבע עבירות הראשונה גוררת השניה וכן עד השביעית ואלו הן לא למד ולא עשה מואס באחרים העושין שונא את החכמים מונע את האחרים כופר ב המצות כופר בעיקר · והפקדתי עליכם · שיהיו המכות פוקדות אתכם · שחפת · חולי שמשחף את הבשר אנפולי"ש בלע"ז דומה לנפוח שהוקלה נפיחתו ומראית פניו קדחת · חולי שמקדיח את הגוף ומחממו ומבעירו כמו כי אש קדחה באפי · מכלות עינים ומדיבות נפש · העינים צופות וכלות לראות שיקל וסוף שלא ירפא וידאבו הנפשות של משפחה במותו כל תאוה שאינה באה ותוחלת ממושכה קרויה · כליון עינים · וזרעתם לריק · תזרעו ולא תצמח ואם תצמח ואכלוהו אויביכם · ונתתי פני · פנאי שלי פונה אני מכל עסקי להרע לכם · ורדו בכם שונאיכם · שאעמיד מכם ובכם שבשעה שאומות העולם עומדים על ישראל אינם מבקשים אלא מה שבגלוי · כהנים מפרשה זו מה אני מעשה ואת אינו מדבר אלא באה וכן מה אני אלך עמכם בקרי · והפקדתי עליכם · שיהיו המכות פוקדות אתכם עד שהראשונה פקודה אצלכם אביא אחרת ואסמכנה לה · בהלה · מכה המבהלת את הבריות ואי זו זו מכת מותן · את השחפת · יש לך אדם חולה ומוטל במטה אבל בשרו שמור עליו ת"ל שחפת שהוא נשחף או עתים שהוא נשחף כנוח אבל ואינו מקדיח ת"ל ואת הקדחת מלמד ש מקדיח או עתים שהוא מקדיח וסבור הוא בעצמו שיחיה ת"ל מכלות עינים או הוא אינו סבור בעצמו שיחיה אבל אחרים סבורים שיחיה ת"ל ומדיבות נפש · וזרעתם לריק זרעכם · זורעה ואינה מצמחת ומעתה מה אויביכם באים ואוכלים ת"ל ואכלוהו אויביכם הא כיצד זורעה ש ראשונה ואינה מצמחת שנה שניה מצמחת ואויבים באים ומוצאים תבואה לימי המצור ושבפנים מתים ברעב שלא לקטו תבואה משנה וזרעתם לריק זרעכם כנגד הבנים והבנות הכתוב מדבר שאתה עמל בהם ומגדלן והחטא בא ומכלה אותם שנ' אשר טפחתי ורביתי אויבי ונתתי פני בכם · כמה שנ' במובה ופניתי אליכם כך נאמ' ברעה ונתתי פני משל למלך שאמר לעבדיו פונה אני מכל עסקי ועוסק אני לרעה · ונגפתם לפני אויביכם · שיהא המות הורג אתכם מבפנים ובעלי דבב מקיפין אתכם מבחוץ · ורדו בכם שונאיכם · שאיני מעמיד שו אלא מכם ובכם שבשעה שאומות העולם עומדים על ישראל אינם מבקשים אלא מה שבגלוי שנ' והיה אם זרע ישראל ועלה מדין ועמלק ובני קדם וגו' ויחנו עליהם וישחיתו את יבול הארץ אבל בשעה שאעמיד עליכם מכם ובכם הם מחפשים אחר מטמוניות שלכם וכן הוא אומר ואשר אכלו שאר עמי ועורם מעליהם הפשיטו וגו' · ונסתם · מפני אימה · ואין רודף אתכם · מבלי כח · ואם עד אלה · ואם בעוד אלה לא תשמעו · ויספתי · יסורין אחרים · שבע על חטאתיכם · שבע פורעניות על שבע עבירות האמורות למעלה · ושברתי את גאון עזכם · זה בית המקדש וכן הוא אומר הנני מחלל את מקדשי את גאון עוזכם · ונתתי את שמיכם כברזל ואת ארצכם כנחושה · זו קשה משל משה ששם הוא אומר והיו שמיך אשר על ראשך נחשת וגו' ונאמר שיהיו השמים מזיעין כדרך שהנחשת מזיע והארץ אינה מזיעה כדרך שאין הברזל מזיע והיא משמרת פירותיה אבל כאן השמים לא יהיו מזיעין כדרך שאין הברזל מזיע ויהא חורב בעולם והארץ תהא מזיעה כדרך שהנחשת מזיע והיא מאבדת פירותיה · ותם לריק כחכם · הרי אדם שלא עמל שלא חרש שלא זרע שלא נכש שלא כסח שלא עדר ובשעת הקציר בא שדפון ומלקה אותו אין בכך כלום אבל אדם ש חרש וזרע ונכש וכסח ועדר ובא שדפון והלקה אותו הרי שניו של זה קהות · ולא תתן ארצכם את יבולה · אף מה שאתה מוביל לה בשעת הזרע · ועץ הארץ · אפילו מן הארץ יהא לקוי שלא יחניט פירותיו בשעת החנטה · לא יתן · משמש למעלה ולמטה מעץ ומפרי · לא יתן פריו · כשהוא

עשיר. פקודה הרי שתי קללות ויש כאן שבע פורעניות ואם תלכו עמי קרי רבותי' אמרו עראי במקרה שאינו אלא לפרקים כן תלכו דרכי במצות ומנחם פירש לשון מניעה וכן הוקר רגלך וכן יקר רוח וקרוב לשון זה לתרגומו של אונקלוס קשי קשיו לבם לימנע מהתקרב אלי. שבע כחטאתיכם. שבע פורעניות אחרות במספר שבע כחטאתיכם. והשלחתי לשון גרוי. ושכלה אתכם. אין לי אלא חיה משכלת שדרכה בכך בהמה מנין ת"ל ושן בהמות אשלח בם הרי שתים ומנין שהיא ממיתה בנשיכתה ת"ל עם חמת זוחלי עפר מה אלו נושכין וממיתין אף אלו נושכין וממיתין כבר היו שנים בארץ ישראל חמור נושך וממית ערוד נושך וממית. ושכלה אתכם. אלו הקטנים. והכריתה את בהמתכם. מבחוץ. והמעיטה אתכם. מבפ

ואם עד אלה לא תשמעו לי ויספתי ליסרה אתכם שבע על חטאתיכם: ושברתי את גאון עזכם ונתתי את שמיכם כברזל ואת ארצכם כנחשה: ותם לריק כחכם ולא תתן ארצכם את יבולה ועץ הארץ לא יתן פריו: ואם תלכו עמי קרי ולא

תאבו לשמע לי ויספתי עליכם מכה שבע כחטאתיכם: והשלחתי בכם את חית השדה ושכלה אתכם והכריתה את בהמתכם והמעיטה אתכם ונשמו דרכיכם: ואם באלה לא תוסרו לי והלכתם עמי קרי: והלכתי אף אני עמכם בקרי והכיתי אתכם גם אני שבע על חטאתיכם: והבאתי עליכם חרב נקמת נקם ברית ונאספתם אל עריכם ושלחתי דבר בתוככם ונתתם ביד אויב: בשברי לכם מטה לחם ואפו עשר נשים לחמכם בתנור אחד והשיבו לחמכם במשקל ואכלתם ולא תשבעו: ס ואם בזאת לא תשמעו לי והלכתם עמי בקרי: והלכתי עמכם בחמת קרי ויסרתי אתכם אף אני שבע על חטאתיכם: ואכלתם בשר בניכם ובשר בנתיכם תאכלו: והשמדתי את במתיכם והכרתי את חמניכם ונתתי את פגריכם על פגרי גלוליכם וגעלה נפשי אתכם: ונתתי את עריכם חרבה והשמותי את מקדשיכם ולא אריח בריח ניחחכם: והשמתי אני את הארץ ושממו עליה איביכם הישבים בה: ואתכם אזרה בגוים והריקתי אחריכם חרב והיתה ארצכם שממה ועריכם יהיו חרבה: אז תרצה הארץ את שבתתיה כל ימי

תיבון לקבלא למימרי ואוסיף לאיתאה עליכון מחא שבע כחוביכון: ואגרי בכון ית חות ברא ותתכל יתכון ותשיצי ית בעירכון ותזער יתכון ויצדון אורחתכון: ואם באלין לא תתרדון למימרי ותהכון קדמי בקשיו: ואהך אף אנא עמכון בקשיו ואלקי יתכון אף אנא שבע על חוביכון: ואיתי עליכון דקטלין בחרבא די יתפרען מנכון פורענותא על דעברתון על פתגמי אוריתא ותתכנשון לקרויכון ואגרי מותנא ביניכון ותתמסרון ביד סנאה: כד איתבר לכון סעיד מיכלא ויפין עשר נשין לחמכון בתנורא חד ויתיבון לחמכון במתקלא ותיכלון ולא תשבעון:

ואם בדא לא תקבלון למימרי ותהכון קדמי בקשיו: ואהך עמכון בתקוף רגז ואלקי יתכון אף אנא שבע על חוביכון: ותיכלון בשר בניכון ובשר בנתכון תיכלון: ואשיצי ית במתכון ואקצץ ית חנסניכון ואתן ית פגריכון על פגור טעותכון ויריחק מימרי יתכון: ואתן ית קרויכון חרבא ואצדי ית מקדשיכון ולא אקביל ברעוא קרבן כנישתכון: ואצדי אנא ית ארעא ויצדון עלה בעלי דבביכון די יתבון בה: ויתכון אבדר ביני עממיא ואגרי בתריכון דקטלין בחרבא ותהי ארעכון צדיא וקרויכון יהון חרבא: בכן תרעי ארעא ית שמטהא כל יומין

פנים. ונשמו דרכיכם. שבילים גדולים ושבילים קטנים הרי שבע פורעניות שן בהמה שן חיה חמת זוחלי עפר ושכלה והכריתה והמעיטה ונשמו. לא תוסרו לי. לשוב אלי. נקם ברית. ויש נקם שאינו בברית כדרך שאר נקמות וזהו סמוי עיניו של צדקיהו ד"א נקם בריתי נקמת בריתי אשר עברתם כל הבאת חרב שבמקרא היא מלחמת חיילות אויבים. ונאספתם. מן החוץ אל תוך הערים מפני המצור. ושלחתי דבר בתוככם. על ידי הדבר ונתתם ביד האויבים הצרים עליכם לפי שאין מלינים את המת בירושלים וכשהם מוציאים את המת לקברו נתונים ביד אויב. מטה לחם. לשון משען כמו מטה עז. בשברי לכם. אשבור לכם כל מסעד אוכל והם חיי רעב. ואפו עשר נשים לחמכם בתנור אחד. מחוסר עצים. והשיבו לחמכם במשקל. שתהא התבואה נרקבת ונעשית פת נפולת ומשתברת בתנור והן יושבות ושוקלות את השברים לחלקם ביניהם. ואכלתם ולא תשבעו. זו היא מארה בתוך המעיים בלחם הרי שבע פורעניות חרב מצור דבר שבר מטה לחם חוסר עצים פת נפולת מארה במעים. והלכתי עמכם בחמת קרי. חמה של חמת. במתיכם. מגדלים ובירניות. חמניכם. מין ע"ז שמעמידין על הגגות ועל שם שמעמידין בחמה קרויין חמנים. ונתתי את פגריכם. תפוחי רעב היו ומוציאין יראתם מחיקם ומנשקים אותה וכרסו נבקעת ונופל עליה. וגעלה נפשי אתכם. זה סילוק שכינה. ונתתי את עריכם חרבה. יכול מאדם כשהוא אומר והשמותי אני את הארץ הרי אדם אמור הא מה אני מקיים חרבה מעובר ושב. והשמותי את מקדשיכם. יכול מן הקרבנות כשהוא אומר ולא אריח הרי קרבנות אמורים הא מה אני מקיים והשמותי את מקדשיכם מן הגדודיות שיירות של ישראל שהיו מתקדשות ונועדות לבא שם הרי שבע פורעניות אכילת בשר בנים ובנות השמדת במות הרי שתים כריתת חמנים אין זו פורענות ... הסמורות הברביות יפלו החמנים שבראשי הגגות ויכרתו ונתתי את פגריכם וגו' הרי שלש סלוק שכינה ... ולא אריח קרבנות הרי שבע. והשמותי אני את הארץ. זו מדה טובה לישראל שלא ימצאו אויבים נחת בארצם שתהא שוממה ... ואתכם אזרה בגוים. זו מדה קשה שבשעה שבני מדינה גולים למקום אחד רואים זה את זה ומתנחמים וישראל נזורו כבמזרה כאדם הזורה שעורים בנפה ואין אחת מהם דבוקה בחברתה. והריקותי. כששולף החרב מתריקן הנדן ומדרשו חרב הנשמטת אחריכם אינה חוזרת ... ... את המים ואין כונס להזור. והיתה ארצכם שממה. שלא תמהרו לשוב לתוכה ומתוך כך עריכם יהיו חרבה נראות לכם חרבות ...

שבעים על שמטותיה ויובליה· למלך את שבתותיה· את אשר לא שבתה· שבעים שנה של גלות בבל הן היו כנגד שנות השמטה והיובל שהיו
בכעיסו ישר' במרעם לפני המקום ארבע מאות ושלושים שנה שלש מאות ותשעים היו שני עונם משנכנסו לארץ עד שגלו עשרת השבטים
ובני יהודה הכעיסו לפניו ארבעים שנה משגלו עשרת השבטים עד חרבות ירושלים הוא שנ' ביחזקאל ואתה שכב על צדך השמאלית וגו' וכליתה את אלה
וגו' ושכבת על צדך הימנית ארבעים יום ונשאת את עון בית יהודה ונבואה זו נאמרה ליחזקאל בשנה החמישית לגלות המלך יהויכין ועוד עשו שש
שנים עד גלות צדקיהו הרי ארבעים ושש ואם תאמר שנות מנשה חמשים וחמש היו מנשה עשה תשובה שלושים ושלש שנה וכל שנות רשעו עשרים

השמה ואתם בארץ איביכם אז תשבת הארץ והרצת את
שבתתיה: כל ימי השמה תשבת את אשר לא שבתה בשת
בשבתתיכם בשבתכם עליה: והנשארים בכם והבאתי מ
מרך בלבבם בארצת איביהם ורדף אתם קול עלה נדף נר
ונסו מנסת חרב ונפלו ואין רדף: וכשלו איש באחיו כבפני ח
חרב ורדף אין ולא תהיה לכם תקומה לפני איביכם: ואבד
ואבדתם בגוים ואכלה אתכם ארץ איביכם: והנשארים ב
בכם ימקו בעונם בארצת איביכם ואף בעונת אבתם אתם ימ
ימקו: והתודו את עונם ואת עון אבתם במעלם אשר מעלו
בי ואף אשר הלכו עמי בקרי: אף אני אלך עמם בקרי והב
והבאתי אתם בארץ איביהם או אז יכנע לבבם הערל ואז י
ירצו את עונם: וזכרתי את בריתי יעקוב ואף את בריתי יצח
יצחק ואף את בריתי אברהם אזכר והארץ אזכר: והארץ
תעזב מהם ותרץ את שבתתיה בהשמה מהם והם ירצו את
עונם יען וביען במשפטי מאסו ואת חקתי געלה נפשם: ואף
גם זאת בהיותם בארץ איביהם לא מאסתים ולא געלתים
לכלתם להפר בריתי אתם כי אני יהוה אלהיהם: וזכרתי ו
להם ברית ראשנים אשר הוצאתי אתם מארץ מצרים לע
לעיני הגוים להיות להם לאלהים אני יהוה: אלה החקים ו
והמשפטים והתורת אשר נתן יהוה בינו ובין בני ישראל ב

דצדיאת ואתון בארע בעלי דבבי
דבביכון בכן תשמט ארעא ותרעי
ית שמטהא: כל יומין דצדיאת תש
תשמט ית דלא שמטת בשמטיכון כד
הויתון יתבין עלה: ודישתארון בכון
ואעיל תברא בלבהון בארעתא ד
דסנאיהון וירדוף יתהון קל טרפא
דשקיף ויערקון כמערק כד מן קדם
דקטלין בחרבא ויפלון וליתרדיף:
ויתקלון גבר באחוהי כד מן קדם ו
דקטלין בחרבא ורדיף לית ולא תה
תהי לכון תקומה קדם בעלי דבבי
דבביכון: ותיבדון ביני עממיא ותג
ותגמר יתכון ארע בעלי דבביכון:
ודישתארון בכון יתמסון בחוביהון
בארעתא דסנאיכון ואף בחובי אב
אבהתהון בישיא דאחידין בידיהון ע
עמהון יתמסון: ויודון ית חוביהון וי
וית חובי אבהתהון בשקריהון דשקרו
במימרי ואף דהליכו קדמי בקשיו:
אף אנא אהך עמהון בקשיו ואגלי יתהון
בארע בעלי דבביהון או בכן יתבר
לבהון טפשא ובכן ירעון ית חוביהון:
ודכירנא ית קימי דעם יעקב ואף ית
קימי דעם יצחק ואף ית קימי דעם א
אברהם אנא דכיר וארעא אנא דכ
דכיר: וארעא תתרטש מנהון ותרע
ית שמטהא בדצדיאת מנהון והינון
ירעון ית חוביהון לוטין חלף ברכן
דאיתי עליהון דבדיני קצו וית קימי
רחיקת נפשהון: ואף ברם בדא בכד
במהויהון בארע בעלי דבביהון לא
ארטושינון ולא ארחקינון לשיצותהו
לאשנאה קימי עמהון ארי אנא
ה' אלההון: ודכרית להון קים קדמאי ד
דאפקית יתהון מארעא דמצרים לע
לעיני עממיא למהוי להון לאלה א
אנא ה': אלין קימיא ודיניא ואור
ואוריתא דיהב ה' בין מימריה ובי
בני ישרא'

לשנים כמו שאמור באגדת חלק ושל אמון שתים ואחת עשרה ליהויקים וכנגדן לצדקיהו צא וחשוב לארבע מאות שנה ששים וארבע לשלושים וכש
שנה חמש שמטות הרי שבעים חסר אחת ועוד שנה יתרה שנכנסה בשמטה המשלמת לשבעים ועליהם נגזר שבעים שנה שלמים וכן הוא אומר בדב
בדברי הימים עד רצתה הארץ את שבתותיה למלאת שבעים שנה· והבאתי מרך· פחד ורך לבב מ' של מרך יסוד נופל הוא כמו מ' של מועד וש
מוקש· ונסו מנוסת חרב· כ'ל רודפים הורגים אותם· עלה נדף· שהרוח הודפו ומכהו עלה אחר ומקשקש ומוציא קול וכן תרגומו קל טרפא דשקיף
וכן תרגומו של חבורה משקיפי· וכשלו איש באחיו· כשירוצו לנוס יכשלו זה בזה כי יבהלו לרוץ · כמפני חרב כאלו בורחים לפני הורגים שיהא בלבב
פחד וכל שעה סבורים שאדם רודפם ומדרשו וכשלו איש באחיו זה נכשל בעונו של זה שכל ישר' ערבין זה בזה· ואבדתם בגוים· כשתהיו פזורים תהיו
אבודים זה מזה· ואכלה אתכם· אלו המתים בגולה· בעון אבותם אתם· כשאוחזין מעשה אבותיהם בידיהם· ימקו· לשון המסה כמו ימסו וכמו תמקנה
בחוריהן כמקו חבורתי· והבאתי אותם· אני בעצמי אביאם זו מדה טובה לישר' שלא יהו אומרים הואיל וגלינו בין האומות נעשה כמעשיהם אני ל
איני מניחם אלא מעמיד אני את נביאי ומחזירן לתחת כנפי שנ' והעולה על רוחכם היו לא תהיה וגו' חי אני אם לא ביד חזקה וגו'· או אז יכנע לבבם
אז כמו כי שמא והוא אם או יכנע לשון אחר אולי שמא אז יכנע לבבם וגו'· ואז ירצו את עונם· יכפרו על עונם ביסוריהם· וזכרתי את בריתי
יעקוב· בחמשה מקומות נכתב מלא ואליהו נכתב חסר בחמשה מקומות יעקב נטל אות משמו של אליהו ערבון שיבא ויבשר גאולת בניו· וזכרתי
את בריתי יעקב· למה נמנו אחורנית כלומר כדי הוא יעקב הקטן לכך ואם אינו כדי הרי יצחק עמו ואם אינו כדי הרי אברהם שהוא כדי ולמה
לא נאמרה זכירה ביצחק אלא אפרו של יצחק נראה לפני צבור ומונח על המזבח· יען וביען· גמול ובגמול אשר במשפטי מאסו· ואף גם זאת ואף
אפילו אני עושה עמהם זאת הפורענות אשר אמרתי בהיותם בארץ אויביהם לא מאסתים לכלותם ולהפר בריתי אשר אתם · ברית ראשונים · של
שבטים· והתורות· אחת בכתב ואחת בעל פה מגיד שכלם נתנו למשה בסיני:

יו׳ בערכך כנפשות. ליתן ערך נפשו לומ׳ ערך דבר שנפשו תלויה בו עלי. ואית ערכך וגו׳ אין ערך זה לשון דמים אלא בין ש
וא וזל. כפי שנין הוא הערך קצוב עליו בפרש׳ זו. ערכך. כמו ערך וכפל הכפין לא ידעתי מהו זה לשון הוא. ואם מבן חמש וגו׳
קטן שאין בדברי קטן כלום אלא גדול שאמר ערך קטן זה שהוא בן חמש שנים עלי. ואם מבן ששים שנה. וגו׳ כשמגיע לימי זקנה
... חשב כאיש דאמרי אינשי סבא בביתא פחא בביתא סבתא בביתא סימא בביתא וסימנא טבא בביתא. ואם מך הוא. שאין ידו ש
משגת ליתן הערך הזה. על פי אשר תשיג. לפי מה שיש לו יסדרנו וישאיר לו כדי חייו מטה כר וכסת וכלי אומנות אם היה חמר משאיר לו ח

בטורה דסיני בידא דמשה:
ומליל יי׳ עם משה למימר: מלל
עם בני ישראל ותימר להון גבר
ארי יפריש נדר בערכן נפשתא
קדם יי׳: ויהי ערכניה דדכרא מ
מבר עשרין שנין ועד בר שתין
שנין ויהי ערכניה חמשין כל
סלעין דכסף בסלעי קודשא: ואם
ואם נוקבתא היא ויהי ערכנא ת
תלתין סלעין: ואם מבר חמש
שנין ועד בר עשרין שנין ויהי
ערכניה דדכרא עשרין סלעין
ולנוקבתא עשר סלעין: ואם מ
מבר ירחא ועד בר חמש שנין
ויהי ערכניה דדכרא חמש כל
סלעין דכסף ולנוקבתא ערכנא
תלת סלעין דכסף: ואם מבר ש
שתין שנין ולעלא אם דכורא וי
ויהי ערכניה חמש עשר סלעין
ולנוקבתא עשר סלעין: ואם מס
מסכן הוא מערכניה ויקימניה
קדם כהנא ויעריך יתיה כהנא
על פום דתדבק ידא דנדרא יע
ערכניה כהנא:
ואם בעירא דיקרבון מניה קרב
קורבנא קדם יי׳ כל דיתן מניה
קדם יי׳ יהי קודשא: לא יחלפניה
ולא יעבר יתיה טב בביש או ב
ביש בטב ואם חלפא יחלף בע
בעירא בבעירא ויהי הוא וחל
וחלופיה יהי קודשא: ואם כל ב
בעירא מסאבא דלא יקרבון מ
מנה קורבנא קדם יי׳ ויקים ית ב
בעירא קדם כהנא ויעריך כה
כהנא יתיה בין טב ובין ביש כ
כערכן כהנא כן יהי: ואם מפרק
יפרקניה ויוסף חומשיה על ער
ערכניה: וגבר ארי יקדיש ית ב
ביתיה קודשא קדם יי׳

בְּהַ֥ר סִינַ֖י בְּיַד־מֹשֶֽׁה׃ פ וַיְדַבֵּ֥ר יְהוָ֖ה אֶל־מֹשֶׁ֥ה
לֵּאמֹֽר׃ דַּבֵּ֞ר אֶל־בְּנֵ֤י יִשְׂרָאֵל֙ וְאָמַרְתָּ֣ אֲלֵהֶ֔ם אִ֕ישׁ כִּ֥י יַפְלִ֖א נ
נֶ֑דֶר בְּעֶרְכְּךָ֥ נְפָשֹׁ֖ת לַיהוָֽה׃ וְהָיָ֤ה עֶרְכְּךָ֙ הַזָּכָ֔ר מִבֶּן֙ עֶשְׂרִ֣ים
שָׁנָ֔ה וְעַ֖ד בֶּן־שִׁשִּׁ֣ים שָׁנָ֑ה וְהָיָ֣ה עֶרְכְּךָ֗ חֲמִשִּׁ֛ים שֶׁ֥קֶל כֶּ֖סֶף בש
בְּשֶׁ֥קֶל הַקֹּֽדֶשׁ׃ וְאִם־נְקֵבָ֖ה הִ֑וא וְהָיָ֥ה עֶרְכְּךָ֖ שְׁלֹשִׁ֥ים שָֽׁקֶל׃
וְאִ֨ם מִבֶּן־חָמֵ֜שׁ שָׁנִ֗ים וְעַד֙ בֶּן־עֶשְׂרִ֣ים שָׁנָ֔ה וְהָיָ֧ה עֶרְכְּךָ֛ הַזָּכָ֖ר
עֶשְׂרִ֣ים שְׁקָלִ֑ים וְלַנְּקֵבָ֖ה עֲשֶׂ֥רֶת שְׁקָלִֽים׃ וְאִ֣ם מִבֶּן־חֹ֗דֶשׁ וְעַד֙
בֶּן־חָמֵ֣שׁ שָׁנִ֔ים וְהָיָ֣ה עֶרְכְּךָ֔ הַזָּכָ֕ר חֲמִשָּׁ֥ה שְׁקָלִ֖ים כָּ֑סֶף ולנק
וְלַנְּקֵבָ֣ה עֶרְכְּךָ֔ שְׁלֹ֥שֶׁת שְׁקָלִ֖ים כָּֽסֶף׃ וְאִם֩ מִבֶּן־שִׁשִּׁ֨ים שָׁנָ֤ה ו
וָמַ֙עְלָה֙ אִם־זָכָ֔ר וְהָיָ֣ה עֶרְכְּךָ֔ חֲמִשָּׁ֥ה עָשָׂ֖ר שָׁ֑קֶל וְלַנְּקֵבָ֖ה עצ
עֲשָׂרָ֥ה שְׁקָלִֽים׃ וְאִם־מָ֥ךְ הוּא֙ מֵֽעֶרְכֶּ֔ךָ וְהֶֽעֱמִידוֹ֙ לִפְנֵ֣י הַכֹּהֵ֔ן ו
וְהֶעֱרִ֥יךְ אֹת֖וֹ הַכֹּהֵ֑ן עַל־פִּ֗י אֲשֶׁ֤ר תַּשִּׂיג֙ יַ֣ד הַנֹּדֵ֔ר יַעֲרִיכֶ֖נּוּ הכ
הַכֹּהֵֽן׃ ס וְאִ֨ם־בְּהֵמָ֔ה אֲשֶׁ֨ר יַקְרִ֧יבוּ מִמֶּ֛נָּה ק
קָרְבָּ֖ן לַֽיהוָ֑ה כֹּל֩ אֲשֶׁ֨ר יִתֵּ֥ן מִמֶּ֛נּוּ לַֽיהוָ֖ה יִֽהְיֶה־קֹּֽדֶשׁ׃ לֹ֣א יחל
יַחֲלִיפֶ֗נּוּ וְלֹֽא־יָמִ֥יר אֹת֛וֹ ט֥וֹב בְּרָ֖ע אוֹ־רַ֣ע בְּט֑וֹב וְאִם־הָמֵ֨ר ים
יָמִ֤יר בְּהֵמָה֙ בִּבְהֵמָ֔ה וְהָֽיָה־ה֥וּא וּתְמוּרָת֖וֹ יִֽהְיֶה־קֹּֽדֶשׁ׃ וְאִם֙ כ
כָּל־בְּהֵמָ֣ה טְמֵאָ֔ה אֲשֶׁ֛ר לֹא־יַקְרִ֥יבוּ מִמֶּ֛נָּה קָרְבָּ֖ן לַֽיהוָ֑ה והע
וְהֶֽעֱמִ֥יד אֶת־הַבְּהֵמָ֖ה לִפְנֵ֥י הַכֹּהֵֽן׃ וְהֶעֱרִ֤יךְ הַכֹּהֵן֙ אֹתָ֔הּ בֵּ֥ין נ
ט֖וֹב וּבֵ֣ין רָ֑ע כְּעֶרְכְּךָ֥ הַכֹּהֵ֖ן כֵּ֥ן יִהְיֶֽה׃ וְאִם־גָּאֹ֖ל יִגְאָלֶ֑נָּה וְיָסַ֥ף
חֲמִישִׁת֖וֹ עַל־עֶרְכֶּֽךָ׃ וְאִ֗ישׁ כִּֽי־יַקְדִּ֤שׁ אֶת־בֵּיתוֹ֙ קֹ֣דֶשׁ לַֽיהוָ֔ה ונ

חמורו. כל אשר יתן ממנו. אמ׳ רגלה של זו עולה דבריו קיימין והמכר לצרכי עולה ודמיה חולין חוץ מדמי אותו האבר. טוב ברע. וכם בבעל מום
או רע בטוב. וכל שכן טוב בטוב ורע ברע. כל בהמה טמאה. בבעלת מום הכתו׳ מדבר שהיא טמאה להקרבה ולמדך הכתו׳ שאין קדשים תמימים
יוצאין לחולין בפדיון אלא אם כן הוממו. כערכך הכהן כן יהיה. לשאר כל אדם הבא לקנותה מיד הקדש. ואם גאל יגאלנה. הבעלים החמיר הכתו׳
להוסיף חומש וכן במקדיש בית וכן במקדיש את השדה וכן בפדיון מעשר שני הבעלים מוסיפין חומש ולא שאר כל אדם. והיה ערכך לפי זרעו.
לא כפי שויו. אחת שדה טובה ואחת שדה רעה פדיון הקדשן שדה בית כור שעורים בחמשים שקלים כך גזרת הכתוב והוא שבא לגאלה בתחלת
היובל ואם בא לגאלה באמצעו נותן לפי החשבון סלע ופונדיון לשנה לפי שאינה הקדש אלא למנין שנות היובל שאם נגאלה הרי טוב ואם לאו
הגזבר מוכרה ברמים הללו לאחר ועומד ביד הלוקח עד היובל כשאר כל השדות המכורות וכשהיא יוצאה מידו חוזרת לכהנים של אותו משמר
שהיובל פוגע בו ומתחלקת ביניהם וזה המשפט האמור במקדיש שדה ושכשו מפרשנו על סדר המקראות. אם משנת היובל יקדיש. וגו׳ אם מ
משעברה שנת היובל מיד הקדיש ובא לגאלה. כערכך יקום. כערך הזה האמור יהיה. חמשים כסף יתן. ואם אחר היובל יקדיש. וכן אם הדריכה ש
שנת היובל ונשתהת ביד גזבר ובא זה לגאלה אחר היובל וחשב לו הכהן את הכסף על פי השנים הנותרות כפי ערכן. כיצד הרי קצב לו חמשים
של מ״ט שנה חמשים שקל הרי שקל לכל שנה ושקל יתר על כלן והשקל מ״ח פונדיונים הרי סלע ופונדיון לשנה אלא שחסר פונדיון אחד לכלן וא

אותו משמר שיצא הכהנים שליובל פוגע בו: ואם את שדה מקנתו וגו׳ חלוק יש בין שדה מקנה לשדה אחוזה ששדה מקנה לא תתחלק לכהנים ביוב היובל לפי שאינו יכול להקדישה אלא עד היובל שהרי ביובל היתה עתידה לצאת מידו ולשוב לבעלים לפיכך אם בא לגאלה יגאל בדמים הללו הקצובים לשדה אחוזה ואם לא יגאל ויפדנה גזבר לאחר או אם לא יגאל הוא בשנת היובל ישוב השדה לאשר קנהו מאתו אותו שהקדישה ופן ת תאמר לאשר קנהו הלוקח הזה מאתו זהו הגזבר לכך הוצרך לומר לאשר לו אחוזת הארץ מירושת אבות והם הבעלים הראשונים שמכרוה למקדיש וכל ערכך יהיה בשקל הקדש כל ערך שכתוב בו שקלים יהיה בשקל הקדש עשרים גרה עשרים מעה כך היו מתחלה ולאחר מכאן הוסיפו שתות:

והעריכו הכהן בין טוב ובין רע כאשר יעריך אתו הכהן כן יקום: ואם המקדיש יגאל את ביתו ויסף חמשית כסף ערכך עליו והיה לו: ואם משדה אחזתו יקדיש איש ליהוה והיה ערכך לפי זרעו זרע חמר שערים בחמשים שקל כסף: אם משנת היבל יקדיש שדהו כערכך יקום: ואם אחר היבל יקדיש שדהו וחשב לו הכהן את הכסף על פי השנים הנותרת עד שנת היבל ונגרע מערכך: ואם גאל יגאל את השדה המקדיש אתו ויסף חמשית כסף ערכך עליו וקם לו: ואם לא יגאל את השדה ואם מכר את השדה לאיש אחר לא יגאל עוד: והיה השדה בצאתו ביבל קדש ליהוה כשדה החרם לכהן תהיה אחזתו: ואם את שדה מקנתו אשר לא משדה אחזתו יקדיש ליהוה: וחשב לו הכהן את מכסת הערכך עד שנת היבל ונתן את הערכך ביום ההוא קדש ליהוה: בשנת היובל ישוב השדה לאשר קנהו מאתו לאשר לו אחזת הארץ: וכל ערכך יהיה בשקל הקדש עשרים גרה יהיה השקל: אך בכור אשר יבכר ליהוה בבהמה לא יקדיש איש אתו אם שור אם שה ליהוה הוא: ואם בבהמה הטמאה ופדה בערכך ויסף חמשתו עליו ואם לא יגאל ונמכר בערכך: אך כל חרם אשר יחרים איש ליהוה מכל אשר לו מאדם ובהמה ומשדה אחזתו לא ימכר ולא יגאל

ויעלוניה כהנא בין טב ובין ביש כמא דיעלויה יתיה כהנא כן יקום: ואם דאקדיש יפרוק ית ביתיה ויוסף חומש כסף עלוייה עלוהי ויהי ליה: ואם מחקל אחסנתיה ית יקדיש גבר קדם יי ויהי עלוייה לפום זרעיה בית זרע כור שערין בחמשין סלעין דכסף: אם משתא דיובלא יקדיש חקליה כעלוייה יקום: ואם בתר יובלא יקדיש ח חקליה ויחשב ליה כהנא ית כספא על פום שניא דמשתארא עד ש שתא דיובלא ויתמנע מעלוייה: ואם מפרק יפרוק ית חקלא דאקד דמקדיש יתיה ויוסף חומש כסף ע עלוייה עלוהי ויקום ליה: ואם לא יפרוק ית חקלא ואם זבן ית חקלא לגבר אחרן לא יתפרק עוד: ויהי חקלא במפקיה ביובלא קודשא ק קדם יי כחקל חרמא לכהנא תהי אחסנתיה: ואם ית חקל זבינוהי ד דלא מחקל אחסנתיה יקדיש קדם יי: ויחשב ליה כהנא ית נסיב ער עלוייה עד שתא דיובלא ויתן ית עלוייה ביומא ההוא קודשא קדם יי: בשתא דיובלא יתוב חקלא לדזבנ לדזבניה מניה לדדיליה אחסנת א ארעא: וכל עלוייה יהי בסלעי קודשא עשרין מעין יהי סלעא: ברם בוכרא דיתבכר קדם יי בבעירא לא יקדיש גבר יתיה אם תור אם אמר דיי הוא: ואם בבעירא מסאבא מסאבא ויפרוק בעלוייה ויוסף חומשיה עלוהי ואם לא יתפרק ויז ויזדבן בעלוייה: ברם כל חרמא דיחרים גבר קדם יי מכל דליה מ מאינשא ובבעירא ומחקל אחסנתיה לא יזדבן ולא יתפרק:

ומאותו שעה סגה בכך דינר כר׳ מעות לשלש: לא יקדיש איש אותו לשם קרבן אחר לפי שאינו שלו: ואם בבהמה הטמאה וגו׳ אין המקרא הזה מוסב על הבכור שאין לומר בבכור בהמה טמאה ופדה בערכך והוסיף שהרי אין פודין פטר חמור אלא בטלה והוא מתנה לכהן ואינו להקדש אלא הכתוב מוסב על ההקדש שהכתוב של מעלה בפודין בהמה טהורה שהוממה וכאן דבר במקדיש בהמה טמאה לבדק הבית: ופדה בערכך כפי מה שיעריכנה הכהן: ואם לא יגאל על ידי בעלים ונמכר בערכך לאחרים: אך כל חרם וגו׳ נחלקו רבותינו בדבר יש אומרים סתם חרמים להקדש ומה אני מקיים כל חרם בישראל לך יהיה בחרמי כהנים שפירש ואמר הרי זה לכהן ויש שאומרים סתם חרמים לכהן לא ימכר ולא יגאל אלא ינתן לכהן ל לדברי האומר סתם חרמים לכהנים מפרש מקרא זה בסתם חרמים והאומר סתם חרמים לבדק הבית מפרש מקרא זה בחרמי כהנים שהכל מודים חרמי כהנים אין להם פדיון עד שיבואו ליד כהן וחרמי גבוה נפדים כל חרם קדש קדשים הוא האומר סתם חרמים לבדק הבית מביא ראיה מכאן והאומר סתם חרמים לכהנים מפרש כל חרם קדש קדשים הוא ללמד שחרמי כהנים חלים על קדשי קדשים ועל קדשים קלים ונותן לכהן כמו ש ששנינו במסכת ערכין אם נדר נותן דמיהן ואם נדבה נותן את טובתה יאמרו כגון שהחרים עבדיו וקרקעותיו הכנעניים: כל חרם אשר יחרם וגו׳ ה הולך ליהרג ואמר אחד ערכו עלי לא אמר כלום:

מות יומת. הרי הולך למות לפיכך לא יפדה אין לו לא דמים ולא ערך. וכל מעשר הארץ. במעשר שני הכתוב מדבר. מזרע הארץ. דגן. מפרי העץ תירוש ויצהר. לה' הוא. קנאו השם ומשלחנו צוה לך לעלות ולאכול בירושלם כמה שנ' ואכלת לפני ה' אלהיך מעשר דגנך תירושך וגו' ממעשרו ולא ממעשר חברו הפודה מעשר של חברו אין מוסיף חומש ומה היא גאולתו כדי להתירו באכילה בכל מקום והמעות יעלה ויאכל בירושלם כמה שנ' ונתתה הכסף וגו'. תחת השבט כשבא לעשרן מוציאן בפתח זה אחר זה והעשירי מכה בשבט צבועה בסיקרא להיות נכר שהוא מעשר כן עושה לטלאים ועגלים של כל שנה ושנה. יהיה קדש. ליקרב למזבח דמו ואימוריו והבשר נאכל לבעלים שהרי לא נמנה עם שאר מתנות כהונה ולא מ

כל חרם קדש קדשים הוא ליהוה: כל חרם אשר יחרם מן האדם לא יפדה מות יומת: וכל מעשר הארץ מזרע הארץ מפרי העץ ליהוה הוא קדש ליהוה: ואם גאל יגאל איש ממעשרו חמישתו יסף עליו: וכל מעשר בקר וצאן כל אשר יעבר תחת השבט העשירי יהיה קדש ליהוה: לא יבקר בין טוב לרע ולא ימירנו ואם המר ימירנו והיה הוא ותמורתו יהיה קדש לא יגאל: אלה המצות אשר צוה יהוה את משה אל בני ישראל בהר סיני:

מן אינשא לא יתפרק מקטלא יתקטיל: וכל מעשר ארעא מזרעא דארעא מפירי אילנא דה' הוא קודשא קדם ה': ואם מפרק יפרוק גבר ממעשריה חומשיה יוסף עלוהי: וכל מעשר תורין ועאן כל דיעבר תחות חוטרא עשיראה יהי קודשא קדם ה': לא יבקר בין טב לביש ולא יחלפיניה ואם חלפא יחלפיניה ויהי הוא וחלופיה יהי קודשא לא יתפרק: אלין פיקודיא דפקיד ה' ית משה לות בני ישרא' בטורא דסיני:

סכום הפסוקים של ספרא
שמנה מאות וחמשים
ותשעה:

ספר רביעי

פרשת במדבר

וידבר יהוה אל משה במדבר סיני באהל מועד באחד לחדש השני בשנה השנית לצאתם מארץ מצרים לאמר: שאו את ראש כל עדת בני ישראל למשפחתם לבית אבתם במספר שמות כל זכר לגלגלתם: מבן עשרים שנה ומעלה כל יצא צבא בישראל תפקדו אתם לצבאתם אתה ואהרן: ואתכם יהיו איש איש למטה איש ראש לבית אבתיו הוא: ואלה שמות האנשים אשר יעמדו אתכם לראובן אליצור בן שדיאור: לשמעון שלמיאל בן צורישדי: ליהודה נחשון בן עמינדב: ליששכר נתנאל בן צוער: לזבולן אליאב בן חלן: לבני יוסף לאפרים אלישמע בן עמיהוד למנשה גמל

ומליל ה' עם משה במדברא דסיני במשכן זמנא בחד לירחא תנינא בשתא תניתא למפקהון מארעא דמצרים למימר: קבילו ית חושבן כל כנישתא דבני ישרא' לזרעיתהון לבית אבהתהון בסכום שמהן כל דכורא לגלגלתהון: מבר עסרין שנין ולעילא כל נפיק חילא בישרא' תמנון יתהון לחיליהון את ואהרן: ועמכון יהון גברא גברא לשבטא גבר ריש לבית אבהתוהי הוא: ואלין שמהת גבריא דיקומון עמכון לראובן אליצור בר שדיאור: לשמעון שלומיאל בר צורי שדי: ליהודה נחשון בר עמינדב: ליששכר נתנא' בר צוער: לזבולן אליאב בר חילון: לבני יוסף לאפרים אלישמע בר עמיהוד למנשה

שמינו שהוא נתן לכהנים. לא יבקר. וגו' לפי שנ' מבחר נדריכם יכול יהא בורר ומוציא את היפה תל' לא יבקר בין טוב לרע בין תם בין בעל מום חלה עליו קדושה ולא שיקרב בעל מום אלא יאכל בתורת מעשר ואסור ליגזז וליעבד:

חסלת אם בחקותי: חסלת ספר ויקרא:

במדבר סיני

באחד לחדש השני. מתוך חבתן לפניו מונה אותם כל שעה כשיצאו ממצרים מנאן וכשנפלו בעגל מנאן לידע מנין הנותרים וכשבא להשרות שכינתו בתוכן מנאן באחד בניסן הוקם המשכן ובאחד באייר מנאן. למשפחתם. לדעת מנין כל שבט ושבט. לבית אבותם. מי שאביו משבט אחד ואמו משבט אחר יתיחס על שבט אביו. לגלגלתם. על ידי שקלים בקע לגלגלת. כל יצא צבא. מגיד שאין יוצא בצבא פחות מבן עשרים. ואתכם יהיו. כשתפקדו אותם יהיו עמכם נשיא כל שבט ושבט. קרואי העדה. הנקראים לכל דבר חשיבות שבעדה:

האנשים האלה · את שנים עשר נשיאים האלה · אשר נקבו · לו כאן בשמות · ויתילדו על משפחותם · הביאו ספרי יחוסיהם ועדי חזקת לידתם כל אחד ואחד להתיחס על השבט ·

גמליאל בן פדהצור: לבנימן אבידן בן גדעני: לדן אחיעזר
בן עמישדי: לאשר פגעיאל בן עכרן: לגד אליסף בן דעא
דעואל: לנפתלי אחירע בן עינן: אלה קריאי העדה נשיאי
מטות אבותם ראשי אלפי ישראל הם: ויקח משה ואהרן א
את האנשים האלה אשר נקבו בשמות: ואת כל העדה הנ
הקהילו באחד לחדש השני ויתילדו על משפחתם לבית א
אבתם במספר שמות מבן עשרים שנה ומעלה לגלגלתם :
כאשר צוה יהוה את משה ויפקדם במדבר סיני: ס
ויהיו בני ראובן בכר ישראל תולדתם למשפחתם לבית א
אבתם במספר שמות לגלגלתם כל זכר מבן עשרים שנה ו
ומעלה כל יצא צבא: פקדיהם למטה ראובן ששה וארבע
וארבעים אלף וחמש מאות: פ לבני שמעון תול
תולדתם למשפחתם לבית אבתם פקדיו במספר שמות לג
לגלגלתם כל זכר מבן עשרים שנה ומעלה כל יצא צבא :
פקדיהם למטה שמעון תשעה וחמשים אלף ושלש מאות :
פ לבני גד תולדתם למשפחתם לבית אבתם
במספר שמות מבן עשרים שנה ומעלה כל יצא צבא: פקד
פקדיהם למטה גד חמשה וארבעים אלף ושש מאות וחמש
וחמשים: פ לבני יהודה תולדתם למשפחתם
לבית אבתם במספר שמת מבן עשרים שנה ומעלה כל יצא
צבא: פקדיהם למטה יהודה ארבעה ושבעים אלף ושש מ

גמליאל בר פדה צור: לבנימן א
אבידן בר גדעוני: לדן אחיעזר
בר עמי שדי: לאשר פגעיאל בר
עכרן: לגד אליסף בר דעואל: ל
לנפתלי אחירע בר עינן: אלין
מערעי כנשתא רברבי שבטי א
אבהתהון רישי אלפיא דישראל א
אנון: ודבר משה ואהרן ית גבר
גבריא האלין דאתפרשו בשמ
בשמהן: וית כל כנשתא כנשו
בחד לירחא תנינא ואתיחסו על
זרעיתהון לבית אבהתהון אב
במנין שמהן מבר עסרין שנין
ולעילא לגלגלתהון: כמה דפקיד
יי ית משה ומנינון במדברא ד
דסיני

והוו בני ראובן בוכרא
דישראל תולדתהון לזרעיתהון לב
לבית אבהתהון במנין שמהן לג
לגלגלתהון כל דכורא מבר עס
עסרין שנין ולעילא כל נפיק ח
חילא: מניניהון לשבטא דראובן
ארבעין ושתא אלפין וחמש מא
מאה:

לבני שמעון תולדתהון לזרעית
לזרעיתהון לבית אבהתהון מני
מנינוהי במני שמהן לגלגלתהון
כל דכורא מבר עסרין שנין ול
ולעיל כל נפיק חילא: מניניהון
לשבטא דשמעון חמשין ותשעה
אלפין ותלת מאה:

לבני גד תולדתהון
לזרעיתהון לבית אבהתהון במנ
במנין שמהן מבר עסרין שנין
ולעיל כל נפיק חילא: מניניהון
לשבטא דגד ארבעין וחמשא א
אלפין ושית מאה וחמשין:

לבני יהודה תולדתהון לזרעיתהון
לבית אבהתהון במנין שמהן מ
מבר עסרין שנין ולעילא כל נ
נפיק חילא: מניניהון לשבטא ד
דיהודה שבעין וארבעא אלפין ו
ושית

מאות׃ פ לבני יששכר תולדתם למשפחתם ו
לבית אבתם במספר שמת מבן עשרים שנה ומעלה כל יצא
צבא׃ פקדיהם למטה יששכר ארבעה וחמשים אלף ואר
וארבע מאות׃ פ לבני זבולן תולדתם למשפח
למשפחתם לבית אבתם במספר שמת מבן עשרים שנה ומה
ומעלה כל יצא צבא׃ פקדיהם למטה זבולן שבעה וחמשים
אלף וארבע מאות׃ פ לבני יוסף לבני אפרים ת
תולדתם למשפחתם לבית אבתם במספר שמת מבן עשרים
שנה ומעלה כל יצא צבא׃ פקדיהם למטה אפרים ארבע
ארבעים אלף וחמש מאות׃ פ לבני מנשה תול
תולדתם למשפחתם לבית אבתם במספר שמות מבן עשר
עשרים שנה ומעלה כל יצא צבא׃ פקדיהם למטה מנשה
שנים ושלשים אלף ומאתים׃ פ לבני בנימן תל
תולדתם למשפחתם לבית אבתם במספר שמת מבן עש
עשרים שנה ומעלה כל יצא צבא׃ פקדיהם למטה בנימן ג
חמשה ושלשים אלף וארבע מאות׃ פ לבני דן
תולדתם למשפחתם לבית אבתם במספר שמת מבן עשרים
שנה ומעלה כל יצא צבא׃ פקדיהם למטה דן שנים וששים
אלף ושבע מאות׃ פ לבני אשר תולדתם למש
למשפחתם לבית אבתם במספר שמת מבן עשרים שנה ומ
ומעלה כל יצא צבא׃ פקדיהם למטה אשר אחד וארבעים

מאה׃
לבני יששכר תולדתהון לזרעיתהון
לבית אבהתהון במנין שמהן
מבר עשרין שנין ולעילא כל נ
נפיק חילא׃ מניניהון לשבטא
דיששכר חמשין וארבעא אלפין ו
וארבע מאה׃
לבני זבולן תולדתהון
לזרעיתהון לבית אבהתהון במנ
במנין שמהן מבר עשרי שנין
ולעיל כל נפיק חילא׃ מניניהון
לשבטא דזבולן חמשין ושבעא
אלפין וארבע מאה׃
לבני יוסף לבני אפרים תולדה
תולדתהון לזרעיתהון לבית אבה
אבהתהון במנין שמהן מבר ע
עשרין שנין ולעילא כל נפיק
חילא׃ מניניהון לשבט דאפרים
ארבעין אלפין וחמש מאה׃
לבני מנשה תולדתהון לזרעית
לזרעיתהון לבית אבהתהון במנין
שמהן מבר עשרי שנין ולעילא
כל נפיק חילא׃ מניניהון לשבטא
דמנשה תלתין ותרין אלפין ומא
ומאתן׃
לבני בנימין תולדתהון לזרעית
לזרעיתהון לבית אבהתהון במנין
שמהן מבר עשרי שנין ולעילא
כל נפיק חילא׃ מניניהון לשבטא
דבנימין תלתין וחמשא אלפין ומ
וארבע מאה׃
לבני דן תולדתהון לזרעיתהון ל
לבית אבהתהון במנין שמהן
מבר עשרין שנין ולעילא כל
נפיק חילא׃ מניניהון לשבטא ד
דדן שיתין ותרין אלפין ושבע מ
מאה׃
לבני אשר תולדתהון לזרעיתהון
לבית אבהתהון במנין שמהן ב
מבר עשרין שנין ולעילא כל נ
נפיק חילא׃ מניניהון לשבטא ד
דאשר ארבעין

אך את מטה לוי לא תפקד וגו' כדאי הוא לגיון של מלך להיות נמנה לבדו ד"א צפה הקב"ה שעתידה לעמוד גזרה על כל הנמנים מבן עשרים שנה
ומעלה שימותו במדבר אמ' אל יהיו אלו בכלל לפי שהם שלי שלא טעו בעגל· ואתה הפקד את הלוים· תרג' מני לשון מנוי שררה על דבר שהוא ממונה ע
עליו כמו ויפקד המלך פקידים· יורידו אותו· כתרגומו יפרקון כשבאין ליסע במדבר ממסע למסע היו מפרקין אותו מהקמתו ונושאין אותו עד
מקום אשר ישכן שם הענן ויחנו שם ומקימין אותו· והזר הקרב· לעבודתם זו· יומת· בידי שמים· ואיש על דגלו· כמו שהדגלים סדורים בספר זה
שלשה שבטים לכל דגל· ולא יהיה קצף· אם תעשו כמצותי לא יהיה קצף ואם לאו שיכנסו זרים בעבודתם יהיה קצף כמו שמצינו על מעשה קרח

אֶלֶף וַחֲמֵשׁ מֵאוֹת׃ פ בְּנֵי נַפְתָּלִי תּוֹלְדֹתָם לְמִשְׁפְּחֹתָם
לְבֵית אֲבֹתָם בְּמִסְפַּר שֵׁמֹת מִבֶּן עֶשְׂרִים שָׁנָה וָמַעְלָה כֹּל יֹצֵא
צָבָא׃ פְּקֻדֵיהֶם לְמַטֵּה נַפְתָּלִי שְׁלֹשָׁה וַחֲמִשִּׁים אֶלֶף וְאַרְבַּע
מֵאוֹת׃ פ אֵלֶּה הַפְּקֻדִים אֲשֶׁר פָּקַד מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן
וּנְשִׂיאֵי יִשְׂרָאֵל שְׁנֵים עָשָׂר אִישׁ אִישׁ אֶחָד לְבֵית אֲבֹתָיו הָיוּ׃
וַיִּהְיוּ כָּל פְּקוּדֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל לְבֵית אֲבֹתָם מִבֶּן עֶשְׂרִים שָׁנָה ו
וָמַעְלָה כָּל יֹצֵא צָבָא בְּיִשְׂרָאֵל׃ וַיִּהְיוּ כָּל הַפְּקֻדִים שֵׁשׁ מֵאוֹת
אֶלֶף וּשְׁלֹשֶׁת אֲלָפִים וַחֲמֵשׁ מֵאוֹת וַחֲמִשִּׁים׃ וְהַלְוִיִּם לְמַטֵּה
אֲבֹתָם לֹא הָתְפָּקְדוּ בְּתוֹכָם׃ פ וַיְדַבֵּר יְהוָה
אֶל מֹשֶׁה לֵּאמֹר׃ אַךְ אֶת מַטֵּה לֵוִי לֹא תִפְקֹד וְאֶת רֹאשָׁם ו
לֹא תִשָּׂא בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל׃ וְאַתָּה הַפְקֵד אֶת הַלְוִיִּם עַל ם
מִשְׁכַּן הָעֵדֻת וְעַל כָּל כֵּלָיו וְעַל כָּל אֲשֶׁר לוֹ הֵמָּה יִשְׂאוּ אֶת
הַמִּשְׁכָּן וְאֶת כָּל כֵּלָיו וְהֵם יְשָׁרְתֻהוּ וְסָבִיב לַמִּשְׁכָּן יַחֲנוּ׃ ובנ
וּבִנְסֹעַ הַמִּשְׁכָּן יוֹרִידוּ אֹתוֹ הַלְוִיִּם וּבַחֲנֹת הַמִּשְׁכָּן יָקִימוּ אֹתוֹ
הַלְוִיִּם וְהַזָּר הַקָּרֵב יוּמָת׃ וְחָנוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אִישׁ עַל מַחֲנֵהוּ ו
וְאִישׁ עַל דִּגְלוֹ לְצִבְאֹתָם׃ וְהַלְוִיִּם יַחֲנוּ סָבִיב לְמִשְׁכַּן הָעֵדֻת
וְלֹא יִהְיֶה קֶצֶף עַל עֲדַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְשָׁמְרוּ הַלְוִיִּם אֶת מִשׁם
מִשְׁמֶרֶת מִשְׁכַּן הָעֵדוּת׃ וַיַּעֲשׂוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כְּכֹל אֲשֶׁר צִוָּה ה
יְהוָה אֶת מֹשֶׁה כֵּן עָשׂוּ׃ פ וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל מֹשֶׁה
וְאֶל אַהֲרֹן לֵאמֹר׃ אִישׁ עַל דִּגְלוֹ בְאֹתֹת לְבֵית אֲבֹתָם יַחֲנוּ ב
בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִנֶּגֶד סָבִיב לְאֹהֶל מוֹעֵד יַחֲנוּ׃ וְהַחֹנִים קֵדְמָה

אלפין וחמש מאה:
בני נפתלי תולדתהון לזרעיתהון
לבית אבהתהון במנין שמהן מ
מבר עשרין שנין ולעלא כל ח
נפק חילא: סכומיהון לשבטא ד
דנפתלי חמשין ותלתא אלפין וא
וארבע מאה:
אלין מנייניא דמנא משה ואה
ואהרן ורברבי ישר' תרי עשר ג
גברין גברא חד לבית אבהתהו
הוו: והוו כל מנייני בני ישר' ל
לבית אבהתהון מבר עשרין ש
שנין ולעלא כל נפק חילא בי
בישר': והוו כל מנייניא שית מ
מאה ותלתא אלפין וחמש מאה ו
וחמשין: וליואי לשבטא דאבהת
דאבהתהון לא אתמניאו ביניהון:
ומליל יי' עם מ
משה למימר: ברם ית שבטא ד
דלוי לא תמני וית חושבנהון לא
תקבל בגו בני ישר': ואת מני
ית ליואי על משכנא דסהדותא
ועל כל מנוהי ועל כל דליה אנ
אנון יטלון ית משכנא וית כל
מנוהי ואנון ישמשניה וסחור ס
סחור למשכנא ישרון: ובמיטל
משכנא יפרקון יתיה ליואי וב
במשרי משכנא יקימון יתיה ל
ליואי וחלוני דיקרב יתקטל: וי
וישרון בני ישר' גבר על משרי
משריתיה וגבר על טקסיה לחילי
לחיליהון: וליואי ישרון סחור סח
סחור למשכנא דסהדותא ולא
יהי רוגזא על כנשתא דבני ישר'
ויטרון ליואי ית מטרת משכנא
דסהדותא: ועבדו בני ישר' ככ
ככל דפקיד יי' ית משה כן עבדו:
ומליל יי' עם מ
משה ועם אהרן למימר: גבר על
טקסיה באתון לבית אבהתהון י
ישרון בני ישר' מקבל סחור ס
סחור למשכן זמנא ישרון: ודש
ודשרן קדומא

בי ישגא הקנה· באותות· כל דגל יהיה לו אות מפה צבועה תלויה בו צבעו של זה לא כצבעו של זה צבע של כל אחד כגוון אבנו הקבועה בחשן
ומתוך כך כל אחד יכיר את דגלו ד"א באותות· לבית אבותם· באות שמסר להם יעקב אביהם כשנשאוהו ממצרים שנ' ויעשו בניו לו כן כאשר צ
צום יהודה ויששכר וזבולן ישאוהו מן המזרח וראובן ושמעון וגד ישאוהו מן הדרום כו' כדאי' בתנחומ' בפרשה זו· מנגד· מרחוק מיל כמו שנ' ביהושע
אך רחוק יהיה ביניכם וביניו כאלפים אמה שיוכלו לבא בשבת· משה ואהרן ובניו והלוים חונים בסמוך לו·

קדמה·לפנים הקרויים קדם ואי זו זו רוח מזרחית והמערב קרוי אחור·ראשונה יסעו·כשרואין הענן מסתלק תוקעין הכהנים בחצוצרות ונוסע
מחנה יהודה תחלה וכשהולכין הולכין כדרך חנייתן הלוים והעגלות באמצע דגל יהודה במזרח ושל ראובן בדרום ושל אפרים במערב ושל דן
בצפון·ונסע אהל מועד·לאחר שני דגלים הללו·כאשר יחנו כן יסעו·כמו שפירשתי הליכתן כחנייתן כל דגל מהלך לרוח הקבועה לו·על ידו·על
מקומו ואין לשון יד זו ממשמעו רוח של צדו קרוי על ידו סמוכה לו לכל הפשטת ידו מימינו ומשמאלו בלע״ז·ובלע״ז·כתרגומו ורבסיכון עלוהי·ומי

מזרחה דגל מחנה יהודה לצבאתם ונשיא לבני יהודה נח
נחשון בן עמינדב: וצבאו ופקדיהם ארבעה ושבעים אלף ו
ושש מאות: והחנים עליו מטה יששכר ונשיא לבני יששכר
נתנאל בן צוער: וצבאו ופקדיו ארבעה וחמשים אלף ואר
וארבע מאות: מטה זבולן ונשיא לבני זבולן אליאב בן חלן:
וצבאו ופקדיו שבעה וחמשים אלף וארבע מאות: כל הפק
הפקדים למחנה יהודה מאת אלף ושמנים אלף וששת אלפ
אלפים וארבע מאות לצבאתם ראשנה יסעו: ס
דגל מחנה ראובן תימנה לצבאתם ונשיא לבני ראובן אלי
אליצור בן שדיאור: וצבאו ופקדיו ששה וארבעים אלף וח
וחמש מאות: והחנים עליו מטה שמעון ונשיא לבני שמעון ו
שלמיאל בן צורישדי: וצבאו ופקדיהם תשעה וחמשים אל
אלף ושלש מאות: ומטה גד ונשיא לבני גד אליסף בן דע
רעואל: וצבאו ופקדיהם חמשה וארבעים אלף ושש מאות
וחמשים: כל הפקדים למחנה ראובן מאת אלף ואחד וחמ
וחמשים אלף וארבע מאות וחמשים לצבאתם ושנים יסעו:
ונסע אהל מועד מחנה הלוים בתוך המחנת כאשר יחנו כן
יסעו איש על ידו לדגליהם: ס דגל מחנה אפרים
לצבאתם ימה ונשיא לבני אפרים אלישמע בן עמיהוד: וצ
וצבאו ופקדיהם ארבעים אלף וחמש מאות: ועליו מטה מ
מנשה ונשיא לבני מנשה גמליאל בן פדהצור: וצבאו ופק

דמדינחא טיקס משרית יהודה ל
לחיליהון ורבא לבני יהודה נח
נחשון בר עמינדב: וחיליה ומנ
ומניניהון שבעין וארבעא אלפין
ושית מאה: ודשרן סמיכין עלוהי
שבטא דיששכר ורבא לבני יש
יששכר נתנאל בר צוער: וחיליה
ומנינוהי חמשין וארבעה אלפין ו
וארבע מאה: שבטא דזבולן ו
ורבא לבני זבולן אליאב בר
חילן: וחיליה ומנינוהי חמשין
ושבעא אלפין וארבע מאה: כל
מנייניא למשרית יהודה מאה
ותמנן ושיתא אלפי וארבע מאה
לחיליהון בקדמיתא נטלין:
טיקס משרית ראובן דרומא ל
לחיליהון ורבא לבני ראובן אל
אליצור בר שדיאור: וחיליה ומני
ומנינוהי ארבעין ושיתא אלפין ו
וחמש מאה: ודשרן סמיכין עלו
עלוהי שבטא דשמעון ורבא ל
לבני שמעון שלומיאל בר צורי
שדי: וחיליה ומניניהון חמשין
ותשעה אלפין ותלת מאה: ושבטא
דגד ורבא לבני גד אליסף בר ר
רעואל: וחיליה ומניניהון ארבעין
וחמשה אלפין ושית מאה וחמשין:
כל מנייניא למשרית ראובן ם
מאה וחמשין וחד אלפין וארבע
מאה וחמשין לחיליהון בתנייתא
נטלין: ויטול משכן זמנא משרית
ליואי בגו משריתא כמה דשרן
כן נטלין גבר על אתריה לטקסיהון:

טיקס משרית אפרים לחיליהון
מערבא ורבא לבני אפרים אל
אלישמע בר עמיהוד: וחיליה ומ
ומניניהון ארבעין אלפין וחמש
מאה: ודסמיכין עלוהי שבטא
דמנשה ורבא לבני מנשה גמ
גמליאל בר פדה צור: וחיליה ומ

ואלה תולדת אהרן ומשה · ואינו מזכיר אלא בני אהרן ונקראו תולדות משה לפי שלמדן תורה מלמד שכל המלמד את בן חבירו תורה מעלה עליו הכ'
הכתוב כאלו ילדו · ביום דבר ה' את משה · נעשו אלו תולדות שלו שלמדן מה שלמד מפי הגבורה

ופקדיהם שנים ושלשים אלף ומאתים: ומטה בנימן ונשיא
לבני בנימן אבידן בן גדעני: וצבאו ופקדיהם חמשה ושל
ושלשים אלף וארבע מאות: כל הפקדים למחנה אפרים מ
מאת אלף ושמנת אלפים ומאה לצבאתם ושלשים יסעו:
ס דגל מחנה דן צפנה לצבאתם ונשיא לבני דן
אחיעזר בן עמישדי: וצבאו ופקדיהם שנים וששים אלף וש
ושבע מאות: והחנים עליו מטה אשר ונשיא לבני אשר פג
פגעיאל בן עכרן: וצבאו ופקדיהם אחד וארבעים אלף וח
וחמש מאות: ומטה נפתלי ונשיא לבני נפתלי אחירע בן עינן:
וצבאו ופקדיהם שלשה וחמשים אלף וארבע מאות: כל ה
הפקדים למחנה דן מאת אלף ושבעה וחמשים אלף ושש מ
מאות לאחרנה יסעו לדגליהם: פ אלה פקודי
בני ישראל לבית אבתם כל פקודי המחנת לצבאתם שש מ
מאות אלף ושלשת אלפים וחמש מאות וחמשים: והלוים
לא התפקדו בתוך בני ישראל כאשר צוה יהוה את משה:
ויעשו בני ישראל ככל אשר צוה יהוה את משה כן חנו לד
לדגליהם וכן נסעו איש למשפחתיו על בית אבתיו:
פ ואלה תולדת אהרן ומשה ביום דבר יהוה את מ
משה בהר סיני: ואלה שמות בני אהרן הבכר נדב ואביהוא
אלעזר ואיתמר: אלה שמות בני אהרן הכהנים המשחים ו
אשר מלא ידם לכהן: וימת נדב ואביהוא לפני יהוה בהק

ומנייניהון תלתין ותרין אלפין ומ
ומאתן: ושבטא דבנימין ורבא
לבני בנימין אבידן בר גדעוני:
וחיליה ומנייניהון תלתין וחמ
וחמשא אלפין וארבע מאה: כל
מנייניא למשרית אפרים מאה
ותמניא אלפין ומאה לחיליהון ב
בתליתאה נטלין:

טיקס משרית דן צפונא לחילי
לחיליהון ורבא לבני דן אחיעזר
בר עמי שדי: וחיליה ומנייניהון
שיתין ותרין אלפין ושבע מאה ו
ודשרן סמיכין עלוהי שבטא ד
דאשר ורבא לבני אשר פגעיאל בר
עכרן: וחילי ומנייניהון ארבעין
וחד אלפין וחמש מאה: ושבטא
דנפתלי ורבא לבני נפתלי אחי
אחירע בר עינן: וחילי ומנייניהון
חמשין ותלתא אלפין וארבע מא
מאה: כל מנייניא למשרית דן
מאה וחמשין ושבעא אלפין ושית
מאה בבתריתא נטלין לטיקסיהון:

אלין מנייני בני ישראל לבית א
אבהתהון כל מנייני משריתא
לחיליהון שית מאה ותלתא אל
אלפי וחמש מאה וחמשין: וליואי
לא אתמניאו בגו בני ישראל כמ
כמה דפקיד יי' ית משה: ועבדו
בני ישראל ככל דפקיד יי' ית מש
משה כן שרן לטיקסיהון וכן נט
נטלין גבר לזרעיתיה על בית
א בהתוהי:

ואלין תולדת אהרן ומשה ביומ
ביומא דמליל יי' עם משה בטור
בטורא דסיני: ואלין שמהת בני
אהרן בוכרא נדב ואביהוא אלעזר
ואיתמר: אלין שמהת בני אהרן
כהניא דאתרביאו דאתקרב קר
קורבניהון לשמשא: ומית נדב וא
ואביהוא קדם יי'

ושרתו אותו. ומהו השרות. ושמרו את משמרתו. לפי שמשמרת המקדש עליו שלא יקרב זר כמו שנאמר אתה ובניך ובית אביך תשאו את עון
המקדש והלוים הללו מסייעים אותם וזו היא השרות. ושמרו את משמרתו. כל מנוי שהאדם ממונה עליו ומוטל עליו לעשות קרוי משמרת בכל המ
המקרא ובלשון משנה כמו שאמור בבגתן ותרש והלא אין משמרתי ומשמרתך שוה וכן משמרו כהונה ולויה. ואת משמרת בני ישראל. שכולן הי
היו זקוקין לצרכי המקדש אלא שהלוים באים תחתיהם בשליחותם לפיכך לוקחים מהם המעשרות בשכרן שנ' כי שכר הוא לכם חלף עבודתכם. נתונ
נתונים המה לו. לעזרה. מאת בני ישראל. כמו שהוזכר בני ישראל כלו משמר כל העדה נבדל לכך בגזרת המקום והוא נתנם לו שנ' ואתנה את הלוים

בהקרבם אש זרה לפני יהוה במדבר סיני ובנים לא היו ל
להם ויכהן אלעזר ואיתמר על פני אהרן אביהם: פ
וידבר יהוה אל משה לאמר: הקרב את מטה לוי והעמדת
אתו לפני אהרן הכהן ושרתו אתו: ושמרו את משמרתו ואת
משמרת כל העדה לפני אהל מועד לעבד את עבדת המ
המשכן: ושמרו את כל כלי אהל מועד ואת משמרת בני י
ישראל לעבד את עבדת המשכן: ונתתה את הלוים ל
לאהרן ולבניו נתונם נתונם המה לו מאת בני ישראל: ו
ואת אהרן ואת בניו תפקד ושמרו את כהנתם והזר הקרב
יומת: פ וידבר יהוה אל משה לאמר: ואני הנה
לקחתי את הלוים מתוך בני ישראל תחת כל בכור פטר ר
רחם מבני ישראל והיו לי הלוים: כי לי כל בכור ביום הכ
הכתי כל בכור בארץ מצרים הקדשתי לי כל בכור בי
בישראל מאדם עד בהמה לי יהיו אני יהוה: פ
וידבר יהוה אל משה במדבר סיני לאמר: פקד את בני לוי
לבית אבתם למשפחתם כל זכר מבן חדש ומעלה תפקדם:
ויפקד אתם משה על פי יהוה כאשר צוה: ויהיו אלה בני לוי
בשמתם גרשון וקהת ומררי: ואלה שמות בני גרשון למש
למשפחתם לבני ושמעי: ובני קהת למשפחתם עמרם ויצהר
חברון ועזיאל: ובני מררי למשפחתם מחלי ומושי אלה הם
משפחת הלוי לבית אבתם: לגרשון משפחת הלבני ומשפחת

בקרוביהון אישתא נוכריתא קדם
יי במדברא דסיני ובנין לא הוו
להון ושמיש אלעזר ואיתמר על
אפי אהרן אבוהון:
ומליל יי עם משה למימר: קריב
ית שבטא דלוי ותקים יתיה קד
קדם אהרן כהנא וישמשון יתיה:
ויטרון ית מטרתיה וית מטרת
כל כנישתא קדם משכן זמנא ל
למפלח ית פולחן משכנא: ויטרון
ית כל מאני משכן זמנא וית מ
מטרת בני ישראל למפלח ית פ
פולחן משכנא: ותתן ית ליואי ל
לאהרן ולבנוהי מסירין יהיבין
אנון ליה מן בני ישראל: וית
אהרן וית בנוהי תמני ויטרון ית
כהונתהון וחלוני דיקרב יתקטל:
ומליל יי עם
משה למימר: ואנא הא קריבית
ית ליואי מגו בני ישראל חלף כל
בוכרא פתח ולדא בבני ישראל
ויהון משמשין קדמי ליואי: ארי
דלי כל בוכרא ביומא דקטליה
כל בוכרא בארעא דמצרים אק
אקדשית קדמי כל בוכרא בש
בישראל מאנשא עד בעירא דלי
יהון אנא יי:
ומליל יי עם משה במדברא דס
דסיני למימר: מני ית בני לוי ל
לבית אבהתהון לזרעיתהון כל
דכורא מבר ירחא ולעילא תמנ
תמנינון: ומנא יתהון משה על
מימרא דיי כמה דאתפקד: והו
אלין בני לוי בשמהתהון גרשון
וקהת ומררי: ואלין שמהת בני
גרשון לזרעיתהון לבני ושמעי:
ובני קהת לזרעיתהון עמרם ויצ
ויצהר חברון ועזיאל: ובני מררי
לזרעיתהון מחלי ומושי אלין א
אנון זרעית לוי לבית אבהתהון:
לגרשון זרעית לבני וזרעית

כהונתם וגו' ואת אהרן ואת בניו תפקד. לשון פקידות ואינו לשון מנין. ושמרו את כהונתם. קבלת דמים וזריקה והקטרה ועבודות המסורות לכהני
ואני הנה לקחתי. ואני מהיכן זכיתי בהן מתוך בני ישראל שהיו ישראל שוכרין אותם לעבודה שלי על ידי הבכורות וזכיתי בהם ולקחתים תמורתן
לפי שהיתה עבודה בבכורות וכשחטאו בעגל נפסלו והלוים שלא עבדו ע"ז נבחרו תחתיהם. מבן חדש ומעלה. משיצא מכלל נפלים הוא נמנה
לקרות שומר משמרת הקדש אמר ר' יהודה בר' שלום למוד הוא אותו השבט להיות נמנה מן הבטן שנ' אשר ילדה אותה ללוי במצרים עם כניסתה
בפתח מצרים ילדה אותה ונמנית בשבעים נפש שכשתמנה מונה חשבונם לא תמצאם אלא שבעים חסר אחד והיא השלימה את המנין. על פי יי.
אמר משה לפני הקב"ה היאך אני נכנס לתוך אהליהם לדעת מנין יונקיהם אמר לו הקב"ה עשה אתה שלך ואני אעשה שלי. הלך משה ועומד ע
על פתח האהל והשכינה מקדמת לפניו ובת קול יוצאה מן האהל ואומרת כך וכך תינוקות יש באהל זה לכך נאמר על פי יי. לגרשון משפחת הלבני

כלומר לגרשון היו הפקודים משפחת הלבני ומשפחת השמעי פקודיהם כך וכך המשכן יריעות התחתונות והאהל יריעות עזים העשויות לגג ומכסהו עורות אילים והתחשים ומסך פתח פתח אהל הוילון ומה מיתריו של משכן והאהל ולא של חצר משפחות בני קהת יחנו תימנה וסמוכין להם דגל ראובן החונים תימנה אוי לרשע ואוי לשכנו לכך לקו מהם דתן ואבירם ומאתים וחמשים איש עם קרח ושהיו שנמשכו עמהם במחלוקתם המסך היא הפרכת שאף היא קרויה פרכת המסך ונשיא נשיאי הלוי ממונה על כלם ועל מה היא נשיאותו פקודת שומרי משמרת על ידו היא פקודת כלם

השמעי אלה הם משפחת הגרשני: פקדיהם במספר כל ז
זכר מבן חדש ומעלה פקדיהם שבעת אלפים וחמש מאות:
משפחת הגרשני אחרי המשכן יחנו ימה: ונשיא בית אב ל
לגרשני אליסף בן לאל: ומשמרת בני גרשון באהל מועד
המשכן והאהל מכסהו ומסך פתח אהל מועד: וקלעי הח
החצר ואת מסך פתח החצר אשר על המשכן ועל המזבח
סביב ואת מיתריו לכל עבדתו: ס ולקהת משפחת
העמרמי ומשפחת היצהרי ומשפחת החברני ומשפחת ה
העזיאלי אלה הם משפחת הקהתי: במספר כל זכר מבן ח
חדש ומעלה שמנת אלפים ושש מאות שמרי משמרת הק
הקדש: משפחת בני קהת יחנו על ירך המשכן תימנה: ונ
ונשיא בית אב למשפחת הקהתי אליצפן בן עזיאל: ומשמ
ומשמרתם הארן והשלחן והמנרה והמזבחת וכלי הקדש א
אשר ישרתו בהם והמסך וכל עבדתו: ונשיא נשיאי הלוי א
אלעזר בן אהרן הכהן פקדת שמרי משמרת הקדש: למ
למררי משפחת המחלי ומשפחת המושי אלה הם משפחת
מררי: ופקדיהם במספר כל זכר מבן חדש ומעלה ששת
אלפים ומאתים: ונשיא בית אב למשפחת מררי צוריאל בן
אביחיל על ירך המשכן יחנו צפנה: ופקדת משמרת בני מ
מררי קרשי המשכן ובריחיו ועמדיו ואדניו וכל כליו וכל ע
עבדתו: ועמדי החצר סביב ואדניהם ויתדתם ומיתריהם: ו

שמעי אלין אינון זרעית גרשון:
מניניהון במנין כל דכורא מבר
ירחא ולעילא מניניהון שבעה
אלפין וחמש מאה: זרעית גרשון
אחורי משכנא ישרון מערבא:
ורב בית אבא לבית גרשון אליסף
בר לאל: ומטרת בני גרשון במ
במשכן זמנא משכנא ופרסא
חופאיה ופרסא דתרע משכן זמ
זמנא: וסרדי דרתא וית פרסא
דתרע דרתא דעל משכנא ועל
מדבחא סחור סחור וית מיתנוהי
לכל פולחניה:

ולקהת זרעית
עמרם וזרעית יצהר וזרעית חב
חברון וזרעית עוזיאל אלין אינון ז
זרעית קהת: במנין כל דכורא
מבר ירחא ולעילא תמניא אלפין
ושית מאה נטרי מטרתא דקודשא
: זרעית בני קהת ישרון על כד
סטרא דמשכנא דרומא: ורב בית
אבא לזרעית קהת אליצפן בר ע
עוזיאל: ומטרתהון ארונא ופתורא
ומנרתא ומדבחיא ומני קודשא
דישמשון בהון ופרסא וכל פל
פולחניה: ואמרכלא די ממנא
על רברבי לואי אלעזר בר אהרן
כהנא די תחות ידוהי ממנן נטרי
מטרתא דקודשא: למררי זרעית
מחלי וזרעית מושי אלין אינון
זרעית מררי: ומניניהון במנין
כל דכורא מבר ירחא ולעילא ש
שתא אלפין ומאתן: ורב בית אב
אבא לזרעית מררי צוריאל בר
אביחיל על סטר משכנא יש
ישרון צפונא: ודמסיר למטר ל
לבני מררי דפי משכנא ועברו
ועברוהי ועמודוהי וסמכוהי וכ
וכל מנוהי וכל פולחניה: ועמ
ועמודי דרתא סחור וס
וסמכיהון וסיכיהון ומיתניהון:

משה ואהרן ובניו · ושכניהם להם דגל מחנה יהודה והחונים עליו יששכר וזבולן טוב לצדיק טוב לשכנו לפי שהיו שכניו של משה שהיה עוסק ב
בתורה נעשו גדולים בתורה שנ׳ יהודה מחוקקי ומבני יששכר יודעי בינה וגו׳ מאתים ראשי סנהדראות וזבולן מושכין בשבט סופר · אשר פקד
משה ואהרן · נקוד על אהרן לומר שלא היה במנין הלוים · שנים ועשרים אלף · ובפרטן אתה מוצא שלש מאות יתרי׳ בני גרשון שבעת אלפים וחמש
מאות בני קהת שמונת אלפים ושש מאות בני מררי ששת אלפים ומאתים ולמה לא מנאן עם השאר ויפדו את הבכורות ולא יהיו זקוקים השלשה ו
ושבעים ומאתים בכורות הנדרשים על המנין לפדיון אמרו רבותינו במסכת בכורות אותן שלש מאות לוים בכורות היו ודיים שיפקיעו עצמם

והחנים לפני המשכן קדמה לפני אהל מועד מזרחה משה
ואהרן ובניו שמרים משמרת המקדש למשמרת בני ישראל
והזר הקרב יומת: כל פקודי הלוים אשר פקד משה ואהרן
על פי יהוה למשפחתם כל זכר מבן חדש ומעלה שנים וע
ועשרים אלף: ס ויאמר יהוה אל משה פקד כל ב
בכר זכר לבני ישראל מבן חדש ומעלה ושא את מספר ש
שמתם: ולקחת את הלוים לי אני יהוה תחת כל בכר בבני
ישראל ואת בהמת הלוים תחת כל בכור בבהמת בני יש
ישראל: ויפקד משה כאשר צוה יהוה אתו את כל בכור ב
בבני ישראל: ויהי כל בכור זכר במספר שמת מבן חדש ו
ומעלה לפקדיהם שנים ועשרים אלף שלשה ושבעים וכא
ומאתים: פ וידבר יהוה אל משה לאמר: קח
את הלוים תחת כל בכור בבני ישראל ואת בהמת הלוים
תחת בהמתם והיו לי הלוים אני יהוה: ואת פדויי השלשה ו
והשבעים והמאתים העדפים על הלוים מבכור בני ישראל:
ולקחת חמשת חמשת שקלים לגלגלת בשקל הקדש תקח
עשרים גרה השקל: ונתתה הכסף לאהרן ולבניו פדויי הע
העדפים בהם: ויקח משה את כסף הפדיום מאת העדפים ו
על פדויי הלוים: מאת בכור בני ישראל לקח את הכסף ח
חמשה וששים ושלש מאות ואלף בשקל הקדש: ויתן משה
את כסף הפדים לאהרן ולבניו על פי יהוה כאשר צוה יהוה

דשרן קדם משכנא קדומא קד
קדם משכן זמנא מדנחא משה
ואהרן ובנוהי נטרין מטרת מק
דקדשא למטרת בני ישראל וחל
וחלוני דיקרב יתקטל: כל מנייני
ליואי דמנא משה ואהרן על מ
מימרא דיי לזרעיתהון כל דכורא
מבר ירחא ולעלא עשרין ותרין
אלפין:
ואמר יי למשה
מני כל בוכרא דכרא לבני ש
ישראל מבר ירחא ולעילא וקביל
ית חשבן שמהתהון: ותקרב
ית ליואי קדמי אנא יי חלף כל
בוכרא בבני ישראל ·ויח בעירא ד
דלואי חלף כל בוכרא בבעיר
דבני ישראל: ומנא משה כמה ד
דפקיד יי יתיה ית כל בוכרא בב
בבני ישראל: והוו כל בוכריא כ
דכריא במנין שמהן מבר ירחא
ולעלא למניניהון עשרין ותרין
אלפין מאתן ושבעין ותלתא:
ומליל יי
עם משה למימר: קרב ית ליואי
חלף כל בוכרא בבני ישראל
וית בעירא דליואי חלף בעיריהון
ויהון משמשין קדמי ליואי אנא
יי: וית פורקן מאתן ושבעין ותל
ותלתא דיתירין על ליואי מבוכרי
דבני ישראל: ותסב חמש חמש ס
סלעין לגלגלתא בסלעי קודשא
תסב עשרין מעין סלעא: ותתן
כספא לאהרן ולבנוהי פורקן די
דיתירין בהון: ונסב משה ית כס
כסף פורקנהון מן דיתירין על פ
פריקי ליואי: מן בוכריא דבני ש
ישראל נסב ית כספא אלף ותלת
מאה ושיתין וחמש סלעין בסל
בסלעי קודשא: ויהב משה ית כ
כסף פריקיא לאהרן ולבנוהי על
מימרא דיי כמה דפקיד יי

מן הפדיון · פקד כל בכר זכר מבן חדש ומעלה · משיצא מכלל ספק נפלים · ואת בהמת הלוים · וגו׳ לא פדו בהמת הלוים את בכורי בהמה טהורה
של ישראל אלא את פטרי חמוריהם ושה אחד של בן לוי פטר כמה פטרי חמורים של ישראל תדע שהרי מנה העודפים באדם ולא מנה העודפים ב
בבהמה · ואת פדויי השלשה · וגו׳ ואת בכורות היתירים לפדות אם שלשה ושבעים ומאתים הנודשים בהם יתרים על הלוים מהם תקח חמשת חמשת
שקלים לגלגלת כך היא מכירתו של יוסף עשרים כסף שהיה בכורה של רחל · הנודפים על פדויי הלוים · על אותן שעדו הלוים בגופן · חמשה ו
וששים ושלש מאות ואלף · כך סכום החשבון · חמשה שקלים לגלגלת · למאתים בכורות אלף שקל לשבעים בכורות שלש מאות וחמשים שקל לש
לשלשה בכורות חמשה עשר שקל אמר כיצד מעשה בכור שאומר לו תן חמשה שקלים יאמר לי אני מפדויי הלוים מה עשה הביא שנים ועשרים
אלף פתקין וכתב עליהם בן לוי ומאתים ושבעים ושלשה פתקין כתב עליהן חמשה שקלים בללן ונתנן בקלפי אמר להם באו וטלו פתקיכם לפי

בגולגלת· כשאת את ראש· שכה מהם הראויין לעבודת משא והן מבן שלשי׳ ועד בן חמשי׳ והפחות משלשי׳ לא נתמלא כחו מכאן אמרו בן שלשים לכח
והיותר על בן חמשים מכחיש כחו מעתה· קדש הקדשים· המקודש שבכלן הארון והשלחן והמנורה והמזבחות והפרכת וכלי שרת· ובא אהרן ובניו·
יכניסו כל כלי וכלי לנרתקו המפורש לו בפרשה זו ולא יטעונו הלוים בני קהת אלא לשאת· בנסוע המחנה· כשהענן מסתלק הן יודעים שיסעו· ק
קערות וכפות וקשות ומנקיות· כבר פרשתי במלאכת המשכן· הנסך הכסוי לשון שכך אמר יסך בהם· מלקחיה· כמין צבת שמושך בה את הפתילה
לכל צד שירצה· מחתותיה· כמין כף קטנה ושוליה פשוטין ולא בגלגלים ואין לה מחיצה לפנה אלא מאחריה וחותה בה את דשן הנרות כשמטיבן

אֶת מֹשֶׁה׃ פ וַיְדַבֵּר יְהֹוָה אֶל־מֹשֶׁה וְאֶל־אַהֲרֹן
לֵאמֹר׃ נָשֹׂא אֶת־רֹאשׁ בְּנֵי קְהָת מִתּוֹךְ בְּנֵי לֵוִי לְמִשְׁפְּחֹתָם
לְבֵית אֲבֹתָם׃ מִבֶּן שְׁלֹשִׁים שָׁנָה וָמַעְלָה וְעַד בֶּן־חֲמִשִּׁים שָׁנָה
כָּל־בָּא לַצָּבָא לַעֲשׂוֹת מְלָאכָה בְּאֹהֶל מוֹעֵד׃ זֹאת עֲבֹדַת בְּנֵי
קְהָת בְּאֹהֶל מוֹעֵד קֹדֶשׁ הַקֳּדָשִׁים׃ וּבָא אַהֲרֹן וּבָנָיו בִּנְסֹעַ הַ
מַּחֲנֶה וְהוֹרִדוּ אֵת פָּרֹכֶת הַמָּסָךְ וְכִסּוּ־בָהּ אֵת אֲרֹן הָעֵדֻת׃
וְנָתְנוּ עָלָיו כְּסוּי עוֹר תַּחַשׁ וּפָרְשׂוּ בֶגֶד־כְּלִיל תְּכֵלֶת מִלְמַעְלָה
וְשָׂמוּ בַּדָּיו׃ וְעַל שֻׁלְחַן הַפָּנִים יִפְרְשׂוּ בֶּגֶד תְּכֵלֶת וְנָתְנוּ עָלָיו
אֶת־הַקְּעָרֹת וְאֶת־הַכַּפֹּת וְאֶת־הַמְּנַקִּיֹּת וְאֵת קְשׂוֹת הַנָּסֶךְ וְ
לֶחֶם הַתָּמִיד עָלָיו יִהְיֶה׃ וּפָרְשׂוּ עֲלֵיהֶם בֶּגֶד תּוֹלַעַת שָׁנִי וְ
כִסּוּ אֹתוֹ בְּמִכְסֵה עוֹר תָּחַשׁ וְשָׂמוּ אֶת־בַּדָּיו׃ וְלָקְחוּ בֶּגֶד תְּ
כֵלֶת וְכִסּוּ אֶת־מְנֹרַת הַמָּאוֹר וְאֶת־נֵרֹתֶיהָ וְאֶת־מַלְקָחֶיהָ
וְאֶת־מַחְתֹּתֶיהָ וְאֵת כָּל־כְּלֵי שַׁמְנָהּ אֲשֶׁר יְשָׁרְתוּ־לָהּ בָּהֶם׃ וְ
נָתְנוּ אֹתָהּ וְאֶת־כָּל־כֵּלֶיהָ אֶל־מִכְסֵה עוֹר תָּחַשׁ וְנָתְנוּ עַל־הַ
מּוֹט׃ וְעַל מִזְבַּח הַזָּהָב יִפְרְשׂוּ בֶּגֶד תְּכֵלֶת וְכִסּוּ אֹתוֹ בְּמִכְסֵה
עוֹר תָּחַשׁ וְשָׂמוּ אֶת־בַּדָּיו׃ וְלָקְחוּ אֶת־כָּל־כְּלֵי הַשָּׁרֵת אֲשֶׁר יְ
שָׁרְתוּ־בָם בַּקֹּדֶשׁ וְנָתְנוּ אֶל־בֶּגֶד תְּכֵלֶת וְכִסּוּ אוֹתָם בְּמִכְסֵה
עוֹר תָּחַשׁ וְנָתְנוּ עַל־הַמּוֹט׃ וְדִשְּׁנוּ אֶת־הַמִּזְבֵּחַ וּפָרְשׂוּ עָלָיו בֶּ
גֶד אַרְגָּמָן׃ וְנָתְנוּ עָלָיו אֶת־כָּל־כֵּלָיו אֲשֶׁר יְשָׁרְתוּ עָלָיו בָּהֶם
אֶת־הַמַּחְתֹּת אֶת־הַמִּזְלָגֹת וְאֶת־הַיָּעִים וְאֶת־הַמִּזְרָקֹת כֹּל כְּלֵי
הַמִּזְבֵּחַ וּפָרְשׂוּ עָלָיו כְּסוּי עוֹר תַּחַשׁ וְשָׂמוּ בַדָּיו׃ וְכִלָּה אַהֲרֹן וּ

ית משה: ומליל יי עם משה
ועם אהרן למימר: קבילו ית ריש
חושבן בני קהת מגו בני ליואי
לזרעיתהון לבית אבהתהון: מבר
תלתין שנין ולעילא ועד בר ח
חמשין שנין כל דאתי לחילא ל
למעבד עיבידתא במשכן זמנא:
דין פולחן בני קהת במשכן זמנ׳
קדש קודשיא: וייעול אהרן ובנוהי
במיטל משריתא ויפרקון ית פר
פרוכתא דפרסא ויכסון בה ית ו
ארונא דסהדותא: ויתנון עלוהי
חופאה דמשך ססגונא ויפרסון
לבוש גמיר תכלא מלעילא וי
ויְשוון אריחוהי: ועל פתורא דל
דלחם אפיא יפרסון לבוש תכלא
ויתנון עלוהי ית מגיסיא וית בזיכיא
וית מכילתא וית קסוות
נסוכא ולחמא תדירא עלוהי י
יהי: ויפרסון עליהון לבוש צבע
זהורי ויכסון יתיה בחופאה דמשך
ססגונא וישוון ית אריחוהי: ויס
ויסבון לבוש תכלא ויכסון ית
מנרתא דאנהורי וית בוציניהא
וית צבתהא וית מחתיתהא וית כ
כל מני משחא דישמשון לה ב
בהון: ויתנון יתה וית כל מנהא
לחופאה דמשך ססגונא ויתנון
על אריחא: ועל מדבחא דדהבא
יפרסון לבוש תכלא ויכסון יתיה
בחופאה דמשך ססגונא וישוון
ית אריחוהי: ויסבון ית כל מאני
שמושא דישמשון בהון בקודשא
ויתנון ללבוש תכלא ויכסון יתהון
בחופאה דמשך ססגונא ויתנון
על אריחא: ויסבון ית קטמא ד
דמדבחא ויפרסון עלוהי לבוש
ארגון: ויתנון עלוהי ית כל מנוהי
דישמשון עלוהי בהון ית מחתיתא
ית צנוריתא וית מגרופיתא וית
מזרקיא כל מאני מדבחא ויפ
ויפרסון עלוהי חופאה דמשך
ססגונ׳ וישוון אריחוהי: וישיצי אהרן

נרותיה· לפי בלעז שמתנין בהן השמן והפתילות· אל מכסה עור תחש· כמין מריצה· את כל כלי השרת אשר ישרתו בם בקדש· בתוך המשכן שם
שהוא קדש והן כלי הקטרת שמשרתים בהן במזבח הפנימי· ודשנו את המזבח· מזבח הנחשת· ודשנו· יטלו את הדשן מעליו· ופרשו עליו בגד ארגמן· ואש שירדה מן השמים רבוצה תחת הבגד כארי בשעת המסעות ואינו שורפו שהיו כופין עליה פסכתר של נחשת· מחתות· שבהן חותים
גחלים לתרומת הדשן עשויה כמין מחבת שאין לה אלא שלש מחיצות ומלפניה שואבת את הגחלים· מזלגות· צנוריות של נחשת שבהן מכין במי
במכברים שעל הסובה להפכן כדי שיתעכלו יפה ומהרי· יעים· הם מגרפות ובלעז וודיל והן של נחשת ובהן מכבדין את הדשן מעל המזבח·

לכסות את הקדש· הארון והמזבח· ואת כל כלי הקדש· המנורה וכלי שרת· ומתו· שאם יגעו חייבי מיתה בידי שמים· ופקדת· כדי כהונה ממונה על פ׳ אלים לשאת אותם· שמן וקטרת ושמן המשחה ומנחת התמיד עליו מוטל לצוות ולזרז ולהקריב במה רכייתן· פקודת כל המשכן· ובור היה כמונה על משא בני קהת· לצוות איש על עבודתו ועל משאו· והוא המשכן וכל אשר בו· כל הסדרין למעלה בפרשה זו· אבל משא בני גרשון ומררי שאינה מקדש הקדשים· על פי איתמר היה כמו שכתוב בפרשת נשא· אל תכריתו· אל תגרמו להם שימותו· ולא יבאו לראות כבלע את הקדש· לתוך פ׳ הנן שלו כמו שפרשתי למעלה בפרשה זו ופרשו עליו בגד תכלת וכסו אותו במכסה תלוי ובלע שלו זהו כסויו· נסלח במדבר סיני·

ובניו לכסת את הקדש ואת כל כלי הקדש בנסע המחנה ואחרי כן יבאו בני קהת לשאת ולא יגעו אל הקדש ומתו אלה משא בני קהת באהל מועד: ופקדת אלעזר בן אהרן הכהן שמן המאור וקטרת הסמים ומנחת התמיד ושמן המשחה פקדת כל המשכן וכל אשר בו בקדש ובכליו:

פ וידבר יהוה אל משה ואל אהרן לאמר: אל תכריתו את שבט משפחת הקהתי מתוך הלוים: וזאת עשו להם וחיו ולא ימתו בגשתם את קדש הקדשים אהרן ובניו יבאו ושמו אותם איש איש על עבדתו ואל משאו: ולא יבאו לראות כבלע את הקדש ומתו:

ובמיעלי לכסאה ית קודשא וית כל מני קודשא במיטל משריתא ובתר כן ייעלון בני קהת למטל ולא יקרבון לקודשא ולא ימותון אלין מטול בני קהת במשכן זמנא: ודמסיר לאלעזר בר אהרן כהנא משחא דאנהרותא וקטרת בוסמיא ומנחתא תדירא ומשחא דרבותא מטרת כל משכנא וכל דביה בקודשא ובמנוהי:

ומליל יי׳ עם משה ועם אהרן למימר: לא תשיצון ית שבט זרעית קהת מגו לואי: ודא עבידו להון ויחיון ולא ימותון במקרבהון לקדש קודשיא אהרן ובנוהי ייעלון וימנון יתהון גבר גבר על פולחניה ועל מטוליה: ולא ייעלון למחזי כד מכסן ית מני קודשא ולא ימותון:

פרשה

פרשת נשא

וידבר יהוה אל משה לאמר: נשא את ראש בני גרשון גם הם לבית אבתם למשפחתם: מבן שלשים שנה ומעלה עד בן חמשים שנה תפקד אותם כל הבא לצבא צבא לעבד עבדה באהל מועד: זאת עבדת משפחת הגרשני לעבד ולמשא: ונשאו את יריעת המשכן ואת אהל מועד מכסהו ומכסה התחש אשר עליו מלמעלה ואת מסך פתח אהל מועד: ואת קלעי החצר ואת מסך פתח שער החצר אשר על המשכן ועל המזבח סביב ואת מיתריהם ואת כל כלי עבדתם ואת כל אשר יעשה להם ועבדו: על פי אהרן ובניו תהיה כל עבדת בני הגרשני לכל משאם ולכל עבדתם ופ

ומליל יי׳ עם משה למימר: קבל ית חשבן בני גרשון אף אנון לבית אבהתהון לזרעיתהון: מבר תלתין שנין ולעילא עד בר חמשין שנין תמני יתהון כל דאתי לחילא חילא למפלח פולחנא במשכן זמנא: דין פולחן זרעית גרשון למפלח ולמטול: ויטלון ית יריעת משכנא וית משכן זמנא חופאיה וחופאה דססגונא דעלוהי מלעילא וית פרסא דתרע משכן זמנא: וית סרדי דרתא וית פרסא דמעלנא דתרע דרתא דעל משכנא ועל מדבחא סחור סחור וית אטוניהון וית כל מני פולחנהון וית כל דיתמסר להון ויפלחון: על מימר אהרן ובנוהי יהי כל פולחן בני גרשון לכל מטולהון ולכל פולחנהון

נשא את ראש בני גרשון גם הם כמו שעשיתי על בני קהת לראות כמה יש שהגיעו לכלל עבודה· את יריעות המשכן· עשר התחתונות· ואת אהל מועד· יריעות עזים העשויות לאהל עליו· מכסהו· עורות אילים מאדמים· מסך פתח· וילון המזרחי· אשר על המשכן· כלומר הקלעים והמסך של חצר הכוכבים ומגינים על המשכן ועל המזבח סביב· ואת כל אשר יעשה להם· כתרגומו ית כל דיתמסר להון לבני גרשון· על פי אהרן ובניו· ואי זה מהבנים ממונה עליהם ביד איתמר בן אהרן הכהן

ויתדתם ומיתריהם וגו' עמודים שהיו יתדות ומיתרי הקלעים במשא בני גרשון היו יתדות ומיתרים היו ליריעות ולקלעי' מלמטה שלא תגביהם הרוח ויתדות ומיתרים היו לעמודים סביב לתלות בהם הקלעים לשפתם התחתונה בכלונסות וקונטיסין כמו ששנינו במלאכת המשכן׃

וּפְקַדְתֶּם עֲלֵהֶם בְּמִשְׁמֶרֶת אֵת כָּל־מַשָּׂאָם׃ זֹאת עֲבֹדַת מש
מִשְׁפְּחֹת בְּנֵי הַגֵּרְשֻׁנִּי בְּאֹהֶל מוֹעֵד וּמִשְׁמַרְתָּם בְּיַד אִיתָמָר בֶּן
אַהֲרֹן הַכֹּהֵן׃ ס בְּנֵי מְרָרִי לְמִשְׁפְּחֹתָם לְבֵית א
אֲבֹתָם תִּפְקֹד אֹתָם׃ מִבֶּן שְׁלֹשִׁים שָׁנָה וָמַעְלָה וְעַד בֶּן־חֲמִשִּׁים
שָׁנָה תִּפְקְדֵם כָּל־הַבָּא לַצָּבָא לַעֲבֹד אֶת־עֲבֹדַת אֹהֶל מוֹעֵד׃
וְזֹאת מִשְׁמֶרֶת מַשָּׂאָם לְכָל־עֲבֹדָתָם בְּאֹהֶל מוֹעֵד קַרְשֵׁי הם
הַמִּשְׁכָּן וּבְרִיחָיו וְעַמּוּדָיו וַאֲדָנָיו׃ וְעַמּוּדֵי הֶחָצֵר סָבִיב ואר
וְאַדְנֵיהֶם וִיתֵדֹתָם וּמֵיתְרֵיהֶם לְכָל־כְּלֵיהֶם וּלְכֹל עֲבֹדָתָם וב
וּבְשֵׁמֹת תִּפְקְדוּ אֶת־כְּלֵי מִשְׁמֶרֶת מַשָּׂאָם׃ זֹאת עֲבֹדַת מִשְׁפְּחֹת
בְּנֵי מְרָרִי לְכָל־עֲבֹדָתָם בְּאֹהֶל מוֹעֵד בְּיַד אִיתָמָר בֶּן־אַהֲרֹן ו
הַכֹּהֵן׃ וַיִּפְקֹד מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן וּנְשִׂיאֵי הָעֵדָה אֶת־בְּנֵי הַקְּהָתִי ל
לְמִשְׁפְּחֹתָם וּלְבֵית אֲבֹתָם׃ מִבֶּן שְׁלֹשִׁים שָׁנָה וָמַעְלָה וְעַד בֶּן־
חֲמִשִּׁים שָׁנָה כָּל־הַבָּא לַצָּבָא לַעֲבֹדָה בְּאֹהֶל מוֹעֵד׃ וַיִּהְיוּ ו
פְקֻדֵיהֶם לְמִשְׁפְּחֹתָם אַלְפַּיִם שְׁבַע מֵאוֹת וַחֲמִשִּׁים׃ אֵלֶּה פק
פְקוּדֵי מִשְׁפְּחֹת הַקְּהָתִי כָּל־הָעֹבֵד בְּאֹהֶל מוֹעֵד אֲשֶׁר פָּקַד
מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן עַל־פִּי יְהוָה בְּיַד־מֹשֶׁה׃ ס וּפְקוּדֵי
בְּנֵי גֵּרְשׁוֹן לְמִשְׁפְּחוֹתָם וּלְבֵית אֲבֹתָם׃ מִבֶּן שְׁלֹשִׁים שָׁנָה ומ
וָמַעְלָה וְעַד בֶּן־חֲמִשִּׁים שָׁנָה כָּל־הַבָּא לַצָּבָא לַעֲבֹדָה בְּאֹהֶל
מוֹעֵד׃ וַיִּהְיוּ פְּקֻדֵיהֶם לְמִשְׁפְּחֹתָם לְבֵית אֲבֹתָם אַלְפַּיִם וְשֵׁשׁ
מֵאוֹת וּשְׁלֹשִׁים׃ אֵלֶּה פְּקוּדֵי מִשְׁפְּחֹת בְּנֵי גֵרְשׁוֹן כָּל־הָעֹבֵד
בְּאֹהֶל מוֹעֵד אֲשֶׁר פָּקַד מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן עַל־פִּי יְהוָה׃ וּפְקוּדֵי ם

ותמנון עליהון במטרא ית כל
מטוליהון׃ דין פולחן זרעית בני
גרשון במשכן זמנא ומטרתהון
בידא דאיתמר בר אהרן כהנא׃
בני מררי לזרעיתהון
לבית אבהתהון תמני יתהון׃ מ
מבר תלתין שנין ולעיל ועד בר
חמשין שנין תמנינון כל דאתי
לחילא למפלח ית פולחן משכן
זמנא׃ ודא מטרת מטולהון לכל
פולחנהון במשכן זמנא דפי מ
משכנא ועברוהי ועמודוהי וסמ
וסמכוהי׃ ועמודי דרתא סחור ס
סחור וסמכיהון וסכיהון ומטני
ומטוניהון לכל מניהון ולכל פ
פולחנהון ובשמהן תמנון ית מני
מטרת מטולהון׃ דין פלחן זרעית
בני מררי לכל פולחנהון במשכן
זמנא בידא דאיתמר בר אהרן
כהנא׃ ומנא משה ואהרן ורבר
ורברבי כנישתא ית בני קהת לז
לזרעיתהון ולבית אבהתהון׃ מבר
תלתין שנין ולעילא ועד בר ח
חמשין שנין כל דאתי לחילא ל
לפולחנא במשכן זמנא׃ והוו מ
מניניהון לזרעיתהון תרין אלפין
ושבע מאה וחמשין׃ אלין מניני
זרעית קהת כל דפלח במשכן
זמנא דמנא משה ואהרן על מי
מימרא דיי בידא דמשה׃

ומניני בני גרשון לזרעיתהון ו
ולבית אבהתהון׃ מבר תלתין שנ
שנין ולעילא ועד בר חמשין ש
שנין כל דאתי לחילא לפולחנא
במשכן זמנא׃ והוו מניניהון לז
לזרעיתהון לבית אבהתהון תר
תרין אלפין ושית מאה ותלתין׃
אלין מניני זרעית בני גרשון כ
כל דפלח במשכן זמנא דמנא
משה ואהרן על מימרא דיי׃ ומ
ומניני

עבודת עבודה. הוא השיר במצלתים וכנורות שהיא עבודה לעבודה אחרת. ועבודת משא. כמשמעו. ופקודיו אשר צוה יי' את משה. ואותן הפקוד
הפקודים היו במצוה מבן שלשים ועד בן חמשים. צו את בני ישר'. וגו' פרשה זו נאמרה ביום שהוקם המשכן ושמנה פרשיות נאמרו בו ביום
כדאי' במסכת גיטין בפרק הנזקין. וישלחו מן המחנה. שלש מחנות היו שם בשעת חנייה תוך הקלעים היא מחנה שכינה וחניית הלוים סביב כמו
שמפורש בפרשת במדבר סיני היא מחנה לויה. ומשם עד סוף מחנה הדגלים לכל ארבע הרוחות היא מחנה ישר'. והצרוע נשתלח חוץ לכולן הזב
מותר במחנה ישר' ומשולח מן השתים וטמא לנפש מותר אף בשל לויה ואינו משולח אלא משל שכינה וכל זה דרשו רבותי' מן המקראות בפס

מִשְׁפְּחֹת בְּנֵי מְרָרִי לְמִשְׁפְּחֹתָם לְבֵית אֲבֹתָם: מִבֶּן שְׁלֹשִׁים ש
שָׁנָה וָמַעְלָה וְעַד בֶּן חֲמִשִּׁים שָׁנָה כָּל הַבָּא לַצָּבָא לַעֲבֹדָה ב
בְּאֹהֶל מוֹעֵד: וַיִּהְיוּ פְקֻדֵיהֶם לְמִשְׁפְּחֹתָם שְׁלֹשֶׁת אֲלָפִים ו
וּמָאתָיִם: אֵלֶּה פְקוּדֵי מִשְׁפְּחֹת בְּנֵי מְרָרִי אֲשֶׁר פָּקַד מֹשֶׁה וא
וְאַהֲרֹן עַל פִּי יְהוָה בְּיַד מֹשֶׁה: כָּל הַפְּקֻדִים אֲשֶׁר פָּקַד מֹשֶׁה
וְאַהֲרֹן וּנְשִׂיאֵי יִשְׂרָאֵל אֶת הַלְוִיִּם לְמִשְׁפְּחֹתָם וּלְבֵית אֲבֹתָם:
מִבֶּן שְׁלֹשִׁים שָׁנָה וָמַעְלָה וְעַד בֶּן חֲמִשִּׁים שָׁנָה כָּל הַבָּא ל
לַעֲבֹד עֲבֹדַת עֲבֹדָה וַעֲבֹדַת מַשָּׂא בְּאֹהֶל מוֹעֵד: וַיִּהְיוּ פקד
פְּקֻדֵיהֶם שְׁמֹנַת אֲלָפִים וַחֲמֵשׁ מֵאוֹת וּשְׁמֹנִים: עַל פִּי יְהוָה פ
פָּקַד אוֹתָם בְּיַד מֹשֶׁה אִישׁ אִישׁ עַל עֲבֹדָתוֹ וְעַל מַשָּׂאוֹ וּפְקֻדָיו
אֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת מֹשֶׁה: פ וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל
מֹשֶׁה לֵּאמֹר: צַו אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וִישַׁלְּחוּ מִן הַמַּחֲנֶה כָּל צָרוּעַ
וְכָל זָב וְכֹל טָמֵא לָנָפֶשׁ: מִזָּכָר עַד נְקֵבָה תְּשַׁלֵּחוּ אֶל מִחוּץ
לַמַּחֲנֶה תְּשַׁלְּחוּם וְלֹא יְטַמְּאוּ אֶת מַחֲנֵיהֶם אֲשֶׁר אֲנִי שֹׁכֵן ב
בְּתוֹכָם: וַיַּעֲשׂוּ כֵן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיְשַׁלְּחוּ אוֹתָם אֶל מִחוּץ לַמַּחֲנֶה
כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה אֶל מֹשֶׁה כֵּן עָשׂוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:
פ וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל מֹשֶׁה לֵּאמֹר: דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
אִישׁ אוֹ אִשָּׁה כִּי יַעֲשׂוּ מִכָּל חַטֹּאת הָאָדָם לִמְעֹל מַעַל בַּיהוָה
וְאָשְׁמָה הַנֶּפֶשׁ הַהִוא: וְהִתְוַדּוּ אֶת חַטָּאתָם אֲשֶׁר עָשׂוּ וְהֵשִׁיב
אֶת אֲשָׁמוֹ בְּרֹאשׁוֹ וַחֲמִישִׁתוֹ יֹסֵף עָלָיו וְנָתַן לַאֲשֶׁר אָשַׁם לוֹ: ו
וְאִם אֵין לָאִישׁ גֹּאֵל לְהָשִׁיב הָאָשָׁם אֵלָיו הָאָשָׁם הַמּוּשָׁב

זרעית בני מררי לזרעיתהון לב
לבית אבהתהון: מבר תלתין שנ
שנין ולעילא ועד בר חמשין
שנין כל דאתי לחילא לפלחנא
במשכן זמנא: והוו מניניהון לז
לזרעיתהון תלתא אלפין ומאתן:
אלין מניני זרעית בני מררי ד
דמנא משה ואהרן על מימרא ד
דיי' בידא דמשה: כל מניא ד
דמנא משה ואהרן ורברבי ישר'
ית ליואי לזרעיתהון ולבית אב
אבהתהון: מבר תלתין שנין ולע
ולעילא ועד בר חמשין שנין
כל דאתי למפלח פלחן פלחנא
ופלחן מטול במשכן זמנא: והוו
מניניהון תמניא אלפין וחמש מ
מאה ותמנן: על מימרא דיי' מנ
מנא יתהון בידא דמשה גבר ג
גבר על פלחניה ועל מטוליה ו
ומניניהי דפקיד יי' ית משה:
ומליל יי' עם משה למימר: פקיד
ית בני ישר' וישלחון מן משרי
משריתא כל דסגיר וכל דדאיב
וכל דמסאב לטמי נפשא דאנ
דאנשא: מדכר עד נוקבא תשלח
תשלחון למברא למשריתא תש
תשלחונון ולא יסאבון ית מש
משריתהון דשכינתי שריא בינ
ביניהון: ועבדו כן בני ישר' וש
ושלחו יתהון למברא למשריתא
כמא דמליל יי' עם משה כן עב
עבדו בני ישר': ומליל יי'
עם משה למימר: מליל עם בני
ישר' גבר או אתא ארי יעבדון
מכל חובי אנשא לשקרא שקר
קדם יי' ויחוב אנשא ההוא: ויודון
ית חוביהון דעבדו ויתיב ית חב
חוביה ברישיה וחומשיה יוסף
עלוהי ויתן לדחב ליה: ואם לית
לגבר פריק לאתבא חובתא ליה
חובתא דמתיב

פסחים. לטמי נפשא דאינשא. אומר אני שהוא לשון עצמות אדם בלשון ארמי והרבה יש בבראשית רבה אדריאנוס שחיק טמיא שוחק עצמות. ל
למעול מעל ביי'. הרי חזר וכתב כאן פרשת גוזל ונשבע על שקר היא האמורה בפרשת ויקרא ומעלה מעל ביי' וכחש בעמיתו וגו' ונשנית כאן
בשביל שני דברים שנתחדשו האחד שכתב כאן והתודו למד שאינו חייב חומש ואשם על פי עדים עד שיודה בדבר והשני שפירש על גזל הגר
שהוא נתן לכהנים. את אשמו בראשו. הוא הקרן שנשבע עליו. לאשר אשם לו. למי שנתחייב לו. ואם אין לאיש גואל. שמת התובע שהשביעו
ואין לו יורשים. להשיב האשם אליו. כשנמלך זה להתודות על עונו ואמרו רבותי' וכי יש לך אדם בישר' שאין לו גואלים או אח או בן או שא
שאר בשר הקרוב ממשפחת אביו למעלה עד יעקב אלא זה הגר שמת ואין לו יורשי'. האשם המושב. זה הקרן והחומש. ליי' לכהן. קנאו השם ונתנו
לכהן שבאותו משמר. מלבד איל הכפורים. האמור בויקרא שהוא צריך להביא. וכל תרומה. וגו' אמר ר' ישמעא' וכי תרומה מקריבין לכהן והלא
הוא המחזר אחריה לבית הגרנות ומה ת"ל אשר יקריבו לכהן אלו הבכורים שנ' בהם תביא בית יי' אלהיך ואיני יודע מה יעשה בהם ת"ל לכהן לו יה
יהיה בא הכתוב ולמד על הבכורים שיהו נתנים לכהנים. ואיש את קדשיו לו יהיו. לפי שנאמרו מתנות כהונה ולויה יכול יבואו ויטלום בזרוע ת"ל
ואיש את קדשיו לו יהיו מגיד שטובת הנאתן לבעלים. ועוד מדרשים הרבה דרשו בו בספרי. ומדרש אגדה איש את קדשיו לו יהיו. מי שמעכב
מעשרותיו ואינו נותנן לכהן לו יהיו המעשרות סוף שאין שדהו עושה אלא אחד מעשרה שהיה למודה לעשות. ואיש אשר יתן לכהן מתנות הראויה

142

לו יהיה. הרבה ממון. איש איש כי תשטה אשתו. מה כתוב למעלה מן הענין ואיש את קדשיו לו יהיו אם אתה מעכב מתנות כהונה חייך שבצרך לבא אצלו להביא לו את הסוטה. כי תשטה. תט מדרכי צניעות ותחשד בעיניו כמו שטה מעליו אל ישט אל דרכיה לבך. ומעלה בו מעל. ושכב איש אותה. ונעלם מעיני אישה. פרט לסומא שאם היה רואה ומעמעם אין המים בודקין אותה. ונסתרה שעור סתירה לכדי לטומאה ביאה ועד אין בה אם יש בה אפילו עד אחד שאומר נטמאת לא היתה שותה. ועד אין בה בטומאה אבל יש עדים לסתירה. נתפשה. נאנסה כמו ותפשה ושכב עמה. ועבר עליו. קודם לסתירה. רוח קנאה. וקנא. ערש׳ ובמתי לשון התראה שמתרה בה אל תסתרי עם איש פלוני. והיא

ליהוה לכהן מלבד איל הכפרים אשר יכפר בו עליו: וכל ז
תרומה לכל קדשי בני ישראל אשר יקריבו לכהן לו יהיה:
ואיש את קדשיו לו יהיו איש אשר יתן לכהן לו יהיה:
פ וידבר יהוה אל משה לאמר: דבר אל בני
ישראל ואמרת אלהם איש איש כי תשטה אשתו ומעלה בו
מעל: ושכב איש אתה שכבת זרע ונעלם מעיני אישה ונ
ונסתרה והיא נטמאה ועד אין בה והוא לא נתפשה: ועבר
עליו רוח קנאה וקנא את אשתו והוא נטמאה או עבר עליו
רוח קנאה וקנא את אשתו והיא לא נטמאה: והביא האיש
את אשתו אל הכהן והביא את קרבנה עליה עשירת הא
האיפה קמח שערים לא יצק עליו שמן ולא יתן עליו לבנה
כי מנחת קנאת הוא מנחת זכרון מזכרת עון: והקריב אתה
הכהן והעמדה לפני יהוה: ולקח הכהן מים קדשים בכלי
חרש ומן העפר אשר יהיה בקרקע המשכן יקח הכהן ונתן
אל המים: והעמיד הכהן את האשה לפני יהוה ופרע את
ראש האשה ונתן על כפיה את מנחת הזכרון מנחת קנאת
הוא וביד הכהן יהיו מי המרים המאררים: והשביע אתה ה
הכהן ואמר אל האשה אם לא שכב איש אתך ואם לא ש
שטית טמאה תחת אישך הנקי ממי המרים המאררים הא
האלה: ואת כי שטית תחת אישך וכי נטמאת ויתן איש בך
את שכבתו מבלעדי אישך: והשביע הכהן את האשה בש

קדם יי׳ לכהנא בר מדכר כפוריא
דיכפר ביה עלוהי: וכל אפרשו
אפרשותא לכל קודשיא דבני יש
ישראל דיקרבון לכהנא דליה יהי:
וגבר ית מעשר קודשוהי דליה
יהון גבר דיתן לכהנא דליה יהי:

ומליל יי׳ עם משה למימר:
מליל עם בני ישראל ותימר להון
גבר גבר ארי תסטי אתתיה ות
ותשקר ביה שקר: וישכוב גבר י
יתה שכבת זרעא ויהי מכסא מ
מעיני בעלה ומטמרא והיא מס
מסאבא וסהיד לית בה והיא לא
אתאחדת: ויעבר עלוהי רוח קנ
קנאה ויקני ית אתתיה והיא מ
מסאבא או עבר עלוהי רוח קנ
קנאה ויקני ית אתתיה והיא לא
מסאבא: וייתי גברא ית אתתיה
לות כהנא וייתי ית קורבנה עלה
חד מן עסרא בתלת סאין קמח
סערין לא יריק עלוהי משחא
ולא יתן עלוהי לבונתא ארי מנ
מנחת קנאתא היא מנחת דוכרנא
מדכרת חובין: ויקרב יתה כהנא
ויקימינה קדם יי׳: ויסב כהנא מי
כיור במאן דחסף ומן עפרא ד
דיהי ביסודי משכנא יסב כהנא
ויתן למיא: ויקים כהנא ית אתתא
קדם יי׳ ויפרע ית רישא דאתתא
ויתן על ידהא ית מנחת דכרנא
מנחת קנאתא היא ובידא דכהנא
יהון מיא מריריא מלטטיא: וי
וימומי יתה כהנא ויימר לאתתא
אם לא שכיב גבר יתיך ואם לא
סטית לאסתאבא בר מבעליך
הוי זכאה ממיא מריריא מלט
מלטטיא האלין: ואת ארי סטית
בר מבעליך וארי אסתאבת ויהב
גבר ביך ית שכבתה בר מבעל
מבעליך: וימומי כהנא ית אתתא

נטמאה או עבר עליו. וגו׳ כלומר הוא התרה בה ועברה על התראתו ואין ידוע אם נטמאה אם לאו. קמח. שלא יהא מסלת. שעורים. ולא חטים היא עשתה מעשה בהמה וקרבנה מאכל בהמה. לא יצק עליו שמן. שלא יהא קרבנה מהודר שהשמן קרוי אור והיא עשתה בחשך. ולא יתן עליו לבונה. שהאמהות נקראו לבונה שנ׳ אל גבעת הלבונה והיא פירשה מדרכיהן. כי מנחת קנאות הוא. הקמח הזה קמח לשון זכר. מנחת קנאות. שם מעוררת עליה שתי קנאות קנא׳ המקום וקנאת הבעל. מים קדושים. שקדשו בכיור לפי שנעשה מנחשת מראות הצובאות וזו פרשה מדרכיהן שהיו כבעלות לבעליהן במצרים תחת התפוח וזו קלקלה לאחר תבוא בו. בכלי חרש. היא השקת את הנואף יין משובח בכוסות משובחים לפיכך תשתה מים המרים במקידה בזויה של חרס. והעמיד הכהן. וגו׳ והלא כבר נאמר והעמידה לפני יי׳ אלא מסיעין היו אותה ממקום למקום כדי ליגעה ותטרף דעתה ותודה. ופרע. סותר את קליעת שערה כדי לבוותה מכאן לבנות ישראל שגלוי הראש גנאי להם. לפני יי׳. בשער ניקנור הוא שער העזרה המזרחי דרך כל הנכנסין ונתן על כפיה. ליגעה אולי תטרף דעתה ותודה ולא ימחה שם המיוחד על המים. המרים. על שם סופן שהם מרים לה. המאררים. המחסרים אותה מן העולם לשון כלון ממאיר ולא יתכן לפרש מים מאררים שאחרי קרושותו הן ולא מאררים כתב הכתוב אלא מאררים את אחרים ואף אנקלוס לא תרגם ליטייא אלא מלטטיא מראות קללה בגופה של זו. והשביע אותה. וגו׳ ומה היא השבועה אם לא שכב הנקי. הא אם שכב חנקי שמכלל לאו אתה שומע הן אלא שפתח לפתוח בדיני נפשות תחלה לזכות. ואת כי שטית. כי משמש לשון אם

שבועת האלה· שבועה של קללה· יתן יי׳ אותך לאלה וגו׳ יהיו הכל מקללין ביך יבואך כדרך שבא לפלונית· ולשבועה· שיהיו הכל נשבעין בין רש לא יארע לי כדרך שאירע לפלונית וכן הוא אומר והנחתם שמכם לשבועה לבחירי שהצדיקים נשבעים בפורענות של רשעים וכן לענין הברכה ונברכו וגו׳ בך יברך ישר׳ לאמר· את ירכך· בקללה הקדים ירך לבטן לפי שהתחילה בעבירה תחילה· צבה· כתרגו׳ נפוחה· לצבות בטן· כמו להצ להצבות בטן וזה שמוש פתח שהלשון נקודה בו וכן לנחותם הדרך לראותכם את הדרך אשר תלכו בה וכן ולנפיל ירך· להנפיל ירך שהמים מצבים את הבטן ומפילים את הירך· לצבות בטן ולנפיל ירך· בטנו וירכו של בועל או אינו אלא של נבעלת כשהוא אומר את ירכך נופלת ואת בטנך

בשבעת האלה ואמר הכהן לאשה יתן יהוה אותך לאלה
ולשבעה בתוך עמך בתת יהוה את ירכך נפלת ואת בטנך
צבה: ובאו המים המאררים האלה במעיך לצבות בטן ול
ולנפל ירך ואמרה האשה אמן אמן: וכתב את האלת הא
האלה הכהן בספר ומחה אל מי המרים: והשקה את הא
האשה את מי המרים המאררים ובאו בה המים המאררים
למרים: ולקח הכהן מיד האשה את מנחת הקנאת והניף
את המנחה לפני יהוה והקריב אתה אל המזבח: וקמץ ה
הכהן מן המנחה את אזכרתה והקטיר המזבחה ואחר יש
ישקה את האשה את המים: והשקה את המים והיתה אם
נטמאה ותמעל מעל באישה ובאו בה המים המאררים למ
למרים וצבתה בטנה ונפלה ירכה והיתה האשה לאלה ב
בקרב עמה: ואם לא נטמאה האשה וטהרה הוא ונקתה
ונזרעה זרע: זאת תורת הקנאת אשר תשטה אשה תחת
אישה ונטמאה: או איש אשר תעבר עליו רוח קנאה וקנא
את אשתו והעמיד את האשה לפני יהוה ועשה לה הכהן א
את כל התורה הזאת: ונקה האיש מעון והאשה ההוא תשא
את עונה: פ וידבר יהוה אל משה לאמר:
דבר אל בני ישראל ואמרת אלהם איש או אשה כי יפלא נ
לנדר נדר נזיר להזיר ליהוה: מיין ושכר יזיר חמץ יין וחמץ
שכר לא ישתה וכל משרת ענבים לא ישתה וענבים לחים

במומתא דלוטא ויימר כהנא ל
לאתתא יתן יי׳ יתיך ללוט ולמ
ולמומי בגו עמיך בדיתן יי׳ ית
ירכיך מסיא וית מעיכי נפיחין:
ויעלון מיא מלטטיא האלין ב
במעיכי לאפחא מעין ולאמסאה
ירך ותימר אתתא אמן אמן: וי
ויכתוב ית לוטיא האלין כהנא
בספרא וימחוק למיא מריריא:
וישקי ית אתתא ית מיא מריריא
מלטטיא ויעלון בה מיא מלט
מלטטיא ללוט: ויסב כהנא מי
מידא דאתתא ית מנחתא דקנ
דקנאתא ויריס ית מנחתא קדם
יי׳ ויקרב יתה למדבחא: ויקמוץ
כהנא מן מנחתא ית אדכרתא ו
ויסק למדבחא ובתר כן ישקי ית
אתתא ית מיא: וישקנה ית מיא
ותהי אם אסתאבת ושקרת שקר
בבעלה ויעלון בה מיא מלטטיא
ללוט ויפחון מעהא ותתמסי יר
ירכה ותהי אתתא ללוטא בגו ע
עמה: ואם לא אסתאבת אתתא
ודכיא היא ותפוק זכאה ותעדי
עדוי: דא אוריתא דקנאתא דת
דתסטי אתתא בר מבעלה ותס
ותסתאב: או גבר דתעבר עלוהי
רוח קנאה ויקני ית אתתיה ויקים
ית אתתא קדם יי׳ ויעבד לה כה
כהנא ית כל אוריתא הדא: ויהי
זכאה גברא מחובין ואתתא ההי
ההיא תקבל ית חובה:

ומליל יי׳ עם משה למימר: מלי
מליל עם בני ישר׳ ותימר להון גבר
או אתתא ארי יפריש למדר נדר
נזירו למזר קדם יי׳: מחמר חדת
ועתיק יזר חל דחמר חדת וחל ד
דחמר עתיק לא ישתי וכל מת
מתרות ענבין לא ישתי וענבין
רטיבין

צבה הרי של נבעלת אמור· אמן אמן· קבלת שבועה אמן אם מאיש זה אמן אם מאיש אחר אמן על האלה אמן על השבועה· והשקה את האשה אינו זה סדר המעשה שהרי בתחילה מקריב מנחתה אלא הכתוב מבשרך· שכשישקנה יבאו בה למרים לפי שנ׳ בטן וירך מנין לשאר כל הגוף ת״ל ובאו בה בבולה אם כן מה ת״ל בטן וירך לפי שהן התחילו בעבירה תחילה לפיכך התחיל מהן הפורענות· למרים· להיות לה רעים ומרים· והניף· מוליך ומביא מעלה ומוריד ואף היא מניפה עמו שידה למעלה מידו של כהן· והקריב אותה· זו היא הגשתה בקרן דרומית מערבית של מזבח קודם קמיצה כשאר מנחות· אזכרתה· הוא הקומץ שעל ידי הקטרתו הסמנחה באה לזכרון לגבוה· והשקה את המים· לרבות שאם אמרה איני שותה לאחר שנמחקה מגלה מערערין אותה ומשקין אותה בעל כרחה אלא אם כן אמרה טמאה אני· וצבתה בטנה וגו׳ אע״פ שבקליל ירך תחלה המים אין בודקין אלא כדרך כניסתן בה· והיתה האשה לאלה· כמו שפרשתי שיהיו הכל מלין בה· בקרב עמה· הפרש בין אדם המתנוול במקום שמכירין לאדם המתנוול במקום שאינו נכר· ואם לא נטמאה· בסתירה זו· וטהורה היא ממקום אחר· ונקתה· ממים המאררים ולא עוד אלא ונזרעה זרע אם היתה יולדת בצער תלד בריוח שחורים יולדת לבנים· או איש· כמו או מודע כלומר אם איש קנאי הוא לכך והעמיד את האשה· ונקה האיש מעון· אם בדיקה המים מלירגע לומ׳ תבוסי במיתתה כיון שהוא מן הענוש· ד״א משישקנה ההא מיהלך בהיתר· ונקה מעון· שהסוטה מסורה לבעלה· כי יפלא·

יפליא יפריש למה נסמכה פרשת נזיר לפרשת סוטה לומר לך כל הרואה סוטה בקלקולה יזיר עצמו מן היין שהוא מביא לידי נאוף: נדר נזיר: אין נזירה בכל מקום אלא פרישה אף כאן שפירש מן היין: להזיר לה׳ להבדיל עצמו מן היין לשם שמים: מיין ושכר: כתרגומו מחמר חדת ועתיק שהיין משכר כשהוא ישן: כל משרת: לשון שרויה בתוך מים וכל משקה ובלשון משנה יש הרבה אין שורין דיו וסמנים: חרצנים: הם הגרעינים: זג: הם קליפות שמבחוץ שהחרצנים בתוכן כענבל בזוג: קדש יהיה: השער שלו לגדל הפרע של שער ראשו: פרע: נקוד פתח לפי שהוא דבוק לשער ראשו פרע של שער. ופי׳ של פרע גדול של שער וכן מה ראמו לא יפרע ואין קרוי פרע פחות משלשים יום: כל ימי נזרו קדוש הוא: זו קדושת הגוף כלי

ויבשים לא יאכל: כל ימי נזרו מכל אשר יעשה מגפן היין מ
מחרצנים ועד זג לא יאכל: כל ימי נדר נזרו תער לא יעבר
על ראשו עד מלאת הימם אשר יזיר ליהוה קדש יהיה גדל
פרע שער ראשו: כל ימי הזירו ליהוה על נפש מת לא יבא:
לאביו ולאמו לאחיו ולאחתו לא יטמא להם במתם כי נזר
אלהיו על ראשו: כל ימי נזרו קדש הוא ליהוה: וכי ימות מת
עליו בפתע פתאם וטמא ראש נזרו וגלח ראשו ביום טהרתו
ביום השביעי יגלחנו: וביום השמיני יבא שתי תרים או שני
בני יונה אל הכהן אל פתח אהל מועד: ועשה הכהן אחד
לחטאת ואחד לעלה וכפר עליו מאשר חטא על הנפש וק
וקדש את ראשו ביום ההוא: והזיר ליהוה את ימי נזרו וה
והביא כבש בן שנתו לאשם והימים הראשנים יפלו כי טמא
נזרו: וזאת תורת הנזיר ביום מלאת ימי נזרו יביא אתו אל
פתח אהל מועד: והקריב את קרבנו ליהוה כבש בן שנתו
תמים אחד לעלה וכבשה אחת בת שנתה תמימה לחטאת
ואיל אחד תמים לשלמים: וסל מצות סלת חלת בלולת ב
בשמן ורקיקי מצות משחים בשמן ומנחתם ונסכיהם: וה
והקריב הכהן לפני יהוה ועשה את חטאתו ואת עלתו: ו
ואת האיל יעשה זבח שלמים ליהוה על סל המצות ועשה
הכהן את מנחתו ואת נסכו: וגלח הנזיר פתח אהל מועד
את ראש נזרו ולקח את שער ראש נזרו ונתן על האש אשר

ובוסין לא ייכול: כל יומי נזריה מכל דמתעבד מגופנא דחמרא מ מפורצנין ועד עצורין לא ייכול: כל יומי נדר נזריה מספר לא יעבר על רישיה עד משלם יומיא דיפריש קדם יי קדיש יהי רבי פרוע שער רישיה: כל יומין דיפריש קדם יי על נפשא דמיתא לא ייעול: לאבוהי ולאמיה לאחוהי ולאחתיה לא יסתאב להון במותהון ארי כלילא דאלהיה על רישיה: כל יומי נזריה קדיש הוא קדם יי: וארי ימות מיתא עלוהי בתכף שלו ויסאב ריש נזריה ויגלח רישיה ביומא דדכותיה ביומא שביעאה יגלחיניה: וביומא תמינאה ייתי תרין שפנינין או תרין בני יונה לות כהנא לתרע משכן זמנא: ויעבד כהנא חד לחטאתא וחד לעלתא ויכפר עלוהי מדחב על מיתא ויקדש ית רישיה ביומא ההוא: ויזר קדם יי ית יומי נזריה וייתי אמר בר שתיה לאשמא ויומיא קדמאי יבטלון ארי אסתאב נזריה: ודא אורייתא דנזירא ביום משלם יומי נזריה ייתי יתיה לתרע משכן זמנא: ויקרב ית קרבניה קדם יי אמר בר שתיה שלים חד לעלתא ואמרתא חדא בת שתה שלמתא לחטאתא ודכר חד שלים לנכסת קודשיא: וסל פטיר סלתא גריצן דפילן במשח ואספוגין פטירין דמשיחין במשח ומנחתהון ונסכיהון: ויקרב כהנא קדם יי ויעבד ית חטאתיה וית עלתיה: וית דכרא יעבד נכסת קודשיא קדם יי על סלא דפטיריא ויעבד כהנא ית מנחתיה וית ניסכיה: ויגלח נזירא בתרע משכן זמנא ית ריש נזריה ויסב ית שער ריש נזריה ויתן על אשתא די

עליו שמת לפניו: פתע זה אונס: פתאם זה שוגג ויש אומרים פתע פתאם דבר אחד הוא מקרה של פתאם: וכי ימות מת עליו: באהל שהוא בו: ביום טהרתו: ביום הזייתו או אינו אלא בשמיני שהוא טהור לגמרי ת״ל ביום השביעי אי שביעי יכול אפי׳ לא הזה ת״ל ביום טהרתו: וביום השמיני יביא שתי תורים: להוציא את השביעי או אינו אלא להוציא את התשיעי קבע זמן לקרבן וקבע זמן לשקריבין מה קרבן האמור שמיני ומיום והלאה אף מקריבין שמיני ותשיעי והלאה: מאשר חטא על הנפש שלא נזהר מטומאת המת. ר׳ אלעזר הקפר אומר שציער עצמו מן היין: וקדש את ראשו לחזור ולהתחיל מנין נזירותו: והזיר את ימי נזרו יחזור וימנה בתחלה: והימים הראשונים יפלו לא יעלו מן המנין: יביא אותו יביא את עצמו וזה אחד משלשה אתים שהיה ר׳ ישמעאל דורש כן כיוצא בו והשיאו אותם עון אשמה את עצמם כיוצא בו ויקבר אותו בגיא הוא קבר את עצמו: ומנחתם ונסכיהם של עולה ושלמים לפי שהיו בכלל ויצאו לידון בדבר חדש שיטעונו לחם החזירן לכללן שיטעונו נסכים כדין עולה ושלמים: חלות מצות ורקיקי מצות עשר מכל מין: זבח שלמים על סל המצות ישחט את השלמים על מנת לקדש את הלחם: את מנחתו ואת נסכו של איל: וגלח הנזיר פתח אהל מועד יכול יגלח בעזרה הרי זה דרך בזיון אלא וגלח הנזיר לאחר שחיטת השלמים שכתוב בהן ושחטו פתח אהל מועד

אשר תחת זבח השלמים · תחת הדוד שהוא מבשלן בו לפי ששלמי נזיר היו מתבשלין בעזרה שצריך ליטול הכהן הזרוע אחר שנתבשל · הזרוע בשלה · לאחר שנתבשלה · קדש הוא לכהן · החלה והרקיק והזרוע תרומה הן לכהן · על חזה התנופה · מלבד חזה ושוק הראויים לו מכל שלמים מוסף על שלמי נזיר הזרוע הזה לפי שהיו שלמי נזיר בכלל ויצאו לידון בדבר החדש להפרשת זרוע הוצרך להחזירן לכללן לידון אף בחזה ושוק · מלבד אשר תשיג ידו · שאם אמר הריני נזיר על מנת לגלח על מאה עולות ומאה שלמים · כפי נדרו אשר ידר יעשה · מוסף על תורת נזרו · על תורת הנזיר מוסיף ולא יחסר · שאם אמר הריני נזיר חמש נזירות על מנת לגלח על שלש בהמות הללו אין אני קורא בו כאשר ידר כן יעשה

אחת וזבח השלמים: ולקח הכהן את הזרע בשלה מן האיל וחלת מצה אחת מן הסל ורקיק מצה אחד ונתן על כפי הנזיר אחר התגלחו את נזרו: והניף אותם הכהן תנופה לפני יהוה קדש הוא לכהן על חזה התנופה ועל שוק התרומה ואחר ישתה הנזיר יין: זאת תורת הנזיר אשר ידר קרבנו ליהוה על נזרו מלבד אשר תשיג ידו כפי נדרו אשר ידר כן יעשה על תורת נזרו: פ

וידבר יהוה אל משה לאמר: דבר אל אהרן ואל בניו לאמר כה תברכו את בני ישראל אמור להם: ס יברכך יהוה וישמרך: ס יאר יהוה פניו אליך ויחנך: ס ישא יהוה פניו אליך וישם לך שלום: ס ושמו את שמי על בני ישראל ואני אברכם: ס

ויהי ביום כלות משה להקים את המשכן וימשח אתו ויקדש אתו ואת כל כליו ואת המזבח ואת כל כליו וימשחם ויקדש אתם: ויקריבו נשיאי ישראל ראשי בית אבתם הם נשיאי המטת הם העמדים על הפקדים: ויביאו את קרבנם לפני יהוה שש עגלת צב ושני עשר בקר עגלה על שני הנשאים ושור לאחד ויקריבו אותם לפני המשכן: ויאמר יהוה אל משה לאמר: קח מאתם והיו לעבד את עבדת אהל מועד ונתתה אותם אל הלוים איש כפי עבדתו: ויקח משה את העגלת ואת הבקר ויתן אותם אל הלוים: את שתי העגלות ואת א

דחותה תחות דנכסת קודשיא: ויסב כהנא ית דרעא בשלא מן דכרא וגריצתא פטירתא חדא מן סלא ועריך פטיר חד ויתן על ידי נזירא בתר דיגלח ית נזריה: וירים יתהון כהנא ארמא קדם יי' קודשא הוא לכהנא על חדיא דארמותא ועל שקא דאפרשותא ובתר כן ישתי נזירא חמרא: דא אוריתא דנזירא דידר קרבניה קדם יי' על נזריה בר מדתדבק ידיה כפם נדריה דידר כן יעבד על אוריתא דנזריה:

ומליל יי' עם משה למימר: מליל עם אהרן ועם בנוהי למימר כדין תברכון ית בני ישראל כד תימרון להון: יברכך יי' ויטרך: ינהר יי' שכינתיה לותך ויחנך: ישא יי' אפוהי לותך וישוי לך שלם: וישוון ית ברכת שמי על בני ישראל ואנא אבריכנון:

והוה ביומא דשצי משה לאקמא ית משכנא ורבי יתיה וקדיש יתיה וית כל מנוהי וית מדבחא וית כל מנוהי ורבינון וקדיש יתהון: וקריבו רברבי ישראל רישי בית אבהתהון אנון רברבי שבטיא אנון דקימין על מניניא: ואיתיו ית קרבנהון לקדם יי' שית עגלן כד מחפין ותרי עשר תורין עגלתא על תרין רברביא ותורא לחד וקריבו יתהון לקדם משכנא: ואמר יי' למשה למימר: קבל מנהון ויהון למפלח ית פלחן משכן זמנא ותתן יתהון לליואי גבר כמסת פולחניה: ונסב משה ית עגלתא וית תורי ויהב יתהון לליואי: ית תרתין עגלן וית

אמור להם · כמו זכור שמור בלשון רש"י · אמור להם שיהו כולם שומעים · אמור · מלא לא תברכם בחפזון ובבהלות אלא בכוונה ובלב שלם · יברכך שיתברכו נכסיך · וישמרך · שלא יבואו עליך שודדים ליטול ממונך שהנותן מתנה לעבדו אינו יכול לשמרו מכל אדם וכיון שבאים לסטים עליו ונוטלין אותה ממנו מה הנאה יש לו במתנה זו אבל הקב"ה הוא הנותן הוא השומר והרבה מדרשים דרשו בו בספרי · יאר יי' פניו אליך · יראה לך פנים שוחקות פנים צהובות · ויחנך · יתן לך חן · ישא יי' פניו אליך · יכבוש כעסו · ושמו את שמי · יברכום בשם המפורש · ואני אברכם · לישראל ואסכים עם הכהנים · ד"א ואני אברכם לכהנים · ויהי ביום כלות משה · כלת כתיב יום הקמת המשכן היו ישראל ככלה הנכנסת לחופה · כלות משה · בצלאל וכל חכם לב עשו את המשכן ותלאו הכתוב במשה לפי שמסר נפשו עליו לראות תבנית כל דבר ודבר כמו שהראהו בהר להורות לעושי המלאכה ולא טעה בתבנית אחת וכן מצינו בדוד לפי שמסר נפשו על בנין בית המקדש שנ' זכור יי' לדוד את כל ענותו אשר נשבע ליי' וגו' לפיכך נקרא על שמו שנ' ראה ביתך דוד · כלות משה להקים · ולא נאמר ביום הקים מלמד שכל שבעת ימי המלואים היה משה מעמידו ומפרקו ובאותו היום העמידו ולא פרקו · לכך נאמר כלות להקים ואותו היום כלו הקמותיו וראש חדש ניסן היה בשני נשרפה הפרה בשלישי הזו הזאה ראשונה ובשביעי גלחו · הם נשיאי המטות · שהיו שוטרים עליהם במצרים והיו מוכים עליהם שנ' ויכו שוטרי ישראל · הם העומדים על הפקודים · שעמדו עם משה ואהרן כשמנו את ישראל שנ' ואתכם יהיו וגו' · שש עגלת צב · אין צב אלא מחופין וכן בצבים ובפרדים · עגלה מכוסין קרויים צבים · ויקריבו אותם לפני המשכן · שלא קבל משה מידם עד שנאמר לו מפי המקום · אמר ר' נתן מה ראו הנשיאים להתנדב כאן בתחלה ובמלאכת המשכן לא התנדבו תחלה

אמרו׳ שכנה את עצמו לעשות הביאו אבני השוהם ואבני המלואים לאפוד ולחשן׳ לכך התנדבו כאן תחלה׳ כפי עבודתם׳ שהיה משא בני גרשון קל משל מררי שהיו נושאים הקרשי׳ והעמודים והאדנים׳ כי עבודת הקדש עליהם משא דבר הקדושה הארון והשלחן וגו׳ לפיכך בכתף ישאו׳ ויקריבו הנשיאי׳ את חנוכת המזבח לאחר שהתנדבו העגלו׳ והבקר לשאת המשכן נשאו לבם להתנדב קרבנות המזבח לחנכו׳ ויקריבו הנשיאי׳ את קרבנם לפני המזבח כי לא קבל משה מידם עד שנ׳ לו מפי הגבורה׳ יקריבו את קרבנם לחנכת המזבח׳ ועדיין לא היה יודע משה היאך יקריבו אם כסדר תולדותם אם כסדר המסעות עד שנ׳ לו מפי הקבה יקריבו למסעות איש יומו׳ ביום הראשון מאתו היום נטל עשר עטרות ראשון למעשה בראשית

ארבעת הבקר נתן לבני גרשון כפי עבדתם: ואת ארבע ה
העגלת ואת שמנת הבקר נתן לבני מררי כפי עבדתם ביד
איתמר בן אהרן הכהן: ולבני קהת לא נתן כי עבדת הקדש
עלהם בכתף ישאו: ויקריבו הנשאים את חנכת המזבח ב
ביום המשח אתו ויקריבו הנשיאם את קרבנם לפני המזבח:
ויאמר יהוה אל משה נשיא אחד ליום נשיא אחד ליום יקריבו
את קרבנם לחנכת המזבח: ס ויהי המקריב ביום הראשון
את קרבנו נחשון בן עמינדב למטה יהודה: וקרבנו קערת
כסף אחת שלשים ומאה משקלה מזרק אחד כסף שבעים
שקל בשקל הקדש שניהם מלאים סלת בלולה בשמן למ
למנחה: כף אחת עשרה זהב מלאה קטרת: פר אחד בן
בקר איל אחד כבש אחד בן שנתו לעלה: שעיר עזים אחד
לחטאת: ולזבח השלמים בקר שנים אילם חמשה עתודים
חמשה כבשים בני שנה חמשה זה קרבן נחשון בן עמינדב:
פ ביום השני הקריב נתנאל בן צוער נשיא
יששכר: הקרב את קרבנו קערת כסף אחת שלשים ומאה
משקלה מזרק אחד כסף שבעים שקל בשקל הקדש שניהם
מלאים סלת בלולה בשמן למנחה: כף אחת עשרה זהב ם
מלאה קטרת: פר אחד בן בקר איל אחד כבש אחד בן ש
שנתו לעלה: שעיר עזים אחד לחטאת: ולזבח השלמים בקר

ארבעה תורין יהב לבני גרשון כמ
כמסת פלחנהון: וית ארבע עגלן
וית תמניא תורין יהב לבני מררי
כמסת פלחנהון בידא דאיתמר ב
בר אהרן כהנא: ולבני קהת לא יהב
ארי פלחן קודשא עליהון בכתפא
נטלין: וקריבו רברביא ית חנכת מ
מדבחא ביומא דרביאו יתיה וקריבו
רברביא ית קרבנהון לקדם מדבחא:
ואמר יי׳ למשה רבא חד ליומא ר
רבא חד ליומא יקרבון ית קרבנהון
לחנכת מדבחא: והוה דקרב ב
ביומא קדמאה ית קרבניה נחשון
בר עמינדב לשבטא דיהודה: וקר
וקרבניה מגסתא דכסף חדא מאה
ותלתין סלעין הוי מתקלה מזרקא
חד דכספא מתקליה שבעין סלעין
בסלעי קודשא תרויהון מלן סולתא
דפילא במשח למנחתא: בזיכא ח
חדא מתקליה עסר סלעין דדהב
מליא קטרת בוסמיא: תור חד בר ת
תורי דכר חד אמר חד בר שתיה ל
לעלתא: צפיר בר עזין חד לחטאתא:
ולנכסת קודשיא תורי תרין דכרי
חמשא גדיי חמשא אמרין בני ש
שנה חמשא דין קרבנא דנחשון ב
בר עמינדב:
ביומא תנינא
קרב נתנאל בר צוער רב שבטא
דיששכר: קריב ית קרבניה מגסתא
דכסף חדא מאה ותלתין סלעין ו
הוי מתקלה מזרקא חד דכספא ש
מתקליה שבעין סלעין בסלעי קו
קודשא תרויהון מלן סולתא דפילא
במשח למנחתא: בזיכא חדא מתקן
מתקליה עסר סלעין דדהב מליא
קטרת בוסמיא: תור חד בר תורי
דכר חד אמר חד בר שתיה לעלתא:
צפיר בר עזין חד לחטאתא: ולנכ
ולנכסת קודשיא תורי

הראשון לנשיאים וכו׳ כדא׳ בסדר עולם׳ למטה יהודה׳ יחסו הכתוב על שבטו׳ ולא שגבה משבטו והקריב אלו אינו אומר למטה יהודה אלא שגבה מ משבטו והביאו׳ הל׳ זה קרבן נחשון משלו הביא׳ שניהם מלאים סלת׳ למנחת נדבה׳ עשרה זהב׳ כתרגומו משקל עשר שקלי הקדש היה בה׳ מלא ם קטרת׳ לא שמצינו קטרת ליחיד ולא על מזבח החיצון אלא זו בלבד והוראת שעה היתה׳ פר אחד׳ מיוחד שבעדרו׳ שעיר עזים אחד לחטאת׳ לכפר על קבר התהום טומאת ספק׳ הקריב נתנאל בן צוער הקרי׳ את קרבנו׳ מה תל׳ הקרי׳ בשבטו של יששכר מה שלא נאמר בכל השבטים לפי שבא ראובן וערער ואמר דיי שקדמני יהודה אני אקריב אני אחריו אמר לו משה מפי הגבורה נאמר לי שיקריבו כסדר מסעו לדגליהם׳ לכך אמר הקרב את קרבנו הוא מסר יוד שהוא משמע הקרב לשון צווי שמפי הגבורה נצטוה הקרב ומהו הקריב הקריב שני פעמים שנטביל מפני דברים וכה להקריב שני לשבטים אחת שהיו יודעים בתורה שנ׳ ומבני יששכר יודעי בינה לעתים׳ ואחת שהם נתנו עצה לנשיאים להתנדב קרבנות הללו׳ ביסודו של ר׳ משה הדרשן מצאתי אמ׳ ר׳ פנחס בן יאיר נתנאל בן צוער השיאן עצה זו׳ קערת כסף׳ מנין אותיותיו בגימ׳ תתק״ל כמנין שנותיו של אדם הראשון׳ שלשים ומאה משקלה׳ על שם שכשהעמיד תולדות לקיום העולם בן מאה ושלשים היה שנ׳ ויחי אדם ש שלשים ומאת שנה ויולד וגו׳ מזרק אחד כסף׳ בגימ׳ תקכ״ה על שם נח שהעמיד תולדות בן חמש מאות שנה׳ שבעים שקל כנגד שבעים אומות שיצאו מבניו׳ ...

למביהם שבשמים אילים כבשים ועתודים שלשה מינים כנגד כהנים ולוים וישראל וכנגד תורה נביאים וכתובים שלש חמשיות כנגד חמשה ח חומשין וחמש הדברות הכתובין על לוח אחד וחמש הכתובים על השני עד כאן מיסודו של ר' משה הדרשן: ביום השלישי נשיא וגו' ביום השלישי היה הנשיא המקריב לבני זבולן וכן כלם ואבל בנתנאל שכ' בו הקריב כנופל נופל אותיו הלשון נשיא לפי שכבר הזכיר שמו והקרבתו וב ובשאר שלא נאמר בהן הקריב נופל עליהן לשון זה נשיא לבני פלוני אותו היום היה הנשיא המקריב לשבט פלוני

שנים אילם חמשה עתדים חמשה כבשים בני שנה חמשה
זה קרבן נתנאל בן צוער: פ ביום השלישי
נשיא לבני זבולן אליאב בן חלן: קרבנו קערת כסף אחת
שלשים ומאה משקלה מזרק אחד כסף שבעים שקל בשקל
הקדש שניהם מלאים סלת בלולה בשמן למנחה: כף אחת
עשרה זהב מלאה קטרת: פר אחד בן בקר איל אחד כבש
אחד בן שנתו לעלה: שעיר עזים אחד לחטאת: ולזבח
השלמים בקר שנים אילם חמשה עתדים חמשה כבשים
בני שנה חמשה זה קרבן אליאב בן חלן: פ
ביום הרביעי נשיא לבני ראובן אליצור בן שדיאור: קרבנו
קערת כסף אחת שלשים ומאה משקלה מזרק אחד כסף
שבעים שקל בשקל הקדש שניהם מלאים סלת בלולה ב
בשמן למנחה: כף אחת עשרה זהב מלאה קטרת: פר אחד
בן בקר איל אחד כבש אחד בן שנתו לעלה: שעיר עזים א
אחד לחטאת: ולזבח השלמים בקר שנים אילם חמשה ע
עתדים חמשה כבשים בני שנה חמשה זה קרבן אליצור
בן שדיאור: פ ביום החמישי נשיא לבני שמעון
שלמיאל בן צורי שדי: קרבנו קערת כסף אחת שלשים ומ
ומאה משקלה מזרק אחד כסף שבעים שקל בשקל הקדש
שניהם מלאים סלת בלולה בשמן למנחה: כף אחת עשרה
זהב מלאה קטרת: פר אחד בן בקר איל אחד כבש אחד

תורין דכרי חמשא גדיי חמשא א
אמרין בני שנה חמשא דין קרבנא
דנתנאל בר צוער: ביומא
תליתאה רבא לבני זבולן אליאב
בר חלן: קרבניה מגסתא דכסף ת
תלתין ומאה סלעין הוה מת
מתקלה מזרקא חד דכסף מתקליה
שבעין סלעין בסלעי קודשא תרוי
תרויהון מלן סלתא דפילא במשח
למנחתא: בזיכא חדא מתקליה עס
עסר סלעין דדהב מליא קטרת ב
בוסמיא: תור חד בר תורי דכר חד
אמר חד בר שתיה לעלתא: צפיר
בר עזין חד לחטאתא: ולנכסת קוד
קודשיא תורי תרין דכרי חמשא גד
גדיי חמשא אמרין בני שנה חמשא
דין קרבנא דאליאב בר חלן:
ביומא רביעאה רבא
לבני ראובן אליצור בר שדיאור: ק
קרבניה מגסתא דכסף חדא תלתין ומאה
סלעין הוה מתקלה מזרקא
חד דכסף מתקליה שבעין סלעין
בסלעי קודשא תרויהון מלן סלתא
דפילא במשח למנחתא: בזיכא ח
חדא מתקליה עסר סלעין דדהב
מליא קטרת בוסמיא: תור חד בר
תורי דכר חד אמר חד בר שתיה
לעלתא: צפיר בר עזין חד לחטאתא:
ולנכסת קודשיא תורי תרין דכרי ח
חמשא גדיי חמשא אמרין בני ש
שנה חמשא דין קרבנא דאליצור
בר שדיאור:
ביומא חמישאה רבא
לבני שמעון שלומיאל בר צורי שדי:
קרבניה מגסתא דכסף חדא תלתין
ומאה סלעין הוה מתקלה מזר
מזרקא חד דכסף מתקליה שבעין
סלעין בסלעי קודשא תרויהון מלן
סלתא דפילא במשח למנחתא: ב
בזיכא חדא מתקליה עסר סלעין
דדהב מליא קטרת בוסמיא: תור ח
חד בר תורי דכר חד אמר חד

בֶּן־שְׁנָתוֹ לְעֹלָה׃ שְׂעִיר־עִזִּים אֶחָד לְחַטָּאת׃ וּלְזֶבַח הַשְּׁלָמִים
בָּקָר שְׁנַיִם אֵילִם חֲמִשָּׁה עַתֻּדִים חֲמִשָּׁה כְּבָשִׂים בְּנֵי־שָׁנָה ח
חֲמִשָּׁה זֶה קָרְבַּן שְׁלֻמִיאֵל בֶּן־צוּרִישַׁדָּי׃ פ
בַּיּוֹם הַשִּׁשִּׁי נָשִׂיא לִבְנֵי גָד אֶלְיָסָף בֶּן־דְּעוּאֵל׃ קָרְבָּנוֹ קַעֲרַת
כֶּסֶף אַחַת שְׁלֹשִׁים וּמֵאָה מִשְׁקָלָהּ מִזְרָק אֶחָד כֶּסֶף שִׁבְעִים
שֶׁקֶל בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ שְׁנֵיהֶם מְלֵאִים סֹלֶת בְּלוּלָה בַשֶּׁמֶן לם
לְמִנְחָה׃ כַּף אַחַת עֲשָׂרָה זָהָב מְלֵאָה קְטֹרֶת׃ פַּר אֶחָד בֶּן־
בָּקָר אַיִל אֶחָד כֶּבֶשׂ־אֶחָד בֶּן־שְׁנָתוֹ לְעֹלָה׃ שְׂעִיר־עִזִּים אֶחָד
לְחַטָּאת׃ וּלְזֶבַח הַשְּׁלָמִים בָּקָר שְׁנַיִם אֵילִם חֲמִשָּׁה עַתֻּדִים
חֲמִשָּׁה כְּבָשִׂים בְּנֵי־שָׁנָה חֲמִשָּׁה זֶה קָרְבַּן אֶלְיָסָף בֶּן־דְּעוּאֵל׃
פ בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי נָשִׂיא לִבְנֵי אֶפְרָיִם אֱלִישָׁמָע
בֶּן־עַמִּיהוּד׃ קָרְבָּנוֹ קַעֲרַת־כֶּסֶף אַחַת שְׁלֹשִׁים וּמֵאָה מִשְׁקָלָהּ
מִזְרָק אֶחָד כֶּסֶף שִׁבְעִים שֶׁקֶל בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ שְׁנֵיהֶם מְלֵאִים
סֹלֶת בְּלוּלָה בַשֶּׁמֶן לְמִנְחָה׃ כַּף אַחַת עֲשָׂרָה זָהָב מְלֵאָה ק
קְטֹרֶת׃ פַּר אֶחָד בֶּן־בָּקָר אַיִל אֶחָד כֶּבֶשׂ־אֶחָד בֶּן־שְׁנָתוֹ ל
לְעֹלָה׃ שְׂעִיר־עִזִּים אֶחָד לְחַטָּאת׃ וּלְזֶבַח הַשְּׁלָמִים בָּקָר
שְׁנַיִם אֵילִם חֲמִשָּׁה עַתֻּדִים חֲמִשָּׁה כְּבָשִׂים בְּנֵי־שָׁנָה חֲמִשָּׁה
זֶה קָרְבַּן אֱלִישָׁמָע בֶּן־עַמִּיהוּד׃ פ בַּיּוֹם הַשְּׁמִינִי
נָשִׂיא לִבְנֵי מְנַשֶּׁה גַּמְלִיאֵל בֶּן־פְּדָהצוּר׃ קָרְבָּנוֹ קַעֲרַת־כֶּסֶף
אַחַת שְׁלֹשִׁים וּמֵאָה מִשְׁקָלָהּ מִזְרָק אֶחָד כֶּסֶף שִׁבְעִים שֶׁקֶל
בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ שְׁנֵיהֶם מְלֵאִים סֹלֶת בְּלוּלָה בַשֶּׁמֶן לְמִנְחָה׃

בר שתיה לעלתא: צפיר בר עזין
חד לחטאתא: ולנכסת קודשיא תור
תורי תרין דכרי חמשא גדיי רמ
חמשא אמרין בני שנה חמשא די
דין קרבנא דשלומיאל בר צורי שד
שדי
ביומא שתיתאה רבא לבני גד
אליסף בר דעואל: קרבניה מגסתא
דכסף תרתא מאה ותלתין סלעין ה
הוי מתקלה מזרקא חד דכספא מ
מתקליה שבעין סלעין בסלעי ק
קודשא תרויהון מלן סלתא דפיל
דפילא במשח למנחתא: בזיכא ח
חדא מתקליה עשר סלעין דדהב
מליא קטרת בסמיא: תור חד בר
תורי דכר חד אמר חד בר שתיה
לעלתא: צפיר בר עזין חד לחטא
לחטאתא: ולנכסת קודשיא תורי ת
תרין דכרי חמשא גדיי חמשא אמ
אמרין בני שנה חמשא דין קרב
קרבנא דאליסף בר דעואל:
ביומא שביעאה רבא לבני אפר
אפרים אלישמע בר עמיהוד: קרב
קרבניה מגסתא דכסף חדא מאה
ותלתין סלעין הוי מתקלה מזרקא
חד דכספא מתקליה שבעין סלעין
בסלעי קודשא תרויהון מלן סלתא
דפילא במשח למנחתא: בזיכא ח
חדא מתקלה עשר סלעין דדהב מ
מליא קטרת בסמיא: תור חד בר
תורי דכר חד אמר חד בר שתיה
לעלתא: צפיר בר עזין חד לחטא
לחטאתא: ולנכסת קודשיא תורי ת
תרין דכרי חמשא גדיי חמשא א
אמרין בני שנה חמשא דין קרבנא
דאלישמע בר עמיהוד:
ביומא תמינאה רבא לבני מנשה
גמליאל בר פדה צור: קרבניה מגא
מגסתא דכסף חדא מאה ותלתין
סלעין הוי מתקלה מזרקא חד דכ
דכספא מתקליה שבעין סלעין ב
בסלעי קודשא תרויהון מלן סלתא
דפילא במשח למנחתא:

כף אחת עשרה זהב מלאה קטרת: פר אחד בן בקר איל
אחד כבש אחד בן שנתו לעלה: שעיר עזים אחד לחטאת:
ולזבח השלמים בקר שנים אילם חמשה עתדים חמשה כ
כבשים בני שנה חמשה זה קרבן גמליאל בן פדהצור:

פ ביום התשיעי נשיא לבני בנימן אבידן בן ג
גדעני: קרבנו קערת כסף אחת שלשים ומאה משקלה מ
מזרק אחד כסף שבעים שקל בשקל הקדש שניהם מלאים
סלת בלולה בשמן למנחה: כף אחת עשרה זהב מלאה ק
קטרת: פר אחד בן בקר איל אחד כבש אחד בן שנתו ל
לעלה: שעיר עזים אחד לחטאת: ולזבח השלמים בקר
שנים אילם חמשה עתדים חמשה כבשים בני שנה חמשה
זה קרבן אבידן בן גדעני:

פ ביום העשירי נשיא
לבני דן אחיעזר בן עמישדי: קרבנו קערת כסף אחת של
שלשים ומאה משקלה מזרק אחד כסף שבעים שקל בשקל
הקדש שניהם מלאים סלת בלולה בשמן למנחה: כף אחת
עשרה זהב מלאה קטרת: פר אחד בן בקר איל אחד כב
כבש אחד בן שנתו לעלה: שעיר עזים אחד לחטאת: ול
ולזבח השלמים בקר שנים אילם חמשה עתדים חמשה כ
כבשים בני שנה חמשה זה קרבן אחיעזר בן עמישדי:

פ ביום עשתי עשר יום נשיא לבני אשר פגעיאל
בן עכרן: קרבנו קערת כסף אחת שלשים ומאה משקלה

בזיכא חדא מתקל עסר סלעין ד
דדהב מליא קטרת בוסמין: תור
חד בר תורי דכר חד אמר חד
בר שתיה לעלתא: צפיר בר עזין
חד לחטאתא: ולנכסת קודשיא תורי ת
תרין דכרי חמשא גדיי חמשא א
אמרין בני שנה חמשא דין קרבנא
דגמליאל בר פדה צור:

ביומא תשיעאה רבא לבני בנימין
אבידן בר גדעוני: קרבניה מגיסתא
דכספא חדא מאה ותלתין סלעין ה
הוה מתקלה מזרקא חד דכספא מ
מתקליה שבעין סלעין בסלעי קו
קודשא תרויהון מלן סולתא דפילא
במשח למנחתא: בזיכא חדא מתקל
מתקליה עסר סלעין דדהב מליא
קטרת בוסמין: תור חד בר תורי ד
דכר חד אמר חד בר שתיה לעלתא
לעלתא: צפיר בר עזין חד לחט
לחטאתא: ולנכסת קודשיא תורי ת
תרין דכרי חמשא גדיי חמשא א
אמרין בני שנה חמשא דין קרב
קרבנא דאבידן בר גדעוני:

ביומא עשיראה רבא לבני דן א
אחיעזר בר עמי שדי: קרבניה מגיסתא
דכספא חדא מאה ותלתין סלעין ה
הוה מתקלה מזרקא חד דכספא מ
מתקליה שבעין סלעין בסלעי קו
קודשא תרויהון מלן סולתא דפילא
במשח למנחתא: בזיכא חדא מתקל
מתקלה עסר סלעין דדהב מליא
קטרת בוסמין: תור חד בר תורי ד
דכר חד אמר חד בר שתיה לעל
לעלתא: צפיר בר עזין חד לחטא
לחטאתא: ולנכסת קודשיא תורי ת
תרין דכרי חמשא גדיי חמשא א
אמרין בני שנה חמשא דין קרב
קרבנא דאחיעזר בר עמי שדי:

ביום חד עסר יומין
רבא לבני אשר פגעיאל בר עכרן:
קרבניה מגיסתא דכספא חדא מאה
ותלתין סלעין הוה מתקלה

ביום המשח אותו·בו ביום שנמשח הקריב ומה אני מקיים אחרי המשח שנמשח תחלה ואחר כך הקריב או אינו אלא ביום ואחר כך הקריב או אחרי המשח זמן ולא דמי לאמר ביום המשח לא לומר שנמשחו ביום שהקריבו אומר ביום משחו אותו למדנו שנמשח ביום ומה הל ביום נשמח אותו ביום שנמשח הקריב·ונרות כסף שתים עשרה·הם הם שהתנדבו ולא אירע בהם פסול·כלים ומה הקערה המדה·וגו׳ מה הל לפי שנ׳ סלים ומה כתיבלה ולא פירש בני שקל לכך ויהי וסנאה כמן וכלל בכלן כל כסף הכלים בשקל הקדש כל כסף הכלים וגו׳ למדך שהיו כלי המקדש מכוונים במשקלם שוקלן אחד אחד ושוקלן כלן כאחד לא רבה ולא פחת·כפות זהב שתים עשרה·למה נאמר לפי שנ׳ כף אחת עשרה זהב היא של זהב ומשקלה עשרה שקלים

מזרק אחד כסף שבעים שקל בשקל הקדש שניהם מלאים
סלת בלולה בשמן למנחה: כף אחת עשרה זהב מלאה ק
קטרת: פר אחד בן בקר איל אחד כבש אחד בן שנתו לע
לעלה: שעיר עזים אחד לחטאת: ולזבח השלמים בקר
שנים אילם חמשה עתדים חמשה כבשים בני שנה חמשה
זה קרבן פגעיאל בן עכרן: פ ביום שנים
עשר יום נשיא לבני נפתלי אחירע בן עינן: קרבנו קערת
כסף אחת שלשים ומאה משקלה מזרק אחד כסף שבעים
שקל בשקל הקדש שניהם מלאים סלת בלולה בשמן למ
למנחה: כף אחת עשרה זהב מלאה קטרת: פר אחד בן
בקר איל אחד כבש אחד בן שנתו לעלה: שעיר עזים אחד
לחטאת: ולזבח השלמים בקר שנים אילם חמשה עתדים
חמשה כבשים בני שנה חמשה זה קרבן אחירע בן עינן:
פ זאת חנכת המזבח ביום המשח אתו מאת
נשיאי ישראל קערת כסף שתים עשרה מזרקי כסף שנים
עשר כפות זהב שתים עשרה: שלשים ומאה הקערה הא
האחת כסף ושבעים המזרק האחד כל כסף הכלים אלפים
וארבע מאות בשקל הקדש: כפות זהב שתים עשרה מלאת
קטרת עשרה עשרה הכף בשקל הקדש כל זהב הכפות
עשרים ומאה: כל הבקר לעלה שנים עשר פרים אילם ש
שנים עשר כבשים בני שנה שנים עשר ומנחתם ושעירי ע

מזרקא חד דכספא מתקליה שבעין סלעין בסלעי קודשא תרויהון מלן סלתא דפילא במשח למנחתא: בזיכא חדא מתקליה עשר סלעין דדהב מליא קטרת בוסמיא: תור חד בר תורי דכר חד אמר חד בר שתיה לעלתא: צפיר בר עזין חד לחטאתא: ולנכסת קודשיא תורי תרין דכרי חמשא גדיי חמשא אמרין בני שנה חמשא דין קרבן קרבנא דפגעיאל בר עכרן:
ביום תרי עשר יומין רבא לבני נפתלי אחירע בר עינן: קרבניה פ פגנתא דכסף תלתין ומאה מתקלה מזרקא חד דכ דכספא מתקליה שבעין סלעין ב בסלעי קודשא תרויהון מלן סלתא דפילא במשח למנחתא: בזיכא חדא מתקלה עשר סלעין דדהב מליא קטרת בוסמיא: תור חד בר תורי דכר חד אמר חד בר שתיה לעלתא: צפיר בר עזין חד לחטאתא: ולנכסת קודשיא תורי תרין דכרי חמשא גדיי חמשא אמרין בני שנה חמשא דין קרבנא דאחירע בר עינן:
דא חנכת מדבחא ביומא דרבו יתיה מן רברבי ישראל פגנסי כסף תרתא עסרי מזרקי כספא תרי עשר בזיכי דהבא תרתא עשרי: מאה ותלתין סלעין הוי מתקלא דפגנתא חדא דכספא ושבעין דמזרקא חד כל כסף מניא תרין אלפין וארבע מאה בסלעי קודשא: בזיכי דהבא תרתא עשרי מלין קטרת בוסמיא מתקל עשר סלעין הוי מתקלא דבזיכא בסלעי קודשא כל דהב בזיכיא מאה ועשרין: כל תורי לעלתא תרי עשר תורין דכרין תרי עשר אמרין בני שנה תרי עשר ומנחתהון וצפירי

של כסף או אינו אלא כף מתת של כסף ומשקלה עשרה שקלי זהב ושקלי זהב אינן משקלם שוה לשל כסף הל׳ כפות זהב של זהב היו·

ובבא משה. שני כתובים המכחישים זה את זה בא השלישי והכריע ביניהם. כתוב אחד אומר וידבר ה' אליו מאהל מועד והוא חוץ לפרכת וכתוב אחד אומר ודברתי אתך מעל הכפרת בין שני הכרובים. בא זה והכריע ביניהם. משה בא אל אהל מועד ושם שומע את הקול הבא מעל הכפרת מבין שני הכרובים הקול יוצא מן השמים לבין שני הכרובים ומשם יוצא לאהל מועד. מדבר. כמו מתדבר כבודו של מעלה לומר כן מדבר בינו לבין עצמו ומשה שומע מאליו. וידבר אליו. למעט את אהרן מן הדברות. וישמע את הקול. יכול קול נמוך תלמוד לומר את הקול הוא הקול שנדבר עמו בסיני וכשמגיע לפתח היה נפסק ולא היה יוצא חוץ לאהל:

השלמת נשא

בהעלותך

עזים שנים עשר לחטאת: וכל בקר זבח השלמים עשרים וארבעה פרים אילם ששים עתדים ששים כבשים בני שנה ששים זאת חנכת המזבח אחרי המשח אתו: ובבא משה אל אהל מועד לדבר אתו וישמע את הקול מדבר אליו מעל הכפרת אשר על ארן העדת מבין שני הכרבים וידבר אליו:

בני עזי תרי עסר לחטאתא: וכל תורי לנכסת קודשיא עסרין וארבעא תורין דכרי שתין גדיי שתין אמרין בני שנה שתין דא חנכת מדבחא בתר דרביו יתיה: וכד עליל משה למשכן זמנא למללא עמיה ושמע ית קלא דמתמלל עמיה מעלוי כפורתא דעל ארונא דסהדותא מבין תרין כרוביא ומתמלל עמיה:

פרשה

פרשת בהעלותך

וידבר יהוה אל משה לאמר: דבר אל אהרן ואמרת אליו בהעלתך את הנרת אל מול פני המנורה יאירו שבעת הנרות: ויעש כן אהרן אל מול פני המנורה העלה נרתיה כאשר צוה יהוה את משה: וזה מעשה המנרה מקשה זהב עד ירכה עד פרחה מקשה הוא כמראה אשר הראה יהוה את משה כן עשה את המנרה: פ

וידבר יהוה אל משה לאמר: קח את הלוים מתוך בני ישראל וטהרת אתם: וכה תעשה להם לטהרם הזה עליהם מי חטאת והעבירו תער על כל בשרם וכבסו בגדיהם והטהרו: ולקחו פר בן בקר ומנחתו סלת בלולה בשמן ופר שני בן בקר תקח לחטאת: והקרבת את הלוים לפני אהל מועד והקהלת את כל עדת בני ישראל: והקרבת את הלוים לפני יהוה וסמכו בני ישראל את ידיהם על הלוים: והניף אהרן את הלוים תנופה לפני יהוה מאת בני ישראל והיו ל

ומליל יי עם משה למימר: מליל עם אהרן ותימר ליה באדלקותך ית בוציניא לקביל אפי מנרתא יהון מנהרין שבעא בוציניא: ועבד כן אהרן לקביל אפי מנרתא אדלק בוצינהא כמה דפקיד יי ית משה: ודין עובד מנרתא נגידא דדהב עד שדה עד שושנה נגידא היא כחיזו דאחזי יי ית משה כן עבד ית מנרתא: ומליל יי עם משה למימר: קריב ית לואי מגו בני ישראל ותדכי יתהון: וכדין תעבד להון לדכואה לדכואיהון אדי עליהון מיא דחטאתא ויעברון מספר על כל בשריהון ויחורון לבושיהון וידכון: ויסבון תור בר תורי ומנחתיה סלתא דפילא במשח ותור תנין בר תורי תסב לחטאתא: ותקריב ית לואי קדם משכן זמנא ותכנוש ית כל כנשתא דבני ישראל: ותקריב ית לואי קדם יי ויסמכון בני ישראל ית ידיהון על לואי: וירים אהרן ית לואי ארמא קדם יי מן בני ישראל ויהון

בהעלתך. על שם שהלהב עולה כתיב בהדלקתן לשון עליה שצריך להדליק עד שתהא שלהבת עולה מאליה. ועוד דרשו רבותינו מכאן שמעלה היתה לפני המנורה שעליה הכהן עומד ומטיב. אל מול פני המנורה. נר אמצעי שאינו בקנים אלא בגוף של מנורה. יאירו שבעת הנרות. ששה שעל ששת הקנים שלשה המזרחיים פונים למול האמצעי הפתילות שבהן וכן שלשה המערביים ראשי הפתילות למול האמצעי. ולמה כדי שלא יאמרו לאורה הוא צריך. ויעש כן אהרן. להגיד שבחו של אהרן שלא שנה. וזה מעשה המנורה. שהראהו הקב"ה באצבע לפי שנתקשה בה לכך נאמר וזה. מקשה. בטדי"ץ בלעז לשון דא לדא נקשן עשת של ככר זהב היתה ומקיש בקורנס וחותך בכשיל לפשט איבריה כתקנן ולא נעשית איברים איברים על ידי חבור. עד ירכה עד פרחה. ירכה היא השידה שעל הרגלים חלול כדרך מנורות כסף שלפני השרים. עד ירכה עד פרחה. כלומר גופה של מנורה כולה וכל התלוי בה. עד ירכה שהוא אבר גדול ועד פרחה שהוא מעשה דק שבה הכל מקשה. ודרך עד לשמש בלשון זה כמו מגדיש ועד קמה ועד כרם זית. כמראה אשר הראה. כתבנית אשר הראהו בהר כמו שנאמר וראה ועשה בתבניתם וגו'. כן עשה את המנורה. מי שעשאה. ומדרש אגדה על ידי הקב"ה נעשית מאליה. קח את הלוים. קחם בדברים אשריכם שתזכו להיות שמשים למקום. הזה עליהם מי חטאת. של אפר פרה מפני טמאי מתים שבהם. והעבירו תער. מצאתי בדברי ר' משה הדרשן לפי שנתנו כפרה על הבכורות שעבדו ע"ז והיא קרויה זבחי מתים והמצורע קרוי מת הזקיקם תגלחת כמצורעים. ולקחו פר בן בקר. והוא עולה כמו שכתוב ועשה את האחד עולה והיא קרבן צבור בעבודה זרה. ופר שני. מה תלמוד לומר שני לומר לך מה עולה לא נאכלת אף חטאת לא נאכלת ובזו יש סמך לדבריו בתורת כהנים. ואומר אני שהוראת שעה היתה שהרי לא היה להם להביא לחטאת עז עם פר על העולה. והקהלת את כל עדת. לפי שהלוים נתונים קרבן כפרה תחתיהם יבאו ויעמדו על קרבנם ויסמכו עליהם ידיהם. והניף אהרן את הלוים תנופה. כדרך שאשם מצורע טעון תנופה חי. שלש תנופות נאמרו בפרשה הראשונה לבני

את לכך נאמ׳ שם והיו לעבד את עבודת י״י לפי שעבודת קדש הקדשים עליהם הארון והשלחן וגו׳ השנייה לבני גרשון לכך נאמ׳ בה תנופה לי״י
שאף עליהם היתה עבודת הקדש יריעות וקרסים הנראות בבית קדש הקדשים והשליסית לבני מררי: נתונים נתונים: נתונים למשא נתונים לש
לשיר: פטרת: פתיחת: כי לי כל בכור: שלי היו הבכורות בקו הדין שהגנתי עליהם בין בכורי מצרים ולקחתי אותם לי עד שטעו בעגל ועכשו ר
ולקחתי את הלוים: חמשה פעמים נאמרו בני ישראל במקרא זה להודיע חבתן שנכפלו אזכרותיהן במקרא אחד כמנין חמשה חומשי תורה וכך ראיתי
בבראשית רבה: ולא יהיה נגף: שלא יצטרכו לגשת אל הקדש: שאם יגשו יהיה נגף: ויעש משה ואהרן וכל עדת בני ישראל: וגו׳ משה העמידן: אה

לעבד את עבדת יהוה: והלוים יסמכו את ידיהם על ראש ה
הפרים ועשה את האחד חטאת ואת האחד עלה ליהוה ל
לכפר על הלוים: והעמדת את הלוים לפני אהרן ולפני בניו
והנפת אתם תנופה ליהוה: והבדלת את הלוים מתוך בני
ישראל והיו לי הלוים: ואחרי כן יבאו הלוים לעבד את אהל
מועד וטהרת אתם והנפת אתם תנופה: כי נתנים נתנים
המה לי מתוך בני ישראל תחת פטרת כל רחם בכור כל מ
מבני ישראל לקחתי אתם לי: כי לי כל בכור בבני ישראל
באדם ובבהמה ביום הכתי כל בכור בארץ מצרים הק
הקדשתי אתם לי: ואקח את הלוים תחת כל בכור בבני יש
ישראל: ואתנה את הלוים נתנים לאהרן ולבניו מתוך בני
ישראל לעבד את עבדת בני ישראל באהל מועד ולכפר ע
על בני ישראל ולא יהיה בבני ישראל נגף בגשת בני ישראל
אל הקדש: ויעש משה ואהרן וכל עדת בני ישראל ללוים
ככל אשר צוה יהוה את משה ללוים כן עשו להם בני ישר
ישראל: ויתחטאו הלוים ויכבסו בגדיהם וינף אהרן אתם ת
תנופה לפני יהוה ויכפר עליהם אהרן לטהרם: ואחרי כן
באו הלוים לעבד את עבדתם באהל מועד לפני אהרן ולפני
בניו כאשר צוה יהוה את משה על הלוים כן עשו להם:
ס וידבר יהוה אל משה לאמר: זאת אשר ללוים

למפלח ית פולחנא די״י: ולואי יס
יסמכון ית ידיהון על ריש תורי
ועבד ית חד חטאתא וית חד ע
עלתא קדם י״י לכפרא על לואי:
ותקים ית לואי קדם אהרן וקדם
בנוהי ותרים יתהון ארמא קדם
י״י: ותפרש ית לואי מגו בני יש
ישראל ויהון משמשין קדמי לוא
לואי: ובתר כן ייעלון לואי למ
למפלח ית משכן זמנא ותדכי
יתהון ותרים יתהון ארמא: ארי
אפרשא מפרשין אנון קדמי מ
מגו בני ישראל חלף פתח כל ול
ולדא בכרא כלא מבני ישראל ק
קריבית יתהון לקדמי: ארי דלי
כל בכרא בבני ישראל באנשא
ובבעירא ביומא דקטלית כל ב
בכרא בארעא דמצרים אקדשי
אקדשית יתהון קדמי: וקריבית ית
לואי חלף כל בכרא בבני ישראל:
ויהבית ית לואי יהיבין לאהרן
ולבנוהי מגו בני ישראל למפלח
ית פלחן בני ישראל במשכן זמנא
ולכפרא על בני ישראל ולא יהי
בבני ישראל מותא במקרב בני י
ישראל לקדשא: ועבד משה ואהרן
וכל כנשתא דבני ישראל ללואי
ככל דפקיד י״י ית משה כן עבדו
להון בני ישראל: ואדכיאו לואי
וחורו לבושיהון וארים אהרן ית
יתהון ארמא קדם י״י וכפר עלי
עליהון אהרן לדכואיהון: ובתר
כן עלו לואי למפלח ית פולחנ
פולחניהון במשכן זמנא קדם
אהרן וקדם בנוהי כמא דפקיד י״י
ית משה על לואי כן עבדו להון:

ומלל י״י עם משה למימר: דא ד
די ללואי

אהרן הניפן: ישראל סמכו את ידיהם: כאשר צוה י״י כן עשו: להגיד שבח העושין ושהעושה בהן שמחו אחד מהן לא עכב:

מבן חמש ועשרים · ובמקום אחר אומר מבן שלשים שנה הא כיצד מבן עשרים וחמש בא ללמוד הלכות עבודה ולומד חמש שנים ובן שלשים עובד מכאן לתלמיד שלא ראה סימן יפה במשנתו בחמש שנים שוב אינו רואה · ולא יעבד עוד · עבודת משא בכתף אבל חוזר הוא לנעילת שערים ולשיר ולטעון עגלות וזהו ושרת את אחיו · עם אחיו הכהנים · לשמור משמרת · לחנות סביב לאהל ולהקים ולהוריד בשעת המסעות · בחדש הראשון · פרשה שבראש הספר לא נאמרה עד אייר למדת שאין סדר מוקדם ומאוחר בתורה ולמה לא פתח בזו מפני שהיא גנותן של ישראל שכל ארבעים שנה שהיו ישראל במדבר לא הקריבו אלא פסח זה בלבד · במועדו · אף בשבת אף בטומאה · ככל חקותיו · אלו מצות שבגופו · שה תמים זכר בן

זֹאת אֲשֶׁר לַלְוִיִּם מִבֶּן חָמֵשׁ וְעֶשְׂרִים שָׁנָה וָמַעְלָה יָבוֹא לִצְבֹא צָבָא בַּעֲבֹדַת אֹהֶל מוֹעֵד׃ וּמִבֶּן חֲמִשִּׁים שָׁנָה יָשׁוּב מִצְּבָא הָעֲבֹדָה וְלֹא יַעֲבֹד עוֹד׃ וְשֵׁרֵת אֶת אֶחָיו בְּאֹהֶל מוֹעֵד לִשְׁמֹר מִשְׁמֶרֶת וַעֲבֹדָה לֹא יַעֲבֹד כָּכָה תַּעֲשֶׂה לַלְוִיִּם בְּמִשְׁמְרֹתָם׃ פ

וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל מֹשֶׁה בְמִדְבַּר סִינַי בַּשָּׁנָה הַשֵּׁנִית לְצֵאתָם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם בַּחֹדֶשׁ הָרִאשׁוֹן לֵאמֹר׃ וְיַעֲשׂוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת הַפָּסַח בְּמוֹעֲדוֹ׃ בְּאַרְבָּעָה עָשָׂר יוֹם בַּחֹדֶשׁ הַזֶּה בֵּין הָעַרְבַּיִם תַּעֲשׂוּ אֹתוֹ בְּמֹעֲדוֹ כְּכָל חֻקֹּתָיו וּכְכָל מִשְׁפָּטָיו תַּעֲשׂוּ אֹתוֹ׃ וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לַעֲשֹׂת הַפָּסַח׃ וַיַּעֲשׂוּ אֶת הַפֶּסַח בָּרִאשׁוֹן בְּאַרְבָּעָה עָשָׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ בֵּין הָעַרְבַּיִם בְּמִדְבַּר סִינָי כְּכֹל אֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת מֹשֶׁה כֵּן עָשׂוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל׃ וַיְהִי אֲנָשִׁים אֲשֶׁר הָיוּ טְמֵאִים לְנֶפֶשׁ אָדָם וְלֹא יָכְלוּ לַעֲשֹׂת הַפֶּסַח בַּיּוֹם הַהוּא וַיִּקְרְבוּ לִפְנֵי מֹשֶׁה וְלִפְנֵי אַהֲרֹן בַּיּוֹם הַהוּא׃ וַיֹּאמְרוּ הָאֲנָשִׁים הָהֵמָּה אֵלָיו אֲנַחְנוּ טְמֵאִים לְנֶפֶשׁ אָדָם לָמָּה נִגָּרַע לְבִלְתִּי הַקְרִיב אֶת קָרְבַּן יְהוָה בְּמֹעֲדוֹ בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל׃ וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם מֹשֶׁה עִמְדוּ וְאֶשְׁמְעָה מַה יְצַוֶּה יְהוָה לָכֶם׃ פ

וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל מֹשֶׁה לֵּאמֹר׃ דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר אִישׁ אִישׁ כִּי יִהְיֶה טָמֵא לָנֶפֶשׁ אוֹ בְדֶרֶךְ רְחֹקָה לָכֶם אוֹ לְדֹרֹתֵיכֶם וְעָשָׂה פֶסַח לַיהוָה׃ בַּחֹדֶשׁ הַשֵּׁנִי בְּאַרְבָּעָה עָשָׂר יוֹם בֵּין הָעַרְבַּיִם יַעֲשׂוּ

מבר עשרין וחמש שנין ולעילא ייתי לחילא חילא בפלחן משכן זמנא: ומבר חמשין שנין יתוב מחיל פולחנא ולא יפלח עוד: וישמש עם אחוהי במשכן זמנא למטר מטרא ופולחנא לא יפלח כדין תעבד לליואי במטרתהון:

ומליל יי' עם משה במדברא דסיני בשתא תניתא למפקהון מארעא דמצרים בירחא קדמאה למימר: ויעבדון בני ישראל ית פסחא בזמניה: בארבעת עסרא יומא בירחא הדין בין שמשיא תעבדון יתיה בזמניה ככל גזרתיה וככל דחזי ליה תעבדון יתיה: ומליל משה עם בני ישראל למעבד פסחא: ועבדו ית פסחא בניסן בארבעת עסרא יומא לירחא בין שמשיא במדברא דסיני ככל דפקיד יי' ית משה כן עבדו בני ישראל: והוו גבריא דהוו מסאבין לטמא נפשא דאנשא ולא יכילו למעבד פסחא ביומא ההוא וקריבו קדם משה וקדם אהרן ביומא ההוא: ואמרו גבריא האנון ליה אנחנא מסאבין לטמא נפשא דאנשא למא נתמנע בדיל דלא לקרבא ית קורבנא דיי' בזמניה בגו בני ישראל: ואמר להון משה אוריכו עד דאשמע מה דיתפקד מן קדם יי' על דלכון: ומליל יי' עם משה למימר: מליל עם בני ישראל למימר גבר גבר ארי יהי מסאב לטמי נפשא דאנשא או בארח רחיקא לכון או לדריכון ויעבד פסחא קדם יי': בירחא תנינא בארבעת עסרא יומא בין שמשיא יעבדון

שנה: ככל משפטיו · אלו מצות שעל גופו ממקום אחר כגון לשבעת ימים למצה ולביעור חמץ · וידבר משה וגו' מה תלמוד לומר והלא נאמר וידבר משה את מועדי יי' אלא כששמע פרשת מועדות מסיני אמר להם וחזר והזהירן בשעת מעשה · לפני משה ולפני אהרן · כששניהם יושבים בבית המדרש באו ושאלום · ולא יתכן לומר זה אחר זה שאם משה לא היה יודע אהרן מנין לו · למה נגרע · אמר להם אין קדשים קרבים בטומאה אמרו לו יזרק הדם עלינו בכהנים טהורין ויאכל הבשר לטהורים אמר להם עמדו ואשמעה כתלמיד המובטח לשמוע דבר מפי רבו · אשרי ילוד אשה שכך מובטח שכל זמן שהיה רוצה היה מדבר עם השכינה · ראויה היתה פרשה זו ליאמר על ידי משה כשאר התורה כולה אלא שזכו אלו שתאמר על ידיהן שמגלגלין זכות על ידי זכאי · או בדרך רחוקה · נקוד עליו לומר לא שרחוקה ודאי אלא שהיה חוץ לאסקופת העזרה כל זמן שחיטה · פסח שני מצה וחמץ עמו בבית ואין שם יום טוב ואין איסור חמץ אלא עמו באכילתו ·

וכי יגור אתכם גר ועשה פסח· יכול כל המתגייר יעשה פסח מיד תל' לו' חקה וגו' אלא כך משמעו וכי יגור אתכם ובא עת לעשות פסח עם ל
חבריו כחקה וכמשפט יעשה· המשכן לאהל העדות· המשכן העשוי להיות אהל ללוחות העדות· יהיה על המשכן· כמו הוה על המשכן וכן לשו
כל הפרשה· העלות הענן· כתרגומו אסתלקות· וכן ונעלה הענן ולא יתכן לכתוב ולפי עלות הענן· ועלה הענן שאין זה לשון סלוק אלא צמיחה וגד
ועליה כמו עב קטנה ככף איש עולה מים· על פי ה' יסעו· שנינו במלאכת המשכן כיון שהיו ישר' נוסעין היה עמוד הענן מתקפל ונמשך
על גבי בני יהודה כמין קורה· תקעו והריעו ותקעו· ולא היה מהלך עד שמשה אומר קומה ה' וגו' בספרי· וכשב רגל מחנה יהודה· על פי ה' יחנו·

אתו על מצות ומררים יאכלהו: לא ישאירו ממנו עד בקר
ועצם לא ישברו בו ככל חקת הפסח יעשו אתו: והאיש א
אשר הוא טהור ובדרך לא היה וחדל לעשות הפסח ונכ
ונכרתה הנפש ההוא מעמיה כי קרבן יהוה לא הקריב במ
במעדו חטאו ישא האיש ההוא: וכי יגור אתכם גר ועשה
פסח ליהוה כחקת הפסח וכמשפטו כן יעשה חקה אחת ה
יהוה לכם ולגר ולאזרח הארץ: ס וביום הקים
את המשכן כסה הענן את המשכן לאהל העדת ובערב ה
יהיה על המשכן כמראה אש עד בקר: כן יהיה תמיד הע
הענן יכסנו ומראה אש לילה: ולפי העלות הענן מעל האהל
ואחרי כן יסעו בני ישראל ובמקום אשר ישכן שם הענן ש
שם יחנו בני ישראל: על פי יהוה יסעו בני ישראל ועל
פי יהוה יחנו כל ימי אשר ישכן הענן על המשכן יחנו: וב
ובהאריך הענן על המשכן ימים רבים ושמרו בני ישראל
את משמרת יהוה ולא יסעו: ויש אשר יהיה הענן ימים מספר
על המשכן על פי יהוה יחנו ועל פי יהוה יסעו: ויש אשר יהיה
הענן מערב עד בקר ונעלה הענן בבקר ונסעו או יומם ו
ולילה ונעלה הענן ונסעו: או ימים או חדש או ימים בהאריך
הענן על המשכן לשכן עליו יחנו בני ישראל ולא יסעו וב
ובהעלתו יסעו: על פי יהוה יחנו ועל פי יהוה יסעו את משמרת

יתיה על פטיר ומרירין ייכלניה:
לא ישארון מניה עד צפרא וג
וגרמא לא יתברון ביה ככל גז
גזרת פסחא יעבדון יתיה: וגברא
דהוא דכי ובאורח לא הוה ויתמ
ויתמנע מלמעבד פסחא וישתיצי
אנשא ההוא מעמיה ארי קרבנא
דיי לא קריב בזמניה חוביה יקבל
גברא ההוא: וארי יתגייר עמכון
גיורא ויעבד פסחא קדם יי בג
כגזרת פסחא וכדחזי ליה כן יע
יעבד קימא חד יהי לכון ולגיורא
ולייציבא דארעא:
וביומא דאתקם משכנא חפא ע
ענגא ית משכנא למשכנא דס
דסהדותא וברמשא הוי על מש
משכנא כחיזו אשתא עד צפרא:
כן הוי תדירא ענגא חפי ליה ו
וחיזו אשתא בליליא: ולפום אסת
אסתלקות ענגא מעלוי משכנא
ובתר כן נטלין בני ישראל ובאתרא
דשרי תמן ענגא תמן שרן בני
ישראל: על מימרא דיי נטלין בני
ישראל ועל מימרא דיי שרן כל
יומי דשרי ענגא על משכנא
שרן: ובאורכות ענגא על משכ
משכנא יומין סגיאין ונטרין ב
בני ישראל ית מטרת מימרא דיי
ולא נטלין: ואית דהוי ענגא יומי
יומין דמנין על משכנא על מ
מימרא דיי שרן ועל מימרא דיי
נטלין: ואית דהוו ענגא מרמש
מרמשא עד צפרא ומסתלק ענ
ענגא בצפרא ונטלין או יימם
ולילי ומסתלק ענגא ונטלין: א
או תרין יומין או ירחא או עדן
בעדן באורכות ענגא על משכ
משכנא למשרי עלוהי שרן בני
ישראל ולא נטלין ובאסתלקותיה
נטלין: על מימרא דיי שרן ועל
מימרא דיי נטלין ית מטרת מימרא

כיון שהיו ישר' חונים עמוד הענן מתמר ועולה ונמשך על גבי בני יהודה כמין סוכה ולא היה נפרש עד שמשה אומר שובה ה' רבבות אלפי
ישר' הוי אומר על פי ה' וביד משה· ויש· כלומר ופעמים ימים מספר· ימים מועטין· או ימים· שנה· כמו ימים תהיה גאולתו·

למקרא העדה· כשתרצה לדבר עם סנהדרין ושאר העם ותקראם להאסף אליך תקראם על ידי חצוצרות· ולמסע את המחנות· בשעת סלוק מסעות תתקעו בהם לסימן נמצאת אתה אומר על פי שלשה היו נוסעים על פי הקבה ועל פי משה ועל פי חצוצרות· מקשה מן העשת תעשה בהקשת הקורנס· ותקעו בהן· בשתיהן והוא סימן למקרא העדה ונועדו אליך אל פתח אהל מועד· ואם באחת יתקעו· והוא סימן למקרא הנשיאי׳ ונועדו אליך הנשיאים ואף הן יעודתן אל אהל מועד ומגזרה שוה הוא בא בספרי· ותקעתם תרועה· סימן מסע המחנות תקיעה תרועה ותקיעה כך הוא מדרש בספרי מן המקראות היתרים· ובהקהיל את הקהל וגו׳ לפי שהוא אומר והיו לך למקרא העדה ולמסע את המחנות· מה מקרא העדה תוקע בשני כ

יהוה שמרו על פי יהוה ביד משה: פ וידבר
יהוה אל משה לאמר: עשה לך שתי חצוצרת כסף מקשה
תעשה אתם והיו לך למקרא העדה ולמסע את המחנות: ו
ותקעו בהן ונועדו אליך כל העדה אל פתח אהל מועד: וא
ואם באחת יתקעו ונועדו אליך הנשיאים ראשי אלפי יש
ישראל: ותקעתם תרועה ונסעו המחנות החנים קדמה: ות
ותקעתם תרועה שנית ונסעו המחנות החנים תימנה תרועה
יתקעו למסעיהם: ובהקהיל את הקהל תתקעו ולא תריעו:
ובני אהרן הכהנים יתקעו בחצצרות והיו לכם לחקת עולם
לדרתיכם: וכי תבאו מלחמה בארצכם על הצר הצרר א
אתכם והרעתם בחצצרת ונזכרתם לפני יהוה אלהיכם ונ
ונושעתם מאיביכם: וביום שמחתכם ובמועדיכם ובראשי
חדשיכם ותקעתם בחצצרת על עלתיכם ועל זבחי שלמיכם
והיו לכם לזכרון לפני אלהיכם אני יהוה אלהיכם:
פ ויהי בשנה השנית בחדש השני בעשרים
בחדש נעלה הענן מעל משכן העדת: ויסעו בני ישראל ל
למסעיהם ממדבר סיני וישכן הענן במדבר פארן: ויסעו בר
בראשנה על פי יהוה ביד משה: ויסע דגל מחנה בני יהודה
בראשנה לצבאתם ועל צבאו נחשון בן עמינדב: ועל צבא
מטה בני יששכר נתנאל בן צוער: ועל צבא מטה בני זבולן

דיי נטרין על מימרא דיי בידא דמשה: ומליל יי עם משה למימר: עבד לך תרתין חצוצרן דכסף נגיד תעבד יתהון ויהון לך לערעא כנשתא ולמטלא ית משריתא: ויתקעון בהון ויזדמנון לותך כל כנשתא לתרע משכן זמנא: ואם בחדא יתקעון ויזדמנון לותך רברביא רישי אלפיא דישראל: ותתקעון יבבא ויטלון משריתא דשרן קידומא: ותתקעון יבבא תנינות ויטלון משריתא דשרן דרומא יבבא יתקעון למטלניהון: ובמכנש ית קהלא תתקעון ולא תיבבון: ובני אהרן כהניא יתקעון בחצוצרתא ויהוין לכון לקים עלם לדריכון: וארי תיתון לאגחא קרבא בארעכון על מעיקי דמעיקין לכון ותיבבון בחצוצרתא ויעול דכרנכון לטבא קדם יי אלהכון ותתפרקון מסנאיכון: וביום חדותכון ובמועדיכון וברישי ירחיכון ותתקעון בחצוצרתא על עלותכון ועל נכסת קודשיכון ויהון לכון לדוכרנא קדם אלהכון אנא יי אלהכון: והוה בשתא תניתא בירחא תנינא בעשרין בירחא אסתלק ענגא מעלוי משכנא דסהדותא: ונטלו בני ישראל למטלניהון ממדברא דסיני ושרא ענגא במדברא דפארן: ונטלו בקדמיתא על מימרא דיי בידא דמשה: ונטל טיקס משרית בני יהודה בקדמיתא לחיליהון ועל חיליה נחשון בר עמינדב: ועל חילא דשבטא דבני יששכר נתנאל בר צוער: ועל חילא דשבטא דבני זבולן

כהנים ובשתיהם אף ותקעו בהן וגו׳ מה מסע המחנות בשתיהם· יכול אף מסע המחנות תוקע ומריע והוקש מה מקרא העדה תוקע ומריע והתקע ומסעות אין חלוק בין מקרא העדה למסע את המחנות תל׳ ובהקהיל את הקהל וגו׳ לומר שאין תרועה למקרא העדה והוא הדין לנשיאים· הרי סי׳ סימן לשלשתם מקרא העדה בשתים ושל נשיאים באחד וזו וזו אין בהן תרועה ומסע המחנות בשתים על ידי תרועה ותקיעה· ובני אהרן יתקעו במקראות ובמסעות הללו· על עולותיכם· בקרבן צבור הכתוב מדבר· אני יי אלהיכם· מן מלכות וכו׳· בחדש השני· נמצאת אתה אומר שנים עשר חדש חסר עשרה ימים עשו בחורב שהרי בר״ח סיון חנו שם ולא נסעו עד עשרים באייר לשנה הבאה· למסעיהם· כמשפט המפורש למסע דגליהם מי ראשון ומי אחרון· במדבר פארן· קברות התאוה במדבר פארן היה ושם חנו ממסע זה· והורד המשכן· כיון שנוסע דגל יהודה נכנסו אהרן ובניו ופרקו את הפרכת וכסו בה את הארון שנ׳ ובא אהרן ובניו בנסוע המחנה ובני גרשון ובני מררי פורקין המשכן וטוענין אותו בעגלות והארון וכלי הקדש של משא בני קהת עומדים מכוסין ונתונין על המוטות עד שנסע דגל מחנה ראובן ואח״כ ונסעו הקהתים· נושאי המקדש נושאי דברי המקדש· והקימו את המשכן· בני גרשון ובני מררי שהיו קודמים להם מסע שני דגלים היו מקימין את המשכן כשהיה הענן שוכן וסימן החניה נראה בדגל מחנה יהודה והם חונים ועדיין בני קהת באים מאחריהם עם שני דגלים האחרונים היו בני גרשון ובני מררי מקימין את המשכן וכשבאים בני קהת מוצאים אותו על מכונו ומכניסין בו הארון והשלחן והמנורה והמזבחות· וזהו משמע המקרא· והקימו· מקימי המשכן

מהו עד באם של בני קהת · סמכה לכל המחנות · תלמוד ירושלמי לפי שהיה שבטו של דן מרובה באוכלוסין היה מהלך באחרונה וכל מי ש
שהיה מאבד דבר היה מחזירו לו · ... כתיבה היו מהלכין ומביא ראיה כן כאשר יחנו כן יסעו · ואית דאמרי כקורה היו מהלכין ומביא
ומביא לה מן מאסף לכל המחנות · אלה מסעי · זה סדר מסעיהם · ויסעו · ביום ההוא נסעו · חובב · הוא יתרו שנ' ומבני חובב חותן משה · ומהו הא' ותב
ותבאנה אל רעואל אביהן · מלמד שהתינוקות קורין לאבי אביהן אבא · ושמות הרבה היו לו · יתרו על שם שייתר פרשה אחת בתורה · חובב על שחיבב
את התורה · נוסעים אנחנו אל המקום · מיד עד שלשה ימים אנו נכנסים לארץ · שבמסע זה הראשון נסעו על מנת ליכנס לארץ אלא שחטאו במת

אליאב בן חלן: והורד המשכן ונסעו בני גרשון ובני מררי
נשאי המשכן: ונסע דגל מחנה ראובן לצבאתם ועל צבאו
אליצור בן שדיאור: ועל צבא מטה בני שמעון שלמיאל בן
צורי שדי: ועל צבא מטה בני גד אליסף בן דעואל: ונסעו
הקהתים נשאי המקדש והקימו את המשכן עד באם: ונסע
דגל מחנה בני אפרים לצבאתם ועל צבאו אלישמע בן עם
עמיהוד: ועל צבא מטה בני מנשה גמליאל בן פדה צור: ו
ועל צבא מטה בני בנימן אבידן בן גדעוני: ונסע דגל מחנה
בני דן מאסף לכל המחנת לצבאתם ועל צבאו אחיעזר בן
עמי שדי: ועל צבא מטה בני אשר פגעיאל בן עכרן: ועל
צבא מטה בני נפתלי אחירע בן עינן: אלה מסעי בני ישראל
לצבאתם ויסעו: ס ויאמר משה לחבב בן
רעואל המדיני חתן משה נסעים אנחנו אל המקום אשר א
אמר יהוה אתו אתן לכם לכה אתנו והטבנו לך כי יהוה ד
דבר טוב על ישראל: ויאמר אליו לא אלך כי אם אל ארצי
ואל מולדתי אלך: ויאמר אל נא תעזב אתנו כי על כן יד
ידעת חנתנו במדבר והיית לנו לעינים: והיה כי תלך עמנו
והיה הטוב ההוא אשר ייטיב יהוה עמנו והטבנו לך: ויסעו
מהר יהוה דרך שלשת ימים וארון ברית יהוה נסע לפניהם
דרך שלשת ימים לתור להם מנוחה: וענן יהוה עליהם ס

אליאב בר חלון: ומתפרק משכ
משכנא ונטלין בני גרשון ובני
מררי נטלי משכנא: ונטל טיקס
משרית ראובן לחיליהון ועל חי
חיליה אליצור בר שדיאור: ועל
חילא דשבטא דבני שמעון של
שלומיאל בר צורי שדי: ועל חילא
דשבטא דבני גד אליסף בר דעו
דעואל: ונטלין בני קהת נטלי
מקדשא ומקימין ית משכנא עד
מיתיהון: ונטל טיקס משרית בני
אפרים לחיליהון ועל חיליה אליש
אלישמע בר עמיהוד: ועל חילא
דשבטא דבני מנשה גמליאל בר
פדה צור: ועל חילא דשבטא ד
דבני בנימין אבידן בר גדעוני:
ונטל טיקס משרית בני דן מכ
מכנש לכל משריתא לחיליהון ו
ועל חיליה אחיעזר בר עמי שד
שדי: ועל חילא דשבטא דבני
אשר פגעיאל בר עכרן: ועל חילא
דשבטא דבני נפתלי אחירע בר
עינן: אלין מטלני בני ישראל לח
לחיליהון ונטלו: ואמר
משה לחובב בר רעואל מדינאה
חמוהי דמשה נטלין אנחנא לא
לאתרא דאמר יי יתיה איתן לכון
איתא עמנא ונוטב לך ארי יי
מליל לאיתאה טבא על ישראל:
ואמר ליה לא איזיל אלהין לארעי
ולילדותי איזיל: ואמר לא כען
תשבוק יתנא ארי על כן ידעתא
כד הויתא שרן במדברא וגבורן
דאתעבידא לנא חזיתא בעינך:
ויהי ארי תיזיל עמנא ויהי טבא
ההוא דיוטב יי עמנא ונוטב לך:
ונטלו מטורא דאתגלי עלוהי יק
יקרא דיי מהלך תלתא יומין וארון
קימא דיי נטיל קדמיהון מהלך
תלתא יומין לאתקנא להון אתר
בית משרי: וענן יקרא דיי נטיל עליהון

במתאוננים · ומפני מה שתף משה עצמו עמהם שעדיין לא נגזרה גזירה עליו וכסבור שהוא נכנס · אל ארצי ואל מולדתי · אם בשביל נכסי אם
בשביל משפחתי · אל נא תעזוב · אין נא אלא לשון בקשה שלא יאמרו לא נתגייר יתרו מחבה סבור היה שיש לגרים חלק בארץ · עכשו שראה שאין
להם חלק הניחם והלך לו · כי על כן ידעת חנתנו במדבר · כי נאה לך לעשות על אשר ידעת חנותנו במדבר וראית נסים וגבורות שנעשו לנו ·
כי על כן · כמו על אשר ידעת כמו כי על כן לא נתתיה לשלה בני · כי על כן באו · כי על כן ראיתי פניך · והיית לנו לעינים · לשון עבר · כתרגו' ד"א לשו'
עתיד כל דבר ודבר שיתעלם מעינינו תהי מאיר עינינו · ד"א שתהא חביב עלינו כגלגל עינינו שנ' ואהבתם את הגר · והיה הטוב ההוא · מה טובה
הטיבו לו · אמרו כשהיו ישראל מחלקין את הארץ היה דושנה של יריחו חמש מאות אמה על חמש מאות אמה והניחוהו מלחלוק אמרו מי שיבנה
בית המקדש בחלקו הוא יטלנו ובין כך ובין כך נתנוהו לבני יתרו ליונדב בן רכב · דרך שלשת ימים · מהלך שלשת ימים הלכו ביום אחד שהיה ה
הקב"ה חפץ להכניסם לארץ מיד · וארון ברית יי נוסע לפניהם דרך שלשת ימים · זה ארון היוצא עמהם למלחמה ובו שברי לוחות מונחים ושקדים
לפניהם דרך שלשת ימים לתקן להם חניה · וענן יי עליהם יומם · שבעה ענני כתובים במסעיהם ארבעה מארבע רוחות ואחד למעלה ואחד
למטה ואחד לפניהם ממיך את הגבוה ומגביה את הנמוך והורג נחשים ועקרבים ·

ויהי בנסוע הארן · עשה לו סימניות מלפניו ולאחריו לומר שאין זה מקומו ולמה נכתב כאן כדי להפסיק בין פורענות לפורענות · וכו' כדאי' בכל כתבי הקדש · קומה ה' · לפי שהיה מקדים לפניהם מהלך שלשה ימים היה משה אומר עמוד והמתן לנו ואל תתרחק יותר · תנחומא בויקהל · ויפוצו אויביך · המכונסין · וינוסו משנאיך · אלו הרודפים · משנאיך · אלו שונאי ישראל שכל השונא את ישראל שונא את מי שאמר והיה העולם · כו' ומשנאיך נשאו ראש · ועל עמך יערימו סוד · שובה ה' · מתרגמו לשון מרגוע · וכן בשובה ונחת תושעון · רבבות אלפי ישראל · מגיד שאין השכינה שורה בישראל פחותים משני אלפים ושני רבבות · ויהי העם כמתאוננים · אין העם אלא רשעים · וכן הוא אומר

ויהי בנסע הארן · ס · יומם בנסעם מן המחנה:
ויאמר משה קומה יהוה ויפצו איביך וינסו משנאיך מפניך: ב
ובנחה יאמר שובה יהוה רבבות אלפי ישראל:

פ ויהי העם כמתאננים רע באזני יהוה וישמע
יהוה ויחר אפו ותבער בם אש יהוה ותאכל בקצה המחנה:
ויצעק העם אל משה ויתפלל משה אל יהוה ותשקע האש:
ויקרא שם המקום ההוא תבערה כי בערה בם אש יהוה: ו
והאספסף אשר בקרבו התאוו תאוה וישבו ויבכו גם בני יש
ישראל ויאמרו מי יאכלנו בשר: זכרנו את הדגה אשר נ
נאכל במצרים חנם את הקשאים ואת האבטחים ואת הח
החציר ואת הבצלים ואת השומים: ועתה נפשנו יבשה אין
כל בלתי אל המן עינינו: והמן כזרע גד הוא ועינו כעין הב
הבדלח: שטו העם ולקטו וטחנו ברחים או דכו במדכה
ובשלו בפרור ועשו אתו עגות והיה טעמו כטעם לשד השמן:
וברדת הטל על המחנה לילה ירד המן עליו: וישמע משה
את העם בכה למשפחתיו איש לפתח אהלו ויחר אף יהוה
מאד ובעיני משה רע: ויאמר משה אל יהוה למה הרעת ל
לעבדך ולמה לא מצתי חן בעיניך לשום את משא כל העם

במטלהון מן משריתא: והוה במיטל ארונא ואמר משה איתגלי ה' ויתבדרון סנאך ויערקון בעלי דבבך מן קדמך: וב ובמשרוהי הוה אמר תוב ה' שרי ב ביקרך בגו רבות אלפיא דישראל:

והוה עמא כד מסתקפין ביש קדם ה' ושמיע קדם ה' ותקיף רגזיה ודל ודליקת בהון אשתא מן קדם ה' ו ושיציאת בסיפי משריתא: וצוח ע עמא על משה וצלי משה קדם ה' ואשתקעת אשתא: וקרא שמיה דא דאתרא ההוא דליקתא ארי דליקת בהון אשתא מן קדם ה': וערברבין דביניהון שאילו שאלתא ותבו וב ובכו אף בני ישראל ואמרו מן יוכ יוכלננא בסרא: דכירין אנחנא ית נוניא דהוינא אכלין במצרים מגן ית בוציניא וית אבטיחיא וכרתי ובוצלי ותומי: וכען נפשנא תאיבא לית כל מדעם להין למנא עיננא: ומנא כבר זרע גרא הוא וחזויה כחיזו בדלחא: שיטין עמא ולקטין דטחנין ברחיא ודשפין ב במדוכתא ומבשלין ליה בקדרא ו ועבדין יתיה גריצן והוי טעמיה כ כטעם דליש במשחא: וכד נחת ט טלא על משריתא בליליא נחת מ מנא עלוהי: ושמע משה ית עמא בכן לזרעיתהון גבר בתרע משכניה ותקיף רוגזא דה' לחדא ובעיני משה ביש: ואמר משה קדם ה' ל למה אבאשתא לעבדך ולמא לא אשכחית רחמין קדמך לשואה ית מטול כל עמא

מה אעשה לעם הזה · ואומר העם הרע הזה · וכשהן כשרים קוראם עמי · שנ' שלח עמי · עמי מה עשיתי לך · כמתאוננים · אין מתאוננים אלא לשון ע עלילה מבקשים עלילה היאך לפרוש מאחרי המקום וכן הוא אומר בשמשון כי תואנה הוא מבקש · רע באזני ה' · תואנה שהיא רעה באזני ה' שמתכוונין שתבא באזניו ויקניט אמרו אוי לנו כמה לבטנו בדרך הזה שלשה ימים שלא נחנו מענוי הדרך · ויחר אפו · אני הייתי מתכוין לטובתכם שתכנסו לארץ מיד · בקצה המחנה · במוקצין שבהם לשפלות · ר' שמעון בן מנסיא אומר בקצינים שבהן ובגדולים · ויצעק העם אל מש משה · משל למלך בשר ודם שכעס על בנו והלך הבן אצל אוהבו של אביו ואמר לו צא ובקש עלי מאבא · ותשקע האש · שקעה במקומה שאלו חזרה לאחת הרוחות היתה מקפלת והולכת כל אותו הרוח · והאספסוף · אלו ערב רב שנאספו אליהם בצאתם ממצרים וישובו גם בני ישראל ויבכו ע עמהם · מי יאכילנו בשר · וכי לא היה להם בשר והלא כבר נאמר וגם ערב רב עלה אתם וצאן ובקר וגו' ואם תאמר אכלום והלא בכניסתן לארץ נאמר ומקנה רב היה לבני ראובן וגו' אלא שמבקשים עלילה · אשר נאכל במצרי' חנם · אם תאמר שמצריים נותנין להם דגים חנם והלא כבר נאמ' ותבן לא ינתן להם אם תבן לא היו נותנין להם חנם דגים היו נותנין להם חנם ומהו אומר חנם · חנם מן המצות · את הקשואים · אמר ר' שמעון מ מפני מה המן משתנה לכל דבר חוץ מאלו מפני שהן קשים למיניקות אומרי' לאשה אל תאכלי שום ובצל מפני התינוק · משל למלך כו' כדאי' בס בספרי · הקשואים · הם קוקומברש בלע"ז · אבטיחים · בודיקש · החציר · כרישין פורוייש · ית בוציניא וגו' · אל המן עינינו · מן בשחר מן בערב · והמן כ כזרע גד · מי שאמר זו לא אמר זו ישראל אומרי' בלתי אל המן עינינו והקב"ה הכתיב בתורה והמן כזרע גד וגו' כלומר ראו באי עולם על מה מ מתלוננים בני והמן כך וכך הוא חשוב · כזרע גד · עגול כגידא זרע קוליינדרי · ברולח · שם אבן טובה קריסטל · שטו · אין שיט אלא לשון טייול אי אישבנייר בלא עמל · וטחנו ברחים וגו' · לא ירד ברחים ולא בקדרה ולא במדוכה אלא משתנה טעמו לטוחנין ולגורסין ולמבשלים · בפרור · קדרה לשד השמן · לחלוח של שמן כך פרשו דונש ודומה לו ונהפך לשדי בחרבוני קיץ והלמד יסוד כהפך לחלוח בחרבוני קיץ ורבותי' פרשוהו לשון ש שדים אך אין ענין שדים אצל שמן ואי אפשר לומר לשד השמן לשון וישמן ישורון שאם כן היה המם נקוד קמץ וטעמו למטה עכשו שהמם כ נקוד פתח קטן והטעם תחת השין לשון שמן הוא והשין הנקוד בקמץ גדול ואינה נקודה בפתח קטן מפני שהוא סוף פסוק · רא' לשד לשון נוטריקון

[illegible]

צרות המשברות להם. כי תאמר אלי. שאתה אומר אלי שאהו בחיקך והיכן אמר לו לך נחה את העם ואומר ויצום אל בני ישראל על מנת שיהיו
סוקלים אתכם ומחרפים אתכם. על האדמה אשר נשבעת לאבותיו. אתה אומר לי לשאתם בחיקי. ואם ככה את עושה לי. תשש כחו של משה כנקבה
שהראהו הקב"ה הפורענות שהוא עתיד להביא עליהם על זאת אמר לפניו אם כן הרגני תחלה. ואל אראה ברעתם היה לו לכתוב אלא שכינה הכתוב
וזה אחד מתקוני סופרים לכינוי ולתקון לשון. אספה לי. הרי תשובה לתלונתך שאמרת לא אוכל אנכי לבדי. והזקנים הראשונים היכן היו והלא
אף במצרים ישבו עמהם שנ' לך ואספת את זקני ישראל. אלא באש תבערה מתו וראויים היו לכך מסיני דכתי' ויחזו את האלהים שנהגו קלות ראש

הַזֶּה עָלָי׃ הֶאָנֹכִי הָרִיתִי אֵת כָּל הָעָם הַזֶּה אִם אָנֹכִי יְלִדְתִּיהוּ
כִּי תֹאמַר אֵלַי שָׂאֵהוּ בְחֵיקֶךָ כַּאֲשֶׁר יִשָּׂא הָאֹמֵן אֶת הַיֹּנֵק עַל
הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתָּ לַאֲבֹתָיו׃ מֵאַיִן לִי בָּשָׂר לָתֵת לְכָל
הָעָם הַזֶּה כִּי יִבְכּוּ עָלַי לֵאמֹר תְּנָה לָּנוּ בָשָׂר וְנֹאכֵלָה׃ לֹא
אוּכַל אָנֹכִי לְבַדִּי לָשֵׂאת אֶת כָּל הָעָם הַזֶּה כִּי כָבֵד מִמֶּנִּי׃ ו
וְאִם כָּכָה אַתְּ עֹשֶׂה לִּי הָרְגֵנִי נָא הָרֹג אִם מָצָאתִי חֵן בְּעֵינֶיךָ
וְאַל אֶרְאֶה בְּרָעָתִי׃ פ וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל
מֹשֶׁה אֶסְפָה לִּי שִׁבְעִים אִישׁ מִזִּקְנֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר יָדַעְתָּ כִּי הֵם
זִקְנֵי הָעָם וְשֹׁטְרָיו וְלָקַחְתָּ אֹתָם אֶל אֹהֶל מוֹעֵד וְהִתְיַצְּבוּ שָׁם
עִמָּךְ׃ וְיָרַדְתִּי וְדִבַּרְתִּי עִמְּךָ שָׁם וְאָצַלְתִּי מִן הָרוּחַ אֲשֶׁר עָלֶיךָ
וְשַׂמְתִּי עֲלֵיהֶם וְנָשְׂאוּ אִתְּךָ בְּמַשָּׂא הָעָם וְלֹא תִשָּׂא אַתָּה לְבַדֶּךָ׃ וְאֶל הָעָם תֹּאמַר הִתְקַדְּשׁוּ לְמָחָר וַאֲכַלְתֶּם בָּשָׂר כִּי
בְּכִיתֶם בְּאָזְנֵי יְהוָה לֵאמֹר מִי יַאֲכִלֵנוּ בָּשָׂר כִּי טוֹב לָנוּ בְּמִצְ
בְּמִצְרָיִם וְנָתַן יְהוָה לָכֶם בָּשָׂר וַאֲכַלְתֶּם׃ לֹא יוֹם אֶחָד תֹּאכְ
תֹּאכְלוּן וְלֹא יוֹמָיִם וְלֹא חֲמִשָּׁה יָמִים וְלֹא עֲשָׂרָה יָמִים וְלֹא ע
עֶשְׂרִים יוֹם׃ עַד חֹדֶשׁ יָמִים עַד אֲשֶׁר יֵצֵא מֵאַפְּכֶם וְהָיָה לָכֶם
לְזָרָא יַעַן כִּי מְאַסְתֶּם אֶת יְהוָה אֲשֶׁר בְּקִרְבְּכֶם וַתִּבְכּוּ לְפָנָיו
לֵאמֹר לָמָּה זֶּה יָצָאנוּ מִמִּצְרָיִם׃ וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה שֵׁשׁ מֵאוֹת אֶלֶף
רַגְלִי הָעָם אֲשֶׁר אָנֹכִי בְּקִרְבּוֹ וְאַתָּה אָמַרְתָּ בָּשָׂר אֶתֵּן לָהֶם
וְאָכְלוּ חֹדֶשׁ יָמִים׃ הֲצֹאן וּבָקָר יִשָּׁחֵט לָהֶם וּמָצָא לָהֶם אִם אֶת

הדין עלי: האנא אנא לכל עמא
הדין אם בני אנון ואמרת לי ס
סוברהי בתקפך כמא דמסבר ת
תורבינא ית ינקא על ארעא ד
דקימתא לאבהתהון: מנן לי בש
בשרא למתן לכל עמא הדין א
ארי בכן עלי למימר הב לנא ב
בשרא וניכול: לית אנא יכיל ב
בלחודי לסוברא ית כל עמא הדי
הדין ארי יקיר מני: ואם כדין את
עבד לי קטולני כען מקטל אם
אשכחית רחמין קדמך ולא אח
אחזי בבשתי: ואמר
יי׳ למשה כנוש קדמי שבעין ג
גברא מסבי ישראל דידעת ארי
אנון סבי עמא וסרכוהי ותדבר
יתהון למשכן זמנא ויתעתדון ת
תמן עמך: ואתגלי ואמלל עמך
תמן ואורבי מן רוחא דעלך ואש
ואשוי עליהון ויסוברון עמך ב
במטול עמא ולא תהוי סביל את
בלחודך: ולעמא תימר אזדמנו
למחר ותיכלון בשרא ארי בכי
בכיתון קדם יי׳ למימר מן יוכל
יוכלינגא בשרא ארי טב לנא ב
במצרים ויתן יי׳ לכון בשרא ות
ותיכלון: לא יומא חד תיכלון ולא
תרין יומין ולא חמשה יומין ולא
עשרא יומין ולא עשרין יומין: עד
ירח יומין עד דתקוצון ביה ויהי
לכון לתקלא חלף דקצתון במימ
במימרא דיי׳ דשכינתיה שריא בי
ביניכון ובכיתון קדמוהי למימר
למה דנן נפקנא ממצרים: ואמר
משה שית מאה אלפין גברא רג
רגלאה עמא די אנא ביניהון ו
ואת אמרת בשרא אתן להון וי
וייכלון ירח יומין: הען ותורין י
יתנכסון להון היספקון להון אם
ית

במושך פת ומדבר בבני המלך וזהו ויאכלו וישתו. ולא רצה הקב"ה ליתן אבל במתן תורה ונפרע להם כאן. אשר ידעת כי הם וגו'. אותן שאתה מכיר
שנתמנו עליהם שוטרים במצרים בעבודת פרך והיו מרחמים עליהם ומוכים על ידם שנ' ויכו שוטרי בני ישראל. עתה יתמנו בגדולתן בדרך
שנצטערו בצרתן. ולקחת אתם. קחם בדברים אשריכם שנתמניתם פרנסים על בניו של מקום. והתיצבו שם עמך. כדי שיראו ישראל ויתנהגו ב
בהם בגדולה ובכבוד ויאמרו חביבים אלו שנכנסו עם משה לשמוע דבור מפי הקב"ה. וירדתי. זו אחת מעשר ירידות הכתובות בתורה. ודברתי עמך. ו
ולא עמהם. ואצלתי. כתרגומו ואורבי. כמו ואל אצילי בני ישראל. ושמתי עליהם. למה משה דומה באותה שעה לנר שמונח על גבי מנורה והכל
מדליקין הימנו ואין אורו חסר כלום. ונשאו אתך. התנה עמהם על מנת שיקבלו עליהם טורח בני שהן טרחנין וסרבנין. ולא תשא אתה לבדך.
הרי תשובה למה שאמרת לא אוכל אני לבדי. התקדשו. הזמינו עצמכם לפורענות וכן הוא אומר והקדישם ליום הרגה. עד חדש ימים. זו בכשרין
שמתמצין על מטתן ואחר כך נשמתן יוצאה. וברשעים הוא אומר הבשר עודנו בין שניהם. כך היא שנויה בספרי. אבל במכילתא שנויה חילוף
חילוף הרשעים אוכלין ומצטערים שלשים יום והכשרים הבשר עודנו בין שניהם. עד אשר יצא מאפכם. כתרגומו ותקוצון ביה ויהי דמא לכם
כלו' אכלהם משנו יותר ממה שהרגלתם בו ונגעל לתוך דרך האף. והיה לכם לזרא. שתהיו מרחקין אותו יותר ממה שקרבתם. ובמדרש יש מבה הרדסך
רמיתי שיש לשון שקורין לחרב זרא. את ה' אשר בקרבכם. אם לא שנטעתי שכינתי ביניכם לא גבה לבבכם ליכנס לכל הדברים הללו. שש מ
מאות אלף רגלי. לא חש למנות את העודף שלשת אלפים היתרים. ר' משה הדרשן פירש של"ב בעם לא מוקן שיצאו ממצרים. הצאן ובקר ישחט.
זה אחד מארבעה דברים שהיה ר' עקיבא דורש ואין ר' שמעון דורש כמותו. ר' עקיבא אומר שש מאות אלף רגלי ואתה אמרת בשר אתן להם וא
ואכלו חדש ימים. הצאן ובקר וגו' הכל כמשמעו מי מספיק להם כענין שנ' ומצא כדי גאולתו. ואי זו קשה זו או שמעו נא המורים. אלא לפי שלא

שלא אמר ברבים חיסך לו הכתוב ולא נפרע ממנו וזו של מריבה היתה בגלוי לפיכך לא חיסך לו הכתוב ר' שמעון אומר חס ושלום לא עלתה
על דעתו של אותו צדיק כך מי שכתוב בו בכל ביתי נאמן הוא יאמר אין המקום מספיק לנו אלא כך אמר שש מאות אלף רגלי וגו' ואתה אמרת
בשר אתן לחדש ימים ואחר כך תהרוג אומה גדולה כזו הצאן ובקר ישחט להם כדי שיהרגו ותהי אכילה זו מספקתן עד עולם וכי שבחך
הוא זה אומרים לו לחמור טול כור שעורים ונחתוך ראשך השיבו הקב"ה ואם לא אתן יאמרו שקצרה ידי הטוב בעיניך שיד יי' תקצר בעיניהם יאבדו
הם ומאה כיוצא בהם ואל תהי ידי קצרה לפניהם אפילו שעה אחת· עתה תראה היקרך דברי· רבן גמליאל בנו של ר' יהודה הנשיא אומר אי אפשר

כל דגי הים יאסף להם ומצא להם: פ ויאמר
יהוה אל משה היד יהוה תקצר עתה תראה היקרך דברי
אם לא: ויצא משה וידבר אל העם את דברי יהוה ויאסף ש
שבעים איש מזקני העם ויעמד אתם סביבת האהל: וירד
יהוה בענן וידבר אליו ויאצל מן הרוח אשר עליו ויתן על ש
שבעים איש הזקנים ויהי כנוח עליהם הרוח ויתנבאו ולא
יספו: וישארו שני אנשים במחנה שם האחד אלדד ושם ה
השני מידד ותנח עליהם הרוח והמה בכתבים ולא יצאו ה
האהלה ויתנבאו במחנה: וירץ הנער ויגד למשה ויאמר א
אלדד ומידד מתנבאים במחנה: ויען יהושע בן נון משרת מ
משה מבחריו ויאמר אדני משה כלאם: ויאמר לו משה המ
המקנא אתה לי ומי יתן כל עם יהוה נביאים כי יתן יהוה את
רוחו עליהם: ויאסף משה אל המחנה הוא וזקני ישראל: ו
ורוח נסע מאת יהוה ויגז שלוים מן הים ויטש על המחנה כד
כדרך יום כה וכדרך יום כה סביבות המחנה וכאמתים ע
על פני הארץ: ויקם העם כל היום ההוא וכל הלילה וכל
יום המחרת ויאספו את השלו הממעיט אסף עשרה חמרים
וישטחו להם שטוח סביבות המחנה: הבשר עודנו בין שנ

כל נוני ימא יתכנשון להון היספ
ויספקון להון:
אמר יי' למשה המימרא דיי' יתעכ
יתעכב כען תחזי היערענך פתגמי
אם לא: ונפק משה ומליל עם עמ
עמא ית פתגמיא דיי' וכנש שבע
שבעין גברא מסבי עמא ואקים י
יתהון סחור למשכנא: ואתג
ואתגלי יי' בענגא ומליל עמיה ו
ורבי מן רוחא דעלוהי ויהב על ש
שבעין גבריא סביא והוה כד שרת
עליהון רוח נבואה ואתנבן ולא פ
פסקן: ואשתארו תרין גברין במש
במשריתא שום חד אלדד ושום תני
תנינא מידד ושרת עליהון רוח נב
נבואה ואנון בכתיביא ולא נפקו
למשכנא ואתנביאו במשריתא:
ורהט עולמא וחוי למשה ואמר א
אלדד ומידד מתנבן במשריתא: וא
ואתיב יהושע בר נון משמשניה ד
דמשה מעולימוהי ואמר רבוני מ
משה אסרינון: ואמר ליה משה הק
הקנאתי את מקני לי רעינא מן דיה
דיהון כל עמא דיי' נביאין ארי יתן
יתן יי' ית רוח נבואתיה עליהון: ו
ואתכנש משה למשריתא הוא וס
סבי ישראל: ורוחא נטל מן קדם יי'
ואפרח שלוין מן ימא ורמא על
משריתא כמהלך יומא לכא וכמה
וכמהלך יומא לכא סחור סחור ל
למשריתא וכרום תרתין אמין על
אפי ארעא: וקם עמא כל יומא
ההוא וכל ליליא וכל יומא דבתרוהי
וכנשו ית שליו דאזער כנש עשרא
דגורין ושטחו להון משטחין סחור
סחור למשריתא: בשרא עד כען ב
בין

לשמור· על התל שאמר שאינן מבקשים אלא דורשים עלילה לא תספיק להם סופן לדון אחריך אם אתה נותן להם בשר גסה יאמרו דקה בקשנו
ואם אתה נותן דקה יאמרו גסה בקשנו חיה ועוף בקשנו דגים וחגבים בקשנו· אמר לו אם כן יאמרו שקצרה ידי· אמר לפניו הריני הולך ומפייסן·
אמר לו עתה תראה היקרך דברי שלא ישמעו לך הלך משה לפייסן אמר להם היד יי' תקצר הן הכה צור ויזובו מים וגו' הגם לחם יוכל תת· אמרו
פשרה היא זו אין בו כח לתת שאלתנו וזהו שנ' ויצא משה וידבר אל העם· כיון שלא שמעו לו ויאסף שבעים איש וגו'· ולא יספו· לא נתנבאו אלא א
אותו היום לבדו כך מפורש בספרי· ואנקלוס תרגם ולא פסקן· שלא פסקה נבואה מהם· וישארו שני אנשים· מאותן שנבחרו· אמרו אין אנו כד
כדאי לגדולה זו· והמה בכתובים· במבוררים שבהם לסנהדרין ונכתבו כלן נקובים בשמות ועל ידי גורל לפי שהחשבון עולה לי"ב שבטים ששה ששה
לכל שבט ושבט חוץ משני שבטים שאין מגיע אליהם אלא חמשה חמשה· אמר משה אין שבט שומע לי לפחות משבטו· מה עשה נטל שב'
פתקין וכת' על שבעים זקן ועל שנים חלק ובורר מכל שבט ושבט ששה והיו שב' אמר להם טלו פתקיכם מתוך קלפי מי שעלה בידו זקן נתקדש מי
שעלה בידו חלק אמר לו לא המקום חפץ בך: וירץ הנער· יש אומרים גרשום בן משה היה· כלאם· הטל עליהם צרכי צבור והם כלים מאליהם· ד"א
תנם אל בית הכלא לפי שהיו מתנבאים משה מת ויהושע מכניס את ישראל לארץ· המקנא אתה לי· הקנאתי את קנאתי· לי· כמו בשבילי· כל לשון
קנאה אדם הנותן לב על דבר או לנקום או לעזור מתפרנסט בלשון אנווי בעזרי המשא: ויאסף משה· מפתח אהל מועד אל המחנה נכנסו איש לא
לאהלו ויאסף· לשון כניסה אל הבית כמו ואספתו אל תוך ביתך· ואגב לכולם יאבנבר ולא ידע מי אוספם· מלמד שלא הביא עליהם פורענות עד
שנכנסו הצדיקים איש לאהלו· ויגז· ויפריח וכן כי גז חיש· וכן נגוזו ועבר· ויטש· ויפשט· כמו והנם נטושים על פני כל הארץ· ונטשתיך המדברה·
וכאמתים· פורחות בגובה עד שהן כנגד לבו של אדם כדי שלא יהא טורח באסיפתן לא להגביה ולא לשחות· הממעיט· מי שאוסף פחות מכולם
העצלים והחגרים אסף עשרה חמרים· וישטחו· עשו אותן משטיחין: טרם יכרת· כתר' עד לא פסק ד"א אינו מספיק לפוסקו בשניו עד שנשמתו יוצא
ויצאה· והדבר· אין דבור בכל מקום אלא לשון קשה וכן הוא אומר דבר האיש אדוני הארץ אתנו קשות· אין אמירה בכל מקום אלא לשון תחנונים
כן הוא אומר ויאמר אל נא אחי תרעו ויאמר שמעו נא דברי· כל נא לשון בקשה· ותדבר מרים ואהרן· היא פתחה בדבור תחלה לפיכך הקדימה

בשמנה· כיון ששמעה צפורה אמרה אוי לנשותיהן של אלו אם הם נזקקים לנבואה שיהיו פורשין מנשותיהן כדרך שפירש בעלי ממני· משם ידעה מרים והגידה לאהרן ומה מרים שלא נתכוונה לגנותו · כך נענשה קל וחומר למספר בגנותו של חבירו· האשה הכושית· מגיד שהכל מודים ביפיה כשם שהכל מודים בשחרותו של כושי: כושית בגימטריא יפת מראה · על אודות האשה· על אודות גירושיה· כי אשה כושית לקח· מה הל' לא יש לך אשה נאה ביפיה ואין נאה במעשיה· במעשיה ולא ביופיה אבל זאת נאה בכל· האשה הכושית: על שם נויה נקראת כושית כאדם הקורא את בנו כ נאה כושי כדי שלא תשלוט בו עין רעה· כי אשה כושית לקח ועתה גרשה· הרק · אך עמו לבדו דבר יי'· הלא גם בנו דבר· ולא פירשנו מדרך ארץ

שניהם טרם יכרת ואף יהוה חרה בעם ויך יהוה בעם מכה
רבה מאד: ויקרא את שם המקום ההוא קברות התאוה כי
שם קברו את העם המתאוים: מקברות התאוה נסעו העם
חצרות ויהיו בחצרות: פ ותדבר מרים ואהרן
במשה על אדות האשה הכשית אשר לקח כי אשה כשית
לקח: ויאמרו הרק אך במשה דבר יהוה הלא גם בנו דבר
וישמע יהוה: והאיש משה ענו מאד מכל האדם אשר על פני
האדמה: ס ויאמר יהוה פתאם אל משה ואל
אהרן ואל מרים צאו שלשתכם אל אהל מועד ויצאו של
שלשתם: וירד יהוה בעמוד ענן ויעמד פתח האהל ויקרא
אהרן ומרים ויצאו שניהם: ויאמר שמעו נא דברי אם יהיה
נביאכם יהוה במראה אליו אתודע בחלום אדבר בו: לא כן
עבדי משה בכל ביתי נאמן הוא: פה אל פה אדבר בו ומראה
ולא בחידת ותמנת יהוה יביט ומדוע לא יראתם לדבר בע
בעבדי במשה: ויחר אף יהוה בם וילך: והענן סר מעל ה
האהל והנה מרים מצרעת כשלג ויפן אהרן אל מרים והנה
מצרעת: ויאמר אהרן אל משה בי אדני אל נא תשת עלינו
חטאת אשר נואלנו ואשר חטאנו: אל נא תהי כמת אשר

שניהון עד לא פסק ורוגזא דיי' ה
תקיף בעמא וקטל יי' בעמא קטול
סגי לחדא: וקרא ית שמיה דאתרא
ההוא קברי דשאלי ארי תמן קב
קברו ית עמא דשאילו: מקברי ד
דשאלי נטלו עמא לחצרות והוו
בחצרות: ומלילת מרים
ואהרן במשה על עסק אתתא שפ
שפרתא דנסב ארי אתתא שפרתא
שפרתא דנסב רחיק: ואמרו הלחוד
ברם עם משה מליל יי' הלא אף ע
עמנא מליל ושמיע קדם יי': וגב
וגברא משה ענותן לחדא מכל א
אנשא דעל אפי ארעא:
ואמר יי' בתכף למשה
ולאהרן ולמרים פוקו תלתיכון ל
למשכן זמנא ונפקו תלתיהון: ואת
ואתגלי יי' בעמודא דעננא וקם ב
בתרע משכנא וקרא אהרן ומרים
ונפקו תרויהון: ואמר שמעו כען פ
פתגמי אם יהון לכון נביין אנא
יי' בחזוין אנא מתגלי להון בחל
בחלמין אנא ממליל עמהון: לא כ
כן עבדי משה בכל עמי בית ישר
ישראל מהימן הוא: ממלל עם מ
ממלל מלילנא עמיה בחזו ולא ב
בחודן ודמות יקרא דיי' מסתכל ומ
ומדין לא דחלתון למללא בעבדי
במשה: ותקיף רוגזא דיי' בהון ואס
ואסתלק: ועננא אסתלק מעלוי מ
משכנא והא מרים חורא כתלגא
ואתפני אהרן למרים והא סגירא:
ואמר אהרן למשה בבעו רבוני ל
לא כען תשוי עלנא חובה דאטפ
דאטפשנא ודחבנא: לא כען ת
תהון דא מביננא ארי

פניו· שפל וסבלן· פתאם· נגלה עליהם פתאם והן טמאי[...] [...]ים מים להודיעם שיפה עשה משה שפירש מן האשה מאחר ש
שנגלית עליו שכינה תדיר ואין עת קבועה לדבור· יצ[...] [...] נקרתן בדבור אחד מה שאי אפשר לפה לומר ולאזן לשמוע· ב
בעמוד ענן· יצא יחידי שלא כמדת בשר ודם מלך ב[...] [...] יוצא במוכלוסין וכשיוצא לשלום יוצא במועטין ומדת הקבה י
יוצא למלחמה יחידי שנ' יי' איש מלחמה ויוצא לש[...] [...] רבותים אלפי שנאן· ויקרא אהרן ומרים· שיהיו נמשכין ויוצאין
מן החיבר לקראת הדבר ויצאו שניהם ונ' עבי פה ש[...] [...]אומרים מקצת שבחו של אדם בפניו וכלו שלא בפניו וכן מצינו בנח
שלא בפניו נאמר איש צדיק תמים ובפניו נאמר [...] [...]רא' שלא ישמע בנויפתו של אהרן· שמעו נא דברי· אין נא אלא לש[...]
לשון בקשה· אם יהיה נביאכם· אם יהיו לכם נבי[...] [...]שכינת שדי אין נגלית עליו במספקלריא המאירה אלא בחלום ובחזיון
פה אל פה· אמרתי לו לפרוש מן האשה והיכן א[...] [...]ם שובו לכם לאהליכם ואתה פה עמוד עמדי· ומראה ולא בחידות·
ומראה זה מראה דבור שאני מפרש לו דבורי [...] [...]ותמו לו בחידות כענין שנ' ליחזקאל חוד חידה וגו' יכול מראה שכינה
על לא תוכל לראות את פני· ותמונת יי' יביט [...] [...] וראית את אחורי· בעבדי במשה· אינו אומר בעבדי משה אלא בעבדי ב
במשה בעבדי אע"פ שאינו משה במשה אפי' [...] [...] מפניו וכל שכן שהוא עבדי ועבד מלך מלך· היה לכם לומר אין המלך
אוהבו חנם ואם תאמרו איני מכיר במעשי[...] [...]אף יי' בם· וילך· מאחר שהודיעם סרחונם גזר עליהם נדוי קל וחומר לבשר
ודם שלא יכעוס על חבירו עד שיודיענו [...] [...]מרים מצורעה כשלג· משל למלך שאמר לפדגוג רדה את בני אבל לא ת[...]
הדרכו עד שהלך מאילך שרחמי עליו· [...] [...]נא תהי אחותנו זו כמת שהמצורע חשוב כמת מה מת מטמא בביאה· אף
שהמצורע מטמא בביאה· אשר בצאתו מר[...] [...]א' שכינה הכתוב וכן הוא בשרו· אחי בשרנו היה לו לומר אלא שכינה הכתוב
אשר מאחר שיצאת מרחם אמנו היא [...] [...]ין מה כי אחינו בשרנו הוא ולפי שמשנו אף הוא נראה כן אין ראוי לאח
להניח את אחותו להיות כמת· אשר י[...] [...]ל זה שיש כח בידו לעזור ואינו עוזרו· הרי נאכל חצי בשרנו שאחין בשרנו הוא
דא' אל נא תהי כמת· אם איני רופא[...] [...]אפשי לראותה שאני קרוב ואין קרוב רואה את הנגעי' וכהן אחר אין בעולם

נזהו אשר בצאתו מרחם אמו׳ כמו ויאמר נא לה׳ בא הכתוב ללמדך דרך ארץ שהשואל דבר מחבירו צריך לומר שנים או שלשה דברי תחנונים ו
ואחר כך יבקש שאלותיו׳ לאמר׳ מה ת״ל לאמר לו השיבני אם אתה מרפא אותה אם לאו עד שהשיבו ואביה ירק ירק וגו׳ ר׳ אליעזר בן עזריה אומ׳
בארבעה מקומות ביקש משה מלפני הקב״ה להשיבו אם יעשה שאלותיו אם לאו עד שהשיבו עתה תראה וגו׳ כיוצא בו ויאמר משה לפני יי׳ לאמר
יפקד יי׳ אלהי הרוחות לכל בשר׳ כיוצא בו ואתחנן אל יי׳ בעת ההיא לאמר׳ השיבו רב לך׳ רפא נא לה׳ מפני מה לא האריך משה בתפלה שלא
יהו ישראל אומרים אחותו עומדת בצרה והוא עומד ומרבה בתפלה׳ ואביה ירק ירק בפניה׳ ואם אביה הראה לה פנים זועפות הלא תכלם שבעת

בצאתו מרחם אמו ויאכל חצי בשרו׃ ויצעק משה אל יהוה
לאמר אל נא רפא נא לה׃ פ ויאמר יהוה
אל משה ואביה ירק ירק בפניה הלא תכלם שבעת ימים ת
תסגר שבעת ימים מחוץ למחנה ואחר תאסף׃ ותסגר מרים
מחוץ למחנה שבעת ימים והעם לא נסע עד האסף מרים׃ ו
ואחר נסעו העם מחצרות ויחנו במדבר פארן׃

מתמנא הוא יבלי כפן על בס
בסרא מיתנא הדין רבה ויתסי׃ ו
וצלי משה קדם יי׳ למימר אלהא
בבעו אסי כען יתה׃ ואמר
יי׳ למשה ואלו אבוהא מנזף נזף בה
הלא תתכלם שבעא יומין תסת
תסתגר שבעא יומין מברא למ
למשריתא ובתר כן תתכנש׃ ו
ואסתגרת מרים מבר׳ למשריתא
שבעא יומין ועמא לא נטל ע
עד דאתכנשת מרים׃ ובתר כן
נטלו עמא מחצרות ושרו במ
במדברא דפארן׃

פרשה

וידבר יהוה אל משה לאמר׃ שלח לך אנשים ויתרו את א
ארץ כנען אשר אני נתן לבני ישראל איש אחד איש אחד
למטה אבתיו תשלחו כל נשיא בהם׃ וישלח אתם משה מ
ממדבר פארן על פי יהוה כלם אנשים ראשי בני ישראל ה
המה׃ ואלה שמותם למטה ראובן שמוע בן זכור׃ למטה
שמעון שפט בן חורי׃ למטה יהודה כלב בן יפנה׃ למטה
יששכר יגאל בן יוסף׃ למטה אפרים הושע בן נון׃ למטה
בנימן פלטי בן רפוא׃ למטה זבולן גדיאל בן סודי׃ למטה
יוסף למטה מנשה גדי בן סוסי׃ למטה דן עמיאל בן גמלי׃
למטה אשר סתור בן מיכאל׃ למטה נפתלי נחבי בן ופסי׃
למטה גד גאואל בן מכי׃ אלה שמות האנשים אשר שלח
משה לתור את הארץ ויקרא משה להושע בן נון יהושע׃ וי
וישלח אתם משה לתור את ארץ כנען ויאמר אלהם עלו זה

ומליל יי׳ עם משה למימר׃ שלח
לך גברין ויאללון ית ארעא דכ
דכנען דאנא יהב לבני ישראל
גברא חד גברא חד לשבטא ד
דאבהתהי תשלחון כל רבא דב
דבהון׃ ושלח יתהון משה ממד
ממדברא דפארן על מימרא דיי׳
כלהון גברין רישי בני ישראל אנ
אנון׃ ואלין שמהתהון לשבטא
דראובן שמוע בר זכור׃ לשבטא
דשמעון שפט בר חורי׃ לשבטא
דיהודה כלב בר יפנה׃ לשבטא
דיששכר יגאל בר יוסף׃ לשבטא
דאפרים הושע בר נון׃ לשבטא
דבנימן פלטי בר רפוא׃ לשבטא
דזבולן גדיאל בר סודי׃ לשבטא
דיוסף לשבטא דמנשה גדי בר
סוסי׃ לשבטא דדן עמיאל בר ג
גמלי׃ לשבטא דאשר סתור בר
מיכאל׃ לשבטא דנפתלי נחבי בר
ופסי׃ לשבטא דגד גאואל בר מכ
מכי׃ אלין שמהת גבריא דשלח
משה לאללא ית ארעא וקרא
משה להושע בר נון יהושע׃ ו
ושלח יתהון משה לאללא ית א
ארעא דכנען ואמר להון סקו דא

ימים קל וחומר לשכינה ארבעה עשר יום אלא דיו לבא מן הדין להיות כנדון לפיכך אף בנזיפתו תסגר שבעת ימים׳ ואחר תאסף׳ אומר אני כל
האסיפות האמורות במצורעים על שהוא משולח מחוץ למחנה וכשהוא נרפא נאסף אל המחנה כתובה בו אסיפה לשון הכנסה׳ והעם לא נסע׳
זה כבוד חלק לה המקום בשביל שעה אחת שנתעכבה למשה כשהושלך ליאור שנ׳ ותתצב אחותו מרחוק וגו׳׳

חסלת בהעלותך׳

שלח לך אנשים

למה נסמכה פרשת מרגלים לפרשת מרים לפי שלקתה על עסקי דבה שדברה באחיה ורשעים הללו ראו ולא
לקחו מוסר׳ שלח לך׳ לדעתך׳ אני איני מצוה לך אם תרצה שלח׳ לפי שבאו ישראל ואמרו נשלחה אנשים לפנינו כמה שנ׳ ותקרבון אלי כלכם ו
וגו׳ ומשה נמלך בשכינה אמר אני אמרתי להם שהיא טובה שנ׳ אעלה אתכם מעני מצרים וחייהם שאני נותן להם מקום לטעות בדברי מרגלים
למען לא יירשוה׳ על פי יי׳׳ ברשותו׳ כלם אנשים׳ כל אנשים שבמקרא לשון חשיבות ואותה שעה כשרים היו׳ ויקרא משה להושע׳ וגו׳ התפלל כ
עליו יה יושיעך מעצת מרגלים׳ עלו זה בנגב׳ הוא היה הפסולת של ארץ ישראל שכן דרך התגרים מראים את הפסולת תחילה ואחר כך מראים את
השבח׳ את הארץ מה היא׳ יש ארץ מגדלת גבורים ויש ארץ מגדלת חלשים יש מגדלת אוכלוסין ויש ממעטת אוכלוסין׳ החזק הוא הרפה׳ סימן
מסר להם אם בפרזים יושבין חזקין הם שסומכין על גבורתם ואם בערים בצורות הם יושבים חלשים הם׳ הבמחנים׳ כתרגומו הבכרכין פצוחין ומתוקפין ת
חומה׳ השמנה היא׳ בעיינות והאמונה שנים והרמים׳ היש בה עץ׳ אם יש בהם אדם כשר שיגין עליהם בזכותו׳ בכורי ענבים׳ ימים שהענבי׳ מתב

שתפסל בבכור. ממדבר צין עד רחוב לבא חמת. הלכו בגבוליה באורך וברוחב כמין גם הלכו רוח גבול דרומית ממקצוע מזרחי ע
שמו שנוה משה עלו זה בנגב דרך גבול דרומית למערבית עד הים שהים הוא גבול מערבי ומשם חזרו והלכו כל גבול מערבי
לבא חמת שהוא אצל הר ההר במקצוע מערבית צפונית כמו שמפורש בגבולות הארץ בפרשת אלה מסעי. ויבא עד חברון. כלב
שם ונשתטח על קברי אבות שלא יהא ניסת לחבריו להיות בעצתם וכן הוא אומר ולו אתן את הארץ אשר דרך בה וכתיב ויתנו
שבע שנים נבנתה. אפשר שבנה חם את חברון לכנען בנו הקטן קודם שיבנה את צען למצרים בנו הגדול אלא שהיתה מבונה בכל

בנגב ועליתם את ההר: וראיתם את הארץ מה הוא ואת
העם הישב עליה החזק הוא הרפה המעט הוא אם רב: ומה
הארץ אשר הוא ישב בה הטובה הוא אם רעה ומה הערים
אשר הוא יושב בהנה הבמחנים אם במבצרים: ומה הארץ
השמנה הוא אם רזה היש בה עץ אם אין והתחזקתם ולק
ולקחתם מפרי הארץ והימים ימי בכורי ענבים: ויעלו ויתרו
את הארץ ממדבר צן עד רחב לבא חמת: ויעלו בנגב ויבא
עד חברון ושם אחימן ששי ותלמי ילידי הענק וחברון שבע
שנים נבנתה לפני צען מצרים: ויבאו עד נחל אשכל ויכרתו
משם זמורה ואשכול ענבים אחד וישאהו במוט בשנים ומן
הרמנים ומן התאנים: למקום ההוא קרא נחל אשכול על
אדות האשכול אשר כרתו משם בני ישראל: וישבו מתור ה
הארץ מקץ ארבעים יום: וילכו ויבאו אל משה ואל אהרן
ואל כל עדת בני ישראל אל מדבר פארן קדשה וישיבו א
אתם דבר ואת כל העדה ויראום את פרי הארץ: ויספרו
לו ויאמרו באנו אל הארץ אשר שלחתנו וגם זבת חלב וד
ודבש הוא וזה פריה: אפס כי עז העם הישב בארץ והערים
בצרות גדלת מאד וגם ילדי הענק ראינו שם: עמלק יושב
בארץ הנגב והחתי והיבוסי והאמרי יושב בהר והכנעני יו
יושב על הים ועל יד הירדן: ויהס כלב את העם אל משה

בדרומא ותסקון לט
ארעא מה היא וית
עלה התקיף הוא אם
הוא אם סגי: ומה או
יתב בה הטבא היא
ומה קרויא דהוא יתי
הבפצחין אם בכרכי
השמינא היא אם מו
בה אילנין אם לא ות
מאבא דארעא ויומי
בכורי ענבין: וסליקו
ארעא ממדברא דצין
למטי חמת: וסליקו בד
עד חברון ותמן אחימן
בני גבריא וחברון שב
אתבניאת קדם טאניס
ואתו עד נחלא דאתכ
מתמן שבשתא ואתכל
ונטלוהי במוריגא בתרי
רמוניא ומן תאניא: לא
קרא נחלא דאתכלא ע
אתכלא דקצו מתמן בנ
ותבו מלאללא ית ארע
ארבעין יומין: ואזלו ואתו
ולות אהרן ולות כל כנ
ישראל למדברא דפאר
ואתיבו יתהון פתגמא
כנשתא ואחזיאונון ית
דארעא: ואשתעיאו לי
אתינא לארעא דשלחת
עבדא חלב ודבש היא ו
לחוד ארי תקיף עמא דיתב
וקרויא כריכן רברבן לחו
בני גבריא חזינא תמן: ע
יתב בארע דרומא וחתא
ויבוסאי ואמוראי יתבין ב
וכנענאי יתבין על ימא וע
ירדנא: ואצית כלב ית עמא

שבעה בכנען. ובא להודיעך שבחה של ארץ ישראל שאין לך טרשין בארץ ישראל יותר מחברון לכך הקצוה לקברות מתים ואין לך מעולה בכל
הארצות כמצרים שנ' כגן יי' כארץ מצרים. וצען היא המעולה שבארץ מצרים ששם מושב המלכים שנ' כי היו בצען שריו. והיתה חברון טובה
ממנה שבעה חלקים. זמורה. שוכת גפן ואשכול של ענבים תלויה בה. ממשמע שנאמר במוט איני יודע שהוא בשנים מה ת"ל בשנים בשני מוטות
הא כיצד שמונה נטלו אשכול אחד נטל תאנה ואחד רמון. יהושע וכלב לא נטלו כלום. לפי שכל עצמן להוציא דבה נתכוונו כשם שפריה משונה
כך עמה משונה. ואם חפץ אתה לידע כמה משאוי אחד מהם צא ולמד מאבנים שהקימו בגלגל הרימו להם איש אבן אחת מן הירדן על שכמו
והקימוה בגלגל ושקלום רבותינו משקל כל אחד ארבעים סאה וגמירי טונא דמידלי איניש על כתפיה אינו אלא שליש משאוי כמשאוי שמסייעין
אותו להרים. וישובו מתור הארץ מקץ ארבעים יום. והלא ד' מאות פרסה על ד' מאות פרסה היא ומהלך אדם בינוני י' פרסאות הרי מהלך מ' יום
ממזרח למערב והם הלכו ארכה ורחבה אלא שגלוי לפני הקב"ה שיגזור עליהם יום לשנה קיצר לפניהם את הדרך. וילכו ויבאו. מהו וילכו להקיש
הליכתן לביאתן מה ביאתן בעצה רעה אף הליכתן בעצה רעה. וישיבו אותם דבר. את משה ואת אהרן. זבת חלב ודבש היא. כל דבר שקר
שאין אומרים בו דבר אמת בתחלתו אין מתקיים בסופו. בצורות. לשון חוזק ותרגום כריכן. לשון בירניות בגלות בלשון ארמי כרך מגדל. עמלק
שנכוו בעמלק כבר הזכירוהו מרגלים כדי ליראם. ועל יד הירדן. יד כמשמעו. אצל הירדן. ויהס כלב. השתיק את כולם
משה. לשמוע מה שידבר במשה צווח ואמר וכי זו בלבד עשה לנו

ם מוסר שישׁ יחזק הוא ממנו · כביכול כלפי מעלה אמרו · אוכלת יושביה · בכל מקום שעברנו מצאנום קוברי מתים והקב"ה עשה לטובה כדי לטרדם באבלם ולא יתנו לב לאלו · אנשי מדות · גדולי' וגבוהי' וכדי' לפת להם מדה כגון גלית גבהו שש אמות וזרת וכן איש מדון איש מדה · הנפילים · ענקים מבני שמחזאי ועזאל שנפלו מן השמים בימי דור אנוש · וכן היינו בעיניהם · שמענום אומ' זה לזה נמלים יש בכרמים כאנשים

ויאמר עלה נעלה וירשנו אתה כי יכול נוכל לה: והאנשים
אשר עלו עמו אמרו לא נוכל לעלות אל העם כי חזק הוא
ממנו: ויציאו דבת הארץ אשר תרו אתה אל בני ישראל ל
לאמר הארץ אשר עברנו בה לתור אתה ארץ אכלת יוש
יושביה הוא וכל העם אשר ראינו בתוכה אנשי מדות: ושם
ראינו את הנפילים בני ענק מן הנפלים ונהי בעינינו כחגבים
וכן היינו בעיניהם: ותשא כל העדה ויתנו את קולם ויבכו
העם בלילה ההוא: וילנו על משה ועל אהרן כל בני ירש
ישראל ויאמרו אלהם כל העדה לו מתנו בארץ מצרים או
במדבר הזה לו מתנו: ולמה יהוה מביא אתנו אל הארץ
הזאת לנפל בחרב נשינו וטפנו יהיו לבז הלוא טוב לנו שוב
מצרימה: ויאמרו איש אל אחיו נתנה ראש ונשובה מצרימה:
ויפל משה ואהרן על פניהם לפני כל קהל עדת בני ישראל:
ויהושע בן נון וכלב בן יפנה מן התרים את הארץ קרעו ב
בגדיהם: ויאמרו אל כל עדת בני ישראל לאמר הארץ א
אשר עברנו בה לתור אתה טובה הארץ מאד מאד: אם
חפץ בנו יהוה והביא אתנו אל הארץ הזאת ונתנה לנו ארץ
אשר הוא זבת חלב ודבש: אך ביהוה אל תמרדו ואתם אל
תיראו את עם הארץ כי לחמנו הם סר צלם מעליהם ויהוה
אתנו אל תיראם: ויאמרו כל העדה לרגום אתם באבנים

ואמר מסק נסק ונירות יתה ארי
מיכל ניכול לה: וגבריא דסליקו
עמיה אמרו לא נכול למסק ל
לות עמא ארי תקיף הוא מננא:
ואפיקו שום ביש על ארעא דאי
דאלילו יתה לבני ישראל למימר
ארעא דעברנא בה לאללא יתה
יתה ארע מקטלא יתבהא היא ו
וכל עמא דחזינא בגוה אנשין
דמשחן: ותמן חזינא ית גבריא
בני ענק מן גבריא והוינא בעי
בעיני נפשנא כקמצין וכן הוי
הוינא בעיניהון: וארימת כל כנ
כנשתא ויהבו ית קלהון ובכו עמא
בליליא ההוא: ואתרעמו על מ
משה ועל אהרן כל בני ישראל
ואמרו להון כל כנשתא לוי דמ
דמיתנא בארעא דמצרים או ב
במדברא הדין לוי דמיתנא: ול
ולמא יי מעיל יתנא לארעא ה
הדא למיפל בחרבא נשנא וטפ
וטפלנא יהון לבזא הלא טב לנ
לנא דנתוב למצרים: ואמרו גב
גבר לאחוהי נמני רישא ונתוב
למצרים: ונפל משה ואהרן על
אפיהון קדם כל קהל כנשתא ד
דבני ישראל: ויהושע בר נון וכל
וכלב בר יפנה מן מאללי ית
ארעא בזעו לבושיהון: ואמרו ל
לכל כנשתא דבני ישראל למימר
ארעא דעברנא בה לאללא יתה
טבתא ארעא לחדא לחדא: אם
רעוא בנא מן קדם יי ויעל יתנא
לארעא הדא ויתננה לנא ארעא
דהיא עבדא חלב ודבש: ברם ב
במימרא דיי לא תמרדון ואתון
לא תדחלון מן עמא דארעא ארי
בידנא מסירין אתנטיל תקפהון
מנהון ומימרא דיי בסעדנא לא
תדחלון מנהון: ואמרו כל כנש
כנשתא למרגם יתהון באבניא

עניין · שמענו · ... חפץ בנו · ... ויאמרו · ... נתנה ראש · ... כתרגומו · נמני רישא · נשים עלינו מלך · ... ואל תמרדו ·
ושוב · ואתם אל תיראו · כי לחמנו הם · נאכלם כלחם · סר צלם · מגינם ותוקפם · כשרים שבהם מתו · איוב שהיה מגין עליהם · ... של המקום · ס"א
שעליהם · לרגום אותם · את יהושע וכלב ·

וכבוד ייי׳ הענן ירד שם · עד אנה ינאצוני · ירגיזוני · בכל האותות · בשביל כל הנסים שעשיתי להם היה להם להאמין שיכולת בידי לקיים מבטחתי וא
ואורישנו · תרגומו · ואם תאמר מה אעשה לשבועת האבות ואעשה אותך לגוי גדול שאתה מזרעם · ושמעו מצרים · וישמעו מה שיעשה ההרגם · כי העלית
כי ששמעו בלשון אשר והם ראו אשר העלית בכחך אותם מקרבם · וכששמעו שאתה הורגם לא יאמרו שחטאו לך אלא יאמרו שכנגדם יכולת לה
להלחם אבל כנגד יושבי הארץ הזאת לא יכולת להלחם · וזו היא · ואמרו אל יושב הארץ הזאת · כמו על יושבי הארץ הזאת · ומה יאמרו עליהם מה
שאמור בסוף הענין · שבלתי יכולת ייי׳ · בשביל ששמעו כי אתה ייי׳ שוכן בקרבם ועין בעין אתה נראה להם והכל ברוך הוא ולא הכירו בך שנתק

וכבוד יהוה נראה באהל מועד אל־כל־בני ישראל:

פ

ויאמר יהוה אל־משה עד־אנה ינאצני
העם הזה ועד־אנה לא־יאמינו בי בכל האתות אשר עשיתי
בקרבו: אכנו בדבר ואורשנו ואעשה אתך לגוי גדול ועצום
ממנו: ויאמר משה אל־יהוה ושמעו מצרים כי־העלית בכחך
את־העם הזה מקרבו: ואמרו אל־יושב הארץ הזאת שמעו
כי־אתה יהוה בקרב העם הזה אשר־עין בעין נראה אתה י
יהוה ועננך עמד עלהם ובעמד ענן אתה הלך לפניהם יומם
ובעמוד אש לילה: והמתה את־העם הזה כאיש אחד ואמרו
הגוים אשר־שמעו את־שמעך לאמר: מבלתי יכלת יהוה ל
להביא את־העם הזה אל־הארץ אשר־נשבע להם וישחטם
במדבר: ועתה יגדל־נא כח אדני כאשר דברת לאמר: יהוה
ארך אפים ורב־חסד נשא עון ופשע ונקה לא ינקה פקד עון
אבות על־בנים על־שלשים ועל־רבעים: סלח־נא לעון העם
הזה כגדל חסדך וכאשר נשאתה לעם הזה ממצרים ועד־ה
הנה: ויאמר יהוה סלחתי כדברך: ואולם חי־אני וימלא כ
כבוד־יהוה את־כל־הארץ: כי כל־האנשים הראים את־כ
כבדי ואת־אתתי אשר־עשיתי במצרים ובמדבר וינסו אתי זה
עשר פעמים ולא שמעו בקולי: אם־יראו את־הארץ אשר נ
נשבעתי לאבתם וכל־מנאצי לא יראוה: ועבדי כלב עקב

ויקרא דייי׳ אתגלי במשכן זמנא ל
לכל בני ישראל:
ואמר ייי׳ לשה עד אימתי
יהון מרגזין קדמי עמא הדין ועד
אימתי לא יהימנון במימרי בכל א
אתיא דעבדית ביניהון: אמחינון
במותא ואשיצינון ואעבד יתך לעם
רב ותקיף מנהון: ואמר משה קדם
ייי׳ וישמעון מצראי ארי אסקתא ב
בחילך ית עמא הדין מביניהון: וי
ויימרון על יתב ארעא הדא דשמ
דשמעו ארי את ייי׳ דשכנתך שריא
בגו עמא הדין דבעיניהון חזו ש
שכינת יקרך ייי׳ ועננך מטל עליה
עליהון ובעמודא דעננא את מ
מדבר קדמיהון ביממא ובעמודא
דאשתא בליליא: ותקטול ית עמא
הדין כגברא חד ויימרון עממיא
דשמעו ית שמע גבורתך למימר:
מדלית יכולא קדם ייי׳ לאעלא ית
כל עמא הדין לארעא דקיים להון
וקטלנון במדברא: וכען כען
חילא קדמך ייי׳ כמא דמללתא למ
למימר: ייי׳ מרחק רגז ומסגי למעבד
טבון שבק לעוין ולמרוד סלח לד
לדתייבין לאורייתיה ולדלא תייבין
לא מזכי מסער חובי אבהן על
בנין מרדין על דר תליתאי ועל ר
דר רביעאי: שבוק כען לחובי עמ
עמא הדין כסגיאות טבותך וכמ
וכמא דשבקתא לעמא הדין ממצר
ממצרים ועד כען: ואמר ייי׳ שבקי
שבקית כפתגמך: וברם קים אנא
ומליא יקרא דייי׳ ית כל ארעא: א
ארי כל גבריא דחזו ית יקרי וית
אתותי דעבדית במצרים ובמדברא
ונסיאו יתי דנן עשר זמנין ולא ק
קבילו למימרי: אם יחזון ית ארעא
דקיימית לאבהתהון וכל דארגיזו
קדמי לא יחזונה: ועבדי כלב חלף

אוא׳ מהם עד הנה · והמתה את העם הזה כאיש אחד · פתאום ומתוך כך יאמרו הגוי אשר שמעו שמעך וגו׳ מבלתי יכלת וגו׳ לפי שיושבי האר
הארץ חזקים וגבורים ואינו דומה פרעה לשלשים ואחד מלכים וזה יאמרו על יושבי הארץ הזאת מבלתי יכלת מתוך שלא היה יכלת בידו להביאם
שחטם · יכלת · שם דבר הוא · כאשר דברת לאמר · ומהו הדבור · ייי׳ ארך אפים לצדיקים ולרשעים כשעלה משה למרום מצאו משה להקב״ה שהיה י
יושב וכותב ייי׳ ארך אפים · אמר לו לצדיקים · אמר לו אף לרשעים יאבדו · אמר לו חייך שאתה צריך לדבר כשחטאו ישר׳ בעג
בעגל ובמרגלים התפלל משה לפניו בארך אפים אמר לו הקב״ה והלא אמרת לי לצדיקים אמר לו והלא אמרת לי אף לרשעים · יגדל נא כח ייי׳ · לע
לעשות דבורך · ונקה · לשבים · לא ינקה · לשאינן שבים · כדברך · בשביל מה שאמרת פן יאמרו מבלתי יכלת ייי׳ · ואולם · כמו אבל זאת אעשה להם · ח
חי אני · לשון שבועה · שכשם שחי אני וישלא כבודי את כל הארץ · כי כל האנשים הראים וגו׳ אם יראו את הארץ הרי זה מקרא מסורס: חי אני · כי כל האנשים וג
וגו׳ · אם יראו את הארץ · וכבודי ימלא את כל הארץ שלא יתחלל שמי במגפה הזאת לאמר מבלתי יכלת ייי׳ להביאם שלא אמיתם פתאום כאיש אחד
אלא באחור ארבעים שנה · מעט מעט · וינסו · כמשמעו · זה עשר פעמים · שנים בים ושנים במן ושנים בשלו כו׳ כדאי׳ במסכת ערכין · לא יראוה · אז:

רוח אחרת · שתי רוחות אחת בפה ואחת בלב למרגלים אמר אני עמכם בעצה ובלבו היה לומר האמת ועל ידי כן היה בו כח להשתיקם כמו שנ' ויהס כלב · שהיו סבורים שיאמר כמותם · וזהו שנ' בספר יהושע ואשיב אותו דבר כאשר עם לבבי ולא כאשר עם פי · וימלא אחרי · וימלא את לבו אחרי · וזה מקרא קצר · אשר בא שמה · חברון תנתן לו · יורשנה · כתרגו' יתרכינה יוריש את הענקים ואת העם אשר בה ואין לתרגמו ירתינה אלא במקום ירשנה · והעמלקי · וגו' אם תלכו שם יהרגו אתכם מאחר שאיני עמכם · מחר פנו לאחוריכם וסעו לכם · וגו' · לעדה הרעה · וגו' אלו המרגלים מכאן לעדה שהיא עשרה · אשר המה מלינים · את ישר' עלי · את תלונות בני ישר' אשר המה מלינים · המרגלים מלינים אותם עלי שמעתי · חי אני · ל'

הָיְתָה רוּחַ אַחֶרֶת עִמּוֹ וַיְמַלֵּא אַחֲרָי וַהֲבִיאֹתִיו אֶל הָאָרֶץ אֲשֶׁר בָּא שָׁמָּה וְזַרְעוֹ יוֹרִשֶׁנָּה׃ וְהָעֲמָלֵקִי וְהַכְּנַעֲנִי יוֹשֵׁב בָּעֵמֶק מָחָר פְּנוּ וּסְעוּ לָכֶם הַמִּדְבָּר דֶּרֶךְ יַם סוּף׃ פ

וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל מֹשֶׁה וְאֶל אַהֲרֹן לֵאמֹר׃ עַד מָתַי לָעֵדָה הָרָעָה הַזֹּאת אֲשֶׁר הֵמָּה מַלִּינִים עָלָי אֶת תְּלֻנּוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר הֵמָּה מַלִּינִים עָלַי שָׁמָעְתִּי׃ אֱמֹר אֲלֵהֶם חַי אָנִי נְאֻם יְהוָה אִם לֹא כַּאֲשֶׁר דִּבַּרְתֶּם בְּאָזְנָי כֵּן אֶעֱשֶׂה לָכֶם׃ בַּמִּדְבָּר הַזֶּה יִפְּלוּ פִגְרֵיכֶם וְכָל פְּקֻדֵיכֶם לְכָל מִסְפַּרְכֶם מִבֶּן עֶשְׂרִים שָׁנָה וָמָעְלָה אֲשֶׁר הֲלִינֹתֶם עָלָי׃ אִם אַתֶּם תָּבֹאוּ אֶל הָאָרֶץ אֲשֶׁר נָשָׂאתִי אֶת יָדִי לְשַׁכֵּן אֶתְכֶם בָּהּ כִּי אִם כָּלֵב בֶּן יְפֻנֶּה וִיהוֹשֻׁעַ בִּן נוּן׃ וְטַפְּכֶם אֲשֶׁר אֲמַרְתֶּם לָבַז יִהְיֶה וְהֵבֵיאתִי אֹתָם וְיָדְעוּ אֶת הָאָרֶץ אֲשֶׁר מְאַסְתֶּם בָּהּ׃ וּפִגְרֵיכֶם אַתֶּם יִפְּלוּ בַּמִּדְבָּר הַזֶּה׃ וּבְנֵיכֶם יִהְיוּ רֹעִים בַּמִּדְבָּר אַרְבָּעִים שָׁנָה וְנָשְׂאוּ אֶת זְנוּתֵיכֶם עַד תֹּם פִּגְרֵיכֶם בַּמִּדְבָּר׃ בְּמִסְפַּר הַיָּמִים אֲשֶׁר תַּרְתֶּם אֶת הָאָרֶץ אַרְבָּעִים יוֹם יוֹם לַשָּׁנָה יוֹם לַשָּׁנָה תִּשְׂאוּ אֶת עֲוֺנֹתֵיכֶם אַרְבָּעִים שָׁנָה וִידַעְתֶּם אֶת תְּנוּאָתִי׃ אֲנִי יְהוָה דִּבַּרְתִּי אִם לֹא זֹאת אֶעֱשֶׂה לְכָל הָעֵדָה הָרָעָה הַזֹּאת הַנּוֹעָדִים עָלָי בַּמִּדְבָּר הַזֶּה יִתַּמּוּ וְשָׁם יָמֻתוּ׃ וְהָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר שָׁלַח מֹשֶׁה לָתוּר אֶת הָאָרֶץ וַיָּשֻׁבוּ וַיִּלּוֹנוּ עָלָיו אֶת כָּל הָעֵדָה לְהוֹצִיא דִבָּה עַל הָאָרֶץ׃ וַיָּמֻתוּ הָאֲנָשִׁים מוֹצִאֵי דִבַּת הָאָרֶץ

חלף דהות רוח אחריתי עמיה ואשלים בתר דחלתי ואעליניה לארעא דעל לתמן ובנוהי יתרכינה: ועמלקאה וכנענאה יתיב במישרא מחר אתפנו וטולו לכון למדברא אורח ימא דסוף: ומליל יי עם משה ועם אהרן למימר: עד אימתי לכנשתא בישתא הדא דאנון מתרעמין עלי ית תורעמת בני ישראל דאנון מתרעמין עלי שמיע קדמי: אימר להון קים אנא אמר יי אם לא כמא דמלילתון קדמי כן אעביד לכון: במדברא הדין יפלון פגריכון וכל מנינכון לכל חשבנכון מבר עשרין שנין ולעילא דאתרעמתון עלי: אם אתון תעלון לארעא דקיימית במימרי לאשראה יתכון בה אלהין כלב בר יפנה ויהושע בר נון: וטפלכון דאמרתון לביזא יהון ואעיל יתהון וידעון ית ארעא דקצתון בה: ופגריכון דילכון יפלון במדברא הדין: ובניכון יהון טען במדברא ארבעין שנין ויקבלון ית חוביכון עד דיסופון פגריכון במדברא: במנין יומיא דאלילתון ית ארעא ארבעין יומין יומא לשתא יומא לשתא תקבלון ית חוביכון ארבעין שנין ותדעון ית דאתרעמתון עלי: אנא יי גזרית במימרי אם לא דא אעביד לכל כנשתא בישתא הדא דאזדמנו עלי במדברא הדין יסופון ותמן ימותון: וגבריא דשלח משה לאללא ית ארעא ותבו וארעימו עלוהי ית כל כנשתא לאפקא שום ביש על ארעא: ומיתו גבריא דאפיקו שום ביש על ארעא

לשו' שבועה · אם לא כן אעשה כביכול איני חי · כאשר דברתם · שבקשתם ממני או במדבר הזה לו מתנו · וכל פקודיכם לכל מספרכם · כל הנמנים לכל מספר · שאתם נמנין בו כגון ליצאת לצבא ולתת שקלים כל המנוין לכל אותן מספרות ימותו · ואלו הן מבן עשרים שנה וגו' ולהוציא שבטו של לוי שאין פקודיהם מבן עשרים · ופגריכם אתם · לפי שדבר על הבנים להכניסם לארץ ובקש לומר ואתם תמותו נופל לשו' זה כאן לומר אתם · ארבעים שנה · לא מת אחד מהם פחות מבן ששים לכך נגזר ארבעים כדי שיהיו אותן של בני עשרים מגיעין לכלל ששים ושנה ראשונה היתה ב בכלל · ואעפ"י שקודם לשלוח המרגלים היו לפי שמשעשו את העגל עלתה גזירה זו במחשבה אלא שהמתין להם עד שתתמלא סאתם וזהו שנ' וביום פקדי ופקדתי עליהם חטאתם · וזו ואף כאן נאמר תשאו את עונותיכם ולא נאמר תשאו עונכם · שתי עונות של עגל ושל תלונה · וחשב להם במנין חייהם מקצת שנה ככולה וכשנכנסו לשנת ששים מתו אותם של בני עשרים · ונשאו את זנותיכם · כתרגומו ויקבלו את חוביכון · את תנואתי · שהניאותם את לבבכם מאחרי · תנואה · לשון הסרה כמו כי הניא אביה אותה · וישובו וילינו עליו · וכשחזרו מתור הארץ הרעימו עליו את כל העדה: בהוצאת דבה · אותן האנשים וימותו · כל דבה · לשו' מוציא דברים שמלקחין בהם לאדם לדבר בו כמו דובב שפתי ישנים · ויש שהיא לטובה ויש לרעה לכך נאמר כאן מוציאי דבת הארץ רעה · שיש דבה שהיא טובה דבה פ' לר"ש בלעז

במגפה לפני ה׳. במיתה שיצאה ההגונה להם מדה כנגד מדה הם חטאו בלשון ונשתרבב לשונם עד טבורם ותולעים יוצאין מלשונם ובאין לתוך טבורם לכך נאמר במגפה ולא במגפה לפני ה׳ במיתה הראויה להם על פי פרעיותו של הקב״ה שהוא מודד מדה כנגד מדה. ויהושע וכלב חיו. מה ת״ל חיו מן המרגלים ההם אלא מלמד שנטלו חלקם של מרגלים בארץ וקמו תחתיהם לחיים. אל ראש ההר. הוא הדרך העולה לארץ ישראל. והיא לא תצלח. זו ש שאתם עושין לא תצלח. כי על כן שבתם. כלומר כי זאת תבא לכם על אשר שבתם וגו׳. ויעפילו. לשון חוזק וכן הנה עפלה מיתגברים ברשע לשון עזות וכן עופל בת ציון ... ויכתום. כמו ויכום ... עד החרמה. שם

רעה במגפה לפני יהוה: ויהושע בן נון וכלב בן יפנה חיו מן
האנשים ההם ההלכים לתור את הארץ: וידבר משה את
הדברים האלה אל כל בני ישראל ויתאבלו העם מאד: ו
וישכמו בבקר ויעלו אל ראש ההר לאמר הננו ועלינו אל
המקום אשר אמר יהוה כי חטאנו: ויאמר משה למה זה אתם
עברים את פי יהוה והוא לא תצלח: אל תעלו כי אין יהוה
בקרבכם ולא תנגפו לפני איביכם: כי העמלקי והכנעני
שם לפניכם ונפלתם בחרב כי על כן שבתם מאחרי יהוה
ולא יהיה יהוה עמכם: ויעפלו לעלות אל ראש ההר וארון
ברית יהוה ומשה לא משו מקרב המחנה: וירד העמלקי
והכנעני הישב בהר ההוא ויכום ויכתום עד החרמה:

פ

וידבר יהוה אל משה לאמר: דבר אל
בני ישראל ואמרת אלהם כי תבאו אל ארץ מושבתיכם א
אשר אני נתן לכם: ועשיתם אשה ליהוה עלה או זבח לפ
לפלא נדר או בנדבה או במעדיכם לעשות ריח ניחח ליהוה
מן הבקר או מן הצאן: והקריב המקריב קרבנו ליהוה מ
מנחה סלת עשרון בלול ברבעית ההין שמן: ויין לנסך רביעית
ההין תעשה על העלה או לזבח לכבש האחד: או לאיל
תעשה מנחה סלת שני עשרנים בלולה בשמן שלשית ההין:
ויין לנסך שלשית ההין תקריב ריח ניחח ליהוה: וכי תעשה

בותא במותנא קדם ה׳: ויהושע ב
בר נון וכלב בר יפנה אתקימו מן
גבריא האנון דאזלו לאללא ית א
ארעא: ומליל משה ית פתגמיא א
האלין עם כל בני ישראל ואתאבלו
עמא לחדא: ואקדימו בצפרא וסל
וסליקו לריש טורא למימר הא א
אנחנא סלקין לאתרא דאמר ה׳
ארי חבנא: ואמר משה למה דנן
אתון עברין על גזרת מימרא דה׳
והיא לא תצלח: לא תסקון ארי לי
ליה שכינתא דה׳ ביניכון ולא תת
תתברון קדם בעלי דבביכון: ארי
עמלקאה וכנענאה תמן קדמיכון ו
ותפלון בחרבא ארי על כן תבתון
מבתר פלחנא דה׳ ולא יהי מימרא
דה׳ בסעדכון: וארשעו למסק לרי
לריש טורא וארון קימא דה׳ ומש
ומשה לא עדו מגו משריתא: ונחת
עמלקאה וכנענאה דיתב בטורא
ההוא ומחונון וטרדונון עד חרמא:
ומליל ה׳ עם משה למימר:
מליל עם בני ישראל ותימר להון א
ארי תיעלון לארע מותבניכון דא
דאנא יהב לכון: ותעבדון קורבנא
קדם ה׳ עלתא או נכסת קודשיא ל
לפרשא נדרא או בנדבתא או ב
במועדיכון למעבד לאתקבלא בר
ברעוא קדם ה׳ מן תורי או מן ענ
ענא: ויקרב דמקרב קורבניה קדם
ה׳ מנחתא סלתא עשרונא דפילא
ברבעות הינא משחא: וחמרא לנס
לנסכא רבעות הינא תעבד על
עלתא או לנכסת קודשיא לאמרא
חד: או לדכרא תעבד מנחתא ס
סלתא תרין עשרונין דפילא במש
במשח תלתות הינא: וחמרא לנס
לנסכא תלתות הינא תקרב לאתק
לאתקבלא ברעוא קדם ה׳: וארי
תעבד

המקום נקרא על שם המאורע. ועשיתם אשה וגו׳ אינו זה ... לא כשתבאו שם ... על לבבכם לעשות אשה לה׳. ריח ניחוח. נחת רוח לפני שאמרתי ונעשה רצוני. לפלא נדר
או בנדבה. או שתעשו אשה בשביל חובת מועדיכם שחייבתי אתכם לעשות במועד. והקריב המקריב. וגו׳ והקריבו נסכים ומנחה לכל בהמה המנחה כ
כליל והשמן נבלל בתוכה והיין לספלים כמו ששנינו במסכת סוכה. לכבש האחד. על כל האמור למעלה הוא מוסב על המנחה ועל השמן ועל היין
או לאיל. ואם איל הוא. ורבותינו דרשו לרבות את הפלגס לנסכי איל.

אשה ריח׳ אינו מוסב אלא על המנחה והשמן אבל היין אינו אשה שאינו נתן על האש׳ או לשה׳ בין שהוא בכבשים בין שהוא בעזים כבש ושה קרוים בתוך שנתם איל בן שלשה עשר חדש ויום אחד׳ כמספר אשר תעשו׳ כמספר הבהמות אשר תקריבו לקרבן ככה תעשו נסכים לכל אחד מהם׳ כמספרם׳ של בהמות מספרם של נסכים׳ ככם כגר׳ כמותכם כן גר וכן דרך לשו עברית כגן יי׳ כארץ מצרים כמוני כמוך כעמי כעמך׳ בבואכם אל הארץ׳ משונה ביאה זו מכל ביאות שבתורה שבכולן נאמר כי תבא כי תבואו לפיכך כולן לתורה זו מזו וכיון שפרט לך באחת שתחלה אלא לאחר ירושה וישיבה אף כולן כן אבל זו נאמר בה בבואכם משנכנסו בה ואכלו מלחמה נתחייבו בחלה׳ ראשית ש

בר תורי עלתא או נכסת קודשיא לפרשא נדרא או נכסת קודשיא קדם יי׳: ויקרב על בר תורי מנ סלתא תלתא עשרונין דפיל במשח פלגות הינא: וח ותמרא תקרב לנסכא פלגות ה הינא קרבן דמתקבל ברעוא קדם יי׳: כדין יתעבד לתורא חד או ל לדכרא חד או לאמר באמריא או בעזיא: כמנין דתעבדון כדין תעבדון לחד כמניניהון: כל ייצי ציבא יעבד כדין ית אלין לקרבא קרבן דמתקבל ברעוא קדם יי׳: וארי יתגיר עמכון גיורא או דבניכון לדריכון ויעבד קר קרבן דמתקבל ברעוא קדם יי׳ כמא דתעבדון כן יעבד: קהלא קימא חד לכון ולגיורא דיתגיירון קים עלם לדריכון כותכון כגיור יהי קדם יי׳: אוריתא חדא ודינא חד יהי לכון ולגיורא דיתגיירון עמכון: ומליל יי׳ עם משה למימר: מלל עם בני ישראל ות ותימר להון בעלכון לארעא דאנא מעיל יתכון לתמן: ויהי במיכלכון מלחמא דארעא תפ תפרשון אפרשותא קדם יי׳: ריש אצותכון חלתא תפרשון אפר אפרשותא כמא דמפרשין מן אדרא כן תפרשון יתה: מריש אצותכון תתנון קדם יי׳ אפרשות׳ לדריכון: וארי תשתלון ולא תעבדון ית כל פקודיא האל האלין דמליל יי׳ עם משה: ית כל דפקיד יי׳ לותכון בידא דמשה מן יומא דפקיד יי׳ ולה ולהלאה לדריכון: ויהי אם מעיני כנשתא אתעבידת לשלו ויע ויעבדון כל כנשתא תור בר ת תורי חד לעלתא

בן בקר עלה או זבח לפלא נדר או שלמים ליהוה: והקריב
על בן הבקר מנחה סלת שלשה עשרנים בלול בשמן חצי
ההין: ויין תקריב לנסך חצי ההין אשה ריח ניחח ליהוה: כ
ככה יעשה לשור האחד או לאיל האחד או לשה בכבשים
או בעזים: כמספר אשר תעשו ככה תעשו לאחד כמספרם:
כל האזרח יעשה ככה את אלה להקריב אשה ריח ניחח
ליהוה: וכי יגור אתכם גר או אשר בתוככם לדרתיכם וע
ועשה אשה ריח ניחח ליהוה כאשר תעשו כן יעשה: הקהל
חקה אחת לכם ולגר הגר חקת עולם לדרתיכם ככם כגר
יהיה לפני יהוה: תורה אחת ומשפט אחד יהיה לכם ולגר
הגר אתכם: פ וידבר יהוה אל משה
לאמר: דבר אל בני ישראל ואמרת אלהם בבאכם אל
הארץ אשר אני מביא אתכם שמה: והיה באכלכם מלחם
הארץ תרימו תרומה ליהוה: ראשית ערסתכם חלה ת
תרימו תרומה כתרומת גרן כן תרימו אתה: מראשית ע
ערסתיכם תתנו ליהוה תרומה לדרתיכם: ס
וכי תשגו ולא תעשו את כל המצות האלה אשר דבר יהוה
אל משה: את כל אשר צוה יהוה אליכם ביד משה מן היום
אשר צוה יהוה והלאה לדרתיכם: והיה אם מעיני העדה
נעשתה לשגגה ועשו כל העדה פר בן בקר אחד לעלה ל

עריסותיכם׳ כשתלושו כדי עיסתכם שאתם רגילין ללוש במדבר וכמה היא ויאכלו בעומר עומר לגלגלת תרימו מראשיתה כלומ׳ קודם שתאכלו ממנה ראשית חלקה ת תלה אחת תרימו תרומה לשם יי׳ חלה׳ טורטיל בלעז׳ כתרומת גורן׳ שלא נאמ׳ בה שיעור ולא כתרומת מעשר שנ׳ בה שעור אבל רבותינו נתנו בה שיעור לבעל הבית אחד מעשרים וארבעה ולנחתום אחד מארבעים ושמונה׳ מראשית עריסותיכם׳ למה נאמ׳ לפי שנאמ׳ ראשית עריסותיכם שומע אני ראשונה שבעיסות תל׳ מראשית מקצתה ולא כולה׳ תתנו ליי׳ תרומה׳ לפי שלא שמענו שעור חלה נאמ׳ תתנו שיהא בה כדי נת תשגו ולא תעשו׳ ע״ז היתה בכלל כל המצות שהצבור מביאין עליה פר והרי הכת׳ מוציאה כאן מכללה לידון בפר לעולה ושעיר לחטאת תשגו וגו׳ בע״ז הכתו׳ מדבר או אינו אלא באחת מכל המצות ת״ל את כל המצות האלה מצוה אחת שהיא ככל המצות מה העובר על כל פורק עול ומפר ברית ומגלה פנים אף מצוה זו פורק בה עול ומפר ברית ומגלה פנים ואי זו זו ע״ז׳ אשר דבר יי׳ אל משה׳ אנכי ולא מפי הגבורה שמענום את כל אשר צוה וגו׳ מגיד שכל המודה בע״ז ככופר בכל התורה כולה ובכל מה ש
[illegible] שנ׳ למן היום אשר צוה יי׳ והלאה׳ אם מעיני העדה נעשתה לשגגה׳ אם מעיני העדה עבירה זו על ידי שוגג כגו׳ שטעו והורו
אחת מן העבודות שהיא מותרת לעבוד בו בכך׳

לחטת. חסר אלף שאינו כשאר חטאות שכל חטאות שבתורה הבאות עם עולה החטאת קודמת לעולה כמ' ואת השני יעשה עולה וזו עולה קודמת
לחטאת. הביאו את קרבנם לפני י״י זה האמור בפרשה האמור על העולה של משה ליי׳. וחטאתם זה השעיר. ואם נפש אחת בשגגה. בעון ע״ז. עז בת שנתה
שאר עבירות יחיד מביא כשבה או שעירה ובזו קבע לה שעירה. ביד רמה. במזיד. מגדף מחרף כמו והיתה חרפה וגדופה אשר גדפו נערי מלך
אשור ועוד דרשו רבותי׳ שבאו לשבח את השם שהוא בכרת. דבר י״י. מוזהרת מן פי הגבורה והשאר מפי משה. עונה בה. בזמן שעונה בה שלא
עשה תשובה. ויהיו במדבר וגו׳. בגנותן של ישראל דבר הכת׳ שלא שמרו אלא שבת ראשונה ובשניה בא זה וחללה. המוצאים אותו מקושש

לְרֵיחַ נִיחֹחַ לַיהוָה וּמִנְחָתוֹ וְנִסְכּוֹ כַּמִּשְׁפָּט וּשְׂעִיר עִזִּים אֶחָד
לְחַטָּת: וְכִפֶּר הַכֹּהֵן עַל כָּל עֲדַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְנִסְלַח לָהֶם כִּי
שְׁגָגָה הִוא וְהֵם הֵבִיאוּ אֶת קָרְבָּנָם אִשֶּׁה לַיהוָה וְחַטָּאתָם
לִפְנֵי יְהוָה עַל שִׁגְגָתָם: וְנִסְלַח לְכָל עֲדַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְלַגֵּר
הַגָּר בְּתוֹכָם כִּי לְכָל הָעָם בִּשְׁגָגָה: ס וְאִם
נֶפֶשׁ אַחַת תֶּחֱטָא בִשְׁגָגָה וְהִקְרִיבָה עֵז בַּת שְׁנָתָהּ לְחַטָּאת:
וְכִפֶּר הַכֹּהֵן עַל הַנֶּפֶשׁ הַשֹּׁגֶגֶת בְּחֶטְאָה בִשְׁגָגָה לִפְנֵי יְהוָה
לְכַפֵּר עָלָיו וְנִסְלַח לוֹ: הָאֶזְרָח בִּבְנֵי יִשְׂרָאֵל וְלַגֵּר הַגָּר בת
בְּתוֹכָם תּוֹרָה אַחַת יִהְיֶה לָכֶם לָעֹשֶׂה בִּשְׁגָגָה: וְהַנֶּפֶשׁ אֲשֶׁר
תַּעֲשֶׂה בְּיָד רָמָה מִן הָאֶזְרָח וּמִן הַגֵּר אֶת יְהוָה הוּא מְגַדֵּף ונ
וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהִוא מִקֶּרֶב עַמָּהּ: כִּי דְבַר יְהוָה בָּזָה וְאֶת
מִצְוָתוֹ הֵפַר הִכָּרֵת תִּכָּרֵת הַנֶּפֶשׁ הַהִוא עֲוֺנָה בָהּ: פ
וַיִּהְיוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל בַּמִּדְבָּר וַיִּמְצְאוּ אִישׁ מְקֹשֵׁשׁ עֵצִים ב
בְּיוֹם הַשַּׁבָּת: וַיַּקְרִיבוּ אֹתוֹ הַמֹּצְאִים אֹתוֹ מְקֹשֵׁשׁ עֵצִים אֶל
מֹשֶׁה וְאֶל אַהֲרֹן וְאֶל כָּל הָעֵדָה: וַיַּנִּיחוּ אֹתוֹ בַּמִּשְׁמָר כִּי לֹא
פֹרַשׁ מַה יֵּעָשֶׂה לוֹ: ס וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל מֹשֶׁה
מוֹת יוּמַת הָאִישׁ רָגוֹם אֹתוֹ בָאֲבָנִים כָּל הָעֵדָה מִחוּץ לַמַּחֲנֶה:
וַיֹּצִיאוּ אֹתוֹ כָּל הָעֵדָה אֶל מִחוּץ לַמַּחֲנֶה וַיִּרְגְּמוּ אֹתוֹ בָּאֲבָנִים
וַיָּמֹת כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת מֹשֶׁה: פ וַיֹּאמֶר יְהוָה
אֶל מֹשֶׁה לֵּאמֹר: דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם וְעָשׂוּ

למתקבלא ברעוא קדם י״י ומנ
ומנחתיה ונסכיה כדי חזי וצפיר
בר עזין חד לחטאתא: ויכפר כ
כהנא על כל כנשתא דבני ישר׳
וישתבק להון ארי שלותא היא
ואנון איתיאו ית קרבנהון קרבנא
קדם י״י וחובתהון קדם י״י על ש
שלותהון: וישתבק לכל כנשתא
דבני ישר׳ ולגיורא דיתגיירון ב
בינהא ארי לכל עמא בשלותא:
ואם אנש יחוב בשלו
ויקרב עזא בת שתה לחטאתא:
ויכפר כהנא על אנש דאשתלי
בסורחניה בשלו קדם י״י לכפרא
עלוהי וישתבק ליה: יציבא בבני
ישר׳ ולגיורא דיתגיירון ביניהון
אוריתא חדא תהי לכון לדיעבד
בשלו: ואנש דיעבד בריש גלי
מן יציביא ומן גיוריא קדם י״י ה
הוא מרגז וישתיצי אנשא ההוא
מגו עמיה. ארי על פתגמא די י״י
בסר וית פקודוהי אשני אשתצ
אשתצאה ישתיצי אנשא ההוא
חוביה ביה: והוו בני
ישר׳ במדברא ואשכחו גברא
כד מגבב אעין ביומא דשבתא:
וקריבו יתיה דאשכחו יתיה כד
מגבב אעין לות משה ולות אהרן
ולות כל כנשתא: ואסרו יתיה ב
בבית מטרא ארי לא מפרש ל
להון מה דיעבדון ליה:
ואמר י״י למשה אתקטלא יתקטל
גברא ירגמון יתיה באבניא כל
כנשתא מברא למשריתא: ואפ
ואפיקו יתיה כל כנשתא למברא
למשריתא ורגמו יתיה באבניא
ומית כמה דפקיד י״י ית משה:
ואמר י״י למשה למימר: מלל ע
עם בני ישראל ותימר להון ויע
ויעבדון

שהתרו בו ולא הניח מלקושש. את המוצאים אותו והתרו בו. כי לא פורש מה יעשה לו. באיזו מיתה ימות. אבל יודעים היו שהמחלל שבת במיתה.
רגום אותו. שכוף. שבית הסקילה היה גבוה שתי קומות. דחפו לארץ. באבנים. שאינו נחבל וכן הלכה מלמד וכן רגום אותו.

ועשו להם ציצית. על שם הפתילים התלויין בה. כמו ויקחני בציצית ראשי. ד"א ציצית. על שם וראיתם אותו. כמו מציץ מן החרכים. תכלת. צבע ירוק של חלזון. וזכרתם את כל מצות ה'. שמנין גימטריא של ציצית שש מאות ושמונה חוטין וחמשה קשרים הרי תרי"ג. ולא תתורו אחרי לבבכם כמו מתור הארץ הלב והעינים הם מרגלים לגוף מסרסרים לו את העבירות העין רואה והלב חומד והגוף עושה את העבירה. אני ה'. נאמן לשלם שכר. אלהיכם. נאמן ליפרע. אשר הוצאתי אתכם. על מנת כן פדיתי אתכם שתקבלו עליכם גזרותי. אני ה' אלהיכם. עוד למה נאמר כדי שלא יאמרו ישראל מפני מה אמר המקום לא שנעשה ונטול שכר לא עושין ולא נוטלים שכר על כרחכם אני מלככם וכן הוא אומר אם לא ביד חזקה אמלוך

לָהֶם צִיצִת עַל־כַּנְפֵי בִגְדֵיהֶם לְדֹרֹתָם וְנָתְנוּ עַל־צִיצִת הַכָּנָף
פְּתִיל תְּכֵלֶת: וְהָיָה לָכֶם לְצִיצִת וּרְאִיתֶם אֹתוֹ וּזְכַרְתֶּם אֶת
כָּל־מִצְוֹת יְהוָה וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם וְלֹא תָתֻרוּ אַחֲרֵי לְבַבְכֶם וְא
וְאַחֲרֵי עֵינֵיכֶם אֲשֶׁר־אַתֶּם זֹנִים אַחֲרֵיהֶם: לְמַעַן תִּזְכְּרוּ וַעֲשׂ
וַעֲשִׂיתֶם אֶת־כָּל־מִצְוֹתָי וִהְיִיתֶם קְדֹשִׁים לֵאלֹהֵיכֶם: אֲנִי יְהוָה
אֱלֹהֵיכֶם אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לִהְיוֹת לָכֶם לֵ
לֵאלֹהִים אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם:

לְהוֹן כְּרוּסְפְּדִין עַל כַּנְפֵי כְסוּתְהוֹן לְדָרֵיהוֹן וְיִתְּנוּן עַל כְּרוּסְפְּדָא כ דְּכַנְפָא חוּטָא דִתְכֵלְתָּא: וִיהֵי לְכוֹן לִכְרוּסְפְּדִין וְתֶחֱזוּן יָתֵיהּ וְתִדְכְּרוּן יָת כָּל פִּקּוֹדַיָּא דַּיְיָ וְתַעְבְּדוּן יָת יָתְהוֹן וְלָא תִטְעוֹן בָּתַר הִרְהוּר לִ לִבְּכוֹן וּבָתַר חֵיזוּ עֵינֵיכוֹן דְּאַתּוּן טָעַן בַּתְרֵיהוֹן: בְּדִיל דְּתִדְכְּרוּן וְ וְתַעְבְּדוּן יָת כָּל פִּקּוֹדַי וּתְהוֹן קַדִּישִׁין קֳדָם אֱלָהֲכוֹן: אֲנָא יְיָ אֱלָהֲכוֹן דְּאַפֵּקִית יָתְכוֹן מֵאַרְעָא דְ דְמִצְרַיִם לְמֶהֱוֵי לְכוֹן לֶאֱלָהּ אֲנָא יְיָ אֱלָהֲכוֹן:

פרשת קרח

פרשה

וַיִּקַּח קֹרַח בֶּן־יִצְהָר בֶּן־קְהָת בֶּן־לֵוִי וְדָתָן וַאֲבִירָם בְּנֵי אֱלִיאָב
וְאוֹן בֶּן־פֶּלֶת בְּנֵי רְאוּבֵן: וַיָּקֻמוּ לִפְנֵי מֹשֶׁה וַאֲנָשִׁים מִבְּנֵי יִשׁ
יִשְׂרָאֵל חֲמִשִּׁים וּמָאתָיִם נְשִׂיאֵי עֵדָה קְרִאֵי מוֹעֵד אַנְשֵׁי־שֵׁם:
וַיִּקָּהֲלוּ עַל־מֹשֶׁה וְעַל־אַהֲרֹן וַיֹּאמְרוּ אֲלֵהֶם רַב־לָכֶם כִּי כָל־
הָעֵדָה כֻּלָּם קְדֹשִׁים וּבְתוֹכָם יְהוָה וּמַדּוּעַ תִּתְנַשְּׂאוּ עַל־קְהַל
יְהוָה: וַיִּשְׁמַע מֹשֶׁה וַיִּפֹּל עַל־פָּנָיו: וַיְדַבֵּר אֶל־קֹרַח וְאֶל־כָּל־ע
עֲדָתוֹ לֵאמֹר בֹּקֶר וְיֹדַע יְהוָה אֶת־אֲשֶׁר־לוֹ וְאֶת־הַקָּדוֹשׁ וְה
וְהִקְרִיב אֵלָיו וְאֵת אֲשֶׁר יִבְחַר־בּוֹ יַקְרִיב אֵלָיו: זֹאת עֲשׂוּ קְחוּ
לָכֶם מַחְתּוֹת קֹרַח וְכָל־עֲדָתוֹ: וּתְנוּ בָהֵן אֵשׁ וְשִׂימוּ עֲלֵיהֶן קְ
קְטֹרֶת לִפְנֵי יְהוָה מָחָר וְהָיָה הָאִישׁ אֲשֶׁר־יִבְחַר יְהוָה הוּא הַ
הַקָּדוֹשׁ רַב־לָכֶם בְּנֵי לֵוִי: וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־קֹרַח שִׁמְעוּ־נָא בְּ
בְּנֵי לֵוִי: הַמְעַט מִכֶּם כִּי־הִבְדִּיל אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל אֶתְכֶם מֵעֲדַת

וְאִתְפְּלִיג קֹרַח בַּר יִצְהָר בַּר קְהָת בַּר לֵוִי וְדָתָן וַאֲבִירָם בְּנֵי אֱלִיאָב וְאוֹן בַּר פֶּלֶת בְּנֵי רְאוּבֵן: וְקָמוּ לְאַפֵּי מֹשֶׁה וְגֻבְרַיָּא מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל מָאתַן וְחַמְשִׁין רַבְרְבֵי כְנִשְׁתָּא מְעַרְעֵי זְמַן מְגַשִּׁין דִּשְׁמָא: וְאִתְכְּנִשׁוּ עַל מֹשֶׁה וְעַל אַהֲרֹן וַאֲמַרוּ לְהוֹן סַגִּי לְכוֹן אֲרֵי כָּל כְּנִשְׁתָּא כֻּלְּהוֹן קַדִּישִׁין וּבֵינֵיהוֹן שָׁרְיָא שְׁכִנְתָּא דַּיְיָ וּמָה דֵּין אַתּוּן מִתְרַבְרְבִין עַל קְהָלָא דַּיְיָ: וּשְׁמַע מֹשֶׁה וּנְפַל עַל אַפּוֹהִי: וּמַלֵּיל עִם קֹרַח וְעִם כָּל כְּנִשְׁתֵּיהּ לְמֵימַר בְּ בְּצַפְרָא וִיהוֹדַע יְיָ יָת דְּכָשַׁר לֵיהּ וְיָת דְּקַדִּישׁ וִיקָרֵב לִקְדָמוֹהִי וְיָת דְּיִתְרְעֵי בֵּיהּ יְקָרֵב לְשִׁמּוּשֵׁיהּ: דָּא עֲבִידוּ סַבוּ לְכוֹן מַחְתְּיָן קֹרַח וְכָל כְּנִשְׁתֵּיהּ: וְהָבוּ בְהוֹן אִשָּׁתָא וְשַׁווּ עֲלֵיהוֹן קְטֹרֶת בּוּסְמִין קֳדָם יְיָ מְחַר וִיהֵי גֻבְרָא דְּיִתְרְעֵי יְיָ הוּא קַדִּישׁ סַגִּי לְכוֹן בְּנֵי לֵוִי: וַאֲמַר מֹשֶׁה לְקֹרַח שְׁמָעוּ כְעַן בְּ בְּנֵי לֵוִי: הַזְעֵר סַגִּי לְכוֹן אֲרֵי אַפְרֵשׁ אֱלָהָא דְיִשְׂרָאֵל יָתְכוֹן מִכְּנִשְׁתָּא

אלהיכם. ד"א למה נאמר יציאת מצרים אני הוא שהבחנתי במצרים בין טיפה של בכור לשאינה של בכור אני הוא עתיד להבחין וליפרע מן התולה קלא אילן בבגדו ואומר תכלת הוא. ומיסודו של ר' משה הדרשן העתקתי למה נסמכה פרשת מקושש לפרשת ע"ז לומר שהמחלל את השבת כעובד ע"ז שאף היא שקולה ככל המצות וכן הוא אומר בעזרא על הר סיני ירדת ואת שבת קדשך הודעת להם. ואף פרשת ציצית לכך נסמכה ל"ג לפי שאף היא שקולה ככל המצות שנ' ועשיתם את כל מצותי. על כנפי בגדיהם. כנגד ואשא אתכם על כנפי נשרים על ארבע כנפות ולא בשלש ולא בחמש כנגד ארבעה לשונות של גאולה שנ' במצרים והוצאתי והצלתי וגאלתי ולקחתי. פתיל תכלת. על שם שכול בכורות תרגום של שכול תכלא ומכתם היתה בלילה וכן צבע התכלת דומה לרקיע המשחיר לעת ערב. ושמונה חוטין שבה כנגד שמונה ימים ששהו ישראל משיצאו ממצרים עד שאמרו שירה על הים.

חסלת שלח לך.

ויקח קרח.

פרשה זו יפה נדרשת במדרש ר' תנחומא. ויקח קרח לקח עצמו לצד אחד להיות נחלק מתוך העדה לעורר על הכהונה וזהו שתרגם אנקלוס ואתפליג. נחלק משאר העדה להחזיק במחלוקה וכן מה יקחך לבך לוקח אותך להפליגך משאר בני אדם. בן יצהר בן קהת בן לוי. ולא הזכיר בן יעקב שבקש רחמים על עצמו שלא יזכר שמו על מחלוקתם שנ' ובקהלם אל תחד כבודי והיכן נזכר שמו על קרח בהתייחסם על הדוכן בדברי הימים שנ' בן אביאסף בן קרח בן יצהר בן קהת בן לוי בן ישראל. ודתן ואבירם. בשביל שהיה ראובן שרוי בחנייתם תימנה שכן לקהת ובניו החונים תימנה נשתתפו עם קרח במחלוקתו. אוי לרשע אוי לשכנו. ומה ראה קרח לחלוק עם משה נתקנא על נשיאותו של אליצפן בן עזיאל שמינהו משה נשיא על בני קהת על פי הדבר אמר אחי אבא ארבעה היו שנ' ובני קהת וגו' עמרם הבכור נטלו שני בניו גדולה אחד מלך ואחד

את דבריו מה עשה עמד וכנס מאתים וחמשים ראשי סנהדראות רובן משבט ראובן שכיניו והם אליצור בן שדיאור וחבריו וכיוצא בו שנא' נשיאי עדה קריאי מועד ולהלן הוא אומר אלה קריאי העדה והלבישן טליתות שכולן תכלת באו ועמדו לפני משה אמרו לו טלית שכולה של תכלת חייבת בציצית או פטורה אמ' להם חייבת התחילו לשחק עליו אפשר טלית של מין אחר חוט אחד של תכלת פוטרה זו שכולה תכלת לא תפטור את עצמה · בני ראובן · דתן ואבירם ואון בן פלת · רב לכם · הרבה יותר מדאי לקחתם לעצמכם גדולה · כלם קדושים · כלם שמעו דברים בסיני מפי הגבורה · ומדוע תתנשאו · אם לקחת אתה מלכות לא היה לך לברור לאחיך כהונה · לא אתם לבדכם שמעתם בסיני · אנכי ה' אלהיך כל העדה שמעו

ישראל להקריב אתכם אליו לעבד את עבדת משכן יהוה ולעמד לפני העדה לשרתם: ויקרב אתך ואת כל אחיך ב בני לוי אתך ובקשתם גם כהנה: לכן אתה וכל עדתך ה הנעדים על יהוה ואהרן מה הוא כי תלונו עליו: וישלח מ משה לקרא לדתן ולאבירם בני אליאב ויאמרו לא נעלה: המעט כי העליתנו מארץ זבת חלב ודבש להמיתנו במדבר כי תשתרר עלינו גם השתרר: אף לא אל ארץ זבת חלב ודבש הביאתנו ותתן לנו נחלת שדה וכרם העיני האנשים ההם תנקר לא נעלה: ויחר למשה מאד ויאמר אל יהוה אל תפן אל מנחתם לא חמור אחד מהם נשאתי ולא ה הרעתי את אחד מהם: ויאמר משה אל קרח אתה וכל ע עדתך היו לפני יהוה אתה והם ואהרן מחר: וקחו איש מח מחתתו ונתתם עליהם קטרת והקרבתם לפני יהוה איש מ מחתתו חמשים ומאתים מחתת ואתה ואהרן איש מחתתו: ויקחו איש מחתתו ויתנו עליהם אש וישימו עליהם קטרת ויע ויעמדו פתח אהל מועד ומשה ואהרן: ויקהל עליהם קרח את כל העדה אל פתח אהל מועד וירא כבוד יהוה אל כל העדה: פ

וידבר יהוה אל משה ואל אהרן

דישראל לקרבא יתכון לקדמוהי למפלח ית פלחן משכנא דיי' ול ולמיקם קדם כנשתא לשמשותהון: וקרב יתך וית כל אחך בני לוי עמך ובען אתון תבען אף כהנתא רבתא: בכן את וכל כנשתך דאזדמנתון על יי' ואה ואהרן מה הוא ארי אתרעמתון עלוהי: ושלח משה למקרי לדתן ולאבירם בני אליאב ואמרו לא נסק: הזער ארי אסקתנא מארעא עבדא חלב ודבש לקטלותנא ב במדברא ארי אתרברבת עלנא אף אתרברבא: אף לא לארעא ע עבדא חלב ודבש אעלתנא ויה ויהבת לנא אחסנת חקלין וכרמין העיני גבריא האנון תשלח לסמ לעורא לא נסק: ותקף למשה ל לחדא ואמר קדם יי' לא תקבל ברעוא קורבנהון לא חמרא דחד מנהון שחרית ולא אבאשית לחד מנהון: ואמר משה לקרח את וכל כנשתך הוו זמינין לקדם יי' את ואנון ואהרן מחר: וסבו גבר מחתיתיה ותתנון עליהון קטרת בוסמין ותקרבון קדם יי' גבר מחתיתיה מאתן וחמשין מ מחתין ואת ואהרן גבר מחתיתיה: ונסיבו גבר מחתיתיה ויהבו על עליהון אשתא ושויאו עליהון ק קטרת בוסמין וקמו בתרע משכן זמנא ומשה ואהרן: ואכנש עלי עליהון קרח ית כל כנשתא לת לתרע משכן זמנא ואתגלי יקרא דיי' לכל כנשתא:

ומליל יי' עם משה ועם אהרן ל

חפל על פניו · מפני המחלוקת שכבר זה בידם סירחון רביעי · חטאו בעגל · ויחל משה · במתאוננים ויתפלל משה · במרגלים ויאמר משה ושמעו מ מצרים · במחלוקתו של קרח נתרשלו ידיו משל לבן מלך שסרח על אביו ופייס עליו אוהבו פעם ושתים ושלש כשסרח רביעי נתרשלו ידי האוהב ההוא אמר עד מתי אטריח על המלך שמא לא יקבל [illegible] בקר וידע וגו' עתה עת שכרות היא לנו ולא נכון להראות לפניו והוא היה מת מתכוין לדחות שמא יחזרו בהן · בקר ויודע ה' את אשר לו · לעבודת לויה · ואת הקדוש · לכהונה · והקריב · אותם אליו · מרחמתי כלים שמותין בהן אהלים ויש להם בית ידי · רב לכם · דבר גדול נטלתם בעצמכם לחלוק על הקב"ה · ויאמר משה אל קרח שמעו נא בני לוי · התחיל לדבר עמו [illegible] דברים רכים כיון שראהו קשה עורף אמר עד שלא ישתתפו שאר השבטים ויאבדו עמו אדבר גם אל כלם התחיל מדבר עמהם בני לוי · ולאמר לפני העדה לשרת · על הדוכן · ויקרב אותך · לאותו שירות שהרחיק ממנו שאר עדת ישראל · לכן · בשביל כך אתה וכל עדתך כנוערים אתם על ה' כי בשליחותו עשיתי לתת כהונה לאהרן ולא לנו הוא המחלוקת הזו · וישלח משה · וגו' מכאן שאין מחזיקין במחלוקת ש שהיה משה מחזר אחריהם להשלימם בדברי שלום · לא נעלה · פיהם הכשילם אין להם אלא ירידה · ותתן לנו · הדבר מוסב על לא העליתנו ולא כתת לנו נחלת שדה וכרם אמרת לנו מעלה אתכם מעני מצרים אל ארץ טובה וגו' משם הוצאתנו ולא אל ארץ זבת חלב ודבש הביאותנו · לא גזרה עלינו להמיתנו במדבר שאמרת לנו במדבר הזה יפלו פגריכם · העיני האנשים ההם · וגו' אפי' אתה שולח לנקר את עינ עיניהם של אותם אנשים לא נעלה אליך לא נעלה · האנשים ההם · כאדם התולה קללתו בחבירו · אל תפן אל מנחתם · לפי פשוטו הקטורת שהם מקריבין לפניך מחר אל תפן אליה המדרש אומר יודע אני שיש להם חלק בתמידי צבור אף חלקם לא יקובל לפניך לרצון · תניחנו האש ולא תאכלנו · לא חמור אחד מהם נשאתי · לא חמורו של אחד מהם נטלתי אפי' כשהלכתי ממדין למצרים והרכבתי את אשתי ואת בני על החמור והיה לי ליטול מהם ומשלהם ולא נטלתי אלא משלי · שחרית לכהן ודרכי כך כדרכו של מלך · מכגריא של מלך שחור · והם עדתך · והקרבתם איש מחתתו · חמשים ומאתים איש ב בשביל כלם · ויקהל עליהם קרח · בדברי ליצנות כל הלילה ההוא הלך אצל השבטים ופתה אותם כסבורין אתם שעלי לבדי אני מקפיד איני מקפיד אלא בשביל כלכם · אלו באין ונוטלין כל הגדולות לו המלכות ולאחיו הכהונה עד שנתפתו כלם · וירא כבוד ה' · בא בעמוד ענן · [illegible]

משה לפניך גלויות כל מחשבות ויודע אתה מי החוטא. האיש אחד הוא החוטא ואתה על כל העדה תקצוף. העלו מסביבות משכן קרח ודתן
יצאו נצבים בקומה זקופה לחרף ולגדף כמו ויתיצב ארבעים יום דגלית. ונשיהם ובניהם וטפם. בא וראה כמה קשה מחלוקת שהרי בית דין של מ
מטה אין עונשין עד שיביא שתי שערות ובית דין של מעלה עד עשרים שנה וכאן אבדו אף יונקי שדים. לעשות את כל המעשים האלה. שעשיתי על
פי הדבור לתת לאהרן כהונה גדולה ובניו כבני כהונה ואליצפן נשיא הקהתי לא יי׳ שלחני אלא מלבי עשיתי הכל מדעתי ובדין הוא חולק עלי. ואם ב
בריאה חדשה יברא יי׳ להמיתם מיתה שלא מתו בה אדם עד הנה ומה היא הבריאה ופצתה האדמה את פיה ותבלעם מן וידעתם כי נאצו הם וא

לאמר: הבדלו מתוך העדה הזאת ואכלה אתם כרגע:
ויפלו על פניהם ויאמרו אל אלהי הרוחת לכל בשר האיש
אחד יחטא ועל כל העדה תקצף: ס וידבר
יהוה אל משה לאמר: דבר אל העדה לאמר העלו מסביב
למשכן קרח דתן ואבירם: ויקם משה וילך אל דתן ואבירם
וילכו אחריו זקני ישראל: וידבר אל העדה לאמר סורו נא
מעל אהלי האנשים הרשעים האלה ואל תגעו בכל אשר
להם פן תספו בכל חטאתם: ויעלו מעל משכן קרח דתן וא
ואבירם מסביב ודתן ואבירם יצאו נצבים פתח אהליהם ונ
ונשיהם ובניהם וטפם: ויאמר משה בזאת תדעון כי יהוה ש
שלחני לעשות את כל המעשים האלה כי לא מלבי: אם כ
כמות כל האדם ימתון אלה ופקדת כל האדם יפקד עליהם
לא יהוה שלחני: ואם בריאה יברא יהוה ופצתה האדמה א
את פיה ובלעה אתם ואת כל אשר להם וירדו חיים שאלה
וידעתם כי נאצו האנשים האלה את יהוה: ויהי ככלתו ל
לדבר את כל הדברים האלה ותבקע האדמה אשר תח
תחתיהם: ותפתח הארץ את פיה ותבלע אתם ואת בתיהם
ואת כל האדם אשר לקרח ואת כל הרכוש: וירדו הם וכל
אשר להם חיים שאלה ותכס עליהם הארץ ויאבדו מתוך ה
הקהל: וכל ישראל אשר סביבתיהם נסו לקלם כי אמרו

למימר: אתפרשו מגו כנשתא
הדא ואשיצי יתהון כשעה: ונפלו
על אפיהון ואמרו אל אלהא דרוח
רוחיא לכל בשרא הגברא חד
יחוב ועל כל כנשתא יהי רוגזא:
ומליל יי׳ עם משה למימר:
מליל עם כנשתא למימר אסתלקו
מסחור סחור למשכנא דקרח ד
דתן ואבירם: וקם משה ואזל ב
לות דתן ואבירם ואזלו ב
בתרוהי סבי ישראל: ומליל עם כנ
כנשתא למימר זורו כען מעלוי
משכני גבריא חיביא האלין ו
ולא תקרבון בכל דלהון דלמא
תלקון בכל חוביהון: ואסתלקו
מעלוי משכנא דקרח דתן ואב
ואבירם מסחור סחור ודתן ואב
ואבירם נפקו קיימין בתרע משכ
משכניהון ונשיהון ובניהון וטפ
וטפלהון: ואמר משה בדא תדע
תדעון ארי יי׳ שלחני למעבד י
ית כל עובדיא האלין ארי לא
מרעותי: אם כמותא דכל אנשא
ימותון אלין וסכרא דכל אנשא
יסתער עליהון לא יי׳ שלחני: ו
ואם בריאה יברא יי׳ ותפתח ארי
ארעא ית פומה ותבלע יתהון י
וית כל דלהון ויחתון כד חיין
לשאול ותדעון ארי ארגיזו גב
גבריא האלין קדם יי׳: והוה כד
שיצי למללא ית כל פתגמיא הא
האלין ואתבזעת ארעא דתחותי
דתחותיהון: ופתחת ארעא ית פ
פומהא ובלעת יתהון וית אנש ב
בתיהון וית כל אנשא דלקרח ו
וית כל קנינא: ונחתו אנון וכל
דלהון כד חיין לשאול וחפת ע
עליהון ארעא ואבדו מגו קהלא:
וכל ישראל דבסחרניהון ערקו ל
לקלהון ארי אמרו

ואחר מיתי הגבורה אמרו ורבותינו פירשו אם בריאה פה לארץ מששת ימי בראשית מוטב ואם לאו יברא יי׳. נסו לקולם. בשביל קול היוצא על

ואת האש שבתוכן המחתות זרה הלאה לארץ מעל המחתות כי קדשו המחתות ואסורין בהנאה שהרי עשאום כלי שרת · החטאים האלה בנפשותם שנעשו חוטאים בנפשותם שנחלקו על הקב״ה · רקועי רדודים · פחים טסין מרודדים טינבי״ש בלע״ז · צפוי למזבח לנחשת · ויהיו לאות לזכרון כי ימים הן מאותן שנחלקו על הכהונה ונשרפו · וירקעום איינטנדירש מוש · ולא יהיה כקרח · כדי שלא יהיה כקרח · כאשר דבר ה׳ ביד משה לו · כמו עליו על אהרן דבר אל משה שיהיה הוא ובניו כהנים לפיכך לא יקרב איש זר אשר לא מזרע אהרן וגו׳ וכן כל לי ולו ולהם הסמוכים אצל דבור פתרונם כמו על ונדרשו על קרח ועדתו ביד משה ולא כתב אל משה רמז לחולקים על הכהונה שלוקין בצרעת כמו שלקה משה בידו ועל כן לא

פן תבלענו הארץ : ואש יצאה מאת יהוה ותאכל את הח
חמשים ומאתים איש מקריבי הקטרת : ס
וידבר יהוה אל משה לאמר : אמר אל אלעזר בן אהרן
הכהן וירם את המחתת מבין השרפה ואת האש זרה הלאה
כי קדשו : את מחתות החטאים האלה בנפשתם ועשו אתם
רקעי פחים צפוי למזבח כי הקריבם לפני יהוה ויקדשו ויהיו
לאות לבני ישראל : ויקח אלעזר הכהן את מחתות הנחשת
אשר הקריבו השרפים וירקעום צפוי למזבח : זכרון לבני
ישראל למען אשר לא יקרב איש זר אשר לא מזרע אהרן
הוא להקטיר קטרת לפני יהוה ולא יהיה כקרח וכעדתו
כאשר דבר יהוה ביד משה לו : ס וילנו כל
עדת בני ישראל ממחרת על משה ועל אהרן לאמר אתם
המתם את עם יהוה : ויהי בהקהל העדה על משה ועל אהרן
ויפנו אל אהל מועד והנה כסהו הענן וירא כבוד יהוה : ויבא
משה ואהרן אל פני אהל מועד : ס וידבר יהוה
אל משה לאמר : הרמו מתוך העדה הזאת ואכלה אתם כר
כרגע ויפלו על פניהם : ויאמר משה אל אהרן קח את המ
המחתה ותן עליה אש מעל המזבח ושים קטרת והולך מ
מהרה אל העדה וכפר עליהם כי יצא הקצף מלפני יהוה
החל הנגף : ויקח אהרן כאשר דבר משה וירץ אל תוך ה

דלמא תבלעיננא ארעא : ואשתא נפקת מן קדם ה׳ ואכלת ית מא
מאתן וחמשין גברא מקרבי קט
קטרת בוסמיא : ומליל ה׳ עם
משה למימר : אימר לאלעזר בר
אהרן כהנא ויפרש ית מחתיתא
מבין יקידיא וית אשתא ידרי ל
להלאה ארי אתקדשא : ית מח
מחתית חיביא האלין דאתחיבו
בנפשתהון ויעבדון יתהון טסין
רדידין חופאה למדבחא ארי ק
קריבונין לקדם ה׳ ואתקדשא ו
ויהוין לאת לבני ישר׳ : ונסב א
אלעזר כהנא ית מחתית נחשא ד
דקריבו יקידיא ורדידינון חופאה
למדבחא : דוכרנא לבני ישר׳ ב
בדיל דלא יקרב גבר חלוני ד
דלא מזרעא דאהרן הוא לאסקא
קטרת בוסמין קדם ה׳ ולא יהי
כקרח וככנשתיה כמה דמליל ה׳
בידא דמשה ליה : ואתרעמו
כל כנשתא דבני ישר׳ ביומא
דבתרוהי על משה ועל אהרן ל
למימר אתון גרמתון דמית עם
עמא דה׳ : והוה באתכנשות כנש
כנשתא על משה ועל אהרן וא
ואתפניאו למשכן זמנא והא ח
חפהי ענגא ואתגלי יקרא דה׳ :
ועל משה ואהרן לקדם משכן ז
זמנא : ומליל
ה׳ עם משה למימר : אתפרשו
מגו כנשתא הדא ואשיצי יתהון
כשעה ונפלו על אפיהון : ואמר
משה לאהרן סב ית מחתיתא ו
והב עלה אשתא מעלוי מדבחא
ושוי קטרת בוסמין ואוביל בפריע
לכנשתא וכפר עליהון ארי נפ
נפק רגזא מן קדם ה׳ שרי מות
מותנא : ונסב אהרן כמא דמליל
משה ורהט לגו

לקה עוזיהו בצרעת · וכפר עליהם רז זה מסר לו מלאך המות כשעלה לרקיע שהקטרת עוצר המגפה כדאי׳ במס׳ שבת·

הקהל והנה החל הנגף בעם ויתן את הקטרת ויכפר על
העם: ויעמד בין המתים ובין החיים ותעצר המגפה: ויהיו ה
המתים במגפה ארבעה עשר אלף ושבע מאות מלבד הם
המתים על דבר קרח: וישב אהרן אל משה אל פתח אהל
מועד והמגפה נעצרה: פ וידבר יהוה אל
משה לאמר: דבר אל בני ישראל וקח מאתם מטה מטה
לבית אב מאת כל נשיאהם לבית אבתם שנים עשר מטות
איש את שמו תכתב על מטהו: ואת שם אהרן תכתב על
מטה לוי כי מטה אחד לראש בית אבותם: והנחתם באהל
מועד לפני העדות אשר אועד לכם שמה: והיה האיש אשר
אבחר בו מטהו יפרח והשכתי מעלי את תלנות בני ישראל
אשר הם מלינם עליכם: וידבר משה אל בני ישראל ויתנו
אליו כל נשיאיהם מטה לנשיא אחד מטה לנשיא אחד ל
לבית אבתם שנים עשר מטות ומטה אהרן בתוך מטותם:
וינח משה את המטת לפני יהוה באהל העדת: ויהי ממחרת
ויבא משה אל אהל העדות והנה פרח מטה אהרן לבית לוי
ויצא פרח ויצץ ציץ ויגמל שקדים: ויצא משה את כל המטת
מלפני יהוה אל כל בני ישראל ויראו ויקחו איש מטהו: פ
ויאמר יהוה אל משה השב את מטה אהרן לפני
העדות למשמרת לאות לבני מרי ותכל תלונתם מעלי ולא

קהלא והא שרי מותנא בעמא ויהב ית קטרת בוסמיא וכפר ע על עמא: וקם בין מיתיא ובין ח חייא ואתכלי מותנא: והוו דמיתו במותנא ארבעת עשר אלפין ושבע מאה בר מדמיתו על פלוגתא דקרח: ותב אהרן ל לות משה לתרע משכן זמנא ו ומותנא אתכליאת: ומליל יי עם משה למימר: מליל עם בני ישראל וסב מנהון חוטרא חוטרא לבית אבא מן כל רברב רברביהון לבית אבהתהון תרין עשר חוטרין גבר ית שמיה תכתוב על חוטריה: וית שמא דאהרן תכתוב על חוטרא דלוי ארי חוטרא חד לריש בית אבהתהון: ותצנעינון במשכן זמנא קדם סהדותא דאזמן מימרי לכון תמן: ויהי גברא דאתרעי ביה חוטריה ינעי ואניח מן קדמי ית תורעמת בני ישראל דאנון מתרעמין עליכון: ומליל משה עם בני ישראל ויהבו ליה כל רברביהון חוטרא לרבא חד חוטרא לרבא חד לבית אבהתהון תרי עשר חוטרין וחוטרא דאהרן בגו חוטריהון: ואצנע משה ית חוטריא קדם יי במשכנא דסהדותא: והוה ביומא דבתרוהי ועל משה למשכנא דסהדותא והא יעא חוטרא דאהרן לבית לוי ואפיק לבלבין ואנץ נץ וכפת שגדין: ואפיק משה ית כל חוטריא מן קדם יי לכל בני ישראל ואשתמודעו ונסיבו גבר חוטריה: ואמר יי למשה אתיב ית חוטרא דאהרן לקדם סהדותא למטרא לאת לעמא סרבנא ויסתיפן תורעמתהון מן קדמי ולא

158

פשמירת לאות · לזכרון שבחרתי באהרן הכהן ולא ילינו עוד על הכהונה · כל הקרב הקרב · יגו׳ אין אנו יכולין להזהר בכך כולנו רשאין להכנס לחצר אהל מועד ואחד שיקריב פנים יותר מחבירו ויכנס לתוך אהל מועד ימות · האם תמנו לגוע · שמא הפקרנו למיתה · ויאמר ה׳ אל אהרן · למשה אמר שיאמר לאהרן להזהירו על תקנת ישראל שלא יכנסו למקדש · אתה ובניך ובית אביך הם בני קהת אבי עמרם · תשאו את עון המקדש · עליכם אני מטיל עונש הזרים שיחטאו בעסקי הדברים המקודשים המסורים לכם הוא האהל והארון והשלחן וכלי הקדש · אתם תשבו ותזהירו על כל זר הבא ליגע · ואתה ובניך · הכהנים תשאו את עון הכהונה שאינה מסורה ללויים ותזהירו הלויים השוגגים שלא יגעו אלי

ימותון: ועבד משה כמא דפקיד ה׳ יתיה כן עבד: ואמרו בני ישראל למשה למימר הא מנכנא קטלה חרבא הא מנכנא בלעת ה ארעא הא מנכנא דמיתו במותנא: כל דיקרב מקרב למשכנא דה׳ מאית הא אנחנא שיצן למימת: ואמר ה׳ לאהרן את ובנך ובית אבוך עמך תסלחון על חובי מקדשא ואת ובנך עמך תסלחון על חובי כהונתכון: ואף ית אחך שבטא דלוי שבטא דאבוך קרב לותך ויתוספון עלך וישמשונך ואת ובנך עמך קדם משכנא דסהדותא: ויטרון מטרתך ומטרת כל משכנא ברם למני קודשא ולמדבחא לא יקרבון ולא ימותון אף אנון אף אתון: ויתוספון עלך ויטרון ית מטרת משכן זמנא לכל פולחן משכנא וחלוני לא יקרב לותכון: ותטרון ית מטרת קודשא וית מטרת מדבחא ולא יהי עוד רגזא על בני ישראל: ואנא הא קרבית ית אחיכון לואי מגו בני ישראל לכון מתנא יהיבין קדם ה׳ למפלח ית פולחן משכן זמנא: ואת ובנך עמך תטרון ית כהונתכון לכל פתגם מדבחא ולמגו לפרוכתא ותפלחון פולחן מתנא אתן ית כהונתכון וחלוני דיקרב יתקטל:

ומליל ה׳ עם אהרן ואנא הא יהבית לך ית מטרת אפרשותי לכל קודשיא דבני ישראל לך יהבתינון לרבו ולבנך לקים עלם: דין יהי לך מקדש קודשיא מותר מן אשתא כל קורבנהון לכל מנחתהון ולכל חטוותהון ולכל אשמיהון

ימתו: ויעש משה כאשר צוה יהוה אתו כן עשה: פ

ויאמרו בני ישראל אל משה לאמר הן גוענו אבדנו כלנו א

אבדנו: כל הקרב הקרב אל משכן יהוה ימות האם תמנו

לגוע: ס ויאמר יהוה אל אהרן אתה ובניך ובית

אביך אתך תשאו את עון המקדש ואתה ובניך אתך תשאו

את עון כהנתכם: וגם את אחיך מטה לוי שבט אביך הקרב

אתך וילוו עליך וישרתוך ואתה ובניך אתך לפני אהל העדת:

ושמרו משמרתך ומשמרת כל האהל אך אל כלי הקדש

ואל המזבח לא יקרבו ולא ימתו גם הם גם אתם: ונלוו עליך

ושמרו את משמרת אהל מועד לכל עבדת האהל וזר לא

יקרב אליכם: ושמרתם את משמרת הקדש ואת משמרת

המזבח ולא יהיה עוד קצף על בני ישראל: ואני הנה לקחתי

את אחיכם הלוים מתוך בני ישראל לכם מתנה נתנים ל

ליהוה לעבד את עבדת אהל מועד: ואתה ובניך אתך ת

תשמרו את כהנתכם לכל דבר המזבח ולמבית לפרכת ו

ועבדתם עבדת מתנה אתן את כהנתכם והזר הקרב יומת:

פ וידבר יהוה אל אהרן ואני הנה נתתי

לך את משמרת תרומתי לכל קדשי בני ישראל לך נתתים

למשחה ולבניך לחק עולם: זה יהיה לך מקדש הקדשים מן

האש כל קרבנם לכל מנחתם ולכל חטאתם ולכל אשמם

אליהם בעבודתכם · וגם את אחיך · בני גרשון ובני מררי · וילוו · ויתחברו · עליכם · להזהיר גם את הזרים שלא יקרבו אליהם · וישרתוך · בשמירת השערים ולמנות מהם גזברים ואמרכלין · וזר לא יקרב אליכם · אתכם אני מזהיר על כך · ולא יהיה עוד קצף · כמו שהיה כבר שנ׳ כי יצא הקצף · ד׳ לכם מתנה נתונים · יכול לעבודתכם של הדיוט ת״ל לה׳ כמו שמפורש למעלה לשמור משמרת גזברין ואמרכלין · עבודת מתנה · במתנה נתתיה לכם · ואני הנה נתתי לך · בשמחה לשו׳ שמחה הוא זה כמו הנה הוא יוצא לקראתך וראך ושמח בלבו · משל למלך שנתן שדה לאוהבו ולא כתב ולא חתם ולא העלה בערכאין בא אחד וערער עליו ועל השדה אמר לו המלך כל מי שירצה יבא ויערער לנגדך הריני כותב וחותם לך ומעלה בערכאין אף כאן לפי שבא קרח וערער כנגד אהרן על הכהונה בא הכתוב ונתן לו עשרים וארבעה מתנות כהונה בברית מלח לכך נסמכה פרשה זו לכאן · משמרת תרומתי · שאתה צריך לשמרן בטהרה · למשחה · לגדולה · מן האש · לאחר הקטרת האישים · לכל קרבנם · כגון זבחי שלמי צבור · מנחתם חטאתם ואשמם · כמשמעו ·

אשר ישיבו · זה גזל הגר · בקדש הקדשים תאכלנו · וגו' · למד על קדשי קדשים שאין נאכלים אלא בעזרה ולזכרי כהונה · תרומת מתנם · המורם מן ה: התודה ומהשלמים ומאיל נזיר · לכל תנופות · שהרי אלו טעונין תנופה · כל טהור ולא טמאים · כל טהור · לרבות אשתו · ראשיתם · היא תרומה גדולה · כחזה התנופה וכשוק הימין · של שלמים שנאכלין לכהנים ולנשיהם לשני ימים ולילה אחד אף הבכור נאכל לשני ימים ולילה אחד · לך יהיה · בא ר' עקיבא ולמד הוסיף לך הכתו' הויה אחרת שלא תאמר כחזה ושוק של תודה שאינו נאכל אלא ליום ולילה · כל תרומות הקדשים · מחבתה של פרשה כללה בתחלה וכללה בסוף ופרט באמצע · ברית עולם · כרת ברית עם אהרן בדבר הבריא ומתקיים ומבריא את אחרים · ברית מלח · כברית

אֲשֶׁר־יָשִׁיבוּ לִי קֹדֶשׁ קָדָשִׁים לְךָ הוּא וּלְבָנֶיךָ׃ בְּקֹדֶשׁ הַקֳ
הַקֳּדָשִׁים תֹּאכְלֶנּוּ כָּל־זָכָר יֹאכַל אֹתוֹ קֹדֶשׁ יִהְיֶה־לָּךְ׃ וְזֶה־לְּךָ
תְּרוּמַת מַתָּנָם לְכָל־תְּנוּפֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְךָ נְתַתִּים וּלְבָנֶיךָ
וְלִבְנֹתֶיךָ אִתְּךָ לְחָק־עוֹלָם כָּל־טָהוֹר בְּבֵיתְךָ יֹאכַל אֹתוֹ׃ כֹּל
חֵלֶב יִצְהָר וְכָל־חֵלֶב תִּירוֹשׁ וְדָגָן רֵאשִׁיתָם אֲשֶׁר־יִתְּנוּ לַיהוָה
לְךָ נְתַתִּים׃ בִּכּוּרֵי כָּל־אֲשֶׁר בְּאַרְצָם אֲשֶׁר־יָבִיאוּ לַיהוָה לְךָ
יִהְיֶה כָּל־טָהוֹר בְּבֵיתְךָ יֹאכְלֶנּוּ׃ כָּל־חֵרֶם בְּיִשְׂרָאֵל לְךָ יִהְיֶה׃
כָּל־פֶּטֶר רֶחֶם לְכָל־בָּשָׂר אֲשֶׁר־יַקְרִיבוּ לַיהוָה בָּאָדָם וּבב
וּבַבְּהֵמָה יִהְיֶה־לָּךְ אַךְ פָּדֹה תִפְדֶּה אֵת בְּכוֹר הָאָדָם וְאֵת ב
בְּכוֹר־הַבְּהֵמָה הַטְּמֵאָה תִּפְדֶּה׃ וּפְדוּיָו מִבֶּן־חֹדֶשׁ תִּפְדֶּה ב
בְּעֶרְכְּךָ כֶּסֶף חֲמֵשֶׁת שְׁקָלִים בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ עֶשְׂרִים גֵּרָה ה
הוּא׃ אַךְ בְּכוֹר־שׁוֹר אוֹ־בְכוֹר כֶּשֶׂב אוֹ־בְכוֹר עֵז לֹא תִפְדֶּה
קֹדֶשׁ הֵם אֶת־דָּמָם תִּזְרֹק עַל־הַמִּזְבֵּחַ וְאֶת־חֶלְבָּם תַּקְטִיר א
אִשֶּׁה לְרֵיחַ נִיחֹחַ לַיהוָה׃ וּבְשָׂרָם יִהְיֶה־לָּךְ כַּחֲזֵה הַתְּנוּפָה
וּכְשׁוֹק הַיָּמִין לְךָ יִהְיֶה׃ כֹּל תְּרוּמֹת הַקֳּדָשִׁים אֲשֶׁר יָרִימוּ בְנֵי
יִשְׂרָאֵל לַיהוָה נָתַתִּי לְךָ וּלְבָנֶיךָ וְלִבְנֹתֶיךָ אִתְּךָ לְחָק־עוֹלָם
בְּרִית מֶלַח עוֹלָם הִוא לִפְנֵי יְהוָה לְךָ וּלְזַרְעֲךָ אִתָּךְ׃ וַיֹּאמֶר
יְהוָה אֶל־אַהֲרֹן בְּאַרְצָם לֹא תִנְחָל וְחֵלֶק לֹא־יִהְיֶה לְךָ בתב
בְּתוֹכָם אֲנִי חֶלְקְךָ וְנַחֲלָתְךָ בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל׃ ס
וְלִבְנֵי לֵוִי הִנֵּה נָתַתִּי כָּל־מַעֲשֵׂר בְּיִשְׂרָאֵל לְנַחֲלָה חֵלֶף עֲבֹדָתָם

די יתבון קדמי קדש קודשין דילך הוא ולבנך: בקדש קודשיא תיכלניה כל דכורא ייכול יתיה קודשא יהי לך: ודין לך אפרשות מתנתהון לכל ארמות בני ישר' לך יהבתינון ולבנך ולבנתך עמך לקים עלם כל דדכי בביתך ייכול יתיה: כל טוב משח וכל טוב חמר ועבור רישיתהון דיתנון קדם יי' לך יהבתינון: בכורי כל דבארעהון דייתון לקדם יי' דלך יהי כל די דכי בביתך ייכלניה: כל חרמא בישר' דילך יהי: כל פתח ולדא לכל בסרא דיקרבון קדם יי' באנשא ובבעירא יהי לך ברם מפרק תפרוק ית בוכרא ד דאנשא וית בוכרא דבעירא מסאבא תפרוק: ופרקנ ופורקניה מבר ירחא תפרוק בפורסניה כסף חמש סלעין בס בסלעי קודשא עסרין מעין הוא: ברם בוכרא דתורא או בוכרא ד דאמרא או בוכרא דעזא לא ת תפרוק קודשא אינון ית דמהון ת תזרוק על מדבחא וית תרביהון תסק קורבן לאתקבלא ברעוא ק קדם יי': ובסרהון יהי לך כחדיא דארמותא וכשקא דימינא דלך יהי: כל אפרשות קודשיא דיפר דיפרשון בני ישר' קדם יי' יהבית לך ולבנך ולבנתך עמך לקים ע עלם קים מלח עלמא הוא קדם יי' לך ולבנך עמך: ואמר יי' לא לאהרן בארעהון לא תחסין וחלק לא יהי לך ביניהון מתנן דיהבית לך אנון חלקך ואחסנתך בגו ב בני ישר':

ולבני לוי הא יהבית כל מעשרא בישר' לאחסנא חלף פולחנהון

הכרותה למלח שאינו מסריח לעולם · וחלק לא יהיה לך בתוכם · אף בבזה · והם הלוים יטלו חלקם של יהוד' שבאיהם להוציא הרים שבמה מליהם ·

אשר ירימו לה' תרומה. הכתוב קראו תרומה עד שיפריש ממנו תרומת מעשר: ונחשב לכם תרומתכם כדגן מן הגרן. תרומת מעשר שלכם אסורה לזרים ולטמאים וחייבין עליה מיתה וחומש כתרומה גדולה שנקראת ראשית דגן מן הגרן: וכמלאה מן היקב. כתרומת תירוש ויצהר הניטלת מן היקבים. מלאה. לשון בישול ובגמר שנתמלאת. יקב הוא בור שלפני הגת שהיין יורד לתוכו. וכל לשון יקב חפירת קרקע הוא. כן יקבי המלך הוא ים אוקינוס חפירה שחפר מלכו של עולם: כן תרימו גם אתם. כמו שישראל מרימים מגרנם ומיקביהם תרימו אתם ממעשר שלכם. כי הוא נחלתכם: מכל מתנותיכם תרימו את כל תרומת ה'. בתרומה גדולה הכתוב מדבר שאם הקדים לוי את כהן בכרי וקבל מעשרותיו קודם שיטול כהן

אשר הם עבדים את עבדת אהל מועד: ולא יקרבו עוד בני ישראל אל אהל מועד לשאת חטא למות: ועבד הלוי הוא את עבדת אהל מועד והם ישאו עונם חקת עולם לדרתיכם ובתוך בני ישראל לא ינחלו נחלה: כי את מעשר בני ישראל אשר ירימו ליהוה תרומה נתתי ללוים לנחלה על כן אמרתי להם בתוך בני ישראל לא ינחלו נחלה: פ

וידבר יהוה אל משה לאמר: ואל הלוים תדבר ואמרת אלהם כי תקחו מאת בני ישראל את המעשר אשר נתתי לכם מאתם בנחלתכם והרמתם ממנו תרומת יהוה מעשר מן המעשר: ונחשב לכם תרומתכם כדגן מן הגרן וכמלאה מן היקב: כן תרימו גם אתם תרומת יהוה מכל מעשרתיכם אשר תקחו מאת בני ישראל ונתתם ממנו את תרומת יהוה לאהרן הכהן: מכל מתנתיכם תרימו את כל תרומת יהוה מכל חלבו את מקדשו ממנו: ואמרת אלהם בהרימכם את חלבו ממנו ונחשב ללוים כתבואת גרן וכתבואת יקב: ואכלתם אתו בכל מקום אתם וביתכם כי שכר הוא לכם חלף עבדתכם באהל מועד: ולא תשאו עליו חטא בהרימכם את חלבו ממנו ואת קדשי בני ישראל לא תחללו ולא תמותו: פרשה

וידבר יהוה אל משה ואל אהרן לאמר: זאת חקת התורה

דאתון פלחין ית פולחן משכן זמנא: ולא יקרבון עוד בני ישר' למשכן זמנא לקבלא חוב חובא לממת: ויפלחון ליואי אינון ית פולחן משכן זמנא ואינון יקבלון חוביהון קים עלם לדריכון ובגו בני ישר' לא יחסנון אחסנא: ארי ית מעשר בני ישר' דיפרשון קדם ה' אפר' אפרשותא יהבית לליואי לאחסנא על כן אמרית להון בגו בני ישר' לא יחסנון אחסנא:

ומליל ה' עם משה למימר: ועם ליואי תמלל ותימר להון ארי תס תסבון מן בני ישר' ית מעשרא דיהבית לכון מנהון באחסנתכון ותפרשון מניה אפרשותא קדם ה' מעשרא מן מעשרא: ותתחשב לכון אפרשותכון כעבורא מן אדרא וכמלאתא מן מעצרתא: כן תפרשון אף אתון אפרשותא קדם ה' מכל מעשריכון דתסבון מן בני ישר' ותתנון מניה אפר' אפרשותא קדם ה' לאהרן כהנא: מכל מתנתיכון תפרשון ית כל אפרשותא קדם ה' מכל שופריה ית מקדשיה מניה: ותימר להון ב באפרשותכון ית שופריה מניה ויתחשב לליואי כעללת אדרא ו וכעללת מעצרתא: ותיכלון יתיה בכל אתר אתון ואנש בית ביתכון ארי אגרא הוא לכון ח חלף פלחנכון במשכן זמנא: ולא תקבלון עלוהי חובא במפרש באפרשותכון ית שופריה מניה וית קודשיא דבני ישר' לא תחל תחלון ולא תמותון:

פרשת

ומליל ה' עם משה ועם אהרן למימר: דא גזרת אוריתא

תרומה גדולה מן הכרי צריך להפריש הלוי מן המעשר תחלה ואחר מתמשים לתרומה גדולה ויחזור ויפריש תרומת מעשר: בהרימכם את חלבו ממנו. לאחר שתרימו תרומת מעשר ממנו ונחשב המותר ללוים חולין גמורין כתבואת גרן לישר' שלא תאמר הואיל וקראו הכתוב תרומה שנ' כי את מעשר בני ישר' אשר ירימו לה' תרומה יהא כולו אסור. תל' ונחשב ללוים כתבואת גרן מה של ישר' חולין אף של לוי חולין: בכל מקום. אפי' בבית הקברות: ולא תשאו עליו חטא וגו'. הא אם לא תרימו תשאו חטא: ולא תחללו ולא תמותו. הא אם תחללו תמותו:

זאת חקת התורה

לפי שהשטן ואומות העולם מונין את ישר' לומר מה המצוה הזאת ומה טעם יש בה לפיכך כתב בה חקה. גזרה היא מלפני אין לך רשות להרהר אחריה:

ויקחו אליך · לעולם היא נקראת על שמך פרה שעשה משה במדבר · אדמה תמימה · שתהא תמימה באדמות שאם היו בה שתי שערות שחורות פסולה ·
אל אלעזר · מצותה בסגן · אל מחוץ למחנה · חוץ לשלש מחנות · ושחט אותה לפניו · זר שוחט ואלעזר רואה · אל נכח פני אהל מועד · עומד במזרחו
של ירושלם ומתכוין ורואה פתחו של היכל בשעת הזאת הדם · אל המחנה · למחנה שכינה שאין טמא משולח חוץ לשתי מחנות אלא זב ונבעל קרי ·
ומיטהר · וטמא הכהן עד הערב · סרסהו ודרשהו וטמא עד הערב ואחר יבא אל המחנה · והניח מחוץ למחנה · לשלשה חלקים מחלקה · אחד נתן בהר
המשחה ואחד מתחלק לכל המשמרות ואחד נתן בחיל זה של משמרות היה חוץ לעזרה ליטול ממנו בני העיירות וכל הצריכין ליטהר וזה שבהר

אשר צוה יהוה לאמר דבר אל בני ישראל ויקחו אליך פ
פרה אדמה תמימה אשר אין בה מום אשר לא עלה עליה
על : ונתתם אתה אל אלעזר הכהן והוציא אתה אל מחוץ
למחנה ושחט אתה לפניו : ולקח אלעזר הכהן מדמה ב
באצבעו והזה אל נכח פני אהל מועד מדמה שבע פעמים :
ושרף את הפרה לעיניו את ערה ואת בשרה ואת דמה על
פרשה ישרף : ולקח הכהן עץ ארז ואזוב ושני תולעת והשליך
אל תוך שרפת הפרה : וכבס בגדיו הכהן ורחץ בשרו במים
ואחר יבא אל המחנה וטמא הכהן עד הערב : והשרף אתה
יכבס בגדיו במים ורחץ בשרו במים וטמא עד הערב : ואסף
איש טהור את אפר הפרה והניח מחוץ למחנה במקום ט
טהור והיתה לעדת בני ישראל למשמרת למי נדה חטאת
הוא : וכבס האסף את אפר הפרה את בגדיו וטמא עד
הערב והיתה לבני ישראל ולגר הגר בתוכם לחקת עולם :
הנגע במת לכל נפש אדם וטמא שבעת ימים : הוא יתחטא
בו ביום השלישי וביום השביעי יטהר ואם לא יתחטא ביום
השלישי וביום השביעי לא יטהר : כל הנגע במת בנפש ה
האדם אשר ימות ולא יתחטא את משכן יהוה טמא ונכ
ונכרתה הנפש ההוא מישראל כי מי נדה לא זרק עליו ט
טמא יהיה עוד טמאתו בו : זאת התורה אדם כי ימות באהל

ויקחון לך תורתא סומקתא שלימתא דלית בה מומא דלא סלק עלה נירא : ותתנון יתה לאלעזר כהנא ויפק יתה למברא למשריתא ויכוס יתה קדמוהי : ויסב אלעזר כהנא מדמה באצבעיה וידי לקבל אפי משכן זמנא מדמה שבע זמנין : ויוקד ית תורתא לעינוהי ית משכה וית בסרה וית דמה על אכלה יוקד : ויסב כהנא אעא דארזא ואיזובא וצבע זהורי וירמי לגו יקדת תורתא : ויצבע לבושוהי כהנא ויסחי בסריה במיא ובתר כן ייעול למשריתא ויהי מסאב כהנא עד רמשא : ודמוקד יתה יצבע לבושוהי במיא ויסחי בסריה במיא ויהי מסאב עד רמשא : ויכנוש גבר דכי ית קטמא דתורתא ויצנע מברא למשריתא באתר דכי ותהי לכנשתא דבני ישראל למטרא למי אדיותא חטאת דטמאתא היא : ויצבע דמכניש ית קטמא דתורתא ית לבושוהי ויהי מסאב עד רמשא ותהי לבני ישראל ולגיוריא דיתגיירון ביניהון לקים עלם : דיקרב במיתא לכל נפשא דאנשא ויהי מסאב שבעא יומין : הוא ידי עלוהי ביומא תליתאה וביומא שביעאה ידכי ואם לא ידי עלוהי ביומא תליתאה וביומא שביעאה לא ידכי : כל דיקרב במיתא בנפשא דאנשא דימות ולא ידי עלוהי ית משכנא דיי סאיב וישתיצי אנשא ההוא מישראל ארי מי אדיותא לא אזדריקו עלוהי מסאב יהי עוד סאובתיה ביה : דא אוריתא אנש ארי ימות במשכנא

המשחה כהנים גדולים לפרה אחרת מקדשין הימנו וזה שבחיל נתון למשמרת מגזרת הכתוב · והיתה לעדת בני ישראל למשמרת למי נדה · למי
הזייה כמו וידו אבן בי לידות את קרנות הגוים לשון ריחוק · חטאת היא · לשון חטוי כפשוטו · ולפי הלכותיו קראה הכתוב חטאת לומר שהיא כקדשים
לאיסור בהנאה · הוא יתחטא בו · באפר הזה · במת בנפש האדם · ואי זה מת של נפש האדם להוציא נפש בהמה שאין טומאתה צריכה הזאה · דא בנפש
··· את משכן יי טמא · אם נכנס לעזרה בטבילה בלא הזאה שלישי ושביעי · עוד טומאתו בו · אע״פ שטבל

כי הבא אל האהל. בעוד שהמת בתוכו. וכל כלי פתוח. בכלי חרס הכתוב מדבר שאין מקבל טומאה מגבו אלא מתוכו לפיכך אם אין מגופתו צמיד פתיל עליו טמא הוא אבל אם יש צמיד פתיל עליו טהור. פתיל. לשון מחובר בלשון עברי וכן נפתולי אלהים נפתלתי נתחברתי עם אחותי. על פני השדה. רבותי דרשו לרבות גולל ודופק. ופשוטו על פני השדה שאין שם אהל מטמא המת בנגיעה. וחטאו ביום השביעי. הוא גמר טהרתו. ואיש אשר יטמא וגו׳ אם נאמר מקדש למה נאמר משכן כו׳ כדאי׳ בשבועות. ומזה מי הנדה. רבותי׳ אמרו שהמזה טהור וזה בא ללמד שהנושא מי חטאת טמא טומאה חמורה לטמא בגדים שעליו מה שאין כן בנוגע וזה שהוציאו בלשון מזה לומר לך שאינן מטמאין עד שיהא

כָּל־הַבָּא אֶל־הָאֹהֶל וְכָל־אֲשֶׁר בָּאֹהֶל יִטְמָא שִׁבְעַת יָמִים׃
וְכֹל כְּלִי פָתוּחַ אֲשֶׁר אֵין־צָמִיד פָּתִיל עָלָיו טָמֵא הוּא׃ וְכֹל אֲשֶׁר־
יִגַּע עַל־פְּנֵי הַשָּׂדֶה בַּחֲלַל־חֶרֶב אוֹ בְמֵת אוֹ־בְעֶצֶם אָדָם אוֹ
בְקָבֶר יִטְמָא שִׁבְעַת יָמִים׃ וְלָקְחוּ לַטָּמֵא מֵעֲפַר שְׂרֵפַת הַ
חַטָּאת וְנָתַן עָלָיו מַיִם חַיִּים אֶל־כֶּלִי׃ וְלָקַח אֵזוֹב וְטָבַל בַּמַּיִם
אִישׁ טָהוֹר וְהִזָּה עַל־הָאֹהֶל וְעַל־כָּל־הַכֵּלִים וְעַל־הַנְּפָשׁוֹת
אֲשֶׁר הָיוּ־שָׁם וְעַל־הַנֹּגֵעַ בַּעֶצֶם אוֹ בֶחָלָל אוֹ בַמֵּת אוֹ בַקָּבֶר׃
וְהִזָּה הַטָּהֹר עַל־הַטָּמֵא בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי וְחִטְּאוֹ
בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי וְכִבֶּס בְּגָדָיו וְרָחַץ בַּמַּיִם וְטָהֵר בָּעָרֶב׃ וְאִישׁ
אֲשֶׁר־יִטְמָא וְלֹא יִתְחַטָּא וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהִוא מִתּוֹךְ הַקָּהָל
כִּי אֶת־מִקְדַּשׁ יְהוָה טִמֵּא מֵי נִדָּה לֹא־זֹרַק עָלָיו טָמֵא הוּא׃
וְהָיְתָה לָהֶם לְחֻקַּת עוֹלָם וּמַזֵּה מֵי־הַנִּדָּה יְכַבֵּס בְּגָדָיו וְהַנֹּגֵעַ
בְּמֵי הַנִּדָּה יִטְמָא עַד־הָעָרֶב׃ וְכֹל אֲשֶׁר־יִגַּע־בּוֹ הַטָּמֵא יִטְמָא
וְהַנֶּפֶשׁ הַנֹּגַעַת תִּטְמָא עַד־הָעָרֶב׃ פ וַיָּבֹאוּ
בְנֵי־יִשְׂרָאֵל כָּל־הָעֵדָה מִדְבַּר־צִן בַּחֹדֶשׁ הָרִאשׁוֹן וַיֵּשֶׁב הָעָם
בְּקָדֵשׁ וַתָּמָת שָׁם מִרְיָם וַתִּקָּבֵר שָׁם׃ וְלֹא־הָיָה מַיִם לָעֵדָה
וַיִּקָּהֲלוּ עַל־מֹשֶׁה וְעַל־אַהֲרֹן׃ וַיָּרֶב הָעָם עִם־מֹשֶׁה וַיֹּאמְרוּ ל
לֵאמֹר וְלוּ גָוַעְנוּ בִּגְוַע אַחֵינוּ לִפְנֵי יְהוָה׃ וְלָמָה הֲבֵאתֶם אֶת־
קְהַל יְהוָה אֶל־הַמִּדְבָּר הַזֶּה לָמוּת שָׁם אֲנַחְנוּ וּבְעִירֵנוּ׃ וְלָמָה
הֶעֱלִיתֻנוּ מִמִּצְרַיִם לְהָבִיא אֹתָנוּ אֶל־הַמָּקוֹם הָרָע הַזֶּה לֹא מְ

כל דיעול למשכנא וכל די במשכנא יהי מסאב שבעא יומין: וכל מאן דחסף פתיח דלית מגופת שיע מקף עלוהי מסאב הוא: וכל דיקרב על אפי חקלא בקטיל חרבא או במיתא או בגרמא דאנשא או בקברא יהי מסאב שבעא יומין: ויסבון למסאב מעפר יקדת חטאתא ויתן עלוהי מי מבוע למאן: ויסב אזובא ויטבול במיא גבר דכי וידי על משכנא ועל כל מניא ועל נפשתא דהוו תמן ועל דיקרב בגרמא או בקטילא או במיתא או בקברא: וידי דכיא על מסאבא ביומא תליתאה וביומא שביעאה וידכניה ביומא שביעאה ויצבע לבושוהי ויסחי במיא וידכי ברמשא: וגבר דיסתאב ולא ידי עלוהי וישתיצי אנשא ההוא מגו קהלא ארי ית מקדשא דיי סאיב מי אדיותא לא אזדריקו עלוהי מסאב הוא: ותהי להון לקים עלם ודמדי מי אדיותא יצבע לבושוהי ודיקרב במי אדיותא יהי מסאב עד רמשא: וכל דיקרב ביה מסאבא יהי מסאב ואנש דיקרב יהי מסאב עד רמשא: ואתו בני ישראל כל כנשתא למדבר צין בירחא קדמאה ויתיב עמא ברקם ומיתת תמן מרים ואתקברת תמן: ולא הוו מיא לכנשתא ואתכנישו על משה ועל אהרן: ונצא עמא עם משה ואמרו למימר לוי דמיתנא במותא דמיתו אחנא קדם יי: ולמא אתיתון ית קהלא דיי למדברא הדין לממת תמן אנחנא ובעירנא: ולמא אסקתונא ממצרים לאיתאה יתנא לאתרא בישא הדין לא

בהן. מיזה המזה. הנוגע יטמא. ואין טעון כבוס בגדים. וכל אשר יגע בו הטמא הזה שנטמא במת יטמא. והנפש הנוגעת בו בטמא מת תטמא עד הערב. כאן למדנו שהמת אבי אבות הטומאה והנוגע בו אב הטומאה וטמא אדם זה פרושה לפי משמעה והלכותיה. ומדרש אגדה העתקתי מיסודו של ר׳ משה הדרשן וזה הוא. ויקחו אליך. משלהם. כשם שהם פרקו נזמי הזהב לעגל כך יביאו זו לכפרה משלהם. פרה אדומה. משל לבן שפחה שטנף פלטין של מלך. אמרו תבא אמו ותקנח הצואה כך תבא פרה ותכפר על העגל. אדומה. על שם אם יאדימו כתולע. שהחטא קרוי אדום. תמימה. על שם ישראל שהיו תמימים ונעשו בו בעלי מומין תבא זו ותכפר עליהם ויחזרו לתומם. לא עלה עליה עול. כשם שפרקו מעליהן עול שמים. אל אלעזר. כשם שנקהלו על אהרן שהוא כהן לעשות העגל ולפי שאהרן עשה את העגל לא נתנה לו עבודה זו על ידו שאין קטיגור נעשה סניגור. ושרף את הפרה. כשם שנשרף העגל. עץ ארז ואזוב ושני תולעת. שלשה מינין הללו כנגד שלשת אלפים שנפלו בעגל. וארז הוא הגבוה שבכל האילנות ואזוב נמוך שבכולם סימן שהגבוה שנתגאה וחטא ישפיל את עצמו כאזוב ותולעת ויתכפר לו. למשמרת. כמו שפשע העגל שמור לדורות לפורענות ואין לך פקודה שאין בה משקולת העגל שנ׳ וביום פקדי ופקדתי וגו׳ וכשם שהעגל טמא כל העוסקין בו כך תטמא כל העוסקין בה. וכשם שנטהרו באפרו שנ׳ ויזר על פני המים וגו׳ כך ולקחו לטמא מעפר שרפת החטאת וגו׳. כל העדה. עדת השלימה שכבר מתו מתי מדבר ואלו פרשו לחיים. ותמת שם מרים. למה נסמכה פרשת מיתת מרים לפרשת פרה אדומה לומר לך מה קרבנות מכפרין אף מיתת צדיקים מכפרת. ותמת שם מרים. אף היא בנשיקה מתה. ומפני מה לא נאמר בה על פי יי׳ שאינו דרך כבוד של מעלה ובאהרן נאמר על פי יי׳ במלה. משם. ולא היה מים לעדה. מכאן שכל ארבעים שנה היה להם הבאר בזכות מרים

והיה בעירם · שמכאן שחס הקב״ה על ממונם של ישר׳ · ויקהלו · וגו׳ זה אחד מן המקומות שהחזיק מועט את המרובה · השמן הסלע הזה נוציא · וגו׳ ל׳ לפי שלא היו מכירין בו לפי שהלך הסלע וישב לו בין הסלעים · כשנסתלק והיו ישר׳ אומ׳ מה לכם מאי זה סלע תוציאו: לכך אמר להם המורים סרבנים לשון יוני שוטים מורים את מוריהם · המן הסלע הזה · שלא נכיר אנו פ״י מיוציא לכם · פעמים · לפי שבראשונה לא הוציא אלא טיפים · לפי שלא צוה המקום להכותו אלא ודברתם אל הסלע והם דברו לסלע אחר ולא הוציא · אמרו שמא צריך הוא להכות כבראשונה שנ׳ והכית בצור ונו ונזדמן להם אותו סלע והכהו · להקדישני · שאלו דברתם אל הסלע והוציא הייתי מקודש לעיני העדה ואומרים מה סלע זה שאינו מדבר ואינו שומע

מקום זרע ותאנה וגפן ורמון ומים אין לשתות: ויבא משה ו
ואהרן מפני הקהל אל פתח אהל מועד ויפלו על פניהם וירא
כבוד יהוה אליהם: פ וידבר יהוה אל משה
לאמר: קח את המטה והקהל את העדה אתה ואהרן אחיך
ודברתם אל הסלע לעיניהם ונתן מימיו והוצאת להם מים מן
הסלע והשקית את העדה ואת בעירם: ויקח משה את ה
המטה מלפני יהוה כאשר צוהו: ויקהלו משה ואהרן את
הקהל אל פני הסלע ויאמר להם שמעו נא המרים המן ה
הסלע הזה נוציא לכם מים: וירם משה את ידו ויך את הסלע
במטהו פעמים ויצאו מים רבים ותשת העדה ובעירם: ס
ויאמר יהוה אל משה ואל אהרן יען לא האמנתם
בי להקדישני לעיני בני ישראל לכן לא תביאו את הקהל
הזה אל הארץ אשר נתתי להם: המה מי מריבה אשר רבו
בני ישראל את יהוה ויקדש בם: ס וישלח משה
מלאכים מקדש אל מלך אדום כה אמר אחיך ישראל אתה
ידעת את כל התלאה אשר מצאתנו: וירדו אבתינו מצרימה
ונשב במצרים ימים רבים וירעו לנו מצרים ולאבתינו: ונצעק
אל יהוה וישמע קלנו וישלח מלאך ויצאנו ממצרים והנה א
אנחנו בקדש עיר קצה גבולך: נעברה נא בארצך לא נעבר
בשדה ובכרם ולא נשתה מי באר דרך המלך נלך לא נטה

אתר כשר לבית זרע · תאנין ו
גופנין ורמונין ומיא לית
למשתי: ועל משה ואהרן מן קד
קדם קהלא לתרע משכן זמנא
ונפלו על אפיהון ואתגלי יקרא
דיי׳ להון: ומליל יי׳
עם משה למימר: סב ית חוטרא
וכנוש ית כנשתא את ואהרן א
אחוך ותמללון עם כיפא לעינ
לעיניהון ויתן מוהי ותפיק להון
מיא מן כיפא ותשקי ית כנשתא
וית בעיריהון: ונסב משה ית חו
חוטרא מן קדם יי׳ כמא דפקדיה:
וכנשו משה ואהרן ית קהלא לו
לקדם כיפא ואמר להון שמעו
כען סרבניא המן כיפא הדין נ
נפיק לכון מיא: וארים משה ית י
ידיה ומחא ית כיפא בחטריה ת
תרתין זמנין ונפקו מיא סגיאין
ושתיאת כנשתא ובעיריהון:
ואמר יי׳ למשה ולאהרן חלף ד
דלא הימנתון במימרי לקדשותי
לעיני בני ישר׳ בכן לא תעילון
ית קהלא הדין לארעא דיהבית
להון: אנון מי מצותא דנצו בני
ישר׳ קדם יי׳ ואתקדש בהון:
ושלח משה אזג
אזגדין מרקם לות מלכא דאדום
כדנן אמר אחוך ישר׳ את ידעת
ית כל עקתא דאשכחתנא: ונחתו
אבהתנא למצרים ויתבנא במ
במצרים יומין סגיאין ואבאישו
לנא מצראי ולאבהתנא: וצלינא
קדם יי׳ וקביל צלותנא ושלח מל
מלאכא ואפקנא ממצרים והא
אנחנא ברקם קרתא דבסטר תח
תחומך: נעבר כען בארעך לא
נעבר בחקל ובכרם ולא נשתי
מי גוב בארח מלכא ניזיל לא נ
נסטי

ואינו צריך לפרנסה מקיים דבורו של מקום קל וחומר אנו · לכן לא תביאו · בשבועה לכן נשבעתי לבית עלי · כשבע בקפיצה שלא יכנו בתפילה על כך · יען לא האמנתם גלה הכתו׳ שאלולי חטא זה בלבד היו נכנסי׳ לארץ כדי שלא יאמרו עליהם כעון שאר דור המדבר שנגזר עליהם שלא יכנסו כך היה עון משה ואהרן והלא האמין ובקר ישחט קשה מזו אלא לפי שבסתר חסך עליו הכתוב וכאן שבמעמד כל ישר׳ לא חסך עליו הכתוב מפני קדוש השם · המה מי מריבה · הם הנזכרים במקום אחר אף אלו ראו אצטגניני פרעה שמושיען של ישר׳ לוקה במים לכך גזרו כל הבן הי הילוד היאורה תשליכוהו · ויקדש בם · שמתו משה ואהרן על ידם שכשהקב״ה עושה דין במקודשיו הוא נורא ומתקדש על הבריות וכן הוא אומר נו נורא אלהים ממקדשיך · וכן הוא אומר בקרובי אקדש · אחיך ישר׳ · מה ראה להזכיר כאן אחוה אלא אמר לו אחים אנחנו בני אברהם שנ׳ לו כי גר יהיה זרעך ועל שנינו היה החוב לפרעו · אתה ידעת את כל התלאה לפיכך פירש אביכם מעל אבינו וילך אל ארץ מפני יעקב אחיו מפני השט׳ חוב המוטל עליהם והטילו על יעקב · וירעו לנו · סבלנו צרות רבות · ולאבותינו · מכאן שהאבות מצטערים בקבר כשפורענות באה על ישר׳ וישמע קולנו · בברכה שברכנו אבינו הקול קול יעקב · שאנו צועקים ונענים · מלאך · מכאן שהנביאים קרויים מלאכים · ואומר ויהיו מלעיבים במלאכי אלהים · בשדה ובכרם · לא נעבור במדבר · לא נשתה מי באר · היה צריך לומר אלא כך אמר משה אע״פ שיש בידינו מן לאכול ובאר לשתות לא נשתה ממנו אלא נקנה מכם אוכל ומים להנאתכם · מכאן למשכיר שיש בידו לאכול יקנה מן החנוני כדי להנות את אושפיזו · דרך המלך נלך · אנו הולכים עד כשתעבור ולא יתן להנאתך

הלכנו לאכול יש בחרב אצא לקראתך. אתם מתגאים בקול שהוריש לכם אביכם ואומ' ונצעק וישמע קולנו ואני יוצא עליכם במה שהורישני אבי על חרבך תחיה. רק אין דבר. אין שום דבר מזיקך. וביד חזקה. בהבטחת זקנו והידים ידי עשו. כל העדה. כלם שלמים ועומדים ליכנס לארץ שלא היה בהן א' מאותן שנגזרה גזירה עליהם שכבר כלו מתי מדבר ואלו מאותן שכתוב בהן חיים כלכם היום. הר ההר. הר על גבי הר כתפוח קטן על גבי תפוח גדול ואעפ' שהענן הולך לפניהם ומשוה את ההרים שלשה נשארו בהן הר סיני לתורה והר נבו לקבורת משה והר ההר לקבורת אהרן. על גבול ארץ אדום. מגיד שמפני שנתחברו כאן להתקרב לעשו הרשע נפרצו מעשיהם וחסרו הצדיק הזה וכן הנביא אומ' להושפט בהתחברך לרשע פרץ

ימין ושמאול עד אשר נעבר גבלך: ויאמר אליו אדום לא תעבר בי פן בחרב אצא לקראתך: ויאמרו אליו בני ישראל במסלה נעלה ואם מימיך נשתה אני ומקני ונתתי מכרם רק אין דבר ברגלי אעברה: ויאמר לא תעבר ויצא אדום לקראתו בעם כבד וביד חזקה: וימאן אדום נתן את ישראל עבר בגבלו ויט ישראל מעליו: פ ויסעו מקדש ויבאו בני ישראל כל העדה הר ההר: ויאמר יהוה אל משה ואל אהרן בהר ההר על גבול ארץ אדום לאמר: יאסף אהרן אל עמיו כי לא יבא אל הארץ אשר נתתי לבני ישראל על אשר מריתם את פי למי מריבה: קח את אהרן ואת אלעזר בנו והעל אתם הר ההר: והפשט את אהרן את בגדיו והלבשתם את אלעזר בנו ואהרן יאסף ומת שם: ויעש משה כאשר צוה יהוה ויעלו אל הר ההר לעיני כל העדה: ויפשט משה את אהרן את בגדיו וילבש אתם את אלעזר בנו וימת אהרן שם בראש ההר וירד משה ואלעזר מן ההר: ויראו כל העדה כי גוע אהרן ויבכו את אהרן שלשים יום כל בית ישראל: ס וישמע הכנעני מלך ערד ישב הנגב כי בא ישראל דרך האתרים וילחם בישראל וישב ממנו שבי: וידר ישראל נדר ליהוה ויאמר אם נתן תתן את העם הזה בידי והחרמתי את עריהם: וישמע יהוה בקול יש

לימינא ולסמלא עד דנעבר תח תחומך: ואמר ליה אדומאה לא ת תעבר בתחומי דלמא בקטלין ב בחרבא אפוק לקדמותך: ואמרו ל ליה בני ישר' באורח כבישא נסק ואם מיך נשתי אנא ובעירי ואת דמיהון לחוד ליתפתגם ביש ברג ברגלי אעבר: ואמר לא תעבר ונ ונפק אדומאה לקדמותיה בחיל ר רב ובידא תקיפא: וסרב אדומאה למשבק ית ישר' למעבר בתחומיה וסטא ישר' מלותיה:

ונטלו מרקם ואתו בני ישר' כל כנשתא להור טורא: ואמר יי' למ למשה ולאהרן בהור טורא על תח תחום ארעא דאדום למימר: יתכנש אהרן לעמיה ארי לא ייעול לארע לארעא דיהבית לבני ישר' על ד דסרבתון על מימרי למי מצותא: דבר ית אהרן וית אלעזר בריה ואסק יתהון להור טורא: ואשלח ית אהרן ית לבושוהי ותלבשנון ית אלעזר בר בריה ואהרן יתכנש וימות תמן: ועב ועבד משה כמא דפקיד יי' וסליקו להור טורא לעיני כל כנשתא: ואשלח משה ית אהרן ית לבושוהי ואלביש יתהון ית אלעזר בריה ומ ומית אהרן תמן בריש טורא ונחת משה ואלעזר מן טורא: וחזו כל כ כנשתא ארי מית אהרן ובכו ית א אהרן תלתין יומין כל בית ישר':

ושמע כנענאה מלכא דערד יתב דרומא ארי אתא ישר' אורח מאל מאלליא ואגיח קרבא בישר' ושבא מניה שביא: וקים ישר' קים קדם יי' ואמר אם ממסר תמסר ית עמא הדין בידי ואגמר ית קרויהון: וקביל יי' צלותיה

את עשיך. יאסף את אהרן. בדברים של ניחומים אמור לו אשריך שתראה כתרך נתון לבנך מה שאין אני זכאי לכך. את בגדיו. את בגדי כהונה גדולה שהלבישהו והפשיטם מעליו והלבישם לבנו בפניו אמר לו הכנס למערה ונכנס ראה מטה מוצעת ונר דלוק אמר לו עלה למטה ועלה פשוט ידיך ופשט קמוץ פיך וקמץ עצום עיניך ועצם מיד חמד משה לאותה מיתה וזהו שנ' לו כאשר מת אהרן אחיך מיתה שנתאויתה לה. ויראו משה. ויראו כל העדה כשראו משה ואלעזר יורדים ואהרן לא ירד אמרו היכן הוא אהרן אמר להם מת אמרו אפשר מי שעמד כנגד המלאך ועצר את המגפה ישלוט בו מלאך המות מיד בקש משה רחמים והראוהו מלאכי השרת להם מוטל במטה ראו והאמינו. כל בית ישר'. האנשים והנשים לפי שהיה אהרן רודף שלום ומטיל אהבה בין בעלי מריבה ובין איש לאשתו. כי גוע. אומר אני שמתורגם וחזו ואתחזיאו שלא אמרו רבותינו כי זה משמש בלשון דהא אלא על מדרש שנסתלקו ענני כבוד וכדר' אבהו אל תקרי ויראו אלא וייראו ועל לשון זה נופל לשון דהא לפי שהוא כשיטת שנים לשה של שעלה הימנו לשה ויראו לפי שהרי מת אהרן אבל על תרגומו וחזו כל כנשתא לשון אשר שהוא סגורת משמש אי שמכינו אם משמש בלשון אשר כמו אם תרבה לא תקבר רבותי והרבה מפורשים מזה. וישמע הכנעני. שמע שמת אהרן ונסתלקו ענני כבוד כו כסבור שנתנה רשות להלחם בישראל לכך נסמכה פרשה זו. יושב הנגב. זה עמלק שנ' עמלק יושב בארץ הנגב ושנה את לשונו לדבר בלשון כנען כדי שיהיו ישר' מתפללים להקב"ה לתת כנענים בידם והם אינם כנענים ראו ישר' לבושיהם כלבושי עמלקים ולשונם לשון כנען אמרו נתפלל סתם אם נתון תתן את העם הזה בידי. דרך האתרים. דרך שהלכו בה מרגלים שנ' ויעלו בנגב. ד"א דרך האתרים דרך התייר הגדול שנוסע לפניהם דרך שלשת ימים לתור להם מנוחה. וישב ממנו שבי. אינה אלא שפחה אחת

דרך ים סוף· כיון שמת אהרן ובאה עליהם מלחמה זו· חזרו לאחוריהם דרך ים סוף הוא הדרך שחזרו להם כשנגזר עליהם גזרת מרגלים ושנ' ופנו וסעו המדברה דרך ים סוף· וכאן חזרו לאחוריהם שבע מסעות שנאמר ובני ישראל נסעו מבארות בני יעקן מוסרה שם מת אהרן וכי במוסרה מת· והלא בהר ההר מת אלא שם חזרו והתאבלו עליו והספידוהו כאלו הוא בפניהם וצא ובדוק במסעות והמצא שבע מסעות מן מוסרה עד הר ההר· לסבב את ארץ אדום· שלא נתנם לעבור בארצו· ותקצר נפש העם בדרך· בטורח הדרך שהוקשה להם אמרו עכשיו היינו קרובים ליכנס לארץ ואנו חוזרים לאחורינו כך חזרו אבותינו ונשתהו שלשים ושמנה שנה עד היום לפיכך קצרה נפשם בעינוי הדרך ובלשון לעז

ישראל ויתן את הכנעני ויחרם אתהם ואת עריהם ויקרא שם
המקום חרמה: פ ויסעו מהר ההר דרך ים
סוף לסבב את ארץ אדום ותקצר נפש העם בדרך: וידבר
העם באלהים ובמשה למה העליתנו ממצרים למות במדבר
כי אין לחם ואין מים ונפשנו קצה בלחם הקלקל: וישלח יהוה
בעם את הנחשים השרפים וינשכו את העם וימת עם רב מ
מישראל: ויבא העם אל משה ויאמרו חטאנו כי דברנו ב
ביהוה ובך התפלל אל יהוה ויסר מעלינו את הנחש ויתפלל
משה בעד העם: ויאמר יהוה אל משה עשה לך שרף ושים
אתו על נס והיה כל הנשוך וראה אתו וחי: ויעש משה נחש
נחשת וישמהו על הנס והיה אם נשך הנחש את איש והביט
אל נחש הנחשת וחי: ויסעו בני ישראל ויחנו באבת: ויסעו מ
מאבת ויחנו בעיי העברים במדבר אשר על פני מואב ממזרח
השמש: משם נסעו ויחנו בנחל זרד: משם נסעו ויחנו מעבר
ארנון אשר במדבר היצא מגבל האמרי כי ארנון גבול מואב
בין מואב ובין האמרי: על כן יאמר בספר מלחמת יהוה את
והב בסופה ואת הנחלים ארנון: ואשד הנחלים אשר נטה

דישראל ומסר ית כנענאה וגמר יתהון וית קרויהון וקרא שמא דאתרא חרמה: ונטלו מהור טורא אורח ימא דסוף לאקפא ית ארעא דאדום ועקת נפשא דעמא באורחא: ואתרעם עמא במימרא דיי ועם משה נצו למה אסקתונא ממצרים לממת במדברא ארי לית לחמא ולית מיא ונפשנא עקת במנא הדין דמיכליה קליל: וגרי יי בעמא ית חוין קלן ונכיתו ית עמא ומית עמא סגי מישראל: ואתא עמא לות משה ואמרו חבנא ארי אתרעמנא קדם יי ועמך נצינא צלי קדם יי ויעדי מננא ית חויא וצלי משה על עמא: ואמר יי למשה עבד לך קליא ושוי יתיה על את ויהי כל דינכית ויחזי יתיה ויתקים: ועבד משה חויא דנחשא ושויה על את והוי כד נכית חויא ית גברא ומסתכל בחויא דנחשא ומתקים: ונטלו בני ישראל ושרו באבות: ונטלו מאבות ושרו במגזת עבראי במדברא דעל אפי מואב ממדנח שמשא: מתמן נטלו ושרו בנחלא דזרד: מתמן נטלו ושרו מעברא דארנון די במדברא דנפק מתחום אמוראה ארי ארנון תחום מואב בין מואב ובין אמוראה: על כן יתאמר בספרא קרבין דעבד יי על ימא דסוף וגבורן על נחלי ארנון: ושפך נחליא דמדברין

אנקרושלור· ולא יתכן לומר ותקצר נפש העם בהיותם בדרך ולא פירש בו במה קצרה שכל מקום שתמצא קוצר נפש במקרא מפורש שם במה קצרה· כגון ותקצר נפשי בהם וכגון ותקצר נפשו בעמל ישראל· כל דבר קשה על אדם נופל בו לשון קוצר נפש כאדם שהטורח בא עליו ואין דעתו רחבה לקבל אותו הדבר ואין לו מקום בתוך לבו לגור שם אותו צער· ובדבר המטריח נופל לשון גודל שגודל הוא וכבד על האדם כגון וגם נפשם בחלה בי· גדלה עלי· ויגאה כשחל תצודני· כללו של פירוש כל לשון קוצר נפש בדבר לשון שאין יכול לסבלו הוא שאין הדעת סובלתו· באלהים ובמשה· השוו עבד לקונו· למה העליתנו· שניהם שוים· ונפשנו קצה· מה זה לשון קוצר נפש ומאוס· בלחם הקלקל· לפי שהמן נבלע באיברים קראוהו קלוקל אמרו עתיד המן הזה שיתפח במעינו כלום יש ילוד אשה שמכניס ואינו מוציא· את הנחשים השרפים· ששורפים את האדם בארס שיניהם· וינשכו את העם· יבא נחש שלוקה על הוצאת דבה ויפרע ממוציאי דבה יבא נחש שכל המינין נטעמין לו טעם אחד ויפרע מכפויי טובה שדבר אחד משתנה להם לכמה טעמים· ויתפלל משה· מכאן למי שמבקשים ממנו מחילה שלא יהא אכזרי מלמחול· על נס· על כלונס שקורין פירקא וכן כנס על הגבעה· וארים נסי· שאו נס· לפי שהוא גבוה לאות ולראיה קורהו נס· כל הנשוך· אפי' כלב או חמור נושכו היה מזיק ומתנונה והולך אלא שנשיכת הנחש ממהרת להמית לכך נאמר כאן וראה ראייה בעלמא ובנשיכת הנחש נאמר והביט והיה אם נשך הנחש את איש והביט ולא היה ממהר להמית אלא אם כן מביט בו בכונה· ואמרו רבותינו וכי נחש ממית או מחיה אלא בזמן שהיו ישראל מסתכלין כלפי מעלה ומשעבדין את לבם לאביהם שבשמים היו מתרפאין ואם לאו היו נמוקין· נחש נחשת· לא נאמר לו לעשותו של נחשת אלא אמר משה הקב"ה קוראו נחש ואני אעשנו של נחשת לשון נופל על לשון· בעיי העברים· לא ידעתי למה נקרא שמם עיים ועי לשון חורבה הוא דבר הטאטא במטאטא והוא כלי שמכבדין בו את הבית והוא מלשון יעים· ויעה ברד· העברים· דרך מעבר העוברים שם את הר נבו אל ארץ כנען שהוא מפסיק בין ארץ מואב לארץ אמוריים· על פני מואב· ממזרח השמש· במזרחה של ארץ מואב· מעבר ארנון· הקיפו ארץ מואב כל דרומה ומזרחה עד שבאו מעבר השני וארנון בתוך ארץ האמורי בצפונה של ארץ מואב· היוצא מגבול האמורי· רצועה יוצאה מגבול האמורי והיא של אמוריים ונכנסת לגבול מואב עד ארנון שהוא גבול מואב ושם חנו ישראל ולא באו לגבול מואב כמו שאמר יפתח וגם אל מלך מואב שלח ולא אבה· ומשה רמזה כאשר עשו לי בני עשו היושבים בשעיר והמואבים היושבים בער מה זה לא נתנום לעבור בתוך ארצם לא הקיפום סביב את מואב כן· על כן יאמר· על חניה זו ונסים שנעשו בה יאמר בספר מלחמות יי' כשמספרים נסים [illegible]

162

בים סוף. ואת הנחלים ארנון. כשם שנעשו נסים בים סוף כך יש לספר בנסי נחלי ארנון שאף כאן נעשו נסים גדולים. ומה הם הנסים. ואשד הנחלים. תרגום של שפך אשד. שפך הנחלים שנשפך שם דם אמוריים שהיו נחבאים שם לפי שהיו ההרי' גבוהים והנחל עמוק וקצר וההרים סמוכים זה לזה אדם עומד על ההר מזה ומדבר עם חברו בהר מזה והדרך עובר בתוך הנחל אמרו אמוריים כשיכנסו ישרא' לתוך הנחל לעבור נצא מן המערות שבהרים שלמעלה מהם ונהרגם בחצים ואבני בליסטראות והיו אותן הנקעים בהר של צד מואב ובהר של צד אמוריים היו כנגד אותן נקעים כמין קרנות ושדים בולטין לחוץ כיון שבאו ישרא' לעבור נזדעזע ההר של ארץ ישרא' כשפחה היוצאת להקביל פני גברתה. ונתקרב לצד הר של מואב ונכנסו אותן השדי'

לְשֶׁבֶת עָר וְנִשְׁעַן לִגְבוּל מוֹאָב׃ וּמִשָּׁם בְּאֵרָה הִוא הַבְּאֵר א
אֲשֶׁר אָמַר יְהוָה לְמֹשֶׁה אֱסֹף אֶת־הָעָם וְאֶתְּנָה לָהֶם מָיִם׃ ס
אָז יָשִׁיר יִשְׂרָאֵל אֶת־הַשִּׁירָה הַזֹּאת עֲלִי בְאֵר עֱנוּ־לָהּ׃
בְּאֵר חֲפָרוּהָ שָׂרִים כָּרוּהָ נְדִיבֵי הָעָם בִּמְחֹקֵק בְּמִשְׁעֲנֹתָם
וּמִמִּדְבָּר מַתָּנָה׃ וּמִמַּתָּנָה נַחֲלִיאֵל וּמִנַּחֲלִיאֵל בָּמוֹת׃ וּמִבָּמוֹת
הַגַּיְא אֲשֶׁר בִּשְׂדֵה מוֹאָב רֹאשׁ הַפִּסְגָּה וְנִשְׁקָפָה עַל־פְּנֵי ה
הַיְשִׁמֹן׃ פ וַיִּשְׁלַח יִשְׂרָאֵל מַלְאָכִים אֶל־סִיחֹן
מֶלֶךְ־הָאֱמֹרִי לֵאמֹר׃ אֶעְבְּרָה בְאַרְצֶךָ לֹא נִטֶּה בְּשָׂדֶה וּבְכֶרֶם
לֹא נִשְׁתֶּה מֵי בְאֵר בְּדֶרֶךְ הַמֶּלֶךְ נֵלֵךְ עַד אֲשֶׁר־נַעֲבֹר גְּבֻלֶךָ׃
וְלֹא־נָתַן סִיחֹן אֶת־יִשְׂרָאֵל עֲבֹר בִּגְבֻלוֹ וַיֶּאֱסֹף סִיחֹן אֶת־כָּל־עַמּוֹ
וַיֵּצֵא לִקְרַאת יִשְׂרָאֵל הַמִּדְבָּרָה וַיָּבֹא יָהְצָה וַיִּלָּחֶם בְּיִשְׂרָאֵל׃
וַיַּכֵּהוּ יִשְׂרָאֵל לְפִי־חָרֶב וַיִּירַשׁ אֶת־אַרְצוֹ מֵאַרְנֹן עַד־יַבֹּק עַד־
בְּנֵי עַמּוֹן כִּי עַז גְּבוּל בְּנֵי עַמּוֹן׃ וַיִּקַּח יִשְׂרָאֵל אֵת כָּל־הֶעָרִים
הָאֵלֶּה וַיֵּשֶׁב יִשְׂרָאֵל בְּכָל־עָרֵי הָאֱמֹרִי בְּחֶשְׁבּוֹן וּבְכָל־בְּנֹתֶיהָ׃
כִּי חֶשְׁבּוֹן עִיר סִיחֹן מֶלֶךְ הָאֱמֹרִי הִוא וְהוּא נִלְחַם בְּמֶלֶךְ מ
מוֹאָב הָרִאשׁוֹן וַיִּקַּח אֶת־כָּל־אַרְצוֹ מִיָּדוֹ עַד־אַרְנֹן׃ עַל־כֵּן יֹא
יֹאמְרוּ הַמֹּשְׁלִים בֹּאוּ חֶשְׁבּוֹן תִּבָּנֶה וְתִכּוֹנֵן עִיר סִיחוֹן׃ כִּי־אֵשׁ

לְקבל לחית ואסתמיך לתחום מואב׃ ומתמן איתיהבת להון בירא היא בירא דאמר יי' למשה כנוש ית עמא ואתן להון מיא׃ בכן שבח ישרא' ית תושבחתא הדא סקי בירא שבחו לה׃ בירא דחפרוה רברביא כרוה רישי עמא ספריא בחוטריהון וממדבר' אתיהיבת להון׃ ומדאתיהיבת להון נח נחתא עמהון לנחליא ומנחליא סלקא עמהון לרמתא׃ ומרמתא לחיליא דב דבחקלי מואב ריש רמתא ומסתכיא על אפי בית ישימון׃

ושלח ישרא' אזגדין לות סיחון מלכא דאמוראה למימר׃ איעבר בארעך לא נסטי בחקל ובכרם לא נשתי מי גוב באורח מלכא נזיל עד דנעבר תחומך׃ ולא שבק סיחון ית ישרא' למעבר בתחומיה וכנש סיחון ית כל עמיה ונפק לקדמות ישרא' למדברא ואתא ליהץ ואגיח קרבא בישרא'׃ ומחהי ישרא' לפתגם דחרב ויריתו ית ארעיה מארנונא עד יובקא עד בני עמון ארי תקיף תחומא דבני עמון׃ ונסב ישרא' ית כל קרויא האלין ויתב ישרא' בכל קרוי אמוראה בחשבון ובכל כפרנהא׃ ארי חשבון קרתא דסיחון מלכא דאמוראה היא והוא אגיח קרבא במלכא דמואב קדמאה ונסב ית כל ארעיה מידיה עד ארנון׃ על כן יימרון מתליא עולו לחשבון תתבני ותשתכלל קרתא דסיחון׃ ארי קדום א תקיף כאשא

לתוך א' אין הנקעים והרגום והו אשר נטה לשבת ער שההר נטה ממקומו ונתקרב לצד מואב ודבק בו וזהו ונשען לגבול מואב. ומשם בארה. משם בא האשד אל הבאר. כיצד אמ' הקב"ה מי מודיע לבני הנסים הללו השטל אות' כתו' פה להודיע הודיע לאמו. לאחר שעברו חזרו ההרי' למקומם והבאר ירדה לתוך הנחל והעלת משם דם ההרוגים וזרועות ואיברים ומוליכתם סביב המחנה וישרא' ראו ואמרו שירה. עלי באר. מתוך הנחל והעלי מה שאת פעלה. ושכן שהבאר הודיעה להם שנ' ומשם בארה. וכי משם היתה והלא מתחלת ארבעי' היתה עמהם אלא סידרה לפרסם את הנסים. וכן. אז ישיר. השירה הזאת נאמרה בסוף ארבעים והבאר נתנה להם מתחלת ארבעים. מה ראה ליכתב כאן אלא הענין הזה סדרס למעלה הימנו. את הבאר חפרת שרים. משה ואהרן. במשענתם. במטה. וממדבר מתנה להם. וממתנה נחליאל. כתרגומו. הגיא אשר בשדה מואב כי שם מת משה ושם בטלה ה הבאר. ד"א כרוה נדיבי העם כל נשיא ונשיא כשהיו חונים נוטל מקלו ומושך אצל דגלו ומחנהו ומי הבאר נמשכין דרך אותו סימן ובאין לפני חניית כל שבט. במחוקק. על פי משה שנקרא מחוקק שנ' כי שם חלקת מחוקק ספון. ולמה לא נזכר משה בשירה זו לפי שלקה על ידי הבאר וכיון שלא נזכר שמו של משה לא נזכר שמו של הקב"ה. משל למלך שהיו מזמנין אותו לסעודה אמר אם אוהבי שם אני שם ואם לאו איני הולך. ראש הפסגה. ראש ר"ת. אשר תרגומו. פסגה. לשון גובה וכן פסגו ארמנותיה הגביהו ארמנותיה. ונשקפה. אותה הפסגה על פני מקו' ששמו ישימון והוא לשון מדבר שהוא שמם. ד"א ונשקפה הבאר על פני הישימון שנגנזה בימה של טבריא והעומד על הישימון מביט ורואה כמין כברה בים והיא הבאר כך דרש ר' תנחומא. וישלח ישרא' מלאכים. ובמקום אחר תולה השליחות במשה ואשלח מלאכים ממדבר קדמות וכן וישלח משה מלאכים מקדש אל מלך אדום. וביפתח הוא' לומ' וישלח ישרא' מלאכי' אל מלך אדום וגו' הכתובי' הללו צריכי' זה לזה זה נועל וזה פותח ששמשה הוא ישרא' וישרא' הם משה לומ' לך נשיא הדור הוא כל הדור. הנשיא הוא הכל. אעברה בארצך. אעפ"י שלא נצטוו לפתוח בשלו' בקשו שלו'. ולא נתן סיחון. שלכי כנען היו מעלי' לו מס שהיה שומרם שלא יעברו עליהם גייסות כיון שאמרו לו ישרא' נעברה בארצך אמ' להם כל עצמי איני יושב כאן אלא לשמרם מפניכם ואתם אומרי' כך. ויצא לקראת ישרא' אלו היתה חשבון מלאה יתושי' אין כל בריה יכולה לכבשה ואם היה סיחון בכפר חלש אין אדם יכול לכבשו וכל שכן שהיה בחשבון אמ' הקב"ה מה אני מטריח על בני כל זאת לצור על כל עיר ועיר נתן בלב כל אנשי המלחמה לצאת מן העיירות ונתקבצו למקו' אחד ושם נפלו ומשם הלכו ישרא' אל העיירות ואין עומד לנגדם כי אין שם אלא נשים וטף. כי עז. ומהו חזקו התראתו של הקב"ה שאמר להם אל תגורם וגו'. בנותיה. כפרים הסמוכי' לה. והו אי פלחם. וגו' למה הוצרך ליכתב לפי שנ' אל תצר את מואב וחשבון משל מואב היתה כת' לנו סיחון ליקחה מהם ולפי ידו טהרה לישרא' בידו מרשותו. ב כל

היה סיחון יכול לכבשה והלך ושכר את בלעם לקללו וזהו שאמ' לו בלק כי ידעתי את אשר תברך מבורך וגו' · תבנה ותכונן · תשבך בשם סיחון להיות
עירו · כי אש יצאה מחשבון · משכבשה סיחון · אכלה ער מואב · שם אותה המדינה קרוי ער בלשון עברי ולחיית בלשון ארמי · ער מואב ער של
מואב · אוי לך מואב · שקללו את מואב שימסרו בידו · כמוש · שם אלהי מואב · נתן · הכמוש את בניו של מואב נסים ופליטים בחרב · ואת בנותיו בשבית
וגו' · ונירם אבד · מלכותם שלהם · אבד חשבון עד דיבון · מלכות ועול שהיה למואב בחשבון אבד משם וכן עד דיבון ותרגומו עד תרגום של · סר
סר ניר מדיבון · ניר לשון מלכות ועול וממשלה איש כמו לשבן היות ניר לדוד עברי · ונשים · שין דגושה לשו' שממה · כך ישמת המושלים ונשים

יצאה מחשבון להבה מקרית סיחן אכלה ער מואב בעלי במות ארנן : אוי לך מואב אבדת עם כמוש נתן בניו פליטם ובנתיו בשבית למלך אמרי סיחון : ונירם אבד חשבון עד דיבן ונשים עד נפח אשר עד מידבא : וישב ישראל בארץ האמרי : וישלח משה לרגל את יעזר וילכדו בנתיה ויירש את האמרי אשר שם : ויפנו ויעלו דרך הבשן ויצא עוג מלך הבשן לקראתם הוא וכל עמו למלחמה אדרעי : ויאמר יהוה אל משה אל תירא אתו כי בידך נתתי אתו ואת כל עמו ואת ארצו ועשית לו כאשר עשית לסיחן מלך האמרי אשר יושב בחשבון : ויכו אתו ואת בניו ואת כל עמו עד בלתי השאיר לו שריד ויירשו את ארצו : ויסעו בני ישראל ויחנו בערבות מואב מעבר לירדן ירחו :

פנק מחשבון עבדי קרבא כשלהו
כשלהוביתא מקרתא דסיחון קטיל
עמא דשרו בלחית מואב כומריא
דפלחין בית דחלת רמתא דארנון :
ווי לכון מואבאי אבדתון עמא
דפלחין לכמוש מסר בנוהי עירין
ובנתיה בשביא למלכא אמוראה
סיחון : ופסקת מלכו מחשבון עדא
שלטן מדיבון וצדיאנא עד נפח ד
דסמיך עד מידבא : ויתב ישרא' בא
בארע אמוראה : ושלח משה לאל
לאללא ית יעזר וכבשו כפרנהא
ותריך ית אמוראה דתמן : ואתפני
ואתפניאו וסליקו לאורח מתנן וכ
ונפק עוג מלכא דמתנן לקדמותהון
הוא וכל עמיה לאגחא קרבא לא
לאדרעי : ואמר יי' למשה לא תדחל
מניה ארי בידך מסרית יתיה וית
כל עמיה וית ארעיה ותעבד ליה
כמה דעבדת לסיחן מלכא דאמ
דאמוראה דיתב בחשבון : ומחו ית
יתיה וית בנוהי וית כל עמיה עד
דלא אשתאר ליה משזיב ויריתו
ית ארעיה : ונטלו בני ישרא' ושרו ב
במשריא דמואב מעברא לירדנא
דיריחו :

פרשה

וירא בלק בן צפור את כל אשר עשה ישראל לאמרי : ויגר מואב מפני העם מאד כי רב הוא ויקץ מואב מפני בני ישראל : ויאמר מואב אל זקני מדין עתה ילחכו הקהל את כל סביבתינו כלחך השור את ירק השדה ובלק בן צפור מלך למואב בעת ההוא : וישלח מלאכים אל בלעם בן בעור פתורה אשר על הנהר ארץ בני עמו לקרא לו לאמר הנה עם יצא ממצרים הנה כסה את עין הארץ והוא ישב ממלי :

פרשה

וחזא בלק בר צפור
ית כל דעבד ישרא' לאמוראה : ודח
ודחיל מואב מן קדם עמא לחדא
ארי סגי הוא ועקת לשואבאי מן
קדם בני ישרא' : ואמר מואב לסבי
מדין כען ישיצון קהלא ית כל כח
סחרנגא כמה דמלחך תורא ית יר
ירוקא דחקלא ובלק בר צפור של
מלכא למואב בעדנא ההיא : ושלח
אזגדין לות בלעם בר בעור לפתור
ארם דעל פרת ארע בני עמיה ל
למקרי ליה למימר הא עמא נפק
ממצרים הא חפא ית עין שמשא
דארעא והוא שרי מלקבלי :

יושב עד נפח השממם עד נפח · וישלח משה לרגל את יעזר · וגו' המרגלים לכדוה אמרו לא נעשה כראשונים בטוחים אנו בכח תפלתו של משה
להלחם · אל תירא אותו · שהיה משה ירא שמא תעמוד לו זכותו של אברהם שנ' ויבא הפליט הוא עוג שפלט מן הרפאים שהכן דוד לפטר ונבירין
בעשתרות קרנים שנ' רק עוג מלך הבשן נשאר מיתר הרפאים · ויכו אותו · משה הרגו כדאית' בברכות בהרומה עקר
טורא בר תלתא פרסי כו'
חסלת וזאת חקת התורה ·

וירא בלק

את כל אשר עשה ישרא' לאמורי · אמר אלו שני מלכים שהיינו בטוחים עליהם לא עמדו בפניהם אנו על אחת כמה
וכמה · לפיכך ויגר מואב · לשון מורא כמו גורו לכם · ויקץ מואב · קצו בחייהם · אל זקני מדין · והלא משולם היו שונאים זה את זה שנ' המכה את
מדין בשדה מואב שבאו מדין על מואב למלחמה אלא מיראתן של ישרא' עשו שלום ביניהם · מה ראו מואב ליטול עצה ממדין כיון שראו את
ישרא' מנצחין שלא כמנהג העולם אמרו מנהיגם של אלו במדין נתגדל נשאל מהם מה מדתו · אמרו להם אין כחו אלא בפיו אמרו אף אנו נבא על
עליהם באדם שכחו בפיו · כלחוך השור · כל מה שהשור מלחך אין בו ברכה · בעת ההיא · לא היה ראוי למלכות מנסיכי מדין היה וכיון שמת סיחון
מנוהו עליהם לצורך שעה · פתורה כשולחני הזה שהכל מריצין לו מעות כך כל המלכי' מריצין לו אגרותיהם · ולפי פשוטו של מקרא כך שם המקום
ארץ בני עמו · של בלק משם היה וזה היה מתנבא ואומר לו עתיד אתה למלוך · ואם תאמר מפני מה השרה הקב"ה שכינתו על גוי רשע כדי שלא
יהא פתחון פה לאומות לומר אלו היה לנו נביאים חזרנו למוטב · העמיד להם נביאים והם פרצו גדר העולם שבתחלה היו גדורים בעריות וזה נתן להם עצה
להפקיר עצמן לזנות · לקרא לו · הקריאה שלו היתה ולהנאתו שהיה פוסק לו ממון הרבה · עם יצא ממצרים · ואם תאמר מה מזיקך · הנה כסה
כסוס לבוא בתוך ארצם [illegible]

ני נכה בהם רא׳ לשון משנה הוא מנכה לו מן הדמים לחסר מהם מ
דם· כל מיני קסמים שלא יאמר אין כלי תשמישי עמי· רא׳ קסם ו
אין כן תפלה לשכך כשאמר להם לינו פה הלילה אמרו אין בו תקוה הנ
פרין הלכו להם· לינו פה הלילה· אין רוח הקדש שורה עליו אלא בלילה· וכן לכל נביאי אומות העולם·
אבל עילגנן בהתנבא· כאשר ידבר יי׳ אלי· אם ישליכני ללכת עם בני אדם כמותכם אלך שמא אין כ

ועתה לכה נא ארה לי את העם הזה כי עצום הוא מ
אולי אוכל נכה בו ואגרשנו מן הארץ כי ידעתי את א
תברך מברך ואשר תאר יואר : וילכו זקני מואב וזקני מ
וקסמים בידם ויבאו אל בלעם וידברו אליו דברי בלק
ויאמר אליהם לינו פה הלילה והשבתי אתכם דבר כאש
ידבר יהוה אלי וישבו שרי מואב עם בלעם: ויבא אלהים א
בלעם ויאמר מי האנשים האלה עמך : ויאמר בלעם אל
האלהים בלק בן צפר מלך מואב שלח אלי: הנה העם הי
ממצרים ויכס את עין הארץ עתה לכה קבה לי אתו אול
אוכל להלחם בו וגרשתיו : ויאמר אלהים אל בלעם ל
תלך עמהם לא תאר את העם כי ברוך הוא : ויקם בלע
בבקר ויאמר אל שרי בלק לכו אל ארצכם כי מאן יה
לתתי להלך עמכם : ויקומו שרי מואב ויבאו אל בלק ויאמ
מאן בלעם הלך עמנו : ויסף עוד בלק שלח שרים רבים
ונכבדים מאלה : ויבאו אל בלעם ויאמרו לו כה אמר בל
בן צפר אל נא תמנע מהלך אלי: כי כבד אכבדך מאד ו
אשר תאמר אלי אעשה ולכה נא קבה לי את העם הזה
ויען בלעם ויאמר אל עבדי בלק אם יתן לי בלק מלא בי
כספ וזהב לא אוכל לעבר את פי יהוה אלהי לעשות קטנ
או גדולה : ועתה שבו נא בזה גם אתם הלילה וארעה מ

וישבו· לשון עכבה· מי האנשים האלה עמך· להטעותו בא אמר פעמים שאין הכל גלוי ל
לקלו׳ ולא יבין· בלק בן צפר וגו׳ אעפ׳ שאיני חשוב בעיניך חשוב אני בעיני המלכים· קב
תקולם· ובלק לא אמר אלא ואגרשנו מן הארץ· איני מבקש אלא להסיעם מעלי ובלעם היה
מקללם במקומו· אמר לו לא תאר את העם· אמר לו אם כן אברכם· אמר לו אינם צריכים
משו׳ זכיך· להלך עמכם· אלא עם שרים גדולים· לשון גדולה וגבוהה ולא רצה לגלות שהוא
בלק וגו׳ כי כבד אכבדך מאד· יותר ממה שהיית נוטל לשעבר אני נותן לך· מלא ביתו כ
ראוי לו ליתן לי כל כסף וזהב שלו שהרי צריך לשכור חיילות רבים ספק נוצח ספק אינו נ
שהוא ברשות אחרים· ונתנבא כאן שאינו יכול לבטל הברכות שנתברכו האבות מפי הש
כתם כרמשונים·

ומואב · לבו כלבם שוה · כי הולך הוא · ראה שהדבר רע בעיני המקו' ונתאוה לילך · לשטן לו · מלאך של רחמים היה
שמא יחטא ויאבד · ושני נעריו עמו · מכאן לאדם חשוב היוצא לדרך יוליך עמו שני אנשים לשמשו וחוזרים ומשמשים

סְפִי יְהוָה דַּבֵּר עִמִּי׃ וַיָּבֹא אֱלֹהִים אֶל־בִּלְעָם לַיְלָה וַיֹּאמֶר לוֹ
אִם־לִקְרֹא לְךָ בָּאוּ הָאֲנָשִׁים קוּם לֵךְ אִתָּם וְאַךְ אֶת־הַדָּבָר
אֲשֶׁר־אֲדַבֵּר אֵלֶיךָ אֹתוֹ תַעֲשֶׂה׃ וַיָּקָם בִּלְעָם בַּבֹּקֶר וַיַּחֲבֹשׁ אֶת
אֲתֹנוֹ וַיֵּלֶךְ עִם־שָׂרֵי מוֹאָב׃ וַיִּחַר־אַף אֱלֹהִים כִּי־הוֹלֵךְ הוּא
וַיִּתְיַצֵּב מַלְאַךְ יְהוָה בַּדֶּרֶךְ לְשָׂטָן לוֹ וְהוּא רֹכֵב עַל־אֲתֹנוֹ וּשְׁנֵי
נְעָרָיו עִמּוֹ׃ וַתֵּרֶא הָאָתוֹן אֶת־מַלְאַךְ יְהוָה נִצָּב בַּדֶּרֶךְ וְחַרְבּוֹ
שְׁלוּפָה בְּיָדוֹ וַתֵּט הָאָתוֹן מִן־הַדֶּרֶךְ וַתֵּלֶךְ בַּשָּׂדֶה וַיַּךְ בִּלְעָם
אֶת־הָאָתוֹן לְהַטֹּתָהּ הַדָּרֶךְ׃ וַיַּעֲמֹד מַלְאַךְ יְהוָה בְּמִשְׁעוֹל הַכ
הַכְּרָמִים גָּדֵר מִזֶּה וְגָדֵר מִזֶּה׃ וַתֵּרֶא הָאָתוֹן אֶת־מַלְאַךְ יְהוָה
וַתִּלָּחֵץ אֶל־הַקִּיר וַתִּלְחַץ אֶת־רֶגֶל בִּלְעָם אֶל־הַקִּיר וַיֹּסֶף לְה
לְהַכֹּתָהּ׃ וַיּוֹסֶף מַלְאַךְ־יְהוָה עֲבוֹר וַיַּעֲמֹד בְּמָקוֹם צָר אֲשֶׁר אֵין
דֶּרֶךְ לִנְטוֹת יָמִין וּשְׂמֹאול׃ וַתֵּרֶא הָאָתוֹן אֶת־מַלְאַךְ יְהוָה וַת
וַתִּרְבַּץ תַּחַת בִּלְעָם וַיִּחַר־אַף בִּלְעָם וַיַּךְ אֶת־הָאָתוֹן בַּמַּקֵּל׃ וַיִּפ
וַיִּפְתַּח יְהוָה אֶת־פִּי הָאָתוֹן וַתֹּאמֶר לְבִלְעָם מֶה־עָשִׂיתִי לְךָ כִּי ה
הִכִּיתַנִי זֶה שָׁלֹשׁ רְגָלִים׃ וַיֹּאמֶר בִּלְעָם לָאָתוֹן כִּי הִתְעַלַּלְתְּ בִּי
לוּ יֶשׁ־חֶרֶב בְּיָדִי כִּי עַתָּה הֲרַגְתִּיךְ׃ וַתֹּאמֶר הָאָתוֹן אֶל־בִּלְעָם
הֲלוֹא אָנֹכִי אֲתֹנְךָ אֲשֶׁר־רָכַבְתָּ עָלַי מֵעוֹדְךָ עַד־הַיּוֹם הַזֶּה ה
הַהַסְכֵּן הִסְכַּנְתִּי לַעֲשׂוֹת לְךָ כֹּה וַיֹּאמֶר לֹא׃ וַיְגַל יְהוָה אֶת־ע
עֵינֵי בִלְעָם וַיַּרְא אֶת־מַלְאַךְ יְהוָה נִצָּב בַּדֶּרֶךְ וְחַרְבּוֹ שְׁלֻפָה בְּי
בְּיָדוֹ וַיִּקֹּד וַיִּשְׁתַּחוּ לְאַפָּיו׃ וַיֹּאמֶר אֵלָיו מַלְאַךְ יְהוָה עַל־מָה ה

האתון · והוא לא ראה שהרשות נתנה לבהמה לראות יותר מן האדם שמתוך שיש בו דעת תטרף דעתו כשיראה מזי'
רשע זה הניח כלי אומנותו שכלי זיינן של אומות בחרב והוא בא עליהם בפיו שהוא אומנות שלהם · אף אני אתפוש
באומנותו וכן סופו ואת בלעם בן בעור הרגו בחרב · במשעול · כתרגו' בשביל · וכן אם ישפוק עפר שומרון לשעלים
ההולכין · וכן מי מדד בשעלו מים ברגליו ובהלוכו · גדר מזה וגדר מזה · סתם גדר של אבנים הוא · ותלחץ · היא עצמה
בלעם · ויוסף מלאך ה' עבור · לעבור עוד לפניו להלך להיו' לפניו במקום אחר כמו והוא עבר לפניהם · ומדרש אג' יש
עבור בשלשה מקומות סימני אבות הראהו · זה שלש רגלים · רמז לו אתה מבקש לעקור אומה החוגגת שלש רגלים בשנה ·
לשון גנאי ובזיון · לו יש חרב · בידי · גנות גדולה היא לו דבר זה בעיני השרים · זה הולך להרוג אומה שלימה בפיו ולאתון זו
צריך לכלי זיין · ההסכן הסכנתי · כתרגומו · וכן הלא יסכן גבר · רבותי' דרשו מקרא זה בתלמו' מכדי ליה מאי טעמא לא רכבת אסוסיא מכד ר'
בן · יבמא גרסי ליה כו' גרסי' במסכת ע"ז

כי ירט הדרך לנגדי· רבותינו חכמי משנה דרשוהו נוטריקון יראה ראתה נטתה בשביל שהדרך לנגדי כלומר לקנאתי ולהקניטני· ולפי פשוטו
משמעו: כי חרד הדרך לנגדי לשון רטט כי ראיתי בעל הדרך שחרד ומהר הדרך שהוא לכעסי ולהמרותי· ומקרא קצר הוא כמו ותכל דוד· לא יר
ירט· לשון רכון וכן על ידי רשעים ירטני מפיים ומכיס אותי על ידי רשעים שאינן לא מקנטים· אולי נטתה· כמו לולי· פעמים שאולי משמש ב
בלשון לולא· גם אתכה הרגתי· הרי זה מקרא מסורס והוא כמו גם הרגתי אותך כלומר לא העכבה בלבד קרמתך על ידי כי גם הריגה· ואותה ה
החייתי· ועתה מפני שדברה והוכיחתך ולא יכולת לעמוד בתוכחתה כמו שכתוב ויאמר לא הרגתים· שלא יאמרו זו היא שסלקה את בלעם בתוכ

הכית את אתנך זה שלוש רגלים הנה אנכי יצאתי לשטן כי
ירט הדרך לנגדי: ותראני האתון ותט לפני זה שלש רגלים
אולי נטתה מפני כי עתה גם אתכה הרגתי ואותה החייתי:
ויאמר בלעם אל מלאך יהוה חטאתי כי לא ידעתי כי אתה
נצב לקראתי בדרך ועתה אם רע בעיניך אשובה לי: ויאמר
מלאך יהוה אל בלעם לך עם האנשים ואפס את הדבר א
אשר אדבר אליך אתו תדבר וילך בלעם עם שרי בלק: ויש
וישמע בלק כי בא בלעם ויצא לקראתו אל עיר מואב אשר
על גבול ארנן אשר בקצה הגבול: ויאמר בלק אל בלעם ה
הלא שלח שלחתי אליך לקרא לך למה לא הלכת אלי ה
האמנם לא אוכל כבדך: ויאמר בלעם אל בלק הנה באתי
אליך עתה היכל אוכל דבר מאומה הדבר אשר ישים אל
אלהים בפי אתו אדבר: וילך בלעם עם בלק ויבאו קרית חצ
חצות: ויזבח בלק בקר וצאן וישלח לבלעם ולשרים אשר א
אתו: ויהי בבקר ויקח בלק את בלעם ויעלהו במות בעל וירא
משם קצה העם: ויאמר בלעם אל בלק בנה לי בזה שבעה
מזבחת והכן לי בזה שבעה פרים ושבעה אילים: ויעש בלק כ
כאשר דבר בלעם ויעל בלק ובלעם פר ואיל במזבח: ויאמר
בלעם לבלק התיצב על עלתך ואלכה אולי יקרה יהוה לק
לקראתי ודבר מה יראני והגדתי לך וילך שפי: ויקר אלהים

סחיתא ית אתנך דנן תלת זמנין
הא אנא נפקית לסטן ארי גלי
קדמי דאתרעיתא למיזל בארחא ל
לקבלי: וחזתני אתנא וסטת מן
קדמי דנן תלת זמנין אלולי דסטת
לא סטת מן קדמי ארי כען א
אף יתך קטלית ויתה קיימית: ו
ואמר בלעם למלאכא דיי חבית
ארי לא ידעית דאת מעתד לקד
לקדמותי בארחא וכען אם ביש
בעינך איתוב לי: ואמר מלאכא
דיי לבלעם איזל עם גבריא וב
וברם ית פתגמא דאמליל עמך
יתיה תמליל ואזל בלעם עם רבר
רברבי בלק: ושמע בלק ארי א
אתא בלעם ונפק לקדמותיה לק
לקרתא דמואב דעל תחום ארנון
דבסטר תחומא: ואמר בלק לבל
לבלעם הלא משלח שלחית לו
לותך למקרי לך למא לא אתי
אתיתא לותי הבקושטא הוית אמר
לית אנא יכיל ליקרותך: ואמר
בלעם לבלק הא אתיתי לותך כ
כען המיכל יכילנא למללא מ
מדעם פתגמא דישוי יי בפומי
יתיה אמליל: ואזל בלעם עם בלק
ואתיוהי לקרית מחוזהי: ונכס
בלק תורין ועאן ושלח לבלעם ול
ולרברביא דעמיה: והוה בצפרא
ודבר בלק ית בלעם ואסקיה לרמת
דחלתיה וחזא מתמן קצת מן עמא:
ואמר בלעם לבלק בנה לי הכא
שבעא מדבחין ואתקין לי הכא
שבעא תורין ושבעא דכרין: וע
ועבד בלק כמא דמליל בלעם ו
ואסק בלק ובלעם תור ודכר על
כל מדבח: ואמר בלעם לבלק א
אתעתד על עלתך ואיהך מאים
יערע מימר מן קדם יי לקדמותי
ופתגמא דיחזינני ואחוי לך ואזל
יחידי: וערע מימר מן קדם יי:

חתה ולא יכול להשיב שחס המקום על כבוד הבריות· וכן והרגת את האשה ואת הבהמה· וכן ואת הבהמה תהרגו· כי לא ידעתי· גם זה גנותו
של כרחו· אם רע בעיניך אשובה לי· להתריס כנגד המקום הוא תשובה זו אמר לו הוא בעצמו צוני ללכת ואתה מלאך מבטל את דברו ילמוד הוא
בך שאומר דבר ומלאך מחזירו אמר לאברהם קח נא את בנך וגו' ועל ידי מלאך בטל את דברו אף אני אם רע בעיניך צריך אני לשוב· לך ע
עם האנשים· בדרך שאדם רוצה לילך מוליכין אותו· ואפס על כרחך את הדבר אשר אדבר וגו' אל עיר מואב· אל מטרפולין שלו· עיר החשובה ש
שלו לומר ראה מה אלו מבקשים לעקור· קרית חוצות· עיר מלאה שווקים אנשים ונשים וטף בחוצותיה לומר ראה ורחם שלא יעקרו אלה· בקר וצ
צאן· דבר מועט· במות בעל· כתרגומו לרמת דחלתיה· שם עבודה זרה· אולי יקרה לקראתי· אינו רגיל לדבר עמי ביום· וילך שפי· כתרגומו יחידי· לשון ש
ושתי ושקט שאין עמו אלא שתיקה· ויקר· לשון עראי· לשון גנאי· לשון טומאת קרי· כלומר בקושי ובבזיון היה נגלה עליו ביום· ואלו בבבל להראות
מחבתן של ישראל

את שבעת המזבחות. שבעה מזבחות ערכתי אין כתוב כאן אלא את שבעת המזבחות אמר לפניו אבותיהם של אלו בנו לפניך שבעה מזבחות ואני ערכתי כנגד כולן. אברהם בנה ארבעה ויבן שם מזבח לה' הנראה אליו ויעתק משם ההרה וגו' ויאהל אברם וגו' ואחד בהר המוריה. ויצחק בנה אחד ויבן שם מזבח וגו' ויעקב בנה שנים ויצב שם מזבח בשכם ואחד בבית אל. ואעל פר ואיל במזבח. ואברהם לא העלה אלא איל אחד. ארה לי יעקב וזעמה ישראל. בשני שמותיהם אמר לו לקללם שמא אחד מהם אינו מובחר. מה אקב לא קבה אל. כשהיו ראויים להתקלל לא נתקללו. כשהזכיר אביהם את עונם באפם הרגו איש לא קלל אלא את אפם שנאמר ארור אפם. כשנכנס אביהם במרמה אצל אביו היה ראוי להתקלל מה נאמר שם גם ברוך יהיה. במברכים

אל בלעם ויאמר אליו את שבעת המזבחת ערכתי ואעל פ
פר ואיל במזבח: וישם יהוה דבר בפי בלעם ויאמר שוב אל ב
בלק וכה תדבר: וישב אליו והנה נצב על עלתו הוא וכל ש
שרי מואב: וישא משלו ויאמר מן ארם ינחני בלק מלך מואב
מהררי קדם לכה ארה לי יעקב ולכה זעמה ישראל: מה א
אקב לא קבה אל ומה אזעם לא זעם יהוה: כי מראש צרים
אראנו ומגבעות אשורנו הן עם לבדד ישכן ובגוים לא יתח
יתחשב: מי מנה עפר יעקב ומספר את רבע ישראל תמת נפ
נפשי מות ישרים ותהי אחריתי כמהו: ויאמר בלק אל בלעם
מה עשית לי לקב איבי לקחתיך והנה ברכת ברך: ויען ויא
ויאמר הלא את אשר ישים יהוה בפי אתו אשמר לדבר: ויא
ויאמר אליו בלק לך נא אתי אל מקום אחר אשר תראנו מ
משם אפס קצהו תראה וכלו לא תראה וקבנו לי משם: ויק
ויקחהו שדה צפים אל ראש הפסגה ויבן שבעה מזבחת ויעל
פר ואיל במזבח: ויאמר אל בלק התיצב כה על עלתך ואנכי
אקרה כה: ויקר יהוה אל בלעם וישם דבר בפיו ויאמר שוב
אל בלק וכה תדבר: ויבא אליו והנו נצב על עלתו ושרי מואב
אתו ויאמר לו בלק מה דבר יהוה: וישא משלו ויאמר קום ב
בלק ושמע האזינה עדי בנו צפר: לא איש אל ויכזב ובן אדם
ויתנחם ההוא אמר ולא יעשה ודבר ולא יקימנה: הנה ברך

בבלעם ואמר קדמוהי ית שבעה מדב
מדבחין סדרית ואסקית תור ודכר על
כל מדבח: ושוי ה' פתגמא בפומא דא
דבלעם ואמר תוב לות בלק וכדין תמ
תמלל: ותב לותיה והא מעתד על ע
עלתיה הוא וכל רברבי מואב: ונטל מ
מתליה ואמר מן ארם דברני בלק מל
מלכא דמואב מטורי מדינחא איתא
לוט לי יעקב ואיתא תרך לי ישראל: מה
אלוטיה דלא לטיה אל ומה אתריכיה דל
דלא תרכיה ה': ארי מריש טוריא חזי
חזיתיה ומרמתא סכיתיה הא עמא בל
בלחודיהון עתידין דיחסנון עלמא ובע
ובעממיא לא יתדנון גמירא: מאן יכ
יכול לממני דעדקיא דבית יעקב דא
דאמיר עליהון יסגון כעפרא דארעא
או חד מארבע משריתא דישראל ת
תמות נפשי מותא דקשטין ויהי סופי
כותהון: ואמר בלק לבלעם מה עבדת
לי ללטא סנאי דברתך והא ברכא
מברכת להון: ואתיב ואמר הלא ית די י
ישוי ה' בפומי יתיה אטר למללא: וא
ואמר ליה בלק איתא כען עמי לאתר
אחרן די תחזיניה מתמן לחוד קצתיה ת
תחזי וכליה לא תחזי ותלוטיה לי מתמן:
ודבריה לחקל סכותא לריש רמתא וב
ובנא שבעא מדבחין ואסק תור ודכר
על כל מדבח: ואמר לבלק אתעתד ה
הכא על עלתך ואנא אתמטי עד כא:
וערע מימר מן קדם ה' בבלעם ושוי
פתגמא בפומיה ואמר תוב לות בלק כ
וכדין תמלל: ואתא לותיה והא מעתד
על עלתיה ורברבי מואב עמיה ואמר
ליה בלק מה מליל ה': ונטל מתליה
ואמר קום בלק ושמע אצית למימרי ב
בר צפור: לא כמילי בני אנשא מימר
אלהא בני אנשא אמרין ומכדבין ואף
לא כעובדי בני בשרא דאנון גזרין ל
למעבד ותייבין ומתמלכין והוא אמר
ועביד וכל מימריה מתקיים: הא ברכן

כמאמר אלה יעמדו לברך את העם. במקללים לא נאמר אלה יעמדו לקלל את העם אלא על הקללה לא רצה להזכיר עליהם שם קללה. לא זעם ה'. אני אין כחי אלא שאני יודע לכוין השעה שהקב"ה כועס בה והוא לא כעס כל הימים הללו שבאתי אליך. וזהו שנ' עמי זכר נא מה יעץ וגו' ומה ענה אותו בלעם וגו' למען דעת צדקות ה'. כי מראש צורים אראנו. אני מסתכל בראשיתם ובתחלת שרשיהם ואני רואה אותם מיוסדים וחזקים כצורים וגבעות הללו על ידי אבות ואמהות. הן עם לבדד ישכן. הוא אשר זכו לו אבותיו לשכון בדד כתרגומו. ובגוים לא יתחשב. כתרגו' לא יהיו נעשין כלה עם שאר האומות שנ' כי אעשה כלה בכל הגוים וגו' ואינן נמנין עם השאר. ד"א כשהן שמחין אין אומה שמחה עמהם שנ' ה' בדד ינחנו. וכשהאומות בטובה הן אוכלין עם כל א' וא' ואין עולה להם מן החשבון וזהו ובגוים לא יתחשב. מי מנה עפר יעקב. כתרגומו מדרבעת משריתא. ד"א עפר יעקב אין חשבון במצות שהן מקיימין בעפר. לא תחרוש בשור ובחמור. לא תזרע כלאים. אפר פרה. ועפר סוטה. וכיוצא בהם. ומספר את רובע ישראל. רביעותיהן זרע ה היוצא מן התשמיש שלהם. תמות נפשי מות ישרים שבהם. וקבנו לי. לשון צווי קללהו לי. שדה צופים. מקום גבוה היה ששם הצופה עומד לשמור אם יבא חיל על העיר. ראש הפסגה. בלעם לא היה קוסם כבלק. ראה בלק שעתידה פרצה להפרץ בישראל משם שמשם מת משה כסבור ששם תחול עליהם הקללה וזו היא הפרצה שאני רואה. אקרה כה. מאת הקב"ה. ויקר. וישם דבר בפיו. מה היא השימה הזאת מה חסר המקרא באמרו שוב אל בלק וכה תדבר. אלא כשהיה שומע שאינו נרשה לקלל אמר מה אני חוזר אצל בלק לצערו ונתן לו הקב"ה רסן וחכה בפיו כאדם הפוקס בהמה בחכה להוליכה אל אשר ירצה. אמר לו על כרחך תשוב אל בלק. ושרי מואב אתו. ולמעלה הוא אומר וכל שרי מואב. כיון שראו שאין בו תקוה הלכו להם מקצתם ולא נשארו אלא מקצתם. מה דבר ה'. לשון צחוק הוא זה כלומר אינך ברשותך. קום בלק. כיון שראהו מצחק בו נתכוון לצערו עמוד על רגליך אינך רשאי לישב ואני שלוח אליך בשליחותו של מקום. בנו צפור. לשון מקרא הוא וזה כמו חיתו יער וחיתו ארץ למעינו מים. לא איש אל ויכזב. כבר נשבע להם

לקחתי אתה שואל לי מה דבר ה' קבלתי ממנו לברך אותם וברך ולא אשיבנה הוא ברך אותם ואני לא אשיב את ברכתו וברך כמו ובירך וכן היא גזרת ריש מ(ו)יב חרף כמו חרף וכן ובוצע ברך המהלל ומברך את הגזול ואומר אל תירא כי לא תענש שלא יהיה לך טרגיז הוא להקבה ואין לומר ברך שם דבר שאם כן היה נקוד בפתח קטן וטעמו לשפלה אבל לפי שהוא לשון פעל הוא נקוד כחטף קמץ וטעמו למטה לא הביט און ביעקב וגו' כתרגומו ורא' מגדי פשוטו הוא מדרש כמה לא הביט הקבה און שביעקב כשהן עוברין על דבריו אינו מדקדק אחריהם להתבונן באוניות שלהם ובעמלן שהן עוברין על דתו עמל לשון עבירה כמו הרה עמל כי אתה עמל וכעס תביט לפי שהעבירה היא עמל לפני המקום ה' אלהיו עמו אפי' מכעיס

לקחתי וברך ולא אשיבנה: לא הביט און ביעקב ולא ראה עמל בישראל יהוה אלהיו עמו ותרועת מלך בו: אל מוציאם ממצרים כתועפת ראם לו: כי לא נחש ביעקב ולא קסם בישראל כעת יאמר ליעקב ולישראל מה פעל אל: הן עם כלביא יקום וכארי יתנשא לא ישכב עד יאכל טרף ודם חללים ישתה: ויאמר בלק אל בלעם גם קב לא תקבנו גם ברך לא תברכנו: ויען בלעם ויאמר אל בלק הלא דברתי אליך לאמר כל אשר ידבר יהוה אתו אעשה: ויאמר בלק אל בלעם לכה נא אקחך אל מקום אחר אולי יישר בעיני האלהים וקבתו לי משם: ויקח בלק את בלעם ראש הפעור הנשקף על פני הישימן: ויאמר בלעם אל בלק בנה לי בזה שבעה מזבחת והכן לי בזה שבעה פרים ושבעה אילם: ויעש בלק כאשר אמר בלעם ויעל פר ואיל במזבח: וירא בלעם כי טוב בעיני יהוה לברך את ישראל ולא הלך כפעם בפעם לקראת נחשים וישת אל המדבר פניו: וישא בלעם את עיניו וירא את ישראל שכן לשבטיו ותהי עליו רוח אלהים: וישא משלו ויאמר נאם בלעם בנו בער ונאם הגבר שתם העין: נאם

קבילית ואברכתנון לישראל ולא אתיב ברכתי מנהון: מסתכלית לית פלחי גלולין בדבית יעקב ואף לא עבדי ליאות שקר בישראל מימרא דה' אלההון בסעדהון ושכינת מלכהון ביניהון: אלהא דאפקנון ממצרים תקפא ורומא דליה: ארי לא נחשיא צבן דייטב בדבית יעקב ואף לא קסמיא רעון בסגיאות בני ישראל כעדן יתאמר ליעקב ולישראל מה עבד אלהא: הא עמא כליתא שרי וכאריא יתנטל לא ישרי בארעיה עד דיקטול קטול ונכסי עממיא ירת: ואמר בלק לבלעם אף מילט לא תלוטנון אף ברכא לא תברכנון: ואתיב בלעם ואמר לבלק הלא מלילית עמך למימר כל דימלל ה' יתיה אעבד: ואמר בלק לבלעם איתא כען אדברנך לאתר אחרן מאם תהי רעוא מן קדם ה' ותלוטיה לי מתמן: ודבר בלק ית בלעם לריש רמתא דמסתכיא על אפי בית ישימון: ואמר בלעם לבלק בנה לי הכא שבעא מדבחין ואתקן לי הכא שבעא תורין ושבעא דכרין: ועבד בלק כמא דאמר בלעם ואסק תור ודכר על כל מדבחא: וחזא בלעם ארי תקין קדם ה' לברכא ית ישראל ולא הליך כזמן בזמן אחין לקדמות נחשיא ושוי לקבל עגלא דעבדו ישראל במדברא אפוהי: וזקף בלעם ית עינוהי וחזא ית ישראל שרי לשבטוהי ושרת עלוהי רוח נבואה מן קדם ה': ונטל מתליה ואמר אמר בלעם בר בעור ואמר גברא דשפיר חזי : אמר

שכינתו ושמרין לפניו אינו זז מהם ותרועת מלך בו לשון חבה ורעות כמו רעה דוד אוהב דוד ויתנה לרעהו וכן תרגם אנקלוס ושכינת מלכהון ביניהון אל מוציאם ממצרים אתה אמרת הנה עם יצא ממצרים לא יצא מעצמו אלא האלהים הוציאם כתועפות ראם לו בתוקף רום וגובה שלו וכן וכסף תועפות לשון מעוז הפה ואומר אני שהוא לשון עוף יעופף התעופפה ברום וגובה ותוקף רב הוא זה ותועפות ראם עפיפת גובה הרא' תועפות ראם זקיפת ראמים ואמרו רבותינו אלו השדים כי לא נחש ביעקב כי ראויים הם לברכה שאין בהם מנחשים וקוסמים כעת יאמר ליעקב וגו' עוד עתיד להיות עת כעת הזאת אשר תגלה חבתם לעין כל שהם יושבין לפניו ולומדין תורה מפיו ומחיצתן לפנים ממלאכי השרת והם ישאלו להם מה פעל אל וזהו שנ' והיו עיניך רואות את מוריך ורא' יאמר ליעקב אינו לשון עתיד אלא לשון הווה אינן צריכין למנחש וקוסם כי בכל עת שצריך להאמר ליעקב ולישראל מה פעל הקבה ומה גזרותיו במרום אינן מנחשים וקוסמים אלא נאמר על פי נביאיהם מה היא גזרת המקום או אורים ותומים מגידים להם ואונקלוס לא תרגם כן הן עם כלביא יקום וגו' כשהן עומדין משנתן שחרית הן מתגברין כלביא וכארי לחטף את המצות ללבוש טלית לקרא את שמע ולהניח תפלין לא ישכב בלילה על משכבו עד שהוא אוכל ומחבל כל מזיק הבא לטרפו כיצד קורא את שמע על מטתו ומפקיד רוחו ביד המקום בא מחנה וגייס להזיקו הקבה שומרם ונלחם מלחמותם ומפילם חללים ורא' הן עם כלביא יקום כתרגומו ועד ישתה כתבנא שאין משה מת עד שיפיל מלכי מדין חללים ויהרג הוא עמהם שנ' ואת בלעם בן בעור הקוסם הרגו בני ישראל בחרב על חלליהם גם קב לא תקבנו גם ראשון מוסף על גם השני וגם שני על גם ראשון וכן גם לי גם לך לא יהיה וכן גם בחור גם בתולה וקבתו לי אין זה לשון צווי כמו וקבנו אלא לשון עתיד אולי ייסר בעיניו ויתן ותקבנו לי משם מלודים לי ראש הפעור קוסם היה בלק וראה שעתיד ישראל ללקות על ידי פעור ולא היה יודע במה אמר שמא הקללה תחול עליהם משם וכן כל החוזים בכוכבים רואים ואין יודעין מה רואים וירא בלעם כי טוב וגו' אמר איני צריך לבדוק בהקבה כי לא יחפוץ לקללם ולא הלך כפעם בפעם כאשר עשה שתי פעמים לקראת נחשים לכחש אולי יקרה ה' לקראתו ברצונו אמר רוצה ולא רוצה לקללם אזכיר עונותיהם והקללה על הזכרת עונותיהם תחול וישת אל המדבר פניו כתרגומו וישא את עיניו בקש להכניס בהם עין רעה והרי יש לך שלש מדותיו עין רעה ורוח גבוהה ונפש רחבה האמורים למעלה שכן לשבטיו ראה כל שבט ושבט שוכן לעצמו ואינן מעורבין ראה שאין פתחיהם מכוונין זה כנגד זה שלא יציץ לתוך אוהל חבירו ותהי עליו רוח אלהים עלה בלבו שלא יקללם בנו בעור כמו למעינו מים ומדרש אגדה שניהם גדולים מאבותיהם בלק בנו צפור אביו בנו ב

בלבו מי שהוא קדוש ומשרתיו קדושים יסתכל בדברים הללו ועל דבר זה נסמית עינו של בלעם. ויש מפרשים שתום העין פתוח העין כמו שתרגם אונקלוס ועל שאמר שתום העין ולא אמר שתום העינים למדנו שסומא באחת מעיניו היה. נופל וגלוי עינים. פשוטו כתרגומו שאין נראה עליו אלא בלילה כשהוא שוכב. ומדרשו כשהיה נגלה עליו לא היה בו כח לעמוד על רגליו ונופל על פניו לפי שהיה ——— מאוס להיות נגלה עליו בקומה זקופה לפניו. מה טובו אהליך. על שראה פתחיהם שאינן מכוונים זה מול זה. משכנותיך. חניותיך כתרגומו. ד״א מה טובו אהליך. מה טובו אהל שילה ובית עולמים בישובן שמקריבין בהם קרבנות לכפר עליהם. משכנותיך. אף כשהן חרבין לפי שהן משכון עליהם ומוחרבן כפרה על הנפשות שנ׳ כלה יי׳ את ח

שמע אמרי אל אשר מחזה שדי יחזה נפל וגלוי עינים: מה טבו
אהליך יעקב משכנתיך ישראל: כנחלים נטיו כגנת עלי נהר
כאהלים נטע יהוה כארזים עלי מים: יזל מים מדליו וזרעו במים
רבים וירם מאגג מלכו ותנשא מלכתו: אל מוציאו ממצרים
כתועפת ראם לו יאכל גוים צריו ועצמתיהם יגרם וחציו ים
ימחץ: כרע שכב כארי וכלביא מי יקימנו מברכיך ברוך ו
ואררך ארור: ויחר אף בלק אל בלעם ויספק את כפיו ו
ויאמר בלק אל בלעם לקב איבי קראתיך והנה ברכת ברך
זה שלש פעמים: ועתה ברח לך אל מקומך אמרתי כבד
אכבדך והנה מנעך יהוה מכבוד: ויאמר בלעם אל בלק
הלא גם אל מלאכיך אשר שלחת אלי דברתי לאמר: אם
יתן לי בלק מלא ביתו כסף וזהב לא אוכל לעבר את פי יהוה
לעשות טובה או רעה מלבי אשר ידבר יהוה אתו אדבר:
ועתה הנני הולך לעמי לכה איעצך אשר יעשה העם הזה
לעמך באחרית הימים: וישא משלו ויאמר נאם בלעם בנו
בער ונאם הגבר שתם העין: נאם שמע אמרי אל וידע דעת
עליון מחזה שדי יחזה נפל וגלוי עינים: אראנו ולא עתה א
אשורנו ולא קרוב דרך כוכב מיעקב וקם שבט מישראל
ומחץ פאתי מואב וקרקר כל בני שת: והיה אדום ירשה

דשמע מימר מן קדם אל׳ דחיזו מן קדם
שדי חזי שכיב ומתגלי ליה: מה טבא
ארעך יעקב בית משרך ישר׳: כנחלין
דמדברין כגנת שקיא דעל פרת כבסם
כבסמיא דנציב יי׳ כארזין דנציבין
על מיא: יסגי מלכא דיתרבא מבנוהי
וישלוט בעממין סגיאין ויתקף מאגג
מלכיה ויתנטל מלכותיה: אלהא דאפקנ
דאפקנון ממצרים תקפא ורומא דיליה
ייכלון בית ישר׳ נכסי עממיא סנאיהון
ובבזת מלכיהון יתהנון וארעתהון יח
יחסנון: ינוח ישרי בתקף כאריא וכלי
וכליתא דליה דיקימיניה בריכך יהון
בריכין ולייטך יהון ליטין: ותקף רוגזא ד
דבלק בבלעם ושקפינון לידוהי ואמר
בלק לבלעם למילט סנאי קריתיך והא
ברכא מברכת להון דנן תלת זמנין: וכ
וכען איזיל לך לאתרך אמרית יקרא א
איקרינך והא מנעך יי׳ מן יקר: ואמר ב
בלעם לבלק הלא אף עם אזגדך דשלחת
לותי מלילית למימר: אם יתן לי בלק מ
מלי ביתי׳ כסף ודהב לית לי רשו למעבר
על גזרת מימרא דיי׳ למעבר טבתא או
בישתא מרעותי דימלל יי׳ יתיה אמלל:
וכען הא אנא איזיל לעמי איתא אמל
אמלכינך מה דתעביד ואחוי לך מה ד
דיעבד עמא הדין לעמך בסוף יומיא:
ונטל מתליה ואמר אמר בלעם בר ב
בעור ואמר גברא דשפיר חזי: אמר ד
דשמע מימר מן קדם אל׳ וידע מדע מן
קדם עלאה דחיזו מן קדם שדי חזי שכ
שכיב ומתגלי ליה: חזיתיה ולא כען שכ
שכיביה ולא איתוהי קריב כד יקום של
מלכא מיעקב ויתרבא משיחא מישר׳
ויקטול רברבי מואב וישלוט בכל בני א
אנשא: ויהי אדום ירותא.

חתני׳ כמה כלה וימת את בחרן. כנחלים נטיו. שנארכו ונמשכו לנטות למרחוק. אמר רבותי׳ מברכותיו של אותו רשע אנו למדין מה היה בלבו לקלל כשאמר להשית אל המדבר פניו וכשהפך המקום את פיו ברכן מעין מותן קללות בקש לומר כד׳ כדאי׳ בחלק. כאהלים. כתרג׳ לשון טור ואהלות. נטע יי׳ בגן עדן. לא כאהלים נטע יי׳. כשמים המתוחין כאהל. נטע יי׳. נטיעה שיטנו באהלים ויש״פ אהלי׳ אפרנו מורלין. שבארותא. יפה׳ כתרגומו. וזרעו במים רבים. לשון הצלחה הוא זה כזרע הזרוע על פני מים. וירם מאגג מלכו. מלך ראשון שלהם יכבוש את אגג מלך עמלק. ותנשא מלכותו. של יעקב יותר ויותר שיבא אחריו דוד ושלמה. אל מוציאו ממצרים. מי גורם להם הגדולה הזאת אל מוציאם ממצרים בתוקף ורום שלו יאכל את הגוים שהם צריו. ועצמותיהם. של צרים. יגרם. מכתש עצם בו לשון שבירה וכן לא גרמו לבקר. וכן את חרסה תרגמי׳. ואמי׳ או לשון עצם הוא שמגרר הבשר בשניו שסביב העצם. וחציו ימחץ. אונקלוס תרגם חציו של צרים חלוקה שלהם כמו בעלי חצים מרי פלגותא. ימחץ לשון נטירה חליצה ריקנו שיחיכן את אויביו ויש לפתור לשון חצים ממש. חציו של הקב״ה ימחץ בדמם של צרים יטבול ויצבע בדמם. כמו למען תמחץ רגלך. ויינו ז׳ זו לשון מכה כמו מחצתי שהצבוע בדם נראה כלא מחוץ ונגוע. כרע שכב כארי. כתרגומו יתישבו בארצם בכח ובגבורה. ויספק. הכה זו על זו. לקבת איבי׳ אם אין לא כמו אמר לכה כמו שאמר בראשונה לפי שידע שנמאס בהקב״ה. ונודר. הולך לעמי. מעתה הריני כשאר עמי שנסתלק הקב״ה מעלי. לכה איעצך מה לך לעשות. ומה היא העצה אלהיהם של אלו שונא זמה הוא כו׳ כדאי׳ בחלק. ותדע שבלעם השיא עצה זו להכשילם בזמה שהרי נאמר הן הנה היו לבני ישר׳ בדבר בלעם. אשר יעשה העם הזה לעמך. מקרא קצר הוא זה איעצך להכשילם ואומר לך מה שהן עתידין להרע למואב באחרית הימים. ויתד פאתי מואב. והתרגום שפירש קומר הצברי. וירע רעה עליון. לכוין שעה שכועס בה. אראנו. רואה אני שבחו של יעקב וגדולתו אך לא עתה היא אלא לאחר זמן. דרך כוכב. כתרגומו לשון דרך קשתו שהכוכב עובר כחץ ובלע״ז דישטנט. כלומר יקום מזל. וקם שבט. מלך רודה ומושל. ומחץ פאתי
[illegible]
[illegible]

166

והיה ירשה שעיר · לאויביו ישר׳ · וירד מיעקב · ועוד יהיה מושל אחר מיעקב · והאביד שריד מעיר החשובה: ——— על מלך המשיח אומר
בן שנ׳ בו וירד מים עד ים · ולא יהיה שריד לבית עשו · וירא את עמלק · נסתכל בפורענותו של עמלק · ראשית גוים היה · הוא קדם את כולם להלחם בישר׳
וכן תרג׳ מכילו ואחריתו לימבד בידם · תמחה את זכר עמלק · וירא את הקיני · לפי שהיה קיני תקוע אצל עמלק כענין שנ׳ ויאמר שאול אל הקיני וגו׳
הזכירו אחר עמלק · נסתכל בגדולתם של בני יתרו שנ׳ בהם תרעתים שמעתים סוכתים · איתן מושבך · תמיה אני מהיכן זכית לכך הלא אתה עמי היית
בעצת הבה נתחכמה לו ועתה נתישבת באיתן ושפנו של ישר׳ · כי אם יהיה לבער קין · וגו׳ מאשר שנתקעת לתוקף זה שאינך נעקר עוד מן העולם כי

והיה ירשה שעיר איביו וישראל עשה חיל : וירד מיעקב ו
והאביד שריד מעיר : וירא את עמלק וישא משלו ויאמר רא
ראשית גוים עמלק ואחריתו עדי אבד : וירא את הקיני וישא
משלו ויאמר איתן מושבך ושים בסלע קנך : כי אם יהיה ל
לבער קין עד מה אשור תשבך : וישא משלו ויאמר אוי מי י
יחיה משמו אל : וצים מיד כתים וענו אשור וענו עבר וגם הוא
עדי אבד : ויקם בלעם וילך וישב למקמו וגם בלק הלך לד
לדרכו : פ וישב ישראל בשטים ויחל העם
לזנות אל בנות מואב : ותקראן לעם לזבחי אלהיהן ויאכל
העם וישתחוו לאלהיהן : ויצמד ישראל לבעל פעור ויחר אף
יהוה בישראל : ס ויאמר יהוה אל משה קח
את כל ראשי העם והוקע אותם ליהוה נגד השמש וישב ח
חרון אף יהוה מישראל : ויאמר משה אל שפטי ישראל הרגו
איש אנשיו הנצמדים לבעל פעור : והנה איש מבני ישראל
בא ויקרב אל אחיו את המדינית לעיני משה ולעיני כל עדת
בני ישראל והמה בכים פתח אהל מועד : וירא פינחס בן א
אלעזר בן אהרן הכהן ויקם מתוך העדה ויקח רמח בידו :
ויבא אחר איש ישראל אל הקבה וידקר את שניהם את א
איש ישראל ואת האשה אל קבתה ותעצר המגפה מעל בני
ישראל : ויהיו המתים במגפה ארבעה ועשרים אלף :

ויהי ירותא סעיר לבעלי דבבוהי
וישר׳ יצלח בנכסין : וייחות חד מ
מדבית יעקב ויובד משיזב מקרי
עממיא : וחזא ית עמלקאה ונטל
מתליה ואמר ריש קרביא דישר׳
הוה עמלק וסופיה לעלמא ייבד :
וחזא ית שלמאה ונטל מתליה וא
ואמר תקיף בית מותבך ושוי בכרך
תקיף מדורך : ארי אם יהי לשיצאה
שלמאה עד מה אתוראה ישבינך :
ונטל מתליה ואמר ווי לחייביא ד
דייחון כד יעבד אלהא ית אלין : וסי
וסיען יצטרחן מרומאי ויענון לא
לאתור וישעבדון לעבר פרת ואף
אנון לעלמא ייבדון : וקם בלעם ו
ואזל ותב לאתריה ואף בלק אזל
לאורחיה : ויתב ישר׳
בשטין ושרי עמא לטעי בתר ב
בנת מואב : וקריאה לעמא לדבחי
טעוותהון ואכל עמא וסגידו לטע
לטעוותהון : ואתחבר ישר׳ לבעלי
בעלא פעור ותקף רוגזא דיי׳ בש
בישר׳ : ואמר יי׳ למשה דבר ית כ
כל רישי עמא ודון וקטול דחייב
קטול קדם יי׳ לקבל שמשא ויתוב
תקוף רוגזא דיי׳ מישר׳ : ואמר מ
משה לדייני ישר׳ קטולו גבר גב
גברוהי דאתחברו לטעות בעלא פ
פעור : והא גברא מבני ישר׳ אתא
וקרב לות אחוהי ית מדיניתא לעי
לעיני משה ולעיני כל כנשתא ד
דבני ישר׳ ואנון בכן בתרע משכן
זמנא : וחזא פינחס בר אלעזר בר א
אהרן כהנא וקם מגו כנשתא ונסב
רומחא בידיה : ועל בתר גברא בר
ישר׳ לקבתא ובזע ית תרויהון ית
גברא בר ישר׳ וית אתתא במעהא
ואתכליאו מותנא מעל בני ישר׳ : וה
והוו דמיתו במותנא עשרין
וארבעא אלפין :

אתה אם אתה עתיד לגלות עם עשרת השבטים והיה לבער ממקום שנתישבת שם מה בכך · עד מה אשור תשבך · עד היכן מגלה אותך שמא לחו׳א
ולחבור אין זו שרוד מן העולם לא טלטול ממקום למקום ונשוב עם שאר הגליות · וישא משלו · וגו׳ כיון שהזכיר את שביית אשור אמר אוי מי יחיה
משומו אל · מי יכול להחיות את עצמו משומו את אלה שלא ישים עליו הגזור את אלה שיעמד סנחריב ויבלבל את כל האומות · ועוד יבאו צים מיד
כתים · יעברו כתיים שהן רומיים בבירניות גדולות על אשור · וענו עבר · אשור ועמו עבר הנהר · וגם הוא · עדי אובד · וכן פירש רבי׳ בר דקטילת
תרג׳ · והעבר גשמה · צים · ספינות גדולות כדכתיב וצי אדיר · ותרגום דבתגא · בשטים · כך שמה · לזנות אל בנות מואב · על ידי עצת בלעם כדאיתא
בחלק · וישתחוו לאלהיהן · כשתקף יצרו עליה ואומר לה השמיעי לי והיא מוציאה לו דמות פעור מחיקה ואומרת לו השתחוה לזה · פעור על שם ש
שפוערין לפניו פי טבעת ומוציאין רעי והיא עבודתו · ויחר אף יי׳ בישר׳ · שלח בם מגפה · קח את כל ראשי העם · לשפוט את העובדים לפעור · וה
והוקע אותם · את העובדים · והוקע היא תליה כמו שמצינו בבני שאול והוקענום ליי׳ ושם תליה שסורסו יבן בסקילה וכל הנסקלים נתלין · נגד ה
השמש · לעין כל · ושוררים מגרה השמש מודיע את החוטאים · הענן נקפל מכנגדו והחמה זורחת עליו · והנה איש מבני ישר׳ בא · נתקבצו שבטו של
שמעון אצל זמרי שהיה נשיא שלהם אמרו לו אנו נידונין במיתה ואתה יושב כו׳ כדאי׳ באלו הן הנשרפין בסנהדרין · את המדינית · כזבי בת צור · ל
לעיני משה · אמרו לו משה זו אסורה או מותרת ואם תאמר אסורה בת יתרו מי התירה לך כו׳ כדאי׳ התם · והמה בוכים · נתעלמה ממנו הלכה בא ע
בועל ארמית · בעגל עמד משה כנגד ששים רבוא שנ׳ וישרף עד אשר דק וגו׳ וכאן רפו ידיו · כדי שיבא פנחס ויטול את הראוי לו · וירא פנחס
ראה מעשה ונזכר הלכה אמר לו למשה מקובלני ממך הבועל ארמית קנאין פוגעין בו · אל הקבה אל האהל · אל קבתה · כמו והקבה כוון ב ...

פינחס בן אלעזר

בן אהרן הכהן · לפי שהיו השבטים מבזים אותו הראיתם בן פוטי זה שפיטם אבי אמו עגלים לעבודה זרה והרג נשיא שבט מישראל לפיכך בא הכתוב ויחסו אחר אהרן · בקנאו את קנאתי · בנקמו את נקמתי בקצפו את הקצף שהיה לי לקצוף · כל לשון קנאה הוא המתחרה לנקום נקמת דבר אנפרינמנט בלעז · את בריתי שלום · שתהא לו לברית שלום כאדם המחזיק טובה ומכות למי שעושה עמו טובה אף כאן פירש לו הקב"ה שלומותיו · והיתה לו · בריתי זאת ברית כהונת עולם · שאע"פ שכבר נתנה כהונה לזרעו של אהרן לא נתנה אלא לאהרן ולבניו שנמשחו עמו ולתולדותיהם שיולידו אחר המשחן אבל פינחס שנ'

פרשת פינחס

פרשה

וידבר יהוה אל משה לאמר: פינחס בן אלעזר בן אהרן הכהן
השיב את חמתי מעל בני ישראל בקנאו את קנאתי בתוכם
ולא כליתי את בני ישראל בקנאתי: לכן אמר הנני נתן לו את
בריתי שלום: והיתה לו ולזרעו אחריו ברית כהנת עולם ת
תחת אשר קנא לאלהיו ויכפר על בני ישראל: ושם איש
ישראל המכה אשר הכה את המדינית זמרי בן סלוא נשיא
בית אב לשמעני: ושם האשה המכה המדינית כזבי בת צור
ראש אמות בית אב במדין הוא: פ וידבר יהוה
אל משה לאמר: צרור את המדינים והכיתם אותם: כי צ
צררים הם לכם בנכליהם אשר נכלו לכם על דבר פעור
ועל דבר כזבי בת נשיא מדין אחתם המכה ביום המגפה על
דבר פעור: ויהי אחרי המגפה פ ויאמר יהוה אל משה
ואל אלעזר בן אהרן הכהן לאמר: שאו את ראש כל עדת
בני ישראל מבן עשרים שנה ומעלה לבית אבתם כל יצא
צבא בישראל: וידבר משה ואלעזר הכהן אתם בערבת
מואב על ירדן ירחו לאמר: מבן עשרים שנה ומעלה כאשר
צוה יהוה את משה ובני ישראל היצאים מארץ מצרים: ר
ראובן בכור ישראל בני ראובן חנוך משפחת החנכי לפלוא
משפחת הפלאי: לחצרן משפחת החצרוני לכרמי משפחת

ומליל יי עם משה למימר: פי
פינחס בר אלעזר בר אהרן כהנא
אתיב ית חמתי מעל בני ישראל ב
בדקני ית קנאתי ביניהון ולא ש
שיציתי ית בני ישראל בקנאתי: ב
בכן אימר הא אנא גזר ליה ית
קימי שלם: ותהי ליה ולבנוהי ב
בתרוהי קים כהונת עלם חלף ד
דקני קדם אלהיה וכפר על בני יש
ישראל: ושום גברא בר ישראל קטי
קטילא דאתקטל עם מדינתא
זמרי בר סלוא רב בית אבא לבית
שמעון: ושום אתתא דאתקטלת
מדיניתא כזבי בת צור ריש א
אמי בית אבא במדין הוא:
ומליל יי עם משה למימר: אעיק
ית מדינאי ותקטלון יתהון: ארי
מעיקין אנון לכון בנכליהון דנ
דנכילו לכון על עסק פעור ועל
עסק כזבי בת רבא דמדין אחתה
אחתהון דאתקטלת ביומא דמ
דמותנא על עסק פעור: והוה ב
בתר מותנא ואמר יי
למשה ולאלעזר בר אהרן כהנא ל
למימר: קבילו ית חשבן כל כנש
כנשתא דבני ישראל מבר עסרין
שנין ולעלא לבית אבהתהון כל
נפק חילא בישראל: ומליל משה ו
ואלעזר כהנא ואמרו למימני ית
יתהון במשריא דמואב על ירד
ירדנא דיריחו למימר: מבר עס
עסרין שנין ולעלא כמה דפקיד
יי ית משה ובני ישראל דנפקו מ
מארעא דמצרים:
ראובן בוכרא דישראל בני ראובן
חנוך זרעית חנוך לפלוא זרעית
פלוא: לחצרון זרעית חצרון לכ
לכרמי זרעית

שנולד קודם לכן ולא נמשח לא בא לכלל כהונה עד כאן וכן שנינו בזבחים לא נתכהן פינחס עד שהרגו לזמרי · לאלהיו · בשביל אלהיו כמו המקנא אתה לי · וקנאתי לאלהיו בשביל · ושם איש ישראל וגו' · במקום שייחס את הצדיק לשבח ייחס את הרשע לגנאי · נשיא בית אב לשמעוני · לאחד מחמשה בתי אבות שהיו לשבט שמעון · ד"א להודיע שבחו של פינחס שאעפ"י שזה היה נשיא לא מנע את עצמו מלקנא לחלול השם לכך הודיעך הכתוב מי הוא המוכה · ושם האשה המוכה · וגו' להודיעך שנאתן של מדינים שהפקירו בת מלך לזנות כדי להחטיא את ישראל · ראש אומות · אחד מחמשת מלכי מדין את אוי ואת רקם ואת צור וגו' והוא היה חשוב שבכולם שנ' ראש אומות ולפי שנהג בזיון בעצמו להפקיר בתו מנאו שלישי · בית אב · חמשה בתי אבות היו למדין עיפה ועפר וחנוך ואבידע ואלדעה וזה היה מלך לאחד מהם · צרור · כמו זכור שמור לשון הווה צרו' להם לאייב אותם · כי צוררים הם לכם על דבר פעור · שהפקירו בנותיהן לזנות כדי להטעותכם אחר פעור ואת מואב לא צוה להשמיד מפני רות שהיתה עתידה ליצאת מהם כדאמרי בבבא קמא · ויהי אחרי המגפה · וגו' משל לרועה שנכנסו זאבים לתוך עדרו והרגו בהן והוא מונה אותן לידע מנין הנותרות ד"א כשיצאו ממצרים ונמסרו למשה נמסרו לו במנין עכשיו שקרב למות ולהחזיר צאנו מחזירן במנין · לבית אבותם · על שבט האב יתייחסו ולא אחר האם · וידבר משה ואלעזר הכהן אתם · דברו עמם על זאת שצוה המקום למנותם · לאמר · אמרו להם צריכין אתם לימנות מבן עשרים שנה כאשר צוה · וגו' שיהא מניינכם מבן עשרים שנה ומעלה שנ' כל העובר על הפקודים וגו' · משפחת החנכי · לפי שהיו האומות מבזין אותם שהיו מתייחסין על שבטיהן מה אלו מתייחסין הם שלא שלטו המצריים באמותיהם אם בגופם היו מושלים קל וחומר בנשותיהם לפיכך הטיל הקב"ה שמו עליהם הה"י מצד זה והיו"ד מצד זה לומר מעיד אני עליהם שהן בני אבותיהם וזה הוא שמפורש על ידי דוד שבטי יה עדות לישראל השם הזה מעיד עליהם לשבטיהם · ול'

אשר הצו את ישר' על משה. בהצותם את העם על ה'. יהצו השיאו את ישר' לריב על משה לשון הפעיל. ויהיו לנס לאות ולזכרון. לשון אשר לא יקרב איש זר לחלוק על הכהונה. ובני קרח לא מתו הם היו בעצה תחלה ובשעת המחלוקת הרהרו תשובה בלבם לפיכך נתבצר להם מקום גבוה בגיהנם וישבו שם. לזרח הוא צחר לשון צהר. אבל משפחות אהד בטלה וכן חמש משבט בנימין שהרי בעשרה בנים ירד למצרים וכאן לא מנה אלא חמשה וכן מצינו לגד הרי שבע משפחות. ושמעתי בתלמוד ירושלמי שכשמת אהרן נסתלקו ענני כבוד ובאו הכנענים להלחם בישר' נתנו לב לחזור למצרים וחזרו לאחוריהם שמנה מסעות שנא' ובני ישר' נסעו מבארות בני יעקן מוסרה שם מת אהרן והלא ב

הַכַּרְמִי: אֵלֶּה מִשְׁפְּחֹת הָרֻאוּבֵנִי וַיִּהְיוּ פְקֻדֵיהֶם שְׁלֹשָׁה וְאַרְבָּעִים אֶלֶף וּשְׁבַע מֵאוֹת וּשְׁלֹשִׁים: וּבְנֵי פַלּוּא אֱלִיאָב: וּבְנֵי אֱלִיאָב נְמוּאֵל וְדָתָן וַאֲבִירָם הוּא דָתָן וַאֲבִירָם קְרוּאֵי הָעֵדָה אֲשֶׁר הִצּוּ עַל מֹשֶׁה וְעַל אַהֲרֹן בַּעֲדַת קֹרַח בְּהַצֹּתָם עַל יְהוָה: וַתִּפְתַּח הָאָרֶץ אֶת פִּיהָ וַתִּבְלַע אֹתָם וְאֶת קֹרַח בְּמוֹת הָעֵדָה בַּאֲכֹל הָאֵשׁ אֵת חֲמִשִּׁים וּמָאתַיִם אִישׁ וַיִּהְיוּ לְנֵס: וּבְנֵי קֹרַח לֹא מֵתוּ: ס בְּנֵי שִׁמְעוֹן לְמִשְׁפְּחֹתָם לִנְמוּאֵל מִשְׁפַּחַת הַנְּמוּאֵלִי לְיָמִין מִשְׁפַּחַת הַיָּמִינִי לְיָכִין מִשְׁפַּחַת הַיָּכִינִי: לְזֶרַח מִשְׁפַּחַת הַזַּרְחִי לְשָׁאוּל מִשְׁפַּחַת הַשָּׁאוּלִי: אֵלֶּה מִשְׁפְּחֹת הַשִּׁמְעֹנִי שְׁנַיִם וְעֶשְׂרִים אֶלֶף וּמָאתָיִם: ס בְּנֵי גָד לְמִשְׁפְּחֹתָם לִצְפוֹן מִשְׁפַּחַת הַצְּפוֹנִי לְחַגִּי מִשְׁפַּחַת הַחַגִּי לְשׁוּנִי מִשְׁפַּחַת הַשּׁוּנִי: לְאָזְנִי מִשְׁפַּחַת הָאָזְנִי לְעֵרִי מִשְׁפַּחַת הָעֵרִי: לַאֲרוֹד מִשְׁפַּחַת הָאֲרוֹדִי לְאַרְאֵלִי מִשְׁפַּחַת הָאַרְאֵלִי: אֵלֶּה מִשְׁפְּחֹת בְּנֵי גָד לִפְקֻדֵיהֶם אַרְבָּעִים אֶלֶף וַחֲמֵשׁ מֵאוֹת: ס בְּנֵי יְהוּדָה עֵר וְאוֹנָן וַיָּמָת עֵר וְאוֹנָן בְּאֶרֶץ כְּנָעַן: וַיִּהְיוּ בְנֵי יְהוּדָה לְמִשְׁפְּחֹתָם לְשֵׁלָה מִשְׁפַּחַת הַשֵּׁלָנִי לְפֶרֶץ מִשְׁפַּחַת הַפַּרְצִי לְזֶרַח מִשְׁפַּחַת הַזַּרְחִי: וַיִּהְיוּ בְנֵי פֶרֶץ לְחֶצְרֹן מִשְׁפַּחַת הַחֶצְרֹנִי לְחָמוּל מִשְׁפַּחַת הֶחָמוּלִי: אֵלֶּה מִשְׁפְּחֹת יְהוּדָה לִפְקֻדֵיהֶם שִׁשָּׁה וְשִׁבְעִים אֶלֶף וַחֲמֵשׁ מֵאוֹת: ס בְּנֵי יִשָּׂשכָר לְמִשְׁפְּחֹתָם תּוֹלָע

כרמי: אלין זרעית ראובן והוו מ' מניניהון ארבעין ותלתא אלפין ושבע מאה ותלתין: ובני פלוא אליאב: ובני אליאב נמואל ודתן ואבירם הוא דתן ואבירם מערעי כנשתא דאתכנישו על משה ועל אהרן בכנשתא דקרח באתכנושיהון על יי': ופתחת ארעא ית פומה ובלעת יתהון וית קרח במותא דכנשתא כד אכלת אשתא ית מאתן וחמשין גברין והוו לאת: ובני קרח לא מיתו:

בני שמעון לזרעיתהון לנמואל זרעית נמואל לימין זרעית ימין ליכין זרעית יכין: לזרח זרעית זרח לשאול זרעית שאול: אלין זרעית שמעון עסרין ותרין אלפין ומאתן:

בני גד לזרעיתהון לצפון זרעית צפון לחגי זרעית חגי לשוני זרעית שוני: לאזני זרעית אזני לערי זרעית ערי: לארוד זרעית ארוד לאראלי זרעית אראלי: אלין זרעית בני גד למניניהון ארבעין אלפין וחמש מאה:

בני יהודה ער ואונן ומית ער ואונן בארעא דכנען: והוו בני יהודה לזרעיתהון לשלה זרעית שלה לפרץ זרעית פרץ לזרח זרעית זרח: והוו בני פרץ לחצרון זרעית חצרון לחמול זרעית חמול: אלין זרעית יהודה למניניהון שבעין ושתא אלפין וחמש מאה:

בני יששכר לזרעיתהון תולע

בהר ההר מת ומוסרה עד הר ההר שמנה מסעות יש למפרע. אלא שחזרו לאחוריהם ורדפו בני לוי אחריהם להשיבם והרגו מהם שבע משפחות ומבני לוי נפלו ארבע משפחות משפחת שמעי ועזיאלי ומבני יצהר דא כשמנה כאן לא משפחת הקרחי והרביעית לא ידעתי מה היא. ועד חבוש דרשו שמתו במגפה כדבר בלעם. אבל לפי החשבון שחסר שבט שמעון בסכום זה משכום ראשון שבמדבר סיני נראה שכל כשרים וארבעה אלף נפ כולן משבטו של שמעון. למוזני אומר אני שזו משפחה מבנימין ולפי שנתבלבלה לא נקראת משפחתו על שמו.

לישוב · הוא יוב האמור ביורדי מצרים כי כל המשפחות נקראו על שם יורדי מצרים והנולדים משם והלאה לא נקראו המשפחות על שמם חוץ
ממשפחות אפרים ומנשה שנולדו כלם במצרים · וארד ונעמן בני בלע בן בנימין · וסימנתי ביסודו של ר׳ משה הדרשן סידרה מכאן למצרים כשיתבא
שפנ׳ בר׳ שהם לכ׳ כולן לגם גזות כאירון ומשול וחבר ושלכ׳ שהיו בני בניס ואם מגרה הוא הרי טוב ואם לאו אומר אני שהיו לבלע בנים
הרבה ושנים הללו ארד ונעמן יציאת מכל אחד משפחה רבה ונקראו תולדות שאר הבנים על שם בלע ותולדות השנים הללו נקראו על שמם
אבן אני אומר בבני מכיר שנחלקו לשתי משפחות אחת נקראת על שמו ואחת נקראת על שם גלעד בנו · חשבה משפחות חסרו שבטו של בנימין

משפחת התולעי לפוה משפחת הפוני: לישוב משפחת הישבי
לשמרן משפחת השמרני: אלה משפחת יששכר לפקדיהם
ארבעה וששים אלף ושלש מאות: ס בני זבולן
למשפחתם לסרד משפחת הסרדי לאלון משפחת האלני ל
ליחלאל משפחת היחלאלי: אלה משפחת הזבולני לפק
לפקדיהם ששים אלף וחמש מאות: ס בני יוסף
למשפחתם מנשה ואפרים: בני מנשה למכיר משפחת ה
המכירי ומכיר הוליד את גלעד לגלעד משפחת הגלעדי:
אלה בני גלעד איעזר משפחת האיעזרי לחלק משפחת ה
החלקי: ואשריאל משפחת האשראלי ושכם משפחת ה
השכמי: ושמידע משפחת השמידעי וחפר משפחת החפרי:
וצלפחד בן חפר לא היו לו בנים כי אם בנות ושם בנות צ
צלפחד מחלה ונעה חגלה מלכה ותרצה: אלה משפחת
מנשה ופקדיהם שנים וחמשים אלף ושבע מאות: ס
אלה בני אפרים למשפחתם לשותלח משפחת
השתלחי לבכר משפחת הבכרי לתחן משפחת התחני: וא
ואלה בני שותלח לערן משפחת הערני: אלה משפחת בני
אפרים לפקדיהם שנים ושלשים אלף וחמש מאות אלה בני
יוסף למשפחתם: ס בני בנימן למשפחתם לבלע
משפחת הבלעי לאשבל משפחת האשבלי לאחירם משפחת

זרעית תולע לפוה זרעית פוה: ל
לישוב זרעית ישוב לשמרון זר
זרעית שמרון: אלין זרעית יששכר לסכומיהון שתין וארבעא
אלפין ותלת מאה:

בני זבולן לזרעיתהון לסרד זר
זרעית סרד לאלון זרעית אלון
ליחלאל זרעית יחלאל: אלין זרעית
זבולון לסכומיהון שתין אלפין וח
חמש מאה

בני יוסף לזרעיתהון מנשה ואפ
ואפרים: בני מנשה למכיר זרע
זרעית מכיר ומכיר אוליד ית גל
גלעד לגלעד זרעית גלעד: אלין
בני גלעד איעזר זרעית איעזר
לחלק זרעית חלק: ואשריאל זר
זרעית אשריאל ושכם זרעית ש
שכם: ושמידע זרעית שמידע ו
וחפר זרעית חפר: וצלפחד בר
חפר לא הוו ליה בנין אלהין בנן ו
ושום בנת צלפחד מחלה ונועה
חגלה מלכה ותרצה: אלין זרעית
מנשה וסכומיהון חמשין ותרין א
אלפין ושבע מאה:
אלין בני אפ
אפרים לזרעיתהון לשותלח זר
זרעית שותלח לבכר זרעית בכר
לתחן זרעית תחן: ואלין בני ש
שותלח לערן זרעית ערן: אלין
זרעית בני אפרים לסכומיהון תל
תלתין ותרין אלפין וחמש מאה א
אלין בני יוסף לזרעיתהון:

בני בנימין לזרעיתהון לבלע ז
זרעית בלע לאשבל זרעית אש
אשבל לאחירם זרעית

כיון שנקראה מקצת כבואה משם שקראתם בן אוני בן אונמתי · ובפלגש בגבעה שנקראה כלה זו שימאתי ביסודו של ר׳ משה הדרשן · ואלה בני ו
שותלח · וגו׳ שאר בני שותלח נקראו תולדותיהן על שם שותלח ושבען יצאת משפחה רבה ונקראת על שמו ומחשבו בני שותלח לשתי משפחות · יצא
וחשוב ותמצא בפרשה זו חמשים ושבע משפחות ומבני לוי שמנה הרי ששים וחמש וזהו שנ׳ כי אתם המעט וגו׳ · יהי מעט חמשה מהם חסרים מש
משפחות כל העמים שהן שבעים · מה זו הבנתי מיסודו של ר׳ משה הדרשן אך הוצרכתי לפרשה ולהוסיף בדברים · לאחירם · הוא אחי שיולד לשב
למצרים ולפי שנקרא על שם יוסף שהיה אחיו ונקרא שמו נקרא אחירם ·

שופם. הוא מופים על שם שהיה יוסף שפוף בין האומות. לשוחם. הוא חושים. ושם בת אשר שרח. לפי שהיתה קיימת בחיים מנאה כאן. לאלה ת' תחלק הארץ. ולא לפחותים מבן עשרים אע"פ שבאו לכלל עשרים בטרם חלוק הארץ שהרי שבע שנים כבשו ושבע חלקו לא נטלו חלק אלא אותן ש' שיצאו למנין זה ואם היה לאחד מהם ששה בנים לא נטלו אלא חלק אביהם לבדו. לרב תרבה נחלתו. לשבט שהיה מרובה באוכלוסין נתנו חלק ר' רב. ואעפ"י שלא היו החלקים שוים שהרי הכל לפי רבוי השבט חלקו החלקים לא עשו אלא על פי גורל והגורל היה על פי רוח הקדש כמו שמפורש בבבא בתרא. אלעזר הכהן היה מלובש באורים ותומים ואומר ברוח הקדש אם שבט פלוני עולה תחום פלוני עולה עמו. השבטים כתובים בשנים ע'

האחירמי: לשפופם משפחת השופמי לחופם משפחת החופמי: ויהיו בני בלע ארד ונעמן משפחת הארדי לנעמן משפחת הנעמי: אלה בני בנימן למשפחתם ופקדיהם חמשה וארבעים אלף ושש מאות: ס אלה בני דן למשפחתם לשוחם משפחת השוחמי אלה משפחת דן למשפחתם: כל משפחת השוחמי לפקדיהם ארבעה וששים אלף וארבע מאות: ס בני אשר למשפחתם לימנה משפחת הימנה לישוי משפחת הישוי לבריעה משפחת הבריעי: לבני בריעה לחבר משפחת החברי למלכיאל משפחת המלכיאלי: ושם בת אשר שרח: אלה משפחת בני אשר לפקדיהם שלשה וחמשים אלף וארבע מאות: ס בני נפתלי למשפחתם ליחצאל משפחת היחצאלי לגוני משפחת הגוני: ליצר משפחת היצרי לשלם משפחת השלמי: אלה משפחת נפתלי למשפחתם ופקדיהם חמשה וארבעים אלף וארבע מאות: אלה פקודי בני ישראל שש מאות אלף ואלף שבע מאות ושלשים: פ וידבר יהוה אל משה לאמר: לאלה תחלק הארץ בנחלה במספר שמות: לרב תרבה נחלתו ולמעט תמעיט נחלתו איש לפי פקדיו יתן נחלתו: אך בגורל יחלק את הארץ לשמות מטות אבתם ינחלו: על פי הגורל תחלק נחלתו בין רב למעט: ס

אחירם: לשפופם זרעית שופם לחופם זרעית חופם: והוו בני בלע ארד ונעמן זרעית ארד לנעמן זרעית נעמן: אלין בני בנימן לזרעיתהון וסכומיהון ארבעין וחמשא אלפין ושית מאה:

אלין בני דן לזרעיתהון לשוחם זרעית שוחם אלין זרעית דן לזרעיתהון: כל זרעית שוחם לסכומיהון שתין וארבעא אלפין וארבע מאה:

בני אשר לזרעיתהון לימנה זרעית ימנה לישוי זרעית ישוי לבריעה זרעית בריעה: לבני בריעה לחבר זרעית חבר למלכיאל זרעית מלכיאל: ושום ברת אשר שרח: אלין זרעית בני אשר לסכומיהון חמשין ותלתא אלפין וארבע מאה:

בני נפתלי לזרעיתהון ליחצאל זרעית יחצאל לגוני זרעית גוני: ליצר זרעית יצר לשלם זרעית שלם: אלין זרעית נפתלי לזרעיתהון וסכומיהון ארבעין וחמשא אלפין וארבע מאה: אלין סכומי בני ישראל שית מאה ואלף אלפין ושבע מאה ותלתין:

ומליל יי עם משה למימר: לאלין תתפלג ארעא באחסנא במנין שמהן: לסגיאי תסגון אחסנתהון ולזעירי תזערון אחסנתהון גבר לפום סכומוהי תתיהב אחסנתיה: ברם בעדבא תתפלג ארעא לשמהן שבטי אבהתהון יחסנון: על פום עדבא תתפלג אחסנתהון בין סגיאי לזעירי:

עשר פתקין ושנים עשר גבולים בשנים עשר פתקין ובללום בקלפי והנשיא מכניס ידו לתוכה ונוטל שני פתקין עולה בידו פתק של שם שבטו ופ' ופתק של גבול המפורש לו והגורל עצמו היה צווח ואומר אני הגורל עליתי לגבול פלוני לשבט פלוני שנא' על פי הגורל ולא נתחלקה הארץ במדה לפי שיש גבול משובח מחברו אלא בשומא בית כור רע כנגד בית סאה טוב הכל לפי הדמים. לשמות מטות אבותם. אלו יוצאי מצרים שנה הכתוב נחלה זו מכל הנחלות שבתורה שכל הנחלות החיים יורשים את המתים וכאן מתים יורשים את החיים כיצד שני אחים מיוצאי מצרים שהיו להם בנים בבאי הארץ לזה אחד ולזה שלשה האחד נטל חלק אחד והשלשה נטלו שלשה שנאמר לאלה תחלק הארץ חזרה נחלתן אצל אביהן וחלקו הכל ב' בשוה וזהו שנ' לשמות מטות אבותם ינחלו שאחר שנטלו הבנים חלקוה לפי האבות שיצאו ממצרים וא"ג מתחלה חלקוה למנין יוצאי מצרים לא פיו כ' שלא כן הוא אלא ב' חלקים שכבשו נטלו ד' חלקים. על פי הגורל. היה מדבר הגורל מגיד שנתחלקה ברוח הקדש וכן הוא אומר ויתנו לכלב את חברון על פי ה' לכך נאמר על פי ה' ואף בגורל ימצא יהושע וכלב וגו' על פי ה' כתוב לו מה הציד אשר שאל. שמות אבותם ינחלו גרי' ועבדים

אלה משפחת לוי· חסר כאן משפחת השמעי והעזיאלי וקצת מן היצהרי· אשר ילדה אותה ללוי· אשתו ילדתה במצרים ואין הורתה במצרים כש
כשנכנסו לתוך החומה ילדתה והיא השלישית שמנו בשבעים שהרי בפרטן אי אתה מוצא אלא ששים ותשע· כי לא התפקדו בתוך בני ישר'· לפיכ
שמנין בני עשרים שנה מה טעם כי לא נתן להם נחלה· והנמנין בני עשרים שנה היו בני נחלה שנ' איש לפי פקודיו יותן נחלתו· ובאלה לא היה
איש· אבל על הנשים לא נגזרה גזירת המרגלים לפי שהן היו מחבבות את הארץ האנשים אומרים נתנה ראש ונשובה מצרים והנשים אומרות תן
לנו נחלה לכך נסמכה פרשת בנות צלפחד לכאן· למשפחות מנשה בן יוסף· למה נאמר והלא כבר נאמר בן מנשה אלא לומר יוסף חבב את ה

ואלה פקודי הלוי למשפחתם לגרשון משפחת הגרשני ל
לקהת משפחת הקהתי למררי משפחת המררי: אלה
משפחת לוי משפחת הלבני משפחת החברני משפחת המ
המחלי משפחת המושי משפחת הקרחי וקהת הולד את
עמרם: ושם אשת עמרם יוכבד בת לוי אשר ילדה אתה
ללוי במצרים ותלד לעמרם את אהרן ואת משה ואת מרים
אחתם: ויולד לאהרן את נדב ואת אביהוא את אלעזר ואת
איתמר: וימת נדב ואביהוא בהקריבם אש זרה לפני יהוה:
ויהיו פקדיהם שלשה ועשרים אלף כל זכר מבן חדש ומ
ומעלה כי לא התפקדו בתוך בני ישראל כי לא נתן להם נחלה
בתוך בני ישראל: אלה פקודי משה ואלעזר הכהן אשר פקדו
את בני ישראל בערבת מואב על ירדן ירחו: ובאלה לא היה
איש מפקודי משה ואהרן הכהן אשר פקדו את בני ישראל
במדבר סיני: כי אמר יהוה להם מות ימתו במדבר ולא נותר
מהם איש כי אם כלב בן יפנה ויהושע בן נון: ס ותקרבנה
בנות צלפחד בן חפר בן גלעד בן מכיר בן מנשה למשפחת
מנשה בן יוסף ואלה שמות בנתיו מחלה נעה וחגלה ומלכה
ותרצה: ותעמדנה לפני משה ולפני אלעזר הכהן ולפני הנ
הנשיאם וכל העדה פתח אהל מועד לאמר: אבינו מת ב
במדבר והוא לא היה בתוך העדה הנועדים על יהוה בעדת

ואלין סכומי לואי לזרעיתהון לג
לגרשון זרעית גרשון לקהת זר
זרעית קהת למררי זרעית מררי:
אלין זרעית לוי זרעית לבני זר
זרעית חברון זרעית מחלי זרעית
מושי זרעית קרח וקהת אוליד ית
עמרם: ושום אתת עמרם יוכבד
בת לוי דילידת יתה ללוי במצרים
וילידת לעמרם ית אהרן וית מ
משה וית מרים אחתהון: ואתיל
ואתיליד לאהרן ית נדב וית אב
אביהוא ית אלעזר וית איתמר: ו
ומית נדב ואביהוא בקרוביהון
אשתא נכריתא קדם יי: והוו סכ
סכומיהון עסרין ותלתא אלפין כ
כל דכורא מבר ירחא ולעילא
ארי לא אתמניאו בגו בני ישר
ישראל ארי לא אתיהיבת להון א
אחסנא בגו בני ישראל: אלין
סכומי משה ואלעזר כהנא דמנו
ית בני ישראל במישריא דמואב
על ירדנא דיריחו: ובאלין לא
הוה איניש שמניני משה ואהרן
כהנא דמנו ית בני ישראל במ
במדברא דסיני: ארי אמר יי ל
להון ממת ימותון במדברא ול
לא אשתאר מנהון גברא אלהין
כלב בר יפנה ויהושע בר נון:

וקריבא בנת צלפחד בר חפר ב
בר גלעד בר מכיר בר מנשה
לזרעית מנשה בר יוסף ואלין ש
שמהת בנתה מחלה נועה וחגלה
ומלכה ותרצה: וקמא קדם משה
ו קדם אלעזר כהנא וקדם רברביא
וכל כנשתא בתרע משכן זמנא
למימר: אבונא מית במדברא ו
והוא לא הוה בגו כנשתא דאזד
דאזדמנו על יי בכנשתא

הארץ שנ' והעליתם את עצמותי וגו' ובנותיו חבבו את הארץ ללמדך שהיו כלם צדיקים שכל מי שמעשיו ומעשה אבותיו סתומים ופרט לך הכת
באחד מהם ליחסו לשבח הרי זה צדיק בן צדיק ואם יחסו לגנאי כגון בא ישמעאל בן נתניה בן אלישמע בידוע שכל הנזכרים עמו רשעים היו· מחל
מחלה ונעה וגו' ולהלן הוא אומר ותהיינה מחלה ותרצה מגיד שכולן שקולות זו כזו לפיכך שנה את סדרן· לפני משה ולפני אלעזר· מגיד שלא ע
עמדו לפניהם אלא בשעת הארבעים אחר שמת אהרן· לפני משה ואחר כך לפני אלעזר אפשר אם משה לא ידע אלעזר יודע· אלא סרס המקרא ודר
ודרשהו דברי ר' יאשיה· אבא חנן משום ר' אלעזר אומר בבית המדרש היו יושבין ועמדו לפני כלם:

ויקרב משה את משפטן · נתעלמה הלכה ממנו וכאן נפרע על שנטל עטרה לומר והדבר אשר יקשה מכם תקריבון אלי · ד"א ראויה היתה פרשה זו ליכתב על ידי משה אלא שזכו בנות צלפחד ונכתבה על ידן · והוא לא היה · לפי שהיו באות לומר בחטאו מת נזקקו לומר לא בחטא שהחטיאו ולא בעדת קרח שהתלוננו על הקב"ה אלא בחטאו לבדו ולא החטיא אחרים עמו · ר' עקיבא אומר מקושש עצים היה ור' שמעון אומר מן המעפילים היה · כי אין לו בן · הא אם היה לו בן לא היינו תובעות כלום שמגיד שחכמניות היו · כן בנות צלפחד דוברות · כתרגומו יאות · כך כתובה פרשה זו לפני במרום מגיד שראתה עינם מה שלא ראתה עינו של משה · למה יגרע שם אבינו וגו' אנו במקום בן עומדות · ואם אין הנקבות חשובות זרע תתיבם אמנו

קרח כי בחטאו מת ובנים לא היו לו: למה יגרע שם אבינו
מתוך משפחתו כי אין לו בן תנה לנו אחזה בתוך אחי אבינו:
ויקרב משה את משפטן לפני יהוה: פ ויאמר
יהוה אל משה לאמר: כן בנות צלפחד דברת נתן תתן להם
אחזת נחלה בתוך אחי אביהם והעברת את נחלת אביהן להן:
ואל בני ישראל תדבר לאמר איש כי ימות ובן אין לו והעב
והעברתם את נחלתו לבתו: ואם אין לו בת ונתתם את נחל
נחלתו לאחיו: ואם אין לו אחים ונתתם את נחלתו לאחי אביו:
ואם אין אחים לאביו ונתתם את נחלתו לשארו הקרב אליו
ממשפחתו וירש אתה והיתה לבני ישראל לחקת משפט
כאשר צוה יהוה את משה: פ ויאמר יהוה
אל משה עלה אל הר העברים הזה וראה את הארץ אשר
נתתי לבני ישראל: וראיתה אתה ונאספת אל עמיך גם אתה
כאשר נאסף אהרן אחיך: כאשר מריתם פי במדבר צן במד
במריבת העדה להקדישני במים לעיניהם הם מי מריבת קדש
מדבר צן: ס וידבר משה אל יהוה לאמר: יפקד יהוה
אלהי הרוחת לכל בשר איש על העדה: אשר יצא לפניהם
ואשר יבא לפניהם ואשר יוציאם ואשר יביאם ולא תהיה עדת

דקרח אלהין בחוביה מית ובנין ל
לא הוו ליה: למה יתמנע שמא
דאבונא מגו זרעיתיה ארי ליתו
ליה בר הב לנא אחסנא בגו א
אחי אבונא: וקרב משה ית די
דנהין קדם יי':
ומלל יי' עם משה למימר: יאות
בנת צלפחד ממללן מתן תתן
להין אחודת אחסנא בגו אחי א
אבוהין ותעבר ית אחסנת א
אבוהין להין: ועם בני ישראל ת
תמלל למימר גבר ארי ימות ו
ובר ליה ליה ותעברון ית אחס
אחסנתיה לברתיה: ואם ליה ליה
ברתא ותתנון ית אחסנתיה לאח
לאחוהי: ואם ליה ליה אחין ות
ותתנון ית אחסנתיה לאחי אבו
אבוהי: ואם ליה ליה אחין לאבוהי ו
ותתנון ית אחסנתיה לקריביה ד
דקריב ליה מזרעיתיה ויירת ית
יתה ותהי לבני ישראל לגזרת דין
כמה דפקיד יי' ית משה:
ואמר יי' למשה סק לטורא דע
דעבראי הדין וחזי ית ארעא ד
דיהבית לבני ישראל: ותחזי יתה ו
ותתכנש לעמך אף את כמא ד
דאתכנש אהרן אחוך: כמא ד
דסרבתון על מימרי במדברא ד
דצין במצות כנשתא לקדשותי
במיא לעיניהון אנון מי מצות
רקם מדברא דצין:
ומלל משה קדם יי' למימר: ימני
ימני יי' אלהא דרוחיא לכל בסרא
גבר על כנשתא: דיפוק קד
קדמיהון ודיעול קדמיהון ודיפ
ודיפקנון ודיעלנון ולא תהי כנשתא

ליבם · כן בנות צלפחד דוברות יפה תבעו אשרי אדם שהקב"ה מודה לדבריו · נתן תתן · שני חלקים חלק אביהן שהיה מיוצאי מצרים וחלקו עם אחיו בנכסי חפר · והעברת · לשון עברה הוא במי שאינו מניח בן ליורשו ד"א על שם שהבת מעברת נחלה משבט לשבט שבנה ובעלה יורשין אותה · שלא תשוב נחלה לא כיתובה אלא לאותו הדור בלבד יוכן והעברתם את נחלתו לבתו · בכולן הוא אומר ונתתם ובבת הוא אומר והעברתם · לשארו הקרוב אליו ממשפחתו · ואין משפחה קרויה אלא משד האב · עלה אל הר העברים · למה נסמכה לכאן כיון שאמר הקב"ה נתן תתן להם אמר אותי צוה המקום להנחיל שמא הותרה הגזרה ואכנס לארץ אמר לו הקב"ה גזרתי במקומה עומדת · ד"א כיון שנכנס משה לנחלת בני גד ובני ראובן שמח ואמר כמדומה שהותר נדרי משל למלך שגזר על בנו שלא יכנס לפתח פלטין שלו נכנס לשער והוא אחריו לחצר והוא אחריו לטרקלין וכו' והוא אחריו כיון שבא ליכנס לקיטון אמר לו בני מכאן ואילך אתה אסור · כאשר נאסף אהרן אחיך · מכאן שנתאוה משה למיתתו של אהרן ד"א אין אתה טוב ממנו · על אשר לא קדשתם · הא אם קדשתם עדין לא הגיע זמנכם ליפטר בכל מקום שכתב מיתתן כתב סורחנן לפי שנגזרה גזרה על דור המדבר למות במדבר בעון שלא האמינו לכך בקש משה שיכתב סרחונו שלא יאמרו אף הוא מן הממרים היה משל לשתי נשים שלוקות בב"ד אחת קלקלה ואחת אכלה פגי שביעית כו' אף כאן כל מקום שהזכיר מיתתן הזכיר סורחנן להודיע שלא היה בהם אלא זו בלבד · הם מי מריבת קדש · הם לבדם אין בהם עון אחר ד"א הם שהמרו במרה הם הן שהמרו בים סוף הם עצמם המרו במדבר צין · וידבר משה אל יי' וגו' להודיע שבחן של צדיקים כשנפטרין מן העולם מניחין צרכן ועוסקין בצרכי צבור · לאמר · אמר לו השיבני אם אתה ממנה להם פרנס אם לאו · יפקוד יי' · כיון ששמע משה שאמר לו המקום תן נחלת צלפחד לבנותיו אמר הגיע שעה שאתבע צרכי שיירשו בני את גדולתי אמר לו הקב"ה לא כך עלתה במחשבה לפני כדאי הוא יהושע ליטול שכר שמושו שלא מש מתוך האהל וזהו שאמר שלמה נוצר תאנה יאכל פריה · אלהי הרוחות · למה נאמר אמר לפניו רבונו של עולם גלוי לפניך דעתו של כל אחד ואחד ואינן דומין זה לזה מנה עליהם מנהיג שיהא סובל כל אחד לפי דעתו · אשר יצא לפניהם · לא כדרך מלכי האומות שיושבים בבתיהם ומשלחין את חייליהן למלחמה אלא כמו שעשיתי אני שנלחמתי בסיחון ועוג שנ' אל תירא אותו וכדרך שעשה יהושע שנ' וילך יהושע אליו ויאמר לו הלנו אתה וגו' וכן בדוד הוא אומר כי הוא יוצא ובא לפניהם יוצא בראש ונכנס בר

קח לך · קחנו בדברים אשריך שזכית להנהיג בניו של מקום · לך · את שבררתי לך · איש אשר רוח בו · כאשר שאלת · שיוכל להלך כנגד רוחו של כל אחד ואחד · וסמכת את ידך עליו · תן לו מתורגמן שידרוש בחייך שלא יאמרו עליו לא היה לו להרים ראש בימי משה · ונתת מהודך עליו · זה קירון עור פני משה · פני משה כפני חמה פני יהושע כפני לבנה · למען ישמעו כל עדת בני ישראל · שיהיו נוהגין בו כבוד ויראה כדרך שנוהגין בך · ולפני אלעזר הכהן יעמד · הרי שאלתך שאמרת שמא יטול הכבוד · הזה טוטל מבית אביך · סמוך יהושע יהא צריך לאלעזר · ושאל לו · כשיצטרך לצאת למלחמה · על פיו של אלעזר · וכל העדה ·

דיי כענא דלית להון רעי : ואמר יי למשה דבר לך ית יהושע בר נון גבר דרוח נבואה ביה ותסמוך ית ידך עלוהי : ותקים יתיה קדם אלעזר כהנא וקדם כל כנשתא ותפקד יתיה לעיניהון : ותתן מזיוך עלוהי בדיל דיקבלון מניה כל כנשתא דבני ישראל : ויקום קדם אלעזר כהנא יקום וישאל ליה בדין אוריא קדם יי על מימריה יהון נפקין ועל מימריה יהון עלין הוא וכל בני ישראל עמיה וכל כנשתא : ועבד משה כמא דפקיד יי יתיה ודבר ית יהושע ואקימיה קדם אלעזר כהנא וקדם כל כנשתא : וסמך ית ידוהי עלוהי ופקדיה כמא דמליל יי בידא דמשה :
ומליל יי עם משה למימר : פקיד ית בני ישראל ותימר להון ית קרבני לחם סדור לקרבני לאתקבלא ברעוא תטרון לקרבא קדמי בזמניה : ותימר להון דין קרבנא דתקרבון קדם יי אמרין בני שנה שלמין תרין ליומא עלתא תדירא : ית אמרא חד תעבד בצפרא וית אמרא תנינא תעבד בין שמשיא : וחד מן עסרא בתלת סאין סלתא למנחתא דפילא במשח כתישא רבעות הינא : עלתא תדירא דאתעבידת בטורא דסיני לאתקבלא ברעוא קרבנא קדם יי : ונסכיה רבעות הינא לאמרא חד בקודשא יתנסך נסוך חמר עתיק קדם יי : וית אמרא תנינא תעביד בין שמשיא כמנחת צפרא וכנסכיה תעביד קרבן דמתקבל ברעוא קדם יי : וביומא דשבתא תרין אמרין בני שנה שלמין ותרין

יהוה כצאן אשר אין להם רעה : ויאמר יהוה אל משה קח לך את יהושע בן נון איש אשר רוח בו וסמכת את ידך עליו : והעמדת אתו לפני אלעזר הכהן ולפני כל העדה וצוית אתו לעיניהם : ונתתה מהודך עליו למען ישמעו כל עדת בני ישראל : ולפני אלעזר הכהן יעמד ושאל לו במשפט האורים לפני יהוה על פיו יצאו ועל פיו יבאו הוא וכל בני ישראל אתו וכל העדה : ויעש משה כאשר צוה יהוה אתו ויקח את יהושע ויעמדהו לפני אלעזר הכהן ולפני כל העדה : ויסמך את ידיו עליו ויצוהו כאשר דבר יהוה ביד משה : פ

וידבר יהוה אל משה לאמר : צו את בני ישראל ואמרת אלהם את קרבני לחמי לאשי ריח ניחחי תשמרו להקריב לי במועדו : ואמרת להם זה האשה אשר תקריבו ליהוה כבשים בני שנה תמימם שנים ליום עלה תמיד : את הכבש אחד תעשה בבקר ואת הכבש השני תעשה בין הערבים : ועשירית האיפה סלת למנחה בלולה בשמן כתית רביעת ההין : עלת תמיד העשיה בהר סיני לריח ניחח אשה ליהוה : ונסכו רביעת ההין לכבש האחד בקדש הסך נסך שכר ליהוה : ואת הכבש השני תעשה בין הערבים כמנחת הבקר וכנסכו תעשה אשה ריח ניחח ליהוה : פ

וביום השבת שני כבשים בני שנה תמימם ושני

סנהדרין · ויקח את יהושע · לקחו בדברים והודיעו מתן שכר פרנסי ישראל לעולם הבא · ויסמך את ידיו · בעין יפה יותר ויותר ממה שנצטוה שהקב״ה אמר לו וסמכת את ידך והוא עשה בשתי ידיו ועשאו ככלי מלא וגדוש ומלאו חכמתו בעין יפה · כאשר דבר יי · אף לענין ההוד נתן מהודו עליו · צו את בני ישראל · מה אמור למעלה יפקד יי אמר לו הקב״ה עד שאתה מצוני על בני צוה את בני עלי · משל לבת מלך שהיתה נפטרת מן העולם והיתה מפקדת לבעלה על בניה כו׳ כדאי׳ בספרי · קרבני · זה הדם · לחמי · אלו אמורין וכן הוא אומר והקטיר המזבח לחם אשה · לאשי · מזבחי · תשמרו · שיהיו כהנים ולוים וישראל עומדין על גביו · מכאן למדו ותקנו מעמדות · במועדו · בשומרו בכל יום · מועד התמיד · ואמרת להם · אזהרה לבית דין · שנים ליום · לפי שנשחטין כנגד היום · תמיד של שחר במערב ושל בין הערבים במזרח · את הכבש אחד · אף על פי שכבר נאמר בפרשה ואתה תצוה · זו מצוה לדורות · העשיה בהר סיני · כאותן שנעשו בימי המלואים · העשויה · בהר סיני · הקיש עולת תמיד לעולת הר סיני · מה זו שנקרבה לפני פתח אהל מועד שנאמר כי תעבוד הזאת · ונסכו · יין בקדש הסך · על המזבח יתנסכו · נסך שכר · יין המשכר · פרט ליין מגתו · ריח ניחח · לפני שאמרתי ונעשה רצוני ·

עולת שבת בשבתו ולא עולת שבת בשבת א[illegible] [illegible] שומע אני יקריב שתים לשבת הבאה ת"ל בשבתו. מגיד שאם עבר יומו בטל קרבנו. על עולת התמיד. א' כ' שתים [illegible] התמיד ולמגיד שאין קרבין א' בין שני התמידין. וכן בכל מוספין כאמר על עולת התמיד לתלמוד [illegible] [illegible] [illegible] ושלשה עשרנים [illegible] [illegible] לא בטל קרבנו. ושלא אין לו תשלומין [illegible] על כל שעירי המוספין באין לכפר על טומאת מקדש וקדשיו הכל כמו שמפורש במסכת שבועות. ונסכה שעיר ראש חדש [illegible] [illegible] ללמדך שמסכר על שאין בו ידיעה לא בתחלה ולא בסוף [illegible] בחטא לא הקפה בלבד. [illegible]

עשרנים סלת מנחה בלולה בשמן ונסכו: עלת שבת בשבתו
על עלת התמיד ונסכה: פ פ

ובראשי חדשיכם תקריבו עלה ליהוה פרים בני בקר שנים
ואיל אחד כבשים בני שנה שבעה תמימם: ושלשה עשרנים
סלת מנחה בלולה בשמן לפר האחד ושני עשרנים סלת
מנחה בלולה בשמן לאיל האחד: ועשרן עשרון סלת מנחה
בלולה בשמן לכבש האחד עלה ריח ניחח אשה ליהוה:
ונסכיהם חצי ההין יהיה לפר ושלישת ההין לאיל ורביעת
ההין לכבש יין זאת עלת חדש בחדשו לחדשי השנה: ושעיר
עזים אחד לחטאת ליהוה על עלת התמיד יעשה ונסכו: ס

ובחדש הראשון בארבעה עשר יום לחדש פסח
ליהוה: ובחמשה עשר יום לחדש הזה חג שבעת ימים מצות
יאכל: ביום הראשון מקרא קדש כל מלאכת עבדה לא
תעשו: והקרבתם אשה עלה ליהוה פרים בני בקר שנים
ואיל אחד ושבעה כבשים בני שנה תמימם יהיו לכם: ומ
ומנחתם סלת בלולה בשמן שלשה עשרנים לפר ושני ע
עשרנים לאיל תעשו: עשרון עשרון תעשה לכבש האחד
לשבעת הכבשים: ושעיר חטאת אחד לכפר עליכם: מלבד
עלת הבקר אשר לעלת התמיד תעשו את אלה: כאלה
תעשו ליום שבעת ימים לחם אשה ריח ניחח ליהוה על עולת

וביום הבכורים· חג השבועות קרוי בכורי קציר חטים· על שם שתי הלחם שהם ראשונים למנחת חטים הבאה מן החדש· תמימים יהיו לכם ונסכיה
אף הנסכים יהיו תמימים· למדו רבותינו מכאן שהיין שהעלה קמחין פסול לנסכים· מלבד עולת החדש· מוספי ראש חדש שבוע ביום ראש השנ

התמיד יעשה ונסכו: וביום השביעי מקרא קדש יהיה לכם
כל מלאכת עבדה לא תעשו: פ וביום הבכורים
בהקריבכם מנחה חדשה ליהוה בשבעתיכם מקרא קדש
יהיה לכם כל מלאכת עבדה לא תעשו: והקרבתם עולה
לריח ניחח ליהוה פרים בני בקר שנים איל אחד שבעה
כבשים בני שנה: ומנחתם סלת בלולה בשמן שלשה עש
עשרנים לפר האחד שני עשרנים לאיל האחד: עשרון ע
עשרון לכבש האחד לשבעת הכבשים: שעיר עזים אחד
לכפר עליכם: מלבד עלת התמיד ומנחתו תעשו תמימם יהיו
לכם ונסכיהם: פ ובחדש השביעי באחד
לחדש מקרא קדש יהיה לכם כל מלאכת עבדה לא תע
תעשו יום תרועה יהיה לכם: ועשיתם עלה לריח ניחח ל
ליהוה פר בן בקר אחד איל אחד כבשים בני שנה שבעה
תמימם: ומנחתם סלת בלולה בשמן שלשה עשרנים לפר
שני עשרנים לאיל: ועשרון אחד לכבש האחד לשבעת ה
הכבשים: ושעיר עזים אחד חטאת לכפר עליכם: מלבד
עלת החדש ומנחתה ועלת התמיד ומנחתה ונסכיהם כמ
כמשפטם לריח ניחח אשה ליהוה: ס
ובעשור לחדש השביעי הזה מקרא קדש יהיה
לכם ועניתם את נפשתיכם כל מלאכה לא תעשו: והקרבתם

תדירא יתעבד ונסכיה: וביומא
שביעאה מערע קדיש יהי לכון
כל עבידת פולחן לא תעבדון:
וביומא דבכוריא
בקרובכון מנחתא חדתא קדם
יי בעצרתיכון מערע קדיש יהי
לכון כל עבידת פולחן לא תע
תעבדון: ותקרבון עלתא לאתקב
לאתקבלא ברעוא קדם יי תורין
בני תורי תרין דכר חד שבעא
אמרין בני שנה: ומנחתהון סל
סולתא דפילא במשח תלתא עס
עסרונין לתורא חד תרין עסרונין
לדכרא חד: עסרונא עסרונא ל
לאמרא חד כן לשבעא אמרין:
צפיר בר עזין חד לכפרא עלי
עליכון: בר מעלת תדירא ומנ
ומנחתיה תעבדון שלמין יהון ל
לכון ונסכיהון:
[illegible]ירחא שביעאה בחד לירחא מ
[illegible]רע קדיש יהי לכון כל עבי
[illegible]ולחן לא תעבדון יום
[illegible]ון: ותעבדון עלתא
[illegible]עוא קדם יי תור
[illegible]ר חד אמרין בני
[illegible]מין: ומנחתהון ס
[illegible] במשח תלתא עס
[illegible]רא תרין עסרונין
[illegible]: ועסרונא חד לאמרא
[illegible]בעא אמרין: וצפיר ב
[illegible]ר חטאתא לכפרא ע
[illegible]בר מעלת ירחא ומנחתה
[illegible]דירא ומנחתה ונסכיהון
[illegible]הון לאתקבלא ברעוא ח
ובעסרא
שביעאה הדין מערע ק
[illegible] לכון ותענון ית נפש
[illegible] כל עבידא לא תע
[illegible]ון

מלבד חטאת הכפורים· שעיר הנעשה בפנים [illegible] את שניהם הוא חטאת· ועולת התמיד· ומלבד עולת התמיד תעשו עולות הללו· ונסכיהם
מוסב על המוספין הכתובים· ועל תעשו והוא לשו' [illegible] מלבד עולת התמיד ומנחתה תעשו את אלה ונסכיהם· וכן כל נסכיהם האמורי' בכל המועדי'
חוץ משל קרבנות החג שכל ונסכה ונסכיה שבהם מוסבים על התמיד ואינן לשון יחיד שהרי נסכיהם של מוספים כתובין לעצמן בכל
יום ויום ומנחתם ונסכיהם לפרים וגו' פרי החג שבעים הם כנגד שבעים אומות ומתמעטים והולכים סימן כליה להם ובימי המקדש היו מגינין
עליהם מן היסורין והכבשים כנגד ישראל שנקראו שה פזורה והם קבועים ומנינם
תשעים ושמונה לכלות מהם תשעים ושמונה קללות שבמשנה

עֹלָה לַיהוָה רֵיחַ נִיחֹחַ פַּר בֶּן־בָּקָר אֶחָד אַיִל אֶחָד כְּבָשִׂים
בְּנֵי־שָׁנָה שִׁבְעָה תְּמִימִם יִהְיוּ לָכֶם׃ וּמִנְחָתָם סֹלֶת בְּלוּלָה
בַשָּׁמֶן שְׁלֹשָׁה עֶשְׂרֹנִים לַפָּר שְׁנֵי עֶשְׂרֹנִים לָאַיִל הָאֶחָד׃ ע
עִשָּׂרוֹן עִשָּׂרוֹן לַכֶּבֶשׂ הָאֶחָד לְשִׁבְעַת הַכְּבָשִׂים׃ שְׂעִיר־עִזִּים
אֶחָד חַטָּאת מִלְּבַד חַטַּאת הַכִּפֻּרִים וְעֹלַת הַתָּמִיד וּמִנְחָתָהּ
וְנִסְכֵּיהֶם׃ ס וּבַחֲמִשָּׁה עָשָׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ
הַשְּׁבִיעִי מִקְרָא־קֹדֶשׁ יִהְיֶה לָכֶם כָּל־מְלֶאכֶת עֲבֹדָה לֹא ת
תַעֲשׂוּ וְחַגֹּתֶם חַג לַיהוָה שִׁבְעַת יָמִים׃ וְהִקְרַבְתֶּם עֹלָה אִשֵּׁה
רֵיחַ נִיחֹחַ לַיהוָה פָּרִים בְּנֵי־בָקָר שְׁלֹשָׁה עָשָׂר אֵילִם שְׁנָיִם
כְּבָשִׂים בְּנֵי־שָׁנָה אַרְבָּעָה עָשָׂר תְּמִימִם יִהְיוּ׃ וּמִנְחָתָם סֹלֶת
בְּלוּלָה בַשָּׁמֶן שְׁלֹשָׁה עֶשְׂרֹנִים לַפָּר הָאֶחָד לִשְׁלֹשָׁה עָשָׂר
פָּרִים שְׁנֵי עֶשְׂרֹנִים לָאַיִל הָאֶחָד לִשְׁנֵי הָאֵילִם׃ וְעִשָּׂרוֹן עִשָּׂרוֹן
לַכֶּבֶשׂ הָאֶחָד לְאַרְבָּעָה עָשָׂר כְּבָשִׂים׃ וּשְׂעִיר־עִזִּים אֶחָד
חַטָּאת מִלְּבַד עֹלַת הַתָּמִיד מִנְחָתָהּ וְנִסְכָּהּ׃ ס
וּבַיּוֹם הַשֵּׁנִי פָּרִים בְּנֵי־בָקָר שְׁנֵים עָשָׂר אֵילִם שְׁנָיִם כְּבָשִׂים
בְּנֵי־שָׁנָה אַרְבָּעָה עָשָׂר תְּמִימִם׃ וּמִנְחָתָם וְנִסְכֵּיהֶם לַפָּרִים
לָאֵילִם וְלַכְּבָשִׂים בְּמִסְפָּרָם כַּמִּשְׁפָּט׃ וּשְׂעִיר־עִזִּים אֶחָד ח
חַטָּאת מִלְּבַד עֹלַת הַתָּמִיד וּמִנְחָתָהּ וְנִסְכֵּיהֶם׃ ס
וּבַיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי פָּרִים עַשְׁתֵּי־עָשָׂר אֵילִם שְׁנָיִם כְּבָשִׂים בְּנֵי־ש
שָׁנָה אַרְבָּעָה עָשָׂר תְּמִימִם׃ וּמִנְחָתָם וְנִסְכֵּיהֶם לַפָּרִים לא

עלתא קדם יי לאתקבלא ברעוא
תור בר תורי חד דכר חד אמרין
בני שנה שבעה שלמין יהון ל
לכון: ומנחתהון סלתא דפילא
במשח תלתא עשרונין לתורא
תרין עשרונין לדכרא חד: עשר
עשרונא עשרונא לאמרא חד
כן לשבעא אמרין: צפיר בר
עזין חד חטאתא בר מחטאת
כפוריא ועלת תדירא ומנחתה
ונסכיהון:
ובחמשת עשרא יומא לירחא
שביעאה מערע קדיש יהי לכון
כל עבידת פלחן לא תעבדון
ותחגון חגא קדם יי שבעא יומין
ותקרבון עלתא קרבן דמתקבל
ברעוא קדם יי תורין בני תורי
תלתא עשר דכרין תרין אמרין
בני שנה ארבעת עשר שלמין
יהון: ומנחתהון סלתא דפילא
במשח תלתא עשרונין לתורא
חד לתלתא עשר תורין תרין
עשרונין לדכרא חד לתרין דכר
דכרין: ועשרונא עשרונא לאמ
לאמרא חד לארבעת עשר
אמרין: וצפיר בר עזין חד חטא
חטאתא בר מעלת תדירא
מנחתה ונסכה:
וביומא תנינא תורין בני תורין
תרי עשר דכרין תרין אמרין
בני שנה ארבעת עשר שלמין:
ומנחתהון ונסכיהון לתורי לדכרי
ולאמרי במנינהון כדחזי: וצפיר
בר עזין חד חטאתא בר מעלת
תדירא ומנחתה ונסכיהון:

וביומא תליתאה תורי חד עשר
דכרין תרין אמרין בני שנה
ארבעת עשר שלמין: ומנחתהון
ונסכיהון לתורי

תורה· בשני נאמר ונסכיהם בששי ונסכיה בשביעי כמשפטם מם יוד מם הרי כאן מים· רמז לנסוך המים בחג·

עצרת תהיה לכם. עצורים בעשיית מלאכה. ד"א עצרו מלצאת. מלמד שטעון לינה. ומדרשו באגדה שכל ימות הרגל הקריבו כנגד האומות וכשבאין ללכת אמר להם המקום בבקשה מכם עשו לי סעודה קטנה כדי שאהנה מכם. פר אחד איל אחד. אלו כנגד ישראל. הקריבו לי מעט עוד ולשון חבה הוא זה כבנים הנפטרים מאביהם והוא אומר להם קשה עלי פרידתכם עכבו עוד יום אחד משל למלך שעשה סעודה כו' כדאי' במסכת סוכה ובמדרש ר' תנחומא ולמדה תורה דרך ארץ שמי שיש לו אכסני' יום ראשון יאכילנו פטומות למחר יאכילנו דגים למחר בשר בהמה למחר שאכילו קטנית למחר שאכילו ירק פוחת והולך כפרי החג. אלה תעשו לה' במועדיכם. דבר קצוב לחובה. לבד מנדריכם. אם באתם לידור

לָאֵילִם וְלַכְּבָשִׂים בְּמִסְפָּרָם כַּמִּשְׁפָּט׃ וּשְׂעִיר חַטָּאת אֶחָד
מִלְּבַד עֹלַת הַתָּמִיד וּמִנְחָתָהּ וְנִסְכָּהּ׃ ס וּבַיּוֹם
הָרְבִיעִי פָּרִים עֲשָׂרָה אֵילִם שְׁנָיִם כְּבָשִׂים בְּנֵי־שָׁנָה אַרְבָּעָה
עָשָׂר תְּמִימִם׃ מִנְחָתָם וְנִסְכֵּיהֶם לַפָּרִים לָאֵילִם וְלַכְּבָשִׂים
בְּמִסְפָּרָם כַּמִּשְׁפָּט׃ וּשְׂעִיר־עִזִּים אֶחָד חַטָּאת מִלְּבַד עֹלַת ה
הַתָּמִיד מִנְחָתָהּ וְנִסְכָּהּ׃ פ וּבַיּוֹם הַחֲמִישִׁי פָּרִים
תִּשְׁעָה אֵילִם שְׁנָיִם כְּבָשִׂים בְּנֵי־שָׁנָה אַרְבָּעָה עָשָׂר תְּמִימִם׃
וּמִנְחָתָם וְנִסְכֵּיהֶם לַפָּרִים לָאֵילִם וְלַכְּבָשִׂים בְּמִסְפָּרָם כַּמ
כַּמִּשְׁפָּט׃ וּשְׂעִיר חַטָּאת אֶחָד מִלְּבַד עֹלַת הַתָּמִיד וּמִנְחָתָהּ
וְנִסְכָּהּ׃ פ וּבַיּוֹם הַשִּׁשִּׁי פָּרִים שְׁמֹנָה אֵילִם
שְׁנָיִם כְּבָשִׂים בְּנֵי־שָׁנָה אַרְבָּעָה עָשָׂר תְּמִימִם׃ וּמִנְחָתָם וְנ
וְנִסְכֵּיהֶם לַפָּרִים לָאֵילִם וְלַכְּבָשִׂים בְּמִסְפָּרָם כַּמִּשְׁפָּט׃ וּשְׂעִיר
חַטָּאת אֶחָד מִלְּבַד עֹלַת הַתָּמִיד מִנְחָתָהּ וּנְסָכֶיהָ׃ פ
וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי פָּרִים שִׁבְעָה אֵילִם שְׁנָיִם כְּבָשִׂים בְּנֵי־
שָׁנָה אַרְבָּעָה עָשָׂר תְּמִימִם׃ וּמִנְחָתָם וְנִסְכֵּהֶם לַפָּרִים לָא
לָאֵילִם וְלַכְּבָשִׂים בְּמִסְפָּרָם כְּמִשְׁפָּטָם׃ וּשְׂעִיר חַטָּאת אֶחָד
מִלְּבַד עֹלַת הַתָּמִיד מִנְחָתָהּ וְנִסְכָּהּ׃ פ בַּיּוֹם
הַשְּׁמִינִי עֲצֶרֶת תִּהְיֶה לָכֶם כָּל־מְלֶאכֶת עֲבֹדָה לֹא תַעֲשׂוּ׃
וְהִקְרַבְתֶּם עֹלָה אִשֵּׁה רֵיחַ נִיחֹחַ לַיהוָה פַּר אֶחָד אַיִל אֶחָד
כְּבָשִׂים בְּנֵי־שָׁנָה שִׁבְעָה תְּמִימִם׃ מִנְחָתָם וְנִסְכֵּיהֶם לַפָּר לָאַיִל
וְלַכְּבָשִׂים בְּמִסְפָּרָם כַּמִּשְׁפָּט׃ וּשְׂעִיר חַטָּאת אֶחָד מִלְּבַד עֹלַת

לדכרי ולאמרי כמנינהון כדחזי: וצפירא דחטאתא חד בר מעלת תדירא ומנחתה ונסכה:

וביומא רביעאה תורי עשרה דכרין תרין אמרין בני שנה ארבעה עשר שלמין: ומנחתהון ונסכיהון לתורי לדכרי ולאמרי במנינהון כדחזי: וצפירא דעזי חד דחטאתא בר מעלת תדירא ומנחתה ונסכה:

וביומא חמישאה תורי תשעה דכרין תרין אמרין בני שנה ארבעה עשר שלמין: ומנחתהון ונסכיהון לתורי לדכרי ולאמרי במניניהון כדחזי: וצפירא דחטאתא חד בר מעלת תדירא ומנחתה ונסכה:

וביומא שתיתאה תורי תמניא דכרין תרין אמרין בני שנה ארבעה עשר שלמין: ומנחתהון ונסכיהון לתורי לדכרי ולאמרי במניניהון כדחזי: וצפירא דחטאתא חד בר מעלת תדירא ומנחתה ונסכהא:

וביומא שביעאה תורי שבעא דכרין תרין אמרין בני שנה ארבעה עשר שלמין: ומנחתהון ונסכיהון לתורי לדכרי ולאמרי במניניהון כדחזי להון: וצפירא דחטאתא חד בר מעלת תדירא ומנחתה ונסכה:

ביומא תמינאה כנישין תהון לכון כל עבידת פולחן לא תעבדון: ותקרבון עלתא קרבן דמתקבל ברעוא קדם יי תור חד דכר חד אמרין בני שנה שבעה שלמין: מנחתהון ונסכיהון לתורא לדכרא ולאמרי במניניהון כדחזי: וצפירא דחטאתא חד בר מעלת

קרבנות ברגל רשות היא בידכם או נדרים ונדבות שנדרתם כל השנה הקריבום ברגל שמא יקשה לו לחזור ולעלות לירושלם להקריב נדריו ונמצא עובר בבל תאחר. ויאמר משה אל בני ישראל. להפסיק הענין דברי ר' ישמעאל לפי שעד כאן דבריו של מקום ופרשת נדרים מתחלת בדבור בפני עצמו כל מה שה' צוה משה הוצרך להפסיק תחלה ולומר שאמר משה ומסרה לפרשה זו לישראל שאל"כ יש במשמע שלא אמר להם זו אלא בפרשת נדרים התחיל רב דבריו. חסלת פנחס בן אלעזר

ראשי המטות: חלק כבוד לנשיאים ללמדם תחלה ואחר כך לכל ישראל. ומנין שאף שאר הדברות כן של' וישובו אליו אהרן וכל הנשיאים בעדה וידבר משה אליהם ואחרי כן נגשו כל בני ישראל. ומה ראה לומר כאן לימד שהפרת נדרים ביחיד מומחה ואם אין יחיד מומחה בשלשה הדיוטות. או יכול שלא אמר משה פרשה זו אלא לנשיאים בלבד נאמר כאן זה הדבר ונאמר בשחוטי חוץ זה הדבר מה להלן נאמרה לאהרן ולבניו ולכל ישראל שנ' דבר אל אהרן ואל בניו וגו' אף זו נאמרה לכולן. זה הדבר. משה נתנבא בכה אמר יי' כחצות הלילה והנביאים נתנבאו בכה אמר יי' מוסף עליהם משה שנתנבא בלשון זה הדבר. ד"א זה הדבר מיעוט הוא שהחכם בלשון התרה ובבעל ב

התמיד ומנחתה ונסכה: אלה תעשו ליהוה במועדיכם לבד מנדריכם ונדבתיכם לעלתיכם ולמנחתיכם ולנסכיכם ולשלמיכם: ויאמר משה אל בני ישראל ככל אשר צוה יהוה את משה:

תדירא ומנחתה ונסכה: אלין תעבדון קדם יי' במועדיכון בר מנדריכון ונדבתיכון לעלותכון ולמנחתכון ולנסכיכון ולנכסת קודשיכון: ואמר משה לבני ישראל ככל דפקיד יי' ית משה:

פרשה

וידבר משה אל ראשי המטות לבני ישראל לאמר זה הדבר אשר צוה יהוה: איש כי ידר נדר ליהוה או השבע שבעה לאסר אסר על נפשו לא יחל דברו ככל היצא מפיו יעשה: ואשה כי תדר נדר ליהוה ואסרה אסר בבית אביה בנעריה: ושמע אביה את נדרה ואסרה אשר אסרה על נפשה והחריש לה אביה וקמו כל נדריה וכל אסר אשר אסרה על נפשה יקום: ואם הניא אביה אתה ביום שמעו כל נדריה ואסריה אשר אסרה על נפשה לא יקום ויהוה יסלח לה כי הניא אביה אתה: ואם היו תהיה לאיש ונדריה עליה או מבטא שפתיה אשר אסרה על נפשה: ושמע אישה ביום שמעו והחריש לה וקמו נדריה ואסרה אשר אסרה על נפשה יקמו: ואם ביום שמע אישה יניא אותה והפר את נדרה אשר עליה ואת מבטא שפתיה אשר אסרה על נפשה ויהוה יסלח לה: ונדר אלמנה וגרושה כל אשר אסרה על נפשה יקום עליה: ואם בית אישה נדרה או אסרה אסר על

פרשה

ומליל משה עם רישי שבטיא לבני ישראל למימר דין פתגמא דפקיד יי': גבר ארי ידר נדר קדם יי' או יקיים קיים למיסר איסר על נפשיה לא יבטל פתגמיה ככל דיפוק מפומיה יעביד: ואתתא ארי תדר נדר קדם יי' ותיסר איסר בבית אבוהא ברביותהא: וישמע אבוהא ית נדרה ואסרה דאסרת על נפשה וישתוק לה אבוהא ויקומון כל נדרהא וכל איסר דאסרת על נפשה יקומון: ואם אעדי אבוהא יתה ביומא דשמע כל נדרהא ואסרהא דאסרת על נפשה לא יקומון ומן קדם יי' ישתבק לה ארי אעדי אבוהא יתה: ואם מהוה הוה לגבר ונדרהא עלה או פירוש ספותהא דאסרת על נפשה: וישמע בעלה ביומא דשמע וישתוק לה ויקומון נדרהא ואסרהא דאסרת על נפשה יקומון: ואם ביומא דשמע בעלה אעדי יתה ובטיל ית נדרהא דעלהא וית פירוש ספותהא דאסרת על נפשה ומן קדם יי' ישתבק לה: ונדר ארמלא ותרוכא כל דאסרת על נפשה יקום עלה: ואם בית בעלה נדרת או אסרת איסר על

בלשון הפרה כלשון הכתוב כאן ואם אמרו בלשון אחר אין מופר ואין מותר. נדר. האומר הרי עלי קונם שלא אוכל או שלא אעשה דבר פלוני. יכול אפי' נשבע שיאכל נבלות אני קורא עליו ככל היוצא מפיו יעשה ת"ל לאסר אסר לאסור את המותר ולא להתיר את האסור. לא יחל דברו. כמו לא יחלל דברו לא יעשה דברו חולין. בבית אביה. ברשות אביה ואפי' אינה בביתו. בנעוריה. ולא קטנה ולא בוגרת שהקטנה אין נדרה נדר והבוגרת אינה ברשותו של אביה להפר נדריה. ואי זו היא קטנה אמרו רבותינו בת אחת עשרה שנה ויום אחד נדריה נבדקין אם ידעה לשם מי נדרה ולשם מי הקדישה נדרה נדר. בת שתים עשרה שנה ויום אחד אינה צריכה ליבדק. ואם הניא אביה. אם מנע אותה מן הנדר כלומר שהפר לה. הנאה זו איני יודע מה היא כשהוא אומר ואם ביום שמוע אישה יניא אותה והפר הוי אומר הנאה זו הפרה. ופשוטו לשון מניעה והסרה וכן למה תניאון וכן שמן ראש אל יניא ראשי וכן וידעתם את תנואתי את אשר סרתם מעלי. ויי' יסלח לה. במה הכתוב מדבר באשה שנדרה בנזיר ושמע בעלה והפר לה והיא לא ידעה ועוברת על נדרה ושותה יין ומטמאה למתים זו היא שצריכה סליחה ואע"פ שהוא מופר ואם המופרין צריכין סליחה קל וחומר לשאינן מופרין. ואם היו תהיה לאיש. זו ארוסה או אינו אלא נשואה כשהוא אומר ואם בית אישה נדרה הרי נשואה אמור וכאן בארוסה ובא לחלוק בה שאביה ובעלה מפירין נדריה הפר האב ולא הפר הבעל הפר הבעל ולא הפר האב הרי זה אינו מופר ואין צריך לומר אם קיים אחד. ונדריה עליה. שנדרה בבית אביה ולא שמע בהן אביה ולא הופרו ולא הוקמו. ושמע אישה וגו' הרי לך שאם קיים הבעל שהוא קיים. ויניא אותה. יכול אפילו לא הפר האב ת"ל בנעוריה בית אביה כל שבנעוריה ברשות אביה היא. כל אשר אסרה על נפשה יקום עליה. לפי שאינה לא ברשות אב ולא ברשות בעל ובאלמנה מן הנשואין הכתוב מדבר אבל אלמנה מן האירוסין מת הבעל נתרוקנה רשות לאב. ואם בית אישה

כל נדר וכל שבועת אסר וגו'. לפי שאמר שהבעל מפר יכול כל נדרים במשמע ת"ל לענות נפש אינו מפר אלא נדרי ענוי נפש בלבד והם מפורשים במסכת נדרים. מיום אל יום. שלא תאמר מעת לעת לכך נאמר מיום אל יום ללמדך שאין מפר אלא עד שתחשך. אחרי שמעו. אחרי ששמע וקיים שאמר אפשי בו וחזר והפר לה בו ביום. ונשא את עונה. הוא מוכנס תחתיה. למדנו שהגורם תקלה לחבירו הוא נכנס תחתיו לכל עונשין. מאת המדינים. ולא מאת המואבים שהמואבים נכנסו לדבר מחמת יראה שהיו יראים מהם שיהיו שוללים אותם שלא נאמר אלא אל תתגר בם מלחמה אבל מדינים נתעברו על ריב לא להם. ד"א מפני שתי פרידות טובות שיש לי להוציא מהם. וידבר משה וגו'. אע"פ ששמע שמיתתו תלויה בדבר

נַפְשָׁהּ בִּשְׁבֻעָה׃ וְשָׁמַע אִישָׁהּ וְהֶחֱרִשׁ לָהּ לֹא הֵנִיא אֹתָהּ וְקָמוּ כָּל נְדָרֶיהָ וְכָל אִסָּר אֲשֶׁר אָסְרָה עַל נַפְשָׁהּ יָקוּם׃ וְאִם הָפֵר יָפֵר אֹתָם אִישָׁהּ בְּיוֹם שָׁמְעוֹ כָּל מוֹצָא שְׂפָתֶיהָ לִנְדָרֶיהָ וּלְאִסַּר נַפְשָׁהּ לֹא יָקוּם אִישָׁהּ הֲפֵרָם וַיהוָה יִסְלַח לָהּ׃ כָּל נֵדֶר וְכָל שְׁבֻעַת אִסָּר לְעַנֹּת נָפֶשׁ אִישָׁהּ יְקִימֶנּוּ וְאִישָׁהּ יְפֵרֶנּוּ׃ וְאִם הַחֲרֵשׁ יַחֲרִישׁ לָהּ אִישָׁהּ מִיּוֹם אֶל יוֹם וְהֵקִים אֶת כָּל נְדָרֶיהָ אוֹ אֶת כָּל אֱסָרֶיהָ אֲשֶׁר עָלֶיהָ הֵקִים אֹתָם כִּי הֶחֱרִשׁ לָהּ בְּיוֹם שָׁמְעוֹ׃ וְאִם הָפֵר יָפֵר אֹתָם אַחֲרֵי שָׁמְעוֹ וְנָשָׂא אֶת עֲוֺנָהּ׃ אֵלֶּה הַחֻקִּים אֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת מֹשֶׁה בֵּין אִישׁ לְאִשְׁתּוֹ בֵּין אָב לְבִתּוֹ בִּנְעֻרֶיהָ בֵּית אָבִיהָ׃ פ

וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל מֹשֶׁה לֵּאמֹר׃ נְקֹם נִקְמַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מֵאֵת הַמִּדְיָנִים אַחַר תֵּאָסֵף אֶל עַמֶּיךָ׃ וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה אֶל הָעָם לֵאמֹר הֵחָלְצוּ מֵאִתְּכֶם אֲנָשִׁים לַצָּבָא וְיִהְיוּ עַל מִדְיָן לָתֵת נִקְמַת יְהוָה בְּמִדְיָן׃ אֶלֶף לַמַּטֶּה אֶלֶף לַמַּטֶּה לְכֹל מַטּוֹת יִשְׂרָאֵל תִּשְׁלְחוּ לַצָּבָא׃ וַיִּמָּסְרוּ מֵאַלְפֵי יִשְׂרָאֵל אֶלֶף לַמַּטֶּה שְׁנֵים עָשָׂר אֶלֶף חֲלוּצֵי צָבָא׃ וַיִּשְׁלַח אֹתָם מֹשֶׁה אֶלֶף לַמַּטֶּה לַצָּבָא אֹתָם וְאֶת פִּינְחָס בֶּן אֶלְעָזָר הַכֹּהֵן לַצָּבָא וּכְלֵי הַקֹּדֶשׁ וַחֲצֹצְרוֹת הַתְּרוּעָה בְּיָדוֹ׃ וַיִּצְבְּאוּ עַל מִדְיָן כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת מֹשֶׁה וַיַּהַרְגוּ כָּל זָכָר׃ וְאֶת מַלְכֵי מִדְיָן הָרְגוּ עַל חַלְלֵיהֶם אֶת אֱוִי וְאֶת רֶקֶם וְאֶת צוּר וְאֶת חוּר וְאֶת רֶבַע חֲמֵשֶׁת מַלְכֵי מִדְיָן וְאֵת בִּלְעָם בֶּן ב

נפשה בקיום: וישמע בעלה ויש ויש לה לא מעדי יתה ויקומון כל נדרהא וכל אסרי דאסרת על נפשה יקומון: ואם בטלא יב יבטל יתהון בעלה ביומא דשמע כל אפקות ספותהא לנדרהא ול ולאסר נפשה לא יקומון בעלה בטלינון ומן קדם יי' ישתבק לה: כל נדר וכל קיומת אסר לסגפא נפש בעלה יקימינון ובעלה בט יבטלינון: ואם משתק ישתוק לה בעלה מיום ליום ויקים כל נדר נדרהא או ית כל אסרהא דעלה קים יתהון ארי שתיק לה ביומא דשמע: ואם בטלא יבטל יתהון בתר דשמע ויקבל ית חובה: אלין קימיא דפקיד יי' ית משה בין גב גברא לאתתיה בין אבא לברתיה ברביותהא בית אבוהא:

ומליל יי' עם משה למימר: אתפ אתפרע פורענות בני ישראל מן ו מדינאי בתר כן תתכנש לעמך: ומליל משה עם עמא למימר זר זרזו מנכון גברין לחילא ויהון על מדין למתן פורענות דעמא דיי' במדין: אלפא לשבטא ל אלפא לשבטא לכל שבטיא דיש דישראל תשלחון לחילא: ואתבחרו מאלפיא דישראל אלפא לשבטא תרי עסר אלפין מזרזי חילא: ושלח יתהון משה אלפא לשבטא לחילא יתהון וית פינחס בר אלעזר כהנא לחילא ומאני קדשא וחצוצרת יבבתא בידיה: ואתחילו על מדין כמא דפקיד יי' ית משה וקטלו כל דכורא: וית מלכי מדין קטלו על קטיליהון ית אוי וית רקם וית צור וית חור וית רבע חמשא מ מלכי מדין וית בלעם בר

עשה בשמחה ולא איחר. החלצו. כתרגומו לשון חלוצי צבא מזויינים. אנשים. צדיקים וכן בחר לנו אנשים וכן אנשים חכמים וידועים. נקמת יי'. שהעומד כנגד ישראל כאילו עומד כנגד הקב"ה. לכל מטות ישראל. לרבות שבט לוי. וימסרו. להודיעך שבחן של רועי ישראל כמה הם חביבים על ישראל עד שלא שמעו במיתתו מה הוא אומר עוד מעט וסקלוני ומששמעו שמיתת משה תלויה בנקמת מדין לא רצו ללכת עד שנמסרו על כרחן. אותם ואת פנחס. מגיד שהיה פנחס שקול כנגד כולם. ומפני מה הלך פנחס ולא הלך אלעזר אמר הקב"ה מי שהתחיל במצוה שהרג את כזבי בת צור יגמור. ד"א שהלך לנקום נקמת יוסף אבי אמו שנאמר והמדנים מכרו אותו. ומנין שהיתה אמו של פנחס משל יוסף שנאמר מבנות פוטיאל מזרע יתרו שפיטם עגלים לע"ז ומזרע יוסף שפטפט ביצרו. וכלי הקדש. זה הארון והציץ שהיה בלעם עמהם ומפריח מלכי מדין בכשפים והוא עצמו פורח עמהם הראה להם את הציץ שהשם חקוק בו והם נופלים לכך נאמר על חלליהם במלכי מדין שנופלים על החללים מן האויר וכן בבלעם כתיב על חלליהם בספר יהושע. בחרב. ירשותו וכן ויקח את כל ארצו מידו. חמשת מלכי מדין. וכי איני רואה שחמשה מנה הכתוב למה הוצרך לומר חמשת אלא ללמדך ששוו כולם בעצה ושוו כולם בפורענות. בלעם הלך שם ליטול שכר עשרים וארבעה אלף שהפיל מישראל בעצתו ויצא ממדין לקראת ישראל ומשיאן עצה רעה אמר להם אם כשהייתם ששים רבוא לא יכולתם ועכשיו בשנים עשר אלף אתם באים להלחם כתנו לו שכרו משלם ולא קפחוהו. בחרב. הוא בא על ישראל והחליף אומנותו באומנותם שאין נושעים אלא בפיהם ועל ידי תפילה ובקשה ובא הוא ותפש אומנותם לקללם בפיו אף הם באו עליו והחליפו אומנותם באומנות האומות שבאין בחרב שנאמר על חרבך תחיה:

טירותם· מקום נוטרין שלהם· שהם לשון מושב כומרים יודעי חוקיהם· דבר אחר לשון מושב שריהם כמו שמתורגם סרני פלשתים טורני פלשתאי· ויקחו את
את כל השלל· מגיד שהיו כשרים וצדיקים ולא נחשדו על הגזל לשלוח יד בבזה שלא ברשות שנאמר את כל ועליהם מפורש בקבלה שנאמר כעדר הרחלים
הרחלים וגו' מה [illegible] הפלשתה סביב כלם צדיקים· שלל הן מטלטלין של מלבוש ותכשיטין· בז הוא בזת מטלטלין שאינן תכשיט· מלקוח· אדם
ובהמה· ובמקום שכתוב שבי אצל מלקוח שבי באדם ומלקוח בבהמה· ויצאו משה ואלעזר הכהן· לפי שראו את נערי ישראל יוצאין לחטוף מן הבזה
ויקצוף משה על פקודי החיל· ממונים על החיל ללמדך שכל סרחון הדור תלוי בגדולים שיש כח בידם למחות· בדבר בלעם· אמר להם אפי' אתם

בעור הרגו בחרב: וישבו בני ישראל את נשי מדין ואת טפם
ואת כל בהמתם ואת כל מקנהם ואת כל חילם בזזו: ואת
כל עריהם במושבתם ואת כל טירתם שרפו באש: ויקחו את
כל השלל ואת כל המלקוח באדם ובבהמה: ויבאו אל
משה ואל אלעזר הכהן ואל עדת בני ישראל את השבי ו
ואת המלקוח ואת השלל אל המחנה אל ערבת מואב א
אשר על ירדן ירחו: ס ויצאו משה ואלעזר
הכהן וכל נשיאי העדה לקראתם אל מחוץ למחנה: ויקצף
משה על פקודי החיל שרי האלפים ושרי המאות הבאים
מצבא המלחמה: ויאמר אליהם משה החייתם כל נקבה: הן
הנה היו לבני ישראל בדבר בלעם למסר מעל ביהוה על
דבר פעור ותהי המגפה בעדת יהוה: ועתה הרגו כל זכר
בטף וכל אשה ידעת איש למשכב זכר הרגו: וכל הטף ב
בנשים אשר לא ידעו משכב זכר החיו לכם: ואתם חנו מחוץ
למחנה שבעת ימים כל הרג נפש וכל נגע בחלל תתחטאו
ביום השלישי וביום השביעי אתם ושביכם: וכל בגד וכל כלי
עור וכל מעשה עזים וכל כלי עץ תתחטאו: ס
ויאמר אלעזר הכהן אל אנשי הצבא הבאים למלחמה זאת
חקת התורה אשר צוה יהוה את משה: אך את הזהב ואת
הכסף את הנחשת את הברזל את הבדיל ואת העפרת: כל

בעור קטלו בחרבא: ושבו בני
ישראל ית נשי מדין וית טפלהון
וית כל בעירהון וית כל גיתיהון
וית כל נכסיהון בזו: וית כל קר
קרויהון במותבניהון וית כל בית
סגידתהון אוקידו בנורא: ונסבו
ית כל עדאה וית כל דברתא ב
באנשא ובבעירא: ואיתיאו לות
משה ולות אלעזר כהנא ולות כנ
כנשתא דבני ישראל ית שביא ו
וית דברתא וית עדאה למשריתא
למשריתא דמואב דעל ירדנא ד
דיריחו:
ונפקו משה ואלעזר כהנא וכל ר
רברבי כנשתא לקדמותהון למ
לברא למשריתא: ורגז משה ע
על דממנן על חילא רבני אלפין
ורבני מאותא דאתו מחיל קרבא:
ואמר להון משה הקימתון כל נ
נקבא: הא אנין הואה לבני יש
ישראל בעיצת בלעם לשקרא ש
שקר קדם יי על עסק פעור
והות מותנא בכנשתא די[illegible]
קטולו כל דכורא בט[illegible]
ואתתא דידעת גבר [illegible]
דכורא קטולו: [illegible]
דלא ידעו [illegible] קימו
לכון: ו[illegible]א למשר
לשר[illegible] יומין כל דיק[illegible]
[illegible]ל דיקרב בקטילא
[illegible] ביומא תליתאה וב
[illegible] שביעאה אתון ושביכון:
[illegible] לבוש וכל מאן דמשך וכל
עובד מעזי וכל מאן דאע תדון
עלוהי:
ואמר אלעזר כהנא לגברי חילא
דאתו לקרבא דא גזרת אוריתא
דפקיד יי ית משה: ברם ית דהבא
וית כספא ית נחשא וית פרזלא
ית אבצא וית אברא: כל

מכניסים כל האומות שבעולם אין אתם יכולין להם שמא מרובים אתם מן המצרים שהיו שש מאות רכב בחור באו ואשיאכם עצה [illegible] עליהם כל יי'
שונא זמה הוא וכו' כדאי' בחלק ובספרי· הן הנה· מגיד שהיו מכירין אותן זו היא שנכשל פלוני בה· וכל אשה יודעת איש· ראויה ליבעל אעפ"י שלא
נבעלה ולפני הציץ העבירום והראויה ליבעל פניה מוריקות· הרגו· למה חזר ואמר להפסיק [illegible] דברי ר' ישמעאל שאם אני קורא הרגו כל זכר
בטף וכל אשה יודעת איש וכל הטף בנשים וגו' איני יודע אם להרוג עם הזכרים או להחיות [illegible] לכך נאמר הרגו· מחוץ למחנה· שלא יכנסו
לעזרה· כל הורג נפש· ר' מאיר אומר בהורג בדבר המקבל טומאה הכתוב מדבר ולמדך הכתוב [illegible] שכלי מתכת מטמא אדם בחיבורי המת כ"ו· נוגע במת
עצמו· או מאי זרק בו חץ והרגו ת"ל וכל נוגע בחלל הקיש הורג לנוגע מה נוגע על ידי [illegible] הורג על ידי חבורו· תתחטאו· במי נדה כדין מי
נדה שמי טמאי מתים· [illegible] לדברי האומר קברי גוים אין מטמאין באוהל [illegible] אדם אתם כתיב [illegible] במגע
ובמשא שלא נאמר אדם לטומאה [illegible] אהלות [illegible] אדם כי ימות באהל· אתם ושביכם· [illegible] מקבלין טומאה וצריכין הזאה· לא [illegible] אתם בני
ברית את שביכם כשיבאו לברית וטמאו צריכין הזאה· וכל מעשה עזים· להביא כלי הקרן [illegible] והטלפים והעצמות· ויאמר אלעזר הכהן וגו' לפי שבא
משה לכלל כעס בא לכלל טעות שנתעלמו ממנו הלכות גיעולי גוים· וכן [illegible] ממלואים [illegible] על אלעזר ועל איתמר בא לכ
לכלל כעס בא לכלל טעות· וכן בשמעו נא המורים [illegible] אשר צוה יי' וגו' תלה ההוראה ברבו· אך את הזהב
וגו' אעפ"י שלא הזהיר לכם משה אלא על הלכות [illegible] להזהיר לכם על הלכות גיעול· ועוד לכם מיעוט כלומר [illegible] אתם [illegible]

כל דבר אשר יבא באש. לבשל בו כלום: תעבירו באש. כדרך תשמישו הגעלתו. מה שתשמישו על ידי חמין יגעילנו בחמין ומה שתשמישו צלי על ידי האור כגון השפוד והאסכלה ילבננו באור: אך במי נדה יתחטא. לפי פשוטו חטוי זה לטהרו מטומאת מת. אמר להם צריכין הכלים געול לטהרן מן האיסור וחטוי לטהרן מן הטומאה. ורבותינו דרשו מכאן שאף להכשירן מן האסור הצריך טבילה לכלי מתכות. ומי נדה הכתובין כאן דרשו מים הראויין לטבול בהם נדה וכמה הם ארבעים סאה: וכל אשר לא יבא באש. כל דבר שאין משתמשו על ידי האור כגון כוסות וצלוחיות שמשתמשין בצונן ולא בלעו איסור: תעבירו במים. מטבילן ודיו. ודוקא כלי מתכות: אל המחנה. למחנה שכינה שאין טמא מת טעון שלוח ממחנה.

כל דבר אשר יבא באש תעבירו באש וטהר אך במי נדה יתחטא וכל אשר לא יבא באש תעבירו במים׃ וכבסתם בגדיכם ביום השביעי וטהרתם ואחר תבאו אל המחנה׃

פ

ויאמר יהוה אל משה לאמר׃ שא את ראש מלקוח השבי באדם ובבהמה אתה ואלעזר הכהן וראשי אבות העדה׃ וחצית את המלקוח בין תפשי המלחמה היצאים לצבא ובין כל העדה׃ והרמת מכס ליהוה מאת אנשי המלחמה היצאים לצבא אחד נפש מחמש המאות מן האדם ומן הבקר ומן החמרים ומן הצאן׃ ממחציתם תקחו ונתתה לאלעזר הכהן תרומת יהוה׃ וממחצת בני ישראל תקח אחד אחז מן החמשים מן האדם מן הבקר מן החמרים ומן הצאן מכל הבהמה ונתתה אתם ללוים שמרי משמרת משכן יהוה׃ ויעש משה ואלעזר הכהן כאשר צוה יהוה את משה׃ ויהי המלקוח יתר הבז אשר בזזו עם הצבא צאן שש מאות אלף ושבעים אלף וחמשת אלפים׃ ובקר שנים ושבעים אלף׃ וחמרים אחד וששים אלף׃ ונפש אדם מן הנשים אשר לא ידעו משכב זכר כל נפש שנים ושלשים אלף׃ ותהי המחצה חלק היצאים בצבא מספר הצאן שלש מאות אלף ושלשים אלף ושבעת אלפים וחמש מאות׃ ויהי המכס ליהוה מן הצאן שש מאות חמש ושבעים׃ והבקר ששה ושלשים אלף ומכסם

כל מידעם דמתעל בנורא תעב תעברוניה בנורא וידכי ברם במי אדיותא יתדי וכל דלא מתעל בנורא תעברוניה במיא: ותחורון לבושיכון ביומא שביעאה ותדכון ובתר כן תעלון למשריתא: ומליל יי׳ למשה למימר: קביל ית חשבן דברת שביא באנשא ובבעירא את ואלעזר כהנא ורישי אבהת כנשתא: ותפליג ית דברתא בין גברי מגיחי קרבא די נפקו לחילא ובין כל כנשתא: ותפרש נסיבא קדם יי׳ מן גברי מגיחי קרבא די נפקו לחילא חד נפשא מחמש מאה מן אנשא ומן תורי ומן חמרי ומן ענא: מפלגותהון תסבון ותתן לאלעזר כהנא אפרשותא קדם יי׳: ומפלגות בני ישראל תסב חד דיתאחד מן חמשין מן אנשא מן תורי מן חמרי ומן ענא מכל בעירא ותתן יתהון ללואי נטרי מטרת משכנא דיי׳: ועבד משה ואלעזר כהנא כמא דפקיד יי׳ ית משה: והות דברתא שאר ביזא דבזו עמא דנפקו לחילא ענא שית מאה ושבעין וחמשא אלפין: ותורי שבעין ותרין אלפין: וחמרי שתין וחד אלפין: ונפשא דאנשא מן נשיא דלא ידעא משכבי דכורא כל נפשתא תלתין ותרין אלפין: והות פלגותא חולק גבריא דנפקו לחילא מנין ענא תלת מאה ותלתין ושבעא אלפין וחמש מאה: והות נסיבא קדם יי׳ מן ענא שית מאה ושבעין וחמש: ותורי תלתין ושתא אלפין ונסיבהון

ליה ומשמחצה ישראל. שא את … המלקוח בין תופשי המלחמה. וגו׳ מהן לה׳ ומהן לה׳: ויהי המלקוח יתר הבז. לפי שלא נצטוו להרים מכס מן … את הלשון הזה. ויהי המלקוח שבא לכלל חלוקה ולכלל מכס שהיה עודף על הבז … לו דלא בא לכלל חלוקה מספר הענין וגו׳.

וממחצית בני ישראל אשר חצה משה לעדה והוציאה להם מן האנשים הצובאים· ותהי מחצת העדה כך וכך ויקח משה וגו׳· הפקודים· הממונים·
לא נפקד· לא נחסר· ותרגומו לא שגא אף הוא לשון ערבי חסרון· כמו אנכי אחטנה דתרגומו דהות שגיא מסכומא· וכן כי יפקד מושבך יחסר מקום מושבך איש
רגיל לישב שם· וכן ויפקד מקום דוד נחסר מקומו ואין יושב שם· עגיל· נזמי אזן· כומז· דפוס של בית הרחם לכפר על הרהור הלב של בנות מדין·

ליהוה שנים ושבעים : וחמרים שלשים אלף וחמש מאות ומ
ומכסם ליהוה אחד וששים : ונפש אדם ששה עשר אלף ו
ומכסם ליהוה שנים ושלשים נפש : ויתן משה את מכס ת
תרומת יהוה לאלעזר הכהן כאשר צוה יהוה את משה :
וממחצית בני ישראל אשר חצה משה מן האנשים הצבאים:
ותהי מחצת העדה מן הצאן שלש מאות אלף ושלשים אלף
שבעת אלפים וחמש מאות : ובקר ששה ושלשים אלף : וח
וחמרים שלשים אלף וחמש מאות : ונפש אדם ששה עשר
אלף : ויקח משה ממחצת בני ישראל את האחז אחד מן
החמשים מן האדם ומן הבהמה ויתן אתם ללוים שמרי מ
משמרת משכן יהוה כאשר צוה יהוה את משה : ויקרבו אל
משה הפקדים אשר לאלפי הצבא שרי האלפים ושרי המאות:
ויאמרו אל משה עבדיך נשאו את ראש אנשי המלחמה א
אשר בידנו ולא נפקד ממנו איש: ונקרב את קרבן יהוה איש
אשר מצא כלי זהב אצעדה וצמיד טבעת עגיל וכומז לכפר
על נפשתינו לפני יהוה : ויקח משה ואלעזר הכהן את הזהב
מאתם כל כלי מעשה : ויהי כל זהב התרומה אשר הרימו
ליהוה ששה עשר אלף שבע מאות וחמשים שקל מאת שרי
האלפים ומאת שרי המאות: אנשי הצבא בזזו איש לו : ויקח
משה ואלעזר הכהן את הזהב מאת שרי האלפים והמאות
ויבאו אתו אל אהל מועד זכרון לבני ישראל לפני יהוה :

קדם יי׳ שבעין ותרין: וחמרי תל
תלתין אלפין וחמש מאה ונסבהון
קדם יי׳ שתין וחד: ונפשא דאנשא
שתת עסר אלפין ונסבהון קדם יי׳
תלתין ותרין נפשן: ויהב משה י
ית נסיב אפרשותא קדם יי׳ לאלע
לאלעזר כהנא כמא דפקיד יי׳ ית
משה: ומפלגות בני ישראל דפלג
משה מן גבריא דנפקו לחי
לחילא: והות פלגות כנשתא מן
ענא תלת מאה ותלתין ושבעא
אלפין וחמש מאה: ותורי תלתין ו
ושתא אלפין: וחמרי תלתין אלפין ו
וחמש מאה: ונפשא דאנשא ש
שתת עסר אלפין: ונסב משה מפ
מפלגות בני ישראל ית דאתחד ח
חד מן חמשין מן אנשא ומן ב
בעירא ויהב יתהון ללואי נטרי
מטרת משכנא דיי׳ כמא דפקיד
יי׳ ית משה: וקריבו לות משה רב
דממנן דלאתי חילא רבני אלפין
ורבני מאותא: ואמרו למשה עב
עבדך קבילו ית חושבן גברי מ
מגיחי קרבא דעמנא ולא שגא
מננא אנש: וקרבנא ית קרבנא
קדם יי׳ גבר דאשכח מאן דדהב
שירין ושבבין עזקן קדשין ומח
ומחוך לכפרא על נפשתנא קדם
יי׳: ונסב משה ואלעזר כהנא ית ד
דהבא מנהון כל מאן דעובדא:
והוה כל דהב אפרשותא דאפר
דאפרשו קדם יי׳ שתת עסר אלפין
שבע מאה וחמשין סלעין מן ר
רבני אלפין ומן רבני מאותא: גב
גברין דחילא בזו גבר לנפשיה:
ונסב משה ואלעזר כהנא ית דהב
דהבא מן רבני אלפי ומאותא
ואיתיאו יתיה למשכן זמנא דכ
דוכרנא לבני ישראל קדם יי׳:

עטרות ודיבן׳ וגו׳ מארץ סיחון ועוג היו׃ האחיכם׳ לשון תמיהה הוא׃ למה תניאון׳ תסירו ותמניעו לבם מעבור שיהיו סבורים שאתם יראים לעבור
מפני המלחמה ומחוזק הערים והעם׃ קדש ברנע׳ כך שמה ושתי קדש היו׃ הקנזי׳ חורגו של קנז היה ויה׳ רבה לו מאשו של כלב׃ מלאו׳ שמלאו׳ וינעם׳ ויטל
ויטלטלם מגוי לגוי׃ לספות׳ כמו ספו שנה על שנה׃ עולותיכם ספו׳ וכולם לשון תוספת׃

פ ומקנה רב היה לבני ראובן ולבני גד עצום מאד
ויראו את ארץ יעזר ואת ארץ גלעד והנה המקום מקום
מקנה׃ ויבאו בני גד ובני ראובן ויאמרו אל משה ואל אלעזר
הכהן ואל נשיאי העדה לאמר׃ עטרות ודיבן ויעזר ונמרה
וחשבון ואלעלה ושבם ונבו ובען׃ הארץ אשר הכה יהוה
לפני עדת ישראל ארץ מקנה הוא ולעבדיך מקנה׃ ס
ויאמרו אם מצאנו חן בעיניך יתן את הארץ הזאת לעבדיך
לאחזה אל תעברנו את הירדן׃ ויאמר משה לבני גד ולבני
ראובן האחיכם יבאו למלחמה ואתם תשבו פה׃ ולמה תנואון
את לב בני ישראל מעבר אל הארץ אשר נתן להם יהוה׃
כה עשו אבתיכם בשלחי אתם מקדש ברנע לראות את
הארץ׃ ויעלו עד נחל אשכול ויראו את הארץ ויניאו את לב
בני ישראל לבלתי בא אל הארץ אשר נתן להם יהוה׃ ויחר
אף יהוה ביום ההוא וישבע לאמר׃ אם יראו האנשים העלים
ממצרים מבן עשרים שנה ומעלה את האדמה אשר נשב
נשבעתי לאברהם ליצחק וליעקב כי לא מלאו אחרי׃ בלתי
כלב בן יפנה הקנזי ויהושע בן נון כי מלאו אחרי יהוה׃ ויחר
אף יהוה בישראל וינעם במדבר ארבעים שנה עד תם כל
הדור העשה הרע בעיני יהוה׃ והנה קמתם תחת אבתיכם
תרבות אנשים חטאים לספות עוד על חרון אף יהוה אל
ישראל׃ כי תשובן מאחריו ויסף עוד להניחו במדבר ושחתם

ובעיר סגי
הוה לבני ראובן ולבני גד תקיף
לחדא וחזו ית ארע יעזר וית
ארע גלעד והא אתרא אתר כשר
כשר לבית בעיר׃ ואתו בני גד ו
ובני ראובן ואמרו למשה ולאל
לאלעזר כהנא ולרברבי כנשתא
למימר׃ עטרות ודיבון ויעזר ונ
ונמרה וחשבון ואלעלא ושבם ונב
ונבו ובען׃ ארעא דמחא יי׳ ית
יתבהא קדם כנשתא דישר׳ ארע
כשרא לבית בעיר היא ולעבדך
אית בעיר׃ ואמרו אם אשכחנא
רחמין בעינך תתיהב ארעא הדא
לעבדך לאחסנא לא תעבריננא
ית ירדנא׃ ואמר משה לבני גד
ולבני ראובן האחיכון ייתון לא
לאגחא קרבא ואתון תתבון הכא׃
ולמא תונון ית לבא דבני ישר׳
מלמעבר לארעא דיהב להון יי׳׃
כדין עבדו אבהתכון כד שלחית
יתהון מרקם גיאה למחזי ית אר
ארעא׃ וסליקו עד נחלא דאתכ
דאתכלא וחזו ית ארעא ואוניאו
ית לבא דבני ישר׳ בדיל דלא
למיעל לארעא דיהב להון יי׳׃
ותקיף רוגזא דיי׳ ביומא ההוא ק
וקיים למימר׃ אם יחזון גבריא ד
דסליקו ממצרים מבר עשרין
שנין ולעילא ית ארעא דקיימית
לאברהם ליצחק וליעקב ארי ל
לא אשלימו בתר דחלתי׃ להן כ
כלב בר יפנה קניזאה ויהושע
בר נון ארי אשלימו בתר דחלתא
דיי׳׃ ותקיף רוגזא דיי׳ בישר׳ וא
ואטלטלנון במדברא ארבעין שנין
עד דסף כל דרא דעבד דביש ק
קדם יי׳׃ והא קמתון בתר אבהת
אבהתכון תלמידי גבריא חייביא
לאוספא עוד על תקוף רוגזא ד
דיי׳ על ישר׳׃ ארי תתובון מבתר
פולחניה ויוסף עוד לאוחרותהון
במדברא ותחבלון

נבנה למקננו פה· חסים היו על ממונם יותר שבניהם ובנותיהם שהקדימו מקניהם לטפם· אמ' להם משה לא כן עשו העקר עקר והטפל טפל· בנו לכם ערים לטפכם ואחר כך גדרות לצאנכם· ואנחנו נחלץ חושים· נזדרז חמושים כמו מהר שלל חש בז ימהר יחישה· לפני בני ישר'· בראשי גייסות· מתוך שגבורים היו שכן נאמר וטרף זרוע אף קדקד· ואף משה חזר ושנה להם כלת הדברים ואתם תעברו חמושים וגו' חלוצים תעברו לפני אחיכם בני ישר' כל בני חיל וביריחו כתי' והחלוץ עובר לפניהם זה ראובן וגד שקיימו תנאם· וישב טפנו· בעודנו אצל אחינו בערי המבצר שנבנה עכשו· מעבר הירדן והלאה· בעבר המערבי· כי באה נחלתנו· כבר קבלנוה בעבר המזרחי· לצנאכם· תיבה זו מגזרת צנה ואלפים כלם· שאי

לְכָל־הָעָם הַזֶּה׃ ס וַיִּגְּשׁוּ אֵלָיו וַיֹּאמְרוּ גִּדְרֹת
צֹאן נִבְנֶה לְמִקְנֵנוּ פֹּה וְעָרִים לְטַפֵּנוּ׃ וַאֲנַחְנוּ נֵחָלֵץ חֻשִׁים
לִפְנֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל עַד אֲשֶׁר אִם־הֲבִיאֹנֻם אֶל־מְקוֹמָם וְיָשַׁב טַפֵּנוּ
בְּעָרֵי הַמִּבְצָר מִפְּנֵי יֹשְׁבֵי הָאָרֶץ׃ לֹא נָשׁוּב אֶל־בָּתֵּינוּ עַד ה
הִתְנַחֵל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אִישׁ נַחֲלָתוֹ׃ כִּי לֹא נִנְחַל אִתָּם מֵעֵבֶר
לַיַּרְדֵּן וָהָלְאָה כִּי בָאָה נַחֲלָתֵנוּ אֵלֵינוּ מֵעֵבֶר הַיַּרְדֵּן מִזְרָחָה׃
פ וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם מֹשֶׁה אִם־תַּעֲשׂוּן אֶת־הַדָּבָר
הַזֶּה אִם־תֵּחָלְצוּ לִפְנֵי יְהוָה לַמִּלְחָמָה׃ וְעָבַר לָכֶם כָּל־חָלוּץ
אֶת־הַיַּרְדֵּן לִפְנֵי יְהוָה עַד הוֹרִישׁוֹ אֶת־אֹיְבָיו מִפָּנָיו׃ וְנִכְבְּשָׁה
הָאָרֶץ לִפְנֵי יְהוָה וְאַחַר תָּשֻׁבוּ וִהְיִיתֶם נְקִיִּם מֵיְהוָה וּמִיִּשְׂרָאֵל
וְהָיְתָה הָאָרֶץ הַזֹּאת לָכֶם לַאֲחֻזָּה לִפְנֵי יְהוָה׃ וְאִם־לֹא תַעֲשׂוּן
כֵּן הִנֵּה חֲטָאתֶם לַיהוָה וּדְעוּ חַטַּאתְכֶם אֲשֶׁר תִּמְצָא אֶתְכֶם׃
בְּנוּ־לָכֶם עָרִים לְטַפְּכֶם וּגְדֵרֹת לְצֹנַאֲכֶם וְהַיֹּצֵא מִפִּיכֶם תַּעֲשׂוּ׃
וַיֹּאמֶר בְּנֵי־גָד וּבְנֵי רְאוּבֵן אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר עֲבָדֶיךָ יַעֲשׂוּ כַּאֲשֶׁר
אֲדֹנִי מְצַוֶּה׃ טַפֵּנוּ נָשֵׁינוּ מִקְנֵנוּ וְכָל־בְּהֶמְתֵּנוּ יִהְיוּ־שָׁם בְּעָרֵי
הַגִּלְעָד׃ וַעֲבָדֶיךָ יַעַבְרוּ כָּל־חֲלוּץ צָבָא לִפְנֵי יְהוָה לַמִּלְחָמָה
כַּאֲשֶׁר אֲדֹנִי דֹּבֵר׃ וַיְצַו לָהֶם מֹשֶׁה אֵת אֶלְעָזָר הַכֹּהֵן וְאֵת י
יְהוֹשֻׁעַ בִּן־נוּן וְאֶת־רָאשֵׁי אֲבוֹת הַמַּטּוֹת לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל׃ וַיֹּאמֶר
מֹשֶׁה אֲלֵהֶם אִם־יַעַבְרוּ בְנֵי־גָד וּבְנֵי־רְאוּבֵן אִתְּכֶם אֶת ה
הַיַּרְדֵּן כָּל־חָלוּץ לַמִּלְחָמָה לִפְנֵי יְהוָה וְנִכְבְּשָׁה הָאָרֶץ לִפְ
לִפְנֵיכֶם וּנְתַתֶּם לָהֶם אֶת־אֶרֶץ הַגִּלְעָד לַאֲחֻזָּה׃ וְאִם־לֹא יַע

לכל עמא הדין:
וקריבו לותיה ואמרו חטרין דען
נבני לבעירנא הכא וקרוין לט
לטפלנא: ואנחנא נזדרז מזרזין
קדם בני ישר' עד דנעליננון ל
לאתריהון ויתבון טפלנא בקרוין
כריכן מן קדם יתבי ארעא: לא
נתוב לבתנא עד דיחסנון בני
ישר' גבר אחסנתיה: ארי לא נ
נחסן עמהון מעברא לירדנא ו
ולהלא ארי קבילנא אחסנתנא
לנא מעברא דירדנא מדינחא:

ואמר להון משה אם תעבדון ית
פתגמא הדין אם תזרזון קדם
עמא ד׳׳י לקרבא: ויעבר לכון כ
כל דמזרז ית ירדנא קדם עמא
ד׳׳י עד דיתרך ית בעלי דבבוהי
מן קדמוהי: ותתכבש ארעא קדם
עמא ד׳׳י ובתר כן תתובון ותהון
זכאין קדם ד׳׳י ומישראל ותהי א
ארעא הדא לכון לאחסנא קדם
ד׳׳י: ואם לא תעבדון כן הא חבתון
קדם ד׳׳י ודעו חובתכון דתשכח
יתכון: בנו לכון קרוין לטפליכון
ודירין לענכון ודיפוק מפומכון
תעבדון: ואמרו בני גד ובני ר׳
ראובן למשה למימר עבדך יע
יעבדון כמא דרבוני מפקד: טפ
טפלנא נשנא גיתנא וכל בעיר
בעירנא יהון תמן בקרוי גלעד:
ועבדך יעברון כל מזרז חילא
קדם עמא ד׳׳י לקרבא כמא ד
דרבוני ממלל: ופקיד להון משה
ית אלעזר כהנא וית יהושע בר נ
נון וית רישי אבהת שבטיא לב
לבני ישר': ואמר משה להון א
אם יעברון בני גד ובני ראובן
עמכון ית ירדנא כל דמזרז לקר
לקרבא קדם עמא ד׳׳י ותתכבש
ארעא קדמיכון ותתנון להון ית
ארע גלעד לאחסנא: ואם לא

שאין בו אלף מפסיק בין נון לריש ואלף שבא כאן אחר הנון במקום הי של צנה הוא· מיסודו של ר' משה הדרשן· והיוצא מפיכם תעשו· לגבוה ש שקבלתם עליכם לעבור למלחמה עד כבוש וחלוק שמשה לא בקש מהם אלא ונכבשה ואחר תשובו והם קבלו עליהם עד התנחל הרי הוסיפו להתע להתעכב שבע שחלקו וכן עשו· ויאמר בני גד· כלם כאיש אחד· ויצו להם· כמו עליהם ועל תנאם מנה אלעזר ויהושע כמו ה' ילחם לכם·

ואתנו אחזת נחלתנו · כלומר בידינו וברשותנו תהי אחזת נחלתנו מעבר הזה · ערי מבצר וגדרות צאן · זה סוף פסוק מוסב על תחלת הענין · ויבנו בני גד את הערים הללו להיות ערי מבצר וגדרות צאן · ואת נבו ואת בעל מעון מוסבות שם · נבו ובעל מעון שמות ע"ז הם והיו האמוריים קורים עריהם על שם ע"ז שלהם ובני ראובן הסבו את שמם לשמות אחרים וזהו מוסבות שם נבו ובעל מעון מוסבות לשם אחר · ואת שבמה · בנו שבמה והיא שבם האמורה למעלה · ויורש · כתרגומו ותריך · שתיבת ריש משמשת שתי מחלוקות לשון ירושה ולשון הורשה שהוא טירוד ותירוך · חותיהם · כפרניהון · ויקרא אתהן חות יאיר · לפי שלא היו לו בנים קראם בשמו לזכרון · ויקרא לה נבח · לא מפיק הא וראיתי ביסוד של ר' משה לפי שלא נתקיים לה שם זה פ'

יעברו חלוצים אתכם ונאחזו בתככם בארץ כנען : ויענו בני גד ובני ראובן לאמר את אשר דבר יהוה אל עבדיך כן נעשה : נחנו נעבר חלוצים לפני יהוה ארץ כנען ואתנו אחזת נחלתנו מעבר לירדן : ויתן להם משה לבני גד ולבני ראובן ולחצי שבט מנשה בן יוסף את ממלכת סיחן מלך האמרי ואת ממלכת עוג מלך הבשן הארץ לעריה בגבלת ערי הארץ סביב : ויבנו בני גד את דיבן ואת עטרת ואת ערער : ואת עטרת שופן ואת יעזר ויגבהה : ואת בית נמרה ואת בית הרן ערי מבצר וגדרת צאן : ובני ראובן בנו את חשבון ואת אלעלא ואת קריתים : ואת נבו ואת בעל מעון מוסבת שם ואת שבמה ויקראו בשמת את שמות הערים אשר בנו : וילכו בני מכיר בן מנשה גלעדה וילכדה ויורש את האמרי אשר בה : ויתן משה את הגלעד למכיר בן מנשה וישב בה : ויאיר בן מנשה הלך וילכד את חותיהם ויקרא אתהן חות יאיר : ונבח הלך וילכד את קנת ואת בנתיה ויקרא לה נבח בשמו : פ

יעברון מזרזין עמכון ויחסנון ביניכון בארעא דכנען : ואתיבו בני גד ובני ראובן למימר ית דמליל יי לעבדך כן נעביד : נחנא נעבר מזרזין קדם עמא דיי לארעא דכנען ועמנא אחסנת אחסנתנא מעברא לירדנא : ויהב להון משה לבני גד ולבני ראובן ולפלגות שבטא דמנשה בר יוסף ית מלכות סיחון מלכא דאמוראה וית מלכות עוג מלכא דמתנן ארעא לקרוהא בתחומין קרוי ארעא סחור סחור : ובנו בני גד ית דיבון וית עטרות וית ערוער : וית עטרות שופן וית יעזר ורמתא : וית בית נמרין וית בית הרן קרוין כריכן ומדירין דען : ובני ראובן בנו ית חשבון וית אלעלא וית קריתים : וית נבו וית בעל מעון מקפן שמהן וית שבמא וקרו בשמהן ית שום קרויא דבנו : ואזלו בני מכיר בר מנשה לגלעד וכבשוה ותריך ית אמוראה דבה : ויהב משה ית גלעד למכיר בר מנשה ויתיב בה : ויאיר בר מנשה אזל וכבש ית כפרניהון וקרא יתהון כפרני יאיר : ונבח אזל וכבש ית קנת וית כפרנהא וקרא לה נבח בשמיה

פרשה

אלה מסעי בני ישראל אשר יצאו מארץ מצרים לצבאתם ביד משה ואהרן : ויכתב משה את מוצאיהם למסעיהם על פי יהוה ואלה מסעיהם למוצאיהם : ויסעו מרעמסס בחדש הראשון בחמשה עשר יום לחדש הראשון ממחרת הפסח יצאו בני ישראל ביד רמה לעיני כל מצרים : ומצרים מק

פרשה

אלין מטלני בני ישראל דנפקו מארעא דמצרים לחיליהון בידא דמשה ואהרן : וכתב משה ית מפקניהון למטלניהון על פי מימרא דיי ואלין מטלניהון למפקניהון : ונטלו מרעמסס בירחא קדמאה בחמשת עשר יומא לירחא קדמאה מבתר פסחא נפקו בני ישראל בריש גלי לעיני כל מצראי : ומצראי

לשיכך הוא רפה שמשמע פורשו כמו לא ותמהני מה ידרוש בשתי תיבות הדומין לה ויאמר לה בעז לבנות לה בית · ·

השלמת ראשי המטות ·

אלה מסעי

למה נכתבו המסעות הללו להודיע חסדיו של מקום שאע"פ שגזר עליהם לטלטלם ולהניעם במדבר לא תאמר שהיו נעים ומטולטלים ממסע למסע כל ארבעים שנה ולא היתה להם מנוחה שהרי אין כאן אלא ארבעים ושתים מסעות · צא מהן יד' שכולם היו בשנה ראשונה קודם גזירה שנסעו מרעמסס עד שבאו לרתמה שמשם נשתלחו מרגלים שנ' ואחר נסעו העם מחצרות וגו' שלח לך אנשים וכאן הוא אומר ויסעו מחצרות ויחנו ברתמה למדת שהיא במדבר פארן ועוד הוצא משם שמנה מסעות שהיו לאחר מיתת אהרן מהור ההר עד ערבות מואב בשנת הארבעים נמצא שכל שלשים ושמנה שנה לא נסעו אלא עשרים מסעות זו מיסודו של ר' משה · ור' תנחומא דרש בו דרשה אחרת משל למלך שהיה בנו חולה והוליכו למקום רחוק לרפאותו כיון שהיו חוזרין התחיל אביו מונה כל המסעות אמר לו כאן ישננו כאן הוקרנו כאן חששת את ראשך כו' ושאר פסקי' ערוכים במבל' · ויחנו ברתמה · על שם לשון הרע של מרגלים שנ' מה יתן לך ומה יוסף לך לשון רמיה · חצי גבור שנונים עם גחלי רתמים ·

מְקַבְּרִים אֵת אֲשֶׁר הִכָּה יְהוָה בָּהֶם כָּל־בְּכוֹר וּבֵאלֹהֵיהֶם
עָשָׂה יְהוָה שְׁפָטִים׃ וַיִּסְעוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל מֵרַעְמְסֵס וַיַּחֲנוּ בְּסֻכֹּת׃
וַיִּסְעוּ מִסֻּכֹּת וַיַּחֲנוּ בְאֵתָם אֲשֶׁר בִּקְצֵה הַמִּדְבָּר׃ וַיִּסְעוּ מֵאֵתָם
וַיָּשָׁב עַל־פִּי הַחִירֹת אֲשֶׁר עַל־פְּנֵי בַּעַל צְפוֹן וַיַּחֲנוּ לִפְנֵי מִגְדֹּל׃
וַיִּסְעוּ מִפְּנֵי הַחִירֹת וַיַּעַבְרוּ בְתוֹךְ־הַיָּם הַמִּדְבָּרָה וַיֵּלְכוּ דֶּרֶךְ
שְׁלֹשֶׁת יָמִים בְּמִדְבַּר אֵתָם וַיַּחֲנוּ בְּמָרָה׃ וַיִּסְעוּ מִמָּרָה וַיָּבֹאוּ
אֵילִמָה וּבְאֵילִם שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה עֵינֹת מַיִם וְשִׁבְעִים תְּמָרִים ו
וַיַּחֲנוּ־שָׁם׃ וַיִּסְעוּ מֵאֵילִם וַיַּחֲנוּ עַל־יַם־סוּף׃ וַיִּסְעוּ מִיַּם־סוּף וַיַּחֲנוּ
בְּמִדְבַּר־סִין׃ וַיִּסְעוּ מִמִּדְבַּר־סִין וַיַּחֲנוּ בְּדָפְקָה׃ וַיִּסְעוּ מִדָּפְקָה
וַיַּחֲנוּ בְּאָלוּשׁ׃ וַיִּסְעוּ מֵאָלוּשׁ וַיַּחֲנוּ בִּרְפִידִם וְלֹא־הָיָה שָׁם מַיִם
לָעָם לִשְׁתּוֹת׃ וַיִּסְעוּ מֵרְפִידִם וַיַּחֲנוּ בְּמִדְבַּר סִינָי׃ וַיִּסְעוּ מִמִּדְבַּר
סִינָי וַיַּחֲנוּ בְּקִבְרֹת הַתַּאֲוָה׃ וַיִּסְעוּ מִקִּבְרֹת הַתַּאֲוָה וַיַּחֲנוּ ב
בַּחֲצֵרֹת׃ וַיִּסְעוּ מֵחֲצֵרֹת וַיַּחֲנוּ בְּרִתְמָה׃ וַיִּסְעוּ מֵרִתְמָה וַיַּחֲנוּ
בְּרִמֹּן פָּרֶץ׃ וַיִּסְעוּ מֵרִמֹּן פָּרֶץ וַיַּחֲנוּ בְּלִבְנָה׃ וַיִּסְעוּ מִלִּבְנָה וַיַּחֲנוּ
בְּרִסָּה׃ וַיִּסְעוּ מֵרִסָּה וַיַּחֲנוּ בִּקְהֵלָתָה׃ וַיִּסְעוּ מִקְּהֵלָתָה וַיַּחֲנוּ
בְּהַר־שָׁפֶר׃ וַיִּסְעוּ מֵהַר־שָׁפֶר וַיַּחֲנוּ בַּחֲרָדָה׃ וַיִּסְעוּ מֵחֲרָדָה
וַיַּחֲנוּ בְּמַקְהֵלֹת׃ וַיִּסְעוּ מִמַּקְהֵלֹת וַיַּחֲנוּ בְּתָחַת׃ וַיִּסְעוּ מִתָּחַת
וַיַּחֲנוּ בְּתָרַח׃ וַיִּסְעוּ מִתָּרַח וַיַּחֲנוּ בְּמִתְקָה׃ וַיִּסְעוּ מִמִּתְקָה וַיַּחֲנוּ
בְּחַשְׁמֹנָה׃ וַיִּסְעוּ מֵחַשְׁמֹנָה וַיַּחֲנוּ בְּמֹסֵרוֹת׃ וַיִּסְעוּ מִמֹּסֵרוֹת וַיַּחֲנוּ
בִּבְנֵי יַעֲקָן׃ וַיִּסְעוּ מִבְּנֵי יַעֲקָן וַיַּחֲנוּ בְּחֹר הַגִּדְגָּד׃ וַיִּסְעוּ מֵחֹר ה
הַגִּדְגָּד וַיַּחֲנוּ בְּיָטְבָתָה׃ וַיִּסְעוּ מִיָּטְבָתָה וַיַּחֲנוּ בְּעַבְרֹנָה׃ וַיִּסְעוּ

מקברין ית דקטל יי בהון כל ב
בוכרא ובטעותהון עבד יי דינין׃
ונטלו בני ישראל מרעמסס ושרו
בסכות׃ ונטלו מסכות ושרו באיתם
דבסטר מדברא׃ ונטלו מאיתם
ותב על פום חירתא דקדם בעל
צפון ושרו קדם מגדול׃ ונטלו מ
קדם חירתא ועברו בגו ימא
למדברא ואזלו מהלך תלתא יו
יומין במדברא דאיתם ושרו במ
במרה׃ ונטלו ממרה ואתו לאילים
ובאילים תרי עסר מבועין דמין
ושבעין דקלין ושרו תמן׃ ונטלו
מאילים ושרו על ימא דסוף׃ ונ
ונטלו מימא דסוף ושרו במדב
במדברא דסין׃ ונטלו ממדברא
דסין ושרו בדפקה׃ ונטלו מדפקה
ושרו באלוש׃ ונטלו מאלוש וש
ושרו ברפידים ולא הוה תמן מיא
למשתי לעמא׃ ונטלו מרפידים
ושרו במדברא דסיני׃ ונטלו מ
ממדברא דסיני ושרו בקברי דמ
דמשאלי׃ ונטלו מקברי דמש
דמשאלי ושרו בחצרות׃ ונטלו
מחצרות ושרו ברתמה׃ ונטלו מ
מרתמה ושרו ברמון פרץ׃ ונטלו
מרמון פרץ ושרו בלבנה׃ ונטלו
מלבנה ושרו ברסה׃ ונטלו מרסה
ושרו בקהלתא׃ ונטלו מקהלתא
ושרו בטורא דשפר׃ ונטלו מטורא
דשפר ושרו בחרדה׃ ונטלו מחר
מחרדה ושרו במקהלות׃ ונטלו
ממקהלות ושרו בתחת׃ ונטלו מ
מתחת ושרו בתרח׃ ונטלו מתרח
ושרו במתקה׃ ונטלו ממתקה וש
ושרו בחשמונה׃ ונטלו מחשמונה
ושרו במוסרות׃ ונטלו ממוסרות
ושרו בבני יעקן׃ ונטלו מבני
יעקן ושרו בחור הגדגד׃ ונטלו
מחור הגדגד ושרו ביטבתה׃ ונט
ונטלו מיטבתה ושרו בעברונה׃

ונטלו

על פי ה' · מלמד שמת בנשיקה · וישמע הכנעני · כאן למדך שמיתת אהרן היא השמועה שנסתלקו ענני כבוד וכסבור נתנה רשות להלחם בישר' לכך חזר וכתבה · בעיי העברים · לשון חורבות וגלים כמו לעי השדה · שמו את ירושלים לעיים · מבית הישימות עד אבל השטים · כאן למדך שעור מחנה ישר' שנים עשר מיל דאמר רבה בר בר חנה לדידי חזי לי ההוא אתרא כו' · אבל השטים · מישור של שטים אבל שמו · כי אתם עוברים את הירדן וגו' והורשתם וגו' והלא כמה פעמים הוזהרו על כך אלא כך אמר להם משה כשאתם עוברים בירדן ביבשה על מנת כן תעברו ואם לאו מים באין ושוטפין אתכם וכן מצינו שאמר להם יהושע בעודם בירדן · והורשתם · וגרשתם · משכיותם · כתרגו' בית סגדתהון על שם שהיו מסככין

מעברנה ויחנו בעצין גבר : ויסעו מעצין גבר ויחנו במדבר צן הוא קדש : ויסעו מקדש ויחנו בהר ההר בקצה ארץ אדום : ויעל אהרן הכהן אל הר ההר על פי יהוה וימת שם בשנת הארבעים לצאת בני ישראל מארץ מצרים בחדש החמישי באחד לחדש : ואהרן בן שלש ועשרים ומאת שנה במתו בהר ההר : ס וישמע הכנעני מלך ערד והוא ישב בנגב בארץ כנען בבא בני ישראל : ויסעו מהר ההר ויחנו בצלמנה : ויסעו מצלמנה ויחנו בפונן : ויסעו מפונן ויחנו באבת : ויסעו מאבת ויחנו בעיי העברים בגבול מואב : ויסעו מעיים ויחנו בדיבן גד : ויסעו מדיבן גד ויחנו בעלמן דבלתימה : ויסעו מעלמן דבלתימה ויחנו בהרי העברים לפני נבו : ויסעו מהרי העברים ויחנו בערבת מואב על ירדן ירחו : ויחנו על הירדן מבית הישמת עד אבל השטים בערבת מואב : ס וידבר יהוה אל משה בערבת מואב על ירדן ירחו לאמר : דבר אל בני ישראל ואמרת אלהם כי אתם עברים את הירדן אל ארץ כנען : והורשתם את כל ישבי הארץ מפניכם ואבדתם את כל משכיתם ואת כל צלמי מסכתם תאבדו ואת כל במותם תשמידו : והורשתם את הארץ וישבתם בה כי לכם נתתי את הארץ לרשת אתה : והתנחלתם את הארץ בגורל למשפחתיכם לרב תרבו את נחלתו ולמעט תמעיט את נחלתו אל אשר יצא לו שמה

מעברונה ושרו בעציון גבר : ונטלו מעציון גבר ושרו במדברא דצין היא רקם : ונטלו מרקם ושרו בהור טורא בסיפי ארעא דאדום : וסלק אהרן כהנא להור טורא על מימרא דיי' ומית תמן בשנת ארבעין למפק בני ישר' מארעא דמצרים בירחא חמישאה בחד לירחא : ואהרן בר מאה ועשרין ותלת שנין כד מית בהור טורא :

ושמע כנענאה מלכא דערד והוא יתיב בדרומא בארעא דכנען במיתי בני ישר' : ונטלו מהור טורא ושרו בצלמונה : ונטלו מצלמונה ושרו בפונן : ונטלו מפונן ושרו באובות : ונטלו מאובות ושרו במגזת עבראי בתחום מואב : ונטלו ממגזתא ושרו בדיבון גד : ונטלו מדיבון גד ושרו בעלמון דבלתים : ונטלו מעלמון דבלתים ושרו בטורי דעבראי קדם נבו : ונטלו מטורי דעבראי ושרו במישריא דמואב על ירדנא דיריחו : ושרו על ירדנא מבית ישימות עד מישר שטים במישריא דמואב

ומליל יי' עם משה במישריא דמואב על ירדנא דיריחו למימר : מליל עם בני ישר' ותימר להון ארי אתון עברין ית ירדנא לארעא דכנען : ותתרכון ית כל יתבי ארעא מן קדמיכון ותאבדון ית כל בית סגדתהון וית כל צלמי מתכתהון תובדון וית כל במתהון תשיצון : ותתרכון ית יתבי ארעא ותתבון בה ארי לכון יהבית ית ארעא למירת יתה : ותתחסנון ית ארעא בעדבא לזרעיתכון לסגיאי תסגון ית אחסנתהון ולזעירי תזעירון ית אחסנתהון לדיפוק ליה תמן

את הקרקע ברצפת אבנים של שיש להשתחוות עליה · מסכותם · כתרגומו מתכתהון · והורשתם את הארץ · והורשתם אותה מיושביה ואז וישבתם בה תוכלו להתקיים בה · אל אשר יצא לו שמה · מקרא קצר הוא זה אל מקום אשר יצא לו הגורל לו יהיה ·

למטות אבותיכם. לפי חשבון יוצאי מצרים. דא"א בשנים עשר גבולין כמנין השבטים: והיה אשר תותירו מהם. יהיו לכם לרעה: לשכים בעיניכם. ל
ליתדות המנקרות עיניכם תרגום של יתדות סיכיא: ולצנינים. פותרים בן העתקים לשון סוכות קוצים המסככת אתכם לסגור ולכלוא אתכם שאין
יוצא ובא: וצררו אתכם. כתרגומו: זאת הארץ אשר תפל לכם וגו'. לפי שהרבה מצות נוהגות בארץ ואין נוהגות בחוצה לארץ הוצרך לכתוב מצרני
גבולי רוחותיה סביב לומר לך מן הגבולים ולפנים המצות נוהגות: תפל לכם. על שם שנתחלקה בגורל נקראת חלוקה לשון נפילה. ומדרש אגדה
אומר על ידי שהפיל הקב"ה שריהם של שבעה אומות מן השמים וכפתן לפני משה אמר לו ראה אין בהם עוד כח: והיה לכם פאת נגב. רוח דר

הגורל לו יהיה למטות אבתיכם תתנחלו: ואם לא תורישו
את ישבי הארץ מפניכם והיה אשר תותירו מהם לשכים
בעיניכם ולצנינם בצדיכם וצררו אתכם על הארץ אשר
אתם ישבים בה: והיה כאשר דמיתי לעשות להם אעשה
לכם: ס וידבר יהוה אל משה לאמר:
צו את בני ישראל ואמרת אלהם כי אתם באים אל הארץ
כנען זאת הארץ אשר תפל לכם בנחלה ארץ כנען לגב
לגבלתיה: והיה לכם פאת נגב ממדבר צן על ידי אדום והיה
לכם גבול נגב מקצה ים המלח קדמה: ונסב לכם הגבול
מנגב למעלה עקרבים ועבר צנה והיה תוצאתיו מנגב ל
לקדש ברנע ויצא חצר אדר ועבר עצמנה: ונסב הגבול מ
מעצמון נחלה מצרים והיו תוצאתיו הימה: וגבול ים והיה לכם
הים הגדול וגבול זה יהיה לכם גבול ים: וזה יהיה לכם גבול
צפון מן הים הגדל תתאו לכם הר ההר: מהר ההר תתאו
לבא חמת והיו תוצאת הגבל צדדה: ויצא הגבל זפרנה והיו
תוצאתיו חצר עינן זה יהיה לכם גבול צפון: והתאויתם לכם
לגבול קדמה מחצר עינן שפמה: וירד הגבל משפם הרבלה
מקדם לעין וירד הגבל ומחה על כתף ים כנרת קדמה:
וירד הגבול הירדנה והיו תוצאתיו ים המלח זאת תהיה לכם

עדבא דליה יהי לשבטי אבהתכון
תחסנון: ואם לא תתרכון ית יתבי
ארעא מן קדמיכון ויהי דתשא'
דתשארון מנהון לסיבן כלן די
זין ליקבליכון ולמסרין סחרנכון
ויעיקון לכון על ארעא דאתון
יתבין בה: ויהי כמה דחשבית ל
למעבד להון אעבד לכון:
ומליל יי' עם משה למימר: פקד
ית בני ישראל ותימר להון ארי
אתון עלין לארעא דכנען דא
ארעא דתתפליג לכון באחסנא
ארעא דכנען לתחומהא: ויהי ל
לכון רוח דרומא ממדברא דצ
דצין על תחומי אדום ויהי לכון
תחום דרומא מסיפי ימא דמ
דמלחא קדומא: ויסחר לכון ת
תחומא מדרומא למסקנא דעק
דעקרבין ויעיבר לצין ויהון מפ
מפקנוהי מדרומא לרקם גיאה ו
ויפוק לחצר אדר ויעיבר לע
לעצמון: ויסחר תחומא מע
מעצמון לנחלא דמצרים ויהון
מפקנוהי לימא: ותחום מערבא
ויהי לכון ימא רבא ותחומיה ד
דין יהי לכון תחום מערבא: ודין
יהי לכון תחום צפונא מן ימא
רבא תכונון לכון להור טורא:
מהור טורא תכונון למעלי חמת
ויהון מפקני תחומא לצדד: ויפ
ויפוק תחומא לזפרון ויהון מפקנוהי ל
לחצר עינן דין יהי לכון תחום
צפונא: ותכונון לכון לתחום קד
קדומא מחצר עינן לשפם: ויח
ויחות תחומא משפם לרבלא מ
ממדנח לעין ויחות תחומא ו
וימטי על כיף ים גנסר קדומא:
ויחות תחומא לירדנא ויהון מ
מפקנוהי לימא דמלחא דא תהי לכון

רוח דרומית אשר מן המזרח למערב. ממדבר צין. אשר אצל אדום מתחיל מקצוע דרומית מזרחית של ארץ כנען. כיצד. שלש ארצות יוש'
יושבות בדרומה של ארץ ישראל זו אצל זו קצת ארץ מצרים וארץ אדום כולה וארץ מואב כולה. ארץ מצרים במקצוע דרומית מערבית שנ' בפר'
בפרשה זו שמעון נחלה מצרים והים תוצאותיו הימה ונחל מצרים היה מהלך על פני ארץ מצרים שנ' מן השחור אשר על פני מצרים ומפסיק ב
בין ארץ מצרים לארץ ישראל. וארץ אדום אצלה לצד המזרח וארץ מואב אצל ארץ אדום בסוף הדרום למזרח. וכשיצאו ישראל ממצרים א
אם רצה המקום לקרב את כניסתם לארץ. היה מעבירים את הנילוס לצד צפון ובאין לארץ ישראל ולא עשה כן וזהו שנ' ולא נחם אלהים דרך
ארץ פלשתים שהם יושבים על הים במערבה של ארץ כנען כענין שנ' בפלשתים יושבי חבל הים גוי כרתים ולא נחם אותו הדרך אלא הסיבן ל
והוציאם דרך דרומה אל המדבר והוא שקראו יחזקאל מדבר העמים לפי שהיו כמה אומות יושבים בצדו והולכין אצל דרומה מן המערב כלפי
מזרח תמיד עד שבאו לדרומה של ארץ אדום ובקשו ממלך אדום שיניחם לעבור דרך ארצם וליכנס לארץ דרך רחבה ולא רצה והוצרכו לסבב
את כל דרומה של אדום עד בואם לדרומה של ארץ מואב שנאמר וגם אל מלך מואב שלח ולא אבה והלכו כל דרומה של מואב עד סופו ו
ומשם הפכו פניהם לצפון עד שסבבו כל מיצר מזרחי שלה לרחבה וכשכלו את מזרחה מצאו את ארץ סיחון ועוג שהיו יושבין במזרחה של ארץ
כנען והירדן מפסיק ביניהם וזהו שנאמר ביפתח וילך במדבר ויסב את ארץ אדום ואת ארץ מואב ויבא ממזרח שמש לארץ מואב וכבשו את
ארץ סיחון ועוג שהיה בצפונה של ארץ מואב וקרבו עד הירדן והוא כנגד מקצוע צפונה מערבה של ארץ מואב נמצא שארץ כנען שבעבר
הירדן למערב היה מקצוע דרומית מזרחית שלה אצל אדום. ונסב לכם הגבול מנגב למעלה עקרבים. כל מקום שנ' ונסב או ויצא מלמד שלא היה
המיצר שוה אלא הולך ויוצא לחוץ יוצא המיצר ועוקם לצד צפונו של עולם באלכסון לצד מערב ועובר המיצר בדרומה של מעלה עקרבים לפניה שמ
המיצר. ועבר צנה. אל צין כמו מצריימה. והיו תוצאותיו. קצותיו בדרומה של קדש ברנע. ויצא חצר אדר. מתפשט המיצר ומרחיב לצד צפון ונ
ונמשך עוד באלכסון למערב ובא לו לחצר אדר ומשם לעצמון ומשם לנחל מצרים. ולשון ונסב האמור כאן לפי שכתב ויצא חצר אדר ש

שהתחיל להרחיב משיצא את קדש ברנע והרחב אותה ריצועה שבלטה לצד צפון היתה מקדש עד עצמון ומשם והלאה מקצר המיצר ונכנס לצד הדרום ובא לו לנחל מצרים ומשם לצד המערב אל הים שהוא מיצר מערבה של כל ארץ ישראל· נחלא כאל מצרים במקצוע מערבית דרומית· והיו תוצאותיו הימה· אל מיצר המערב שאין עוד גבול נגב מאריך לצד המערב משם והלאה· וגבול ים· ומיצר מערבי מהו והיה לכם הים הגדול למיצר וגבול הנסים שבתוך הים אף הם מן הגבול והם איים שקורים איסולש· גבול צפון· מיצר צפון· מן הים תתאו להר ההר שהוא במקצוע צפונית מערבית וראשו משופע ונכנס לתוך הים ויש· שרוחב הים לפנים הימנו ותוכה הימנו· תתאו· תשפעו לכם לנטות ממערב לצפון· אל הר ההר. התאו

הָאָרֶץ לִגְבֻלֹתֶיהָ סָבִיב: וַיְצַו מֹשֶׁה אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר זֹאת הָאָרֶץ אֲשֶׁר תִּתְנַחֲלוּ אֹתָהּ בְּגוֹרָל אֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה לָתֵת לְתִשְׁעַת הַמַּטּוֹת וַחֲצִי הַמַּטֶּה: כִּי לָקְחוּ מַטֵּה בְנֵי הָרְאוּבֵנִי לְבֵית אֲבֹתָם וּמַטֵּה בְנֵי־הַגָּדִי לְבֵית אֲבֹתָם וַחֲצִי מַטֵּה מְנַשֶּׁה לָקְחוּ נַחֲלָתָם: שְׁנֵי הַמַּטּוֹת וַחֲצִי הַמַּטֶּה לָקְחוּ נַחֲלָתָם מֵעֵבֶר לְיַרְדֵּן יְרֵחוֹ קֵדְמָה מִזְרָחָה: פ

וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר: אֵלֶּה שְׁמוֹת הָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר־יִנְחֲלוּ לָכֶם אֶת־הָאָרֶץ אֶלְעָזָר הַכֹּהֵן וִיהוֹשֻׁעַ בִּן־נוּן: וְנָשִׂיא אֶחָד נָשִׂיא אֶחָד מִמַּטֶּה תִּקְחוּ לִנְחֹל אֶת־הָאָרֶץ: וְאֵלֶּה שְׁמוֹת הָאֲנָשִׁים לְמַטֵּה יְהוּדָה כָּלֵב בֶּן־יְפֻנֶּה: וּלְמַטֵּה בְּנֵי שִׁמְעוֹן שְׁמוּאֵל בֶּן־עַמִּיהוּד: לְמַטֵּה בִנְיָמִן אֱלִידָד בֶּן־כִּסְלוֹן: וּלְמַטֵּה בְנֵי־דָן נָשִׂיא בֻּקִּי בֶּן־יָגְלִי: לִבְנֵי יוֹסֵף לְמַטֵּה בְנֵי־מְנַשֶּׁה נָשִׂיא חַנִּיאֵל בֶּן־אֵפֹד: וְל וּלְמַטֵּה בְנֵי־אֶפְרַיִם נָשִׂיא קְמוּאֵל בֶּן־שִׁפְטָן: וּלְמַטֵּה בְנֵי־זְבוּלֻן נָשִׂיא אֱלִיצָפָן בֶּן־פַּרְנָךְ: וּלְמַטֵּה בְנֵי־יִשָּׂשכָר נָשִׂיא פַּלְטִיאֵל בֶּן־עַזָּן: וּלְמַטֵּה בְנֵי־אָשֵׁר נָשִׂיא אֲחִיהוּד בֶּן־שְׁלֹמִי: וּלְמַטֵּה בְנֵי־נַפְתָּלִי נָשִׂיא פְּדַהְאֵל בֶּן־עַמִּיהוּד: אֵלֶּה אֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה לְנַחֵל אֶת־בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל בְּאֶרֶץ כְּנָעַן: פ

וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה בְּעַרְבֹת מוֹאָב עַל־יַרְדֵּן יְרֵחוֹ לֵאמֹר: צַו אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְנָתְנוּ לַלְוִיִּם מִנַּחֲלַת אֲחֻזָּתָם עָרִים לָשָׁבֶת וּמִגְרָשׁ

ארעא לתחומהא סחור סחור: ופקיד משה ית בני ישראל למימר דא ארעא דתחסנון יתה בעדבא דפקיד יי למתן לתשעת שבטין ופלגות שבטא: ארי קבילו שבטא דבני ראובן לבית אבהתהון ושבטא דבני גד לבית אבהתהון ופלגות שבטא דמנשה קבילו אחסנתהון: תרין שבטין ופלגות שבטא קבילו אחסנתהון מעברא לירדנא דיריחו קדומא מדנחא:

ומליל יי עם משה למימר: אלין שמהת גבריא דיחסנון לכון ית ארעא אלעזר כהנא ויהושע בר נון: ורבא חד רבא חד משבטא תדברון לאחסנא ית ארעא: ואלין שמהת גבריא לשבטא דיהודה כלב בר יפנה: ולשבטא דבני שמעון שמואל בר עמיהוד: לשבטא דבנימין אלידד בר כסלון: ולשבטא דבני דן רבא בקי בר יגלי: לבני יוסף לשבטא דבני מנשה רבא חניאל בר אפד: ולשבטא דבני אפרים רבא קמואל בר שפטן: ולשבטא דבני זבולן רבא אליצפן בר פרנך: ולשבטא דבני יששכר רבא פלטיאל בר עזן: ולשבטא דבני אשר רבא אחיהוד בר שלומי: ולשבטא דבני נפתלי רבא פדהאל בר עמיהוד: אלין דפקיד יי לאחסנא ית בני ישראל בארעא דכנען:

ומליל יי עם משה במשריא דמואב על ירדנא דיריחו למימר: פקד ית בני ישראל ויתנון ללואי מאחסנת אחודתהון קרוין למתב ורוח

לשון סיבה כמו אל תא הרצים· ותאי השער· היציע שקורין אפנדיץ שהוא מסבב ומשופע· שהר ההר מסבב והלכו את מיצר צפון לצד המזרח ותצא ותגעגו בלבאת חמת וזו אנטוכיא· תוצאות הגבול· סופי הגבול כל מקום שנ' תוצאות הגבול או המיצר כלה שם לגמרי ואינו עובר להלן כלל או מ משם שמשפע ומרחיב ויוצא לאחורין להמשך להלן באלכסון יותר מן הרוחב הראשון ולצפון רוחב המדה הראשון קרוי תוצאות ששם כלה אותה מדה· והיו תוצאותיו חצר עינן· הוא היה סוף המיצר הצפוני ונמשכת חצר עינן במקצוע צפונית מזרחית ומשם והתאויתם לכם אל מיצר המזרחי והתאויתם לשון סיבה ונטייה כמו תתאו· שפמה· במיצר המזרחי ומשם הרבלה· מקדם לעין· שם מקום והמיצר הולך במזרחו כשיצא הצין לפנים מן המיצר ומארץ ישראל הוא· וירד הגבול· כל שהגבול הולך מצפון לדרום הוא יורד והולך· ומחה אל כתף ים כנרת קדמה שהוא ים כנרת לגבול במערב והגבול במזרח ים כנרת· ומשם ירד אל הירדן והירדן מוסר ובא מן הצפון לדרום באלכסון נוטה לצד מזרח ומתקרב לצד ארץ כנען כם כנגד ים כנרת ומושך לצד מזרחה של ארץ ישראל כנגד כנרת עד שנופל בים המלח ומשם כלה הגבול בתוצאותיו אל ים המלח שמשם התחלת

פיר מקצוע דרומית מזרחית הרי ככבת מונה למערב רוחותיה קדמה מזרחה אל פני העולם שיש במזרח סוף מזרחית קרויה פנים ומערבית קרויה אחור לפיכך דרום ימין וצפון לשמאל אשר ינחלו לכם בשבילכם כל נשיא ונשיא מצרפם לשבטו ומחלק נחלת השבט למשפחות ול ולגברים ובורר לכל אחד חלק הגון ומה שהם עושים יהיה עשוי כאלו עשאום שלוחים ולא יתכן לפרש לכם זה ככל לכם שבמקרא שאם כן היה ל לו לכתוב ינחילו לכם ינחלו משמע שהם נוחלים לכם בשבילכם ובמקומכם כמו ה' ילחם לכם לנחל את הארץ שהוא נוחל ומחלק אותה במקומכם לנחל את בני ישראל שהם ינחילו אותה לכם לחלוקותיה ומגרש רוחות מקום חלק חוץ לעיר סביב להיות לנוי לעיר ואין רשאין לבנות שם בית ו

לֶעָרִים סְבִיבֹתֵיהֶם תִּתְּנוּ לַלְוִיִּם׃ וְהָיוּ הֶעָרִים לָהֶם לָשָׁבֶת
וּמִגְרְשֵׁיהֶם יִהְיוּ לִבְהֶמְתָּם וְלִרְכֻשָׁם וּלְכֹל חַיָּתָם׃ וּמִגְרְשֵׁי
הֶעָרִים אֲשֶׁר תִּתְּנוּ לַלְוִיִּם מִקִּיר הָעִיר וָחוּצָה אֶלֶף אַמָּה סָבִיב׃
וּמַדֹּתֶם מִחוּץ לָעִיר אֶת־פְּאַת־קֵדְמָה אַלְפַּיִם בָּאַמָּה וְאֶת־פְּאַת
נֶגֶב אַלְפַּיִם בָּאַמָּה וְאֶת־פְּאַת־יָם אַלְפַּיִם בָּאַמָּה וְאֵת פְּאַת צָפוֹן
אַלְפַּיִם בָּאַמָּה וְהָעִיר בַּתָּוֶךְ זֶה יִהְיֶה לָהֶם מִגְרְשֵׁי הֶעָרִים׃ ו
וְאֵת הֶעָרִים אֲשֶׁר תִּתְּנוּ לַלְוִיִּם אֵת שֵׁשׁ־עָרֵי הַמִּקְלָט אֲשֶׁר
תִּתְּנוּ לָנֻס שָׁמָּה הָרֹצֵחַ וַעֲלֵיהֶם תִּתְּנוּ אַרְבָּעִים וּשְׁתַּיִם עִיר׃
כָּל־הֶעָרִים אֲשֶׁר תִּתְּנוּ לַלְוִיִּם אַרְבָּעִים וּשְׁמֹנֶה עִיר אֶתְהֶן ו
וְאֶת־מִגְרְשֵׁיהֶן׃ וְהֶעָרִים אֲשֶׁר תִּתְּנוּ מֵאֲחֻזַּת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל מֵאֵת
הָרַב תַּרְבּוּ וּמֵאֵת הַמְעַט תַּמְעִיטוּ אִישׁ כְּפִי נַחֲלָתוֹ אֲשֶׁר יִנ
יִנְחָלוּ יִתֵּן מֵעָרָיו לַלְוִיִּם׃ פ וַיְדַבֵּר יְהוָה
אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר׃ דַּבֵּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם כִּי
אַתֶּם עֹבְרִים אֶת־הַיַּרְדֵּן אַרְצָה כְּנָעַן׃ וְהִקְרִיתֶם לָכֶם עָרִים
עָרֵי מִקְלָט תִּהְיֶינָה לָכֶם וְנָס שָׁמָּה רֹצֵחַ מַכֵּה־נֶפֶשׁ בִּשְׁגָגָה׃
וְהָיוּ לָכֶם הֶעָרִים לְמִקְלָט מִגֹּאֵל וְלֹא יָמוּת הָרֹצֵחַ עַד־עָמְדוֹ
לִפְנֵי הָעֵדָה לַמִּשְׁפָּט׃ וְהֶעָרִים אֲשֶׁר תִּתֵּנוּ שֵׁשׁ־עָרֵי מִקְלָט
תִּהְיֶינָה לָכֶם׃ אֵת שְׁלֹשׁ הֶעָרִים תִּתְּנוּ מֵעֵבֶר לַיַּרְדֵּן וְאֵת ש
שְׁלֹשׁ הֶעָרִים תִּתְּנוּ בְּאֶרֶץ כְּנָעַן עָרֵי מִקְלָט תִּהְיֶינָה׃ לִבְנֵי י
יִשְׂרָאֵל וְלַגֵּר וְלַתּוֹשָׁב בְּתוֹכָם תִּהְיֶינָה שֵׁשׁ־הֶעָרִים הָאֵלֶּה
לְמִקְלָט לָנוּס שָׁמָּה כָּל־מַכֵּה־נֶפֶשׁ בִּשְׁגָגָה׃ וְאִם־בִּכְלִי בַרְזֶל

לקרויא סחרניהון תתנון ללואי: ויהוין קרויא להון למתב ורוח נרוחיהון יהון לבעיריהון ולקניינהון ולכל חותהון: ורוחי קרויא דתתנון ללואי מכותל קרתא ל ולברא אלף אמין סחור סחור: ות ותמשחון מברא לקרתא ית רוח קידומא תרין אלפין אמין וית רוח דרומא תרין אלפין אמין וית רוח מערבא תרין אלפין אמין וית ר רוח ציפונא תרין אלפין אמין וק וקרתא במציעא דין יהי להון רו רוחי קרויא: וית קרויא דתתנון ללואי ית שית קרוי שיזבותא דת דתתנון למערק לתמן קטולא ו ועליהון תתנון ארבעין ותרתין קרוין: כל קרויא דתתנון ללואי ארבעין ותמני קרוין יתהין וית רוחיהין: וקרויא דתתנון מאחסנת בני ישראל מן סגיאי תסגון ומן ו וזעירי תזערון גבר כפום אחסנתיה דיחסנון יתן מקרוהי ללואי: ומליל ה' עם משה למימר: מליל עם בני ישראל ותימר להון ארי אתון עברין ית ירדנא לארעא דכנען: ותזמנון לכון קרוין קרוי שזבותא יהוין ל לכון ויערק לתמן קטולא דיקטול נפשא בשלו: ויהוין לכון קרוין לשזבא מגאל דמא ולא ימות קטולא עד דיקום קדם כנשתא לדינא: וקרויא דתתנון שית קר קרוי שזבותא יהוין לכון: ית תלת קרויא תתנון מעברא לירדנא ו וית תלת קרויא תתנון בארעא דכנען קרוי שזבותא יהוין: לבני ישראל ולגיורא ולתותבא דבינ דביניהון יהוין שית קרויא האל האלין לשזבא למערק לתמן כ כל דיקטול נפשא בשלו: ואם ב במאן דפרזל

ולא לבנות כרם ולא לזרוע זריעה ולבהמתם. ולרכושם. ולכל חיתם. לכל צרכיהם. אלף אמה סביב. ואחריו הוא אומר אלפים אמה. הא כיצד אלפים הוא נותן להם סביב ומהם אלף הפנימי למגרש והחיצונים לשדות וכרמים. והקריתם. אין הקריה אלא לשון הזמנה וכן הוא אומר כי הקרה ה' אלהיך לפני. גואל. שהוא קרוב לנרצח. שש ערי מקלט מגיד שאף על פי שהבדיל משה בחייו שלש ערים בעבר הירדן לא היו קולטות עד שנבחרו שלש שנתן יהושע בארץ כנען. את שלש הערים וגו'. אף על פי שבארץ כנען תשעה שבטים וכאן אינן אלא שנים השוה מנין ערי מקלט שלהם משום דבגלעד נפישי רוצחים דכתיב גלעד קרית פועלי און עקובה מדם. ואם בכלי ברזל הכהו. אין זה מדבר בהורג בשוגג אלא בהורג במזיד ובא לל

ללמד שההורג בכל דבר שצריך שיהא בו שעור כדי להמית שנ׳ בכלם אשר ימות בו ודמתרגמי׳ דהיא כמסת דימות בה׳ חוץ מן הברזל שגלוי וידוע לפני הקב״ה שהברזל ממית בכל שהוא אפי׳ מחט לפיכך לא נתנה בו תורה שיעור לכתוב בו אשר ימות בו׳ ואם תאמר בהורג בשוגג הכתוב אשב מדבר הרי הוא אומר למטה או בכל אבן אשר ימות בה בלא ראות וגו׳ דמר על המסורים למעלה שבהורג במזיד הכתוב מדבר׳ באבן יד׳ שיש בה מלא יד׳ אשר ימות בה׳ שיש בה שיעור להמית׳ כתרגו׳ לפי שנ׳ והכה איש את רעהו באבן ולא נתן בה שיעור יכול כל שהוא לכך נאמר אשר ימות בה׳ מן בכלי עץ יד׳ וגו׳ לפי שנ׳ וכי יכה איש את עבדו או את אמתו בשבט׳ יכול כל שהוא לכך נאמר בעץ אשר ימות בו כדי להמית׳ בכ״ענין

הכהו וימת רצח הוא מות יומת הרצח: ואם באבן יד אשר
ימות בה הכהו וימת רצח הוא מות יומת הרצח: או בכלי עץ
יד אשר ימות בו הכהו וימת רצח הוא מות יומת הרצח: גאל
הדם הוא ימית את הרצח בפגעו בו הוא ימתנו: ואם בשנאה
יהדפנו או השליך עליו בצדיה וימת: או באיבה הכהו בידו
וימת מות יומת המכה רצח הוא גאל הדם ימית את הרצח
בפגעו בו: ואם בפתע בלא איבה הדפו או השליך עליו כל
כלי בלא צדיה: או בכל אבן אשר ימות בה בלא ראות ויפל
עליו וימת והוא לא אויב לו ולא מבקש רעתו: ושפטו העדה
בין המכה ובין גאל הדם על המשפטים האלה: והצילו ה
העדה את הרצח מיד גאל הדם והשיבו אתו העדה אל עיר
מקלטו אשר נס שמה וישב בה עד מות הכהן הגדל אשר
משח אתו בשמן הקדש: ואם יצא יצא הרצח את גבול עיר
מקלטו אשר ינוס שמה: ומצא אתו גאל הדם מחוץ לגבול
עיר מקלטו ורצח גאל הדם את הרצח אין לו דם: כי בעיר
מקלטו ישב עד מות הכהן הגדל ואחרי מות הכהן הגדל
ישוב הרצח אל ארץ אחזתו: והיו אלה לכם לחקת משפט
לדרתיכם בכל מושבתיכם: כל מכה נפש לפי עדים ירצח
את הרצח ועד אחד לא יענה בנפש למות: ולא תקחו כפר
לנפש רצח אשר הוא רשע למות כי מות יומת: ולא תקחו
כפר לנוס אל עיר מקלטו לשוב לשבת בארץ עד מות ה

מחהי וקטליה קטולא הוא מתקטלא יתקטל קטולא: ואם במבנא דמתמלי ידא דמתנכבא בה דהיא כמסת דיש דימות בה מחהי וקטליה קטולא הוא מתקטלא יתקטל קטולא: או במאן דאע דמתנסב ביד דהוא כמסת דימות בה מחהי וקטליה קט קטולא הוא מתקטלא יתקטל קטולא: גאל דמא הוא יקטול ית קטולא כד מתחייב ליה מן דינא הוא יקטליה: ואם בסנאה דחהי או רמא עלוהי בכמנא וקטליה: או בדבבו מחהי בידיה וקטליה מתקט אתקטלא יתקטל מחיא קטולא הוא גאל דמא יקטול ית קטולא כד אתחייב ליה: ואם בתכף בלא דבבו דחהי או רמא עלוהי כל מאן בלא כמן ליה: או בכל אבנא דהיא כמסת דימות בה בלא חזי ורמא עלוהי וקטליה ומית והוא לא סני ליה ולא תבע בסניה: וידינון כנשתא בין מחיא ובין גאל דמא על דיניא האלין: וישזבון כנשתא ית קטולא מיד גאל דמא ויתיבון יתיה כנשתא לקרית שזבותיה דערק לתמן ויתב בה עד דימות כהנא רבא דרבי יתיה במשח קודשא: ואם מפק יפוק קטולא ית תחום קרית שזבותיה דיערוק לתמן: וישכח יתיה גאל דמא מברא לתחום קרית שזבותיה ויקטול גאל דמא ית קטולא ליתליה דם: ארי בקרית שזבותיה יתב עד דימות כ כהנא רבא ובתר דימות כהנא רבא יתוב קטולא לארע אחסנתיה: ויהון אלין לכון לגזרת דין לדריכון בכל מותבניכון: כל דיקטול נפשא על פום סהדין יקטול ית קטולא וסהיד חד לא יסהד באנש למקטל: ולא תקבלון ממון על אנש קטול דהוא חייב לממת ארי אתקטלא יתקטל: ולא תקבלון ממון לטערוק לקרית שזבותיה למתב בארע עד דימות

בו׳ אפי׳ בתוך ערי מקלט׳ בצדיה׳ כתרגו׳ בכמנא׳ במארב׳ בפתע׳ באונס ותרגום בתכף׳ שהיה סמוך לו׳ ולא היה לו שהות להזהר עליו׳ או בכל אבן אשר ימות בה הכהו בלא ראות׳ שלא ראהו׳ ויפל עליו׳ מכאן אמרו ההורג דרך ירידה גולה דרך עליה אינו גולה׳ עד מות הכהן הגדול שהוא בא להשרות שכינה בישרא׳ ולהאריך ימיהם והרוצח בא לסלק את השכינה ומקצר את ימי החיים אינו כדאי שיהא לפני כהן גדול׳ ד״א לפי שהיה לו לכהן גדול להתפלל שלא תארע תקלה זו לישרא׳ בימיו׳ אשר משח אותו בשמן הקדש׳ לפי פשוטו מן המקראות קודם הוא שלא קודש מי משוח לא אשר משח המושח אותו בשמן הקדש׳ ורבותינו דרשוהו במסכת מכות לראיה דבר ללמוד שאם עד שלא נגמר דינו מת כהן גדול ומנו אחר ת תחתיו ולאחר מכאן נגמר דינו חוזר במיתתו של שני שנ׳ אשר משח אותו וכי הוא מושחו לכהן או הכהן משח אותו אלא להביא את הנמשח בימיו שחוזרו במיתתו׳ אין לו דם׳ הרי הוא כהורג את המת שאין לו דם׳ בכל מושבותיכם׳ לימד שתהא סנהדרי נוהגת בחוצה לארץ כל זמן שנוהגת בא בארץ ישרא׳ כל מכה נפש׳ וגו׳ הבא להרגו על שהכה את הנפש לפי עדים ירצחנו׳ שיעידו שבמזיד ובהתראה הרגו׳ ולא תקחו כפר לא יפטר ב בממון׳ ולא תקחו כפר לנוס אל עיר מקלטו׳ למי שנס אל עיר מקלט שהרג בשוגג אינו נפטר מגלות בממון ליתן כפר לשוב לשבת בארץ בט בטרם ימות הכהן׳ לנוס׳ כמו לנס כמו שובי מלחמה׳ מוני משוער׳ כי סורים הוא כן שב האומר ש׳ב על משב כבד ומול על מסל כבר׳ כן האומר לנוס על מי שנס ועקרה כנס׳ שוברח ואם תאמר לנס לברח ות׳ ורשהו לא תקחו כפר למי שיש לו לברוח לפטרו מן הגלות׳ לא ידעתי היאך יאמר

ולא תחניפו: ולא תרשיעו לא תחייבון כתרגו׳. אשר אני שוכן בתוכה: שלא תשכינו אותי בטומאתה. כי אני שוכן בתוך בני ישר׳: אף בזמן שהם טמאים שכינה ביניהם. ונוסף על נחלת המטה: שהרי בנה יורשה והבן יתייחס על שבט אביו. ואם יהיה היובל: מכאן היה ר׳ יהודה אומר עתיד היובל שיפסוק. ואם יהיה היובל: כלומר אין זו מכירה שחוזרת ביובל שהירושה אינה חוזרת ונמצא שאף יהיה היובל לא תחזור הנחלה לשבטו ונמצא שנגרעה על נחלת המטה אשר תהיינה להם: בת יורשת נחלה שלא היה בן לאביה:

הַכֹּהֵן׃ וְלֹא־תַחֲנִיפוּ אֶת־הָאָרֶץ אֲשֶׁר אַתֶּם בָּהּ כִּי הַדָּם הוּא
יַחֲנִיף אֶת־הָאָרֶץ וְלָאָרֶץ לֹא־יְכֻפַּר לַדָּם אֲשֶׁר שֻׁפַּךְ־בָּהּ כִּי־
אִם בְּדַם שֹׁפְכוֹ׃ וְלֹא תְטַמֵּא אֶת־הָאָרֶץ אֲשֶׁר אַתֶּם יֹשְׁבִים בָּהּ
אֲשֶׁר אֲנִי שֹׁכֵן בְּתוֹכָהּ כִּי אֲנִי יְהוָה שֹׁכֵן בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל׃
ס וַיִּקְרְבוּ רָאשֵׁי הָאָבוֹת לְמִשְׁפַּחַת בְּנֵי־גִלְעָד
בֶּן־מָכִיר בֶּן־מְנַשֶּׁה מִמִּשְׁפְּחֹת בְּנֵי יוֹסֵף וַיְדַבְּרוּ לִפְנֵי מֹשֶׁה וְלִפְנֵי
הַנְּשִׂאִים רָאשֵׁי אָבוֹת לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל׃ וַיֹּאמְרוּ אֶת־אֲדֹנִי צִוָּה
יְהוָה לָתֵת אֶת־הָאָרֶץ בְּנַחֲלָה בְּגוֹרָל לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל וַאדֹנִי
צֻוָּה בַיהוָה לָתֵת אֶת־נַחֲלַת צְלָפְחָד אָחִינוּ לִבְנֹתָיו׃ וְהָיוּ
לְאֶחָד מִבְּנֵי שִׁבְטֵי בְנֵי־יִשְׂרָאֵל לְנָשִׁים וְנִגְרְעָה נַחֲלָתָן מִנַּחֲלַת
אֲבֹתֵינוּ וְנוֹסַף עַל נַחֲלַת הַמַּטֶּה אֲשֶׁר תִּהְיֶינָה לָהֶם וּמִגֹּרַל
נַחֲלָתֵנוּ יִגָּרֵעַ׃ וְאִם־יִהְיֶה הַיֹּבֵל לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל וְנוֹסְפָה נַחֲלָתָן
עַל נַחֲלַת הַמַּטֶּה אֲשֶׁר תִּהְיֶינָה לָהֶם וּמִנַּחֲלַת מַטֵּה אֲבֹתֵינוּ
יִגָּרַע נַחֲלָתָן׃ וַיְצַו מֹשֶׁה אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל עַל־פִּי יְהוָה לֵאמֹר כֵּן
מַטֵּה בְנֵי־יוֹסֵף דֹּבְרִים׃ זֶה הַדָּבָר אֲשֶׁר־צִוָּה יְהוָה לִבְנוֹת
צְלָפְחָד לֵאמֹר לַטּוֹב בְּעֵינֵיהֶם תִּהְיֶינָה לְנָשִׁים אַךְ לְמִשְׁפַּחַת
מַטֵּה אֲבִיהֶם תִּהְיֶינָה לְנָשִׁים׃ וְלֹא־תִסֹּב נַחֲלָה לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל
מִמַּטֶּה אֶל־מַטֶּה כִּי אִישׁ בְּנַחֲלַת מַטֵּה אֲבֹתָיו יִדְבְּקוּ בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל׃ וְכָל־בַּת יֹרֶשֶׁת נַחֲלָה מִמַּטּוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְאֶחָד
מִמִּשְׁפַּחַת מַטֵּה אָבִיהָ תִּהְיֶה לְאִשָּׁה לְמַעַן יִירְשׁוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
אִישׁ נַחֲלַת אֲבֹתָיו׃ וְלֹא־תִסֹּב נַחֲלָה מִמַּטֶּה לְמַטֶּה אַחֵר כִּי־

כהנא: ולא תחייבון ית ארעא דאתון בה ארי דמא הוא מחייב ית ארעא ולארעא לא מתכפר על דם זכאי דאתשד בה אלהן בדם אשדיה: ולא תסאבון ית ארעא דאתון יתבין בה דשכנתי שריא בגוה ארי אנא יי׳ שכנתי שריא בגו בני ישרא׳:

וקריבו רישי אבהתא לזרעית בני גלעד בר מכיר בר מנשה מזרעית בני יוסף ומלילו קדם משה וקדם רברביא רישי אבהתא לבני ישרא׳: ואמרו ית רבוני פקיד יי׳ למתן ית ארעא באחסנא בעדבא לבני ישרא׳ ורבוני אתפקד במימרא דיי׳ למתן ית אחסנת צלפחד אחונא לבנתיה: ויהוין לחד מבני שבטי בני ישרא׳ לנשין ותתמנע אחסנתהין מאחסנת אבהתנא ותתוסף על אחסנת שבטא דתהוין להון ומעדב אחסנתנא יתמנע: ואם יהי יובלא לבני ישרא׳ ותתוסף אחסנתהין על אחסנת שבטא דתהוין להון ומאחסנת שבטא דאבהתנא תתמנע אחסנתהין: ופקד משה ית בני ישרא׳ על מימרא דיי׳ למימר יאות שבטא דבני יוסף ממללין: דין פתגמא דפקיד יי׳ לבנת צלפחד למימר לדתקין בעיניהן תהוין לנשין ברם לזרעית שבטא דאבוהין תהוין לנשין: ולא תסחר אחסנא לבני ישרא׳ משבטא לשבטא ארי גבר באחסנת שבטא דאבהתוהי ידבקון בני ישרא׳: וכל ברתא ירתת אחסנא משבטיא דבני ישרא׳ לחד מזרעית שבטא דאבוהא תהי לאתו בדיל דיירתון בני ישרא׳ גבר אחסנת אבהתוהי: ולא תסחר אחסנא משבטא לשבטא אוחרנא ארי

מחלה תרצה וגו׳ כאן מנאן לפי גדולתן זו מזו בשנים ונשאו כסדר תולדותן ובכל המקרא מנאן לפי חכמתן ומגיד שכולן שקולות זו כזו:

חסלת אלה מסעי · פריך בפרא בדרמי משימי:

אלה הדברים

לפי שהן דברי תוכחות ומנה כאן כל המקומות שהכעיסו לפני המקום בהם לפיכך סתם את הדברים והזכירן ברמז מפני כבודן של ישראל: אל כל ישראל · אלו הוכיח מקצתן היו אלו שבשוק אומרין הייתם שומעים מבן עמרם ולא השיבותם דבר מכך וכך אלו היינו שם היינו משיבים אותו לכך כנסם כלם ואמר להם הרי כלכם כאן כל מי שיש לו תשובה ישיב · במדבר לא במדבר היו אלא בערבות מואב אלא במדבר

גבר באחסנתיה ידבקון שבטיא דבני ישראל: כמא דפקיד יי׳ ית משה כן עבדא בנת צלפחד: והואה מחלה תרצה וחגלה ומלכה ונעה בנת צלפחד לבני אחי אבוהן לנשין: מזרעית בני מנשה בר יוסף הואה לנשין והות אחסנתהין על שבט זרעית אבוהן: אלין פקודיא ודיניא דפקיד יי׳ בידא דמשה לות בני ישראל במישריא דמואב על ירדנא דירחו:

איש בנחלתו ידבקו מטות בני ישראל: כאשר צוה יהוה את משה כן עשו בנות צלפחד: ותהיינה מחלה תרצה וחגלה ומלכה ונעה בנות צלפחד לבני דדיהן לנשים: ממשפחת בני מנשה בן יוסף היו לנשים ותהי נחלתן על מטה משפחת אביהן: אלה המצות והמשפטים אשר צוה יהוה ביד משה אל בני ישראל בערבת מואב על ירדן ירחו:

סכום הפסוקים של ספר מלף ושמונים ושמנים ושמנה:

ספר חמשי:

אלין פתגמיא דמליל משה עם כל ישראל בעברא דירדנא אוכח יתהון על דחבו במדברא ועל דארגיזו במישרא לקבל ימא דסוף בפארן אתפלו על מנא ובחצרות ארגיזו על בשרא ועל דעבדו עגל דדהב: מהלך חד עשר יומין מחורב אורח טורא דסעיר עד רקם גיאה: והוה בארבעין שנין בחד עשר ירחין בחד לירחא מליל משה עם בני ישראל ככל דפקיד יי׳ יתיה לותהון: בתר דמחא ית סיחן מלכא דאמוראה דיתב בחשבון וית עוג מלכא דמתנן דיתב בעשתרות באדרעי: בעברא דירדנא בארעא דמואב שרי משה פרש ית אולפן אוריתא הדא למימר: יי׳ אלהנא מליל עמנא בחורב למימר סגי לכון דיתבתון בטורא הדין:

אלה הדברים אשר דבר משה אל כל ישראל בעבר הירדן במדבר בערבה מול סוף בין פארן ובין תפל ולבן וחצרת ודי זהב: אחד עשר יום מחרב דרך הר שעיר עד קדש ברנע: ויהי בארבעים שנה בעשתי עשר חדש באחד לחדש דבר משה אל בני ישראל ככל אשר צוה יהוה אתו אלהם: אחרי הכתו את סיחן מלך האמרי אשר יושב בחשבון ואת עוג מלך הבשן אשר יושב בעשתרת באדרעי: בעבר הירדן בארץ מואב הואיל משה באר את התורה הזאת לאמר: יהוה אלהינו דבר אלינו בחרב לאמר רב לכם שבת בהר הזה:

בשביל מה שהכעיסו במדבר שאמרו מי יתן מותנו וגו׳ · בערבה · בשביל הערבה שחטאו בבעל פעור בשטים בערבות מואב · מול סוף · על מה שהמרו בים סוף · בבאם לים אמרו המבלי אין קברים וכן בנסעם מן תוך הים שנאמר וימרו על ים בים סוף · כדאי׳ בערכין · בין פארן ובין תפל ולבן · אמ׳ ר׳ יוחנן חזרנו על כל המקרא ולא מצינו מקום ששמו תפל ולבן אלא הוכיחן על דברים שתפלו על המן שהוא לבן שאמרו ונפשנו קצה בלחם הקלוקל · ועל מה שעשו במדבר פארן על ידי מרגלים · וחצרות · במחלוקתו של קרח · ד״א אמר להם היה לכם ללמוד ממה שעשיתי למרים בחצרות בשביל לשון הרע ואתם נדברתם במקום · ודי זהב · הוכיחן על העגל שעשו בשביל רוב זהב שהיה להם שנ׳ וכסף הרביתי לה וזהב עשו לבעל · אחד עשר יום מחורב · אמ׳ להם משה ראו מה גרמתם אין לכם דרך קצרה מחורב לקדש כדרך הר שעיר ואף הוא מהלך אחד עשר יום ואתם הלכתם אותה בשלשה ימים שהרי בעשרים באייר נסעו מחורב שנ׳ ויהי בשנה השנית בחדש השני בעשרים בחדש וגו׳ ובעשרים ותשעה בסיון שלחו את המרגלים מקדש ברנע צא מהן שלשים יום שעשו בקברות התאוה שאכלו הבשר חדש ימים ושבעה ימים שעשו בחצרות להסגר של מרים נמצא בשלשה ימים הלכו כל אותו הדרך וכל כך היתה שכינה מתלבטת בשבילכם למהר ביאתכם לארץ ובשביל שקלקלתם הסב אתכם סביבות הר שעיר ארבעים שנה · ויהי בארבעים שנה בעשתי עשר חדש באחד לחדש · מלמד שלא הוכיחן אלא סמוך למיתה ממי למד ממי יעקב שלא הוכיח את בניו אלא סמוך למיתה אמר ראובן בני אני אומר לך מפני מה לא הוכחתיך כל השנים הללו כדי שלא תניחני ותלך ותדבק בעשו אחי ומפני ארבעה דברים אין מוכיחין את האדם אלא סמוך למיתה כדי שלא יהא מוכיחו וחוזר ומוכיחו ושלא יהא חבירו רואהו ומתבייש ממנו כו׳ כדאי׳ בספרי וכן יהושע לא הוכיח את ישראל אלא סמוך למיתה וכן שמואל הנני ענו בי וכן דוד את שלמה בנו · אחרי הכתו · אמר משה אם אני מוכיחן קודם שיכנסו לקצת הארץ יאמרו מה לזה עלינו מה היטיב לנו אינו בא אלא לקנטר ולמצא עלה שאין בו כח להכניסנו לארץ לפיכך המתין עד שהפיל סיחון ועוג לפניהם והורישם את ארצם ואחר כך הוכיחן · סיחון אשר יושב בחשבון · אלו לא היה סיחון קשה והיה שרוי בחשבון היה קשה שהמדינה קשה ואלו היתה עיר אחרת וסיחון שרוי בתוכה היתה קשה שהמלך קשה על אחת כמה וכמה שהמלך קשה והמדינה קשה · אשר יושב בעשתרות · המלך קשה והמדינה קשה · עשתרות · הוא לשון צוקין וקושי כמו עשתרות קרנים · ועשתרות זה הוא עשתרות קרנים שהיו שם רפאים שהכה אמרפל שנ׳ ויכו את רפאים בעשתרות קרנים ועוג נמלט מהם והוא שנ׳ ויבא הפליט ואומר כי רק עוג מלך הבשן נשאר מיתר הרפאים · באדרעי · שם המלכות · הואיל · התחיל · כמו הנה נא הואלתי · באר את התורה · בשבעים לשון פירשה להם · רב לכם

פנו וסעו לכם· זו דרך ערד וחרמה· ובאו הר האמורי· כמשמעו· ואל כל שכניו· עמון ומואב והר שעיר· בערבה· זה מישור של יער· בהר· זה הר המלך· ובשפלה· זו שפלת דרום· ובנגב ובחוף הים· זה אשקלון ועזה וקסרי וכו' כדאי' בספרי· עד הנהר הגדול· מפני שנזכר עם ארץ ישראל קוראו גדול משל הדיוט אומר עבד מלך מלך· הדבק לשחור וישתחוו לך· קרב לגבי דהינא ואידהן· ראה נתתי· בעיניכם אתם רואים· איני אומר לכם מאומד ומשמועה· באו ורשו· אין מערער בדבר ואינכם צריכים למלחמה· אלו לא שלחו מרגלים לא היו צריכים לכלי זיין· לאבותיכם· למה הזכיר שוב לאברהם ליצחק וליעקב· אלא אברהם כדאי לעצמו יצחק כדאי לעצמו יעקב כדאי לעצמו· ואומר אלכם בעת ההיא לאמר· מהו לאמר· אמר ל

פנו וסעו לכם ובאו הר האמרי ואל כל שכניו בערבה בהר ובשפלה ובנגב ובחוף הים ארץ הכנעני והלבנון עד הנהר הגדל נהר פרת: ראה נתתי לפניכם את הארץ באו ורשו את הארץ אשר נשבע יהוה לאבתיכם לאברהם ליצחק וליעקב לתת להם ולזרעם אחריהם: ואמר אלכם בעת ההוא לאמר לא אוכל לבדי שאת אתכם: יהוה אלהיכם הרבה אתכם והנכם היום ככוכבי השמים לרב: יהוה אלהי אבותכם יסף עליכם ככם אלף פעמים ויברך אתכם כאשר דבר לכם: איכה אשא לבדי טרחכם ומשאכם וריבכם: הבו לכם אנשים חכמים ונבנים וידעים לשבטיכם ואשימם בראשיכם: ותענו אתי ותאמרו טוב הדבר אשר דברת לעשות: ואקח את ראשי שבטיכם אנשים חכמים וידעים ואתן אותם ראשים עליכם שרי אלפים ושרי מאות ושרי חמשים ושרי עשרת ושטרים לשבטיכם: ואצוה את שפטיכם בעת ההוא לאמר

אתפנו וטולו לכון ועולו לטורא דאמוראה ולכל סגירוהי במישרא בטורא ובשפלתא ובדרומא אוא ובספר ימא ארע כנענאה ולבנן עד נהרא רבא נהרא פרת: חזו דיהבית קדמיכון ית ארעא עולו ואחסינו ית ארעא דקיים יי' לאבהתכון לאברהם ליצחק וליעקב למתן להון ולבניהון בתריהון: ואמרית לכון בעדנא ההוא לא למימר ליתי אכול יכיל בלחודי לסוברא יתכון: יי' אלהכון אסגי יתכון והא איתיכון יומא דין ככוכבי שמיא לסגי: יי' אלהא דאבהתכון יוסף עליכון כותכון אלף זמנין ויברך יתכון כמא דמליל לכון: איכדין אסובר בלחודי טרחכון ועסקיכון ודיניכון: הבו לכון גברין חכימין וסכלתנין ומדען לשבטיכון ואמנינון רישין עליכון: ואתיבתון יתי ואמרתון תקין פתגמא דמללתא למעבד: ודברית ית רישי שבטיכון גברין חכימין ומדען ומניתי יתהון רישין עליכון רבני אלפי ורבני מאותא רבני חמשין ורבני עסורייתא וסרכין לשבטיכון: ופקדית ית דיניכון בעדנא ההוא למימר

להם משה לא מעצמי אני אומר לכם אלא מפי הקב"ה· לא אוכל לבדי וגו'· אפשר שלא היה משה יכול לדון את ישראל אדם שהוציאם ממצרים וקרע להם את הים והוריד את המן והגיז את השלו לא היה יכול לדונם· אלא כך אמר להם ה' אלהיכם הרבה אתכם הגדיל והרים אתכם על דייניכם נטל את העונש מכם ונתנו על הדיינין· וכן אמר שלמה כי מי יוכל לשפוט את עמך הכבד הזה· אפשר מי שכתוב בו ויחכם מכל האדם אומ' מי יוכל לשפוט· אלא כך אמר שלמה אין דייני אומה זו כדייני שאר אומות שאם דן והורג ומכה וחונק ומטה דינו וגוזל אין בכך כלום אני אם חייבתי ממון שלא כדין נפשות אני נתבע שנ' וקבע את קובעיהם נפש· והנכם היום ככוכבי השמים· וכי ככוכבי השמים היו באותו היום· והלא לא היו אלא ס' ריבוא· מהו והנכם היום· הנכם כיום קיימין כחמה וכלבנה וככוכבים· יוסף ה' עליכם ככם אלף פעמים· מהו שוב ויברך אתכם כאשר דבר לכם· אלא אמרו לו משה אתה נותן קצבה לברכותינו· כבר הבטיח הקב"ה את אבינו אם יוכל איש למנות וגו'· אמר להם זו משלי היא אבל הוא יברך אתכם כאשר דבר לכם· איכה אשא לבדי· אם אומר לקבל לא אוכל· זו היא שאמרתי לכם לא מעצמי אני אומר לכם אלא מפי הקב"ה· טרחכם· מלמד שהיו ישראל טרחנין היה אחד מהם רואה את בעל דינו נוצח בדין אומר יש לי עדים להביא יש לי ראיות להביא מוסיף אני עליכם דיינין· ומשאכם· מלמד שהיו אפיקורסין הקדים משה לצאת אמרו מה ראה בן עמרם לצאת שמא אינו שפוי בתוך ביתו· איחר לצאת אמרו מה ראה בן עמרם שלא לצאת מה אתם סבורים יושב ויועץ עליכם עצות רעות וחושב עליכם מחשבות· וריבכם· מלמד שהיו רוגנין· הבו לכם· הזמינו עצמכם לדבר· אנשים· וכי תעלה על דעתך נשים· מה ת"ל אנשים· צדיקים· חכמים· כסופים· נבונים· מבינים דבר מתוך דבר· זו היא ששאל אריוס את ר' יוסי מה בין חכמים לנבונים· חכם דומה לשולחני עשיר כשמביאין לו דינרין לראות רואה וכשאין מביאין יושב ותוהא· נבון דומה לשולחני תגר כשמביאין לו מעות לראות רואה וכשאין מביאין לו הוא מחזר ומביא משלו· וידועים לשבטיכם· שהם מכירים לכם שאם בא לפני מעוטף בטליתו איני יודע מי הוא ומאי זה שבט הוא ואם הגון הוא אבל אתם מכירים בו שאתם גדלתם אותו לכך נאמ' וידועים· בראשיכם· ראשים ומכובדים עליכם שתהיו נוהגים בהם כבוד ויראה· ואשימם· חסר יוד למד שאשמותיהם של ישראל תלויות בראשי דייניהם שהיה להם להתרות ולכוין אותם לדרך הישרה· ותענו אתי וגו'· חלטתם את הדבר להנאתכם· היה לכם להשיב רבינו משה ממי נאה ללמוד ממך או מתלמידך לא ממך שנצטערת עליה אלא ידעתי מחשבותיכם הייתם אומר' עכשיו יתמנו עלינו דיינין הרבה אם אינו מכירנו אנו מביאין לו דורון והוא נושא לנו פנים· לעשות· אם הייתי מתעצל אתם אומרים עשה מהרה· ואקח את ראשי שבטיכם· משכתים בדברים אשריכם על מי באתם להתמנות על בני אברהם יצחק ויעקב על בני אדם שנקראו אחים ורעים חלק ונחלה וכל לשון חבה· אנשים חכמים וידועים· אבל נבונים לא מצאתי זו אחת משבע מדות שאמר יתרו למשה ולא מצא אלא שלש· אנשים צדיקים חכמים וידועים· ראשים עליכם· שתנהגו בהם כבוד ראש ראשיכם במקח ראשיכם במכר ראשים במשא ומתן נכנס אחרון ויוצא ראשון· שרי אלפים· אחד ממונה על אלף· שרי מאות· אחד ממונה על מאה· ושוטרים לשבטיכם· ומכיתי עליכם לשבטיכם אלו הכופתין והמכין ברצועה על פי הדיינין· ואצוה את שופטיכם· אמרתי להם הוו מתונים בדין אם בא דין לפניך פעם אחת שתים ושלש אל תאמר כבר בא דין זה לפני פעמים הרבה אלא היו נושאים ונותנים בו·

בעת ההיא משמניתים אמרתי להם אין עכשיו כשעבר לשעבר הייתם ברשות עצמכם עכשיו הרי אתם משועבדים לצבור· שמוע· לשון הווה או
דינט בלעז כמו זכור ושמור· ובין גרו· זה בעל דינו שאוגר עליו דברים ד״א ובין גרו אף על עסקי דירה בין חלוקת אחים אפי׳ בין תנור לכירים
לא תכירו פנים במשפט· זה הממונה להושיב הדיינין שלא יאמר איש פלוני נאה או גבור אושיבנו דיין איש פלוני קרובי אושיבנו דיין בעיר והוא
אינו בקי בדינין נמצא מחייב את הזכאי ומזכה את החייב· מעלה אני על מי שמנהו כאלו הכיר פנים בדין· כקטן כגדול תשמעון· שיהא חביב עלי
עליך דין של פרוטה כדין של מאה מנה שאם קדם ובא לפניך לא תסלקנו לאחרון ד״א כקטן כגדול תשמעון· כתרגומו· שלא תאמר זה עני הוא

שמע בין אחיכם ושפטתם צדק בין איש ובין אחיו ובין גרו׃
לא תכירו פנים במשפט כקטן כגדל תשמעון לא תגורו
מפני איש כי המשפט לאלהים הוא והדבר אשר יקשה מכם
תקריבון אלי ושמעתיו׃ ואצוה אתכם בעת ההוא את כל
הדברים אשר תעשון׃ ונסע מחרב ונלך את כל המדבר
הגדול והנורא ההוא אשר ראיתם דרך הר האמרי כאשר
צוה יהוה אלהינו אתנו ונבא עד קדש ברנע׃ ואמר אלכם
באתם עד הר האמרי אשר יהוה אלהינו נתן לנו׃ ראה נתן
יהוה אלהיך לפניך את הארץ עלה רש כאשר דבר יהוה
אלהי אבתיך לך אל תירא ואל תחת׃ ותקרבון אלי כלכם
ותאמרו נשלחה אנשים לפנינו ויחפרו לנו את הארץ וישבו
אתנו דבר את הדרך אשר נעלה בה ואת הערים אשר נבא
אליהן׃ וייטב בעיני הדבר ואקח מכם שנים עשר אנשים איש
אחד לשבט׃ ויפנו ויעלו ההרה ויבאו עד נחל אשכל וירגלו
אתה׃ ויקחו בידם מפרי הארץ ויורדו אלינו וישבו אתנו
דבר ויאמרו טובה הארץ אשר יהוה אלהינו נתן לנו׃ ולא
אביתם לעלת ותמרו את פי יהוה אלהיכם׃ ותרגנו באהליכם
ותאמרו בשנאת יהוה אתנו הוציאנו מארץ מצרים לתת א
אתנו ביד האמרי להשמידנו׃ אנה אנחנו עלים אחינו המסו
את לבבנו לאמר עם גדול ורם ממנו ערים גדלת ובצורת

שמעו בין אחיכון ותדונון קש
קשוט בין גברא ובין אחוהי
ובין גיוריה׃ לא תשתמודעון א
אפין בדינא מלי זעירא כרבא
תשמעון לא תדחלון מן קדם ג
גברא ארי דינא דיי׳ הוא ופתג
ופתגמא דיקשי מנכון תקרבון
לותי ואשמעניה׃ ופקידית יתכון
בעדנא ההוא ית כל פתגמיא
דתעבדון׃ ונטלנא מחורב והלכ
והלכנא ית כל מדברא רבא וד
ודחילא ההוא דחזיתון אורח טורא
דאמוראה כמא דפקיד יי׳ אלהנא
יתנא ואתינא עד רקם גיאה׃
ואמרית לכון אתיתון עד טורא
דאמוראה דיי׳ אלהנא יהב לנא׃
חזי דיהב יי׳ אלהך קדמך ית אר
ארעא סק אחסן כמא דמליל יי׳
אלהא דאבהתך לך לא תדחל ולא
תתבר׃ וקרבתון לותי כולכון וא
ואמרתון נשלח גברין קדמנא
ויאללון לנא ית ארעא ויתיבון
יתנא פתגמא ית אורחא דנסק
בה וית קרויא דנעול לותהן׃ ו
ושפר בעיני פתגמא ודב
ודבריית מנכון תרי עסר גברין
גברא חד לשבטא׃ ואתפניאו
וסליקו לטורא ואתו עד נחלא
דאתכלא ואלילו יתה׃ ונסיבו ב
בידיהון מאבא דארעא ואחיתו
לנא ואתיבו יתנא פתגמא ואמ
ואמרו טבא ארעא דיי׳ אלהנא
יהב לנא׃ ולא אביתון למסק וס
וסרבתון על מימרא דיי׳ אלהכון׃
ואתרעמתון במשכניכון ואמ
ואמרתון בדסני יי׳ יתנא אפקנא
מארעא דמצרים למסר יתנ
יתנא בידא דאמוראה לשיצותנא׃
לאן אנחנא סלקין אחנא תברו
ית לבנא למימר עם רב ותקיף
מננא קרוין רברבן וכריכן

ותברו עשיר ומצוה לפרנסו אזכה את העני ונמצא מתפרנס בנקיות ד״א שלא תאמר היאך אני פוגם כבודו של עשיר זה בשביל דינר אזכנו
עכשיו וכשיצא לחוץ אומר לו תן לו שאתה חייב לו· לא תגורו מפני איש· לא תיראו· ד״א לא תגורו לא תכניס דבריך לשון אוגר בקיץ· כי המ
המשפט לאלהים הוא· מה שאתה נוטל מזה שלא כדין אתה מזקיקני להחזיר לו נמצא שהטית עלי המשפט· תקריבון אלי· על דבר זה נסתלק ממ
ממנו משפט בנות צלפחד וכן שמואל אמר לשאול אנכי הרואה אמר לו הקב״ה חייך שאני מודיעך שאין אתה רואה ואימתי הודיעו כשבא למש
למשוח את דוד וירא את אליאב ויאמר אך נגד יי׳ משיחו אמר לו הקב״ה ולא אמרת אנכי הרואה אל תבט אל מראהו· את כל הדברים אשר ת
תעשון· אלו עשרה דברים שבין דיני ממונות לדיני נפשות· המדבר הגדול והנורא· שהיו בו נחשים כקורות ועקרבים כקשתות· ותקרבון אלי כלכם
בערבוביא ולהלן הוא אומר ותקרבון אלי כל ראשי שבטיכם וזקניכם ותאמרו הן הראנו וגו׳ אותה קריבה היתה הוגנת ילדים מכבדים את הזקנים
ושלחום לפניהם וזקנים מכבדים את הראשים ללכת לפניהם אבל כאן ותקרבון כלכם בערבוביא ילדים דוחפים את הזקנים וזקנים דוחפים את
הראשים· וישיבו אותנו דבר· באיזה לשון הם מדברים· את הדרך אשר נעלה בה· אין דרך שאין בה עקמימות· ואת הערים אשר נבא אליהן· ת
תחלה לכבוש· וייטב בעיני הדבר· בעיני ולא בעיני המקום ואם בעיני משה היה טוב למה אמרה בתוכחות· משל לאדם שאומר לחברו מכור לי
חמורך זה אמר לו הין נותנו אתה לי לנסיון אמר לו הן בהרים וגבעות אמר לו הן כיון שראה שאין מעכבו כלום אמר הלוקח בלבו בטוח הוא

151

ום שלא משנאה בן שום אמר לו טול מעותיך איני מעכבו מעתה מה אני הודיתי לדבריכם שמא תחזרו בכם כשתראו שאיני מעכב ואתם לא
חזרתם בכם · ואקח מכם · מן הברורים שבכם מן המסולתים שבכם · שנים עשר אנשים · איש אחד לשבט · מגיד שלא היה שבט לוי עמהם · עד נח
נחל אשכול · מגיד שנקרא על שם סופו · וירגלו אותה · מלמד שהלכו בה ד' ע' מוכין שתי וערב · ויורידו אלינו · מגיד שארץ ישראל גבוהה מכל
הארצות · ויאמרו טובה הארץ · מי הם שאמרו טובתה יהושע וכלב · ותרגנו · לשון התרסה · התרסתם כנגד מאמרו · ותרגנו · לשון הרע · וכן דברי נר
נרגן · אדם ששונא רבה · בשנאת ה' אותנו · והוא היה אוהב אתכם אבל אתם שונאים אותו · משל הדיוט אומר מה דבלבך על רחמך מה בלביה ע·

בַּשָּׁמָיִם וְגַם בְּנֵי עֲנָקִים רָאִינוּ שָׁם: וָאֹמַר אֲלֵכֶם לֹא תַעַרְצוּן
וְלֹא תִירְאוּן מֵהֶם: יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם הַהֹלֵךְ לִפְנֵיכֶם הוּא יִלָּחֵם
לָכֶם כְּכֹל אֲשֶׁר עָשָׂה אִתְּכֶם בְּמִצְרַיִם לְעֵינֵיכֶם: וּבַמִּדְבָּר
אֲשֶׁר רָאִיתָ אֲשֶׁר נְשָׂאֲךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ כַּאֲשֶׁר יִשָּׂא אִישׁ אֶת
בְּנוֹ בְּכָל הַדֶּרֶךְ אֲשֶׁר הֲלַכְתֶּם עַד בֹּאֲכֶם עַד הַמָּקוֹם הַזֶּה:
וּבַדָּבָר הַזֶּה אֵינְכֶם מַאֲמִינִם בַּיהוָה אֱלֹהֵיכֶם: הַהֹלֵךְ לִפְנֵיכֶם
בַּדֶּרֶךְ לָתוּר לָכֶם מָקוֹם לַחֲנֹתְכֶם בָּאֵשׁ לַיְלָה לַרְאֹתְכֶם ב
בַּדֶּרֶךְ אֲשֶׁר תֵּלְכוּ בָהּ וּבֶעָנָן יוֹמָם: וַיִּשְׁמַע יְהוָה אֶת קוֹל ד
דִּבְרֵיכֶם וַיִּקְצֹף וַיִּשָּׁבַע לֵאמֹר: אִם יִרְאֶה אִישׁ בָּאֲנָשִׁים הָאֵלֶּה
הַדּוֹר הָרָע הַזֶּה אֵת הָאָרֶץ הַטּוֹבָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתִּי לָתֵת ל
לַאֲבֹתֵיכֶם: זוּלָתִי כָּלֵב בֶּן יְפֻנֶּה הוּא יִרְאֶנָּה וְלוֹ אֶתֵּן אֶת
הָאָרֶץ אֲשֶׁר דָּרַךְ בָּהּ וּלְבָנָיו יַעַן אֲשֶׁר מִלֵּא אַחֲרֵי יְהוָה: גַּם בִּי
הִתְאַנַּף יְהוָה בִּגְלַלְכֶם לֵאמֹר גַּם אַתָּה לֹא תָבֹא שָׁם: יְהוֹשֻׁעַ
בִּן נוּן הָעֹמֵד לְפָנֶיךָ הוּא יָבֹא שָׁמָּה אֹתוֹ חַזֵּק כִּי הוּא יַנְחִלֶנָּה
אֶת יִשְׂרָאֵל: וְטַפְּכֶם אֲשֶׁר אֲמַרְתֶּם לָבַז יִהְיֶה וּבְנֵיכֶם אֲשֶׁר
לֹא יָדְעוּ הַיּוֹם טוֹב וָרָע הֵמָּה יָבֹאוּ שָׁמָּה וְלָהֶם אֶתְּנֶנָּה וְהֵם
יִירָשׁוּהָ: וְאַתֶּם פְּנוּ לָכֶם וּסְעוּ הַמִּדְבָּרָה דֶּרֶךְ יַם סוּף: וַתַּעֲנוּ
וַתֹּאמְרוּ אֵלַי חָטָאנוּ לַיהוָה אֲנַחְנוּ נַעֲלֶה וְנִלְחַמְנוּ כְּכֹל א
אֲשֶׁר צִוָּנוּ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ וַתַּחְגְּרוּ אִישׁ אֶת כְּלֵי מִלְחַמְתּוֹ וַתָּהִינוּ
לַעֲלֹת הָהָרָה: וַיֹּאמֶר יְהוָה אֵלַי אֱמֹר לָהֶם לֹא תַעֲלוּ וְלֹא

עד צית שמיא ואף בני גבריא
חזינא תמן: ואמרית לכון לא תתב
תברון ולא תדחלון מנהון: יי' אלה
אלהכון דמדבר קדמיכון מימריה יג
יגיח לכון ככל דעבד עמכון במ
במצרים לעיניכון: ובמדברא דח
דחזיתא דסוברך יי' אלהך כמא דס
דסובר גברא ית בריה בכל אר
ארחא דהלכתון עד מיתיכון עד
אתרא הדין: ובפתגמא הדין ליתכ
ליתכון מהימנין במימרא דיי' אלה
אלהכון: דמדבר קדמיכון בארחא
לאתקנא לכון אתר בית משרי
לאשריותכון בעמודא דאשתא בכל
בליליא לאחזיותכון בארחא דתה
דתהכון בה ובעמודא דעננא דב
ביממא: ושמיע קדם יי' ית קל פת
פתגמיכון ורגז וקיים למימר: אם
יחזי גבר בגבריא האלין דרא בי
בישא הדין ית ארעא טבתא די ק
קיימית למתן לאבהתכון: אלהין כלב
בר יפנה הוא יחזינה וליה אתן ית
ארעא דדרך בה ולבנוהי חלף ד
דאשלים בתר דחלתא דיי': אף עלי
הוה רגז מן קדם יי' בדילכון למי
למימר אף את לא תיעול לתמן: י
יהושע בר נון דקאים קדמך הוא
ייעול לתמן יתיה תקיף ארי הוא י
יחסנה לישראל: וטפלכון דאמר
דאמרתון לבזא יהון ובניכון דל
דלא ידעו יומא דין טב וביש אנ
אנון ייעלון לתמן ולהון אתנינה
ואנון יירתונה: ואתון אתפנו לכון
וטולו למדברא ארח ימא דסוף:
ואתיבתון ואמרתון לי חבנא קדם
יי' אנחנא נסק ונגיח קרב ככל ד
דפקדנא יי' אלהנא וזרזתון גבר ית
מני קרביה ושריתון למסק לטו
לטורא: ואמר יי' לי אמר להון ל
לא תסקון ולא

עליך: הוציאנו ממצרים · הוצאתנו לשנאה היתה משל למלך בשר ודם שיש לו שני בנים ויש לו שתי שדות אחת של שקיא ואחת של בעל למי שהוא
אוהב נותן לו של שקיא ולמי שהוא שונא נותן לו של בעל · ארץ מצרים של שקיא היא נילוס עולה ומשקה אותה וארץ כנען של בעל והוציאנו
ממצרים לתת לנו את ארץ כנען · ערים גדולות ובצורות בשמים · דברו הכתובים לשון הואי · לא תערצון · לשון שבירה כתרגומו ודומה לו בע
בערוץ נחלים לשכון · לשבור נחלים · ילחם לכם · בשבילכם · ובמדבר אשר ראית · וגו' מוסב על מקרא של מעלה הושיענו ככל אשר עשה אתכם ב
במצרים ועשה אף במדבר אשר ראית כי נשאך וגו' · כאשר ישא איש את בנו · כמו שפירשתי אצל ויסע מלאך האלהים ההולך לפני מחנה ישר'
וגו' משל למהלך בדרך ובנו לפניו באו לסטים לשבותו כו' · ובדבר הזה · שהוא מבטיחכם להביאכם אל הארץ · לראותכם · כמו להראותכם · וכן ל
לנחותם הדרך · וכן להשמיע בקול תודה · וכן ללכת לגיד ביזרעאל · אשר דרך בה · חברון שנ' ויבא עד חברון · התאנף · נתמלא רוגז · פנו לכם · וגו'
אמרתי להעביר אתכם דרך רוחב ארץ אדום לצד צפון ליכנס לארץ קלקלתם וגרמתם לכם עכוב · פנו לכם · לאחוריכם ותלכו במדבר לצד ים
סוף · שהמדבר שהיו הולכים בו לדרומה של הר שעיר היה שמפסיק בין ים סוף להר שעיר עתה הסבו לצד הים ותסבבו את הר שעיר כל דר
דרומו מן המערב למזרח · ותהינו · לשון הננו ונעלינו · זה הלשון שאמרתם לשון הין · לא תעלו · לא עליה היא לכם אלא ירידה

כאשר תעשינה הדבורים. מה הדבורה הזאת כשהיא מכה את האדם מיד מתה אף הם כשהם נוגעים בכם מיד מתים. ולא שמע יי בקולכם. כב
כביכול עשיתם מדת רחמים כאלו אכזרי. ותשבו בקדש ימים רבים. תשע עשרה שנה. שנ' כימים אשר ישבתם. בשאר המסעות והם היו שלשים וש
ושמנה שנה תשע עשרה מהם עשו בקדש ותשע עשרה שנה הולכים ומשוטטים וחזרו לקדש כמה שנ' ויניעם במדבר כך מצאתי בסדר עולם. ונ
ונסע המדברה. אלו לא חטאו היו עוברים דרך הר שעיר ליכנס לארץ מן דרומו לצפונו ובשביל שקלקלו הסבו לצד המדבר שהוא בין ים סוף לד
לדרומו של הר והלכו אצל דרומו מן המערב למזרח. דרך ים סוף. דרך יציאתן ממצרים שסתרים שהיא במקצוע. ודרומית מערבית אשר היו הולכים לנ

תלחמו כי אינני בקרבכם ולא תנגפו לפני איביכם: ואדבר
אליכם ולא שמעתם ותמרו את פי יהוה ותזדו ותעלו ההרה:
ויצא האמרי הישב בהר ההוא לקראתכם וירדפו אתכם
כאשר תעשינה הדברים ויכתו אתכם בשעיר עד חרמה:
ותשבו ותבכו לפני יהוה ולא שמע יהוה בקלכם ולא האזין
אליכם: ותשבו בקדש ימים רבים כימים אשר ישבתם: ונפן
ונסע המדברה דרך ים סוף כאשר דבר יהוה אלי ונסב את
הר שעיר ימים רבים: ס ויאמר יהוה אלי
לאמר: רב לכם סב את ההר הזה פנו לכם צפנה: ואת העם
צו לאמר אתם עברים בגבול אחיכם בני עשו הישבים ב
בשעיר וייראו מכם ונשמרתם מאד: אל תתגרו בם כי לא
אתן לכם מארצם עד מדרך כף רגל כי ירשה לעשו נתתי
את הר שעיר: אכל תשברו מאתם בכסף ואכלתם וגם מים
תכרו מאתם בכסף ושתיתם: כי יהוה אלהיך ברכך בכל
מעשה ידך ידע לכתך את המדבר הגדל הזה זה ארבעים
שנה יהוה אלהיך עמך לא חסרת דבר: ונעבר מאת אחינו
בני עשו הישבים בשעיר מדרך הערבה מאלת ומעציון גבר
ס ונפן ונעבר דרך מדבר מואב: ויאמר יהוה אלי
אל תצר את מואב ואל תתגר בם מלחמה כי לא אתן לך
מארצו ירשה כי לבני לוט נתתי את ער ירשה: האמים לפ
לפנים ישבו בה עם גדול ורב ורם כענקים: רפאים יחשבו אף

תגיחון קרב ארי לית שכנתי ביני
בינכון ולא תתברון קדם בעלי ד
דבביכון: ומללית עמכון ולא קבל
קבלתון וסרבתון על מימרא דיי
וארשעתון וסליקתון לטורא: ונפק
אמוראה דיתיב בטורא ההוא לקד
לקדמותכון ורדפו יתכון כמא דנ
דנתן דבורייתא וטרדו יתכון בשעיר
עד חרמה: ותבתון ובכיתון קדם יי
ולא קביל יי צלותכון ולא אצית ל
למליכון: ויתבתון ברקם יומין ס
סגיאין כיומיא דיתבתון: ואתפנינא
ונטלנא למדברא אורח ימא דסוף
כמא דמליל יי עמי ואקפנא ית ו
טורא דשעיר יומין סגיאין:
ואמר יי עמי למימר: סגי ל
לכון דאקפתון ית טורא הדין את
אתפנו לכון לציפונא: וית עמא
פקיד למימר אתון עברין בתחום
אחיכון בני עשו דיתבין בש
בשעיר וידחלון מנכון ותסתמרון
לחדא: לא תתגרון בהון ארי לא
אתן לכון מארעהון עד מדרך פ
פרסת רגל ארי ירותא לעשו יהב
יהבית ית טורא דשעיר: עבורא
תזבנון מנהון בכספא ותיכלון ו
ואף מיא תזבנון מנהון בכספא
ותשתון: ארי יי אלהך ברכך בכל
עובדי ידך סופיק לך צרכך במה
במהכך ית מדברא רבא הדין דנ
דנן ארבעין שנין מימרא דיי אלהך
בסעדך לא חסרת מדעם: ועבר
ועברנא מלות אחנא בני עשו ד
דיתבין בשעיר מאורח מישרא מ
מאילת ומעציון גבר ואתפנינא
ועברנא אורח מדברא דמואב: וא
ואמר יי לי לא תעיק ית מואבאי
ולא תתגרי למעבד עמהון קרב
ארי לא אתן לך מארעהון ירותא
ארי לבני לוט יהבית ית לחיית יר
ירותא: אימתני מלקדמין יתיבו בה
עם רב וסגי ותקיף כגבריא: גבר
גבריא מתחשבין אף

לצד המזרח. ונסב את הר שעיר. כל דרומו עד ארץ מואב. פנו לכם צפונה. פנו לכם לרוח מזרחית מן הדרום לצפון פניכם לצפון. נמצאו הול
הולכים את רוח מזרחית וזהו שנ' ויבאו ממזרח שמש לארץ מואב. ונשמרתם מאד. ומהו השמירה אל תתגרו בם. עד מדרך כף רגל. אפי' מדרך
כף רגל כלומר אפי' דריסת הרגל איני נותן לכם לעבור בארצם שלא ברשות ומדרש אגדה עד שיבא יום דריכת כף הרגל על הר הזיתים שנ'
ועמדו רגליו וגו'. ירושה לעשו. מאברהם עשר עממים נתתי לו. שבעה לכם. וקני וקנזי וקדמוני. הן עמון ומואב ושעיר אחד מהן לעשו והשנים ל
לבני לוט בשכר שהלך אתו למצרים ושתק על מה שהיו אומרים על שרה אשתו אחותי היא עשאו כבנו. תכרו. לשון מקח. וכן אשר כריתי לי. שכן ב
בכרכי הים קורין למכירה כירה. כי יי אלהיך ברכך. לפיכך לא תכפו את טובתו להראות כאלו אתם עניים אלא הראו עצמכם עשירים. ונפן ונע
ונעבור. לצד צפון הסבנו פנים להלך רוח מזרחית. ואל תתגר בם מלחמה. לא אסר להם על מואב אלא מלחמה אבל מיראים היו אותם ונראים להם כמ

183

חבל ארגב· מתרגמי' בית פלך טרכונא ורמיתי תרגו' ירושלמי במגלת אסתר קורא פלטין טרכונין לשרשי תבל ארגוב הפרסיא היכל מלך כלומר
שהמלכות נקראת על שמו וכן את הארגוב דמלכים אצל היכל מלך תרגו פקת למנחם לשרשי שכך נקראת שם הפרכיא· ערי הפרזי· פרוזות
ועמותות בלא חומה וכן פרזות תשב ירושלם· החרם· לשון הוה· הולך וכלות· סיר· מרסות· צידונים יקראו לחרמון· וגו' ובמקום אחר הוא אומר וע
וכד הר סיאון הוא חרמון הרי לו ארבעה שמות למה הוצרכו ליכתב להגיד שבח ארץ ישראל שהיו ארבעה מלכיות מתפארות בכך זו אומרת על
שמי יקרא וזו אומרת על שמי יקרא· שניר· הוא שלג בלשון אשכנז ובלשון כנען· משאר הרפאים· שהרגו אמרפל וחבריו בעשתרות קרנים והוא

האמרי אשר יושב בחשבון: ויתן יהוה אלהינו בידנו גם את
עוג מלך הבשן ואת כל עמו ונכהו עד בלתי השאיר לו ש
שריד: ונלכד את כל עריו בעת ההוא לא היתה קריה אשר
לא לקחנו מאתם ששים עיר כל חבל ארגב ממלכת עוג
בבשן: כל אלה ערים בצרות חומה גבהה דלתים ובריח לבד
מערי הפרזי הרבה מאד: ונחרם אותם כאשר עשינו לסיחן
מלך חשבון החרם כל עיר מתם הנשים והטף: וכל הבהמה
ושלל הערים בזונו לנו: ונקח בעת ההוא את הארץ מיד שני
מלכי האמרי אשר בעבר הירדן מנחל ארנן עד הר חרמון:
צידנים יקראו לחרמון שרין והאמרי יקראו לו שניר: כל
ערי המישר וכל הגלעד וכל הבשן עד סלכה ואדרעי ערי
ממלכת עוג בבשן: כי רק עוג מלך הבשן נשאר מיתר ה
הרפאים הנה ערשו ערש ברזל הלה הוא ברבת בני עמון
תשע אמות ארכה וארבע אמות רחבה באמת איש: ואת
הארץ הזאת ירשנו בעת ההוא מערער אשר על נחל ארנן
וחצי הר הגלעד ועריו נתתי לראובני ולגדי: ויתר הגלעד
וכל הבשן ממלכת עוג נתתי לחצי שבט המנשה כל חבל
הארגב לכל הבשן ההוא יקרא ארץ רפאים: יאיר בן מנשה
לקח את כל חבל ארגב עד גבול הגשורי והמעכתי ויקרא
אתם על שמו את הבשן חות יאיר עד היום הזה: ולמכיר נ
נתתי את הגלעד: ולראובני ולגדי נתתי מן הגלעד ועד נחל

דאמוראה דיתיב בחשבון: ומסר יי
אלהנא בידנא אף ית עוג מלכא
דמתנן וית כל עמיה ומחנהי עד ד
דלא אשתאר ליה משיזיב: וכבשנ
וכבשנא ית כל קרווהי בעדנא ה
ההיא לא הות קרתא דלא נסבנא
מנהון סתין קרוין כל בית פלך ט
טרכונא מלכותיה דעוג במתנן:
כל אלין קרויא כריכן סקפן שור
רם דשין ועברין בר מקר
מקרוי פצחיא דסגיאין לחדא: וגמ
וגמרנא יתהון כמא דעבדנא לסי
לסיחן מלכא דחשבון גמרנא כל
קרויא גבריא נשיא וטפלא: וכל
בעירא ועדי קרויא בזנא לנא: וכ
ונסבנא בעדנא ההיא ית ארעא מ
מיד תרין מלכי אמוראה די בעב
בעברא דירדנא מנחלא דארנון
עד טורא דחרמון: צידונאי קרן ל
לחרמון שריון ואמוראי קרן ליה
טור תלגא: כל קרוי מישרא וכל ג
גלעד וכל מתנן עד סלכה ואדרעי
קרוי מלכותי' דעוג במתנן: ארי
לחוד עוג מלכא דמתנן אשתאר
משאר גבריא הא ערסיה ערסא
דפרזלא הלא היא ברבת בני עמ
כמון תשע אמין ארכא וארבע א
אמין פותיא באמת מלך: וית אר
ארעא הדא ירתנא בעדנא ההיא
מערוער דעל נחלא דארנון ופל
ופלגות טורא דגלעד וקרווהי ית
יהבית לשבט ראובן ולשבט גד: ו
ושאר גלעד וכל מתנן מלכותיה
דעוג יהבית לפלגות שבטא דמנ
דמנשה כל בית פלך טרכונא לכ
לכל מתנן ההוא מתקרי ארע גב
גבריא: יאיר בר מנשה נסב ית כ
כל בית פלך טרכונא עד תחום ג
גשוראה ואפקרוס וקרא יתהין על
שמיה ית מתנן כפרני יאיר עד
יומא הדין: ולמכיר יהבית ית גלעד:
ולשבט ראובן ולשבט גד יהבית
מן גלעד ועד נחלא

פליט שם מהלחמה שנ' וי[בא] ... ת איש· באמת עוג· ההוא יקרא ארץ רפאים· היא מאותה שנתתי לאברהם· ואת הארץ הזאת· שמא
האמורה למעלה שמעל ... שנו בעת ההיא מערוער אשר על שפת נחל ארנון· אינו מחובר לרשת של מקרא אלא לסופו
נתתי לראובני ולגדי אבל לענין ירושה עד הר חרמון היה:

מגך הנחל וגבול. כל הנחל ועוד מעבר לשפתו. כלומר עד ועד בכלל ויותר מיכן כנרת מעבר הירדן המערבי הוא ונחלת בני גד מעבר הירדן מזרחי ונפל בגורלם רחב הירדן כנגדם ועוד מעבר שפתו עד כנרת וזהו שנ' והירדן וגבול. הירדן ומעבר לו. ומינו מאכם. לפני רמונך ועד הוא מדבר. לפני אחיכם. הם היו הולכים לפני ישר' למלחמה לפי שהיו גבורים ואויבים נופלים לפניהם שנאמר וטרף זרוע אף קדקד:

ואתחנן

חנלה ומלה הדברים. אין חנון בכל מקום אלא לשון מתנת חנם. אע"פ שיש להם ליצ' לצדיקים לתלות במעשיהם הטובים אין מבקשים ממנו המקום אלא מתנת חנם רא' וד' אחר מעשרה לשונות שנקרא' תפלה כדאי' בספרי:

ארנן תוך הנחל וגבל ועד יבק הנחל גבול בני עמון: והע
והערבה והירדן וגבל מכנרת ועד ים הערבה ים המלח תחת אשדת הפסגה מזרחה: ואצו אתכם בעת ההוא לאמר יהוה אלהיכם נתן לכם את הארץ הזאת לרשתה חלוצים תעברו לפני אחיכם בני ישראל כל בני חיל: רק נשיכם וטפכם ומקנכם ידעתי כי מקנה רב לכם ישבו בעריכם אשר נתתי לכם: עד אשר יניח יהוה לאחיכם ככם וירשו גם הם את הארץ אשר יהוה אלהיכם נתן להם בעבר ה הירדן ושבתם איש לירשתו אשר נתתי לכם: ואת יהושוע צויתי בעת ההוא לאמר עיניך הראת את כל אשר עשה יהוה אלהיכם לשני המלכים האלה כן יעשה יהוה לכל הממלכות אשר אתה עבר שמה: לא תיראום כי יהוה אל אלהיכם הוא הנלחם לכם:

דארנון גו נחלא ותחומיה ועד יובקא נחלא תחומא דבני עמון: ומישרא וירדנא ותחומיה מגינסר ועד ימא דמישרא ימא דמלחא תחות משפך מרמתא מדנחא: ופקידית יתכון בעדנא ההיא למימר יי' אלהכון יהב לכון ית ארעא הדא למירתה מזרזין תעברון קדם אחיכון בני ישר' כל מזרזי חילא: לחוד נשיכון וטפליכון ובעיריכון ידענא ארי בעיר סגי לכון יתבון בקרויכון דיהבית לכון: עד דיניח יי' לאחיכון כותכון ויירתון אף אנון ית ארעא דיי' אלהכון יהב להון בעיברא דירדנא ותתובון גבר לירותתיה דיהבית לכון: וית יהושע פקידית בעדנא ההיא למימר עינך חזאה ית כל דעבד יי' אלהכון לתרין מלכיא האלין כן יעבד יי' לכל מלכותא דאת עבר לתמן: לא תדחלון מנהון ארי יי' אלהכון מגיח לכון:

פרשת ואתחנן

פרשה

ואתחנן אל יהוה בעת ההוא לאמר: אדני יהוה אתה החלות להראות את עבדך את גדלך ואת ידך החזקה אשר מי אל בשמים ובארץ אשר יעשה כמעשיך וכגבורתך: אעברה נא ואראה את הארץ הטובה אשר בעבר הירדן ההר הטוב הזה והלבנן: ויתעבר יהוה בי למענכם ולא שמע אלי ויאמר יהוה אלי רב לך אל תוסף דבר אלי עוד בדבר הזה: עלהי ראש הפסגה ושא עיניך ימה וצפנה ותימנה ומזרחה וראה

וצלית קדם יי' בעדנא ההיא למימר: יי' אלהים אנת שריתא לאחזאה ית עבדך ית רבותך וית ידך תקיפתא דאת הוא אלהא דשכינתך בשמיא מלעילא ושליט בארעא לית דיעבד כעובדך וכגבורתך: אעבר כען ואחזי ית ארעא טבתא דבעברא דירדנא טורא טבא הדין ובית מקדשא: והוה רגז מן קדם יי' עלי בדיליכון ולא קביל מני ואמר יי' לי סגי לך לא תוסף למללא קדמי עוד בפתגמא הדין: סק לריש רמתא וזקוף עינך למערבא ולציפונא ולדרומא ולמדינחא וחזי

בעת ההיא. לאחר שכבשתי ארץ סיחון ועוג דמיתי שמא הותר הנדר. לאמר. זה אחד משלשה מקומות שאמר משה לפני המקום איני מניחך עד שתודיעני אם תעשה שאלתי אם לאו. יי' אלהים. רחום בדין. אתה החלות להראות את עבדך. פתח להיות עומד ומתפלל אע"פ שנגזרה גזרה שאמרת לי ועתה הניחה לי. וכי תופש הייתי בך אלא לפתוח פתח שבי תלוי להתפלל עליהם. את גדלך. זו מדת טובך וכן הוא אומר ועתה יגדל נא כח יי' וגו'. ואת ידך. זו ימינך שהיא פשוטה לכל באי עולם. החזקה. שאתה כובש ברחמים את מדת הדין בחזקה. אשר מי אל וגו'. אינך דומה למלך בשר ודם שיש לו יועצין וסנקתדרין הממחין בידו כשרוצה לעשות חסד ולעבור על מדותיו אתה אין מי ימחה בידך אם תמחל לי ותבטל גזרתך. ולפי פשוטו אתה החלות להראות את עבדך מלחמת סיחון ועוג כדכתי' ראה החלותי תת לפניך. הראני מלחמת שלשים ואחד מלכי'. אעברה נא. אין נא אלא לשון בקשה. ההר הטוב. זו ירושלים. והלבנון. זה בית המקדש. ויתעבר יי'. נתמלא חמה. למענכם. אתם גרמתם לי וכן הוא אומר ויקציפו על מי מריבה וירע למשה בעבורם. רב לך. שלא יאמרו הרב כמה קשה והתלמיד כמה סרבן מפציר. ד"א רב לך. הרבה מזה שמור לך. רב טוב הצפון לך:

בעיניך · בקשת ממני ואראה את הארץ הטובה אני מראה לך את כולה שנ׳ ויראהו ה׳ את כל הארץ · וצו את יהושע · על הטרחות ועל המשאות ועל הריבות · וחזקהו ואמצהו · בדבריך שלא ירך לבו לומר כשם שנענש רבי עליהם כך סופי ליענש עליהם מבטיחו אני כי הוא יעבור והוא ינחיל כי הוא יעבור אם יעבור לפניהם ינחלו ואם לאו לא ינחלו וכן אתה מוצא כשלח מן העם אל העי והוא ישב ויכו מהם אנשי העי וגו׳ ויכיון שם שנפל על פניו אמר לו קם לך קם לך כתיב אתה הוא העומד במקומך ומשלח את בני למלחמה למה זה אתה נופל על פניך לא כך אמרתי למשה רבך אם הוא עובר עוברין ואם לאו אין עוברין · ונכתב בגמי : וגו׳ ונכמרתם לעז ומעכב׳ ע״ג ישראל ששפ׳ אל המוקים והכל מתחל

בעיניך כי לא תעבר את הירדן הזה: וצו את יהושע וחזקהו ואמצהו כי הוא יעבר לפני העם הזה והוא ינחיל אותם את הארץ אשר תראה: ונשב בגיא מול בית פעור: פ

ועתה ישראל שמע אל החקים ואל המשפטים אשר אנכי מלמד אתכם לעשות למען תחיו ובאתם וירשתם את הארץ אשר יהוה אלהי אבתיכם נתן לכם: לא תספו על הדבר אשר אנכי מצוה אתכם ולא תגרעו ממנו לשמר את מצות יהוה אלהיכם אשר אנכי מצוה אתכם: עיניכם הראות את אשר עשה יהוה בבעל פעור כי כל האיש אשר הלך אחרי בעל פעור השמידו יהוה אלהיך מקרבך: ואתם ה הדבקים ביהוה אלהיכם חיים כלכם היום: ראה למדתי א אתכם חקים ומשפטים כאשר צוני יהוה אלהי לעשות כן בקרב הארץ אשר אתם באים שמה לרשתה: ושמרתם ועשיתם כי הוא חכמתכם ובינתכם לעיני העמים אשר י ישמעון את כל החקים האלה ואמרו רק עם חכם ונבון הגוי הגדול הזה: כי מי גוי גדול אשר לו אלהים קרבים אליו כיהוה אלהינו בכל קראנו אליו: ומי גוי גדול אשר לו חקים ומשפטים צדיקם ככל התורה הזאת אשר אנכי נתן לפניכם היום: רק השמר לך ושמר נפשך מאד פן תשכח את הדברים אשר ראו עיניך ופן יסורו מלבבך כל ימי חייך והודעתם לבניך ולבני בניך: יום אשר עמדת לפני יהוה אלהיך בחרב באמר

בעינך ארי לא תעבר ית ירדנא הדין: ופקד ית יהושע ותקפהי ועלמהי ארי הוא יעבר קדם עמא הדין והוא יחסן יתהון ית ארעא דתחזי: ויתבנא בחילתא לקביל בית פעור:

וכען ישראל שמע לקימיא ולדינייא דאנא מליף יתכון למעבד בדיל דתיחון ותיעלון ותירתון ית ארעא דה׳ אלהא דאבהתכון יהב לכון: לא תוסיפון על פתגמא דאנא מפקד יתכון ולא תמנעון מניה למיטר ית פקודיא דה׳ אלהכון דאנא מפקד יתכון: עיניכון חזאה ית דעבד ה׳ בפלחי בעלא פעור ארי כל גברא דהליך בתר בעלא פעור שיציה ה׳ אלהך מבינך: ואתון ד דאדבקתון בדחלתא דה׳ אלהכון קימין כלכון יומא דין: חזו אד דאליפית יתכון קימין ודינין כמא דפקדני ה׳ אלהי למעבד כן בגו ארעא דאתון עלין לתמן למירתה: ותטרון ותעבדון ארי הי חכמתכון וסכלתנותכון לעיני עממיא די דישמעון ית כל קימיא האלין ויימרון לחוד עם חכים וסוכלתן עמא רבא הדין: ארי מן עם רב דליה אלה קריב ליה לקבלא יכל צלותיה בעדן עקתיה כה׳ אלהנא בכל עדן דאנחנא מצלן קדמוהי: ומן עם רב דליה קימין ודינין קשיטין ככל אוריתא הדא דאנא יהב קדמיכון יומא דין: לחוד אסתמר לך וטר נפשך לחדא דלמא תתנשי ית פתגמיא דחזאה עינך ודלמא יעדון מלבך כל יומי חיך ותהודעינון לבנך ולבני בנך: יומא דקמתא קדם ה׳ אלהך בחורב כד אמר

ואני לא וכיני ליטמי לי · לא תוסיפו · כגון חמש פרשיות בתפלין חמשה מינין בלולב וחמש ציציות וכן לא תגרעו · ושמרתם · זו משנה · ועשיתם כמשמעו · כי היא חכמתכם ובינתכם · וגו׳ בזאת תחשבו חכמים ונבונים לעיני העמים · חקים ומשפטים צדיקים · הגונים ומקובלים · רק השמר לך פן תשכח את הדברים · אז בשלא תשכחו אותם ותעשום על אמתתם תחשבו חכמים ונבונים ואם תעוותו אותם מתוך שכחה תחשבו שוטים · יום אשר עמדת מוסב על מקרא שלמעלה ממנו אשר ראו עיניך יום אשר עמדת בחורב אשר ראיתם את הקולות ואת הלפידים ·

ילמדון · לעצמם · ואותי ילמדו · תורה שבעל פה · כמל · ערלה · ופן תשא עיניך · להשכיל בדבר ולתת לב לטעות אחריהם · אשר חלק להם · להאיר להם · דא' לא הניחן לא סכבן שלטעות אחריהם לא החליקן בדברי הבליהם לטרדן מן העולם וכן הוא אומר כי החליק אליו בעיניו למצא עונו לשנוא · פ כור · הוא כלי שמזקקים בו את הזהב · התאנף · נתמלא רוגז · על דבריכם · על אודותיכם ועל עסקיכם · כי אנכי מת וגו' אינני עובר · מאחר שמת מהיכן יעבור אלא אף עצמותי אינם עוברים

יהוה אלי הקהל לי את העם ואשמעם את דברי אשר ילמדון ליראה אתי כל הימים אשר הם חיים על האדמה ואת בניהם ילמדון: ותקרבון ותעמדון תחת ההר וההר בער באש עד לב השמים חשך ענן וערפל: וידבר יהוה אליכם מתוך האש קול דברים אתם שמעים ותמונה אינכם ראים זולתי קול: ויגד לכם את בריתו אשר צוה אתכם לעשות עשרת הדברים ויכתבם על שני לחות אבנים: ואתי צוה יהוה בעת ההוא ללמד אתכם חקים ומשפטים לעשתכם אתם בארץ אשר אתם עברים שמה לרשתה: ונשמרתם מאד לנפשתיכם כי לא ראיתם כל תמונה ביום דבר יהוה אליכם בחרב מתוך האש: פן תשחתון ועשיתם לכם פסל תמונת כל סמל תבנית זכר או נקבה: תבנית כל בהמה אשר בארץ תבנית כל צפור כנף אשר תעוף בשמים: תבנית כל רמש באדמה תבנית כל דגה אשר במים מתחת לארץ: ופן תשא עיניך השמימה וראית את השמש ואת הירח ואת הכוכבים כל צבא השמים ונדחת והשתחוית להם ועבדתם אשר חלק יהוה אלהיך אתם לכל העמים תחת כל השמים: ואתכם לקח יהוה ויוצא אתכם מכור הברזל ממצרים להיות לו לעם נחלה כיום הזה: ויהוה התאנף בי על דבריכם וישבע לבלתי עברי את הירדן ולבלתי בא אל הארץ הטובה אשר יהוה אלהיך נתן לך נחלה: כי אנכי מת בארץ הזאת אינני עבר

יי לי
כנוש קדמי ית עמא ואשמענון ית פתגמי דיילפון למדחל קדמי כל יומיא דאנון קימין על ארעא וית בניהון ילפון: וקרבתון וקמתון בשיפולי טורא וטורא בער בעשתא עד צית שמיא חשוכא עננא ואמיטתא: ומליל יי עמכון מגו אשתא קל פתגמין אתון שמעין ודמו ליתיכון חזן אלהין קלא: וחוי לכון ית קימיה דפקיד יתכון למעבד עשרא פתגמין וכתבינון על תרין לוחי אבניא: ויתי פקיד יי בעדנא ההיא לאלפא יתכון קימין ודינין למעבדכון יתהון בארעא דאתון עברין לתמן למירתה: ותסתמרון לחדא לנפשתכון ארי לא חזיתון כל דמו ביומא דמליל יי עמכון בחורב מגו אשתא: דלמא תחבלון ותעבדון לכון צלמא דמות כל צורא דמות דכר או נקבא: דמות כל בעירא דבארעא דמות כל צפר גפא דפרח באויר רקיע שמיא: דמות כל רחשא דבארעא דמות כל נוני דבמיא מלרע לארעא: ודלמא תזקוף עינך לשמיא ותחזי ית שמשא וית סיהרא וית כוכביא כל חילי שמיא ותטעי ותסגוד להון ותפלחינון די פליג יי אלהך יתהון לכל עממיא דתחות כל שמיא: ויתכון קריב יי לדחלתיה ואפיק יתכון מכורא דפרזלא ממצרים למהוי ליה לעם אחסנא כיומא הדין: ומן קדם יי הוה רגז עלי על פתגמיכון וקיים בדיל דלא למעבר ית ירדנא ובדיל דלא למיעל לארעא טבתא דיי אלהך יהב לך אחסנא: ארי אנא מאית בארעא הדא ליתי אנא עבר

תמונת כל· תמונת כל דבר· אשר צוך ה'· אשר צוך שלא לעשות· אל קנא· מקנא לנקום אנפרימינט בלעז מתמרמר על רוגזו להפרע מעוברי רצו' ונ
ונושנתם רמז להם שיגלו משנה לסוף שמנה מאות וחמשים ושתים שנה במנין ונושנתם והקדים שתי שנים לונושנתם כדי שלא יתקיים בהם
כי אבוד תאבדון וזהו שנ' וישקוד ה' על הרעה ויביאה עלינו כי צדיק ה' אלהינו צדקה עשה עמנו שמהר להביאה שתי שנים לפני זמנה· העידתי
בכם· הנני מזמינם להיות עדים שהתריתי בכם· ועבדתם שם אלהים· כתרגומו משמשם עובדים לעובדיהם כאלו אתם עובדים להם· לא ירפך· לא
שלהחזיק בך בידיו ולשון לא ירפך לשון לא יעזב הוא לא יתן לך רפיון לא יפריש ממך· וכן אחזתיו ולא ארפנו שלא נכתב ארפנו כל

את הירדן ואתם עברים וירשתם את הארץ הטובה הזאת׃
השמרו לכם פן תשכחו את ברית יהוה אלהיכם אשר כרת
עמכם ועשיתם לכם פסל תמונת כל אשר צוך יהוה אלהיך׃
כי יהוה אלהיך אש אכלה הוא אל קנא׃ פ
כי תוליד בנים ובני בנים ונושנתם בארץ והשחתם
ועשיתם פסל תמונת כל ועשיתם הרע בעיני יהוה אלהיך ל
להכעיסו׃ העידתי בכם היום את השמים ואת הארץ כי אבד
תאבדון מהר מעל הארץ אשר אתם עברים את הירדן שמה
לרשתה לא תאריכן ימים עליה כי השמד תשמדון׃ והפיץ
יהוה אתכם בעמים ונשארתם מתי מספר בגוים אשר ינהג
יהוה אתכם שמה׃ ועבדתם שם אלהים מעשה ידי אדם עץ
ואבן אשר לא יראון ולא ישמעון ולא יאכלון ולא יריחן׃ ו
ובקשתם משם את יהוה אלהיך ומצאת כי תדרשנו בכל
לבבך ובכל נפשך׃ בצר לך ומצאוך כל הדברים האלה
באחרית הימים ושבת עד יהוה אלהיך ושמעת בקלו׃ כי אל
רחום יהוה אלהיך לא ירפך ולא ישחיתך ולא ישכח את ב
ברית אבתיך אשר נשבע להם׃ כי שאל נא לימים ראשנים
אשר היו לפניך למן היום אשר ברא אלהים אדם על הארץ
ולמקצה השמים ועד קצה השמים הנהיה כדבר הגדול הזה
או הנשמע כמהו׃ השמע עם קול אלהים מדבר מתוך האש
כאשר שמעת אתה ויחי׃ או הנסה אלהים לבוא לקחת לו

ית ירדנא ואתון עברין ותירתון
ית ארעא טבתא הדא׃ אסתמרו
לכון דלמא תתנשון ית קימא דיי
אלהכון דגזר עמכון ותעבדון לכון
צלם דמות כלא דפקדך יי אלהך׃
ארי יי אלהך מימריה אשא אכלא
הוא אל קנא׃

ארי תולדון בנין ובני בנין ותתע
ותעתקון בארעא ותחבלון ותע
ותעבדון צלם דמות כלא ותעב
ותעבדון דביש קדם יי אלהך לאר
לארגזא קדמוהי׃ אסהדית בכון
יומא דין ית שמיא וית ארעא א
ארי מיבד תיבדון בפריע מעל א
ארעא דאתון עברין ית ירדנא ל
לתמן למירתה לא תורכון יומין
עלה ארי אשתצאה תשתיצון׃ ויב
ויבדר יי יתכון ביני עממיא ות
ותשתארון עם דמנין בעממיא ד
דידבר יי יתכון לתמן׃ ותפלחון ת
תמן לעממיא פלחי טעותא עובד
ידי אנשא אעא ואבנא דלא חזן
ולא שמעין ולא אכלין ולא מריחין
מריחין׃ ותתבעון מתמן ית דחלתא
דיי אלהך ותשכח ארי תבעי מן קד
קדמוהי בכל לבך ובכל נפשך׃ כד
יעוק לך וישכחנך כל פתגמיא ה
האלין בסוף יומיא ותתוב לדחלתא
דיי אלהך ותקבל למימריה׃ ארי אלה
אלהא רחמנא יי אלהך לא ישבקינך
ולא יחבלנך ולא יתנשי ית קימא
דאבהתך דקיים להון׃ ארי שאל כ
כען ליומיא קדמאי דהוו קדמך ל
למן יומא דברא יי אדם על אר
ארעא ולמסיפי שמיא ועד סיפי ש
שמיא ההוה כפתגמא רבא הדין
או האשתמע דכותיה׃ השמע עמא
קל מימרא דיי ממלל מגו אשתא
כמא דשמעת את ואתקים׃ או כנסין
דעבד יי לאתגלאה למפרק ליה

לשון רפיון מוסב על לשון מפעיל ושהפעל כמו הרפה לה הן לה רפיון הרף ממני הרפה ממני· לימים ראשונים· על ימים ראשונים· ולמקצה
השמים· וגם שאל לכל הברואים אשר מקצה אל קצה· וזהו פשוטו ומדרשו מלמד על קומתו של אדם שהיתה מן הארץ עד השמים והוא השעור
עצמו אשר מקצה אל קצה· הנהיה כדבר הגדול הזה· ומהו הדבר הגדול השמע עם וגו'· הנסה אלהים· הכי עשה נסים שום אלוה לבא לקחת גוי
וגו' כל ההין הללו תמוהין הן לכך נקודות הן בחטף פתח· הנהיה· הנשמע· הנסה· השמע·

במסות. על ידי נסיונות הודיעם גבורותיו כגון התיאמר עליו אם יוכל לעשות כן הרי נסיון. באותות. בסימנין להאמין שהוא שלוחו של מקום
כגון מה זה בידך. מופתים. הם נפלאות שהביא עליהם מכות מופלאות. ובמלחמה. בים שנאמר כי ה' נלחם להם. הראית. כתרגומו איתחזיתא
איתחזית כשנתן הקב"ה את התורה פתח להם שבעה רקיעים וכשם שקרע את העליונים כך קרע את התחתונים וראו שהוא יחידי לכך נאמר את
אתה הראית לדעת. ותחת כי אהב. וכל זה תחת כי אהב וגו'. ויוציאך בפניו כאדם המנהיג בנו לפניו ויסע מלאך האלהים ההולך וגו' וילך שמ
מאחריהם. ד"א ויוציאך בפניו בפני אבותיו כמה שנאמר נגד אבותם עשה פלא ואל תתמה על שהזכירם בלשון יחיד שהרי כתבם בלשון יחיד ויב

גוי מקרב גוי במסת באתת ובמופתים ובמלחמה וביד חזקה
ובזרוע נטויה ובמוראים גדלים ככל אשר עשה לכם יהוה
אלהיכם במצרים לעיניך: אתה הראת לדעת כי יהוה הוא
האלהים אין עוד מלבדו: מן השמים השמיעך את קלו לי
יסרך ועל הארץ הראך את אשו הגדולה ודבריו שמעת
מתוך האש: ותחת כי אהב את אבתיך ויבחר בזרעו אחריו
ויוצאך בפניו בכחו הגדל ממצרים: להוריש גוים גדלים
ועצמים ממך מפניך להביאך לתת לך את ארצם נחלה כיום
הזה: וידעת היום והשבת אל לבבך כי יהוה הוא האלהים
בשמים ממעל ועל הארץ מתחת אין עוד: ושמרת את חקיו
ואת מצותיו אשר אנכי מצוך היום אשר ייטב לך ולבניך
אחריך ולמען תאריך ימים על האדמה אשר יהוה אלהיך
נתן לך כל הימים: פ אז יבדיל משה
שלש ערים בעבר הירדן מזרחה שמש: לנס שמה רוצח
אשר ירצח את רעהו בבלי דעת והוא לא שנא לו מתמל
שלשם ונס אל אחת מן הערים האל וחי: את בצר במדבר
בארץ המישר לראובני ואת ראמת בגלעד לגדי ואת גולן
בבשן למנשי: וזאת התורה אשר שם משה לפני בני ישראל:
אלה העדת והחקים והמשפטים אשר דבר משה אל בני
ישראל בצאתם ממצרים: בעבר הירדן בגיא מול בית פעור
בארץ סיחן מלך האמרי אשר יושב בחשבון אשר הכה מ

עם מגו עם בנסין באתין ובמ
ובמופתין ובקרבא ובידא תקי
תקיפא ובדרעא מרממא ובחי
ובחזונין רברבין ככל דעבד
לכון יי' אלהכון במצרים לעיני
לעיניכון: את אתחזיתא למדע א
ארי יי' הוא אלהים לית עוד בר
מניה: מן שמיא אשמעך ית קל
ממריה לאלפותך ועל ארעא א
אחזיך ית אשתיה רבתא ופתג
ופתגמוהי שמעתא מגו אשתא:
וחלף ארי רחים ית אבהתך ואת
ואתרעי בבניהון בתריהון וא
ואפקך במימריה בחילה רבא
ממצרים: לתרכא עממין רבר
רברבין ותקיפין מנך מן קדמ
קדמך לאעלותך למתן לך ית א
ארעהון אחסנא כיומא הדין:
ותדע יומא דין ותתיב ללבך א
ארי יי' הוא אלהים דשכינתיה ב
בשמיא מלעלא ושליט על א
ארעא מלרע לית עוד: ותטר
ית קימוהי וית פקודוהי דאנא
מפקד לך יומא דין דייטב לך
ולבנך בתרך ובדיל דתורך יו
יומין על ארעא דיי' אלהך יהב
לך כל יומיא: בכן אפריש
משה תלת קרוין בעברא דירד
דירדנא מדנח שמשא: למערק
לתמן קטולא דיקטול ית חבריה
בלא מדעיה והוא לא סני ליה
מאתמלי ומדקמוהי ויערוק לחדא
לחדא מן קרויא האלין ויתקיים: ית ב
בצר במדברא בארע מישרא
לשבטא דראובן וית ראמות בגלעד
לשבטא דגד וית גולן במתנן לש
לשבטא דמנשה: ודא אוריתא
דסדר משה קדם בני ישראל: אלין
סהדותא וקימיא ודיניא דמלל
משה עם בני ישראל במפקהון
ממצרים: בעבר ירדנא בחילתא
לקבל בית פעור בארע סיחון
מלכא דאמוראה דיתיב בחשבון

ויבחר בזרעו אחריו · משך שבניך · ספרסהו ודרשתו להוריש מפניך גוים גדולים ועצומים ממך · כיום הזה · כאשר אתה רואה היום · אז יבדיל · נתן לב להיות מצר בדבר שיבדילם ואע״פ שאינן קולטות עד שיבדילו אותן שבארץ כנען אמר מצוה שאפשר לקיימה אקיימנה · בעבר הירדן מזרחה שמש · באותו עבר שבמזרחו של ירדן · מזרחה שמש · לפי שהוא דבוק נקודה ריש בתנה מזרח של שמש מקום זריחת השמש · וזאת התורה · זו כהנה עתיד לסדר אחר פרשה זו · אלה העדות אשר דבר · הם הם אשר דבר בצאתם ממצרים דבר להם בערבות מואב · בעבר הירדן חזר ושנאה להם · לא את אבותינו בלבד כרת ה׳ וגו׳ · כי אתם נגש בפנים · אמר ר׳ ברכיה אמר משה אל תאמרו אני משטה אתכם על

משה ובני ישראל בצאתם ממצרים: ויירשו את ארצו ואת ארץ עוג מלך הבשן שני מלכי האמרי אשר בעבר הירדן מזרח שמש: מערער אשר על שפת נחל ארנן ועד הר שיאן הוא חרמון: וכל הערבה עבר הירדן מזרחה ועד ים הערבה תחת אשדת הפסגה: פ ויקרא משה אל כל ישראל ויאמר אלהם שמע ישראל את החקים ואת המשפטים אשר אנכי דבר באזניכם היום ולמדתם אתם ושמרתם לעשתם: יהוה אלהינו כרת עמנו ברית בחרב: לא את אבתינו כרת יהוה את הברית הזאת כי אתנו אנחנו אלה פה היום כלנו חיים: פנים בפנים דבר יהוה עמכם בהר מתוך האש: אנכי עמד בין יהוה וביניכם בעת ההוא להגיד לכם את דבר יהוה כי יראתם מפני האש ולא עליתם בהר לאמר: ס

אנכי יהוה אלהיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים מבית עבדים: לא יהיה לך אלהים אחרים על פני: לא תעשה לך פסל כל תמונה אשר בשמים ממעל ואשר בארץ מתחת ואשר במים מתחת לארץ: לא תשתחוה להם ולא תעבדם כי אנכי יהוה אלהיך אל קנא פקד עון אבות על בנים ועל שלשים ועל רבעים לשנאי: ועשה חסד לאלפים לאהבי ולשמרי מצותו: ס לא תשא את שם יהוה אלהיך לשוא כי לא ינקה יהוה את אשר ישא את שמו לשוא:

די מחא משה ובני ישראל במפקהון ממצרים: ויריתו ית ארעיה וית ארע עוג מלכא דמתנן תרין מלכי אמוראה די בעברא דירדנא מדנח שמשא: מערוער דעל כיף נחלא דארנון ועד טורא דסיאון הוא חרמון: וכל מישרא עברא דירדנא מדנחא ועד ימא דמישרא תחות משפך מרמתא: וקרא משה לכל ישראל ואמר להון שמע ישראל ית קימיא וית דיניא דאנא ממליל קדמיכון יומא דין ותילפון יתהון ותטרון למעבדהון: ײ אלהנא גזר עמנא קים בחורב: לא עם אבהתנא גזר ײ ית קימא הדין אלהין עמנא אנחנא אלין כא יומא דין כלנא קימין: ממלל עם ממלל מליל ײ עמכון בטורא מגו אשתא: אנא הויתי קאים בין מימרא דײ וביניכון בעדנא ההוא לחואה לכון ית פתגמא דײ ארי דחלתון מן קדם אשתא ולא סליקתון בטורא למימר: אנא ײ אלהך דאפקתך מארעא דמצרים מבית עבדותא: לא יהוי לך אלה אחרן בר מני: לא תעביד לך צלם וכל דמו דבשמיא מלעלא ודבארעא מלרע ודבמיא מלרע לארעא: לא תסגוד להון ולא תפלחנון ארי אנא ײ אלהך אל קנא מסער חובי אבהן על בנין מרדין על דר תליתאי ועל דר רביעאי לסנאי כד משלמין בניא למחטי בתר אבהתהון: ועבד טיבו לאלפי דרין לרחמי ולנטרי פקודי: לא תימי בשמא דײ אלהך למגנא ארי לא יזכי ײ ית דיימי בשמיה לשקרא:

לא דבר כדרך שהסרסור עושה בין המוכר ללוקח כעמו מדבר עמכם · לאמר · מוסב על דבר ײ עמכם · בהר מתוך האש לאמר · אנכי עומד בין ײ וביניכם · על פני · בכל מקום אשר אני שם וזהו כל העולם דבר אחר כל זמן שאני קיים: עשרת הדברות כבר פרשתים ·

שמור: ובראשונה הוא אומר זכור שניהם בדבור אחד ובתיבה אחת נאמרו ובשמיעה אחת נשמעו: כאשר צוך: קודם מתן תורה במרה: וזכרת כי עבד היית: ועל מנת כן פדאך שתהיה לו עבד ותשמור מצותיו: כאשר צוך: אף על כבוד אב ואם נצטוו במרה: שם שם לו חק ומשפט: ולא תתאוה: אין לשון תאוה אלא באותו מילתא דלא תחמוד: לא תיחוד: זה הוא לשון חמדה כמו מאמר למראה דמתרגמינן דמרגג לשחוי: ולא יסף: מתרגמינן ולא פסק כי קולו חזק וקיים לעולם: דבר אחר לא יסף: לא הוסיף להראות בפומבי:

ס שמור את יום השבת לקדשו כאשר צוך יהוה
אלהיך: ששת ימים תעבד ועשית כל מלאכתך: ויום השביעי
שבת ליהוה אלהיך לא תעשה כל מלאכה אתה ובנך ובתך
ועבדך ואמתך ושורך וחמרך וכל בהמתך וגרך אשר בש
בשעריך למען ינוח עבדך ואמתך כמוך: וזכרת כי עבד היית
בארץ מצרים ויצאך יהוה אלהיך משם ביד חזקה ובזרע
נטויה על כן צוך יהוה אלהיך לעשות את יום השבת:

ס כבד את אביך ואת אמך כאשר צוך יהוה
אלהיך למען יאריכן ימיך ולמען ייטב לך על האדמה אשר
יהוה אלהיך נתן לך: ס לא תרצח: ס
ולא תנאף: ס ולא תגנב: ס ולא תענה
ברעך עד שוא: ס ולא תחמד אשת רעך ס
ולא תתאוה בית רעך שדהו ועבדו ואמתו שורו וחמרו וכל
אשר לרעך: ס את הדברים האלה דבר
יהוה אל כל קהלכם בהר מתוך האש הענן והערפל קול
גדול ולא יסף ויכתבם על שני לחת אבנים ויתנם אלי: ויהי
כשמעכם את הקול מתוך החשך וההר בער באש ותקרבון
אלי כל ראשי שבטיכם וזקניכם: ותאמרו הן הראנו יהוה
אלהינו את כבדו ואת גדלו ואת קלו שמענו מתוך האש ה
היום הזה ראינו כי ידבר אלהים את האדם וחי: ועתה למה
נמות כי תאכלנו האש הגדלה הזאת אם יספים אנחנו ל

טר ית יומא דשבתא
לקדשותיה כמה דפקדך יי אל
אלהך: שתא יומין תפלח ותעבד
כל עבידתך: ויומא שביעאה ש
שבתא קדם יי אלהך לא תעבד
כל עבידא את ובנך וברתך
ועבדך ואמתך ותורך וחמרך
וכל בעירך וגיורך די בקרוך
בדיל דינוח עבדך ואמתך כות
כותך: ותדכר ארי עבדא הויתא
בארעא דמצרים ואפקך יי אלהך
מתמן ביד תקיפא ובדרע מרמ
מרמם על כן פקדך יי אלהך
למעבד ית יומא דשבתא:

יקר ית אבוך וית אמך כמא ד
דפקדך יי אלהך בדיל דיורכון
יומך ובדיל דייטב לך על אר
ארעא דיי אלהך יהב לך:
לא תקטול נפש: ולא תגנ
תגוף: ולא תגנוב: ולא
תסהד בחברך סהדותא דשקר
דשקרא: ולא תחמד אתת
חברך ולא תרוג בית חברך ח
חקליה ועבדיה ואמתיה תוריה
וחמריה וכל די לחברך: ית פת
פתגמיא האלין מליל יי עם כ
כל קהלכון בטורא מגו אשתא
ענגא ואמטתא קל רב ולא פ
פסק וכתבנון על תרין לוחי א
אבניא ויהבנון לי: והוה כמש
כמשמעכון ית קלא מגו חשוכא
וטורא בער באשא וקרבתון ל
לותי כל רישי שבטכון וסביכון:
ואמרתון הא אחזינא יי אלהנא
ית יקריה וית רבותיה וית קל
מימריה שמענא מגו אשתא יו
יומא הדין חזינא ארי ממליל יי
עם אנשא ומתקים: וכען למא
נמות ארי תיכלננא אשתא ר
רבתא הדא אם
מוסיפין אנחנא

ואתחנן

ואת תדבר אלינו התשתם את כחי כנקבה שנתשעשתי עליכם ורפיתם את ידי כי ראיתי שאינכם חרדים להתקרב אליו מאהבה וכי לא היה יפה לכם ללמוד מפי הגבורה ולא ללמוד ממני׃

לִשְׁמֹעַ אֶת־קוֹל יְהוָה אֱלֹהֵינוּ עוֹד וָמָתְנוּ׃ כִּי מִי כָל־בָּשָׂר
אֲשֶׁר שָׁמַע קוֹל אֱלֹהִים חַיִּים מְדַבֵּר מִתּוֹךְ־הָאֵשׁ כָּמֹנוּ וַיֶּחִי׃
קְרַב אַתָּה וּשְׁמָע אֵת כָּל־אֲשֶׁר יֹאמַר יְהוָה אֱלֹהֵינוּ וְאַתְּ
תְּדַבֵּר אֵלֵינוּ אֵת כָּל־אֲשֶׁר יְדַבֵּר יְהוָה אֱלֹהֵינוּ אֵלֶיךָ וְשָׁמַעְנוּ
וְעָשִׂינוּ׃ וַיִּשְׁמַע יְהוָה אֶת־קוֹל דִּבְרֵיכֶם בְּדַבֶּרְכֶם אֵלָי וַיֹּאמֶר
יְהוָה אֵלַי שָׁמַעְתִּי אֶת־קוֹל דִּבְרֵי הָעָם הַזֶּה אֲשֶׁר דִּבְּרוּ אֵלֶיךָ
הֵיטִיבוּ כָּל־אֲשֶׁר דִּבֵּרוּ׃ מִי־יִתֵּן וְהָיָה לְבָבָם זֶה לָהֶם לְיִרְאָה
אֹתִי וְלִשְׁמֹר אֶת־כָּל־מִצְוֹתַי כָּל־הַיָּמִים לְמַעַן יִיטַב לָהֶם ולב
וְלִבְנֵיהֶם לְעֹלָם׃ לֵךְ אֱמֹר לָהֶם שׁוּבוּ לָכֶם לְאָהֳלֵיכֶם׃ וְאַתָּה
פֹּה עֲמֹד עִמָּדִי וַאֲדַבְּרָה אֵלֶיךָ אֵת כָּל־הַמִּצְוָה וְהַחֻקִּים וה
וְהַמִּשְׁפָּטִים אֲשֶׁר תְּלַמְּדֵם וְעָשׂוּ בָאָרֶץ אֲשֶׁר אָנֹכִי נֹתֵן לָהֶם
לְרִשְׁתָּהּ׃ וּשְׁמַרְתֶּם לַעֲשׂוֹת כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם אֶתְכֶם
לֹא תָסֻרוּ יָמִין וּשְׂמֹאל׃ בְּכָל־הַדֶּרֶךְ אֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם
אֶתְכֶם תֵּלֵכוּ לְמַעַן תִּחְיוּן וְטוֹב לָכֶם וְהַאֲרַכְתֶּם יָמִים בָּאָרֶץ
אֲשֶׁר תִּירָשׁוּן׃ וְזֹאת הַמִּצְוָה הַחֻקִּים וְהַמִּשְׁפָּטִים אֲשֶׁר צִוָּה
יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם לְלַמֵּד אֶתְכֶם לַעֲשׂוֹת בָּאָרֶץ אֲשֶׁר אַתֶּם ע
עֹבְרִים שָׁמָּה לְרִשְׁתָּהּ׃ לְמַעַן תִּירָא אֶת־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לִשְׁמֹר
אֶת־כָּל־חֻקֹּתָיו וּמִצְוֹתָיו אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוֶּךָ אַתָּה וּבִנְךָ וּבֶן־בִּנְךָ
כֹּל יְמֵי חַיֶּיךָ וּלְמַעַן יַאֲרִכֻן יָמֶיךָ׃ וְשָׁמַעְתָּ יִשְׂרָאֵל וְשָׁמַרְתָּ ל
לַעֲשׂוֹת אֲשֶׁר יִיטַב לְךָ וַאֲשֶׁר תִּרְבּוּן מְאֹד כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה
אֱלֹהֵי אֲבֹתֶיךָ לָךְ אֶרֶץ זָבַת חָלָב וּדְבָשׁ׃

פ

למשמע ית קל מימרא דיי אלהנא עוד מיתנן אנחנא׃ ארי מן כל בשרא דשמע קל מימרא דיי קימא דממלל מגו אשתא כותנא ואתקים׃ קרב את ושמע ית כל דימר יי אלהנא ואת תמלל עמנא ית כל דימלל יי אלהנא עמך ונקבל ונעבד׃ ושמיע קדם יי ית קל פתגמיכון במללותכון עמי ואמר יי לי שמיע קדמי ית קל פתגמי עמא הדין דמלילו עמך אתקינו כל דמלילו׃ לוי דיהי לבא הדין להון למדחל קדמי ולמטר ית כל פקודי כל יומיא בדיל דייטב להון ולבניהון לעלם׃ איזיל אימר להון תובו לכון למשכניכון׃ ואת הכא קום קדמי ואמלל עמך ית כל תפקידתא וקימיא ודיניא דתלפינון ויעבדון בארעא דאנא יהב להון למירתה׃ ותטרון למעבד כמא דפקיד יי אלהכון יתכון לא תסטון לימינא ולסמלא׃ בכל ארחא דפקיד יי אלהכון יתכון תהכון בדיל דתיחון וייטב לכון ותורכון יומין בארעא דתחסנון׃ ודא תפקידתא קימיא ודיניא דפקיד יי אלהכון לאלפא יתכון למעבד בארעא דאתון עברין לתמן למירתה׃ בדיל דתדחל קדם יי אלהך למטר ית כל קימוהי ופקודוהי דאנא מפקד לך את וברך ובר ברך כל יומי חייך ובדיל דיורכון יומך׃ ותקבל ישראל ותטר למעבד דייטב לך ודתסגון לחדא כמא דמליל יי אלהא דאבהתך לך ארע עבדא חלב ודבש׃

אלהינו ה' אחד. ה' שהוא אלהינו עתה ולא אלהי האומות הוא עתיד להיות ה' אחד כי אז אהפך אל עמים שפה ברורה לקרא כלם בשם ה' ונא' ונאמר ביום ההוא יהיה ה' אחד ושמו אחד: ואהבת. עשה דבריו מאהבה אינו דומה עושה מאהבה לעושה מיראה. העושה אצל רבו מיראה כשהוא מטריחו מניחו והולך: בכל לבבך. בשני יצריך. ד"א בכל לבבך שלא יהיה לבך חלוק על המקום: בכל נפשך. אפילו הוא נוטל את נפשך: ובכל מאדך. בכל ממונך. יש לך אדם שממונו חביב עליו מגופו לכך נאמר בכל מאדך. בכל מאדך. בכל מדה ומדה שמודד לך בין במדה טובה בין במדת פורענות וכן דוד הוא אומר כוס ישועות אשא וגו' צרה ויגון אמצא וגו': והיו הדברים. מהו האהבה והיו הדברים ה

שְׁמַע יִשְׂרָאֵל יְהוָה אֱלֹהֵינוּ יְהוָה אֶחָד׃ וְאָהַבְתָּ אֵת יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בְּכָל לְבָבְךָ וּבְכָל נַפְשְׁךָ וּבְכָל מְאֹדֶךָ׃ וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם עַל לְבָבֶךָ׃ וְשִׁנַּנְתָּם לְבָנֶיךָ וְדִבַּרְתָּ בָּם בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתֶךָ וּבְלֶכְתְּךָ בַדֶּרֶךְ וּבְשָׁכְבְּךָ וּבְקוּמֶךָ׃ וּקְשַׁרְתָּם לְאוֹת עַל יָדֶךָ וְהָיוּ לְטֹטָפֹת בֵּין עֵינֶיךָ׃ וּכְתַבְתָּם עַל מְזֻזוֹת בֵּיתֶךָ וּבִשְׁעָרֶיךָ׃ ס

וְהָיָה כִּי יְבִיאֲךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֶל הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁבַּע לַאֲבֹתֶיךָ לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וּלְיַעֲקֹב לָתֶת לָךְ עָרִים גְּדֹלֹת וְטֹבֹת אֲשֶׁר לֹא בָנִיתָ׃ וּבָתִּים מְלֵאִים כָּל טוּב אֲשֶׁר לֹא מִלֵּאתָ וּבֹרֹת חֲצוּבִים אֲשֶׁר לֹא חָצַבְתָּ כְּרָמִים וְזֵיתִים אֲשֶׁר לֹא נָטָעְתָּ וְאָכַלְתָּ וְשָׂבָעְתָּ׃ הִשָּׁמֶר לְךָ פֶּן תִּשְׁכַּח אֶת יְהוָה אֲשֶׁר הוֹצִיאֲךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם מִבֵּית עֲבָדִים׃ אֶת יְהוָה אֱלֹהֶיךָ תִּירָא וְאֹתוֹ תַעֲבֹד וּבִשְׁמוֹ תִּשָּׁבֵעַ׃ לֹא תֵלְכוּן אַחֲרֵי אֱלֹהִים אֲחֵרִים מֵאֱלֹהֵי הָעַמִּים אֲשֶׁר סְבִיבוֹתֵיכֶם׃ כִּי אֵל קַנָּא יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בְּקִרְבֶּךָ פֶּן יֶחֱרֶה אַף יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בָּךְ וְהִשְׁמִידְךָ מֵעַל פְּנֵי הָאֲדָמָה׃ ס

לֹא תְנַסּוּ אֶת יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם כַּאֲשֶׁר נִסִּיתֶם בַּמַּסָּה׃ שָׁמוֹר תִּשְׁמְרוּן אֶת מִצְוֹת יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם וְעֵדֹתָיו וְחֻקָּיו אֲשֶׁר צִוָּךְ׃ וְעָשִׂיתָ הַיָּשָׁר וְהַטּוֹב בְּעֵינֵי יְהוָה לְמַעַן יִיטַב לָךְ וּבָאתָ וְיָרַשְׁתָּ אֶת הָאָרֶץ הַטֹּבָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְהוָה לַאֲבֹתֶיךָ׃ לַהֲדֹף אֶת כָּל אֹיְבֶיךָ מִפָּנֶיךָ כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה׃ ס

כִּי יִשְׁאָלְךָ

שמע ישראל ה' אלהנא ה' חד: ותרחם ית ה' אלהך בכל לבך ובכל נפשך ובכל נכסך: ויהון פתגמיא האלין דאנא מפקד לך יומא דין על לבך: ותתנינון לבנך ותמלל בהון במתבך בביתך ובמהכך בארחא ובמשכבך ובמקמך: ותקטרנון לאת על ידך ויהון לתפלין בין עינך: ותכתבנון על מזוזין ותקבענון בסיפי ביתך ובתרעך:

ויהי ארי יעלינך ה' אלהך לארעא דקיים לאבהתך לאברהם ליצחק וליעקב למתן לך קרוין רברבן וטבן דלא בנית: ובתין מלן כל טוב דלא מליתא וגובין פסילן דלא פסלתא כרמין וזיתין דלא נצבתא ותיכול ותשבע: אסתמר לך דלמא תתנשי ית דחלתא דה' דאפקך מארעא דמצרים מבית עבדותא: ית ה' אלהך תדחל ןקדמוהי תפלח ובשמיה תקיים: לא תהכון בתר טעות עממיא מטעות עממיא די בסחרניכון: ארי אל קנא ה' אלהך שכינתיה בינך דלמא יתקף רוגזא דה' בך וישיצנך מעל אפי ארעא: לא תנסון קדם ה' אלהכון כמא דנסיתון בנסיתא: אשר תטרון ית פקודיא דה' אלהכון וסהדותיה וקימוהי דפקדך: ותעבד דכשר ודתקן קדם ה' בדיל דייטב לך ותיעול ותירת ית ארעא דקיים ה' לאבהתך: לתברא ית כל בעלי דבבך מן קדמך כמא דמליל ה': ארי ישאלינך

האלה שאנכי מצוך היום. לא יהיו בעיניך כדיוטגמא ישנה שאין אדם סופנה אלא כח(דשה) כחדשה שהכל רצין לקראתה. דיוטגמא מצות המלך הבאה במכתב: ושננתם. לשון חדוד הוא שיהיו מחודדים בפיך שאם ישאלך אדם דבר לא תהא צריך לגמגם בו אלא אמור לו מיד: לבניך. אלו התלמידים מצינו בכל מקום שהתלמידים קרויים בנים שנ' בנים אתם לה' אלהיכם ואומ' בני הנביאים אשר בבית אל וכן בחזקיהו שלמד תורה לכל ישראל וקראם בנים שנ' בני עתה אל תשלו וכשם שהתלמידים קרויים בנים כך הרב קרוי אב שנ' אבי אבי רכב ישראל וגו': ודברת בם. שלא יהא עיקר דבורך אלא בם עשם עיקר ואל תעשם טפל: ובשכבך. יכול אפילו שכב בחצי היום ת"ל ובלכתך בדרך דרך ארץ דברה תורה זמן שכיבה וזמן קימה: וקשרתם לאות על ידך. אלו תפילין שבזרוע: והיו לטטפות בין עיניך. אלו תפילין שבראש ועל שם מנין פרשיותיהם נקראו טטפת טט בכתפי שתים פת באפריקי שתים: מזוזות ביתך. מזוזת כתיב שאין צריך אלא אחת: ובשעריך. לרבות שערי חצרות ושערי מדינות ושערי עיירות: ...לפי שהיו שם עריץ וכלבים ...בו לשון חניבה: מבית עבדים. כתרגומו מבית עבדותא ממקום שהייתם שם עבדים: ובשמו תשבע. אם יש בך כל המדות הללו ירא שמו ועובד אותו אז בשמו תשבע שמתוך שאתה ירא את שמו תהא זהיר בשבועתך ואם לאו לא תשבע: מאלהי העמים אשר סביבותיכם. הוא הדין לרחוקים אלא לפי שאתה רואה את סביבך תועים אחריהם הוצרך להזהיר עליהם ביותר: במסה. כשיצאו ממצרים שנסוהו במים שנאמר היש ה' בקרבנו: והטוב. זו פשרה ולפנים משורת הדין: כאשר דבר. והיכן דבר והמותי את כל העם וגו': כי ישאלך בנך מחר. יש מחר שהוא אחר זמן

ונשל׳ לשון השלכה והשמטה· וכן ונשל הברזל· לא תחנם· לא תתן להם חן· אסור לו לאדם לומר כמה נאה זה· ורז״ל לא תתן להם חנייה בארץ׳ כי יסיר את בנך מאחרי· בנו של גוי כשישא את בתך יסיר את בנך אשר תלד לו בתך מאחרי· למדנו שבן בתך הבא מן הגוי קרוי בנך· אבל בנך הבא מן הגויה אינו קרוי בנך אלא בנה שהרי לא נאמר על בתו לא תקח כי תסיר את בנך מאחרי· מזבחותם· של בנין· מצבותם· אבן אחת· אשריהם אילנות שעובדין אותן· פסילים· צלמים· לא מרובכם כפשוטו· ומדרשו לפי שאין אתם מגדילים עצמכם כשאני משפיע לכם טובה לפיכך חשק בכם כי אתם הממעטין עצמכם· כגון ואנכי עפר ואפר· ונחנו מה· לא כנבוכדנצר שאמר אדמה לעליון· וסנחריב שאמר מי בכל אל

כי ישאלך בנך מחר לאמר מה העדת והחקים והמשפטים אשר צוה יהוה אלהינו אתכם: ואמרת לבנך עבדים היינו לפרעה במצרים ויציאנו יהוה ממצרים ביד חזקה: ויתן יהוה אותת ומפתים גדלים ורעים במצרים בפרעה ובכל ביתו לעינינו: ואותנו הוציא משם למען הביא אתנו לתת לנו את הארץ אשר נשבע לאבתינו: ויצונו יהוה לעשות את כל החקים האלה ליראה את יהוה אלהינו לטוב לנו כל הימים לחיתנו כהיום הזה: וצדקה תהיה לנו כי נשמר לעשות את כל המצוה הזאת לפני יהוה אלהינו כאשר צונו: ס

כי יביאך יהוה אלהיך אל הארץ אשר אתה בא שמה לרשתה ונשל גוים רבים מפניך החתי והגרגשי והאמרי והכנעני והפרזי והחוי והיבוסי שבעה גוים רבים ועצומים ממך: ונתנם יהוה אלהיך לפניך והכיתם החרם תחרים אתם לא תכרת להם ברית ולא תחנם: ולא תתחתן בם בתך לא תתן לבנו ובתו לא תקח לבנך: כי יסיר את בנך מאחרי ועבדו אלהים אחרים וחרה אף יהוה בכם והשמידך מהר: כי אם כה תעשו להם מזבחתיהם תתצו ומצבתם תשברו ואשיריהם תגדעון ופסיליהם תשרפון באש: כי עם קדוש אתה ליהוה אלהיך בך בחר יהוה אלהיך להיות לו לעם סגלה מכל העמים אשר על פני האדמה: לא מרבכם מכל העמים חשק יהוה בכם ויבחר בכם כי אתם המעט מ

ברך מ״חר למימר מה סהדותא וקימיא ודיניא דפקד ה׳ אלהנא יתכון: ותימר לברך עבדין הוינא לפרעה במצרים ואפקנא ה׳ ממצרים ביד תקיפא: ויהב ה׳ אתין ומופתין רברבין ובישין במצרים בפרעה ובכל אנש ביתיה לעינינא: ויתנא אפיק מתמן בדיל לאעלא יתנא למתן לנא ית ארעא דקיים לאבהתנא: ופקדנא ה׳ למעבד ית כל קימיא האלין למדחל קדם ה׳ אלהנא דייטב לנא כל יומיא לקימותנא כיומא הדין: וזכותא תהי לנא ארי נטר למעבד ית כל תפקדתא הדא קדם ה׳ אלהנא כמא דפקדנא:

ארי יעלינך ה׳ אלהך לארעא דאת עלל לתמן למירתה ויתריך עממין סגיאין מן קדמך חתאי וגרגשאי ואמוראי וכנענאי ופריזאי וחואי ויבוסאי שבעא עממין סגיאין ותקיפין מנך: וימסרנון ה׳ אלהך קדמך ותמחינון גמרא תגמר יתהון לא תגזר להון קיים ולא תרחם עליהון: ולא תתחתן בהון ברתך לא תתן לבריה וברתיה לא תסב לברך: ארי יטעין ית בנך מבתר פולחני ויפלחון לטעות עממיא ויתקף רוגזא דה׳ בכון וישיצנך בפריע: ארי אם כדין תעבדון להון אגוריהון תתרעון וקמתהון תתברון ואשיריהון תקצצון וצלמיהון תוקדון בנורא: ארי עם קדיש את קדם ה׳ אלהך בך אתרעי ה׳ אלהך למהוי ליה לעם חביב מכל עממיא דעל אפי ארעא: לא מדי סגיאין אתון מכל עממיא צבי ה׳ בכון ואתרעי בכון ארי אתון זעירין

אלהי הארצות· וחירם שאמר אני מושב אלהים ישבתי· כי אתם המעט· הרי כי משמש בלשון דהא· כי מאהבת ה׳ הרי כי משמש בלשון אלא· ל לא מרובכם חשק ה׳ בכם אלא מאהבת ה׳ אתכם ומשמרו את השבועה· מחמת שמרו את השבועה:

לאלף דור. ולהלן הוא אומר לאלפים כאן שהוא סמוך אצל לשומרי מצותו הוא אומר לאלף. ולהלן שהוא סמוך אצל לאוהביו הוא אומר לאלף אלפים: לאוהביו. אלו העושין מאהבה. שומרי מצותיו. העושין מיראה. ומשלם לשונאיו אל פניו. בחייו משלם לו גמולו הטוב כדי להאבידו מן העולם הבא. היום לעשותם. ולמחר לעולם הבא ליטול שכרם.

חסלת ואתחנן.

והיה עקב

תשמעון. אם המצות הקלות שאדם דש בעקביו תשמעון. ושמר י״י וגו׳ ישמר לך הבטחתו. שגר אלפיך. ולדי בקרך שהבקר משגרת ממעיה. עשתרות צאנך. מנחם פירש אבירי בשן כמו עשתרות קרנים לשון חוזק ואונקלוס תרגם ועדרי ענך ורב׳

מכל העמים: כי מאהבת יהוה אתכם ומשמרו את השבעה אשר נשבע לאבתיכם הוציא יהוה אתכם ביד חזקה ויפדך מבית עבדים מיד פרעה מלך מצרים: וידעת כי יהוה אלהיך הוא האלהים האל הנאמן שמר הברית והחסד לאהביו ולשמרי מצותו לאלף דור: ומשלם לשנאיו אל פניו להאבידו לא יאחר לשנאו אל פניו ישלם לו: ושמרת את המצוה ואת החקים ואת המשפטים אשר אנכי מצוך היום לעשותם:

מכל עממיא: ארי מדרחם י״י יתכון ומדנטר ית קימא דקיים לאבהתכון אפק י״י יתכון ביד תקיפא ופרקך מבית עבדותא מידא דפרעה מלכא דמצרים: ותדע ארי י״י אלהך הוא אלהים אלהא מהימנא נטר קימא וחסדא לרחמוהי ולנטרי פקודוהי לאלפי דרין: ומשלם לסנאוהי טבון דאנון עבדין קדמוהי בחייהון לאובדיהון לא מאחר עובד טב לסנאוהי טבון דאנון עבדין קדמוהי בחייהון משלם להון: ותטר ית תפקדתא וית קימיא וית דיניא דאנא מפקד לך יומא דין למעבדהון:

פרשה

והיה עקב תשמעון את המשפטים האלה ושמרתם ועשיתם אתם ושמר יהוה אלהיך לך את הברית ואת החסד אשר נשבע לאבתיך: ואהבך וברכך והרבך וברך פרי בטנך ופרי אדמתך דגנך ותירשך ויצהרך שגר אלפיך ועשתרת צאנך על האדמה אשר נשבע לאבתיך לתת לך: ברוך תהיה מכל העמים לא יהיה בך עקר ועקרה ובבהמתך: והסיר יהוה ממך כל חלי וכל מדוי מצרים הרעים אשר ידעת לא ישימם בך ונתנם בכל שנאיך: ואכלת את כל העמים אשר יהוה אלהיך נתן לך לא תחוס עינך עליהם ולא תעבד את אלהיהם כי מוקש הוא לך: ס כי תאמר בלבבך רבים הגוים האלה ממני איכה אוכל להורישם: לא תירא מהם זכר תזכר את אשר עשה יהוה אלהיך לפרעה ולכל מצרים: המסת הגדלת אשר ראו עיניך והאתת והמפתים והיד

פרשה

ויהי חלף דתקבלון ית דיניא האלין ותטרון ותעבדון יתהון ויטר י״י אלהך לך ית קימא וית חסדא דקיים לאבהתך: וירחמנך ויברכנך ויסגנך ויברך ולדא דמעך ואבא דארעך עבורך חמרך ומשחך בקרי תורך ועדרי ענך על ארעא דקיים לאבהתך למתן לך: בריך תהי מכל עממיא לא יהי בך עקר ועקרא ובבעירך: ויעדי י״י מנך כל מרע מרעין וכל מכתשי מצרים בישיא דידעת לא ישוינון בך ויתננון בכל סנאך: ותגמר ית כל עממיא די י״י אלהך יהב לך לא תחוס עינך עליהון ולא תפלח ית טעותהון ארי לתקלא יהון לך: דלמא תימר בלבך סגיאין עממיא האלין מני איכדין איכול לתרכותהון: לא תדחל מנהון מדכר תדכר ית דעבד י״י אלהך לפרעה ולכל מצרים: נסין רברבין דחזאה עינך אתיא ומופתיא וידא

ורבותינו אמרו למה נקרא שמו עשתרות שמעשרות את בעליהן. עקר. שאינו מוליד. כי תאמר בלבבך. על כרחך לשון דילמא הוא. שמא תאמר בלבבך שמפני שהם רבים לא אוכל להורישם אל תאמר כן לא תירא מהם. ולא יתכן לפרשו באחד משאר לשונות של כי שיפול עליו שוב לא תירא מהם. המסות. נסיונות. המוכות כגון ויהי למטה והיה לדם ביבשת. הטופתים המכות המופלאות. היד

החזקה. זה הדבר. והזרוע הנטויה. זו החרב של מכת בכורות. הצרעה. מין שרץ העוף שהיתה זורקת בהם מרה ומסרסתן ומסמאה את עיניהם ב
בכל מקום שהיו נסתרים שם. פן תרבה עליך חית השדה. והלא אם עושין רצונו של מקום אין מתיראין מן החיה שנ' וחית השדה השלמה לך אלא גלוי
לפניו שעתידין לחטא. והמם. נקוד קמץ כלו לפי שאין מם אחרונה מן היסוד והרי הוא כמו והם אותם אבל והמם גלגל עגלתו כלו יסוד לפיכך
חציו קמץ וחציו פתח כשאר פעל של שלש אותיות. כל המצוה. כפשוטו. ומדרש אגדה אם התחלת במצוה גמור אותה שאינה נקראת אלא
על שם הגומרה שנ' ואת עצמות יוסף אשר העלו בני ישראל ממצרים קברו בשכם. והלא משה לבדו נתעסק בהם להעלותם אלא לפי שלא

החזקה והזרע הנטויה אשר הוצאך יהוה אלהיך כן יעשה
יהוה אלהיך לכל העמים אשר אתה ירא מפניהם: וגם את
הצרעה ישלח יהוה אלהיך בם עד אבד הנשארים והנ
והנסתרים מפניך: לא תערץ מפניהם כי יהוה אלהיך בקרבך
אל גדול ונורא: ונשל יהוה אלהיך את הגוים האל מפניך
מעט מעט לא תוכל כלתם מהר פן תרבה עליך חית השדה:
ונתנם יהוה אלהיך לפניך והמם מהומה גדלה עד השמדם:
ונתן מלכיהם בידך והאבדת את שמם מתחת השמים לא
יתיצב איש בפניך עד השמדך אתם: פסילי אלהיהם תשרפון
באש לא תחמד כסף וזהב עליהם ולקחת לך פן תוקש בו כי
תועבת יהוה אלהיך הוא: ולא תביא תועבה אל ביתך והיית
חרם כמהו שקץ תשקצנו ותעב תתעבנו כי חרם הוא:
פ כל המצוה אשר אנכי מצוך היום תשמרון
לעשות למען תחיון ורביתם ובאתם וירשתם את הארץ א
אשר נשבע יהוה לאבתיכם: וזכרת את כל הדרך אשר
הוליכך יהוה אלהיך זה ארבעים שנה במדבר למען ענתך
לנסתך לדעת את אשר בלבבך התשמר מצותו אם לא: ויענך
וירעבך ויאכלך את המן אשר לא ידעת ולא ידעון אבתיך
למען הודיעך כי לא על הלחם לבדו יחיה האדם כי על כל
מוצא פי יהוה יחיה האדם: שמלתך לא בלתה מעליך ורגלך
לא בצקה זה ארבעים שנה: וידעת עם לבבך כי כאשר ייסר

וידיא תקיפתא ודרעא מרממא ד
דאפקך יי אלהך כן יעביד יי אל
אלהך לכל עממיא דאת דחיל מ
מן קדמיהון: ואף ית ערעיתא יג
יגרי יי אלהך בהון עד דייבדון
דאשתארו ודאטמרו מן קדמך:
לא תתבר מן קדמיהון ארי יי א
אלהך שכנתיה בינך אלהא רבא
ודחילא: ויתרך יי אלהך ית עממ
עממיא האלין מן קדמך זער זע
זער לא תיכול לשיציותהון בפר
בפריע דלמא תסגי עלך חות ב
ברא: וימסרינון יי אלהך קדמך
וישגשנון שגוש רב עד דישתיצון:
וימסר מלכיהון בידך ותובד ית
שמהון מתחות שמיא לא יתעתד
אנש קדמך עד דתשיצי יתהון:
צלמי טעותהון תוקדון בנורא ל
לא תחמד כספא ודהבא די על
עליהון ותסב לך דלמא תתקל ב
ביה ארי מרחק קדם יי אלהך ה
הוא: ולא תעיל דמרחק לביתך ו
ותהי חרמא כותיה שקצא תשקצי
תשקצניה ורחקא תרחקניה ארי
חרמא הוא:
כל תפקידתא דאנא מפקד לך י
יומא דין תטרון למעבד בדיל די
תיחון ותסגון ותעלון ותירתון ית
ארעא דקיים יי לאבהתכון: ותד
ותדכר ית כל אורחא דדברך יי
אלהך דנן ארבעין שנין במדב
במדברא בדיל לענויך לנסי
לנסיותך למדע ית דבלבך התטר
פקודוהי אם לא: ועניך ואכפנך
ואוכלך ית מנא דלא ידעת ולא י
ידעו אבהתך בדיל להודעותך א
ארי לא על לחמא בלחודוהי מ
מתקיים אנשא ארי על כל אפקות
מימר מן קדם יי מתקיים אנשא:
כסותך לא בליאת מנך ומסני ל
לא יחפו דנן ארבעין שנין: ותדע
עם לבך ארי כמא דמלף

הספיקו לגומרה וגמרוה ישראל. התשמר מצותיו. שלא תנסהו ולא תהרהר אחריו. שמלתך לא בלתה. ענני כבוד היו שפים בכסותם ומגהצין
אותם כמין כלים מגוהצין. ואף קטניהם כמו שהיו גדלים היה גדל לבושן עמהם כלבוש הזה של חומט שגדל עמו. לא בצקה. לא נפ
נפחה כבצק כדרך הולכי יחף שרגליהם נפוחות. ותיש הבצקת טמן גדולים ועצומים ממך. מתה עצום והם עצומים ממך.

איש את בנו יהוה אלהיך מיסרך: ושמרת את מצות יהוה
אלהיך ללכת בדרכיו וליראה אתו: כי יהוה אלהיך מביאך
אל ארץ טובה ארץ נחלי מים עינת ותהמת יצאים בבקעה
ובהר: ארץ חטה ושערה וגפן ותאנה ורמון ארץ זית שמן
ודבש: ארץ אשר לא במסכנת תאכל בה לחם לא תחסר
כל בה ארץ אשר אבניה ברזל ומהרריה תחצב נחשת:
ואכלת ושבעת וברכת את יהוה אלהיך על הארץ הטבה
אשר נתן לך: השמר לך פן תשכח את יהוה אלהיך לבלתי
שמר מצותיו ומשפטיו וחקתיו אשר אנכי מצוך היום: פן תאכל
ושבעת ובתים טבים תבנה וישבת: ובקרך וצאנך ירבין ו
וכסף וזהב ירבה לך וכל אשר לך ירבה: ורם לבבך ושכחת
את יהוה אלהיך המוציאך מארץ מצרים מבית עבדים: ה
המוליכך במדבר הגדל והנורא נחש שרף ועקרב וצמאון
אשר אין מים המוציא לך מים מצור החלמיש: המאכלך מן
במדבר אשר לא ידעון אבתיך למען ענתך ולמען נסתך ל
להיטבך באחריתך: ואמרת בלבבך כחי ועצם ידי עשה לי
את החיל הזה: וזכרת את יהוה אלהיך כי הוא הנתן לך כח
לעשות חיל למען הקים את בריתו אשר נשבע לאבתיך
כיום הזה: פ והיה אם שכח תשכח את יהוה
אלהיך והלכת אחרי אלהים אחרים ועבדתם והשתחוית
להם העדתי בכם היום כי אבד תאבדון: כגוים אשר יהוה

ברא ית בריה יי אלהך מלף לך: ו
ותטר ית פקודיא דיי אלהך למהך
באורחן דתקנן קדמוהי ולמדחל י
יתיה: ארי יי אלהך מעיל לך לארעא
טבתא ארעא נגדא נחלין דמין מ
מבועי עינן ותהומין נפקין בבקען
ובטורין: ארעא חטין וסע
ושערין וגופנין ותאנין ורמונין מ
ארעא דזיתהא עבדין משחא והיא
עבדא דבש: ארעא דלא במסכנות
תיכול בה לחמא לא תחסר כל מ
טדעם בה ארעא דאבנהא פרזלא
פרזלא ומטורהא תפסול נחשא: ו
ותיכול ותשבע ותברך ית יי אלהך
על ארעא טבתא דיהב לך: אסתמר
אסתמר לך דלמא תתנשי ית דח
דחלתא דיי אלהך בדיל דלא למ
למטר פקודוהי ודינוהי וקימוהי
דאנא מפקד לך יומא דין: דלמא
תיכול ותשבע ובתין שפירין תבני
ותתיב: ותורך ועאנך יסגון וכספא
ודהבא יסגי לך וכל דלך יסגי: וי
וירים לבך ותתנשי ית דחלתא דיי
אלהך דאפקך מארעא דמצרים מ
מבית עבדותא: דדברך במדברא
רבא ודחילא אתר דחיון קלן ועקרבין
ובית צחונא אתר דלית
מיא דאפיק לך מיא משנרא תקיפא:
דאוכלך מנא במדברא ד
דלא ידעו אבהתך בדיל לענייך
ובדיל לנסיותך לאוטבא לך בסופך:
ותימר בלבך חילי ותקוף
ידי קנו לי ית נכסיא האלין: ותהי
ותהי דכיר ית יי אלהך ארי הוא יהב ל
לך עצה למקני נכסין בדיל לקיי
לקימא ית קימיה דקיים לאבהתך
כיומא הדין:

ויהי אם מתנשאה תתנשי ית דח
דחלתא דיי אלהך ותהך בתר טעות
עממיא ותפלחנון ותסגוד להון א
אסהדית בכון יומא דין ארי מיבד
תיבדון: כעממיא די

והיה עקב

אל תאמר בלבבך · בצדקתי וברשעת הגוים גרסי׳ · לא בצדקתך אתה בא לרשת · כי ברשעת הגוים וגו׳ הרי כי משמש בלשון אלא · ואשב בהר · א
אין ישיבה אלא לשון עכבה · לחות · לוחת כתיב ששתיהן שוות

מאבד מפניכם כן תאבדון עקב לא תשמעון בקול יהוה א
אלהיכם: פ שמע ישראל אתה עבר היום את
הירדן לבא לרשת גוים גדלים ועצמים ממך ערים גדלת
ובצרת בשמים: עם גדול ורם בני ענקים אשר אתה ידעת
ואתה שמעת מי יתיצב לפני בני ענק: וידעת היום כי יהוה
אלהיך הוא העבר לפניך אש אכלה הוא ישמידם והוא יכ
יכניעם לפניך והורשתם והאבדתם מהר כאשר דבר יהוה
לך: אל תאמר בלבבך בהדף יהוה אלהיך אתם מלפניך
לאמר בצדקתי הביאני יהוה לרשת את הארץ הזאת וב
וברשעת הגוים האלה יהוה מורישם מפניך: לא בצדקתך
ובישר לבבך אתה בא לרשת את ארצם כי ברשעת הגוים
האלה יהוה אלהיך מורישם מפניך ולמען הקים את הדבר
אשר נשבע יהוה לאבתיך לאברהם ליצחק וליעקב: וידעת כי
לא בצדקתך יהוה אלהיך נתן לך את הארץ הטובה הזאת
לרשתה כי עם קשה ערף אתה: זכר אל תשכח את אשר
הקצפת את יהוה אלהיך במדבר למן היום אשר יצאת
מארץ מצרים עד באכם עד המקום הזה ממרים הייתם עם
יהוה: ובחרב הקצפתם את יהוה ויתאנף יהוה בכם להשמיד
אתכם: בעלתי ההרה לקחת לוחת האבנים לוחת הברית
אשר כרת יהוה עמכם ואשב בהר ארבעים יום וארבעים
לילה לחם לא אכלתי ומים לא שתיתי: ויתן יהוה אלי את שני

מיבד מן קדמיכון כן תיבדון חלף
דלא קבלתון למימרא דײ אלהכון:

שמע ישראל את
עבר יומא דין ית ירדנא . למי
למיעל למירת עממין רברבין ו
ותקיפין מנך קרוין רברבן וכריכן
עד צית שמיא: עם רב ותקיף בני
גבריא דאת ידעת ואת שמעת מן
יכול למקם קדם בני גבריא: ותדע
יומא דין ארי ײ אלהך הוא עבר
קדמך מימריה אשא אכלא הוא
ישיצנון והוא יתברנון מן קדמך ו
ותתרכנון ותובדנון בפריע כמא
דמליל ײ לך: לא תימר בליבך ב
בדיתבר ײ אלהך יתהון מן קדמך
למימר בזכותי אעלני ײ למירת
ית ארעא הדא ובחובי עממיא ה
האלין ײ מתרך להון מן קדמך: ל
לא בזכותך ובקשיטות לבך את ע
עליל למירת ית ארעהון ארי בח
בחובי עממיא האלין ײ אלהך מת
מתרך להון מן קדמך ובדיל לקי
לקימא ית פתגמא די קיים ײ ל
לאבהתך לאברהם ליצחק וליעקב:
ותדע ארי לא בזכותך ײ אלהך יה
יהב לך ית ארעא טבתא הדא ל
למירתה ארי עם קשה קדל את ה
הוי דכיר לא תתנשי ית דארגזתא
קדם ײ אלהך במדברא למן יומא
דנפקתא מארעא דמצרים עד מ
מיתיכון עד אתרא הדין מסרבין
הויתון קדם ײ: ובחורב ארגזתון
קדם ײ ותקף רגזא דײ בכון לש
לשיצאה יתכון: במסקי לטורא לכ
למסב לוחי אבניא לוחי קימא ד
דגזר ײ עמכון ויתיבית בטורא אר
ארבעין יממין וארבעין לילון ל
לחמא לא אכלית ומיא לא שתיתי:
ויהב ײ לי ית תרין

ואתנפל כראשנה ארבעים יום ולילה ובזה מצלה אל יי' מולי אכזרה בזוה צליה שכפרי ארבעים יום נכנסו כלין בעשרים ותשעה באב שה
שהוא צלה בשכנה עשר בתמוז בו ביום נתרצה לישראל ואמר לו למשה פסל לך שני לוחות עשה עוד ארבעים יום נכנסו כליס ביום הכ
הכפורים בו ביום נתרצה הקבה לישראל בשמחה ואמר לו למשה סלחתי כדבריך· לכך הוקבע למחילה ולסליחה· ומנין שנתרצה ברצון שנא'
בארבעים של לוחות אחרונות ואנכי עמדתי בהר כימים הראשונים מה הראשונים ברצון אף אחרונים ברצון אמור מעתה אמצעיים היו בכ
בכעס· ובאהרן התאנף· לפי ששמע לכם· להשמידו· זה כלוי בנים וכן הוא אומר ואשמיד פריו ממעל· ואתפלל גם בעד אהרן· והועילה ת

לוחת האבנים כתבים באצבע אלהים ועליהם ככל הד ב
הדברים אשר דבר יהוה עמכם בהר מתוך האש ביום ה
הקהל: ויהי מקץ ארבעים יום וארבעים לילה נתן יהוה אלי
את שני לחת האבנים לחות הברית: ס ויאמר
יהוה אלי קום רד מהר מזה כי שחת עמך אשר הוצאת מ
ממצרים סרו מהר מן הדרך אשר צויתם עשו להם מסכה:
ויאמר יהוה אלי לאמר ראיתי את העם הזה ס
והנה עם קשה ערף הוא: הרף ממני ואשמידם ואמחה את
שמם מתחת השמים ואעשה אותך לגוי עצום ורב ממנו: ואפן
וארד מן ההר וההר בער באש ושני לוחת הברית על שתי
ידי: וארא והנה חטאתם ליהוה אלהיכם עשיתם לכם עגל
מסכה סרתם מהר מן הדרך אשר צוה יהוה אתכם: ואתפש
בשני הלחת ואשלכם מעל שתי ידי ואשברם לעיניכם: וא
ואתנפל לפני יהוה כראשנה ארבעים יום וארבעים לילה
לחם לא אכלתי ומים לא שתיתי על כל חטאתכם אשר
חטאתם לעשות הרע בעיני יהוה להכעיסו: כי יגרתי מפני
האף והחמה אשר קצף יהוה עליכם להשמיד אתכם וישמע
יהוה אלי גם בפעם ההוא: ובאהרן התאנף יהוה מאד ל
להשמידו ואתפלל גם בעד אהרן בעת ההוא: ואת חטאתכם
אשר עשיתם את העגל לקחתי ואשרף אתו באש ואכת אתו
טחון היטב עד אשר דק לעפר ואשלך את עפרו אל הנחל

לוחי אבניא כתיבין באצבעא דיי'
ועליהון ככל פתגמיא דמליל יי'
עמכון בטורא מגו אשתא ביומא
דקהלא: והוה מסוף ארבעין יממין
יממין וארבעין לילון יהב יי' לי י
ית תרין לוחי אבניא לוחי קימא:

ואמר יי' לי קום חות בפריע מכ
מכא ארי חבל עמך דאפקתא מ
ממצרים סטו בפריע מן ארחא ד
דפקידתנון עבדו להון מתכא: וא

ואמר יי' לי למימר גלי קדמי ע
עמא הדין והא עם קשי קדל הוא:
אנח בעותך מן קדמי ואשיצנון ו
ואמחי ית שמהון מתחות שמיא ו
ואעבד יתך לעם תקיף וסגי מ
מנהון: ואתפניתי ונחתית מן טורא
וטורא בער באשא ותרין לוחי ק
קימא על תרתין ידי: וחזית והא ח
חבתון קדם יי' אלהכון עבדתון לכ
לכון עגל מתכא סטיתון בפריע
מן ארחא דפקיד יי' יתכון: ואחדית
בתרין לוחיא ורמיתינון מעל ת
תרתין ידי ותברינון לעיניכון:
ואשתטחית קדם יי' כקדמיתא אר
ארבעין יממין וארבעין לילון ל
לחמא לא אכלית ומיא לא שתי
שתיתי על כל חוביכון דחבתון ל
למעבד דביש קדם יי' לארגזא
קדמוהי: ארי דחלית מן קדם רג
רגזא וחמתא דרגז יי' עליכון לש
לשיצאה יתכון וקביל יי' צלותי אף
בזמנא ההיא: ועל אהרן ה
הוה רגז מן קדם יי' לחדא לשי
לשיצי
תה וצליתי אף על אהרן
בעדנא ההוא: וית חוביכון דע
דעבדתון ית עגלא נסבית ואוקי
ואוקידית יתיה בנורא ושפית יתיה
בשופינא יאות עד דהוה דקיק ל
לעפרא ורמית ית עפריה לנחלא

תפלתי לכפר מחצה ומתו שנים ונשארו השנים· שמן לשון הווה כמו הלוך וכלות מולכשא בלבני

ומבתבל וגו׳· א׳ הן שבמה האסורים למעלה וכתן כמן לפי שכתב כמן סדר ותפילה· ה׳ אלהים אל תשחת עמך וגו׳· בעת ההיא לכוה מארבעים
נתרצה לי ואמר לי פסל לך ואחר כך ועשית ארון ואני עשיתי ארון תחלה שכשאבא והלוחות בידי היכן אתנם· ולא זה הוא ארון שעשה בצל
בצלאל שהרי משכן לא נתעסקו בו עד לאחר יום הכפורים כי ברדתו מן ההר צוה להם על מלאכת המשכן ובצלאל עשה משכן תחלה ואחר כך
ארון וכלים· נמצא זה ארון אחר והוא שהיה יוצא עמהם למלחמה ואותו שעשה בצלאל לא יצא למלחמה אלא בימי עלי ונענשו עליו ונשבה·

הירד מן ההר: ובתבערה ובמסה ובקברת התאוה מקצפים
הייתם את יהוה: ובשלח יהוה אתכם מקדש ברנע לאמר
עלו ורשו את הארץ אשר נתתי לכם ותמרו את פי יהוה א
אלהיכם ולא האמנתם לו ולא שמעתם בקלו: ממרים הייתם
עם יהוה מיום דעתי אתכם: ואתנפל לפני יהוה את ארבעים
היום ואת ארבעים הלילה אשר התנפלתי כי אמר יהוה
להשמיד אתכם: ואתפלל אל יהוה ואמר אדני יהוה אל ת
תשחת עמך ונחלתך אשר פדית בגדלך אשר הוצאת מ
ממצרים ביד חזקה: זכר לעבדיך לאברהם ליצחק וליעקב
אל תפן אל קשי העם הזה ואל רשעו ואל חטאתו: פן יאמרו
הארץ אשר הוצאתנו משם מבלי יכלת יהוה להביאם אל
הארץ אשר דבר להם ומשנאתו אותם הוציאם להמתם
במדבר: והם עמך ונחלתך אשר הוצאת בכחך הגדל ו
ובזרעך הנטויה: פ בעת ההוא אמר יהוה
אלי פסל לך שני לוחת אבנים כראשנים ועלה אלי ההרה
ועשית לך ארון עץ: ואכתב על הלחת את הדברים אשר
היו על הלחת הראשנים אשר שברת ושמתם בארון: ואעש
ארון עצי שטים ואפסל שני לחת אבנים כראשנים ואעל ה
ההרה ושני הלחת בידי: ויכתב על הלחת כמכתב הראשון
את עשרת הדברים אשר דבר יהוה אליכם בהר מתוך
האש ביום הקהל ויתנם יהוה אלי: ואפן וארד מן ההר ואשם

דנחית מן טורא: ובדליקתא ובנסיתא ובקברי דמשאלי סרג
מרגזין הויתון קדם ה׳: וכד שלח ה׳ יתכון מרקם גיאה למימר סקו
ואחסינו ית ארעא דיהבית לכון וסרבתון על מימרא דה׳ אלהכון ו
ולא הימנתון ליה ולא קבלתון ל
למימריה: מסרבין הויתון קדם ה׳
מיומא דידעית יתכון: ואשתטחית
קדם ה׳ ית ארבעין יממין וית ארבעין ליליון דאשתטחית ארי א
אמר ה׳ לשיצאה יתכון: וצליתי ק
קדם ה׳ ואמרית ה׳ אלהים לא תחבל
עמך ואחסנתך דפרקת בתקפך ד
דאפקתא ממצרים ביד תקיפא:
אדכר לעבדך לאברהם ליצחק ו
וליעקב לא תתפני לקשיות עמא
הדין ולחוביהון ולחטאיהון: ד
דלמא יימרון דיירי ארעא דמ
דאפקתנא מתמן מדלית יכולא ק
קדם ה׳ לאעלותהון לארעא דמליל
להון ומדסני יתהון אפקינון לקט
לקטלותהון במדברא: ואנון עמך
ואחסנתך דאפיקתא בחילך רבא
ובדרעך מרממא:

בעדנא ההיא אמר ה׳ לי פסל ל
לך תרין לוחי אבניא כקדמאי וס
וסק לקדמי לטורא ותעבד לך א
ארונא דאעא: ואכתוב על לוחיא
ית פתגמיא דהוו על לוחיא קדמ
קדמאי דתברת ותשוינון בארונא
ועבדית ארונא דאעי שטין ופס
ופסלית תרין לוחי אבניא כקדמ
כקדמאי וסלקית לטורא ותרין לו
לוחיא בידי: וכתב על לוחיא כ
כמכתבא קדמאה ית עסרא פתגמין
דמליל ה׳ עמכון בטורא מגו אש
אשתא ביומא דקהלא ויהבינון ה׳
לי: ואתפניתי ונחתית מן טורא ו
ושויתי

ובני ישר׳ נסעו מבארות בני יעקן מוסרה. מה ענין זה לכאן. ועוד וכי מבארות בני יעקן נסעו למוסרה והלא ממוסרות באו לבני
יעקן שנ׳ ויסעו ממוסרות וגו׳. ועוד שם מת אהרן והלא בהר ההר מת. צא וחשוב ותמצא שמונה מסעות ממוסרות להר ההר אלא זו מן ה
התוכחה עוד עשיתם זאת כשמת אהרן בהר ההר לסוף ארבעים ונסתלקו ענני כבוד יראתם לכם ממלחמת מלך ערד ונתתם ראש לחזור למ
למצרים וחזרתם לאחוריכם שמנה מסעות עד בני יעקן ושם למוסרה שם נלחמו לכם בני לוי והרגו מכם ואתם מהם עד שהחזירו אתכם ב
בדרך חזרתכם. ושם חזרתם הגדגדה הוא חור הגדגד. ומן הגדגדה וגו׳ ובמוסרה עשיתם אבל כבד על מיתתו של אהרן שנראה לכם. וזאת

אֶת הַלֻּחֹת בָּאָרוֹן אֲשֶׁר עָשִׂיתִי וַיִּהְיוּ שָׁם כַּאֲשֶׁר צִוַּנִי יְהוָה׃
וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל נָסְעוּ מִבְּאֵרֹת בְּנֵי יַעֲקָן מוֹסֵרָה שָׁם מֵת אַהֲרֹן
וַיִּקָּבֵר שָׁם וַיְכַהֵן אֶלְעָזָר בְּנוֹ תַּחְתָּיו׃ מִשָּׁם נָסְעוּ הַגֻּדְגֹּדָה וּמִן
הַגֻּדְגֹּדָה יָטְבָתָה אֶרֶץ נַחֲלֵי מָיִם׃ פ בָּעֵת הַהִוא
הִבְדִּיל יְהוָה אֶת שֵׁבֶט הַלֵּוִי לָשֵׂאת אֶת אֲרוֹן בְּרִית יְהוָה ל
לַעֲמֹד לִפְנֵי יְהוָה לְשָׁרְתוֹ וּלְבָרֵךְ בִּשְׁמוֹ עַד הַיּוֹם הַזֶּה׃ עַל כֵּן
לֹא הָיָה לְלֵוִי חֵלֶק וְנַחֲלָה עִם אֶחָיו יְהוָה הוּא נַחֲלָתוֹ כַּאֲשֶׁר
דִּבֶּר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לוֹ׃ וְאָנֹכִי עָמַדְתִּי בָהָר כַּיָּמִים הָרִאשֹׁנִים
אַרְבָּעִים יוֹם וְאַרְבָּעִים לַיְלָה וַיִּשְׁמַע יְהוָה אֵלַי גַּם בַּפַּעַם הַהִוא
לֹא אָבָה יְהוָה הַשְׁחִיתֶךָ׃ וַיֹּאמֶר יְהוָה אֵלַי קוּם לֵךְ לְמַסַּע
לִפְנֵי הָעָם וְיָבֹאוּ וְיִירְשׁוּ אֶת הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתִּי לַאֲבֹתָם
לָתֵת לָהֶם׃ פ וְעַתָּה יִשְׂרָאֵל מָה יְהוָה אֱלֹהֶיךָ
שֹׁאֵל מֵעִמָּךְ כִּי אִם לְיִרְאָה אֶת יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לָלֶכֶת בְּכָל
דְּרָכָיו וּלְאַהֲבָה אֹתוֹ וְלַעֲבֹד אֶת יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בְּכָל לְבָבְךָ
וּבְכָל נַפְשֶׁךָ׃ לִשְׁמֹר אֶת מִצְוֹת יְהוָה וְאֶת חֻקֹּתָיו אֲשֶׁר אָנֹכִי
מְצַוְּךָ הַיּוֹם לְטוֹב לָךְ׃ הֵן לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ הַשָּׁמַיִם וּשְׁמֵי הַשָּׁמָיִם
הָאָרֶץ וְכָל אֲשֶׁר בָּהּ׃ רַק בַּאֲבֹתֶיךָ חָשַׁק יְהוָה לְאַהֲבָה אוֹתָם
וַיִּבְחַר בְּזַרְעָם אַחֲרֵיהֶם בָּכֶם מִכָּל הָעַמִּים כַּיּוֹם הַזֶּה׃ וּמַלְתֶּם
אֵת עָרְלַת לְבַבְכֶם וְעָרְפְּכֶם לֹא תַקְשׁוּ עוֹד׃ כִּי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם
הוּא אֱלֹהֵי הָאֱלֹהִים וַאֲדֹנֵי הָאֲדֹנִים הָאֵל הַגָּדֹל הַגִּבֹּר וְה
וְהַנּוֹרָא אֲשֶׁר לֹא יִשָּׂא פָנִים וְלֹא יִקַּח שֹׁחַד׃ עֹשֶׂה מִשְׁפַּט יָתוֹם

ית לוחיא בארונא דעבדית ו
והוו תמן כמא דפקדני יי׃ ובני
ישראל נטלו מבירות בני יע
יעקן למוסרה תמן מית אהרן
ואתקבר תמן ושמש אלעזר ב
בריה תחותוהי׃ מתמן נטלו ל
לגדגוד ומן גדגוד ליטבת ארע
נגדא נחלין דמין׃
בעדנא ההוא אפרש יי ית ש
שבטא דלוי למטל ית ארון קי
קימא דיי למקם קדם יי לש
לשמשותיה ולברכא בשמיה ע
עד יומא הדין׃ על כן לא הוה
ללוי חלק ואחסנא עם אחוהי
מתנן דיהב ליה יי אנון אחסנ
אחסנתיה כמא דמליל יי אלהך
ליה׃ ואנא הויתי קאים בטורא
כיומיא קדמאי ארבעין יממין
וארבעין לילון וקביל יי צלותי
אף בזמנא ההיא לא אבה יי ל
לחבלותך׃ ואמר יי לי קום איזל
לטטול קדם עמא ויעלון וייר
ויירתון ית ארעא דקיימית לאב
לאבהתהון למתן להון׃
וכען ישראל מה יי אלהך תבע
מנך אלהין למדחל קדם יי אלהך
למהך בכל ארחן דתקנן קדמו
קדמוהי ולמרחם יתיה ולמפלח
קדם יי אלהך בכל לבך ובכל נ
נפשך׃ למטר ית פקודיא דיי
וית קימוהי דאנא מפקד לך יו
יומא דין דיטב לך׃ הא דיי אל
אלהך שמיא ושמי שמיא ארעא
וכל דבה׃ לחוד באבהתך צבי
יי למרחם יתהון ואתרעי בבני
בבניהון בתריהון בכון מכל ע
עממיא כיומא הדין׃ ותעדון יי
ית טפשות לבכון וקדלכון לא
תקשון עוד׃ ארי יי אלהכון הוא
אלה דיינין ומרי מלכין אלהא רבא
גיברא ודחילא דלית קדמוהי
מסב אפין ואף לא לקבלא ש
שחדא׃ עבד דין יתם

ונראה לכם כאלו מת שם. וסמך משה תוכחה זו לשבור הלוחות לומר שקשה מיתתן של צדיקים לפני הקב״ה כיום שנשתברו בו הלוחות ולהודיעך
שהוקשה לו מה שנתנו ראש לפרוש ממנו כיום שעשו בו את העגל: בעת ההיא הבדיל יי׳ וגו׳. מוסב לענין הראשון. בעת ההיא. בשנה ראשונה
לצאתכם ותעיתם בעגל ובני לוי לא תעו הבדילם המקום מכם. וסמך מקרא זה למות בני יעקן לומר שאף זו לא תעו בה בני לוי אף עמדו
באמונתם. ואנכי עמדתי בהר. לקבל לוחות האחרונות ולפי שלא פירש למעלה כמה עמד בהר בעלייה אחרונה זו חזר ופירש בה: לשאת את
ארון. הלוים. לעמד לשרתו ולברך בשמו. הכהנים והוא נשיאת כפים: על כן לא היה ללוי חלק. לפי שהובדלו לעבודת מזבח ואינן פנויין ל
לחרוש ולזרוע: יי׳ הוא נחלתו. נוטל פרס מזומן מבית המלך: כימים הראשונים. של לוחות הראשונות מה הם ברצון אף אלו ברצון אבל אמצ
אמצעיים שעמדתי שם להתפלל עליכם היו בכעס: ויאמר יי׳ אלי וגו׳. אע״פ שסרתם מאחריו ותעיתם בעגל אמר לי לך נחה את העם וגו׳:
ועתה ישראל. אע״פ שעשיתם כל זאת עודנו רחמיו וחבתו עליכם ומכל מה שחטאתם לפניו אינו שואל מכם כי אם ליראה וגו׳ ורבותינו דרשו
מכאן הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים: לשמר את מצות יי׳. ואף היא לא לחנם אלא לטוב לך שתקבלו שכר: הן ליי׳ אלהיך. הכל: ואעפ״כ רק
באבותיך חשק יי׳ מן הכל. בכם. כמו שאתם רואים אתכם מיוחסים מכל העמים היום הזה: ערלת לבבכם. אוטם לבבכם וכסויו: ואדני האדנים
לא יוכל שום אדון להציל אתכם מידו: לא ישא פנים. אם תפרקו עלו: ולא יקח שוחד. לפייסו בממון: עושה משפט יתום:

ואלמנה·הדין· גבורה ואיכן גבורתו מתה מוכא ענותנותו· ואוהב גר לתת לו לחם ושמלה·ודבר חשוב הוא זה שכל עצמו של יעקב אבינו כך זה נתפלל ונתן לי לחם לאכול ובגד ללבוש·כי גרים הייתם·מום שבך אל תאמר לחברך·את יי אלהיך תירא·ותעבוד ובו תדבק ולאחר כל יהיו בך כל המדות הללו אז בשמו תשבע·וידעתם היום·תנו לב לדעת ולהבין ולקבל תוכחתי כי לא עם בניכם אני מדבר עכשו שיוכלו לומר א אנו לא ידענו ולא ראינו בכל זה·בקרב כל ישראל·כל מקום שהיה אחד מהם בורח הארץ נבקעת מתחתיו ובולעתו·לא דברי ר' יהודה אמר לו ר' נחמיה והלא כבר נאמר ותפתח הארץ את פיה ולא פיותיה אמר לו ומה אני מקיים בקרב כל ישראל אמר לו שנעשית הארץ מדרון

ואלמנה ואהב גר לתת לו לחם ושמלה: ואהבתם את הגר
כי גרים הייתם בארץ מצרים: את יהוה אלהיך תירא אתו
תעבד ובו תדבק ובשמו תשבע: הוא תהלתך והוא אלהיך
אשר עשה אתך את הגדלת ואת הנוראת האלה אשר ראו
עיניך: בשבעים נפש ירדו אבתיך מצרימה ועתה שמך יהוה
אלהיך ככוכבי השמים לרב: ואהבת את יהוה אלהיך וש
ושמרת משמרתו וחקתיו ומשפטיו ומצותיו כל הימים: ויד
וידעתם היום כי לא את בניכם אשר לא ידעו ואשר לא ראו
את מוסר יהוה אלהיכם את גדלו את ידו החזקה וזרעו ה
הנטויה: ואת אתתיו ואת מעשיו אשר עשה בתוך מצרים
לפרעה מלך מצרים ולכל ארצו: ואשר עשה לחיל מצרים
לסוסיו ולרכבו אשר הציף את מי ים סוף על פניהם ברדפם
אחריכם ויאבדם יהוה עד היום הזה: ואשר עשה לכם ב
במדבר עד באכם עד המקום הזה: ואשר עשה לדתן ול
ולאבירם בני אליאב בן ראובן אשר פצתה הארץ את פיה
ותבלעם ואת בתיהם ואת אהליהם ואת כל היקום אשר
ברגליהם בקרב כל ישראל: כי עיניכם הראת את כל מ
מעשה יהוה הגדל אשר עשה: ושמרתם את כל המצוה
אשר אנכי מצוך היום למען תחזקו ובאתם וירשתם את ה
הארץ אשר אתם עברים שמה לרשתה: ולמען תאריכו ימים
על האדמה אשר נשבע יהוה לאבתיכם לתת להם ולזרעם

ואדמלא ורחים גיורא למיתן
ליה מזון וכסו: ותרחמון ית ג
גיורא ארי דיירין הויתון באר
בארעא דמצרים: ית יי אל
אלהך תדחל וקדמוהי תפלח ו
ולדחלתיה תתקרב ובשמיה ת
תקיים: הוא תושבחתך והוא א
אלהך דעבד עמך ית רברבתא
וית חסינתא האלין דחזאה עי
עינך: בשבעין נפשן נחתו א
אבהתך למצרים וכען שויך
יי אלהך ככוכבי שמיא לסגי:
ותרחם ית יי אלהך ותטר מט
מטרת מימריה וקימוהי ודינ
ודינוהי ופקודוהי כל יומיא:
ותדעון יומא דין ארי לא ית
בניכון דלא ידעו ודלא חזו י
ית אולפנא דיי אלהכון ית רבו
רבותיה וית ידיה תקיפתא ור
ודרעיה מרממא: וית אתוהי
וית עובדוהי דעבד בגו מצ
מצרים לפרעה מלכא דמצ
דמצרים ולכל ארעיה: ודע
ודעבד למשרית מצראי לסו
לסוסותהון ולרתיכיהון· דאט
דאטיף ית מי ימא דסוף על
אפיהון במרדפהון בתריכון
ואובדינון יי עד יומא הדין:
ודעבד לכון במדברא עד מי
מיתיכון עד אתרא הדין: ור
ודעבד לדתן ולאבירם בני אליאב
בר ראובן דפתחת ארעא ית
פומה ובלעתנון וית אנש בתיהון
וית משכניהון וית כל יקומא
דעמהון בגו כל ישראל: ארי
עיניכון חזיה ית כל עובדא דיי
רבא דעבד: ותטרון ית כל תפ
תפקידתא דאנא מפקיד לך יומא
דין בדיל דתתקפון ותיעלון
ותירתון ית ארעא דאתון עברין
לתמן למירתה: ובדיל דתורכון
יומין על ארעא דקיים יי לא
לאבהתכון למתן להון ולבניהון

כמשפך וכל מקום שהיה אחד מהם היה מתגלגל ובא אל מקום הבקיעה·ואת כל היקום אשר ברגליהם·זה ממונו של אדם שמעמידו על רגליו·כי עיניכם הרואות·מוסב על מקרא הסמוך למעלה כי לא את בניכם אשר לא ידעו וגו' כי אם עמכם אשר עיניכם הרואות וגו'.

לא כארץ מצרים היא. אלא טובה הימנה. ונאמרה הבטחה זו לישראל ביציאתם ממצרים שהיו אומרים שמא לא נבא אל ארץ יפה כזו. יכול בגנותה מדבר וכך אמר להם לא כארץ מצרים היא אלא רעה הימנה ת"ל וחברון שבע שנים נבנתה וגו' אדם אחד בונה אם בנה צוען למצרים בנו וחברון לכנען דרך ארץ אדם בונה את הנאה ואחר כך בונה את הכעור שפסולתו של ראשון הוא נותן בשני ובכל מקום החביב קודם הא למדת שחברון יפה מצוען ומצרים משובחת מכל הארצות שנ' כגן ה' כארץ מצרים. וצוען שבח מצרים היא שהיה מקום מלכות שכן הוא אומר כי היו בצוען שריו וחברון פסולתה של ארץ ישראל לכך הוקצה לקבורת מתים ואעפ"כ היא יפה מצוען

אֶרֶץ זָבַת חָלָב וּדְבָשׁ׃ ס כִּי הָאָרֶץ אֲשֶׁר אַתָּה
בָא שָׁמָּה לְרִשְׁתָּהּ לֹא כְאֶרֶץ מִצְרַיִם הִוא אֲשֶׁר יְצָאתֶם מִשָּׁם
אֲשֶׁר תִּזְרַע אֶת זַרְעֲךָ וְהִשְׁקִיתָ בְרַגְלְךָ כְּגַן הַיָּרָק׃ וְהָאָרֶץ
אֲשֶׁר אַתֶּם עֹבְרִים שָׁמָּה לְרִשְׁתָּהּ אֶרֶץ הָרִים וּבְקָעֹת לִמְטַר
הַשָּׁמַיִם תִּשְׁתֶּה מָּיִם׃ אֶרֶץ אֲשֶׁר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ דֹּרֵשׁ אֹתָהּ
תָּמִיד עֵינֵי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בָּהּ מֵרֵשִׁית הַשָּׁנָה וְעַד אַחֲרִית שָׁנָה׃
ס וְהָיָה אִם שָׁמֹעַ תִּשְׁמְעוּ אֶל מִצְוֺתַי אֲשֶׁר אָנֹכִי
מְצַוֶּה אֶתְכֶם הַיּוֹם לְאַהֲבָה אֶת יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם וּלְעָבְדוֹ בְּכָל
לְבַבְכֶם וּבְכָל נַפְשְׁכֶם׃ וְנָתַתִּי מְטַר אַרְצְכֶם בְּעִתּוֹ יוֹרֶה
וּמַלְקוֹשׁ וְאָסַפְתָּ דְגָנֶךָ וְתִירֹשְׁךָ וְיִצְהָרֶךָ׃ וְנָתַתִּי עֵשֶׂב בְּשָׂדְךָ
לִבְהֶמְתֶּךָ וְאָכַלְתָּ וְשָׂבָעְתָּ׃ הִשָּׁמְרוּ לָכֶם פֶּן יִפְתֶּה לְבַבְכֶם
וְסַרְתֶּם וַעֲבַדְתֶּם אֱלֹהִים אֲחֵרִים וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם לָהֶם׃ וְחָרָה אַף
יְהוָה בָּכֶם וְעָצַר אֶת הַשָּׁמַיִם וְלֹא יִהְיֶה מָטָר וְהָאֲדָמָה לֹא תִתֵּן
אֶת יְבוּלָהּ וַאֲבַדְתֶּם מְהֵרָה מֵעַל הָאָרֶץ הַטֹּבָה אֲשֶׁר יְהוָה
נֹתֵן לָכֶם׃ וְשַׂמְתֶּם אֶת דְּבָרַי אֵלֶּה עַל לְבַבְכֶם וְעַל נַפְשְׁכֶם
וּקְשַׁרְתֶּם אֹתָם לְאוֹת עַל יֶדְכֶם וְהָיוּ לְטוֹטָפֹת בֵּין עֵינֵיכֶם׃ ו
וְלִמַּדְתֶּם אֹתָם אֶת בְּנֵיכֶם לְדַבֵּר בָּם בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתֶךָ וּבְלֶכְתְּךָ
בַדֶּרֶךְ וּבְשָׁכְבְּךָ וּבְקוּמֶךָ׃ וּכְתַבְתָּם עַל מְזוּזוֹת בֵּיתֶךָ וּבִשְׁעָרֶיךָ׃
לְמַעַן יִרְבּוּ יְמֵיכֶם וִימֵי בְנֵיכֶם עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְהוָה
לַאֲבֹתֵיכֶם לָתֵת לָהֶם כִּימֵי הַשָּׁמַיִם עַל הָאָרֶץ׃ ס
כִּי אִם שָׁמֹר תִּשְׁמְרוּן אֶת כָּל הַמִּצְוָה הַזֹּאת אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוֶּה

ארעא עבדא חלב ודבש׃
ארי ארעא דאת עליל לתמן ל
למירתה לא כארעא דמצרים
היא דנפקתון מתמן דתזרע ית
זרעך ומשקית ליה ברגלך כגנת
ירקא׃ וארעא דאתון עברין ל
לתמן למירתה ארע טורין וב
ובקען למטר שמיא שתיא מיא׃
ארע דה' אלהך תבע יתה תדירא
עיני ה' אלהך בה מרישא דשתא
ועד סופא דשתא׃
ויהי אם קבלא תקבלון לפקודי
דאנא מפקיד יתכון יומא דין ל
לרחמא ית ה' אלהכון ולמפלח קדמוהי
בכל לבכון ובכל נפשכון׃
ואתן מטר ארעכון בעדניה
בכיר ולקיש ותכנוש עיבורך וח
חמרך ומשחך׃ ואתן עשבא
בחקלך לבעירך ותיכול ותשבע׃
אסתמרו לכון דלמא יטעי לב
לבכון ותסטון ותפלחון לטעוות
עממיא ותסגדון להון׃ ויתקף
רגזא דה' בכון ויחיד ית שמיא
ולא יהי מטרא וארעא לא תתן
ית עללתה ותיבדון בפריע מ
מעל ארעא טבתא דה' יהב ל
לכון׃ ותשוון ית פתגמי אלין ע
על לבכון ועל נפשכון ותקטרון
יתהון לאת על ידכון ויהון לת
לתפלין בין עיניכון׃ ותלפון ית
יתהון ית בניכון למללא בהון
במתבך בביתך ובמהכך באר
בארחא ובמשכבך ובמקמך׃
ותכתבנון על מזוזין ותקבעינון
בספי ביתך ובתרעך׃ בדיל די
יסגון יומיכון ויומי בניכון ע
על ארעא דקיים ה' לאבהתכון
למתן להון כיומי שמיא על א
ארעא׃
ארי אם מטר תטרון ית כל
פקודתא הדא דאנא מפקיד

ובכתובות דורש בענין אחר אשר אדם בונה בית לבנו הקטן ואחר כך לבנו הגדול אלא שמבונה על אחד משבעה בצוען. אשר יצאתם משם. אפי' ארץ רעמסס אשר ישבתם בה והיא במיטב הארץ שנ' במיטב הארץ וגו' אף היא איננה כארץ ישראל. והשקית ברגלך. ארץ מצרים היתה צריכה להביא מים מנילוס ברגלך ולהשקותה ואתה צריך לנדד משנתך ולעמול והנמוך שותה ולא הגבוה ואתה מעלה המים מן הנמוך לגבוה אבל זו למטר השמים וגו' אתה ישן על מטתך והקב"ה משקה נמוך וגבוה גלוי ושאינו גלוי כאחת. כגן הירק. שאין די לו בגשמים ו ומשקים אותו ברגל ובבית השלחין. ארץ הרים ובקעות. משובחת ההר מן המישור שהמישור בבית כור אתה זורע כור אבל ההר בית כור ממנו חמשה כורין ארבעה מארבעה שפועיו ואחד בראשו. ובקעות. הן מישור. אשר ה' דורש אותה. והלא כל הארצות הוא דורש שנ' להמטיר על ארץ לא איש אלא כביכול אינו דורש אלא אותה ועל ידי אותה דרישה שדורשה דורש את כל הארצות עמה. תמיד עיני ה' אלהיך בה. לראות מה היא צריכה ולחדש בה גזרות פעמים לטובה פעמים לרעה כו' כראוי בראש השנה. מראשית השנה. מראש השנה נידון מה יהא בסופה. והיה אם שמוע. והיה מוסב על האמור למעלה למטר השמים תשתה מים. והיה אם שמוע תשמעו. אם תשמע בישן תשמע בחדש וכן אם שכוח תשכח אם התחלת לשכוח סופך שתשכח כולה כתיב במגלה אם תעזבני יום יומים אעזבך. מצוה

מאכם היום · סיהיו פלכם חישים כאלו סטעתם בו ביום · לאהבה את יי · שלא תאמר הרי אני לסר בשביל שאהיה עשיר · בשביל שאקרא רב
בשביל שאקבל שכר · אלא כל מה שתעשו עשו מאהבה וסוף הכבוד לבא · ולעבדו בכל לבבכם · עבודה שהיא בלב וזו היא תפלה שהתפלה קרויה
עבודה שנאמר אלהך די אנת פלח ליה בתדירא וכי יש פולחן בבבל אלא על שם שהיה מתפלל שנ' וכוין פתיחן ליה וגו' וכן בדוד הוא אומר ת
תכון תפלתי קטרת לפניך · בכל לבבכם ובכל נפשכם · והלא כבר הזהיר בכל לבבך ובכל נפשך אלא אזהרה ליחיד אזהרה לצבור · ונתתי מטר
ארצכם · עשיתם מה שעליכם אף אני אעשה מה שעלי · בעתו · בלילות · שלא יטריחו אתכם · רא' בעתו בלילי שבתות שהכל מצויין בבתיהם · יורה

אתכם לעשתה לאהבה את יהוה אלהיכם ללכת בכל ד
דרכיו ולדבקה בו׃ והוריש יהוה את כל הגוים האלה מל
מלפניכם וירשתם גוים גדלים ועצמים מכם׃ כל המקום א
אשר תדרך כף רגלכם בו לכם יהיה מן המדבר והלבנון
מן הנהר נהר פרת ועד הים האחרון יהיה גבלכם׃ לא יתיצב
איש בפניכם פחדכם ומוראכם יתן יהוה אלהיכם על פני כל
הארץ אשר תדרכו בה כאשר דבר לכם׃

פרשה

ראה אנכי נתן לפניכם היום ברכה וקללה׃ את הברכה
אשר תשמעו אל מצות יהוה אלהיכם אשר אנכי מצוה א
אתכם היום׃ והקללה אם לא תשמעו אל מצות יהוה אל
אלהיכם וסרתם מן הדרך אשר אנכי מצוה אתכם היום
ללכת אחרי אלהים אחרים אשר לא ידעתם׃ ס
והיה כי יביאך יהוה אלהיך אל הארץ אשר אתה בא שמה

יתכון למעבדה למרחם ית יי
אלהכון למהך בכל אורחן דתקנן
קדמוהי ולאתקרבא לדחלתיה׃
ויתרך יי ית כל עממיא האלין
מן קדמיכון ותירתון עממין ר
רברבין ותקיפין מנכון׃ כל את
אתרא דתדרוך פרסת רגלכון
ביה דלכון יהי מן מדברא ולב
ולבנן מן נהרא נהרא פרת וע
ועד ימא מערבאה יהי תחומכון׃
לא יתעתד אנש קדמיכון דחל
דחלתכון ואימתכון יתן יי א
אלהכון על אפי כל ארעא דתד
דתדרכון בה כמא דמליל לכון׃

פרשת ראה

חזו דאנא יהב קדמיכון יומא
דין ברכן ולוטין׃ ית ברכן דתק
דתקבלון לפקודיא דיי אלהכון ד
דאנא מפקד יתכון יומא דין׃
ולוטין אם לא תקבלון לפקודיא
דיי אלהכון ותסטון מן אורחא דא
דאנא מפקד יתכון יומא דין ל
למהך בתר טעות עממיא דלא
ידעתון׃ ויהי
ארי יעלינך יי אלהך לארעא ד
דאת עליל לתמן

היא רביעה הנופלת לאחר הזריעה שמרוה את הארץ ואת הזרעים · מלקוש · רביעה היורדת סמוך לקציר למלאת התבואה · בקשיה ולשון ס
מלקוש דבר המאוחר · כדמתרגמינן והיה העטופים · לקישיא · רא' לכך נקראת מלקוש שיורדת על המלילות ועל הקשין · ואספת דגנך · אתה
אוסף אותו לבית ולא אויביך · כענין שנ' אם אתן דגנך וגו' כי מאספיו יאכלוהו · ולא כענין שנאמ' והיה אם זרע ישראל וגו' · ונתתי ע
עשב בשדך · שלא תצטרך להוליכה למדברות · רא' שתהא גוזז תבואתך כל ימות הגשמים ומשליך לפני בהמתך ואתה מונע ידך ממנה שלשים
יום קודם לקציר ואינה פוחתת מדגנה · ואכלת ושבעת · הרי זו ברכה אחרת שתהא ברכה מצויה בפת בתוך המעים · ואכלת ושבעת השמרו לכם ·
שלא תבעטו שאין אדם מורד בהקב"ה אלא מתוך שביעה שנ' פן תאכל ושבעת · ובקרך וצאנך ירבין מה הוא אומר אחריו ורם לבבך ושכחת ·
וסרתם · לפרוש מן התורה ומתוך כך · ועבדתם אלהים אחרים · שכיון שאדם פורש מן התורה הולך ומדבק בע"ז וכן דוד אומר כי גרשוני היום י
מהסתפח בנחלת יי לאמר לך עבוד וגו' ומי אמר לו כן אלא כיון שאני מגורש מלעסוק בתורה הריני קרוב לעבוד אלהים אחרים · אלהים אחרים ·
שהם אחרים לעובדיהם צועק אליו ואינו עונהו נמצא עשוי לו כנכרי · את יבולה · אף מה שאתה מוביל לה כענין שנאמר זרעתם הרבה והבא
מעט · ואבדתם מהרה · על כל שאר הייסורין אגלה אתכם מן האדמה שגרמה לכם לחטוא · משל למלך ששלח בנו לבית המשתה והיה יושב
ומפקידו אל תאכל יותר מצרכך שתבא נקי לביתך ולא השגיח הבן ההוא אכל ושתה יותר מצרכו והקיא וטנף את כל בני המסבה נטלוהו
בידיו וברגליו וזרקוהו אחורי פלטרין · מהרה · איני נותן לכם ארכא · ואם תאמרו והלא נתנה ארכא לדור המבול שנ' והיו ימיו מאה ועשרים
דור המבול לא היה להם ממי ללמוד ואתם יש לכם ממי ללמוד · ושמתם את דברי · וגו' אף לאחר שתגלו היו מצויינין במצות הניחו תפלין
עשו מזוזות כדי שלא יהו לכם חדשים כשתחזרו וכן הוא אומר הציבי לך ציונים · לדבר בם · משעה שהבן יודע לדבר למדהו תורה צוה לנו מ
משה שיהא זה למוד דבורו מכאן אמרו כשהתינוק מתחיל לדבר אביו משיח עמו בלשון הקדש ומלמדו תורה ואם לא עשה כן הרי הוא כאלו
קוברו שנ' ולמדתם אותם את בניכם לדבר בם · וגו' למען ירבו ימיכם וימי בניכם · אם עשיתם כן ירבו ואם לאו לא ירבו שדברי תורה נדרשין
מכלל לאו הן ומכלל הן לאו · לתת לכם · אין כתוב כאן אלא לתת להם · מכאן מצינו לומר תחיית המתים מן התורה · שמור תשמרון · אזהרה
שמירות הרבה להזהר בתלמודו שלא ישתכח · ללכת בכל דרכיו · הוא רחום ואתה תהי רחום הוא גומל חסדים ואתה גומל חסדי · ולדבקה בו ·
אפשר והלא אש אוכלה הוא אלא הדבק בתלמידי חכמים ומעלה אני עליך כאלו נדבקת בו · והוריש יי · עשיתם מה שעליכם אף אני אעשה מה
שעלי · ועצומים מכם · אתם גבורים והם גבורים מהם שאם לא שישראל גבורים מה שבח הוא משבח את האמוריים לומר ועצומים מכם אל
אלא אתם גבורים משאר האומות והם גבורים מכם · לא יתיצב איש · אין לי אלא איש אומה ומשפחה ואשה בכשפיה מנין ת"ל לא יתיצב מכל
מקום · אם כן מה ת"ל איש אפי' כעוג מלך הבשן · פחדכם ומוראכם · והלא פחד הוא מורא אלא פחדכם על הקרובים ומוראכם על הרחוקים · פחד
לשון בעיתת פתאום · מורא לשון

הסלע והיה ענב ··
השמעו · מן הדרך אשר אנכי

ראה אנכי ·

דאגה מימים רבים · כאשר דבר לכם היכן דבר את אימתי אשלח לפניך ··
ברכה וקללה · האמורות בהר גרזים ובהר עיבל · את הברכה · על מנת אשר ת
מצות אתכם היום ללכת · וגו' הא למדת העובד ע"ז הרי הוא סר מכל הדרך

ונתת את הברכה · כתרגומו · את המברכים · ואת המקללים · על הר גרזים · כלפי הר גרזים הופכין פניהם ופותחין בברכה ברוך האיש אשר לא יעשה פסל ומסכה וגו׳ · כל הארורין שבפרשה אמרו תחלה בלשון ברוך · ואחר כך הופכין פניהם כלפי הר עיבל ופותחין בקללה · הלא המה · נתן בהם סימן · אחרי · אחר העברת הירדן הרבה והלאה למרחוק · וזהו לשון אחרי כל מקום שנ׳ אחרי מופלג הוא · דרך מבוא השמש · להלן מן הירדן לצד מערב · וטעם המקרא מוכיח שהם שני דברים שנקודין בשני טעמים אחרי נקוד בפשט ודרך נקוד במשפל · ואם היה אחרי דרך דבור אחד היה נקוד אחרי במשרת בשופר הפוך · מול הגלגל · רחוק מן הגלגל · אלוני מורה · שכם הוא · שנ׳ עד מקום שכם עד אלון מורה · כי אתם עוברים את הירדן

לירתה ותתן ית מברכיא על טורא דגריזין וית מלטטיא על טורא דעיבל: הלא אנון בעברא דירדנא אחורי אורח מעלני שמשא בארע כנענאה דיתב במשרא לקבל גלגלא בסטר משרי מורה: ארי אתון עברין ית ירדנא למיעל למירת ית ארעא דיי׳ אלהכון יהב לכון ותירתון יתה ותתבון בה: ותטרון למעבד ית כל קימיא וית דיניא דאנא יהב קדמיכון יומא דין: אלין קימיא ודיניא דתטרון למעבד בארעא דיהב יי׳ אלהא דאבהתך לך למירתה כל יומיא דאתון קימין על ארעא: אבדא תאבדון ית כל אתריא דפלחו תמן עממיא דאתון ירתין יתהון ית טעותהון על טוריא רמיא ועל רמתא ותחות כל אילן עבוף: ותתרעון ית אגוריהון ותתברון ית קמתהון ואשיריהון תוקדון בנורא וצלמי טעותהון תקצצון ותובדון ית שמהון מן אתרא ההוא: לא תעבדון כן קדם יי׳ אלהכון: אלהין לאתרא דיתרעי יי׳ אלהכון מכל שבטיכון לאשראה שכנתיה תמן לבית שכנתיה תתבעון ותיתון לתמן: ותיתון לתמן עלותכון ונכסת קודשיכון וית מעשריכון וית אפרשות ידכון ונדריכון ונדבתכון ובכורי תוריכון ועניכון: ותיכלון תמן קדם יי׳ אלהכון ותחדון בכל אושטות ידיכון אתון ואנש בתיכון דברכך יי׳ אלהך: לא תעבדון ככל דאנחנא עבדין כא יומא דין גבר כל דכשר בעינוהי: ארי לא אתיתון עד

לרשתה ונתתה את הברכה על הר גרזים ואת הקללה על

הר עיבל: הלא המה בעבר הירדן אחרי דרך מבוא השמש

בארץ הכנעני הישב בערבה מול הגלגל אצל אלוני מרה:

כי אתם עברים את הירדן לבא לרשת את הארץ אשר י

יהוה אלהיכם נתן לכם וירשתם אתה וישבתם בה: ושמרתם

לעשות את כל החקים ואת המשפטים אשר אנכי נתן לפ

לפניכם היום: אלה החקים והמשפטים אשר תשמרון לע

לעשות בארץ אשר נתן יהוה אלהי אבתיך לך לרשתה כל

הימים אשר אתם חיים על האדמה: אבד תאבדון את כל

המקמות אשר עבדו שם הגוים אשר אתם ירשים אתם

את אלהיהם על ההרים הרמים ועל הגבעות ותחת כל עץ

רענן: ונתצתם את מזבחתם ושברתם את מצבתם ואשריהם

תשרפון באש ופסילי אלהיהם תגדעון ואבדתם את שמם מן

המקום ההוא: לא תעשון כן ליהוה אלהיכם: כי אם אל

המקום אשר יבחר יהוה אלהיכם מכל שבטיכם לשום ש

את שמו שם לשכנו תדרשו ובאת שמה: והבאתם שמה ע

עלתיכם וזבחיכם ואת מעשרתיכם ואת תרומת ידכם ונד

ונדריכם ונדבתיכם ובכרת בקרכם וצאנכם: ואכלתם שם

לפני יהוה אלהיכם ושמחתם בכל משלח ידכם אתם ובת

ובתיכם אשר ברכך יהוה אלהיך: לא תעשון ככל אשר א

אנחנו עשים פה היום איש כל הישר בעיניו: כי לא באתם עד

וגו׳ · נסים של ירדן יהיו סימן בידכם שתבאו ותירשו · אבד תאבדון · אבד ואחר כך תאבדון · מכאן לעוקר עבודה זרה שצריך לשרש אחריה · את כל המקומות אשר עבדו שם וגו׳ · ושה תאבדון מהם את אלהיהם אשר על ההרים · מזבחות · של אבנים הרבה · מצבה · של אבן אחת והיא בימוס שקורין בלעז · אבן שהיא מתפללין לבמוס · אשרה · אילן הנעבד · ואבדתם את שמם · לכנות להם שם לגנאי · בית גליא קורין לה בית כריא · עין כל עין קוץ · לא תעשון כן · להקטיר לשמים בכל מקום · כי אם במקום אשר יבחר · דבר אחר ונתצתם את מזבחותם ואבדתם את שמם · לא תעשון כן · אזהרה למוחק את השם ולנותץ אבן מן המזבח או מן העזרה · אמר ר׳ ישמעאל · וכי תעלה על דעתך שישראל נותצין את המזבחות · אלא שלא תעשו כמעשיהם ויגרמו עונותיכם למקדש אבותיכם שיחרב · לשכנו תדרשו · זה משכן שילה · ובחיכם שלמים של חובה · מעשרותיכם · מעשר בהמה ומעשר שני לאכול לפנים מן החומה · תרומת ידכם · אלו הבכורים שנ׳ בהם ולקח הכהן הטנא מידך · ובכורות בקרכם לתתם לכהן ויקריבום שם · אשר ברכך יי׳ · לפי הברכה הבא · לא תעשון ככל אשר אנחנו עושים · וגו׳ · מוסב למעלה כי אתם עוברים את הירדן וגו׳ · כשתעברו את הירדן מיד מותרים אתם להקריב בבמה כל יד שנה של כבוש וחילוק · ובבמה לא תקריבו כל מה שאתם מקריבים פה היום במשכן שהוא עמכם ונמשח והוא כשר להקריב בו חטאות ואשמות נדרים ונדבות · אבל בבמה אין קרב אלא הנדר והנדבה · וזהו איש כל הישר בעיניו נדרים ונדבות שאתם מתנדבים על ידי שישר בעיניכם להביאם ולא על ידי חובה אותם תקריבו בבמה · כי לא באתם כל אותן יד׳ שנה

אל המנוחה· זו שילה· נחלה· זו ירושלים· עד עתה· כמו עדין· ועברתם את הירדן וישבתם בארץ· שנתחלקו ויהא כל אחד מכיר את חלקו ואת שבטו· והניח לכם· לאחר כבוש וחלוק ומנוחה מן הגוים אשר הכית יי׳ לכבות בם את ישראל ואין זו אלא בימי דוד· אז והיה המקום וגו׳· בנו ל לכם בה״ב הבחירה בירושלים· וכן הוא אומר בדוד ויהי כי ישב המלך בביתו ויי׳ הניח לו מכל אויביו מסביב· ויאמר המלך אל נתן ראה אנכי יושב בבית ארזים וארון יי׳ יושב בתוך היריעה· שמה תביאו וגו׳ למעלה אמור לבנין שילה וכאן אמור לבנין ירושלים ולכך חלקם הכתוב ליתן היתר בין זו לזו שמשרבה שילה ובאו לנוב ומרבה נוב ובאו לגבעון היו הבמות מותרות עד שבאו לירושלים· מבחר נדריכם· מלמד שיביא מן

עתה אל המנוחה ואל הנחלה אשר יהוה אלהיך נתן לך:
ועברתם את הירדן וישבתם בארץ אשר יהוה אלהיכם מ
מנחיל אתכם והניח לכם מכל איביכם מסביב וישבתם בטח:
והיה המקום אשר יבחר יהוה אלהיכם בו לשכן שמו שם
שמה תביאו את כל אשר אנכי מצוה אתכם עולתיכם וזב
וזבחיכם מעשרתיכם ותרמת ידכם וכל מבחר נדריכם ו
אשר תדרו ליהוה: ושמחתם לפני יהוה אלהיכם אתם וב
ובניכם ובנתיכם ועבדיכם ואמהתיכם והלוי אשר בשעריכם
כי אין לו חלק ונחלה אתכם: השמר לך פן תעלה עלתיך
בכל מקום אשר תראה: כי אם במקום אשר יבחר יהוה
באחד שבטיך שם תעלה עלתיך ושם תעשה כל אשר אנכי
מצוך: רק בכל אות נפשך תזבח ואכלת בשר כברכת יהוה
אלהיך אשר נתן לך בכל שעריך הטמא והטהור יאכלנו
כצבי וכאיל: רק הדם לא תאכלו על הארץ תשפכנו כמים:
לא תוכל לאכל בשעריך מעשר דגנך ותירשך ויצהרך ו
ובכרת בקרך וצאנך וכל נדריך אשר תדר ונדבתיך ותרומת
ידך: כי אם לפני יהוה אלהיך תאכלנו במקום אשר יבחר
יהוה אלהיך בו אתה ובנך ובתך ועבדך ואמתך והלוי אשר
בשעריך ושמחת לפני יהוה אלהיך בכל משלח ידך: השמר
לך פן תעזב את הלוי כל ימיך על אדמתך: ס

כען לבית נייחא ולאחסנתא דיי׳ אלהך יהב לך: ותעברון ית ירד ירדנא ותתבון בארעא דיי׳ את אלהכון מחסן יתכון ויניח לכון מכל בעלי דבביכון מסחור ס סחור ותיתבון לרחצן: ויהי אתר ד דיתרעי יי׳ אלהכון ביה לאשראה שכינתיה תמן לתמן תיתון ית כל דאנא מפקיד יתכון עלותכון ו ונכסת קודשיכון מעשריכון ואפ ואפרשות ידכון וכל שפר נד נדריכון דתדרון קדם יי׳: ותחדון קדם יי׳ אלהכון אתון ובניכון וב ובנתיכון ועבדיכון ואמהתכון ולואה דבקרויכון ארי לית ליה חלק ואחסנא עמכון: אסתמר ל לך דלמא תסק עלותך בכל את אתרא דתחזי: אלהן באתרא דית דיתרעי יי׳ בחד מן שבטך תמן תסק עלותך ותמן תעבד ית כל דאנא מפקד לך: לחוד בכל ר רעות נפשך תכוס ותיכול בש בסרא כברכתא דיי׳ אלהך דיהב לך בכל קרוך מסאבא ודכיא יכליניה כבשר טביא ואילא: לחוד דמא לא תיכלון על אר ארעא תשדוניה כמיא: לית לך רשו למיכל בקרוך מעשר עיב עיבורך חמרך ומשחך ובכורי תורך ועאנך וכל נדרך דתדר ונ ונדבתך ואפרשות ידך: אלהן קד קדם יי׳ אלהך תיכליניה באת באתרא דיתרעי יי׳ אלהך ביה א את וברך וברתך ועבדך ואמתך ולואה דבקרוך ותחדי קדם יי׳ אלהך בכל אושטות ידך: אסתמר לך דלמא תשבוק ית לואה כל יומך על ארעך:

השמר לך· ליתן לא תעשה על הדבר· בכל מקום אשר תראה· אשר יעלה בלבך· אבל אתה מקריב על פי נביא כגון אליהו בהר הכר הכרמל· באחד שבטיך· בחלקו של בנימין· ולמעלה הוא אומר מכל שבטיכם הא כיצד כשקנה דוד את הגורן מארונה היבוסי גבה הזהב מן ה השבטים ושכל מקום הגורן בחלקו של בנימין היה· רק בכל אות נפשך· במה הכתוב מדבר אם בבשר תאוה לא הוצרכו להם בלא הקרבת אמו אמורים הרי אמור במקום אחר כי ירחיב את גבולך וגו׳ ואמרת אוכלה בשר וגו׳· במה זה מדבר בקדשים שנפל בהם מום שיפדו ויאכלו בכל מקום· יכול יפדו על מום עובר ת״ל רק· תזבח ואכלת· אין לך בהם היתר גזה וחלב אלא אכילה על ידי זביחה· הטמא והטהור· לפי שבא מכח קדשים שנ׳ בהם והבשר אשר יגע בכל טמא לא יאכל הוצרך להתיר בו שטמא וטהור אוכלין בקערה אחת· כצבי וכאיל· שאין קרבן בא מהם כצבי וכאיל לפוטרו מן הזרוע והל׳ חיים והקבה· רק הדם לא תאכלו· אעפ״י שאמרתי שאין לך בו זריקה מזבח לא תאכלנו· תשפכנו כמים· לומר לך שאין צריך כסוי· ד״א הרי הוא כמים להכשיר את הזרעים· לא תוכל· בא הכתוב ליתן לא תעשה על הדבר· לא תוכל ר׳ יהושע בן קרחה אומ׳ יכול אתה אבל אינך רשאי· כיוצא בו ואת היבוסי יושבי ירושלים לא יכלו בני ישראל להורישם יכולין היו אלא שאין רשאין לפי שכרת להם אברהם ברית כשל׳ את מהם מערת המכפלה· ולא יבוסים היו אלא חתיים היו אלא על שם העיר ששמה יבוס· כך מפ׳ רש בפרקי דר׳ אליעזר והוא שנאמר כי אם הסירך העורים והפסחים צלמים שכתבו עליהם את השבועה· ובכורות בקרך· אזהרה לכהנים· ותרומת ידך· אלו הבכורים· לפני יי׳· לפנים מן החומה· והלוי אשר בשעריך· אם אין לך לתת לו מחלקו כגון מעשר ראשון תן לו מעשר עני אין לך מעשר עני הזמינהו על של שלמים· השמר לך· ליתן לא תעשה על הדבר· על ארצך אבל בגולה אינך מוזהר עליו יותר מעניי ישראל·

כי ירחיב וגו׳ למדה תורה דרך ארץ שלא יתאוה אדם לאכול בשר אלא מתוך רחבת ידים ועושר. בכל אות נפשך וגו׳ אבל במדבר נאמר להם
בשר תאוה אלא אם כן מקדישה ומקריבה שלמים. כי ירחק ממך המקום. ולא תוכל לבא ולעשות שלמים בכל יום כמו עכשו שהמשכן הולך
עמכם. וזבחת כאשר צויתך למדנו שיש צווי בזביחה היאך ישחוט והן הלכות שחיטה שנאמרו למשה בסיני. אך כאשר יאכל את הצבי וגו׳ אי
אתה מוזהר לאכלן בטהרה. אף מה צבי ואיל חלבן מותר אף חולין חלבן מותר. אך רק חזק לבלתי אכול הדם. ממה שנאמר חזק אתה למד
שהיו שטופין בדם לאכלו לפיכך הוצרך לומר חזק דברי ר׳ יהודה. שמעון בן עזאי אומר לא בא הכתוב אלא להזהירך וללמדך עד כמה אתה צריך

כי ירחיב יהוה אלהיך את גבלך כאשר דבר לך ואמרת א
אכלה בשר כי תאוה נפשך לאכל בשר בכל אות נפשך
תאכל בשר: כי ירחק ממך המקום אשר יבחר יהוה אלהיך
לשום שמו שם וזבחת מבקרך ומצאנך אשר נתן יהוה לך
כאשר צויתך ואכלת בשעריך בכל אות נפשך: אך כאשר
יאכל את הצבי ואת האיל כן תאכלנו הטמא והטהור יחדו
יאכלנו: רק חזק לבלתי אכל הדם כי הדם הוא הנפש ולא
תאכל הנפש עם הבשר: לא תאכלנו על הארץ תשפכנו
כמים: לא תאכלנו למען ייטב לך ולבניך אחריך כי תעשה
הישר בעיני יהוה: רק קדשיך אשר יהיו לך ונדריך תשא
ובאת אל המקום אשר יבחר יהוה: ועשית עלתיך הבשר
והדם על מזבח יהוה אלהיך ודם זבחיך ישפך על מזבח יהוה
אלהיך והבשר תאכל: שמר ושמעת את כל הדברים הא
האלה אשר אנכי מצוך למען ייטב לך ולבניך אחריך עד
עולם כי תעשה הטוב והישר בעיני יהוה אלהיך: ס
כי יכרית יהוה אלהיך את הגוים אשר אתה בא שמה לרשת
אותם מפניך וירשת אתם וישבת בארצם: השמר לך פן תנקש
אחריהם אחרי השמדם מפניך ופן תדרש לאלהיהם לאמר
איכה יעבדו הגוים האלה את אלהיהם ואעשה כן גם אני:
לא תעשה כן ליהוה אלהיך כי כל תועבת יהוה אשר שנא

ארי יפתי ה׳ אלהך ית תחומך כמא
דמלל לך ותימר איכול בשרא
ארי תתרגי נפשך למיכל בש
בשרא בכל רעות נפשך תיכול
בסרא: ארי יתרחק מנך את
אתרא דיתרעי ה׳ אלהך לאשראה
שכנתיה תמן ותכוס מתורך ומ
ומענך דיהב ה׳ לך כמה דפק
דפקידתך ותיכול בקרוך בכל ר
רעות נפשך: ברם כמא דמתא
דמתאכיל בשר טביא ואילא כ
כן תיכלניה מסאבא ודכיא כח
כחדא יכלניה: לחוד תקף בר
בדיל דלא למיכל דמא ארי ד
דמא הוא נפשא ולא תיכול נפ
נפשא עם בסרא: לא תיכלניה
על ארעא תשדיניה כמיא: לא
תיכלניה בדיל דייטב לך ולב
ולבנך בתרך ארי תעבד דכש
דכשר קדם ה׳: לחוד קודשך דיה
דיהון לך ונדרך תטול ותיתי ל
לאתרא דיתרעי ה׳: ותעבד על
עלותך בשרא ודמא על מדב
מדבחא דה׳ אלהך ודם נכסת קוד
קודשך ישתפך על מדבחא דה׳
אלהך ובשרא תיכול: טר ותקבל
ית כל פתגמיא האלין דאנא מ
מפקיד לך בדיל דייטב לך ולב
ולבנך בתרך עד עלמא ארי ת
תעבד דתקין ודכשר קדם ה׳
אלהך: ארי ישיצי ה׳ אלהך ית
עממיא דאת עלל לתמן למירת
יתהון מן קדמך ותירת יתהון
ותתב בארעהון: אסתמר לך דל
דלמא תתקל בתריהון בתר ד
דישתצון מן קדמך ודלמא תתבע
לטעוותהון למימר אכדין פלחין
עממיא האלין ית טעוותהון ואעבד
כן אף אנא: לא תעבד כן קדם
ה׳ אלהך ארי כל דמרחק קדם ה׳
דסני

להתחזק במצות אם הדם שהוא קל להשמר ממנו שאין אדם מתאוה לו הוצרך לחזקך באזהרתו קל וחומר לשאר מצות. ולא תאכל הנפש עם
הבשר אזהרה לאבר מן החי. לא תאכלנו אזהרה לדם התמצית. לא תאכלנו אזהרה לדם האיברים. למען ייטב לך וגו׳ צא ולמד מתן שכרן ש
של מצות אם הדם שנפשו של אדם קצה ממנו הפורש ממנו זוכה לו ולבניו אחריו קל וחומר לגזל ועריות שנפשו של אדם מתאוה להם הפ
רק קדשיך. אע״פ שאמור מותר לשחוט חולין לא התרתי לך לשחוט את הקדשים ולאכלן בשעריך בלא הקרבה אלא הביאם לבית הבחירה. וע
ועשית עולותיך. אם עולות הם תן הבשר והדם על גבי מזבח ואם זבחי שלמים הם דם זבחיך ישפך על המזבח תחלה ואחר כך והבשר תאכל.
עוד דרשו רבותינו רק קדשיך בא ללמד על הקדשים שבחוצה לארץ וללמד על התמורות ועל ולדות קדשים שיקרבו. שמור זו משנה שאתה
צריך לשמרה בבטנך שלא תשכח כענין שנ׳ כי נעים כי תשמרם בבטנך ואם שנית אתה שתשמע ותקים הא כל שאינו בכלל משנה אינו ב
בכלל מעשה. את כל הדברים. שתהא חביבה עליך מצוה קלה כמצוה חמורה. הטוב. בעיני השמים. והישר. בעיני אדם. פן תנקש. אנקלוס תר
׳ דגם לשון מוקש. ואני אומר שלא חש לדקדק בלשון שלא מצינו נון בלשון יוקש ואפי׳ ליסוד הנופל ממנו אבל בלשון שרוף וקשקוש מצינו
נון ונרכבתיה רא לדאל כקשן ואת והו אני אומר פן תנקש אחריהם פן תטרף אחריהם להיות כרוך אחר מעשיהם וכן ינקש נושה לכל אשר לו
נ׳ קלל הרשע להיות עליו נושים ויהיו מטודים ומתנקשים אחר ממונו. אחרי השמדם מפניך. אחר שתראה שאשמידם מפניך יש לך לתת לב
מפני מה נשמדו אלו מפני מעשים מקולקלים שבידיהם אף אתה לא תעשה כן שלא יבאו אחרים וישמידוך. איכה יעבדו. לפי שלא פנה על כן
אלא ובנות ויקטור ונכור והשתחויה כמו שכתוב בלתי לה׳ לבדו. דברים הנעשים לגבוה בא וללמד כמו שמה דרכה של עז לעבדה בדבר מה

גם את בניהם גם לרבות את אבותם ואמותיהם · אמר ר' עקיבא אני ראיתי גוי שכפתו לאביו לפני כלבו ואכלו · את כל הדבר · קלה וחמור תשמרו לעשות · ליתן לאו תעשה על עשה האמורים בפרשה שכל השמר לשון לא תעשה הוא אלא שאין לוקין על השמר של עשה · לא תסף עליו · חמש טוטפות חמשה מינין בלולב וארבע ברכות לברכת כהנים · ונתן אליך אות · בשמים כענין שנאמר בגדעון ועשית עמדי אות · ואומר יהי נא חורב על הגזה · וגו' או מופת · בארץ · אעפ"כ לא תשמע לו ואם תאמר מפני מה נותן לו הקב"ה ממשלה לעשות אות · כי מנסה יי' אלהיכם אתכם · ואת מצותיו תשמרו · תורת משה · ובקלו תשמעו · בקול הנביאים · ואתו תעבדו · במקדשו · ובו תדבקון · הדבק בדרכיו גמול חסדים קבור מ

עשו לאלהיהם כי גם את בניהם ואת בנתיהם ישרפו באש
לאלהיהם: את כל הדבר אשר אנכי מצוה אתכם אתו ת
תשמרו לעשות לא תסף עליו ולא תגרע ממנו: ס
כי יקום בקרבך נביא או חלם חלום ונתן אליך אות או מופת:
ובא האות והמופת אשר דבר אליך לאמר נלכה אחרי א
אלהים אחרים אשר לא ידעתם ונעבדם: לא תשמע אל ד
דברי הנביא ההוא או אל חולם החלום ההוא כי מנסה
יהוה אלהיכם אתכם לדעת הישכם אהבים את יהוה א
אלהיכם בכל לבבכם ובכל נפשכם: אחרי יהוה אלהיכם
תלכו ואתו תיראו ואת מצותיו תשמרו ובקלו תשמעו ואתו
תעבדו ובו תדבקון: והנביא ההוא או חלם החלום ההוא
יומת כי דבר סרה על יהוה אלהיכם המוציא אתכם מארץ
מצרים והפדך מבית עבדים להדיחך מן הדרך אשר צוך י
יהוה אלהיך ללכת בה ובערת הרע מקרבך: ס
כי יסיתך אחיך בן אמך או בנך או בתך או אשת חיקך או
רעך אשר כנפשך בסתר לאמר נלכה ונעבדה אלהים א
אחרים אשר לא ידעת אתה ואבתיך: מאלהי העמים אשר
סביבתיכם הקרבים אליך או הרחקים ממך מקצה הארץ ו
ועד קצה הארץ: לא תאבה לו ולא תשמע אליו ולא תחוס
עינך עליו ולא תחמל ולא תכסה עליו: כי הרג תהרגנו ידך
תהיה בו בראשונה להמיתו ויד כל העם באחרנה: וסקלתו

עברין לטעותהון ארי אף ית ב
בניהון וית בנתיהון מוקדין ג נ
בנורא לטעותהון: ית כל פ
פתגמא דאנא מפקד יתכון ית
יתיה תטרון למעבד לא תוספון
עלוהי ולא תמנעון מניה:
ארי יקום בינך נביא או חלם ח
חלמא ויתן לך את או מופת: וי
וייתי אתא ומופתא דמליל עמך
למימר נהך בתר טעות עממיא
דלא ידעתנון ונפלחינון: דלא ת
תקבל לפתגמי נביא ההוא די
מן חלם חלמא ההוא ארי מנסי
יי' אלהכון יתכון למדע האיתכון
רחמין ית יי' אלהכון בכל לבכון
ובכל נפשכון: בתר פלחנא דיי'
אלהכון תהכון ויתיה תדחלון וית
פקודוהי תטרון ובמימריה תקב
תקבלון וקדמוהי תפלחון ובדח
ובדחלתיה תתקרבון: ונביא הה
ההוא או חלם חלמא ההוא יתק
יתקטל ארי מליל סטיא על יי'
אלהכון דאפיק יתכון מארעא דמ
דמצרים ודפרקך מבית עבדותא
לאטעיותך מן ארחא דפקדך יי'
אלהך למהך בה ותפלי עבד דב
דביש מבינך: ארי
יטעינך אחוך בר אמך או ברך
או ברתך או אתת קימך או חב
חברך דכנפשך בסתרא למימר
נהך ונפלח לטעות עממיא דל
דלא ידעתא את ואבהתך: מטעות
עממיא דבסחרניכון דקריבין
לך או דרחיקין מנך מסיפי אר
ארעא ועד סיפי ארעא: לא תי
תיבי ליה ולא תקבל מניה ולא
תחוס עינך עלוהי ולא תרחם ול
ולא תכסי עלוהי: ארי מקטל תק
תקטליניה ידך תהי ביה בקדמיתא
למקטליה וידא דכל עמא בב
בבתריתא: ותרגמניה

חולם בקר חולים כמו שעשה הקב"ה · סרה · דבר המוסר מן העולם שלא היה ולא נברא ולא צויתי לדבר כן ודיסטולרדא בלעז · והפדך מבית עבדים · אפי' אין לו עליך אלא שפדאך דייך · כי יסיתך · אין הסתה אלא גרוי שנ' כי אם יי' הסיתך בי ואומרא שמטיאו לעשות כן · אחיך · מאב · או בן אמך · מאם · חיקך · השוכבת בחיקך ומחבקה בך · אפקירוי"א בלעז · כן מחיק הארץ מיסוד המקום בארץ · אשר כנפשך · זה אביך · פירש לך הכתוב המתבייבין לך קל וחומר לאחרים · בסתר · דבר הכתוב בהווה שאין דברי מסית אלא בסתר וכן שלמה הוא אומר בנשף בערב יום באישון ל לילה וא' נלה · אשר לא ידעת אתה ואבותיך · דבר זה גנאי גדול הוא לך שאף האומות אין מניחין מה שמסרו להם אבותיהם וזה אומר לך עזוב מה שמסרו לך אבותיך · הקרובים אליך · או הרחוקים למה פרט קרובים ורחוקים אלא כך אמר הכתוב מטבען של קרובים אתה למד טבען של רחוקים כשם שאין ממש בקרובים כך אין ממש ברחוקים · מקצה הארץ זו חמה ולבנה וצבא השמים שהן מהלכים מסוף העולם ועד סופו לא תאבה לו · לא תהא תאב לו · ולא תאהבנו · לפי שנאמר ואהבת לרעך כמוך את זה לא תאהב · ולא תשמע אליו · בהתחננו על נפשו למחול לו לפי שכן עזוב תעזוב עמו · לזה לא תעזוב · ולא תחוס עינך עליו · לפי שנאמר לא תעמד על דם רעך על זה לא תחוס · ולא תחמול · לא תהפך בזכותו · ולא תכסה עליו · אם אתה יודע לו חובה אינך רשאי לשתוק · כי הרג תהרגנו · אם יצא מבית דין זכאי החזירהו לחובה יצא מבית דין חייב אל תחזירהו לזכות · ידך תהיה בו בראשונה · מצוה ב' ד הניטה להמיתו ולא מצא בידי יסות ביד אחרים שנ' ויד כל העם וגו' ·

לשבת שם · פרט לירושלים שלא ניתנה לדירה · כי תשמע לאמר · אומר כן ישמעוני · בני בליעל · בלי עול שפרקו עול של הקב"ה · אנשים · ולא נשים · יושבי עירם · ולא יושבי עיר אחרת · מכאן אמרו אין נעשית עיר הנדחת עד שידיחוה אנשים וצריך שיהיו מדיחיה מתוכה · ודרשת וחקרת ושאלת היטב · מכאן למדו שבע חקירות מריבוי המקרא · כאן יש שלש דרישה וחקירה והיטב ושאלת אינו מן המנין וסמכו לומר · בדיקות וב ובמקום אחר הוא אומר ודרשו השופטים היטב ולמדו היטב היטב לגזירה שוה ליתן האמור של זה בזה ובמקום אחר הוא אומר ודרשת היטב · הכה תכה · אם אינך יכול להמיתם במיתה הכתובה בהן המיתם באחרת · לה' אלהיך · לשמו ובשבילו · למען ישוב ה' מחרון אפו · שכל זמן שע"ז בעולם חר

באבנים ומת כי בקש להדיחך מעל יהוה אלהיך המוציאך
מארץ מצרים מבית עבדים: וכל ישראל ישמעו ויראון ולא
יוספו לעשות כדבר הרע הזה בקרבך: ס כי
תשמע באחת עריך אשר יהוה אלהיך נתן לך לשבת שם
לאמר: יצאו אנשים בני בליעל מקרבך וידיחו את ישבי עירם
לאמר נלכה ונעבדה אלהים אחרים אשר לא ידעתם: ו
ודרשת וחקרת ושאלת היטב והנה אמת נכון הדבר נעשתה
התועבה הזאת בקרבך: הכה תכה את ישבי העיר ההוא לפי
חרב החרם אתה ואת כל אשר בה ואת בהמתה לפי חרב:
ואת כל שללה תקבץ אל תוך רחבה ושרפת באש את
העיר ואת כל שללה כליל ליהוה אלהיך והיתה תל עולם
לא תבנה עוד: ולא ידבק בידך מאומה מן החרם למען ישוב
יהוה מחרון אפו ונתן לך רחמים ורחמך והרבך כאשר נשבע
לאבתיך: כי תשמע בקול יהוה אלהיך לשמר את כל מצותיו
אשר אנכי מצוך היום לעשות הישר בעיני יהוה אלהיך:
ס בנים אתם ליהוה אלהיכם לא תתגדדו ולא
תשימו קרחה בין עיניכם למת: כי עם קדוש אתה ליהוה
אלהיך ובך בחר יהוה להיות לו לעם סגלה מכל העמים
אשר על פני האדמה: ס לא תאכל כל תועבה:
זאת הבהמה אשר תאכלו שור שה כשבים ושה עזים: איל

באבנא וימות ארי בעא לאטעיותך מדחלתא דיי אלהך דאפקך מארעא דמצרים מבית עבדותא: וכל ישראל ישמעון וידחלון ולא יוספון למעבד כפתגמא בישא הדין בינך: ארי תשמע בחדא מקרוך דיי אלהך יהב לך למתב תמן למימר: נפקו גברין בני רשיעא מבינך ואטעיו ית יתבי קרתהון למימר נהך ונפלח לטעות עממיא דלא ידעתון: ותתבע ותבדוק ותשאל יאות והא קושטא כיון פתגמא אתעבידת תועבתא הדא בינך: מקטל תקטול ית יתבי קרתא ההיא לפתגם דחרב גמר יתה וית כל דבה וית בעירה לפתגם דחרב: וית כל עדאה תכנוש לגו פתיה ותוקיד בנורא ית קרתא וית כל עדאה גמיר קדם יי אלהך ותהי תל חרוב לעלם לא תתבני עוד: ולא ידבק בידך מדעם מן חרמא בדיל דיתוב יי מתקוף רוגזיה ויתן לך רחמין וירחם עלך ויסגינך כמא דקיים לאבהתך: ארי תקביל למימרא דיי אלהך למטר ית כל פקודוהי דאנא מפקד לך יומא דין למעבד דכשר קדם יי אלהך:

בנין אתון קדם יי אלהכון לא תתחממון ולא תשוון מרט בין עיניכון על מית: ארי עם קדיש את קדם יי אלהך ובך אתרעי יי למהוי ליה לעם חביב מכל עממיא דעל אפי ארעא: לא תיכול כל דרחיק: דא בעירא דתיכלון תורין ואמרין דרחלין וגדיין דעזין: אילא

חרון אף בעולם: לא תתגודדו · לא תתנו גדידה ושרט בבשרכם על מת כדרך שהאמוריים עושים לפי שאתם בניו של מקום ואתם ראויים להיות נאים ולא גדודים ומקורחים · בין עיניכם · אצל הפדחת ובמקום אחר הוא אומר ולא יקרחו קרחה בראשם לעשות כל הראש כבין העינים · כי עם קדוש אתה · קדושת עצמך מאבותיך ועוד ובך בחר ה' · כל תועבה · כל שתעבתי לך · כגון צרם אוזן בכור כדי לשחטו במדינה והרי דבר שתעבתי לך כל מום לא יהיה בו בא ולמד כאן שלא יאכל על מנת המום · בשל בשר בחלב הרי דבר שתעבתי לך הזהיר כאן על אכילתו · זאת הבהמה

איל וצבי וגו' למדנו שהחיה בכלל בהמה. ולמדנו שבהמה וחיה טמאה מרובה מן הטהורה שבכל מקום פורט את המועט. אקו. תרגומו יעלא יעלי סלע. הוא אשנ כבוקי. תאו. תורבלא. שור היער. בגמרא יער בלשון אחרי. מפרסת. סדוקה כתרגומו. פרסה. פלנטה. ושוסעת. חלוקה בשתי צפרנים שיש סדוקה ואינה חלוקה בצפרני' והיא טמאה. בבהמה. משמע שה שנשנא בבהמה אכול. מכאן אמרו שהשליל מותר בשחיטת אמו. השסועה. בריה היא שיש לה שני גבין ושני שדראות אמרו רבותינו למה נשנו בבהמה מפני השסועה ובעופות מפני הראה שלא נאמרה בתורת כהנים. ובנבלתם לא תגעו. רבותי' פי' ברגל. שאדם חייב לטהר את עצמו ברגל. יכול יהיו מוזהרים בכל השנה ת"ל אמור אל הכהנים

וצבי ויחמור ואקו ודישן ותאו וזמר: וכל בהמה מפרסת פ
פרסה ושסעת שסע שתי פרסות מעלת גרה בבהמה אתה
תאכלו: אך את זה לא תאכלו ממעלי הגרה וממפריסי ה
הפרסה השסועה את הגמל ואת הארנבת ואת השפן כי
מעלי גרה המה ופרסה לא הפריסו טמאים הם לכם: ואת
החזיר כי מפריס פרסה הוא ולא גרה טמא הוא לכם מב
מבשרם לא תאכלו ובנבלתם לא תגעו: ס את זה
תאכלו מכל אשר במים כל אשר לו סנפיר וקשקשת תב
תאכלו: וכל אשר אין לו סנפיר וקשקשת לא תאכלו טמא
הוא לכם: ס כל צפור טהרה תאכלו: וזה
אשר לא תאכלו מהם הנשר והפרס והעזניה: והראה ואת
האיה והדיה למינה: ואת כל ערב למינו: ואת בת היענה ואת
התחמס ואת השחף ואת הנץ למינהו: את הכוס ואת הינשוף
והתנשמת: והקאת ואת הרחמה ואת השלך: והחסידה ו
והאנפה למינה והדוכיפת והעטלף: וכל שרץ העוף טמא
הוא לכם לא יאכלו: כל עוף טהור תאכלו: לא תאכלו כל
נבלה לגר אשר בשעריך תתננה ואכלה או מכר לנכרי
כי עם קדוש אתה ליהוה אלהיך לא תבשל גדי בחלב אמו:
ס עשר תעשר את כל תבואת זרעך היצא
השדה שנה שנה: ואכלת לפני יהוה אלהיך במקום אשר

וטביא ויחמורא ויעלא ורימא ותורבלא ודיצא: וכל בעירא ד
דסדיקא פרסתא ומטלפא טלפ
טלפין ומסקא פשרא בבעירא יתה תיכלון: ב
ברם ית דין לא תיכלון ממסקי
פשרא ומסדיקי פרסתא מטלפי
טלפיא ית גמלא וית ארנבא וי
וית טפזא ארי מסקי פשרא אנון
ופרסהון לא סדיקא מסאבין א
אנון לכון: וית חזירא ארי סדיק
פרסתא הוא ולא פשר מסאב
הוא לכון מבשרהון לא תיכלון
ובנבלתהון לא תקרבון:

ית דין
תיכלון מכל דבמיא כל דליה ז
ציצין וקלפין תיכלון: וכל דלית
ליה ציצין וקלפין לא תיכלון מ
מסאב הוא לכון:
כל צפר דכי תיכלון: ודין דלא
תיכלון מנהון נשרא ועוזא ובר גזא:
ובת כנפא ועוזא ובר גזא: ודיתא
לזנה: וית כל עורבא לזניה: וית
בת נעמיתא וציצא וצפר שחא
שחפא ונצא לזנוהי: וקדיא וקפ
וקפופא ובותא: וקאתא וירקרקא
ושלי נונא: וחוריתא ואבו לזנה
ונגר טורא ועטלפא: וכל רחשא
דעופא מסאב הוא לכון לא יתאכלון: כל עוף דכי תיכלון:
לא תיכלון כל נבלא לתותב ע
דבקרוך תתננה וייכלינה
או תזבינה לבר עממין ארי
עם קדיש את קדם יי אלהך לא ת
תיכלון בסר בחלב:

עשרא תעשר ית כל עללת זרעך
דיפוק חקלא שנא בשנה: ותיכול
קדם יי אלהך באתרא די

וגו' ומה טומאת המת חמורה כהנים מוזהרין ואין ישראל מוזהרים. טומאת נבלה קלה לא כל שכן. כל צפור טהורה תאכלו. להתיר משולחת שבמצורע. וזה אשר לא תאכלו. ללמד על השחוטה שאסורה באכילה. הראה והאיה. היא ראה היא איה היא דיה. ולמה נקרא שמה ראה שרואה ביותר. ולמה הוזהר בכל שמותיה שלא ליתן פתחון פה לבעל דין לחלוק שלא יהא האוסרה קורא אותה ראה והבא להתיר אומר זו דיה היא ושמה דיה וזו לא אסר הכתוב. ובבהמה פרט לך הטמאים ללמדך שהטהורות מרובין על הטמאים לפיכך פרט את המועט. התנשמת. קלבא שוריץ. שלך. השולה דגים מן הים. דוכיפת. הוא תרנגול הבר וכרבלתו כפולה. שרץ העוף. הם הנמוכים הרוחשים על הארץ כגון זבובים וצרעין והגבים טמאים הם קרויים שרץ. כל עוף טהור תאכלו. ולא את הטמא בא ליתן עשה על לאו תעשה. וכן בבהמה אותה תאכלו ולא בהמה טמאה. לאו הבא מכלל עשה עשה לעבור עליהם בעשה ולא תעשה. לגר אשר בשעריך. גר תושב שקבל עליו שלא לעבוד עבודה זרה ואוכל נבלות. כי עם קדוש אתה לה'. קדש את עצמך במותר לך. דברים המותרים ואחרים נהגו בהן איסור אל תתירם בפניהם. לא תבשל גדי. ג' פעמים פרט לחיה ולעופות ולבהמה טמאה. לא תבשל גדי. עשר תעשר. מה ענין זה אצל זה אמר להם הקב"ה לישראל אל תגרמו לי לבשל גדיים של תבואה עד שהן במעי אמותיהן שאם אין אתם מעשרין מעשרות כראוי כשהיא סמוך להתבשל אני מוציא רוח קדים והיא משדפתן שנ' ושדפה לפני קמה וכן לענין בכורים. שנה שנה. מכאן שאין מעשרין מן החדש על הישן. ואכלת וגו'. זה מעשר שני שכבר למדנו ליתן מעשר ראשון ללוים שנ' כי את מעשר בני ישראל. ונתן להם רשות לאכלו בכל מקום ואכלתם אותו בכל מקום. וכי ירחק ממך. זה מעשר שני

הוזי׳ כי יברכך׳ שתהא התבואה מרובה לשאת׳ בכל אשר תאוה נפשך כלל׳ בבקר ובצאן וביין ובשכר׳ פרט׳ ובכל אשר תשאלך נפשך חזר וכלל מה הפרט מפורש ולד ולדות הארץ וראוי למאכל אדם׳ והלוי לא תעזבנו׳ מליתן לו מעשר ראשון׳ כי אין לו חלק ונחלה עמך׳ יצאו לקט שכחה ופאה והפקר שאף הוא יש לו חלק עמך בהן כמוך ואינן חייבין במעשר׳ מקצה שלש שנים׳ בא ולמד שלש השנה שמעשרותיה של שנה ראשונה ושניה שיבערם מן הבית בשלישית׳ ובא הלוי׳ ויטול מעשר ראשון׳ והגר והיתום ויטלו מעשר שני שהוא של עני של שנה זו׳ ולא תאכלנו אתה בירושלים כדרך שנזקקת לאכול מעשר שני של שתי שנים׳ ואכלו ושבעו׳ תן להם כדי שבען מכאן אמרו אין פוחתין לעני

יבחר לשכן שמו שם מעשר דגנך תירשך ויצהרך ובכרת בקרך וצאנך למען תלמד ליראה את יהוה אלהיך כל הימים׃ וכי ירבה ממך הדרך כי לא תוכל שאתו כי ירחק ממך המקום אשר יבחר יהוה אלהיך לשום שמו שם כי יברכך יהוה אלהיך׃ ונתתה בכסף וצרת הכסף בידך והלכת אל המקום אשר יבחר יהוה אלהיך בו׃ ונתתה הכסף בכל אשר תאוה נפשך בבקר ובצאן וביין ובשכר ובכל אשר תשאלך נפשך ואכלת שם לפני יהוה אלהיך ושמחת אתה וביתך׃ והלוי אשר בשעריך לא תעזבנו כי אין לו חלק ונחלה עמך׃ ס מקצה שלש שנים תוציא את כל מעשר תבואתך בשנה ההוא והנחת בשעריך׃ ובא הלוי כי אין לו חלק ונחלה עמך והגר והיתום והאלמנה אשר בשעריך ואכלו ושבעו למען יברכך יהוה אלהיך בכל מעשה ידך אשר תעשה׃ ס מקץ שבע שנים תעשה שמטה׃ וזה דבר השמטה שמוט כל בעל משה ידו אשר ישה ברעהו לא יגש את רעהו ואת אחיו כי קרא שמטה ליהוה׃ את הנכרי תגש ואשר יהיה לך את אחיך תשמט ידך׃ אפס כי לא יהיה בך אביון כי ברך יברכך יהוה בארץ אשר יהוה אלהיך נתן לך נחלה לרשתה׃ רק אם שמוע תשמע בקול יהוה אלהיך לשמר לעשות את כל המצוה הזאת א

יתרעי לאשראה שכנתיה תמן מעשר עבורך חמרך ומשחך ו ובכורי תורך ועאנך בדיל דתילף למדחל קדם יי׳ אלהך כל יומיא׃ וארי יסגי מנך אורחא ארי לא תיכול למטליה ארי יתרחק מנך אתרא דיתרעי יי׳ אלהך לא לאשראה שכנתיה תמן ארי ב יברכנך יי׳ אלהך׃ ותתן בכספא ותצור כספא בידך ותהך לאתרא דיתרעי יי׳ אלהך ביה׃ ו ותתן כספא בכל דתתרעי נפ בשך בתורי ובענא ובחמר ח חדת ועתיק ובכל דתשאלינך נ נפשך ותיכול תמן קדם יי׳ אלהך ותחדי את ואנש ביתך׃ ולואה דב קרוך לא תשבקיניה ארי ל ליה ליה חולק ואחסנא עמך׃ מסוף תלת שנין ת תפיק ית כל מעשר עללתך בש בשתא ההיא ותצנע בקרוך׃ וייתי ליואה ארי לית ליה חלק ואחסנא עמך וגיורא ויתמא ו וארמלתא דבקרוך וייכלון וי וישבעון בדיל דיברכינך יי׳ אל אלהך בכל עובדי ידך דתעבד׃ מסוף שבע שנין תעבד שמטתא׃ ודין פתגם ש שמטתא דישמט כל גבר מרי רשו דירשי בחבריה לא יתבע מן חבריה ומן אחוהי ארי קרא שמטתא קדם יי׳׃ מן בר עממין תתבע ודיהי לך עם אחוך תש תשמט ידך׃ לחוד ארי לא יהי בך מסכנא ארי ברכא יברכ יברכינך יי׳ בארעא דיי׳ אלהך י יהב לך אחסנא למירתה׃ לחוד אם קבלא תקבל למימרא דיי׳ אלהך למטר למעבד ית כל תפקדתא הדא

בשעריך וכו׳ ואתה הולך לירושלים במעשר של שנה ראשונה ושניה ששהית ומתודה בערתי הקדש מן הבית כמו שמפורש בכי תכלה לעשר׳ מקץ שבע שנים יכול שבע שנים לכל מלוה ומלוה ת״ל קרבה שנת השבע ואם אתה אומר שבע שנים למלוה כל אחד ואחד היאך היא קרי׳ קריבה הא למדת שבע שנים למנין השמטים׳ שמוט כל בעל משה ידו׳ שמוט את ידו של בעל משה׳ אפס כי לא יהיה בך אביון׳ ולהלן הוא אומר כי לא יחדל אביון בזמן שאתם עושים רצונו של מקום אביונים באחרים וכשאין אתם עושין רצונו של מקום אביונים בכם׳ אביון דל מעני ולשון אביון שהוא תאב לכל׳ רק אם שמוע תשמע׳ אז לא יהיה בך אביון׳ שמוע תשמע שמע קמעא משמיעין אותו הרבה׃

כאשר דבר לך· והיכן דבר· ברוך אתה בעיר· והעבטת· כל לשון הלואה כשהוא נופל על המלוה נופל בלשון מפעיל כגון והלוית והעבטת ואם
היה אומר ועבטת היה נופל על הלוה כמו ולוית· והעבטת גוים· יכול שתהא לוה מזה ומלוה לזה ת"ל ואתה לא תעבט· ומשלת בגוים רבים·
יכול גוים אחרים מושלים עליך ת"ל ובך לא ימשלו· כי יהיה בך אביון· התאב תאב קודם· מאחד אחיך· אחיך מאביך קודם לאחיך מאמך· ש
שעריך· עניי עירך קודמין לעניי עיר אחרת· לא תאמץ· יש לך אדם שמצטער אם יתן אם לא יתן לכך נאמר לא תאמץ· יש לך אדם שפושט
את ידו וקופצה לכך נאמר לא תקפוץ· מאחיך האביון· אם לא תתן לו סופך להיות אחיו אביון· פתוח תפתח· אפי' כמה פעמים· כי פתוח תפתח

אשר אנכי מצוך היום: כי יהוה אלהיך ברכך כאשר דבר ל
לך והעבטת גוים רבים ואתה לא תעבט ומשלת בגוים רבים
ובך לא ימשלו: ס כי יהיה בך אביון מאחד אחיך באחד שעריך
בארצך אשר יהוה אלהיך נתן לך לא תאמץ את לבבך ולא
תקפץ את ידך מאחיך האביון: כי פתח תפתח את ידך לו
והעבט תעביטנו די מחסרו אשר יחסר לו: השמר לך פן י
יהיה דבר עם לבבך בליעל לאמר קרבה שנת השבע שנת
השמטה ורעה עינך באחיך האביון ולא תתן לו וקרא עליך
אל יהוה והיה בך חטא: נתון תתן לו ולא ירע לבבך בתתך
לו כי בגלל הדבר הזה יברכך יהוה אלהיך בכל מעשך וב
ובכל משלח ידך: כי לא יחדל אביון מקרב הארץ על כן א
אנכי מצוך לאמר פתח תפתח את ידך לאחיך לעניך ולא
ולאבינך בארצך: ס כי ימכר לך אחיך העברי
או העבריה ועבדך שש שנים ובשנה השביעת תשלחנו ח
חפשי מעמך: וכי תשלחנו חפשי מעמך לא תשלחנו ריקם:
העניק תעניק לו מצאנך ומגרנך ומיקבך אשר ברכך יהוה
אלהיך תתן לו: וזכרת כי עבד היית בארץ מצרים ויפדך יהוה
אלהיך על כן אנכי מצוך את הדבר הזה היום: והיה כי יאמר
אליך לא אצא מעמך כי אהבך ואת ביתך כי טוב לו עמך:
ולקחת את המרצע ונתתה באזנו ובדלת והיה לך עבד ע

דיינא שמחר לך יחסנא דין: ארי
יי' אלהך ברכך כמא דמליל לך ו
ותוזפון לעממין סגיאין ואתון לא
תוזפון ותשלטון בעממין סגיאין
ובכון לא ישלטון: ארי יהי
בך מסכנא חד מאחך בחדא
מקרוך בארעך דיי' אלהך יהב לך
לא תתקף ית לבך ולא תקפוץ
ית ידך מאחוך מסכנא: ארי מפ
מפתח תפתח ית ידך ליה ומוזפא
תוזפיניה כמסת חסרניה דיחסר
ליה: אסתמר לך דלמא יהי פת
פתגמא עם לבך ברשע למימר
קרבת שתא דשביעתא שתא ד
דשמטתא ותבאש עינך באחוך
מסכנא ולא תתן ליה ויקרי עלך
קדם יי' ויהי בך חובא: מתן תתן
ליה ולא יבאש לבך במתנך ליה
ארי בדיל פתגמא הדין יברכנך
יי' אלהך בכל עובדך ובכל או
אושטות ידך: ארי לא יפסוק
מסכנא מגו ארעא על כן אנא
מפקד לך למימר מפתח תפתח ית
ידך לאחוך לענך ולמסכנך בא
בארעך: ארי יזדבן לך אחוך בר
ישראל או בת ישראל ויפלחנך שית
שנין ובשתא שביעתא תפטרניה
בר חורין מעמך: וארי תפטרניה
בר חורין מעמך לא תפטרניה
ריקן: מדברא תדברון ליה מענך
ומאדרך ומעצרתך דברכך יי'
אלהך תתן ליה: ותדכר ארי עב
עבדא הויתא בארעא דמצרים
ופרקך יי' אלהך על כן אנא מפ
מפקד לך ית פתגמא הדין יומא
דין: ויהי ארי יימר לך לא אפ
אפוק מעמך ארי רחמך ולאנש
ביתך ארי טב ליה עמך: ותסב
ית מרצעא ותתן באודניה ובד
ובדשא ויהי לך עבד פלח

אפי' כי ששם בלשון אי'· והעבט תעביטנו· אם לא רצה במתנה תן לו בהלואה· די מחסורו· ואי אתה מצוה לעשרו· אשר יחסר לו· אפי' סוס
לרכוב עליו ועבד לרוץ לפניו· לו· זו אשה· וכן הוא אומר אעשה לו עזר כנגדו· וקרא עליך· יכול מצוה ת"ל ולא יקרא· והיה בך חטא· מכל
מקום אפי' לא יקרא· אם כן למה נאמר וקרא עליך שממהר אני ליפרע על ידי הקורא יותר ממי שאינו קורא· נתון תתן לו· אפי' מאה פעמים· לו
בינו ובינך· כי בגלל הדבר· אפי' אמירה ליתן אתה נוטל שכר האמירה עם שכר המעשה· על כן אנכי מצוך לאמר· עצה לטובתך אני משיאך· לא
לאחיך לעניך· לאי זה אח לעני· לעניך ביוד אחד לשון עני אחד הוא ואבל עניך בשני יודין שני עניים· כי ימכר לך· על ידי אחרים במכרוהו ב"ד
בגניבתו הכתוב מדבר· והרי כבר נאמר כי תקנה עבד עברי ובמכרוהו ב"ד אלא מפני ב' דברים שנתחדשו כאן· אחד שכתוב בו או העבריה אף היא
יוצאה בשש ולא שמכרוה ב"ד שאין האשה נמכרת בגנבתה שנאמר בגנבתו ולא בגנבתה· אלא בקטנה שמכרה אביה· ולמד כאן שאם ימנו
לו שש שנים קודם שתביא סימנין תצא· ועוד חדש כאן העניק תעניק· העניק תעניק· לשון ערי בגובה ובמראית העין דבר שיהא נכר שהטיבות
לו· ויש מפרשים לשון הטענה על צוארו· מצאנך מגרנך ומיקבך· יכול אין לי אלא אלו בלבד ת"ל אשר ברכך מכל מה שברכך בוראך ולמה
נאמר אלו מה אלו מיוחדים שהם בכלל ברכה אף כל שהוא בכלל ברכה יצאו פרדות· ולמדו רבותינו במסכת קדושין בגזרה שוה כמה
נותן לו מכל מין ומין· וזכרת כי עבד היית· והענקתי ושניתי לך טבות מצרים וביזת הים אף אתה הענק ושנה לו·

עבד עולם ׃ יכול כמשמעו ת"ל ושבתם איש אל אחזתו ואיש אל משפחתו תשובו ׃ הא למדת שאין זה אלא עולמו של יובל ׃ ואף לאמתך תעשה כן ׃ הענק לה ׃ יכול אף לרציעה השוה הכתוב אמרה ת"ל אם אמר יאמר העבד עבד נרצע ואין אמה נרצעת ׃ כי משנה שכר שכיר ׃ מכאן אמרו עבד עברי עובד בין ביום ובין בלילה וזהו כפלים שבעבודת שכירי יום ׃ ומהו עבודתו בלילה רבו מוסר לו שפחה כנענית והולדות לאדון ׃ כל הב הבכור תקדיש ׃ ובמקום אחר הוא אומר אל יקדיש ׃ אינו מקדישו לקרבן אחר ׃ ומכאן למד שמצוה לומר הרי אתה קדוש לבכורה ׃ ד"א אי אפשר לומר תקדיש שכבר נאמר לא יקדיש ואי אפשר לומר אל תקדיש וכו' הא כיצד מקדישו אתה הקדש עליו נותן להקדש כפי טובת הנאה שבו

עוֹלָם וְאַף לַאֲמָתְךָ תַּעֲשֶׂה כֵּן׃ לֹא יִקְשֶׁה בְעֵינֶךָ בְּשַׁלֵּחֲךָ א
אֹתוֹ חָפְשִׁי מֵעִמָּךְ כִּי מִשְׁנֶה שְׂכַר שָׂכִיר עֲבָדְךָ שֵׁשׁ שָׁנִים וּב
וּבֵרַכְךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בְּכֹל אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה׃ פ כָּל
הַבְּכוֹר אֲשֶׁר יִוָּלֵד בִּבְקָרְךָ וּבְצֹאנְךָ הַזָּכָר תַּקְדִּישׁ לַיהוָה א
אֱלֹהֶיךָ לֹא תַעֲבֹד בִּבְכֹר שׁוֹרֶךָ וְלֹא תָגֹז בְּכוֹר צֹאנֶךָ׃ לִפְנֵי
יְהוָה אֱלֹהֶיךָ תֹאכְלֶנּוּ שָׁנָה בְשָׁנָה בַּמָּקוֹם אֲשֶׁר יִבְחַר יְהוָה
אַתָּה וּבֵיתֶךָ׃ וְכִי יִהְיֶה בוֹ מוּם פִּסֵּחַ אוֹ עִוֵּר כֹּל מוּם רָע לֹא ת
תִזְבָּחֶנּוּ לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ׃ בִּשְׁעָרֶיךָ תֹּאכְלֶנּוּ הַטָּמֵא וְהַטָּהוֹר
יַחְדָּו כַּצְּבִי וְכָאַיָּל׃ רַק אֶת דָּמוֹ לֹא תֹאכֵל עַל הָאָרֶץ תִּשׁ
תִּשְׁפְּכֶנּוּ כַּמָּיִם׃ פ שָׁמוֹר אֶת חֹדֶשׁ הָאָבִיב
וְעָשִׂיתָ פֶּסַח לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ כִּי בְּחֹדֶשׁ הָאָבִיב הוֹצִיאֲךָ יְהוָה
אֱלֹהֶיךָ מִמִּצְרַיִם לָיְלָה׃ וְזָבַחְתָּ פֶּסַח לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ צֹאן וּבָקָר
בַּמָּקוֹם אֲשֶׁר יִבְחַר יְהוָה לְשַׁכֵּן שְׁמוֹ שָׁם׃ לֹא תֹאכַל עָלָיו
חָמֵץ שִׁבְעַת יָמִים תֹּאכַל עָלָיו מַצּוֹת לֶחֶם עֹנִי כִּי בְחִפָּזוֹן יָצָאתָ
מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לְמַעַן תִּזְכֹּר אֶת יוֹם צֵאתְךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם כֹּל
יְמֵי חַיֶּיךָ׃ וְלֹא יֵרָאֶה לְךָ שְׂאֹר בְּכָל גְּבֻלְךָ שִׁבְעַת יָמִים וְלֹא
יָלִין מִן הַבָּשָׂר אֲשֶׁר תִּזְבַּח בָּעֶרֶב בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן לַבֹּקֶר׃ לֹא
תוּכַל לִזְבֹּחַ אֶת הַפָּסַח בְּאַחַד שְׁעָרֶיךָ אֲשֶׁר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן

לעלם ואף לאמתך תעבד כן ׃ ל
לא יקשי בעינך במפטרך יתיה ב
בר חורין מעמך ארי על חד תר
תרין באגר אגירא פלחך שית ש
שנין ויברכינך יי' אלהך בכל דתע
דתעבד ׃
כל בוכרא דיתיליד בתורך ובענך
דכרין תקדש קדם יי' אלהך לא תפ
תפלח בבוכרא דתורך ולא תיגוז
בוכרא דענך ׃ קדם יי' אלהך תיכל
תיכליניה שנא בשנא באתרא ד
דיתרעי יי' את ואינש ביתך ׃ וארי
יהי ביה מומא חגיר או עויר כל
מום ביש לא תכסיניה קדם יי' אלהך ׃
בקרוך תיכליניה מסאבא ודכיא
כחדא כבשר טביא ואילא ׃ לחוד
ית דמיה לא תיכול על ארעא תי
תישדיניה כמיא ׃
טר ית ירחא דאביבא ותעבד פס
פסחא קדם יי' אלהך ארי בירחא ד
דאביבא אפקך יי' אלהך ממצרים
ועבד לך נסין בליליא ׃ ותכוס פ
פסחא קדם יי' אלהך מן בני ענא
ונכסת קודשיא מן תורי באתרא ד
דיתרעי יי' לאשראה שכנתיה תמ
תמן ׃ לא תיכול עלוהי חמיע ש
שבעא יומין תיכול עלוהי פטיר
לחם עוני ארי בבהילו נפקתא מא
מארעא דמצרים בדיל דתדכר
ית יום מפקך מארעא דמצרים
כל יומי חייך ׃ ולא יתחזי לך חמיר
בכל תחומך שבעא יומין ולא יב
יבית מן בשרא דתכוס ברמשא ב
ביומא קדמאה לצפרא ׃ לית לך
רשו למכס ית פסחא בחד מקר
מקרוך דיי' אלהך יהב

לא תעבוד בבכור שורך ולא תגוז ׃ וגו' אף החלוק למדו רבותינו שאסור אלא שדבר הכתוב בהווה ׃ לפני יי' אלהיך תאכלנו ׃ לכהן הוא אומר שכבר מצינו שהוא ממתנות כהונה אחד תם ואחד בעל מום שנ' ובשרם יהיה לך וגו' ׃ שנה בשנה ׃ מכאן שאין משהין אותו יתר על שנתו ׃ יכול יהא פסול משעברה שנתו ׃ כבר הוקש למעשר ואכלת לפני יי' אלהיך מעשר דגנך תירושך ויצהרך ובכורות בקרך ׃ ומה מעשר שני אינו נפסל משנה לחברתה אף בכור אינו נפסל ׃ א"כ מה ת"ל שנה בשנה ׃ שאם שחטו בסוף שנתו אוכלו אותו היום ויום אחד משנה אחרת למד שנאכל לשני ימים ולילה אחד ׃ מום ׃ כלל ׃ פסח ועור ׃ פרט ׃ כל מום רע ׃ חזר וכלל מה הפרט מפורש מום הגלוי ואינו חוזר אף כל ה הגלוי ואינו חוזר ׃ רק את דמו לא תאכל ׃ שלא תאמר הואיל וכל היתר הבא מכלל איסור שהרי קדש ונשחט בחוץ בלא פדיון ונאכל אף ה הדם מותר ת"ל רק את דמו לא תאכל ׃ שמור את חדש האביב ׃ מקודם בואו שמור שיהא ראוי לאביב להקריב בו את העומר ואם לאו עבר א את השנה ׃ ממצרים לילה ׃ והלא ביום יצאו שנ' ממחרת הפסח יצאו בני ישראל ׃ אלא לפי שבלילה נתן להם פרעה רשות ליצאת שנ' ויקרא למ למשה ולאהרן לילה ׃ וזבחת פסח לייי' אלהיך צאן ׃ שנ' מן הכבשים ומן העזים תקחו ׃ ובקר ׃ תזבח לחגיגה שאם נמנו על הפסח חבורה מרובה מביאים עמו חגיגה כדי שיהא נאכל על השבע ׃ ועוד למדו רבותינו דברים הרבה מפסוק זה ׃ לחם עני ׃ לחם שמזכיר את העוני שנתענו ב במצרים ׃ כי בחפזון יצאת ׃ ולא הספיק בצק להחמיץ וזה יהיה לך לזכרון ׃ וחפזון לא שלך היה אלא של מצרים שכן הוא אומר ותחזק מצרים על העם ׃ למען תזכור ׃ על ידי אכילת הפסח והמצה יום יציאתך ׃ ולא ילין מן הבשר אשר תזבח בערב ביום הראשון לבקר ׃ אזהרה למותיר בח בפסח דורות לפי שלא נאמר אלא בפסח מצרים ויום ראשון האמור כאן הוא ארבעה עשר בניסן כמה דאת אמר אך ביום הראשון תשביתו שאור מבתיכם ולפי שנתחלק הכתוב מעניינו של פסח והתחיל לדבר במצות שבעת ימים כגון שבעת ימים מצות תאכלו לא יראה לך שאור בכל גבולך הוצרך לפרש באי זו זביחה הוא מזהיר ׃ שאם כתב ולא ילין מן הבשר אשר תזבח בערב לבקר הייתי אומר שלמים הנשחטין כל ש שבעה כולן בבל תותירו ואינן נאכלין אלא ליום ולילה לכך כתב בערב ביום הראשון ׃ וא"א בחגיגה יד' הכתוב מדבר ולמד עליה שנאכלת לשני ימים ׃ והראשון האמור כאן ביום טוב הראשון הכתוב מדבר וכן משמעו של מקרא ׃ בשר חגיגה אשר תזבח בערב לא ילין בית טוב הראשון עד בקרו של שני ׃ אבל נאכלת היא בארבעה עשר ובחמשה עשר ׃ וכך היא שנויה במסכת פסחים ׃ בערב כשהוא [illegible]

ממצרים. הרי ג' זמנים חלוקים. בערב מז' שחוט ולשולה ובחזו. וכבא השמש תאכלהו. ומועד צאתך ממך אתה שורפו כלומר נעשה נותר ויצא לבית השרפה. ובשלת. צלי אש הוא קרוי בשול. ופנית בבקר. לבקרו של שני מלמד שטעון לינה ליל של מוצאי יום טוב. ששת ימים תאכל מצות. ובמקום אחר הוא אומר שבעת ימים. שבעה מן הישן וששה מן החדש. ד"א למד על אכילת מצה בשביעי שאינה חובה ומכאן אתה למד לששת ימים שהרי שביעי בכלל היה ויצא מן הכלל ללמד שאין אכילת מצה בו אלא רשות ולא ללמד על עצמו יצא אלא ללמד על הכלל כולו יצא מה שביעי רשות אף כולם רשות חוץ מלילה הראשון שהכתו' קבעו חובה שנ' בערב תאכלו מצות. עצרת לה' אלהיך. עצור

לך: כי אם אל המקום אשר יבחר יהוה אלהיך לשכן שמו
שם תזבח את הפסח בערב כבוא השמש מועד צאתך ממ
מצרים: ובשלת ואכלת במקום אשר יבחר יהוה אלהיך בו
ופנית בבקר והלכת לאהליך: ששת ימים תאכל מצות וביום
השביעי עצרת ליהוה אלהיך לא תעשה מלאכה: ס
שבעה שבעת תספר לך מהחל חרמש בקמה תחל לספר
שבעה שבעות: ועשית חג שבעות ליהוה אלהיך מסת נדבת
ידך אשר תתן כאשר יברכך יהוה אלהיך: ושמחת לפני
יהוה אלהיך אתה ובנך ובתך ועבדך ואמתך והלוי אשר ב
בשעריך והגר והיתום והאלמנה אשר בקרבך במקום א
אשר יבחר יהוה אלהיך לשכן שמו שם: וזכרת כי עבד היית
במצרים ושמרת ועשית את החקים האלה: פ
חג הסכת תעשה לך שבעת ימים באספך מגרנך ומיקבך:
ושמחת בחגך אתה ובנך ובתך ועבדך ואמתך והלוי והגר
והיתום והאלמנה אשר בשעריך: שבעת ימים תחג ליהוה
אלהיך במקום אשר יבחר יהוה כי יברכך יהוה אלהיך בכל
תבואתך ובכל מעשה ידיך והיית אך שמח: שלוש פעמים
בשנה יראה כל זכורך את פני יהוה אלהיך במקום אשר
יבחר בחג המצות ובחג השבעות ובחג הסכות ולא יראה
את פני יהוה ריקם: איש כמתנת ידו כברכת יהוה אלהיך

לך: אלהין באתרא דיתרעי יי' אלהך לאשראה שכנתיה תמן תכ
תכוס ית פסחא ברמשא כמיעל
שמשא זמן מפקך ממצרים: ות
ותבשל ותיכול באתרא דיתרעי
יי' אלהך ביה ותתפני בצפרא ות
ותהך לקרוך: שתא יומין תיכול
פטירא וביומא שביעאה כניש
קדם יי' אלהך ולא תעביד עיב
עיבידא: שבעא שבועין
תמני לך משריות מגלא בחצד
עומרא דארמותא תשרי למימני
שבעא שבועין: ותעביד חגא
דשבועיא קדם יי' אלהך מסת כ
נדבת ידך דתתן כמא דיברכנך
יי' אלהך: ותחדי קדם יי' אלהך את
ובנך וברתך: עבדך ואמתך ול
ולואה דבקרוך וגיורא ויתמא
וארמלתא דבינך באתרא דית
דיתרעי יי' אלהך לאשראה שכ
שכנתיה תמן: ותדכר ארי עב
עבדא הויתא במצרים ותטר
ותעביד ית קימיא האלין:
חגא דמטליא תעביד לך שב
שבעא יומין במכנשך מאדרך
ומעצרתך: ותחדי בחגך את ו

בקמה. משנקצר העומר שהוא ראשית הקציר. מסת נדבת ידך. די נדבת ידך הכל לפי הברכה. הבא שלמי שמחה וקרא קרואים לאכול. לוי גר יתום ואלמנה. ארבעה שלי כנגד ארבעה שלך בנך ובתך ועבדך ואמתך אם אתה משמח את שלי אני משמח את שלך. וזכרת כי עבד היית. על מנת כן פדיתיך שתשמור ותעשה את החקים האלה. באספך. בזמן האסיף שאתה מכניס לבית פירות הקיץ. ד"א באספך מגרנך ומיקבך. למד שמסככין בפסולת גורן ויקב. והיית אך שמח. לפי פשוטו אין זה לשון ציווי אלא לשון הבטחה. ולפי תלמודו למדו מכאן לרבות ליל יום טוב האחרון לשמחה. ולא יראה את פני יי' ריקם. אלא הבא עולת ראייה ושלמי חגיגה. איש כמתנת ידו. מי שיש לו אוכלין הרבה ונכסים הרבה יביא עולות מרובות ושלמים מרובים.

ניסלק ראה מנבי׳

שופטים ושוטרים

שופטים־דיינין הפוסקים את הדין ושוטרים הרודין את העם במקל וברצועה עד שיקבל עליו את דין השופט־בכל שעריך בכל עיר ועיר־לשבטיך־מוסב על תתן לך־שופטים ושוטרים תתן לך לשבטיך בכל שעריך אשר יי׳ אלהיך נותן לך־מלמד שמושיבין דיינין לכל שבט ושבט ובכל עיר ועיר־ושפטו משפט צדק־מנה דיינים מומחים וצדיקים לשפוט צדק־לא תטה משפט־כמשמעו־ולא תכיר פנים־אף בשעת הטענות שלא יהא רך לזה וקשה לזה אחד עומד ואחד יושב לפי שכשרואה זה שהדיין מכבד את חבירו מסתתמין טענותיו־ולא תקח שחד־אפי׳ לשפוט צדק־כי השחד יעור־משקבל שוחד ממנו אי

פרשת שפטים

דיינין ופורענין תמני לך בכל קרוך דיי׳ אלהך יהב לך לשבטך וידינון ית עמא דין דקשוט׃ לא תצלי דין לא תשתמודע אפין ולא תקבל שוחדא ארי שוחדא מעור עיני חכימין ומקלקל פתגמין תריצין׃ קושטא קושטא תהי רדיף בדיל דתחי ותירת ית ארעא דיי׳ אלהך יהב לך׃

לא תצוב לך אשרת כל אילן בסטר מדבחא דיי׳ אלהך דתעביד לך׃ ולא תקים לך קמא דרחיק יי׳ אלהך׃

לא תכוס קדם יי׳ אלהך תור ואמר דיהי ביה מומא כל מדעם ביש ארי מרחק קדם יי׳ אלהך הוא׃

ארי ישתכח בינך בחדא מקרוך דיי׳ אלהך יהב לך גבר או אתתא דיעבד ית דביש קדם יי׳ אלהך למעבר על קימיה׃ ואזל ופלח לטעות עממיא וסגיד להון ולשמשא או לסיהרא או לכל חילי שמיא דלא פקידית׃ ויתחוה לך ותשמע ותתבע יאות והא קושטא כיון פתגמא איתעבידת תועבתא הדא בישראל׃ ותפק ית גברא ההוא או ית איתתא ההיא דעבדו ית פתגמא בישא הדין לקרוך ית גברא או ית איתתא ותרגמינון באבניא וימותון׃ על מימר תרין סהדין או תלתא סהדין יתקטל דחייב קטול לא יתקטל על מימר סהיד חד׃ ידא דסהדין תהי ביה בקדמיתא למקטליה וידא דכל עמא

פרשה

שפטים ושטרים תתן לך בכל שעריך אשר יהוה אלהיך נתן לך לשבטיך ושפטו את העם משפט צדק׃ לא תטה משפט לא תכיר פנים ולא תקח שחד כי השחד יעור עיני חכמים ויסלף דברי צדיקם׃ צדק צדק תרדף למען תחיה וירשת את הארץ אשר יהוה אלהיך נתן לך׃ ס

לא תטע לך אשרה כל עץ אצל מזבח יהוה אלהיך אשר תעשה לך׃ ולא תקים לך מצבה אשר שנא יהוה אלהיך׃ ס

לא תזבח ליהוה אלהיך שור ושה אשר יהיה בו מום כל דבר רע כי תועבת יהוה אלהיך הוא׃ ס

כי ימצא בקרבך באחד שעריך אשר יהוה אלהיך נתן לך איש או אשה אשר יעשה את הרע בעיני יהוה אלהיך לעבר בריתו׃ וילך ויעבד אלהים אחרים וישתחו להם ולשמש או לירח או לכל צבא השמים אשר לא צויתי׃ והגד לך ושמעת ודרשת היטב והנה אמת נכון הדבר נעשתה התועבה הזאת בישראל׃ והוצאת את האיש ההוא או את האשה ההוא אשר עשו את הדבר הרע הזה אל שעריך את האיש או את האשה וסקלתם באבנים ומתו׃ על פי שנים עדים או שלשה עדים יומת המת לא יומת על פי עד אחד׃ יד העדים תהיה בו בראשנה להמיתו ויד כל העם

אפשר שלא יטה את לבו אצלו להפך בזכותו־דברי צדיקים־דברים המצודקים משפטי אמת־צדק צדק תרדף־הלך אחר בית דין יפה־למען תחיה וירשת־כדאי הוא מינוי הדיינין הכשרים להחיות את ישראל ולהושיבן על אדמתן־לא תטע לך אשרה־לחייבו עליה משעת נטיעתה אף על פי שלא עבד עבודה עובר בלא תעשה על נטיעתה־ולא תטע לך כל עץ אצל מזבח יי׳ אלהיך־אזהרה לנוטע אילן ולבונה בית בהר הבית־לא תקים לך מצבה־מצבת אבן אחת להקריב עליה אפי׳ לשמים־אשר שנא־מזבח אבנים ומזבח אדמה צוה לעשות ואת זו שנא כי חק היתה לכנענים ואף על פי שהיתה אהובה לו בימי אבות עכשיו שנאה מאחר שעשאוה אלו חק לעבודה זרה־לא תזבח כל דבר רע־אזהרה למפגל בקדשים ע״י דבור רע־לעבור בריתו־אשר כרת אתכם שלא לעבוד עבודה זרה־אשר לא צויתי־לעבדם־והוצאת את האיש ההוא אל שעריך־תרגומו לתרע בית דינך טועה שכן מנינו שעריך זה שער שעבד בו ומנין אלא שער שנדון בו נאמר שעריך למטה ונאמר שעריך למעלה ותרגומו לקרוך שכיון או שלשה־אם מתקיימת עדות בשנים למה פרט לך בשלשה להקיש שלשה לשנים מה שנים עדות אחת אף שלשה עדות אחת ואם נמצא אחד מהן קרוב או פסול עדותן בטלה כולם־

כי יפלא. כל הפלאה לשון הבדלה ופרישה שהדבר נבדל ומכוסה ממך. בין דם לדם. בין דם טמא לדם טהור. בין דין לדין. בין דין זכאי לדין חייב. בין נגע לנגע. בין נגע טמא לנגע טהור. דברי ריבות. שיהו חכמי העיר חולקים בדבר זה מטמא וזה מטהר זה מחייב וזה מזכה. וקמת ועלית. מלמד שבית המקדש גבוה מכל המקומות. הכהנים הלוים. הכהנים שיצאו משבט לוי. ואל השופט אשר יהיה בימים ההם. ואע"פ שאינו כשאר שופטים שהיו לפניו אתה צריך לשמוע לו אין לך אלא שופט שבימיך. ימין ושמאל. אפי' אומר לך על ימין שהוא שמאל ועל שמאל שהוא ימין וכ"ש שאומר על ימין ימין ועל שמאל שמאל. וכל העם ישמעו. מכאן שממתינין לו עד הרגל וממיתין אותו ברגל. לא ירבה לו סוסים. אלא כדי מרכבתו שלא ישיב את העם

באחרנה ובערת הרע מקרבך: פ כי יפלא
ממך דבר למשפט בין דם לדם בין דין לדין ובין נגע לנגע ד
דברי ריבת בשעריך וקמת ועלית אל המקום אשר יבחר
יהוה אלהיך בו: ובאת אל הכהנים הלוים ואל השפט אשר
יהיה בימים ההם ודרשת והגידו לך את דבר המשפט: וע
ועשית על פי הדבר אשר יגידו לך מן המקום ההוא אשר ב
יבחר יהוה ושמרת לעשות ככל אשר יורוך: על פי התורה
אשר יורוך ועל המשפט אשר יאמרו לך תעשה לא תסור מן
הדבר אשר יגידו לך ימין ושמאל: והאיש אשר יעשה בזדון
לבלתי שמע אל הכהן העמד לשרת שם את יהוה אלהיך
או אל השפט ומת האיש ההוא ובערת הרע מישראל: וכל
העם ישמעו ויראו ולא יזידון עוד: ס כי תבא
אל הארץ אשר יהוה אלהיך נתן לך וירשתה וישבתה בה
ואמרת אשימה עלי מלך ככל הגוים אשר סביבתי: שום ת
תשים עליך מלך אשר יבחר יהוה אלהיך בו מקרב אחיך
תשים עליך מלך לא תוכל לתת עליך איש נכרי אשר לא
אחיך הוא: רק לא ירבה לו סוסים ולא ישיב את העם מצ
מצרימה למען הרבות סוס ויהוה אמר לכם לא תספון לשוב
בדרך הזה עוד: ולא ירבה לו נשים ולא יסור לבבו וכסף וז
וזהב לא ירבה לו מאד: והיה כשבתו על כסא ממלכתו וכ

בבתריתא ותפלי עבד דביש מביניך:

ארי יתכסי מנך פתגמא לדינא בין דם לדם בין דין לדין ובין מכתש סגירו למכתש סגירו פתגמי פלוגת דינא בקרוך ותקום ותסק לאתרא דיתרעי יי' אלהך ביה: ותיתי לות כהניא ליואי ולות דינא דיהי ביומיא האנון ותתבע ויחוון לך ית פתגמא דדינא: ותעביד על מימר פתגמא דיחוון לך מן אתרא ההוא דיתרעי יי' ותטר למעבד ככל דילפונך: על מימר אוריתא דילפונך ועל דינא דיימרון לך תעביד לא תסטי מן פתגמא דיחוון לך לימינא ולסמאלא: וגברא די יעביד ברשע בדיל דלא לקבלא מן כהנא דקאים לשמשא תמן קדם יי' אלהך או מן דינא ויתקטל גברא ההוא ותפלי עביד דביש מישראל: וכל עמא ישמעון וידחלון ולא ירשעון עוד:

ארי תיעול לארעא דיי' אלהך יהיב לך ותירתה ותיתב בה ותימר אמני עלי מלכא ככל עממיא די בסחרני: מנאה תמני עלך מלכא דיתרעי יי' אלהך ביה מגו אחך תמני עלך מלכא לית לך רשו למנאה עלך גבר נוכראי דלא מאחוך הוא: לחוד לא יסגי ליה סוסון ולא יתיב ית עמא למצרים בדיל לאסגאה סוסון ויי' אמר לכון לא תוספון למתוב באורחא הדין עוד: ולא יסגי ליה נשין ולא יסטי ליביה וכספא ודהבא לא יסגי ליה לחדא: ויהי כמתביה על כורסי מלכותיה

מצרימה שהסוסים באים משם כמה שנ' בשלמה ותעלה ותצא מרכבה ממצרים בשש מאות כסף וסוס בחמשים ומאה. ולא ירבה לו נשים. אלא שמונה עשרה שמצינו שהיו לו לדוד שש נשים ונאמר לו ואם מעט ואוסיפה לך כהנה וכהנה. וכסף וזהב לא ירבה לו. אלא כדי ליתן לאספניא. והיה כשבתו. אם עשה כן כדאי הוא שתתקיים מלכותו.

את משנה התורה· שתי ספרי תורה אחת שהיא מונחת בבית גנזיו ואחת שנכנסת ויוצאה עמו· ואונקלוס תרגם פתשגן שתרגם משנה לשון שנון ודבור· דברי התורה כמשמעו· לבלתי סור מן המצוה· אפי' מצוה קלה של נביא· למען יאריך ימים· מכלל הן אתה שומע לאו וכן מצינו ב בשאול שאמר לו שמואל שבעת ימים תוחיל עד בואי אליך להעלות עולה· וכתוב ויוחל שבעת ימים ולא שמר הבטחתו לשמור כי היום ולא הספיק להעלות עולה עד שבא שמואל ואמר לו נסכלת כאשר לא שמעת וגו' ועתה ממלכתך לא תקום הא למדת שבשביל מצוה קלה של נביא כי נענש· הוא ובניו· מגיד שאם בנו הגון למלכות הוא קודם לכל אדם· כל שבט לוי· בין תמימין בין בעלי מומין· חלק· בבזה· ונחלה· בארץ· אש

וכתב לו את משנה התורה הזאת על ספר מלפני הכהנים הלוים: והיתה עמו וקרא בו כל ימי חייו למען ילמד ליראה את יהוה אלהיו לשמר את כל דברי התורה הזאת ואת החקים האלה לעשתם: לבלתי רום לבבו מאחיו ולבלתי סור מן המצוה ימין ושמאול למען יאריך ימים על ממלכתו הוא ובניו בקרב ישראל: ס לא יהיה לכהנים הלוים כל שבט לוי חלק ונחלה עם ישראל אשי יהוה ונחלתו יאכלון: ונחלה לא יהיה לו בקרב אחיו יהוה הוא נחלתו כאשר דבר לו: ס וזה יהיה משפט הכהנים מאת העם מאת זבחי הזבח אם שור אם שה ונתן לכהן הזרע והלחיים והקבה: ראשית דגנך תירשך ויצהרך וראשית גז צאנך תתן לו: כי בו בחר יהוה אלהיך מכל שבטיך לעמד לשרת בשם יהוה הוא ובניו כל הימים: ס וכי יבא הלוי מאחד שעריך מכל ישראל אשר הוא גר שם ובא בכל אות נפשו אל המקום אשר יבחר יהוה: ושרת בשם יהוה אלהיו ככל אחיו הלוים העמדים שם לפני יהוה: חלק כחלק יאכלו לבד ממכריו על האבות: ס כי אתה בא אל הארץ אשר

ויכתוב ליה ית פתשגן אוריתא הדא על ספרא מן קדם כהניא ליואי: ותהי עמיה ויהי קרי ביה כל יומי חיוהי בדיל דיליף למדחל קדם יי' אלהיה למטר ית כל פתגמי אוריתא הדא וית קימיא האלין למעבדהון: בדיל דלא ירים לביה מאחוהי ובדיל דלא יסטי מן תפקדתא לימינא ולשמאלא בדיל דיורך יומין על מלכותיה הוא ובנוהי בגו ישראל:

לא יהי לכהניא ליואי כל שבטא דלוי חולק ואחסנא עם ישראל קורבניא דיי' ואחסנתיה יכלון: ואחסנא לא תהי ליה בגו אחוהי מתנן דיהב ליה יי' אנון אחסנתיה כמא דמליל ליה: ודין יהי חזי לכהניא מן עמא מן נכסי נכסתא אם תור אם אמר ויתן לכהנא דרעא ולועא וקבתא: ריש עיבורך חמרך ומשחך וריש גזת ענך תתן ליה: ארי ביה אתרעי יי' אלהך מכל שבטך למקם לשמשא בשמא דיי' הוא ובנוהי כל יומיא: וארי ייתי ליואה מחדא מן קרוך מכל ישראל דהוא דר תמן וייתי בכל רעות נפשיה לאתרא דיתרעי יי': וישמש בשמא דיי' אלהיה ככל אחוהי ליואי דמשמשין תמן קדם יי': חולק כחולק ייכלון בר ממטרתא דיהי בשבתא דכן אתקינו אבהתא: ארי את עליל לארעא די

אשי יי'· קדשי המקדש· ונחלתו· אלו קדשי הגבול· תרומות ומעשרות· אבל נחלה גמורה לא יהיה לו· בקרב אחיו· ובספרי דורשו ונחלה לא יהיה לו זו נחלת שאר· בקרב אחיו· זו נחלת חמשה· ואיני יודע מה הוא· ונראה לי שהרי כנען שמעבר הירדן ומילך כדרלעמר ארץ חמשה עממים ושל כנען· ונוגע שני עממים אמורי וכנעני· ונחלת שאר לרבות קני וקנזי וקדמוני· וכן הדרש בפרשה מתנות שנאמרו לאהרן· על כן לא היה ללוי וגו'· להזהיר על קני וקנזי וקדמוני שוב· כשיתא בדבריו ר' קי... ונסוכ הכי גרסי בספרי· ונחלה לא יהיה לו זו נחלת חמשה· בקרב אחיו זו נחלת שבעה· נחלת חמשה שבטים ונחלת שבעה שבטים ומתוך שמשה ויהושע לא חלקו נחלה אלא לחמשה שבטים בלבד שנן משה הנחיל לראובן וגד וחצי שבט מנשה ויהושע הנחיל ליהודה ואפרים ולחצי שבט מנשה ושבעה האחרים נטלו מאליהן אחרי מות יהושע מתוך כך הזכיר חמשה לבד ושבעה לבד· כאשר דבר לו· בארצם לא תנחל ואני חלקך· מאת העם· ולא מאת הכהנים· אם שור אם שה· פרט לחיה· הזרוע· מן הפרק של ארכובה עד כף של יד שקורין אשפל"ש· הלחיים· עם הלשון· ודורשי רשומות היו אומרים· זרוע תחת יד· שנ' ויקח רמח בידו· לחיים· תחת תפלה שנ' ויפלל פינחס· הקבה· תחת האשה אל קבתה· ראשית דגנך· זו תרומה ולא פירש בה שעור אבל רבותינו נתנו בה שעור עין יפה אחד ממ' עין רעה אחד מס' בינונית אחד מנ' וסמכו על המקרא שלא לפחות מאחד מס' ששיתם האיפה מחומר החטים· ששית האיפה חצי סאה כשמגיה כור חצי סאה לכור הרי אחד מששים שהכור שלשים סאין· וראשית גז צאנך· כשאתה גוזז צאנך בכל שנה תן משנה ראשית לכהן ולא פירש שעור ורבותי' נתנו בה שיעור אחד מששים· וכמה צאן חייבות בראשית הגז חמש רחלות שנ' וחמש צאן עשויות· לעמוד לשרת· מכאן שאין שירות אלא מעומד· וכי יבא הלוי· יכול בבן לוי ודאי הכתוב מדבר תל' ושרת· יצאו לויים שאין ראויין לשירות· ובא בכל אות נפשו ושרת· לימד על הכהן שבא ומקריב קרבנות נדבתו או חובתו ואפי' במשמר שאינו שלו· ד"א עוד למד על הכהנים הבאים לרגל שמקריבין ועובדין בקרבנות הבאות מחמת הרגל כגון מוספי הרגלים ואפי' שאין המשמר שלהם· חלק כחלק יאכלו· מלמד שחולקין בעורות ובשר שעירי חטאות· יכול אף בקרבנות הבאים שלא מחמת הרגל כגון הסידין ומוספי שבת ונדרים ונדבות תל' לבד ממכריו על האבות חוץ ממה שמכרו האבות בימי דוד ושמואל שנ' ... במשמרות ומכרו זה לזה טול אתה שבתך ואני אטול שבתי

לא תלמד לעשות. אבל אתה למד להבין ולהורות. כלומר להבין מעשיהם כמה הם מקולקלים ולהורות לבניך לא תעשה כך וכך שזה הוא חק הגוים: מעביר בנו ובתו באש. היא עבודת המולך עושה מדורות מכאן ומכאן ומעבירו בין שתיהם: קוסם. מי הוא קוסם האוחז את מקלו ואומר אם אלך אם לא אלך. וכן הוא אומר עמי בעצו ישאל ומקלו יגיד לו: מעונן. ר' עקיבא אומר אלו נותני עונות שאומרים עונה פלונית יפה להתחיל. וחכמים אומרים אלו אוחזי העינים: מנחש. פתו נפלה מפיו צבי הפסיקו בדרך מקלו נפל מידו: וחבר חבר. שמכנס נחשים או עקרבים או שאר חיות למקום אחד: ושואל אוב. זה מכשף פיתום שמדבר משחיו ומעלה את המת בבית השחי שלו: וידעוני. מכניס עצם חיה ששמה

יהוה אלהיך נתן לך לא תלמד לעשות כתועבת הגוים ההם: לא ימצא בך מעביר בנו ובתו באש קסם קסמים מעונן ומנחש ומכשף: וחבר חבר ושאל אוב וידעני ודרש אל המתים: כי תועבת יהוה כל עשה אלה ובגלל התועבת האלה יהוה אלהיך מוריש אותם מפניך: תמים תהיה עם יהוה אלהיך: כי הגוים האלה אשר אתה יורש אותם אל מעננים ואל קסמים ישמעו ואתה לא כן נתן לך יהוה אלהיך: נביא מקרבך מאחיך כמני יקים לך יהוה אלהיך אליו תשמעון: ככל אשר שאלת מעם יהוה אלהיך בחרב ביום הקהל לאמר לא אסף לשמע את קול יהוה אלהי ואת האש הגדלה הזאת לא אראה עוד ולא אמות: ויאמר יהוה אלי היטיבו אשר דברו: נביא אקים להם מקרב אחיהם כמוך ונתתי דברי בפיו ודבר אליהם את כל אשר אצונו: והיה האיש אשר לא ישמע אל דברי אשר ידבר בשמי אנכי אדרש מעמו: אך הנביא אשר יזיד לדבר דבר בשמי את אשר לא צויתיו לדבר ואשר ידבר בשם אלהים אחרים ומת הנביא ההוא: וכי תאמר בלבבך איכה נדע את הדבר אשר לא דברו יהוה: אשר ידבר הנביא בשם יהוה ולא יהיה הדבר ולא יבא הוא הדבר אשר לא דברו יהוה בזדון דברו הנביא לא תגור ממנו: ס

כי יכרית יהוה

יי אלהך יהב לך לא תילף למעבד כתועבת עממיא האנון: לא ישתכח בך מעביר בריה וברתיה בנורא קסם קסמין מעונן ומנחש וחרש: וחרין חרשין ושאיל בבדין וזכורו ותבע מן מיתיא: ארי מרחק קדם יי כל עביד אלין ובדיל תועבתא האלין יי אלהך מתריך יתהון מן קדמך: שלים תהי בדחלתא דיי אלהך: ארי עממיא האלין דאת ירית יתהון מן מעונניא ומן קסמיא שמעין ואת לא כן יהב לך יי אלהך: נביא מבינך מאחך דכותי יקים לך יי אלהך מניה תקבלון: ככל דשאילתא מן קדם יי אלהך בחורב ביומא דאתכנשו למימר לא אוסף למשמע ית קל מימרא דיי אלהי וית אשתא רבתא הדא לא אחזי עוד ולא אמות: ואמר יי לי אתקינו דמלילו: נביא אקים להון מבינ אחיהון כותך ואתן פתגמי נבואתי בפומיה וימלל עמהון ית כל דאפקדיניה: ויהי גברא דלא יקביל לפתגמי דימלל בשמי מימרי יתבע מניה: ברם נביא דירשע למללא פתגמא בשמי ית דלא פקדתיה למללא ודי ימלל בשום טעות עממיא ויתקטל נביא ההוא: וארי תימר בלבך איכדין נדע ית פתגמא דלא מלליה יי: דימלל נביא בשמא דיי ולא יהי פתגמא ולא יתקיים הוא פתגמא דלא מלליה יי ברשע מלליה נביא לא תדחלון מניה:

ארי ישיצי יי

ששמה ידוע לתוך פיו ומדבר העצם על ידי כשפים: ודורש אל המתים. כגון מעלה בזכורו והנשאל בגלגלת: כל עושה אלה. עושה כל אלה לא נאמר אלא כל עושה אלה אפי' אחת מהן: תמים תהיה עם יהוה אלהיך. התהלך עמו בתמימות ותצפה לו ולא תחקור אחר העתידות אלא כל מה שיבא עליך קבל בתמימות ואז תהיה עמו ולחלקו: לא כן נתן לך. הקב"ה לשמוע אל מעוננים ואל קוסמים שהרי השרה שכינה על הנביאים ואורים ותומים: מקרבך מאחיך כמוני. כמו שאני מקרבך מאחיך יקים לך תחתיו וכן מנביא לנביא: אשר לא צויתיו לדבר. אבל צויתיו לחבירו: ואשר ידבר בשם אלהים אחרים. אפי' כוון את ההלכה לטהר את הטמא ולטמא את הטהור: ומת. בחנק. שלשה מיתתן בידי אדם המתנבא מה שלא שמע ומה שלא נאמר לו והמתנבא בשם ע"ז אבל הכובש את נבואתו והעובר על דברי נביא מיתתן בידי שמים שנאמר אנכי אדרוש מעמו: וכי תאמר בלבבך. עתידים אתם לומר כשיבא חנניה בן עזור ומתנבא הנה כלי בית יהוה מושבים מבבלה עתה מהרה וירמיה עומד וכורז על העמודים ועל הים ועל יתר הכלים שלא גלו עם יכניה בבלה יובאו עם גלות צדקיהו: אשר ידבר הנביא וגו'. ויאמר דבר זה עתיד לבא עליכם ותראו שלא יבא הוא הדבר אשר לא דברו יהוה והרוג אותו. ואם תאמר זו במתנבא על העתידות הרי שבא ואמר עשו כך וכך ומפי הקב"ה אני אומר כבר נצטוו שאם בא להדיחך מאחת מכל המצות לא תשמע לו אלא אם כן מומחה הוא לך שהוא צדיק גמור כגון אליהו בהר הכרמל שהקריב בבמה בשעת איסור הבמות כדי לגדור את ישראל הכל לפי צורך השעה וסייג הפרצה לכך נאמר אליו תשמעון: לא תגור ממנו. לא תמנע עצמך מללמד עליו חובה ולא תירא ליענש עליו:

תכין לך הדרך· מקלט מקלט היה כתוב על פרשת דרכים· ושלשת את גבול ארצך· שיהא מתחלת הגבול עד העיר הראשונה של עיר מקלט כ
כשיעור מהלך שיש ממנה עד השניה וכן משניה לשלישית וכן מן השלישית עד הגבול השני של ארץ ישראל· ונדחה ידו· כשבא להפיל
הגרזן על העץ· ותרגומו ותשתמיט ידיה· לשון ונשמטה ידו להפיל מכת הגרזן על העץ· כי שמטו הבקר תרגם יונתן ארי מרגוהי תוריא· ונשל הבר
זל מן העץ· יש מרבותינו אומרים נשמט הברזל מקתו ויש שהם אומרים שישל הברזל חתיכה מן העץ המתבקע והיא ניתזה והרגה· מן יד
ירדף גואל הדם· לכך אני אומר להכין לך דרך וערי מקלט רבים· ואם ירחיב כמשמעו· כאשר נשבע לתת לך ארץ קיני וקנזי וקדמוני ויספת לך עוד

אלהיך את הגוים אשר יהוה אלהיך נתן לך את ארצם ויר
ירשתם וישבת בעריהם ובבתיהם: שלוש ערים תבדיל לך
בתוך ארצך אשר יהוה אלהיך נתן לך לרשתה: תכין לך ה
הדרך ושלשת את גבול ארצך אשר ינחילך יהוה אלהיך י
והיה לנוס שמה כל רצח: וזה דבר הרצח אשר ינוס שמה
וחי אשר יכה את רעהו בבלי דעת והוא לא שנא לו מתמל
שלשם: ואשר יבא את רעהו ביער לחטב עצים ונדחה ידו
בגרזן לכרת העץ ונשל הברזל מן העץ ומצא את רעהו ו
ומת הוא ינוס אל אחת הערים האלה וחי: פן ירדף גאל הדם
אחרי הרצח כי יחם לבבו והשיגו כי ירבה הדרך והכהו נ
נפש ולו אין משפט מות כי לא שנא הוא לו מתמול שלשום:
על כן אנכי מצוך לאמר שלש ערים תבדיל לך: ואם ירחיב
יהוה אלהיך את גבלך כאשר נשבע לאבתיך ונתן לך את
כל הארץ אשר דבר לתת לאבתיך: כי תשמר את כל ה
המצוה הזאת לעשתה אשר אנכי מצוך היום לאהבה את
יהוה אלהיך וללכת בדרכיו כל הימים ויספת לך עוד שלש
ערים על השלש האלה: ולא ישפך דם נקי בקרב ארצך א
אשר יהוה אלהיך נתן לך נחלה והיה עליך דמים:
פ
וכי יהיה איש שנא לרעהו וארב לו וקם עליו
והכהו נפש ומת ונס אל אחת הערים האל: ושלחו זקני עירו

אלהך ית עממיא דיי אלהך יהב לך
ית ארעהון ותירתינון ותתיב בקר
בקרויהון ובבתיהון: תלת קרוין ת
תפריש לך בגו ארעך דיי אלהך
יהב לך למירתה: תתקין לך אורחא
ותתלית ית תחום ארעך דיחסנינך יי
אלהך ויהי לשיזבא לתמן כל קטול:
ודין פתגם קטולא דיעירוק לתמן
ויתקיים דיקטול ית חבריה בלא
מדעיה והוא לא סני ליה מאתמ
מאתמלי ומדקמוהי: ודיעול עם
חבריה בחורשא למקץ אעין ותתמ
ותשתמיט ידיה בברזלא למקצי
אעא וישתליף פרזלא מן אעא וי
וישכח ית חבריה וימות הוא יע
יעירוק לחדא מן קרויא האלין וי
ויתקיים: דלמא ירדוף גאל דמא
בתר קטולא ארי יחם לביה ויד
וידביקיניה ארי תסגי אורחא ויק
ויקטליניה נפש וליה ליה חובת ד
דין דקטול ארי לא סני הוא ליה
מאתמלי ומדקמוהי: על כן אנא
מפקד לך למימר תלת קרוין תפ
תפריש לך: ואם יפתי יי אלהך ית
תחומך כמא דקיים לאבהתך וי
ויתן לך ית כל ארעא דמליל למ
למתן לאבהתך: ארי תטר ית כל
תפקדתא הדא למעבדה דאנא מ
מפקד לך יומא דין למרחם ית יי
אלהך ולמהך באורחן דתקנן קדמ
קדמוהי כל יומיא ותוסיף לך ע
עוד תלת קרוין על תלתא אלין: ו
ולא ישתפיך דם זכאי בגו ארעך
דיי אלהך יהב לך אחסנא ויהי עלך
חובת דין דקטול:
וארי יהי גבר סני לחבריה ויכמון
ליה ויקום עלוהי ויקטליניה נפש
וימות ויעירוק לחדא מן קרויא
האלין: וישלחון סבי קרתיה

שלש· הרי תשע שלש שבעבר הירדן ושלש שבארץ כנען ושלש לעתיד לבא· וכי יהיה איש שונא לרעהו· על ידי שנאתו הוא בא לידי וארב לו
מכאן אמרו עבר אדם על מצוה קלה סופו לעבור על מצוה חמורה לכך שעבר על לא תשנא סופו לבא לידי שפיכות דמים לכך נאמר כי
יהיה איש שונא לרעהו וגו׳ שהיה לו לכתוב וכי יקום איש וארב לרעהו והכהו נפש·

לא תחוס עינך. שלא תאמר הראשון כבר נהרג מה אנו הורגים את זה ונמצאו שני ישראל הרוגים. לא תסיג גבול. לשון נסוג אחור. כשמחזיר
סימן חלוקת הקרקע לאחור לתוך שדה חברו לעשות הרחיב את שלו. והלא כבר נאמר לא תגזול מה תלמוד לומר לא תסיג. למד שהעוקר תחום חברו עובר
בשני לאוין. יכול אף בחוצה לארץ תלמוד לומר בנחלתך אשר תנחל וגו' בארץ ישראל עובר בשני לאוין בחוצה לארץ אינו עובר אלא משום
לא תגזול. עד אחד. זה בנה אב כל עד שבתורה שנים אלא אם כן פרט לך בו אחד. לכל עון ולכל חטאת. להיות חייב עונש על עדותו לא
עונש גוף ולא עונש ממון אבל קם הוא לשבועה. אמר ל' רבותינו ...שהליטון אשר לו אין לך ביחיד. בלום ושר אמר משירו סיש ל.

ויעברון יתיה מתמן וימסרון יתיה ביד גאל דמא ויתקטל: לא תחוס עינך עלוהי ותפלי אשדי דם זכאי מישראל וייטב לך:
לא תשני תחומא דחברך דתחימו קדמאי באחסנתך דתחסן בארעא דיי' אלהך יהב לך למירתה:
לא יקום סהיד חד בגבר לכל עוין ולכל חובין בכל חטי דיחטי על מימר תרין סהדין או על מימר תלתא סהדין יתקיים פתגמא:
ארי יקום סהיד שקר בגבר לאסהדא ביה סטיא: ויקומון תרין גברין דלהון דינא קדם יי' קדם כהניא ודייניא דיהון ביומיא האנון: ויתבעון דייניא יאות והא סהיד שקר סהדא שקרא אסהד באחוהי: ותעבדון ליה כמא דחשב למעבד לאחוהי ותפלי עבד דביש מבינך: ודישתארון ישמעון וידחלון ולא יוספון למעבד עוד כפתגמא בישא הדין בינך: ולא תחוס עינך נפשא חלף נפשא עינא חלף עינא שנא חלף שנא ידא חלף ידא רגלא חלף רגלא:
ארי תפוק לאגחא קרבא על בעלי דבבך ותחזי סוסון ורתיכין עם סגי מנך לא תדחל מנהון ארי יי' אלהך מימריה בסעדך דאסקך מארעא דמצרים: ויהי כמקרבכון לאגחא קרבא ויתקרב כהנא וימליל עם עמא: ויימר להון שמע ישראל אתון מתקרבין יומא דין לאגחא קרבא על בעלי דבביכון לא יזוע לבכון לא תדחלון ולא

וְלָקְחוּ אֹתוֹ מִשָּׁם וְנָתְנוּ אֹתוֹ בְּיַד גֹּאֵל הַדָּם וָמֵת׃ לֹא תָחוֹס
עֵינְךָ עָלָיו וּבִעַרְתָּ דַם הַנָּקִי מִיִּשְׂרָאֵל וְטוֹב לָךְ׃ ס
לֹא תַסִּיג גְּבוּל רֵעֲךָ אֲשֶׁר גָּבְלוּ רִאשֹׁנִים בְּנַחֲלָתְךָ אֲשֶׁר ת
תִּנְחַל בָּאָרֶץ אֲשֶׁר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן לְךָ לְרִשְׁתָּהּ׃ ס
לֹא יָקוּם עֵד אֶחָד בְּאִישׁ לְכָל עָוֹן וּלְכָל חַטָּאת בְּכָל
חֵטְא אֲשֶׁר יֶחֱטָא עַל פִּי שְׁנֵי עֵדִים אוֹ עַל פִּי שְׁלֹשָׁה עֵדִים
יָקוּם דָּבָר׃ ס כִּי יָקוּם עֵד חָמָס בְּאִישׁ לַעֲנוֹת בּוֹ
סָרָה׃ וְעָמְדוּ שְׁנֵי הָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר לָהֶם הָרִיב לִפְנֵי יְהוָה לִפְנֵי
הַכֹּהֲנִים וְהַשֹּׁפְטִים אֲשֶׁר יִהְיוּ בַּיָּמִים הָהֵם׃ וְדָרְשׁוּ הַשֹּׁפְטִים
הֵיטֵב וְהִנֵּה עֵד שֶׁקֶר הָעֵד שֶׁקֶר עָנָה בְאָחִיו׃ וַעֲשִׂיתֶם לוֹ כ
כַּאֲשֶׁר זָמַם לַעֲשׂוֹת לְאָחִיו וּבִעַרְתָּ הָרָע מִקִּרְבֶּךָ׃ וְהַנִּשְׁאָרִים
יִשְׁמְעוּ וְיִרָאוּ וְלֹא יֹסִפוּ לַעֲשׂוֹת עוֹד כַּדָּבָר הָרָע הַזֶּה בְּקִרְבֶּךָ׃
וְלֹא תָחוֹס עֵינֶךָ נֶפֶשׁ בְּנֶפֶשׁ עַיִן בְּעַיִן שֵׁן בְּשֵׁן יָד בְּיָד רֶגֶל בְּרָגֶל׃
ס כִּי תֵצֵא לַמִּלְחָמָה עַל אֹיְבֶךָ וְרָאִיתָ סוּס וָרֶכֶב
עַם רַב מִמְּךָ לֹא תִירָא מֵהֶם כִּי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ עִמָּךְ הַמַּעַלְךָ ם
מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם׃ וְהָיָה כְּקָרָבְכֶם אֶל הַמִּלְחָמָה וְנִגַּשׁ הַכֹּהֵן
וְדִבֶּר אֶל הָעָם׃ וְאָמַר אֲלֵהֶם שְׁמַע יִשְׂרָאֵל אַתֶּם קְרֵבִים ה
הַיּוֹם לַמִּלְחָמָה עַל אֹיְבֵיכֶם אַל יֵרַךְ לְבַבְכֶם אַל תִּירְאוּ וְאַל

חייב ליטבע על פי שני עדים. ולא שיכתבו עדותם באגרת וישלחו לבית דין ולא שיעמוד תורגמן בין העדים ובין הדיינין. לענות בו סרה. דבר ש
כאינו שהוסר העד הזה מכל העדות הזו. כיצד שאמר להם והלא עמנו הייתם אותו היום במקום פלוני. ועמדו שני האנשים. בעדים הכ
הכתוב מדבר ולמד שאין עדות בנשים ולמד שצריכין להעיד עדותן מעומד. אשר להם הריב. אלו בעלי הדין. לפני יי'. יהיו דומה להם כאלו
עומדים לפני המקום. שנאמר אלהים נצב בעדת אל בקרב אלהים ישפוט. אשר יהיו בימים ההם. יפתח בדורו כשמואל בדורו צריך אתה לנהוג בו כבוד. והנה עד שקר
כל מקום שנאמר עד בשנים הכתוב מדבר. ודרשו השופטים היטב. על פי המזימים אותם ובודקים וחוקרים את הבאים להזים בדרישה ובחקי
ובחקירה. כאשר זמם. ולא כאשר עשה. מכאן אמרו הרוגין אין נהרגין. לעשות לאחיו. מה תלמוד לומר לאחיו. לומר על זוממי בת כהן נשו
נשואה שאינן בשריפה אלא במיתה הבועל שהיא בחנק שכאשר תבדק היא ולא בועלה לכך נאמר כאן לאחיו. כאשר זמם לעשות לאחיו.
ולא כאשר זמם לעשות לאחותו. אבל בכל שאר מיתות השוה הכתוב איש לאיש ואשה לאשה כהרגין. שכן מיתה כגון העידה שהרגה את
הנפש שתליה את הסקילה כהרגין שלא מיעט כאן אחותו אלא במקום שיש לקיים בהן הזמה במיתת הבועל. ישמעו ויראו. מכאן שצריכין ה
הכרזה איש פלוני ופלוני נהרגין על שהוזמו בבית דין. עין בעין. ממון. כן בשן וגו'. כי תצא למלחמה. סמך הכתוב יציאת מלחמה לכאן לו
לומר לך שאין מחוסר אבר יוצא למלחמה. דבר לומר לך אם עשית משפט צדק אתה מובטח שאם תצא למלחמה אתה נוצח. וכן דוד הוא אומר
עשיתי משפט וצדק בל תניחני לעושקי. על אויבך. אויביך אל תרחם עליהם כי לא ירחמו עליך. סוס ורכב. בעיני כלם כסוס
אחד. וכן הוא אומר והכית את מדין כאיש אחד. ואומר כי בא סוס פרעה. עם רב ממך. ממך ובעיניך הוא רב אבל בעיני אינו רב. כקרבכם
אל המלחמה. סמוך לצאתכם אל הספר מגבול ארצכם. ונגש הכהן. המשוח לכך והוא נקרא משוח מלחמה. ודבר אל העם. בלשון הקודש. שמע
שמע ישראל. אפילו אין בכם זכות אלא קריאת שמע בלבד כדי אתם שיושיע אתכם. על אויביכם. אין אלו אחיכם שאם תפלו בידם אינם ברח
מרחמים עליכם. אין זו כמלחמת יהודה עם ישראל שנאמר להלן ויקומו האנשים אשר נקבו בשמות ויחזיקו בשביה וכל מערומיהם הלבישו מן
השלל וילבישום וינעלום ויאכילום וישקום וינהלום בחמורים לכל כושל ויביאום ירחו עיר התמרים אצל אחיהם וישובו שומרון. אבל אלו
על אויביכם אתם הולכים לפיכך התחזקו למלחמה. אל ירך לבבכם אל תיראו ואל

תחפזו ואל תערצו ארבע אזהרות כנגד ארבעה דברים שמלכי האומות עושין מגיפין בתריסין כדי להקישן זה לזה כדי להשמיע קול שיתבהלו
שכנגדן ויברחו ורומסין בסוסיהן ומצהילין אותם להשמיע קול שעטת פרסות סוסיהם וצווחין בקולם ותוקעין בשופרות ומיני משמיעי קול.
אל ירך לבבכם מצהלת סוסים אל תיראו מהגפת תריסין ואל תחפזו מקול הקרנות ואל תערצו מקול הצווחה כי יי' אלהיכם וגו' הם באים
בנצחונו של בשר ודם ואתם באים בנצחונו של מקום פלשתים באו בנצחונו של גלית מה היה סופו נפל ונפלו עמו ההולך עמכם זה מחנה
ארון ולא חנכו לא דר בו חנוך לשון התחלה ואיש אחר יחנכנו ודבר של עגמת נפש הוא זה ולא חללו לא פדאו בשנה הרביעית שהפירות

תחפזו ואל תערצו מפניהם: כי יהוה אלהיכם ההלך עמכם
להלחם לכם עם איביכם להושיע אתכם: ודברו השטרים
אל העם לאמר מי האיש אשר בנה בית חדש ולא חנכו ילך
וישב לביתו פן ימות במלחמה ואיש אחר יחנכנו: ומי האיש
אשר נטע כרם ולא חללו ילך וישב לביתו פן ימות בכל
במלחמה ואיש אחר יחללנו: ומי האיש אשר ארש א
אשה ולא לקחה ילך וישב לביתו פן ימות במלחמה וא
ואיש אחר יקחנה: ויספו השטרים לדבר אל העם ואמרו מי
האיש הירא ורך הלבב ילך וישב לביתו ולא ימס את לבב א
אחיו כלבבו: והיה ככלת השטרים לדבר אל העם ופקדו
שרי צבאות בראש העם: ס כי תקרב אל
עיר להלחם עליה וקראת אליה לשלום: והיה אם שלום
תענך ופתחה לך והיה כל העם הנמצא בה יהיו לך למס
ועבדוך: ואם לא תשלים עמך ועשתה עמך מלחמה וצרת ע
עליה: ונתנה יהוה אלהיך בידך והכית את כל זכורה לפי
חרב: רק הנשים והטף והבהמה וכל אשר יהיה בעיר כל
שללה תבז לך ואכלת את שלל איביך אשר נתן יהוה א
אלהיך לך: כן תעשה לכל הערים הרחקת ממך מאד אשר
לא מערי הגוים האלה הנה: רק מערי העמים האלה אשר
יהוה אלהיך נתן לך נחלה לא תחיה כל נשמה: כי החרם

התרגום

לא תתברון מן קדמיהון: ארי
יי' אלהכון מדבר קדמיכון לאגחא
לכון קרב עם בעלי דבביכון
למפרק יתכון: וימללון סרכיא
עם עמא למימר מן גברא דבנא
ביתא חדתא ולא חנכיה יהך ויתוב
לביתיה דלמא יתקטל בקרבא וג
וגבר אחרן יחנכיניה: ומן גברא
דנצב כרמא ולא אחליה יהך ויה
ויתוב לביתיה דלמא יתקטל בק
בקרבא וגבר אחרן יחליניה: ומן
גברא דארס איתתא ולא נסבה
יהך ויתוב לביתיה דלמא יתקטל
בקרבא וגבר אחרן יסביניה: ויו
ויוספון סרכיא למללא עם עמא
ויימרון מן גברא דדחיל ותביר ל
לבא יהך ויתוב לביתיה ולא יתבר
ית לבא דאחוהי כלביה: ויהי כד
ישיצון סרכיא למללא עם עמא
ימנון רבני חילא בריש עמא

ארי תקרב לקרתא לאגחא
עלה ותקרי לה מלין דשלם:
ויהי אם שלם תעניך ותפתח ל
לך ויהי כל עמא דישתכח בה יה
יהון לך מסקי מסין ויפלחונך:
ואם לא תשלים עמך ותעבד עמ
עמך קרב ותצור עלה: וימסרינה
יי' אלהך בידך ותמחי ית כל דכ
דכורה לפתגם דחרב: לחוד נשיא
וטפלא ובעירא וכל דיהי בקרתא
כל עדאה תבוז לך ותיכול ית עדי
סנאך דיהב יי' אלהך לך: כן תעבד
לכל קרויא דרחיקן מנך לחדא
דלא מקרוי עממיא האלין אינון:
לחוד מקרוי עממיא האלין די יי'
אלהך יהיב לך אחסנא לא תקיים כל
נשמא: ארי גמרא

שמונין לאכלן בירושלם או לחללן בדמים ולאכול הדמים בירושלם: ויספו השוטרים למה נאמר כאן ויספו מוסיפין זו על דברי הכהן ש
שהכהן מדבר ומשמיע מן שמע ישראל עד להושיע אתכם ומי האיש ושני ושלישי כהן מדבר ושוטר משמיע וזו שוטר מדבר ושוטר משמיע
הירא ורך הלבב ר' עקיבא אומר כמשמעו שאינו יכול לעמוד בקשרי המלחמה ולראות חרב שלופה ר' יוסי הגלילי אומר הירא מעבירות ש
שבידו ולכך תלתה לו תורה לחזור על בית וכרם ואשה לכסות על החוזרים בשביל עבירות שבידם שלא יבינו שהם בעלי עבירה והרואהו
חוזר אומר שמא בנה בית או נטע כרם או ארש אשה: פן ימות במלחמה ישוב פן ימות שאם לא ישמע לדברי כהן כדי הוא שימות: ופקדו ש
שרי צבאות שמעמידין זקיפין מלפניהם ומלאחריהם וכשילין של ברזל בידיהם וכל מי שרוצה לחזור הרשות בידו לקפח את שוקיו זקיפין בני אדם
עומדים בקצה המערכה לזקוף את הנופלים ולחזק בדברים שובו אל המחנה ולא תנוסו שתחלת נפילה ניסה: כי תקרב אל עיר במלחמת
הרשות הכתוב מדבר כמו שמפורש בענין כן תעשה לכל הערים הרחוקות וגו': כל העם הנמצא בה אפי' אתה מוצא בה משבעה אומות שנצטוית
להחרימם אתה רשאי לקיימם: למס ועבדוך עד שיקבלו עליהם מסים ושעבוד: ואם לא תשלים עמך ועשתה עמך מלחמה הכתוב מבשרך ש
שאם לא תשלים עמך סופה להלחם בך אם תניחנה ותלך: וצרת עליה אף להרעיבה ולהצמיאה ולהמיתם מיתת תחלואים: ונתנה יי' אלהיך בי
בידך אם עשית כל האמור בענין סוף שה' נותנה בידך: והטף אף טף של זכרים ומה אני מקיים והכית את כל זכורה בגדולים:

כאשר צוך · לרבות את הגרגשי · למען לא ילמדו · הא אם עשו תשובה ומתגיירין אתה רשאי לקבלם · ימים · שנים · רבים · שלשה · מכאן אמרו
אין צרין על עיירות של גוים פחות משלשה ימים קודם לשבת ולמד שעושה בשלום שנים או שלשה ימים וכן הוא אומר וישב דוד בציקלג
ימים שנים ובמלחמת הרשות הכתוב מדבר · כי האדם עץ השדה · הרי כי משמש בלשון דילמא שמא האדם עץ השדה להכנס בתוך המצור
מפניך להתייסר ביסורי רעב וצמא כאנשי העיר למה תשחיתנו · עד רדתה · לשון רדוי שתהא כפופה לך · ויצאו זקניך · מיוחדים שבזקניך · כנה
סנהדרי גדולה · ומדדו · במקום שהחלל שוכב אל הערים אשר סביבותיו לכל צד לידע איזו קרובה · אל נחל איתן · קשה שלא נעבד · וערפו

תחרימם החתי והאמרי הכנעני והפרזי החוי והיבוסי כאשר
צוך יהוה אלהיך: למען אשר לא ילמדו אתכם לעשות ככל
תועבתם אשר עשו לאלהיהם וחטאתם ליהוה אלהיכם:
ס כי תצור אל עיר ימים רבים להלחם עליה
לתפשה לא תשחית את עצה לנדח עליו גרזן כי ממנו ת
תאכל ואתו לא תכרת כי האדם עץ השדה לבא מפניך ב
במצור: רק עץ אשר תדע כי לא עץ מאכל הוא אתו תשחית
וכרת ובנית מצור על העיר אשר הוא עשה עמך מלחמה
עד רדתה: פ כי ימצא חלל באדמה אשר יהוה
אלהיך נתן לך לרשתה נפל בשדה לא נודע מי הכהו: ויצאו
זקניך ושפטיך ומדדו אל הערים אשר סביבת החלל: והיה
העיר הקרבה אל החלל ולקחו זקני העיר ההוא עגלת ב
בקר אשר לא עבד בה אשר לא משכה בעל: והורדו זקני
העיר ההוא את העגלה אל נחל איתן אשר לא יעבד בו
ולא יזרע וערפו שם את העגלה בנחל: ונגשו הכהנים בני
לוי כי בם בחר יהוה אלהיך לשרתו ולברך בשם יהוה א
ועל פיהם יהיה כל ריב וכל נגע: וכל זקני העיר ההוא הק
הקרבים אל החלל ירחצו את ידיהם על העגלה הערופה
בנחל: וענו ואמרו ידינו לא שפכה את הדם הזה ועינינו לא
ראו: כפר לעמך ישראל אשר פדית יהוה ואל תתן דם נקי

תגמרינון חתאי ואמוראי
כנענאי ופרזאי חואי ויבוסאי
כמא דפקדך ייי אלהך: בדיל
דלא ילפון יתכון למעבד ככל
תועבתהון דעבדין לטעוותהון
ותחובון קדם ייי אלהכון:
ארי תצור לקרתא יומין סגיאין
לאגחא עלה למכבשה לא תח
תחבל ית אילנה לארמא עלוהי
פרזלא ארי מינה תיכול ויתיה
לא תקוץ ארי לא כאנשא אילן
חקלא למיעל מן קדמך בצירא:
לחוד אילן דתדע ארי לא אילן
דמיכל הוא יתיה תחבל ותקוץ
ותבני קרקומין על קרתא דה
דהיא עבדא עמך קרב עד דת
דתכבשה:
ארי ישתכח קטילא בארעא דייי
אלהך יהב לך למירתה רמי בחק
בחקלא לא ידיע מן קטליה: ויפ
ויפקון סבך ודינך וימשחון ל
לקרויא דבסחרנות קטילא: ות
ותהי קרתא דקריבא לקטילא
ויסבון סבי קרתא ההיא עגלת
תורין דלא אתפלח בה דלא נג
נגדת בניר: ויחתון סבי קרתא
ההיא ית עגלתא לנחל ביר דל
דלא יתפלח ביה ולא יזדרע וי
וינקפון תמן ית עגלתא בנחלא:
ויתקרבון כהניא בני לוי ארי
בהון אתרעי ייי אלהך לשמשותיה
ולברכא בשמא דייי ועל מימ
מימריהון יהי כל דין וכל מכ
מכתש סגירו: וכל סבי קרתא
ההיא דקריבין לקטילא יסחון
ית ידיהון על עגלתא דנקיפא
בנחלא: ויתיבון ויימרון ידנא ל
לא אשדא דמא הדין ועיננא
לא חזאה: כהניא יימרון כ ר
לעמך ישראל דפרקת ייי ולא
תתן חובת דם זכאי

קוצץ ערפה בקופיץ · אמר הקב"ה תבא עגלה בת שנתה שלא עשתה פירות ותערף במקום שאינו עושה פירות · לכפר על הריגתו של זה שלא
הניחוהו לעשות פירות · ידינו לא שפכה · וכי עלתה על לב שזקני ב"ד שופכי דמים הם אלא לא ראינוהו ופטרנוהו בלא מזונות ובלא לויה ·
הכהנים אומרים כפר לעמך ישראל ·

ונכפר להם הדם. הכתוב מבשרן שמשעשו כן יכופר להם העון. ואתה תבער. מגיד שאם נמצא ההורג אחר שנתערפה העגלה הרי זה יהרג והוא הישר בעיני ה׳. חסלת שופטים ושוטרים.

כי תצא למלחמה. במלחמת הרשות הכתוב מדבר שבמלחמת ארץ ישראל אין לומר ושבית שביו. ושבית שביו. לרבות כנענים שבתוכה ואפילו הן משבעה אומות. ולקחת לך לאשה. לא דברה תורה אלא כנגד יצר הרע שאם אין הקב״ה מתירה ישאנה באיסור אבל אם נשאה סופו להיות שונאה שנאמר אחריו כי תהיין לאיש וגו׳ וסופו להוליד ממנה בן סורר ומורה. לכך נסמכו פרשיות הללו. ועשתה את

בקרב עמך ישראל ונכפר להם הדם: ואתה תבער הדם הנקי מקרבך כי תעשה הישר בעיני יהוה:

פרשה

כי תצא למלחמה על איביך ונתנו יהוה אלהיך בידך ושבית שביו: וראית בשביה אשת יפת תאר וחשקת בה ולקחת לך לאשה: והבאתה אל תוך ביתך וגלחה את ראשה ועשתה את צפרניה: והסירה את שמלת שביה מעליה וישבה בב בביתך ובכתה את אביה ואת אמה ירח ימים ואחר כן תבוא אליה ובעלתה והיתה לך לאשה: והיה אם לא חפצת בה ושלחתה לנפשה ומכר לא תמכרנה בכסף לא תתעמר בה תחת אשר עניתה: ס כי תהיין לאיש שתי נשים האחת אהובה והאחת שנואה וילדו לו בנים האהובה וה והשנואה והיה הבן הבכר לשניאה: והיה ביום הנחילו את בניו את אשר יהיה לו לא יוכל לבכר את בן האהובה על פני בן השנואה הבכר: כי את הבכר בן השנואה יכיר לתת לו פי שנים בכל אשר ימצא לו כי הוא ראשית אנו לו משפט הבכרה: ס כי יהיה לאיש בן סורר ומורה איננו שמע בקול אביו ובקול אמו ויסרו אתו ולא ישמע אליהם: ותפשו בו אביו ואמו והוציאו אתו אל זקני עירו ואל שער מ מקמו: ואמרו אל זקני עירו בננו זה סורר ומרה איננו שמע

בגו עמך ישראל ויתכפר להון על דמא: ואת תפלי משדי דם זכאי מבינך ארי תעבד דכשר קדם ה׳:

פרשה

ארי תפוק לאגחא קרבא על בעלי דבבך וימסרינון ה׳ אלהך בידך ותשבי שביהון: ותחזי בשביא איתתא שפירת רו ותתרעי בה ותסבה לך לאנתו: ותעלינה לגו ביתך ותגלח ית רישה ותרבי ית טופרהא: ותעדי ית כסות שביה מנה ותתב בביתך ותבכי ית אבוה וית אמה ירח יומין ובתר כן תיעול לותה ותבעלנה ותהי לך לאנתו: ויהי אם לא תתרעי בה ותפטרינה לנפשה וזבנא לא תזבנינה בכספא לא תתגר בה חלף דענתה:

ארי יהוין לגבר תרתין נשין חדא רחימתא וחדא סניאתא וילדן ליה בנין רחימתא וסניאתא ויהי ברא בוכרא לסניאתא: ויהי ביומא דיחסן לבנוהי ית דיהי ליה לית ליה רשו לבכרא ית בר רחימתא על אפי בר סניאתא בוכרא: ארי ית בוכרא בר סניאתא יפרש למתן ליה תרין חולקין בכל דישתכח ליה ארי הוא ריש תקפיה ליה חזיא בכירותא:

ארי יהי לגבר בר סטי ומרוד ליתוהי מקבל למימר אבוהי ולמימר אמיה ומלפין יתיה ולא מקבל מנהון: ויחדון ביה אבוהי ואמיה ויפקון יתיה לקדם סבי קרתיה ולתרע בית דין אתריה: ויימרון לסבי קרתיה ברנא דין סטי ומרוד ליתוהי מקבל

ועשתה את צפרניה. תגדלם כדי שתתנוול. והסירה את שמלת שביה. לפי שהם נאים שהגויים בנותיהם מתקשטות במלחמה כדי להזנות אחרים עמהם. וישבה בביתך. בבית שמשתמש בו כונס ונתקל בה יוצא ונתקל בה רואה בבכייתה רואה בניוולה כדי שתתגנה עליו. ובכתה את אביה. כל כך למה כדי שתהא בת ישראל שמחה וזו עצובה בת ישראל מתקשטת וזו מנוולת. והיה אם לא חפצת בה. הכתוב מבשרך שסופך לשנאתה. לא תתעמר בה. לא תשתמש בה בלשון פרסי קורין לעבדות ושימוש עימראה למדתיו מיסודו של ר׳ משה הדרשן. פי שנים. כנגד שני אחים. בכל אשר ימצא לו. מכאן שאין הבכור נוטל פי שנים בראוי לבא לאחר מיתת האב כבמוחזק. סורר. סר מן הדרך. ומורה. ממרה בדברי אביו לשון ממרים. ויסרו אתו. מתרין בו בפני שלשה ומלקין אותו. בן סורר ומורה אינו חייב עד שיגנוב ויאכל תרטימר בשר וישתה חצי לוג יין שנאמר זולל וסובא ונאמר אל תהי בסובאי יין בזוללי בשר למו. ובן סורר ומורה נהרג על שם סופו. הגיעה תורה לסוף דעתו סוף שמכלה ממון אביו ומבקש לימודו ואינו מוצא ועומד בפרשת דרכים ומלסטם הבריות אמרה תורה ימות זכאי ואל ימות חייב.

וכל ישראל ישמעו ויראו · מכאן שצריך הכרזה · נבר פלוני נסקל על שהיה בן סורר ומורה · וכי יהיה באיש חטא משפט מות · מלמד שאין הבן סורר ומורה נסקל על שם סופו · סוף שיגמור נכסי אביו ומבקש למודו ואינו מוצא ויעמוד על פרשת דרכים ויגזול · מגיד שכל הנסקלין נתלין · ותלית אותו על עץ · רבותינו אמרו כל הנסקלין נתלין שנ׳ כי קללת אלהים תלוי · והנסקל מקלל · כי קללת אלהים תלוי · זלזולו של מלך הוא שאדם עשוי בדמות דיוקנו · וישראל הם בניו · משל לשני אחים תאומים שהיו דומין זה לזה אחד נעשה מלך ואחד נתפס ללסטים ונתלה כל הרואה אותו אומר המלך תלוי · כל קללה שבמקרא לשון הקל וזלזול כמו והוא קללני קללה נמרצת · והתעלמת · כובש עין כאלו אינו רואהו · לא תראה ואינך

קָלָנוּ זוֹלֵל וְסֹבֵא׃ וּרְגָמֻהוּ כָּל־אַנְשֵׁי עִירוֹ בָאֲבָנִים וָמֵת וּב
וּבִעַרְתָּ הָרָע מִקִּרְבֶּךָ וְכָל־יִשְׂרָאֵל יִשְׁמְעוּ וְיִרָאוּ׃ ס
וְכִי־יִהְיֶה בְאִישׁ חֵטְא מִשְׁפַּט־מָוֶת וְהוּמָת וְתָלִיתָ אֹתוֹ עַל־עֵץ׃
לֹא־תָלִין נִבְלָתוֹ עַל־הָעֵץ כִּי־קָבוֹר תִּקְבְּרֶנּוּ בַּיּוֹם הַהוּא כִּי־ק
קִלְלַת אֱלֹהִים תָּלוּי וְלֹא תְטַמֵּא אֶת־אַדְמָתְךָ אֲשֶׁר יְהוָה א
אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן לְךָ נַחֲלָה׃ ס לֹא־תִרְאֶה אֶת־שׁוֹר
אָחִיךָ אוֹ אֶת־שֵׂיוֹ נִדָּחִים וְהִתְעַלַּמְתָּ מֵהֶם הָשֵׁב תְּשִׁיבֵם לא
לְאָחִיךָ׃ וְאִם־לֹא קָרוֹב אָחִיךָ אֵלֶיךָ וְלֹא יְדַעְתּוֹ וַאֲסַפְתּוֹ אֶל־
תּוֹךְ בֵּיתֶךָ וְהָיָה עִמְּךָ עַד דְּרֹשׁ אָחִיךָ אֹתוֹ וַהֲשֵׁבֹתוֹ לוֹ׃ וְכֵן תַּ
תַּעֲשֶׂה לַחֲמֹרוֹ וְכֵן תַּעֲשֶׂה לְשִׂמְלָתוֹ וְכֵן תַּעֲשֶׂה לְכָל־אֲבֵדַת
אָחִיךָ אֲשֶׁר־תֹּאבַד מִמֶּנּוּ וּמְצָאתָהּ לֹא תוּכַל לְהִתְעַלֵּם׃
ס לֹא־תִרְאֶה אֶת־חֲמוֹר אָחִיךָ אוֹ שׁוֹרוֹ נֹפְלִים
בַּדֶּרֶךְ וְהִתְעַלַּמְתָּ מֵהֶם הָקֵם תָּקִים עִמּוֹ׃ ס לֹא־יִהְיֶה
כְלִי־גֶבֶר עַל־אִשָּׁה וְלֹא־יִלְבַּשׁ גֶּבֶר שִׂמְלַת אִשָּׁה כִּי תוֹעֲבַת
יְהוָה אֱלֹהֶיךָ כָּל־עֹשֵׂה אֵלֶּה׃ ס כִּי יִקָּרֵא קַן־צִפּוֹר
לְפָנֶיךָ בַּדֶּרֶךְ בְּכָל־עֵץ אוֹ עַל־הָאָרֶץ אֶפְרֹחִים אוֹ בֵיצִים וְהָאֵם
רֹבֶצֶת עַל־הָאֶפְרֹחִים אוֹ עַל־הַבֵּיצִים לֹא־תִקַּח הָאֵם עַל־ה
הַבָּנִים׃ שַׁלֵּחַ תְּשַׁלַּח אֶת־הָאֵם וְאֶת־הַבָּנִים תִּקַּח־לָךְ לְמַעַן
יִיטַב לָךְ וְהַאֲרַכְתָּ יָמִים׃ ס כִּי תִבְנֶה בַּיִת חָדָשׁ
וְעָשִׂיתָ מַעֲקֶה לְגַגֶּךָ וְלֹא־תָשִׂים דָּמִים בְּבֵיתֶךָ כִּי־יִפֹּל הַנֹּפֵל

למימרנא זולל בסר וסבי חמר׃ וירגמוניה כל אנשי קרתיה באבניא וימות ותפלי עבד ביש מבינך וכל ישראל ישמעון ויחון ידחלון׃

וארי יהי בגבר חובת דין דקטול ויתקטל ותצלוב יתיה על צליבא׃ לא תבית נבלתיה על צליבא ארי מקבר תקברניה ביומא ההוא ארי על דחב קדם יי׳ איצטליב ולא תסאיב ית ארעך דיי׳ אלהך יהב לך אחסנא׃

לא תחזי ית תורא דאחוך או ית אמריה דטען ותכבוש עינך מנהון אתבא תתיבינון לאחוך׃ ואם לא קריב אחוך לוותך ולא ידעתיה ותכנשיניה לגו ביתך ויהי עמך עד דיתבע אחוך יתיה ותתיביניה ליה׃ וכן תעביד לחמריה וכן תעביד לכסותיה וכן תעביד לכל אבידתא דאחוך דתיבד מניה ותשכחינה לית לך רשו לכבשא עינך׃

לא תחזי ית חמרא דאחוך או תוריה רמן באורחא ותכבוש עינך מנהון אקמא תקים עמיה׃ לא יהי תקון זין דגבר על אתא ולא יתקן גבר בתקוני אתתא ארי מרחק קדם יי׳ אלהך כל עבד אלין׃

ארי יערע קנא דצפרא קדמך באורחא בכל אילן או על ארעא גוזלין או ביעין ואימא רביעא על גוזלין או על ביעין לא תיסב אימא על בניא׃ שלחא תשלח ית אמא וית בניא תסב לך בדיל דייטב לך ותורך יומין׃

ארי תבני ביתא חדתא ותעבד תיאק לאגרך ולא תשוי חובת קטול בביתך ארי יפול דנפיל

שהצבלים משנו זהו עשותו ורבותינו אמרו שמנים שלמה ...צבלים וכו׳ · עד דרוש אחיך · וכי תעלה בלבך שיתננו לו קודם שידרשהו אלא ר׳ דרשהו שלא יהא רמאי · והשבותו לו · שיהא בו השבה שלא יאכל בביתו כדי ר׳ ... ותגבנה משנו · מכאן אמרו כל דבר שעושה ואוכל יעמוד ויאכל ושאינו עושה ואוכל ישבר · ולא תוכל להתעלם · לכבוש עיניך כאלו אינך רואה אותו · הקם תקים · זו טעינה להטעין משוי שנפל מעליו · עמו · עם בעליו אבל אם הלך וישב לו ואמר לו הואיל ועליך מצוה אם רצית לטעון טעון פטור · לא יהיה כלי גבר על אשה · שתהא דומה לאיש כדי שתלך בין האנשים שאין זו אלא לשם ניאוף · ולא ילבש גבר שמלת אשה · לילך לישב בין הנשים · ד״א שלא ישיר שער הערוה ושער של בית השחי · כי תועבה · לא אסרה תורה אלא לבוש המביא לידי תועבה · כי יקרא · פרט למזומן · לא תקח האם בעודה על בניה · למען ייטב לך וגו׳ · אם מצוה קלה שאין בה חסרון כיס אמרה תורה למען ייטב לך והארכת ימים · ק״ו למתן שכר מצות חמורות · כי תבנה בית חדש · אם קיימת מצות שלוח הקן סופך לבנות בית ותקיים מצות מעקה שמצוה גוררת מצוה וחגיע לכרם ושדה ובגדים נאים לכך נסמכו פרשיות הללו · מעקה · גדר סביב לגג · ואנקלוס תרגם תיאק כגון תיק שהוא משמר מה שבתוכו · כי יפול הנפל · ראוי זה ליפול ואף על פי כן לא תתגלגל מיתתו על ידך שמגלגלין זכות על ידי זכאי וחובה על ידי חייב ·

כלאים ·חטה ושעורה וחרצן במפולת יד ·פן תקדש ·כתרגומו תסתאב ·כל דבר הנתעב על האדם בין לשבח כגון החרם בין לגנאי כגון ויחיד נופל בו לשון קדש כמו אל תגש בי כי קדשתיך ·לא תחרוש בשור ובחמור ·הוא הדין לכל שני מינין והוא הדין להנהיגם יחד קשורים וזוגים בהולכת שום משא ·שעטנז ·לשון ערוב ·ורבותי דרשו שוע טווי ונוז ·גדילים תעשה לך ·אף מן הכלאים ·לכך סמכן הכתוב · ובא אליה ושנאה · סופו ושם לה עלילות דברים · עבירה גוררת עבירה · עבר על לא תשנא סופו בא לידי לשון הרע ·את האשה הזאת ·מכאן שאין אומר דבר אלא בפני בעל דין ·אבי הנערה ·ומשה ·מי שגדלו גדולים הרעים יתגנו עליה ·ואומר אבי הנערה ·מלמד שאין רשות לאשה לדבר בפני האיש ·

ממנו : לא תזרע כרמך כלאים פן תקדש המלאה הזרע א
אשר תזרע ותבואת הכרם : ס לא תחרש בשור
ובחמר יחדו : לא תלבש שעטנז צמר ופשתים יחדו :
ס גדלים תעשה לך על ארבע כנפות כסותך אשר
תכסה בה : ס כי יקח איש אשה ובא אליה
ושנאה : ושם לה עלילת דברים והוצא עליה שם רע ואמר
את האשה הזאת לקחתי ואקרב אליה ולא מצאתי לה ב
בתולים : ולקח אבי הנער ואמה והוציאו את בתולי הנער
אל זקני העיר השערה : ואמר אבי הנער אל הזקנים את
בתי נתתי לאיש הזה לאשה וישנאה : והנה הוא שם עלילת
דברים לאמר לא מצאתי לבתך בתולים ואלה בתולי בתי
ופרשו השמלה לפני זקני העיר : ולקחו זקני העיר ההוא ה
את האיש ויסרו אתו : וענשו אתו מאה כסף ונתנו לאבי ה
הנערה כי הוציא שם רע על בתולת ישראל ולו תהיה ל
לאשה לא יוכל לשלחה כל ימיו : ס ואם אמת
היה הדבר הזה לא נמצאו בתולים לנער : והוציאו את ה
הנער אל פתח בית אביה וסקלוה אנשי עירה באבנים ומ
ומתה כי עשתה נבלה בישראל לזנות בית אביה ובערת ה
הרע מקרבך : ס כי ימצא איש שכב עם אשת
בעלת בעל ומתו גם שניהם האיש השכב עם האשה וה

סניה: לא תזרע כרמך עירובין ד
דלמא תסתאב דמעא דזרעא דתז
דתזרע ועללת כרמא: לא
תרדי בתורא ובחמרא כחדא: לא
תלבש שעטנזא עמר וכתן מערב
כחדא:
כרוספדין תעבד לך על ארבע כ
כנפי כסותך דתכסי בה:
ארי יסב גבר אתתא וייעול לותה
ויסנינה: וישוי לה תסקופי מלין ו
ויפק עלה שום ביש ויימר ית את
אתתא הדא נסבית ועלית לותה
ולא אשכחית לה בתולין: ויסב א
אבוהא דעולימתא ואמה ויפקון ית
בתולי עולימתא לקדם סבי קר
קרתא לתרע בית דינא אתרא: ויי
ויימר אבוה דעולימתא לסביא ית
ברתי יהבית לגברא הדין לאתו ו
וסניה: והא הוא שוי תסקופי ם
מלין למימר לא אשכחית לברתך
בתולין ואלין בתולי ברתי ויפ
ויפרשון שושיפא קדם סבי קרתא:
וידברון סבי קרתא ההיא ית גב
גברא וילקון יתיה: ויגבון מניה
מאה סלעין דכסף ויתנון לאבוהא
דעולמתא ארי אפיק שום ביש על
בתולתא דישראל וליה תהי לאתו
לית ליה רשו למפטרה כל יומוהי:

ואם קושטא הוה פתגמא הדין לא
אשתכחו בתולין לעולמתא: ויפקון
ית עולימתא לתרע בית אבוהא וי
וירגמונה אנשי קרתה באבניא ו
ותמות ארי עבדת קלנא בישראל
לזנאה בית אבוהא ותפלי עבד ד
דביש מבינך: ארי ישתכח
גבר שכיב עם אתתא אתת ג
גבר ויתקטלון אף תרויהון גברא
דשכיב עם אתתא

ופרשו השמלה הרי זה משל מחוורין הדברים כשמלה · ויסרו אותו · מלקות · ואם אמת היה · בעדים והתראה שזינתה לאחר אירוסין · אל פתח בית אביה · ראו גדולים שגדלתם · לזנות בית אביה · כמו בבית אביה · על אנשי עירה · במעמד כל אנשי עירה ·

ושכבה איש בעיר· לכך שכב עמה פרצה קוראה לגנב הא אם ישבה בביתה לא אירע לה· ומתו גם שניהם· להוציא מעשה חדודי' ממי הישה
נהנית מהם· גם· לרבות הבאי' מאחריהם· ד"א גם שניהם לרבות את הולד שאם היתה מעוברת אין ממתינין לה עד שתלד· כי כאשר יקום וגו' פי'
פשוטו והו משמעו כי מעונה היא ובחוזקה עמד עליה כאדם העומד על חברו להרגו· ורבותי' דרשו בו הרי זה בא ללמד כו'· לא יקח אין
בה לקוחין ואין קדושין תופסין בה· לא יגלה כנף אביו· שומרת יבם של אביו הראויה לאביו· והרי כבר הוזהר עליה משום ערות אחי אביך אלא
לעבור על זו בשני לאוין ולסמוך לא יבא ממזר לאשר סמוך שאין ממזר אלא מחייבי כריתות· קל וחומר מחייבי מיתות ב"ד שאין בעריות ס

והאשה ובערת הרע מישראל׃ ס כי יהיה נער
בתולה מארשה לאיש ומצאה איש בעיר ושכב עמה׃ וה
והוצאתם את שניהם אל שער העיר ההוא וסקלתם אתם
באבנים ומתו את הנער על דבר אשר לא צעקה בעיר ואת
האיש על דבר אשר ענה את אשת רעהו ובערת הרע ם
מקרבך׃ ס ואם בשדה ימצא האיש את הנער
המארשה והחזיק בה האיש ושכב עמה ומת האיש אשר
שכב עמה לבדו׃ ולנער לא תעשה דבר אין לנער חטא ם
מות כי כאשר יקום איש על רעהו ורצחו נפש כן הדבר ה
הזה׃ כי בשדה מצאה צעקה הנער המארשה ואין מושיע
לה׃ ס כי ימצא איש נער בתולה אשר לא ארשה
ותפשה ושכב עמה ונמצאו׃ ונתן האיש השכב עמה לאבי
הנער חמשים כסף ולו תהיה לאשה תחת אשר ענה לא ב
יוכל שלחה כל ימיו׃ ס לא יקח איש את אשת
אביו ולא יגלה כנף אביו׃ ס לא יבא פצוע דכא
וכרות שפכה בקהל יהוה׃ ס לא יבא ממזר בקהל
יהוה גם דור עשירי לא יבא לו בקהל יהוה׃ ס
לא יבא עמוני ומואבי בקהל יהוה גם דור עשירי לא יבא ל
להם בקהל יהוה עד עולם׃ על דבר אשר לא קדמו אתכם
בלחם ובמים בדרך בצאתכם ממצרים ואשר שכר עליך

ותתקטל ותפלי עבד דביש מישר׳
ארי תהי עולמתא בתולתא דמא
דמארסא לגבר וישכחינה גברא
בקרתא וישכוב עמה׃ ותפקון ית
תרויהון לתרע קרתא ההיא ותרג
ותרגמון יתהון באבניא וימותון
ית עולמתא על עסק דלא צוחת
בקרתא וית גברא על עסק דענ׳
ית אתת חבריה ותפלי עבד דביש
מבינך׃
ואם בחקלא ישכח גברא ית עול
עולמתא דמארסא ויתקף בה גב
גברא וישכוב עמה ויתקטל גב
גברא דישכוב עמה בלחודוהי׃
ולעולמתא לא תעבד מדעם לית
לעולמתא חובת דין דקטול ארי
כמא דיקום גבר על חבריה ויקט
ויקטלינה נפש כן פתגמא הדין׃
ארי בחקלא אשכחה צוחת עולמתא
דמארסא ולית דפריק לה׃
ארי ישכח גבר עולמתא בתולתא
דלא מארסא ויחדינה וישכוב
עמה וישתכחון׃ ויתן גברא דשכ
דשכיב עמה לאבוהא דעולמתא
חמשין סלעין דכסף וליה תהי ל
לאנתו חלף דענניה לית ליה רשו ל
למפטרה כל יומוהי׃
לא יסב גבר ית אתת אבוהי ולא
יגלי כנפא דאבוהי׃
לא ידכי דפסיק ודי מחבל לם
למיעל בקהלא דיי׃
לא ידכי ממזרא למיעל בקהלא ד
דיי אף דרא עשיראה לא ידכי ל
ליה למיעל בקהלא דיי׃
לא ידכון עמונאי ומואבאי למיעל
בקהלא דיי אף דרא עשיראה לא
ידכי להון למיעל בקהלא דיי עד
עלמא׃ על עיסק דלא ערעו ית
יתכון בלחמא ובמיא באורחא
במפקכון ממצרים ודאגר עלך

מיתות ב"ד שאין בה כרת· פצוע דכא· שנפצעו או נדכאו ביצים שלו· וכרות שפכה· שנכרת הגיד ושוב אינו יורה· קילוח זרע אלא שותת
נשותת ואינו מוליד· לא יבא בקהל· לא ישא ישראלית· על דבר העצה שיעצו להחטיאכם· בדרך· כשהייתם בטרוף·

לא תדרוש שלומם· מכלל שנאמר עמך ישב בקרבך יכול אף זה כן ת״ל לא תדרוש שלומם· לא תתעב אדומי לגמרי· ואע״פ שראוי לך לתעבו שיצא בחרב לקראתך· לא תתעב מצרי· מכל וכל אע״פ שזרקו זכוריכם ליאור· מה טעם שהיו לכם אכסניא בשעת הדחק· לפיכך בנים אשר יולדו להם דור שלישי וגו׳ ושאר אומות מותרין מיד· למדת שהמחטיא לאדם קשה לו מן ההורגו שההורגו הורגו בעולם הזה והמחטיאו מן העולם הזה ומן העולם הבא· לפיכך אדום שקדמם בחרב לא נתעב וכן מצריים שטבעום ואלו שהחטיאום נתעבו· כי תצא מחנה ונשמרת· שהשטן מקטרג בשעת הסכנה· מקרה לילה· דבר הכתוב בהווה· ויצא אל מחוץ למחנה· זו מצות עשה· ולא יבא אל תוך המחנה· זו מצות לא

אֶת־בִּלְעָם בֶּן־בְּעוֹר מִפְּתוֹר אֲרַם נַהֲרַיִם לְקַלְלֶךָּ׃ וְלֹא־אָבָה
יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לִשְׁמֹעַ אֶל־בִּלְעָם וַיַּהֲפֹךְ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְּךָ אֶת־
הַקְּלָלָה לִבְרָכָה כִּי אֲהֵבְךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ׃ לֹא־תִדְרֹשׁ שְׁלֹמָם
וְטֹבָתָם כָּל־יָמֶיךָ לְעוֹלָם׃ ס לֹא־תְתַעֵב אֲדֹמִי כִּי
אָחִיךָ הוּא לֹא־תְתַעֵב מִצְרִי כִּי־גֵר הָיִיתָ בְאַרְצוֹ׃ בָּנִים אֲשֶׁר־
יִוָּלְדוּ לָהֶם דּוֹר שְׁלִישִׁי יָבֹא לָהֶם בִּקְהַל יְהוָה׃ ס
כִּי־תֵצֵא מַחֲנֶה עַל־אֹיְבֶיךָ וְנִשְׁמַרְתָּ מִכֹּל דָּבָר רָע׃ כִּי־יִהְיֶה
בְךָ אִישׁ אֲשֶׁר לֹא־יִהְיֶה טָהוֹר מִקְּרֵה־לָיְלָה וְיָצָא אֶל־מִחוּץ
לַמַּחֲנֶה לֹא יָבֹא אֶל־תּוֹךְ הַמַּחֲנֶה׃ וְהָיָה לִפְנוֹת־עֶרֶב יִרְחַץ
בַּמָּיִם וּכְבֹא הַשֶּׁמֶשׁ יָבֹא אֶל־תּוֹךְ הַמַּחֲנֶה׃ וְיָד תִּהְיֶה לְךָ מִחוּץ
לַמַּחֲנֶה וְיָצָאתָ שָּׁמָּה חוּץ׃ וְיָתֵד תִּהְיֶה לְךָ עַל־אֲזֵנֶךָ וְהָיָה ב
בְּשִׁבְתְּךָ חוּץ וְחָפַרְתָּה בָהּ וְשַׁבְתָּ וְכִסִּיתָ אֶת־צֵאָתֶךָ׃ כִּי יְהוָה
אֱלֹהֶיךָ מִתְהַלֵּךְ בְּקֶרֶב מַחֲנֶךָ לְהַצִּילְךָ וְלָתֵת אֹיְבֶיךָ לְפָנֶיךָ
וְהָיָה מַחֲנֶיךָ קָדוֹשׁ וְלֹא־יִרְאֶה בְךָ עֶרְוַת דָּבָר וְשָׁב מֵאַחֲרֶיךָ׃
ס לֹא־תַסְגִּיר עֶבֶד אֶל־אֲדֹנָיו אֲשֶׁר־יִנָּצֵל אֵלֶיךָ
מֵעִם אֲדֹנָיו׃ עִמְּךָ יֵשֵׁב בְּקִרְבְּךָ בַּמָּקוֹם אֲשֶׁר־יִבְחַר בְּאַחַד ש
שְׁעָרֶיךָ בַּטּוֹב לוֹ לֹא תּוֹנֶנּוּ׃ ס לֹא־תִהְיֶה קְדֵשָׁה
מִבְּנוֹת יִשְׂרָאֵל וְלֹא־יִהְיֶה קָדֵשׁ מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל׃ לֹא־תָבִיא א
אֶתְנַן זוֹנָה וּמְחִיר כֶּלֶב בֵּית יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְכָל־נֶדֶר כִּי תוֹעֲבַת
יְהוָה אֱלֹהֶיךָ גַּם־שְׁנֵיהֶם׃ ס לֹא־תַשִּׁיךְ לְאָחִיךָ נֶשֶׁךְ

ית בלעם בר בעור מפתור דארם דעל פרת ללטיותך: ולא אבה יי׳ אלהך לקבלא מן בלעם והפך יי׳ אלהך לך ית לוטין לברכן ארי ר רחמך יי׳ אלהך: לא תתבע שלמהון וטבתהון כל יומך לעלם:
לא תרחיק אדומאה ארי אחוך הוא לא תרחק מצראה ארי דיר הויתא בארעיה: בנין ד דיתילידון להון דרא תליתאה יר ירכון להון למיעל בקהלא דיי׳:
ארי תפוק משריתא על בעלי דב דבבך ותסתמר מכל מדעם ביש: ארי יהי בך גבר דלא יהי דכי מ מקרי ליליא ויפוק למברא למש למשריתא לא ייעול לגו משר משריתא: ויהי למפני רמשא יס יסחי במיא וכמיעל שמשא ייעול לגו משריתא: ואתר מתקן יהי לך מברא למשריתא ותיפוק תמן לב לברא: וסכתא תהי לך יתיר על זינך ויהי במתבך לברא ותחפר בה ותתוב ותכסי ית מפקנך: ארי יי׳ אלהך שכינתיה מהלכא בגו מש משריתך לשזבותך ולממסר בע בעלי דבבך קדמך ויהי משריתך קדיש ולא יתחזי בך עבירת פתגם ויתוב ממימריה מלאיטבא לך: לא תמסר עבד עממין ליד רבוניה דישתזיב לותך מן קדם רבוניה: עמ עמך יתיב בינך באתרא דיתרעי בחד מן קרוך בדי ייטב ליה ל לא תוניניה:
לא תהי איתתא מבנת ישר׳ לגב לגבר עבד ולא יסב גברא מבני ישר׳ אמתא אמא: לא תעיל אגר זניתא וחולפן כלבא לבית מקד מקדשא דיי׳ אלהך לכל נדר ארי מרחק קדם יי׳ אלהך אף תרויהון:
לא תרבי לאחוך רבית

מצות עשה ואסור ליכנס למחנה לויה וכל שכן למחנה שכינה· והיה לפנות ערב· סמוך להערב שמשו יטבול שאינו טהור בלא הערב שמש· ויד תהיה לך· כתרגומו כמו איש על ידו· מחוץ למחנה· חוץ לענן· על אזנך· לבד משאר כלי תשמישך· אזנך· כמו כלי זין· ולא יראה בך· הבא ערות דבר· לא תסגיר עבד· כתרגומו· ר״א אפי׳ עבד כנעני של ישר׳ שברח מחוצה לארץ לארץ· לא תהיה קדשה· מופקרת מזומנת לזנות· ולא יהיה קדש· מזומן למשכב זכור· ואונקלוס תרגם לא תהוי איתתא מבנת ישראל לגבר עבד· שאף זו מופקרת בעילתה זנות היא· מאחר שאין קדו קדושין תופסין לו בה שהרי הוקש לחמור שנ׳ שבו לכם פה עם החמור· עם הדומה לחמור· ולא יסב גברא מבני ישראל אמתא· שאף הוא נעשה קדש על ידה שכל בעילותיו זנות שאין קדושין תופסין לו בה· אתנן זונה· נתן לה טלה באתננה פסול להקרבה· ומחיר כלב· החליף טלה בכלב· גם שניהם· לרבות שנויהם כגון חטים ועשאן סלת· לא תשיך· אזהרה ללוה שלא יתן רבית למלוה· לנכרי תשיך· ולא לאחיך לאו ה הבא מכלל עשה עשה לעבור עליו בשני לאוין ועשה·

לא נאמר לשלשן · שלשה רגלים ולשרותו רבותינו שן המקרא · מוצא שפתיך תשמור · ליתן עשה על לא תעשה · כי תבא בכרם רעך · בפועל הכתוב מדבר · ואל כליך לא תתן · שכאן שלא רבתה תורה אלא בשעת הבציר שאתה נותן לכליו של בעל הבית · אבל אם בא לעדור ולקשקש אינו אוכל · כנפשך · כמה שתרצה · שבעך · ולא אכילה גסה · כי תבא בקמת רעך · אף זו בפועל הכתוב מדבר · כי מצא בה ערות דבר · מצוה עליו שלא תמצא חן בעיניו · לאיש אחר · אין זה בן זוגו של ראשון הוא הוציא רשעה מתוך ביתו וזה הכניסה · ושנאה האיש האחרון · הכתוב מבשרו שסופו לשונאה ואם לאו קוברתו שנאמר או כי ימות · אחרי אשר הוטמאה · לרבות סוטה שנסתרה · משה הקשה שהיא הקשה לו ונפלו

כֶּסֶף נֶשֶׁךְ אֹכֶל נֶשֶׁךְ כָּל־דָּבָר אֲשֶׁר יִשָּׁךְ׃ לַנָּכְרִי תַשִּׁיךְ ול
וּלְאָחִיךָ לֹא תַשִּׁיךְ לְמַעַן יְבָרֶכְךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בְּכֹל מִשְׁלַח
יָדֶךָ עַל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־אַתָּה בָא־שָׁמָּה לְרִשְׁתָּהּ׃ ס
כִּי־תִדֹּר נֶדֶר לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ לֹא תְאַחֵר לְשַׁלְּמוֹ כִּי־דָרֹשׁ יד
יִדְרְשֶׁנּוּ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ מֵעִמָּךְ וְהָיָה בְךָ חֵטְא׃ וְכִי תֶחְדַּל לִנְדֹּר
לֹא־יִהְיֶה בְךָ חֵטְא׃ מוֹצָא שְׂפָתֶיךָ תִּשְׁמֹר וְעָשִׂיתָ כַּאֲשֶׁר נָדַרְתָּ
לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ נְדָבָה אֲשֶׁר דִּבַּרְתָּ בְּפִיךָ׃ ס כִּי תָבֹא
בְּכֶרֶם רֵעֶךָ וְאָכַלְתָּ עֲנָבִים כְּנַפְשְׁךָ שָׂבְעֶךָ וְאֶל־כֶּלְיְךָ לֹא ת
תִתֵּן׃ ס כִּי תָבֹא בְּקָמַת רֵעֶךָ וְקָטַפְתָּ מְלִילֹת בְּיָדֶךָ
וְחֶרְמֵשׁ לֹא תָנִיף עַל קָמַת רֵעֶךָ׃ ס כִּי־יִקַּח אִישׁ
אִשָּׁה וּבְעָלָהּ וְהָיָה אִם־לֹא תִמְצָא־חֵן בְּעֵינָיו כִּי־מָצָא בָהּ עֶרְוַת
דָּבָר וְכָתַב לָהּ סֵפֶר כְּרִיתֻת וְנָתַן בְּיָדָהּ וְשִׁלְּחָהּ מִבֵּיתוֹ׃ וְיָצְאָה
מִבֵּיתוֹ וְהָלְכָה וְהָיְתָה לְאִישׁ־אַחֵר׃ וּשְׂנֵאָהּ הָאִישׁ הָאַחֲרוֹן
וְכָתַב לָהּ סֵפֶר כְּרִיתֻת וְנָתַן בְּיָדָהּ וְשִׁלְּחָהּ מִבֵּיתוֹ אוֹ כִי יָמוּת
הָאִישׁ הָאַחֲרוֹן אֲשֶׁר־לְקָחָהּ לוֹ לְאִשָּׁה׃ לֹא־יוּכַל בַּעְלָהּ ה
הָרִאשׁוֹן אֲשֶׁר־שִׁלְּחָהּ לָשׁוּב לְקַחְתָּהּ לִהְיוֹת לוֹ לְאִשָּׁה א
אַחֲרֵי אֲשֶׁר הֻטַּמָּאָה כִּי־תוֹעֵבָה הִוא לִפְנֵי יְהוָה וְלֹא תַחֲטִיא
אֶת־הָאָרֶץ אֲשֶׁר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן לְךָ נַחֲלָה׃ ס
כִּי־יִקַּח אִישׁ אִשָּׁה חֲדָשָׁה לֹא יֵצֵא בַּצָּבָא וְלֹא־יַעֲבֹר עָלָיו לְכָל
דָּבָר נָקִי יִהְיֶה לְבֵיתוֹ שָׁנָה אֶחָת וְשִׂמַּח אֶת־אִשְׁתּוֹ אֲשֶׁר־ל

כסף רבית עבור רבית כל מדעם דיתרבי: לבר עממין תרבי ולאחוך לא תרבי בדיל דיברכינך ה' אלהך בכל אושטות ידך על ארעא דאת עליל לתמן למירתה:
ארי תדר נדר קדם ה' אלהך לא תאחר לשלמותיה ארי מתבע יתבעיניה ה' אלהך מנך ויהי בך חובא: וארי תתמנע מלמדר לא יהי בך חובא: מפקנות ספותך תטר ותעביד כמא דנדרתא קדם ה' אלהך נדבתא די מללתא בפומך:
ארי תתגר בכרמא דחברך ותיכול ענבין כנפשך סבעך ולמנך לא תתן: ארי תתגר בקמתא דחברך ותקטוף דמלין בידך ומגלא לא תרים על קמתא דחברך: ארי יסב גבר אתתא ויבעלינה ויהי אם לא תשכח רחמין בעינוהי ארי אשכח בה עברת פתגם ויכתוב לה גט פטורין ויתן בידה ויפטרינה מביתיה: ותפוק מביתיה ותהך ותהי לגבר אחרן: ויסנינה גברא בתראה ויכתוב לה גט פטורין ויתן בידה ויפטרינה מביתיה או ארי ימות גברא בתראה דנסבה ליה לאתו: לית ליה רשו לבעלה קדמאה דפטרה למתוב למסבה למהוי ליה לאתו בתר דאסתאבת ארי מרחקא היא קדם ה' ולא תחיב ית ארעא דה' אלהך יהב לך אחסנא: ארי יסב גבר אתתא חדתא לא יפוק בחילא ולא יעבר עלוהי לכל פתגם פני יהי לביתיה שתא חדא ויחדי ית אתתיה די

מלחמה צבא לתעדיו גרוסו · ולא יעבור עליו · דבר הצבא · לכל דבר · שהוא צורך הצבא לא לספק מים ומזון ולא לתקן דרכים אבל החוזרים מעורכי המלחמה על פי כהן כגון בנה בית ולא חנכו · וארש אשה ולא לקחה מספקין מים ומזון ומתקנין את הדרכים · יהיה לביתו · אף בשביל בשביל ביתו אם בנה בית וחנכו נטע כרם וחללו אינו זז מביתו בשביל צורכי המלחמה · לביתו · זו ביתו · יהיה · לרבות את כרמו · ושמח · ישמח את אשתו והתרגום ויחדי ית אתתיה · ומתרגם וחדי עם אתתיה טועה הוא שאין זה תרגום של ושמח אלא של ושמח

ריחים היא התחתונה. ורכב היא העליונה. לא יחבל. אם בא למשכנו על חובו בב"ד לא ישכננו בדברים שעושים בהן אוכל נפש: כי ימצא. בעדים והתראה. וכן כל ימצא שבתורה. והתעמר בו. אינו חייב עד שישתמש בו. השמר בנגע הצרעת. שלא תתלוש סימני טומאה ולא תקוץ את הבהרת. ככל אשר יורו אתכם. אם להסגיר אם להחליט אם לטהר. זכור את אשר עשה ה' למרים. אם באת להזהר שלא תלקה בצרעת אל תספר לשון הרע. זכור העשוי למרים שדברה באחיה ולקתה בנגעים. כי תשה ברעך. תחוב בחברך. משאת מאומה. חוב של כלום. לא תשכב בעבוטו. לא תשכב ועבוטו אצלך. כבוא השמש. אם כסות לילה הוא ואם כסות יום החזירהו בבקר וכבר כתב במלה המשכנתים עד בא השמש תשיבנו

לקח: ס לא־יחבל רחים ורכב כי־נפש הוא חבל:
ס כי־ימצא איש גנב נפש מאחיו מבני ישראל
והתעמר־בו ומכרו ומת הגנב ההוא ובערת הרע מקרבך:
ס השמר בנגע־הצרעת לשמר מאד ולעשות ככל
אשר־יורו אתכם הכהנים הלוים כאשר צויתם תשמרו ל
לעשות: זכור את אשר־עשה יהוה אלהיך למרים בדרך ב
בצאתכם ממצרים: ס כי־תשה ברעך משאת
מאומה לא־תבא אל־ביתו לעבט עבטו: בחוץ תעמד והאיש
אשר אתה נשה בו יוציא אליך את־העבוט החוצה: ואם־א
איש עני הוא לא תשכב בעבטו: השב תשיב לו את־העבוט
כבוא השמש ושכב בשלמתו וברכך ולך תהיה צדקה לפני
יהוה אלהיך: ס לא־תעשק שכיר עני ואביון
מאחיך או מגרך אשר בארצך בשעריך: ביומו תתן שכרו
ולא־תבוא עליו השמש כי עני הוא ואליו הוא נשא את־נפשו
ולא־יקרא עליך אל־יהוה והיה בך חטא: ס לא־
יומתו אבות על־בנים ובנים לא־יומתו על־אבות איש בחטאו
יומתו: ס לא תטה משפט גר יתום ולא תחבל בגד
אלמנה: וזכרת כי עבד היית במצרים ויפדך יהוה אלהיך
משם על־כן אנכי מצוך לעשות את־הדבר הזה: ס
כי תקצר קצירך בשדך ושכחת עמר בשדה לא תשוב

נסב: לא יסב משכונא ריחיא ורכבא ארי בהון מתעבד מזון לכל נפש:
ארי ישתכח גבר גניב נפשא מאחוהי מבני ישראל ויתגר ביה ויזבניניה ויתקטל גנבא ההוא ותפלי עבד דביש מבינך:
אסתמר במכתש סגירו למטר לחדא ולמעבד ככל דילפון יתכון כהניא ליואי כמא דפקדתינון תטרון למעבד: הוי דכיר ית דעבד ה' אלהך למרים באורחא במפקכון ממצרים:
ארי תרשי בחברך רשו מדעם לא תיעול לביתיה למסב משכוניה: בברא תקום וגברא דאת רשי ביה יפק לותך ית משכונא לברא: ואם גבר מסכן הוא לא תשכוב במשכוניה: אתבא תתיב ליה ית משכונא כמיעל שמשא וישכוב בכסותיה ויברכינך ולך תהי זכו קדם ה' אלהך:
לא תעשוק אגירא ענייא ומסכנא מאחך או מגיורך דבארעך בקרויך: ביומיה תתן אגריה ולא תעול עלוהי שמשא ארי ענייא הוא וליה הוא מסר ית נפשיה ולא יקרי עלך קדם ה' ויהי בך חובא:
לא ימותון אבהן על פום בנין ובנין לא ימותון על פום אבהן אנש בחוביה ימותון:
לא תצלי דין גיור ייתם ולא תסב משכונא כסות ארמלא: ותדכר ארי עבדא הויתא במצרים ופרקך ה' אלהך מתמן על כן אנא מפקיד לך למעבד ית פתגמא הדין:
ארי תחצד חצדך בחקלך ותנשי עמרא בחקלא לא תתוב

לו. וכבא השמש תקימנו. וברכך. ואם אינו מברכך מכל מקום ולך תהיה צדקה. לא תעשק שכר שכיר. והלא כבר כתב אלא לעבור על המבין בשני לאוין. לא תעשק שכר שכיר שהוא עני ואביון. ועל העשיר כבר הוזהר לא תעשק את רעך. אביון. התאב לכל דבר. מגרך. זה גר צדק. בשעריך. זה גר תושב האוכל נבלות. אשר בארצך. לרבות שכר בהמה וכלים. ואליו הוא נושא את נפשו. אל השכר הזה הוא נושא את נפשו למות. עלה בכבש ונתלה באילן. והיה בך חטא. מכל מקום אלא שממהרין ליפרע על ידי הקורא. לא יומתו אבות על בנים. בעדות בנים. ואם תאמר בעון בנים כבר נאמר איש בחטאו יומתו. אבל מי שאינו איש מת בעון אביו הקטנים מתים בעון אבותם בידי שמים. לא תטה משפט גר יתום. ועל העשיר כבר הוזהר לא תטה משפט ושנה בעני לעבור עליו בשני לאוין ולפי שקל להטות משפט עני יותר משל עשיר לכך הזהיר ושנה עליו. לא תחבל. שלא בשעת הלואה. וזכרת. על מנת כן פדיתיך לשמור חקותי אפי' יש חסרון כיס בדבר. ושכחת עומר בשדה. ולא גדיש. שכבר יצא מן השדה. ושכחתו אינן שכחה. בשדה. לרבות שכחת קמה ששכח מקצתה מלקצור ולא

תשוב לקחתו · מכאן אמרו של אחריו שכחה שלפניו אינו שכחה שאינו בבל תשוב · למען יברכך · ואעפ״י שבאת לידו שלא במתכוין קל וחומר
לעושה מתכוין · אמור מעתה נפלה סלע מידו ומצאה עני ונתפרנס בה הרי הוא מתברך עליה · לא תפאר · לא תטול תפארתו ממנו · מכאן
שמניחין פאה באילן · אחריך · זו שכחה · לא תעולל · עוללות בן עוללות לא תקחנה · ואיזו היא עוללות כל שאין לה לא כתף ולא נטף · יש לה א׳ מהם
הרי היא לבעל הבית · וראיתי בתלמוד ירושלמי אי זו היא כתף פסיגין זה על גב זה נטף אלו התלויות בשדרה ויורדות · כי יהיה ריב · סופם
להיות נגשים אל המשפט · אמור שאין שלום יוצא מתוך מריבה מי גרם ללוט לפרוש מן הצדיק הוי אומר זו מריבה · והרשיעו את הרשע

לקחתו לגר ליתום ולאלמנה יהיה למען יברכך יהוה א
אלהיך בכל מעשה ידיך׃ ס כי תחבט זיתך לא
תפאר אחריך לגר ליתום ולאלמנה יהיה׃ כי תבצר כרמך
לא תעולל אחריך לגר ליתום ולאלמנה יהיה׃ וזכרת כי
עבד היית בארץ מצרים על כן אנכי מצוך לעשות את ה
הדבר הזה׃ ס כי יהיה ריב בין אנשים ונגשו אל
המשפט ושפטום והצדיקו את הצדיק והרשיעו את הרשע׃
והיה אם בן הכות הרשע והפילו השפט והכהו לפניו כדי
רשעתו במספר׃ ארבעים יכנו לא יסיף פן יסיף להכתו על
אלה מכה רבה ונקלה אחיך לעיניך׃ לא תחסם שור בדישו׃
ס כי ישבו אחים יחדו ומת אחד מהם ובן אין לו
לא תהיה אשת המת החוצה לאיש זר יבמה יבא עליה ו
ולקחה לו לאשה ויבמה׃ והיה הבכור אשר תלד יקום על
שם אחיו המת ולא ימחה שמו מישראל׃ ואם לא יחפץ ה
האיש לקחת את יבמתו ועלתה יבמתו השערה אל הזקנים
ואמרה מאן יבמי להקים לאחיו שם בישראל לא אבה יבמי׃
וקראו לו זקני עירו ודברו אליו ועמד ואמר לא חפצתי לק
לקחתה׃ ונגשה יבמתו אליו לעיני הזקנים וחלצה נעלו מ
מעל רגלו וירקה בפניו וענתה ואמרה ככה יעשה לאיש א
אשר לא יבנה את בית אחיו׃ ונקרא שמו בישראל בית ח

למסבה לגיורא ליתמא ולאר
ולארמלתא תהי בדיל דיברכינך
יי אלהך בכל עובדי ידך׃ ארי
תחבוט זיתך לא תבלי בתרך לג
לגיורא ליתמא ולארמלתא
יהי׃ ארי תקטוף כרמך לא תע
תעולל בתרך לגיורא ליתמא ול
ולארמלתא יהי׃ ותדכר ארי ע
עבדא הויתא בארעא דמצרים
על כן אנא מפקד לך למעבד
ית פתגמא הדין׃ ארי יהי
דין בין גברין ויתקרבון לדינא
וידינונון ויזכון ית זכאה ויחיבון
ית חיבא׃ ויהי אם בר חיב לא
למלקאה חייבא וירמיניה דינא
וילקיניה קדמוהי כמסת חוביה
במנין׃ ארבעין ילקיניה לא יו
יוסיף דילמא יוסיף למלקיותיה
על אלין מחא רבא ויקל אחוך
לעינך׃ לא תיחוד פום תורא ב
בדישיה׃ ארי יתבון אחין
כחדא וימות חד מנהון ובר לי
לית ליה לא תהי אתת מיתנא ל
לברא לגבר אוחרן יבמה ייעול
עלה ויסבה ליה לאתו ויבמינה׃
ויהי בוכרא דתליד יקום על ש
שמא דאחוהי מיתנא ולא יתמחי
שמיה מישראל׃ ואם לא ייבעי
גברא למסב ית יבמתיה ותסק יבמתיה
לתרע בית דינא לקדם סביא
ותימר לא יבעי יבמי לאקמא
לאחוהי שמא בישראל לא יבעי
ליבמותי׃ ויקרון ליה סבי קרתיה
וימללון עמיה ויקום ויימר לא
רעינא למסבה׃ ותתקרב יבמתיה
לותיה לקדם סביא ותשרי ס
סיניה מעל רגליה ותירוק בא
באפוהי ותתיב ותימר כדין יתעב
יתעבד לגברא דלא יבני ית בי
ביתא דאחוהי׃ ויתקרי שמיה
בישראל בית

יכול כל המחייבין ברין לוקין ת״ל והיה אם בן הכות הרשע · פעמים לוקה ופעמים אינו לוקה ומי הלוקה למד מן הענין · לא תחסום שור בדישו ·
לאו שלא כשן לעשה · והפילו השופט · מלמד שאין מלקין אותו לא עומד ולא יושב אלא מוטה · לפניו כדי רשעתו · ולאחריו כדי שתים · מכאן
אמרו מלקין אותו שתי ידות מלאחריו ושליש מלפניו · במספר · ואינו נקוד במספר למד שהוא רבוק לומר במספר ארבעים ולא ארבעים ש
שלמות אלא מנין שהוא סוכם ומשלים לארבעים והן ארבעים חסר אחת · לא יוסיף · מכאן אזהרה למכה את חברו · ונקלה אחיך · כל הי
היום קורהו רשע ומשלקה קרוי אחיך · לא תחסום שור · דבר הכתוב בהווה והוא הדין לכל בהמה חיה ועוף ולכל מלאכה שהיא בדבר מאכל
אם כן למה נאמר שור להוציא את האדם · בדישו · יכול יחסמנו מבחוץ ת״ל לא תחסום שור שכל מקום · ולמה נאמר דיש לומר לך מה דיש
מיוחד דבר שלא נגמרה מלאכתו וגדולו מן הארץ אף כל כיוצא בו יצא החולב והמגבן שאין גדולו מן הארץ ויצא הלש והסוקט שנגמרה
מלאכתו לחלה · יצא הבודל בתמרי ובגרוגרות שנגמרה מלאכתן למעשר · כי ישבו אחים יחדו · שהיתה להם ישיבה אחת בעולם פרט לאשת
אחיו שלא היה בעולמו · יחדו · המיוחדין בנחלה · פרט לאחיו מן האם · ובן אין לו · עיין עליו בן או בת או בן הבן או בת הבן או בת הבת · והיה
הבכור · גדול האחים הוא מייבם אותה · אשר תלד · פרט לאילונית · יקום על שם אחיו · זה שייבם את אשתו יטול נחלת המת בנכסי אביו · ולא
ימחה שמו · פרט לאשת סריס ששמו מחוי · השערה · כתרגומו לתרע בית דינא · ועמד · בעמידה · ואמר · בלשון הקודש · ואף היא דברה בלשון
הקודש · וירקה בפניו · על גבי קרקע · אשר לא יבנה · מכאן למי שחלץ שלא יחזור וייבם דלא כתיב אשר לא בנה אלא אשר לא יבנה כיון
שלא בנה שוב לא יבנה · ונקרא שמו · ומצוה על העומדים לומר חלוץ הנעל׃

כי ינצו אנשים· סופן לבא לידי מכות כמו שנ' מיד מכהו· אין שלום יוצא מתוך מצות· וקצותה את כפה· ממון דמי בשתו הכל לפי המבייש ו
המתבייש· או אינו אלא ממש נא' כאן לא תחוס ונא' להלן בעדי' זוממין לא תחו' מה להלן ממון אף כאן ממון· גדולה וקטנה· גדולה שמכרכרת
את הקטנה שלא יהא נוטל בגדולה ונותן בקטנה· לא יהיה לך· אם עשית כן לא יהיה לך כלום· אבן ואבן· משקלות· אבן שלמה וצדק יהיה
לך· אם עשית כן יהיה לך הרבה· זכור את אשר עשה לך· אם שקרת במדות ובמשקלות הוי דואג מגרוי האויב שנ' מאזני מרמה תועבת
יי׳ וכתיב בתריה בא זדון ויבא קלון· אשר קרך בדרך· לשון מקרה· דא׳ לשון קרי וטומאה שהיה מטמאן במשכב זכור· דא׳ לשון קר וחם יצ

חֲלוּץ הַנָּעַל׃ ס כִּי־יִנָּצוּ אֲנָשִׁים יַחְדָּו אִישׁ וְאָחִיו
וְקָרְבָה אֵשֶׁת הָאֶחָד לְהַצִּיל אֶת־אִישָׁהּ מִיַּד מַכֵּהוּ וְשָׁלְחָה יָ
דָהּ וְהֶחֱזִיקָה בִּמְבֻשָׁיו׃ וְקַצֹּתָה אֶת־כַּפָּהּ לֹא תָחוֹס עֵינֶךָ׃
ס לֹא־יִהְיֶה לְךָ בְּכִיסְךָ אֶבֶן וָאָבֶן גְּדוֹלָה וּקְטַנָּה׃
לֹא־יִהְיֶה לְךָ בְּבֵיתְךָ אֵיפָה וְאֵיפָה גְּדוֹלָה וּקְטַנָּה׃ אֶבֶן שְׁלֵמָה
וָצֶדֶק יִהְיֶה־לָּךְ אֵיפָה שְׁלֵמָה וָצֶדֶק יִהְיֶה־לָּךְ לְמַעַן יַאֲרִיכוּ
יָמֶיךָ עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן לָךְ׃ כִּי תוֹעֲבַת יְהוָה
אֱלֹהֶיךָ כָּל־עֹשֵׂה אֵלֶּה כֹּל עֹשֵׂה עָוֶל׃ ס זָכוֹר אֵת
אֲשֶׁר־עָשָׂה לְךָ עֲמָלֵק בַּדֶּרֶךְ בְּצֵאתְכֶם מִמִּצְרָיִם׃ אֲשֶׁר קָרְךָ
בַּדֶּרֶךְ וַיְזַנֵּב בְּךָ כָּל־הַנֶּחֱשָׁלִים אַחֲרֶיךָ וְאַתָּה עָיֵף וְיָגֵעַ וְלֹא
יָרֵא אֱלֹהִים׃ וְהָיָה בְּהָנִיחַ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְךָ מִכָּל־אֹיְבֶיךָ מִ
סָּבִיב בָּאָרֶץ אֲשֶׁר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן לְךָ נַחֲלָה לְרִשְׁתָּהּ תִּ
מְחֶה אֶת־זֵכֶר עֲמָלֵק מִתַּחַת הַשָּׁמָיִם לֹא תִּשְׁכָּח׃

פרשה

וְהָיָה כִּי־תָבוֹא אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן לְךָ נַחֲלָה
וִירִשְׁתָּהּ וְיָשַׁבְתָּ בָּהּ׃ וְלָקַחְתָּ מֵרֵאשִׁית כָּל־פְּרִי הָאֲדָמָה אֲשֶׁר
תָּבִיא מֵאַרְצְךָ אֲשֶׁר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן לָךְ וְשַׂמְתָּ בַטֶּנֶא וְהָ
לַכְתָּ אֶל־הַמָּקוֹם אֲשֶׁר יִבְחַר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְשַׁכֵּן שְׁמוֹ שָׁם׃
וּבָאתָ אֶל־הַכֹּהֵן אֲשֶׁר יִהְיֶה בַּיָּמִים הָהֵם וְאָמַרְתָּ אֵלָיו הִגַּדְתִּי
הַיּוֹם לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ כִּי־בָאתִי אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְהוָה

שרי סינא:
ארי ינצון גברין כחדא גבר ו
אחוהי ותתקרב אתת חד לשז
בא ית בעלה מיד מחוהי
ותושט ידה ותתקף בבית בה
תתיה: ותקוץ ית ידה לא ת
חוס עינך:
לא יהי לך בכיסך
מתקל ומתקל רב וזער: לא יהי
לך בביתך מכילא ומכילא רב
רבתא וזערא: מתקלין שלמין
דקשוט יהון לך מכילן שלמין
דקשוט יהוין לך בדיל דיורכון
יומך על ארעא דיי׳ אלהך יהב לך:
ארי מרחק קדם יי׳ אלהך כל ע
עבד אלין כל עבד שקר:
הוי דכיר ית דעבד לך עמלק
בארחא במפקכון ממצרים:
דערעך בארחא וקטל בך כל
דהוו מתאחרין בתרך ואת מש
שלהי ולאי ולא דחיל מן קדם
יי׳: ויהי כד יניח יי׳ אלהך לך מכל
בעלי דבבך מסחור סחור בא
בארעא דיי׳ אלהך יהב לך אחסנא
אחסנא למירתה תמחי ית דכר
דוכרנא דעמלק מתחות שמיא
לא תתנשי:

פרשה

ויהי ארי תיעול לארעא דיי׳ א
להך יהב לך אחסנא ותירתה ו
ותתב בה: ותסב מריש כל אבא
דארעא דתעיל מארעך דיי׳ א
להך יהב לך ותשוי בסלא ותהך
לאתר דיתרעי יי׳ אלהך לאשראה
שכינתיה תמן: ותיתי לות כה
כהנא דיהי ביומיא האנון ותי
ותימר ליה חויתי יומא דין ק
קדם יי׳ אלהך ארי עלית לארעא
דקים יי׳

בכנף והזנבך מרתיחתך שהיו האומות יראים להלחם בכם ובא זה והתחיל והראה מקום לאחרים· משל לאמבטי רותחת שאין כל בריה וכ
יכולה לירד לתוכה בא בן בליעל אחד קפץ וירד לתוכה אעפ״י שנכוה הקרה אותה בפני אחרים· ויזנב בך· מכת זנב חותך מילות וזורק כל
כלפי מעלה· כל הנחשלים אחריך· חסירי כח מחמת חטאם שהיה הענן פולטן· ואתה עיף ויגע· עיף בצמא דכתיב ויצמא שם העם למים וכ
וכתיב אחריו ויבא עמלק· ויגע· בדרך· ולא ירא· עמלק אלהים מלהרע לך· תמחה את זכר עמלק· מאיש ועד אשה מעולל ועד יונק משור ועד
שה שלא יהא שם עמלק נזכר אפי׳ על בהמה לומר בהמה זו
משל עמלק היתה·

משלת כי תצא

והיה כי תבא

וירשתה וישבת בה· מגיד שלא נתחייבו בבכורים עד שכבשו וחלקו· מראשית· ולא כל ראשית· אין כל
הפירות חייבין בבכורים אלא שבעת המינין בלבד נאמר כאן ארץ ונאמר להלן ארץ חטה ושעורה וגו' מה להלן משבעת המינין שנשתבחה
בהן ארץ ישראל אף כאן שבח ארץ ישראל· זית שמן· זית אגורי ששמנו אגור בתוכו· ודבש· הוא דבש תמרים· מראשית· אדם יורד לתוך שד
שדהו ורואה תאנה שבכרה כורך עליה גמי לסימן ואומר הרי זה בכורים· אשר יהיה בימים ההם· אין לך אלא כהן שבימיך כמו שהוא· ואמ
ואמרת אליו· שאינך כפוי טובה· הגדתי היום· פעם אחת בשנה ולא שתי פעמים· ולקח הכהן הטנא מידך· להניף אותו· כהן מניח ידו תחת יד
הבעלים ומניף· וענית· לשון הרמת קול· ארמי אובד אבי· מזכיר

ומכריז המקום לבן בקש לעקור את הכל כשרדף אחר יעקב. ובשביל שחשב לעשות חשב לו המקום כאלו עשה שאומות העולם חושב להם
שקבה מחשבה כמעשה. וירד מצרימה ועוד אחרים באו לכלותנו שאחרי זאת ירד יעקב למצרים במתי מעט בשבעים נפש. אל המקום הזה. בי
בית המקדש. ויתן לנו את הארץ כמשמעו. והנחתו. סגי שנטלו אחר הנחת הכהן ואוחזו בידו כשהוא קורא ומניף ומגיף. ושמחת בכל הטוב. מכאן
אמרו אין קורין מקרא בכורים אלא בזמן שמחה מעצרת ועד החג שאדם מלקט תבואתו ופירותיו ויינו ושמנו. אבל מהחג ואילך מביא ו
ואינו קורא. אתה והלוי. אף הלוי חייב בבכורים אם נטעו בתוך עריהם. והגר אשר בקרבך. מביא ואינו קורא שאינו יכול לומר לאבותינו

לאבתינו לתת לנו: ולקח הכהן הטנא מידך והניחו לפני
מזבח יהוה אלהיך: וענית ואמרת לפני יהוה אלהיך ארמי
אבד אבי וירד מצרימה ויגר שם במתי מעט ויהי שם לגוי ג
גדול עצום ורב: וירעו אתנו המצרים ויענונו ויתנו עלינו ע
עבדה קשה: ונצעק אל יהוה אלהי אבתינו וישמע יהוה את
קלנו וירא את ענינו ואת עמלנו ואת לחצנו: ויוצאנו יהוה
ממצרים ביד חזקה ובזרע נטויה ובמרא גדל ובאתות ו
ובמפתים: ויבאנו אל המקום הזה ויתן לנו את הארץ הזאת
ארץ זבת חלב ודבש: ועתה הנה הבאתי את ראשית פרי ה
האדמה אשר נתתה לי יהוה והנחתו לפני יהוה אלהיך ו
והשתחוית לפני יהוה אלהיך: ושמחת בכל הטוב אשר נתן
לך יהוה אלהיך ולביתך אתה והלוי והגר אשר בקרבך:

ס כי תכלה לעשר את כל מעשר תבואתך
בשנה השלישת שנת המעשר ונתתה ללוי לגר ליתום
ולאלמנה ואכלו בשעריך ושבעו: ואמרת לפני יהוה אלהיך
בערתי הקדש מן הבית וגם נתתיו ללוי ולגר ליתום ולא
ולאלמנה ככל מצותך אשר צויתני לא עברתי ממצותיך ו
ולא שכחתי: לא אכלתי באני ממנו ולא בערתי ממנו בטמא
ולא נתתי ממנו למת שמעתי בקול יהוה אלהי עשיתי ככל

לאבהתנא למתן לנא: ויסב כה
כהנא סלא מן ידך ויחתיניה ק
קדם מדבחא די"י אלהך: ותתב ו
ותימר קדם י"י אלהך לבן ארמאה
בעא לאובדא ית אבא ונחת ל
למצרים ודר תמן בעם זער ו
והוה תמן לעם רב תקיף וסגי:
ואבאישו לנא מצראי ועניונא
ויהבו עלנא פולחנא קשיא: וצ
וצלינא קדם י"י אלהא דאבהתנא
וקביל י"י צלותנא וגלי קדמוהי
עמלנא וליאותנא ודוחקנא: וא
ואפקנא י"י ממצרים ביד תקיפא
ובדרע מרמם ובחזונא רבא ו
ובאתין ובמופתין: ואעלנא ל
לאתרא הדין ויהב לנא ית אר
ארעא הדא ארע עבדא חלב
ודבש: וכען הא איתיתי ית ריש
אבא דארעא דיהבת לי י"י ותח
ותחתיניה קדם י"י אלהך ותסגוד
קדם י"י אלהך: ותחדי בכל טבתא
דיהב לך י"י אלהך ולאנש ביתך
את ולואה וגיורא די בינך:

ארי תשיצי לעשרא ית כל מע
מעשר עללתך בשתא תליתאה
שנת מעשרא ותתן לליואה לגי
לגיורא ליתמא ולארמלתא וי
וייכלון בקרוך ויסבעון: ותימר
קדם י"י אלהך פליתי קודשא
מעשרא מן ביתא ואף יהבתיה
לליואה ולגיורא ליתמא ולאר
ולארמלתא ככל תפקדתך ד
דפקדתני לא עברית מפקודך
ולא אתנשיתי: לא אכלית במ
באבלי מניה ולא אפלית מניה
בדמסאב ולא יהבית מניה למית
קבלית למימרא די"י אלהי עבד
עבדית ככל

כי תכלה לעשר את כל מעשר תבואתך בשנה השלישית. כשתגמור להפריש מעשר של שנה השלישית קבע זמן הבעור והוידוי בערב הפסח
של שנה הרביעית. שנ' מקצה שלש שנים תוציא וגו' נאמר כאן מקץ ונאמר להלן מקץ שבע שנים לענין הקהל מה להלן רגל אף כאן רגל.
אי מה להלן חג הסוכות אף כאן חג הסוכות. ת"ל כי תכלה לעשר מעשרות של שנה השלישית רגל שהמעשרות כלין בו והוי פסח שהרבה מ
אילנות יש שנלקטין אחר הסוכות נמצאו מעשרות של שלישית כלין בפסח של רביעית וכל מי ששהה מעשרותיו הצריכו הכתוב לבערן מן
הבית. שנת המעשר. שנה שאין נוהג בה אלא מעשר אחד משני מעשרות שנהגו בשתי שנים שלפניה. שבשנה ראשונה ושנייה נוהג בה
מעשר ראשון כמו שנ' כי תקחו מאת בני ישראל את המעשר. ומעשר שני שנ' ואכלת לפני י"י אלהיך מעשר דגנך הרי שני מעשרות. ולמדך
כאן בשנה השלישית שאין נוהג מאותן שני מעשרות אלא האחד ואי זה זה מעשר ראשון ותחת מעשר שני יתן מעשר עני שנ' כאן ונתת ללוי
מעשר שלו הרי מעשר ראשון לגר ליתום ולאלמנה זה מעשר עני ואכלו בשעריך ושבעו. תן להם כדי שביעתן. מכאן אמרו אין פוחתין לעני
בגרן פחות מחצי קב חטים כו'. ואמרת לפני י"י אלהיך. התודה שנתת מעשרותיך. בערתי הקדש מן הבית. זה מעשר שני ונטע רבעי. ולמדך שאם
שהה מעשרותיו של שתי שנים ולא העלם לירושלם שצריך להעלותן עכשיו. וגם נתתיו ללוי. מעשר ראשון. וגם לרבות תרומות ובכורים. לגר
ליתום ולאלמנה. זה מעשר עני. ככל מצותך. נתתים כסדרן לא הקדמתי תרומה לבכורים ולא מעשר לתרומה ולא שני לראשון שהתרומה ק
קרויה ראשית שהיא ראשונה משנעשה דגן וכתיב מלאתך ודמעך לא תאחר לא תשנה את הסדר. ולא עברתי ממצותיך. לא הפרשתי ממין על
שאינו מינו מן החדש על הישן ולא שכחתי. מלברך על הפרשת מעשרות. לא אכלתי באוני ממנו. מכאן שאסור לאונן. ולא בערתי ממנו ב
בטמא. בין שאני טמא והוא טהור בין שאני טהור והוא טמא. והיכן הוזהר על כך לא תוכל לאכול בשעריך זו אכילת טומאה כמה שנ' בפ
בפסולי המוקדשין בשעריך תאכלנו הטמא והטהור וגו' אבל זה לא תוכל לאכול וגו' אכילת שעריך האמור במקום אחר. ולא נתתי ממנו ל
למת. לעשות לו ארון ותכריכין. שמעתי בקול י"י אלהי. הבאתיו לבית הבחירה. עשיתי ככל

אשר צויתני: שמחתי ושמחתי בו. השקיפה ממעון קדשך: עשינו מה שגזרת עלינו עשה אתה מה שעליך לעשות שאמרת אם בחקתי תלכו ונ
ונתתי גשמיכם בעתם. אשר נתתה לנו כאשר נשבעת לאבותינו לתת לנו וקיימת ארץ זבת חלב ודבש. היום הזה יהוה אלהיך מצוך: בכל יום יהיו ב
בעיניך חדשים כאלו בו ביום נצטוית עליהם. ושמרת ועשית אותם: בת קול מברכתו הבאת בכורים היום תשנה לשנה הבאה. האמרת והאמי
והאמירך: אין להם עד מוכיח במקרא ולי נראה שהוא לשון הפרשה והבדלה. הבדלתו לך מאלהי הנכר להיות לך לאלהים והוא הפרישך אליו
מעמי הארץ להיות לו לעם סגלה. כאשר דבר לך: והייתם לי סגלה. ולהיתך עם קדוש כאשר דבר: והייתם לי קדושים. שמור את כל המצוה

אשר צויתני: השקיפה ממעון קדשך מן השמים וברך את
עמך את ישראל ואת האדמה אשר נתתה לנו כאשר נש
נשבעת לאבתינו ארץ זבת חלב ודבש: ס היום
הזה יהוה אלהיך מצוך לעשות את החקים האלה ואת ח
המשפטים ושמרת ועשית אותם בכל לבבך ובכל נפשך:
את יהוה האמרת היום להיות לך לאלהים וללכת בדרכיו
ולשמר חקיו ומצותיו ומשפטיו ולשמע בקלו: ויהוה האמירך
היום להיות לו לעם סגלה כאשר דבר לך ולשמר כל מ
מצותיו: ולתתך עליון על כל הגוים אשר עשה לתהלה ול
ולשם ולתפארת ולהיתך עם קדש ליהוה אלהיך כאשר ד
דבר: ס ויצו משה וזקני ישראל את העם לאמר
שמר את כל המצוה אשר אנכי מצוה אתכם היום: והיה
ביום אשר תעברו את הירדן אל הארץ אשר יהוה אלהיך
נתן לך והקמת לך אבנים גדלות ושדת אתם בשיד: וכתבת
עליהן את כל דברי התורה הזאת בעברך למען אשר ת
תבא אל הארץ אשר יהוה אלהיך נתן לך ארץ זבת חלב
ודבש כאשר דבר יהוה אלהי אבתיך לך: והיה בעברכם
את הירדן תקימו את האבנים האלה אשר אנכי מצוה א
אתכם היום בהר עיבל ושדת אותם בשיד: ובנית שם מזבח
ליהוה אלהיך מזבח אבנים לא תניף עליהן ברזל: אבנים ש

דפקדתני: אסתכי ממדור · קד
קדשך מן שמיא וברך ית עמך
ית ישראל וית ארעא דיהבתא לנ
לנא כמא דקימת לאבהתנא א
ארע עבדא חלב ודבש:

יומא הדין יי׳ אלהך מפקד לך
למעבד ית קימיא האלין וית ד
דיניא ותטר ותעבד יתהון בכל
לבך ובכל נפשך: ית יי׳ חטבת
יומא דין למהוי לך לאלה ול
למהך בארחן דתקנן קדמוהי
ולמטר קימוהי ופקודוהי ודינ
ודינוהי ולקבלא למימריה: ויי׳
חטבך יומא דין למהוי ליה לע
לעם חביב כמה דמלל לך ול
ולמטר כל פקודוהי: ולמתנך
עלאי על כל עממיא דעבד ל
לתושבחא ולשום ולרבו ולמ
ולמהוך עם קדיש קדם יי׳ אלהך
כמא דמלל:

ופקיד משה וסבי ישראל ית עמא
למטר טרן ית כל פקודיא ד
דאנא מפקיד יתכון יומא דין:
ויהי ביומא דתעברון ית ירדנא
לארעא דיי׳ אלהך יהב לך ותק
ותקים לך אבנין רברבן ותסוד
יתהון בסידא: ותכתוב עליהן ית
כל פתגמי אוריתא הדא במע
במעברך בדיל דתיעול לארעא
דיי׳ אלהך יהב לך ארע עבדא
חלב ודבש כמא דמלל יי׳ אלהא
דאבהתך לך: ויהי במעברכון
ית ירדנא תקימון ית אבניא ה
האלין דאנא מפקיד יתכון יומא
דין בטורא דעיבל ותסוד יתהון
בסידא: ותבני תמן מדבחא קד
קדם יי׳ אלהך מדבח אבנין לא
תרים עליהן פרזלא: אבנין

לשון הווה נדרכנו בלשון. והקמות לך בירדן. ואחר כך תוציאו משם אחרות ותבנו מהן מזבח בהר עיבל כשתמצא מונה אומר שלשה מיני אב
אבנים היו שנים עשר בירדן וכנגדן בגלגל וכנגדן בהר עיבל כדאי׳ במסכת סוטה:

באר היטב: בשבעים לשון. הסכת: כתרגומו. היום הזה נהיית לעם: בכל יום יהיו בעיניך כאלו היום באת עמו בברית. לברך את העם: כדאי' במס' סוטה. ששה שבטים עלו לראש הר גרזים וששה לראש הר עיבל והכהנים והלוים והארון למטה באמצע הפכו לוים פניהם כלפי הר גרזים ופתחו בברכה ברוך האיש אשר לא יעשה פסל ומסכה. וגו' ואלו ואלו עונין אמן. חזרו והפכו פניהם להר עיבל ופותחי' ארור האיש אשר יעשה פסל וגו' וכן כולם עד ארור אשר לא יקים. מקלה: מבזה. מזולזל לשון ונקלה אחיך. מסיג: גבול. מחזירו לאחוריו וגונב את הקרקע לשון ונסוג אחור. משגה עור: הסומא בדבר ומשיאו עצה רעה:

שלמות תבנה את מזבח יהוה אלהיך והעלית עליו עולת ל
ליהוה אלהיך: וזבחת שלמים ואכלת שם ושמחת לפני יהוה
אלהיך: וכתבת על האבנים את כל דברי התורה הזאת
באר היטב: ס וידבר משה והכהנים הלוים אל
כל ישראל לאמר הסכת ושמע ישראל היום הזה נהיית ל
לעם ליהוה אלהיך: ושמעת בקול יהוה אלהיך ועשית את
מצותו ואת חקיו אשר אנכי מצוך היום: ס ויצו מ
משה את העם ביום ההוא לאמר: אלה יעמדו לברך את
העם על הר גרזים בעברכם את הירדן שמעון ולוי ויהודה
ויששכר ויוסף ובנימן: ואלה יעמדו על הקללה בהר עיבל
ראובן גד ואשר וזבולן דן ונפתלי: וענו הלוים ואמרו אל כל
איש ישראל קול רם: ס ארור האיש אשר יעשה
פסל ומסכה תועבת יהוה מעשה ידי חרש ושם בסתר וענו
כל העם ואמרו אמן: ס ארור מקלה אביו ואמו
ואמר כל העם אמן: ס ארור מסיג גבול רעהו ואמר
כל העם אמן: ס ארור משגה עור בדרך ואמר כל
העם אמן: ס ארור מטה משפט גר יתום ואלמנה
ואמר כל העם אמן: ס ארור שכב עם אשת אביו כי
גלה כנף אביו ואמר כל העם אמן: ס ארור שכב עם
כל בהמה ואמר כל העם אמן: ס ארור שכב עם

שלמן תבני ית מדבחא דיי' אלהך
ותסק עלוהי עלון קדם יי' אלהך:
ותכוס נכסת קדשין ותיכול ל
לתמן ותחדי קדם יי' אלהך: ותכ
ותכתוב על אבניא ית כל פת
פתגמי אוריתא הדא פרש יא
יאות:
ומליל משה וכהניא ליואי עם
כל ישראל למימר אצית ושמע
ישראל יומא הדין הויתא לעם
קדם יי' אלהך: ותקבל למימרא
דיי' אלהך ותעבד ית פקודוהי
וית קימוהי דאנא מפקד לך יו
יומא דין:
ופקיד משה ית עמא ביומא הה
ההוא למימר: אלין יקומון לב
לברכא ית עמא בטורא דגריזים
במעברכון ית ירדנא שמעון ו
ולוי ויהודה ויששכר ויוסף וב
ובנימין: ואלין יקומון על מל
מלטטיא בטורא דעיבל ראו
ראובן גד ואשר: וזבולן דן ונ
ונפתלי: ויתיבון ליואי ויימרון
לכל אנש ישראל קל רם:
ליט גברא דיעבד צלם ומתכא
מרחק קדם יי' עובד ידי אומנא
ויסוי בסתרא ויתיבון כל עמא
ויימרון אמן: ליט דיקלי
לאבוהי ולאמיה ויימר כל ע
עמא אמן: ליט דישני
תחומא דחבריה ויימר כל עמ
עמא אמן: ליט דיטעי
עוירא באורחא ויימר כל עמא
אמן: ליט דיצלי דין גיור
יתם וארמלא ויימר כל עמא
אמן: ליט דישכוב עם אתת
אבוהי ארי גלי כנפא דאבוהי
ויימר כל עמא אמן: ליט
דישכוב עם כל בעירא ויימר
כל עמא אמן:
ליט דישכוב עם

מכה רעהו בסתר· על לשון הרע הוא אומר· ראיתי ביסודו של ר' משה הדרשן אחד עשר ארורים יש כאן כנגד יא' שבטים· וכנגד שמעון לא כתב ארור לפי שלא היה בלבו לברכו לפני מותו כשברך שאר השבטים לכך לא רצה לקללו· אשר לא יקים· כאן כלל את כל התורה כלה וקבלוה עליהם באלה ובשבועה· שגר אלפיך ולדות בקרך שהבהמה משגרת ממעיה· ועשתרות צאנך כתרגומו· ורבותינו אמרו למה נקרא שמם עשתרות שמעשירות את בעליהן ומחזקות אותן כמשתרות הללו שהן סלעים חזקים· ברוך טנאך· פירותיך· דבר אחר טנאך דבר לח שאתה מסנן בסלים· משארתך· דבר יבש שנשאר בכלי ואינו זב· ברוך אתה בבאך וברוך אתה בצאתך· שתהא יציאתך מן העולם בלא חטא כביאתך לו

אחתו בת אביו או בת אמו ואמר כל העם אמן: ס
ארור שכב עם חתנתו ואמר כל העם אמן: ס ארור
מכה רעהו בסתר ואמר כל העם אמן: ס ארור
לקח שחד להכות נפש דם נקי ואמר כל העם אמן:
ס ארור אשר לא יקים את דברי התורה הזאת
לעשות אותם ואמר כל העם אמן: פ והיה אם
שמוע תשמע בקול יהוה אלהיך לשמר לעשות את כל ם
מצותיו אשר אנכי מצוך היום ונתנך יהוה אלהיך עליון על
כל גויי הארץ: ובאו עליך כל הברכות האלה והשיגך כי
תשמע בקול יהוה אלהיך: ברוך אתה בעיר וברוך אתה ב
בשדה: ברוך פרי בטנך ופרי אדמתך ופרי בהמתך שגר א
אלפיך ועשתרות צאנך: ברוך טנאך ומשארתך: ברוך אתה
בבאך וברוך אתה בצאתך: יתן יהוה את איביך הקמים ע
עליך נגפים לפניך בדרך אחד יצאו אליך ובשבעה דרכים
ינוסו לפניך: יצו יהוה אתך את הברכה באסמיך ובכל ם
משלח ידך וברכך בארץ אשר יהוה אלהיך נתן לך: יקימך
יהוה לו לעם קדוש כאשר נשבע לך כי תשמר את מצות
יהוה אלהיך והלכת בדרכיו: וראו כל עמי הארץ כי שם
יהוה נקרא עליך ויראו ממך: והותרך יהוה לטובה בפרי ב
בטנך ובפרי בהמתך ובפרי אדמתך על האדמה אשר נשבע

אחתיה בת אבוהי או בת אמיה ויימר כל עמא אמן:
ליט דישכוב עם חמתיה ויימר כל עמא אמן:
ליט דימחי חבריה בסתרא ויימר כל עמא אמן:
ליט דיקבל שוחדא לקטל נפש דם זכאי ויימר כל עמא אמן:
ליט דלא יקים ית פתגמי אוריתא הדא למעבד יתהון ויימר כל עמא אמן:
ויהי אם קבלא תקבל למימרא דיי אלהך למטר למעבד ית כל פקודוהי דאנא מפקד לך יומא דין ויתנינך יי אלהך עלאי על כל עממי ארעא: וייתון עלך כל ברכתא האלין וידבקנך ארי תקבל למימרא דיי אלהך:
בריך את בקרתא ובריך את בחקלא: בריך ולדא דמעך ואבא דארעך ולדא דבעירך בקרי תורך ועדרי ענך: בריך סלך ומותרך: בריך את במיעלך ובריך את במפקך:
יתן יי ית בעלי דבבך דקימין עלך מתברין קדמך בארחא חדא יפקון לותך ובשבעה ארחן יערקון מן קדמך: יפקד יי לך ית ברכן באוצרך ובכל אושטות ידך ויברכנך בארעא דיי אלהך יהב לך: יקימנך יי קדמוהי לעם קדיש כמא דקיים לך ארי תטר ית פקודיא דיי אלהך ותהך בארחן דתקנן קדמוהי: ויחזון כל עממי ארעא ארי שמא דיי מתקרי עלך וידחלון מנך: ויותרנך יי לטבא בולדא דמעך ובולדא דבעירך ובאבא דארעך על ארעא דקיים

לפניך· ובשבעה דרכים ינוסו לפניך· כן דרך הנבהלים לברוח מתפזרין לכל צד·

המארה · חסרון · כמו צרעת ממארת · המהומה · שגוש קול · בהלה · שחפת · שבשרו נשוף ונפוח · קדחת · לשון כי אש קדחה באפי · והוא חם של ח
ולים מלוי בלעז שהיא חמה מאד · ובדלקת · חמה יותר מקדחת · ושני חלאים הם · חרחור · חולי המחממו תוך הגוף וצמא תמיד למים ובלעז
אישטרדימנט לשון ועצמי חרה מני חרב · מחר שש · הן שאש · ובחרב · יביאו עליך גייסות · שדפון וירקון · מכת תבואה בשדות · ש· פון רוח קדים
שלירה בלעז · ירקון · יובש ופני התבואה מכסיפין ונהפכין לירקון קמול בלעז · עד אבדך · עד השמידך · עד רתיבר · עד אבור · אומר שתכלה מאליך · והיו
שמיך אשר על ראשך נחשת · קללות הללו משה משי עצמו אמרן ושבתורת כהנים מפי הקבה אמרן כמשמען · ואם לא תשמעו לי ואם תלכו

יְהוָה לַאֲבֹתֶיךָ לָתֶת לָךְ׃ יִפְתַּח יְהוָה לְךָ אֶת־אוֹצָרוֹ הַטּוֹב
אֶת־הַשָּׁמַיִם לָתֵת מְטַר־אַרְצְךָ בְּעִתּוֹ וּלְבָרֵךְ אֵת כָּל־מַעֲשֵׂה
יָדֶךָ וְהִלְוִיתָ גּוֹיִם רַבִּים וְאַתָּה לֹא תִלְוֶה׃ וּנְתָנְךָ יְהוָה לְרֹאשׁ
וְלֹא לְזָנָב וְהָיִיתָ רַק לְמַעְלָה וְלֹא תִהְיֶה לְמָטָּה כִּי־תִשְׁמַע אֶל
מִצְוֹת יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם לִשְׁמֹר וְלַעֲשׂוֹת׃
וְלֹא תָסוּר מִכָּל־הַדְּבָרִים אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוֶּה אֶתְכֶם הַיּוֹם יָמִין
וּשְׂמֹאול לָלֶכֶת אַחֲרֵי אֱלֹהִים אֲחֵרִים לְעָבְדָם׃ פ
וְהָיָה אִם־לֹא תִשְׁמַע בְּקוֹל יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לִשְׁמֹר לַעֲשׂוֹת אֶת
כָּל־מִצְוֹתָיו וְחֻקֹּתָיו אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם וּבָאוּ עָלֶיךָ כָּל־ה
הַקְּלָלוֹת הָאֵלֶּה וְהִשִּׂיגוּךָ׃ אָרוּר אַתָּה בָּעִיר וְאָרוּר אַתָּה ב
בַּשָּׂדֶה׃ אָרוּר טַנְאֲךָ וּמִשְׁאַרְתֶּךָ׃ אָרוּר פְּרִי־בִטְנְךָ וּפְרִי א
אַדְמָתֶךָ שְׁגַר אֲלָפֶיךָ וְעַשְׁתְּרֹת צֹאנֶךָ׃ אָרוּר אַתָּה בְּבֹאֶךָ
וְאָרוּר אַתָּה בְּצֵאתֶךָ׃ יְשַׁלַּח יְהוָה בְּךָ אֶת־הַמְּאֵרָה אֶת־הַמ
הַמְּהוּמָה וְאֶת־הַמִּגְעֶרֶת בְּכָל־מִשְׁלַח יָדְךָ אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה עַד
הִשָּׁמֶדְךָ וְעַד־אֲבָדְךָ מַהֵר מִפְּנֵי רֹעַ מַעֲלָלֶיךָ אֲשֶׁר עֲזַבְתָּנִי׃
יַדְבֵּק יְהוָה בְּךָ אֶת־הַדָּבֶר עַד כַּלֹּתוֹ אֹתְךָ מֵעַל הָאֲדָמָה א
אֲשֶׁר־אַתָּה בָא־שָׁמָּה לְרִשְׁתָּהּ׃ יַכְּכָה יְהוָה בַּשַּׁחֶפֶת וּבַקַּדַּחַת
וּבַדַּלֶּקֶת וּבַחַרְחֻר וּבַחֶרֶב וּבַשִּׁדָּפוֹן וּבַיֵּרָקוֹן וּרְדָפוּךָ עַד־א
אָבְדֶךָ׃ וְהָיוּ שָׁמֶיךָ אֲשֶׁר עַל־רֹאשְׁךָ נְחֹשֶׁת וְהָאָרֶץ אֲשֶׁר־ת
תַּחְתֶּיךָ בַּרְזֶל׃ יִתֵּן יְהוָה אֶת־מְטַר אַרְצְךָ אָבָק וְעָפָר מִן־ה

יי לאבהתך למתן לך: יפתח
יי לך ית אוצריה טבא ית שמיא
למתן מטר ארעך בעדניה ול
ולברכא ית כל עובדי ידך ותו
ותוזיף לעממין סגיאין ואת לא
תזוף: ויתנינך יי תקיף ולא חלש
ותהי ברם לעלא ולא תהי לתח
לתחתא ארי תקבל לפקודיא ד
דיי אלהך דאנא מפקד לך יומא
דין למטר ולמעבר: ולא תסטון
מכל פתגמיא דאנא מפקד ית
יתכון יומא דין לימינא ולשמאלא
למהך בתר טעות עממיא לפ
לפלחהון:
ויהי אם לא תקבל למימרא דיי
אלהך למטר למעבד ית כל פק
פקודוהי וקימוהי דאנא מפקד
לך יומא דין וייתון עלך כל לו
לוטיא האלין וידבקנך: ליט את
בקרתא וליט את בחקלא: ליט
סלך ואצותך: ליט ולדא דמעך
ואבא דארעך בקרי תורך ועד
ועדרי ענך: ליט את במעלך ו
וליט את במפקך: יגרי יי בך
ית מארתא וית שגושיא וית מז
מזופיתא בכל אושטות ידך דת
דתעבד עד דתשתיצי ועד דתיבד
בפ· יע מן קדם בישות עובדך
דשבקתא דחלתי: ידבק יי בך ית
מותא עד דישיצי יתך מעל אר
ארעא דאת עליל לתמן למירתה:
ימחנך יי בשחפתא ובקדחתא
ובדלקתא ובחרחורא ובחרבא
ובשדפונא ובירקונא וירדפנך
עד דתיבד: ויהון שמיא דעלוי
רישך תקיפין כנחשא מלאחתא
מטרא וארעא דתחותך תקיפא
כברזלא מלמעבד פירין: יתן יי
ית מטר ארעך אבקא ועפרא
מן

עפי קרי ובאין הוא אומ' לקול יי אלהיך ידבק יי בך · יככה יי הקל משה ב· קללות לאמרן בלשון יחיד · וגם בקללה זו הקל שבראשונות אומר
שמיכם כברזל וארצכם כנחושה שלא יהו השמים מזיעין כדרך שאין הברזל מזיע ומתוך כך יהא חורב בעולם ותהי הארץ מזיעה כדרך ש
שהנחשת מזיע והיא מרקבת פירותיה · וכאן הוא אומר שמיך נחשת וארצך ברזל שיהיו שמים מזיעין אעפ' שלא ידיקו מטר מכל מקום
לא יהי חורב של אבדן והארץ לא תהי מזיעה כדרך שאין הברזל מזיע ואין הפירות מרקיבין ושכל מקום קללה היא בין שהיא כנחשת בין
שהיא כברזל לא תוציא פירות וכן השמים לא ידיקו מטר · מטר ארצך אבק ועפר · זיקא דבתר מטרא מטר יורד ולא כל צרכו ואין בו כדי
להרבין את העפר · והרוח באה ומעלה את האבק ומכסה את עשב הזרעים שהן לחים מן המים ונדבק בהן ונעשה טיט ומתיבש ומרקיבין

לזועה· לאימה ולזוע שיזועו כל שומעי מכותיך ממך ויאמרו אוי לנו שלא יבא עלינו כדרך שבא על אלו· בשחין מצרים· רע היה מאד לח מבחוץ ויבש מבפנים כדאי׳ בבכורות· גרב· שחין לח· חרס· שחין יבש כחרס· בתמהון לבב· אוטם הלב אסטורדישון בלעז· עשוק· בכל מעשיך יהו ערערי· ישגלנה· לשון שגל פלגש והכתוב כינהו לשבח ישכבנה ותקון סופרי׳ הוא· וזה יחללנו· בשנה הרביעית לאכל פריו· וכלות אליהם· מיצפות אליהם שישובו ואינם שבים כל תוחלת שאינה באה קרויה כליון עינים· לשמה· אסטורדישון כל הרואה· אותך ישום עליך· למשל· כשתבא מכה רעה על אדם יאמרו זו דומה למכת פלוני· ולשנינה· לשון ושננתם ידברו בך וכן תרגומו לשועי לשון· סגור ומיתמהי·

השמים ירד עליך עד השמדך: יתנך יהוה נגף לפני איביך
בדרך אחד תצא אליו ובשבעה דרכים תנוס לפניו והיית
לזעוה לכל ממלכות הארץ: והיתה נבלתך למאכל לכל
עוף השמים ולבהמת הארץ ואין מחריד: יככה יהוה בשחין
מצרים ובעפלים ובגרב ובחרס אשר לא תוכל להרפא: יכ
יככה יהוה בשגעון ובעורון ובתמהון לבב: והיית ממשש ב
בצהרים כאשר ימשש העור באפלה ולא תצליח את ד
דרכיך והיית אך עשוק וגזול כל הימים ואין מושיע: אשה
תארש ואיש אחר ישגלנה בית תבנה ולא תשב בו כרם ח
תטע ולא תחללנו: שורך טבוח לעיניך ולא תאכל ממנו ח
חמרך גזול מלפניך ולא ישוב לך צאנך נתנות לאיביך ואין
לך מושיע: בניך ובנתיך נתנים לעם אחר ועיניך ראות וכ
וכלות אליהם כל היום ואין לאל ידך: פרי אדמתך וכל יג
יגיעך יאכל עם אשר לא ידעת והיית רק עשוק ורצוץ כל
הימים: והיית משגע ממראה עיניך אשר תראה: יככה יהוה
בשחין רע על הברכים ועל השקים אשר לא תוכל להרפא
מכף רגלך ועד קדקדך: יולך יהוה אתך ואת מלכך אשר
תקים עליך אל גוי אשר לא ידעת אתה ואבתיך ועבדת שם
אלהים אחרים עץ ואבן: והיית לשמה למשל ולשנינה בכל
העמים אשר ינהגך יהוה שמה: זרע רב תוציא השדה ומעט

שמיא ייחות עלך עד דתשתיצי: יתנינך יי׳ תביר קדם סנאך באור
באורחא חדא תפוק לותיה ובש
ובשבעא אורחן תערוק מן קדמ
קדמוהי ותהי לזיע לכל מלכות
ארעא: ותהי נבלתך משגרא ל
למיכל לכל עופא דשמיא ולב
ולבעירא דארעא וליתדמניד: ימחינך יי׳ בשחין מצרים ובט
ובטחורין ובגרבא ובחרס יביש
דלא תכול לאתסאה: ימחינך יי׳
בשעממותא ובסמיותא ובשמ
ובשעמימות לבא: ותהי ממשמש
בטיהרא כמא דממשמש עוירא
בקבלא ולא תצלח ית אורחך
ותהי ברם עשיק ואניס כל יו
יומיא וליתדפריק: איתתא תירוס
וגבר אחרן ישכבינה ביתא תב
תבני ולא תתב ביה כרמא תצ
תצוב ולא תחליניה: תורך יהי נ
נכיס לעינך ולא תיכול מניה
חמרך יהי אניס מן קדמך ולא
יתוב לך ענך מסירן לבעלי ד
דבבך ולית לך פריק: בנך ובנ
ובנתך יהיבין לעם אחרן ועינך
חזין ויסופן בגללהון כל יומא
ולית חילא בידך: אבא דארעך
וכל לאותך ייכול עם דלא ידעת
ידעתא ותהי ברם עשיק ורציץ
כל יומיא: ותהי משתטי מחזו ע
עינך דתהי חזי: ימחינך יי׳ בשח
בשחינא בישא על רכובין ועל
שקין דלא תכול לאתסאה מפ
פרסת רגלך ועד מוחך: יגלי
יי׳ יתך וית מלכך דתקים עלך ל
לעם דלא ידעת את ואבהתך ות
ותפלח תמן לעממיא פלחי טע
טעותא אעא ואבנא: ותהי ליצ
לצדו למתל ולשועי בכל עמ
עממיא דידברנך יי׳ לתמן: בר
ברזרע סגי תפיק חקלא וזער

יחסלנו יכלנו ועל שם כך נקרא חסיל שמכלה את הכל. כי ישל ישיר פירותיו לשון ונשל הברזל. יירש הצלצל יעשנו הארבה רש מן הפרי יירש יעני. צלצל מין ארבה. ואי אפשר לפרש יירש לשון ירושה שאם כן היה לו לכתוב יורש ולא לשון הורשה וגירושין שאם כן היה לו לכתוב יוריש. מרב כל בעוד היה לך כל טוב. כאשר ידאה הנשר פתאום ובדרך מעופף ויקלו סוסיו. לא תשמע לשונו לא תכיר לשונו וכן תשמע חלום לפתור אותו. וכן כי שומע יוסף מליץ. עד רדת חומותיך לשון רדוי וכבוש.

תאסף כי יחסלנו הארבה: כרמים תטע ועבדת ויין לא ת
תשתה ולא תאגר כי תאכלנו התלעת: זיתים יהיו לך בכל
גבולך ושמן לא תסוך כי ישל זיתך: בנים ובנות תוליד ולא
יהיו לך כי ילכו בשבי: כל עצך ופרי אדמתך יירש הצלצל:
הגר אשר בקרבך יעלה עליך מעלה מעלה ואתה תרד מ
מטה מטה: הוא ילוך ואתה לא תלונו הוא יהיה לראש וא
ואתה תהיה לזנב: ובאו עליך כל הקללות האלה ורדפוך
והשיגוך עד השמדך כי לא שמעת בקול יהוה אלהיך ל
לשמר מצותיו וחקתיו אשר צוך: והיו בך לאות ולמופת וב
ובזרעך עד עולם: תחת אשר לא עבדת את יהוה אלהיך
בשמחה ובטוב לבב מרב כל: ועבדת את איביך אשר יש
ישלחנו יהוה בך ברעב ובצמא ובעירם ובחסר כל ונתן על
ברזל על צוארך עד השמידו אתך: ישא יהוה עליך גוי מ
מרחק מקצה הארץ כאשר ידאה הנשר גוי אשר לא ת
תשמע לשנו: גוי עז פנים אשר לא ישא פנים לזקן ונער לא
יחן: ואכל פרי בהמתך ופרי אדמתך עד השמדך אשר לא
ישאיר לך דגן תירוש ויצהר שגר אלפיך ועשתרת צאנך עד
האבידו אתך: והצר לך בכל שעריך עד רדת חמתיך ה
הגבהת והבצרות אשר אתה בטח בהן בכל ארצך והצר
לך בכל שעריך בכל ארצך אשר נתן יהוה אלהיך לך:

תכנוש ארי יחסלינה גובא: כ
כרמין תיצוב ותפלח וחמרא ל
לא תשתי ולא תכנוש ארי יכל
תיכלינה תולעתא: זיתין יהון ל
לך בכל תחומך ומשחא לא ת
תסוך ארי יתרון זיתך: בנין ובנן
תוליד ולא יהון לך ארי יהכון
בשביא: כל אילנך ואבא דארעך
יתכנינה סקאה: תותב ערל דב
דבינך יהי סליק עיל מנך לעל
לעילא לעילא ואת תהי נחית לת
לתתא לתתא: הוא יוזפנך ואת
לא תוזפיניה הוא יהי תקיף ואת
תהי חלש: וייתון עלך כל לוט
לוטיא האלין וירדפונך וידבקונך
עד די תשתיצי ארי לא קבלתא
למימרא דיי׳ אלהך למטר פקוד
פקודוהי וקימוהי דפקדך: ויהון
בך לאת ולמופת ובבנך עד על
עלמא: חלף דלא פלחתא קדם
יי׳ אלהך בחדוא ובשפירות לבא
מסגי כלא: ותפלח ית בעלי דב
דבבך דיגרינון יי׳ בך בכפנא
ובצחותא ובערטליותא ובח
ובחסירות כלא ויתן ניר דפרזלא
על צורך עד דישיצי יתך: ייתי
יי׳ עלך עם מרחיק מסיפי אר
ארעא כמא דטאיס נשרא ע
עמא דלא תשמע לישניה: עם
תקיף אפין דלא נסב אפי סבא
ועל יניקא לא מרחים: וייכול ו
ולדא דבעירך ואבא דארעך
עד דתשתיצי דלא ישאר לך עב
עבורא חמרא ומשחא בקרי תו
תורך ועדרי ענך עד דיובד יתך:
ויעיק לך בכל קרוך עד דיכבש
שורך רמיא וכריכיא דאת רחיץ
לאשתזבא בהון בכל ארעך
ויעיק לך בכל קרוך בכל אר
ארעך דיהב יי׳ אלהך לך:

ואכלת בשר בניך במצור ממשמע שיהיו ימי על הע׳ ויהיה שם שיהוק עד רעבון ׃ הרך בך ׃ הרחמני ורך ׃ לבב על בניו תרע עינו בהם להעלי
עינו מהם מתת לאחד מהם מבשר מאחיהם אשר יאכל ׃ וביתר בניו אשר יותיר ׃ מן השחוטין ששחט למאכלו תהא עינו רעה וצרה בהם מליתן
להם ׃ מבשר הנשחטים תרע עינה באיש חיקה ובבנה ובבתה ׃ הגדולים ׃ ובשליתה ׃ בבנים הקטנים בכלן תהא עינה צרה כשתאכל את האחד
שלאחר לאחד מכלה מן הבשר ׃ והפלא ה׳ את מכתך ׃ מופלאות ומובדלות משאר מכות ׃ ונאמנות ׃ לישרך לקיים שליחותן ׃ אשר יגרת ׃ מהם ׃
מפני המכות כשהיו ישראל רואים מכות משונות הבאות על מצרים היו יראים מהם שלא יבואו גם עליהם ׃ ודע שכן כתיב אם שמוע

ואכלת פרי בטנך בשר בניך ובנתיך אשר נתן לך יהוה א
אלהיך במצור ובמצוק אשר יציק לך איבך: האיש הרך בך
והענג מאד תרע עינו באחיו ובאשת חיקו וביתר בניו אשר
יותיר: מתת לאחד מהם מבשר בניו אשר יאכל מבלי הש
השאיר לו כל במצור ובמצוק אשר יציק לך איבך בכל ש
שעריך: הרכה בך והענגה אשר לא נסתה כף רגלה הצג
על הארץ מהתענג ומרך תרע עינה באיש חיקה ובבנה
ובבתה: ובשליתה היוצת מבין רגליה ובבניה אשר תלד כי
תאכלם בחסר כל בסתר במצור ובמצוק אשר יציק לך א
איבך בשעריך: אם לא תשמר לעשות את כל דברי התורה
הזאת הכתבים בספר הזה ליראה את השם הנכבד וה
והנורא הזה את יהוה אלהיך: והפלא יהוה את מכתך ואת
מכות זרעך מכות גדלת ונאמנות וחלים רעים ונאמנים: וה
והשיב בך את כל מדוה מצרים אשר יגרת מפניהם ודבקו
בך: גם כל חלי וכל מכה אשר לא כתוב בספר התורה הז
הזאת יעלם יהוה עליך עד השמדך: ונשארתם במתי מעט
תחת אשר הייתם ככוכבי השמים לרב כי לא שמעת בקול
יהוה אלהיך: והיה כאשר שש יהוה עליכם להיטיב אתכם
ולהרבות אתכם כן ישיש יהוה עליכם להאביד אתכם ול
ולהשמיד אתכם ונסחתם מעל האדמה אשר אתה בא שמה

ותיכול ולדי מעך בסר בנך
ובנתך דיהב לך ײ אלהך בצירא
ובעקא דיעיק לך סנאך: ג
גברא דרכיך בך ודמפנק לח
לחדא תבאש עיניה באחוהי וב
ובאתת קימיה ובשאר בנוהי ד
דישאר: מלמתן לחד מנהון מב
מבסר בנוהי דייכול מדי לא
אשתאר ליה כלא בצירא ובע
ובעקא דיעיק לך סנאך בכל
קרוך: דרכיכא בך ודמפנקא ד
דלא נסיאת פרסת רגלה למח
למחתא על ארעא מפנקו ו
ומרכיכו תבאש עינה בגבר ק
קימה ובברה ובברתה: ובזעיר ב
בנהא דיפקון מנה ובבנהא ד
דתליד ארי תיכלינון בחסירות
כלא בסתרא בצירא ובעקא
דיעיק לך סנאך בקרוך: אם לא
תטר למעבד ית כל פתגמי א
אוריתא הדא דכתיבין בספרא
הדין למדחל ית שמא יקירא ו
ודחילא הדין ית ײ אלהך: ויפרש
ײ ית מחתך וית מחת בנך מחן
רברבן ומהימנן ומרעין בישין
ומהימנן: ויתיב בך ית כל מכ
מכתשי מצרים דדחלת מן קד
קדמיהון וידבקון בך: אף כל
מרע וכל מחא דלא כתיבין ב
בספר אוריתא הדא ייתינון ײ
עלך עד דתשתיצי: ותשתארון
בעם זער חלף דהויתון ככוכבי
שמיא לסגי ארי לא קבלתא ל
למימרא דײ אלהך: ויהי כמא ד
דחדי ײ עליכון לאוטבא לכון
ולאסגאה יתכון כן יחדי ײ ע
עליכון לאובדא יתכון ולשיצאה
יתכון ותטלטלון מעל ארעא
דאת עליל לתמן.

שמע וגו׳ כל המחלה אשר שמתי במצרים לא אשים עליך ׃ ואין מיראין את האדם אלא בדבר שהוא יגור ממנו ׃ יעלם ׃ לשון עליה ׃ ונשארתם
במתי מעט ׃ תחת וגו׳ ׃ מופלא וגו׳ ׃ כן ישיש ה׳ ׃ את אויביכם עליכם להאביד וגו׳ ׃ ונסחתם ׃ לשון עקירה וכן בית גאים יסח ה׳

ועבדת שם אלהים אחרים. כתרגומו לא עבודת אלהות אלא מעלין מס וגולגליות לכומרי ע"ז: ולא תרגיע. לא תנוח. כמו וזאת המרגעה: לב רגז. לב חרד כתרגומו רחיל. כמו שאול שהתה רגזה לך. שמעו עמים ירגזון. מוסרות השמים ירגזו: וכליון עינים. מיחלה לישועה ולא תבא: חייך תלויים לך. על הספק. כל ספק תלוי. שמא אמות היום בחרב הבאה עלינו ורבותינו דרשו זה הלוקח תבואה מן השוק: ולא תאמין בחייך זה הסמוך על הפלטר: בבקר תאמר מי יתן והיה הערב. של אמש: ובערב תאמר מי יתן בקר. של שחרית. שהצרות מחזיקות תמיד וכל שעה מרובה קללתה משלפניה: באניות. בספינות בשביה: והתמכרתם שם לאויביך. אתם מבקשים להיות נמכרים להם לעבדים: ואין קונה. כי יג

לרשתה: והפיצך יהוה בכל העמים מקצה הארץ ועד קצה
הארץ ועבדת שם אלהים אחרים אשר לא ידעת אתה וא
ואבתיך עץ ואבן: ובגוים ההם לא תרגיע ולא יהיה מנוח ל
לכף רגלך ונתן יהוה לך שם לב רגז וכליון עינים ודאבון נ
נפש: והיו חייך תלאים לך מנגד ופחדת לילה ויומם ולא ת
תאמין בחייך: בבקר תאמר מי יתן ערב ובערב תאמר מי
יתן בקר מפחד לבבך אשר תפחד וממראה עיניך אשר ת
תראה: והשיבך יהוה מצרים באניות בדרך אשר אמרתי
לך לא תסיף עוד לראתה והתמכרתם שם לאיביך לעבדים
ולשפחות ואין קנה: ס אלה דברי הברית אשר
צוה יהוה את משה לכרת את בני ישראל בארץ מואב מ
מלבד הברית אשר כרת אתם בחרב: פ
ויקרא משה אל כל ישראל ויאמר אלהם אתם ראיתם את
כל אשר עשה יהוה לעיניכם בארץ מצרים לפרעה ולכל
עבדיו ולכל ארצו: המסות הגדלת אשר ראו עיניך האתת
והמפתים הגדלים ההם: ולא נתן יהוה לכם לב לדעת וע
ועינים לראות ואזנים לשמע עד היום הזה: ואולך אתכם
ארבעים שנה במדבר לא בלו שלמתיכם מעליכם ונעלך
לא בלתה מעל רגלך: לחם לא אכלתם ויין ושכר לא ש
שתיתם למען תדעו כי אני יהוה אלהיכם: ותבאו אל המקום

לירתה: ויבדרינך יי בכל ע
עממיא מסיפי ארעא ועד סיפי
ארעא ותפלח תמן לעממיא פ
פלחי טעותא דלא ידעת את ו
ואבהתך אעא ואבנא: ובע
ובעממיא האנון לא תנוח ולא
יהי מנח לפרסת רגלך ויתן יי
לך תמן לב רחיל וחשכת עינין
ומפחת נפש: ויהון חייך תלן לך
מקבל ותהי תוה בליליא וביממ
ובימם ולא תהימן בחייך: ב
בצפרא תימר מן יתן רמשא
וברמשא תימר מן יתן צפרא
מתווהות לבבך דתהי תוה ומחזו
עינך דתהי חזי: ויתיבנך יי מ
מצרים בספינן בארחא דאמ
דאמרית לך לא תוסף עוד למ
למחזה ותזדבנון תמן לבעלי ד
דבביכון לעבדין ולאמהן וליה
ליה קני: אלין
פתגמי קימא דפקיד יי ית משה
למגזר עם בני ישראל בארעא
דמואב בר מקימא דגזר עמ
עמהון בחורב:

ויקרא משה לכל ישראל ואמר
להון אתון חזיתון ית כל דעבד
יי לעיניכון בארעא דמצרים
לפרעה ולכל עבדוהי ולכל א
ארעיה: נסין רברבין דחזאה ע
עינך אתיא ומופתיא רברביא
האנון: ולא יהב יי לכון לבא
למדע ועינין למחזי ואדנין ל
למשמע עד יומא הדין: ודברית
יתכון ארבעין שנין במדברא ל
לא בליאה כסותכון מנכון וס
וסנך לא ערו מעל רגלך: לח
לחמא לא אכלתון וחמר חדת
ועתיק לא שתיתון בדיל דתד
דתדעון ארי אנא יי אלהכון: ות
ותתון לאתרא

גזרו עליך הרג וכליון: והתמכרתם. בלעז איינדוונטריך בוש. לא יתכן לפרש והתמכרתם בלשון ונמכרתם על ידי מוכרין אחרים מפני שכ
כתוב אחריו ואין קונה: לכרות את בני ישראל. שיקבלו עליהם התורה באלה ובשבועה: מלבד הברית. קללות שבתורת כהנים שנאמרו בסיני: ולא
נתן יי לכם לב לדעת. להכיר את חסדי הקב"ה ולידבק בו: עד היום הזה. שמעתי שאותו היום שנתן משה ספר התורה לבני לוי כמו שכתוב ו
ויתנה אל הכהנים בני לוי. באו כל ישראל לפני משה ואמרו לו משה רבינו אף אנו עמדנו בסיני וקבלנו התורה ונתנה לנו ומה אתה משליט את בני שבט
ובטך עליה ויאמרו לנו יום מחר לא לכם נתנה לנו נתנה. ושמח משה על הדבר ועל זאת אמר להם היום הזה נהיית לעם וגו' היום הזה הב
הבנתי בכם שאתם דבקים וחפצים במקום: ותבאו אל המקום הזה. אתם רואים עצמכם בגדולה ובכבוד. אל תבעטו במקום ואל ירום ל

לבבכם ושמרתם את דברי הברית הזאת· דא׳ ולא נתן ה׳ לכם לב לדעת· שאין אדם עומד על כוף דעתו של רבו וחכמת משנתו עד ארבעים שנה ולפיכך לא הקפיד עליכם המקום עד היום· אבל מכאן ואילך יקפיד ולפיכך ונכרתם את דברי הברית הזאת· וגו׳·

אתם נצבים

מכלת והיה כי תבא·

מלמד שכנסם משה לפני הקב״ה ביום מותו להכניסם בברית· ראשיכם שבטיכם· ראשיכם לשבטיכם· זקניכם ושוטריכם המחשוב חשוב קודם ואחר כך כל איש ישראל· מחטב עציך· מלמד שבאו כנענים להתגייר בימי משה כדרך שבאו גבעונים בי

הזה ויצא סיחן מלך חשבון ועוג מלך הבשן לקראתנו למ
למלחמה ונכם: ונקח את ארצם ונתנה לנחלה לראובני
ולגדי ולחצי שבט המנשי: ושמרתם את דברי הברית הזאת
ועשיתם אתם למען תשכילו את כל אשר תעשון:

פרשה

אתם נצבים היום כלכם לפני יהוה אלהיכם ראשיכם שב
שבטיכם זקניכם ושטריכם כל איש ישראל: טפכם נשיכם
וגרך אשר בקרב מחניך מחטב עציך עד שאב מימיך: לע
לעברך בברית יהוה אלהיך ובאלתו אשר יהוה אלהיך כ
כרת עמך היום: למען הקים אתך היום לו לעם והוא יהיה
לך לאלהים כאשר דבר לך וכאשר נשבע לאבתיך לא
לאברהם ליצחק וליעקב: ולא אתכם לבדכם אנכי כרת
את הברית הזאת ואת האלה הזאת: כי את אשר ישנו פה
עמנו עמד היום לפני יהוה אלהינו ואת אשר איננו פה עמנו
היום: כי אתם ידעתם את אשר ישבנו בארץ מצרים ואת אשר
עברנו בקרב הגוים אשר עברתם: ותראו את שקוציהם ואת
גלליהם עץ ואבן כסף וזהב אשר עמהם: פן יש בכם איש או
אשה או משפחה או שבט אשר לבבו פנה היום מעם יהוה
אלהינו ללכת לעבד את אלהי הגוים ההם פן יש בכם שרש
פרה ראש ולענה: והיה בשמעו את דברי האלה הזאת וה

ת״א

ונפק סיחן מלכא דחשבון ועוג מלכא דמתנן לקדמותנא לאגחא קרבא ומחינון: וכבשנא ית ארעהון ויהבנא לאחסנא לשבט ראובן ולשבט גד ולפלגות שבט שבטא דמנשה: ותטרון ית פתגמי קימא הדין ותעבדון יתהון בדיל דתצלחון ית כל דתעבדון:

פרשת אתם נצבים

אתון קימין יומא דין כלכון קדם ה׳ אלהכון רישיכון שבטיכון סבי סביכון וסרכיכון כל אנש ישראל: טפלכון נשיכון וגיורך דבגו משריתך מלקט אעך עד מלי מיך: לאעלותך בקימא דה׳ אלהך ובמומתיה דה׳ אלהך גזר עמך יומא דין: בדיל לקיימא יתך יומא דין קדמוהי לעם והוא יהוי לך לאלה כמא דמליל לך וכמא דקיים לאבהתך לאברהם ליצחק וליעקב: ולא עמכון בלחודיכון אנא גזר ית קימא הדין וית מומתא הדא: ארי ית מן דאיתוהי הכא עמנא קאים יומא דין קדם ה׳ אלהנא וית מן דליתוהי הכא עמנא יומא דין: ארי אתון ידעתון ית דיתבנא בארעא דמצרים וית דעברנא בגו עממיא דעברתון: וחזיתון ית שקוציהון וית טעותהון אעא ואבנא כספא ודהבא דעמהון: דלמא אית בכון גבר או אתתא או זרעית או שבטא דלביה פני יומא דין מבתר דחלתא דה׳ אלהנא למהך למפלח ית טעות עממיא האינון דלמא אית בכון גבר מהרהר חטאין או זדון: ויהי כמשמעיה ית פתגמי מומתא הדא

בימי יהושע וזהו האמור בגבעונים ויעשו גם המה בערמה ונתנם משה חוטבי עצים ושואבי מים· לעברך· להיות עובר בברית· ולא יתכן לפרשו כמו להעבירך אלא כמו לפסותכם אותם· לעברך בברית· דרך העברה כך היו כורתי בריתות עושין מחיצה מכאן ומחיצה מכאן ועוברים בנתים כמו שנ׳ העגל אשר כרתו לשנים ויעברו בין בתריו· למען הקים אותך היום לו לעם· כל כך הוא נכנס לטרוח למען קיים את אותך לעם· והוא יהיה לך לאלהים· לפי שדבר לך ונשבע לאבותיך שלא להחליף את זרעם באומה אחרת· לכך הוא אוסר אתכם בשבועות הללו שלא תקניטוהו אחר שהוא אינו יכול להבדל מכם· עד כאן פרשתי לפי פשוטה של פרשה· ומדרש אגדה למה נסמכה פרשת אתם נצבים לקללות לפי ששמעו ישראל מאה קללות חסר שתים חוץ מארבעים ותשע שבתורת כהנים· הוריקו פניהם ואמרו מי יוכל לעמוד באלו התחיל משה לפייסן אתם נצבים היום· הרבה הכעסתם למקום ולא עשה אתכם כליה והרי אתם קיימין לפניו היום כיום הזה שהוא קיים והוא מאפיל ומאיר כך האיר לכם וכך עתיד להאיר לכם והקללות והיסורין מקיימין אתכם ומציבין אתכם לפניו· ועוד פרשה של מצבה זו שכיון הם אתם דאיתם אשר עשיתי· דא׳ אתם נצבים לפי שהיו ישראל יוצאין מדרכם לדרכם ממשה ליהושע לפיכך עשה אותם מצבה לזרוס וכן עשה יהושע וכן שמואל התיצבו ואשפטה אתכם כשיצאו מידו ונכנסו לידו של שאול· את אשר איננו פה· אף עם דורות העתידים להיות· כי אתם ידעתם וגו׳ ותראו את שקוציהם· לפי שראיתם האומות עובדי עבודה זרה ושמא הסית לב אחד מכם אותו ללכת אחריהם· פן יש בכם וגו׳ לפיכך אני צריך להשביעכם· ותראו את שקוציהם· על שם שהם מאוסים כשקצים· גלוליהם· מוסרחים כגלל· עץ ואבן· אותן של עץ ושל אבן ראיתם בגלוי לפי שאין הגוי ירא שמא יגנבו· אבל של כסף וזהב עמהם בחדרי משכיתם הם לפי שיראים שמא יגנבו· פן יש

והתברך בלבבו · לשון ברכה יחשוב בלבו ברכת שלום לעצמו לאמר לא יבואוני קללות הללו אך שלום יהיה לי · והתברך · בנדירד שיי בל בלבו כמו והתגלח והתהלל · בשרירות לבי מלך · במראית לבי כמו אשורנו ולא קרוב כלומר מה שלבו רואה לעשות · למען ספות הרוה · לפי שאוסיף לו פורענות על מה שעשה עד הנה בשוגג והייתי מעביר עליהם ועכשיו שעשאם במזיד אני נפרע ממנו אף על השוגג וכן תרגם אונקלוס בדיל לאוספא ליה חטאי שלותא על זדנותא שמוסיף לו מה שגגות על הזדונות · רוה · שוגג שהוא עליה כאדם שכור שעושה שלא מדעת · יעשן · ... ובאמת יעשן אף יי · על ידי כעס ... ועשן יוצא מן האף · וכן עלה עשן באפו ומעפ׳ שמין וז ל

תרגום	מקרא
ויחשב בלביה למימר שלמא יהי לי ארי בהרהור לבי אנא אזיל בדיל לאוספא ליה חטאי שלותא על זדנותא : לא ייבי יי למשבק ליה ארי בכן יתקף רגזא דיי וחמתיה בגברא ההוא וידבקון ביה כל לוטיא דכתיבין בספרא הדין וימחי יי ית שמיה מתחות שמיא : ויפרשניה יי לביש מכל שבטיא דישראל ככל לוטי קימא דכתיבין בספר אוריתא הדין : ויימר דרא בתראה בניכון דיקומון מבתריכון ובר עממין דייתי מארע רחיקא ויחזון ית מחתא דארעא ההיא וית מרעהא דאמרע יי בה : גפריתא ומלחא והיא יקידא כל ארעה לא תזדרע ולא תצמח ולא יסק בה כל עסב כהפכתא דסדם ועמורא אדמא וצבוים דהפך יי ברוגזיה ובחמתיה : ויימרון כל עממיא על מה עבד יי כדין לארעא הדא מה תקוף רוגזא רבא הדין : ויימרון על דשבקו ית קימא דיי אלהא דאבהתהון דגזר עמהון במפקיה יתהון מארעא דמצרים : ואזלו ופלחו לטעות עממיא וסגידו להין דחלן דלא ידעונין ולא מוטיבא להון : ותקיף רוגזא דיי בארעא ההיא לאיתאה עלה ית כל לוטיא דכתיבין בספרא הדין : וטלטילינון יי מעל ארעהון ברגז ובחמא ובתקוף רב ואגליאנון לארע אחרי כיומא הדין : דמטמרן קדם יי אלהנא ודגלין לנא ולבננא עד עלמא למעבד ית כל פתגמי אוריתא הדא :	והתברך בלבבו לאמר שלום יהיה לי כי בשררות לבי אלך למען ספות הרוה את הצמאה : לא יאבה יהוה סלח לו כי אז יעשן אף יהוה וקנאתו באיש ההוא ורבצה בו כל האלה הכתובה בספר הזה ומחה יהוה את שמו מתחת השמים : וה והבדילו יהוה לרעה מכל שבטי ישראל ככל אלות הברית הכתובה בספר התורה הזה : ואמר הדור האחרון בניכם א אשר יקומו מאחריכם והנכרי אשר יבא מארץ רחוקה ור וראו את מכות הארץ ההוא ואת תחלאיה אשר חלה יהוה בה : גפרית ומלח שרפה כל ארצה לא תזרע ולא תצמח ולא יעלה בה כל עשב כמהפכת סדם ועמרה אדמה וצבוים אשר הפך יהוה באפו ובחמתו : ואמרו כל הגוים על מה ע עשה יהוה ככה לארץ הזאת מה חרי האף הגדול הזה : וא ואמרו על אשר עזבו את ברית יהוה אלהי אבתם אשר כ כרת עמם בהוציאו אתם מארץ מצרים : וילכו ויעבדו אלהים אחרים וישתחוו להם אלהים אשר לא ידעום ולא חלק ל להם : ויחר אף יהוה בארץ ההוא להביא עליה את כל הק הקללה הכתובה בספר הזה : ויתשם יהוה מעל אדמתם ב באף ובחמה ובקצף גדול וישלכם אל ארץ אחרת כיום הזה : הנסתרת ליהוה אלהינו והנגלת לנו ולבנינו עד עולם ל לעשות את כל דברי התורה הזאת : ס והיה כי

ויאי

פרי

לפני המקום הכתוב משתיע את האון כדרך שהיא רגילה ויכולה לשתות כפי דרך הארץ · וקנאתו · לשון חמה · אנפרנמינט מחזית לביתה כגן פקסו ואינו מעביר על המדה · הכתובה בספר התורה הזה · ולמעלה הוא אומר בספר התורה הזאת גם כל חלי וכל מכה · וגו הזאת לשון נקבה מוסב אל התורה הזה לשון זכר מוסב אל הספר ועל ידי פסוק הטעמים הן נחלקין לב לשונות בפרשת קללות הטפחא כתובה תחת בספר והתורה הזאת דבוקים זה לזה · לכך אמר הזאת · וכאן הטפחא כתובה תחת התורה נמצא ספר התורה דבוקים זה לזה לפיכך לשון זכר נופל ואחריו שהלשון נופל על הספר · ולא חלק להם · לא נתנם לחלקם · לא ידעום · לא ידעו בהם גבורת אלוה · ומאנקלוס תרגם לא מוטיבא להון לא הטיבו להם שום טובה · ולשון חלק אותו אלוה שבחרו להם לא חלק להם שום נחלה ושום חלק · ויתשם יי · כתרגומו וטלטילינון וכן הנני נותשם מעל אדמתם · הנסתרות ליי אלהינו · ואם תאמרו מה בידינו לעשות אתה מעניש את הרבים על הרהורי היחיד כן יש בכם איש וגו ואחר כך וראו את מכות הארץ והלא אין אדם יודע טמונותיו של חבירו · אין אני מעניש אתכם על הנסתרות שהן ליי אלהינו והוא יפרע מאותו יחיד · אבל הנגלות לנו ולבנינו לבער הרע מקרבנו · ואם לא נעשה דין בהם יענשו את הרבים · נקוד על לנו ולבנינו לדרוש שאף על הנגלות לא ענש את הרבים עד שעברו את הירדן משקבלו עליהם את השבועה בהר גרזים ובהר עיבל ונעשו ערבים זה לזה ·

ושב יי׳ אלהיך את שבותך · היה לו לכתוב והשיב את שבותך רבותינו למדו מכאן כביכול שהשכינה שרויה עם ישראל בצרת גלותם וכשנגאלין הכתיב גאולה לעצמו שהוא ישוב עמהם · ועוד יש לומר שגדול יום קבוץ גליות ובקושי כאלו הוא עצמו צריך להיות אוחז בידיו ממש איש איש ממקומו כענין שנ׳ ואתם תלקטו לאחד אחד בני ישר׳ · ואף בגליות שאר אומות מצינו כן ושבתי את שבות בני עמון · לא נפלאת היא ממך · לא מכוסה היא ממך · כי יפלא · ותרד פלאים · מרי ותכסי · ותרד במטמוניות שכוסה ונכנסה בטמון · לא בשמים היא · שאלו היתה בשמים היית צריכה לעלות אחריה וללמדה ·

יבאו עליך כל הדברים האלה הברכה והקללה אשר נ
נתתי לפניך והשבת אל לבבך בכל הגוים אשר הדיחך יה
יהוה אלהיך שמה: ושבת עד יהוה אלהיך ושמעת בקלו ככל
אשר אנכי מצוך היום אתה ובניך בכל לבבך ובכל נפשך:
ושב יהוה אלהיך את שבותך ורחמך ושב וקבצך מכל הע
העמים אשר הפיצך יהוה אלהיך שמה: אם יהיה נדחך בק
בקצה השמים משם יקבצך יהוה אלהיך ומשם יקחך: וה
והביאך יהוה אלהיך אל הארץ אשר ירשו אבתיך וירשתה
והיטבך והרבך מאבתיך: ומל יהוה אלהיך את לבבך ואת
לבב זרעך לאהבה את יהוה אלהיך בכל לבבך ובכל נפשך
למען חייך: ונתן יהוה אלהיך את כל האלות האלה על א
איביך ועל שנאיך אשר רדפוך: ואתה תשוב ושמעת בקול
יהוה ועשית את כל מצותיו אשר אנכי מצוך היום: והותירך
יהוה אלהיך בכל מעשה ידך בפרי בטנך ובפרי בהמתך ופ
ובפרי אדמתך לטבה כי ישוב יהוה לשוש עליך לטוב כאשר
שש על אבתיך: כי תשמע בקול יהוה אלהיך לשמר מצותיו
וחקתיו הכתובה בספר התורה הזה כי תשוב אל יהוה אל
אלהיך בכל לבבך ובכל נפשך: ס כי המצוה
הזאת אשר אנכי מצוך היום לא נפלאת הוא ממך ולא רח
רחקה הוא: לא בשמים הוא לאמר מי יעלה לנו השמימה

ייתון עלך ית כל פתגמיא האלין
ברכן ולוטין דיהבית קדמך ות
ותתב ללבך בכל עממיא דאג
דאגליך יי׳ אלהך לתמן: ותתוב
לדחלתא דיי׳ אלהך ותקבל למ
למימריה ככל דאנא מפקד לך
יומא דין את ובנך בכל לבך ו
ובכל נפשך: ויתב יי׳ אלהך ית
שבות גלותך וירחם עלך ויתוב
ויכנשנך מכל עממיא דבדרך
יי׳ אלהך לתמן: אם יהון גלותך
בסיפי שמיא מתמן יכנשנך יי׳
אלהך ומתמן יקרבנך: ויעלנך יי׳
אלהך לארעא דירית אבהתך
ותירתה ויוטב לך ויסגנך שגיב
מאבהתך: ויעדי יי׳ אלהך ית ט
טפשות לבך וית טפשות לבא ד
דבנך למרחם ית יי׳ אלהך בכל
לבך ובכל נפשך בדיל חייך:
ויתן יי׳ אלהך ית כל לוטיא האלין
על בעלי דבבך ועל סנאיך ד
דרדפוך: ואת תתוב ותקבל למ
למימרא דיי׳ ותעבד ית כל פק
פקודוהי דאנא מפקד לך יומא
דין: ויותרינך יי׳ אלהך בכל ע
עובדי ידך בולדא דמעך בכ
ובולדא דבעירך ובאבא דאר
דארעך לטבא ארי יתוב יי׳ למ
למחדי עלך לטב כמא דחדי ע
על אבהתך: ארי תקבל למימרא
דיי׳ אלהך למטר פקודוהי וקימ
וקימוהי דכתיבין בספר אורי
אוריתא הדין ארי תתוב לדחל
לדחלתא דיי׳ אלהך בכל לבך וב
ובכל נפשך:
ארי תפקדתא הדא דאנא מפק
מפקד לך יומא דין לא מפרשא
היא מנך ולא רחיקא היא: לא
בשמיא היא למימר מן יסק ל
לנא בשמיא

כי קרוב אליך· התורה נתנה לכם בכתב ובבעל פה· את החיים ואת הטוב· זה תלוי בזה· אם תעשה טוב הרי לך חיים ואם תעשה רע הרי לך המ
מות והכתוב מפרש והולך היאך· אשר אנכי מצוך היום לאהבה· הרי הטוב ובו תלוי וחיית ורבית הרי החיים· ואם יפנה לבבך הרי הרע כי
אבד תאבדון הרי המות· העדותי בכם היום את השמים ואת הארץ· שהם קיימים לעולם וכאשר תקרא אתכם הרעה יהיו עדי שאני התריתי
בכם בכל זאת· ד"א העדותי בכם את השמים אמר להם הקב"ה לישראל הסתכלו בשמים שבראתי לשמש אתכם שמא שנו את מדתם שמא ל
לא עלה גלגל חמה מן המזרח והאיר לכל העולם כענין שנ' וזרח השמש ובא השמש הסתכלו בארץ שבראתי לשמש אתכם שמא שנתה מד

ויקחה לנו וישמענו אתה ונעשנה: ולא מעבר לים הוא לאמר
מי יעבר לנו אל עבר הים ויקחה לנו וישמענו אתה ונעשנה:
כי קרוב אליך הדבר מאד בפיך ובלבבך לעשתו:
ס ראה נתתי לפניך היום את החיים ואת הטוב
ואת המות ואת הרע: אשר אנכי מצוך היום לאהבה את
יהוה אלהיך ללכת בדרכיו ולשמר מצותיו וחקתיו ומשפטיו
וחיית ורבית וברכך יהוה אלהיך בארץ אשר אתה בא שמה
לרשתה: ואם יפנה לבבך ולא תשמע ונדחת והשתחוית
לאלהים אחרים ועבדתם: הגדתי לכם היום כי אבד תא
תאבדון לא תאריכן ימים על האדמה אשר אתה עבר את
הירדן לבוא שמה לרשתה: העדתי בכם היום את השמים
ואת הארץ החיים והמות נתתי לפניך הברכה והקללה וב
ובחרת בחיים למען תחיה אתה וזרעך: לאהבה את יהוה
אלהיך לשמע בקלו ולדבקה בו כי הוא חייך וארך ימיך
לשבת על האדמה אשר נשבע יהוה לאבתיך לאברהם ל
ליצחק וליעקב לתת להם: פרשה

וילך משה וידבר את הדברים האלה
אל כל ישראל: ויאמר אלהם בן מאה ועשרים שנה אנכי
היום לא אוכל עוד לצאת ולבוא ויהוה אמר אלי לא תעבר את
הירדן הזה: יהוה אלהיך הוא עבר לפניך הוא ישמיד את

וייסבה לנא וישמעינגא יתה ונ
ונעבדינה: ולא מעברא לימא
היא למימר מן יעבר לנא לע
לעברא דימא ויסבה לנא וי
וישמעינגא יתה ונעבדינה: ארי
קריב לך פתגמא לחדא בפומך
ובלבך למעבדיה:
חזי דיהבית קדמך יומא דין ית
חיי וית טבתא וית מותא וית ב
בשתא: דאנא מפקד לך יומא
דין למרחם ית יי' אלהך למהך ב
באורחן דתקנן קדמוהי ולמטר
פקודוהי וקימוהי ודינוהי ותי
ותיחי ותסגי ויברכינך יי' אלהך
בארעא דאת עליל לתמן למי
למירתה: ואם יתפני לבך ולא
תקבל ותטעי ותסגוד לטעות ע
עממיא ותפלחינון: חויתי לכון
יומא דין ארי מיבד תיבדון ל
לא תורכון יומין על ארעא ד
דאת עבר ית ירדנא למיעל ל
לתמן למירתה: אסהדית בכון
יומא דין ית שמיא וית ארעא
חיי ומותא יהבית קדמך ברכן
ולטין ותתרעי בחיי בדיל דיה
דתיחי את ובנך: למרחם ית יי'
אלהך לקבלא למימריה ולאתקרבא
לדחלתיה ארי הוא חייך ואורכות
יומך למתב על ארעא דקיים יי'
לאבהתך לאברהם ליצחק וליע
וליעקב למתן להון:

וילך

ואזל משה ומליל ית
פתגמיא האלין עם כל ישראל:
ואמר להון בר מאה ועסרין
שנין אנא יומא דין לית אנא
יכיל עוד למפק ולמיעל ויי'
אמר לי לא תעבר ית ירדנא ה
הדין: יי' אלהך הוא עבר קדמך
הוא ישיצי ית

מדתה שמא זרעתם אותה ולא צמחה או שמא זרעתם חטים והעלתה שעורים ומה אלו שנעשו לא לשכר ולא להפסד אם זוכין אין מקבלין
שכר ואם חוטאין אין מקבלין פורענות לא שנו את מדתם אתם שאם זכיתם תקבלו שכר ואם חטאתם תקבלו פורענות על אחת כמה וכמה: ו
ובחרת בחיים· אני מורה לכם שתבחרו בחלק החיים כאדם האומר לבנו בחר לך חלק יפה בנחלתי ומעמידו על חלק היפה ואומר את זה בר
ברור לך ועל זה נאמר ה' מנת חלקי וכוסי אתה תומיך גורלי· הנחת ידי על גורל הטוב אמר זה קח לך:

חסלת אתם נצבים·

וילך· לא אוכל עוד לצאת ולבוא· יכול שתשש כחו· ת"ל לא כהתה עינו ולא נס לחה· אלא מהו לא אוכל איני רשאי שנטלה ממני
הרשות וניתנה ליהושע· וה' אמר אלי· וזהו פירוש לא אוכל עוד לצאת ולבוא לפי שה' אמר אלי·
אנכי היום· היום מלאו ימי ושנותי ביום זה נולדתי וביום זה אמות· ד"א לצאת ולבוא בדברי תורה מלמד שנסתמו ממנו מסורות המעינות החכמה:

לא ירפך. לא יתן לך רפיון להיות נעזב ממנו: כי אתה תבא את העם הזה. ת"א ארי את תיעול עם עמא הדין משה אמר לו ליהושע זקנים שבדור
עמך הכל לפי דעתן ועצתן אבל הקב"ה אמר ליהושע כי אתה תביא את בני ישראל אל הארץ אשר נשבעתי להם על כרחם הכל תלוי בך ט
ול מקל והך על קדקדן דבר אחד לדור ואין שני דברים לדור: מקץ שבע שנים. בשנה ראשונה של שמטה השמינית. למה קורא אותה שנת
השמטה שעדיין שביעית נוהגת בה בקציר של שביעית היוצא למוצאי שביעית: תקרא את התורה הזאת. המלך היה קורא מתחלת אלה הדב
רים כדאי' במס' סוטה על בימה של עץ שהיו עושין לו בעזרה: האנשים. ללמוד והנשים. לשמוע. והטף. למה באו ליתן שכר למביאיהם.

הַגּוֹיִם הָאֵלֶּה מִלְּפָנֶיךָ וִירִשְׁתָּם יְהוֹשֻׁעַ הוּא עֹבֵר לְפָנֶיךָ כ
כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה׃ וְעָשָׂה יְהוָה לָהֶם כַּאֲשֶׁר עָשָׂה לְסִיחוֹן ול
וּלְעוֹג מַלְכֵי הָאֱמֹרִי וּלְאַרְצָם אֲשֶׁר הִשְׁמִיד אֹתָם׃ וּנְתָנָם
יְהוָה לִפְנֵיכֶם וַעֲשִׂיתֶם לָהֶם כְּכָל־הַמִּצְוָה אֲשֶׁר צִוִּיתִי אֶתְכֶם׃
חִזְקוּ וְאִמְצוּ אַל־תִּירְאוּ וְאַל־תַּעַרְצוּ מִפְּנֵיהֶם כִּי־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ
הוּא הַהֹלֵךְ עִמָּךְ לֹא יַרְפְּךָ וְלֹא יַעַזְבֶךָּ׃ ס וַיִּקְרָא
מֹשֶׁה לִיהוֹשֻׁעַ וַיֹּאמֶר אֵלָיו לְעֵינֵי כָל־יִשְׂרָאֵל חֲזַק וֶאֱמָץ כִּי א
אַתָּה תָּבוֹא אֶת־הָעָם הַזֶּה אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְהוָה ל
לַאֲבֹתָם לָתֵת לָהֶם וְאַתָּה תַּנְחִילֶנָּה אוֹתָם׃ וַיהוָה הוּא הַהֹלֵךְ
לְפָנֶיךָ הוּא יִהְיֶה עִמָּךְ לֹא יַרְפְּךָ וְלֹא יַעַזְבֶךָּ לֹא תִירָא וְלֹא ת
תֵחָת׃ וַיִּכְתֹּב מֹשֶׁה אֶת־הַתּוֹרָה הַזֹּאת וַיִּתְּנָהּ אֶל־הַכֹּהֲנִים בְּנֵי
לֵוִי הַנֹּשְׂאִים אֶת־אֲרוֹן בְּרִית יְהוָה וְאֶל־כָּל־זִקְנֵי יִשְׂרָאֵל׃ וַיְצַו
מֹשֶׁה אוֹתָם לֵאמֹר מִקֵּץ שֶׁבַע שָׁנִים בְּמֹעֵד שְׁנַת הַשְּׁמִטָּה ב
בְּחַג הַסֻּכּוֹת׃ בְּבוֹא כָל־יִשְׂרָאֵל לֵרָאוֹת אֶת־פְּנֵי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ
בַּמָּקוֹם אֲשֶׁר יִבְחָר תִּקְרָא אֶת־הַתּוֹרָה הַזֹּאת נֶגֶד כָּל־יִשׂ
יִשְׂרָאֵל בְּאָזְנֵיהֶם׃ הַקְהֵל אֶת־הָעָם הָאֲנָשִׁים וְהַנָּשִׁים וְהַטַּף
וְגֵרְךָ אֲשֶׁר בִּשְׁעָרֶיךָ לְמַעַן יִשְׁמְעוּ וּלְמַעַן יִלְמְדוּ וְיָרְאוּ אֶת־יְהוָה
אֱלֹהֵיכֶם וְשָׁמְרוּ לַעֲשׂוֹת אֶת־כָּל־דִּבְרֵי הַתּוֹרָה הַזֹּאת׃ וּבְנֵיהֶם
אֲשֶׁר לֹא־יָדְעוּ יִשְׁמְעוּ וְלָמְדוּ לְיִרְאָה אֶת־יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם כָּל־ה
הַיָּמִים אֲשֶׁר אַתֶּם חַיִּים עַל־הָאֲדָמָה אֲשֶׁר אַתֶּם עֹבְרִים אֶת

עממיא האלין מן קדמך ותיר
תינון יהושע הוא עבר קדמך
כמא דמליל ה': ויעבד ה' להון כ
כמא דעבד לסיחון ולעוג מלכי
אמוראה ולארעהון דשיצי יתהון:
וימסרינון ה' קדמיכון ותעבדון
להון ככל תפקידתא דפקידית יתכ
יתכון: תקפו ועלימו לא תדחלון
ולא תתברון מן קדמיהון ארי ה'
אלהך מימריה מדבר קדמך לא
ישבקינך ולא ירחקינך:

וקרא משה ליהושע ואמר ליה
לעיני כל ישראל תקף ועלים ארי
את תיעול עם עמא הדין לארעא
דקיים ה' לאבהתהון למתן להון ואת
ואת תחסנה להון: וה' הוא מדבר
קדמך מימריה יהי בסעדך לא
ישבקינך ולא ירחקינך לא תדחל
ולא תתבר: וכתב משה ית אורי
אוריתא הדא ויהבה לכהניא בני
לוי דנטלין ית ארון קימא דה' ול
ולכל סבי ישראל: ופקיד משה ית
יתהון למימר מסוף שבע שנין ב
בזמן שתא דשמטתא בחגא דמט
דמטליא: במיתי כל ישראל לא
לאתחזאה קדם ה' אלהך באתרא
דיתרעי תקרי ית אוריתא הדא ק
קדם כל ישראל ומשמעיהון: כנוש
ית עמא גבריא ונשיא וטפליא
וגיורך דבקרוך בדיל דישמעון
ובדיל דילפון וידחלון קדם ה' א
אלהכון ויטרון למעבד ית כל פ
פתגמי אוריתא הדא: ובניהון ד
דלא ידעו ישמעון וילפון למד
לדחלא קדם ה' אלהכון כל יומיא
דאתון קימין על ארעא דאתון ע
עברין ית

ואצונו·ואזרזנו·נכר הארץ·גויי הארץ·והסתרתי פני·כמו שאיני רואה בצרתם·ונאצוני·והכעיסוני·וכן כל נאוץ לשון כעס·את השירה הז
זאת·האזינו השמים עד וכפר אדמתו עמו·וענתה השירה הזאת לפניו לעד·שהתריתי בו בתוכה על כל המוצאות אותו· כי לא תשכח מפ
זרעו·הרי זו הבטחה לישראל שאין תורה משתכחת מזרעם לגמרי· ויצו את יהושע בן נון· מוסב למעלה כלפי שכינה כמו שמפורש אל
הארץ אשר נשבעתי להם·

הירדן שמה לרשתה: פ ויאמר יהוה אל משה
הן קרבו ימיך למות קרא את יהושע והתיצבו באהל מועד
ואצונו וילך משה ויהושע ויתיצבו באהל מועד: וירא יהוה
באהל בעמוד ענן ויעמד עמוד הענן על פתח האהל: ויאמר
יהוה אל משה הנך שכב עם אבתיך וקם העם הזה וזנה א
אחרי אלהי נכר הארץ אשר הוא בא שמה בקרבו ועזבני
והפר את בריתי אשר כרתי אתו: וחרה אפי בו ביום ההוא
ועזבתים והסתרתי פני מהם והיה לאכל ומצאהו רעות רבות
וצרות ואמר ביום ההוא הלא על כי אין אלהי בקרבי מצ
מצאוני הרעות האלה: ואנכי הסתר אסתיר פני ביום ההוא
על כל הרעה אשר עשה כי פנה אל אלהים אחרים: ועתה
כתבו לכם את השירה הזאת ולמדה את בני ישראל שימה
בפיהם למען תהיה לי השירה הזאת לעד בבני ישראל:
כי אביאנו אל האדמה אשר נשבעתי לאבתיו זבת חלב וד
ודבש ואכל ושבע ודשן ופנה אל אלהים אחרים ועבדום ונ
ונאצוני והפר את בריתי: והיה כי תמצאן אתו רעות רבות
וצרות וענתה השירה הזאת לפניו לעד כי לא תשכח מפי
זרעו כי ידעתי את יצרו אשר הוא עשה היום בטרם אביאנו
אל הארץ אשר נשבעתי: ויכתב משה את השירה הזאת
ביום ההוא וילמדה את בני ישראל: ויצו את יהושע בן נון

ירדנא לתמן למירתה:
ואמר יי למשה הא קריבו יומך
למימת קרא ית יהושע ואתעתדו
במשכן זמנא ואפקדיניה ואזל
משה ויהושע ואתעתדו במשכן
זמנא: ואתגלי יי במשכנא בעמ
בעמודא דעננא וקם עמודא דע
דעננא על תרע משכנא: ואמר
יי למשה הא את שכיב עם אבה
אבהתך ויקום עמא הדין ויטעי
בתר טעות עממי ארעא דהוא
עלל לתמן ביניהון ישבקון דח
דחלתי וישנון ית קימי דגזרית ע
עמהון: ויתקף רגזי בהון ביומא
ההוא ואירחקנון ואסלק שכנתי
מנהון ויהון לבזא ויערען יתהון
בישן סגיאן ועקן ויימר ביומא
ההוא הלא מדלית שכינת אלהי
ביני ערעוני בישתא האלין: ואנא
סלקא אסלק שכנתי מנהון ביומ'
ההוא על כל בישתא דעבד א
ארי אתפני בתר טעות עממ
עממיא: וכען כתובו לכון ית ת
תושבחתא הדא ואלפה לבני יש
ישראל שויה בפומהון בדיל דת
דתהי קדמי תושבחתא הדא לס
לסהיד בבני ישראל: ארי אעל
אעלינון לארעא דקיימית לאב
לאבהתהון עבדא חלב ודבש
וייכלון וישבעון ויפתקון ויתפנון
בתר טעות עממיא ויפלחון ל
להין וירגזון קדמי וישנון ית קי
קימי: ויהי ארי יערען יתהון בי
בישן סגיאן ועקן ותתב תשבחתא
הדא קדמיהון לסהיד ארי לא ת
תתנשי מפום בניהון ארי גלי ק
קדמי יצרהון דאנון עבדין יומא
דין עד דלא אעלינון לארעא ד
דקיימית: וכתב משה ית תשבחתא
הדא ביומא ההוא ואלפה לבני
ישראל: ופקיד ית יהושע בר נון

לקוח· כמה והנה ספור הלוך · מישר ארון ברית ה'· במלקו בן חכמי ישראל בבבא בתרא יש שהם אומרים דף היה בולט מן הארון מבחוץ ושם היה מונח ויש אומרים מצד הלוחות היה מונח בתוך הארון· הקהילו לי· ולא תקעו היום בחצוצרות להקהיל את הקהל לפי שכתוב עשה לך ולא השליט יהושע עליהם ואף בחייו נגנזו ביום מותו לקיים ואין שלטון ביום המות · ואעידה בם את השמים ואת הארץ· ואם תאמר הרי כבר העיד למעלה העידותי בכם היום וגו' · לישראל אמר אבל לשמים ולארץ לא אמר ועכשיו בא לומר האזינו השמים וגו' · אחרי מותי כי השחת תשחיתון· והרי כל ימות יהושע לא השחיתו שנאמר ויעבדו העם את ה' כל ימי יהושע· מכאן שתלמידו של אדם חביב עליו כגופו· כל זמן שיהושע חי היה נראה למשה כאלו

ופקיד ית יהושע בר נון ואמר תקף ועלם ארי את תעיל ית בני ישראל לארעא דקיימית להון ומימרי יהי בסעדך: והוה כד שיצי משה למכתב ית פתגמי אוריתא הדא על ספרא עד דשלימו: ופקיד משה ית ליואי נטלי ארון קימא דיי למימר: סבו ית ספרא דאוריתא הדין ותשוון יתיה מסטר ארון קימא דיי אלהכון ויהי תמן בך לסהיד: ארי אנא ידענא ית סרבנותך וית קדלך קשיא הא עד דאנא קיים עמכון יומא דין מסרבין הויתון קדם יי ואף בתר דאמות: אכנישו לותי ית כל סבי שבטיכון וסרכיכון ואמליל קדמיהון ית פתגמיא האלין ואסהד בהון ית שמיא וית ארעא: ארי ידענא בתר דאמות ארי חבלא תחבלון ותסטון מן אורחא דפקידית יתכון ותערע יתכון בישתא בסוף יומיא ארי תעבדון ית דביש קדם יי לארגזא קדמוהי בעובדי ידיכון: ומליל משה קדם כל קהלא דישראל ית פתגמי תשבחתא הדא עד דשליטו:

וַיְצַו אֶת־יְהוֹשֻׁעַ בִּן־נוּן וַיֹּאמֶר חֲזַק וֶאֱמָץ כִּי אַתָּה תָּבִיא אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶל הָאָרֶץ אֲשֶׁר־נִשְׁבַּעְתִּי לָהֶם וְאָנֹכִי אֶהְיֶה עִמָּךְ׃ וַיְהִי כְּכַלּוֹת מֹשֶׁה לִכְתֹּב אֶת־דִּבְרֵי הַתּוֹרָה־הַזֹּאת עַל־סֵפֶר עַד תֻּמָּם׃ וַיְצַו מֹשֶׁה אֶת־הַלְוִיִּם נֹשְׂאֵי אֲרוֹן בְּרִית־יְהוָה לֵאמֹר׃ לָקֹחַ אֵת סֵפֶר הַתּוֹרָה הַזֶּה וְשַׂמְתֶּם אֹתוֹ מִצַּד אֲרוֹן בְּרִית־יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם וְהָיָה שָׁם בְּךָ לְעֵד׃ כִּי אָנֹכִי יָדַעְתִּי אֶת־מֶרְיְךָ וְאֶת־עָרְפְּךָ הַקָּשֶׁה הֵן בְּעוֹדֶנִּי חַי עִמָּכֶם הַיּוֹם מַמְרִים הֱיִתֶם עִם־יְהוָה וְאַף כִּי־אַחֲרֵי מוֹתִי׃ הַקְהִילוּ אֵלַי אֶת־כָּל־זִקְנֵי שִׁבְטֵיכֶם וְשֹׁטְרֵיכֶם וַאֲדַבְּרָה בְאָזְנֵיהֶם אֵת הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה וְאָעִידָה בָּם אֶת־הַשָּׁמַיִם וְאֶת־הָאָרֶץ׃ כִּי יָדַעְתִּי אַחֲרֵי מוֹתִי כִּי־הַשְׁחֵת תַּשְׁחִתוּן וְסַרְתֶּם מִן־הַדֶּרֶךְ אֲשֶׁר צִוִּיתִי אֶתְכֶם וְקָרָאת אֶתְכֶם הָרָעָה בְּאַחֲרִית הַיָּמִים כִּי־תַעֲשׂוּ אֶת־הָרַע בְּעֵינֵי יְהוָה לְהַכְעִיסוֹ בְּמַעֲשֵׂה יְדֵיכֶם׃ וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה בְּאָזְנֵי כָּל־קְהַל יִשְׂרָאֵל אֶת־דִּבְרֵי הַשִּׁירָה הַזֹּאת עַד תֻּמָּם׃

פרשה

הַאֲזִינוּ הַשָּׁמַיִם וַאֲדַבֵּרָה	וְתִשְׁמַע הָאָרֶץ אִמְרֵי־פִי׃
יַעֲרֹף כַּמָּטָר לִקְחִי	תִּזַּל כַּטַּל אִמְרָתִי
כִּשְׂעִירִם עֲלֵי־דֶשֶׁא	וְכִרְבִיבִים עֲלֵי־עֵשֶׂב׃
כִּי שֵׁם יְהוָה אֶקְרָא	הָבוּ גֹדֶל לֵאלֹהֵינוּ׃
הַצּוּר תָּמִים פָּעֳלוֹ	כִּי כָל־דְּרָכָיו מִשְׁפָּט

פרשת האזינו

אציתו שמיא ואמליל ותשמע ארעא מימרי פומי: יבסם כמטרא אלפני יתקבל כטלא מימרי כרוחי מטרא דנשבין על דתאה וכרסיסי מלקושא דרוון על עסבא: ארי בשמא דיי אנא מצלי הבו רבותא קדם אלהנא: תקיפא דשלמין עובדוהי ארי כל אורחתיה דינא

הוא חי · השלח וילך· **האזינו** השמים· שאני מתרה בהם בישראל ותהיו עדים בדבר שכך אמרתי להם שאתם תהיו עדים· וכן ותשמע הארץ· ולמה העיד בהם שמים וארץ אמר משה אני בשר ודם למחר אני מת אם יאמרו ישראל לא קבלנו עלינו הברית מי בא ומכחישם לפיכך העיד בהם שמים וארץ עדים שהן קיימין לעולם· ועוד שאם יזכו יבואו העדים ויתנו שכרם הגפן תתן פריה והארץ תתן יבולה והשמים יתנו טלם · ואם יתחייבו תהיה בהם יד העדים תחלה ועצר את השמים והאדמה לא תתן את יבולה ואחר כך ואבדתם מהרה על ידי האומות· יערוף כמטר לקחי· זו היא העדות שתעידו שאני אומר בפניכם תורה שנתתי לישראל שהיא חיים לעולם כמו שהמטר חיים לעולם· יערוף לשון יטיף וכן יערפו טל · כשעירים· לשון רוח סערה· ... כרבבים· טיפי מטר ... כי שם ה' אקרא· הרי כי משמש בלשון כאשר כמו כי תבואו אל הארץ כשאקרא ואזכיר שם ה' אתם הבו גדל לאלהינו וברכו שמו· מכאן שעונין ברוך שם כבוד מלכותו אחר ברכה שבמקדש· **הצור תמים פעלו** אע"פ שהוא חזק כשמביא פורענות על עוברי רצונו לא בשטף הוא מביא אלא בדין כי תמים פעלו· ...

215

אל אמונה · לשלם לצדיקים צדקתם לעולם הבא ואעפ״י שמאחר את תגמולם סופו לאמן את דבריו · ואין עול · אף לרשעים משלם שכר צדקתם בעולם הזה · צדיק וישר הוא · הכל מצדיקים עליהם את דינו וכך ראוי וישר להם · צדיק מפי הבריות וישר הוא וראוי להצדיקו · שחת לו · [illegible] כתרגו׳ חבילו להון ולא ליה · בניו מומם · בניו היו והשחתה שהשחיתו היא מומם · מומם של בניו היה ולא מומו שלו · דור עקש · עקום ומעוקל כמו ואת הישרה יעקשו · ובלשון משנה תולדה עקומה עקושה ועקושה · ופתלתל · אנטורטילייש כפתיל הזה שגודלין אותו ומקיפים סביב סביבות הגדיל · פתלתול · מן התיבות הכפולות כמו ירקרק אדמדם סחרחר סגלגל · הלה׳ תגמלו זאת · לשון תימה וכי לפניו אתם מעציבין ש

אל אמונה ואין עול צדיק וישר הוא:
שחת לו לא בניו מומם דור עקש ופתלתל:
הליהוה תגמלו זאת עם נבל ולא חכם
הלא הוא אביך קנך הוא עשך ויכננך:
זכר ימות עולם בינו שנות דר ודר
שאל אביך ויגדך זקניך ויאמרו לך:
בהנחל עליון גוים בהפרידו בני אדם
יצב גבלת עמים למספר בני ישראל:
כי חלק יהוה עמו יעקב חבל נחלתו:
ימצאהו בארץ מדבר ובתהו ילל ישמן
יסבבנהו יבוננהו יצרנהו כאישון עינו:
כנשר יעיר קנו על גוזליו ירחף
יפרש כנפיו יקחהו ישאהו על אברתו:
יהוה בדד ינחנו ואין עמו אל נכר:

להא מהימנא דמן קדמוהי עוולא לא נפקין מן קדם דזכאי וקשיט הוא: חבילו להון לא ליה בניא דפלחו לטעותא דרא דאשני עובדוהי ואשתניאו: הא קדם יי׳ אתון גמלין דא עמא ד דקבילו אוריתא ולא חכימו ה הלא הוא אבוך ואת דליה הוא עבדך ואתקנך: אדכר יומין ד דמן עלמא אסתכלו בשני דר ודר שאל לאבוך ויחוי לך סב סבך ויימרון לך: באחסנא עלאה עממיא בפרשותיה בני אנשא קיים תחומי עממיא למ למנין בני ישראל: ארי חולקיה דיי׳ עמיה יעקב עדב אחסנתיה: ספק צורכיהון במדברא ובבית צחותא אתר דלית מיא אשרינון סחור סחור לשכינתיה אלפינון פתגמי אוריתיה נטרינון כבבת עיניהון: כנשרא דמחיש לקניה על בנוהי מתחופף פרס גדפוהי מקבלהון לנטלהון על תקוף אברוהי: יי׳ בלחודיהון ע עתיד לאשריותהון בעלמא דה דהוא עתיד לחדתא ולא יתקיים קדמוהי פלחן טעון:

שיש בידו ליפרע מכם ושהטיב לכם בכל הטובות · עם נבל · ששכחו את העשוי להם · ולא חכם · להבין את הנולדות שיש בידו להיטיב ולהרע · הלא הוא אביך קנך · שקנאך שקנך בקן הסלעים ובארץ חזקה שתקנך בכל מיני תקנה · הוא עשך · אומה באומות · ויכוננך · אתרי כן בכל מיני בסיס וכן · מכם כהנים מכם נביאים ומכם מלכים כרך שהכל בו · זכור ימות עולם · מה עשה בראשונים שהכעיסו לפניו · בינו שנות דור ודור · דור אנוש שהציף עליהם מי אוקינוס ודור המבול ששטפן · דא״ל נתתם לבכם על שעברו · בינו שנות דור ודור להבא שיש בידו להטיב לכם ולהנחיל לכם ימות המשיח והעולם הבא · שאל אביך · אלו הנביאים שנקראים אבות כמו שנ׳ באליהו אבי אבי רכב ישראל · זקניך · אלו הח חכמים · ויאמרו לך · הראשונות · בהנחל עליון גוים · כשהנחיל הקב״ה למכעיסיו את חלקם הציפן ושטפם · בהפרידו בני אדם · כשהפיץ דור הפלגה היה בידו להעבירם מן העולם ולא עשה כן אלא יצב גבולות עמים · קיימם ולא אבדם · למספר בני ישראל · בשביל מספר בני ישראל שעתידין לצאת מבני שם ולמספר שבעים נפש של בני ישראל שירדו למצרים הציב גבולות עמים · שבעים לשון · כי חלק יי׳ עמו · למה כל זאת לפי שהיה חלקו כבוש ביניהם ועתיד לצאת ומי הוא חלקו עמו ומי הוא עמו יעקב חבל נחלתו · והוא השלישי באבות המשולש בשלש זכיות זכות אבי אביו וזכות אביו וזכותו הרי שלשה כחבל הזה שהוא עשוי בשלשה גדילים הוא ובניו היו לו לנחלה ולא ישמעאל בן אברהם ולא עשו בנו של יצחק · ימצאהו בארץ מדבר · אותם מצא לו נאמנים בארץ המדבר שקבלו תורתו ומלכותו עלו מה שלא עשו ישמעאל ועשו שנ׳ וזרח משעיר למו · הופיע מהר פארן · ובתהו ילל ישימון · ארץ ציה ושממה מקום יללת תנינים ובנות יענה אף שם נמשכו אחר האמונה ולא אמרו למשה היאך נצא למדברות מקום ציה ושממון כענין שנ׳ לכתך אחרי במדבר · יסובבנהו · שם סבבן והקיפן בענני׳ כבוד ברגלים לארבע רוחות · סבבן בהגבלת ההר · כפאהו עליה כגיגית · יבוננהו · שם בתורה ובינה · יצרנהו · מנחש שרף ועקרב ומן האומות · כאישון עינו · הוא השחור שבעין שהמאור יוצא הימנו · ואונקלוס תרגם ימצאהו יספקהו כל צרכו במדבר כמו ומצא להם לא ימצא לנו ההר · אשר אשרינון סחור לשכינתיה · אהל מועד באמצע וארבעה דגלים לד׳ רוחות · כנשר יעיר קנו · נהגם ברחמים ובחמלה · הנשר רחמני על בניו ואינו נכנס לקנו פתאם עד שהוא מקשקש ומטרף על בניו בכנפיו בין אילן לאילן בין שוכה לחברתה כדי שיעורו בניו ויהא בהם כח לקבל · יעיר קנו · יעורר בניו · על גוזליו ירחף · אינו מכביד עצמו עליהם אלא מחופף נוגע ואינו נוגע אף הקב״ה שדי לא מצאנוהו שגי שגיא כח כשבא ליתן תורה לא נגלה עליהם מרוח אחד אלא מארבע רוחות מסיני בא וזרח משעיר הופיע מהר פארן אלוה מתימן יבא · זו רוח רביעית · יפרש כנפיו יקחהו · כשבא ליטלו ממקום למקום אינו נוטלו ברגליו כשאר עופות לפי ששאר עופות יראים מן הנשר שהוא מגביה לעוף ופורח עליהם לפיכך נושאו ברגליו מפני הנשר אבל הנשר אינו ירא אלא מן החץ לפיכך נושאו על כנפיו אומר יכנס החץ בי ולא יכנס בבני אף הקב״ה ואשא אתכם על כנפי נשרים כשנסעו מצריים אחריהם והשיגום על הים היו זורקים בהם חיצים ואבני בליסטראות ויסע מלאך האלהים וגו׳ ויבא בין מחנה מצרים וגו׳ · יי׳ בדד · יי׳ בטח ובדד נהגם במדבר · ואין עמו אל נכר · לא היה כח באחד מכל אלהי הגוים להראות כחו ולהלחם עמהם · ורבותי׳ דרשוהו על העתיד וכן תרגם אונקלוס ואני אומ׳ דברי תוכחה הם להעיד השמים והארץ שהיא השירה לעד שסופן לבגוד ולא יזכרו הראשונות שעשה להם ולא הנולדות שהוא עתיד לעשות להם לפיכך צריך ליישב הדבר לכאן

ולמען יוכל הצבינן מוטב על וכור ישות שולם בימי שנות דור ודור כן עשה להם וכן עתיד לעשות כל זה היה להם לזכור · ירכיבהו על במ
במותי ארץ · כל המקרא כתרגומו · ירכיבהו על שם שארץ ישראל גבוהה מכל הארצות · ויאכל תנובות שדי · אלו פירות ארץ ישראל שקלים ל
לנוע ולהצבשל מכל פירות הארצות · וינקהו דבש מסלע · מעשה באחד שאמר לבנו בסכני הבא לי קציעות מן החבית הלך ומצא הדב
הדבש צף על פיה אמר לו זו של דבש היא אמר לו הושיט ידך לתוכה ואתה מעלה קציעות מתוכה · ושמן מחלמיש צור · אלו זיתים של גוש חלב
חמאת בקר וחלב צאן · זה היה בימי שלמה שנאמר עשרה בקר בריאים ועשרים בקר רעי ומאה צאן · עם חלב כרים · זה היה בימי עשרת השבטים

אשריניון על תקפי ארעא ואוכלינון ביזת סנאיהון ויהב להון ביזת שליטי קרוין ונכסי יתבי כרכין תקיפין: יהב להון ביזת מלכיהון ושליטיהון עם עותר רברבניהון ותקיפיהון עם פטמי ודכריהון ותכבשיהון עם ביזת חיליהון וסעריהון ודם גבריהון יתאשד כמיא: ועתר ישראל ובעט אצלח תקף קנה נכסין שבק פולחן אלהא דעבדיה וארגיז קדם תקיפא דפרקיה: אקניאו קדמוהי בפלחן טעון בתועבתא ארגיזו קדמוהי: דבחו לשדין דלית בהון צרוך דחלן דלא ידעונון חדתן דמקריב אתעבידא דלא אתעסקו בהון אבהתכון: דחלא תקיפא דברך אתנשיתא שבקתא פלחן אלהא דעבדך: וגלי קדם ה' ותקף רגזיה מדי ארגיזו קדמוהי בנין ובנן: ואמר אסלק שכנתי מנהון גלי קדמי מה יהי בסופהון ארי דרא דהפכין אנון בנין דלית בהון הימנו: אנון אקניאו קדמי בלא דחלא ארגיזו קדמי בטעותהון ואנא אקניאנון בלא עם בעמא טפשא ארגזינון: ארי קידום תקיף כאשא נפק מן קדמי ברגז ושיצי עד שאול ארעיתא ושיציאת ארעא ועללתה ושיצי עד סיסי טוריא: אסיף עליהון בישן

ירכבהו על במותי ארץ ויאכל תנובת שדי
וינקהו דבש מסלע ושמן מחלמיש צור:
חמאת בקר וחלב צאן עם חלב כרים ואילים
בני בשן ועתודים עם חלב כליות חטה
ודם ענב תשתה חמר: וישמן ישרון ויבעט
שמנת עבית כשית ויטש אלוה עשהו
וינבל צור ישעתו: יקנאהו בזרים
בתועבת יכעיסהו: יזבחו לשדים לא אלה
אלהים לא ידעום חדשים מקרב באו
לא שערום אבתיכם: צור ילדך תשי
ותשכח אל מחללך: וירא יהוה וינאץ
מכעס בניו ובנתיו: ויאמר אסתירה פני מהם
אראה מה אחריתם כי דור תהפכת המה
בנים לא אמן בם: הם קנאוני בלא אל
כעסוני בהבליהם ואני אקניאם בלא עם
בגוי נבל אכעיסם: כי אש קדחה באפי
ותיקד עד שאול תחתית ותאכל ארץ ויבלה
ותלהט מוסדי הרים: אספה עלימו רעות

שנאמר אוכלים כרים מצאן · חלב כליות חטה · זה היה בימי שלמה שנאמר ויהי לחם שלמה וגו' · ודם ענב תשתה חמר · בימי עשרת השבטים שנאמר השו
השותים במזרקי יין · במותי ארץ · לשון גובה · שדי · לשון שדה · חלמיש צור · תקפו וחוזקו של סלע · כשאינו דבוק לתיבה של אחריו נקוד חלמיש ו
וכשהוא דבוק נקוד חלמיש · חמאת בקר · הוא שומן הנלקט על גבי החלב · וחלב צאן · וכשהוא דבוק נקוד חלב כמו בחלב אמו · כרים · כבשים
ואילים · כמשמעו · בני בשן · שמנים היו · כליות חטה · חטים שמנים ככליות וגסין ככוליא · ודם ענב · היה שותה טוב וטעם יין חשוב · חמר · יין ב
בלשון ארמי · חמר · אין זה שם דבר אלא לשון מסובה בטעם ויונוס בלעז · ועוד יש לפרש שני מקראות הללו אחר תרגומו של אונקלוס · אש
אשריניון על תקפי ארעא · וגו' עבית · לשון עובי · כשית · כמו כסית לשון כי כסה פניו בחלבו כאדם ששמן מבפנים וכסליו נכפלים שבחוץ ו
וכן הוא אומר ויעש פימה עלי כסל · כשית · יש לשון קל בלשון כסוי כגון וכוסה קלון ערום ואם כתב כסית דגש היה במשמע כסית את אחרים
וינבל צור ישועתו · בזהו וביזהו שנאמר ואחוריהם אל היכל ה' וגו' ואין נבול גדול מזה · יקניאוהו · הבעירו חמתו וקנאתו · בתועבות · במעשה תעב
תועבים כגון משכב זכור וכשפים שנאמר בהם תועבה · לא אלה · כתרגומו דלית בהון צרוך אלו היה בהם צורך לא היתה קנאה כפולה כמות עכשיו
חדשים מקרוב באו · אפילו האומות לא היו רגילין בהם גוי שהיה רואה אותם היה אומר זה צלם יהודי · לא שערום אבותיכם · לא יראו מהם לא
עמדה שערותם מפניהם דרך שערות האדם לעמוד מחמת יראה כך נדרש בספרי ויש לפרש עוד שערום לשון ושעירים ירקדו שם · שעירים · הם
שדים · לא ראו אבותיכם שעירים הללו · תשי · תשכח · ורבותינו דרשו כשבא להיטיב לכם אתם מתישין כחו מלהיטיב לכם · אל
מחוללך · מוציאך מרחם לשון יחולל אילות · חיל כיולדה · מה אחריתם · מה תעלה בהם בסופם · כי דור תהפוכות המה · מהפכין רצוני לכעס · ל
לא אמון בם · אין גידולי ניכרין בהם כי הוריתים דרך הטוב וסרו ממנה · אמון · לשון ויהי אומן נוריטורה בלעז · דבר אחר אמון לשון אמונה כתרגומו
אמרו בסיני נעשה ונשמע ולשעה קלה בטלו הבטחתם ועשו העגל · קנאוני · הבעירו חמתי · בלא אל · בדבר שאינו אלוה · בגוי נבל · באומה שאין
לה שם כן אומר כשדים זה העם לא היה · בעשו הוא אומר בזוי אתה מאד · בגוי נבל אכעיסם · וכן הוא אומר נבל בלבו אין אלהים
קדחה באפי · בערה · ותיקד · בכם עד היסוד · ותאכל ארץ ויבולה · ארצכם ויבולה · ותלהט ירושלים המיוסדת על ההרים שנאמר ירושלים הרים סביב לה · אספה עליהמו ר

חצי אכלה בם· כל חצי משלים בהם וקללה זו לברכה היא חצי כלים והם אינם כלים· מזי רעב· אונקלוס תרגם נפיחי כפן ואין לי עד מוכיח עליו· ומשמו של ר׳ יהודה הדרשן שמעתי שעירי רעב אדם כחוש מגדל שער על בשרו· מזי לשון שער מזייא דהוה מהפך ב במזייה· ולחומי רשף· השדים נלחמו בם כמו ובני רשף יגביהו עוף· והם שדים· וקטב מרירי· וכריתות שד ששמו מרירי· קטב· כריתה כמו אהי קטבך שאול· ושן בהמות· מעשה היה והיו הרחלים נושכין וממיתין· חמת זוחלי עפר· ארס נחשים המהלכים בגחונן על העפר כמים הזוחלים על הארץ· זחילה לשון מרוצת המים על העפר וכן כל מרוצת דבר המשתפך על העפר והולך· מחוץ תשכל חרב· מחוץ לעיר השכ

חצי אכלה בם: | מזי רעב ולחמי רשף
וקטב מרירי | ושן בהמת אשלח בם
עם חמת זחלי עפר: | מחוץ תשכל חרב
ומחדרים אימה | גם בחור גם בתולה
יונק עם איש שיבה: | אמרתי אפאיהם
אשביתה מאנוש זכרם: | לולי כעס אויב אגור
פן ינכרו צרימו | פן יאמרו ידינו רמה
ולא יהוה פעל כל זאת: | כי גוי אבד עצות המה
ואין בהם תבונה: | לו חכמו ישכילו זאת
יבינו לאחריתם: | איכה ירדף אחד אלף
ושנים יניסו רבבה | אם לא כי צורם מכרם
ויהוה הסגירם: | כי לא כצורנו צורם
ואיבינו פלילים: | כי מגפן סדם גפנם
ומשדמת עמרה | ענבמו ענבי רוש
אשכלת מררת למו: | חמת תנינם יינם
וראש פתנים אכזר: | הלא הוא כמס עמדי
חתום באוצרתי: | לי נקם ושלם

שכתשי אגרי בהון: נפיחי כפן
ומכולי עוף וכתישי רוחין בישין
ושן חות ברא אגרי בהון עם
חמת תניניא דזחלין בעפרא:
שברא תכל חרבא ומתווכא
תרגת מותא אף עולימיהון
אף עולימתהון ינקיהון עם
אנש סביהון: אמרית יחול
רגזי עליהון ואשיצינון אבטל
מבני אנשא דוכרנהון: אלו לא פון
רגזא דסנאה כניש דלמא
יתרברבון בעיל דבבא דלמא
יימרון ידנא תקפת לנא
ולא מן קדם יי׳ הוה
כל דא: ארי עם מאבדי
עיצא אנון ולית בהון
סכלתנו: אלו חכימו אסתכלו
ברא בהדא יהי ב בסופיהון:
איכדין ירדוף חד לאלפא
ותרין יערקון לרבותא אלהין
תקיפיהון מסרינון ויי׳
אשלימינון: ארי לא כתקפנא
תקפהון ובעלי דבבנא
הוו דיננא: ארי כפורענות
עמא דסדום פורענותהון
ולקותהון כעם עמורא מחתהון
בישן כרישי חיון ותושלמת
עובדיהון כמרירותהון: הא
כמרת תניניא כס
פורענותהון וכריש פתני
חיון אכזראין: הלא כל
עובדיהון גלן קדמי גניזין
ליום דינא באוצרי: קדמי
פורענותא ואנא אשלם

בשכלם חרב הגייסות· ומחדרים אימה· כשברח ונמלט מן החרב חדרי לבו נוקשים עליו מחמת אימה והוא מת והולך בה· ד״א ומחדרים אימה· בבית תהיה אימת דבר כמה שנ׳ כי עלה מות בחלונינו וכן תרגם אונקלוס· ד״א מחוץ תשכל חרב· על מה שעשו בחוצות שנ׳ ומספר חוצות ירושלים שמתם מזבחות לבשת· ומחדרים אימה· על מה שעשו בחדרי חדרים שנ׳ אשר זקני ישראל עושי׳ איש בחדרי משכיתו· אמרתי אפאיהם· אמרתי בלבי אפאה אותם· ויש לפרש אפאיהם אשיתם פאה להשליכם מעלי הפקר· ורגומו מיניכן בעזרה ונתן להם ארץ טבעה ג׳ גוים ונחלקם לפאה הפקר· וכן חברו מנחם· ויש פותרים אותו כתרגומו יחול רוגזי עליהון ולא יתכן שאם כן היה לו לכתוב אאפיאהם אחת לשמוש ואחת ליסוד כמו אאזרך אאמיצכם במו פי· והא׳ האמצעית אינה ראויה בו כלל· ואונקלוס תרגם אחר לשון הברייתא השנויה בספרי המחלקת תיבה זו לשלש תיבות אמרתי אף אי הם אמרתי באפי אתנם כאלו אינם שיאמרו רואיהם עליהם איה הם· לולי כעס אויב אגור· אם לא שכעס האויב כנוס עליהם להשחית ואם יוכל להם וישחיתם יתלה הגדולה בו ובאלהיו ולא יתלה הגדולה בי· וזהו שאמר פן ינכרו צרימו יתנכרו הדבר לתלות גבורתי בנכרי שאין הגדולה שלו· פן יאמרו ידינו רמה וגו׳· כי גוי אבד עצות המה ואין בהם תבונה שאלו היו חכמים ישכילו זאת· איכה ירדוף וגו׳ יבינו לאחריתם· יתנו לב להתבונן לכוח פורענותם של ישראל· איכה ירדוף אחד משנו אלף מישראל אם לא כי צורם מכרם ויי׳ הסגירם מסרם בידינו· ולדבריו בלעז· כי לא כצורנו צורם· כל זה היה להם לאויבי׳ להבין שה׳ הסגירם ולא להם ולאלהיהם הנצחון שהרי עד הנה לא יכלו כלום לאלהיהם כנגד צורנו· כי לא כסלענו סלעם כל צור שבמקרא לשון סלע· ואויבינו פלילים· ועכשיו אויבינו שופטים אותנו שהרי צורנו מכרנו להם· כי מגפן סדום גפנם· מוסב למעלה· ואומרתי בלבי אפאיהם ואשבית זכרם· לפי שמעשיהם מעשי סדום ועמורה· שדמות· שדה כמו ושדמות לא עשה אכל· ובשדמות קדרון· ענבי רוש· עשב מר· אשכלות מרורות למו· משקה מר ראוי להם לפי מעשיהם פורענותם· וכן תרגם אונקלוס ותושלמת עובדיהון כמרירותהון· חמת תנינים יינם· כתרגומו הא כמרדת תניניא כוס פור ענותהון· והנה כמרירות כיתים כוס משקה פורענותם· וראש פתנים· כוסם שהוא אכזר לנשוך אויב אכזרי יבא ויפרע מהם· הלא הוא כמוס עמדי· כתרגומו· כסבורין הם ששכחתי מעשיהם כולם גנוזים ושמורים לפני· הלא הוא פרי גפנם ותבואת שדמותם כמוס עמדי· לי נקם ושלם· עמי מוכן ומזומן פורענות נקם וישלם להם כמעשיהם· הנקם ישלם להם גמולם· ויש מפרשים ושלם שם דבר כמו ושלום והתי׳ מקורה והדבר אין בהם כמו והדבור· ואימתי אשלם להם· לעת תמוט רגלם· כשתתום זכות אבות שהן סומכין אותן·

כי קרוב יום אידם. כשארצה להביא עליהם יום אידם קרוב ומזומן לפני להביא על ידי שלוחי הרבה. וחש עתידות למו. וממהר יבואו העתידות להם. וחש. כמו יחיש. ימהר יחישה. עד כאן העיד עליהם משה דברי תוכחה להיות השירה הזאת לעד כשתבא עליהם הפורענות ידעו שאני הודעתים מראש. מכאן ואילך העיד עליהם דברי נחומים שיבאו עליהם ככלות הפורענות ככל אשר אמר למעלה. והיה כי יבאו עליך הברכה והקללה וגו' ושב ה' אלהיך את שבותך וגו'. כי ידין ה' עמו. כשישפוט אותם ביסורין הללו האמורות עליהם. כמו כי בם ידין עמים. ייסר עמים. כי זה אינו משמש בלשון דהא להיות טעם לדברים של מעלה אלא לשון תחלת דבור כמו כי תבאו אל הארץ. כשיבאו עליהם משפטים הללו ויתנחם

לעדן דיגלון מארעהון ארי קריב יום תברהון ומבע דעתיד להון: ארי ידין ה' דינא דעמיה ובפורענות עבדוהי צדיקיא יתפרע ארי גלי קדמוהי די בעדן דתתקף עליהון מחת סנאה יהון מטלטלין ושביקין: ויימר אן דחלתהון תקיפא דהוו רחיצין ביה: דתרב נכסיהון הוו אכלין ושתן חמר נסכיהון יקומון כען ויסעדונכון יהון עליכון מגן: חזו כען ארי אנא אנא הוא ולית אלה בר מני אנא ממית ומחי מחינא ואף אסי ולית מן ידי משזיב: ארי אתקינית בשמיא בית שכנתי ואמרית קים אנא לעלמין: אם על חד תרין כזיו ברקא שנון שיפי ותתקף בדינא ידי אתיב פורענותא לסנאי ולבעלי דבבי אשלים: אדרי גירי מדמא וחרבי תקטל בעממיא מדם קטילין ושבין לאתרמא כתרין מריש סנאה ובעל דבבא: שבחו עממיא עמיה ארי פורענות עבדוהי צדיקיא יתפרע ופורענות יתיב לסנאוהי ויכפר על ארעיה ועל עמיה:

לעת תמוט רגלם　כי קרוב יום אידם
וחש עתדת למו:　כי ידין יהוה עמו
ועל עבדיו יתנחם　כי יראה כי אזלת יד
ואפס עצור ועזוב:　ואמר אי אלהימו
צור חסיו בו:　אשר חלב זבחימו יאכלו
ישתו יין נסיכם　יקומו ויעזרכם
יהי עליכם סתרה:　ראו עתה כי אני אני הוא
ואין אלהים עמדי　אני אמית ואחיה
מחצתי ואני ארפא　ואין מידי מציל:
כי אשא אל שמים ידי　ואמרתי חי אנכי לעלם:
אם שנותי ברק חרבי　ותאחז במשפט ידי
אשיב נקם לצרי　ולמשנאי אשלם:
אשכיר חצי מדם　וחרבי תאכל בשר
מדם חלל ושביה　מראש פרעות אויב:
הרנינו גוים עמו　כי דם עבדיו יקום
ונקם ישיב לצריו　וכפר אדמתו עמו:

הקב"ה על עבדיו לשוב ולרחם עליהם. יתנחם. לשון הפך מחשבה להטיב או להרע. כי יראה כי אזלת יד. כשיראה כי יד האויב הולכת וחזקה עליהם מאד ואפס בהם עצור ועזוב. עצור. נושע על ידי עוצר ומושל שיעצור בהם. עזוב. עזור על ידי עוזר. עוצר הוא המושל העוצר בעם שלא ילכו מפוזרים בצאתם לצבא על האויב. בלשון לעז מיינטיינ"ר. עצור הוא הנושע במעצור המושל. עזוב מחוזק כמו ויעזבו את ירושלם עד החומה. איך לא עזבה עיר תהלה. ואמר. הקב"ה עליהם אי אלהימו. צור חסיו בו. הסלע שהיו מתכסין בו מפני החמה והצנה כלומר שהיו בטוחין בו להגן עליהם מן הרעה. אשר חלב זבחימו יאכלו. שהיו אותן אלוהות אוכלים שהיו מקריבים לפניהם ושותים יין נסיכם. יהי עליכם סתרה. אותו הצור יהי לכם מחסה ומסתור. ראו עתה. הבינו מן הפורענות שהבאתי עליכם ואין לכם מושיע ומן התשועה שאושיעכם ואין מוחה בידי. אני אני הוא. אני להשפיל ואני להרים. ואין אלהים עמדי. עומד כנגדי למחות. עמדי. דוגמתי וכמוני. ואין מידי מציל. הפושעים בי. כי אשא אל שמים ידי. כי בחרון אפי אשא ידי אל עצמי בשבועה. ואמרתי חי אנכי. לשון שבועה הוא אני נשבע חי אנכי. אם שנותי ברק חרבי. אם אשנן את להב חרבי. לשונו היתה לה ברק פלנדו"ר. ותאחז במשפט ידי. להניח מדת רחמים באויבי שהרעו להם אשר אני קצפתי מעט והמה עזרו לרעה. ותאחז ידי את מדת המשפט להחזיק בה ולנקום נקם. אשיב נקם וגו'. ולמדו רבותינו באגדה מתוך לשון המקרא שאמר ותאחז במשפט ידי לא כמדת בשר ודם מדת הקב"ה. מדת בשר ודם זורק חץ ואינו יכול להשיבו והקב"ה זורק חציו ויש בידו להשיבם כאלו אוחזן בידו שהרי ברק הוא חץ שנ' כאן ברק חרבי ותאחז במשפט ידי. והמשפט הזה לשון פורענות הוא בלעז יושטיצ"א. אשכיר חצי מדם. האויב. וחרבי תאכל בשר. מדם חלל ושביה. זאת תהיה להם מעון דם חללי ישראל ושביה ששבו מהם. מראש פרעות אויב. מעונש תחלת פרעות האויב כשהקב"ה נפרע מן האומות פוקד עליהם עונם ועונות אבותיהם מראשית פרצה שפרצו בישראל. הרנינו גוים עמו. לאותו הזמן ישבחו האומות את ישראל. ראו מה שבחה של אומה זו שדבקו בהקב"ה בכל התלאות שעברו עליהם ולא עזבוהו יודעים היו בטובו ובשבחו. כי דם עבדיו יקום. שפיכות דמיהם כשמשמעו. ונקם ישיב לצריו. על הגזל ועל החמס כענין שנ' מצרים לשממה תהיה ואדום למדבר שממה תהיה מחמס בני יהודה ואומר מחמס אחיך יעקב וגו'. וכפר. לשון ריצוי ופיוס. כמו אכפרה פניו במנחה לרצותו. וכפר אדמתו. ומה היא אדמתו עמו כשעמו מתנחמים ארצו מתנחמת. וכן הוא אומר רצית ה' ארצך. במה רצית ארצך שבת שבות יעקב. בפנים אחרים היא נדרשת בספרי ונחלקו בה ר' יהודה ור' נחמיה. ר' יהודה דורש כלה כנגד ישראל ור' נחמיה דורש את כלה כנגד האומות. ר' יהודה דורשה כלפי ישראל האזינו השמים כמו שפירשתי עד ולא ה' פעל כל זאת. כי גוי אובד עצות המה. אבדו תורתי שהיא להם עצה נכונה. ואין בהם תבונה להתבונן איכה ירדף אחד מן האומות אלף מהם אם לא כי צורם מכרם. כי לא כצורנו צורם. הכל כמו שפירשתי עד הנה. ור' נחמיה דורשה כלפי האומות כי גוי אובד עצות המה כמו שפירשתי

217

הוא שאמר כאן אויב אגור על ישראל להרעילם ולהמרידם לשיבך ומשכלות מרורות למו להלעיט אותם על מה שעשו לבני· ואת הבניני
מינם· שוכן להשקותם על מה שעושין הם· כמוש עשירי· וזהו הכוס שנ׳ כי כוס ביד יי׳ וגו׳· לעת תמוט רגלם· כענין שנ׳ תרמסנה רגל· כי ידין
יי׳ עמו· בלשון זה ששש כי ירין בלשון הזה· ולשון ידין לשון יכוחין אף כי ידיב את ריבם מיד פושעיהם· כי ירמה כי אזלת יד וגו׳· ואמר אי
אלהימו והאויב· יאמר אי אלהימו של ישראל· כיון שאמר ט׳ טוס הרשע כשגרר הערכות כענין שנ׳ והרג אויבתי ותכסה בושה האומרה אלי איה
אלהיך· רמז עתה כי אני וגו׳ ימן יגלה הקבה׳ ישועתו ויאמ׳ רמז עתה כי אני אני הוא· שאמר במה עליהם הרעה ושאני הבא עליהם הטובה· ולאין

ואתא משה ומליל ית כל פתגמי שבחתא הדא קדם עמא הוא והושע בר נון: ושיציאי משה למללא ית כל פתגמיא האלין עם כל ישראל: ואמר להון שוו לבכון לכל פתגמיא דאנא מסהד בכון יומא דין דתפקדונון ית בניכון למטר למעבד ית כל פתגמי אוריתא הדא: ארי לא פתגם ריקן הוא מככון ארי הוא חייכון ובפתגמא הדין תורכון יומין על ארעא דאתון עברין ית ירדנא לתמן למירתה:

פ ויבא משה וידבר את כל דברי השירה
הזאת באזני העם הוא והושע בן נון: ויכל משה לדבר את
כל הדברים האלה אל כל ישראל: ויאמר אלהם שימו ל
לבבכם לכל הדברים אשר אנכי מעיד בכם היום אשר ת
תצום את בניכם לשמר לעשות את כל דברי התורה הזאת:
כי לא דבר רק הוא מכם כי הוא חייכם ובדבר הזה תא
תאריכו ימים על האדמה אשר אתם עברים את הירדן שמה
לרשתה: פ וידבר יהוה אל משה בעצם היום
הזה לאמר: עלה אל הר העברים הזה הר נבו אשר בארץ
מואב אשר על פני ירחו וראה את ארץ כנען אשר אני נתן
לבני ישראל לאחזה: ומת בהר אשר אתה עלה שמה וה
והאסף אל עמיך כאשר מת אהרן אחיך בהר ההר ויאסף
אל עמיו: על אשר מעלתם בי בתוך בני ישראל במי מריבת
קדש מדבר צן על אשר לא קדשתם אותי בתוך בני יש
ישראל: כי מנגד תראה את הארץ ושמה לא תבוא אל ה

ומליל יי׳ עם משה בכרן יומא הדין למימר: סק לטורא דעבראי הדין לטורא דנבו דבארעא דמואב דעל אפי ירחו וחזי ית ארעא דכנען דאנא יהב לבני ישראל לאחסנא: ומות בטורא דאת סליק לתמן ואתכנש לעמך כמא דמית אהרן אחוך בהור טורא ואתכנש לעמיה: על דשקרתון במימרי בגו בני ישראל במי מצות רקם מדברא דצין על דלא קדשתון יתי בגו בני ישראל: ארי מקביל תחזי ית ארעא ולתמן לא

פירי פיכיל· שיכיל ותכם מן הרעה אשר מביא עליכם· כי אשא אל שמי ידי· כמו כי נשאתי תמיד אני משרה מקום שכינתי בשמים· כתרגומו
מפי׳ אלש למעלה וגבור למטה ואיש עליון על התחתון· כל שכן שגבור למעלה ואלש למטה· ידי· מקום שכינתי· כמו איש על ידו· והיה בידי
לישרע שכם אבל משרתי ת׳ אנכי לעולם איני משהר לצרוע לפי שיש שהות כדבר אני חי לעולם· ובדורות אחרונים אני נפרע מהם והיכולת
בידי ליפרע מן המתים ומן החיים· שלך בשר ודם שהוא הולך למות ממהר נקמתו ליפרע בחיין כי שמא ימות הוא או אויבו ונמצא שלא ראה
נקמתו ממנו אבל אני חי לעולם ואם ימותו הם ואיני נפרע בחייה אפרע במותן· אם שנותי ברק חרבי· הרבה אם יש שאי אלפין כשאשנן ברק
חרבי ותאחז במשפט ידי כו׳ כמו שפירשתי למעלה· הוא והושע בן נון· שבת של דיוזגי היתה נטלה רשות מזה וניתנה לזה העמיד לו מתורגמן
ליהושע שיהא דורש בחיין כדי שלא יאמרו ישראל בחיי רבך לא היה לך להרים ראש· ולמה קורהו כאן הושע לומר שלא זחה דעתו עליו
שאעפי שנתנה לו גדולה השפיל עצמו כאשר מתחלתו· שימו לבבכם· צריך אדם שיהיו עיניו ולבו ואזניו מכוונים לדברי תורה וכן הוא אומ׳
אומר בן אדם ראה בעיניך ובאזניך שמע ושים לבך· והרי דברים קל וחומר ומה ובבית הבית שהוא נראה לעינים ונמדד בקנה צריך אדם
שיהו עיניו ולבו מכוונים להבין דברי תורה שהן כהררין תלוין בשערה על אחת כמה וכמה· כי לא דבר רק הוא מכם· לא לחנם אתם יגעים בה כי הרבה שכר תלוי בה· כי היא חייכם· דא אין לך דבר ריקן בתורה שאם תדרשנו שאין בו מתן שכר תדע לך שכן אמרו ואחות לו
לוטן ותמנע ותמנע היתה פלגש וגו׳ לפי שאמרה איני כדי להיות לו לאשה הלואי ואהיה פלגשו· וכל כך למה להודיע שבחו של אברהם שהיו
שלטונים ומלכים מתאוים לידבק בזרעו· וידבר יי׳ אל משה בעצם היום הזה· בשלשה מקומות נאמר בעצם היום הזה נאמר בנח בעצם הי
היום הזה בא נח· במראית אורו של יום לפי שהיו דורו אומרי׳ בכך וכך אם אנו מרגישין בו אין אנו מניחין אותו ליכנס בתיבה ולא עוד אלא
אנו נוטלין כשילין וקרדומות ומבקעין את התיבה אמר הקבה׳ הריני מכניסו בחצי היום וכל מי שיש בידו למחות יבא וימחה· במצרים נא
נאמר בעצם היום הזה הוציא יי׳· לפי שהיו מצריים אומרים אם אנו מרגישין בהם אין אנו מניחין אותם ליצאת· ולא עוד אלא אנו נוטלין ס
סייפות וכלי זיין והורגין בהם אמר הקבה׳ הריני מוציאן בחצי היום וכל מי שיש בו כח יבא וימחה· אף כאן במיתתו של משה נאמר בעצם ה
היום הזה לפי שהיו ישראל אומרי׳ בכך וכך אם הלכו מרגישין בו אין אנו מניחין אותו· אדם שהוציאנו ממצרים וקרע לנו את הים והוריד ל
לנו את המן והגיז לנו את השלו והעלה לנו את הבאר ונתן לנו את התורה אין אנו מניחין אותו· אמר הקבה׳ הריני מכניסו בחצי היום וכו׳
כאשר מת אהרן אחיך· באותה מיתה שראית ונתאוית אותה· שהפשיט משה את אהרן בגד ראשון והלבישו לאלעזר וכן שני וכן שלישי· וראה ב
בנו בכבודו· אמר לו משה אהרן אחי עלה למטה ועלה פשוט ידיך ופשט פשוט רגליך ופשט עצום עיניך ועצם קמוץ פיך וקמץ והלך לו· אמ
אמר משה אשרי מי שמת במיתה זו· ועל אשר מריתם פי· גרמתם למרות פי· על אשר לא קדשתם אותי· גרמתם שלא אתקדש אמרתי לכם ו
ודברתם אל הסלע והם הכוהו והוצרכו להכותו פעמים ולא דברו עמי· ואלו דברו אל הסלע היה מתקדש שם שמים· שהיו ישראל אומרים
ומה הסלע שאינו לשכר ולא לפורענות אם זכה אין לו מתן שכר אם חטא אינו לוקה כך מקיים מצות בוראו אנו לא כל שכן· כי מנגד· מר

וזאת הברכה

שרחוק הדרך וגו׳ · כי אם לא תראנה עכשו לא תראנה עוד בחייך · כי משה לא תבא · וידעתי כי חביבה היא לך
על כן אני אומר לך כלה נרמה · משלא האזינו ·

לפני מותו · סמוך למיתתו שאם לא עכשו אימתי · ויאמר יי׳ מסיני בא · פתח תחלה בשבחו של מקום ואח״כ בצרכיהם של ישר׳ ובשבח שפתח בו יש בו הזכרת זכות לישראל וכל זה דרך ריצוי הוא כלומר כדי הם אלו שתחול עליהם ברכה · מסיני בא · יצא לקראתם כשבאו להתיצב בתחתית ההר כחתן היוצא להקביל פני כלה שנ׳ לקראת האלהים לשרנו שיצא כנגדם · וזרח משעיר למו · שפתח לבני עשו שיקבלו

הארץ אשר אני נתן לבני ישראל :

לארעא דאנא יהב לבני ישראל:

פרשה

וזאת הברכה אשר ברך משה איש האלהים את בני ישראל לפני מותו : ויאמר יהוה מסיני בא וזרח משעיר למו הופיע מהר פארן ואתה מרבבת קדש מימינו אשדת למו : אף חבב עמים כל קדשיו בידך והם תכו לרגלך ישא מדברתיך : תורה צוה לנו משה מורשה קהלת יעקב : ויהי בישרון מלך בהתאסף ראשי עם יחד שבטי ישראל : ס יחי ראובן ואל ימת ויהי מתיו מספר : ס וזאת ליהודה ויאמר שמע יהוה קול יהודה ואל עמו תביאנו ידיו רב לו ועזר מצריו תהיה : פ וללוי אמר תמיך ואוריך לאיש חסידך אשר נסיתו במסה תריבהו על מי מריבה : האמר לאביו ולאמו לא ראיתיו ואת אחיו לא הכיר ואת בנו לא ידע כי שמרו אמרתך ובריתך ינצרו : יורו משפטיך ליעקב ותורתך

ודא ברכתא דבריך משה נביא דיי׳ ית בני ישראל קדם מותיה: ואמר יי׳ מסיני אתגלי וזיהור יקריה משעיר אתחזי לנא אתגלי בגבורתיה על טורא דפארן ועמיה רבות קדישין כתב ימיניה מגו אשתא אוריתא יהב לנא: אף חבבינון לשבטיא כל קדישי קדישוהי בית ישר׳ בגבורא אפיק ממצרים ואינון מדברין תחות ענניך נטלין על מימרך: אוריתא יהב לנא משה מסרה ירותה לכנשת יעקב: והוה בישראל מלכא באתכנשות רישי עמא כחדא שבטיא דישראל: יחי ראובן לחיי עלמא ומותא תנינא לא ימות ויקבלון בנוהי אחסנתהון במניניהון: ודא ליהודה ואמ׳ קביל יי׳ צלותיה דיהודה במפקיה לקרב׳ ולעמיה תתביניה בשלם ידוהי יעבדן ליה פורענות מסנאוהי וסעד מבעלי דבבוהי הוי ליה: וללוי אמר תומיא ואוריא אלבשת לגבר דאשתכח חסיד קדמך דנסיתוהי בנסתא והוה שלים בחנתוהי על מי מצותא ואשתכח מהימן: דעל אבוהי ועל אמיה לא רחים כד חבו מן דינא ואפי אחוהי ובנוהי לא נסב ארי נטרו מטרת מימרך וקימך לא אשניאו: כשרין אלין דילפון דינך ליעקב ואוריתך

את התורה ולא רצו · הופיע להם · משם ויצא עמון · שהלך שם ופתח לבני ישמעאל שיקבלוה ולא רצו · ואתא · לישר׳ · מרבבות קדש · ועמו מקצת רבבות של מלאכי קדש ולא כלם ולא רובם לא כדרך בשר ודם שמראה כל כבוד עשרו ותפארתו ביום חופתו · ומ״א ואתא היתה כתובה שאז לפניו באש שחורה על אש לבנה כתן להם בלוחות כתב יד ימינו · ד״א אש דת כתרגומו שנתנה מתוך האש · אף חובב עמים · חבה יתירה חבב את השבטים כל אחד ואחד קרוי עם שהרי בנימין לבדו היה עתיד להולד כשאמ׳ הקב״ה ליעקב גוי וקהל גוים יהיה ממך · כל קדושיו בידך · נפשות הצדיקים גנוזות אתו כענין שנ׳ והיתה נפש אדני צרורה בצרור החיים את יי׳ אלהיך · והם תכו לרגליך · והם ראויים לכך שהרי תכו עצמן לתוך תחתית ההר לרגליך בסיני · תוכו · לשון פועלו הותוכו לתוך מרגלותיך · ישא מדברותיך · נשאו עליהם עול תורתך · מדברותיך · הטם בו קרוב ליסוד כמו וישמע את הקול מדבר אליו ואשמע את קול מדבר אלי כמו מתדבר אלי אף זה מדברותיך מה שהיית מדבר להשמיעני לאמר להם ט׳ טיספורטי׳ לדרש · ואונקלוס תר׳ גרג׳ שהיו כותבים על פי דבריך · והמ׳ בן סיסוס ששמשה לשון טן · דבר אחר אף חובב עמים · אף בשעת חבתן של אומות העולם שהראית להם פנים שוחקות ומסרת ישר׳ בידם · כל קדושיו בידך · כל צדיקיהם וטוביהם דבקו בך ולא משו מאחריך ואתה שומרם · והם תוכו לרגליך · והם מתמעטים ומתכנסים לתחת צלך · ישא מדברותיך · מקבלין גזרותיך ודתותיך בשמחה ואלה דבריהם · תורה אשר צוה לנו משה מורשה היא לקהל יעקב · אחזנוה ולא נעזבנה · ויהי · הקב״ה · בישרון מלך · תמיד עול מלכותו עליהם · בהתאסף · בכל התאסף ראשי · חשבון אסיפתם · ראשי · כמו כי תשא את ראש · ראויין אלו שאברכם · ד״א בהתאסף יחד באגודה אחת ושלום ביניהם הוא מלכם ולא כשיש מחלוקת ביניהם · יחי ראובן · בעולם הזה · ואל ימות · לעולם הבא · שלא יזכר לו מעשה בלהה · ויהי מתיו · כמנין במנין שאר אחיו רובמא היא זו כענין וישכב את בלהה ויהיו בני יעקב שנים עשר לא יצא מן המנין · וזאת ליהודה · סמך יהודה לראובן מפני ששניהם הודו על קלקול שבידם שנ׳ אשר חכמים יגידו וגו׳ · להם לבדם וגו׳ ולא עבר זר בתוכם ועוד פרשו רבותינו שכל ארבעים שנה שהיו ישראל במדבר היו עצמות יהודה מתגלגלים בארון מפני נדוי שקבל עליו שנ׳ וחטאתי לאבי כל הימים אמ׳ משה מי גרם לראובן שיודה יהודה כו׳ · שמע יי׳ קול יהודה · תפלת דוד ושלמה ואסא מפני הכושים ויהושפט מפני העמוני וחזקיה מפני סנחריב · ואל עמו תביאנו · לשלום מפני המלחמה · ידיו רב לו · יריבו ריבו ינקמו נקמתו · ועזר מצריו תהיה · על יהושפט נתפלל על מלחמת ראמות גלעד ויזעק יהושפט ויי׳ עזרו · ד״א שמע יי׳ קול יהודה כאן רמז לשמעון מתוך ברכותיו של יהודה ואף כשחלקו ארץ ישר׳ נטל שמעון מתוך גורלו של יהודה שנ׳ מחבל בני יהודה נחלת בני שמעון · וללוי אמ׳ · ועל לוי אמ׳ · תומיך ואוריך · כלפי שכינה הוא מדבר · אשר נסיתו במסה · שלא נתלוננו עם שאר המתלוננים · תריבהו וגו׳ כתרגומו · על מי מריבה · כמשמעו לו לבא בעלילה אם משה אמר שמעו נא המורים אהרן ומרים מה עשו · האומר לאביו ולאמו לא ראיתיו · כשחטאו בעגל ואמרתי מי ליי׳ אלי נאספו אלי כל בני לוי וצויתים להרוג את אבי אמו והוא מישר׳ או את אחיו מאמו או בן בתו וכן עשו · ואי אפשר לפרש אביו ממש ואחיו מאביו וכן בניו ממש שהרי לוים הם ומשבט לוי לא חטא אחד מהם שנ׳ כל בני לוי · כי שמרו אמרתך · לא יהיה לך אלהים אחרים · ובריתך ינצרו · ברית מילה שאותן שנולדו במדבר ישר׳ לא מלו את בניהם והם היו מולין · יורו משפטיך ·

במדין [illegible]

218

וכליל. עולה: מחץ מתנים קמיו. מחץ קמיו מכת מתנים כענין שנ' ומתניהם תמיד המעד. ועל המעוררין על הכהונה אמר כן. ד"א ראה שעתידין חשמונאי ובניו להלחם עם היונים והתפלל עליהם לפי שהיו מועטין שנים עשר בני חשמונאי ואלעזר כנגד כמה רבבות לכך נאמר ברך ה' חילו ופעל ידיו תרצה. ומשנאיו מן יקומון. מחץ קמיו ומשנאיו מהיות להם תקומה: לבנימן אמר. לפי שברכת לוי בעבודת הקרבנות ושל בנימן בבנין בית המקדש בחלקו סמכן זה לזה. וסמך יוסף אחריו שאף הוא משכן שילה היה בנוי בחלקו שנ' ויטוש משכן שילה וגו' ולפי שבית עולמים חביב משילה הקדים בנימן ליוסף: חופף עליו. מכסה אותו ומגין עליו כל היום. לעולם ומשנבחרה ירושלם לא שרתה שכינה

לישראל ישימו קטורה באפך וכליל על מזבחך: ברך יהוה חילו ופעל ידיו תרצה מחץ מתנים קמיו ומשנאיו מן יקומון: ס לבנימן אמר ידיד יהוה ישכן לבטח עליו חפף עליו כל היום ובין כתפיו שכן: ס וליוסף אמר מברכת יהוה ארצו ממגד שמים מטל ומתהום רבצת תחת: וממגד תבואת שמש וממגד גרש ירחים: ומראש הררי קדם וממגד גבעות עולם: וממגד ארץ ומלאה ורצון שכני סנה תבואתה לראש יוסף ולקדקד נזיר אחיו: בכור שורו הדר לו וקרני ראם קרניו בהם עמים ינגח יחדו אפסי ארץ והם רבבות אפרים והם אלפי מנשה: ס ולזבולן אמר שמח זבולן בצאתך ויששכר באהליך: עמים הר יקראו שם יזבחו זבחי צדק כי שפע ימים יינקו ושפני טמוני

ליש' ישוון קטורת בוסמין קדמך וגמיר לרעוא על מדבחך: ברך ה' נכסוהי וקורבן ידוהי תקבל ברעוא תבר חרצא דסנאוהי ודבעלי דבבוהי דלא יקומון: לבנימן אמר רחימא דה' ישרי לרחצן עלוהי יהי מגן עלוהי כל יומיא ובארעיה תשרי שכינתא: וליוסף אמר מברכא מן קדם ה' ארעיה עבדא מגדין מטלא דשמיא מלעלא וממבועי עינון ותהומין דנגדין מעומקי ארעא מלרע: עבדא מגדין ועללן מיבול שמשא עבדא מגדין מריש ירח בירח: ומריש טוריא בכיריא ומטוב רמן דלא פסקן: ומטוב ארעא ומלאה רעי ליה דשכנתיה בשמיא ועל משה אתגלי בסנא ייתין כל אלין לרישא דיוסף ולגברא פרישא דאחוהי: רבא דבנוהי זיוא ליה וגבורן מקמי דיליה בגבורתיה עממיא יקטל כחדא עד סיפי ארעא ואינון רבבתא דבית אפרים ואינון אלפיא דבית מנשה: ולזבולן אמר חדי זבולן במפקך לאגחא קרבא על בעלי דבבך ויששכר במהכך למעבר זמני מועדיא בירושלם: שבטיא דישרא' לטור בית מקדשא יתכנשון תמן יכסון נכסת קודשין לרעוא ארי נכסי עממיא ייכלון ונכסין דטמירן

במקום אחר: ובין כתפיו שכן. בגובה ארצו היה בית המקדש בנוי אלא שנמוך עשרים ושלש אמות מעין עיטם ושם היה דעתו של דוד לבנותו כדאמרי' בשחיטת קדשים. אמרי נחתי ביה פורתא משום דכתיב ובין כתפיו שכן. אין לך נאה בשור יותר מכתפיו: מבורכת ה' ארצו. שלא היתה בנחלת השבטים ארץ מלאה כל טוב כארצו של יוסף: ממגד. לשון עדנים ומתק: ומתהום. שהתהום עולה ומלחלחת אותה מלמטה. אתה מוצא בכל השבטים ברכתו של משה מעין ברכתו של יעקב: וממגד תבואות שמש. שהיתה ארצו פתוחה לחמה וממתקת הפירות: גרש ירחים. יש פירות שהלבנה מבשלתן ואלו הן קשואין ודלועין. ד"א גרש ירחים שהארץ מגרשת ומוציאה פירות מחדש לחדש: ומראש הררי קדם. ומבורכת שראשית בישול הפירות שהרי היא מקדמת לבכר בשול פירותיהם. ד"א מגיד שקדמה בריאתן לשאר הרים: גבעות עולם. גבעות העושות פירות לעולם ואינן עוצרות מעוצר גשמים: ורצון שוכני סנה. כמו שוכן סנה ותהא ארצו מבורכת מרצונו ונחת רוחו של הקב"ה הנגלה עלי תחלה בסנה: ורצון. נחת רוח ופיוס וכל רצון שבמקרא כן: תבואתה. ברכה זו לראש יוסף: נזיר אחיו. שהופרש מאחיו במכירתו: בכור שורו. יש בכור שהוא לשון גדולה ומלכות שנ' אף אני בכור אתנהו. וכן בני בכורי ישראל. מלך היוצא ממנו הוא יהושע: שורו. כחו קשה כשור לכבוש כמה מלכים: הדר לו. נתון לו שנ' ונתתה מהודך עליו: וקרני ראם קרניו. שור כחו קשה ואין קרניו נאות. ראם קרניו נאות ואין כחו קשה. נתן ליהושע כחו של שור ויופי קרני ראם: אפסי ארץ. לא שלשים ואחד מלכים שכלם מארץ ישראל היו אלא אין לך כל מלך ושלטון שלא קנה לו פלטרין ואחוזה בארץ ישראל שחשובה לכלם היא שנ' נחלת צבי צבאות גוים: והם רבבות אפרים. אותם המנוגחים הם הרבבות שהרג יהושע שבא מאפרים: והם אלפי מנשה. הם האלפים שהרג גדעון במדין שנ' וזבח וצלמונע בקרקר וגו': ולזבולן אמר. אלו ה' שבטים שברך באחרונה זבולן גד דן ונפתלי ואשר כפל שמותיהם להחזיקם ולהגבירם לפי שהיו חלשים שבכל השבטים הם הם שהוליך יוסף לפני פרעה שנאמר ומקצה אחיו לקח חמשה אנשים לפי שנראים חלשים ולא ישים אותם שרי מלחמתו: שמח זבולן בצאתך ויששכר באהליך. זבולן ויששכר עשו שותפות. זבולן יושב לחוף ימים ויוצא לפרקמטיא בספינות ומשתכר ונותן לתוך פיו של יששכר והם יושבים ועוסקים בתורה. לשיכך הקדים זבולן ליששכר שתורתו של יששכר על ידי זבולן היתה: שמח זבולן בצאתך. הצלח בצאתך לסחורה ויששכר הצלח בישיבת אהליך לישב ולעבר שנים ולקבוע חדשים כמו שנ' ומבני יששכר יודעי בינה לעתים ראשיהם מאתים ראשי סנהדרין היו עוסקין בכך ועל פי קביעות עתיהם ועבוריהם עמים של שבטי ישראל: הר יקראו. להר המוריה יאספו. כל אסיפה על ידי קריאה היא: ושם יזבחו. ברגלים זבחי צדק: כי שפע ימים יינקו. יששכר וזבולן ויהא להם פנאי לעסוק בתורה: ושפוני טמוני חול. טרית וחלזון וזכוכית לבנה היוצאים מן הים ומן החול ובחלקו של זבולן היה כמו שאמור במסכת מגילה. זבולן עם חרף נפשו למות משום דנפתלי על מרומי שדה. היה מתרעם זבולן על חלקו לאמר לאחי נתת שדות וכרמים ולי נתת ימים ונהרות וכו'. שפוני לשון כסוי כמו שנ' ויספון את הבית וכתוב בארון והרגומו ומשלל בכ' ידי אדום. ד"א עמים הר יקראו על ידי פרקמטיא של זבולן תגרי אומות העולם באין אל ארצו והיא עומדת על הספר והן אומרים הואיל ונצטערנו עד כאן נלך עד ירושלם ונראה מה יראתה של אומה זו ומה מעשיה והם רואים כל ישראל עובדים לאלוה אחד ואוכלים מאכל אחד לפי שהגוים אלוהו של זה לא כאלהו של זה ומאכלו של זה לא כמאכלו של זה והן אומרים אין אומה כשרה כזו ומתגיירין שם שנ' שם יזבחו זבחי צדק: כי שפע ימים יינקו.

זבולן ויששכר פיס נוטל ... עיון בשותפי

ברוך מרחיב גד · מלמד שהיה תחומו של גד מרחיב והולך כלפי מזרח · כלביא שכן · לפי שהיה סמוך לספר לפיכך נמשל כאריות שכל
הסמוכים לספר צריכים להיות גבורים · וטרף זרוע אף קדקד · הרוגיהן היו ניכרין חותכי הראש עם הזרוע במכה אחת · וירא ראשית · ראה ליטול
לו חלק בארץ סיחון ועוג שהיא ראשית כבוש הארץ · כי ידע אשר שם · בנחלתו · חלקת · שדה קבור מחוקק · והוא משה · ספון · אותה חלקה ספונה
וטמונה מכל בריה שנ׳ ולא ידע איש את קבורתו · ויתא · גד · ראשי עם · הם היו הולכין לפני החלוץ בכבוש הארץ לפי שהיו גבורים וכן הוא
אומר ואתם תעברו חלוצים לפני אחיכם · צדקת יי׳ עשה · שהאמינו דבריהם ושמרו הבטחתם לעבור את הירדן עד שכבשו וחלקו · ד״א ויתא

חול: ס ולגד אמר ברוך מרחיב גד כלביא
שכן וטרף זרוע אף קדקד: וירא ראשית לו כי שם ח
חלקת מחקק ספון ויתא ראשי עם צדקת יהוה עשה ומ
ומשפטיו עם ישראל: ס ולדן אמר דן גור אריה
יזנק מן הבשן: ולנפתלי אמר נפתלי שבע רצון ומלא ב
ברכת יהוה ים ודרום ירשה: ס ולאשר אמר
ברוך מבנים אשר יהי רצוי אחיו וטבל בשמן רגלו: ב
ברזל ונחשת מנעלך וכימיך דבאך: אין כאל ישרון רכב
שמים בעזרך ובגאותו שחקים: מענה אלהי קדם ומ
ומתחת זרעת עולם ויגרש מפניך אויב ויאמר השמד:
וישכן ישראל בטח בדד עין יעקב אל ארץ דגן ותירוש
אף שמיו יערפו טל: אשריך ישראל מי כמוך עם נושע
ביהוה מגן עזרך ואשר חרב גאותך ויכחשו איביך לך

בחלא יתגלין להון: ולגד אמר בריך
דאפתי לגד כליתא שרי ויקטל שלטונין
עם מלכין: ויקביל בקדמיתא דיליה ארי
תמן באחסנתיה משה ספרא רבא דישראל
קביר הוא כתין ועל בריש עמא וכן קדם
יי׳ עבד ודינוהי עם ישראל: ולדן
אמר דן תקיף כגור אריון ארעיה שתיא מן
נחליא דנגדין מן מתנן: ולנפתלי
אמר נפתלי שבע רעוא ומלי ברכן מן
קדם יי׳ מערב ים גנסר ודרומא ירת:

ולאשר אמר בריך מברכת בניא אשר יהי
רעוא לאחוהי ויתרבא בתפנוקי מלכין:
תקיף כפרזלא וכנחשא וכיומי עולימותך
תוקפך: לית כאלהא ישראל דשכנתיה ב
בשמיא בסעדך ותוקפיה בשמי שמיא: מד
מדור אלהא דמלקדמין ובמימריה אתעבד
עלמא ותריך מן קדמך סנאה ואמר שיצי:
ושרא ישראל לרחצן בלחודוהי כב
כעין ברכתא דברכנון יעקב אבוהון בא
בארע עבדא עבור וחמר אף שמיא דעל
דעליהון ימטלון בטלא: טובך ישראל
לית דכותך עמא דפורקניה מן קדם יי׳ הו
תקוף סעדך ודמן קדמוהי נצחן גבורתך
ויתכדבון סנאך לך

עשה ראשי עם · צדקת יי׳ עשה · על משה אמר · דן גור אריה · אף הוא היה סמוך לספר לפיכך מושלו
באריות · יזנק מן הבשן · כתרגומו שהיה הירדן יוצא מחלקו ממערת פמיים והיא לשם שהיא בחלקו של דן שנ׳ ויקראו ללשם דן ומזנקו וקלוחו
מן הבשן · ד״א מה זנוק זה יוצא ממקו׳ אחד ונחלק לשני מקומות כך שבטו של דן נטלו חלק בשני מקומות תחלה נטלו בצפונית מערבית ש
עקרון וסביבותיה ולא ספקו להם ובאו ונלחמו עם לשם שהיא פמיים והיא בצפונית מזרחית שהרי הירדן יוצא ממערת פמיים והוא במזרחה
של ארץ ישראל ובא מן הצפון לדרום וכלה בקצה ים המלח שהוא במזרח יהודה שנטל ברחבה של ארץ ישראל כמו שמפור׳ בספר יהושע
ופוא שנ׳ ויצא גבול בני דן מהם ויבאו וילחמו עם לשם וגו׳ ויצא גבולם שכל אותה הרו שהגבילו לנחול בה · שבע רצון · שהיתה ארצו שבעה
כל רצון יושביה · ים ודרום · ים כנרת נפלה בחלקו ונטל מלא חבל חרם בדרומה לפרוש חרמים ומכמורות · ירשה · לשון צווי כמו עלה רש
והטעם למעלה בריש שכינה כמו ירש ירע לקח טוב · כשהוא סמוך בו הי׳ היה הטעם למטה שמטה ירשה לקחה אף כאן ירשה לשון צווי · ושם
במסורת הגדולה שנינו במלפא ביתא דשמעון יהון לעיל · ברוך מבנים אשר · ראיתי בספרי אין לך בכל השבטים שנתברך בבני׳ כאשר · ואיני
יודע כיצד · יהי רצוי אחיו · שהיה מתרצה לאחיו בשמן אנפיקנון · ד״א יהי רצוי אחיו שהיו בנותיו נאות והוא שנאמר בדברי הי׳
הימים הוא אבי ברזות שהיו בנותיו נשואות לכהנים גדולים הנמשחים בשמן זית · וטובל בשמן רגלו · שהיתה ארצו מושכת שמן כמעין
ומעשה שנצטרכו אנשי לודקיא לשמן מנו להם פולמוסטוס אחד כו׳ כדאי׳ במנחות · ברזל ונחשת מנעליך · עכשיו הוא מדבר כנגד כל ישר׳
שהיו גבוריהם יושבי׳ בערי הספר ונועלין אותה שלא יוכלו אויבים ליכנס בה כאלו היא סגורה במנעולים ובריחים של ברזל ונחשת · ד״א ברזל
ונחשת מנעליך · ארצכם נעולה בהרים שחוצבין בהם ברזל ונחשת ואדיכו של אשר היתה מנעולה של ארץ ישראל · וכימיך דבאך · וכימים שהם
טובים לך שהן ימי תחלתך ימי נעוריך כן יהיו ימי זקנותך שהם דובאים זבים ומתמוטטים · ד״א וכימיך דבאך כמנין ימיך כל הימים שאתם
עושים רצונו של מקום יהי דבאך שכל הארצות דובאות כסף לארץ ישר׳ שהיא מבורכת בפירו׳ וכל הארצות מתפרנסות הימנה וממשיכות
לה כספם וזהבם ומתקיים כספם כלה שהם שהן מזיבות אותו לארצכם · אין כאל · דע לך ישורון שאין כאל בכל אלהי העמים ולא כצורך
צורם · רוכב שמים · הוא אותו אלוה שבעזרך · ובגאותו הוא רוכב שחקים · מעונה אלהי קדם · למעון השחקי׳ לאלהי קדם שקדם לכל אלהים ובחר
לו שחקים לשבתו ושכונתו · ומתחת משכנו כל בעלי זרוע שוכנים · זרועות עולם · סיחון ועוג ומלכי כנען שהיו תקפן וגבורתן של עולם לך
לפיכך על כרחם יחרדו ויזועו וכחם תש מפניו · לעולם אימת הגבוה על הנמוך · והוא שהכח והגבורה שלו בעזרך · ויגרש מפניך אויב וא
ואמר לך השמד אותם · שמכנה · כל תיבה שצריכה למד בתחלתה הטיל לה הא בסופה · בטח בדד · כל יחיד ויחיד · תחת גפנו ותחת תאנתו מפוזרים
ואין צריכין להתאסף ולישב יחד מפני האויב · עין יעקב · כמו ועינו כעין הבדולח · כעין ברכה · שברכם יעקב לא כבדד שאמר ירמיה בדד
ישבתי אלא כעין הבטחה שהבטיחם יעקב והיה אלהים עמכם והשיב אתכם אל ארץ אבותיכם · יערפו טל · אף ברכתו
של יצחק נוספת על ברכתו של יעקב ויתן לך האלהים מטל השמים · אשריך ישראל · לאחר שפרט להם ברכות אמר להם מה לי לפרוט להם כלל
דבר הכל שלכם אשריך · מי כמוך · תשועתך ביי׳ אשר הוא מגן עזרך וחרב גאותך · ויכחשו אויביך לך כגון הגבעונים שאמרו מארץ רחוקה באו עבדיך

וגו׳ ואתה על במותימו תדרוך׳ כענין שנ׳ שימו את רגליכם על צוארי המלכים האלה׳ מערבות מואב אל הר נבו׳ כמה מעלות היו ופסען משה בפסיעה אחת׳ את כל הארץ׳ הראהו את כל ארץ ישר׳ בשלותה והמציקין העתיד׳ להיות מציקין לה׳ עד דן׳ הראהו בני דן עובדי ע״ז שנ׳ ויקימו להם בני דן את הפסל׳ והראהו שמשון שעתיד לצאת ממנו להושיע׳ ואת כל נפתלי׳ הראהו ארצו בשלותה ומורבנה והראהו דבורה וברק מקדש נפתלי נלחמים עם סיסרא׳ ואת ארץ אפרים ומנשה׳ הראהו ארצם בחורבנה ובשלותה והראהו יהושע נלחם עם מלכי כנען שיבא מאפרים וגדעון שבא ממנשה נלחם עם סרן ועמלק׳ ואת כל ארץ יהודה׳ בחורבנה ובשלותה והראהו מלכות בית דוד ונצחונה׳ עד הים

ואחד על במותימו תדרך: ס ויעל משה מערבת
מואב אל הר נבו ראש הפסגה אשר על פני ירחו ויראהו
יהוה את כל הארץ את הגלעד עד דן: ואת כל נפתלי ואת
ארץ אפרים ומנשה ואת כל ארץ יהודה עד הים האחרון:
ואת הנגב ואת הככר בקעת ירחו עיר התמרים עד צער:
ויאמר יהוה אליו זאת הארץ אשר נשבעתי לאברהם ל
ליצחק וליעקב לאמר לזרעך אתננה הראיתיך בעיניך וש
ושמה לא תעבר: וימת שם משה עבד יהוה בארץ מואב על
פי יהוה: ויקבר אתו בגי בארץ מואב מול בית פעור ולא ידע
איש את קברתו עד היום הזה: ומשה בן מאה ועשרים שנה
במתו לא כהתה עינו ולא נס לחה: ויבכו בני ישראל את
משה בערבת מואב שלשים יום ויתמו ימי בכי אבל משה:
ויהושע בן נון מלא רוח חכמה כי סמך משה את ידיו עליו וי
וישמעו אליו בני ישראל ויעשו כאשר צוה יהוה את משה:
ולא קם נביא עוד בישראל כמשה אשר ידעו יהוה פנים אל
פנים: לכל האתת והמופתים אשר שלחו יהוה לעשות ב

ואת על פריקת צוארי מלכיהון תדרוך: וסלק משה ממישרא דמואב לטורא דנבו ריש רמ רמתא דעל אפי ירחו ואחזייה יי׳ ית כל ארעא ית גלעד עד דן: וית כל נפתלי וית ארע אפרים ומנשה וית כל ארע יהודה עד ימא מערבאה: וית ד דרומא וית מישרא בקעת ירחו קרית דקליא עד צוער: וא ואמר יי׳ ליה דא ארעא דקיימית לאברהם ליצחק וליעקב למי למימר לבנך אתננה אחזיתך ב בעינך ולתמן לא תעבר: ומית תמן משה עבדא דיי׳ בארעא דמואב על מימרא דיי׳: וקבר ית יתיה בחילתא בארעא דמואב לקבל בית פעור ולא ידע אנש ית קבורתיה עד יומא הדין: ומ ומשה בר מאה ועשרין שנין כ כד מית לא כהת עיניה ולא ש שנא זיו יקרא דאפוהי: ובכו ב בני ישראל ית משה במישרית דמואב תלתין יומין ושלימו יו יומי בכיתא אבלא דמשה: וי ויהושע בר נון אתמלי רוח חכ חכמא ארי סמך משה ית ידוהי עלוהי וקבילו מניה בני ישראל ועבדו כמא דפקד יי׳ ית משה: ולא קם נביא עוד בישראל כ כמשה דאתגלי ליה יי׳ ממלל ב במלל: לכל אתיא ומופתיא ד דשלחיה יי׳ למעבד

האחרון׳ ארץ המערב בחורבנה ובשלותה׳ ד״א אל תקרי הים אלא היום האחרון הראהו הקב״ה כל המאורעות לישראל עד שיחיו המתים׳ ואת ה הנגב׳ ארץ הדרום׳ ד״א מערת המכפלה שנ׳ ויעלו בנגב ויבא עד חברון׳ ואת הככר׳ הראהו שלמה יוצק כלי בית המקדש בככר הירדן במע במעבה האדמה׳ לאמר לזרעך אתננה הראיתיך בעיניך׳ הראיתיך כדי שתלך ותאמר לאברהם ליצחק וליעקב שבועה שנשבע לכם הקב״ה ק קיימה וזהו לאמר לכך הראיתיך לך אבל גזרה היא מלפני שלא תעבור ש׳ שאלו כך הייתי מקיימך עד שתראה אותם נטועים וקבועים בה ובלך והגיד׳ וימת שם׳ אפשר משה מת וכתב וימת שם משה אלא מכאן ואילך כתב יהושע׳ ר׳ מאיר אומר אפשר ספר תורה חסר כלום והוא אומ׳ לקוח את ספר התורה אלא הקב״ה אומר ומשה כותב ברמע׳ על פי יי׳ בנשיקה׳ ויקבר אותו׳ הקב״ה בכבודו׳ ר׳ ישמעא׳ אומר הוא קבר את עצמו וזה מסלשה אתין שהיה ר׳ ישמעא׳ דורש כן כיוצא בו ביום מלאת ימי נזרו יביא אותו הוא מביא את עצמו כיוצא בו והשיאו אותם עון אשמה׳ וכי אחרים משיאין אותם אלא הם משיאין את עצמם׳ מול בית פעור׳ קברו מוכן שם מששת ימי בראשית לכפר על מעשה פעור וזה אחד מן הדברים שנבראו בין השמשות בערב שבת׳ לא כהתה עינו׳ אף משמת׳ ולא נס לחה׳ לחלוחית שבו לא שלט בו רקבון ולא נהפך תואר פניו׳ בני ישראל׳ הזכרים אבל באהרן שהיה רודף שלום ונותן שלום בין איש לרעהו ובין אשה לבעלה נאמר כל בית ישראל זכרים ונקבות׳ אשר ידעו יי׳ פנים אל פנים׳ שהיה לבו גס בו ומדבר אליו בכל עת שרוצה כענין שנ׳ ועתה אעלה אל יי׳ אכפרה ומשמשה שם י׳ יכנה יי׳ לכם׳

ולכל היד החזקה · שקבל את התורה בלוחות בידיו · ולכל המורא הגדול · נסים וגבורות שבמדבר הגדול והנורא · לעיני כל ישראל · שנשאו לבו לשבור הלוחות לעיניהם שנ' ואשברם לעיניכם והסכימה דעת הקב"ה לדעתו שנ' אשר שברת יישר כחך ששברת ··

נליאן סכר ואלה הדברים · ברוך נותן ליעף כח ולאין אונים עצמה ירבה ·

בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם לְפַרְעֹה וּלְכָל עֲבָדָיו וּלְכָל אַרְצוֹ: וּלְכֹל הַיָּד הַחֲזָקָה וּלְכֹל הַמּוֹרָא הַגָּדוֹל אֲשֶׁר עָשָׂה מֹשֶׁה לְעֵינֵי כָּל יִשְׂרָאֵל:

בארעא דמצרים לפרעה ולכל עבדוהי ולכל ארעיה: ולכל ידא תקיפא ולכל חזונא רבא די עבד משה לעיני כל ישראל: חזק

בריך רחמנא דסייען

אמן:

חזק

סכום הפסוקים של ספר ד' נ"ה : סכום הפסוקים של תורה חמשת אלפים שמנה מאות ושלשים וחמשה · תס·

אני יוסף חיים בהר' אהרן זלה"ה שטרשבורק צרפתי ראיתי המלאכה הנכבדת אשר החלו לעשות חומש ותרגום ופירוש רש"י ברוך אומר ובחנתי כי מלאת ה' היתה וזאת כל מלאת היא ונשאני את לבי להגיה הפירוש והתרגום וההגהה לישנה כפי האפשר וזאת היתה משמרתי ידעתי יושלמו בו התלמידים מרגוע לנפשותם שמה ינוחו יגיעי כח כי הדברים אשר היו ומהם חשוכים בתכבתם מרוב השגיאות יהיו להם לאורה ויתקנו להם בפיהם ברבש למתוק ומאז העירותי לב המשתדלים במלאכה לעשות אותה ובהיותם תלוים ועומדים אם לעשות אם לאו שכנתי מתכיהם ואמרתי להם חזקו ואמיצו כי מלאכת שמים היא ·

ותשלם כל המלאכה מלאכת עבודת הקדש חומש ותרגום ופירוש רש"י ברוך אומר מדוקדקים באמר בכל הצריך להם והעיר ה' את רוח המשומר משכיל ונבון המליץ כמר יוסף קרוויטה יצו בכמר אברהם זלה"ה להכין את כל העבודה לעשות אותה בכספו וזהבו הכין כל כליה והשכיר אומנים ופועלים הבקיאים וזריזים במלאכת הדפוס חכם חרש יבקש לו וגם יודעי ספר להגיה הדפוס גם במלא ומכר וכדי ולא כתיבן וכתיבן ולא קריין בנקודו וטעמיו והתרגום כהלכתו וגם פירוש רש"י להעמידו על מכונו ובחר לו איש בקי במלאכה אומן יקרא אין כמוהו בכל הארצות במלאכת הדפוס בכתב אשורי ובושו עבר שמו נודע בשערים מישטרה אברהם יצו בכמר חיים זלה"ה מן הצבועים מארץ פיסרו ונשלמה המלאכה התמימה ביום ששי בחמשה ימים לירח אדר הראשון שנת חמשת אלפים ומאתים וארבעים ושתים לבריאת ע"ל פה בולונייא ··· וכל הקונה מאלו הספרים טוב טוב יאמר הקונה וההוגה בהם ירמה ורע יאריך ימים ונכון בירו יגלת וחיים ושלום על ישראל אמן ·

Bologna 1482

Freimann

Agur BH 177 ויהי in Ornamenten

אשר הם סבה לכל –

המפסד והשתיקה – 178

איננו מועיל מפני

שתקיה שהייה – דגים ביד גוי 179

אסור לקנות – ~~[illegible]~~ 180

אעפי שהדבר

ודברים בדבאי – ובנקיון 181

הפתרון כהגון – יש דבר 182

יש דבר – זוכה לחיי 183

18x weißes Blatt

das nächste, bezeichnet:

187

הנה ראיתי – כי אם

שם שמה – של אבטלה 188

בקונטרס ט' – כסלי ראשון 189

בקונטרס ל"ב – ירחיאל רפאל כהן י"מ (ד) 184

האלוף – הוא אחד

באחד – צריך ש׳

שיאמר – דיניו

שם לו – למחוק הכל אך